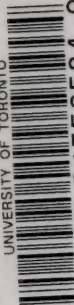

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 01552524 9

Digitized by the Internet Archive
in 2007 with funding from
Microsoft Corporation

<http://www.archive.org/details/p46anecdotaoxoni01oxfouoft>

-a
7.
185-7
Anecdota Oxoniensia

TEXTS, DOCUMENTS, AND EXTRACTS

CHIEFLY FROM

MANUSCRIPTS IN THE BODLEIAN

AND OTHER

OXFORD LIBRARIES

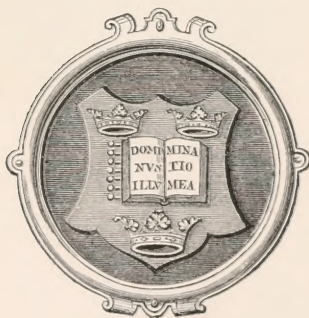
SEMITIC SERIES. VOL. I—PART IV

— VI.

*MEDIAEVAL JEWISH CHRONICLES
AND CHRONOLOGICAL NOTES*

EDITED BY

AD. NEUBAUER

Oxford

AT THE CLARENDON PRESS

1887

[All rights reserved]

London
HENRY FROWDE

OXFORD UNIVERSITY PRESS WAREHOUSE
AMEN CORNER, E.C.

MEDIAEVAL JEWISH CHRONICLES

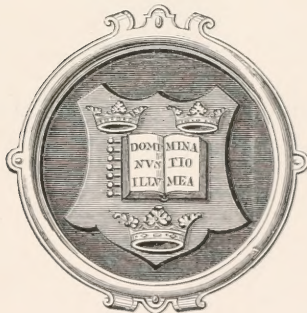
AND

CHRONOLOGICAL NOTES

EDITED FROM PRINTED BOOKS AND MANUSCRIPTS

BY

AD. NEUBAUER

Oxford

AT THE CLARENDON PRESS

1887

[*All rights reserved*]

London
HENRY FROWDE

OXFORD UNIVERSITY PRESS WAREHOUSE
AMEN CORNER, E.C.

DEDICATED TO
THE HISTORIAN OF THE JEWS,
PROFESSOR DR. HEINRICH GRAETZ,
WITH THE EDITOR'S BEST WISHES,
ON THE OCCASION OF
HIS SEVENTIETH BIRTHDAY,
31ST OF OCTOBER, 1887
(22ND OF MARĤESHWAN, 5648).

CONTENTS.

	PAGE
PREFACE	v
ABRIDGED TITLES OF BOOKS	xxiii
ABRIDGED WORDS	xxiv
I. RABBI SHERIRA GAON'S RESPONSUM. A.	3
RABBI SHERIRA GAON'S RESPONSUM. B.	41
II. R. ABRAHAM BEN DAVID'S CHRONICLE	47
ADDITION	82
III. R. JOSEPH BEN ZADDIQ'S CHRONICLE	85
IV. R. ABRAHAM OF TORRUTIEL'S SUPPLEMENT	101
V. EXTRACTS FROM JOSEPH SAMBARI'S CHRONICLE	115
VI. ANONYMOUS CHRONICLE	163
VII. ANONYMOUS CHRONICLE	176
VIII. ANONYMOUS CHRONICLE	179
IX. CHRONOLOGY OF BYZANTINE EMPERORS	185
X. FRAGMENTS AND NOTES. A TO I.	187
ADDITIONS AND CORRECTIONS	199

P R E F A C E.

THE Old Testament literature proves sufficiently that the Israelites from the earliest times had a wish to keep records of their history. Indeed, nearly half the Hebrew Scripture consists of the historical part, and how large would not that part have been if the Book of the Wars of *Jhvh*¹, the Book *hay-Yashar*², the Chronicles of King David³, the Book of the Acts of Solomon⁴, the Chronicles of the Kings of Israel and Judah⁵, the *Midrash* of the Prophet Iddo⁶, and other similar books not mentioned in the Bible had not been lost! In Ezra and Nehemiah we find the history of the return of the exiles; from the legendary account in the Talmud⁷ of the interview between Alexander the Great and Simon the High Priest, we are allowed to conclude that some other records of this epoch were handed down, whilst the books of the Maccabees describe the revolt and the victories of the Asmo-neans,—of which a part seems to have existed in Hebrew or Aramaic as late as the tenth century⁸. The 'Scroll of Antiochus'⁹, in an early form, may have composed a portion of it. Of the time of Herod and later on there were in existence genealogical scrolls¹⁰, which contained

¹ Numbers xxi. 14. ² Joshua x. 13; 2 Samuel i. 18. ³ 1 Chron. xxvii. 24.

⁴ 1 Kings xi. 41. ⁵ In 2 Kings and Chronicles. ⁶ 2 Chron. xiii. 22.

⁷ *Bab. Talmud*, Yomâ, fol. 69^a. See Rapoport, *E. M.*, fol. 66 seqq.

⁸ Zunz, *G. V.*, p. 124, note *c*, מנלת בית השמונאי or מנלת השמונאי.

⁹ מנלת אנטיוכוס, edited by the late H. Filipowski in Aramaic, Hebrew, and English, London, 1851. The present Aramaic version is of a later date.

¹⁰ מנלת יוחסין in the Mishnah and the Talmud. See Zunz, *G. V.*, p. 128, notes *g* and *h*. We find also the title of כפר יוחסין, which, according to some critics, is a different treatise from the former. See Benjacob's *O. S.*, p. 216, No. 113.

historical data of the reigning dynasty, of the high priests, and most likely of the chiefs of the schools. The 'Scroll of Fasting,' which we possess with many additions, is also a record of important data during the second Temple¹. I may also mention the two historians Justus of Tiberias² and Josephus Flavius (the latter intended to write his book in Hebrew, that is, in the dialect of the spoken language of the Jews at that time³), in order to show that the taste for writing history was continued amongst the Jews after the Bible period.

When by the destruction of the second Temple the Jews lost their political independence, and when their history began to be that of a series of vexations and persecutions, there was no room for a continuous history of events. The revolt of Bar-Cozeba (Bar-Cochebas) did not find a historian, for he was not considered by all the Jews as the Messiah who was expected to rebuild Jerusalem and restore the Jewish nation as a political body. Only a few data of that time are found in the Talmud⁴, the greater part of them being legendary. But even then we find a historico-chronological book, attributed to R. José (Joseph) ben Hāleftha, with the title of 'Order of the World⁵,' beginning with the creation and finishing with Bar-Cozeba. This is at all events the first chronicle composed after the destruction of the second Temple. The Mishnah tractate *Aboth*⁶, stripped of the ethical sayings, was originally a record of the chain of tradition of the Law from Moses down to R. Jehudah, the compiler of the Mishnah, or of the Thanaim (doctors of the Mishnah); which perhaps was continued

¹ מנחת חנוני. See Graetz, *G. d. J.* (3rd ed.), iii. note 1, and J. Derenbourg, *Essai*, p. 439 seqq.

² Josephus, *Vita*, i. 65.

³ *Wars*, preface, i.

⁴ Graetz, *G. d. J.* (2nd ed.), iv. p. 148 seqq.; J. Derenbourg, *Essai*, p. 402 seqq.

⁵ סדר עולם (רבא), printed several times. *Ed. princeps*, Constantinople, 5277 A. M. = 1517 A. D. Mr. S. Schechter is preparing a critical edition of it. See for another treatise with the same title, No. VI and p. xxi.

⁶ Best edition, with an English translation and excellent notes, by Dr. C. Taylor, Cambridge, 1877.

for the succession of the doctors of the Talmud (*Amoraim*) in the 'Book of Adam¹,' mentioned in the Talmud. It is likely that the author of the 'Order of the Thanaim and Amoraim,' composed probably in the year 887 A.D.², based his list of the Rabbis on the previous ones contained in Aboth and the Book of Adam. This list remained the foundation of those which I shall have to mention later, contained in introductions to various casuistical works, where the respective authors added the names of the Rabbis of their country up to their time³. Such are: the *Saburai*, successors of the Amoraim, whose teachings are incorporated in the Babylonian Talmud; their successors in the Babylonian schools after the close of the Talmud, the Geonim; and finally the Rabbanim (Rabbins), the followers of the Geonim. Amongst the Geonim literary and perhaps also biographical chronicles of their time were written. We have extracts from a lost book of the kind by Nathan ben Isaac, the Babylonian (956 A.D.)⁴; and R. Sherira, in a letter (980 A.D.) of which I am going to speak, refers to writings of the same nature⁵.

But before treating of this letter, I ought to mention a chronicle in which many data are historical, although written with the aim of showing that the chief of the captivity, Bostenai and his successors, are

¹ Zunz, *G. V.*, p. 128, note *i*, ספרא דאדם הראשון (see p. 25). The ספרא דאדם, mentioned in the Zohar, is a fictitious book.

² סדר (ספר. יחוס) תנאים ואמוראים, anonymous, usually attributed to the French Rabbi Joseph Tob Elem (bon fils, lived in the eleventh century), most likely for the reason that it was found in one of his works. On the literature concerning this subject, see Benjacob's *O. S.*, p. 414, No. 186. There is to be added for the bibliography Filipowski's edition from a Bodleian MS. (see p. xvi), and by the same from a MS. in the British Museum (see p. xxi) in the periodical שיטור הנאמן (see p. xi). There is, however, still room for a new critical edition from MSS. See below, p. xxi.

³ See p. xvii.

⁴ Juḥasin (ed. pr.), quire xxii. 4^b. See Zunz, *Gesammelte Schriften* (Berlin, 1875), i. p. 159, No. 29.

⁵ See p. 24 of this edition.

not descended from David. It was composed in the eighth century, or perhaps even as late as the beginning of the ninth century, under the title of the 'Small Order of the World'¹ (compared with that of R. José, which is styled the *Large*); it begins with Adam, and ends with the eighty-ninth generation after Adam, viz. fifty generations from Adam to Jehoiachin, and thirty-nine to Mar Sutra II (chief of the exiles about 470 A. D.). Finally eight generations of the descendants of David after 520 A. D.²

To the last two Geonim, R. Sherira and R. Haya (or Hai), Jacob ben Nissim of Kairowân addressed a question concerning the composition of the Mishnah, the Talmud, the Thosiftha, the Sifrâ, and the Sifré, and chiefly whether the Mishnah was orally transmitted to the doctors of the Talmud or if it was written down by the compiler himself. An advanced question for such an early period! It is curious that according to one version (for we shall see that there are two versions and an epitome of Sherira's letter) Judah the Saint had written down the Mishnah for his own use and that of his immediate followers, and according to another there was no written text of the Mishnah at such an early period³.

It is generally believed that whenever we have two versions of an early halakhic or agadic book, the one is derived from the Spanish-Eastern schools, and the other from the French schools. Such is the case with the book of the 'Great Halakhoth' of Simeon of קייירא⁴, with the Aboth of R. Nathan⁵, perhaps also with the Midrash *Tanḥuma-*

¹ סדר עולם זוטא, first edition, Mantua, 1514. A critical edition may be soon expected by Herr J. Lazarus, of the Breslau Rabbinical school.

² See Zunz, *G. V.*, p. 138 seqq., and Graetz, *G. d. J.*, v. (2nd ed.), note 1 (p. 375 seqq.).

³ See Halberstam in *K. L.*, x. p. 7 seqq.

⁴ Perhaps Kayyâr in Mesopotamia; at all events not Cairo (קהירא, which is a misspelling by the copyists), which did not exist in the ninth century, when the הלכות גרולות were compiled. See *Revue*, t. xv. p. 135.

⁵ See the preface of Mr. Schechter's excellent edition (Vienna, 1887).

Yelamdenu, the Midrash *Hashkem-Vchizhir*¹, and the small Talmudic treatise with the title *Derckh Erec rabbah*². The two versions of Sherira's letter are similarly ascribed to these two schools, and represent the Spanish text and the French text, or the text made use of by Eastern and Spanish Rabbis, and another quoted by French authorities. The latter school does not admit a Mishnah written by its compiler. It is not very difficult to decide which of the two texts is the genuine and untampered with. Not only from the greater consistency of the Aramaic dialect in the Spanish text, a dialect which, as we know from the Responsa of the Geonim, they used in their writing, may it be concluded that this composition is the genuine one, but also from the fact that books, letters, and Responsa coming from the East reached Spain and Italy before they came to France and Germany; and indeed the earliest authorities in Spain, as far as we possess their writings, rely upon the text which is given as the Spanish text³ and designated by I. in my edition. It is based upon the *editio princeps*⁴ (marked E.), the Bodleian MS.⁵ (marked O.), and the MS. formerly in possession of my friend S. J. Halberstam of Bielitz (Austrian Silesia)⁶, who kindly communicated to me the variations which he had marked from this MS. in the margin of his copy of the *editio princeps* (marked H.). Passages marked with [] are only to be found in I.; with < > only in O. or in E. For the French composition, which is marked in the text by (), and in the notes by II., I made use of all the editions,

¹ Comp. *Revue*, t. xiv. p. 107 seqq.

² Printed in all editions of the Babylonian Talmud. Herr M. Goldberg, of the Breslau Rabbinical school, is preparing a new critical edition of it.

³ Halberstam in *K. L.*, x. p. 10.

⁴ In the *יוחסין*, quire xxix. 2, Constantinople, 1566. See add. notes, p. 199.

⁵ Catalogue, 1886, No. 2521, 2.

⁶ Now in possession of Herr A. Epstein at Vienna (see p. xiii, note 7), described in R. Nathan Coronel's preface to his *חמישה קונטרסים* (Wien, 1864) as written 5269 A. M. = 1509 A. D.

viz. the two editions of the late B. Goldberg¹, and that of Dr. J. Wallerstein², which is based upon the Paris MS., No. 585. I had the advantage of making use of this latter MS.³, as well as of those at Parma⁴, Vienna⁵, and Oxford⁶. I do not profess to give *all* the variations between the two texts; in doing that, the notes would have been more than the text, but I hope I have given all the important ones⁷. In order not to confuse the reader I have abstained from giving the variations in the Talmudical texts quoted by Sherira with those of the editions, and I have left for another opportunity the discussion of the dates in the part which treats of the Geonim (pp. 32-41).

I have reserved for this preface the various superscriptions of Sherira's letter. They are as follows: text I. E. תשובת שאלה לגאון רב שרירא

¹ *a.* הופש מטמונים, *Chofes Matmonim*, sive Anecdota Rabbinica (Beroloni, 1845), fasc. i, No. 2 (not 1 as on the title-page), p. 17 (in the notes M.); *b.* אגרת רב שרירא גאון, Mainz, 1873, with variations from I. in [], but rather in a confused form (in the notes G.).

² *Scherira epistola*, etc. (with a Latin translation and notes), Vratislaviae, 1861.

³ M. Delisle, Head Librarian of the National Library, was good enough to send me the MS. for use in the Bodleian Library, for which kindness I express my thanks to him (in the notes p.).

⁴ De Rossi's Catalogue of Hebrew MSS. in Parma, No. 217 (in the notes P.). The collation was made for me by my friend, the learned librarian of Parma, Cav. P. Perreau, for which kindness I am glad to thank him.

⁵ Catalogus . . . Vindob., pars III, by J. Goldenthal (Wien, 1881), xii. 120 (p. 21), copied for me by Herr Weissmann (in the notes V.).

⁶ Catalogue of 1886, No. 2198, a modern copy of an incorrect copy (many words are omitted, and ends with the following words: ובתריה רב רמי ואית דמחלפי רב רחומי (p. 34, l. 6) וכולהו גאונים וראשי ישיבות כסדר עד רב האי דסמכוה א'ב'ד . . . (p. 41, l. 9) שני יהא רעוא (p. 41, l. 9); I have therefore not given many variations of it except in the latter part concerning the dates of the Geonim (in the notes o.).

⁷ So, for instance, the changes from the Hebrew into Aramaic and *vice versa* are not always given; from מ and מן, בי and בית, הכי and הכין, היכי and היכן, להו, להיכן, and similar minor cases.

ראש ישיבה גאון יעקב ורב האי ראש ישיבה גאון יעקב and at end
 ח. נשלמה תשובת רבינו שרירא גאון אביו של רבינו האי גאון ז"ל
 O. שאלה לרב. החכמים ר"ל מאנשי כ"ה'ג עם (עד?) רב אשי ורבינא
 שרירא גאון ז"ל. שאל מרנא ורבנא יעקב בר נסים בר יאשיהו מלפני
 אדונינו רב שרירא ראש ישיבה בשם הקהל הקדוש קהל אלקירואן
 וצוה וכתב לו תשובות הנה בשנת אלף ורצ"א למנין שטרות ומנין
 שטרות היא קודם ד' אלף ות"ק וחמשים ושנים :

In the superscription of text II. the MSS. agree with the exception of
 a few variations. It runs as follows in the Parma MS.: שאלה ששאל
 *מרנא ורבנא¹ יעקב בר נסים בר יאשיהו מלפני אדונינו מר רב
 שרירא גאון ראש ישיבה² של גולה בשם הקהל הקדוש קהל קירואן
 וצוה וכתב³ לו *תשובות הוא⁴ בשנת אלף רצ"א למנין שטרות :

The MS. o. has ש'ת לרב האי גאון, and at the end תשובות
 כליק תשובות. רבנא האי בר שרירא גאון. For the Goldberg editions⁵ the editor has
 no doubt invented the titles. M. has תשובת רבינו שרירא גאון
 תשובת רבינו שרירא גאון; of G. the title is given above from
 the Paris MS.

There exists a short version of Sherira's letter in the unique MS.
 of the British Museum⁶, published by the late Filipowski in the
 periodical *שומר ציון הנאמן*⁷. This publication being extremely

¹ V. מ'ר; p. omits ורבנא.

² p. V. הישיבה.

³ p. V. וכתבו.

⁴ p. V. תשובתה.

⁵ Page x, note 1.

⁶ Arundell 51. A part of which (the תשובות of Menahem and Dunash, edited by Filipowski, London, 1855, from this MS.) was copied in Syrian or Greek square characters by Isaac ben Menahem, in the year 499 A. M. = 1189 A. D. The copy of Sherira's letter is later, and in Syriac or Greek Rabbinical characters, but I believe not later than 1200 (comp. Plate XIV of the Oriental Series of the Palaeographical Society, edited by Professor W. Wright, London, 1878-1883).

⁷ Altona, 1850-1856, Nos. 106-116.

rare¹. I have republished it here (under B), after having collated the printed text with the MS. This composition belongs to the Spanish text, but is scarcely the original letter. It is at all events the oldest copy of Sherira's answer.

I have still to mention the MS. 914, 2 in the Bodleian Library, which I have wrongly described² as 'the beginning' of the letter which I publish. It is another letter or responsum of Sherira, of which the beginning is the following: שאל מר יעקב החבר בן מר נסים אשר ממדינת קירואין (so) לב"ד הגדול של אדונינו רב שרירא ראש ישיבת גאון יעקב ולב"ד הגדול של אדונינו רב האי אב ב"ד זו השאלה והשיבוהו כך. ושאלתם אית דפירושי רבנן כל רב מבבל וכל ר' מא"י מאי טעמא מקצת תנאי ואמוראי בשמא גרידא כגון שמעון הצדיק אנשיגנוס יוסי בן יועזר³:

About the same time⁴ (or perhaps a little later) a history of the period of the second Temple was compiled in Hebrew with the title of *Yosippon*, attributed to Joseph ben Gorion. It is not a translation of the Arabic book of the Maccabees printed in Walton's Polyglot, nor of the Arabic treatise still extant in manuscript, nor of the Latin Josephus, but a compilation from them, by a Jew of Southern Italy or Sicily, where both languages, Arabic and Latin, were known amongst the Jews. The fluency of the Hebrew does not admit of its being a translation, but only an adaptation. The *Yosippon* became very popular, and awoke a love for history amongst the Jews. It was current in, at least, four different compositions; each with more or less additions of legends, was translated into many languages, and was printed a great many times.

I shall have now to classify the chronicles (the series of which begins with Abraham ben David of Toledo), in three classes, viz. 1. Complete chronicles, literary as well as historical, concerning the Jews and the nations under whose dominion they lived. 2. Literary chronicles,

¹ It is incomplete in the British Museum, and is not to be found in the Bodleian Library. It was put at my disposal by my friend S. J. Halberstam.

² Catalogue . . . 1886. ³ See '*Arukh* a.v. אביי. ⁴ See Zunz, *G. V.*, p. 146 seqq.

excluding special biographical and bibliographical works. 3. Records of persecutions and martyrologies of general or special character.

The first of the complete chronicles is the 'Book of Tradition' by Abraham ben David hal-Levi of Toledo, composed in the year 1161, beginning with the creation and following on to the time of its composition. It has been often printed. The first edition is that of Mantua 1514¹, of which I have made use for the present text, together with the following MSS.: 1. Three MSS. in the Bodleian Library²; 2. The Paris MS.³; 3. The Parma MS.⁴; 4. The Jewish College MS.⁵; 5. The MS. belonging to the Rev. Chief Rabbi Dr. N. Adler⁶; and another in the possession of Herr A. Epstein of Vienna⁷. Although many of the variations are of little or no value, I have given the most important for completeness' sake, as well as later additions from some of the MSS.⁸ It is found that in general the Mantua edition was printed from a good manuscript. I have omitted the Messianic interpretation of Zechariah xi. 7, which does not strictly belong to the book, and is not to be found in all the MSS. Abraham ben David also wrote: 1. A history

¹ הקבלה (סדר in A.) ספר (also דורות עולם), Ed. in the notes. By inadvertence Benjacob, *O. S. a. v.* סדר עולם, mentions a first edition of Constantinople, 1517. He also gives wrongly for the Mantua edition the date ירחמך for ירחמך.

² *a.* No. 2521, 1 (see the Catalogue . . . 1886), *O.* in the notes; *b.* Hebrew, E. 9. Spanish Rabb. char., sixteenth century?, incomplete, it ends with the שכתבו לנו ספרים (p. 81, l. 14), *o.* in the notes; *c.* E. 8 (see p. xiv, note 4), in the notes *ω*. Both MSS. were ceded to the Bodleian Library by Dr. Harkavy. They are rather carelessly copied. I have taken no notice of the Bodl. MS. 914, 2, and the Florence MS. (Plut. i, vii. Catal., fol., p. 5; 8vo, p. 20), which both end with the Saburai.

³ See p. x, note 3 (in the notes p.). ⁴ See p. x, note 4 (in the notes P.).

⁵ See the Catalogue, *J. C.* . . . 1886, No. 28, 12 (in the notes L.).

⁶ See *Revue*, t. x. p. 100 (in the notes A.).

⁷ See p. ix, note 6 (in the notes E.). The owner was kind enough to send me a collation of it.

⁸ No notice is taken of ו conjunctive in the figures; of מת and נפטר and other minor variations. () means superfluous, mostly to be found in A. and o. In many cases it was not considered necessary to give which MS. has the variation given in the notes. See also additional notes, pp. 190 and 199.

of Rome from its foundation to the king Reccardus of Spain, collected from Arabic and Spanish sources. 2. The history of the Jews during the second Temple, mostly based on Yosippon¹. Neither of these, however, has any historical value. Abraham's chronicle was supplemented down to the year 1525 by a certain Abraham ben Solomon of Tortutiel² in Spain, an eye-witness of the expulsion of the Jews from Spain in 1495. This chronicle is to be found in a MS. acquired by my friend Dr. Harkavy of St. Petersburg during his last visit to the East³, and which he kindly ceded to the Bodleian Library⁴. Abraham has almost copied for the period up to the year 1467 A.D. the chronicle of which I am going to speak.

Joseph ben Zaddiq of Arevalo in Spain finished his ritual book *Zekher Zaddiq* with a chapter containing a chronicle from the creation to the year 1467 A.D., which I produce from the unique MS. in the Bodleian Library⁵. It is probable that Joseph and Abraham Zakkuth made use of one and the same chronicle, which both continued up to their time, otherwise we shall have to assume that Abraham plagiarised Joseph of Arevalo, which is scarcely admissible in the case of an author so eminent and original.

Abraham Zakkuth ben Samuel, an astronomer by profession, composed

¹ See pp. xii and xx.

² See Don Fidel Fita in the *Boletín de la Real Academia de Historia*, t. ix. (fasc. 4, April, 1867), p. 245.

³ See p. xiii. note 2.

⁴ E. 8. Span. Rabb. char. in neglected form, and in bad ink, end of sixteenth or even beginning of the seventeenth century, not very correctly copied.

⁵ No. 2367 of the Catalogue . . . 1886. There is another MS. of Joseph's work in the British Museum, Add. 19785, but this chapter is missing. The heading of the chapter is to be found in the table of contents at the beginning of the MSS. A third is mentioned by the late E. Carmoly (*Revue Orientale*, Bruxelles, 1842, t. ii. p. 112) from a catalogue at Constantinople (on vellum, 308 pp. in 4to, not identical with one of the two mentioned). The MS. mentioned by Judah Azulai (ש"ת מן השנים), at end of David ben Zimra's Responsa, t. v, Livorno, 1810) is identical with the Bodleian MS.

his 'Book of Genealogies'¹ in the year 1505, extending from the creation to his own time. This is much fuller than previous chronicles. It was printed for the first time in Constantinople in the year 1566 by Samuel Shullam, in an irregular way, omitting and adding passages arbitrarily. In the subsequent editions, of which the second is dated Cracow, 1581, the important passage concerning the fraudulent composition of the famous *Zohar*, composed at the end of the thirteenth century by Moses of Leon, is from religious considerations omitted. The last edition, made by the late H. Filipowski, London, 1857, reproduces the text of the Oxford MS.², the only MS. of the work in existence as far as is known³, with the addition of R. Jacob Emden's notes, found in a printed copy

¹ ספר יוחסין. See Catal. Bodl., col. xxxvii.

² No. 2202.

³ I shall give here a few corrections according to the MS. Page 210^a, l. 6 פילנא. Page 212^a, l. 17 שעהן; l. 41 פרמיש. Page 217^a, l. 4 מצרנות המצות; l. 11 מצרנות ומצות; p. 217^b, l. 4 not in the MS.; l. 7 read שרתמוקש; l. 8 גיאות for גיאת. Page 218^a, l. 15 read ר'ף, אפרים תלמיד ר'ף; l. 20 נפטר הר'ב'ן; l. 29 from מצאתי ו to l. 40 רשבם ו not in the MS. 218^b, l. 3 read רמירו. Page 219^a, l. 16 read מייכון הדיין. Page 220^a, l. 7 read לחומיש follow in the MS. the words from הר'מ'ב'ם; l. 8 read להחכמי; l. 19 after לחומיש (above), וכן מצאתי; l. 5 omit נפטר הרב; l. 6 read מפלוג for פולג; l. 17 האציל; l. 15 omit הזה; l. 15 read מנירוטא; l. 35 not in the MS.; l. 39 איסטורנא. Page 222^a, l. 8 מהאלף; l. 20 after בשקביא the MS. has בירושלם שנת עשרים והוא ורבי יונה תלמידו בני שתי אחיות מנירוטא; l. 33 אויר (Evreux?) for אור; l. 9 צרפת? for צרכת. Page 224^a, l. 6 שידן for דין; l. 9 הראש נפטר ואח, והראש אשריו ואח. l. 18 רבינו יעקב; l. 19 after הדיינים the MS. has הגדול (ll. 15, 16) and שלמה; l. 33 read קאנטון; l. 33 read ק'ט; l. 11 ולבנייא; l. 9 מטורדושלייאש; ll. 16-18 run as follows: וזו היה חכם גדול דומה לאבות' יודע כל התלמוד; l. 21 ביסויטי; l. 24 קפ'ט כמו רב בשנת; l. 11 שנה חנה; l. 3 זונה; l. 16 omit קנב; l. 7, 8 from the bottom read יוכי; l. 6 קפנטון. Page 227^a, last line נמר... בפרו מונא. See also p. 190.

of the first edition in the Jews' College Library, London. The editor faithfully reproduces the passages on the Zohar from the MS. and the Constantinople edition. Additional matter given by Filipowski, not to be found in the Oxford MS., is as follows: 1. The order of the Thanaim and Amoraim according to the Mahazor Vitry MS. in the Bodleian Library¹. 2. A Hebrew translation of Josephus' treatise against Apion by Filipowski in a completer form than that of Samuel Shullam's translation, found in the *editio princeps*. 3. Filipowski's Hebrew translation of Sherira's letter, version I. 4. Abraham Ferussol's letter on the ten tribes. 5. An apocryphal letter to Joshua son of Nun, as reported in a Samaritan chronicle. 6. ה' שחיטה by Eldad (p. 207).

Elijah Kapsali of Candia wrote in 1523 a poor history of the Ottoman empire, which is intermixed with narratives concerning the Jews of other countries, and more especially Spain. Only a small portion of it has been edited by the lamented Dr. M. Lattes of Venice, from a MS. of the Jewish school in that town². Two other MSS., more or less complete, of Kapsali's history are at present known³.

Another history of the Ottoman empire and of France was composed by Joseph Kohen of Avignon in the year 1554⁴. Of this author I shall speak in the chapter on the works relating to persecutions⁵.

The German Rabbi, David Gans of Prague, compiled a general chronicle up to 1592, which was supplemented to 1692 by David ben Moses Rheindorf⁶.

The last chronicle which I have to mention is composed in rather a florid style by Joseph Sambary, on Mohammedan and Jewish

¹ No. 1100. See p. 176, note 1.

² *De Vita et Scriptis Eliæ Kapsalii . . . accedunt excerpta ad Judæorum historiam pertinentia ex MS. Kapsalii Historia*, Patavii, 1869.

³ In the British Museum and No. 2411 in the Bodleian Library.

⁴ דברי הימים למלכי צרפת ומלכי בית אטומן החורג, Sabionetta, 1554, and Amsterdam, 1724. It was translated into English for the Oriental Translation Fund, by C. H. F. Bialloblotzky, London, 1835. This translation, however, requires a careful revision.

⁵ See p. xix.

⁶ צמח דוד, Prague, 1592; supplement, 1692.

history, finished in the year 1672¹. These extracts will be found in No. V. They will be useful for the history of the Jews in the East. The writer is well acquainted with Egypt, his native country².

I come now to the literary chronicles of the Middle Ages, some of which, however, include historical data. I have already mentioned³ the chronicles concerning the doctors of the Mishnah, the Talmud, the Geonic period, to which we may add the famous Moses Maimonides (in the introductions to his Arabic commentary on the Mishnah, and to his work called *Mishneh Torah*), and the introductions to the Talmud (methodology) by various authors. It is chiefly in the introductions to the casuistical works of some Provençal Rabbis that we find the chain of tradition given up to their time. These are, as far as our knowledge goes, the following: (1) Menahem Meiri of Perpignan, in his commentary on the tractate Aboth, beginning with Moses and extending to the year 1287⁴. (2) David of Estella in Provence, who lived about 1320, in the introduction to one of his casuistical works⁵. (3) Isaac de Lates (of Provence), in the introduction to a casuistical work composed in 1372⁶. (4) Menahem ben Zerah of Navarra, in the introduction to his *Zedah lad-Derekh*⁷, 1374. (5) Samuel Algazi composed a chronological compendium, based chiefly on Zakkuth⁸, beginning with Adam, ending with the burning of the Talmud in Italy, 1553⁹.

¹ MS. in the Bodleian Library, No. 2410. ² See p. 198. ³ See p. vii.

⁴ *בית אבות*, Salonica, 1821, and reprinted in *בית הבחירה*, ed. by S. Stern, Wien, 1854. See also the *Histoire littéraire de la France*, t. xxvii. p. 528 seqq.

⁵ Introduction to *קריית ספר*, printed in the *Revue*, t. ix. p. 219 seqq.

⁶ Edited by Dr. H. Gross in *Berliner's Magazin*, 1878, Hebrew texts, p. 54 seqq., from the Bodleian MS., No. 1298. Re-edited with notes by S. Buber, Jaroslaw, 1885. Additions and corrections, from a MS. in Baron Günzburg's library, in the *Revue*, t. ix. p. 60.

⁷ A first edition, Ferrara, 1554.

⁸ See above, p. xv.

⁹ *תולדות אדם*, Venice, 1600, according to Dr. Steinschneider's catalogue Bodl., col. 2403. The copy of Algazi's book in the Bodleian Library is incomplete; it has only the last page of the chronicle.

(6) Gedaliah ibn Yahya at Constantinople composed his treatise, 'the Chain of Tradition,' about 1589¹. Finally, (7) David Conforte of Salonica wrote in 1677-1683 on learning in the East and the South², and (8) Jehiel Heilprin, Rabbi of Minsk in Poland, composed a lengthy treatise on the Chronology of the Doctors of the Talmud, about 1728³. Naturally the authors of these treatises copied one another, but they are valuable to the historian for the additions of their own time, and for various readings, since we do not possess autograph copies of the earlier chronological treatises.

Of special treatises on persecutions, the earliest are the accounts of the Crusades, which consist (*a*) of narratives, such as those by an anonymous author and by Eliezer ben Nathan on the first Crusades, by Eleazar of Worms and by Ephraim of Bonn on the second⁴; (*b*) of the so-called 'memorial books,' in which names of martyrs and towns which suffered are enumerated⁵. It is probable that such books existed in all important communities in the north of France and on the Rhine, for use in the synagogue on those occasions when prayers for the dead were included in a special prayer⁶. We find such documents at a later period and on later persecutions in many German and Polish communities, to the publication of which special attention has been given of late⁷. General treatises on persecutions and calamities were composed (1) by Profet Duran of Perpignan (1497), only known from quotations⁸; (2) by Jehudah ibn Verga of Sevilla, completed by his relative Solomon

¹ שלשלת הקבלה, first edition, Venice, 1587.

² קורא הדורות, edited with notes (2nd ed.) by Dr. D. Cassel, Berlin, 1846.

³ סדר הדורות, first edition, Carlsruhe, 1768, 1769. Improved edition, Warsaw, 1878, 1882.

⁴ Partly edited. A new critical edition may be soon expected from the 'Historische Commission für Geschichte der Juden in Deutschland.'

⁵ Compare Dr. L. Löwenstein's essay on *Memorbücher* in the *Zeitschrift für die Geschichte der Juden in Deutschland* (Braunschweig, 1887), vol. i.

⁶ Called השכבה and הוכרה. Comp. *Revue*, t. iv. p. 3 seqq.

⁷ See Dr. Löwenstein's *op. cit.* (note 5).

⁸ See Graetz, *G. d. J.*, viii, at end, note 1.

and by his son Joseph in the year 1554¹; (3) by Joseph Kohen of Avignon, whom we have already mentioned², in the year 1575, continued by an anonymous writer down to the year 1605³.

Small notes or extracts of historical and chronological data, autobiographies, histories of special localities, notes on local persecutions and elegies on those who suffered in them are too numerous to be given here⁴. My object now is the enumeration of chronicles only which are written in the Hebrew idioms.

The greater part of the texts was already in type when the Bodleian Library acquired the MS. numbered 118 in Rabbi R. N. Rabinowitz's sale catalogue, where the brief description given of the MS. is in general correct. Besides some apocryphal treatises and Midrashim (some of them already printed), and Hebrew translations of the apocryphal books of Susanna and Judith, of the history of Alexander the Great (agree-

¹ שבט יהודה, best edition by the late Dr. M. Wiener, Hannover, 1855, text, and the German translation with notes, *ibidem*, 1856. ² See p. xvi.

³ עמק הבכא, Hebrew text, edited by the late Dr. M. Letteris, Wien, 1852. German translation with copious notes by the late Dr. M. Wiener, Leipzig, 1858. French translation by M. Julien Sée, Paris, 1881. Joseph Kohen himself made several copies of his books. Thus of his geographical work, מציב נבולות עמים, the MS. 129 in Rabinowitz's catalogue (now in the Library of the Alliance Israélite Universelle in Paris), is the ninth edition, written 5328 A.M.=1568 A.D. The first issue of his עמק הבכא was not 1563 (as stated in the preface to the editions and translations mentioned above), but 1560 (Rabinowitz, No. 128, who has ש'כ'ב=1562, now in the Library of the Alliance); it ends with the words ער היום הזה (ed. p. 125). So does the Bodleian copy (No. 2559), with the addition beginning ובשנת ש'ס'ב (ed. p. 176). This first issue has many better readings than the printed text, which I hope to give at another opportunity. I shall correct another mis-statement concerning our author. It is said (M. Sée's preface, p. v) that he translated into Hebrew Joseph Alguadez's medical work in Spanish with the title of 'Secrets of Medicine.' The author was not Joseph Alguadez, but Meir (see catalogue, Turin, p. 125, and Dr. Steinschneider in *Magazin*, x. p. 166).

⁴ See Dr. Steinschneider's *Jewish Literature* (London, 1857), §§ 10 and 19, as well as his catalogue of the Bodleian printed books for bibliographical information.

ing mostly with the MS. of Modena¹), this curious collection includes the *Yosippon*² (agreeing mostly with Sebastian Münster's readings), two chronicles belonging to the first class of my division, the account of the first and second crusades (from which I believe that contained in all existing MSS., except the Strasbourg MS., was copied)³, and some other treatises. The work was compiled by a certain Eleazar ben Asher ha-Levy, not later than the year 1325⁴, under the title of ספר הזכרונות (in the preface written ס' הזכרון). The *Yosippon* is broken up into parts, such as the genealogical table of Gen. x, the history of the Macca-bees, of Herod, of Agrippa, of the destruction of the second Temple, etc., together with additions taken from Josephus⁵, by Jerahmeel ben Solomon or הירחמאלי. There is also a Hebrew translation of the Aramaic portion of Daniel by him (and the variations on the margins throughout the MS. presuppose the existence of an earlier MS.). The unusual name of Jerahmeel reminds us of the names of Jiram of Magdiel and Meir Adrieli in the anonymous commentary on Chronicles⁶.

The translation of Daniel by Jerahmeel was evidently made for a country where the Jews were unacquainted with the Aramaic dialect, which seems to point to Southern Italy. We know that in the tenth century the Jews in the Magreb neglected the reading of the Targum,

¹ See M. Israel Lévi's preface to ס' תולדות אלכסנדר in *Sammelband*, ii. p. xv (1886).

² See p. xii.

³ Joseph Kohen in his *Emeq hab-Bakhá* (see p. xix) made use of this MS. or a copy of it.

⁴ This from the calendar which begins with the 269th cycle, and from the entry of the birth of his son in the year 1325 A. D.

⁵ הנדול (marg. on fol. 153 Ital. cursive יוספון (הנוצרי) (fol. 20); from a Latin translation? See pp. 170, 174, and 190 (Notes B.).

⁶ *Ein Commentar zur Chronik aus dem 10ten Jahrhundert*, edited by Raphael Kirchheim (Frankfurt am Main, 1875), p. v. The copyist of the Turin MS. cix (catalogue, p. 102) is called Samuel son of Jerahmeel has-Sofer, and that of the Paris MS. 1197 is Jerahmeel ben Samuel. We find Jehudah ben Jerahmeel in a German prayer-book of the fifteenth century (catalogue . . . 1886, No. 1025, col. 224). Amongst Polish Jews Jerahmeel is still in use. Compare also the § beginning with המסורת (p. 174) with that in the commentary on Chronicles, p. 56.

which they were exhorted not to do by Judah ben Qoreish¹. Jerahmeel therefore most probably lived in Southern Italy, and if the chronicle No. VII was compiled by him, about 1040-50. At that time the Rabbis turned their attention to profane literature, both apocryphal and historical. R. Moses had-Darshan of Narbonne quotes the Aramaic text of the story of Bel and the Dragon in his Midrash *Genesis Major*². Jerahmeel is most likely the translator of the apocryphal works found in the newly-acquired manuscript. Perhaps he will throw some light on the *epitomizer* of Josephus, when his additions to Yosippon are published. At the beginning of the MS. there are to be found (by another hand) some poems by Jerahmeel, which are identical with those in the Bodleian MS. 2079, 9. In his commentary on them in the latter MS., he mentions R. Samuel [ben Meir], as well as Rashi, without the formula of ל"ו. If the two Jerahmeels are identical, the date of the writer of the additions to the *Yosippon* would be 1100-1150. Anyhow the texts of this MS. must have been known to Rhenish and Northern French Rabbis at an early date³; they probably came from Italy, which was the channel for the passage of all the books which made their way from the East to Germany and France.

The chronicles from this MS. are to be found in Nos. VI and VII⁴.

No. VIII is another chronicle of the first class of my division, which I reprint from the *Shomer Ziyon*⁵ after a collation with the unique MS. in the British Museum, Arundell 51.

No. IX is a fragment of a chronology from the exile of Babylon to the fourth year of the Emperor Nicephoros of Constantinople, extracted from the MS. in the British Museum, Add. 14763, fol. 4^b. The author of it is most likely the copyist Solomon ben Moses of Viterbo, in the year 5033 A. M. = 1273⁶.

No. X contains (1) a fragment of chronological chapters by Elisha ben Abraham ben Benvenisti, called Crescas, to be found at the end of

¹ See *Epistola*, pp. 1-3.

² See *Tobit*, p. xviii seqq.

³ See p. 198.

⁴ Ff. 220 to 227 and 218^b. The latter seems to be epitomised from the סדר עולם רבה, סדר חנאים ואמוראים, and סדר עולם זוטא. They are anyhow earlier than the chronicle of Abraham ben David (p. xii).

⁵ See p. xii. note 1.

⁶ See Dr. Friedländer's preface to the *Guide*, iii. p. xiii.

his copy of a Bible at Damascus (כתרי and מקדשיה), which was finished the tenth of Kislew of the year 5143 A.M.=1382. This fragment, although containing but little that is new, may, however, prove useful for fixing dates given in the other chronicles. For this fragment, as well as for other notes, I am indebted to my friend Dr. A. Harkavy.

(2) Additional notes, addenda and corrigenda.

I intended at first to give a *Corpus Chronicorum Judaeorum*, but I found that this is at present impossible, as such a publication would require several volumes. Besides, for the greater part of the chronicles, I should have had to give mere reprints of texts for which I had no manuscripts at my disposal. Other chronicles are in preparation by several scholars², and it would have been unjust to trespass upon their labours. I have therefore selected the first two chronicles, although already existing in print, on account of my being able to use for them a great number of MSS., perhaps all at present known; Nos. II. B and VII are extracted from a periodical as scarce as a MS.; while the remainder contain documents not yet published. Should I find that the public interested in this kind of publication show their sense of the value of such a *Corpus*, I shall be glad to give a second selection of chronicles at present scattered throughout MSS. and periodicals and introductions to works on casuistry, provided the Delegates of the University Press agree to such a continuation.

I express my best thanks to my friends Dr. Friedländer and Mr. Schechter in London, MM. Barbier de Meynard (membre de l'Institut), Joseph Halévy and Isidore Loeb in Paris, Professors M. de Goeje in Leyden, and D. Kaufmann at Budapest, and Herr S. J. Halberstam, for their help, as well as to the excellent Oriental reader of the Clarendon Press, Mr. J. C. Pembrey, who never spares time and trouble to assist authors and editors.

A. N.

OXFORD:
October, 1887.

¹ See p. 119, l. 25.

² See p. vi. note 5; p. viii. note 1.

BOOKS QUOTED IN AN ABRIDGED FORM.

'ARUKH.

תרוך (*Targum-Talmudico-Midrash verbale et reale Lexicon*. Auctore Nathane filio Jechielis). First edition, before 1480; last edition, by Dr. A. Kohut, 8 to 10. Five vols. 4to, Viennae, 1878-1885.

BENJACOB, O. S.

Ozar ha-Sepbarim, Thesaurus librorum Hebraeorum, tam impressorum quam manu scriptorum. Auctore I. A. Benjacob. 8vo, Wilna, 1880.

CATALOGUE, BODL.

Catalogus Librorum Hebraeorum in Bibliotheca Bodleiana, jussu curatorum digessit et notis instruxit M. Steinschneider. 4to, Berolini, 1852-1860.

CATALOGUE . . . 1886.

Catalogue of the Hebrew Manuscripts in the Bodleian Library and in the College Libraries, etc., compiled by Ad. Neubauer. 4to, Oxford, 1886 (the numbers quoted refer to this catalogue).

CATALOGUE, FLORENCE.

Bibliothecae Mediceo-Laurentianae Catalogus. Ab Antonio Maria Bisconio . . . digestus atque editus, t. i. Florentiae, fol., 1752; 8vo, 1757.

CATALOGUE, J. C., 1886.

Catalogue of the Hebrew MSS. in the Jews' College, London, compiled by Ad. Neubauer. 8vo, Oxford, 1886.

CATALOGUE, TURIN.

Codices Hebraici manu exarati R. Bibliothecae quae in Taurinensi Athenaeo asservatur, recensuit, illustravit Bernardus Peyron. 8vo, Taurini, 1880.

DERENBOURG, J., *Essai*.

Essai sur l'histoire et la géographie de la Palestine, d'après les Thalmuds et les autres sources rabbiniques, 1re partie. 8vo, Paris, 1877.

E. M. See Rapoport.

EPISTOLA.

R. Jehuda ben Koreisch Tiharetensis *Africani ad synagogam Judaeorum civitatis Fez epistola de studii Targum utilitate*, etc., ed. J. J. L. Bargès et D. B. Goldberg. 8vo, Lut. Parisiorum, 1857.

ESSAI. See Derenbourg, J.

FRIEDLÄNDER, *The Guide*.

The Guide of the Perplexed of Maimonides, translated from the original and annotated by M. Friedländer, Ph. D. Three vols. 8vo, London, 1881-1885.

GRAETZ, G. d. J.

Geschichte der Juden, von Dr. H. Graetz, eleven vols.; some of them have several editions, the last of which is quoted.

G. V. See Zunz.

HALBERSTAM, K. L.

Kebod hal-Lebanon (literary additions to the weekly Hebrew periodical *hal-Lebanon*, x and xi). 8vo, Mainz, 1874, 1875.

MAGAZIN.

Magazin für die Wissenschaft des Judenthums, herausg. von Dr. A. Berliner und Dr. D. Hoffmann. Fol. and 8vo, Berlin, 1874 seqq.

O. S. See Benjacob.

RAPOPORT, E. M.

Erech Millin opus encyclopaedicum alphabetico ordine dispositum, in quo res et voces ad historiam, geographiam, archaeologiam, dignitates, sectas illustresque homines spectantes, quae in utroque Talmude, Tosefta, Targumicis, Midraschicisque libris occurrunt, necdum satis explicatae sunt, illustrantur. Condedit Salomon Jehuda L. Rapoport, t. i. (lit. 8). 4to, Pragae, 5612 A. M. (1852). In Hebrew.

REVUE.

Revue des Études juives, publication trimestrielle de la Société des Études juives, t. i, 1880 seqq. 8vo, Paris, 1880 seqq.

SAMMELBAND.

Sammelband kleiner Beiträge aus Handschriften (published by the Society of Mekitze Nirdamim. 8vo, Berlin, 1885, 1886).

TOBIT.

The Book of Tobit: a Chaldee Text from a unique MS. in the Bodleian Library, etc., ed. by Ad. Neubauer. 8vo, Oxford, 1878.

ZUNZ, G. V.

Die Gottesdienstlichen Vorträge der Juden historisch entwickelt, von Dr. L. Zunz. 8vo, Berlin, 1832.

ABRIDGED WORDS.

רש'ב'א = רבינו שלמה בן אדרת	ר'א'ש = רבינו אשר ר'ג = רבן גמליאל	י'ה'ך = יום הכפורים י'ט' = יום טוב	א'א = ארזי אבי א'ב' = אב בית דין א'ה = אומות העולם א'ח' = אהרן כך א'י = ארץ ישראל א'ל = אמר ליה א'ס'ו = אמן כלה ועד א'ע' = אף על גב א'צ' = אף על פי ב'א' = ברוך אתה יי ב'ד = בית דין ב'ה = בית הלל ב'ה'ך = בית הכנסת ב'ש = בית שמאי ה'ב'ה = השם ברוך הוא ה'ה' = ההוא הוא דכתב ה'י' = היר החוקה ה'ת' = השם יתברך ה'ב'ה = הקדוש ברוך הוא ו'ה' = וכוונתו לחיי העולם הבא זע'ק'ל = זכרון צדיק וקדוש לברכה ז'צ' = זכרון צדיק לברכה
רש'ב'ג = רבן שמעון בן גמליאל	ר'ב'ז = רבינו דוד בן זמרא ר'ז = רבינו זודיה ר'ה = רבינו זודיה הלוי ר'ז' = רבוהינו זכרונם לברכה ר'ה = רבינו חנניאל ר'ח'ו = ר' חיים ויטאל ר'ב'ז = רבן יוחנן בן זכאי ר'ב'ש = רבינו יצחק ב'ר' ששה ר'ה'ך = רבינו יצחק פאסי ר'י'ך = רבינו יצחק ר'ז' = רבין לומר ר'ב'ג = רבינו לוי בן גרשם ר'מ' = רבי מאיר רמ'ב' = ר' (מ) = רבינו משה בן מימון רמ'ב'ך = רבינו משה בן נחמן ר'מ'ה = רבינו מאיר הלוי ר'מ'ך = רבינו משה כהן	י'ה'ך = יום הכפורים י'ט' = יום טוב י'ע'א = יבנה עיר אלהים י'ט' = ישמיר טורס וטאלס י'ה' = יום הורו כמ'ט' = כמו שיהבאר מ'ב'ש = מבני ישראל מ'ה'ר' = מוריני הרב ר' יצחק אברבנאל מ'ס' = מסכת מ'ר'ה = משה רבינו עליו השלום נ'ע' = נשמחו עין ס'ד = סלקא דעתך ע'ד = על דרך ע'ה = עליו השלום ע'י' = עמוד זרה ע'י' = על ידי ע'כ'ל = עד כאן לשונו ק'ך = קהלה קדושה רא'ב'ז = רבינו אברהם בן דוד רא'ב'ע = רבינו (sometimes) רבי אברהם בן עזרא	א'א = ארזי אבי א'ב' = אב בית דין א'ה = אומות העולם א'ח' = אהרן כך א'י = ארץ ישראל א'ל = אמר ליה א'ס'ו = אמן כלה ועד א'ע' = אף על גב א'צ' = אף על פי ב'א' = ברוך אתה יי ב'ד = בית דין ב'ה = בית הלל ב'ה'ך = בית הכנסת ב'ש = בית שמאי ה'ב'ה = השם ברוך הוא ה'ה' = ההוא הוא דכתב ה'י' = היר החוקה ה'ת' = השם יתברך ה'ב'ה = הקדוש ברוך הוא ו'ה' = וכוונתו לחיי העולם הבא זע'ק'ל = זכרון צדיק וקדוש לברכה ז'צ' = זכרון צדיק לברכה

והוד לשם? . . . גדול. P. 156, poem, l. 1. ואשקלובניא i. e. ואשקלובניא P. 141, l. 20 —
גביר ישר? l. 4; ברצון l. 3; ממשה . . . בשם טוב. ו[נ]ם] הוקם l. 2; בארץ מאפליה
P. 157, l. 15 חמר? for חמור — P. 160, note 2 חאמי in the text.

*Transliteration of Arabic, Turkish, and Spanish passages and words
(except the proper names of persons) occurring in pp. 115-162.*

Page 115, line 5 امير. ibid. سيدنا ابن داود l. 7; خليفة امير المؤمنين العباسي l. 5; وقفت على هذا الفتوى P. 116, l. 18 — اعملوا طريقا لسيدنا ابن داود l. 10; المؤمنين l. 21; چلبى l. 8. P. 117, l. 8 — وانا موافق عليه . . . انا موافق على جميع ذلك وقائل به كنيسة l. 8; مصر القاهرة l. 6; مصر العتيقة، فسطاط مصر l. 5. P. 118, l. 5 — جبل عرفة كنيسة last line التاج l. 25; المحلة l. 10. P. 119, l. 10 — كنيسة الشاميين l. 9; والعراقيين وهذه المكتبة من 6-9 ll. رشيد واسكندرية وفارسكول ودمياط 2, 3 ll. P. 120, l. 2 — موسى بابنا السعيد الى تاجر رشيد والى تاجر الاسكندرية اننا قدمنا خيرتة (?) الله تعالى وعزمنا على الحضور لكنيسة الدموهيين سبعة في ادر [لأدبدر] ادوينو مשה ربينو ع"ה لذلك تحضروا انفسكم فى الاوان المسعود وناكد عليكم غاية التاكيد والسلام على امة نونر l. 15; القاهرة l. 6. P. 121, l. 9 — قاضى العسكر l. 9. P. 121, l. 22 and p. 122; اسرائيل مومنو الفقير تاج العارفين l. 17. P. 134, l. 17 — بدمنهو ولبليز وبالمحلة l. 15, 13, 11 ll. P. 133, l. 11 — unknown — P. 136, l. 4. P. 136, l. 4 — جمع الازهر l. 3 from the bottom قصر الشمع l. 3. P. 137, l. 3 — unknown — درب (زارب) ابلخامه and خط المصا in Yâcût; l. 10 — ابلخورنيش seems to be, according to Professor De Goeje, whom I have consulted for the geographical names in this chapter, the الخرشف in Makrizi; ibid. درب الكنيس المستعرب l. 13; درب النصارين. ibid. حارة زويلة l. 11; حارة for حرارث? خراج وعوارف وربع l. 12. P. 138, l. 12 — عمائم الكرفى الصور l. 25; العمائم الزرق l. 24. P. 139, last line, El rey ha di passar de una puerta che ha di renovar — اقيس والده Mesquita and الدة l. 6; محاله l. 5. P. 150, l. 5 — مستقر مسחקر l. 22. P. 145, l. 22 perhaps شريف على l. 18; حاصكى محمد پاشا l. 11; سلاحتر محمد ابو نور l. 10; جامعى حارة l. 18. P. 159, l. 13 — الرقصات l. 13. P. 157, l. 25 — سوكار l. 25. P. 152, l. 25 — چاوش plural درزينات l. 14. P. 160, l. 10 — P. 137, l. 10 — اלקراوين unknown, perhaps of درزين Greek *τραπέσιον*, 'balustrade' — P. 161, l. 7 — قاسم l. 18, reales, grossos, maravedis (مأوريديش?).

ADDITIONS AND CORRECTIONS.

Page 4, line 18. Perhaps דמחור . . . דחו as ed. Amsterdam (not based on a MS.) for דמחבר—P. 5, l. 7 ושנים for ושנים—P. 6, l. 6 מאיר—P. 8, l. 7 שבע for שבע—P. 13, l. 13 לשבת ועירובין—P. 14, l. 20 אושעיא everywhere—P. 15, l. 16 לפום; l. 20 אחריני—P. 16, l. 8 ומדשמואל for שמואל—P. 17, l. 8 ורב for רוב; הלכאתהון l. 7 במתניתא as II.—P. 19, l. 7 מוגמרא as II. for מסברא—P. 14, l. 14 ואמר—P. 20, l. 16 אמרינן—P. 21, l. 16 אלא for מלא—P. 23, l. 17 לתלמידיה—P. 32, l. 20 היו for היו—P. 35, l. 3 ואילין—P. 39, last line שמה for שמה—P. 40, l. 4, II. לחסן—P. 44, l. 6 ורמריתון; l. 11 וברבי twice for וברבי—P. 45, l. 3 מאיר in the MS. to be cancelled—P. 46, l. 13 ארברוהי—P. 57, last line מרב הונא—P. 66, l. 4 in the text יוחסין (MS. O. fol. 473; ed. F., p. 209^a, l. 28); l. 25 perhaps סאקיסתאן = סכיסתאן (Land of the Scyths)—P. 69, l. 14 probably עיר בנאנה (Pechina) as in p. 74, l. 7; last line תחת for תחת—P. 71, l. 19 לאחר for לאחר—P. 73, l. 7 דלתכו—P. 74, l. 2 מארדה is the Arabic form for מרידה—P. 75, l. 4 רב to be cancelled; l. 14 and elsewhere דאניה the Arabic form for דיניאה; l. 25 בניסן—P. 76, l. 4 probably יוסף הורו—P. 78, l. 23 ואלרילם—P. 79, note 16 פרוצאל (יהודה) בתולת בת (יהודה), p. 12, and catalogue . . . 1886, col. 650)—P. 81, l. 14 בן for בן; l. 20 ירך—P. 83, l. 6 מפתים—P. 84, l. 16 probably נראו [במותם]—P. 93, l. 2 דיאו [רן] (the Cid; comp. p. 95 and יוחסין, p. 212^a, l. 35)—P. 103, l. 21 אליעזר? אברהם; l. 28 נתגישו—P. 104, l. 4 ז"ל? לא; ll. 13, 16 ערב? מי שנטלו [תיבש ידו]—P. 105, l. 16 perhaps שמואל? שלמה for רב—P. 113, l. 20 והגרים; l. 25 ונכחידם—P. 114, l. 10 דעתו—P. 115, l. 5 for מאה see *Revue*, t. iii, p. 53 note; perhaps איש הרוח (Mr. D. S. Margoliouth's suggestion); ll. 10, 11 טאריקא לסאידנה—P. 116, l. 18 אלפתוי; l. 19 וקאיל? דלך וקאיל?—P. 120, l. 1 להשיב—P. 118, l. 1 ערפאת—P. 117, l. 21 דלקי וקאלילא בה for בה; l. 3 אלחוצור? אלא תאגר אל? איננה ק' כירית? l. 7 probably [לכבוד] ודאמיאט; l. 9 . . . אלחאכר; l. 9 . . . אלחאכר; l. 22 and elsewhere אלחאכר?—P. 122, last line הביאו שחכלות הביאו—P. 125 according to the edition, l. 9 שאין לנו; l. 8 וז' בבאי בשער המים; l. 7 רב. כי; l. 4 ואיני לריב נעב ולא; l. 3 for יקראו—P. 128, l. 21 ומגבעת? l. 27 השיר; l. 26 צעיר—P. 127, l. 26 משנחניו; l. 10 פו? ולבשו סות . . . בשחק; l. 6 אם באשמן . . . בשחק; l. 3 ויבאו—P. 130, ll. 11, 13, 15 probably בילבים (بلبيز) for בולבים—P. 135, l. 26 המם, which the writer purposely calls המם, 'injustice,' unless it is a mistake throughout; אלנצארין—P. 137, l. 12 דרב stands for צרב; l. 31 שוכרה (شجرة) for שוכרה; l. 23

עשאוהו יום טוב ורבות' חולקין על זה במס' יומא יש אומרים הוא ינאי הוא יוחנן וי"א ינאי לבד יוחנן. ישו הנוצרי היה בימי יהושע בן פרחיה כמ' שמוכח במסכ' סוטה ומסורת בדיניו שבשנת תקל"ב [ישו נצל] ק"ד שנים לפני החורבן, הוא ינאי היו לו שני בנים אורקנוס ואריסטובולוס והיו מנצחין זה עם זה על דבר המלוכה בשנת ק"ג למלכות בית חשמונאי עמד עליו הורדוס והרג כל בית חשמונאי למגדול ועד קטן כמו שמוכח בפר' אחר בבא בתרא. והילל ושמאי היו ביומו. הורדוס מלך כ"ה ומת ועמד אחריו אנריפס בנו. הילל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותן בפני הבית מאה שנה. וימים הרבה האריכו אחר חרבן הוא ור' ישמעאל וסופן נהרגו. מלכות בית הורדוס בפני הבית ק"ג שנים. נמצאת נשיאות הילל בשנת ארבע למלכות הורדוס. הוא הורדוס על ידי שהיה עבד ויודע היה בת"ח שאין מלכותו מתקבל בעיניהם מפני שכת' מקרב אחיך תשים עליך מלך הכנים עין רעה בת"ח והיה הורגן מיום עד שהרגו כולם חוץ מבבא בן בוטא. והיו מיטרפין וגולין ממקום למקום ועוד מפני חילות של מלכי רומי שהיו מתגרין בהם כל הימים מאחר כן:

This is followed by the passage beginning ומחמת פנעים (p. 171, l. 3) up to בימי מישה (p. 163) which is followed by the § beginning שנהלקו בה (p. 171, l. 11), which is followed by the § beginning להשתכח מישר' (p. 164, l. 6). Next comes the passage beginning with the words תלחלים (l. 15), which is followed by a § beginning והרבה דברים יש בתורה שנראין דברי הבאים ויש בהן טעמי גדולים כגון מעשה בני לוט with many extracts from the Talmud. After the word ומחצה (p. 171, l. 2), this MS. has the following: והיה שם בן כוזבא והיה לו מאתים אלף גבורי חיל יועצי: למלחמה קטועי אצבע. ומה היה כוחו של בן כוזבא בשעה שהוא יוצא למלחמה היה מקבל אבני בליסטרא באחת מארכבותיו והיה כותת ממנו והרגת כמה נפשות ולסוף ג' שנים ומחצה כבשה והרגם למגדולם ועד קטנם שמונים אלף רבוא בני אדם. This text is incorporated in a casuistical work (of which the beginning is wanting) by Jacob ben Abraham of Northern France or the Rhenish Province, who lived towards the second half of the twelfth century. A modern owner of the MS. states at the beginning that Jacob might be identical with the Rabbi of the same name quoted in the Thosafoth (glosses by Franco-Rhenish Rabbis). No such name, however, is given by the late Dr. Zunz in his book, entitled *Zur Geschichte und Literatur*, Berlin, 1845. Anyhow, the text of the chronicle No. VI was known in France in the twelfth century, perhaps without the passages, added probably by Jerahmeel. The writing of the Paris MS. is very old, and may possibly be an autograph.

בנין בית הכנסת בטוליטלה ד' אלפים מ"ה. נשרף ה' אלפים. נתחדש ה' אלפים קי"ב.
*זמן שחבר ר"מ ז"ל הי"ד היה בשנת ד' אלפים תתקל"ח כאשר נתבאר בפרק י"א מהלכות
קדוש החדש¹. Next comes the passage relating to A. Zakkuth as in the catalogue.

I.

The Paris MS. (Hebrew, No. 326) contains a great part of No. VI, with the heading of מסדר עולם. The catalogue of 1866 does not mention that this treatise is different from the one printed under that title². It was only by mere accident that I examined this MS. in September last, and then found that it is almost my sixth text, when it was too late to describe in the right place all discrepancies of the two texts³. The following short description of the Paris MS. will, however, be sufficient for the general purpose.

The extract begins with the words מאדם ועד המבול אלף ות'ר"ט שנה, continuing with Biblical chronology up to Nebuchadnezzar, p. 165, l. 15, of the present text in another order and with variations. Omitted are the §§ beginning ואלה הכהנים (p. 170, l. 1) to end of the §, and the § beginning with בשנת ק'ע"ב (p. 173) to the end of the treatise, for which last it has the following passage:

נחזור על הראשונות: שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה שכבר בימיו נפטר והלכו להם לבית עולמים רובם של סנהדרין מחמת שהאריך ימים כדמפ' בפרק שבעת ימים. וכהן גדול היה כמפ' במגלת תענית. ובימי אלכסנדרוס מוקדון היה בן אחשורוש בימיו התחילה מלכות יון לפשוט בעולם. שמעון הצדיק שימש בכהונה גדולה מ' שנים והיו לו שני בנים חוניו ושמעי. ומשמח שמעון שימש שמעי בנו כ"ג. אחר שמעי עמד יוחנן כהן גדול ושימש בכהונה פ' שנה. הוא שגור על הדמאי וביטל את הווידוי⁴ כמפ' בסוף שוטה⁴. ואחר יוחנן מתתיה. בשנת ק'מ"ז ליוון מת מתתיה בן יוחנן בן שמעי ועמד אחריו יהודה מכבי. יהודה נהרג ומלך שמעון אחיו תחתיו. נהרג אף שמעון בשנת ק"ע ליוון. ובשנת ק"ע' למלכות יון נהרג ניקנור ופרקו עול מלכות יוונים. בשנת ק"פ למלכות יון מלך יוחנן בן שמעון בן מתתיה בן חשמונאי ל"ז שנה כמו שמצאתי בסדר עולם דרבנן. ואו' אני שמא היה להם זקן ששמו חשמונאי ועל כן נקראו מלכי בית חשמונאי. ומת יוחנן ומלך תחתיו בנו כ"ז שנה והוא היה רשע גמור ואשתו היתה כשירה ואחותו של שמעון בן שטח. יהושע בן פרחיה ושמעון בן שטח היו בימיו. ואותו היום שמת

¹ By a later hand. ² See p. vi. note 5. ³ The words in [] of No. VI are from the P. MS., where the two texts agree.

⁴ So MS.

י"ג. אבסמיאנוס ג'. אדריאנוס ו'. פליפו ו'. אנילוס ב'. דולקפיאנוס ל"א. הרי אלו מלכים מלכו ברומא ק"ב שנים:

מכאן ואילך צא ובדוק וחסב מישמת [ישו]¹. ולפי חשבון רז"ל היה מאה שנה קודם שנחרב הבית ויותר שהוא היה [תלמיד יהושע בן פרחיה]¹ והיה לומד כמדתם² עם יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח ושמעיה ואבטליון קבלו מהם והלל ושמאי קבלו מהם והוא הלל הזקן. ואנו מצאנו בתלמוד הלל שמעון. גמליאל שמעון. נהגו נשיאותן בפני הבית מאה שנה. אם כן הוא יותר ממאה שנה אבל לא ידענו כמה הוא היותר:

עוד מצאתי כתוב. קיסר אגוסטוס הוא אוטביאנו מלך נ"ב שנה. כ"ט בו נולד [ישו]¹. טיבירוס כ"ב. כ"ה במלכותו מת. גיוש ג'. קלודילוס י"ד. נירון י"ב. אספסינוס ו'. טיטוס ג'. באחד בו נחרב הבית נמצא משנהרג עד חרבן הבית נ"ז שנה: ולגוים יראה מחשבונם שנחלה [ישו]¹ קודם חרבן הבית ס"ו שנה: ובסדר עולם כתוב שהיתה [הלידה]¹ קל"א שנה קודם חרבן הבית וק"ע שנה קודם השלמת ד' אלפים נחרב הבית שיבנה במהרה בימינו אמן:

G 2. FROM THE DAMASCUS MS.³

אלין ראשי גלותא. יבניה שאלתיאל זרובבל ומשולם וחנוניה וברכיה וחסדיה וישעיה ועובדיה ושכניה ושמעיה וחזקיה ועקוב וחנון ושפט וענן ונתן דצוציתא הוא עקבן בן נחמיה והונא בן נתן ונתן ורבנא נחמיה ורבנא עוקבא ואבא מרי ורב כהנא ורב הונא ומר זוטרא והונא מר הוא חכם ורב כפנאי ובוסתנאי חנינאי בר אדוי וחסדאי ושלמה ויצחק הוא איסקוי יהודה זכאי הוא באבוי משה ויצחק הוא אסקוי ודוד בן יהודה וחסדאי. סליקו ראשי גלותא:

H. OPP. ADD. 8vo, 42 (CATALOGUE, NO. 2400), FOL. 5^b.

...⁴ מולד אברהם אבינו ע"ה אלף תתקמ"ה. מולד יצחק ע"ה אלפים מ"ה. מולד יעקב ע"ה אלפים קמ"ו. [ירד]⁵ למצרים אלפים רל"ה. מולד אהרן ר"ה תמוז אלפים שפ"ה ובט"ו סיון קודם היה לקות [גדול מהשמש]⁶ מולד משה רבינו ע"ה אלפים שפ"ה. מנין יציאת מצרים תמ"ה. בנין בית ראשון אלפים תתקכ"ה. חרבן בית ראשון ג' אלפים שלא. בנין בית שני ג' אלפים ת"ח. חרבן בית שני ג' אלפים תתכ"ה. מנין השטרות ג' אלפים ת"נ ג' חדשים. תאריך אלצבר ג' אלפים תשכ"ג ג' חדשים. מנין הנוצרי ג' אלפים תשס"א. תאריך הגר ד' אלפים שפ"א ט' חדשים. כתיבת המישנה ג' אלפים תתקמ"ה. חתימת התלמוד ד' אלפים רנ"ז.

¹ Erased in the MS.

² Indistinct.

³ See pp. 187 and xxii.

⁴ Beginning injured.

⁵ The words in [] are indistinct.

ובשנת ד' אלפים ש'מ"ט לבריאת עולם התחילה אמונת מחמד בישמעאלים ונקראו כל האומות הנמשכים אחריהם על שמם ישמעאלים כמו שנקראו עברים מי שנמשך אחר ישראל ואם הם מעט:

G I. OPP. ADD. 4TO, 37 (CATALOGUE, NO. 2072), FOL. 70.

✱ מסדר עולם זוטא ✱

אדם ק"ל. שת ק"ה. אנוש צ'. קינן ע'. מהללאל ס"ה. ירד ק"ס"ב. חנוך ס"ה. מתושלח ק"פ"ז. למך ק"פ"ב. נח ת"ק. שם ק'. הרי אלף תרנ"ו למבולא: שם שנתים אחר המבול. ארפכשד ל"ה. שלח ל'. עבר ל"ד. פלג ל'. רעו ל"ב. שרוג ל'. נחור כ"ט. תרח ע'. אברהם מ"ח. הרי מן המבול עד שהיה אברהם בן מ"ח כשהצילוהו מאור כשדים ש"מ שנה: ואחר כך היה אברהם נ"ב שנה. יצחק ס'. יעקב ס"ה. לוי ל"ה. קהת ל'. עמרם ק"ח. משה פ'. הרי משנצול אברהם מאור כשדים עד שיצאו ישראל ממצרים תנ"ב שנה:

משה רבינו ע"ה שפט ישראל במדבר ע"ה שנים. יהושע כ"ה. ימי הזקנים כ'. עתניאל בן קנז מ'. אהוד בן גרא פ'. דבורה מ'. גרעון בן יואש מ'. אבימלך בנו ג'. תולע בן פואה כ"ג. יאיר הגלעדי כ"ב. יפתח הגלעדי ו'. אבנן מבית לחם ז'. אילון הזבולוני י'. עבדון בן הלל ח'. שמשון בן מנוח כ'. עלי הכהן מ'. שמואל הנביא י"ג. שאול בן קיש כ'. דוד המלך מ'. שלמה בנו ג'. הרי משיצאו ישראל ממצרים עד שנבנה בית המקדש ת"פ שנה: ואחר כך שלמה בן דוד ל"ז. רהבעם בנו י"ז. אביה ג'. אסא מ"א. יהושפט כ"א. יהורם ח'. אחזיהו י"א. עתליה ל'. יואש מ'. אמציה כ"ט. עזיהו ט'. יותם י"ו. חזקיהו כ"ט. מנשה י"א. אמון ב'. יאשיהו ל"א. יהואחז ג' חדשים. יהויקים ג' שנים: ובמלכות יהויקים בא נבוכדנצר לירושלים ותפש את יהויכין בנו והוליכו בנלות והמליכו על ישראל ומלך תחת נבוכדנצר ח' שנים. נמסר לו יהויכין ג' חדשים. צדקיהו י"א שנים. ואחר כך עשו בבבל מאלו ע' שנים נ"ב שנה עד שנחמלאו לו ע' שנה:

אלו הם ימי בבל. נבוכדנצר נ"ה. אויל מרודך כ"ב. בלשצר ג'. הרי ע': אלו הם מלכי מדי ופרס, דרויש א'. כורש ג'. אחשורוש י"ד. ארתחששתא ל"ג. דרויש הפרסי ב'. מלכות יון ק"כ. בית חשמונאי צ"ה:

אלו הם מלכי רומיים. אנוסטוס נ"ב. טבריוס כ"ב. גויש ג'. קלודיוס י"ד. נירון י"ב. הרי מחרבן ראשון עד לחרבן שני ת"צ שנה: אספסיוס י' שנים. טיטוס ג'. דמיטריאנוס ט"ו. ברינוס י"ב. טרגינוס כ'. ארפיאנוס כ"ב. מרקוס ז'. אנטונינוס קומדו"ס י"ג. פריטיקוס ג'. אלבינוס ו' חדשים. ווליאנוס קיסר ב' חדשים. אנטונינוס קרה קלאה ו' שנים וב' חדשים. מקלינו א' שנה וב' חדשים. אנטונינו ב' שנים וב' חדשים. אנטונינוס ל"ג. אלכסנדרוס

ומלכות בית חשמונאי ק"ג ומלכות הורדוס ק"ג הרי ת"ך שנים שעמד בית שני, ומבנין הבית עד תקל"ב אין רק הילוני המלכה כי לא עמד לישראל מלך עד שנה אחר הבנין שאז התחילה מלכות בית חשמונאי. וגם הילל שנהג נשיאתו בימי הילוני המלכה לא היה נשיא עד שנים הרבה אחרי כן. הרי שאינך יכול לומר שבשנת תקל"ב לפרט נצלב ישו אלא כאשר פירשתי כי בשנת ג' אלפים ותשכ"ד נצלב שזהו מקץ ז' תקל"בן במפורש לעיל: * סליק *

ק'ל"א שנים קודם החורבן נצלב ישו ומבריאת עולם ג' אלפים ושש מאות וע"ז שנים עד תלייתו. אבל קבלה בדינוי שבשנת תשכ"ד ישו הנוצרי נלבד ובשנת תתכ"ח חרב הבית. וק'ע"ב לאחר כך נשלמו אלפיים של תורה מן ואת הנפש אשר עשו בחרן שהיה תמוז קודם מתן תורה:

F. MICH. 138 (CATALOGUE, NO. 1982), FOL. 43^b.

מבריאת העולם עד שגולד ש"ת ק"ל. משת עד אנוש ק"ה. מאנוש עד קינן צ'. מקינן עד מהלאל ע'. ממהלאל עד ירד ס"ה. מירד עד חנוך ק"ס"ה. מחנוך עד מתושלח ס"ה. ממתושלח עד למך ק"פ"ז. מלמך עד נח ק"פ"ב. מנח עד שם ת"ק"ב. משם עד ארפכשד ק'. מארפכשד עד שלח ל"ה. משלח עד עבר ל'. מעבר עד פלג ל"ד. מפלג עד רעו ל'. מרעו עד שרוג ל"ב. משרוג עד נחור ל'. מנחור עד תרח כ"ט. מתרח עד אברהם ע'. מאברהם עד יצחק ק'. מיוצחק עד יעקב ס'. מיעקב עד שבא למצרים ק"ל. ומשירד למצרים עד שיוצאו בניו ממצרים ר"ז: נמצא שבשנת ב' אלפים ת"מ"ה לבריאת עולם יצאו בני ישראל ממצרים. ומיציאת מצרים עד בנין הבית הראשון ת"פ שנה. נמצא שנבנה הבית הראשון בשנת ב' אלפים תתקכ"ח לבריאת העולם ועמידתו ת"ז. נמצא שנחרב הבית בשנת ג' אלפים ש"ל"ח לבריאת עולם. ומחרבן הראשון עד בניין הבית השני ע' נמצא שנבנה הבית השני בשנת ג' אלפים ת"ה לבריאת עולם. ובשנת ג' אלפים ת"מ"ט בא אלכסנדר המוקדוני ירושלים. ובשנת ג' אלפים ת"ש"ב נולד ישו הנוצרי¹. ובשנת ג' אלפים תשנ"ג נתלה. ובשנת ג' אלפים תתקל"ח התחילה אמונת ישו ראשונה באדום כי אדום² היתה האומה הראשונה שנכנסו בדת ישו ולכן נקראו כל האומות אשר באמונת ישו אדום ואם הם משאר אומות כמו שנקראו עברים מי שישבו לדת ישראל וכמו שנקראו ישמעאלים מי שישבו לדת מחמד כי הישמעאלים קבלו אותו הדת ראשונה. והתחלת האמונה ראשונה באדום היה מאה וארבעים וחמישה שנים אחר מיתת ישו כמו שנמצא כתוב בדברי הימים למלכי אדום. ובשנת ג' אלפים תתקכ"ח לבריאת עולם נחרב הבית שני.

¹ Marg. פי' שם עירו נצר.² Marg. אעזל סוף פרישת ואלה תולדות יצחק.

E. OPP. 613 (CATALOGUE, NO. 2256), FOL. 63.

רץ פר לבריאה. אקם לגולה בשנת תתכ"ה שירי נשכח בשנת קע"ב לחורבן בית שני
 נשלמו ד' אלפים לבריאית עולם בשנת תשכ"ד.¹ ישו נלכד. בשנת תקל"ב ישו נעלב. העולם
 הולך בתקל"ב כי לסוף תקל"ב שנה אז מחזור חמה ומחזור לבנה שיון בחלון אחד כי מחזור
 חמה הוא כ"ח שנה ומחזור לבנה י"ט שנה. י"ט פעמים כ"ח הם תקל"ב שהרי כ"ח
 פעמים כ' הם תקם הרי תפ"ג שהוספת הרי תקל"ב. נמצא כי לסוף תקל"ב * אז תחלת מחזור חמה
 ותחלת מחזור לבנה שיון.² ודע כי מקץ תתקל"ב נעלב ישו שוהו מקין * ג' אלפים ותתכ"ד וסימן
 בשנת תתכ"ד ישו.³ נלכד וגמירי כי בשנת תקל"ב יש רגע אחד שישערי רחמים פתוחים והרקיע
 נפתח. וישו כיון לאותה שעה ושאל שיאמינו בו האומות כאשר החזיקו ישראל בתורת
 הצור. וישראל חזרו והחזיקו בתורת הצור. באותו פרק אלף ור"ע. שכן יש מבתלמח שאז
 היה מתן תורה עד ג' אלפים ותשכ"ד. וכמו כן יחזיקו האומות בנוצרי ובתורתו אלף ור"ע
 ואז הם כלים לסוף ה' אלפים. הטל אלף ור"ע על ג' אלפים ותשכ"ד יהיה ה' אלפים
 שנה. והדין היה לבלות לו ולהתם אמנת ישו לסוף ה' אלפים אך בעונותינו יצאו מהם מה
 שיצאו מהם. ואני הכותב עומד היום ה' אלפים ושנת³ לפרט ועוד הם מחזיקים בתורת
 שקר ומחרפים ומגדפים ומנאצים אלהי ישראל ותורתו הקדושה ועוד ידם נטויה עלינו
 ועולם הקשה מכבירים עלינו. בה' אלפים ואחת הרגו קהל הקדש קהל וורנקוורט יותר
 מק'ע"ג נפשות. ובה' אלפים ושתים שרפו אומה הרשעה את תורתנו שבצרפת. ועוד ידם
 נטויה עלינו וגו' והומסים אותנו עד אין פרוטה בביתם ואפס עצור ועוזב וידל ישראל
 מאוד ויבא עד מדריגה התחתונה ירא הש' וישפוט ויתן לעמו ישראל רחמים והנחיה
 וגאולה וישועת עולמים: בששי בשבת בערב הפסח תלאוהו לישו הנוצרי בשנת ג' אלפים
 ותשכ"ד ליצירתה. הרי שנת י"ט למחזור ק'צ' והיא הייתה מקין מולד ניסן היה ביום⁴ אף
 אנו נמי תנינא במסכת סנהדריו פרק נגמר הדין בערב פסח ובערב פסח תלאוהו לישו
 הנוצרי. והאומרים כי בשנת תקל"ב לפרט טועים הם כי אינך יכול לפרש כן. שהרי מעשה
 ישו היה בימי הילוני⁵ המלכה והיא הייתה בימי הילל והילל נהג נשיאותו בפני חורבן הבית
 ק' שנים דהילל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותו ק' שנים בפני הבית. ואם תפרש כי
 שנת ג' אלפים ותשכ"ד שוהו ק'ד שנים קודם חורבן הבית שהרי בג' אלפים ותתכ"ה נחא
 אבל אם נפרש כי בשנת תקל"ב לפרט נעלב אינו כן שהרי בג' אלפים ות"ח היה בנין בית
 שני. ובשמעתא דתנא דבי אליהו תניא מלכות פרס בפני הבית ל"ד שנים ומלכות יוון ק"ף

¹ So MS. ² MS. obliterated. ³ Figures erased. ⁴ Blank space in the MS.
⁵ So everywhere.

בירם ה' מאות וס' שנה היא ד' אלפים ויש'פ'ז לבריאת עולם ולכדוה ישמעאלים מידם קרוב לתחלת מלכותם ועמדה בידם ת'ע'ב שנה שהיא ד' אלפים תתנ'ט ובשנת תתנ'ט לכדוה הערלים מיד הישמעאלים ועמדה בידם פ"ח שנה שהיא ד' אלפים ותתקמ'ז ובשנת תתקמ'ז לכדו הישמעאלים עכו וטיבר' ורוב הארץ ההיא בתוך ששה חדשים ונקבצו מלכי הנוצרים מן רוחות העולם אלפים ורבות ובאו לעכו ויצורו עליה וצלח דין מלך ישמעאלים קבץ כמו כן חיל גדול לאין מספר והעמיד חיל הערלים במצור ועמדו בזה הענין ימים רבים עד אשר נלכד הנז' ולכדוהו מלך צרפת ומלך אנגליטין[רה] עם שאר הנוצרים ולכדו כל האר[י]ן אך ירושלים נשארה ביד הישמעאלים לבדה עד היום. ² ובמשך ימים רבים אח[ר] זה שב הכל ביד הישמעלים. ³ נלכדה קוסטאנטינופולו שנת ה' אלפים ור'יג ערב שבועות ואנכי אפי' בן שנה הייתי כשנלכדה קוסטאנטינופולו:

D.

⁴ שנת ח' אלפים ור"ס לב'ע. ג' אלפים מ"ד למבול. ג' אלפים ס"ב לביאת אבותינו למצרים. אלפים תתנ"א ללירת מ'ר'ע"ה. אלפים תת"א ליציאת מצרים. * לתורת [] ⁵. אלפים תשנ"א לביאת אבותינו לארץ ישראל. אלפים תר"כ לצמיחת קרן דוד מלכנו ע"ה. אלפים ש"א לבנין בית ראשון. אלפים נ"ו לגלות י' השבטים. אלף תתקמ"ב לראשית מלכות בבל. אלף תתקל"ד לגלות יהויכין מלך יהודה. אלף תתקצ"א לחרבן בית ראשון. אלף תתנ"א לראשית מלכות מדי ופרס. אלף תתנ"א לבנין בית שני. אלף תת"ז לראשית מלכות יון. אלף תת"א לשטרות וחתימת חזון. אלף תרל"ז לראשית מלכות בית החשמונים. אלף תקל"ד לראשית מלכות בית הורודוס. אלף תשנ"ט לאמונת הנוצרים. אלף תל"א לחרבן בית שני. אלף ש"א לחתימת המושנה. אלף ר"ב למלכות קוסטנינו מוחיזק אמונת הנוצרים. אלף ר"ז לאמונת מאני ⁶ מאמין לב' אלוקות. אלף קל"א לחתימת תלמוד ירושלמי. תתקצ"ה לחתימת תלמוד בבלי. תתקכ"ט ללידת מחומט בעל אמונת הישמעאלים. תתנ"ו לראשית הטעת הישמעאלים. תתפ"ז למיתת מחומט. ש"ב"ד לחתימת הי"ד ההוקה להרמ"ב'ס זל. קצ"ה לגלות בני ישראל מצרפת. ח' לגלות ירושלם היה בספרד. ג' לשמדות אשר עשו ליהודים בפורטוגאל. עתה כי אזלת יד . . . אמן:

לשון אפד בפרק שביעי. חיבר התלמוד ביתר מארבע מאות ושלישים שנה אחר החרבן וגלות . . . לדעת האברבנאל ולא הבינותי. מבריאה עד תורה ב' אלפים תמ"ט. מבריאה עד יישו ג' אלפים תש"ס. מתורה עד יישו אלף ש"א. חבור המושנה היה בשנת ג' אלפים תתקל"ט ליצירה שהיא שנת אלף ותשעים לתורה:

¹ MS. indistinct. ² By a later hand. ³ By another later hand. ⁴ Same MS., fol. 46^b, by an Italian hand, cursive characters. ⁵ Margin. ⁶ MS. מאני.

בן יוחנן המכונה כיפה בכפר בית צדיא נולד. ומיעקב בן יוסף אחיו [יִישׁוֹן]¹ הנצלב מצד אביו. כי יוסף בעל [מרים]¹ בת חנה בת יהויקים אמו של [ישן]¹ הנצלב קודם שאירס למרים היה לו אשה ושמה מרים בת חנה והיא אחות מרים אמו של [ישן]¹ הנצלב. וילדה את יעקב ליוסף ומתה ואירס לו את מרים אחותו של [] ונרנם בירושלם מן הפרושים. וגם מן מתיא המבשר אשר שמו לוי הוא לוי המכונה מתיא כתב ספר עון גיליון בלשון עברי לעברים. וגם משעול המכונה פעול הוא פאולוש כתב אשר מישבט בנימין. וגם כתב מברנבש מקיפרים הוא יוסף הלוי ומתלמידיו יוחנן המכונה מרקיש המבשר. ומיהודה ומלוקיש הרופא ומרקיש תלמידו שמעון כיפא. ויוחנן בן זבדיה המבשר אשר כתב ספר הרזים² באיפדמוש ובן ארבעים ושמונה שנה מת בימי טריינוס :

C. MS. PARIS, NO. 263, FOL. 68.

כתב החבר אהרן מלונגיל ז"ל נתתי לבי לדרוש ולחקור החשבון שמונין הנוים משטורותם משנת לידת אותו האיש ומומן ההריון שהם חושב' השנה הזאת שהיא שנת תתקס"ד לחשבונינו לבריא' עולם * מב"ה מ"ס³ ואילך שנת אלף ומאתים וארבע ואם כן הוא כדבריה' הוא נולד ס"ח בפני הבית השני והיא שנת ג' אלפים תשס' לבריאת עולם והם אומרים כי חיה ל"ג שני' נמצא שנחלה ל"ה שנים בפני הבית וזה הדבר אי אפשר והוא טעות גדולה כי מתחילת נשיאות הלל עד שנחבר הבית שני הוא מאה כמו שאמרו חכמים הלל ושמעון גמליאל⁴ ושמעון נהגו נשיאות בפני הבית מאה שנה והוא ישו הנוצרי היה בימי יהושע בן פרחיה שהיה ג' דורות קודם הלל ואלו הם יהושע בן פרחיה ונתאי הארבאלי אחריהם יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח אחריהם שמעיה ואבטליון נמצא שאינו נכון חשבון ההריון אך יש בו טעות ושיגאה⁵ ודבר זה שאלתי לחכמים הנוים אנשי המחקר ולא מצאתי ליסוד החשבון לא שורש ולא עיקר. ולדעת הרב ר' יצחק אבן גיאת נולד האיש ההוא בשנת ג' אלפים תר"ע לבריאת עולם שהיא קנ"ח בפני בית שני שהיא שנת ר"ב לשטרות ומלכו' ליונים. ולדעת הרב ר' יהודה בר' בריולי ז"ל נתלה קל"ה שני' בפני הבית שאמר עליו בקל"ה נתלה נמצא שלא חיה כי אם כ"ג שנה ומחמד יצא לעולם בשנת ד' אלפים ושס"ד לבריאת עולם שנת תקל"ז אחר חרבן הבית שהיא שנת תתקל"ז לשטרות נמצא שהשנה הזאת היא שנת תתקס"ד לחשבוננו היא שנת ת"ר⁶ לממלכות המושוע. בטבת ג' אלפים תתכ"ח נחרב הבית בעונותינו ולכדוה⁷ מאה⁷ [ה]רומיים ועמדה

¹ Erased by a censor. ² MS. הרזים. ³ MS. indistinct; some abridged formula. מהריון מרים? ⁴ MS. גמליאל. ⁵ MS. indistinct. ⁶ MS. indistinct. תה?

⁷ Some letters erased. ממנו?

β. Another extract. בשנת תלצ"ה נפטר רב כהן צדק. בשנת תש"א נפטר רב חנינא אבי רב שרירא. בשנת תש"ב נפטר רב אהרן הכהן סרגאדא. בשנת א' שמו"ט לשיטתו שהיא שנת תשצ"ה לעולם נפטר רב הא"י גאון והיו חייו צ"ט . . .

γ. Fragment from the ס' הקבלה (page 78, line 20). ועוד שהם בטלים במעוטן. שאתה מוצא קהלות ישראל שהיו פושטות ממדינת סלא בקצה המערב אל תהראב¹ (תנדות O.) בראש המערב וקצה אפריקיה ומצרים וארץ העזי וארץ ערב וארץ שנער וארץ עילם וארץ פרס וארץ דדן [ויוון O.] וארץ הנרגשי ונקראת גארין¹ ותברסטאן ואלדילם (ואלירם O.) עד נהר אתל (אבול O.) שהיו שם *גזי ובזרים¹ שנתגירו ויוסף מלכ¹ שלח ספר לר' חסדאי הנשיא בר יצחק בן שפרוט והודיעו שעל דעת רבנות משתדל הוא וכל עמו והיו בטוליטלה מבני בניהם תלמידי חכמים וכן בכל האיים שבים שביסון¹ (שבסיון O.) מארץ נבקרי וגנאנת עד קונסטנטינה¹ ורומי הגדולה וכל ארץ אשכנז ותוגרמה וצרפתה וכל ארץ פוליא ומגניסא (בטליא ומגלוסיא O.) ואיסקיליאה וארץ לונברניא¹ עד נהר דוראנו עד ארץ ספרד על דעת חכמי המשנה והתלמוד . . .

B. MS. d. II².

After the end of the Yosippon², which concludes with the following words, עד הנה קין ירושלם עיר הקודש ועם יי' ונחלתו. יהי ציון חסדו³ מלפני אלהי השמים שיחמול ויחוס על עירו ועל ביתו ועל היכלו ועל מקדשו ועל עמו ועל נחלתו במהרה בימינו אמן ויתן מטיטוס⁴ the following strange passages, probably by Yerahmeel: פקידים על הנשארים ויגלם עמו כתשעים אלף איש ויהי מספר הנופלים בירושלם אלף אלפים ומאה אלף ושמזנת אלפים. ואותם שהושיב ברומי תחת אביו היו אלף וחמש מאות ואשר הושיב בטרנטו ובאודרנטו ובשאר מדינות אשר בפוליא כחמשת אלפים. ויתן אכפסיינוס לטיטוס בנו את ארץ אפריקיא ויושב בקרטנו⁵ שלשים אלף איש יהודים לבד מאשר נתן בשאר מקומות. ואת יוסף הכהן הושיב ברומי עם משפחתו ונתן לו בתים ובית תפלה:

יוסף בן גוריון הכהן אביו מתא שמו וכינויו גוריון. הוא יוסף בן מתאי הכהן עשה ספרים רבים ביהודה ספר אחד מכל מלכי הגוים מאדם ועד מטיטוס ובספיינוס⁶ ומכל מלכי יהודה ומן החורים והסננים אשר בספרי מדי ופרס מקדון ורומי וחשמונים. וגם כתב מבראשית עד בספיינוס⁶ ועד שנת ארבע עשרה לדומיציאנוס קיסר כל עשרים וארבע ספרים. וגם כתב ספרים לאפיון ולפילו מספר המכבאים. וגם דיבר מיוחנן ומשמעון

¹ So MS. ² See p. xx. ³ Not in the edition. ⁴ Fol. 197. ⁵ MS. קרטנו. ⁶ See p. 185, l. 15.

מר רב אשי¹ ב' שנים, ואחריו מר רב הילאי בן מר רב חנניה ג' שנים ומחצה, ואחריו מר רב קינמי בר מר רב אשי ג' שנים וחצי, ואחריו מר רב משה כהנא בר מר רב יעקב ד' שנים וחצי, ואחריו מר רב שלום בר מר רב בעז י' שנים ומחצה, ואחריו מר רב נטרנאי גאון בר מר הילאי גאון בר מר ר' מרי ה' שנים, ואחריו מר רב עמרם בר מר ששנא י"ח שנים, ואחריו מר רב צמח בן מר רב חיים אחי של מר רב נחשון גאון שבע שנים, ואחריו מר רב מלכא חדש אחד ונפטר, ונאספו באותו פרק רוב זקני מתא מחסיא בשיעור ג' חדשים ואיסתמיך אחרי כן מר רב אחי גאון בן מר רב נחשון גאון י' שנים, ואחריו מר רב הילאי גאון בן מר רב נטרנאי גאון ח' שנים, ואחריו מר רב שלום גאון בן רב מישאל גאון ז' שנים, ואחריו אידלדלת מילתא במחסיא ולא אישתירו בה חכמי, ואחריו מנו למר רב² יעקב בן מר רב נטרנאי י"ג שנים, ואחריו לא היה גאון ראוי וסמכי³ דוד נשיא למר רב יום טוב כהן בר רב יעקב ואורג היה הואיל ולא הוה התם רבנן ד' שנים:

ואחריו מר רב יהודה גאון ונפטר באדר שנת ר"כח, ואחריו: Page 40, line 15: בשנת ר"לח נפטר מר רב מבשר גאון ואתו רבנן לות כהן צדק ונפטר בשנת ר"מז. ואחריו מר רב צמח בר מר רב כפנאי ב' שנים וחצי בראש שנת ר"מט, ואחריו מר רב חנניה גאון בריה דרב יהודה גאון חמש שנים וחצי ונפטר בשנת ר"נז, ואחריו איסתמיך מר רב אהרן בר מר רב יוסף הכהן ולא מבני רבנן הוה אלא מן תנארי, ומר' מבשר גאון הוה סמכיה בדאריה³ רבא במתיבתא דלא הוה ראוי לגאונות בתר גאון אבונא אלא דוכתא הות למר רב עמרם אחי אמנו בריה דרב מישוי וקפין עלה מר רב אהרן והיה זע מאוד ודחיל מיניה מר רב עמרם א"ב ואול לקמיה, ואחר כן פלוג עליה מר רב נחמיה בר מר רב כהן צדק בתר דיתבי קמיה ומר רב אהרן. הוה עדיף מיניה ולא פירשו רבנן מן מר רב אהרן, ואחר שמת מר רב אהרן בסוף שנת ר"עא הדרו מקצת רבנן לקמי מר נחמיה ואנחנו ורבנן נפישא דילנא לא אשוניא עימיה ולא אזלינא לקמיה והוינא בההוא עידנא אב בית דין ולא קבילנא גאונות עד שנפטר, ובשנת ר"עז אסתמיבנא בגאונות וסמכינא להאיי בגנו באבות בית דין מן שעור שני שנים: ⁴ ובשנת ר"צח איסתמיך אדננו האיי באבות בית דין ובשנת ש"טז נסמך בגאונות, ונפטר אדננו שרירא בתשרי שנת ש"ץ⁵ כלל שני מלכותו ל"ח.⁶ ובשנת ש"מט נפטר אדננו האיי בניסן כלל שני מלכותו ל"ד⁵ שנה ונפטר אדננו⁶ שמואל הכהן בן אדננו⁶ חפני בחדש אב שנת ש"כד, ונפטר בנו אדננו שמואל הכהן גאון ליל חמישי חדש כסלו שנת ש"מח . . . :

¹ MS. ישי. ² MS. מר. ³ So MS. ⁴ Here begins an extract from another source. Dr. Harkavy writes: Ibn-Nagdila? (Samuel the Nagid). ⁵ See p. 67, where the figures differ. ⁶ Evidently a slip of the pen.

והלכו מהם לסורא עד שנפטר מר ינקא וחזרו למתיבתיהון. ואחריו מר רב יהודה. ואחריו מר רב יוסף דהוה ידיע בבר פתנאי¹ בשנת אלף וחמשים. ואחריו מלך מר רב שמואל בר מר רב מר דאיקרי בשנת אלף נ"ט. ואחריו מלך מר רב נטרוי כהנא בר רב אמונה ומן בנדאד היה. ובימיו עלה רב אחא מן שבחה לארין [ישראל] דמר נטרוי שמעיה הוה וכד אדבריה נשיא עילוהי סליק להתם. ואחריו מר רב אברהם כהנא. [ואחריו] מר רב דודאי בר מר נחמן בשנת אלף ע"ב והוא אחיו של מר יהודאי. ואחר' מר רב חנניא בר מר משרשיה בשנת ע"ח. ואחריו מר רב מלכא בן מר רב אחא בשנת פ"ב והוא אחתיה לנטרונאי בר חביבאי נשיא בפלוגתא על זכאי בר מר רב אחונאי נשיא דהוה קמי חכין בכמה שני. ואחריו מר רב אבא בשנת פ"ד. ואחריו מר רב שינוי. ואחריו מר רב חנניא כהנא גאון בר מר אברהם גאון בשנת צ"ג. ואחריו מר רב הונא הלוי בר מר רב יצחק בשנת צ"ו ובימיו תקנו למיגבא בעל הוב וכתובה מיתמי מן מטלטלי. ואחריו בשנת צ"ט מר רב מנשה בר מר יוסף:

ואחריו מר רב [חנינא] מנהר פקוד ה' שנים. מר רב הילאי : Page 36, line 17 seqq. הלוי מנרש י"ח שנה. ואחריו מר רב יעקב הכהן מנהר פקוד י"ח שנה. [ואחריו מר רב שמואל י"ח שנה ומן ישיבתה של פום בדיתא מבני בניו של אמיומר היה. [ואחריו מר רב מרי הכהן מנהר פקוד ח' שנים. ואחריו מר רב אחא דאבוה חצי שנה. ואחריו מר רב יהודאי בר מר רב נחמן ג' שנים ומחצה. ואחריו מר רב מארי הלוי בר מר משרשיה ג' שנים ומחצה. ואחריו מר רבי ביבוי הלוי בר מר רב אבא מנהר קורה י' שנים ומחצה והוא היה עם מר רב הונא ומר רב הלוי ומר רב מנשה גאון פום בדיתא כשתקנו לכתובה מן מטלטלי ואילין תמו כאה שנה: ואחריהם מן גאון פום בדיתא מר רב ישעיה בן מר רב אבא בשנת ק"ז. ואחריו מר רב יוסף בר מר רב שילא מן שילחי בשנת ק"ט. ואחריו מר רב כהנא גאון בר מר רב חנינאי גאון בשנת ק"ח. ואחריו מר רב אביומא¹ גאון אחי אביו בריה דמר רב אברהם גאון בשנת ק"ח. ואחריו מר רב יוסף בריה דמר רב אבא בשנת ק"ח². ואחריו מר רב [אברהם] בר מר רב שרירא בשנת ק"ז. ואחריו מר רב יוסף דנן בשנת ק"ט ו' שנים. ובתריה בשנת ק"ד מר יצחק בר מר רב חייה. ואחריו בשנת ק"ג מר פלטוי בר רב אביו י"ז שנה. ובתריה מר רב אחאי כהנא בר מר רב משרשיה³ [ששה] חדשים בשנת ק"ס. ואחריו מר רב רבה [בר] מר אמי בשנת ק"פ. ואחריו בשנת ק"פ מר רב צמח גאון בר מר רב פלטוי גאון. ואחריו בשנת ר"א מר רב האי בר מר רב דוד א"ב ו' שנים וחצי:

ובאלו מאה שנים עמדו במחסיה גאונים מר רב הילאי בר רב מארי : Page 39, line 6 ט' שנים. ואחריו מר רב יעקב הכהן בר מר מרדכי י"ד שנים. ובתריה מר רב צדוק בר

¹ So MS.² MS. קח.³ MS. מרששה.

X.

FRAGMENTS AND NOTES.

A. FROM A MS. IN DAMASCUS.

a. Sherira's Responsum. Pages 33, last line; 34, l. 5 seqq.: ונור מלך פרסיים ידגורד שמו על רבותינו לחלל את השבת. ומר בר רב אשי בסורא בקש רחמים וכו' תני בחצי היום ובלע את המלך בבית משכבו ונתבטלה הגזרה. בשנת תשנ"ו נאסף מר זוטרא וכו' ביום היתה זיעה¹ גדולה בעולם ונודעוה כל הארץ וכו' ביום זרחה² הירח ונראו הכוכבים ביום³. ובשנת תשמ"ג נפטר מר יימר ונראה עמוד אש ברקיע ועמד ל' יום. בימי רב סמי בטבת בשנת תשפ"א איתאסרו רבנא אמימר . . . :

Line 13 seqq.: בשנת תשפ"ו שכיב רב סמא דנן בריה דרבא ואחריו מלך רב יוסי וביומהו נפטר רבינא סוף הוראה. בשנת תת"ז נסתם התלמוד ושכבו רבנן סבוראי בשנים מועטות ואלה שמותם . . . :

Page 35, line 4 seqq.: בסוף מלכות פרסיים בשנת תתק"מ מלך רב חנן מאשיקיא. ואחריו מר רב מרי זקנו בן מר רב דימי הורנו. ובימיו היה בסורא רב מר בן מר רב הונא גאון בשנת תתק"ה. ואחר מר רב בר רב הורנו מלך מר רב חנינא מבי גזירא. ובימיהם היה משוגע הרשע והוא לבוש מעיל שם רשעים ירקב בשנת תתק"ה למנין שטרות והוא שמו [מחמד]⁴ בן עאבד אללה אלערבי מן בני אלקורשיין² מן ערב מכה והיה בשנת ד' אלפים ג' מאות וישישים. ובאותו זמן היה בסורא רב חנינא ומר רב האנא גאון בפום בדיחא ומר רב יצחק והוא שהיה בפירוז עד שכבשה עלי בן אבי טאלב ויצא רב יצחק מן פירוז שאבור לקראתו והקב[ו]ל את פניו והיה בפירוז שבור באותה שעה חשעים אלף איש מישראל וקבלן עלי בן אבי טאלב בספר פנים יפות, ואחריו[ו] מר בר רב אבא שתקנו בימיו לתת גט לאלתר. ובימיו היה בסורא מר רב ששנא דכתב על חומרתיה משרשיה בר תחליפא. ובתריה מר רב בוסאי. [ו] בפום בדיחא מר רב הונא מרי בן מר יוסף והיה גאון. ואחריו מר רב חייא ממישון. ואחריו מר רב רביא. ואחריו מר רב נטרונאי בן רב נחמיה בשנת אלף ושלשים ידיע במר רב ינקא והוה מחתן בדבית נשיא ואתקף מארות על רבנן דמיתבתה².

¹ So MS. זועה. ² So MS. ³ See pp. 45, 177, and 183. ⁴ Erased.

וה' חדשים. טקטוס ו' חדשים. פלוריאני כ' שנים. פורבו ו' שנים וי' חדשים. קרו א' שנה. קרינוס
 טמירינוס ב' שנים. דיאופרויאנו ב' שנים. מכסימיאנו י"ח שנים. קושטה פאופר שנים ט'.
 סביריני שנים ט'. מכסימינו י"ט שנים. לוקינוס י"ז שנים. מכסימו י"ג שנים. קושטנטינו כ"ד
 שנה. קוסטנטינו שבנה קושטנטינא והקים בה המלכות שנים ל'. קוסטנטינו אחר שנים י"ד.
 קוסטס י"ב שנים. יוליאנוס אפוסטאטא ב' שנים. יוביאנוס ח' חדשים. בלטיאנוס י"ג שנים. בלין
 ובלטיניאנוס אחיו י"ג שנים וה' חדשים. גרציאנוס ובלטיניאנוס ו' שנים. בלטינוס נובו
 תיאודוסיו י'. ארקריו ואוטריאו י"ג שנים. אחר מלך אוטריו עם תודוסיו בן אחיו ט"ו
 שנים. אחר תודוסיו בן ארקריו מלך לבדו כ"ג¹ שנה. בלטיניאנוס כ"ט שנים. מריניאנוס ו'
 שנים וה' חדשים. אביטוס א' שנה וחדשים ה'. מאורינוס שנים ג'. סבירוס שנים ה'.
 לאון גדול ולאון קטן שנים י"ז. אבטימו שנים ו'. אילובריו א' שנה. זיטן שנים י"ז
 וחדשים ב'. אנסטסיאוס שנים כ"ז וחדשים ד'. יוסטינוס גדול שנים ט'. יוסיניאנוס גדול
 שנים ל"ט. יה² יוסטיניאנוס הוא בנה היכל סופיה בקושטנטינא. יוסטינוס הצעיר שנים
 י"א בימיו נכנסו לונגוברדיים באיטליי. טבירו שנים ז' וימים ב'. מבריקו שנים כ"א
 וימים ג'. פוקש שנים ח'. אירקליו שנים ל"א. ארקילנוס שנים ב'. קוסטינמס המכונה
 קוסטס ומת באי קריטיס כ"ז שנים. קוסטנטינו בן ארקילוס חדשים י'. קושטנטינו בנו
 שנים כ"ח. קוסטנטינו בן קוסט' הגדול שלמעלה שנים י"ז. יוסטיניאנוס שנים ו'. פליפיקו
 וורדינאוס שנים ב'. אנסטסיו שנים ג'. תודוסיו שנה א'. פליפיקו וורדינאוס שנים ב'. ליאון
 איסרו שנים כ"ז. קוסטנטיני הנירדף שנים ל"ח. ליאון בוארו מצוה לרומנים בעת שקרו לו
 המלך בא בבניבינטו בימי ארגיסי הישר ט"ו שנים. ליאון שנים ה'. קוסטנטינו שנים ו'.
 קוסטנטינו אחר עם איריני אמו. בעתו החלו האשכנזים למשול ברומני ומשל הוא
 ואמו שנים ו'. איריני לבדה אמו³ מלכה שנים ח'. ניקופורוס שנים ט'. אישטוראציו
 עם בנו חדש ג'. מיכאל כורו פלמיס שנים ב'. ליאון מלך שנים ז' והרס צורות של עבודה
 זרות של קוסטנטינא והשליך ניקופורוס נשיא אחר הרגוהו. מיכאל אחר מלך שנים ט'.
 ובעת ירדו יושעאלים בקריטיס וסיקיליא. תיאופילו בן מיכאל שנים י"ב. מיכאל אחר
 המכונה פורפורי גניטוס ואמו שנים י"ד. מתה אמו מלך אחריה שנים י"ב. בסילי פארה
 צימומונוס לבדו שנים י"א. ואחר עם ליאו ואלכסנדרו בניו שנים ט'. ליאון ואלכסנדרו
 שנים כ"ו. קוסטנטינו פורפוריניטו בן ליאו במלאת שנים ג' המליכו אביו ומלך עם אביו
 ד' שנים. ומת אביו ומלך ד' שנים וגזל המלכות מידו סיסני אשר רומנו קרוי שר הספינות
 ומלך עמו כ"ז ומת רומנו ומלך אחריו י"ז. רומנו בן קוסטנטינו ב' שנים. ואחריו קמו
 בניו הקטנים ונכנס עליהם ניקפור ונשא אמום והנה עתה הוא רודה עמם במלכות
 קוסטינטינא היום ד' שנה :

¹ Or י"ב.

² So MS.

³ MS. אמה.

IX.

✽ [סדר מלכי רומי] ✽

יש מסיפרי רומים מונים למדי ופרס שנים הרבה אבל לפי חשבון חכמים שאנו מונים לבבל שבעים שנה ולמדי ולפרס חמשים ושנים, כיצד נבוכדנצר מ"ה שנים, אויל מרודך בנו כ"ג שנים, בלשצר ב' הרי שבעים, לדריוש ולכורש ה', לאחשורוש י"ד, לארתחשסתא ל"ב, לדריוש אחת דבת' ביה והות בטלה וגו' הרי חמשים ושנים:

אבל יש בספרי רומים שמונים מנין אחר: נבוכדנצר ל' שנה, כורש ל' שנה, גבישן שנים ט', דריוש שנים ל"ו, שרשן כ"א שנה, ארתחשסתא מ', דריוש י"ט, ארתרשן מ' שנה, ארתרשן אחר כ"ו שנה, ארסינה ג' שנה, דריו ו' שנה: עד הנה מלכי בבל ומדי ופרס:

מלכי יון: אלכסנדר ה' שנה, תילומיאז מ' שנה, פילאדילפואז ל"ח שנה, אדרייטי כ"ז שנה, פילופטורי י"ז שנים, פופאנן כ"ד שנה, פילומטורי ל"ה שנה, אדרייטי כ"ט, פטורי י"ז, אלכסנדר י', תלמי ח' שנים, אדוניסיו ל', אאיופטרון ב' שנה:

מלכי רומי: יוליאוס קיסר הראשון ה' שנים, אוקטוביאנוס אנוסטוס הראשון עד [ישו]¹ שנים מ"ב, ממולד [ישו] ועד טיבריוס שנים י"ד, מטיביריוס עד מיתתו כ"ג שנים, מיתתו עד גאוויוס שנים ה', גאוויוס ג' שנים וחדשים י' וימים ז', קלדיאוס י"ד שנים, נירון י"ג שנים וחדשים ז', גלבא חדשים ז', לוקציוס חדשים ג', ביטיליו חדשים ח' ויום אחד, בספינוס שנים ט' וימים ז', טיטוס שנים ב' וחדש וימים כ', מוציאנוס שנים ט"ו, נירבא א' שנה וד' חדשים וימים ח', טרניאנוס י"ט שנים וי' חדשים וט"ו ימים, אדריאנוס כ"א שנה וי' חדשים וימים כ', אנטויפואז הקרוי אנטוניאוס כ"ג שנה, אנטונינוס י"ח שנה, לוקיוס י' שנים וח' חדשים, אטינוס קומדוס י"ג שנה, אלביוס ו' חדשים, יוליאנוס ב' חדשים, סרבירוס ט"ו שנים וג' חדשים, אנטונינוס קרקלה ו' שנים וב' חדשים, מקלינו שנה א' וב' חדשים, אנטוניו ב' שנים וח' חדשים, אלכסנדר י"ג שנים וח' חדשים, מכסימיאנו ג' שנים, פיפיאנוס ובלבינו ג' חדשים, אניריאנו ג' שנים, אפליפו ופליפו י"ז שנים: אילו מלכו בראשונה ברומי:

דיקיאוס הוא ראשון לנצרים מלך שנה א' וג' חדשים, גאלוס י"ג שנים, בלהירינוס וגליאנוס בנו ט"ו שנים, פוסטומיו י' שנים, קלאודיוס א' שנה, קיטינדריוס י"ז ימים, בליריאנוס ה' שנים

¹ The words in [] are effaced or erased in the MS.

אפילו חד ינוקא ואף לא רבנן. ונהג רב אשי ריש מתיבתא קרוב לשיתין שנין. והיינו דאמרינן במי שמות מהדורא קמא דרב אשי ומהדורא בתרא דרב אשי דהבין תקינו רבינו לתנויי בכל כלה י"ב מתיבתא חסר ויתר מהדר תלמודא כוליה בתלתין שנין וכיון דרב אשי מלך קרוב לשיתין שנין הוו להו ב' מהדורי. ושכיב בשנת תשל"ח. ומלך בתריה במתא מחסיא רב יימר ושכיב בשנת תשל"ז ונמצא עמוד אש ברקיע ועמוד ל' יום. בשנת תשל"ז נאסף רב הונא ראש הגולה. בשנת תשל"ג נאסף רב נחמן בר רב הונא ונפל שמדא וגזר יודגד¹ לבטולי שבתות. ומלך במחסיא רב טביומי דהוא מר בר רב אשי ושכיב בשנת תשל"ט במיוצאי יום הכפורים. בשנת תשל"ב נאסף רב סמא בריה דרבא ונהרג הונא בר מר זוטרא ראש גולה ונמסרו יהודים למלכות. ובתריה רבה תוספאה. ונהרג בשנת תשל"ח והרסו בתי מדרשות וגזרו על יהודים להיות בדין פרסיים. ובד' בשבא הוא י"ג בכסליו בשנת תתי"א נאסף. רבינא סוף הוראה בריה דרב הונא ונסתם התלמוד. ובאילין שניא מלכו בפומבדיתא רב גביהא מבי כחיל ושכיב בשנת תשל"ד. ובתריה רפרם מן פומבדיתא ושכיב בשנת תשל"ד. ורב רחמיז ואית דמחלפי רב רחומי ושכים בשנת תשל"ז. בעדן שמדא דגזר יודגד²:

* הושיעה את עמיך וברך את נחלתיך ורעם ונשאם עד העולם *

¹ MS. דימונדר.

² MS. דינונדר.

כו'; רב הונא הוה דריש בתליסר אמוראי וכו'. וביומי דרב הונא שכיב רבי יוחנן בארץ ישראל בתר רבי חנינא דהוה בתר ר' אפס דהוא בתר רבינו כדמפרש בהנשוא: ובשנת ת"ק'ן אופטר ר' יוחנן ור' אלעזר בתריה בחד שתא, ומלך רב אמי ואיגבר רב הונא טובא דהוה מבי נשיאה, ומלך רבי אמי ור' יהודה בפומבדיתא ותלמידיה קמיה, והוה מתחזי לר' הונא לפרקים, ורב נחמן בשיליה ובמחזא עם רבנן דנהרדעא ולא אישכחן דהוה עייל לקמיה דר' הונא אלא כבני זויה הוה, דבכמה דוכתי א' רב נחמן הונא חברין, ומדרשו של רב הונא קרוב למתא מחסיא, ורב חסדא חבר לרב הונא הוה והלך לסורא ועשו אותו ראש הישיבה, ושכיב רב הונא בשנת ת"ר"ח, ואחריו רב נחמן בר יעקב בשנת ת"ל"א, ואחריו רבה בר רב הונא והוה רב יהודה בתריה תרין שנין וכולהו רבנן אתו לקמיה לפומבדיתא, ורב חסדא בשנת ת"ר"ך: ואחריו רב נחמן בר יעקב בשנת ת"ל"א, ואחריו רבה בר רב הונא בסורא ונאסף בשנת ת"ל"ג, ואחריו רבה בר נחמני בפומבדיתא בשנת ת"ל"ה, ואחריו רב יוסף בפומבדיתא בשנת ת"ל"ז, ואחריו אביי בפומבדיתא בשנת ת"ר"ס ואביי מלך י"ד שנים, ואחריו רבא במחזא בשנת ת"ר"ט והוא מלך י"ד שנים ובו ביום נהרגו בניו של רב פפא, ואחריו רב נחמן בר יצחק בפומבדיתא בשנת ת"ר"ז והוא מלך ד' שנים, ואחריו רב פפא בשנת ת"ר"ז והוא מלך י"ט שנים בנריש קרוב לסורא, ואחריו רב חמא בנהרדעא ושכיב בשנת ת"ר"ח, ואחריו רב זביד בפומבדיתא ושכיב בשנת ת"ר"ט, ואחריו רב דימי מנהרדעא ושכיב בשנת ת"ר"ט, ואחריו רפרס, ואחריו רב כהנא בשנת ת"ש"ב, ואחריו מר זוטרא ושכיב ת"ש"ז ובו ביום היתה זיעה גדולה בעולם ונודעוה הארץ, ואחריו רב אחא בריה דרבינא ושכיב בשנת ת"ש"ל:

ובכולהו אילין שנין בתר רב פפא הוה רב אשי נאון בסורא והוה אתי למתא מחסיא וסתר לבי כנישתא דבי רב ובנייה כדאמרינן בהשותפין, ועבד כמה תקנאתא שפירתא וקבע ליה ריגלין דלא חזיין אלא לרישי גלותא ובנהרדעי ושוויה לריגלא דריש גלותא בנוה האיל והוא מופלג ונפישא תורתו וגדולתו, והונא בר נתן דהוה ריש גלותא בהנך יומי, ומרימר ומר זוטרא דהוה בתריה הוה כיפין ליה לרב אשי ושוניהו לריגליהון במתא מחסיא דאמר רב אחא בריה דרבא אף אני אומר מימות ר' וגו', והא הוה הונא בר נתן מיכף הוה כיף ליה לרב אשי וכיון דאיתקנו רגלי דרישי גלותא במתא מחסיא והוה צריכין ראשוותא דפומבדיתא למעל תמן בשבת לך לך דהוה ריגלא דרישי גלותא, ואיקבעו רובא דראשי גלותא למידר התם ולא במלה בתר כן כד איבטילא בשני דרב יהודה ורבה ורב יוסף ואביי ורבא אלא הוויין תרתי מתיבתא, והיינו דאמר רב אשי עבדי לה למתא מחסיא דלא חרבה, דבכל שתא כד הוה ריש גלותא דקבע ריגלא אזלין לקמיה רשוותא ורבנן דפומבדיתא, ונהנת מילתא הכין עד שיעורא מאתן שנין: והשתא לא אישתייר מכולהון דבי נשיאה במתא מחסיא ולא

תורה אצל ר' אלעזר בן שמעון חברו עלי תלמידיו והיו בהדי רבי כד מלך בתר אבותי בניהון של אותן החכמים. כגון ר' ישמעאל בר יוסי ור' יוסי בר יהודה ור' יעקב איש כפר חוניא¹ ותלמידיו רבנן אחרים חכמים כגון ר' חייא שעלה מבבל ור' חנינא בן חמא ור' אפס ורבן גמליאל ור' שמעון בנו של ר' הן הן רבצו תורה הרבה בישראל: ובתר ר' הוה ואיכא תנאי בין התם כגון ר' יונתן ור' שמעון ור' גמליאל ב"ר. ובין הכא כגון ר' יאשיה דמן הוצל והוה אבא נמי אמאן דאתניין תנאי ואמוראי כגון ר' חנינא ור' ינאי התם. ורב דהוה תלמידיה דר' וגמריה מר' ור' חייא דאמר ר' יוחנן נהירנא כד הוה יתיבנא וכו'. ואמרין בכמיה דוכתי רב תנא הוא ופליג: ורבנן אמוראי בלחוד כגון שמואל ור' שילא ורבה בר בר חנה ורב כהנא קמא. ובימייהם בסופם רב ארא בר אהבה ורבה בר אבוב זקנינו. ובתר דר' ינאי ור' חנינא התם. ר' יוחנן וריש לקיש ור' יהושע בן לוי ור' אלעזר דהוה שמעיהון ושמועא דרב ושמואל בבבל. ואפילו הכי חכמה בבבל הוי נפישא: ובתר דריהון רב נחמן ורב יהודה ורב הונא ורב חסדא ורב ששת בבבל. ורבנן אחרני דהוה סלקין ונחתין כגון ר' אבא דהוה בתר הנך ראשונים ור' יצחק ור' זירא ור' ירמיה ור' אבהו ור' חנינא [ור'] פפי. ובתר הכי אבוי ורבא: וביומי דרבי נחית רב לבבל בשנת ת'ק'ל למנין יוון דרגילנא ביה. והוה הכא ר' שילא רישא ברבנן דאמרין רב איקלע לאתריה דר' שילא קם עליה באמורא וכד נח נפשיה דר' שילא הוה רב ושמואל. ואדבריה רב לשמואל ולא איצטבי לאותובי קמיה ולמהווי רישא עליה דהוה קשישא רב משמואל שנים רבות. כי ההיא דאמרי' במרובה רב ושמואל ור' יוסי איקלעו לבי ישוע הבן וכו'. מיטום הכי שבקיה רב לשמואל בנהרדעא דהיא דוכתיה ומקום התורה ואיתרחק לדוכתא דלא הוה אית ביה תורה והיא סורא דקריא מתא מחסיא ואיתקרי ריש סידרא דא"ל ר' יוחנן לאבא בר חני מאן ריש סידרא בבבל אמר ליה אבא ארכא. וכניף תלמידים וריבין תורה וקבע ב"ד והוה ב' בתי דינין גדולים בבבל. חד בנהרדעא דהוה כבר. וחד בסורא דקבעיה רב. והיינו דאמר שמואל לא כתבין פרוכול וכו' בהשולח גט. ולפרקים הוה חוה רב ושמואל הדדי: ושביב רב בשנת ת'קנ"ה ונהג שמואל לחודיה בתריה שבע שנים והוה חד מתיבתא. וכמה דהוה רב קיים איקרתא דמערבא לוותיה הויין אתיין דהוה ידעי ליה. ובתריה אתיין לוות שמואל דאמרי' כולחי שניה דרב הוה כתב ר' יוחנן לקדם רבינו. א' אית לי רב בבבל איקום איזיל איחזיה: ושביב שמואל בשנת ת'קפ"ה. והוה תלמידיה רב נחמן בנהרדעא ורב יהודה בפומבדיתא ורב ששת בישליה. ובתר שמואל מלך רב הונא דהוה מבית גשיאה מ' שנה וריבין תורה הרבה. דאמרי' בשני דיני גזירות כי מפטרי רבנן

¹ Perhaps חנינא.

ורבן שמעון, ורבן גמליאל, ורבן ש"ב"ג, ורבן גמליאל ורבן שמעון בנו, ר' ור' נתן סוף. התנאים :

תחלת אמוראים : ר' יוחנן וריש לקיש בארץ ישראל, רב ושמואל בבבל, תלמידי ר' יוחנן ר' לקיש ור' יהושע בן לוי ור' אלעזר, ואחריהם עולא ור' אבהו, ואחריהם ר' אמי ור' אסי¹ : תלמידי דרב ושמואל רב הונא ורב כהנא ורב אסי ורב יהודה ורב נחמן, למטה מהם רב חסדא ורב ששת, למטה מהם רבה ורב יוסף, לאחריהם אבוי ורבא, ואחריהם רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, ואחריהם רב אשי ורבינא, ואחריהם רב גיזאי ורב סמונא, הרי לך סדר החכמים שהיו בכל דור ודור והאחרונים היו תלמידיהם :

שמואי והלל היו בבית שני, רבי יוחנן בן זכאי קיבל מהם והיה בחורבן הבית ולאחר חרבן קבע ישיבות לתורה מ' שנה : רבי אליעזר ור' יהושע ור' גמליאל קבלו מרבי יוחנן בן זכאי : ור' טרפון ור' עקיבא ור' ישמעאל² קבלו מר' אליעזר ור' יהושע : ר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי ור' נחמיה ור' אלעזר בן שמוע ור' שמעון קבלו מר' טרפון ור' עקיבא ור' ישמעאל : רבי ור' נתן קבלו מר' מאיר וחביריו : ר' חייא ור' שמע' ב"ר ובר קפרא ור' חנינא קבלו מרבי, הרי לך סוף התנאים :

כל ייש אומרים ר' נתן, וכל אחרים אומרים ר' מאיר כמפורש בשילחי הוריות : כל ברייתא שחולקין עליה בתלמוד אין הלכה כמותה, וכל ברייתא שאין חלוקין עליה בתלמוד הלכה כמותה : מימות [ר'] ועד הלל הזקן שש מאות סדרי משנה היו, מכאן ואילך נתמעט הלב ולא היו שונים אלא ששה סדרים : מהלל ועד רבי ור' נתן שלש מאות ואחת עשרה שנה והם היו סוף משנה : רבינו רב התחיל בהוראה : מרב ועד רב אשי ורבינא מאתיים שנה והם היו סוף הוראה : ואחריהם רבנן סבוראי, ר' יהושע בן קרחה הוא בנו של ר' עקיבא שחיה קרח : כל מעשה בחסיד אחד או ר' יהודה בן דמא או ר' יהודה בן אלעאי או ר' יהודה בן בבא : כל ר' יהושע סתם הוא ר' יהושע בן חנניה : כל ר' שמעון סתם הוא ר' שמעון בן יוחי : ר' אליעזר סתם הוא ר' אליעזר בן הורקנוס : רבי יהודה סתם הוא ר' יהודה ב"ר אלעאי : רבן גמליאל שהיה בימי ר' עקיבא הוא היה אבי אביו של רבינו הקדוש : כל ר' אלעזר במשנה סתם הוא ר' אלעזר בן שמוע : ר' אלעזר בגמרא סתם הוא ר' אלעזר בן פדת : רב יהודה סתם הוא ר' יהודה בר יחזקאל והוא היה תלמיד לרב ושמואל : כל קשיא שבתלמוד סתם אבוי ורבא, היו תנאים לפני החורבן ק"פ שנים : ומימי רבן ש"ב"ג גדל רבינו הקדוש בנו בתורה ושמש ר' אותן החכמים, דאמר ר' כשהיינו למדין תורה אצל ר' שמעון בתקוע והלך למתני³ מנהגן גמר דאמר רבי כשהלכתי ללמוד

¹ MS. יוסי. ² Marg. נ"ל דהו ר' ישמעאל בן אלישע ב"ג. ³ MS. דמתני.

הלכה כרבי מחבירו: רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן: שמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן: ר' שמעון בן לקיש ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן בר מתלית דהלכה כר"ל. חדא החולין למעוברת והפילה בהחולין ליבמתו, ותינינא ביש נוחלין המחלק נכסיו על פיו ריבה לאחד ומיעט לאחד והשוה להם את הבכור, שלישית הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו האב אינו יכול למכור כפני שהם כתובין לבן: הלכתא כרב באיסורא וכשמואל בדיני: הלכתא כרב נחמן בדיני וכרב ששת באיסורי: רב הונא ורב חסדא הלכה כרב הונא: רבה מיכן ור' יוסף הלכה כרבה, בר מסרוס עינין ומחצה: אבוי ורבא הלכה כרבא, בר מיעל קנח והלכה כאבוי, עד כאן מלבי: רב אשי ורבינא הלכה כרבינא: סתם משנה ר' מאיר: סתם ברייתא ר' נחמיה: סתם סיפרא ר' יהודה: סתם ספרי ר' שמעון, וכולהו אליבא דר' עקיבא, וסימנך מנדיש: סוף משנה רבי ור' נתן: סוף הוראה רב אשי ורבינא: סוף סבוראי מר רב גיזאי ומר רב סימונא: א'ע'פ שאמרו חכמים פלוני ופלוני הלכה היכא דאיכא רבנן בתראי דקימי הלכה כמותו:

תנו רבנן שנים עשר זוגות תלמידים היו לו לר' עקיבא מנבת ועד אנטיפטרת וכולם מתו מפסח ועד עצרת מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, והיה העולם שמם עד שבא אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם ר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי ור' שמעון ור' אלעזר בן שמוע והם העמידוה באותה שעה, ור' מאיר היה גמיר וחרף טפי ומחדד מכולהו וסמכיה ר' עקיבא א'ע'ג דינקי הוא, וסמכיהו ר' יהודה בן בבא לשארא בתר ר' עקיבא והדר סמכיה לר' מאיר, דאמר ר' יהודה אמר רב ברם זכור אותו האיש לטוב ור' יהודה בן בבא שמו שאילמלא הוא בטלו דיני קנסות וכו', וסמך שם ה' זקנים ר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי ור' שמעון ור' אלעזר בן שמוע, ורב אויא מוסיף אף ר' נחמיה, ומקשינא והא אמר ר' יוחנן כל האומר ר' מאיר לא ר' עקיבא סמכו אינו אלא טועה ומסקינ' ר' עקיבא סמכיה ולא קבלוה דהוה יניק והדר סמכיה ר' יהודה בן בבא וקבלוה: ובהדין דור דהוה רבן ש'ב'ג נשיא עלה ר' נתן מבבל והוה אב ב"ד, ורבי מאיר הוה חכם הדור כדמפרש בסוף הוריות: והוה נמי חכמים גדולים כגון ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה, וכגון ר' יהושע בן קרחה ו[ה]רביצו תורה הרבה, ר' אלעזר בן יהודה ור' שמעון בן יהודה ור' אלעזר בר שמעון ור' יעקב אייט כפר [חטייא] ור' פרידא ור' פדת ור' זכריה בן הקצב ור' מתיא בן חרש ואלעזר בן ירמיה וזנן בן פנחס ואבא חנין ופלימו וסומכוס ור' שמעון בן אלעזר ור' חנינא ור' יהודה בן גמליאל ור' אלעזר בן תדאי ור' פנחס בן יאיר ור' יעקב בן חסא ואיסי בן יהודה ור' יהודה בן חבינאי ור' ישבב ור' אלעזר בן הקפר ור' ראובן בן איצטרובלי וחכמים שעמיהם: תחלת חכמים שמעון הצדיק יהיה [מ]נסת גדולה וריבין תורה בישראל ואילו אחריו זה אחר זה, אנטיגנוס, יוסף בן יעזר, יוסף בן יוחנן, יהושע בן פרחיה, נתאי הארבלי, יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח, שמעיה ואבטליון, ואחריו הלל ושמואי.

VIII.

❖ [דרכי התלמוד וסדר תנאים ואמוראים]¹ ❖

כל היבא דאיכא איתביה. יחיד ליחיד. מיתבי. רבים ליחיד; כל היבא דאיכא תנא תוספתא היא על המשנה והוסיפו אותם חכמים בגמרא: כל היבא דאיכא חסורי מיחסרא והכי קתני חסר הוא מן המשנה וכך ראוי למשנה לומר והואיל ולא נכתב במשנה תיקונהו חכמים בגמרא: תיקו. דאיסורא לחומרא. דממונא לקולא: כל מקום ששנו באמת אמרו ובמה אמורי ואימתי בזמן. הלכה למשה מסיני: כל רבי מארין ישראל. כל רב ומר מבבל: ר' עקיבא ור' טרפון הלכה כר' עקיבא: ר' עקיבא ור' יוחנן בן נורי הלכה כר' עקיבא: הלכה כר' עקיבא מחבירו: בית *שמואי ובית הלל² הלכה כבית הלל חוין מבית שמואי אומר מכבדין את הבית שהלכה כבית שמואי. וכל מקום שחזר בית הלל להורות כבית שמואי: רבי ור' מאיר ור' יהודה ור' שמעון כולם עם רבן ש'ב'ג הלכה כרבן שמעון בן גמליאל: ר' מאיר ור' יוסי הלכה כר' יוסי. ר' יוסי ור' יהודה הלכה כר' יוסי. ר' יוסי ור' שמעון הלכה כר' יוסי. הלכה כר' יוסי מחבירו: ר' אליעזר ור' נחמיה ור' אלעזר בן יעקב שנחלקו עם ר' יוסי הלכה כר' יוסי. במה ד'א שנחלק עליו אחד אבל אם נחלקו עליו חכמים הלכה כחכמים: ר' מאיר ור' שמעון הלכה כר' שמעון: ר' יהודה ור' שמעון הלכה כר' שמעון: ר' יהודה ור' נחמיה הלכה כר' נחמיה: ר' יהודה ור' אלעזר בן יעקב הלכה כר' אלעזר בן יעקב: ר' מאיר ור' יהודה הלכה כר' יהודה: רבי ור' אלעזר בן שמעון הלכה כרבי: רבי ור' יוסי בר יהודה הלכה כרבי: רבי ור' ישמעאל בר' יוסי הלכה כרבי. אבל אמר ר' ישמעאל משום אביו הלכה כאביו: רבי ור' שמעון בן אלעזר הלכה כרבי. וכל מקום שאמר ר' שמעון בן אלעזר בלא מחלוקת הלכה כמותו:

¹ In the MS., fol. 163^b, after No. I. B (p. 41). The words in [] are not in the MS. Most of them are to be found in Filipowski's edition. ² MS. שמיי. הילל. everywhere.

שנה והם היו סוף הוראה. ואחריהם רבנן סבוראי הם הנזכרים למעלה ורב ביזא ורב סומבא היו סוף סבוראי ולא הוסיפו ולא פילגו על דעת אחרים הראשונים כלום ולא תקנו פרקים שחבל תנוי בסדרן. אחרי רבינא רב אחא. אחרי רב חביבא. אחרי רב ספרא. רב אחא בר חבילאי. אחרי רב רחומי. אחרי רב מרי. אחרי רב חנניא. ובימי חנניא כלו בית דוד. ואחרי רב יצחק ובימיו של רב יצחק בשנת תנ"ד לחורבן הבית שכב¹ ובימיו ברחו כל ישראל מבבל לארץ ישראל ומשאר ארצות. ונעשות אחד ששמו מר זוטרא ראש ישיבה בא"י שהוא בנו של בוסתנא. ובסדר הזה נוחה הישיבה בבבל עד שבא מר רב יהודאי גאון ז"ל. והוא היה חכם גדול כראשונים ז"ל והוא קצב ומפלפל חכמתו הלכות גדולות והלכות קטועות והלכות קצובות לעיין בהם ולסמוך על דבריהם בני אדם שאין מספיקין לסדרים למסכתות. ואח[ר]יו רב נחשון. ואחרי רב נטרנאי. ואחרי רב שלום. ואחרי רב איסמאי. ואחרי רב צמח. ואחרי רבינו משה: וכן ר' יהודה ז"ל בנו של ר' יצחק חנניא ריש מתיבתא אביו של רבנא שריא² שהוא עתה ראש ישיבת בבלי. ואחרי³ רב שריא היה רב הא"י בנו. ואחרי⁴ רב הא"י לא נתמנה ראש ישיבה בבבל כי אם ראש גלות ושמו רבי חזקיה שהוא עתה ראש והוא מבית דוד. ובנו רב דוד י"צ ורבי שלמה בר יהודה ראש ישיבת ירושלם עיר הקודש אלהים יכוננה עד עולם סלה. והוא ראש ישיבה עתה בשנת ד' אלפים ות"ז ליצירה. ובשנת תתקע"ה לחורבן הבית. ובשנת אלף ושנז לשטרות בט"ו באלול:

¹ So MS. ² MS. שריא. ³ MS. ואחרי. ⁴ Blank of several lines. Next folio begins No. VI.

ורב הונא הם היו מנהיגים שררות בנהרדעא. וניהג רב שררות בנהרדעא כ"ה שנים
ונפטר בשנת תלנא למניין שטרות. וניהג אחריו שמואל שררות ו' שנים ונפטר בשנת
תלנא. והיתה מדינת נהרדעא ביישובה מימי יהושין עד שנאסף שמואל שם תלף שנים.
ובא *פפא בר נצר והביא פולמוסא¹ והחריב אותה בשנת תלנא. ובאותו זמן היה ר' יוחנן
בארץ ישראל והיה מנהיג שררה ונאסף בשנת תלנא ונאסף ריש לקיש קודם ר' יוחנן שנה
אחת. ואחר כך רב הונא ורב חסדא ועשו שתי יישובות. והלך רב חסדא למתא מחסא ועינו
אותו ראש יישובה *ובנה בית [רב] ז'² שנים. ומתיבתא [ד]רב הונא בנהרדעא ונאסף רב הונא
בשנת תלנא. ורב חסדא בשנת תלנא. ואחריו רב נחמן בשנת תלנא. ואחריו רבה בר' רב
הונא ונאסף בשנת תלנא. ואחריו רבה בר נחמני בשנת תלנא. ואחריו רב יוסף בשנת
תלנא. ואחריו אבוי בשנת תלנא. ואחריו בריה דרב יוסף בר חמא בשנת תלנא. ואחריו
כן רב פפא בשנת תלנא³. ואחריו כן רב זבד בשנת תלנא. ואחריו כן רב דימי בנהרדעא
בשנת תלנא⁴. ואחריו רב כהנא בשנת תלנא. ואחריו כן מר זוטרא בשנת תלנא. ובו ביום
היתה זוועה גדולה בעולם ונודעוזה כל הארץ. ואחריו רב אחא בריה דרבה בשנת תלנא.
ובו ביום בלע התלי את הירח⁵ ונראו כוכבים ברקיע בו ביום. ואחריו פלוגי ולא ידעתי
בשנת תלנא. ואחריו רב אשי בשנת תלנא. ובשנת תלנא נאסף רב יימר ונמצא עמוד
אש ברקיע ועמד ל' יום. ובשנת תלנא נאסף רב הונא ראש גולה. ובשנת תלנא נאסף
רב אידו בר' אבין. בשנת תלנא נאסף רב נחמן בר רב הונא וגזרו דייני מלך פרסיים
על אבותינו לחלל שבחות. בשנת תלנא נאסף רב טביומי בר רב אשי. בשנת תלנא
נאסף רב חמא בריה דרבה ונהרג רב הונא בר מר זוטרא ראש גולה ונמסרו היהודים
למלכות. בשנת תלנא הרסו בתי מדרשות וגזרו על היהודים כדון פרסיים ונהרג רבה
תוספתא. בשנת תלנא ועוד נדדה הארץ ונהרג פירח⁶ מלך פרסיים. בשנת תלנא נאסף
רבינא סוף הוראה ונסתם התלמוד ואותו רבנן סבוראי שבוכותם נמתחו שמים וארץ
והשיבו התלמוד למקומו מדעתם מרוב חכמתם ומרוב פילפולם: ואלה שמותם [רב]
אחאי מביה תיס⁷ ורב גביהא מאניק ורב אחא בר דרב נחילאי רבנא כמא בר רבנא
יהודה רב שמונא מפרגודיתא⁸ רבינא בר אומצא ורב אהדבוי ורב קטינא מר זוטרא
בני חנניה. וב[י]מיהם יצא מחומד בשנת תלנא ומבריאת עולם יש היום תלנא ולמניין
יוונים אלף וקצא: קצב אחר חורבן נשלמו ארבעת אלפים והתנאים קודם חורבן הבית
ק'ף שנה:

הרי לך חכמים שבכל דור ודור: רב רבה התחיל בהוראה מרב רבה עד רבינא ר'

¹ MS. תפא בר' פפא והביאנו למוסא. ² P. ומונו אותו ד'. ³ Or עז. ⁴ P. adds
והשיבו התלמוד למקומו מדעתם מרוב חכמתם ומרוב פילפולם: ואלה שמותם [רב]
⁵ P. היריעה. ⁶ MS. פרח. ⁷ So MS.

VII.

✧ [סדר עולם וזמא וסדר תנאים ואמוראים¹] ✧

משה ואהרן ובני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף נתנבאו במדבר. יהושע ופנחס בימי השופטים. אלקנה ושמואל בימי עלי. גד החוזה ונתן הנביא ואסף והימן וידותון בימי דוד. אחיה בימי שלמה. שמעיה בימי רחבעם. עידו בימי ירבעם. עזריה וחנני בימי אסא. יהוא בן חנני בימי בעשא². אליהו מיכיהו ועובדיה בימי אחאב. אלישע ויחזיאל ואליעזר בימי יהושפט. יונה בימי יהוא בן נמשי. זכריה בן יהוידע בימי יואש. אמוץ בימי אמציה אחיו. הושע ועמוס וזכריה המבין וישעיהו בימי עוזיהו. מנחם בימי יותם. עזרד בימי אחז. יואל נחום חבקוק בימי מנשה. צפניה ואוריה בימי יאשיהו. יחזקאל ודניאל בארץ כשדים. חני זכריה ומלאכי בשנת שנים לדריוש. ואז התחילו אנשי כנסת הגדולה. והם מרדכי ונחמיה וזורבבל ועזרא: כל נבואה שהיא לצורך דורות נכתבה לצורך שעה לא נכתבה: ועזרא מסרה לשמעון הצדיק. ושמעון לאנטיגנוס. ליוסף בן יעזר. ליוסף בן יוחנן. ליהושע בן פרחיה. לניתאי הארבל. לשמעון בן שטח. ליהודה בן טבאי. לשמעיה³ ואבטליון. להילל הזקן שהיה במדינת בבל בראשונה והוא אב בית דין: ומהילל ואילך נקראו נשיאים. והילל מסר לרבן שמעון בנו. לר' יודן. לרבן גמליאל הזקן. לר' שמעון. לר' יהודה הנשיא הוא רבינו הקדוש. לרבן גמליאל היושב באושא ומושב בית שערים. לר' יודן היושב בציפורי. לרבן גמליאל היושב בטבריא. לר' יהודה הנשיא גדול הדור. לרבן גמליאל. לר' הילל: ואילו הן נשיאי ישראל: הילל הזקן ושמעון בנו וגמליאל בנו. ורבן שמעון בן גמליאל שנהרג עם ר' ישמעאל בן אלישע בהן גדול. הללו בבית שיני: ובימי רבינו הקדוש ירד רב לבבל והורה בו איסור והיתר ובהרדעא⁴. ומצא * את ר' אבא * מנהיג שררות⁵ בבבל. וכל זמן שהיה ר' אבא קיים לא ניהג רב שררות עד שנפטר ר' אבא לנן עדן. ורב שמואל

¹ The corrections are made according to the ס'ת'וא, Luzzatto's edition. The Paris MS., No. 837, II, agrees, except a few variations, with the readings of Maḥazor Vitry (מ'ו). ² So MS. ³ MS. לשמעון. ⁴ MS. בנהר דעדן. ⁵ MS. אתרא.

⁶ MS. מנהגא ושררות.

ראשון למעתיקים מעברית¹ ליוונית: ואחרי עקילם חמישים ושלוש שנה בימי קומודו המלך עמד תודוס הוא תודוסיאוס והעתיק². ואחרי תודוס שלשים שנה בימי אסירוס אבי אנטונינוס עמד סוקרס הוא קימבוס והעתיק³. ואסירוס נקרא שבור מלכא. ושמונה שנה אחרי כן מצאו בירושלים ספרים מלוקטים אשר לא ידעו מי אסףם. ואחר שמונה עשר שנה בימי אלכסנדר המלך עמד אורייגנס והעתיק ועשה שני סימנים במקום הפסק. שם האחר אשטריקן הוא כעין כוכב המאיר כן הוא הוודאי. ושם השני אובילו והוא כעין קשת והוא הפסק. וכולם מעברית ליוונית העתיקו: ויש אשר העתיקו מעברית ללטיין ולא על נכון: ועמד באחרונה בימי טיאודוזיאוס מלך רומי איש אחד ושמו יירונימוס איש נכון וחכם ולמד את תורת אלהינו והעתיק על³ מעברית ללטיין וקיבלו את כל ספריו בעדתם חכמי האומות:

Additional Note.

After the words בני אדם (p. 171, l. 3), the following addition is to be found in the MS. (fol. 119, where the passage נ"ב שנה, p. 170, l. 26, is repeated): וילך בכל ארץ ישראל לראות קברי המלכים והנביאים וסבב את כל העולם כולו והביאם והגלם לספרד ולמה נקרא שמה ספרד שבסוף רדו שם מן הגלות ועליהם אמר הנביא וגלות ירושלם אשר בספרד. ויתר דברי אנדריינוס אשר עשה ואשר לכד ביתר [ואשר הלך לראות קברי המלכים והנביאים margin] ואשר הרשיע על עם יי' הלא הם כתובים על ספר איכה רבתי אשר לחורבן הבית וירושלם. Next comes the *Ekkhah Rabbathi*.

¹ MS. מעברים.

² So MS.

³ One word erased by a censor.

ר' יהודה הנקרא רבינו הקדוש חיבר את המשניות וקיבן כל הדינים לפי שראה התלמידים מתמעטים¹ והצרות מתחדשות ומלכות הרשעה מתגברת וישראל² "הולכים ומתמעטים: ושנים מתלמידיו ר' הושעיא ועמו בר קפרא חיברו הבריות לבאר המשניות. ור' יוחנן תלמידו חיבר תלמוד ירושלמי בארץ ישראל ש' שנים אחר החורבן, וממנו קיבל רב הונא, וממנו קיבל רבא, וממנו קיבל רב אשי והוא חיבר תלמוד הבבלי בארץ שנער אחר שהיבר ר' יוחנן תלמוד ירושלמי כנגד ק' שנים: ואחר בית דינו של רב אשי נתפזרו ישר' פיזור גדול ורבו הקטטות ונשתבשו הדרכים ונתמעט תלמוד תורה. וב"ד הגדול של שבעים בטל מכמה שנים קודם חיבור התלמוד:

המסורת הזו שמסר דוסא בן אלעזר בנו של ר' אפס שקבל מר' יהודה הבבלי² שקבל מר' שמעון אביו שקבל מר' אדא. ור' אדא היה באותו שעה גדול במקרא שקבל מר' המנונא שהוציאה מנהרדעי³ ור' המנונא ור' אדא קבלו שניהם מבקי³ שגלה מארץ ישראל לבבל שהגלהו רופס שלא תהא תורה בארץ ישראל וסמכו את התורה ואת הנביאים ואת הכתובים עשרים וארבעה ספרים שלא טעו ושלא שנו פסוקים שתי ריבוא ושני אלפים ושבע מאות וארבעים ושבעה לא פחות ולא יותר:

והוה סדרן של כ"ד ספרים: ה' חומשי תורה, בראשית, שמות, ויקרא, במדבר, דברים: סדרן של נביאים, יהושע, שופטים, שמואל, מלכים, ירמיה, יחזקאל, ישעיה, תרי עשר: סדרן של כתובים, רות, תלים, איוב, משלי, קהלת, שיר השירים, קינות, דניאל, אסתר, עזרא, דברי הימים:

משה כתב חמשת ספרי תורה ואת ספר בלעם ואיוב: יהושע כתב ספרו ושמונה פסוקים שבחורה מן וימת משה עבד יי' עד סוף התורה: שמואל כתב ספרו וספר שופטים ורות: דוד ועשרה זקנים, ס"א דוד על ידי עשרה זקנים, אדם ומלכי צדק, ואברהם משה דוד ושלמה ואסף ושלשה בני קרח הן כתבו ספר תלים: ירמיה כתב ספרו וספר מלכים וקינות: ישעיהו כתב ספרו ומשלי ושיר השירים וקהלת, וס"א שחזקיהו וסיעתו כתבם: אנשי כנסת הגדולה כתבו ספר יחזקאל ותרי עשר ודניאל ואסתר: עזרא כתב ספרו ויחס דברי הימים: ואני ירחמאל מצאתי ביוסיפון כי שמואל כתב ספר שופטים, ויש אומרים כי עזרא כתב ספר שופטים, וחזקיה כתב משלי וספר מלכים:

בימי תלמי פילדלפוס מלך מצרים היו שבעים זקנים אשר העתיקו לו הספרים כ"ד, ואלעזר הנהרג בימי אנטיוכוס הרשע היה אחד מהם וזה היה מעשה לפני תולדת הצלוב שלש מאות וארבעים ואחת שנה, ולאחר הצליבה מאה ועשרים וארבע שנים בימי אדריינוס עמד עקילס והוא אונקלוס ותרגם מעברי לארמי, ויש אומרים מעברי ליווני, והוא היה

¹ משמעטים. MS.

² הבבלי. MS.

³ So MS.

היו מספרין בלשון ארמי¹ בבבל מאותו הזמן נקרא התלמוד שסדרו גמרא בלשון ארמי. והחכמים נקראו אמוראים על שם שאומר[ים] מה שקיבל מן הרב שאין לך דבר שלא דברו הראשונים שעמדו עד² ר'. ולראשונים היו קורין תנאים ואמוראים הללו שאמרנו כשם שהתנאים שעמדו לפני ר' אלא הלשונות של הראשונים הוא שקבע במשנתו כל מה שיכול להשיג מהם מפני שהיו שונין בלשון³ צח וקל כאותה שמצינו בארבע אבות נזיקין בשהזיק. המזיק וכו' :

בשנת ק"ב לאחר בית שיני שלמו ותמו שני אלפים תורה ונסתלק שר התורה ונתמעטו הלבבות ונסתתמו מעייני החכמה והוא⁴ דאמרין [אמ'] ר' יוחנן ליבן של הראשונים כפתחו של אולם וליבן של אחרונים כפתחו של היכל באמה. ראשונים ר' עקיבא אחרונים ר' אלעזר בן שמוע. ואני כמלא נקב מחט של סידקית. ור' אלעזר בן שמוע רביה דר' הוה הוא רבינו הקדוש ורביה ר' יוחנן הוה ואני כמלא מחט של סידקית. וכיון שראה רבינו הקדוש שנתמעט הלב ובינת ישראל הלך וקיבץ הלבבות מר' עקיבא וחביריו ושנה לתלמידיו ששה סדרים. דהא שמאי והיילל היו בבית שיני בסנהדרין. ור' יוחנן בן זכאי קיבל מהם והיה בחורבן הבית ולאחר חורבן הבית קבע ישיבה ארבעים שנה :

ור' קבע ששה סדרים וקבעו בהן שמותם של חכמים ואילו הן. והיה אמונת עתיד חוסן ישועות חכמה ודעת יראת יי' היא אוצרו: סדר זרעים. ברכות ופירקיו ט'. פיאח ח'. דמאי ז'. כלאים ט'. שביעית [י']. תרומה י"א. מעשר ראשון ח'. מעשר [שני] ד'. חלה ד'. ערלה ג'. בכורים ג'. סך ממסכתות דרעים י"א ופירקיו ע"ה. וכולו בלא גמרא חוין ממסכת ברכות: סדר מועד. שבת כ"ה פרקים. עירובין [י']. פסחים [י']. שקלים ח'. יומא ח'. סוכה ח'. ביצה ח'. ראש השנה ד'. תענית ד'. מגילה ד'. מועד קטן ג'. חגיגה ג'. סך ממסכתות דסדר מועד י"ב. ופירקיו פ"ה. וכולו עם גמרא חוין משקלים: סדר נשים. יבמות ופירקיו י"ג. כתובות י"ג. נדרים י"א. גיטין ט'. נזיר ט'. סוטה ט'. קידושין ג'. סך ממסכתות דסדר נשים ז'. ופירקיו ע"א. וכולן עם גמרא * חוין מאבות ועדיות והוראות⁵: סדר קדשים. זבחים ופירקיו י"ד. מנחות י"ג. חולין י"ב. בכורות ט'. ערכין ט'. מעילה ו'. כריתות ו'. מידות ד'. חמיד ו'. קנים ג'. סך ממסכתות דסדר קדשים י"א ופירקיו צ'. וכולו בגמרא חוין מובחים⁶: סדר טהרות. כלים ופרקיו ל'. אהילות י"ח. נגעים י"ב. פרה י"ב. טהרות י'. מקוואות [י']. נידה י"ב. משקין ו'. זבין ה'. טבול יום ד'. ידיים ד'. עוקצין ג'. סך ממסכתות דסדר טהרות י"ב ופרקים ק"ב. וכולו בלא גמרא חוין מנידה: סדר ישועות. * בבא קמא. בבא מציעא. בבא בתרא. סנהדרין⁵:

ברכות. MS. ⁶ So MS. ⁵ והיו. MS. ⁴ לשון. P. ³ ועד. O. ² ערבי. O. ¹

ושיגר את אשתו עם בנה עם שלוחי ההגמון. כאשר באו למלון אירע מעשה ונתארחא אצל מטרוניא אחת אשת אסוירוס אביו של אנטונינוס שהיה מגדולי רומי באותה שעה [ו] היה לה תינוק קטן ששמו אנטונינוס¹. אמרה לה אשת אסוירוס מה טיבו של ילד זה ולהיכן את הולכת. סח לה כל המאורע כך וכך גזירת הקיסר וכך וכך עשיתי והריני והילד מזומנים להריגה. מיד נתן הקב"ה בלבה של מטרוניא² ונתגלגלו עליה רחמים. אמרה לה הרי לך בני קטן שהוא ערל הוליכי אותו אצל קיסר והניחי לי את בנך. ואף היא עשתה כן ונטלה אותו תינוק והוליכתו אצל קיסר. אמ' לעבדיו המלך ראו אותו אם מהול הוא יהרגוהו ואת אמו ואם ערל הוא פטרוהו לשלום. בדקו אותו ומצאוהו ערל. מיד עמד ובעס עליו המלך על אותו הגמון וצוה עליו והורידוהו מגדולתו כסבור שבחש לו. אמרו [לו] עבדיו אדונינו המלך כך היא דרכה של אומה זו שאלהיהם עושה להם נסים להצילם מידינו. אבל מעידים אנו בילד זה שהוא מהול אמר להם קיסר אם * כך הוא שאלהיהם² עושה להם נסים מה הועלנו בנזיריתנו מיד עמד ובטל הגזירה. וחזרה אשתו של רבן שמעון עם הילד בשמחה ובשלום. כשחזרה אצל מטרוניא³ ראתה אותה ואת בנה שמחה לקראתה ביותר ואכלו ושחו בשמחה. אמרה לה אשתו של אסוירוס הואיל ונעשה נס לבנך ע' בני לכשיגדלו יהיו שושבינין זה לזה. אמרה לה אשתו של רבן שמעון ולואי. נפטרה ממנה והלכה לביתה בשלום וגדל ר' ונתמנה נשיא על ישראל. ואנטונינוס בן אסוירוס גדל ונתמנה מלך על רומי באותו הזכות שבאותו הפרק לא היו מעמידין ברומי מלך בן מלך כדי שלא תהא ידו תקיפה על שרי רומי ויכבשם ביותר. והו שאמרו חכמים הנה קטן נתתיך בנוים שאין מעמידין מלך בן מלך: לפי שהעמיד ר' ישיבה וקבע עצמו לתורה יותר מכל הנשיאים שהיו לפניו. משמת הילל הזקן ובאו מכל צד לישב לפניו והיו קורין אותו ר' וחזרו כל העם אף לקרותו ר'. [ש]כשראה ר' עצמו עשיר ונשיא ושלום לו מכל עבדיו מסביב וראה את התלמידין משתבשין והרבה מהם נמנעים מללמוד מחמת שלא היו יכולין לעמוד על הדבר אם לא מפני אורך התלמוד וראה תורה מתמעטת והולכת מחמת שאי אפשר לתלמידים לעמוד על לשונות הללו [ש]כשראם עומד לפני רב אחד והולך לו ויושב לפני רב אחר [מחמת] שהלשונות והסברות מוחלקות הוא טועה בין לשון לחבירו. מיד שלח לתלמידיו חכמים שבכל מקום וקבע לו מקום בעיר עמו. וכשהיה רבינו הקדוש שומע דבר שהיה מתקבל בעיניו היה קובעו במשנתו ונהג רבינו דבר זה ימים ושנים עד שעמד על דעת כולם:

החכמים שעמדו קודם רבנו הקדוש נקראו משנים⁴ ותלמוד שבידם היה נקרא משנה * והיו מספרין בלשון עברי⁴. משמת רבינו והחכמים שעמדו שהיו מפרשין דבריהם של ראשונים

מוספרין בל' ערבי. ⁴ O. So both MSS. ³ כל כך אלהיהם. ² P. אנטיוכוס. ¹

מס למלך רומי שנה בשנה, וחזר אנדריינוס ועלה עליהם והיה אנדריינוס מקיף על בית תור ג' שנים ומהצה, לסוף ג' שנים ומהצה כבשם והרגם למגדולם ועד קטנם שמונים אלף רבוא בני אדם.¹ מחמת פגעים ואונסים אשר הקרו אותם ברחו זה לכאן וזה לכאן ונמתעטה תורה מישר': ונעשית התורה כשתי תורות שהיו הללו אומרים לצד אחד והללו לצד אחר, ולפני כן היו שונין בלא מחלוקת פסקי הלכות כמו שהיתה הנמרה בידם הלכה למשה מסיני, וכל אחד ואחד שונה לתלמידיו כפי מה שקיבל מרבו, הילל ושמאי עצמן² בשלשה דברים בלבד הוא שנחלקו חוץ מן הסמיכה, משרבו תלמידי שמאי והילל ולא שמשו כל צרכן רבו מחלוקת בישראל, ופסקה החכמה ורבתה הישכחה חזרו להיות לומדין מתוך הכתב אפילו תורה שבעל פה אבל מלפני כן לא היו כותבין אלא הצדוקין: ועד ימיהם של הילל ושמאי היתה תורה ברורה לישראל ולא היתה מחלוקת בישראל אלא בסמיכה בלבד שנחלקו בה, ומשנתמעטו הלבבות ורבו המחלוקת מחמת שלא שמשו התלמידים במשנתו דרשו עת לעשות ליי' הפרו תורתך, אמרו מוטב תיעקר אות מן התורה ולא תשכח תורה מן ישראל וכתבו אף תורה שבעל פה, ועליהם סמכו הראשונים לכתוב אף התלמוד שלא תשכח תורה מישראל, ומרובה תורה שבעל פה יותר מתורה שבכתב שעל קוץ וקוץ של תורה תילי תילים של הלכות כדכת' קווצותיו תלתלים: ³ ואף כשכתב משה מה שכתב עדין לא השלים לכתוב את הכל אלא מרובה של תורה הניח על פה, הוא ששינינו משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע לפי שלא היה מספיק לכתוב את כולה כדכת' רחבה אמרתך מאד, וכת' ארובה מארץ מדה, ר' אליעזר אומר אם נעשים כל הימים דיו וכל אנשים קולמוסים וכל בני אדם לבלרין והשמים והארץ מנילות אינם מספיקין לכתוב תורה שבידי, אחד המושגה ואחד התלמוד נקראין תורה שבעל פה, ודברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב, ואמרי' שפירש הק"ב למשה טעמי תורה וכל מה שעתידין לחדש ולפי שלא נתנו טעמי תורה לכתב מהרה תורה להשתכח מישר':

פעם אחת נזרה מלכות הרשעה שמד על ישראל שלא ימולו בניהם ובאותו הפרק נולד רבינו הנשיא, אמר רבן שמעון לעצמו מה אעשה אם איני מלוו הריני עובר על גזירת קוני ואם אני מלוו הרי אני עובר על גזירת הקיסר ומתחייב הריגה למלכות, אלא מוטב שאעבור על גזירת קיסר ולא אעבור על גזירת קוני מיד עמד ומלו, נשמע הדבר להגמון שבעירו שלח לו והעמידו לפניו, אמר לו ההגמון מפני מה עברת על גזירת המלך קיסר, אמר לו רבן שמעון גזירת קוני גדולה מגזירת קיסר, אמר לו אותו ההגמון הרי אתה מחוייב הריגה למלכות אבל מפני שאתה גדול אומתך הריני מניחך שלא תהרג אלא שגר⁴ את הילד לקיסר אם הוא רוצה להניחו יניחו, כשראה רבן שמעון צרתו צרה

¹ See p. 175 and No. X. I. ² O. עצמו. ³ Repeated from p. 163. ⁴ O. שיגר.

תורה זה מושר', והילל ושמואי היו בימיו: ¹ בימים ההם היה מלך ברומא ושמו אוקטביאנוס ובארבעים ושתים שנה לאוקטביאנוס נולד ישו הנצרי בבית לחם ובאותה שנה צוה הורודוס להרוג את כל הילדים הילודים בבית לחם ובכל ארץ יהודה. וימת הורודוס במיתה רעה כי תולעים אכלוהו בחייו: ומשנבנה רומא עיר הממלכה עד שנת ארבעים ושתים שנה לאוקטביאנוס אגוסתוס היא השנה שנולד בו [ישו] ² שבע מאות וחמשים ושתים. [ישו הנצרי] היה בימי יהושע בן פרחיה כמו שמוכיח במסכת סוטה. ומסורת הוא בדינו שבשנת תתקל"ג ³ [ישו נולד] ק"ד שנים לפני החורבן: וימת אוקטביאנוס וימלוך תחתיו טיבריאוס ברומא ובשמונה עשר לטיבריאוס [נעלב ישו]:

הורודוס מלך כ"ה שנים ומת. ועמד אחריו ארקילס בנו ומלך ט' שנים ויאסרוהו מלך רומה בנחושתים וימלוך תחתיו את אנטיפס אחיו ויסב את שמו ארודוס וימלוך עשר שנים. ויגלה מלך רומא אנטיפס וימלוך תחתיו אנריפס בן ארודוס הגדול ומלך כשר היה ומלך עשרים ושלוש שנים וימות: ומלך תחתיו מונבו בנו ואף הוא מלך כשר היה: והילני המלכה היא היתה אמו של אנריפס וימלוך אחריו אנריפס בן אנריפס עשרים שנה היא שנת ק"ג למלכות בית ארודוס. גרם העון שנאת חנם שהיתה ביניהם ומרדו בנירון קיסר מלך רומי שהיה מלך באותה שעה ושלה נירון את אספסיינוס שר צבאו על ירושלים. ומת נירון בתוך שהיה אספסיינוס במצור שלחו לו בני רומי בשבילו והמליכו בני רומי עליהם אספסיינוס וצר על ירושלים שלש שנים וחזר לו לרומי: ושלה שם טיטוס בן אחותו על ירושלים וכבשה. טיטוס הוא החריב את ירושלים ואת בית המקדש בשנת ארבע מאות ועשרים שנה לבנינו וגלו ישראל גלות שלומה. היא היתה שנת [ג'] אלפים ותתכ"ה ⁴ שנים מבריאת עולם: נמצא מלכות בית פרס בפני הבית ל"ד שנה. מלכות יון ק"פ שנה. מלכות בית השמונאי ק"ג שנה. ומלכות בית הורודוס ק"ג שנים. הילל ושמועון וגמליאל ושמואי נהגו נשיאתן בפני הבית מאה שנה וימים רבים האריכו אחר החורבן הוא ור' ישמעאל וסופו נהרגו:

וכשחזר טיטוס לרומי נכנס לבית המרחץ. בציאתו הביאו לו לשתות ונכנס לו יחוש בחוטמו והיה מנקר במוחו כל ימיו:

נ"ב שנה עמדה בית תור אחר חורבן בית המקדש עמדה בשלוחה שלא גלה מומנה אדם א' ע"פ שגלתה ירושלים ומרדו בתוך ⁵ שלוותם במלך רומי הוא טיטוס שמלך תחת אספסיינוס ועלה עליהם הוא וכל חילו והכניעם תחת ידו ונתנו לו מס כל ימי חייו: טיטוס מת ומלך אחריו אנדריינוס קיסר. ומשמת טיטוס לא הוסיפו אנשי ביתר לעלות

¹ Marg. וזהו מירחמאל.
² So MS. See p. 89.

³ The words in [] are erased, but restituted on the margin by an Italian owner. ⁴ O. ותתקכח. ⁵ P. מתוך.

מות יונתן לכד שמעון אחיו את שררת יונתן וילחם מסביב ויך את חיל אנטיוכוס¹ וישב ישראל לבטח כל ימי שמעון אחיו איש תחת גפנו ותחת תאינתו וימלוך שמונה שנים ומיתתו תלמי חתנו במשתה היין: נהרג שמעון בשנת ק"ע"ה ליון. ובשנת ק"ע"ה למלכות יון נהרג ניקנור ופרקו מעליהם עול מלכות יונים: ויכה תחת שמעון יוחנן בנו אשר נקרא אורקנוס כי כאשר הכה יוחנן את מלך אחד אשר היה שמו אורקנוס על כן קראו אביו אורקנוס על שמו וימלוך בשנת ק"פ למלכות יון ומלך עשרים ושש שנים וימות: וימלוך תחתיו אריסטובולוס בנו שנה אחת הוא הנקרא המלך הגדול כי הוא החל לתת עטרת מלכות בראשו ויהפוך את הכהונה ויחללנה למלוכה וימות: וימלוך תחתיו אלכסנדרוס אחיו² עשרים ושבע שנים וימות. הוא ינאי שנצנצנה בו מינות המכונה אלכסנדר ועשה רשע בכהונה והוא היה רשע גמור ואשתו היתה כשירה ואחותו של שמעון בן שטח היתה: יהושע בן פרחיה ושמעון בן שטח היו בימיו ואותו היום שמת עשאוהו יום טוב: ואשתו מלכה אחריה ביהודה ט' שנים. הוא ינאי היו לו שני בנים אורקנוס ואריסטובולוס ואשתו העמידה את הורקנוס בנו לכהן גדול ונלחם עליו אריסטובולוס אחיו והיו מנצחין [זה] את זה על דבר המלוכה ולקחה לו אריסטובולוס את המלוכה בחזקה ומלך ג' שנים. בימיו עלה פומפיוס שר צבא רומה על ירושלים ולכדה ויאסרהו בנחששים ויוליכהו אל רומה וימלוך תחתיו הורקנוס אחיו הוא מלך ארבעים שנה. ויתן פומפיוס את ירושלים למס: בימיו מרד אנטיגנוס³ בן אחיו וירם יד בהורקנוס וימלוך אנטיגנוס ג' שנים שהיא שנת ק"ג למלכות בית חשמונאי:

להורקנוס היה עבד גיבור חיל ושמו אנטיפטר ומינהו על כל חילו כי אורקנוס היה [אדם] עצל וחלש. והוא אנטיפטר היה לו בנים והפקידם על העירות⁴ וגיבור שבבניו היה שמו הורודוס ובניו היו פקידים. עמד עליו הורודוס ומרד בו והרגו והרג את כל בית השמונאי⁵ למגדול ועד קטן חוץ מנערה אחת שנתן בה עיניו והיא עלתה לגג והשליכה עצמה לארץ ומתה וצוה הורודוס ולקחנה ושמוה בדבש. ויש אומרים בא עליה לאחר מיתתה. ומלך הורודוס תחתיו כ"ה שנים וקיבל את המלכות מן הרומנים וימלוך על כל היהודים בירושלים. והוא הורודוס שעל ידי שהיה עבד וירא כי הוא גרוע למלוך על ישראל ויהודה וישרף את ספר היחס. ויודע היה בתלמידי חכמים שאין מלכותו מתקבל בפניהם מפני שכתוב מקרב אחיך חשים עליך מלך הכנים עין הרע בתלמידי חכמים והיה הורגן מיום אל יום עד שהרגן כולם חוץ מכבא בן בוטא והיו מטרפין וגולין ממקום למקום. ועוד מפני חילות של מלכי רומי שהיו מתגרין בהם כל הימים ואחר מאחרי⁶ כן ומחמת הפגעים ואונסים אשר הוקרו אותם ברחו להם זה לכאן וזה לכאן ונתמעטת

¹ P. אנטיוכיא.

² O. בנו.

³ So margin and P.; O. העירות.

⁴ So MS.

[II. 4.]

שנה עד מלך בספסינוס¹. ומפני גזירות אנטיוכוס ברחו למצרים שלא יראו בפריצים אשר גדלו בירושלים ככתוב בספר שיני ממוכבים :

שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה שכבר בימיו נפטרו והלכו להם לבית עולמים רובם של סנהדרין והוא שימש בכהונה גדולה מ' שנה והיו לו שני בנים חנוני ושמעי. ומשמט שמעון שימש שמעי בנו כ"ג שנה. אחר שמעי עמד יוחנן כהן גדול ושימש בכהונה פ' שנה הוא שגזר על הדמואי וביטל את הוודאי כמפ' בסוף סוטה. ואחר יוחנן מתתיה בן יוחנן בן שמעי :

וימלך אחר אנטיוכוס בארם ובעסיא אנטיוכוס הגדול המכונה אפיפנס ויבא אנטיוכוס אפיפנס ולקח את כל כלי המקדש והעמיד צלם אליל יוביש בהיכל וגם צלם יוביש נתן בהר גרזים להיות לשומרונים לאלוה ולכותיים עד שבא מתתיהו בן יוחנן כהן גדול וקינא לאלהיו ולתורתו על אנטיוכוס וינקום נקמתו ככתוב בספרו. וימת מתתיהו בשנת קמ"ז למלכות יון ויצו לבניו אחריו לנקום את נקמת יי'. ויקם יהודה מכבי בנו לכהן גדול ולמשוח מלחמה. הניחו מלכות יון את קסדור בירושלים לטמא את הנשים קודם שינשאו. ועוד גזר שלא יהו טובלין הנשים במקוה שהיו מטהרין בו מנידתם ורבים פרשו מנשותיהן. וכיון שראה הקב"ה שגזר שלא לעשות טבילה מיד ימן² לכולם מקואות מים בבתיהם. ועוד גזר כל מי שנושא אשה ישכבנה אז תחילה להגמון; ובימיו היה אחד מסגני כהונה ושמו חשמונאי ולו ד' בנים וכינס אחד מהם לבת מתתיהו. והיו במשתה החופה הסירה הכלה מומנה כל תשיטיה המעילים שהיו עליה וסתרה את ראשה וקרעה את בגדיה ונכנסה לפניהם בחלוק אחד והיתה מוונת הכוס לקרואי הסעודה. והם כבשו פניהם מהביט אליה. כיון שראה אותה אחיה קצף עליה ואמר לה גדולי הדור יושבים פה ואת עומדת כקדישה כנגדם ערומה. השיבה ואמרה להם אותה צדקת מוטב להראות גופי בפני אחיי ולא בפני ערל וטמא. ואמרה להם למה אני עומדת ערומה בלילה הזה תשכבני עם ערל וטמא. אז לבש רוח יהודה ואחיו ובני חשמונאי ונתקנאו בו ועמדו עליו והרגוהו; עמד יהודה מכבי והרג את אפולוניאוס פחת שומרון ואת סירן³ פחת ארם ואת כל חילו של אנטיוכוס וטיהר את המקדש והשלימו באחת מלכי רומי עם ישראל מכל וכל במלכי יון ותפשו במלכות בפני עצמן. וחזרו ותפש[ו]⁴ מלכי רומא את מלכות אנטיוכ[ו]⁵ ואת מלכות ארם ונשתעבדו מלכי יון למלכי רומא. מאותו הפרק ואילך נעשית מלכות יון כפופה משתעבדת למלכות רומי. משפסקה מעליהם מלכות יון העמידו להם ישר' מלכים עד שחרב הבית. ועמדו מלכי רומי באמונה עם מלכי ישר' [כ"ו שנים]⁶ ולבסוף שעבדו בו ק"פ שנה עד שחרב הבית :

יהודה נהרג ונתחזקה הישררה ביד יונתן אחיו וישפוט את עמו וישב לבטח; ואחרי

¹ So MS. See p. 185, l. 15.

² So MS.

³ O. סירוס.

⁴ Both

MSS. ותפש; P. adds את.

⁵ P. אנטיוכיא.

⁶ From P.

אורקנוס את הכהונה. ואחריו אנטיוכ[ו]ס ובן יוחנן ובן הננאל ובן מתתיה. אלישיב יהוסף חנניה יועזר ישמעאל יחזקאל חנן אלעזר יונתן תיפילוס מתתיה פנחס. ישמעאל ובן יונה אליועניי יוסף ושמעון הגדול יוסף בן חנניה ישוע. הרי שמונים כהנים גדולים בבית ישיני: ולאחר בנין הבית ל"ד שנים מלך דריוש² בן אחשוורוש¹ עד שעמד עליו אלכסנדרוס מוקדון המלך הראשון ביוון ונלחם * עם דריוש² והרגו וקבל מלכותו. ותפש [את] כל המלוכות ונשתעבדו כל העולם תחת יד מלכי יון ק"פ שנה. ויכל מלכות פרס ונשתעבדו פרסיים ליוונים. ויך את ארץ מצרים והרג באלכסנדריו מיישראל כפלים כיוצאי מצרים. ויך את ארס³. ויבא בחוף הים ויך את עכו ואת אשקלון ופשטה מלכותו בכל העולם. דתניא ר' יוסי אומר ו' שנים מלך בעילם ואחר כך פשטה מלכותו בכל העולם. ומלך י"ב שנים. וב[ה]יותו בדרך בשובו אל ביתו סגר יומו ומת בדרך. ובמותו חילק מלכותו לארבעה נעריו. את פולפוס אחיו המלך במקדון. ואת סליוקוס ניקנור המלך בארם ובבבל. ואת אנטיוכ[ו]ס המלך בעסאי. והוא הוצר ליהודים בשנת קמו למלכות יון. ואת תלמי בן לאני המלך במצרים:

ויעל תלמי ירושלימה ויכבוש את כל ארץ יהודה בעורמתו ויוליך רבים מיישר' בשבי עמו במצרים. ואז היה כהן גדול בירושלים חוניו בן ידוע הנכתב בספר עזרא. ואז נכתב ספר המכבים ספר המלחמות בני החשמונאים יהודה מכבי ואחיו: ויכהן אחרי חוניו שמעון הצדיק בנו. ואחריו כהן גדול אלעזר אחי שמעון הצדיק כי אלעזר היה משמש בכהונה גדולה עד יגדל חוניו בן שמעון כי נער היה. וזה אלעזר נבחן בימי אנטיוכוס הרשע: ואחרי תלמי בן לאני אשר מלך מ' שנה מלך במצרים תלמי פילאדלפוס ח' שנה והוא הניח את היטביוס חופשי היהודים אשר במצרים. וגם כל כלי המקדש אשר הוליכו המלכים הראשונים מירושלים למצרים שלח ירושלימה אל אלעזר הכהן הגדול ובקש מאלעזר לשלוח לו שבעים זקנים להעתיק לו עשרים וארבעה ספרים מעברית ליוונית. ואחר אלעזר היה מנשה דוד אלעזר כהן גדול: ואחרי תלמי פילאדלפוס מלך במצרים אחיו תלמי אברגיטש כ"ו שנה. והיה כהן גדול אחר מנשה חוניו בן שמעון הצדיק אשר בימיו עשה יהושע בן סירא את ספר המקהיל וכתב בו מחוניו בן שמעון כהן גדול: וימלוך אחרי תלמי אברגיטש תלמי פילופטור בנו י"ז שנה. וינצח אנטיוכוס מלך ארם את פילופטור. ויעל אנטיוכוס הרשע על ארץ יהודה ויכבשה. וירד חוניו בן שמעון כהן גדול מצרימה לגור שם וקהל גדול עמו: וימלוך אחר תלמי פילופטור תלמי אפיפנס בנו כ"ד שנה. ויקבל אפיפנס את חוניו ואת כל קהל יהודה בכבוד גדול ויתן להם אחוזה בארץ מצרים במיטב הארץ לבנות להם היכל כדמות ההיכל אשר בירושלים. ועליו נתנבא ישעיהו ביום ההוא יהיה מובח ליי' בתוך ארץ מצרים ומצבה אצל גבולה ליי'. ואותו היכל מצרים עמד מאתים וחמשים

¹ Not in P.

² O. ברדיוש.

³ P. אדום.

שמים אשר ידבנו לבו לעלות לירושלים אל מקום הדום הגלי האלהים, יהי אלהיו עמו ויעל ויבנה את בית האלהים הגדול ואני אתן מאוצרותי זהב וכסף לכל בדק המלאכה ויתן להם את כלי יי': וישראל העולים מן הגולה היו מועטים ואין ידם משגת שלא הספיקו לעשות כל אותם השנים אלא היסודות. בשנה השנית בבאם לירושלים נתחייסד הבית, ויקומו אנשי בלעל מערי יהודה והלשינו לכורש וצוה לבטל [את] המלאכה שלא לבנות עוד¹ בית המקדש: בתחילה עלו זרובבל וסיעתו וכשבטלו המלאכה חזר לו לבבל: כורש היה ראשון למלכי פרס ומלך שלש שנים מקוטעות: וי'ד שנים מלך אחשורוש ושנים של דרויש אילו י'ח שנים, ונ"ב הרי שבעים שנים שלימים: שלשה מלכים עמדו לפרס ואחד למדי, דרויש הראשון הוא המדי, ואחריו כורש ואחשורוש ודריוש האחרון נקראו מלכי פרס ומשכה מלכותם נ"ב שנה, ואע"פ שכתוב בספר יוסיפון שהיה לו בן לכורש ושמו כמבישה מכל מקום * כך היא² משנה שלימה בסדר עולם: ובשנת אחת לכורש ביקש לבנות את הבית ועמד אחשורוש וביטל בנין בית המקדש וביקש לעקור את הכרם ועקרו הק'ב"ה לו ולהמן הרשע מן העולם ומת, ועמד אחריו כורש בנו הוא דרויש הוא כורש הוא ארתחששתא, ובשנת שתים למולכו השיב את היהודים לירושלים והיתה גאולה שלימה שלא היה מוחה בידם על בנין בית המקדש וירושלם, ואז האמינו לרברי הנביאים והצליחו וגו', ואז עלו זרובבל וסיעתו פעם שניה, באותו הזמן לשנה הבאה עלה עזרא מבבל וגלות אחרת עמו ובנה חומת ירושלים ובית³ המקדש, וחזר זרובבל לבבל אחר בנין הבית ומת שם, ועמד אחריו מישלם בנו ובימיו מלכה יוון בשנת שתים למדי ולפרס ומתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי. באותו היום פסקה נבואה מישר' מיכאן ואילך היו משתמשים בבת קול, ומיכן ואילך הט אונך לדברי חכמים עד יבא מרה צדק לנו:

ואלה הכהנים הגדולים שכיהנו בבית שיני ויכהן יהושע בן יהוצדק בבית המקדש. יהושע הוליד את יהויקים, ויהויקים הוליד את אלישיב, וזה אלישיב היה כהן גדול בימי עזרא ונחמיה, ואלישיב הוליד את יהודע, ויהודע הוליד את יונתן הוא היה כהן גדול בירושלם עד מלך אלכסנדרוס מלך מוקדון הגדול, ויונתן הוליד את ידוע, וידוע כהן גדול כל ימי אלכסנדרוס מוקדון, ועד ידוע מנה עזרא בספרו: והי מנשה אחי ידוע כהן גדול בהיכל גריום, וידוע הוליד את חוניו, וחוניו את שמעון הצדיק, ושמעון את חוניו שהיה בימי אנטיוכ[ג]ס, ואחריו קם יוחנן, ויוחנן הוליד את מתתיה והיו לו שלשה בנים יהודה יונתן ושמעון, ויקם יהודה מלכה גדול ולמישה מלחמה, ואחריו יונתן אחיו, ואחריו שמעון אחיו, ואחריו יוחנן בנו, ויוחנן הוליד את אריסתובולוס, ואריסתו' את אלכסנדרוס הוא ינאי, והיו לו שני בנים אורקנוס ואריסתובולוס והיו מריבים זה עם זה על הכהונה עד שלקח לו

¹ O. adds הבניין.

² O. הוא.

³ O. וכוננו.

בְּ יָרוּחַם יָתוּם כְּלוּמִי שִׁיתוּם הִיָּה מֵאֵב וּמֵאֵם. וְאִרְ הַפ' אֵב וּבֵן קָרָאוּ רֵבָה דִּירוּ. וְאֵח' רֵבָה כְּדִמוּכָה בְּהִנְיֻקָן גְּבִי הִהוּא שִׁפּוּרָא. וְאֵח' רֵבָה רֵב פֶּפֶא וְרֵב הוּנָא בְּרִיָּה דְרֵב יְהוּשֻׁעַ. וְאַחֲרֵיהֶם רֵבִינָא וְרֵב אִשִּׁי סוּף הוּרָאָה וְסִימֵנִי עַד אֲבָא אֶל מִקְדֵּשׁ א' אֲבִינָה לְאַחֲרֵיהֶם כְּלוּמִי רֵבִינָא לְאַחֲרֵיהֶם כִּי שֵׁם רֵבִינָא [רֵב] אֲבִינָא אֵלָּא שֶׁהִתְלַמּוּד מִקְצֵה. וְרֵב אִשִּׁי קִבֵּל מֵרֵב כִּהְנָא שֶׁקִּבֵּל מֵרֵבָה כִּי בְיוֹם שֶׁמֶת רֵבָה נִוְלַד רֵב אִשִּׁי:

מִעֲתֵנִיָּאל עַד עֲלֵי שׁוֹפְטִים. וּמַעֲלִי וְעַד מִלֵּאכִי שֶׁהוּא עוֹרָא נְבִיאִים. מִשְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק עַד ר' תְּנַאִים. מֵר' עַד רֵב אִשִּׁי אֲמוּרָאִים:

וְאַלֶּה תּוֹלְדוֹת הַכֹּהֲנִים. בְּנֵי אֶהֱרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתְמַר. אֶלְעָזָר הוֹלִיד אֶת פְּנַחֵם. פְּנַחֵם הוֹלִיד אֶת אֲבִישׁוּעַ. אֲבִישׁוּעַ אֶת בּוֹקִי. בּוֹקִי אֶת עֻזִּי. עֻזִּי אֶת זִרְחִיָּה. זִרְחִיָּה אֶת מִרְיֹת. מִרְיֹת אֶת אֲמִרְיָה. אֲמִרְיָה אֶת אַחִיטוֹב. אַחִי אֶת צְדוֹק. צְדוֹק אֶת אַחִימֵן[ע]. אַחִי אֶת עֻזְרִיָּה. עֻזְרִיָּה אֶת יוֹחָנָן. יוֹחָנָן אֶת עֻזְרִיָּה הוּא אִשֶּׁר כִּיהָן בֵּיתוֹ אִשֶּׁר בְּנָה שְׁלֹמֹה בִּירוּשָׁלַיִם. עֻזְרִיָּה אֶת אֲמִרְיָה. אֲמִרְיָה אֶת אַחִיטוֹב. אַחִי אֶת צְדוֹק. צְדוֹק אֶת שְׁלֹם. שְׁלֹם¹ אֶת חֶלְקִיָּה. חֶלְקִי אֶת עֻזְרִיָּה. עֻזְרִיָּה אֶת שְׂרִיָּה. שְׂרִיָּה אֶת צְדוֹק אִשֶּׁר הֵלֵךְ בְּגִלּוֹת אֶת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם בִּיד נְבוֹכַדְנֶצַּר הָרִי שְׁמֵנָה עֶשֶׂר כֹּהֲנִים עַד שֶׁעָלוּ לְבָבֵל:

וְנְבוֹכַדְנֶצַּר הַחֲרִיב יְרוּשָׁלַם וְאֵת הֵהִיכָל וְנָטַל אֶת כְּלֵי בֵית יי' בִּשְׁנַת אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשְׂרֵי שָׁנִים לְבִנְיָיִנוּ וַיִּגַּל יִשְׂרָאֵל מֵעַל אֲדָמָתוֹ. וְאֵת כָּל שְׂרֵי הַחֵיל הִגְלָה לְבָבֵל: וְלֵאחֲרַי הַחוּרְבָן מֶלֶךְ נְבוֹכַדְנֶצַּר כ"ה שָׁנִים וַיָּמוּת². וַיִּמְלֹךְ אוֹיֵל מְרוּדָךְ בְּנוֹ תַחְתָּיו כ"ג שָׁנִים וַיָּמוּת. וַיִּמְלֹךְ בִּלְשַׁאצַּר בְּנוֹ תַחְתָּיו. וּמֶלֶךְ ג' שָׁנִים וְנָלַחֵם עִם דְּרִיוִשׁ הַמּוֹדִי וְכוּרִשׁ וְנָצַח בְּמִלְחָמָה. מִתּוֹךְ שִׁמְחָה שֶׁנָּצַח עָשָׂה מִשְׁתָּה גְדוֹל וְהֵאֲרִיכוּ לֵישֵׁב כָּל הַיּוֹם עַד הַלַּיְלָה. נָתַן הַקֹּב"ה בְּלֵב דְּרִיוִשׁ וְכוּרִשׁ וְחוּזְרוֹ וְנִתְקַשְׁרוּ בְּאַחַת וּפְרָצוּ בְּעִיר בָּאוּתוֹ הַלַּיְלָה וְכִבְשׁוּהָ וְנִהְרַג בִּלְשַׁאצַּר: בְּלַיְלָה הַהוּא שֶׁנִּהְרַג בִּלְשַׁאצַּר נִפְלָה מְרִיבָה בְּבִיתוֹ שֶׁל בִּלְשַׁאצַּר שֶׁהָיוּ אֵילֹו הוֹרְגִין וְאֵילֹו בּוֹזִיגִין. וְשִׁתִּי בָתוֹ הִיתָה נִעְרָה קִטְנָה וְרָאֹתָה הַבֵּית מְעוֹרָבָב וּבְאַחַת לַחֲקִיוֹ שֶׁל דְּרִיוִשׁ שֶׁהִיתָה סְבוּרָה שֶׁהוּא אֲבִיָּה וְחָמֵל עָלֶיהָ וְנִתְנָה לְבִנוֹ אַחֲשׁוּרוּשׁ וְהוּא הִרְגָהּ וְהַה' ד' וְהָאֲבִדְתִּי לְבָבֵל שֵׁם וְשֵׁם וְנִכְד וְנִין: * לְאַחֲרַי שֶׁנִּהְרַג בִּלְשַׁאצַּר מֶלֶךְ³ דְּרִיוִשׁ שְׁנָה אַחַת עַל מַלְכוּת כֶּשֶׁדִּים וַיִּקְוִמוּ⁴ וַיִּלְכוּ אֶל אֶרֶץ בָּבֶל וַיִּלְכְּדוּהָ וַיִּצִּיתוּ אֵשׁ בְּכָל הַנִּקְרָה לֶחֶם לְפָנֵיהֶם וְהִרְגוּ לָפִי [חֲרָב כָּל]⁵ נִיבּוּרִיָּה וְנִפְצָו עוֹלָלָם אֶל הַסַּלְעִים וְהַחֲרִיבוּ אֶת בָּבֶל כְּמֹהֲפַכַת סָדוּם וְעַמּוּרָה: וַיַּחֲלֵה דְרִיוִשׁ לְמוֹת וַיִּקְרָא לְכוּרִשׁ חוֹתֵנוּ וַיִּמְלִיכֵנוּ⁶ תַּחְתָּיו וַיִּמְלֹךְ כּוּרִשׁ עַל מַמְלַכּוֹת מִדֵּי וּפְרָס:

אֵילֹו נ"ב שָׁנִים לֹא עָבַר אִישׁ בִּיהוּדָה. שְׁנַת נ"ב לְגִלּוֹתָם הָיָה שְׁנָה אַחַת לְמַלְכוּת כּוּרִשׁ הָעִיר יי' אֶת רוּחַ כּוּרִשׁ מֶלֶךְ פְּרָס וַיַּעֲבֹד קוֹל בְּכָל מַלְכוּתוֹ לֵאמֹר מִי בָכֶם מִכָּל עַם אֱלֹהֵי

with שנמלך. ³ From P.; O. marg. ² So MS. O. everywhere. ¹ MS. צדוק. ⁴ O. בקומו. ⁵ From P. ⁶ O. וימלוך.

לפי שלא היה מספיק לכתוב את כולה כדכת' רחבה אמרתך מאד וכת' ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים. ר' אליעזר אומר אם נעשים כל הימים דיו וכל אנשים קולמוסים וכל בני אדם לבלרין והשמים והארץ מגילות אינם מספיקין לכתוב תורה שבידי, אחד המושנה ואחד התלמוד נקראין תורה שבעל פה ודברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב. ואחרי שפירש הק"ב' למוש טעמי תורה ודיקדוקיהן וכל מה שעתידין לחדש ולפי שלא ניתנו טעמי תורה ליכתב מהרה תורה להשתכח מיושר':

כל התורה נתנה משה רבינו מכתב ידו לכל שבט ושבט קודם שמת. והתורה שבעל פה מסרה ליהושע. ויהושע לעתניאל. ואחריו אהוד. ואחריו שמגר. ואחריו דבורה. ואח' גרעון. ואח' אבימלך. ואח' תולע. ואח' יאיר. ואח' פנחס. ואח' יפתח. ואח' עבדון.¹ ואח' אילון. ואח' מנחם. ואח' שמשון.² ואח' עלי. ואח' שמואל. ואח' גר החוזה ונתן הנביא בימי דוד. ואחריהם אחיה השילוני. ואח' שמעיה. ואח' עירוא. ואח' עזריה וחנוני הרווא. ואח' חנני יהוא בנו. ואחריו אליהו. ואח' אלישע בן שפט.³ ואח' יונה. ואחריו יהוידע. ואח' זכריה בנו בימי יואש.⁴ ואח' אמוץ אחי אמציה. ואח' ישעיה בנו.⁵ ואח' יואל בימי מנשה. ואח' צפניה בן כושי וירמיה בימי ישעיה. ובימי ירמיה חרב הבית. ואח' יחזקאל בבבל.⁶ ואח' דניאל בארץ כשדים. ואח' חגי זכריה ומלאכי בשנת שתים לדריוש שבנה בית שני. ומלאכי זה עזרא. ואח' מרדכי בלשן:

ובבית שני היו אנשי כנסת הגדולה⁷ ושמעון הצדיק היה מהם והיה כהן גדול בימי אלכסנדרוס המקדוני. ואחריו אנטיגנוס איש סוכו. ואחריו יוסף בן יעזר איש ציריה ויוסף בן יוחנן. ואח' יהושע בן פרחיה ונתאי הארבאלי. ואח' יהודה בן טבאי. ושמעון בן שטח *ליהודה בן טבאי.⁸ ואח' שמעיה ואבטליון. ואח' הילל⁹ ושמאי. ומהם קיבל ר' יוחנן בן זכאי. וממנו ר' אליעזר ור' יהושע. ומהם ר' עקיבא בן יוסף. וממנו ר' מאיר ור' יהודה בר אילעי ור' יוסי בן חלפתא ור' שמעון בן יוחי ור' אלעזר בן שמוע. ומהם ר' רחוא¹⁰ ור' יהודה הנשיא שהוא נקרא רבינו הקדוש. וממנו ר' חייא ור' אושעיה ור' יוחנן. ומר' יוחנן ר' אלעזר ור' אמי ור' יוסי ור' שמעון בן לקיש בארץ ישראל. גם מר' קבלו רב ושמואל ראשי ישיבה בבבל. ומרב ושמואל קבלו רב הונא¹¹ ורב יהודה. ואחרי רב הונא רב חסדא. ואחריו רבא. ואחרי רב יהוד' רבה בר נחמני. ואח' רב יוסף בר חייא. ואחריו אביי הנקרא נחמני ואביי על שם אשר

¹ Marg. ס"א ואחריו אבצן. ואח' אילון. ואח' עבדון. ואח' מנחם. Marg.
² Marg. ס"א הושע עמוס. Marg.
³ Marg. ס"א מיכה ועובדיהו. Marg.
⁴ Marg. ס"א חולדה. חני. Marg.
⁵ Marg. ס"א מיהו זרובבל ישוע נחמיה שמעון הצד[יק]. Marg.
⁶ Margin. ס"א מיהו זרובבל ישוע נחמיה שמעון הצד[יק]. Marg.
⁷ Marg. ס"א מיהו זרובבל ישוע נחמיה שמעון הצד[יק]. Marg.
⁸ MS. חילל. MS.
⁹ MS. חילל. MS.
¹⁰ So MS.
¹¹ MS. חונא, but corrected to חונא. The copyist often confuses ה and ח.

VI.

✽ סדר עולם¹ ✽

אלה הנביאים והחכמים שנתנבאו ושקיבלו את התורה ושמשרו אותה זה לזה. אילו נביאים שנתנבאו לעולם קודם מתן תורה. אדם הראשון ונח ושם חם ויפת ועבר עד שבא אברהם יצחק ויעקב. בלעם* ולבן אביו הוא בעור המושלים שנתנבא² על מואב. ואיוב ואליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי אליהו בן ברכאל הבזי אילו נתנבאו לאומות העולם עד שלא נתנה תורה לישראל. משנתנה תורה לישראל פסקה רוח הקודש מן האומות שנ' ונפלינו אני ועמיך. ובני זרח זמרי ואיתן והימן וכלכל ודרדע כולם חמשה אילו נתנבאו במצרים. משה ואהרן אסיר ואלקנה ואביאסף אילו נתנבאו במדבר והיתה נבואת כבושה קרוב לתשעת מאות שנה עד שבא יחזקאל בן בוזי ופרשה:

בימי משה רבינו היו ספרים כתובים שכתבו בהם דברי הימים אשר מעולם אבות הראשונים אשר מאדם הראשון כמו שמצינו באגדה. ספרו של אדם הראשון כתוב בו מעשה בראשית ומעשה מרכבה ברמזים דוגמת משנת שמואל בעיסקי התקופות והמזלות: אדם מסר לו לשם. שת למתושלח. מתושלח לנח. נח לשם. שם לעבר. עבר ליצחק. יצחק ליעקב. יעקב ליוסף ולאחיו. מהן לא החזיקו בשיבה ומהן החזיקו והם ספרו לבניהם. ובניהם לבניהם. ובניהם לדור אחר שא' ע'פ' שהיו אבותינו במצרים לא פסקה ישיבה מהם כמו שמצינו באגדה וזהו שכת' לך ואספת את כל זקני ישראל:

משה רבינו כשבא לכתוב את המצות נתיישר בעיניו לכתוב אך קבלו ישראל את התורה. ומתוך שירד לפרש מה שהיה בימיו כתב באיזו עלילה ירדו ישראל למצרים וסדר האבות מתחילתן: ראה בספרים וכתב על פיהן מימי בראשית. ועל פי רוח הקודש עשה מה שעשה וכח מעשיו הגיד לעמו. ואף שכתב מה שכתב עדיין לא השלים לכתוב את הכל אלא רבה של תורה הניח [במסורת]³ על פה. הוא ששנינו משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע

¹ P. and in the table of contents of O. This text is reproduced as in the MS. O., except a few corrections from P. See No. X. I. ² So MS. ³ From P.

הנם כמו שקדם אצלנו ביחוס רבני א"י¹ ופעם א' היה מתפלל בק"ק סביליאי ונפל חפלה של ראש מיד אחד ואמר הרב פתחו וראו אם יש פיסול בתפלן אלו ובדקו ולא מצאו בו שום פיסול ויחר לחכם מאד ויאמר להם יבא עלי אם לא יש פיסול בתפלן אלו כי לא להנם נפל ארצה ובדקו אותו פעם אחרת ומצאו בו מלת דבש חסרה וישמח הרב שמחה גדולה ומרוב שמחתו הסעיד אותם בצפיחית בדבש. הר' ברוך חזק שעשה אגרת אגרת חזרת חלילה לעיבור שנים ועשה סי' לז' פשוטות וז' מעוברות חזק וברוך. יעקב אבוקאייא. שמואל הכהן בבולאק. אברהם סבנדרי בעל ש"ת ודרושים ונפטר לחיי עד ביום ב' ט' לאלול שנת ה'ת'. זרחיא גוטה בעל זרח יעקב והוא חבור על ד' טורים וג"כ חבר פי' על הרמב"ם ועל ר"ש'י בפי' התורה. אברהם טאריקה. משה הכהן. אבינאדור קאשטלאין אשכנזי רבו של שמעון קאשטלאין אשכנזי הנז"ל ונקרא כן לפי שמעשה נסים נעשו בו והוא כי זה הרב ר' שמעון נולד לו י"ב בנים ומתו ותהי מרים אשתו עקרה וחדל להיות למרים אורח כנשים וישמע אליה אלקים ויפתח את רחמה והצדקת הזאת לא האמינה בהריונה שכבר פסקה מלידה ויתכן שזה הוא חולי ואת בעלה הרב לא הגידה לו. ויהי כאשר נשלם ההריון ותאמר לאישה הנה אנכי הרה וכלו לי חדשי ומי יתן שיקראו למילדת וילך הרב בעצמו בלילה ויקרא למילדת ותלד בן ויקרא שמו אבי גדור והתפלל עליו הרב זה הילד נודר פרצות של י"ג בנים מנין אביו שילדתם אשתו ויהי רב ועצום בישראל וכך היה שהיה איש אלקים קדוש הוא ובתורתו יהגה יומם ולילה ונפטר יום ו' י"ט לאדר שנת ת"ט. יעקב אבושערה. יצחק קאשטרו. יוסף ברוך. חנניא ברהון מורי ורבי בעל כלי שרת ודרושים על התורה ונפטר יום ו' ב' ימים לחדש ניסן שנת ה'תקט'. משה סמחון. אברהם אורוזה. יאורה הכהן. יעקב בירב. נתן גוטא. מנחם הכהן. יצחק נ' אלחדיב. דוד די מדינה. משה סרגוס. ואחריהם נדלדלה התורה בדורנו זה עד יצקף וירא ה' מיטמים וישלח את משיחו ויקיים בנו וכל בניך למודי ה' * אמן *

¹ See p. 152.

יאודה חסן. בנימין קאנִי. אברהם קאשטרו. מישה אלפרנִי. אברהם אלאשקאר. אלעזר מונזלאו. מאיר גאנציון. אהרן ו' חיים מעיר פֿים נתיישב פה מצרים וחבר כפריו שהם מדות אהרן קרבן אהרן לב אהרן וחבר ג"כ מצח אהרן ומצנפת אהרן והוא פי' ההגדה אמנם לא יצא טבעם בעולם ואחר כך עלה לא"י ונפטר שם. המקובל הר' יוסף טבולי. הגבאי כהר' יוסף באִילאר שהחזיק ישיבת הא"ר ו'ל מכיסו בצפת תו"ב עשר שנים ועסק בחכמת הקבלה ויהי כאשר חלה את חליו אשר מת בו ונכנסו רבני מצרים לבקרו ויאמרו אליהם אני נאסף אל עמי ביום הששי בכך ימים לחדש וישלח אחר הקאסם ונתפשר עמו בחייו וביום הששי שלח אחרי המשמרה לעלות ולחפור הקבר מבעוד יום כדי שיהיה מוכן ומוזמן להקביל את פני אביו שבשמים ערב שבת כי אמר להם בערב שבת אני נאסף אל עמי ויעשו לו כן כאשר צוה. ולאחר חצות שלחו אנשי המשמרה את השמש מבית החיים לדעת את שלום החכם ויבא ויעמד בפתח הבית ויעמוד לפניו וישאל לו אם חפרו הקבר יפה ויאמרו כן ויאמרו אליהם אני נאסף אל עמי באו ואברך אתכם ואחר כך ברך לאנשי הבית איש אשר כבדו ברכו אותם ויאסוף רגליו אל המטה ויגוע ויאסף אל עמיו זקן ושבוע ימים תנ"צ"ב"ה. וזה השיר שכתב אותו כמהרר' חיים כפוס ו'ל על מצבתו וז"ל: שרי צבאות, היו לאות. בירושלים, ויוסף. היה במצרים:

הגביר הר' שלמה אלאשקאר הוא בנה תלמוד תורה והקדיש כמה בתים לתינוקות של ת"ת והיה מחזיק ביד תלמידיו חכמים של ארץ מצרים ומחזיק ישיבות א"י ונדבת ידו היתה כאלף ריאל' או אלף גרושו לירושלם תו"ב"ב או אלף מאידיש לצדקה וכן על זה הדרך היה נוהג אשר על כן עליו יאמרו המושלים האלף לך שלמה. וא"ח"כ ירד מנכסיו ונמסר למלוכות לפי שהיה מוכס והיה חייב למלך ממון ואין לאל ידו וצוה השר להרגו ביום הששי אחר חצות ונתן מאמר חתימת לבעל חמס להרגו. ויהי ביום הששי הלך השר לִגְמֵעַ אלאזהר כמנהג ויעל עמו גם רכב גם פרישים ללוותו ובחזרתו השליך עליו עבר אחד מכלי המשחית ותבא על לבו וימת וימנו חיל המלך קצין אחר במקום השר וזה הקצין היה אוהב הר' שלמה וכשמוע זה הקצין אשר היה הר' שלמה אסור בבית הסוהר מקום אשר אסירי המלך אסורים שם חרה לו עד מות ומיד שלח לו בגדי מלכות בבית האסורים ביום הששי אחר חצות שלא לפחד אותו פן יהרגוהו ובכן יצא מבית הסוהר בכבוד גדול. ופעם א' הלך בשוק של מוכרי בגדים לקנות צנייה של נחשת אחת ומצא שם הסרסורים שהיו מוכרים עזבון של סרים א' מסריסי המלך שמת ונכסיו למלוכות ומצא שם צנייה אחת גדולה שהעלתה חלודה עד שלא היתה ניכרת מן מראה אם נחשת ירקרק או לבן וקנה אותה והביאה לביתו ומצאה כולה מקשה אחת זהב טהור לקיים מה שנאמר תחת הנחשת אביא זהב:

הר' חיים חברייה בעל ספר חבר הקני והוא פי' על ספרא וספרי. שמואל ו' סיד בעל

תלמידיו ושישאו אותו על כפיהם מביתו לקברו ויעשו לו כן כאשר צום ונפטר בלה ימים למספר שנת השמח :

הר' בצלאל אישכנזי ז"ל רב ועצום והיה רבו של האר' זל"ה כשבע שנים פה מצרים וחבר שטות על גמרת כתובות וחולין והגהות על קצת גמרות מהתלמוד והם יבמות נדרים נזיר סוטה זבחים בכורות ערכין תמורה מנחות וחבר דרושים מתוקים מדבש ונופת צופים וש"ת ועלה לא"י ונפטר שם :

הר' יצחק לוריא אישכנזי אשר יצק מים על ידי אליהו זל"ה כאשר נחה עליו רוח ה' וכל מעשה תקפו וגבורתו הנם כתובים על ספר היחס לרבני צרפת תו"ב :

הר' שלום אישכנזי, יעקב תבון, אלעזר סכנדרני אשר אור כנבר חלציו בעד עמו ישראל היושבים במצרים על אודות בית הכנסת של המוסתערבים והוא כי בשנת חמישת אלפים ושה פוזרה בישראל נסגר בית הכנסת של המוסתערבים של מצרים אלקהארה של הרבנים ביום א' לשבת בשלה לסבות רבות שנפלו בין גדולי קהלות הספרדים וקהל הקראין נחרבה עד היסוד בה מקודם לכן וכשנסגר ב"ה'כ של הרבנים לא נתקלקל כי אם קצת מהעצים של הדרכיזנאת אשר היו מתוקנים בה בלבד ונפתחה ע"י ההכם הר' אלעזר סכנדרני וע"י הנגיד הר' יעקב ו' חיים במאמר השר איברהים פאשה בשנת ויקחו לי תרומה בליל שבת ו' באדר שנת יחליו ירננו, ומראש השנה שהיא שנת השם נפשנו בחיים לפ"ק נתחדש בה היכל גדול שהוא במקום שלשה היכלות קטנים שהיו בה :

הר' שמואל בהלול, ברווא בכר' אשר, מנחם הכהן, משה אבודרהאם, משה דמוהי בעל הנם כמו שקדם אצלנו בספור הכפר של דמוה¹, דוד מוגרבי שהיה גדם בידיו וחגר כרגליו והיה סופר מהיר וכותב בפיו תפילין ומוזוות וס"ת והביאו הר"מ'ע ז"ל בספר ש"ת שלו דף ל"ה ע"ב, יעקב קאשטרו הנקרא הר"ק'ש בעל ש"ת וערך לחם והוא הגהות על שלחן ערוך, אברהם מונסון בעל הדרושים וחבר ש"ת וא"ח"כ היה מרבני קושטנדינה ונפטר שם, יאודה מסעוד בעל ש"ת והעתיק ס' הזוהר ללשון הקדש ואגב גררא פירש כמה מאמרים בספר הזוהר ועלה לארץ ישראל ונפטר שם, חיים כפוזי רב ועצום ונפטר בי"ב לחדש שבט שנת ה'שצ"א ועשה פי' על תורת כהנים וספרא וספרי, שלמה גאביון אשר השיגה ידו על פסקי הקראין של הר"ב' ז"ל ועוד ידו נטויה על פסקי הר"ק'ש אמנם הר"ק'ש הקים את סוכת דוד הנפלת בפסוק אחד שכתב גם כן על הקראין, אלעזר האמני, יאודה האמני², דוד ביואש, משה אר"ל, יום טוב בארקו, זרח דמוהי, משה קאשט', שלמה סאגניש, יצחק די מולינא שעשה פי' על המשניות ולא יצא טבעם בעולם, ישמעאל הכהן בעל ס' הזכרון, שמואל עטייא, משה הלוי, משה יונה,

¹ See p. 120.

² MS. האמני.

פִּעֵלָם וְהָיָה מִשְׁכֻּרְתָּם שְׁלָמָה וְהַנְּשֹׂאָר הֵנָּה הֵנָּה מִנְּחִים בְּקֶרֶן זֵוִית¹ עַד שִׁיבָא אֵלֶיהָ. וְאַחֲבָר
 עָלָה לְאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל לְגִלְיָהּ הַעֲלִיָּין צִפְתָּ תוֹבֵבִי וְחִבְרָתָהּ אַחַת עַל דֶּרֶךְ הַנְּסֻתָּר כְּמוֹ כְּתָר
 מִלְכּוֹת שֶׁל רַבִּי שְׁלָמָה בֶּן גִּבְיֹרָה ז"ל וְנִפְטָר זָקֵן וְשֶׁבַע יָמִים תִּלְצָבֶהָ: הִרְיֹסָה אֲבִרְהָם בֶּן
 שִׁוְשָׁן גַּם כֵּן מִיּוֹצָאֵי סִפְרָה. הִרְיֹסָה שְׁמוּאֵל בֶּן סִיד וְלִהְיוֹת מִיּוֹצָאֵי סִפְרָה בְּעַל כִּלְיֵי שְׁמוּאֵל
 הַלְמִיד מִהִרְיֹסָה לִיאֹן חֲתָנוֹ שֶׁל מִהִרְיֹסָה אֲבִיבָהּ וְהוּא עֹמֵד עַל עֲמֻד יִשְׂרָאֵל בְּעַת צָרָה הַצָּר
 הַצּוֹרֵר אַחֲמִיד הַמּוֹרֵד כְּמוֹ שְׁקָדָם אֲצִלְנוּ בְּסִפּוֹר שׁוֹלְטָן סוֹלִימָאן² וְהָיָה בְּקִי בַּחֲכָמִת
 הַקְּבִלָה וְהוּא הַסִּיר אֶת הַמּוֹיָקִין מִבֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁל ק"ק סְבִילִיָּה וְנִקְרָאת זֹאת הַכְּנֶסֶת עַל
 שְׁמוֹ וּלְפִי שֶׁמִּתְחַלֵּה הִיתָה בֵּית וְאֵין שׁוּם אָדָם יָכוֹל לְהַכְנִס לְדוֹר בּוֹ מִפְּנֵי הַמּוֹיָקִין שִׁוְיָקוּ
 אוֹתוֹ וְהִרְבָּה אֲנָשִׁים מָתוּ בְּבֵית הַזֶּה מִזֹּאת הַסְּבָה. וְהָיָה כְּאַשְׁרֵי בֵּא הָרֵב לְאַרְצֵי מִצְרַיִם וּבָקִשׁ
 לְדוֹר בְּבֵית הַזֶּה כִּי הִיתָה סוֹגֶרֶת וּמִסּוֹגֶרֶת מִפְּנֵי חֲמַת הַמּוֹיָקִין סִפְרוּ לוֹ הַמֵּאֲרָע וְאֵין אִמֵּר
 לָהֶם עַל מִנַּת כֶּךָ אֲדוֹר בּוֹ וְיִלֵּן שֶׁם בְּלִילָה הַהוּא וְיִקַּח עֵין אֶחָד וְיִכְתּוּב עָלָיו מִכְתָּב פְּתוּחִי
 חֹתָם וְיִשְׁמָהוּ מִרְאשׁוֹתָיו וְיִשְׁכַּב בְּמִקּוֹם הַהוּא. וְהָיָה בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וְיִחְרַד הָאִישׁ וְיִלְפֹת וְהִנֵּה
 אִישׁ יּוֹצֵא לְקִרְאָתוֹ וְחִרְבוֹ שְׁלוֹפָה בִּידוֹ וְיֹאמֵר לְהָרֵב מִי שְׁמַךְ לְאִישׁ שֶׁר וְשׁוֹפֵט עָלֵינוּ וְאֵין
 מִלֵּאךְ לְבֶךְ לִישָׁב בְּכֹאֵן. וְתִכְףּ וּמִיד קָם הָרֵב כִּנְגְרוֹ וְהִרְאָה לוֹ אֶת הַמַּטָּה שֶׁחִקֵּק עָלֶיהָ שֶׁם
 הַמְּפֹרֵשׁ וְאֹמֵר לוֹ זֹאת שֶׁמִּתְנִי לְאִישׁ שֶׁר וְשׁוֹפֵט עָלֶיךָ וְעַל כִּיּוֹצָא בֶּךָ וְגוֹר עָלָיו שִׁיבָא כֹל
 הַשִּׁדִּים הַשּׁוֹכְנִים בְּבֵית וְיִבְאוּ וְיַעֲמִדוּ לִפְנֵי הַבִּילּוֹת חֲבִילּוֹת מִיָּנִים מִמִּינִים שְׁנִיִּים וְיַעֲרֹר
 בָּהֶם חֵרֵב וְיַגִּיר אוֹתָם מִפְּנֵי וְהוּא אַחֲרֵיהֶם וְהָיָה מִכָּה בָּהֶם עַד שֶׁהוֹרִידָם לְבוֹר הַגְּדוֹל
 הַנִּקְרָא בּוֹר שֶׁל חֲאֲרַת אֶלְקָרָאִין וְגוֹר עָלֵיהֶם אֹמֵר לְבָל יַעֲלוּ מִן הַבוֹר וְלֹא יִזְקוּ לְשׁוּם אָדָם
 בְּשׁוּם אוֹפֵן בְּעוֹלָם. וְמִהֵיוֹם הַהוּא וְהִלָּאָה עָשׂוֹ אוֹתָהּ בֵּית הַכְּנֶסֶת וְנִקְרָאת עַל שְׁמוֹ:

הַנִּגִּיד הִרְיֹסָה אֲבִרְהָם קֹאשְׁטָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִלְּפָנֵי הַמֶּלֶךְ שׁוֹ סוֹלִימָאן בְּלָבוֹשׁ מִלְכּוֹת כְּמוֹ
 שְׁקָדָם אֲצִלְנוּ גַּם כֵּן בְּסִפּוֹר שׁוֹ סוֹלִימָאן³. הָרֵב ר' מוֹשֶׁה בֶּן אֱלֵאשְׁקָר מִיּוֹצָאֵי סִפְרָה גַּם כֵּן
 אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת הַרְמִיָּבִים ז"ל מִפְּנֵי שֶׁל ר' שֶׁם טוֹב בְּעַל הָאֲמוּנוֹת וְהַשִּׁיגָה יָדוֹ וְנִגְמָל. וְעִשָּׂה
 שִׁלֹּת וּבִיאָוִרִים עַל רִשֵּׁי ז"ל וְכִמְעַט כִּיּוֹן לָרֵב אֱלִיא מוֹרְחֵי ז"ל וְהָיוּ שְׁנֵיהֶם בְּדוֹר אֶחָד
 וְכָתַב לָרֵב ז"ל עַל מִה שֶׁכָּתַב בְּלִשׁוֹן אֶחָד מִהֶסְמִי' עֵיין בְּסִפְרוֹ ז"ל. אֲמַנֵּם הָרֵב הִרְיֹסָה
 ז"ל הָיָה בְּקוֹשְׁטִינְדִּינָה וְהַרְמִי' אֱלֵאשְׁקָר בְּמִצְרַיִם. הִרְיֹסָה שְׁמוּאֵל חֲקָאן הָלִי גַּם כֵּן מִיּוֹצָאֵי
 סִפְרָה. שְׁמוּאֵל חֲכִים. שְׁמוּאֵל סָבַע. נָסִים פְּרִיכָה. נָסִים עֲנֻקָרִי וְחִבְרָתָהּ סִפְרָה עַל הַרְמִי' ג
 מִצּוֹת וְקָרָא שְׁמוֹ כְּתָר תּוֹרָה. שְׁמַעוֹן קִשְׁטִילֵאִין אֲשֶׁכְּנוּי שְׁהִיָּה כו' דוֹר לָרֵב יוֹחָנָן בֶּן זְכָרְיָה
 וְעֵסֶק בַּחֲכָמִת הַקְּבִלָה וְחִבְרָתָהּ פִּי' עַל מִגְלַת אֶסְתֵּר וְקָרָא שְׁמוֹ מִגְלַת סְתֵרִים וְחִבְרָתָהּ שִׁלֹּת
 וּבִשְׁעַת פְּטִירָתוֹ צִוָּה לְתַלְמִידָיו שֶׁלֹּא יַעֲבִירוּ אֶת אֲרוֹנוֹ מִעַל קְבְּרֵי הַגִּיּוֹם בְּשׁוּם אוֹפֵן וְיִסְתַּמּוּ
 אֶת הַגּוֹלָל בְּלוֹחַ שְׁלֹו שֶׁהִיתָה לִפְנֵי שֶׁהָיָה הִגּוּהָ עָלֶיהָ יוֹמָם וְלַיְלָה וְלֹא יִטְפְּלוּ בּוֹ אֵלָּא

¹ Now edited.² See p. 145.³ See p. 145.

הראשה, ולא היה שום בית הכנסת אחר בעיר אלקהרה זולתו ושם היו מתפללים ב' קהלות הנו' ולכל כת מהם היה להם 'שצ' ושמש ומנהיג בפני עצמו אך אמנם הק"ק מסתערב היה עיקר בשררה ובממשלה ולהם משפט הגאולה והק"ק מסתערב היו כפופים להם בני ק"ק מערבים ונוטים אחרי מנהגם אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו לא יסבו בלכתם ממנהג המסתערב, ויהי כי ארכו הימים וזה דעתם של ק"ק מערבים ויצאו נצבים לעומת הק"ק מסתערב לבטל מנהגם ורצו לצאת מגבולם ולהקדים את עצמם לפנייהם לעלות לקרא בס"ת ראשונה בשמחות וגיל וחופות חתנים וכבו המחלקות ביניהם ועמדו הב' קהלות הנו' לדין בב"ד הצדק של הרדב"ז ז"ל וסיעתו הקדושה ותווכו שלום ביניהם וקבע להם חוקים טובים ומשפטים ישרים להתנהג על פיהם הב' קהלות הנו', ולמגדר מלתא ביניהם נכתב ונחתם בספר גזרת עירין ומימר קדישין בהסכמה חזקה בכל חמור וחזק ותוקף הסכמות הקדומות כאשר מצינו ראינו ההסכמה ההיא באמתחות הנשר הגדול גדול הכנפים יסוכך באברתו כל יודעי דת ודין ויושבי על מדין סיני ועוקר הרים ריש מתא וריש מתיבתא מאריה דאתרא, מהרר' אברהם סכנדר ז"ל ה"ה, וזאת נוסח ההסכמה אות באות :

בהיות'... והם של הק"ק מסתערב בררו להם את הנבונים זקנים וישישים כהרר' עבד אלואחד הכהן הרופא וכהר' עבד אלעזר הרופא ההון ובר זכי הרופא וכהר' יוסף סכנדר ז"ל מנצוב אלרייס, והק"ק מערבים יצ'ו בררו להם את הזקנים ונבונים כהר' דוד חברייא והר' שמואל חאדר והר' יאודה מנחם והר' יוסף הג' והר' יששכר בקבוק... והיה זה ביום השישי כד' יום לחדש סיון שנת חמישת אלפים רפ"ז ליצירה: דוד נ' אבי זמרה, נסים יעיש, שמואל הלוי חאכס, יעקב בכר' יוסף:

וגם כן בכלל תקנותיו בטל חיבתו השטרות כמו שהיו כותבים בזמן הרמב"ם ז"ל שנת כך לשטרות, ובטל לבל יכריזו ביום שבת קדש בבתי כנסיות על איש אשר מטה ידו והוצרך למכור ביתו והורה שאסור לעשות כן ביום השבת, ועסק בחכמת הקבלה וחבר פירוש על שיר השירים על דרך הנסתר וקרא שמו מכתם לדוד, וגם היה דורש כתרי אותיות על דרך הנסתר וקרא שמו מנן דוד, ובמקום שפסק בעל מגדל עז על הרמב"ם ז"ל מישהם התחיל הוא והשלימו כדן וכשורה והעלה שאלות ותשובות לאין מספר, וכל אלו הספרים שחבר ותקן לא יצא טבעם בעולם זולתי שלש מאות תשובות שהודפסו על ידי איש חייל רב פעלים מקבצי אלו יעקב יאמר שמו וישראל נר' אשר נדבה רוחו אותו לקרבה אל המלאכה מלאכת שמים והעיר את רוח נדבות יעין והוא על נדיבות יקום החכם המרומם כמהר' רפאל סופינו נר' להדפיסו למנוחת נפש אביו נ"ע ישלם ה'

¹ Follows the compromise in full.

וזה הגאון חבר ספר הנקרא מבא התלמוד ונפטר במצרים. הנגיד הר' יצחק הכהן אשר נמצא אתו ספר כפתור ופרח והוא יצא למלחמות חובה ויסמוך את ידיו על עוסקי התורה והשגיח עליהם השגחה לטובה להחזיק בימינם קטון וגדול יש הוא בין ת"ח עני בין עשיר שהם פטורים מלכת מסים וארנוניות וכמה חלוצי צבא יצאו אחריו והיו בעוזריו הלא המה שלומי אמוני ישראל המאירים לארץ ולדרים עליה רבני ארץ ישראל ומצרים ורבני קושטנדינה ונפטר בא"י זל"ה. הנגיד הר' תאגיד ועוד היום ממשפחתו מצוי פה מצרים. הנגיד הר' יעקב נ' חיים תלמיד היה אחרון הנגידים וממנו נתבטל הנגידות וסבתו כבר כתבתיו לעיל בספור עצר אלדולא מלך מצרים¹: הרב המוסמך מהרב יעקב בירב מנרוש קאשטיליא ממתא מקידא ממלכות טוליטולא למשפחת בני מימונעיל הנקרא מהרי"ב וגלה מספרד לפרס ומשם בא פה מצרים ומשם לצפת תו"ב וחבר ספר ש"ת וחדושי' על מס' קדושין:

הר' דוד נ' אבי זמרא הנקרא הרבא"ז מיוצאי ספרד היה והלך לפרס ומפרס בא פה מצרים ונתיישב בה ועשה תקנות הרבה ובכללם גזר אומר ועמד ובטל בחורות הגוים הנקראים אלרקצאצא לנגן ולרקד בחופות חתנים ובבתי משתאות. ובימים ההם מפני חמת המציק ומפני תוקף הצרות והגזרות ועול הגלות אשר היו ביאודים עד כי לא היו יכולים לעלות ולקבור את המת בחברת קברים היה איש יאודי חמור גמל ישא מתי ישראל על כתף עיירים ועל דבשת גמלים לקברם בקברי ישראל הרחק מאד מן העיר כנודע מבית הקברות אשר במצרים ובהכביד עליו משא העם מהם ישליך אל הפחתים ואל הגאיות בדרך בהוליכו אותם. ויהי כי ארכו הימים העיר ה' את רוח חכמי העיר וגדוליה ועמדו בבית דינו הצדק של הרד"ב ז"ל וסיעתו הקדושה ועמדו על נפשם וגדרו זאת הפרצה גדולה ותקנו והעמידו כמה אנשים וחלקו החברה במשמרות קדושות וטהורות למשמרת לאות לבני מרי לבל יוללו עוד במת מצוה ויהיו קוברין אותו בקברות אבותיו והקדים הרב ז"ל חברת הק"ק פראנקוש תחלה כי היה להם אמצות כח ולב לעלות לבית החיים ועלו כמה פעמים ואירע להם נזק מן הישמעאלים ובכל זאת לא היו שמים על לב כי קבלו עליהם המצוה הזאת בשמחה ובטוב לבב ואח"כ חברת מסתערב כי להם משפט הגאולה ובאחרונה יסעו בני ישראל הק"ק מערבים. זה מה שתקן להם הרב ז"ל איש על דגלו באותות במשמרותם יסעו בני ישראל כדי שיהיו מוכנים ומוזמנים לקבורת המת ולשמחת חתן וכלה. וגם בכלל תקנותיו והסכמותיו אשר תקן ואזן וחקר פה מצרים היא הסכמת הפשר שפשר בין ב' קהלות עם קדש ה"ה ק"ק מסתערבים יצ'ו וק"ק מערבים יצ'ו והשקיט והשבית מהם מריבות וכבה רשפי אש להבות שלהבת המחלוקת שהיה ביניהם על דבר מנהג התפלות וסדר קריאה בתורה שהיו נוהגים ק"ק מסתערב במקדש מעט הוא הב"ה הנודע בק"ק מסתערב כי הוא היה ראשון לכל דבר שבקדושה ולהשראת שכינה אבן

¹ See p. 113.

אברהם סכנדריו הזקן, וא"ח'ב מלך בנו מהרר' יוסף סכנדריו שעשה הנהות על בעל הטורים והביאו מהרר' קארו ז"ל בחבורו הגדול מהרר' אברהם סכנדריו הרופא ולו שלשה בנים שם האחד אלעזר והשני שמואל והשלישי מהרר' יוסף סכנדריו הדיין, אמנם אלעזר הוא היה רופא מובהק ועשה הנהות על הרמב"ם ז"ל ספר היד ומרוב חכמתו אליו גויס ידושו בחכמות הרפואה ועל ידו נפתח הבית הכנסת של ק"ק מסתערב בשנת ה'ש"פ נפשו בחיים כי היתה ארבעים שנה סגורה בשנת ש"ה פזור[ה] וכשאניע ליחוסו זכור אוכרנו עוד בעחית' הר' אלעזר הנז' הוליד ארבעה בנים אחד היה אברהם האשל הגדול רב ועצום בישראל ה"ה הרב מהרר' אברהם סכנדריו זלה"ה, והשני הישר המרומם גדול מאד בארץ מצרים הר' אלעזר דמתקרי אבא סכנדר כמו שקדם אצלנו בספור הישרים השלוחים במצרים¹. השלישי איש תם וישר הר' עלי סכנדריו, הרביעי האיש משה עניו מאד וגדול בחכמה ובענין גבור בארץ יהיה זרעו מלא הגוים יחיו דגן ויפרחו גפן אמן, משה נ' שושן, יאיר אבירדע, יעקב לבנה, יוסף סאגיש, נסים אנוסטרי, שלמה הלוי סכנדריו, שמואל נ' יחיאל, עוזו נחמני, משה טיוול, ברוך נ' חביב, יום טוב מוטבאני, משה נ' זיוא התוכן, משה אדמאן, שלמה נ' עזרא יוסף נחמיואש, אלעזר הלוי פורוך, יחיאל רפאייא שעשה פירוש על התורה, אהרן ניקטילויא, רפואה שלום, ישראל בנימין;

* חכמי רישיד * משה נ' אבודרהם, יאודה משעאל, אברהם נ' צור, עד כאן מצאתי;
* רבני מצרים * כבר קדם אצלנו בספור עבר² אלדולא מלך מצרים השתלשלות הנגידים המנוחים שהם מורע דוד ע"ה³ וסבת שלוחותם מבלל לארץ מצרים והמה בכתובים ממה שחנם אלקים מספרי הכתובים באצבע איש על דגלו באותות עד סוף יחוס הרמב"ם ז"ל וזרעו אחריו, ועתה נתחיל לכתוב גם כן קצת מהנגידים משיורי מצוה הנשארים והנמצאים וקצת גם מהישרים שרי צבאות ישראל רבים ונכבדים העומדים על הפקודים שעמדו בפרץ על עדת יקותיאל עם הרבנים השלמים וכן רבים לחוקקי ישראל המתנדבים וזה החלי לעשות בע"ה'ת: הר' שמואל נ' חנניא הנגיד ראש ישיבת מצרים בעל מבא התלמוד המוכנה לשמואל הנגיד ובבאו למצרים שלחו לו חכמי אסכנדריא שיר ושבחה מנחה היא שלוחה וז"ל השיר:

עדי גאון והוד ושם, וחליה, ואור גדול בארץ, ומאפליה;
כרוב נמיטה אשר נמיטה בשם, טוב, והוקם עלי כסא, יכניה;
לנהל את שאר הצאן, כרצון, אביר יעקב שלחנו, למחיה;
גביר ושר לפניו שר, וטפסר, נגיד האל שמואל נ' חנניה;

¹ Not mentioned; perhaps in the missing pages.

² So MS. See p. 113.

³ MS. הע"ה.

* רבני סאלוניקי *

הר' אליעזר השמעוני. אליעזר ארוכים. יעקב נ' חביב בעל עין יעקב. שלמה לבית חזן. יוסף נ' לב בעל הפסקים הנז' בין רבני קוש'. לוי נ' חביב בעל ש"ת ועלה לארץ העבי בנו של הרב בעל עין יעקב. יוסף פאסי איש תם וישר והיה ממעין המתנבר בחכמה אמנם היה איש תם במעשיו והיה המפתח של הארגז תלוי בעוצרו¹. . . : יוסף נ' יחיא. שלמה מטראני. יוסף טאייטאצק בעל ש"ת והיה לו מגיד. שמואל אלמושיני. חיים די בוצל בעל ס' באר מים חיים ע"ד הנסתר. אברהם סיראלו. מאיר נ' עראמה. שלמה טאייטאצק. חיים עובדיא. שמואל טאייטאצק. בנימין הלוי אשכנזי. מאיר בנבנשת בעל אות אמת. יצחק בדרשי. עקיבא הכהן. שמואל די מדינה הנקרא הרש"ד בעל ש"ת. יצחק אדרבי בעל דברי ריבות ודברי שלום. שלמה הכהן הנקרא בעל ש"ת. מרדכי מאטאלון. יעקב טאייטאצק. דניאל פרחיא הכהן. יעקב סמוט. משה עובדיא. אליא עזיאל. משה אלמושיני בעל מאמין וידי משה ועיני משה וספרים אחרים. שלמה לוי בעל חשק שלמה ודברי שלמה וספרים אחרים. יצחק לבית לוי בנו. שלמה לבית הלוי בנו בעל ש"ת. שמואל אלמושיני. שמואל קלעי בעל משפטי שמואל. יעקב נ' עראמה. שמואל פלורינטין. אהרן נ' חסון. אהרן ששון בעל ש"ת והוא היה א"ח'כ מרבני קושטנדינה ונפטר שם. אברהם די בוטון בעל לחם משנה ולחם רב. יוסף נ' עזרא בעל עצמות יוסף ומישא מלך. שמואל חיון בעל בני שמואל. שמעיא די מדינה ונפטר בויניציאה. שבת יונה בעל שי למורא. חיים שבתי בעל ש"ת. אליא רוסאנו. שמואל הכהן פרחיא. יוסף לבית לוי. שלמה נ' חסון. אשר כהן נ' ארדוט. מרדכי קלעי. ברוך קלעי אחיו בעל מקור ברוך ס' ש"ת. אברהם מוטאל. יעקב רובייו. לוי קווין בעל עליית עיר קטנה. שלמה מאטאלון. אברהם יצחקי. חייא אבראבאניל. משה בכהר' שמואל די מדינה. דוד הכהן. יצחק פאדרו. מנחם סולם. דניאל אישטרומשה. יעקב בכהר' אברהם די בוטון זל"ה. אברהם הכהן פרחיא. חסדאי הכהן פרחיא. ברוך אנגיל. שמואל נאון. יאודה בנבנשת². יוסף קראסו. משה בכמהרר' חיים שבתי זל"ה:

* רבני אסכנדריא *

ועתה נתחיל לכתוב שלשלת היחס והמעלה רמה ונשגבה של האשל הגדול סיני ועוקר הרים בר אורין ובר אבהן הר' אברהם מבית הסופר ידיע אסכנדריי זל"ה. הר' יוסף מבית הסופר הוקן מיוצאי ספרד והיה רופא מובהק ונתיישב באסכנדרייא וא"ח'כ בא פה מצרים ושימו אותו עליהם קהל המסתערבים לראש ולקצין ויסוב את שמו הר' יוסף סכנדריי וישפוט את ישראל שנים הרבה ונפטר לחיי עד וישם על כסאו בנו הרופא הר'

¹ Follows a legendary story.² Mentioned twice.

הלא הם כתובים בסיפור שו' מחמיר¹, ואחריו הרב הר' אליא פרנס דמתקרי מורחי ועוד לו המלוכה שישב על כסא ושפט את ישראל והיה מיועצי המלך מרוב חכמתו ורוחב שכלו וה' נתן חכמה לאלהיו כאשר דבר לו:

²[תם] ו' יחיא בעל ס' אהלי תם, הר' אליא קאפסאלי בעל דבי אליהו והוא ספר דברי הימים והלכות מלכים ומלחמותיהם אישר ממנו לקטתי שנים שלשה גרגרים, שמואל יפה בעל ס' יפה תאר ויפה מראה עם יפה עינים וטוב רואי, שמואל סבע, יוסף ו' לב שחבר ספרי ש"ת, יאושע צונצין, חנניא ו' יקר, יחיאל ענבי, אליהו ו' חיים דורש טוב לעמו בתורת משה וספר ש"ת, משה ארוך, מרדכי הכהן, גדליא חיון, דוד הכהן, שמואל די קוריאלי, אליה הלוי, אברהם ו' גאמיל, גבריאל אליא, אלעזר ו' נחמיאש, שמריא שרביט הזהב, חיים אגוזי, אברהם מונסון, יצחק אישכנזי, יחיאל באסן, יוסף מטרנאני בעל ש"ת וס' צפנת פענח, ירמייא מאברוגנאטו, שלמה קארו בן הגאון מהר"ק ז"ל והיה ממונה על נתינת גיטין וחליצות, שמואל ו' וילייסיד, יום טוב ו' יעיש, אב המון המון, דוד אגוזי, אברהם אליגרי שמחה לאיש במענה פיו שחבר תפלה אחת כמו כתר מלכות והיא בנויה על לא' מלכים וכל בית מתחיל במלך ומסיים במלך וקרא שמו כבוד מלכות, ברוך ו' יעיש בעל מקור ברוך והוא פירוש על שיר השירים, ברוך ו' חיים, יאודה אפנעים, אברהם שרביט הזהב, אהרן קופינו, חיים אלפאנדארי, משה ו' שנלי, ברוך אישכנזי, יוסף ו' שנלי, יצחק איספאנייא הרופא, צמח הנרבוני ונפטר בירושלים תר"ב, יצחק ששון, משה באסן, אליא אביו, מאיר יצחק, אליעזר ו' שושין, ישעיא מטרנאני, יאושע בנבנשת בעל שדה יהושע על תלמוד ירושלמי, חיים בנבנשת אחיו בעל כנסת הגדולה אשר אסף וקבץ על ד' טורים, משה בנבנשת בעל פני משה והוא ס' ש"ת, יום טוב ו' יקר, יוסף הכהן חסיד, חיים אלגאזי בעל נתיבות משפט על רבינו ירוחם, משה אפנעים, שלמה ו' מובחר, יום טוב ברבינייא, השר כהר' אהרן המון, יחיאל באסן הקטן, אהרן יצחקי, נסים אגוזי, אברהם אישכנזי, מאיר דבוטון בגאליפול, שמואל הלוי, שמואל עזילה וימת שמואל בגליל העליון צפת תר"ב, כלב שמואל; ובאיזמיר הר' יוסף אישקאפה בעל ראש יוסף, חיים בנבנשת בעל כנסת הגדולה הנז' בין רבני קוש', אברהם איספנייא, מיכאל הכהן, שלמה אברהם הכהן, בנימין מלמד, עזריא יהושע, אהרן לפפא; בברוסה אברהם אלגאזי, יוסף גאנסו, שמואל סאניש, אברהם גאנסו; באדריאנופולי יעקב עובדיא, אליא עובדיא, יאודה ביטון ונפטר בקושטנדינה, יעקב דאנון, שמעון פנחס, אברהם אמינו ויגוע וימת אברהם בשיבה טובה בירושלם תר"ב; בסופיאה אישחרוק ו' שנלי ונפטר בירושלם, מבורך חיים גאליפפה; בבילגראדו יאודה לירמה, שמחה הכהן;

¹ See p. 138.² Fol. 119. Lacuna.

ב"ק ג'ובאר לאחר פטירתו ז"ל וז"ל בימים ההם היה ערל אחד טמא שפתים הוא יושב בבית אחד על אם הדרך ומארי גירג'וס שמו¹ . . . :

² הר' אבוחצרה הנז' הר' עבד אללה נ' נאצר בכפר ג'ובאר. שמואל לאניאדו בעל הכלים שחבר כלי חמדה כלי יקר כלי פז נפטר בארם צובא. טוביה הלוי בעל חן טוב נפטר גם כן בארם צובא : ומרבני דמשק יוסף חייט. שמואל אריפול בעל מזמור לתורה. שמואל נ' עמרון. שמואל כולף. הר' אהרן נ' תיפח. יוסף אלצאייח. מישה נאנארה בעל לקח טוב כי לקח אותו אלקים בעיר דמשק במישמרת ר"ח תמוז בשנת ה' אשם. מישה רקי. הר' חיים אלשיך. חייא דיין. מישה מעלי הכהן דשקן ויש קבלה בידם שהם ממישפחת בית עלי והיום פה מצרים מאותה משפחה אנשים סוחרים ומיוחסים. יוסף מאטאלון. יאודה משינן. אברהם גאלאנטי. יאשיהו פינטו אוהב כסף נבחר וכסף מזוקק לא ייטע אפי' כסף נמאס פי' על איבה ועשה פירוש על חלק ראשון מעין יעקב שחאיר עיני חכמים ונקרא שמו מאור עינים. חיים הכהן שעשה פירוש על דרך הנסתר וקרא שמו תורת חכם ומקור חיים על שלחן ערוך. והר' חיים ויטאל ז"ל אשר אמר עליו האר"י ז"ל ודמשק מנוחתו נפטר לחיי עד ר"ח אייר שנת ש"פ מדורתיה³ : ועתה נתחיל לכתוב מה שאירע בימיו : מעשה גדול ונורא מאד מה שהיה בשנת חמשת אלפים ושס"ט ליצירה על יד החכם השלם המקובל האלקי כמוהרר' חיים ויטאל ז"ל בעיר דמשק⁴ :

* רבני קושטנדינה י'ע'א *

הרב הזקן הר' מישה קפסאלי מבני רומניא אשר היה מהיושבים ראשונה במלכות התוגר שהושיבו ראשונה שולטן מחמיד בדיואן על כסא דין כי שמה ישובו כסאות למשפט כמו שקדם אצלנו בסיפור שו' מחמיד⁵. ויהי ריב בינו ובין האישל הנדול הנאון מהר' קולון ז"ל ממלכות אלימניא שהיה גם כן גדול מאד בעיני המלך והשרים ויקנאו למושה קצת מרבני קושטנדינה ויכתבו כתבים למהר' קולון ז"ל על מעשה שהיה שקדיש אדם אחד אשה בתאנה אחת והיא קבלתה בשתיקה ואכלתה ובא מעשה לפני הרב מישה קפסאלי ז"ל והתיר את האשה בלא גט וכתבו כתב והוסיפו וגרעו כאשר הוכשר בעיניהם ושלחו אותה למהר' ז"ל אשר זה המעשה נעשתה התועבה הזאת בישראל כתב שטנה על הרב קפסאלי ושלחו לו לקושטנדינה. ודא פתשנן קצת מהכתב אשר נכתב בשם מוהר' ז"ל והביאו מוהר' ז"ל בספר ש"ת שלו סי' פ"ג ופ"ד וז"ל⁷ . . . :

⁸ וימת שם מישה עבד ה' זקן ושבע ימים וכל מעשה תקפו וגבורתו ואשר גדלו המלך

¹ Follows a miraculous story. ² Fol. 113. ³ Or מדוכתיה. ⁴ Follows a legendary story concerning the daughter of Raphael Mesene. ⁵ Fol. 115.

⁶ See p. 138. ⁷ Follows the letter. ⁸ Fol. 116.

בימים ההם היתה אשה חכמה וגדולה במעשיה בגליל העליון צפת תוב'ב ושמה לה פראנסיוה והיתה לה מגיד להגיד לה ולהודיעה מה יהיה בעולם¹ . . . :

² הר' יצחק קרישפין, יאודה ברזילי, יעקב פֶּאלקון, אברהם די בוטון. יצחק די בוטון שעשה פי' על ארבעה טורים ולא יצא טבעו בעולם, רפאל מטרנני, אליא אלציח, יאושע חנדלו, מרדכי הכהן בעל מירא דכיא, ישעיא הלוי אישכני בעל לוחות הברית, אליא פֶּאלקון, יוסף מליריאה, זרחיא מליריאה אחיו סופר מהיר בתורת האלקים, יאודה קרישפין, מאיר ברזילי, ברוך ברזילי אחיו הר' משה סאגיש, משה אבולעפייא, יאונתן גאלאנטי, אלעזר אראחה, בנימן הלוי, דוד חביליוו, אברהם חנניא, דוד הלוי, עקיבא צהלון, דוד ארוך, יצחק מר חיים, גבריאֵל אישפיראנסה זל'ה'ה:

הר' שלמה עדני שעשה פי' על המשניות ולא יצא טבעו בעולם, ומרבני ירושלים הר' מנחם די לונאנו בעל שתי ידות, הר' שמואל נ' סיד שהתפלל על עצירת גשמים ונענה ומעשה שהיה³ . . . :

⁴ הר' שלמה חרידה, ישראל בנימן המקובל, יצחק סלע, ישראל זאבי, בנו עזריא זאבי, צמח הנרבנו, ברוך בנימין ונפטר פה מצרים, המקובל הר' יעקב צמח, עזריא נ' ויליסיד, אברהם אזולאי בעל זהרי חמה בחברון, שבתי פוליאסטרו, אור שרגא אישכני, אברהם גדלייא שחבר פירוש על הילקוט, חיים יעקב חאגין שעשה פי' על המשנה ונקרא שמו בישראל עין חיים וחבר ס' פתיל תכלת והוא פי' על האזהרות ונפטר בקושטנדינה:

• רבני ארם צובא ודמשק •

לפנים בישראל ישבו בה עם גדול בתורה ובחכמה ורם ממשפחת רם בקצה עיר גבול כפר גֹבאר שיש בה בית הכנסת בנוי לתלפיות תל שהכל פונים בו ויש קבלה בידם איש מפי איש שבנאו אלישע נ' שפט ויש שם מערה אמרו עליה שהיא לאליהו התשבי וזאת בית הכנסת היא נו' בתלמוד כנישתא דבי גֹבאר והיו בה אנשים חכמים ונבונים וידועים ובראשם אשר הבית סמוך עליו הר' אבו הצירה ונקרא כן לפי שבמקום הכובע היה לובש על ראשו מחצלת אחת מאלו המחצלאות הקטנים העשויים כמין כובע שלפעמים מביאים בהם הסוכָּאֵר לֵבָן והיה אדם גדול בתורה בחכמת הקבלה והיה משתמש בקבלה מעשית בעת שהעולם צריך לו, וראיתי לכתוב קצת ממעשיו הנאהבים והנעימים מתוקים מרבש ונופת צופים כפי מה ששמעתי מפה קדוש בר אוריין ובר אבהן שלשלח היום והמעלה רמה בן של קדושים ה'ה במהרר' שמואל ויטאל נרו' ששמע מפי מגידי אמת שראה וידע אותו ה'ה החכם השלם כמהרר' אללה נ' נאצר ז'ל שהיה ממלא מקום הרב הנ'ו

¹ Follows a miraculous story.

² Fol. 111.

³ Follows a legendary story.

⁴ Fol. 111^b.

הקבלה והיה סופר מהיר בכתיבת התפילין אשרי אדם שיאחז בתפילין מכתבת יד הרב הנז' למצוא דברי חפץ והיום מצוי מהם פה מצרים ומוכרים אותם בדמים יקרים וקורין להם תפילין להרב קאלאבריס ונקרא כן לפי הארץ מולדתו היתה ארץ קאלאבריא ונתייבט בצפת: הר' משה קורדיבירו בעל ספר הפרדס ועשה פירוש על ס' יצירה וקרא שמו מאה קשיטה וספר אור יקר והוא פירוש על ספר הזוהר וספר אלימה וספרים אחרים שלא יצא טבעם בעולם והיה רבו של האר'י מעט מזער¹ . . . :

² ונפטר (האר'י) לחי עד בחדש מנחם שנת השל'ד:

הרב מהרר' משה אלשיך ז"ל בעל הדרישים תורה נביאים וכתובים והיה בזמן האר'י בצפת אבל לא השיג ללמוד בחכמת הקבלה ופעם אחת בא אצל האר'י ז"ל ואמר לו אדוני מה פשעי מה חטאתי שאין האדון רוצה לקרבני להיות כאחד מתלמידיו חיים שאל ממך נתת רמז לו על הר'ו ז"ל. המבינתך יאבר נ"ן רמז לו על מהר' פאלקון ז"ל. ואנחנו למה נגרע אמר לו הרב שלא בא נשמתו בעולם הזה אלא לחבר הספרים ההם שחבר על דרך הפשט . . . :

³ הר' אלישע גאליקון ז"ל שעשה פירוש על ספר קהלת. יוסף אלמון ז"ל. אברהם בר' אשר הנקרא אבא ז"ל שעשה פירוש למדרש רבה על ספר בראשית. שם טוב עטייא ז"ל. גדליה הלוי ז"ל. חיים חבר. משה גאלאנטי ז"ל שעשה פירוש על קהלת וקרא שמו קהלת יעקב ופירוש על מגילת איכה וקרא שמו קול בוכים. שלמה אכסבאן ז"ל רבו של מהר' אבולעפייא ז"ל. דוד נאכארו ז"ל. יצחק בי רב ו"ל. אליעזר אויקרי ז"ל בעל ספר חרדים ואירע בזמנו⁴ . . . :

⁵ הר' יוסף סארגוסי רבו של הרב'א'ז. משה סעדי. שלמה סאריליו. זכריא אישכנוי. משה ורוק אישכנוי. יהוסף אישכנוי הנקרא התנא הגדול שהיה שונה תמיד המשניות בניגון. טוביה הלוי בעל חן טוב. יעקב ששון. אליא די וידאש בעל ראשית חכמה תלמיד מהר'ק ונפטר בחברון. יושכר בער בעל מתנות כהונה ונפטר בחברון. שמואל די אווידא בעל מדרש שמואל ואגדת שמואל ולחם דמעה. אלעזר נ' יוחאי. משה קאשטלאן. משה נאנארה בעל לקח טוב והוא פירוש על תר'ג מצות שבתורה. אליא ששון. החסיד הר' יעקב גוייוו בעל הנסים ויעקב איש תם וסר מרע⁴ . . . :

⁶ החסיד הר' סולימאן נ' אחוונא מערבי והיה סופר מהיר בכתיבת תפילין וכל מי שנמצא תפילין מגילי אצבעותיו כמוצא שלל רב. מסעוד אוולאי. יעקב אבולעפייא. יעקב צהלון חבר ג' ספרים והם יד חרוצים ומרפא לנפש ופירוש על מגלת אסתר. ישראל די קוריאל. משה די קוריאל. חייא רופא בעל ספר מעשה חייא. אברהם שלום:

¹ Continues with Lorya's biography as in שבחי האר'י.

² Fol. 108.

³ Fol. 108^b.

⁴ Follows a legendary story.

⁵ Fol. 109.

⁶ Fol. 109^b.

באש' איברהים פאשה שקבלם בנן המלך יר'ה בכבוד גדול עד שסלק חרון אפו מעל ישראל ונשארו מעט מהרבה עניים ומרודים שרופים והדופים ויתשם ה' מעל אדמתם באף ובחימה ובקצף גדול כי משנה המלך היה קיפרילו מחמיד פאשה וכשבא מאדרינ' עם המלך יר'ה הכריחם שימכרו כל היאודים חרבותיהם ולא יכנו עוד על יד ישראל וישליכם אל הכפרים באי שקוטאר ובמקומות אחרים ובנו במאחאלי של היהודים בית תפלה שלהם הנקרא מישקיסה והכינו שם קבר לאם המלך ויקראו שמה ואלדי גאמישי ובני ישראל גרושים מבית תענוגיהם עד ישיקף וירא ה' משמים וישלח לנו משיח האמיתי בן דוד במהרה בימינו אמן. ועשו סימן זאת השנה עשן העיר השמומה ל'פ'ק: כאן היה כתוב ס' שבתי צבי והוציאוהו מן הספר¹:

² ונחזור לענינו של מעלה . . . אלף ס"ג סליחטאר מחמיד אבו נור ונקרא כן לפי שגור אומר שילבינו כל בתי התפלות שלהם ובקושט' היו קורין האשקיו מחמיד פאשה. ואחר שבא ממצרים הרגו המלך אותו ואת היאודי אשר בא עמו למצרים השר חיים פרץ נ"ע ובימיו נפטר במצרים על משכבו בכבוד השר המרומם כמהר' אברהם אלכולו נ"ע שהיה עומד בפרץ להליון טוב בעד עמו ישראל והיה מחזיק בידי תלמידי חכמים ת'נ'צ'ב'ה. ובימיו היתה מגפה בשנת ושקט:

אלף ס"ו מחמד גאזי פאשה אשר הרג את השר יעקב ביבאש נ"ע ובנו עליו אצטבה ולאחר כמה שנים נתפרסם הדבר וקברו אותו בקברות אבותיו. ובימיו התחילו היאודים של אנשי מזרח הנקראים אלמשריקה לפרוע החאראג'יש על יד שיריף עאלי גאוש' לפי שהיה להם מזמן קדמון מואמר מן המלך יר'ה (מזמן קדמון) לבל יפרעו החאראג'יש לא הם ולא זרעם אחריהם ונתבטל זה המנהג. ובימיו נפטר על משכבו בכבוד הישיש גביר נשא ונעלה השר הר' יצחק ראובן נ"ע שהיה מחזיק ביד העניים ובפרט מצות בקור חולים היתה על שכמו שהיה ביתו פתוח לבל עובר ושב לקחת די מחסורה אשר יחסר לו ת'נ'צ'ב'ה:

³ אלף וע"ג עומאר פאשה בימיו צמח קרן הצבי:
⁴ הר' שלום ירושלמי. שמוחה הלוי. עובדיא ירא בחברון. משה טרינקי. שלמה סאנים. יוסף סאנים רבו של מהרר' אלעזר אויקרי בעל ספר חרדים. שבתי מנשה. יצחק אראחה. שמואל נ' וירגא. שלמה אלאשקאר עשיר גדול ומחזיק ישיבות ארץ ישראל. יוסף ויטאל אביו של הרב המקובל הר' חיים ויטאל ז"ל הנקרא קאלאברים והיה אדם גדול בחכמת

¹ For the passage in the table of contents, see Catalogue . . . , 1868, No. 2443.

² Fol. 88. ³ Fol. 88^b. ⁴ Fol. 89. Lacuna from beginning of § 154 to § 161, beginning missing. In the table of contents חכמי א"י. ⁵ The epithet הר' omitted from the MS.

וראיתי באבדן מולדתי ויאמר לו אליהו שוב לדרכך אל בית המלך החדרה ודברת אליו ושמת את הדברים בפיו ואנכי נצב לקראתך אל גן המלך כי לא אוכל למום מפניו כי טמא נפש הוא. וזה לך האות כי אנכי שלחתיך צא תאמר לו מקרה הוא בלתי טהור הוא כי לא טהור ותבקע ומיד תטהר טנוף מעשיו על ידי רחיצה וטבילה. ויקם משה וילך אל בית המלך החדרה ויקוד וישתחו לאפיו ויחרד המלך לקראתו ויאמר לו שלום בואך ויגד לו את כל אשר קרה ואת כל אשר צוהו אליהו ז"ל. וישמח המלך שמחה גדולה ויחלף שמלותיו וטהר את עצמו והלך אל הגן והיה כורע ומשתחוה לאליהו עד גשתו לאליהו ויאמר לו הגד הוגד לי את כל אשר אתה עושה עם היאודים ישלם ה' פעלך אבל זאת הפעם עתה הסבלת עשו ומי ששלח ידו בהם ונקה וזאת היא עצת הצר הצורר המושנה שלך כי הוא מבקש לו המלוכה וישמידך מעל פני האדמה ובזאת תבחנו תחפור את כל הארץ מתחת חדר משכבך ומיטת תגיע לביתו כי נפשו אותה¹ ויעש ויבקש הדבר וימצא ויתלהו על פתח ביתו ויכתב בספר דברי הימים למשמרת לאות לבני מרי ואז כרת ברית עם אליהו ז"ל לבא אליו פעם א' בכל חדש וכן היה כי בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והק' ב'ה מציילנו מידם אג'ס'ז:

² ובשנת ה'ת"ח י"ט לסיון חרה אף ה' בעמו על עם הקדש קהלות האשכנזים ויהרגו בהם הרג רב ועצום ועשו בהם שפטים גדולים ותהי צעקה גדולה ומרה ליאודים אשר כמזה לא נהייתה מיום גלות יאודה מעל אדמתו והנשארים רדו בהם שונאיהם ביד מוכרים וקונים אדונים קשים אדום וישמעאלים מואב והגרים זה מכה וזה רודה וילכו בלא כח לפני רודף ומצאום רעות רבות וצרות היסוד והשבר והרעב והחרב מהם נטבעו במים עוים ומהם לעבדים ולשפחות והרבה נפשות שבויים חוליכו לקושטנדינה ויפדום אחינו בית ישראל אנשי קושטנדינה במזון רב ומהם מתו במגפה עד שכל האומות חרקו ויחרקו שן ואמרו סורו טמא סורו סורו אל תגעו והיו דחופים והדופים מעיר לעיר כמוזכר בספר צוק העתים ובספר יון מצולה שחברו חכמיהם על המאורע שלהם ומצאת כי תדרשנו. וקבעו אלו הספרים לקרותם מ'ז בתמוז עד ט' באב ועשו סימן לזאת השנה שהיא שנת ה'ת"ח וקין וד'ד' ל'פ"ק כי הם חשבו כי שנת גאולה היא בזאת השנה כמוזכר בספר הזוהר בפ' חיי שרה בשנת בני ח'ת ועבשיו נהפך ל'ד'ד':

ובשנת חמשת אלפים ות"ך ליצירה ואש יצאה מאת ה' יום שבת קדש י"ז באב בשעת המנחה על שבר בת עמי וישבת בארץ עוין עיר ואם בישראל היא קושטנדינה היתה שרופה באש וכסוחה ותעל עשנה כעשן הכבשן ויהי העם למאכולת אש עד יום ג' וכל בית ישראל יכבו את הישרפה אשר שרף ה' ותהלך אש ארצה ונשרפו הבתים והחצרות והשרות ובתי כנסיות ובתי מדרשות לולי ה' צבאות הותיר לנו שריד. והמלך יר'ה היה בארריאנופולי ונשא חן וחסד בעיני הכוסטאנטי

¹ So MS. אַתָּה?.² Fol. 87^b.

המדבר אליך כי לא מלבי עשיתי את כל המעשים האלה כי ה' שלחני ואל תאמר בלבבך כי חלום הוא כי נכון הדבר מעם האלקים ומומחר האלקים לעשותו על ידך כי הם אויבך וצריך וכה תעשה להם לאבדם אחר שלשת ימים תשלח בהם מושלחת מלאכי רעים להשמיד להרוג ולאבד מנער ועד זקן טף ונשים ושללם לבזז ואתה שלום ופעם אחרת אבא אליך. ויהי כשמוע המלך את דברי האיש ואת שיחו לא שת לבו גם לזאת כי אמר אולי מקרה הוא או חלום או רוח רעה מבעתו וישכב וירדם עד אור הבקר. והי בלילה השנית יבא גם השטן ויתניב עליו ויקרא בפעם בפעם כמושפט הראשון אזי נבהל המלך ואמר זה ענין רע על היואדים כי כלתה אליהם הרעה וישלח ויקרא אל הרופא שלו כי זה משה האיש גדול מאד בעיני המלך והמלכה להגיד לו את כל אשר קרהו ואת אשר אמר המן על היהודים לאבדם. ויבא האיש ויקוד וישתחו לאפיו ויאמר לו הנני מוכן ומוזמן לעבודת אדוני ויאמר לו המלך הלא ידעת אם לא שמעת אלדי¹ עולם אמש אמר אלי לאמר על יד נביאנו כי בעוד שלשת ימים תהיו נתונים ביד אויביכם ורדו בכם שונאכם להשמיד אתכם ולהאביר אתכם ונסחתם מעל האדמה ולא יהיה לכם תקומה לפני אויביכם כי גזרה נגזרה עליכם מן השמים ועתה דעו וראה מזה אשיב שולחי דבר: ויהי כשמוע את הדברים האלה ויזם לבו בקרבו ויהי למים ויועק זעקה גדולה ומרה ויפול לפני רגליו ויבך ויתחנן לו להעביר את רעת הצר הצורר ויאמר לו אהא אדוני זכר נא את אשר התהלכתי לפניך מנעורי עד היום הזה בלב שלם ובנפש חפצה והושיעני ואל תטשנו ואל תשת לבך אל אלו הדברים ויען ויאמר ומה אני יכול לעשות כי שמעתי מאחורי הפרגוד כי בואת אתם נלכדים ואם תחפזין תבא הלילה הזאת ותשמע את הקול מדבר אלי כי בא יבא ולא יאחר. והי בלילה השלישית ויבא גם כן וידבר את דבריו כמושפטו וישמע משה ויפול על פניו. והי כראותו המלך את משה נופל על פניו והוא תוהא ובוהא ומשתומם על המראה ויאמר לו מה לך נרדם קום צא מן הארץ הזאת אל אחד ההרים או באחת מן הגאות להמלט על נפשך כי יקרה נפשך בעיני ומהר המלט ההרה פן תספה בעון העיר כי אין לאיש נכבד מנפשו ויאמר להביא סוס אחד לרכוב עליו לכל אשר יחפז יטנו ונתן לו רשיון כתוב וחתום בחותמו של מלך לבל יבא עליו איש רע ובליעל לפנוע בו וישת אל המדבר פניו והיה הולך ובוכה ומשתומם והי הוא הולך בדרך והנה איש לקראתו ויאמר מה מלאכתך ומאין תבא מה ארצך ואי מזה עם אתה ואז השיבו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון ויאמר לו אם ירא אלקים אתה למה נמשת את עמך עזבת את נחלתך אז הבין כי הוא אליהו ז"ל ויפול מעל הסוס ונפל לפני רגליו ברתת ובזוע ובחלחלה ואמר לו אדוני יודע את הרעה אשר יקרא אותם מחר כי איכבה אוכל וראיתי ברעה אשר ימצא את עמי ואיכבה אוכל

¹ .אלהי

דורש ברבים נגד דתם ויאמר הקיסר הוציאוהו וישרף. ולאחר ג' ימים מצאוהו וביאו אותו לפני המלך ויצו פעם שנית לשורפו ויאמר הכומר להשים רסן בלחיו כי אומר שימא לחיש בכשפים או יאמר איזה השבעה ויברח. וכך היה ושימו לו רסן בלחיו וישליכוהו על העצים אשר על האש ויאסוף נשמתו ואת דוד הראובני שמו אותו בבור וימת שם. ובכל זאת לא שבו קצת העם מלהאמין בו כי העידו עליו אנשים חכמים ונבונים שעמד בביתו אחר השריפה ה' ימים והולך בכל שבת ושבת לקדש בבית ארוסתו בליל העליון ועדין מאמינים כמו שאירע בזמנינו זה שיש כמה שוטים מאמינים בקרן הצבי:

¹ ובשנת חמשת אלפים וש"ה פזורה ישראל היתה מגפה גדולה בסאלוניקי ואיש יצאה מבית ר' אברהם קאטלאן ביום ד' לחדש אב ותאכל כשמונת אלפים בתים ושמונה עשר בתי כנסיות וס"ת היו לשרפת אש. ובליל ד' כ"ב לחדש כסלו שנת חמשת אלפים ויש"ב ליצירה המטיר ה' את מטר ארץ סאלוניקי אבק ועפר ואפר מן השמים ירד עליהם כל היום ההוא וכל הלילה ויתמחו האנשים איש אל רעהו וישאלו לחרטומים ולאשפים ולמכשפים ואין פותר כי מוה' היתה זאת. וישלח השופט אחר החכמים וישאל להם על כך ואם יש רמז מן התורה ואמרו לו כן שנאמר יתן ה' את מטר ארצך אבק ועפר מן השמים:

ובשנת כי המר שדי' ל'פ"ק גזרו מלכות רומי הרשעה מלכות אדום ושרפו התלמוד והאגדות עם הרב אלפסי ביום שבת קדש:

ובימי המלך שולטן סולימן צין נזר הקדש השר המפואר כמהר' משה המון זל"ה'ה שמסר נפשו על עמו ועמד בשער המלך לפני כל צר ומשטין והוציא מאמר מן המלך לאמר שכל עלילת דם שאומרים הערלים שהיאודים מטיילים במצה וביוצא שלא ישמע לפני שר ושופט כי אם לפני שער המלך ואמרו עליו כי היה מלך חסיד לפי שהיה אליהו ז"ל נגלה עליו. והסבה שהיה אוהב היאודים ומחבבן ומקרבן למלכות עד שמרוב אהבתו עמהם נתקנא בהם הצר הצורך המשנה ויעין תחבולות כדי לשלוח יד ביהודים וכדי לקעקע ביצתם של ישראל ולכלותם מעל פני הארמה. ויצו לעשות לו כיפין מתחת לארץ מבית הצר הצורך עד בית המלכות במקום אשר ישכב המלך וכן עשו. והיה בחצי הלילה והנה המלך וישמע את הקול מדבר אליו כאוב מארץ קולו וכה אמר בלבתו סולימאן סולימאן עד מתי עצל תשכב מתי תקום משנתך וקום לך מהר מזה ותכחיד את ישראל מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד ולא יהיה להם שריר ופליט ולא תחמול ולא תכסה עליהם כי ה' דבר. והיה כשמעו את דברי האלה הזאת ויחרד המלך חדרה גדולה עד מאוד ויאמר מי איפה ומי אתה כי קראת אל המלך ויען ויאמר לו אל תירא ואל תחת כי אני הוא נביאך

¹ ויהי בשנת חמישת אלפים ור'פ'ד ליצירה בא לעיר רומה איש אחד מארץ מרסקם² ודוד הראובני שמו ועשה עצמו נביא ואמר כי הוא שר הצבא של מלך המשיח, והלך ודבר עם מלך פורטוגאל והוליד עמו מליין לדבר בעדו כי לא היה יודע לדבר אלא בלשון הקדש ובלשון ערב ואמר למלך פורטוגאל כי ה' שלחו לנביא על עמו על ישראל ועתה נלכה נא דרך קושט³ ונלחמה עם שולטן סולימאן התוגר ונקח את כל ארצו מידו אך לזאת ירושלים וכל סביבותיה יהיו ברשות אדוני משיח אלקי יעקב, וישמח מלך פורטוגאל ויקוד וישתחו לאפיו וישלח אותו אל הכומר הגדול אשר לו לנסותו בחידות ויאמינו האנוסים לדבריו ויסע האיש הלך ונסוע ובכל המקומות אשר יחנה שם יכבדוהו ויאמינו בו ויעש דגלים מעשה חושב וכתב עליהם שמות הקדש, ועוד הוציא להם מנן כתוב עליו שמות הקדש ואמר להם שהוא מנן דוד מלך ישראל ובו היה לוחם מלחמות השם ואמרו שהוא עד היום גנוז בק"ק בית הכנסת של עיר פולוניא⁴ והיה מתענה ששה ימים ושישה לילות רצופים, ויהי בהיות דוד הראובני שם העיר ה' את רוח בחור אחד שהיה מסופרי המלך היושבים ראשונה במלכות והיה יפה תואר ויפה מראה והיה מורע ישראל והרהר בתשובה וימל את בשר ערלתו ויסוב את שמו שלמה מלכו ואמר שהוא המשיח ודוד הראובני נביא שלו, ובהמולו את בשר ערלתו נחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה', וה' נתן חכמה לשלמה ויחכם מכל האדם והיה דורש בערי איטליא בפני הכומרים נגד דתם והיה מדבר דברים סתומים וחתומים בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה מהם על דרך הפשט ומהם על דרך נסתר דברים מתמיהים אשר לא נשמע כמותם ובכל פסוק ששואלים היה דורש עליו כמעט מ"ט פנים טהור וחבר ספרים הרבה על דרך הנסתר ובכללם אנה ה' לידי קונטרים אחד כלו אומר קדיש על ענייני הנזנין שבפ' בהעלותך דברים סתומים וחתומים לא יוכל השכל להכילם, ויום אחד שאל לו נער אחד שיאמר לו איזה פי' על פסוק ברוך ה' יום יום ואמרו שאותו היום כולו היה מפרש פירושים מהם על דרך הפשט ומהם עד' הנסתר על אותו הפסוק כי לא יכלו נשוא אותו ויתמהו עליו רבים והאמינו בו הערלים יותר מן היאודים וכולם מבקשים לשמוע את שמע חכמת שלמה וישלח ספרי' אל כל מדינות מלכותו דברי שלום לאמר וזה פתישן הכתב אשר נכתב בשם המלך שלמה⁴, ...⁵ וזה ענין המראה אשר ראה שלמה⁶, ...⁷ ואמר להם דברים רבים סתומים וחתומים הלא הם כתובים על ספר דברי הימים ליוסף הכהן השני⁸, ויהי אחד הדברים האלה ויהי כמשלש חדשים וילשינו העברים את ר' שלמה מלכו לפני המלך והשרים והמלך הקיסר קארלו חרה אפו עליו ויצו המלך לשומרו בשביל שהיה

¹ Fol. 8o. ² מורסקום. ³ בולוניא. ⁴ Follows the letter. ⁵ Fol. 81.

⁶ Follows the text of the vision. ⁷ Fol. 84. ⁸ See עמק הבכא, text, p. 97 seqq.

בִּלְגִּדָּאָדוֹ וקורפו ובוגדניא והוא בנה את חומות ירושלים על יד הנגיד הר' אברהם קאטיטרו ז"ל אשר היה במצרים מושל על בית המטבע והוא כאשר מרד אחמיד פאשה על שולטן סולטאן ורצה להעשות מלך במצרים שלח אחריו צוה לו שיעשה המטבע על שמו ומפני פחדו הודה לו לפי שעה ובלבד שיתן לו רשיון כתיבת יד למען יאמינו האנשים העושים את המלאכה. ויטבם אברהם בבקר ויברה ממצרים וישם פניו ללכת לקושטנדינה להגיד למלך ולא האמין המלך לדבריו יען כי הוא עזרו בלכידת רודים ואז הראה לו את הכתב אשר נכתב בשם אחמיד וימצא אברהם הן בעיני המלך והשרים ושלח למצרים את איברהים פאשה . . . :

¹ ובשנת תתקלא' . . . ² וגם על היהודים אשר במצרים היה להם צער גדול על אודות הנגיד הר' אברהם קאטיטרו ז"ל שהיה מושל על בית המטבע כאשר קדם סיפור אצלנו למעלה בסיפור שולטאן סולטאן⁴ והרג בשבילו כמה יאודים והביא אותם במצור ובמצוק וחיל גִּירָקִשִׁי שם אויבי היהודים באו על מחוז היאודים בטח וישללו מהם שלל רב וישלח גם כן אל אצילי בני ישראל שיתנו לו במהירות מאה וחמשים אלף פרחים גדולים ואם לאו יהרגו אותם בחרב ובחנית, ובראות הרב כמהרר' שמואל ׳ן סיד זל"ה את כל הרעה הבאה על היהודים קם קימה שיש בה הידור וישלח את נערי בני ישראל מבין י"ב שנה ומטה ואסף אותם אל בית הכנסת שלו הנקראת עד היום ק"ק סידיליי להחפלה עמהם ביום י"ח לחדש אדר בצום ובכי ומספד שק ואפר ועבר לפני התיבה והפציר בתפלתו וכמעט הטיח דבר' כלפי מעלה באומרו עזרה למה תישן ה' וירד מן התיבה סני נהור, וביום כ"ז לח' אדר הלך למרחץ וירחץ פניו ויצא ויתאפק בבית החיצון ונכנס אחריו אסכנדר משנהו וחרבו שלופה בידו להרגו ונבעת אחמיד מפני החרב ויצעק בפניו צעקה גדולה ונתע לאחוריו אסכנדר משנהו ונפל החרב על ראש אחמיד ועשה בו חבורה וברח אחמיד מפניו מן המסכתקד של בית המרחץ ונפל פחד של חיל המלך שולטן סולטן עליו וברח מפניהם וישיגו אותו על היאור והוא עיף ויגע, ויגשו אליו שרי המלך אחמיד באקי וגאנס אלחמואי ויכרתו את ראשו ביום כ"ח לחדש אדר וביאו אותה אל המדינה לתלותה על שער החוילה לעיני כל העמים ויעשו כן. ואחר כן שלחו אל המלך שו' סולטאן על יד איש אחד משירי וחכמי מצרים לקחו קצת מסיפור זה ועשו אותה מגילה א' לקרותה בליל כ"ח אדר ויומו ולעשות אותו יום משתה ושמחה כמו יום פורים ולפי שביום שיפול פורים בי"ד לחדש יפול ג"ב אותו היום שהוא כ"ח לחדש והיה זה בשנת חמישת אלפים ור"פ ליצירה וסיומן דר"ך אויב ל'פ"ק, ועוד עשו סימן אחר יאר פניו אֶתְנוֹ שנת אלף ותנ"ז לשטרות:

¹ Fol. 78.

² Follows the history of Ahmed Pasha's revolt.

³ Fol. 79.

⁴ Above, l. 4.

ז"ל והוסיף בהם דברי התוספות ונפטר בשנת ה' ופ"א ל'צירה וכבוד עשו לו במוותו. והרב"ן תורה במקומו הר' יאודה והיו לו שמנה בנים. יחיאל גדול בתורה ונפטר על פני אביו ואחריו שלמה החסיד ומשתדל במצות וגמילות חסדים ואחריו יעקב בעל הטורים ז"ל ואחריו יאודה ואליקים ומשה ואליעזר ושמעון. ואליקים הראשון זלה"ה היה גדול בבית השר שלו והיה תמיד משתבח שלא יצא מפיו דבר שקר בעולם ובימיו היה אדם רשע שלא הניח דבר עבירה והרהר לעשות תשובה וחלה פני הר' אליקים לרפאתו ואז אמר לו שמור עצמך מלשקר וטוב לך כל הימים ויהתל בו כמדומה לו שהותרה הרצועה הלך לגנוב כמו שהורגל אמר בלבו אם ישאלני אדם להיכן אני הולך מה נדבר ומה נצטדק אם אומר האמת אתבייש ואם אשקר אעבור על צווי החכם ועל דרך זה נמנע מכל העבירות ושב בתשובה שלימה: ובשנת ארבעת אלפים ות'ת'ק'ע נולד הר' יחיאל הזקן הנז"ל וכשהיה בן י"ז שנה היה לו חבר נאמן הר' שלמה הכהן שמו וישבעו איש לאחיו שכל אחד מהם יהיה לו חלק במעשה הברו הן במצות ובעניינים אחרים. ויהי בליל יום הכפורים שנת כ"ב ל'פ"ק כבה הנר של הר' יחיאל שהיה לו ב'כ"ה כמנהג האשכנזים ובחול המועד של סוכות נפטר הרב וקרב אליו הר' שלמה הכהן חברו עד ד' אמות ואמר בקול גדול לפני הקהל אני מזכיר לנפטר לפניכם שיזכור הברית שכרת עמי. אז התחיל הנפטר לצחוק בארון עד שראו אותו הקהל ויהי היום והיה הר' שלמה הכהן לומד בבית מדרשו והנה איש עומד לנגדו ויתמה על המראה וישאל לו על ענייניו ואמר שהוא בטוב ושהיה לו כסא מוכן אצלו ואמר לו הר"ם תמה אני איך יש לך רשות להתראות לבני אדם אמר לו יש לי רשות. ויהי בשישה חרשים בליל שבת בחצי הלילה נראה גם כן הרב לאשתו ואמר לה מחר קחי בינך ובנותיך וגורי באשר תגורי כי משחית ה' את העיר ויהרגו את היאודים ח"ו. ויהי ממחרת ותעש כן ולאחר ימים חזרה להציל את אשר לה ונהרגה בעיר עם הקהל בעונות:

¹ ובימיו (הר'ע"א) ויקם באיסטריא אצל וינציאה יאודי אשכנזי אחד ועשה עצמו נביא ואמר כי שלח ה' לנגיד על עמו ישראל ונפוצות יאודה וקבין ע"ד כנפות הארץ ורבים מאצילי וקציני וחכמי בני ישראל נטו אחריו והשיגה ידו לגזור עליהם צומות והפסקות ולא סרו אל משמעתו. אמנם רבים ממושעי בני ישראל שבו איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיהם ואח"כ צללו במים אדירים והעלו חרס בידם בעונות כמו שאירע בזמן הזה בעונות:

² ובשנת תתקכ"ט לחיטובנם לכד שולטאן סולימאן את רודים על יד יאודי אחד שהמיר את כבודו וישמו לפנים בישראל יעקב קומינטו שגילה את ערות הארץ ויורידוהו בדם שאולה:

³ ובשנת י"ז לב' הלך לבודון וילכדה והיאודים מסרו לו המפתחות וגם כן לכד את

¹ Fol. 69.

² Fol. 77.

³ Fol. 77.

כי נר מצוה, אור התורה, שמר וכאב—רהם יצחק;
 אשרי שוקד, דל שפתותיו, אשר השו—מע יצחק;
 יראה לפ—ני האדן, ישמח אל יום, אחרון יצחק;

וג' מהם הר' אבוהב, הר' די ליאון, הר' חיון להי עד בכבוד גדול קודם הגויש די איספנייא זולתי הר' שמעון מימי שנהרג על קדוש השם והוא כי נזר עליהם המלך עליו ועל ששה חכמים מבני ישראל שימירו את כבודם ויעבירו עליהם המים הזדונים והם לא אבו לעצתו ועמד על משמרתם ושמרו את משמרת תורת ה' בכל לבבם ובכל נפשם ובכל מאודם ויצו המלך ויסעו אבנים גדולות לבנות עליהם קיר אחת בבית הסוהר עד צוארם לענות אותם ויעשו כן, ולאחר שלשת ימים הרסו את הקיר ויוצא עליהם את שמעון הוא וחתינו לוקחי בנותיו ואשתו הצדקת וששה חכמים מצאו אותם מתים ויקחו את שמעון וגררו אותו סחוב והשלך מהלאה לשער העיר ואחר כך הרגו אותו בעונות הרבים ת'נ'צ'ב'ה והיה כמת מצוה שאין לו קוברין ונזדמן שם אב ובנו שהיו אנוסין והיו משמישין בבית הסוהר ולהם נתן רשות לקברו והאנשים האלו הלכו להם מנגד ונתחברו יותר מס' אנשים צדיקים מהאנוסים שהמירו דתם בעל כרחם וקברוהו בבית הקברות של היאודים והספידוהו שם, ועוד כשהיו מוליכין את עם בני ישראל היקרים לבית השרפה היו מחרפים אותם והיו אומרים דרך לענ קראו לאדני זה שאתם קוראים תמיד שיצילכם והוא כונת המקונן שמעת חרפתם ה': הר' הננאל שעשה פירוש על התורה ונהרג על קדוש השם, מנחם לבית מאיר בעל קרית ספר שחבר על הלכות ס"ת כמו שקדם אצלנו בספרו בא מבורגיש ונתיישב בטוליטו¹ וחבר ג"כ חידושים על התלמוד, מנחם נ' הר' אהרן נ' זרח חבר ספר פסקי דינין וקרא שמו צדה לדרך יצא מצרפת בשנת חמשת אלפים ופ"ח² והיה שם שמד רב ועצום כמו שכתב בספרו בהקדמה שלו והרגו כמו ששת אלפים יאודים ויצא משם ונתיישב בטוליטו, ישראל מעיר טוליטולא חבר ג"כ ספר פסקי דינים בקצור על המצות הזמניות וקרא שמו ספר המצות, דון שמואל אבראזאניל יצא מעיר אשפילייה ונתיישב בטוליטולא, אשר בן הרר' יחיאל הוא הראש ז"ל יצא מאשכנז הוא ובניו ובני ביתו בשנת חמשת אלפים וס"ה ד' ימים לח' אייר וסבת יציאתו מאשכנז היה ביטביל מוה"ר מרוטנבורק שתפשו המושל והקהלות פדאוהו בממון רב והמושל לא רצה ליקח ערב זולת הרב הנז' והוצרך ליכנס ערב בעד הממון וקודם שנתחלק הממון על הקהלות נפטר מוה"ר ז"ל בתפיסה והמושל העליל על הרב הנז' באמרו שמאחר שנתפייס ונכנס ערבם ונפטר בתפיסתו קודם שפטרו מן המאסר, ומפני יראתו מן המלכות יצא מאשכנז ובא לטוליטולא ונתיישב שם והרבי' תורה ברבים והעמיד תלמידים הרבה ועשה חבור הפוסקים ע"ד הר"פ

¹ See p. 126; confusion.

² ?וס"ה.

יצחק וישראל היום יודע כי אתה אלקים ואני עבדך וכדברך עשיתי את כל הדברים האלה ענני ה' ענני. ויהי בכלותו לדבר ולהתפלל והשמים התקדרו בעבים ורוח וישלח למלך לאמר אסור ורד ולא יעצרכה הגשם ויהי הגשם על הארץ גשמי רצון ברכה ונדבה: הרב הר' יצחק אבוהב ז"ל והיה עור בעינו אחת והסכה היא כי בזמן הגרוש באותם המקומות קיימו וקבלו היאודים עליהם ולא יעבור אם יהיה עצירת גשמים מחוייבים לעמוד על נפשם בתפלה ותחנונים ולהורידה לארץ גשמי רצון ברכה ונדבה ועל תנאי זה הניח המלך היאודים בארצו. ויהי בימים הרבים ההם בימי מהר' אבוהב ז"ל היה עצירת גשמים כי לא היה גשם על פני כל הארץ ויחלו את פני הרב הנז' להתפלל בעד היאודים על אודות הגשמים ועבר לפני התיבה ויתפלל לה' אלקיו והפציר בתפלתו ובעת הוצאת ס"ת דרש ברבים בפרשת תולדות יצחק והנחש על הדרוש אמר לנו המים לנו המים לנו המים וצעק צעקה גדולה וזמרה ואמר רב'ש' גלוי וידוע לפני כסא כבודך כי ישראל הם בצער לפני האומות על אודות המים כי אנחנו מוכרחין להורידה לארץ גשמי רצון ברכה ונדבה רחם על עמך וצאן מרעיתך לנו המים לנו המים וכמעט הטיח דברים כלפי מעלה ואמר איני זו מכאן עד שתרחם על בניך. והשמים התקדרו בעבים ומיד נענו על ידו אמנם לא ירד מן התיבה אלא בעין אחת ונפטר בפורטוגאל שנת רנ"ג ויצחק בן ששים שנה כשנפטר מן העולם ויגוע ויאסף אל עמיו ויקבור אותו יעקב בנו וחבר פי' על רש'י ועל פי' הרמב"ן ז"ל על התורה ועשה פי' על הד' טורים ושטות על קצת גמרות מן התלמוד וספר שאלות ותשובות וספר מנורת המאור וספר נהר פישון: ובמלכות אראגון בזמן עצירת גשמים השליכו היאודים כולם מחוץ לעיר וסגרו השערים בעדם עד שיביאו המים ודרש הר' חסדאי קרישקאש ז"ל וכה אמר בתחלת דבריו לנו המים והש'ת פקד את עמו ונתן להם מים. יצחק די ליאון. יצחק חיון נכה רגלים. שמעון מימי הנהרג על קדיש השם. ופעם אחת היו יושבים על אבן אחת גדולה מאחרי בית הכנסת ועבר עליהם אנוס אחד ואמר להם זה הפסוק על אבן אחת שבעה עינים ורמוז להם בזה הפסוק על אבן אחת שהיו יושבים עליה שבעה עיני העדה שהם ארבעה רבנים בשבעה עינים אמנם הרב מהר' מטראני ז"ל אמרה בלשון אחר על מהר' אבוהב ז"ל שהיתה עינו א' סמויה והיה מלך פורטוגאל אומר שני עינים יש לי במלכותי שאין בכל העולם ערוך להם עין גשר אשר בפורטוגאל ועינו של ר'א. ופ"א היה מואלך בדרך וישב לו ר'א על שן סלע אחד וב' נכבדים אצלו א' מימין וא' משמאל והיה בחור א' תלמידו עומד לפניהם והרב ז"ל בדיחא דעתיה והיו מדברים בדברי צחות ופנה ר' אל התלמיד ואמר לו אמור אתה אמר לו תן לי רשות שאשב א"ל שב וישב על האבן ואמר על אבן אחת שבעה עינים אמר ר' תהני ליה צחותא שאל"ב אפקרותא היא. וכאשר ראה הר' שלמה מול טוב את ספר הרב הנז' ופלפולו העצום וישא משלו ויאמר אריה נאחז. תחת כסא יושב בש—מים יצחק:

נמות וראה בענייני ואת עמלינו ויאמר להם הרב הנה אנכי מת ועתה דעו נא וראו ובחוננו נא בזאת ותנצלו מרוח סוערה ומסועה תקבלו עליכם לעת פטירתי שלא תשליכוני אל הים להקל מעליכם הנה נא העיר הזאת קרובה תדברו ליאודים שיקחוני מהספינה ויקברוני בקברות אבותי ובכן תצליחו את דרכיכם ולא יהיה עוד המים לשחת כל בשר וכן היה. ויעמוד הים מזועזע ונפטר הרב לחיי עד בערב יום הכפורים, ויהי ממחרת ויילך רב החובל הוא וקצת אנשים עמו אל בית הכנסת של ק"ק וירונא וישאל להם לשלום ויאמר להם דעו וראו יאודים כי בספינה שלי נאסף איש טהור וכה צוני בשעת פטירתו ועשיתי כל מה שגזר עלי אף אתם בית ישראל עשו מה שמוטל עליכם, ויקברו אותו כל ישראל ויספדוהו ויקברוהו במוצאי יום הכפורים בעיר וירונא תנצ"ב' והרב הנז' פירש וחבר פירוש על התורה וקרא שמו צרור המור ופירוש נחמד למראה על פרקי אבות ובשעת הגירוש טמן אותו בעיר לישבונה. כל אלו הרבנים הנזכרים הם מיוצאי גרוש ספרד ומעתה נכתוב בע"ה גירוש איספאניא :

גרוש טוליטולא היא איספאניא והטעם שכינו שמה טוליטולא לפי שביום שעלה נבוכדנצר הרשע מלך בבל לצור עליה עלו עמו גם כן מלכים גבורים רבים ונכבדים ועצומים לשלול שלל ולבוז בז ובתוכם עלה עמהם מלך איספאניא ושמו איספאן ועל שמו נקראת העיר איספאניא והיהודים קראו שמה טוליטולא על שם שטלטלם המקום ממקום למקום, וכשהעיר ה' לב כורש מלך פרס והעביר קול בכל מדינות מלכותו וגם במכתב לאמר מי בכם מכל עמו יהי אלקי עמו ויעל לא רצו אלו לעלות אל ירושלים ונתיישבו באלו הארצות ועליהם נתנבא עובדיא הנביא בזה הפסוק וגלות החל הזה לבני ישראל אשר כנענים עד צרפת היא אלימניא ואשקלוניא ופרובינציא ופראנציא וגלות ירושלים אשר בספרד היא איספאניא והיא אשר קראו שמה היאודים טוליטולא על שם שטלטלם המקום והעמידו תלמידים הרבה והיו בה אנשים חכמים ונבונים וידועים, ובראשם הרב הר' יצחק קאנפאנטון ז"ל שהרביין תורה ברבים והאריך ימים ושנים ונפטר בשנת חמישת אלפים ר"נ והעמיד תלמידים, יצחק חיון בעל הנס ופעם אחת היתה עצירת גשמים והכריחוהו המלך והסרנים להתפלל אל ה' אלקיו להוריד הגשם על הארץ וצוה הרב לסגור כל הבמות שלהם ולהביא המפתחות ביד הרב וגם הזונות צוה לגרשם מחוץ לעיר לא תשאר וא"כ יתפלל. וכדי לנסותו הניחו במה אחת פתוחה חונה אחת בתוכה והביאו המפתחות להרב, ויהי בבקר וישלח ויקרא לכל חכמי העיר ושריה ויהתל בהם הרב ויאמר להם על מי אתם צוחקים ולמי אתם אומרים התפלל נא בעדנו בעד הגשם הלא תדעו אם לא תשמעו כי הזונה פ' אשר החבאתם אותה בבמה פלוגית היא יכולה להתפלל בעדכם ומדוע באתם אלי עתה כאשר צר לכם, וכאשר שמעו את דברי הרב נבהלו נחפזו ויבהלו לגרש את הזונה מהבמה מחוץ לעיר והביאו את המפתח להרב ויתפלל אל ה' ויאמר ה' אלקי אברהם

אה די רינבאר ר"ל שער חדש יפתח ובא הנשיא בו וכן היה כי המלך להראות לו ששקר וכוב דבר פרין בהומות העיר שער חדש ואחר הכניסה פתח וקרא לעין כל זאת האגרת החתום ויהי לנס, שוב פעם אחרת הכנים אותו בחדר אחת ושאל לו כמה רחוק מן השמים לארץ אמר לו כך וכך לאחר שנה הנביה החדר אמה וחצי ושאל לו אמור נא התוכן כמה רחוק מן השמים לארץ כי שכחתי והוא בחכמתו הנפלאה השיב או הארץ עלתה או השמים ירדו: הר' אברהם שלום הזקן בעל ספר נוח שלום בקאטאלוניא ונפטר שנת ר"נ"ב: יעקב בירב, דוד ו' אבי זמרא, אברהם ו' שושן, שמואל ו' סיד, משה ו' אלאשקר נתיישבו במצרים: יוסף קורקוס, אפרים קארו, יוסף אכאויב, מאיר אנאשאכון נתיישבו בירושלם וצפת: שלמה לבית חזן, יצחק ו' לב, יעקב ו' חביב, לוי ובנו, יוסף פאסי, יוסף ו' יחיא, שלמה מטרנאני, שמואל אלמושינו נתיישבו בסאלוניקי: יוסף טאייטאצאק, אברהם ו' יעיש, אברהם ירושלמי, יצחק קארו, שמואל חאקאן הלוי, יצחק דון דון, הר' ו' יחיא נתיישבו בקושטנדינה הם ורבים מעמי הארץ וקבלם שולמן בייאויט בכבוד גדול, ע"כ מהרבנים אשר נתיישבו בארצות אלו הידועים: ומלבד אלו יש רבנים אחרים אשר פזרתם הרוח לא נודע אצלנו מכון שבתם ואלה שמותם, יוסף ג'יקיטיליא אשר חבר ספר שערי אורה ושער השמים ופירוש מרכבת יחזקאל והיה חסיד עליון ופעם אחת חלה והגיע זנים ולא נים תיר ולא תיר ראה ב' אנשים שוקלים עונותיו וחיותיו במאזנים שקולים שוה בשוה מיד נתעורר ונתחזק ושאל התפילין והניח אותם ומיד נתרפא ועלה ממות לחיים, יצחק ו' עארמה מופלג בתורה ובכל החכמות וחבר פירוש על התורה וקרא שמו עקידת יצחק וספר חזות קשה ויד אבשלום למשלי ופ' איוב, יוסף שרגא היה מקובל, יאודה ו' שושן, שלמה טאייטאצאק, משה ו' חביב בטוליטולא, משה אלפראנני, יאודה חייט בעל מנחת יאודה והר' יוסף יעבין במנטובה, אברהם הלוי, משה אלבילדה בעיר וילנא בעל עולת התמיד וס' דרש משה, אהרן מטרנאני, יוסף מטרנאני בעיר וירנא, יאודה ו' בולאט, חיים עובדיא, אליעזר, יהושע בונפוש המכונה קרישקאש בעל בית זבול והוא מורה מקום הפסוקים על גמ' תוספות ואגדות, חיים אלהדיב בעל מקור חיים והוא מורה מקום הפסוקים על ספרי חבורי הדרשנים, אברהם הלוי בוקראט שעשה פירוש על רש"י בשנת ה'קק"ז ונתיישב בעיר תוניס, אברהם סבע בעל הצרורות נחפו ללכת בערי פראנקיאה ויהי בדרך ים חלה את חליו אשר מת בו והיה בינו ובין עיר וירנא דרך שלשת ימים וה' הטיל רוח סערה אל הים והאניה חשבה להשיבר ויחתרו האנשים להשיב אל היבשה ולא יכולו כי היה הולך וסוער עליהם ויצעקו איש אל אלקים ואמרו אל הרב הנה נא ידענו כי איש אלקים אתה ודבר ה' בפיך אמת התפלל נא בעדנו את ה' אלקיך ואל

¹ All the following names have the epithet 'הר', if not given otherwise.

לא תזכירו קומו צאו מתוך עמי ומארצי וכמשלש חדשים לא תשאר פרסה מכל אשר בשם ישראל יכונה. וכשמוע השר הרב הר' יצחק אבראבאנל שר וגדול לאוידים ויצעק צעקה גדולה ומרה ואזר כנבר חלציו וקם קימה ישיש בה הדור ללכת אל המלך להתחנן לו ולבקש מלפניו על עמו ישראל בדברים טובים ונחומים וכה אמר בלכתו הושיעה אדני המלך למה תעשה כה לעבדיך וזכור תזכור את אשר התהלכתי לפניך בלב שלם ובנפש הפצה לעבדך באמונה ויברך ה' אותך לרגלי ואם ירצה אדני המלך מהם כסף או זהב ואבנים טובות ומרגליות ינתן אל גנוי המלך אנכי אערכנו מידי תבקשנו וכל אשר לאיש הישראלי ינתן בעד נפשו וביתו ודתו. ועוד קרא השר הר' אבראבאנל למאהביו מרואי פני המלך להליץ על עם בני ישראל ורוזנים נוסדו יחד לדבר אל המלך בכל ענין ולהשיב ספרי האף והחימה ואת מחשבתו אשר הישב על היאודים לאבדם וכמו פתן חרש יאטם אזנו אשר לא ישמע לקול מלחשים והשגל עומדת על ימינו לשטנו הטחו ברוב לקחה לעשות מעשהו החל וגמור. ותהי חרדה גדולה לאוידים אשר כמוה לא נהייתה מזמן גלות יאודה מעל אדמתו ויאמרו איש אל אחיו חזק ונתחזק בעד עמינו ותורת אלקינו אם יחיונו נחיה ואם ימיתונו ומתנו לא נחלל בריתו ואנחנו נלך בשם ה' אלקינו. והגזרה עומדת לעומתו וביד חזקה ישלחם מארצו בלא כסף ובלא מחיר ויעזבו את הונם ואת ממונם ביד אויביהם ויטנאיהם וילכו בלא כח שלש מאות אלף רגלי ובראשם הרב השר דון מהר"א ז"ל ופורם הרוח ומצאו צרות רבות ורעות היסוד והשבר והרעב והחרב מהם נטבעו במים עזים ומהם נמכרו לעבדים ולשפחות ומהם מתו במגפה עד שכל האומות שרקו ויחרקו שן ויאמרו סורו טמא סורו אל תנעו ואל תשבו בארצנו והיו דחופים והדופים מעיר לעיר ויתהלכו מגוי אל גוי וממלכה אל עם אחר ונישאר מעט מהרבה: ואלה שמות בני ישראל הבאים בתוך הגולה שני שרי צבאות בראש העם יושבים על מדין שרים ונכבדים אשר הלכו בגולה ונתיישבו באלו הארצות ומהם תצא תורה לאוידים היתה אורה ואלה שמותם בחצריהם ובטירותם. מהרי"א נתיישב בעיר נאפולי וחבר פירוש על התורה ומרכבת המשינה אשר לו על ספר אלה הדברים ופירוש נביאים ראשונים ואחרונים מעייני הישועה לפירוש דניאל משמיע ישועות לכל הנבואות העתידות. מחזה שדי. ישועות משיחו פי' על מאמרי התלמוד. עטרת זקנים. ראש אמנה. זבח פסח. נחלת אבות. מפעלות אלקים. צדק העולמים. להקת נביאים. ספר שמים החדשים. והוא פירוש על המורה כי לא יצא טבעו בעולם: הר' מאיר נ' וירגא נתיישב באיטליא: הר' אברהם זכות התוכן נתיישב בסרנוכא והיה תוכן גדול ולו גוים ידרושו מרוב חכמתו ופעם אחד בא לנסותו בחידות המלך דון יואן ושאל ממנו שרצונו ליסע לארץ איבורה ויגד לו על פי המול באיזה פתח העיר יכנס אמר לו אם אומר לך באחד אתה תכנס באחר אמר לו המלך לא כי תכתוב ותחתום בחותמך וצוה להביא נייר חלק וכתב עליו כך איל ריי אה די פאסאר דיאונה פואירטה קי

¹ ובשנת אחת למלכו (שולטן מחמד) העביר קול בכל מלכותו וגם במכתב לאמר. כל ממלכות הארץ נתן לי אלקים בידי ועתה שמעו זרע היהודים היושבים במלכותי כל איש בכם מכל עמו יהי אלקיו עמו ויעל לקושטנדינה אם מלכותי והיה לכם שארית בארץ במיטב הארץ אתנו תישבו שרצו בארץ ורבו בה. ויתקבצו מכל הסביבות מספר בני ישראל כחול הים ויתן להם המלך נחלה בקושטנדינה ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד. ויתן להם רשיון לבנות בתי כנסיות ובתי מדרשות ויתקן שלשה כסאות בדיואן המלך אחת למופטי וא' לפאטריק של הערלים וא' להרב של היאודים כי שמה יישבו כסאות למשפט כל אומה ואומה תשפוט את עמה בצדק ובמשפט. ומורע היאודים נתן על ראשם הרב הזקן כמהרר משה קפסאלי זל"ה וישם את כסאו בדיואן המלך בצד המופטי ויאחבהו כנפשו. והאיש משה עניו מאד מכל האדם והיה מתענה בכל השנה ועל הארץ יישן וחיוו חיי צער ובתורה היה עמל. ויעמוד לפני המלך וידבר אתו טובות וישם את כסאו מעל כסא השופטים. וישם המלך מחימד² מס על כל הארץ כמשפט המלכים כֶּאֱרֶג וְעֶאֱוֹאֲרִיז ורב עאקנאשי. ונערכו כל הקהלות ע"י הרב הנז' ונגבה על ידו ונתון אל גנוי המלך ויאבה המלך את כל היאודים. ובימים ההם היתה מנפה בקושטנדינה אשר כמוה לא נהיתה. ויבהל המלך מרוב המתים במנפה כי נשארה הארץ שממה מבלי יושב וסוגרת ומוסוגרת מפני בני ישמעאל אין יוצא ואין בא. וישלח ויקרא לחבמי הגוים וישאל להם על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת ומה חרי האף הגדול הזה ולא השיבוהו דבר על מה אבדה הארץ. וישלח המלך בעד הרב הנז' וישאל מאתו הדבר הזה ויענהו מתורת משה רבינו ע"ה שעל עון הזנות דבר בא לעולם. וייטב הדבר בעיניו ואז עשה חקירה גדולה ומצא זנות רב ויהרוג מהנניצארוש³ הרג רב. וגם הרב הנז' הוכיח את עמו והכה אותם בישוטים וייסר אותם בעקרבים לרשעי ישראל החטאים בנפשותם על אשר נתחברו לנניצארוש. ויתמלא עליהם רחמים ויעתר אלקים לארץ אחרי כן והמנפה נעצרה. ומאז קנאו הנניצארוש ברב הנז' כי ידעו כי הוא יעין את המלך ויבקשו להרוג את משה ויצילוהו השית' מידם ובקש המלך את הרב הנז' רופא יאורי אחד לעמוד לפניו וישרתהו וכן היה:

³ ועתה נתחיל לכתוב את קורות בני ישראל ואת כל התלאה אשר מצאתם בדרך והוא כי בשנת חמישת אלפים רנ"ב ליצירה היא שנת מזוה ישראל לפ"ק לכד מלך ספרד כל מלכות גראנדה היא רמון ספרד ויגבה לבו ויאמר בלבו להשיב את בני ישראל לאמונתו או להשליכם אל ארץ אחרת. ויהי בבקר ותתפעם רוחו ויצא דבר מלכות מלפניו וכרווא קרי בחיל לבון אמרין לכל מושפחות בית ישראל כי תעברו במים הזדונים ותפלגון ותסגדון לאלקי העמים אשר סביבותיכם טוב הארץ תאכלו ואם תמאנו ומריתם ושם אלקים אחרים

¹ Fol. 62.² So MS.³ Fol. 63^b.

חרבה מחורבות מצרים ולא יעלה על לב איש אם היה שם ב'ה'כ או לא כמו שקדם
 אצלנו בספורי הרמב"ם¹ ז"ל י'ע"ש. ושתי הכנסיות אחרות של הרבנים הם במחוז הנקרא
 קצר אלשמע הא' מכנין אותה אלעראקין² ר"ל שהיו אנשי בבל מתפללים בה כניניהם
 והיא ג"כ נשאת מחורבות מצרים והב' שאנו לפעמים מתפללים בה מכנין אותה כנסת
 אלשאמיין והיתה בנויה קודם חרבן בית שני כמה שנים. ויש קבלה מהקדמונים שירמיה
 הנביא בבאו למצרים התפלל בה והתאריך שלה היה כתוב ומופתח על לוח אחד על הפתח
 בכניסתך בה ונבנית בשנת ש'ל'ו לשטרות היא שנת ז' תשפ"ח ליצירה ובה ספר אחד
 מב' עזרא הסופר כמו שקדם אצלנו באורך בסיפור הרמב"ם³ ז"ל. ובמצרים אל קאהרה
 שאנחנו יושבים בה סגרו הב' ב"כ שהיו בה באותו הזמן הא' היא של הקראין והדרך אשר
 ילכו בה באותו הזמן היה במחוז הנקרא היום אלכורניפיש והולכים לחראת של קראין
 ומכנין אותה כניסת ו' צומח והב' שאנחנו עם בני ישראל מתפללין בה היום היא בחראת
 זויללה והדרך אשר ילכו בה באותו זמן הוא במחוז הנקרא צרב אלנצאדין ואנו מכנין אותה
 היום צרב אלכנים אלמסתערב. ועוד הלכו לכפר אחד מכפרי מצרים הנקרא דמוה ובה
 ב'ה'כ אחד ומכנין אותה כניסת מוסה כמו שקדם אצלנו בסיפורי הרמב"ם⁴ ומשם תדרשנו.
 ואלו הישיבה כנסיות שזכרנו פגרו אותם הישמעאלים והחזיקו אותם במסמרים על יד בעל
 חמס במאמר המלך בכ"ה בניסן שנת אלף ותרי"ב לשטרות ועשו סימן חבמי מצרים
 לאותה שנה את ריב ר"ל אלף ויש מאות ושנים עשר לשטרות. ותהי המלחמה חזקה
 והאיבה נטורה בלבם כעשר שנים עד ששלח ספרים ומנחה מלך ברצלונה ממחוז איספאניא
 שהיתה אז ממלכות ישמעאל ושלח מנחה וספרים וחילה פני מלך מצרים במכתב לאמר
 שישוב מחרון אפו בעד היאודים האומללים והערלים אשר בכל מדינות מלכותו ולפתוח
 הבתי כנסיות שלהם ואז נתרצה להם וחמתו שכבה עליו וחזר פעם שנית וקבץ גדולי
 היאודים והערלים וחדש להם התנאים פעם שנית והוסיף על הגזירה שהערלים לא ישרתו
 במלכות ישמעאל במלאכת הדיואן ולא יעמדו לפני המלך והשרים וילבשו על ראשם מצנפת
 צבועה איסטים ופואה הנקרא אלעמאיים אלזורק ואזור של חבל מצרי אזור בבתניו. ועל
 היאודים צוה שילבשו על ראשם מצנפת ירוקה הנקרא עמאיים אלכורפי אלצואר וצוה אל
 החכמים שיטילו חרם בהצר היאודים שלא יפרו חברית ויקיימו אלו התנאים עליהם
 ועל זרעם ועל כל הנלוים אליהם ולא יעבור. ואז נתן המלך רשות לבעל חמס לפתוח
 הבתי כנסיות וכן עשה והיה זה ביום שני כ"ח לחדש אלול שבת האזינו שנת אלף ותתקכ"א
 לשטרות היא שנת ה'ע' ליצירה:

¹ See above, p. 118.² MS. אלעראקין.³ See p. 118.⁴ See p. 120.

ערלים הפריזו על המדה ביותר והיו הולכים בקומה זקופה ולובשים בנדי משי ורקמה ומשבצות זהב לבושים ומתעטפים בסודר נאה מעשה אורג פתיל תכלת נטוי על ראשיהם מלמעלה ורוכבים על הסוסים ברחוב העיר ועבדים רבים רצים לפניהם לפנות להם את הדרך אשר ילכו בה כדרך שרי צבאות ישמעאל ועוברים על גִמְעָא אלאהור רוכבים על סוסים ובנו במות רבות התופת אשר לא כדת ישמעאל ונתנו כתף סוררת וממאנים לשמוע אל הישמעאלים ולא שתו אל לבם ויקשו את ערפם הרעו מאבותם ולא זכרו את ברית אבותם אשר ברתו עמם. וכאשר ראו הישמעאלים כי הערלים הולכין ומוסיפין ותהום כל העיר עליהם. ויתקבצו הישמעאלים כולם מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק זקן בחרו ובתולה טף ונשים ביום אחד בחצר בית המלך ויקראו בקול גדול על מה הם עושים ככה להם ולא מיחו בידם חכמיהם. ושלחו וקראו לארבע כתות שאינם מב'ש' והם כת חנפים כת אלשעפייא כת אלמלכיא כת אלהנבאלי ויביאו את ראשי עם בני ישראל והזקנים שבמצרים אנשים חכמים ונבונים וידועים. ועוד שלחו וקראו לפני הפטריקש ואלאוסקוף ואלקומוין והנלחים שלהם ויתוכחו עמם על עברם את ספר דברי הברית אשר ברתו עמם ויוציאו את ספר החתום ויקראו אותו באר היטב לפניהם. ויהי ככלותם לקרות את דברי ספר הברית ותבקע הארץ לקולם ויהמו כנלי הים. וישלחו האנשים את ידם ביאודים ובערלים והדת נתנה בעיר מצרים בחרב ישמעאל על הערלים ועל היאודים ונתנת דת לאנשי מצרים ויבאו על העיר בטח ויבזו את העיר את כל אשר להם וישללו שללם. ומתוקף הצרה והגזרה נשתמדו מהיאודים והערלים לאלפים ולרבבות ובכללם בעונות עיר כולבים מגדול ועד קטן. ועוד היום נמצא בבמה אחת כתוב בה בתיבה אשורית ואמרו שהיתה בית הכנסת. ועוד בכפר קלויב נשתמדו ג'ב' הערלים מגדול ועד קטן. ויתחבאו היאודים והערלים במערת צורים ובנקיקי הסלעים. וכאשר ראה המלך כי הים הולך וסוער עליהם ולהשיבם מעליהם לא היה יכול וכדי להפיג חמתם שלח את בעל חמס להרוס הבמות המחודשות אשר בנו הערלים ויחריבום עד היסוד ויכו בהם מכה רבה ועצומה. ובעיר שוכרה היה בה במה גדולה ובה היתה ע'ז' נתונה ואומרים שהיא ע'ז' של נילוס שהיה מתרבה ומתגדל בסגולתה ויהרסו את הבמה ושרפו את הארנו ואת הע'ז' אשר היתה טמונה בתוכה ויטחן עד אשר דק לעפר והשליך עפרה אל הנחל הסובב את העיר ולא נשאר באותו מקום שם ושאר זכר ע'ז' וברוך המקום שעקרה: אמנם חמל ה' על עמו וצאן מרעיתו כי חשבו ג'ב' להרוס את הבתי כנסיות שלנו ולא יכולו כי מצאו כתוב בספריהם שהם בנין קרמון קודם הדת שלהם. ואלה שמותם במקומותם בחצירה ובטירותם. בפסטט מצרים שאנו מכניין אותה מצר אלעתיקא יש שלשה בתי כנסיות הא' ב'ה'כ' של קראיין במחוז הנקרא כוט אלמצאצא פי צרב אלכצמה נבנית בשנת שטו לשטרות היא שנת ג' ותשפ"ה ליצירה ונתקלקל וחזרו ותקנוהו ברצון המלך עומר נ' כאטב וברשותו בשנת ר' לחשבונם אמנם בזמנו זה היא

דוד שחכם אחד מחכמי מצרים יקרא לפני המון העם ביום שבת קרש קודם תפלת המנחה, ועשה פירוש על נבואת הילד והם דברים סתומים וחתומים ונכתבים בכמה לישנות ירושלמי ובבלי ארמי והגרי מעורבים ונחלפים עמוקים מאד במליצה וחידה ולפי שחכמי ברצלונה כתבו להנניד ר' דוד לחלות פניו להודיעם אם נמצא אצלו איזה דבר ברור בסוד הקן וישלח להם המעשה של נבואת הילד ובסוף כל נבואה קצת מענה ומעשה שיהי כך¹:

² הרב הנדול רבינו עובדיא אחיו נולד כ"ה בניסן שנת א' ותתקפ"ח ליצירה ונפטר ערב שבת י"ב לחדש שבט שנת אלף ותקע"ז לשטרות היא שנת ה' וכ"ה ליצירה ומת בבית הכנסת של דמוה ימיו ל"ה שנים:

רבי יצחק בנו של ר' דוד נולד ט"ז לאלול שנת אלף ותקע"ב לשטרות היא שנת ה' וכ"א ליצירה ונפטר שנת אלף ותקצ"ד לשטרות היא שנת ה' ומ"ג ליצירה ימיו כ"א שנים ומחצה:

רבי אברהם אחיו של ר' יצחק נולד כ"ד לאלול שנת אלף ותקנ"ז לשטרות היא שנת ה' וח' ליצירה ונפטר בשנת אלף ותקק"ט לשטרות היא שנת ה' וס' ליצירה, ואחיו העניו החסיד ר' שלמה נולד בשנת אלף ותק"ס לשטרות היא שנת ה' וט' ליצירה, ואחיו ר' יעקב כ"ז לחדש שבט שנת אלף ותתקפ"ח לשטרות היא שנת ה' ול"ז ליצירה, הר' משה בר אברהם אחיו של רבי יצחק נולד במצרים כ"ד בכסליו שנת אלף ותקק"ב לשטרות היא שנת ה' ונ"א ליצירה, הר' עובדיא אחיו בשנת אלף ותקס"ה לשטרות היא ה' ונ"ז ליצירה בר"ה תמוז, רבי יאושע אחיו נולד ליל רביעי כ"ב אלול שנת אלף ותקק"א לשטרות היא שנת ה' וע' ליצירה ונמול ביום ר"ה ונפטר שנת אלף ותתקס"ז לשטרות היא שנת ה' וק"ט ליצירה ימיו ששה וארבעים, ע"ב מה שנמצא משלשלת היחס והמעלה של הרמב"ם ז"ל במצרים:

ובשנת אלף ותת"ב לשטרות היא שנת ה' ס"א ליצירה בכ"ה בניסן בזמן המלך אלנאצר היה במצרים שמד רב ועצום בחרב ישמעאל ביאודים ובחברת הקראיין ועל הערלים אשר במצרים ובפסטט מצרים הישנה ובסביבותיה על אשר עזבו את הברית אשר כרתו הישמעלים בימי נביאם על יד עומר נ' אלכטאב בשנת כ' לחשבונם היא שנת ד' ת"ז ליצירה, והתנאים שביניהם הוא כי כת היואודים והקראיין והשמרונים ובני ביבאר הנקראים בני רכב ועל כת הערלים שלא ירכבו על סוס ולא יחדשו בנין כנסיות ובמות יותר על מה שהיו להן באותו הזמן ולא יתנאו הם על הישמעאלים לומר שדת הערלים משובח יותר מדת ישמעאל, ומלבד אלו התנאים יש תנאים רבים עליהם כמו שהם כתובים וחתומים על ספר לדתי ישמעאל וכמו שקדם אצלנו באורך בסיפור המלך עומר נ' כתאב ומשם תדרשנו, והארורים

¹ Follows the printed treatise without the commentary.

² Fol. 57.

המשנה והוא בן שלשים שנה וכן חמשים לחייו חבר ספר היר וס' מנין חמעות וס' המורה ושאלות ותשובות בלשון ערב וחבר ס' רפואות שקבין מדברי גאלינוס ומדברי אבוקרט ומחבורים אחרים מספרי הרפואה וקרא שמם פרקי משה והזהיר בהם כי אין ראוי לאדם שיהיה מזומן לקחת ולטעום כל מה שיזדמן לו כמו שכתב ז"ל וז"ל. כבר ראיתי אדם אחד שהיה לו כלי מלא דבש והיה עומד לפני שני אנשים רופאים בחנות יבין להם למכור והושיט להם שילקקו ממנו לנסות אם הוא טוב ועשו כן ולקחו ממה שהטעימם ואמר שלא ימכור במחיר ההוא ונפטר מהם ומתו האנשים אחרי הפרדו מהם בזמן מועט ולכן אין ראוי לאדם שיהיה מזומן לקחת כל מה שיזדמן ע"כ נמצא בב"י ישן נושן. וקברו אותו בבית המדרש שלו בבית הכנסת הנקראת היום כנסת של ק"ק מוֹגֶרֶבָה ומשם הוליכו אותו לארץ ישראל וקברוהו בטבריא של ארץ ישראל:

ושמעתי אומרים ששכחו אצבע של רגלו כי לא מצאוהו באותה שעה ואחר כך בא לחכם אחד מחכמי מצרים בחלום והגיד לו כי במקום פלוני מונח וכך היה ולקחו אותו משם וקברוהו בטבריא עמו ועוד היום מקום כבודו מצוי בבית הכנסת של ק"ק מוֹגֶרֶבָה¹:
 רבי אברהם בנו נולד לאביו כ"ח בסיון שנת אלף ותצ"ז לשטרות היא ד ותתקלמו ליצירה ובימיו רבים מעם בני מקרא נתיחדו על ידו וקבלו עליהם דברי חברות ונתחנתו עמהם אנשים מיוחסים וכשרים וכחנים ולויים מיישראל והנגיד הנז' חבר ספרים הרבה לאין קץ ובכללם שו"ת וספר תאץ אלערפין המכונה כתר היודעים וס' כפית אלעבדין המכונה סיפוק העובדים והוא עשוי כמו פרקים ומחולק לכמה חלקים ובו כלל כל מיני חכמות שבעולם והעמיק בשבע חכמות במספר ותשובות ותכונה וסוד העבור ובחכמה האנושית ובסתרי התורה וגם כן חבר ספר וקרא שמו אלכתאב אלחאוין. וכאשר קמו אנשים ושלחו יד במורה הנבוכים ושרפו אותו חבר נ"כ ספר ושלח אותו לחכמי פרוכניצייא וקרא שמו ס' מלחמות ה' כי הוא נלחם עמהם על המעשה הרע אשר עשו ובתחלת הספר כתב זה השיר:

מה בערו האומרים כי בערו דברי המודות יקרו מזהב:

אכן עלו למרום כמו חשבי לאל באש וכמלאך בתוך הלהב:

וכזה וכוה כתב אליהם ועוד כתב אל תתמה כי אפוסטמוס שרף התורה. ונפטר לחיי עד בליל ב' י"ח לכסלו שנת ד ותתקלמז והיא שנת השמיטה ש"א ממחזור ר"ס ד ימיו נ"א שנה ומחצה ומת במצרים תנצ"ה:

רבי דוד הנגיד בן בנו של הרמב"ם ז"ל נולד בשנת אלף ותקל"ד לשטרות היא שנת ד ותתקלמז ליצירה וחבר ילקוט על התורה ונביאים וכתובים בלשון ערב וקוראים לו רבינו

¹ Follows a poem in Maimonides' praise by Moses ben Ya'qar.

² Fol. 53.

ז"ל בעל ההגהות שהגיה על ספר היד להר"מ ב"ם ז"ל, ר' פרץ, ר' אנטולי, הר"ר יוסף עמשי, ור' אפרים תלמידו מחכמי צור:

חכמי אסכנדריא. ר' חסדיא הלוי ספרדי, רבי פנחס בר מישולם דיין, ר' שמחה הכהן בר שלמה, ר' יוסף בר זכריא, ר' אליעזר ברבי חלפון, ר' שמריא בר' אברהם, ר' סעדיא מלמד, ר' דניאל בר' יוסף המלמד, ר' שלמה ברבי זכאי:

חכמי מצרים. נר המערבי הר"מ ב"ם ז"ל ה"ה, ר' יצחק בר רבי ששון דיין, ר' שמואל הלוי בר' סעדיא, ר' מנשה בר' יוסף, ר' משה בר' סעדיא, ר' יאודה הנשיא נשיא גליות כל ישראל בן יאשיהו הנשיא, וכך היה חותם בזה הלשון הבנתי כזאת הישאלה והיא כדון וכהלכה ואין לזוז ממנה וכתב יאודה הנשיא נשיא גליות כל ישראל בן יאשיהו הנשיא זצ"ל. וזה הרב היה נגיד בארץ מצרים והוא מוזרע דוד והיה מתושבי דמשק, ר' חלפון בר עולא דיין דמנהור, ר' יאודה הכהן דיין כולבים, ר' פרחייה בר' יוסי דיין [א] למוחלה: ובשנת אלף ותצ"ח לשטרות היא שנת ד' ותתקמ"ז ליצירה תקנו רבני מצרים והוציאו ספר תורה ברבים והתרימו על אנשי הכפרים הישוכנים בדמנהור וכולכים ובלמוחלה לבל ישא אדם אשה ולא יגרש שום אדם את אשתו באלו הכפרים אלא על ידי אלו הרבנים שבכפרי מצרים והם ר' חלפון דיין דמנהור או על ידי ר' יאודה הכהן דיין כולבים או ע"י ר' פרחייה דיין אלמוחלה והסכמנו והחרמנו כל מי שיתן רשות לאדם שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין כדכתיב רבים חללים הפילה דרשו ר' ז"ל זהו ת"ח שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין והיה זה בשליש אחרון של חדש טבת שנת אלף ותצ"ח לשטרות בפסמטט מצרים דעל נילוס נהרא מותבא ומן דהוה קדמנא כתבנא וחתמנא עליה למהוי לזכות ולראיה לאחר היום והכל שריר וקים:

וכתב משה בר מיימון דיין, יצחק בר ששון דיין, שמואל בר סעדיא דיין, מנשה בר יוסף דיין:

ועוד הסכימו במצרים ע"י הרבנים הנ"ל שלא נשיא אשה לנכרי בכל ארץ מצרים עד שיביא ראיה שהוא בלתי נשוי או ישבע בחומש על זה ואם יש לו אשה יכתוב לה גט ואז נשיאו פה וכל נכרי שישא אשה פה ורצה לצאת לארץ אחרת לא נניחנו ללכת אפילו שנתרצהתה אשתו לזה עד שיכתוב לה גט וימסרנו בידה ויתנה בזמן כפי מה שנתפשרו ב[י]ניהם שנה או שנתים או שלש שנים ולא יותר מזה, ועוד הסכימו כי יהיה ריב בין אנשים שלא ילכו בע[ר] כאות של גוים:

וימת משה עבד ה' בארץ מצרים בליל ב' עשרים לחדש טבת שנת אלף ותק"ז לשטרות היא שנת ד' ותתק"ז ופ"ה ליצירה ועשו סימן לאותה שנה בכי אב"ל משה לפ"ק והיו חייו שבעים שנה כי נולד בקורטובא בי"ד לחדש ניסן שנת אלף ותמ"ז לשטרות היא שנת ד' ותתקצ"ה ליצירה ונפטר שנת ד' ותתקס"ה ליצירה נמצא שני חייו שבעים שנה וחיבר פירוש

כצדקי בחסדו למדני את דרכיו והחייני ערי אדע בחישיק. ואם כלה שארי עם לבבי. אלקים לי לצור עזי וחזקי: ואז אמר בשעת פטירתו ואברהם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרון אף העולם ת'נצ'ב'ה:

חכמי ברצלונה. הר'ש'ב'א ז"ל. הר' יצחק בר ראובן ז"ל היה רב ועצום בימי הר'אף ז"ל ופייטן גדול ועשה האזהרות שקורין אותם בארצות המערב. הרב הנשיא כהר' יאודה בר ברזילי המיוחס למשפחת בני שאלתיאל אשר בקטלוניא וחבר ספר דיני הנשים וקרא שמו שאר בשר וספר העתים בדיני יום טוב וס' תקון שטרות. והרב בעל העיטור כשמזכיר זה הרב בספרו מזכירו סתם כתב הרב המחבר:

חכמי לונד. רבינו משולם בר יעקב וחמישת בניו חכמים גדולים ועשירים והם. ר' יוסף. ר' יצחק. ר' יעקב. ר' אשר שהיה פרוש מענייני העולם ועומד על הספר יומם ולילה והיה כל ימיו בתענית ואינו אוכל בשר זהיה חכם גדול מאד בתלמוד. ר' אהרן אשר דבר טוב ואזר כנבר חלציו להליין טוב על הר'מ'ב'ם ז'ל'ה'ה שכתב בהלכות תשובה העולם הבא אין לו גוף ולא גויה וכו'. והשיג עליו הר' מאיר בר טודרוס הלוי מתושבי טוליטולא בשמעו על חכמי לונד לאמור כי היו נוהגים כי יפלא מהם דבר על איזה ענין מספר הר'מ'ב'ם ז"ל היו אומרים איש אל רעהו הגישה האפוד. וכשמעו את הדברים לבש קנאה וכתב להם ז"ל וז"ל אף לזאת יחרד לבי ויחם בקרבי כשמעי כי נפלא הספר הזה באזניכם מאד באמרכם איש אל רעהו על דברי הרב כי יפלא דבר לאמר הגישה האפוד אך זאת שמעה אזני ותבן אין בר בלא תבן וכו'. ובהגיע אליהם הכתב והמכתב תמחו האנשים איש אל רעהו על דברי הרב ושלחו לו תשובתו בצדו דברים מתוקים מדבש ונופת צופים ובכלל דבריהם כתב לו זה הר' אהרן הנז' ז"ל וז"ל. ואשר חרדת אלינו את כל החרדה הזאת ויחם לבך בקרבך בשמעך כי נפלא הספר הזה בעינינו מאד באמרנו כי יפלא הדבר ממנו הגישה האפוד חיי דשמיא ורקיעא די במימריה חוטרא דאהרן נעא ותנינא בלעא. כי המגיד לא הגיד חצי מרבית גדולתו ותהלתו לעינינו לא נאמר עליו הגישה האפוד כי י"ש אפוד נחמד ונכבד ויש חגור אפוד בד. רק יאמרו עליו כל הזקנים והחכמים הגישה לנו את ארון האלקים. ואיך יעלה על לב אשר נתן ה' חכמה בלבו לקחת דברי האגדה כפישטן והפסוקים כצורתן. ואשרי הדור שהנשיא שלו מביא קרבן על שגגתו ואתו לא תלין משיגתו. ולהיות בהשם מבטחך. ערכתי דברי להוכיחך לתת מעדנים לנפשך. ולהניחך ולהודיעך קיט אמרי אמת להשיב אמרים לשלחך צעיר חכמים. ורוב ימים. אוהב טהר לב והולך בדרך תמים. ודורש שלומם וטובתם. כל ימיו לעולם. אהרן בר' משולם. ע"ב תורף דבריו של ר' אהרן בר רבי משולם ז"ל מעיר לונד: הר' משה ניסו. ר' שמואל הזקן. ר' שלמה הכהן. ר' יאודה הרופא בן תבון הספרדי. ר' זרחיא בעל המאור שהשיג על הר'פ ז'ל'ה'ה והוא כבן י"ח שנים. ר' יאונתן הכהן בר' דוד ז"ל. הר'מ'ך

לפני המלך שהיאודים עושים זיוף במטבע והמלך חקר ודרש ומצא כי המעלילים המזויזים היו מטילים האשמה על היאודים ונמלטו. לימים שבו הנוצרים ובקשו מי שיעיד נגד היאודים ומצאו כרצונם איך ראו היאודי קוצין המטבע ואעפ' שידע המלך כי הכל שקר ומפני המיית העם בקש להשליך מעליו תרעומת אלו ושמו יקומו העם וחרב בידם ואין מציל וצום וגרשם מארצו ויעשו כן ליאודים:

וזה הנאון הר' א'ב'ע ז"ל היה חכם גדול בכל ענייניו כמו שכתב עליו הרמב"ם לבנו הנגיד הר' אברהם ז"ל ואתה בני הנאמן לי אני מצוה לך שלא תעיין בחבורים ובפירושים אחרים ואל תטרוד שכלך אלא בפירושו ובחבוריו כי הם טובים מאד לכל מי שיקרא בהם כי הוא היה כמו אברהם אבינו ע"ה כי החכם הזה הנז' לא היה מתפחד משום אדם ולא היה נושא פנים לשום אדם והיה שט בארצות היום במקום אחד ולמחר במקום אחר עם שהיה משרת למלכים ג"כ ע"כ לשון הרמב"ם ז"ל לבנו: וחבר ספרים הרבה לאין קץ מהם על התורה ומהם על התכונה, ואכתוב מהם מה שראיתי בחבוריו ואלה שמותם. פירוש על התורה, פי' על נביאים אחרונים, פי' על הכתובים וה' מגלות, ס' פתח דברי, ס' צחות, ס' המאזנים, שפה ברורה, שפת יתר, ערוגת המזמרה, חי בן יוקצן, ס' השם, יסוד מורא, ס' העבור, ס' המספר, יסוד מספר, אגרת שבת, ס' העצמים, ראשית חכמה, ס' הלוחות לחכמת התכונה, משפט המולות, ס' הטעמים, ס' המולדות, ס' המובחרים, ס' העולם, שאלות למשאללה, שאלות, ס' מתחברים, ס' המאורות, גורלות, כלי הנחשת לחכמת האצטרולב, זהו מה שראיתי בספריו: ופעם אחד עבר ארחות ימים והיו עמו ט"ז מתלמידיו וט"ז אנשים רקים ופוחזים ויהי היום וה' הטל רוח סערה אל הים ויהי סער גדול בים והאניה חשבה להשבר ויצו רב החובל להשליך את חצי העם אשר בספינה אל הים להקל מעליהם, וירא החכם הרא'ב'ע כי כן ויאמר טוב הדבר אשר דברת לעשות כי טוב שנמות חצינו משנמות כלנו ועתה לכו ונפילה גורלות מי ומי החולכים לטבוע בים וזהו דבר הגורל אשר נעשה, יעמדו כל השלשים איש בשורה אחת ונתחיל לספור מן הראשון עד התשיעי ואותו הט' יושלך בים וכן נחזור חלילה עד שכל הנלכד במספר הט' יושלך בים עד תום ט"ז אנשים, וייטב הדבר בעיני האנשים ויאמרו אל החכם כן תעשה כאשר דברת, ויקם ויסדר השורה בחכמתו הנפלאה באופן שמספר התשיעי נלכד אחד מן הרקים וחזורים חלילה עד תום ט"ז רקים ספו תמו והתלמידים יצאו נקיים, וזהו סדרם שסדרם הרב בחכמתו הנפלאה, בראשונה העמיד ד' תלמידים וא' ח'ב ה' רקים, שני תלמידים א' רק, ג' תלמידים א' רק, א' תלמיד ב' רקים, ב' תלמידים ג' רקים, א' תלמיד ב' רקים, ב' תלמידים א' רק, כך העמיד אותם בשביל להציל את תלמידיו מסערת הים וסימן בשביל שלא תטעה דיני הגורל באניה אמר גאון אל אחיו בני בריתו צוים אשר בינינו בים אשליכם, ונפטר ביום ב' ר"ה אדר שנת ד' ותתקע' והיו חיו ע"ה שנה: ואמר זה השיר ביום פטירתו וז"ל, כבודי שש בצור עזי בעוון, נמלני נמול טוב לי

הבתים הא' שהיו כתובים על המצבה הראשונה הם אלו:

כנפול מגדל, כבוד ידל, נועם יחדל, זוהר ירחק:

גם כאשמן, גופו נטמן, רוחו נאמן, עד כשחק:

שונה ששה, עם החמשה, יושב בש, מים יצחק:

עוד הוסיפו האחרונים על זה של המצבה עצמה ושם המיסד ר' אבא מארי אבן כספי ז"ל:

מאד רגזה תבל, לציין יקר נבל, ולבושו סות אבל, מאורים כשחק:

שרפים יהמיון, ברעש יאתיון, בקול מר יבכיון, לרב מיני רחק:

אהא סר הוד לקח, ונהפך יין רקח, לרעל כ' לקח, אלקים את יצחק:

עלות אוה אל על, בטוב חלד געל, והין צדק פעל, בכסא יה הוחק:

באלים יחשב, לרנתי יקשב, בכתם דוד יושב, בשמים יצחק:

הר' שמעון בר צמח דוראן הנקרא הרש"ב"ן בעל מגן אבות וס' אוהב משפט על פירוש איוב והיה מעיר גיזאיר והיה רופא מובהק ועשה פירוש האזהרות ופירוש על פרקי אבות וס' תקון סופרים ומלחמת מצוה ובקי בחכמת הקבלה והיה אחד מיועצי המלך היושבים ראשונה במלכות כי מה' היה לו שבשנת חמשת אלפים ש"ב יצא הקיסר קארלוס בחיל גדול דרך ים להלחם עם מלך הערביים בעיר גיזאיר ליקח מלכותו מידו ונחה על הרש"ב"ן רוח ה' וראה כי בסבת המלחמה יהיו כל היאודים אשר בכל מדינות מלכותו של מדינת גיזאיר להשמיד להרוג ולאבד וקם קימה שיש בה הידור והטיל לים לוח א' כתוב בשמות הקדש וה' הטיל רוח סערה לים ותשבונה האניות והרבה מחיל קארלוס צללו כעופרת במים אדירים, וכאשר ראה הקיסר כי מן השמים נלחמו וילך לו אל ארצו בבגוש פנים ויודע הדבר למלך גיזאיר כי הרב הנז' מרוב אהבתו למלך עשה על ידו שמות לחיל קארלוס זאת הפעולה וישא חן וחסד לפניו מכל אוהביו ויצו המלך לבנות לו בית בחצר בית המלך והיה בכבוד גדול עד יום מותו וזה השיר כתבו לו על מצבת קבורתו ז"ל:

אם גוף נקבר זכר נשאר כי לא נעדר שם משמעון:

רבי אברהם הלוי היה חכם גדול ומדקדק ומשורר, ובספר הנשיא התוכן ר' אברהם ו' יחיא המכונה צאחב אלשורטא והעמיק בשבעה חכמות במספר ותשובות ותכונה וסוד העבור ובחכמה האנושית ובסתרי התורה נקרא שמו גדר האדם:

הרא"ב"ע ז"ל היה חכם גדול בכל ענייניו ובשנת ד' ק"י י"ט חלם חלום כי הישבת שלחה לו אנרת וז"ל¹:

² וזאת העיר שהיה זה המעשה של הרא"ב"ע ז"ל ה'ה שמה לונדריש והיו לה קרוב לשני אלפים בתים כולם אנשים בעלי חכמה ועושר, ובשנת ה' כ' ליצירה העלילו על היאודים

¹ Follows the treatise, often printed.

² Fol. 49b.

נפטר שנת כ' לָקָה. וה' יודע כמה זה היה מהימים קודם מותו באופן שחאלמדיא הזאת מוחרמת ומנודה לא תתישב עוד ביאודים לעולם כמו ירחיו שהוא בית האלי המוחרמת ואם יתקבצו עשרה או עשרים יאודים ויוליכו נשותיהם לחתייטב שם תכף ומיד או ימותו מיתת עצמן או בחרב או ימירו דתם. ואם ילכו שם רווקים לקנות או לזכור כל מה שיריחו או יהרגו עליו או יפסידוהו בחלאים רעים ונאמנים וקללתו לא להנם הלכה אלא החריבה קהל בכללו. ואני אירע לי שם מקרה ואודיענו לכת' דע אדני כי מלאכתנו ומלאכת אבותינו הרפואה מקודם הגרוש של שנת אל קנא ונוקם אפי' בהיותנו בעיר אדום ומהגרוש באנו לספרד ובבא גרוש ספרד של שנת גרים יצאנו לתלמסאן והיום כבו נ' שנה שלח המלך לתלמסאן והביא לאדני אבי בעל כרחו ונתישב בכאן וא'ח'כ באתי גם אני למקום אדני אבי ז'ל ומכלל מה שקרה לי כי שלחני המלך לרפאת שר העיר אלמדיא ואני לא הייתי יודע בטיב ומיטב העניינים האלו ונכנסתי שם ומצאתי עיר נחמדת נכונה בראש הרים כל הרוחות באות ונושבות בה ומוזיים כל מיני עיפוישים עד שכל השוכנים בה בריאי בשר והמים טובים לרוב מאוד יוצאים בבקעה ובהר ופירותיה משונים למעלותא באופן שמוטב הארץ טוב והמים טובים והארץ בלתי משכלת ודירת הבתים וההצרות בריח והגנים אינם שונאים כל כך והיא מכונה בכל טוב ואפי' עפר בית החיים שלה יותר טוב מישל כל גלילות הללו. ומצאתי שם בית הכנסת חריבה ושממה וח' ספרים ערום ועריה ותיבה פרוצה וכמו ח' יאודים מצויים שם כל איש נושא ומר נפש והיינו מתפללים באותה בית הכנסת. אבל לבי נוקפי כשראיתי כל אלו העניינים ולא ידעתי מה טיבן עד שחזרתי ללגיוזאיר ושאלתי לזקנים ולמה לא יצאו ק' או ר' בעלי בתים מאותה העיר שהיא הפכית מן הקצה אל הקצה מכל הח' לשכון בעיר הזאת המשובחת או הגידו לי טיבה של עיר ומעשיה ושהיא מוחרמת ומנודה וכל האופן שזכרתי. גם אני אירע לי בה ענין שמוזם שנכנסתי לה עד צאתי נולד לי חכוך ושחונים זרים יוצאים מהטבע עד שהייתי שואל נפשי למות ותכף צאתי משם אחר שני חדשים מהלך חצי מיל נתרפאתי וחזרתי לאיתני ולבריאותי הראשון וכל מה שהייתי מתרחק מאותה העיר אתרפא יותר ונפלאתי כי זה אינו דבר מוזני ולא טבעי אלא דבר זר וניכר בשגם זה מכלל קורבת האויר המוחרם הזה. גם ראיתי להביא הספרים ולא הניחוני גויי אותה העיר. כל זה כתבתי לכתר להזכירו עונש החרם ב"מ גם הגידו לי הזקנים המגידים כי נשאר בכאן עד עת פטירתו ולא נהגו בו כבוד במותו גם לא נספד כהלכה. עד עת בא המגורשים מקשטילייא שנת מ'ורה ישראל וחקרו על מקום קבורתו ובנו אצלו ציון גדול במצבת שיש ארוכה וגבוהה ורחבה וכתבו עליה אלו הבתים שאזכור ועשו עששית גדולה במקומו שהיה יושב בבית הכנסת בקרן זוית מדליקין אותה זכר לקדוש הזה והיא היא העששית ששלח האדון להדליקה ממנו וזכותו תעמוד לנו אנסו;

י'הריב'ש ז"ל ארין מולדתו היתה עיר סרקוסטה ומשם הלך לעיר מאיורקא והיו קורין לו ר' סתם. וראיתי לכתוב כאן מה שאירע לו בעיר מאיורקא כמו שמצאתי כתוב בקונטרס ישן נושן ומעושן שהעתיק אותו מכ"י החכם כהר' יעקב גאבישון ז"ל שהעתיקה ג"כ מספר כ"י ישן נושן ושלחה למצרים להחכם השלם כמהרר חיים כפזי זל"ה בשנת רנ"י פלט ל'פ"ק וז"ל: דע אדני כי קבורת הרב הגדול הריב'ש ז"ל היא בארצנו זאת ואנו אומרים שבצילה אנחנו חיים עם האומות העולם הצרים הצוררים והאויבים. ולתחלת מולדתו לא ידעתי היכן אמנם ראיתי אני הכותב ספר קדמון כתוב בו כי בסרקוסטה היה שם זה הרב רב גדול וקורין אותו רבי סתם. גם אומר לכת"ר כי אני יש לי ספר וכתוב בו תשובת שאלה לרב ר' נחמיה וכתוב תחתיה באלו המלות. קבלה בירדני שכתבת שאלה זו היא מאצבעות מורנו הרב הגדול הריב'ש ז"ל וכתב חיים בן הרב הגדול ר' אברהם בוניטי ז"ל ע"כ. ובכל עת שאני רואה כתיבת מעשה ידיו ואצבעותיו תתוסף בי נפש יתרה. ומסרקוסטא לא ידעתי איזה סבה הביאתהו הוא ושני בניו ר' ששת ור' שאלתיאל ז"ל למיורקא ונתקנאו בו שם אדום והעלילו על שני בניו ושרפום במדורת אש ועשו לו שלשלאות של ברזל לתופכו בהם כדי שיראו עיניו כידו ולא ירחם על בניו להשליכם ולהשליך עצמו עמהם לאש. והיו אומרים לו אבינו תן לנו מים לשתות והיה אומר להם עכשיו תשתו בני ממעין גנים באר מים חיים ונשאר הוא ז"ל שם ונתחבטו בו אדום ורצו לשלוח גם בו יד לרוב קנאתם בו והבריהוהו משם האנוסים לארצות ישמעאל שמה תונים ושלחו אדום למושל תונים ה' ככרים מהממון לשלחו להם לעשות כטוב בעיניהם והבריהוהו היהודים משם לעיר אלגאזיר ונצול. אמנם נהנו בו אותם היאודים שהיו באותו זמן בזוי וקלון והחזירוהו ללעג וקלס אם על שלא היה יודע לדבר בערבי אם לקנאתם בו מהפלות חכמתו והחזירוהו לבורק ומהבדיקה יביאו לו הנערים לשחוט להם תרנגולים יבאו להלעיג עליו ולהבזותו ולחקלותו כמו שרמז קצת מזה בשאלותיו ותשובותיו ודוק בשאלה ס"ה ותמצא. וקצה נפשו בעיר הזאת מרוב הבזוי והקלון והלך לעיר שמה אלמאדייא והיה בה קהל אולי ימצא שם מנוח. ולא מצאה היתה מנוח ויקללהו ויבזוהו בעלי[העיר] כפלים ממה שהיה בעיר הזאת. וגם הם החזירוהו עליהם לבורק ויגע לו בזוי מה שלא ישוער עד שא' מערבי שבתות נתקבצו עליו הנערים ויתקלסו בו ונתקבצו עליו כמו שעשו לאלישע הנביא ע"ה עלה קרח עלה קרח. באותה שעה כשנלאה נשא וכלכל עוד לא יוכל עלה עשן באפו ואש מפיו תאכל ויקללם בשם הקב"ה החרימם נתנם לטבח ולא הספיק לו לרוב חרון אף יצא חוץ לעיר ותקע תשרת והלך לו. ומאותה שעה עד היום יד ה' היתה בקהל ההוא ולא נשאר מהם שריד ופליט בימים מועטים ולא נתישבה עוד העיר ביאודים. והוא ע"ה

מברצלונא לארץ דאניא והיה רב גדול ופייטן והרמ"ך ז"ל היה ממשפחתו שכן כתב בהלכות נדרים שלו קורא אדוננו הוקן הר' יצחק אלברצלוני ובהדושי בתרא ז"ל ודקאמור מרן ז"ל נראה שממשפחתו ויוצאי ירכו היה. והחמישי היותר גדול מכולם רבינו יצחק בר יעקב אלפסי ז"ל הנז"ל ונפטר ביום ג' עשרה ימים לחדש אייר בשנת ארבעת אלפים ותתכ"ג ליצירה והיה כבן תשעים שנה ועשו לו כל ישראל מספד גדול וכבד מאוד ובנו לו על קברו מצבת של שיש גדולה וכתבו עליה זאת הכתב מפורש ושום שכל¹:

רש"י ז"ל ראש המפרשים מעיר טריוויש² היה בזמן הרמ"פ ז"ל ועשה פירושו ברוח הקדש ששרתה עליו ועשה פי' קצר [על תנ"ך] בלשון צח וברור אשר לפניו לא קם כמוהו ועשה פירושו על כל התלמוד זולתי מסכת בבא בתרא שלא זכינו לאורו אלא בשני פרקים הראשונים ובפרק חזקת הבתים נפטר. ובא רש"ב'ם נכדו והשלים פירוש הגמרא אחריו ואמרו שגם הוא עשה פירוש על כל הגמרא כמו שעשה זקנו רש"י ז"ל אלא שלא יצא לאור העולם כי באורך הזמן אבד זכרו מני ארץ ועשה פירושו באריכות ע"ד שעשה בבבא בתרא והביא להראותו לזקנו רש"י ז"ל כדי שיסמוך ידיו עליו ואמר לו בני כבדו ידי מחביל רצה בזה לומר כי האריך הרבה יותר מדי ורש"י ז"ל נפטר בשנת ד' ותתכ"ה ליצירה:

רבי יהוסף בן מיונאש הלוי מקהל קורטובא רבו של הרמב"ם ז"ל והרביץ תורה הרבה בכל ארצות ספרד ומערב וחבר חדושין על התלמוד ומגדולי תלמידיו של הרמ"פ היה ועמד לפניו כבן י"ח שנים והכתירו בחכמה וסמך אותו ברבנות וכתב עליו דאפילו בדורו של משה לא אישתכח כותיה דאלו במשה כתיב הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וכו' וכתב ואקח את ראשי שבטים אנשים חכמים וידועים ואילו נבונים לא אשכח. ורב יוסף הנז' היה חכם ונבון וישב על כסא הרמ"פ רבו ל"ח שנים ונפטר בחדש אייר שנת ד' ותתק"א ליצירה:

רבי שלמה בן גבירול היה בעיר סרגוסה והיה חכם גדול ומדקדק ומשורר נפלא ועשה אזוהרות של חג השבועות והוא בן שש עשרה שנה כמו שמצאתי בכתב שיר אחד שעשאו בתחלת האזוהרות וזה לשונו:

אני השיר והשיר לי לעבד	אני כנור לכל שרים ונוגנים:
ושירי הוא עטרה למלכים	ומנבעות בראשי הסגנים:
והנני בשש עשרה שנתי	ובי שכל כמו בן השמונים ³ :

ונפטר כבן שלשים שנה בשנת דתתל"ג וגם כן חבר ספר וקרא שמו מדות בנפש⁴ מלבד ספרים אחרים שחבר:

¹ Follows the epitaph which is often printed.
legends concerning the death of Ibn Gabirol.

² טריוויש. ³ Follow two
⁴ הנפש.

הרב ר' מאיר הלוי הנקרא הרמ"ה היה בטוליטולה והיה בזמן הרמב"ם והרמב"ן ומרוב פלפולו היו שולחים לו אגרות ואומרים עליו וגם במכתב לאמר ונשיא נשיאי הלוי ועל פיו היו מגיחים הסופרים הכותבים ספרי תורה שהיה בקי בענין מלאים וחסרים וברר ונפץ ותקן וחבר ספר למלאכת ס"ת וקרא שמו מסורת סייג לתורה:

ובשנת ארבעת אלפים ותתקנ"ט ליצירה כ"ח לחדש מנחם היה שמד גדול במלכות ליאון והיה רב אחד מקובל ושמו מהרר' משה די ליאון¹ ז"ל וחבר כמה ספרים בחכמת הקבלה נמצאים כ"י והם מושכן העדות, שערי צדק, ס' המושכן, יכין ובוועז, ס' השם, ס' הרמון על טעמי המצות, והוציאו משם הארבעה והעשרים שכתב אותו הלל הזקן ומשם היו מגיחים כל הספרים ונקרא שמו אלהללי על שם הלל הזקן והוציאו מהרמ' לונזאנו ז"ל בספרו הנקרא אור תורה ואמרו שספר זה הביאו אותו במצרים ושמו אותו בק"ק מערבים וקוראין אותו אלהללי ואינו הוא אבל הוא ספר ישן נושן לפי שבתפישת ראה כתב המניה על פסוק אשר תדרו וז"ל בספר אלהללי כתוב תדרו בדגש והלכתי אני הצעיר עם הכהן הגדול בחכמה ובמעשיו הר' מנחם דודא הכהן נ"ע שהיה בקי בחכמת הדקדוק והלכנו לראות אם הוא הס' אלהללי ומצאנו כתוב בגליון שלו אשר תדרו בספר אלהללי כתוב הדלית בדגש ע"כ, והרמ"ה הגיה את ספרו מזה הספר הנקרא אלהללי והוא ספר מסורת סייג לתורה ועליו מגיחים הספרים, אמנם הרמ"ה הם שנים הא' נקרא הר' מאיר הלוי בן ר' טודרוס הלוי ובן אחיו נקרא ר' מנחם לבית מאיר¹ שבא מבורגוש ונתיישב בטוליטולה והוא ג"כ חבר ספר המכונה קרית ספר על הנחות ספרי תורה וקרא שמו ספר המאירי על שמו, אבל כלם גדולים עם קטנים מהסופרים המגיחים ס"ת הולכים על סברת הרמ"ה במו שהוכיח מהר"ם לונזאנו בספרו, אמנם הרב המאירי היה רב ועצום מי יכילנו בפלפולו וחבר הדושין הרבה על התלמוד על כל דבר ודבר תילי תילים של הלכות ופירש על הלכות נטילת ידים ופירש על פרקי אבות ועשה כללים לחכמת הדקדוק בספר אחד נקרא עט הסופר¹ ונפטר בחג המצות שנת חמישת אלפים ו[ס]ד' ליצירה:

הר"ף-ז"ל היה מקלעת חמאד ומפני המלשינות ברה ונכנס בספרד בשנת ד' ותתמ"ח ועמד בקורטובא זמן מועט ומשם הלך למדינת אליסנה ועמד שם עד יום מותו, והוא היה תלמידו של רבינו נסים ור' חננאל והיו בדורו חמשה רבנים גדולים והם הא' ר' יצחק בר ברוך שהרביין תורה בקורטובא וחבר ספר קופת הרוכלים ולא השלימו, השני הרב ר' יצחק נ' גיאת ז"ל בעל השירים ומת בשנת ד' ותת"ע והעמיד תלמידים הרבה, הג' הר' יצחק בר' משה מקהל דאנייא והלך משם לארץ שנער ונסמך גאון על כסא ר' האיי ז"ל ואע"פ' שלא היה גדול כחביריו הרבנים האחרים כי אחר פטירת רבינו האיי ז"ל לא נשאר שם ושאר לתלמוד בארץ שנער, והר' הר' יצחק בר ראובן אלברעלזני ז"ל שבא

¹ Confusion in dates and authors.

ומצוהצח כאשר עניך תראינה בהקדמה שלו. והוה קצת מנופת לישנו וז"ל והנה בא לידי ספר בעלי נפש לרב. והוא על המשכב. מורה צדק בתורה שבעל פה ובכתב. להסיר כל מעשה נאלח ונתעב. ואני אוהבי אהב. ואיני להב נצביו ולא חפץ קרב. ואת הרב איני רבי כי חכמתו גלויה ממורה וממערב. ועקיצתו עקיצת עקרב. ואם יגער בים סוף יחרב. אכן ללמוד אתאב. ולחבין אקרב. ואם אלי דבר יגונב. מן האיש המושב. אחיה זוכה ולא חב. ויש כמוצא שלל רב. עד כאן בהקדמת ספר שלו: ובהגיעו בהשנות שעשה על חלק יסער המים כתב וז"ל בשער המים בכאי נמס לבי ויהי למים. כי גאו המים. נחל אשר לא אוכל לעבור מפני שאין לו גמרא לרוב המשניות שבו והני יוצא בעקבי הראשונים ולא להתערב עם השונים. שאין לי להורות הלכה מתוך משנתי. וה' יקשיב רנתי. זהו קצת תורף אמרי נעימי דברי הר"ה בספר סלע המחלוקות שהשיג על ספר בעלי הנפש להראב"ד ז"ל. ואליהו ז"ל נגלה להראב"ד ז"ל וגם כן נגלה להר' דוד אביו ולמד לו סתרי תורה ואחריו נגלה להחסיד הקדוש הר' יצחק סגי נהור זל"ה בנו של הראב"ד זל"ה והקדוש הזה היה מכיר בבני אדם אם נולד מן הנשמות חדשות או מן הישנות הבאים לאדם דרך הגלגול. וזה החסיד הר' סגי נהור חבר פירוש נורא מאוד ויקר הערך על ספר יצירה והיו לו שני תלמידים שם האחד ר' עזרא והשני ר' עזריאל ע"ה ומשניהם קבל הרמב"ן ז"ל. והראב"ד גם כן חבר פי' על ספר יצירה ופירש ג"כ על תורת כהנים וממנו הביא בעל ספר קרבן אהרן ונפטר לחיי עד בשנת הארבעת אלפים ותתקצ"ה ליצירה: והרמב"ן ז"ל היה בעיר קטלונא וחבר הספר הנקרא ספר מלחמות שבו הציל להר"ף ז"ל מהשנות הר"ה בעל המאור. וגם כן חבר ספר הזכות והוא השנות שהשיג על הראב"ד והראב"ד גם כן השיג על הר"ף. וגם כן עשה השנות על ספר מנין המצות להרמב"ם. כללן של דברים הראב"ד השיג על הרמב"ם על ספר היד והשיג גם כן כנגד הר"ף על ההלכות והר"ה השיג נגד הראב"ד על ספר בעלי הנפש והשיג גם כן כנגד הר"ף על ההלכות והרמב"ן בספר המלחמות שבו הציל את הר"ף מהשנות הר"ה בעל המאור ובספר הזכות שבו הציל את הר"ף מהשנות הראב"ד. והשיג על ספר מנין המצות להרמב"ם ז"ל. וגם כן חבר פירוש עמוק על התורה וחדושין על התלמוד ופירוש על ס' יצירה ושאלות ותשובות וס' תורת האדם וחבר קונטרס אחד להר' אברהם בנו של הרמב"ם וקראו סוד פרקי החבור וכונתו לומר שיקדש אדם עצמו בשעת תשמיש והביאו בעל ס' ראשית חכמה בשער הקדושה וחבר גם כן ספרים אחרים כ"י שלא יצא טבעם בעולם ונפטר לחיי עד בשנת חמשת אלפים ועשרים ליצירה. והרמב"ן ז"ל היה גם כן תלמוד הרב רבינו אליעזר מגרמיוזא בעל הרוקח. ובימיו היה הרב רבינו שמואל הסרדי בעל התרומות. וגם בזמנו היה הרב רבי דוד בן הנניד ר' אברהם בן הרמב"ם ז"ל והתוספות ז"ל מביאים לבעל הרוקח בפרק הנשבעין על ענין נזים איניש ולא עביר. הר"דק ז"ל היה בזמן הרמב"ן ז"ל כדמוכח באגרת הרמב"ם ז"ל:

האלה ואם לאו תהיה מנודה מכל ישראל וכאלה שלחו לו כתבים להחזירו. וקבל כל הכתבים וקראם ולעג ושחק ושחק ולא שמע אליהם והאל המרחם שם בלב אלזין אלדן מלך התורגמים ומשעובד היה למלך פרס והיה אוהב היאודים ומכיר את חמיו של דוד ואמר לו אתה ידעת את עמך איך הם בצרה עצומה עם מלך פרס לכן עליך להציל את עמך ועשרת אלפים זהובים יתנו לך היאודים ואנכי אערבם ומידי תבקשם ובלילה ההוא קרא חמיו לדוד אל המשתה והשקהו כראוי ובחצי הלילה והוא בטוח וישן שכור קפין עליו וכרת את ראשו והביא הראש ביד זין אלדן ותשקוט הארץ¹:

² ונחזור לעניינינו: ובשנת אלף תפ"ז לשטרות היא שנת ארבעת אלפים ותתקל"ז ליצירה חבר ספר הי"ד שהוא ספר משנה תורה והרא"ב ז"ל בעל ההשגות מעיד כי מלאכה גדולה עשה באסיפתו דברי גמרת בבלי וירושלמי ותוספתות ועם כל זה היה מקנטר עליו בהשגותיו כי הרא"ב היה זקן בימי הרמב"ם כמו שמצאתי בתשובה להרא"ב שכתב על הרמב"ם ז"ל וז"ל הוא נער ואנחנו ישישים וכו'. אמנם כי הרא"ב היה חבר ספר כמו משנה תורה בדמותו בצלמו ולא יצא טבעו בעולם ואמנם חיבור הרמב"ם האיר עיני כל ישראל ונתפשט בכל העולם ומה הטעם השיג הרא"ב ז"ל על הרמב"ם ז"ל בדברים קשים ועל כן אמרו המושלים כי הרמב"ם שמייה גרים ליה והוא הר"מ במזל שזכה ונתפשט חבורו והרא"ב שמייה גרים ליה הר' אבד ז"ל אבד חבורו. והרא"ב גם כן השיג על השגות הרב ר' זרחיה הלוי ז"ל בעל המאורות שהשיג על הר"פ ז"ל:

אמנם הר"ז הלוי ז"ל השיג על הרא"ב ז"ל ה"ה על ספר שחבר וקראו ספר בעלי הנפש וחלק אותו לשבעה שערים. שער הפרישה. שער הוסתות. שער הכתמים. שער הבדיקה. שער הטבילה. שער המים. שער הקדושה. והשיג עליו הר"ז ז"ל וקרא שם זה הספר סלע המחלקות וזה הרז' הלוי ז"ל מעיר לזייל היה וחבר ספר נגד הר"ף וקרא שמו ספר המאורות והיה כבן י"ח שנים והיה בשנת ד' אלפים תתק"ז והיה משורר ומליין גדול כמו שכתב בתחלת ספרו על דרך הלצה במתק לשונו הצח

¹ Follows, fol. 29, the legendary story of Joseph della Reina, introduced with the following words: שוב ראיתי בקונטרס כ"י ישן נושן ומעושן אשר מצאו אותו בננוי הספרים אשר בצפת ת"ב"ב מכ"י הר' יאודה מאיר ז"ל תלמיד של יוסף די לה ריינה כי שם היה עמו בשעת מעשה הגדול אשר עשה כשהיה בארץ הגליל היא צפת ת"ב"ב שנתן אל לבו להפציר ולהביא הנאולה. וכמדומה לי שהיה מזמן קדמון מאד לפי שלא נודע באיזה זמן היה זה המעשה. והרב ר' משה קורדוב"ר ז"ל הביאו בס' הפרדס וגם מצאתי בין כתבי שבח ויקר גדולת האר"י ז"ל כי פעם נתלגלג בכלב שחור . . . כה דברי המעתיק שלמה: (see Catalogue, 1886, No. 1744). At end (fol. 36):
² Fol. 36.

נאזורה הירושלמי

להתפאר שהוא משיח שיצוה לבני האדם לצאת מכל ממונם ולתת לעניים וישובו הם עניים והעניים עשירים לפי מצותו להשיב להם ממונם ויהיה הממון בין העניים והעשירים חוזר חלילה וזהו תכלית השטות וזוהי הסבה השיג הרמב"ם ז"ל שהוא חסר הדעת אבל היה ירא שמים בלא חכמה וכל מה שעשה או נראה על ידו הבל שקר וכזב:

¹ ובשנת חמשת אלפים ותתקל"ב קם איש אחד וישמו דוד אלרואי מעיר עמדייא² ולמד לפני ריש גלותא רבנו חסדאי ולפני עלי ראש הישיבה ולפני הנאון יעקב במדינת בגדד והיה גדול בתורה משה ובהלכה ובתלמוד ובכל חכמה חזונית ובלשון ישמעאל ובכתיבתם ובספרי החרטומים והמכשפים ועלה בדעתו להרים יד במלך פרס ולקבץ היאודים להלחם על הגוים וללכת לתפוש את ירושלם. והיה נותן ליאודים סימנים באותות שקר ואומר להם כי ה' שלחו לכבוש את ירושלם והאמינו בו מקצת היאודים וקראו שמו משיח. ומלך פרס כאשר שמע ענייניו ואיך היה מצליח ומתקרב אליו ומקבץ עמים פחד נכנס בלבו ושלח לו שליח שיבא אצלו בבטחון גדול וישראה אותותיו ואת מעשיו ואם הם אותות ידע כי הוא באמת משיח וידע כי מה' היתה לו ובא אליו בלא פחד ובלא מורא. ואמר לו המלך האתה הוא מלך היאודים ויאמר אני כי שלחני ה' לפדות את עם בני ישראל ויצו המלך לתפשו ולהשימו בבית הסוהר. ולסוף ג' ימים היה המלך מדבר עם שריו ועבדיו על דבר היאודים וירא והנה דוד בא לקראתו שהתיר עצמו מבית האסורים בלי רשות שום אדם ובעת שראה אותו המלך נבהל ואמר לו מי הביאך עד הלום אמר לו חכמתי עמדה לי כי אני איני ירא ממוך. מיד צעק המלך בקול גדול ואמר תפשוהו ענו לו שריו ועבדיו ואמרו לו אין אנו רואים אותו אלא בשמיעת קול בלבד. מיד תמה המלך על חכמתו וענה ואמר למלך הנני הולך לדרכי והיה הולך והמלך ושריו ועבדיו אחריו עד בואם על שפת הנהר והוא לקח סודרו ופירש על פני המים ועבר עליו באותו שעה ראו אותו כל עבדי המלך שהיה עובר במים על סודרו והלכו אחריו בדוגיות קטנות ולא השיגוהו ואמרו כי אין מכשף בעולם כמו זה ובאותו היום הלך מהלך עשרה ימים בשם המפורש ויגד ליאודים את אשר קרהו. ויתמהו כלם על חכמתו ואח"כ שלח אמיר אלמומנין אל כליפא אשר בבגדד אדון הישמעאלים לדבר עם ראש הגולה ועם ראשי הישיבות למנוע את דוד מלעשות כדברים האלה ואם לאו אהרוג את כל היאודים הנמצאים בכל מדינות מלכותו לפי חרב והיתה עת צרה בכל מדינות פרס. ושלחו היאודים כתב אל ראש הגולה ואל ראשי הישיבות שבארץ בגדד לאמר למה נמות לעיניכם גם אנחנו גם כל היאודים ומנעו את האיש ולא ישפוך דם נקי בקרב ישראל אז כתבו לדוד כתב לאמר כי עדין לא הגיע זמן הנאולה כי לא בכח יגבר איש כי לה' התשועה ואנו אומרים לך כי תמנע עצמך מלעשות כדברים

¹ Fol. 28b.² עמרייא MS.

לו קומה הוא אלקים אחרים בלי ספק. אמנם בסוף ימיו עסק בחכמת הקבלה כמו שכתב בעל ספר מגדל עוז בהלכות יסודי התורה סוף פ"א וז"ל הרמב"ם ידע בחכמת הקבלה בסוף ימיו שאני מעיר ישראלית בספרד כתוב במגילת של כתב ישר נוסח ומעושן לשון זה. אני משה בר מיימון הספרדי כשירדתי לחדרי המרכבה בינותי בענין הקץ וכו'. וכן ראיתי אני המחבר קונטרסים ישר נוסח ששלח אותו לתלמידו החשוב ר' יוסף בר יוארה בר שמעון המערבי וקרא שם הקונטרסים מגלה עמוקות והנני כותב קצת דברים של הרמב"ם שהיה מגלה לו על חכמת הקבלה וז"ל והנני משביעך שלא תגלה הסודות האל הדקים וההערות הנפלאות אלא למי שהוא דק בטבעו ונקי במעשיו ונזככו רעיוניו והולך בדרכי התלמוד והידיעה ובכלל דבריו מסר לו כונה אחת נפלאה על ז' שמות הקדש שמניינם כ"ב אותיות והם יוצאים מפסוק ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת וכו' ואמר לו שיתענה בימים ידועים ובשעה ראשונה מן הלילה ירחוץ כל בשרו במים וילבש חלוק ומכנסיים טהורים ונקיים וישכב יחיד ויאמר זה הפסוק פעם אחת בכונה עצומה ובלב טהור וברוח נמוכה ואחר יזכור אלו השמות הנז' וישר אחר כך על צדו השמאלי ותמצא באמצע שנתך יחול עליך רוח אלקין קדישין ו[ת]סמר שערך בשרך ותראה מראות האיש אשר יעור משנתך יקום למשפט אותך ויגיד לך תעלומות כי כפלים לתושיה וכו'. עוד מסר לו כונה אחרת נפלאה לעשות לו קמיע להועיל למי שהוא עומד בפתחי השרים והסגנים ושיהיו מלכים ויועצי ארץ סרים אל משמעתו ומסר לו סמים ידועים כמו שהם כתובים על ספר וקולמוס ידוע לכתוב כי הקמיע בימים ידועים ושמות הקדש היוצאים מפסוק ונתתי חן בעיני אדוני בסבה מה מאלו הסבות. וגם אסתר המלכה בפני אחשוורוש וכו'. וגם כן כתב לו וכן אני השגתי מה שהשגתי בפני מלכי הערב במצרים ובאלכסנדריא וכולם היו מזה המין וראה כי רמותי אליך סודות סתומים וחתומים שמרם על לוח לבך ע"כ'ל:

ובימיו בשנת ארבעת אלפים ותתקמ"ג ליצירה קם איש אחד בארץ תימן שעשה עצמו משיח ורבים מעמי הארץ נטו אחריו ותהום כל העיר עליהם. והיה כאשר ראה הרב יעקב בן רבינו נתנאל ז' אלפיומי זל"ה את כל הרעה הבאה עליהם מסיבת המשיח וסבליו כתב כתב גדול להרמב"ם ז"ל והודיע לו את הדרך אשר הלך בה ואת המעשה אשר עושה ומעשה לעם ואת אותותיו ואת מעשיו שמתחדש להם בכל יום ומה יהיה משפטו ומעשהו ואם אמת היה הדבר הזה. והרמב"ם מרוב חכמתו העצומה פשפש ומצא שלא היה בדבר ממש וחבל הבל וריק אור כנבר חלציו וקם קימה שיש בה הידור וכתב להם בצחות לשונו ובשכלו הוך כמו ג' קונטרסים מענין מלך המשיח האמיתי וסימניו וסימני הזמן שיתראה בו וקרא שם הקונטרסים פתח תקוה הנקראת אגרת תימן והחזיק ידי כל הקהלות הנשארות והזהירים בשמירת תורת מר"ב ע"ה ולהבטיחם על הגאולה העתידה שבמהרה תגלה אמן. ובשכלו הוך והישר הכיר שאותו האיש הלזה היה חסר דעת ואין ספק שהשכלות שהביאו

עליכם המתים בשם ה' אלקי החיים והמתים שתתפללו עמי כשם שאנו מתפללים עליכם שלשה פעמים ביום ואומרים ב'א' מחיה המתים שתתפללו ותהיו לי לעזרה על צרת עמוכם בני ישראל שהם בגלות וכצאן אשר אין להם רועה ומצרים להציעם אותם ויאכלו את ישראל בכל פה והיה מתפלל שם עד שהיו המצבות שבבית הקברות מתנלנלות. והיה ככלות משה להתפלל אמר לשמש שלו קום רד מהר מזה ועבור בתוך העיר וראה מה חירוש היום בעיר ואנכי אקרה כה ויקם וילך ובהגיע אל מקום הנקרא אצלם אלקארפא שהוא מקום בתי קברי חכמי הישמעאלים וירא את הגדוד עם רב וכבר מאוד ויתמה היהודי. ויאמר לו גוי אחד חזור כך יאודי כי לא תוכל לעבר מפה ויאמר לו היאודי מה קול הקריה הומה ויען ויאמר הלא ידעת אם לא שמעת כי הקאדי אלעשקיר [מת] מיתה פתאומית כי לא ידע מה היה לו ויעלו עמו זקני ביתו וכל זקני ארץ מצרים לקברו פת. ויספוק כפיו השמש לקראתו והיה לפניו עין במר בוכה ולב שמה ויעל משם השמש להגיד להרב שמה וטוב לב. ויהי בראות הרב כי השמש שב במהרה ויאמר בלבו ודאי יום בשורה הוא ויגד לו את כל אשר קרהו עם הגוי. וכשמעו את הדברים האלה שמה שמה גדולה ויטב לבו בעת שמעו זאת הבשורה כי עשה השי' נסים ונפלאות עם עמו ישראל ותישקוט הארץ:

וגם כן בכפר גֶ'וֹר היה ב'ה'כ ומכנין אותו לאלהיו ז"ל על שם כי פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן נולד בו והיום נחרב בעונות. ועוד היום יש משפחה במצרים ונקראת אלגֶ'וֹר:

ונחזור לענינינו. וכבא משה אל ארץ מצרים ועמד תחת ממשלת אלכאמל מלך מצרים ויעמד לפני המלך וידבר אתו טובות וישם את כסאו מעל כל השרים אשר עמו במצרים והיה לו לרופא ולחכמתו העצומה נתגדל שם על כל בני קדם. והשלים חבור של פירוש המשינה במצרים והוא בן שלשים שנה כמו שכתב יחוסו אני משה בר מיימון הדיין בר יוסף החכם בר עובדיא הדיין בר שלמה הרב [בן] רבינו עובדיא הדיין התחלתי לחבר פירוש זה הספר ואני בן כ"ג שנים והשלמתיו במצרים ואני בן שלשים שנה. ובתחילת למודי בימי בחרותו עסק בחכמת איסטרוֹלוגיאה והיא חכמת השמים ומהלך הנגלים וכוכבים ומזלות כמו שמצאתי כתוב בספר כתיבת יד להרמ'ב'ם ז"ל וז"ל דעו רבותי תחלת מה שלמדתי היא חכמה זו שקורים אותה גזרת משפטי הכוכבים כלומר שידע ממנה האדם מה עתיד להיות בעולם או במדינה או מה יארע לאיש זה כל ימיו וכל אותם הדברים אינם דברי חכמה כלל ודברי טפשות הן וראויות ברורות יש לי שאין בהם דופי לבטל כל עיקרי אותם הדברים ע'כ'ל. ועוד מצאתי כתוב בספר שאלות של הרמ'ב'ם ז"ל כתיבת יד מועתק בלשון ערבי ששאלו אותו על ענין מאמר אחד המדבר בשיעור קומה ומכנים אותו לר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול והשיב להם כך לא אצייר בשום אופן שיהיה זה המאמר לחכמים וחלילה וחס שיהיה להם אמנם הוא חבור אחד מן הדרשנים שבארץ אדום ולא לזולתם והכלל הרחקת זה הכתב ואבוד זכרו מצוה רבה וישם אלקים אחרים לא תזכירו לפי שמי יש

קודם לכן בצוען מצרים ובמצרים אלקאהרה היו כותבים אגרות בלשון צח ומצוחצה בלשון ערבי באר היטב ושולחים שלוחים מוכ"ה בכסלו במצרים ובכל עריה ברשיד ואסכנדריא ופרסבול ודאמיא ובכל מקומות מושבותיה שביום ז' באדר יהיו שם מזומנים לצום ולהתפלל בזה ב'ה'ב של עיר דמוה הנקרא כניסת מוסא ובוים ח' בו לעשותו יום משה ושמה והיו מתקבצים בו אנשים ונשים ובן ראשי אלפי ישראל. וזה נוסח פתישן הכתב אשר נכתב בשם הנגידים ולחתום בטבעת המלך מאן מלכי רבנן חכמי ושרי מצרים. האדה אלמוכתבה מן באבנה אלסעיר אלא תאנר רישיר ואלתאנר אלאסכנדריא אניגה קאדמנה ביירית אלה תע' ועזמנא עלה אלחוציר לכניסת אלדמוהין שבעה פי אדר אדונינו משה רבינו ע"ה לדאלך תחצדי אנפסכום פיל אוואן אל מסעור ונאכד עליכום גאיית אלתאבייר ואלסלאם עלא אלאומה ישראלית ממנו אלפקיר פלוני. ופלוני:

וטעמו מפורש בקבלה כשהיה אומר משה רבינו ע"ה לפרעה כצאתי את העיר אפרוש את כפי היה מתפלל בזאת הכנסת וכשהיה מתפלל שם היה תוקע את מטהו במקום אחד ידוע ובאותו מקום צמח שם אילן אחד של זיו לבת ויוצא פרח ויצין ציין. ועוד היאודים היו עולים וחוגגים בה בהג השבעות:

¹ והרב רבינו עובדיא אחיו של בן הנגיד רבינו דוד בן הנגיד רבינו אברהם בן הרמב"ם ז"ל ה'ה נולד בח' בניסן שנת אלף ותקל"ט לשטרות היא שנת ארבעת אלפים ותתקפ"ח ליצירה ונפטר בערב שבת י"ב לחדש שבט שנת אלף ותקע"ו לשטרות היא שנת חמישת אלפים וכ"ה ליצירה ומת בבית הכנסת של דמוה. ועוד היום יש במצרים אלקאהרה משפחות מיוחסות וקורין להם משפחת בית אלדמוהי על שם העיר הזאת וזאת הכנסת נחרבה גם כן עד היסוד בה:

ושמעתי אומרים מוקני מצרים כי פעם אחת במצרים בא אליה שופט זקן וכסיל אשר שולח מן קושטנדינה הנקרא קאדי אלעשקיר והיה שונא היאודים בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו ובכל יום ויום היה מעליל עליהם עלילות ברשע ובכל אשר יפנה ירשיע והביא היאודים במצור ובמצוק עד כי לא יכלו נשא אותו והיה מבקש לקחת את ממונם ולאבד את נפשותם והיו ישראל בצער גדול ואין מושיע להם. ויקם משה ויושיען כי זה משה האיש גדול מאד בארץ מצרים והיה מזאת המשפחה ושמו משה אלדמוהי והיה חסיד גדול וירא את ה' מנעוריו וירא את הלחין אשר מצרים לוחצים אותם ויקם משה קימה שיש בה הידור והלך להשתטח על קברי אבות לקדושים אשר בארץ המה וילך הוא והשמש שלו בבית הקברות ולקה מרא וחצינא וחפר חפירה גדולה וירד לתוכה ובה אמר בלכתו. גורני אני

הנן שהוא בחוץ מאחורי ב'ה'כ לפנים מהחומה בחרבה אחת ממנה וראיתי צורת היכל מסוייר ומכויר וכתוב בה בחרט אנוש אלו השמות מעתה ודניאל ישמרם האל וג'כ היו כתובים בו שמות אחרים ושאלתי על זה ואמרו לי זאת היא ב'ה'כ של הקראיין: ובין שנתמעטו תושבי צוען מצרים ועקרו דירתם מן הארץ היא אחרי מות עבד ה' לקחו זה הספר המכונה לעזרא הכהן ונגזו אותו היאודים במקום ידוע אצלם ובנו עליו חומה ובשביל הנאת ב'ה'כ שלא תפסק לקחו ספר מן הספרים שהם בהיכל והעלוהו במקומו. ועתה רגילים היאודים בכל שבת ושבת לעלות ולראות את פני ה' בזאת הכנסת של השאמין מנין יאודים ממצרים החדשה הנקראת אלקאהרא ומתפללין בה: וב'ה'כ של עראקין¹ נחרבה עד היסוד בה ולא נשאר בה זכר ב'ה'כ כלל והיא נשארה מחרבת מצרים:

וגם כן בעיר אלמחלה יש בב'ה'כ שלה ספר אחד קדוש והתיק שלו מנחשת קלל וחרות על התיק אלו שמות הקדש וצורופים של שם בן ע"ב היוצא משלשה פסוקים ויסע ויבא ויט וצורופי שמות מפסוקים אחרים ומזמור אלקים יחנו ויברכנו כתוב בו בצויר המנורה וכל זה כתוב ממטה מועלה באופן אם תעמיד הספר על התיבה כמשפטו לקרות איזה פרשה יהיו אלו השמות של התיק כתובים למפרע ממטה למעלה ומנהגם אינם קורים בו אלא מר"ח לר"ח בלבד ואמרו שכל אדם שישבע עליו לשקר אינו משלים שנתו:

ובמצרים ג'כ יש כ"ד כ"י מקלף ישן נושן והוא מונח בב'ה'כ של מסהערב בהיכל על הכסא בין הספרי תורה ונוהגים בו קדושה ביותר על הס"ת שיש שם ומדליקין לפניו נרות לא יכבה אשם ומביאים לו נדרים ונדבות ומלבישים אותו בגדי משי ורקמה ומרוב קדושתו ביום שמחת תורה נוהגים להקיף את הספרים שבעה הקפות וזה הכ"ד מקיפין אותו פעם אחת ולא אישנה ולוקחים אותו בדמים יקרים לצרכי ב'ה'כ המקיף אותו וקורין לו אלסונבאטי על שם עירו שהוא מכפר אחד מכפרי מצרים ושמה סונבאט בשנת ה' וט'פ"ג ליצירה. ואני הצעיר פתחתי אותו וכתוב בתחלת הכ"ד זה הפסוק ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך והוא כתוב כתיבה אשורית ועשויה על ד' עמודים וכתוב בו ג"כ המסרה בכתיבה דקה ואומרים שכל מי שישבע עליו לשקר אינו משלים שנתו: וגם כן בדמשק יש ספר קדוש וקורים אותו אלתאנ:

וצוען מצרים אינה מצרים הישנה הראשונה שהיתה בימי יוסף הצדיק ואבותינו אלא שניה לבניה. וממצרים הישנה שהיא מצר אלעתיקא למצרים הקדומה שהיתה בימי אבותינו היא מעבר הנחר שני פרסאות והיא חרבה ומקום בנין החומות והבתים נראים עד היום הזה. וג'כ אוצרות של יוסף הצדיק שם והיה בה חוץ לעיר ב'ה'כ אחד ומכנין אותה ב'ה'כ של משה רבינו ע"ה וג'כ הישמעאלים מכנין אותה כניסת מוסא. ובזמן הנגידים אשר היו

¹ עראקין. MS.

ומות ועשה אותנו מיטונעים והוא מתכוין להושיב לאדוני זאת התשובה ברזו. וכיטמוע המלך את דברי עבדיו ויחר לו מאד כי נבלה עשה בדתו. ויצו עליו אנשים להרגו ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר. ויברח משה מלפני המלך וילך ארצה מצרים בשנת ד' ותשע מאות וכ"ו ליצירה :

והיא צוען מצרים הנקרא פסטט מצר ואנו היום מכנין אותה מצר אלעתיקא כי המלך שהיה בזמנו שהוא הטולטן היה שוכן במצר אלקאהרא אשר אנו בה היום. והרמ'ב'ם שוכן במצרים ובין שני המקומות שני תחומי שבת ובנה בה ב'ה'כ בנין יפה ומפואר ובנה אותה בלילה אחת על ידי שם שנסתייע בו במוכרח וישמו כניסת אלער[א]קין שהיו אנשי בבל מתפללים בתוכו כמנהגם. ושם ב'ה'כ אחר ומכנין אותו לאלהיו ז"ל וישמה כנ[י]סת אלשאמיין ובה היכל בקרן זוית למעלה לצד התקרה ופרוכת פרוסה על פתחו ובו ספר עזרא ואין אדם יכול להניס לבו לעלות אליו ולהוריד הספר ואמרו שכל הנכנס להיכל הוא להוריד הספר הזה אינו משלים שנתו לקדושת הספר שהוא שבו. וכתב עליו המגיה הרב מנחם די לונזאנו זל"ה על זה הלשון שהוא כתוב בס' תקון יששכר ז"ל ברף ל"ג ע"ב וז"ל אני מנחם די לונזאנו הלכתי שם והורדתי אותו ס"ת למטה ומצאתי שהכל זיוף כי היו ג' ספרים פסולים כרוכין יחד זה על זה ע"כ. ובזמננו זה בשנת ה' ותכ"ב ליצירה ג"כ הורידוהו למטה והאנשים האלה שלמים הם אתנו בנופם ובממונם. וגם בא בזמננו זה סופר אחד אשכנזי והוריד אותו וכתב בו כמה יריעות פסולות שנמצאו בו. אמנם כתב הרב המאירי בס' קרית ספר שלו כי ספר עזרא נמצא בעיר מוליטולא ומשם הגיעו עליו כמה ספרים ומהם כתב ספר הר' ישראל בכהר' יצחק הסופר ע"י הרב שמואל הקטן והוליכו לאשכנז. ועוד כתבו ס"ת ושלחו אותו למערב ע"י הר' יצחק בר שלמה מרקוש. אבל הספר ישמטאו אותו במצרים שהיה מקובל אצלם שהיה בירושלם מכמה שנים ושהיה מונה מיד נ' אשר. וא"ת מנין להם לומר שהוא ספר עזרא אמנם שמעתי אומרים כי בזמן ישראל שהיו שם היה באמת זה הספר ספר עזרא והיו מביאין לו נדרים ונדבות מארבע כנפות הארץ והיו בה כמו אלפים יאודים. ואלו שני בתי כנסיות שזכרנו אחד לאנשי ארץ ישראל כנסת אלשאמיין ואחד כנסת אנשי בבל כנסת אלער[א]קין ואינם נוהגין מנהג אחד בפרשיות ובסדרים של תורה כי אנשי בבל נוהגין לקרות בכל שבוע פרישה כמו שעושין בכל ספרד ובכל שנה מסיימין את התורה ואנשי א"י אינם נוהגין כן אבל עושין מכל פרישה שלשה סדרים ומסיימין את התורה לסוף שלש שנים. אלו מה שהיו נוהגין בשני ב"כ. אלו של צוען מצרים אלשאמיין ואלער[א]קין. אמנם כתב המקריז' בספרו כי הם שלשה ב"כ ולא נודע לנו השלישית. ולאחר ימים שאלתי לזן אחד שהיה שמש בב'ה'כ של השאמיין ואמר לי כך האמת כי ב'ה'כ השלישי היה של הקראים והוא עד היום חרבה מתרבות מצרים. ובשנת ה' ותל"א ליצירה הייתי בב'ה'כ של ק"ק שאמיין ונכנסתי דרך

לפני השר ויקוד ויפתחו לאפיו ויאמרו לו דבר לי אליך השר ויקם מעל הכסא, ויאמר לו שמע נא את דברי השם הנמצא כתוב בספר שמיום שגלינו מארצנו וקבלנו מלכותכם עלינו גזרנו ואמר לבל יכנו שם איש מישראל בשם מלך כי לכם המלוכה והאיש הלזה כנה שמו בשם מלך כי בן קורין לו נגיד ונגיד רוצה לומר מלך דמתרגמין לנגיד על עמו על ישראל למלכא על ישראל ופיסתי אותו בדברים ולא קבל ממני וכאשר ראיתי שהוא מורד במלכות החרמתי אותו, ויחי כשמוע השר את דברי הרב ויחר אפו על הנגיד ויגרשנו מארצו, ומהיום ההוא ומעלה וישימה לחק בישראל לבל יכנו לשום יאודי אשר יבא מקושטנדינה נגיד אלא היה קורין אותו גִּילִיב ותהיין לחק לישראל עד היום:

ובשנת ש'ע' לחשבונם היא שנת ארבעת אלפים ותשנ"ח לצירה הלשינו פריצי ישראל ברב שרירא גאון ז"ל ובנו רב האי גאון ז"ל ותפשם המלך ישמעאל ובזז את כל אשר להם ולא השאיר להם שום מחיה בעולם ונתלה רב שרירא מידו אחת והוא כבן ק' שנה¹ ונתקיים דברי המקונן שרים בידם נתלו ופי' שרים זה רבי שרירא בידו נתלה והוא היה סוף הגאונים ומבית דוד היה מורע המלוכה מבני זרובבל בן שאלתיאל וזה רבינו שרירא פעם אחת שאל שאלת חלום על אודות המשיח והשיב לו זה הפסוק...²
³ סיפור סבת הרמב"ם ז"ל בבואו למצרים⁴:

וסבת ביאתו למצרים היתה שפעם אחת בחג הסוכות יצא מבית הכנסת ללכת לביתו אחר התפלה וללכו בידו כמנהג חסידים ואנשי מעשה פגע בו המלך של מדינת קורטובא התחיל משחק עמו ואמר לו מה היום מימים שאתה הולך בדרך וזה בדרך כמנהג השוטים והמשוגעים, ויען ויאמר אדני המלך אין זה מנהג המשוגעים כי מנהג המשוגעים לרגום באבנים אבל זה מנהג תורת מר'ב'ע"ה ומנהג ירושלם, וכונת הרב בתשובתו למלך לרמוז לו על האבן שמשליכים הישמעאלים להר הקדם הנקרא גִּבְל ערבאת ובו ביום עובדים שלש עבודות ביחד⁵ . . . וישחק עליו ויבא אל ביתו ולא שת לבו גם לזאת ויאמרו לו יועציו ומנהיגיו שונאי נפש הרמב"ם אדני המלך מה ראה בתשובת הרופא היאודי שהשיב לאדוני ויען ויאמר להם יפה השיב כי דרך המשוגעים לרגום באבנים והוא לא רגם לשום אדם אלא מצות המלך מלך מלכי המלכים הקב"ה עושה כי כן צוה לו המלך לעשות כדת היום, ויאמרו לו עבדו עדין לא ידע אדני את דברי האיש ואת שיחו כי משחק ומתלוצץ עלינו ועל עבודתנו שאנו משליכים האבנים ביום חגנו והוא כמתלהל היורה זקם חצים

¹ See p. 67.

² Follows the biblical verse with the Messianic interpretation, and on fol. 22^b the history of the conversion of Samuel ibn Abâs to the Mohammedan religion (see *Revue*, t. v. p. 52).

³ Fol. 24. ⁴ Follow a few

sentences in rhymed prose. ⁵ Follow some details about this worship.

ארץ. זהו מה שנוהגים הם בארץ בבל: וכשבאת המלכה לארץ מצרים חשבה היא שיש במצרים זה המנהג¹ ויאמר לה המלך אין להם לא מלך ולא נשיא אמרה לו במלכות אבי יש ישראלים הרבה ויש להם נשיא הנקרא אלדאודי ר"ל מורע דוד ואבי מתברך בו ועושה לו כבוד גדול לפי שהוא מורע מלכים ונביאים ואם ייטב הדבר בעיני המלך תשלח להביא אחד מוזאת המישפחה בארץ מצרים. וייטב הדבר בעיני המלך וישלח ספרים ביד הרצים אל מדינת בבל לאמר הוגד הוגד לי שבמדינת מלכותך יאודים מורע דוד המלך ע"ה ותשלח לי אחד מהם כי בתך רצתה בזה. ושלחו לו מיטע איש נבון וחכם מר פלוני מורע הנשיאים אשר במדינת מלכותו וישיתוהו על ארץ מצרים. ומיטע והלאה נשתלשל הנגידות במצרים. והיה לו הרמנותא דמלכא ומאמר המלך לרדות את העם במקל וברצועה. וביום השבת קדש היו מתקבצים כל העם בביתו ומלוים אותו לבית הכנסת של ק"ק מסתערב בשמחה ובשירים. וביום שמחת התורה לא היו מוציאים רק שני ספרים כמו שכתב הטור וקורין בא' וזאת הברכה והמפטיר קורא בשני כאתמל ומפטירים ויהי אחרי מות משה ולאחר המוסף משימין שלחן לפני ההיכל וחומש עליו והנגיד יושב וקורא בו מבראשית עד ויכולו ומתרגם כל פסוק בלשון תרגום וערבי וא"ח כ נפטין מבית הכנסת ומלוין אותו עד ביתו. ויום טוב היה עושה לאותביו והיה נמשך זה המנהג עד זמן הרמב"ם ז"ל שהיה בזמנו אחד מהם מורע דוד ע"ה כפי מה שראיתי בספר שאלות ותשובות להרמב"ם ז"ל כתיבת ישן נושן וחתומים בה הרמב"ם ושני רבנים עמו ממצרים וכתיבת יד הנשיא מסכים עמהם בזה הסדר וכתב משה וקפת על האדה אלפמויי ואנא מואפק עליה יצחק בר ששון. אנא מואפק עלי גמיע דלקי וקאלילא בה שמואל הלוי ברבי סעדיה. הבנתי בזו השאלה והיא כתורה וכהלכה ואין לזוז ממנה וכתב יאודה הנשיא נשיא גלות כל ישראל בן יאשיהו הנביא זצ"ל. עב"ל יאודה הנשיא הנגיד שהוא מורע דוד המלך ע"ה: וכשנפסק שלשלת העבאסיים מבבל ואז התחיל אור העותמאנלים חזרה הנגידות למי שראוי לה מצד חכמתו ומעשיו ועשרו והיו שולחים אנשי קושטנדינה יאודי אחד חשוב וחכם בהסכמת חכמי קושטנדינה שריה ויועציה כדי לשפוט את העם מיטפט צדק והיה מעניש וקונם ומכה ומנדה ומחרים כפי מה שצריכה הישעה ונמשך זה הנגידות עד זמן הנגיד הר' יעקב בן חיים תלמיד. ובבא הנגיד אל ארץ מצרים וילביש אותו הישר בגדי מלכות וביום שבת קדש הלכו עם בני ישראל להקביל פניו ועל צבא תהלתם מוהרר' בעלאל אישכנוי זל"ה וכאשר הקבילו פניו לא שת לבו עליהם ולא נהג בהם כבוד ויחר לרב מהרר' בעלאל מאד וישע אותם בדברים ונדה אותו ואזי נמלא חימה הנגיד והלך אל הישר להלשין הרב לומר שלא חס על כבוד המלכות. והיה כשמוע הרב את הדברים האלה וישכם בבקר ויחבוש את החמור וספר שמואל עמו ויעמוד

¹ See Graetz, *G. d. J.*, viii. note 1.

V.

✽ לקוטים מדברי יוסף לר' יוסף בן יצחק סמברי ✽

¹ וימלוך בבבל טאײע אלכליפֿא² בשנת שפֿסג לחשבונם והשיא בתו למלך מצרים ושמו נצר³ אדולה :

ובשנת שפֿסז לחשבונם היא שנת ד' אלפים ותשמה ליצירה באה המלכה לארץ מצרים ושאלה היא על ענין היאודים⁴ אשר במצרים אם יש להם מלך או נשיא לפי שבבל היא ראש ממשלת כל־פֿת אמיר אלמומנין אלעבאסי ממשפחת הנביא מאה. ושם ר' דניאל ׳ חסדאי הנקרא ריש גלותא ויש לו ספר היחס עד דוד המלך עליו השלום והישמעאלים קורים לו סידנא ׳ דאוד ויש לו שררה גדולה בכל קהלות ישראל תחת יד אמיר אלמומנין. וכל איש מהיאודים או מהאומות יקום מפניו ויתן לו שלום וכל מי שלא יקום מפניו מלקין אותו מאה מכות כי כן צוה לו המלך. ובכל יום שהוא הולך לראות פני המלך הולכים עמו פרשים מן הגוים ומן היאודים ומכרזים לפניו בלשון ישמעאל אעמלו טאריק אלסאיידנה ׳ דאוד. והוא רוכב על סוס ומלוּבש בגד משי ורקמה ומצנפת גדולה על ראשו ועל המצנפת סודר לבן ועל הסודר רביד. ובשמגיע לחצר המלך סריסי המלך יוצאים לקראתו ורצין לפניו עד הגיעו לחצר המלך ועבד הנשיא עובר לפניו בכים זהובים ומפזר לפני הנשיא לכבוד המלך. ובשמגיע הנשיא אל המלך משתחוה וקם על רגליו להראות שהוא נכנע ועומד כעבד לפני המלך והמלך רומז לסריסיו שיושיבו הנשיא בבסא הסמוך לו לשמאלו ואז שואל שאלתו. וכתת לו שאלתו קם על רגליו ומברך למלך ברכה מתוקנת והולך לדרכו. ויש לו על סוחריו ארץ מס ידוע בכל שנה ושנה חוץ מן המתנות שמביאין לו מאפסי

¹ Fol. 2 r. ² The overlined words are mostly Arabic, and a few are Turkish and Spanish. ³ MS. עצר.

⁴ I have faithfully reproduced the orthography of the writer in יאודים for יהודים, אלקים for אלהים, אלרי for אלהי, and יאונתן for יהונתן, etc.; he avoids, as many other pious Jews, putting in writing יה and הי, which form a part of the Tetragrammaton.

מדרשות וכל אינש די יבעא בעו מן אלה שמיא הדמין יתעבד, ולא קם ולא זע ממנו החכם הדורש הר' שם טוב לארמא אלא אחר הכרוז קרא מיד מי רוצה להתפלל תפלת מנחה * יבא לביתו ויתפלל¹ ונדע הדבר למלך ותפשוהו ועינו בכבל רגלו בכל מיני עינויים ולא היה בדעת כל היהודים אלא שיהרגוהו לעברו על מאמרו וחב"ה הצילו, ואחר זה לא נמנע מלעבוד אלהיו ולהתפלל לפניו בצבור ועבר על דתו פעם שנית ועשו בו שפטים ונתנוהו בבית הסוהר ואחר שיעין לוי בן ישם רע שיקחו בתי כנסיות יעין שיקח בני ישראל הקטנים מו"ג שנה ולמטה שיהזירם לדת ישו, כען מלתא שפר קדם מלכא וגור בכל מדינות מלכותו ותפשו הילדים מאת אביהם ואמם והיתה צעקת הילדים גדולה מאד בקול מר לאמר מי יושיענו מיד ערלים ואביהם צועקים בקול מר וקשה ולא נדע מה נעשה ולזה רמז ירמיה ע"ה רחל מבכה על בניה, ולא נתקררה דעהו עד ששלח ידו בחכמים ועשה בהם שפטים ועינה אותם בכל מיני עינויים ואסר אותם בכבלי ברזל, ורבים מן היהודים מהם המירו דתם שלא יכלו לעמוד בנסיונם ומהם תלו עצמם ומהם מסרו עצמם על קדושת שמו יתברך ובראשם הרב הקדוש החסיד הנפש טהורה וגוף נקי כאלישע בעל כנפים הוא הרב רבי שמעון מימי ז"ל שמסר עצמו הוא וביתו וכל אשר לו אנשים ונשים וטף ומת בתוך הסוהר בעינויים גדולים, והחכם החסיד הקדוש הר' שם טוב לארמא שעברו עליו כמה עינויים כמו שאמרנו קודם שהכניסוהו לסוהר ואחר כך הוציאוהו והציל² הקב"ה נפשו ממוות ובא למלכות פאם הוא והרב רבי יעקב לואל והר' אברהם סבאע, הי"ת ישיב שבותינו ויטב אחריתנו מראשית' בביאת משיחנו שמחנו כמות עניתנו יראה אל עבדיך פעליך והדרך על בניהם, ב"ל"א:

* תם ונשלם ספר הקבלה, הודאה לאל ית' שאין לו סוף ותכלה *

¹ MS. ובא לביתו והתפלל.

² MS. והצילו.

בממונם וכל אשר להם, ומהם שנכנסו לאלעראייש ובזמן חזרתם לאלקצאר יצאו עליהם הערביים ועשו בהם שפטים גדולים מהם מתו בצמא, ומהם אכלו האריות ועליהם התנבא ישעיה ע"ה משא בערב בערב תלינו אורחות דרנים לקראת צמא תהיו מים וגו'. ושארת הפלטה הנשארת באה לפאם י'ע"א ונאספו שמה כל העדרים יחד גדולים וקטנים חכמים ונבונים ובתוכם היה אבא מארי ז"ל והוא כבן שבעים שנה לאחר שהרבי"ן תורה בישראל ונפטר ביום א' של פסח בשנה א' לצאת בני ישראל מארץ ספרד, ובאותו זמן נפטרו במלכות פורטוגאל מרנא ורבנא הר' רבי יצחק אבוב ז"ל והחכם הפילוסוף בן חכמים בן מלכי קדם הר' ש"ט בן ש"ט ז"ל, ושני האריות הגדולים והרענים שהרביצו תורה בישראל נפטרו בקאטייליא בשנה אחת כמו שתי שנים או יותר קודם הגרוש הם הרב רבי יצחק די ליאון והרב רבי שמואל באלנסי ז"ל, ואחר שעבר הפסח באו כמה צרות על ישראל וכל האלות הכתובות בספר התורה ומוסיף עליהן כהנה וכהנה לאחר שישבו במדינת פאם כמו ח' חדשים יצאה איש תוך היהודים בחדש תמוז ונישפו בישעה אחת כמה אנשים כאלו האש יצאה מן השמים ואני נצולתי ממנה כבן אחד עשר שנה והיתה צרה גדולה אשר לא נחיתה מעולם בחצי היום והיו שאמר הנביא והבאתי השמש בצהרים והחשכתי לארץ ביום אור מי האמין לשמועתינו, וזה הוא שהתנבא יחזקאל שלישית באור תבעיר בתוך העיר כמלאת ימי המצור ולקחת את השלישית תכה בחרב סביבותיה והשלישית תורה לרות וחרב אריק אחריהם, כי מיד אחר השריפה הגדולה הנו' בא רעב ודבר גדול ומתו יותר מעשרים אלף נפשות מישראל במדינת פאם ובמדינות אשר סביבותיה כהנה וכהנה, וכאשר ראו הרעה הגדולה הזאת חזרו לארץ אדום כי אמרו כלנו מתים ומהם נסו לאחלי ישמעאלים מואב והגרם ומהם מתו ברעב בשוקים וברחובות ובנות ישראל ערומות ואליהן רמו ישעיה ע"ה באלו הפסוקים נשים שאננות קמנה שמעון קולי, ואחר זה שנת ר"נז ל'פ"ק חרה אף ה' בעמו עד אין מרפא כי לא נשלם עון ישראל עד הנה וימת המלך דון גוואן מלך פורטוגאל מיתה חטופה ולא הניח בן ראוי למלוכה אלא בן הפילגש ועמד על כנו נבזה ולא נתנו עליו הוד מלכות הוא הרשע הערל מלך מאנוייל נתייעץ עם עבדיו הפרתמים למחות את זכר ישראל ויאמרו לכו ונכהים מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד ומן הוא אלה די ישונכנו מן ידי אמר עם הספר ותנתן דת בבל מדינה ומדינה להיות עתידים לצאת מארצו עד י"ב חדש, וא"כ נתייעץ לבלתי צאת ולבא אל היהודים והיו עדת ישראל כצאן אשר אין להם רועה והיו נבוכים בארץ סגר עליהן המדבר ובני פריצי ישראל והמנינים והאפיקורוסים ובראשם הארור לבן הארמי לוי בן שם רע¹ חטא ומחטיא את ישראל יותר מירבעם הוא יעין למלך שיקח בתי כנסיות ובתי

¹ I. e. שם טוב.

המלך דון ג'ואן י'ש' עשה אכזריות גדולה אשר לא נחיתה כמות בכל המלכיות ולקח קרוב לשמונה מאות ילדים בנים ובנות אשר טפחו ורבו היהודים ושלח אותם אל איי הים אל ארץ מזרח מקום תנים ובנות יענה ופגשו ציים את איים ושעיר את רעהו יקרא אך שם הרגיעה לילית ומצאה לה מנוח ורובם מתו שם והנשארים נשאו שם אה את אחותו ליישב הארץ והם שם עד היום. מי שמע כזאת מי ראה כאלה העל אלה תתאפק ה' תחשה ותעננו עד מאד נקוה לאור והנה חושך ועל זו התנבא ישעיה כעל גמולות כעל ישלם חימה לצריו גמול לאויביו וכו' כי יבא כנהר צר וכו' ובא לציון גואל כי באמת אין צרה גדולה מזאת. ועליהם התנבא גם כן הגמול אתם משלמים עלי וכו' ונקיתי דמם לא נקיתי וכו'. וכל אלו הנחמות וכיוצא בהם שכתבו הנביאים כולם הם על הגלות המור והקשה הזה וכל השמדות והגירושים שעברו עלינו כמו שאני עתיד לכתוב. ורוב היהודים וגדוליהם ואדיריהם ושופטיהם ישבו בביתם והמירו דתם בדת אלהי נכר הארץ ויעזבו מקור מים חיים ומלך עולם ויעבדו אלהים אחרים אשר לא ידעום ולא חלק להם עין ואבן לא יריעו ולא ישחיתו ולא ייטבו. ובראשם המון האפיקורסים הרב דון אברהם שניאור רב קהלת ספרד הוא ובניו וכל אשר לו וכאלה לאלפים ולרבבות ימחו מספר חיים שחטאו והחטיאו את הרבים לפי שעניי הרבים תלויים עליהם ולזה חטא הרבים תלוי בהם ולא יצאו מגדולי ספרד ומנהיגיהם אלא מתי מעט ששמו מנמת פניהם למות על קידוש השם ועשו עצמם הפקר הן למות הן לענוש. וגדול שבכלם הוא האשל הגדול השר והמפסר החכם הכולל הרב דון יצחק אברבנאל ז"ל שקידש השם בפרהסיא לעניי המלך והשרים הוא והחכם דון שלמה שניאור הזקן אחי הרב הנז' וחכמי ספרד כולם מגדולם ועד קטנם ותלמידיהם וכל אשר להם זכו וזיכו את הרבים וזכות הרבים תלוי בהם ואם לכתוב בפרט מה שעבר עליהם הזמן יכלה והם לא יכלו. לא אכתוב זולת מקצת הצרות שעברו על המגורשים שנכנסו מקצתם למדינת פאס ע"י המלך הגדול חסיד מחסידי א"ה מולאי שייך שקיבל את היהודים בכל מלכותו ועשה עמהם טובה. ויש מהם שנכנסו לסאל' היושבת בקצה ים המערב ושם עברו עליהם צרות רבות ע"י הערל טומאש והערל ג'וליאן ושלחו ידם בבנות ישראל ועינו אותם ועשו תועבות גדולות ונאצות אשר לא נהיה כמותם עד שבאו למדינת פאס. ומהם שנכנסו למדינת ארזילא ע"י נמרוד הרשע ביסורים גדולים ועינויים אכזריים הוא הטמא כושת רשעים שלישי מלך פורטוגאל ממונה על ארזילא הנק' קונד[י] דו בארבה¹ על כל הרעה אשר עשה ליהודים ואשר געלם מיד לבא למלך *אלקצאר [א] לכביר ויצאו² עליהם הערבים ויתעללו בהם ויקחו את כל אשר להם והניחום ערומים אנשים ונשים וטף קהל גדול. ומהם שנכנסו למדינת באדים ע"י מולאי מנצור ועשה טובה גדולה לישראל עד שבאו לפאס

¹ MS. בורבה.² MS. אלקצאר לכביר יצאו.

ונלחם עם המלך דון הירנאדו בין¹ מדינת סאמורה ובין טורו ושרי המדינות אשר בקאשטיליא עזרוהו אמנם אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו וישב לארצו בבושת פנים הוא וכל הנשאים עמו אחר שהמיתו מהם יותר מחמישת אלפים איש וזה היה יום ר' לעת ערב ג' ימים לאדר ר"ל, והמלך ברע מלך סדום התחזק עם אשתו הארורה במלכות והצליח ועשה חיל מכל המלכים אשר היו לפניו. שנת י"א למלכותו היא שנת ר"מ'ב לפ"ק אחר שנלכדה אלהאמה ע"י דון רודריגו מארקיס בוקאלים התחילו השופטים אשר למלך להקור כנגד האנוסים בענין הדת ומצאו אותם שהם מאמינים בדת אלהי ישראל ונידונו כלם לשריפה וממונם למלך לקיים מה שנא' והבאתי את השלישית באש ה' ינקום נקמתם ורבים מתו על קדושת השם. בשנה ההיא המלך ציוה להבדיל בין ישראל לגוים במושבם, שנת חמישת אלפים רמ"ה י"ח לחשון היה גשם על הארץ ששים יום. שנת רמ"ז היתה עצירת גשמים כמעט לא ירדו גשמים. באותה שנה לכד המלך מדינת מאלאקא יום שבת ט' לחדש אב ויצר עליה ד' חדשים וישבו כל אנשי העיר ובתוכם ת' נפש מישראל וקהלות קאשטיליא פדו אותם. ואחר זה לכד גרנאטה שהיתה ביד הישמעאלים קרוב לת"ת שנה. שנת רנ"ב [חרה] אף ה' בעמו וישקוד על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו לא כחטאינו עשה לנו ולא כעונותינו גמל עלינו כי עונותינו רבו למעלה ראש ואשמתינו גדלה עד לשמים והוא הישב למטה מעונינו כי לולא רחמיו וברית אבות אשר זכר כמעט כסדום היינו לפי הרעות והפשעים והנאוה הגדולה שהיתה בכל מלכות ספרד הנה זה היה עון סדום נאון שבעת לחי וגדולה מזאת כמעט נשתכחה תורה מישראל בחכמת החיצוניות כי בחמה שמינה חלקם וכו' ולא היו מחזיקים בתורה שב'ע"פ כי אם העניים והאביונים. ויחר אף ה' בעמו ונירשו ממדינת קאשטיליא ע"י המלך דון הירנאדו ועצת אשתו הארורה היא איזבל הרשעה ומאמר יועציה בחדש הראשון הוא חדש ניסן אשר נהפך להם משמחה ליגון ואנחה יצא הכרוז בכל מלכות ספרד אשר תחת ממשלתו וכרוזא קרי בחיל לכונו אמרין יהודאי די דאיירין בכל מלכותי הוו זמינין למיפק מארעי בחדש השלישי וכל אינש לא ימחא ביד כל אשר ימרה את פי אחת דתו להמית. וכל מקום אשר דבר המלך ורתו מניע אבל גדול ליהודים וצום ובכי ומספר שק ואפר ויצע לרבים באותו יום ראשון של פסח ובמקום ההגדה בכי תמרור וקפדה על מצות ומרורים ויבכו העם בלילה ההוא והיתה צרה גדולה. ומפסח ועד עצרת יצאו כל צבאות ה' מארץ ספרד החיל אשר נגע אלהים בלבם עזבו את נחלתם נטשו את אדמתם וישמו מנמת פניהם לבקש את דבר ה' ואת דוד מלכם בים וביבשה בלב שלם ונפש חפצה מהם הלכו לארץ הצבי וארץ מזיח² וארץ יון ותוגרמה ורובם נכנסו למלכות פורטוגאל על ידי המלך דון גיוואן בן המלך דון אלונשו ושם עזבו כל חמדתם כספם וזהבם הבנים והבנות הוא האויב

¹ MS. בן.² מזיח. MS.

בימיו נפטר דון שמואל הלוי מטוליטולא בבית הסוהר ביסורים גדולים שצוה המלך היראנדו לעשות לו ובימיו היה הרל'ב'ג. והמלך דון גוואן בן המלך דון פרדיקי מלך כ"ג שנים וצוה לבטל¹ חשבון שיזאר שהיו מונים ממונו כל הגוים וצוה למנות לישו הנוצרי. בימיו קמו אויבי היהודים ויעשו בהם כרצונם מכת חרב ואבדן ויחקו בניהם ונשיהם למכור לעבדים ולשפחות ויוליכו הבנות ויעשו בהן הפקר והמירו דתם [ברת]² אלהי נכר הארץ יותר ממזאתים אלף יהודים בסבת³ המלך שהיה נער שנת חמשת אלפים ק'כ"א והס' אל קנא. באותה שנה היה שמד באישביליא באלינסיא לירידה בארצלונה מאיורקא וזה המלך רכב על סוס ויפול ממנו וירמסוהו ברגליו וימת. המלך פידרו בן המלך דון גוואן מלך י"ד שנים ומת שנת חמשת אלפים קס"ה בזמנו היה הרב דון מאיר אלגואדש⁴. הגלח פראי ביסנטי יש"ו על יד רונא [קטלינא] המלכה [נ] על⁵ יד דון היראנדו מלך אראגאן עשה שמד גדול ביהודים והמירו דתם יותר ממזאתים אלף יהודים שנת חמשת אלפים קע"ב. ובאותה שנה היה דבר גדול עד מאד והקים הש"ת רוח סערה מפרק הרים ומשבר סלעים ומשבר כל הספינות שבים וכל עצי השדה שיבר והביא הש"ת שני המכות האלה עליהם בעון ישראל. והמלך דון גוואן מן פורטוגאל קבל כל האנוסים וא'ע"פ שהלשינו הנוצרים עליו והלך זה המלך למדינת סיבטא המדינה הגדולה היושבת על שפת ים המערב תוך שעה אחת ומצא שם אבן גדולה וכתוב בה נבנתה מדינת סיבטא על ידי שם בן נח. המלך דון גוואן בן המלך דון פרדיקי⁶ מלך קאשטיליא מלך שנת קס"ד ומלך מ"ט שנה. בימיו נלכדה קוסטנטינא העיר הגדולה ע"י מלך תוגרמה יום ד' כ"א למאיו. נפטר רבי מנחם הארוך בסאמורא שהיה חכם גדול שנת חמשת אלפית קע"א. נפטר הרב החסיד הר' שם טוב בן שם טוב בואליאדולית. שנת קצ"ב⁷ נשחת דון אלבארו בולוגא מאישטרו שאנטיאגו⁸ בואליאדולית ע"י המלך דון גוואן שנת חמשת אלפים ר"ג. מת המלך דון גוואן חמשת אלפים ר"ד. המלך דון אלפיריקי בן המלך דון גוואן מלך כ"ח שנים בימיו הלך המלך דון אלפונשו בן המלך דון דוארטה⁹ מלך מפורטוגאל בחיל גדול והרגו בהם הישמעאלים יותר מאלפים גוים גבורי החיל ומהם שבע שרים שנת חמשת אלפים רכ"ג¹⁰. ובאותה שנה נפטר אור ישראל הנאון רבי יצחק קאנפנטון זצ"ל. שנת רל"ח הלך מלך פורטוגאל בחיל גדול ארזילא וטאגנר¹¹ יום שבת כ"ד לאוגוסטו שנת רל"ח. ביום ששי כ"ו לסיון שנת רל"א קידשו את ה' ח' יהודים בשפולבריה ויהרגום במאמר שופט המלך על לא חמס בכפם שנים מהם נסחבו ושנים נשרפו וארבעה תלו על עץ. שנת רל"ח המלך דון אלונשו מלך מפורטוגאל ועלה בלבו למלוך במלכות קאשטיליא ובא הוא ושריו ועבדיו הפרתמים במ' אלף שולף חרב וכסף וזהב לבלי חק

¹ MS. לבעל. ² See p. 98, l. 12. ³ MS. בסו'. See p. 98, l. 13. ⁴ MS.

נישחט. ⁵ See p. 98, l. 17. ⁶ MS. פירדקי. ⁷ Omission. MS. ⁸ אלגואדש.

⁹ MS. טאננה. ¹⁰ MS. קבנ. See p. 98, l. 26. ¹¹ MS. שאנטיאני.

התכונה והעיד עליו חכם אחד שהיה בארצנו יראה זה הספר והיה כתוב בו אותיות¹ מזהב טוב ואמר שכל מי שלא ראה זה הספר לא ראה חפץ מעוטר ומהודר מעולם וזה המלך שהיה חכם גדול בכל חכמה סידר ותקן חוקים ומשפטים בענין הדתות שלהם י'ש' לשפוט כל הגוים בכל מלכותו ותלך אותם לאש שייטי פארטידאש² וצוה לשמור ולעשות את כל החוקים האלה וישל פיהם יעשמו כל השופטים ויצא³ [ו] ספר [י]ו אלה ונתפשטו בכל הארצות והסכימו כל המלכים והשרים והחכמים וכל הבאים אחריו לנהוג בהם עד היום. המלך דון שאנג'י בן המלך דון אלונשו הנז' מלך שנת חמשת אלפים ונ"ב ומלך עשר שנים ולכד טאריפה. המלך דון הירנאנדו בן המלך דון שאנג'י מלך שנת חמשת אלפים וס"ב ומלך י"א שנים ובימיו היה גרוש צרפת. וכותבי זכרונות אמרו כי זה המלך גזר להרוג שני אחים מיוחדים להוליכם למדבר לארץ נורה ולהשליכם מראש הסלעים ובעת המשפט צעקו ואמרו שמעו עמים כלם כי המלך גזר להרגנו בלא משפט ושלא כדון ואפילו טענתנו לא רצה לקבל לכן אנו מוזמנים אותו שילך ויתראה עמנו בתוך שלשים יום והעיד ישראל⁴ שמת המלך בִּצְאֵן תוך שלשים יום. שנת חמשת אלפים ע"ח חרה אף ה' בעמו וימת המלך צרפת שהיה מולך על נאברה וקמו עם הארץ להשמיד להרוג את כל היהודים אשר בקאשטיליא והרגו בנבארה וקאשטיליא ובשאר מקומות כמו ששת אלפים יהודים ובאותה שנה נפטר הר' אשר ז"ל. המלך דון אלונשו הטוב בן המלך דון הירנאנדו חותנו של דון גוואן מנואל⁵ שנת חמשת אלפים ק"ז מלך מ"ב שנה והוליד שמנה בנים דון פידרו דון סאנג'ו דון פידריקי דון נגלו דון גוואן דון הירנאנדו אוניא לאונור⁶ עצמותיהם לגיהנם וזה המלך לכד גיבאלטאר ואלקלעא ואלגוריא ואלבריא ומקומות אחרים. בימיו חזרו הישמעאלים ללכוד מידו ויצר עליה וימת במנפה ניירניש אין בונסיאנו⁷ שנת חמשת אלפים ר"ל ליצירה. ומיד נסע כל המחנה ויוליכו את המלך לשביליא ושמה קברו אותו. בימיו היה השר דון יוסף בואיסמא⁸ והרב המקובל הר' יוסף נ' ניקטיליא ועשו חיבורים גדולים בחכמת הקבלה ובימיו נלכדו היהודים במלכות קאשטיליא ע"י גונסאלו מירטניס * די לאש⁹ קשטיליאש שנת חמשת אלפים וק"י בימיו נפטר הר' יהודה בן אשר ז"ל. המלך דון אנריקי¹⁰ בן המלך דון אלונשו הרג את המלך דון פידרו אחיו ותהי צרה גדולה לכל קהלת קאשטיליא. וק"ק מטוליטולא לקו כפלים עד אשר אכלו בשר בניהם ובנותיהם ומתו במצור כ"ח אלף יהודים קטנים וגדולים ונשאר מתו מעט וישם המלך עליהם מס עד אשר לא נותר פת לחם ליושבי הארץ שנת חמשת אלפים ק"ל והסי' קל מזהרה.

¹ MS. או.² MS. פארטידאנו.³ MS. indistinct.⁴ MS. מיאלייל.

See p. 97, l. 14.

⁵ Passage corrupt. See p. 97, l. 15.⁶ See p. 97, l. 18.⁷ See p. 97, l. 20.⁸ MS. בולאש. See p. 97, l. 11.⁹ MS. אדריקי.

גִּידְרוּ וּמִצָּא בֵּית גְּדוּלָּה וּבִשְׂרָצָה לְצֵאת מִן הַבַּיִת הַסֶּתֶל בְּכוֹתֵל וְרָאָה בְּעֵין שְׂכָלוּ בְּעֵין פֶּתַח בְּקִיר וְסֹתֵר הַקִּיר וּמִצָּא אֲכַסְדֶּרֶה גְּדוּלָּה מְלָאָה סְפָרִים. וּמִצָּא שֵׁם זָקֵן אֶחָד וְהוּא קוּרָא וְתַמָּה תְּמִימָה גְּדוּלָּה וְאָמַר לוֹ מָה טִיבְךָ בְּמָקוֹם הַזֶּה וַיֹּאמֶר לוֹ הַחֲכָם זֶה לִי כְּמָה שְׁנִים שְׁאֵנִי יוֹדַע שֶׁתַּחֲרַב יְרוּשָׁלַם וּבִנִּיתִי הַבַּיִת הַזֶּה וְעִשִּׂיתִי זֹאת הָאֲכַסְדֶּרֶה וְהִכְנַסְתִּי עִמִּי סְפָרִים אֵלּוֹ לִקְרוֹת וְהִכְנַסְתִּי עִמִּי מַחֲיִיתִי וְאִמְרָתִי אֹלֵי תְּהִיָּה לִי נִפְשִׁי לִשְׁלָל. וְהוֹצִיאָה מִשָּׁם וְהוֹרִידוּ לִשְׁבִּילִיָּא וּבִכְדוֹ וּנְשָׂאוּ וְהִיָּה לוֹ בֶּן וְשֵׁמוֹ גִּידְרוּ וְקָרָא עִם הַחֲכָם הַנֵּן וּבִנָּה בֵּית גְּדוֹל מַחֲוִין לִשְׁבִּילִיָּא וְהוּא בְּנוֹי עַד הַיּוֹם וְהוּא כָּתַב דְּבָרִים הָעֲתִידִים לִהְיוֹת בְּעוֹלָם עַד כִּי יָבֹא מִשְׁיָחִינוּ כְּמוֹ שְׁקִיבֵל מִהַחֲכָם רַבּוֹ וְקִצַּת דְּבָרִים רָאִינוּ בְּעֵינֵינוּ. בִּימֵי זֶה הַמֶּלֶךְ הָיָה רַבִּי שְׁמוּאֵל הַנָּגִיד ז"ל וּבִימֵינוּ נִלְכְּדָה יְרוּשָׁלַם תְּרַב"ב מִיַּד הַיִּשְׁמַעְעָאִים שְׁנַת אַרְבַּעַת אֲלָפִים תְּתֻקִּין¹ עַל יַד אֲדוּם. שְׁנַת אַרְבַּעַת אֲלָפִים תְּתֻקִּין נִלְכְּדָה נִבְאָרָה וְטוֹרְטוּשָׁה מִיַּד אֲדוּם שְׁנַת אַרְבַּעַת אֲלָפִים תְּתֻקִּין. הַמֶּלֶךְ דּוֹן אֲלוֹנִישׁוֹ דִּילָא מָאֵנוּ קוֹרְטָאָה מֶלֶךְ שְׁנַת אַרְבַּעַת אֲלָפִים תְּתֻקִּין שְׁהִיָּא שְׁנַת אֶלֶף וְק"ב לְנוֹצְרִים וּלְכַד טוֹלִידוֹ מִיַּד הַמֶּלֶךְ יְחִיא נִכְדוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ מִיּוֹמָן חֲבִירוֹ יוֹם ד' בְּמָאוֹי² שְׁנַת אַרְבַּעַת אֲלָפִים תְּתֻקִּין וַיֵּצֵר עֲלֵיהָ שְׁבַע שָׁנִים וְאֶחָד לְכַד הִרְבָּה מִקּוֹמוֹת מִיַּד הַיִּשְׁמַעְעָלִים וְאֶחָד נִתְמַנָּה קִיסָר עַל מַלְכוּת קַאשְׁטִילִיָּה וּבִימֵינוּ נִפְטַר הֶרֶב אֲלָפָאִי ז"ל. בְּיוֹם ה' בָּא' לִירַח אָב שְׁנַת אַרְבַּעַת אֲלָפִים תְּתֻקִּין נִלְכְּדָה מִבְּצֵר קַאשְׁטְרוֹ מְלִיאָן³ וְנִשְׂרָפָה הָעִיר שֶׁל יְהוּדִים וְתַפְשׁוּ כָל הַיְּהוּדִים וְעַמְדוֹ בְּמַצּוֹר וּבְמַצּוֹק וּבָאוּ עֲלֵיהֶם שְׁנֵי מַלְכִים הַמֶּלֶךְ דּוֹן אֲלוֹנִישׁוֹ מִן קַאשְׁטִילִיָּא וְהַמֶּלֶךְ דּוֹן גַּאמוּשׁ⁴ מִן אֲרָאָנוֹן בֶּנ' בִּש' עַד יוֹם ה' לְחֹדֶשׁ אָב וְהוֹלִיכּוּ אוֹתָם בְּר"ח אֱלוּל בְּיוֹם שַׁבָּת בִּשְׁבִּי אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטָף. וְהַמֶּלֶךְ דּוֹן הִירָאָנְדוֹ בְּקַאשְׁטִילִיָּא וְלִיאָן⁵ ה' הַמֶּלֶךְ דּוֹן אֲלוֹנִישׁוֹ מֶלֶךְ שְׁנַת אַרְבַּעַת אֲלָפִים תְּתֻקִּין וְנִשָּׂא אֶת בְּאִיטְרִים בֶּת פּוֹלִיפִי קִיסָר מִן קוֹסְטָאנְטִינֹפִּי וְלְכַד קוֹרְטָבָה וְכָל הָעָרִים שֶׁל פִּירוֹנְטָאָרָה⁶ שְׁנַת אַרְבַּעַת אֲלָפִים תְּתֻקִּין וְאֶחָד לְכַד שְׁבִילִיָּא וַיִּמָּת שֵׁם שְׁנַת חֲמִשָּׁת אֲלָפִים וְך'. הַמֶּלֶךְ דּוֹן אֲלוֹנִישׁוֹ בֶּן הַמֶּלֶךְ דּוֹן פִּירָאָנְדוֹ הַנֵּן מֶלֶךְ שְׁנַת חֲמִשָּׁת אֲלָפִים וּי"ב שְׁהִיָּא שְׁנַת ר"ן לְמִנְיָן שִׁיזָּאָר וְנִשָּׂא אֶת דּוֹנָא⁷ פֶּאֱלָאטִי בֶּת הַמֶּלֶךְ הַחֲכָם דּוֹן גַּאמִי מֶלֶךְ אֲרָאָנוֹן שֶׁקָּבַל הַחֲכָמָה מִהֶרְמִיָּבִין ז"ל וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה שְׁנֵי בָנִים דּוֹן הִירָאָנְדוֹ דִּילָה סִירָדָא דּוֹן אֲלוֹנִישׁוֹ דִּילָה סִירָדָא. שְׁנַת ד' לְמַלְכוּת צִיּוֹה לְגִירָאִישׁ בֶּן מוֹנִטִי⁸ הַחֲכָם לְהַעֲתִיק מִלְשׁוֹן הַגָּרִי לְלִשׁוֹן לְעוֹ הַסֶּפֶר הַנִּכְבֵּד שִׁיסֵּד הַחֲכָם אָבִי חֲסַאיִנִי בֶּן עֲבְדָּאֵל רַחֲמָאן ה' עוֹמָאָר שְׁחִיבֵר בְּעֵינֵי הַכּוֹכָבִים וְהַמּוֹלֹת וְצוֹרֵתָם כְּמוֹ שֶׁהֵם חֲקוּקִים בַּשָּׁמַיִם. וְעוֹד כָּתְבוּ הַלּוֹחֹת שִׁסֵּד הַמֶּלֶךְ בַּחֲכָמָה

¹ See p. 92, l. 21.

² MS. בומאי.

³ MS. בו ליאון.

⁴ Jayme. See

p. 94, l. 20.

⁵ MS. ולואק. See p. 94, last line.

⁶ See p. 95, l. 3.

⁷ MS. בונא. See p. 95, l. 2.

⁸ See p. 95, l. 22.

גדולים באלגואיר¹. וזאת השנה נפטר הר' ש'ב'ן שהיא שנת חמשת אלפים ר"ע ותלמידו הר' נ' חסדאי ורבי מותתיה היצהרי והר' יוסף אלבו שחיבר ספר העיקרים. והר"ן [ק]אנפנטון וחכמים גדולים שהיו בספרד כל א' רב במקומו. והרב הגדול רבי יצחק קאנפנטון קרא עם אביו הנזכר והוא רבין תורה בישראל והעמיד תלמידים הרבה ומגדולי תלמידיו היה אבא מארי הר' שלמה ז"ל ושימשו כ' שנה ויותר והיה בקי בתלמוד. והר"ן די לאון שהיה חכם גדול בכל חכמה והוא העמיד תלמידים הרבה. ומגדולי תלמידיו היה הרב הקדוש החסיד שקידש את השם בפורטוגאל הוא הרב רבי שמעון מיומי ז"ל והר"ן אבוהב והר' משה אלפאראנני והרש"ט בן שם טוב והרב הגדול ארי שבחבורה הר' שמואל אלבאלנסי ז"ל והוא העמיד תלמידים הרבה. ומגדולי תלמידיו הוא הפטיש החזק פלפלא חריפא הר' יוסף עזיאל והר' משה חאליגואה² ואחרים מלבד אלו קראו עם הר' יצחק קאנפנטון בתחילת ימיו. ובסוף ימיו הרב הקדוש החסיד רבי משה אלבאלנסי ז"ל וחכמים גדולים מלבד אלו הנז' והרב הגדול החסיד רבי שם טוב לארמא הוא מגדולי תלמידי הר"ן אבוהב ונשאר בבית הסוהר בעיר פורטוגאל לאחר שבאו היהודים המגורשים לפאס הוא והחכם מורי ורבי הר' יעקב לואל והר' אברהם סבאע. ואחרי כן באו למדינת א[ר]זילא בספינה שבורה וכוונת האויבים היתה כדי שיטבעו בים והקב"ה עשה להם נס ויצאו לארזילא כנז' בספינה שבורה בלא ספן ובלא אדם אלא חסדי ה' אשר נהגם. ונפטר הר"ן קאנפנטון בניניאפיאל שנת חמשת אלפים ר'כ"ג אחר שעברו עליו כמה צרות והיה נע וגד בכל הארצות מרחי אל דחי מפני אימת המלכות. ושמעתי עליו כשהיה נרדף מפני השרים שנשתטח על קבר הרב הגדול המקובל הר' יצחק גיקאטיליא וכשקם מעל קברו אמר לתלמידיו מהיום ועד שמנה אני מת. וכל אלו הרבנים הנז' הם תלמידי הרב הם היו מרביצי תורה בספרד עד עת הגרוש שיצאנו משם כמשי'ת:

השער השלישי בזכרון קצת מלכים שמלכו בספרד והצרות שעברו עד שנת הגרוש. המלך דון פיראנרו מלך שנת חמשת אלפים וט' ליצירה אלף וט"ז לנוצרים ושנת ל"ד למלכותו שלח למלך נ' חביב מלך סביליא בעד העצי³ של גידרו החכם הגדול והולכים לקבור אותם⁴ בליאון. וזה שהוצרכנו לכתוב דברים שנראים דברי הבאי הוא מפני שבזמנינו זה ראינו בעינינו קצת ממה שכתב החכם גידרו המתנבא דברים גדולים שהיו עתידים לאחר כמה שנים. ושמעתי שזה החכם למד עם חכם גדול יהודי אמרו כשהלך מיטוס על ירושלים שהלך עמו אביו של גידרו שהיה ממונה על מלכות שביליה. וכשנכבשה ירושלים על יד מיטוס נכנסו כל ראשי החיילים לשלול שלל ולבזו בז ונכנס אביו של

¹ MS. פאלגואיר.² So MS.; חלואה.³ העצמות. See p. 92, l. 18.⁴ MS. להולכים. See p. 92, l. 18.

שנפטר במגפה שנת האם תמנו לנזע. נפטר הר' שלמה בהר' אברהם בכרצלונה תלמיד הר' יונה שנת ההע' ליצירה. נפטר בעל המרדכי תלמיד הר"מ מקוצי¹ והר' מאיר בר' ברוך שנת חמשת אלפים וע"ב. נפטר הר' חיים אחיו ורבו של הר"א' שנת חמשת אלפים וע"ד. התשבץ תלמיד הר"מ מרוטנבורק היה שנת חמשת אלפים וע"ב. הר' בחיי בן אשר שפירש התורה תלמיד הר"א' שנת חמשת אלפים נ"א. רבי שמואל בן עמיאל והר' דוד הכהן היו מרביצים תורה בטוליטולא עד שהעיר ה' עיני כל ישראל ושרתה רוח באשל הגדול הישר והמספר מרנא ורבנא רבינו אשר בר' יחיאל והאור עיני כל ישראל ממורה שמיט עד מבואו והוציא לאור מחושך הסכלות והפתיות הגדולה והיכול ביסודות התורה ופירש טעמי התורה וכלליה ופרטיה ועשה חסדים גדולים ופירש שיתא סדרי משנה ועשה פסקים לתלמוד ולא נראה כאיש ההוא בכל הארץ על כן נקרא הר"א' ש' שלם ה' פעלו נפטר בטוליטולא שנת חמשת אלפים ופ"ח. ומגדולי תלמידיו היו הר' ייטשבר בר' יקותיאל הלוי שגמשיך אחריו מאשכנז ללמוד ממנו ולשאוב מימיו ונפטר שנת חמשת אלפים צ"ב ועשה קיצור לבעל התרומות טוב. והר' ירוחם מפרובינצא שבא ללמוד עם הר"א' ש' חיבר אדם וחיה ומישרים והם ספרים נכבדים עד מאוד נפטר שנת חמשת אלפים וצ"ד. ומגדולי תלמידיו הר"א' ש' היה הר' יצחק ישראל שייסד יסוד עולם לכבוד הר"א' ש'. והר' ישראל שהשכיל בכל חכמה והפליא בדקדוק לשון רב במסרה ופ' התורה ושאר כ"ד ספרים. ושלשה בניו הר' יחיאל שמות בקצרות שנים והר' יהודה בן אשר שיישב על כסאו והר' רבינו יעקב שהיבר בעל הטורים ועל פיו היו נוהגים בכל מלכות ספרד וכך נוהגים יתר הפליטה הנשארת במלכות פאס עד יבא מורה צדק. הר' דוד אבודרהם תלמיד רבינו יעקב פירוש² התפלות באשכנזיית שנת חמשת אלפים ומאה. נפטר רבי יהודה בן אשר בטוליטולא שנת חמשת אלפים וק"ט. הר"ב'ג הנקרא מאשטרו ליאון שפירש התורה ושאר כ"ד ספרים והיה חכם גדול בחכמה יוגית ובשאר חכמות נפטר בפדפינא³ שנת חמשת אלפים וק"נ. הר' מנחם בן זרח בן הקרוש רבי אהרן שבא מעירוש צרפת חיבר צידה לדרך לכבוד הון שמואל אברבנאל שהוסד שמו גוואן דייטביליית⁴ תלמיד רבי יהודה בן אשר ותלמיד הר' יהושע נ' יעובי שפירש התורה נפטר בטוליטולא שנת חמשת אלפים ק"לד. הר' יצחק בר' ישעת תלמיד רבינו נסים והר' חסדאי קרישקאש והר' שמעון דוראן היו תלמידיו רבינו נסים והר"ב'ש הגו'⁵ היה חכם גדול בתלמוד ועשה שאלות ותשובות ובא למדינת [א]לגואיר מביאורקא הוא ורבי דוראן עשה חיבורים הרבה ונפטר רבי שלמה וייטש על כסאו רבי צמח ונפטר ואח"ך ייטש רבי שמעון בר' צמח. אלו היו כלם חכמים

¹ MS. מקוציני.

² So MS. כתב פירוש or פירש.

³ MS. בפאפינא.

⁴ MS. בשביליית. See above, p. 98, l. 3.

⁵ MS. indistinct.

וספרים אחרים שנת חמשת אלפים נ"א ליצירה. הרב הגדול ר' שלמה ן' אדרת שעשה תורת הבית ועשה ספרים אחרים ושאלות ותשובות שהיו שואלים ממנו כל הארצות ספר גדול עד מאד. והחכם הגדול רבי לוי בן חביב שקידש השם בפורטוגאל קבעם שהיו מפורים אחת הנה ואחת הנה ויעש להם בתים ישלם ה' לו פעלו. החכם ר' חיים בר שמואל בר דוד מעיר טודילה תלמיד הרש"א חיבר צרור החיים צרור הכסף שנת חמשת אלפים ושלשים. נפטר הר' פרץ תלמיד רבי יחיאל מפריש שנת חמשת אלפים וחמישים. נפטר הר' מאיר מרטנבורק רבו של הרא"ש ז"ל בבית הסוהר שנת חמשת אלפים וששים ואחת. גירוש צרפת שנת חמשת אלפים וששים ושש ליצירה בחדש אב והסימן ויגרשהו וילך. והרב רבי יצחק בן שר חסד אביו של הר' מכיר שעשה ספר אבקת רובל היה מן המגורשים ונקרא בן שר חסד לפי שהיו אבותיו צדיקים וחסידים והיו אבותיו הר' נתנאל שקולל את התאנה ונקרא בן על שם מעשה שאירע כי היה גדול בתורה ובמעשים ובכל ערב שבת היה רוחץ פניו ידיו ורגליו ומתעטף בטלית דומה למלאך ה' צבאות. ויהי היום ערב שבת עשה כפעם בפעם ולעולם היתה בידו טבעת כנוון המלכים והשרים שהיה עשיר גדול והיתה בטבעת אבן יקרה והיתה בביתו תאינה א' ושם את הטבעת באילן ורחץ פניו ידיו ורגליו ושכח את הטבעת. ליום ראשון נזכר מהטבעת ויבקש ולא מצא כי לא נזכר שהניחו באילן ונתמלא חימה ואמר מי שנטלו¹ ויבש האילן ולא נתן פרי כפעם בפעם. ויהי מקץ שנים שלש ציוה לחתוך אותו שכן הוא הדין מאחר שאינו עושה פרי וכאשר התחילו לקוצצו מצאו הטבעת ומרוב השמחה שכחו את האילן והניחוהו מיד נתן פריו והפריח ניצו כאשר בתחילה ויקראו שמו בן רבי נתנאל מקלל התאינה. והר' מיכאל המלאך שעשה שאלות ועלתה נשמתו לשמים לשאל ספקותיו כי נסגר בחדר שלשה ימים וציוה לבלתי יפתחו החדר ויציצו אנשי ביתו בין השערים והנה מושלך גופו כאבן דומם וישכב בן שלשה ימים מוסגר כמת מוטל על מטתו ולא זע ולא נד ולאחר שלשה ימים ויחי ויקם על רגליו ויקראו אותו על ככה רבי מיכאל המלאך והיו מעידים עליו שהיו אבותיו מבית דוד ואמו מזרע רב כהנא שבתלמוד. וזה הרב רבי יצחק בן שר חסד קבע ישיבה בטוליטולא במדרשו של רבי אברהם ן' נאקוה² מ"ב שנים וכשבא בנירוש צרפת הביאו האשל הגדול השר והטפס רבי אברהם ן' שושאן לטוליטולא ופרנסו וכלבלו כל ימי חייו והיה בשיבתו של הר' א"ש. ואחרי מות רבי אברהם ן' שושאן היה חבר להחכם רבי אברהם בר דוד ן' שושאן אשר חיבר ספרים בתלמוד וקראם עליות. ולהרב רבי יהודה בן אשר ולהחכם הר' מאיר ן' שושאן ולהר' זיזא ן' שושאן וכל זאת המושפחה הגדולה היו מקרבין אותו ומכלכלים אותו כל ימי חייו עד

¹ Some words missing?.² באקוה MS.

זרעינו יושר פעולת אבותינו יבושו מאד בנפשותם אם לא ילכו באורחותם וישתדלו בכל עניניהם להחזיק מעשה אבותיהם בידהם לפי שיצאתי קטן כבן י"ג שנה ולא השגתי לשמוע מעשה אבותי וצדקותיהם כי אם מעט מועד אשר שמעתי מאדוני ז"ל ומאחותו אשר ספרו לי מאבותיהם ז"ל. ואני שמעתי קצת ממעשה אבותינו הראשונים לא כתבתי פה¹ זקני הר' יחיאל בר אשר נולד שנת ארבעת אלפים תתק"ע וכשהיה בן עשר שנים היה לו ריע אח נאמן רבי שלמה הכהן וכתרו ברית יחד שכל א' יהיה לו חלק במעשה חבירו הן במצות הן במעשים אחרים ועמדו בברית כל ימיהם והיו חסידים ואנשי מעשים בדורם. והיה היום יום הכפורים כבה נר מערבי של זקני ז"ל שהיה לו בבה"ך כי כן מנהג אשכנז שבעבור כל בן זכר מודליקין בשבילו נר של שעות בבה"ך עיוה"ך שיש בו שיעור להדליק יום ולילה. ובחול המועד של סוכות נפטר זקני ז"ל וכבוד עשו לו במותו ובאו מן המקומות הסמוכים לקבורו ומנהג בני אשכנז שסמוך לבית הקברות מניחין הארון על אבן אחת גדולה מונחת לכך ופותחים אותו לראות אם נידלדלו איבריו מחמת טלטול הארון. וכאשר עשו לו קרב רבי שמואל הכהן עד ארבע אמות ואמר בקול רם לפני הקהל אני אומר לפלוני שיזכור הברית שכרת עמי. אז התחיל לשחוק בארון עד שראו רוב הקהל ומפי אדוני הר' א"ש ז"ל וזקניתי ז"ל אני מעיר שראו אותו. והנה יום אחד היה רבי שמואל הכהן לומד במדרשו ביום וראה זקני ז"ל יושב אצלו ויתמה מאד וישאל לו על עניניו ואמר לו שהיה בטוב מאד והיה לו כסא מוכן אצלו ואמר לו הר' שלמה תמוה אני איך יש לך רשות להראות לבני אדם ענה ואמר יש לי רשות לילך לביתי כבתחילה אלא שאני רוצה שיאמרו כמה מתנאה צדיק זה יותר משאר צדיקים. והיה לשהה חדישים אחר פטירתו בליל שבת בחצי הלילה בא לאשתו ואמר לה מהרי וקחי בניך ובנותיך והוציאתם מן המקום הזה כי מחר יהרגו היהודים אשר במקום הזה וכן נגזר על הסביבות ונתפללה ונתקבלה תפילתנו חיון מן המקום הזה. ותקם ותעש כן וחזרה להציל את אשר לה ונהרגה בתוך הקהל אחר שהוציאה משם את א"א הר' א"ש ז"ל ואת אחיו הר' חיים חברו של ר"מ מרוטנבורק רבו של אדוני ז"ל וגם לפני אחיו הר' חיים למד. והיה להם עוד אח ושמו רבי אלעזר ונפטר בן שבע ועשרים שנה ואמרו עליו שהיה גדול בתורה כרב חיים והיו להם שש אחיות כולם צדקניות. ויצאו מן המקום ההוא בליל שבת על ידי מעשה הנז' ונפטר זה הר' יחיאל אביו של הר' א"ש שנת חמשת אלפים ועשרים וארבע לציירה. הר' יצחק בעל החוטם הותנו של הר' יחיאל חסיד גדול וחיבר ספר מצות קטן הנקרא עמודי גולה שנת חמשת אלפים ושלשים לציירה. הר' משה מעיר ליאון חכם גדול ומקובל חיבר כ"ד ספרים ספר המשקל ומשכן העדות ואור זרוע וספר הרמון ושערי צדק

¹ Something missing ?

ורבי יצחק בר' שמואל בעל התוספות חיבר ספר התרומה ונפטר ארבעת אלפים תתקנ"ב
 ליצירה. המאור הגדול מרנא ורבנא הר' משה בר' מימון לאחר שהרביין תורה בישראל יותר
 מכל הגאונים שהיו לפניו ועשה טובות גדולות בישראל וספריו פשטו מפורח שמש ועד
 מבואו ועליו סומכים בכל הארצות והיה האיש משה גדול מאד בעיני מלך מצרים ובעיני כל
 עבדיו ושומועו הולך בכל העולם וע[ו]ד מוסף על תורתו היה גדול בחכמה ויונית ובמלאכת
 הרפואה ואיצטנגין גדול כמו שנראה מספריו שחיבר בכל החכמות והיה עשיר גדול ונפטר
 במצרים שנת ארבעת אלפים תתקפ"ה ליצירה. החכם רבי אברהם בר' יצחק הנקרא אב ב"ד מלוניל
 והר' יוסף אלפלט¹ והר' אליעזר בן מאזח ורבינו תם מאורליניאש והר' אהרן מלוניל²
 נפטרו בשנת ארבעת אלפים תתקפ"ה ליצירה. הרב הגדול רבי משה בר' נחמן פירש התורה
 ועשה חידושין לתלמוד הפליא לעשות והיה חכם גדול בכל החכמות והיה גדול בהיכל מלך
 אראגון ועשה ויכוח גדול עם פראי³ פול לפני המלך והשרים ונצחו בתשובות גדולות וחזקות
 והיה זה שנת ארבעת אלפים תתקפ"ה ליצירה והוא קיבל מהר' אליעזר מגרמיוז קבלה
 עיונית וקבלה מעשית וא"ח'ך הלך לירושלים ונפטר שם שנת חמשת אלפים ותתק"ץ. הר'
 משה מקוצי עשה חיבור גדול שקראו ספר מצות גדול שנת ארבעת אלפים תתקצ"ו
 ליצירה והוא ז"ל הלך לסיעת הרמב"ם והיה חכם גדול בתלמוד לפי הנראה מחיבורו
 הגדול. רבנו יואל העזרי תלמיד הר' אפרים מרגנשפורק⁴ והר' עזרא רבו של הרמב"ץ
 נפטרו שנת חמשת אלפים וחמשה ליצירה. הרב הגדול נשיא נשיאי הלוי הר' מאיר הלוי
 מעיר בורגוש הרביין תורה בטוליטולא והיה חכם גדול ועשה פירוש לתלמוד בדיוק גדול
 ונפטר בטוליטולא בחג המצות שנת חמשת אלפים ושבע ליצירה. הר' יונה מגירונדה⁵
 תלמיד הרמב"ץ והר' מאיר הכהן מנרבונה⁶ וקרא עם הרמב"ץ נפטרו בטוליטולא.
 הר' אברהם בר' רב יואל הנקרא אבי העזרי נפטר בשנת חמשת אלפים ועשרים וארבע
 ליצירה. הר' נסים בעל הדרשות ועשה חידושין על הרב אלפאסי תלמידו של הרמב"ץ נפטר
 בשנת חמשת אלפים ועשרים וארבע ליצירה. הר' שלמה בר' עלי ממדינת סוריא⁷ תלמיד
 הר' יונה כתב חידושין מהתלמוד כפי מה שקיבל מרבו שנת חמשת אלפים ועשרים וארבע
 ליצירה והוא הנקרא תלמיד רבינו יונה. נפטר החסיד הקדוש הר' יחיאל בן אשר ששחק
 בארון לעיני כל העם ושבא לביתו ולבית מדרשו אחר פטירתו והוא מה שמצאתי כתוב
 בשם ר' יהודה בן אשר לפי שטלמנו ה"ת טלמלה גבר לטולי[ט]לה העיר המהוללה
 ובמעט זמן א"ח'ך יתגרשו היהודים מערפת שמא יעלה על לב אדם שגירשנו מארצנו בשביל
 שמין דבר יצאנו משם ועל כן יאות לי להוציא דבר זה מלב בני אדם וגם אשר יראו

¹ MS. אלפולט. ² MS. מפולפל. ³ MS. פארי. ⁴ MS. מנפורק. ⁵ MS. מיגרונדה. ⁶ MS. מנאבורנא. ⁷ MS. סוריא.

יהודה בר ברזילי אלברצלוני שחיבר ספר העתים והר' גרשום מאור הגולה והר' שלמה בן גבירול משורר גדול נפטרו באותה שנה. ר' יהונתן הבבלי חיבר ספר הערוך הארוך נפטר שנת ארבעת אלפים תתס"ז ליצירה. הר' זרחיה הלוי מנירונא חיבר ספר המאור בלונים שנת ארבעת אלפים תתק"ד ליצירה. הר' אברהם בן עזרא שפירש התורה וכ"ד ספרים וחיבורים גדולים שעשה בחכמות התכונה ובשאר חכמות ועוד נוסף על חכמתו ותורתו שהיה פייטן גדול וראיתי בצוואות הרמב"ם ז"ל לבנו רבי אברהם שלא ישתדל לקרות זולת בספרי הראב"ע, ועוד שהיה מיוחס שכך מסור בידם שהיה מיושבי ירושלים תר"ב ונפטר בקאלהורא שנת ארבעת אלפים תתקכ"ה ליצירה. רבינו תם [בן] בנו של ר' ש"י חיבר ספר הישר והיה חכם גדול בכל חכמה והיה מפולפל ומחודד מה שלא נראה לחכם והיה בהיכל מלך צרפת שהיה אוהבו ועשה טובות גדולות לישראל נפטר במדינת רימון¹ שנת ארבעת אלפים תתקל" ליצירה. רש"ב"ם אחיו של ר"ת שהשלים פירוש רש"י ז"ל ועשה ספרים רבים וחיבורים גדולים נפטר שנת ד' אלפים תתקל"ה ליצירה. הרב הגדול רבי אפרים מאשכנז רבו של רבינו יואל חתנו של אבן הירחי נפטר שנת ארבעת אלפים תתקל"ה ליצירה. הרב הגדול מרנא ורבנא רבי יצחק בר שמואל והוא בן אחותו של רבינו חם הירדוע שהוא בעל התוספות אשר למד ולימד בישיבה כי העידו עליו רבנים הצרפתים שהיו לומדים לפניו ששים רבנים שכל אחד מהם היה שומע ההלכה שהיה מגיד גם היה לומד כל א' לבד מסכתא והיו קורין אותו על פה נפטר דתתקל"ה ליצירה. רבנו שמשון שעשה ספר כריתות תלמיד מובהק מהר"י בעל התוספות נפטר שנת ארבעת אלפים תתקל"ה ליצירה: הר' יהודה הלוי בר שמואל המשורר והרב ר' יצחק הדרבל נפטר שנת ארבעת אלפים תתקל"ה ליצירה. ובאותה שנה חיבר הר' משה חיבורו הגדול חנקרא משנה תורה. הר' יהודה חסיד קבל מר"י בעל התוספות. נפטר הרב החסיד ר' אברהם הלוי בן דוד בן אחותו של הר' ברוך בר רבי יצחק בר' ברוך ו' אלבאליה שקידש עצמו ומת על קידוש השם בטוליטולא וחיבר ספר הקבלה שהזכרנו, ועוד חיבר בעיקר האמונה ספר *אלעקידה אלרפיעה² ועוד ספר הנכבד שעשה בחכמה התכונה ומת על ייחוד השם שנת ארבעת אלפים תתקל"ה ליצירה:

השער השני בזכרון החכמים אחר פטירת הרב ז"ל, הר' יצחק חיבר ספר אחד נקרא בעל העיטור שנת ארבעת אלפים תתקמ"א. ונפטר הרב המובהק הר' אברהם בר דוד בפשיקראס³ שנת ארבעת אלפים תתקנ"א ליצירה והוא עשה השגות לחיבור הרמב"ם וראה אותם הרב ז"ל ואמר מעולם לא נצחני אלא בעל מלאכה אחת והעיד עליו רבי יהושע ו' שועיב בפ' פינתם ששמעו שהיה אליהו נראה אליו. הר' ברוך מגרמזיא תלמיד רבינו תם

¹ לימרו. MS.² אלעקירא ארפעא. MS.³ בפשיקראנו. MS.

IV.

✽ ספר הקבלה לר' אברהם בר' שלמה ✽

אמר אברהם בן החכם השלם החסיד הר' שלמה מטרומייאל לפי שהרב רבי אברהם בר דוד ז"ל חיבר ספר זה הנקרא ספר הקבלה הנ"ל שנת ד' אלפים וט' מאות ואחד ועשרים לבריאת עולם והביא שם דורות החכמים שהיו מאנשי כנסת הגדולה עד דורו שהוא דורו של רב יהוסף הלוי בן מיוגאש תלמיד רב אלפס רבו של הרמב"ם. וראיתי להשלימו משנה¹ שנפטר הרב ז"ל שהיא שנת ד' אלפים תתקמ"ו עד שנתינו זאת שהיא שנת חמשת אלפים ומאתים ושבעים ליצירה להודיע לדורות הבאים אחרינו היא הקבלה נמשכת מהרב לתלמיד משנת² נתינתה מסיני מהיום ועד כאן וכן יהיה עד יהיה מורה צדק וראיתי לחלקו לשלשה שערים:

השער הראשון אביא בו החכמים שהיו לפני הרב שלא הזכיר בספרו:

השער השני הזכיר בו החכמים שהיו אחר פטירת הרב ז"ל עד פטירת הר' יצחק קאפאנטון ז"ל מאור הגולה שמימיו הם שותים כל ישראל עד היום:

השער השלישי הזכיר בו המלכים שמלכו בארץ ספרד עד מלך המלך פירנא[נ] דו י"ש. ועל מלחמותיו אשר נלחם על מלכות גרנאטא. ועת גרשינו מספרד. וכל הצרות שעברו והשמדות במלכות פיר[נ]אנדו ופורטוגאל בימי המלך מאנויל על יד הפרץ מפושעי ישראל. והטובות שעשה ה' עמו שארית הפליטה הנשארת היום במלכות פאס. והחכמים שקבלו מהר' יצחק קאפאנטון ז"ל. ואזכיר שם קצת זכרון מלכי פאס עד מלך מלכי צדק מולאי מחמד בן המלך הגדול מולאי אלשיך חסיד מחסידיו א"ה שקבל היהודים המגורשים מספרד ועשה טובה עם ישראל עד יום מותו כי למחיה הקימו אלהים על מלכות פאס. ואזכיר שם מ"ש הר' אברהם זכות ז"ל מה שהיה בעולם משנת חמשת אלפים ומאתים ושבעים עד שנת ר"פ"ה ל'פ"ק. ואכתוב שם הישועות והנחמות שעתידין להיות בביאת משיחינו בקרוב אמן:

השער הראשון בזכרון החכמים שהיו לפני הרב שלא זכר הרב בספרו. החכם הר' יעקב בן יקר והחכם רבי יצחק הלוי רבותיו של ר'ש' נפטרו שנת ארבעת אלפים תת"ל. הר'

¹ משעה MS.

² משעת MS.

ושישמעו פלא גדול כזה לא שמענו ולא ראינו עצירת גשמים באלה בשנת ר'מ'ז ט' חדשים
 [גינארו פ] ¹בריר מארסו אבריל מאיו גוניו גוליו כמעט לא יררו גשמים על [הארץ. ר'מ'ז] ¹
 מצד ההשנחה האלהית שער החטה היה שווה צ' זהובים ושער השעורה מ"ה. בשנת ר'מ'ז
 לקח אדוננו המלך תראגה ובלם מלאגה ולכד מדינת מלאגה העיר ההוללה היושבת על
 שפת ים מערב ביום שבת כ"ט יום לחדש אב שיום זה היה י"ח לאנושטו ² שנת
 [אלף ופ"ח] לנצרים ויצר עליה [ד'] ³ חדשים ושבו כל אנשי העיר כמו י"ב אלף נפשות
 מישמעאל ובתוכם כמו ד' מאות נפשות מישראל והקהלות פרו את נפשם בסכום רב ²:

❖ תם בילאו ❖

¹ MS. injured. ² MS. injured to the end. ³ Supplied from p. 111, l. 13.

קסונטינא ע"י המלך תוגר ביום ג' כ"ט ממאיו שנת ה' אלפים ר"ג. נשחת דון *אלוארדו דילונה מאישטרי דישאלינו¹ ביום ג' לגיונו שנת ה' אלפים [ר"ג]. המלך דון גואן מלך מ"ט שנים וימת בפאליחליר² שנת ה' אלפים ר"מ. נאסף הצדיק אדני אבי ז"ל בערב הפסח שנת ה' אלפים ר"מ סימן הצדיק אבד. הקים הש"י רוח סערה באשביליא ויטבר כל עצי השדה ואילן גדול של נראנו שבר שנת ה' אלפים ר"ג. נפטר הגאון ר' יצחק קנפנטון בפיניאפייל שנת ה' אלפים ר"פ. נפטר דון אלונשו מפורטוגאל הלך בחיל גדול ולכד ארזיליא וטננאר ביום ז' כ"ד מאנושטו ה' אלפים ר"ל. נלכדה נגרופונטי ע"י המלך חוגר ביום ה' י"א לגוליו שנת ה' אלפים ר"ל. יום ז' כ"ז לסיון שנת ה' אלפים ר"ל קדשו את השם ח' יהודים משפולבירא³ ויהרגו אותם במאמר השופט אשר למלך על לא חמס בכפם השנים מהם נסחבו והשנים נשרפו באש והר' נתלו על העין. המלך דון אנריק בן המלך דון גואן מלך כ"א שנה וימת במדריט שנת ה' אלפים ר"ל. המלך דון פיראנדו בן המלך דון גואן מלך י"ט במלכות קשטיליא שנת ה' אלפים ר"ל ונשא את איזבל בת המלך דון גואן בשנת ה' אלפים ר"ל. המלך דון אלונשו מפורטוגאל עלה על לבו למלוך במלכות קשטיליא ויבא הוא וכל שריו ועבדיו וכל הפרתמים ושרי המדינות כמה אלף שולף חרב וכסף וזהב הרבה עמהם ונלחם עמו המלך דון פראנדו בין סאמורה ובין תורו וישב במלחמות קרוב לשנה אחת וחזר למלכותו בבשת פנים הוא וכל הנשארים עמו אחר שהמיתו בהם יותר מוח' אלפים איש והיה זה ביום ששי לעת ערב ג' ימים לחדש אדר שנת ר"ז שיום זה היה ראשון למארכו שנת ת"ע' לנצרים. בשנת ה' אלפים ר"ל רעב גדול עד שעלה השער של החטה במאתים מחמישים זהובים והשער של השעורה בכ"ח זהובים. ובשנת ה' אלפים ר"ט ר"מ ר"מ' ר"מ' שבע גדול בכל העולם. נלכדה אלהאמה ע"י דון רודריגו שנת ר"מ. בשנת ר"מ' התחילו⁴ השופטים אשר למלך במדינת אשביליא ובכל מלכות ארגון וקשטיליא לחקור כנגד כל האנוסים על ענין הדת וברקו אחריהם ומצאו שמקצתם היו מאמינים בדת אלהי ישראל ונדונו כלם בשרפה וממונם למלך ה' והבאתי את השלישית באש עיין בפ'ר'ש' ז"ל בסוף זה הספר. בזאת השנה צוה המלך בכל מלכותו להבדיל בין ישראל לגוים במגוריהם ובכל מושבותם רונדה ומרביליא וקר[ט]אניא וקסארה כל אלה הערים לכל חבל השרקאיה מלכות מולאי אבו אל חסן מלך גרנאטה לקח אדונינו המלך דון פיראנדו בשנת ר"מ. בשנת ר"מ' שהוא שנת ת"פ' לנצרים י"ח לחדש חשון ביום הזה הנשם על הארץ ששים יום וששים לילה ולפי האמת מהמבול עד עתה אין זכרון לראשונים וגם לאחרונים שבדור הזה שיראו

משפולניא. MS. ³ So MS. ² See p. 110, l. 20. אלוארו . . . די שאנטיאנו ¹
See below, p. 110, l. 26. ⁴ MS. injured. See below, p. 111, l. 7.

שצוה המלך דון פידרו לעשות לו ונתנו סימן קל מהרה. והרל'ב'ג הנקרא מאישטרי לאון פ' התורה ונפטר בפרפינין שנת ה' אלפים ק"ל. והר מנחם ו' זרח בן הרב הקדוש ר' אהרן מצרפת שחבר צדה לדרך לכבוד דון שמואל [א] בראבניל שהושם שמו גואן שאנניש די שביליא תלמיד הר' יהודה ו' אשר ותלמיד הר' יהושע ו' שועיב ונפטרו בטוליטלה שנת ה' אלפים ק"ל. הר' משה הכהן חבר עזר האמונה שנת ה' אלפים ק"ל. המלך דון אנריק הכתוב למעלה מת בשנת ה' אלפים ק"ל. נפטר הר' חסדאי בסרקוסטה שנת ה' אלפים ק"מ. המלך דון גואן בן המלך דון אנריק מלך כ"ג שנים וזה המלך רכב על הסוס באלקלעה ורץ בו ונפל ממנו ורמסו ברגליו ושם ידיו על ראשו ומחצה וחלפה רקתו שנת ה' אלפים ק"א. ובשנת ק"א צוה זה המלך לבטל ולהסיר חשבון שיזאר שהיו מונין ממנו כל הגוים והתחילו למנות למנין ישו הנוצרי. עוד שם כמו האויבים על היהודים ועשו בהם כרצונם מכת הרב ואבדן ושבו¹ נשיהם ובניהם וטפם וחוליכום למכרם לעבדים ולשפחות והבנות הוליכום ויקאנוש על הים ועשו בהם הפקר והמירו דתם בדת אלהי נכר הארץ יותר ממאתים אלף יהודים בסבת המלך שהיה נער שנת ה' אלפים ק"א ונתנו סימן אל קנא. שמד ארסדיינו² באשביליא ובאולינסאי וליר[יד]ה וברעלונה ומיורקא שנת ה' אלפים ק"א והסי' אל קנא :

המלך דון אנריק בן המלך דון גואן מלך י"ז שנה וימת בשנת ה' אלפים ק"ס
בזמן היה הרב דון מאיר אלגואדיש חכם גדול שנת ה' אלפים ק"ב :

גלח ויסינטי ע"י דוניא קטלינא המלכה ועל יד דון פיראנדו מלך ארגון המירו את
דתם יותר ממאתים אלף יהודים שנת ה' אלפים ק"ב. הקים השם רוח סערה מפרק הרים ומשבר סלעים ושבר כל הספינות שבים וכל עצי השדה שבר שנת ה' אלפים ק"ב. המלך דון גואן מפורטוגאל בזכות האנוסים שקבל א'ע'פ שהלעיגו באמונתו³ מדינת צבת[ה] היושבת על שפת הים מערב חוף שעה אחת ומצאו שם אבן אחת שהיה כתוב בה נבנית מדינת צבתה ע"י שם בן נח שנת ה' אלפים ק"ע וימת המלך שנת ה' אלפים ק"ן. ואחריו מלך דון דוארטי בנו ה' שנים ואחריו מלך אחיו דון פידרו דלגינטי כ"ד שנים. ואחריו מלך דון אלפונשו בן המלך דון דוארטי וזה המלך הלך לטעאר⁴ עשרים יום לחדש אינירו שנת ר"ב בחיל גדול והרגו הישמעאלים בהם יותר מאלפים גוים גבורי פרטוגאל מהם עשרים מאפולש דוראדש⁵ שנת ה' אלפים ור"ב. נפטר הר' מנחם הארוך בסאמורה שנת ה' אלפים ק"פ. נפטר הר' שם טוב ו' שם טוב בבאלידולית⁶ שנת ה' אלפים וק"צ. חזרה העטרה לישנה ונתמנה לרב דון אברהם ביננישטי שנת ה' אלפים ק"צ. נלכדה

¹ MS. injured.² So MS. Omitted on p. 110, l. 7.³ Omission. See

p. 110, l. 14.

⁴ טנאר ?⁵ See p. 110, l. 24.⁶ MS. באלידולית.

מרוטנבורק שנת ה' אלפים ע"ב. נפטר הר' יצחק ישראל בעל יסוד עולם שנת ה' אלפים ע"ב. נפטר ר' חיים אחיו ורבו של הר"א ש ז"ל שנת ה' אלפים ע"ד. נפטר הר"א ש ז"ל בטולטלה שבת¹ ט' ימים למרחשון שנת ה' אלפים פ"ה²;

ביום ששי בין הערבים כ"ג לחדש אדר שנת ה' אלפים פ"ח³ חרה אף היטם בעמו וימת מלך צרפת שהיה מולך על נבארה ויקומו עמי הארץ להשמיד להרוג את כל היהודים אשר במלכותם ויהרגו באשכיליא די נבארה ובשאר מקומות אשר בארץ ט' אלפים יהודים. הר' אברהם בר שלמה נ' טוארת תלמיד הרשב"א ז"ל חבר חקות הדיינים שנת ה' אלפים ין. נפטר הרר יששכר הלוי תלמיד הר"א ש ז"ל שנת ה' אלפים צ"ב וחבר קיצור לתרומות הגדול. רבי ירוחם חבר אדם וחזו ומישרים שנת ה' אלפים צ"ד. הר' דוד אבודרהם בר יוסי תלמיד הר' יעקב נ' אשר אשר פירש התפלות באשכיליא שנת ה' אלפים וק'. נלכדו היהודים במלכות קשטיליא ע"י גונסאלו מארטיניש דילאש קשטיליאש שנת ה' אלפים ק"ג⁴. ונתנו סימן שנת מר. נפטר הר' יהודה נ' אשר בן הר"א ש ז"ל בטליטלה שנת ה' אלפים ק"ט:

המלך דון אלונשו בן המלך דון פראנדו חותנו של דון גואן מנואיל מלך מ"ג שנה בשנת ה' אלפים ס"ז והוליד ח' בנים דון פידרו דון שאנני דון פראנקי דון פראנקו דון תיליא⁵ דון גואן דון פראנדו דוניא וליאונור וזה המלך צוה לעשות הנלחים ווינייאש ולכד גיברלטאר⁶ ואלקלעה להריאל ואלגזירה ואשפילגו ואולוירא⁷ ומקומות אחרים ובימיו חזרו הישמעאלים ללכוד גיברלטאר מידו ויצר עליה המלך ומת עליה ממגפה ביום ששי פרנאיישאן דולינשו⁸ כ"ז די מארסו שנת ה' אלפים ק"י ליצירה שהיא שנת אלף לנצרים וש' ומשם נסעו כל המחנה ויוליכו למלך לאשכיליא ושמה קברו אותו ובזמנו היה חשר דון יוסף דונאכניה⁹ והחכם ר' יוסף נ' גקטיליא הקבור בפנייהפייל¹⁰ ושם קבור אצלו הרב ר' יצחק קנפנטון ז"ל ורעשה ארץ באלול שנת ה' אלפים ק"ז:

המלך דון אנריק בן המלך דון אלונשו הרג את המלך אחיו דון פידרו מנואיל¹⁰ והיתה עת צרה גדולה לבל הקהלות אשר בכל מלכות קשטיליא והקהל הקדוש קהל טליטלה לקו כפלים עד אשר אכלו בשר בניהם ובנותיהם וימותו במצור כשמונת אלפים יהודים גדולים וקטנים ונשארו מתי מעט וישם עליהם מלך מס אשר לא נותר פת לחם ליישב בה שנת ה' אלפים ק"ל. ובימיו נפטר דון שמואל הלוי בטליטלה בבית הסוהר מיסורין גדולים

¹ MS. שנת. ² ע"ח. See p. 109. ³ ק"י, p. 109. ⁴ So MS. See below, p. 109, l. 18. ⁵ MS. גיברלטאר. ⁶ See p. 109, l. 19. ⁷ See p. 109, l. 20. ⁸ See p. 109, l. 21. ⁹ MS. בפנייהפיאל. ¹⁰ MS. מנוטאל.

סדר ותקן חקים ומשפטים בענין הדתות שלהם לשפוט כל הגוים ממלכותו וקרא אותם לאש שיטי פרטידאש¹ כנגד כל השבעיות וצוה לשמור ולעשות את כל החקים ואת כל המשפטים האלה ושעל פיהם ישפטו כל הישופטים ומשיצאו ספריו וחקיו ומשפטיו אלה ונתפשטו בכל המלכות הסביבו כל החכמים והמלכים וכל הישרים וכל העם הבאים אחריו לנהוג בהם עד היום. ובזמנו היה החכם המקובל ר' יעקב נקטיליא הקבור בשגוביא ורבו החכם * אבר די פראויש². נפטר הרמב"ן ז"ל מגירונדא בירושלם שנת ה' אלפים ב'.³ נפטר הר' יונה מגירונדה בטליטלה תלמיד הרמב"ן ז"ל והר' מאיר הכהן מנרבונא שבא מברצלונה שנת ה' אלפים כ". הר' אברהם בר יואל העזרי הנקרא אבי העזרי ממאינצה⁴ שנת ה' אלפים כ"ד. הר' שלמה בר עלי משוריא תלמיד הר' יונה כתב חרושים מהתלמוד כפי מה שקבל ממנו שנת ה' אלפים כ"ד. נפטר החסיד הקדוש רבי יחיאל בן אשר אביו של הרמב"ן ז"ל בחול המועד של סוכות והעיר עליו בצוואתו ר' יהודה בן אשר נינו של הרמב"ן ז"ל ששחק בארנו לעיני כל הקהל ושכא לביתו ולבית המדרש אחר פטירתו שנת ה' אלפים כ"ד. הר' יצחק בר שלמה בן סחולה⁵ המשורר הגדול חבר משל הקדמוני שנת ה' אלפים כ"ח. נפטר הר' יצחק בעל החוטם מקורביל חותנו של הר' יחיאל מפריש חסיד גדול מנדולי אטרא⁶ חבר ספר המצות הקטן הנקרא עמודי הגולה שנת ה' אלפים ל'. המלך דון שאנני בן המלך דון אלונשו החכם מלך אחריו עשר שנים בשנת ה' אלפים נ"ב ולכד טריפה. נפטר הר' משה בר שם טוב מעיר ליאון וחבר משכן העדות שנת ה' אלפים נ"ג. ישב הר' אהרן הלוי בטליטלה שנת ה' אלפים נ"א. הר' בחיי בן אשר תלמיד הרמב"ן ז"ל פי התורה שנת ה' אלפים נ"א. הר' חיים בן שמואל בן דוד מעיר תודילה תלמיד הרמב"ן ז"ל חבר צדוק החיים וצדוק הכסף שנת ה' אלפים נ"א. המלך דון פיראנדו בן המלך דון שינאני מלך י"א שנים בשנת ה' אלפים ס"ב ולכד אלקדיטי. ובזמנו זכרונות המלכים אומרים כי זה המלך גזר להרוג שם גוים מיוחדים להוליכם לארץ גזירה למדבר שמם ולהשליכם מראש הסלעים הגבוהים לתחתית ההר ובעת המושפט צעקו וניסאו קולם ואמרו שמעו עמים כלכם המלך גזר עלינו להרגנו שלא כדון ואפי' לשמוע ולקבל טענותינו לא רצה לכן אנחנו מזמינים אותו שילך ויראה לדון עמנו תוך ל' יום והעידו שמת אותו המלך בתוך אותו זמן לפי האמת ענין גדול הוא זה. נפטר החסיד הרב מרונטנבורק רבו של הרמב"ן ז"ל בבית הסתר שנת ה' אלפים ס"ה. גירוש צרפת היה בחדש אב שנת ה' אלפים ס"ז. נפטר הרמב"ן ז"ל בברצלונה תלמיד הר' יונה ז"ל שנת ה' אלפים ע'. נפטר בעל המרדכי תלמיד הר' משה מקוצי ז"ל והר' מאיר בר ברוך שנת ה' אלפים ע'. תש"ב בן תלמיד הר' מאיר

¹ MS. פרנומאש. See below, p. 109, l. 4.

² So MS.

³ MS. ממאינצה.

⁴ MS. סקולה.

⁵ So MS.; לוסרא.

די ליאון מלך ל' שנה בשנת ד' אלפים, תתקפ"ב ליצירה שהיא שנת אלף ר"ב למנין הנצרים ונשא את דוניא ביטאריס¹ בת דון פילפי קיסר מקסטנטניא ולכד לוישה² וקורטובה וכל הערים שליפרוטירה³ בשנת ד' אלפים תתקצ"ו ליצירה שהיא שנת אלף ק'ל"ו לנצרים. ואח"כ לכד שביליא בשנת ד' אלפים ח' ליצירה ולמנין הנצרים שנת אלף ר"מ"ה ומת בשביליא שנת ד' אלפים י"ב ליצירה שהיא שנת אלף ר"נ"ב לנצרים. הר' שמואל הכרדי בן הר' יצחק חבר תרומות הגדול שנת ד' אלפים תתקפ"ה. נפטר רב טודרוס הלוי בר יהודה הלוי שנת ד' אלפים תתקפ"ה. שמד גדול באישטורנא ומיורנא וכן אויניו⁴ וטורו וסמורה ושלמנקה וגרנאדיליא וסיבדאט רודריגו⁵ ובאותו יום המלך מליאון לקבר יצא שנת ד' אלפים תתקפ"א. נפטר הר' יעקב מקורבילי המקובל שנת ד' אלפים תתקפ"ג. הר' משה מוקצי תלמיד הר' שמשון ז"ל בעל התוספות והר' יהודה החסיד והר' ברוך מגרמישה הוכיח בספרד במצות תפלין וחבר ספר מצות הגדול שנת ד' אלפים תתק"ל. [רבי אליקים חותנו של ר' אברהם זקנו של ר' מרדכי בעל המנהיג חבר מחזיק הברק והעיד בספרו שראה הרבה מו"ב אלף אדם יהודים שנת ד' אלפים תתקצ"ה. נפטר הר' עזרא רבו של הרמ"ב ז"ל שנת ד' אלפים תתקצ"ה. נלכדה וילינסיאה ע"י סיד רוי⁶ דיאין ביום ד' יום אידם שקורין ס' מיניל שנת ד' אלפים תתקצ"ה :

באלף הו' רבי יואל העזרי תלמיד הר' אפרים מריגנשפורק⁷ חתנו של אבי הירחי והר' אלעזר בר שמשון נפטר שנת ה' אלפים ד'. נפטר הר' *מאיר הלוי⁸ בר' מודרוס בטליטלה בחג המצות שנת ה' אלפים ד'. המלך דון אלונשו החכם בן המלך דון פיראנדו הנוכר מלך אחריו ע' שנה בשנת ה' אלפים נ"ב ליצירה שהיא שנת אלף ר"ן לשיטאר⁹ ושנת אלף ר"ב למנין הנצרים ונשא את דוניא פילונטי¹⁰ בת המלך החכם המעולה דון גייאמי מארגון שקבל החכמה מהרמ"ב ז"ל והוליד ממנה שני בנים דון פיראנדו דילה סירדא ודון אלונשו דילה סירדא ולכד מלכות מורסיא. ובשנת ד' למולכו צוה להחכם גודישאל בן מונטי אלכנה קוניטבל במדינת טליטלה להעתיק מלשון הגרי ללשון לעז ספר הנכבד שייסד החכם אלבוטאני עבד אלרחמאן בן עמר אסופי שדבר בענין הכוכבים והמזלות וצורתם כמו שהם חקוקים בשמים¹¹. ועוד היה כתוב בו הלוחות שייסד זה המלך בענין התכונה ועיני ראו זה הספר הנכבד המעולה והוא כתוב כלו מזהב טהור ואומר אני שמי שלא ראה זה הספר לא ראה חפץ מפואר ומעוטר כל ימיו. וזה המלך ברוב חכמתו שהיה חכם גדול בכל חכמה

¹ Beatriz.² So MS. Omitted p. 108, l. 21.³ La Frontera.⁴ Or

אויניו, Ivize?.

⁵ MS. מודריגו.⁶ So MS.⁷ MS. מריגנשפיקרי.⁸ MS. injured.⁹ MS. לשמר. See below, p. 110, l. 3.¹⁰ See p. 108, l. 24.¹¹ See Yohasin(ed. Filipowski, p. 222^a) and below, p. 109, l. 1.

ואלמרייה ע"י אדום שנת ד' אלפים תתק"ה. נפטר ר' חייא אלדאורי מיוחס מורעו של דוד שנת ד' אלפים תתק"ד. נפטר הר' אברהם ו' עזרא בקלהורא שנת ד' אלפים תתקכ"ה. אבותיו היו מגדולי גרנאדה ומסורת היא בדינו קהל גראנדה שהיא מיושבי ירושלם עיר הקדש מבני יהודה ובנימין. הר' דוד קמחי שנת ד' אלפים תתקל'. נפטר ר"ת נינו של רשי ז"ל במדינת רמור¹ ג' פרסאות מטריוויש שנת ד' אלפים תתקל' וחבר ספר הישר. הר' אפרים מרגנשפורק² מאשכנז שנת ד' אלפים תתקל"ה. הרב הגדול רבי יצחק בר' שמואל היה בן אחותו של ר"ת הנודע בעל התוספות אשר למד ולימד בישיבה כי העידו עליו רבני הצרפתים ז"ל כי נודע ונתפרסם שהיו לומדים לפניו ס' רבנים שכל א' מהם היה שומע ההלכה שהיה מגיד גם היה לומד כל א' לבדו מסכתא והיו חוזרים על פה שנת ד' אלפים תתקל"ה. רש"ב'ס נינו של רשי ז"ל אחיו של ר"ת ז"ל שנת ד' אלפים תתקל"ה. רבי שמשון משנין³ ז"ל בעל התוספות תלמיד מובהק מהר' יצחק הזקן בעל התוספות שנת ד' אלפים תתקל"ה. נפטר הר' יהודה הלוי בר שמואל והר' יצחק קרדינאל שנת ד' אלפים תתקל"ה. חבר ר' משה בר מיימון ז"ל קבל מהר' יצחק הזקן בעל התוספות. נפטר הר' אברהם הלוי בן דוד שקדש עצמו על ייחוד השם בטוליטלה חבר ספר הקבלה. ועוד חבר בעיקרי האמונה ספר אלעקידה אלרפיעה. ועוד ספרו הנכבד שחבר בחכמת התכונה שנת ד' אלפים תתקנ"ו. נפטר הרב המובהק הר' אברהם בן דוד בפושקרוש שנת ד' אלפים תתקנ"ה והעיד עליו הר' יהושע ו' שועיב בפר' פנחס ששמע שאליו ז"ל נראה לו:

ביום עשרים ושמונה לירח אב שנת ד' אלפים תתקנ"ו לחדוש העולם נלכד מבצר קאשטרו מליאון ונשרפה העיר של היהודים ובית הכנסת שלהם ותפסו כל היהודים ועמדו במצור ובמצוק ובאו עליהם שני מלכים המלך דון אלונשו מקיטיליא והמלך דון גאלימיש⁴ מארגון בג' בשבת עד יום ה' בח' לחדש אב והוליכו אותם בר"ח אלול יום שבת בשבי אנשים ונשים וטף. הר' ברוך מגרמישה תלמיד רבי' תם ורבי' יצחק בר' שמואל ורבי' יואל העזרי חבר ספר התרומה שנת ד' אלפים תתקס'. נפטר הר' יוסף ו' צדיק בקורטבה שנת ד' אלפים תתקס'. הר' בחי ו' בקודה חבר חובת הלככות הארוך שנת ד' אלפים תתקס'. הר' אברהם בר יצחק אב ב"ד מלוגיל והר' יוסף ו' פלט שנת ד' אלפים תתקס"ה. הר' יונתן הכהן מלוגיל בעל הפירושים שנת ד' אלפים תתקס"ה. נפטר הר' אליעזר ו' מואח בטוליטלה שנת ד' אלפים תתקס"ה. ר"ת מאורליניש והר' אהרן מפולג שנת ד' אלפים תתקס"ה. הרמ"ב ו' ז"ל פי' התורה וחדושים מהתלמוד בגירונדה שנת ד' אלפים תתקנ"ו. החכם הר' ליאון ברומא שנת ד' אלפים תתקנ"ו. המלך דון פיראנדו הג' מלך מקיטיליא ומליאון בן המלך דון אלונשו

¹ MS. רימירו.

² MS. מורגישפורקי.

³ MS. משנין.

⁴ So MS.

טוב ומעשים טובים על ארבעתם. נהרג ר' יוסף בנו בגרנאטה ביום שבת ט' בטבת שנת ד' אלפים תתכ"ז הוא וכל קהל גרנאטה. נלכדה סראנוסה על ידי סירי רודיאן¹ שנת ד' אלפים תתכ"ז ליצירה שהיא שנת אלף ס"ז לנצרים. נפטרו ר' יעקב ו' יקר והר' יצחק הלוי בר אשר הלוי רבותיו של ר'ש' ז"ל שנת ד' אלפים תתל"ל. נפטר הר' שלמה ו' גבירול המשורר הגדול שנת ד' אלפים תתל"ל. הר' יהודה ו' בריולי חבר כפר העתים. נפטר הר' גרשום הצרפתי מאור הגולה שנת ד' אלפים תתל"ל. הר' יצחק בר ראובן מברצלונה שנת ד' אלפים תתל"ל. הר' יצחק בר ברוך מקורטבה והר' יצחק בר יהודה ו' גיאית והר' אברהם הנשיא בר מאיר בן שרתיקאש והר' משה בר יעקב ו' עזרא מורע המשרה וחכם גדול [המלך דון אלונשו מלך] שנת ד' אלפים *תתס"ב ליצירה שהיא שנת [אלף] ק"ב לנצרים ולכד טוליטלה מיד המלך יחיא נכדו של מלך עלי מימון חבירו ביום ד' כ"ד די מאיו שנת ד' אלפים תתס"ב² ליצירה שהיא שנת אלף וק"ב לנצרים ויצר עליהם ו' שנים וא"ח"כ לכד הרבה מקומות ונתמנה קיסר ממלכות קשטיליא:

נפטר הרב הגדול הר' יצחק אלפאס בר יעקב ז"ל בן צ' שנה באוליסאנה שהיא סמוכה לקורטבה והיתה העיר כלה מישראל וקבלה היא בידנו שהיא משארית גולת ירושלים שנתיישבו שם ובנו העיר וחבר הלכות כמו תלמוד קטן ומימות רב האוי ז"ל לא נמצא כמותו בחכמה וקבל מרבי' נסים ור"ח ונפטר שנת ד' אלפים תתס"ג. נפטר רבי' שלמה ז"ל נר ישראל בטרוריאש שנת ד' אלפים תתס"ה. הר' שמחה מויטרי תלמיד רשי ז"ל שנת ד' אלפים תתס"ה. נפטר הר' נתן הבבלי בעל הערוך שנת ד' אלפים תתס"ה. נפטר הר' יהוסף הלוי בן מויגאש בר מאיר באוליסנה שנת ד' אלפים תתק"א תלמיד הר' יצחק אלפאסי ואמרו עליו שאפי' בדורו של משה לא אשתכח כותיה ומוסף על חכמתו הגדולה היו מדותיו מעידות שהיה מורע מ'ר'ע"ה שהיה ענו מאד מכל האדם. נפטר הר' צדיק ו' צדיק שנת ד' אלפים תתק"ט. הר' זרחיה הלוי מגירונה יסד ספר המאור בלוגיל שנת ד' אלפים תתק"ק:

כתב ו' אלתראס ספר שחבר אבו אלפרנ' המסית והמדיה תחלת ספרו פי אלתאלים³ בכל סדר בראשית וזכר בו על אלהים תועבות גדולות מעידות על סבלותיו וחסרון דעתו והכניסו לקשטיליא והטעה אנשים הרבה ומת ו' אלתראס לגיהנם ונשארה אשתו האורורה והיו קורין אותה אלמועלמה וסומכים עליה בקבלתם ושואלים זה לזה היאך חיתה עושה אלמועלמה ועושים כמות עד שנתחזק הר' יוסף הנשיא פאדוואל⁴ והשפילם וגרשם מכל מבצר קשטיליא חוץ ממבצר אחד קטן שנתן להם מפני שלא רצה להרגם שאין דנין דיני נפשות בזמן הזה שנת ד' אלפים תתקי'. נלכדה לרידה פרנאח⁵ וטורטושה

¹ So MS.² MS. תתס"ב. Passage corrupt. See p. 108, l. 13.³ So MS. See p. 81, l. 7.⁴ So MS. See p. 79, l. 15.

הוה שנת ד' אלפים תקנז. נפטר רב מרי הלוי בר רב מישרשיא שנת ד' אלפים תקלז.
 בימי רב יהודאי גאון ז"ל היה ענין ושאל שם רשעים ירקב וענן זה מבית דוד היה והכירו
 בו שמין פסול כופני בן לא נסמך גאון ועמד להסית ולהדיח את ישראל מעל קבלת
 החכמים ונעשה זקן ממרא על פי ב"ד שנת ד' אלפים תק"ב. נפטר רב ביבי הלוי שנת
 ד' אלפים תקמז. נפטר רב ישעיה הלוי שנת ד' אלפים תקנז. נפטר רב יוסף בר רב
 שילא שנת ד' אלפים תקעז. נפטר רב יוסף בר יהודה חסיד גאון ומלומד בנסים והעיד
 רב יהודה אבי אביו של רב שרירא גאון ז"ל סופר שלו שאליהו ז"ל היה נראה ביישובתו
 כמה פעמים שנת ד' אלפים תקפז. רב עמרם גאון ז"ל שלח סדור התפלות לספרד שנת
 ד' אלפים ת"ה. נפטר רב פלטוי גאון ז"ל שנת ד' אלפים ת"ס"א. נפטר רב מתתיה
 בר [ריבין] שנת ד' אלפים תר"א. נפטר רב צמח בר רב פלטוי שנת ד' אלפים
 תרלז. נפטר רב קימיו שנת ד' אלפים תרנז. נפטר רב יהודה בר רב שמואל אבי אביו
 של רב שרירא שנת ד' אלפים תרע"א. נפטר רב חנינא אביו של רב שרירא גאון שנת
 ד' אלפים ת"ש"א. נפטר רב אהרן הכהן בן סרגנדה¹ שנת ד' אלפים ת"ש"ב. נפטר
 רב שרירא גאון ז"ל והלשינו בו פריצי ישראל ונתלה בידו אחת בבבל שנת ד' אלפים
 תשנז. נפטר הרב ר' חנוך הבבלי בן הרר משה מקורטבה שנת ד' אלפים תשע"ה. המלך
 דון פיראנדו מלך בשנת ד' אלפים תשע"ה ליצירה שהיא שנת אלף ט"ז לנצרים, ובשנת
 ל"ד למלכו שהיא שנת אלף מ"ט לנצרים שלח זה המלך שרים רבים ונכבדים למלך ו'
 חביב מלך מישביליא בעד העצמות של שאלטי גידרו² החכם הגדול והולכיכום לקבור אותם
 בעיר ליאון. וזהו שהוצרכנו לכתוב בחבורנו דברים שנראים דברי הבאי הוא שבומנו זה
 ראינו בעינינו קצת מה שכתב שאלטי גידרו החכם הגדול כנביא המתנבא ענינים גדולים
 שהיו עתידים להיות אחר ת"ש שנה. נסמך רב שמואל הלוי לנגיד ועמד בהיכל המלך
 שנת ד' אלפים תשפז. נלכדה ירושלם ע"י אדום ונעקרה מלכות ישמעאל שנת ד' אלפים
 תשפז. נפטר רב שמואל בר חפני הכהן ראש ישיבת מתא מחסיה חותנו של רבינו האיי
 ז"ל שנת ד' אלפים תשפז והוא חבר ספרים רבים. נפטר רבי' האיי ז"ל ראש ישיבת
 בבל בן צ"ז שנה בערב י"ט האחרון של פסח שנת ד' אלפים תשפז והוא חבר מקח
 וממכר וספרים רבים והוא סוף הגאונים והרביין תורה בישראל יותר מכל הגאונים ומבית
 דוד היה מורע המלוכה ומבני זרובבל בן שאלתיאל ומורע רבה בר אבוב וחותמו על
 הגלוונים שהיה שולח אריה היה חקוק עליו כמו שהיה על דגל [יהודה]³ ורגלי מלכי
 יהודה שנת ד' אלפים תשפז. רבי' חננאל ורבי' נסים התחילו ברבנות הא פירקא שנת ד'
 אלפים ת"ת. וחבר רבי' חננאל כפר המוקצעות. נפטר רב שמואל הלוי הנגיד תלמיד הר'
 חנוך דקורטובה שנת ד' אלפים תתטז וזכה לד' כתרים כתר כהנה וכתר לויה וכתר שם

¹ So MS.

² Sante Isidoro.

³ MS. injured; supplied from p. 67, l. 1.

באלף דה' ר' יהושע קבל מבר קפרא שנת ד' אלפים וט"ו, רב ששת סני נהור
 הוה וקבל מיטמואל שנת ד' אלפים וט"ו, ר' יוחנן קבל מר' אושעיא והאריך ימים רבים
 כי שמונים שנה היה ראש ישיבה ונפטר שנת ד' אלפים ל"ט, רב יהודה ורב הונא רבי
 יהודה היה ראש בנהרדעא אחר שמואל ורב הונא היה ראש בסורא ונפטר בשבת בשנת
 ד' אלפים ונ"י, נפטרו רבה בר נחמני הנקרא עוקר הרים ורב יוסף הנקרא סני ראש
 ישיבות שנת ד' אלפים ופ"ה ותלמידיהם אביו ורבא כי י"ב אלף תלמידים היו לו לרבה
 בר נחמני, נפטר רבה בר יוסף ראש ישיבה שנת ד' אלפים ק"ג, רב פפא היה י"ט שנה
 ונפטר שנת ד' אלפים ק"ג, רפרם בר פפא נפטר שנת ד' אלפים קמ"ג, חבור התלמוד
 שנת ד' אלפים וק"ע, רב אשי היה ראש ישיבה בסורא ס' שנה והוא התחיל לחבר
 התלמוד ולא הכפיק לסיים אותו, והיה בו תורה וגדולה וחסידות, *שמעאל אמימר בר מר
 יונקא וריש גלותא והונא מר שמו והוציא מן הכלל לנערי בני ישמעאל², תוך אותה שנה
 היה ראש ישיבה רבינא שנת ד' אלפים ר"ד, חיבר ר' יוחנן תלמוד ירושלמי שנת ד'
 אלפים ר"ן, מרימר ומר בר רב אסי והביריהם סיימו התלמוד הבבלי עם התקנות
 והגזירות והמנהגות שתקנו וגזרו חכמי כל הדורות שהיו מימות רבי' הקדוש ועד ימיהם
 וחתמו אותו בשנת ד' אלפים ר"ס"ה, ונתפשט בכל ישראל וקבלו אותו ולמדוהו ברבים
 חכמי כל דור ודור והסכימו כל ישראל עליו ועליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע:

סדר רבנן סבוראי נפטר ר' יוסי ראש רבנן סבוראי אחר פטירת רבינא שנת ד'
 אלפים ר"פ"ד, נפטר רב סימוןאי בפום בדיא שנת ד' אלפים וט", נפטר רב חנן
 מאשקיא שנת ד' אלפים ש"מ"ט, גברה יד מלך ישמעאל ונתן לאשה לר' בוסתנאי בתו
 של מלך פרס וגיירה ונעקרה מלכות פרס מן העולם שנת ד' אלפים ש"ע, מחמד התחיל
 לטעות טעותו ביום חמישי שני ימים לחדש אב שנת ד' אלפים ש"פ"ב ושנה ראשונה
 לחשבונם חשבון פרס שנת ד' אלפים ש"צ"ב, נפטר רב מישרשיא בר תחליפא סוף רבנן
 סבוראי שנת ד' אלפים ת"מ"ט:

סדר הגאונים נפטר רב חיינא גאון ז"ל מנהר פקוד ראש הגאונים שנת ד' אלפים
 תנ"ז, נפטר רב יעקב ראש ישיבה מנהר פקוד שנת ד' אלפים תצ"ג:

המלך אלכזור אחר הויכוח והחקירה שעשה עם ג' חכמים אחד נצרי ואחד
 ישמעאלי ואחד יהודי נתנייר הוא וכל שריו ועבדיו שנת ד' אלפים ת"ק, ר"ש קיירא בעל
 הלכות גדולות שנת ד' אלפים תקכ"א, נפטר רב אדא בר אבהו שנת ד' אלפים תקכ"א,³
 נפטר רב יהודה גאון ז"ל והוא חבר הלכות פסוקות ומהלכות גדולות קבצם וסניא נהור

¹ MS. רן.² Passage corrupt; see p. 61, l. 8.³ MS. תחקא.

ונשיא על ישראל ופ' תלמידים היו לו גדול שבכלם יונתן בר עוזיאל וקטן שבכלם ר' יוחנן בן זכאי, שנת ג' אלפים תשנ"ח:

הדרור ה'ט' רבן שמעון ורבן גמליאל הזקן בני הלל הזקן שנת ג' אלפים תשנ"ט. ביום ו' ערב שבת ופסח י"ב למחזור ר' נתלה שנת ג' אלפים תשנ"ז. אנקלוס הגר כשמת ר"ג הזקן שרף עליו ע' מנה צורי שנת ג' אלפים תת"ז. חורבן בית שני ע"י טיטוס שנת ג' אלפים תתנ"ח. שנת שמטה היה ר"ך ליובל. ובשנה שאחרי החורבן התחילו ישראל למנות מנין השמטות:

הדרור העשירי רבן יוחנן בן זכאי היה ק"כ שנה וקבל מהלל ושמיאי וה' תלמידים מגדולי ישראל היו לו לזיבן ואלו הם ר' אליעזר בן הורקנוס ור' יהושע בן חנניה ור' יוסי הכהן ור"ש בן נתנאל ור' אלעזר בן ערך שהוא הקליר ואמרו עליו במדרש דהוא קרוי והוא תניי והוא פייטן שנת ג' אלפים תת"מ. נמצאו י' דורות מזרובבל והבאים עמו עד ריבז. בן כוזיבא מלך בבתר שנת ג' אלפים תת"נ. ר' עקיבא ור' יוסי קבלו מר' אליעזר הגדול שנת ג' אלפים תת"פ. וחבריו של ר' עקיבא ר' טרפון ורש' בן אלעזר ור' יוחנן בן נורי ור' ישמעאל. אדרינוס הרג עשרה הרוגי מלכות ולכד בתר בט' באב שנת ע"ג לחורבן הבית והרג את רומילוס והכה בישראל מכה גדולה לא נראתה ולא נשמעה לא בימי נבחראדן ולא בימי טיטוס ושרף ר' חנינא בן תרדיון וס"ת עמו והרג את ר' ישבב הסופר ור' סימאי ור' הוצפית התירגמן. ור' יהודה בן בבא גם הוא נהרג על שגזר מלך רומי שמד שכל הנסמך יהרג והסומך יהרג והעיר שסומכים בה תחרב והלך הוא וסמך ג' זקנים שנת ג' אלפים תתק"א. ר' אלעזר בן שמעון שנת ג' אלפים תתקכ"ב. ר' שמעון בן יוחאי ור' מאיר גר צדק ור' יוסי ור' יהודה קבלו מר' עקיבא שנת ג' אלפים תתקל"ב. בימי אלו היה בטלמיוס וכתב ספר אלמנסטי. פסק המלכות שנת ג' אלפים תתקל"ד. ר' יוסי הגלילי קבל מר' טרפון שנת ג' אלפים תתקל"ט. אנטונינוס בן אסוירוס מלך רומיים היה אוהב את רבינו הקדוש כנפשו ואומרים שגירו בסתר שנת ג' אלפים תתקל"ט. נסתמה ונחתמה המושנה ע"י רבינו הקדוש שנת ג' אלפים תתקמ"ט. גאלינוס הרופא כתב ספר רפואות בימי רבינו הקדוש שנת ג' אלפים תתקמ"ט. רבי שמעון ברבי¹ כתב בריתות ומכילתות והוא סוף התנאים שנת ג' אלפים תתקע:

סדר אביראיים רב ושמואל ורב ירד לבבל ראשי ישיבה שנת ג' אלפים תתקע"ט. רבה חבר רבות וסיפרא דהוא תורת כהנים וספרי לבאר עיקרי התורה. ור' חייא חבר התוספתא לבאר דברי המושנה שנת ג' אלפים תתקכ"ב. נפטרו רב ושמואל ובר קפרא שנת ד' אלפים:

¹ MS. בר. See above, p. 57, l. 8.

הדור הששי יהודה בן טבאי ושמעון בן יטח וכוּעם קבלו מהם שנת ג' אלפים ת"מ:

ענין השמונאי ובניו עם חזנים שנת ג' אלפים תרפ"א. מלך יהונן בן שמעון בן השמונאי הנקרא הורקנוס הא' והרג את המנין ומלך מ' שנה שנת ג' אלפים תרפ"א. מלך אלכסנדר בן הורקנוס הנקרא ינאי מלכא¹ שהיה שונא את החכמים לפי שיום אחד של הערבה היה עומד על המזבח להקטיר ורצמו אחד מן החלמידים באחרונא² על טעמו ויום ימינו מעל המזבח ויאמר חרב ותרג בחכמים חזין שמעון בן יטח שהיה אחי אשתו. והיחשע בן פרחיה ברח לאלכסנדריא של מצרים עד שבקש שמעון בן יטח רחמים מאת המלך והחזירו שנת ג' אלפים תרפ"ז:

גוליוס המלך הגדול מתה אמו והוא בבטנה ובקעו את כריסה והיה מלך גדול מאד והוא החזיר המלוכה לרומיים. ואחריו מלך אנוכמוס בן אחיז המלך הגדול ג"ב שנה ואומרים שהוא מלך על כל העולם. ובשנת ל"ח למלכו נולד יישו שנת ג' אלפים תרע"ז:

נולד יישו הנצרי כפי דעת החכמים ז"ל שנת ג' אלפים תרפ"א. וכותבי יבנהות בישראל אומרים שיחשע בן פרחיה זה רבו של יישו הנצרי היה וא"כ הוא בימי המלך יון היה. וכותבי זכרונות באומות העולם אומרים כי בימי הורדוס נולד ובימי ארכיילוס בנו נתלה. ומחלקת גדולה היא זו שיש הפרש ביניהם וזהר ממאח ועשר שנים וכוונתו אומות העולם מכינים את דבריהם בכמה פעמים ואומרים שבשנת ש"ב למנין שמחות נולד ולאחר ל"ג שנה נתלה ושהיה מולדו בשנת ל"ח למלכות אנוכמוס מלך רומי בימי הורדוס ונתלה בימי ארכיילוס³ בנו והם טוענים כל כך לומר שלא עמד הבית ומלכות ישראל אחד תליתו אלא זמן מועט. ומסורת אמת בידנו מהמשנה והתלמוד שלא תליתו שום דבר כי יהושע בן פרחיה ברח למצרים בימי אלכסנדר המלך והוא ינאי מלכא ועמו ברח יישו הנצרי וקבלה אמת בידנו כי בשנת ד' לאלכסנדר המלך נולד והוא שנת ר"ס' לבנין הבית ושנת ג'א למלכות בני השמונאי[א]ים ובשנת ר"צ"ט לבנין הבית נתפס והוא בן ל"ו שנת בשנת ג' למלכות אריסטובולוס⁴ בן ינאי:

הדור השביעי שמעיה ואבטילון קבלו מהם וגרי צדק היו מבני בניו של כנחריב שנת ג' אלפים תר"ץ. מנין אלעזר שנת ג' אלפים תשכ"ב:

הדור דוח' הלל ושמיאי קבלו מהם. הלל היה ק"ב שנה ומבית דוד היה מורע המלוכה

¹ מלכאל MS.

² ארמילוס MS.

³ ארמבלס MS.

שנת ג' אלפים ש"מ, צדקתו בן יאשיהו מלך י"א שנה ועלה לכבל שנת ג' אלפים ש"מ, הרבן בית ראשון על יד נבוכדנצר הרשע שנת ג' אלפים ש"ח ועמד חרב ע' שנה, ברוך בן נריה קבל מירמיהו שנת ג' אלפים ש"נ, מת נבוכדנצר הרשע שנת ג' אלפים ש"ס, אויל מרודך בנו מלך שנת ג' אלפים ש"ס :

הדור הא' מאנשי כנסת הגדולה. עזרא וזרובבל בן שאלתיאל בן יכניה מלך יהודה ויהושע בן יהוצקל כהן הגדול חביריהם שנת ג' אלפים ש"ס"ח, עזרא הסופר קבל מברוך ומהגי ומרניאל ומחנניה מישאל ועזריה שנת ג' אלפים ש"מ, מת אויל [מרדך] ומלך בלשצר ג' שנים וזאת שנת ג' אלפים ש"פ"ב, דריוש מלך שנה אחת וזאת ע"י מלכות שמים ואחריו מלך כורש ג' שנים שנת ג' אלפים ש"פ"ח :

ארכנו פילוסוף הגדול היה בימי שמעון הצדיק שנת ג' אלפים ת"ח, בנין בית שני ע"י נחמיה וזרובבל ועזרא שנת ג' אלפים ת"ח :

הדור השני מאנשי כנסת הגדולה שמעון הצדיק בן יהושע בן יהוצקל כהן הגדול והוא היה האחרון מ"ב זקנים שנת ג' אלפים ת"י, אלכסנדרוס המלך עלה לירושלם ויצא שמעון הצדיק אליו לבוש בבגדי כהונה וכשראותו אלכסנדרוס המלך עמד מפניו ונשאתו וגדלו, וישאל ממנו שמעון הצדיק שלא יחרים את הבית וישלח להגלות את ישראל ותתנו שריו ועבדיו שריו וידעים שאמר להחרים ולעולם לא חזר מדבריו והוא אמר להם דמות דיוקנו של זה אני רואה במלחמה ונצח שנת ג' אלפים ת"ץ, [ובאותו] הזמן נפטרו עזרא כהן וחגי וזכריה בן עדוא הנביא ומלאכי ונסתלקה הנבואה מישראל ונעשה להם גם גדול זה ע"י שמעון הצדיק, מרדכי ואסתר המלכה שנת ג' אלפים ת"ס, אבוקראט הפילוסוף הגדול שנת ג' אלפים ת"ס, נהרג דריוש בן אסתר ע"י אלכסנדרוס מוקדון, נעקרה מלכות פרס מן העולם והתחילה מלכות יון שנת ג' אלפים ת"ס, מנין השטרות שנת ג' אלפים ת"ס :

הדור השלישי אנטיגנוס איש שוכה שנת ג' אלפים ת"ס, קבל משמעון הצדיק וסיעתו הוא היה אומר אל תחיו כעבדים המושמשים את חרב ע"מ לקבל פרס, ועדוק וביתוס תלמידיו יצאו לתרבות רעה ושאלוהו על הדב זה וחשיב תשובה שעל מנת לקבל פרס כעולם הזה אינו בטוח אלא על העולם הבא והם כפרו בדבריו ואמרו מימינו לא שמענו על העולם הבא והם היו ראשי המניין ואפיקורסין ימות שמים :

הדור הרביעי יוסי בן יעזר איש צדקה ויוסי בן יוחנן איש ירושלם וסיעתם קבלו מאנטיגנוס שנת ג' אלפים ת"ק :

הדור החמישי יהושע בן פרדיה ונחאי הארבאלי וסיעתם קבלו מהם שנת ג' אלפים ת"ק :

הראשון המציא את לשון הלאטין ואת אותיות כת[ב] הרומיים שנת שני אלפים ת'ת'נ'. המה בני אלישה:

דוד המלך נולד שני אלפים תתנז'. לאטינוס השני מלך נ' שנה ונלחם עם יושבי אלימניא ובורגניא שנת שני אלפים ת'ת'ע'. שמואל הנביא שפט י"א שנים שנת ב' אלפים תתע"א. שאול מלך שתי שנים שנת ב' אלפים תתקכ"ב. דוד מלך מ' שנה שנת שני אלפים תתקפ"ד. אחיה השילוני לוי היה וקבל מדוד ובית דינו שנת שני אלפים תתק"ה. רומילוס¹ השני התחיל לבנות רומה בתחלה והשלים עם דוד מפני יראתו ובימיו חכה דוד את אדום ואת ארם צובה. שלמה מלך² ונפטר דוד שנת שני אלפים תתקכ"ד. נבנה הבית ע"י שלמה שנת שני אלפים תתקנ"ה. ביאת מלכת שבא שנת שני אלפים תתקמ"ט. אליהו הנביא קבל מאחיה השילוני ובית דינו שנת ב' אלפים תתקס"ב. רחבעם מלך י"ז שנים שנת ב' אלפים תתקס"ד. אביה מלך ג' שנים שנת שני אלפים תתקפ"א. אסא מלך מ"א שנה שנת ב' אלפים תתקפ"ד. אלישע הנביא קבל מאליהו ז"ל שנת שני אלפים תתקצ"ז:

באלף הד'. יהודע הכהן קבל מאלישע שנת ג' אלפים ט"ז. יהושפט מלך ישראל מלך כ"ה שנים ג' אלפים וכ"ה³. גלות ראובן וגד שנת ג' אלפים ול'. יהורם בנו מלך ח' שנים ג' אלפים ונ"י⁴. אחזיהו בנו מלך שנה אחת שנת ג' אלפים נ"א. יואש בן אחזיהו מלך מ' שנה שנת ג' אלפים נ"ז⁵. הושע הנביא קבל מזכריה שנת ג' אלפים צ'. אמציהו בן יואש מלך כ"ט שנים שנת ג' אלפים צ"ז. עמוס הנביא קבל מהושע שנת ג' אלפים ק"י. עוזיהו בן אמציהו מלך נ"ב שנה שנת ג' אלפים ק"כ"ו. ישעיהו הנביא קבל מעמוס שנת ג' אלפים ק"מ. מיכה הנביא קבל מישעיהו שנת ג' אלפים קנ"ו. יונתן בן עוזיהו מלך כ"ו שנה שנת ג' אלפים קע"ד. יואל הנביא קבל ממיכה שנת ג' אלפים ק"ן. אחז בן יותם מלך י"ז שנה שנת ג' אלפים קצ"ד. חזקיהו בנו מלך כ"ט שנה שנת ג' אלפים ר"י. מנשה בן חזקיה מלך נ"ה שנה שנת ג' אלפים רל"ט:

נבנה כרך גדול של רומי בימי חזקיהו מלך יהודה ובנו אותו שני אחים מלכים גדולים. שם האחד רומאלוס⁶ ושם השני רמולאש⁷ שנת ג' אלפים ר"כ. גלות השבטים שנת ג' אלפים ר"מ. נחום הנביא קבל מיואל שנת ג' אלפים ר"מ. חבקוק הנביא קבל מנחום שנת ג' אלפים רצ"ד. אמון בן מנשה מלך ב' שנים שנת ג' אלפים רצ"ד. יאשיהו בנו מלך ל"א שנה שנת ג' אלפים רצ"ז. צפניה הנביא קבל מחבקוק שנת ג' אלפים []. יהואחז מלך ששה חדשים שנת ג' אלפים ש"כ"ז. יהויקים בן יאשיהו מלך י"א שנים שנת ג' אלפים ש"כ"ח. יהויכין מלך ג' חדשים שנת ג' אלפים ש"ל"ט. ירמיהו הנביא קבל מצפניה

¹ יומילוס. MS.² So MS.³ רנה. MS.⁴ וכ. MS.⁵ So MS.⁶ יומאלוס. MS.⁷ רטולאש. MS.

התעָה. נולד אברהם אבינו שנת אלף תתקמ"ח. נולדה שרה שנת אלף תתקנ"ח. נחבש אברהם שנת אלף תתקס"ו. הושלך אברהם באור כשדים שנת אלף תתקע"ז. הפלגה ומת פלג שנת אלף תתקצ"ו. מת נחור שנת אלף תתקצ"ו:

באלף הג' מת נח שנת ב' אלפים ו'. יצא אברהם לחרן שנת ב' אלפים וי"א. נולד יצחק שנת שני אלפים ומ"ח. הפכת סדום שנת ב' אלפים ונ"ח. נשא יצחק שנת שני אלפים ופ"ח. נולד יעקב שנת ב' אלפים וק"ח. נולד רחל שנת ב' אלפים וקע"ב. נולד יוסף ולוי שנת ב' אלפים ור'. תחלת גלות מצרים שנת ב' אלפים ורל"ח. נאסף יעקב שנת ב' אלפים ורנ"ה. נאסף יוסף הצדיק שנת ב' אלפים וש"ס. מת לוי בתחלת השעבוד שנת ב' אלפים של"ג. נולד מרע"ה שנת ב' אלפים שס"ח ביום שבת ז' ימים לאדר שני. נולדו בני אהרן שנת שני אלפים וש"צ. נולד יהושע שנת ב' אלפים תי"ו. יצאו ישראל ממצרים שנת ב' אלפים תמ"ז. יהושע בן נון קבל ממרע"ה תורה שבכתב ותורה שבעל פה שנת שני אלפים תנ"ה. מתה מרים שנת שני אלפים תפ"ז. נאסף מרע"ה ביום שבת ז' באדר בעת המנוחה י"ח למוחזר רל"ה והסימן בחגי שנת שני אלפים תפ"ח. ובשנה היא שנאסף משה נכנסו ישראל לארץ ותקן להם יהושע עלינו לשבח. וחמש מאות וחמישים שנה עמדו בארץ משנכנסו בה ע"י יהושע ועד שהגלם נבוכדנצר הרשע והחריב את הבית בשנת ג' אלפים וג' מאות ול"א לתאריך העולם וזה מה שאמר הצרפתי רל"ה לירידה תמ"ח¹ לפקידה תפ"ח לכניסה של"ח להריסה. התחילו למנות מנין השמטה שנת ב' אלפים תק"ד ליצירה. ושנת ב' אלפים תק"י עשו שמטה ראשונה ועשו ז' שמטות וקדשו שנת החמישים שהיא שנת צ"א משנכנסו ישראל לארץ. נאסף יהושע ע"ה שנת ב' אלפים תקי"ז ושפט את ישראל כ"ח שנים. זקנים שהאריכו ימים אחר יהושע פרנסו את ישראל י"ז שנים וקבלו מיהושע את התורה ומסורה לנביאים דור אחר דור עד חגי זכריה ומלאכי ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה. עתניאל בן קנז ראש השופטים שפט את ישראל ט' שנה שנת שני אלפים תקל"ג. אהוד שפט פ' שנה שנת ב' אלפים תקע"ז. שמגר שפט שנה אחת שנת שני אלפים תרנ"ז. דבורה שפטת מ' שנה שנת שני אלפים תרנ"ה. גרעון שפט מ' שנה שנת שני אלפים תרצ"ד. אבימלך שפט ג' שנים שנת ב' אלפים תשל"ד. תולע שפט כ' שנה שנת שני אלפים תשל"ז. יאיר שפט כ"ב שנים שנת שני אלפים תשנ"ז. יפתח שפט ו' שנים שנת ב' אלפים תשע"ט. אבנן שפט ז' שנים שנת שני אלפים תתפ"ה. אלון שפט י' שנים שנת שני אלפים תשצ"ב. עבדון שפט ח' שנים שנת שני אלפים תס"ה. שמשון שפט ג' שנים שנת שני אלפים תת"י. עלי שפט מ' שנים שנת ב' אלפים תת"ל ומת בן צ"ח שנים. לאטינוס

¹ מה. MS.

III.

· שער החמשים מקצור זכר צדיק לר' יוסף בן צדיק ·

יזכיר זכרון תולדות האבות ומשה רבינו ע"ה ויציאת מצרים וכניסת ישראל לארץ ויהושע ושופטים והמלך שאול * והמלך דוד והמלך שלמה¹ ובנין בית ראשון ובית שני ומלכי יהודה וחרבן [בית ראשון ו] בית² שני והתנאים והאמוראים והסבוראים והגאונים וראשי הגולה עמודי התורה רבני אשכנז וצרפת ובבל וארץ ישמעאל וספרד ומקומות מושבותם ושמותיהם וחבוריהם³ שיסדו וענינים אחרים גדולים שאירעו בכל זמן וזמן בין טוב ובין רע וזכרון מלכי ספרד ומלכי פורטוגאל וחרבן קוסטנטינה וניגרופונטי⁴:

באלף הא' מולד תשרי הראשון משנת תוהו היה מולד בהדר' וסוף אותו שנה ביום ראשון כ"ה לחדש אלול נברא העולם וביום ה' בא' בתשרי נברא האדם הא'. נולד קין שנת ס'. נולד הבל שנת ע'. נולד שת שנת ק"ל. נולד אנוש שנת ר"ל. נולד קינן שנת ש"ב. נולד מהללאל שנת ש"צ. נולד ירד שנת ת"מ. נולד חנוך שנת תרכ"ב. נולד מתושלח שנת תרפ"ו⁵. נולד למך שנת תתפ"ד. מת אדם הראשון שנת תתקל. נלקח חנוך שנת תתקפ"ו⁵:

באלף השני מת שת שנת אלף ומ"ב. נולד נח שנת אלף ונ"ו. מת אנוש שנת אלף וק"מ. מת קינן שנת אלף ור"ל. מת מהללאל שנת אלף ור"ץ. מת ירד שנת אלף ות"כ"ב. בא הקין שנת אלף ת"ל. נולד שם שנת אלף תקנ"ז. המבול היה שנת אלף תרנ"ז. נולד ארפכשד שנת אלף תרנ"ז. מת משותלח שנת אלף תרצ"א⁶. נולד שלח שנת אלף תרצ"ז. נולד עבר שנת אלף תשנ"ז. נולד פלג שנת אלף תשנ"ז. נולד רעו שנת אלף תשפ"ו. נולד שרוג שנת אלף תת"ט. נולד נחור שנת אלף תתנ"ט. נולד תרח שנת אלף

¹ B. M. ודוד ושלמה. ² Not in B. M. ³ B. M. והחיבורים. ⁴ The figures are only corrected when evidently wrong. ⁵ Or i. ⁶ רצ indistinct.

ממעויותיו ישלם יי' שכרו. ור' יצחק בנו היה חכם גדול ורבין תורה בנרבונה והעמיד תלמידים. ומגדולי תלמידיו היו הרב ר' משה בר יוסף מרן לוי¹ והרב מרנא ורבנא הענו ר' משה והרב ר' אברהם בר' יצחק הנקרא אב בית דין. וגם זה ר' אברהם היה תלמיד חבר לרב משה בר' יהוסף. וכל אלה הרבנים העמידו תלמידים הרבה ומימיהם שחו חכמי התלמוד מנרבונה והחר ולונל. ומגדולי התלמידים היו הרב ר' אברהם בר' דוד והרב ר' שמואל בר' משה והרב ר' שמואל בר' דוד והרב ר' משה בר' יהודה והרב ר' יהונתן הכהן והרב ר' שלמיה כל אלה עמודיהם גדולים בתורה שבכתב ושבעל פה. אבל הרב ר' אברהם בר' דוד הגדול על כלם כי הפליג בשיבה ובשנים והוא עשה ספרים הרבה לבאר כל ספיקא בפירוש ובפסק הלכה ותחי משכורתם שלמה. ורוב מכל אלו חכמים נולדים בנרבונה ולמדו מרבניה אבל מפני החירום יצאו משם ובכל מקום שהיו הולכים היו מרביצים תורה עד שהאירו עיני כל הגולה כשמש בחצי השמים. עוד היו בנרבונה חכמים גדולים כמו הישיש ר' שלמה בינבינישת והרב ר' מאיר בר' יוסף ז'צ'ל. ובצרפת יצא אור גדול לא נראה כמוהו לאור עינים הוא הרב הגדול החסיד רבינו שלמה מטרוויש² בר' יצחק הוא קבל מרבינו גרשום וישיבתו והוא פירש כל התורה וכל הנביאים וכל הכתובים וארבעת סידרי גמרא אשר ירוין כל קורא בהם לא הניח דבר קטון או גדול שלא ביאר ביאור גמור. ואחרי צאת טבע פירושו בעולם לא היה רב וגדול אשר למד זולתם הלכה ולא נראו בכל העולם לכל גאון ורב ישלם השם שכרו. ואחרי קמו בני בתו³ של הרב ר' שלמה ז'ל רבינו שמואל ורבינו יעקב מרמרוג⁴ בני הישיש ר' מאיר⁵ בר' שמואל הם גדולים ותלמידי חכמים הרבה בקיאים בתורה שבכתב ושבעל פה נורסין שיתא סידרי על ציצת לשון והם היו רבנים מרביצים תורה והעמידו תלמידים הרבה; מצרפת ומאלמניא ופרובינצה באים לפנייהם לשחות ממימיהם גם הם כתבו פירושי מסכתות והלכות להוסיף על פירוש הרב הגדול אבא מאיר ז'ל ולבאר ספיקות פירושם למי שאינו מבינם. אך אחרי לא היה כח ביד רב וחכם לפרש פירושים אחרים לפי שקבל ממקור רבינו שלמה ומימיו שחו כל הבאים אחריו ואם הם ושלוש נשתכחה מישראל תורה יחזירה והוא עשה שלא תשתכח. יזכרו האל להיות עם כל הרבנים והגאונים להיות שפתותיהם דובבות בקבריהם לפי מה שנ' דובב שפתי ישנים:

MS. ⁵ מתמרוג. MS. ⁴ ביתו. MS. ³ מטוראייש. MS. ² מקלני. MS. ¹

והידוע מרנא ורבנא קלונימוס הגדול הוא התנהג הישרא הגדולה והטיב¹ לישראל בימיו והאריך ימים בגדולתו והיו ימיו תשעים שנה ומת. והניח בן חכם ושמו ר' טודרוס והוא היה חכם ופייטן עשה אזהרות:

בימיו היה חרום גדול בנרבונה כי מת שלטון של נרבונה שמו דון אימרייך במלחמת פראגה ובנים לא היו לו ונשארה הממשלה ביד השלישית דונה אשמונייראין והיתה קטנה ומושל הארץ נותנים עיניהם בנחלתה כי היא גדולה וטובה והיו מפתים אותה כפי חכם להיות לאשה למושל טולושה הנקרא דון אנפוש הפחה. ופחת ברצלונה הנקרא ריימון ברננייר היה שונא לדון אנפוש ופתה דונה אשמונייראין למאן לפחת דון אנפוש כי היה פחת ברצלונה קרובה והיא שמעה בקולו ונשאת לדון ברנדאד דאנרושה ואז רבה המלחמה ונחלקה העיר לחצי. חצי העיר אחר השולטת ויועציה והמגרש אחר פחת טולושה דון אנפוש ועמדה זאת המלחמה כעשר שנים. ולפני כן היה קהל גדול לעיר נרבונה כאלפים יהודים והיו שם גדולים וחכמים שטבעם² יוצא בכל העולם ובעונות מפני החרום הזה נתפזרו באניוב ובפייטו ובצרפת. גם הוטל על הקהל מס גדול. וזה הנשיא ר' טודרוס ובניו ובני משפחתו הגינו על הקהל וסייעו בנדבתם ושמו בניהם ובנותי' וכל קרובם במשכון בידי גוים על המשכון ההוא. אחרי כן מת הנשיא ר' טודרוס והניח לו בן חכם רב ודיין והוא הנקרא היום מרנא ורבנא קלונימוס הנשיא והוא עורנו חי ובחור ויצא שמו בכל הארצות. ומצד אחר שלשלת הנשיא היה בנרבונה מרנא ורבנא ר' טודרוס הנשיא בן אחי הנשיא ר' קלונימוס הנזכר הגדול ושמו הנשיא מרנא ורבנא ר' משה הפרנס שהוא נפטר באישטייליה בעבור שהבריחוהו מלשינים ועמדו תחת יד מלך נבארה ועשה שם חיל ומת שם והיה גדול מהנשיא ר' קלונימוס. והניח זה הנשיא טודרוס בן קטן והגדיל בתורה ובחכמה וביראת שמים ונסמך לרבנות ונשיאות והאריך ימים ומת והניח הנשיא אחריו בנו הנשיא מרנא ורבנא משה הידוע בכל הארצות חכם גדול רב ודיין לא היה כמוהו בדורותיו ענו גדול וירא שמים. גם הוא נסמך לרבנות ולנשיאות והוא שפט את ישראל והחזיק בנחלת אבותיו ועשה משפט וצדקה לכל ועליו נתקיים הכתוב והאיש משה ענו מאד:

והיו בנרבונה חכמים גדולים ראשי ישיבה נסמכים ונשמעים לנשיאות כמו ראשי ישיבות שבבל לראש הגולה. הראשון הידוע לנו בקבלותינו ר' יעקב הנביא גאון בר' משה בר' אבון. והרב ר' יהודה בר' משה הנקרא דשא דוניולה וקבל מרבינו גרשום ורבין תורה בנרבונה והעמיד תלמידים. והגדול שבתלמידיו הרב ר' יצחק בן מרן לוי³ ואביו מהרב ר' יצחק היה חסיד גדול ובעל נכסים ובעל מעשים והטיב לישראל מממונו ובטל כמה גזירות

¹ According to Schönblum; MS. והטיב; *Revue* ושייב. ² שטבעם. ³ מקלני MS.

² MS. טבעם, but

צדוקים שאומרים כי כל הנחמות הנאמרות¹ בנביאים כבר קבלום ישראל בבית שני *ונפרש כי לא כן הדבר² ונפרש נבואת זכריהו שאמ' לו הק'ב'ה רעה את צאן ההריגה ונבאר את כל הנבואה ועוד זכרון דברי רומי להודיע לאחר כמה שנים נכתבו³ גליונות⁴ שלהם והק'ב'ה יסכים על ידינו ללמוד וללמד *לשמור ולעשות את כל דברי התורה הכתובה על ידי משה נביאנו אדון כל הנביאים⁵ אמן סלה חזק:

❖ נשלם סדר הקבלה בעוז אשר לו השבח והתהלה⁶ ❖

Addition from MS. A. to page 78, note 3.

ושמענו שיש בארץ צרפת חכמים גדולים וגאונים וכל אחד ואחד רבן מרבין תורה ומרבים גבוליהם בתלמידים להגדיל תורה ולהאדירה כמו שנא' להנחיל אוהבי יש ונאמר יי' הפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. וכל אחד ואחד היה גאון במקומו כמו שידענו. ומקובלים אנחנו יש בהם בנרבוניה שלשלת גדולה מיחס תורה ונשיאות וגאונות: והמלך קרלייש שלח⁷ למלך בבל שיישלח מן היהודים אשר לו מורע המלוכה מבית דויד והוא שמע לו ושלח לו אחד משם גדול וחכם ושמו ר' מכיר והושיבו בנרבוניה עיר הגדולה ונטעו שם ונתן לו אחזה גדולה שם בעת כבשה אותה מיישמעאלים ולקח לו אשה מגדולי העיר. ובעת כבוש העיר חלקה המלך לשלישה חלקים. האחד נתן למושל אשר שם בעיר שמו דון איימריך. והחלק השני להגמון העיר. והחלק השלישי נתן לר' מכיר ועשה אותו בן חורין ועשה באהבתו חוקים טובים לכל היהודים היושבים בעיר כאשר כתוב וחתום בשטר נוצרי והחותם אשר למלך שמו קארלייש אשר הוא בידם עד היום הזה: וזה הנשיא ר' מכיר היה שם לראש הוא וזרעו היו קרובים למלך ולכל זרעו וכל הבא להצר אותו על דבר הנחלה והכבוד היו מצירין אותו בכח מלך צרפת כי מיד היו שולחים אל המלך והמלך מצוה להשיב העושיק ומיד נעשית מצותו ואין להשיב כי נרבוניה תחת יד צרפת היא ועוד היו הוא וזרעו ממנהיגי הדוד ומחוקקים ושופטים בכל הארצות כמו ראשי גליות⁸ והם רועים את ישראל באמונתם ובתבונות כפיהם. והיה שם לגאון רב טודרוס הידוע הנשיא ובניו מורע זה ר' מכיר הנשיא ולא פסקה מהם גדולה וממשלה ותורה כמו הנשיא הגדול

¹ P. הכתובות. ² P. ונכחש; ועוד עתידים אנו להכחיש ולפרש. ³ E. O. omit. ⁴ O. גליות. ⁵ E. O. omit. ⁶ תם סדר הקבלה ת"ל. ⁷ MS. גליות. ⁸ MS. שלח שלח.

E.⁵ אלמלא O; טלאס ω.⁴ שהצדוקים מעולם³ לצדוקים² קנינוי¹ שכתבנו P.⁷ שהשכל נותן זה וראוי להאמין o; ויקתרי ברא Ed.⁶ סרה adds לאבן גבירול A.¹² בגלות¹¹ קשטיליא p; ניקוסליא A.¹⁰ יונה o.⁹ עמרו o.⁸ A. O. P.¹⁵ שתומיקס o; שרתרמיקס A; שרטמיקאש Ed.¹⁴ יהודה E. O.; משה A.¹³ יתעלה שמו של הק'ב'ה (אצל הב'ה O.) מפייט בשירותיו ובתישבחותיו (P. ends here) ובוה add אותם הרשעים O.¹⁷ סהאל A. O.¹⁶ את העולם הזה והבטיח על העולם הבא [o. only] והמשכילים ויהירו כוזה הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד Ed. E. O.¹⁸ השלמו P.¹⁹ The following passage is to be found in O. and P. [ב'לאו חם ומשלם]

בידו לקח מיד הישמעאלים גבע רבה¹ אשר על אם הדרך מארץ ישמעאל לארץ אדום והמורדים במלכות² פלשתים עברו מעבר לים אל ארץ ספרד אחרי אשר לא השאירו פליטה לישראל מתננה³ עד אלמהדיה הישב ירך כבוצר על סלסלות ובקשו לעשות כן בכל מדינות מלכות ישמעאל בארץ ספרד לולי יי שהיה לנו יאמר נא ישראל כי כאשר שמעו קול היהודים כי באו עליהם המורדים להדיחם מעל ה' אלהי ישראל הירא את דבר יי נס על נפשו וכמעט לא הפכו אבות על בנים מרפיון ידים יש מהם נכבשים בידי אדום ונמכרים להן להניכסם מארץ ישמעאל ויש מהם נסים⁴ ערומים ויחפים התננפו רגליהם על הרי נשף עוללים שאלו לחם פורש אין להם אבל המקדים רפואה למכה יתברך שמו אמן ויתעלה זכרו ומלכותו שכן כתי' כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים וכו'. והקדים ונתן בלב המלך רי אלפונזו * האינפיראדור להפקיד⁵ על גבע רבה⁶ על כל מנת המלך מרנא ורבנא ר' יהודה הנשיא בן ר' יוסף הנשיא ו' עזרא היו אבותיו מגדולי גרנאטא ויורשי⁷ עזר ומשרה בכל דור ודור במלכות באדים בן חבוס מלך פלשתים ומלכות⁸ המלך חבוס אביו ומסורת בידי קהל גרנאטא שהם מיושבי ירושלם עיר הקדש מבני יהודה ובנימן ולא מן הכפרים וערי הפריז אבל ר' יהודה הנשיא זה ואביו ודודיו ד' שרים¹⁰ ר' יצחק¹¹ הגדול ומשנהו רבי משה והשלישי ר' יהודה והרביעי ר' יוסף כולם מדותם מעירות עליהם שהם מורע המלוכה ומן הפרתמים. וכאשר הופקד הנשיא הגדול ר' יהודה זה על גבע רבה¹² ועיר מקלט * הגולה על ידו עברה הגולה¹³ והוא הוציא אסירים בכשויות ושלח רצוצים חפשים וישר עול ונתק מוסרות ובביתו ועל שלחנו מצאו בני הגולה מנוחה והשביע רעבים והשקה צמאים והלביש ערומים ונהגם כבהמות לכל כושל עד אשר הגיעו למדינת טוליטלה בכבוד מפני מוראו וכבודו שהיה לו על אדום המביאים אותם¹⁴. ועודנו היה בחור * מורם מעם¹⁵ וגער חית קנה וכסף לא חשב וזהב לא חפץ בו ולא גנו * לעצמו מכל חלקו מעבודת המלך וכל מעשיו כמו בן אגריפס שאמר אבותי גזזו אוצרות למטה אני אהיה גזזו אוצרות למעלה ומלאכה גדולה היתה לו שאילו לא עשה כי אם צדקות אלו דיו כי למחיה שלחו יי לפני הגולה¹⁶:

ויהי כאשר תמו כל הגוי לעבור על ידו שלח המלך בשבילו ויחזהו וישמו אדון לביתו

מזן A; מן סאננה O. P.; טאננה ω. ² בארץ. ³ רבע. A; ראבה. Ed. o. ⁴ הוא A. ⁵ על רגלים ω; על רגלם o; ברנל E; רוגלים Ed. adds. ⁶ טראטנה. ⁷ עזרה P; ויושיע; ודורשי ⁸ מחנות A. ⁹ רקח. Ed. ¹⁰ שהם A. ¹¹ ומלך ¹² הגלות. ¹³ רכח; רקח ¹⁴ צדוק O; יהודה הגדול זה A. ¹⁵ העושים להם מס A. ¹⁶ א. omits. ¹⁷ ולא גנו A. ¹⁸ מורא L; others omit. ¹⁹ ומלאכה קטנה היתה לו מכל עבודתו וכל מעשיו כמנובו בן אגריפס חמלך שאמו אביו . . . ומלאכה קטנה היתה לו ישמא לא עשה כי אם צדקות אל די אלו כי למחיה שלחו ה' לפני הגולה וידרהו וידיון

על דעת רבנות¹ וכל עמו וראינו בטוליטולה מבני בניהם תלמידי חכמים והודיעונו ששאריתם² על דעת רבנות וכן בכל האיים שבים יון מן ארץ נבקרי³ וגננת⁴ עד ארץ קושטנטניה⁵ ורומי הגדולה וכל ארץ תוגרמה ואשכנז וצרפת וכל ארץ פוליא ומניסאי⁶ ואי סקליאה⁷ וארץ לומברדיא⁸ עד נהר דורנו⁹ עד ארץ ספרד בקצה המערב כולם המקום ישיב שבותם ויקבץ גליתיהם שהם על דעת חכמי המשינה והתלמוד חוץ ממדינה אחת במערב במדבר ורגלאן¹⁰ ומעט מהם במצרים ומעט מהם היו בארץ הצבי וכשהיו ישראל חוגגים את חג הסוכות בהר הזיתים היו חונים בהר מחנות מחנות אוהבים אלו את אלו ומברכין אלו את אלו. והמינים¹¹ חונים נגדם בשני השיפי עזים והיו הרבנים מוציאים ספר תורה ומחרמין שמות המינים בפניהם והם שותקים כמו כלבים אלמים לא יוכלו לנבוח ומאלו שהיו בארץ הצבי היה אלישך אבו אלפרג¹² ישתחקו עצמותיו בגיהנם והלך לשם כסיל אחד מקשטיליא שמו¹³ סידי אבן אלתראם וראה את הרשע¹⁴ אבו אלפרג והוא הסיתו והדיחו וכתב זה ספר מן אלישך אבו אלפרג הוא הכופר¹⁵ והמסית והמדיה והכניסו בן אלתראם לקשטיליא והטעה הרבה מהם ומת בן אלתראם לגיהנם ונשארה אשתו הארורה והיו קורין אותה אלמעלמה וסומכין עליה בקבלתה ושואלין זה אל זה היאך עושה אלמעלמה ועושין כמותה עד שנתחזק הנשיא ר' יוסף אבן * אלפרג אלקדרו¹⁶ והשפילם מוסף על שפלותם וגרשם מכל מבצרי קשטיליא חוץ ממבצר אחד קטן שנתן להם מפני שלא רצה להרגם¹⁷ שאין דנים דיני נפשות בזמן הזה. ואחר פטירתו העלתה טינתם של מינים שירטון עד שהומלך * רי אלפונשו¹⁸ בן רימונדו¹⁹ מלך מלכים * הוא האינפיראדור והיו נשיאים בכל ממשלתו ממלאים מקום אבותם והשפילום²⁰. וזה הדבר אשר השפיל את המינים²¹ בארץ קשטיליא המלך²² דון אלפונשו בן רימונדו²³ מלך מלכים היה ומלך צדיק היה²⁴ וכבדה ידו על כל הישמעלים הנמצאים בארץ ספרד ושמן למס עובד ועצמה מלכותו והניח ה' לו מכל אויביו²⁵ מסביב. והימים אשר מלך על אדום מ"ח שנה וכי חזקה המלוכה

¹ O. . . . ששל . . . משתדל הוא. A. ²
 קושטנטניא P. o. ³ ונתאנת P. ; וניאח O. ; גיא גאות A. ⁴ נבקאח o. ; נבקאם
 ; דוראנו ⁵ לונברדיאה ⁶ וארץ סקליא ⁷ וסנסניסא ; ומניסאי ⁸ קרטוסיא p.
 Ed. ⁹ אלתראם O. ; אלפראג ¹⁰ והצדוקים ¹¹ ובכללאן o. ¹² דודאנו ; דוארנו
 E. ¹³ אבו אלתראם O. ; שמו סרי אבן ; אלו טואם A. סידי and omits נקרא
 פרולנצל הנקרא O. ; פרוניצאל A. ; אלקברי Ed. ¹⁴ הספר ; הסופר ¹⁵ אלישך O. ; סיד
 להמיתם A. ¹⁶ ר' יוסף הנשיא בן פרולנצל הנקרא מבצירל P. ; פרובינצאל o. ; מבציראל
 ובממשלתו O. ; והפילם E. ¹⁷ P. omits. ¹⁸ רימון A. ¹⁹ דון פוש P. ; דון אנפוש E. ²⁰
 P. ; אלדי o. ; רי Ed. ²¹ צדוקים o. ²² (l. 18) הוא some omit from ; הפילם
 עבדיו ²³ וגברה A. ²⁴ דונפוס בן ריימונד P. ²⁵ כי זה המלך O. ; המלך
 L. O. ²⁶ ל"ח.

והב"ה הסכים על ידם והם סוף חכמי התלמוד * בזה הזמן, ושמענו¹ * שיש בארץ צרפת חכמים גדולים וגאונים וכל אחד ואחד רב ממלא מקום התורה להנחילה והנחילה על מה שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא כל אחד ואחד היה במקומו הרב הגאון ר' משה בר יוסף ז"ל והרב הגאון ר' אברהם בר יצחק ז"ל והרב הגאון ר' מאיר בר יוסף ז"ל בנרבונא שהאירו את התורה בחומש במקרא במשנה בתלמוד בירושלמי על לומדיהם² ואחר³ במדינת רומרוג⁴ ר' יעקב הב"ה ישמרהו על ידי לומדיהם ונוחליהם ויחיים ויוכם לחיי עד אמן * ללמוד וללמד ולהרביץ תורה בישראל⁵ למען יהיו שפתותיהם⁶ דובבות בקבריהם לקיים מה שנא' דובב שפתי ישנים :

הרי אלו עשרה דורות מן הנביאים חגי זכריה ומלאכי עד רבן יוחנן בן זכאי וחמשה דורות של תנאים ושבעה דורות של אמוראים הרי אלו כ"ב דורות עד סוף אמוראים. ורבנן סבוראי ה' דורות וה' דורות בנאונות⁷ וג' דורות ברבנות * דורו של רב נסים ורבינו חננאל ורב שמואל הנגיד ודורן⁸ של חמשה רבנים שמות כולם יצחק ודורו של רב יוסף הלוי ז"ל⁹ סך הכל ל"ח דורות מחגי זכריה ומלאכי עד רב יוסף הלוי ז"ל ורב ברוך בר יצחק. הרי אלו י"ד¹⁰ דורות מכתומת התלמוד עד פטירת רב יוסף הלוי ז"ל סך הכל ל"ח¹¹ דורות מחגי זכריה ומלאכי עד רב יוסף הלוי ז"ל כלם¹² עדים נאמנים מפי עדים נאמנים שלא פסקה הקבלה ושלשלת הקדושה שלה ואילו במינים אין אתה מוצא כן שהרי ענן הרשע ושאל בנו שם רשעים ירקב תלמידיו של רב יהודאי זצוקל היו וחלקו עליו ועל קבלתו בלא שום טענה בעולם אלא מפני הקנאה שהיתה בהם ואינם יכולין לומר כן אנו מקובלים מפי פלוני ומפי פלוני ומפי הנביאים אלא שהם בודים מלבם נשמתם בגיהנם ישחקו עצמותיהם. ועוד שהן בטלים במיעוטם שאתה מוצא קהלות ישראל שהיו פושטות ממדינת סלא¹³ בקצה המערב עד תאחרת בראש המערב וקצה אפריקה וכל ארץ אפריקא ומצרים וארץ הצבי וארץ ערב וארץ שנער וארץ עילם וארץ פרס וארץ דדן וארץ הגרגשי ונקרא * גרגאן וטברסטאן¹⁴ ואל דילם¹⁵ עד נהר אתל¹⁶ שהיו שם עמים¹⁷ כוזריים שנתגייירו ויוסף¹⁸ מלכם שלה ספר לר' חסדאי הנשיא בר' יצחק בן שפרוט והודיעו * שהוא

שמריהם² o. for both words; ונוחליהם O. adds. בזמן הזה אשר שמענו O.¹

For A. see וואחר for ורב מובהק. o. שבראין צרפת היה חכם גדול ורב מובהק. Ed. p. 82. של ויוכם לחיי עד אמן o.⁶ ברבים O.⁵ רומרו.⁴

הרי אלו י"ג דורות מכתומת התלמוד o.⁹ ודורות.⁸ בנאונות.⁷ אלו הגאונים הילך O.¹² ל"ז.¹¹ י"ג L. o. (see note 8). עד פטירת רב יוסף הלוי.

O. גרגון ונוברסטאן; E. טבטטא A.¹⁴ See p. 77, l. 23. סליא P.; סיליא O.¹³ ואלדילאן; E. ואלדילאם o.; ואלדילאם E. O. ואל דלה A.¹⁵ גרגשטאן.

וואסף L.¹⁸ הרבה; גירי; גוים.¹⁷ טילי o.; אוכל ω. (ס"א אהל marg. Ed. L.¹⁶ o. adds הכורי בן.

ור' ברוך בר' יצחק בן אלבאליה¹ נולד גם הוא באדר ראשון שנת ד'תתל"ז² ששניהם * בשנה אחת³ נולדו וקבל מאביו רב יצחק וקודם פטירת רב יצחק אביו היתה מחלוקת בינו ובין רב יצחק אלפאסי וכן היתה מחלוקת גדולה בין רב יצחק בר' יהודה אבן גיאת ובין ר' יצחק אלפאסי וכשנפטרו ר' יצחק בר' ברוך היה רב ברוך בנו כבן י"ז שנה והוא סח ל⁴ שבשעת פטירת אביו קרא אותו ולחש באזנו⁵ שלא היה יכול * לדבר דברים נשמעים⁶ ואמר לו לך לר' יצחק אלפאסי ואמור לו שהרי אני יוצא מן העולם הזה ונכנס לעולם הבא * וכבר מחלתי⁷ לו על כל דברים קשים שדבר לי בין בכתבים בין בעל פה. וכן אני מפיים ממנו שיעשה כך וילמד אותך ועמוד לפניו יודע אני שיעשה לך טובה הרבה מאד וילמד אותך בכל לבו. ואחר שקברתי⁸ את אבא מרי הלכתי אליו⁹ לאליסנא ודברתי אליו כל דבריו שצוני¹⁰ ובכה רב יצחק בן אלפאסי והגדיל בכי¹¹ וחזר לנחמני ולדבר על לבי ואמר לי אם מות אביך ז"ל אני אחיה לך לאב ואתה תהיה לי לבן ועמדותי בביתו עד שלמדתי¹² לפניו כל התלמוד וכשמת רב יצחק בן אלפאסי טבעם של * זוג וז¹³ של רב יוסף הלוי ור' ברוך בר רב יצחק היה פושט ויוצא בכל הארץ והיה רב ברוך זה יודע חכמת יונית מוסף על תורתו וחכמתו והעמיד תלמידים הרבה ואני הקטן שבכולם והוא נפטר בסוף אלול שנת ד'תתקפ"ו והאריך ימים אחריו רב יוסף הלוי ז"ל כמו ט"ז שנה ואין לו שני בדורו¹⁴. ודורו הוא הדור השלישי ברבנות:

ולאחר פטירת רב יוסף הלוי שמם העולם מן הישיבות של חכמה¹⁵ וא"ע שרב מאיר בנו ור' מאיר בן אחיו היו תלמידיו ובעלי קבלתו והם חכמים גדולים אבל מפני הרעה נאסף הצדיק. ואחר¹⁶ פטירת רב יוסף הלוי ז"ל היו שני חירות וגזרות ושמידות על ישראל ויצאו בגלות ממקומותם אשר למות ואשר לחרב לחרב ואשר לרעב לרעב ואשר לשבי לשבי ועוד מוסף על נבואת ירמיה ואשר לצאת מן הכלל יצא מפני חרב אבן תמורת¹⁷ שיצא לעולם בשנת ה'תקכ"ב¹⁸ שגזר להוציא את ישראל מן הכלל ואמרו לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד וכן לא השאיר להם בכל מלכותו שם ושאר במדינת צלא¹⁹ מקצה²⁰ העולם עד מדינת אלמהדיה²¹ ומפני כן לא יכלו בניו של רב יוסף להושיב²² ישיבות אלא גלו בראש גולים למדינת טליטלה והיו משתדלים להעמיד תלמידים כפי יכולתם²³

דבר לו. o; בדבר. A. ⁴ בשבת אחד. A. ⁵ לא. A. ⁶ אלביליא. E. O. P. ⁷ דבר. לו. o; בדבר. A. ⁸ קברי. Ed. ⁹ והרני מוחל. A. ¹⁰ להנביה קולו. A. ¹¹ לו. לאזנו. p. ¹² some. ¹³ שקראתי. ¹⁴ בכיה. ¹⁵ אשר דברנו. E.; אשר שלחני. A. O. ¹⁶ omit. ¹⁷ חכמים. O. ¹⁸ בכל העולם. ¹⁹ חכמים. O. ²⁰ ששאר. A. ²¹ קב. p.; עב. A. ²² תמורה. ω; המאורת. O. ²³ Others. ²⁴ להוציא על. A. ²⁵ אלמהדיה. E. o.; אלמהדיה. O. ²⁶ שהוא בסוף. o. ²⁷ כחם. ²⁸

וחבר הלכות¹ כמו תלמוד קטן. ומימות רב האי לא נמצא כמוהו בחכמה וחמשה אלה הם הדור השני מהרבנות ומגדולי תלמידיו של ר' יצחק אלפאסי היו רב יוסף בר' מאיר הלוי ור' מאיר בר' רב יצחק. רב יוסף הלוי בר' מאיר אבן מיגש נולד באדר ראשון שנת ד'תתל"ז והיה רב מאיר אביו תלמיד חכם ונשוא פנים והיה ר' יוסף² הוא היה הבורח ממדינת גרנאטה מלפני המלך בדים כמו שהוכרנו למעלה והיה עובד עבודת המלך אבו עבאד ומנערותו של רב יוסף הלוי היה מכיר בו ר' יצחק בר' ברוך שאדם גדול יהיה³ בחכמה והיה משתדל⁴ לר' מאיר ללמודו ביום ובלילה שהיו שניהם אוהבים זה את זה כנפשותם ר' יצחק בר' ברוך ור' מאיר הלוי אבן מיגש. וכשנכנס ר' יצחק בן אלפאסי לספרד ונתיישב באליסנה הלך ר' יוסף הלוי אליו ממדינת אשביליא והוא עודנו נער כבן י"ב שנה ועמד לפניו כמו י"ד שנה לקרוא⁵ יומם ולילה והיה לו לרב יצחק לבן נבון והגדילו בחכמה וסמכו קודם פטירתו וכתב לו ספר שאפי' בדורו של משה רבינו לא *אישתכח כוותיה⁶ דאילו בדורו של משה כתי' הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים וכת' בתריה ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידועים ואילו נבונים *לא כתי' בהו דלא אשכח⁷ והוא היה חכם ונבון. ואחר פטירת רב יצחק אלפאסי ישב רב יוסף הלוי נ' מיגש על כסאו מחדש סיון של שנת ד'תתל"ז עד אייר של שנת ד'תתק"א ל"ח שנה ובכולם היתה תורתו אמונתו וטבעו יצא מספרד עד מצרים ועד בבל ובכל הארצות ומוסף על חכמתו הגדולה היו מדותיו מעידות בו שהוא מורע משה רבנו ע"ה שענו מאד היה מכל האדם ונתן לו הב"ה רחבת לב והיה עובר על מדותיו ועובר על פשע והב"ה *יגמלוהו כל הטובה אשר עשה לישראל אמן⁸:

משביל והזהיר A. ⁴ היה. ⁵ Ed. ⁶ נמצא כמוהו ω. ⁷ תלמוד. ⁸ A. adds; E. הורו; E. דודו; E. ¹ תלמוד. ² A. ³ P. ומחול עונותיו ω. ⁴ לא אשתכח. ⁵ נמצא כמוהו ω. ⁶ תלמוד. ⁷ P. ועל כלם הרב ר' משה בר מיימון ספרדי אשר ממצרים והוא היה תלמיד הרב ר' יוסף הלוי אבן מיגש והוא היה רב וגדול בתלמוד אשר כמוהו לא נהיה (so) מיום שמתו רבינא ורב אשי. והוא חבר בפסק התלמוד ארבעה עשר ספרים הנקראים משנה תורה ופישטו בכל ארץ ישראל ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע וכל אסור וכל היתר לא נעשו חבורים כמוהם מובחרים ועשה גם כן פירוש משניות שיתא סידרי וחברם [ב] לשון ארמי (so) והעתיקם בלשון הקדש ר' יהודה הרזי וקצתם יצא בארצותינו האלה. והוא היה גם כן פילוסוף גדול חכם בטבע ובתכונה ובחכמת האלהית וחבר בחכמות ההם ספרים הרבה אין קץ. ועל כלם ספר הנכבד הנקרא מורה הנבוכים כשמו כן הוא כי הוא כולל כל החכמות ומגלה דברים סתומים נעלמים עד שיטתו מימיו כל החכמים הבאים אחריו תהי נפשו צרורה בצרור החיים את יי אלהינו שלא הניח כמוהו בתורה וביראת שמים ועלה ונתקדש בישיבה של מועלה ד'תתקפ"ז ליצירה נ"ע.

ובשנמורה הנורה על רב יהוסף הנניד ברה עזריה בנו לר' יצחק זה הרב בן גיאת וזכר הרב חסד אבותיו שעשו לו וכבדו ונשאו ורצה להקימו לראש על קהל אליסאנה ושאר קהלות ספרד והוא עודנו נער. אבל אם י' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו ונפטר ר' עזריה הלוי ונסמך ר' יצחק בר' רב יהודה ברבנות עד שנת ד'תתמ"ט וחלה חלי כבד מאד והביאוהו עבדיו לקורטובה להתרפא ונפטר שם ביום שבת¹ והוציאוהו עבדיו מת מקורטובה וילכו כל הלילה ויאר להם באליסנה ויקבר שם עם אבותיו ומוסף על חכמתו ועל תורתו היה פייטן גדול ויודע בחכמה יונית והרביין תורה הרבה והעמיד תלמידים הרבה. ומגדולי תלמידיו היה ר' יוסף² הדיין בר' יעקב בן סהל³ חכם גדול ופייטן גדול וירא שמים נסמך בדיינות במדינת קורטובא בשבט שנת ד' אלפים תתע"ג ונפטר בניסן שנת ד'תתפ"ד ושפט את ישראל י"א שנה ונפטר. ומתלמידיו היה ר' יצחק בר רב ברוך ור' ברוך בנו שזכיר ור' יוסף ברבי צדיק בן צדיק חכם בן חכם גדול ופייטן וירא שמים ונסמך בדיינות קורטובא בסיון שנת ד'תתצ"ח ונפטר בשנת ד' אלף תתקט"ו ושפט את ישראל י"א שנה והוא נקרא חבר לר' יצחק בר' ברוך ור' יצחק ברבי יהודה. וכך היה מכונה אלחבר ר' יצחק בר' משה הידוע בן סכרי⁴ מן קהל דיניאה⁵ כי פעמים נקרא חבר ופעמים נקרא רב ולא היה חבר לאלו ולא עזר כח בימיהם והלך מדיניאה לארץ מזרח ונסמך שם גאון והושב⁶ על כסא רב הא"י ולפי דרכיו למדנו שלא נשאר שם ושאר לתלמוד בכל ארץ שנער. הרביעי רבי יצחק בר ראובן * אלברגלוני בא מברגלונא עד מדינת⁷ דיניאה והיא היתה בישובה חזקה בים והיה בה קהלה גדולה וקדושה בעושר ומעשים טובים. וכבדו הרב ר' יצחק זה ונשאוהו ונתחתן לאבן אלכחוש⁸ מגדולי דיניאה וישב שם ושפט אותם⁹ עד יום מותו. ופייטן היה וחבר אוהרות וחבר פירוש לפרקים ממסכת כתובות ופירוש ממש עירובין¹⁰ המעידים על חכמתו ותבונתו. ועוד גדול מכולם רב יצחק בר' יעקב בן אלפאסי מן קלעה חמאד ותלמידו של ר' נסים ברבי יעקב ור' חננאל היה וחלשינו בו * בארצו כלפה בן אלענאב¹¹ וחיים בנו עד שברח ונכנס בספרד בשנת ד'תתמ"ח. וכבדו ונשאו ר' יוסף הנשיא בר' מאיר בן מהאנר¹² ונכנס למדינת קורטובא ועמד שם מעט וא"כ הלך למדינת אליסאנה ועמד שם עד יום מותו ונפטר בניסן¹³ בשנת ד'תתס"ג¹⁴ והוא כבן צ'¹⁵ שנה והוא העמיד תלמידים הרבה ויצא טבעו בכל העולם

סכני; סכרי⁴. שאול; A. סאהל³. יוסי². שנת ד'תתקפ"א A. adds¹.
 ;אלכחוש L. ;לכחוש o. *אלברגלוני בא מברגלונא למדינת⁷. וישב⁶. דאניאה⁵.
 (רב) A. ¹⁰. את העיר; את ישראל⁹. לבחויש; O. ;לכחויש E. ;אלכתיש A.
 ענאב (עכאב E.) בן אלכלפא E. P. ω. בארצן¹¹. Ed. ω. O. P. (מכתובות ומעירובין
 ;תתצ"ג O. ;תתצ"ח corrected, and A. ¹⁴. סיון A. ¹³. שרתמיקש¹². Ed. ω.
 ע' A. ¹⁵.

הספרדיים אלו הן שמותן. רב יצחק בר' ברוך ורב יצחק בר רב יהודה בן גיאת¹ ור' יצחק בר ברוך בר יעקב בר ברוך בן אלבאליה מקהל קורטובא וקודם לכן היו אבותיו מקהל מרידה² וכשגבר טיטוס על ירושלם פיוס ממנו שלישו שהיה לו ממונה על ספרד שישלח אליו משועי ירושלם ושלח לו מקצתם והיה³ בהם עושה⁴ פרוכת ויודע מלאכת המשי ושמו ברוך ועמד⁵ במרידה והוליד⁶ שם בנים וקהל גדול היה שם במרידה * וישח⁷ לי⁸ ר' מאיר בן ביבש שראה גליון של רב סעדיה גאון ז"ל וכתוב עליו לקהל קורטובא ואלבירה ואליסאנה ובגאנה⁹ וקלסאנה¹⁰ ואשביליא ומרידה העיר הגדולה וכל ערי ישראל אשר סביבותיה, ומפני מלחמות הרבה¹¹ מרידה וגלו¹² אבותיו של ר' יצחק זה בן אלבאליה ושכנו בקורטובא והיו מגדולי העיר ונולד ר' יצחק זה הרב באייר בשנת ד' אלפים תשצ"ה¹³ והיה דורש חכמה ואוהב תורה מימיו. ובא למדינת קורטובה חכם גדול מצרפת ושמו ר' פריגורס ועשה לו ר' יצחק זה טובה הרבה וספק¹⁴ לו כל צרכיו ויואל לשבת את האיש ולמד ממנו. * ור' שמואל הלוי הנגיד היה¹⁵ אוהב אותו והוא עודנו נער והיה משגר לו ספרים ומתנות ומצוהו להשתדל ולקרות ונפטר ר' שמואל הנגיד בשנת ד"א תתט"ו, וכתב רב יצחק זה מחברת עיבור וכל סודו לר' יהוסף הלוי הנגיד בנו ונשא אותו רב יהוסף הלוי הנגיד בממון והלך אליו לגראנטה והיה הולך ושב מקורטובא לגראנטה ובגראנטה היה ביום השמד¹⁶ נעשה לו נס ונצל וא"כ קנה ספרים הרבה מאד כי עשיר גדול היה ומספרי הנגיד * שנתפזרו בכל הארצות קנה הרבה מאד והוא חבר ספר גדול וקרא שמו קופת הרוכלים ופירש בו מהלכות קשות¹⁷ שבתלמוד הרבה מאד אבל לא השלימו ונפטר והוא עודנו לא נשלם והיה חכם בחכמה יונית ובן ל"ד שנה היה כשיצא טבעו עולם ונסמך ברבנות ונשיאות בשנת תתכ"ט. כי מלך ישמעאל הנקרא אלמחעמד¹⁸ שמו לשר בביתו ובהיכלו שהיה שומע לו בחכמת האיציטנינות שהיה יודע מוסף על תורתו ועמד בגדולתו כמו כ' שנה ונפטר במדינת גראנטא בניסן שנת תתנ"ד¹⁹ לאחר שהרביץ תורה והעמיד תלמידים הרבה ועשה טובות גדולות לישראל ונ"ט שנים היו ימי חייו והוא זקנו אבי אמנו:

ורב יצחק בר יהודה הרב בן גיאת מגדולי מדינת אליסאנה גם הוא היה אוהב חכמה ודורש תורה מימיו והנגידים השנים רב שמואל ורב יהוסף בנו היו מכבדים ומנשאים אותו

מאראנא. L. מאראדא. ² ור' יצחק בר ברוך; Ed. adds; others omit; O. ¹ מנאית. ³ ושם היה A. ושלח לו O. ⁷ והולידו. ⁶ ועמדו. ⁵ עושי. ⁴ והיו. ⁸ ואלמטיה A. for the last three [לסאנה] E. O. ⁹ ובאננה. ⁸ הרבה ור' שמעון A. ¹⁴ ופסק. ¹³ תצ"ה E. ¹² נלו. ¹¹ גלו. ¹⁰ א. ⁹ אלמחעמד P. ¹⁷ גדולות A. ¹⁶ גזירה. ¹⁵ הלוי הנגיד היה ר' שמואל אביו אלמחעמד. ¹⁸ E. A. ¹⁹ זנ"ט.

בישיבות ספרד בין בארצות שזכרנו * ועוד היה מספיק שמן זית לבתי כנסיות שיבירו שלם בכל שנה¹ והרביין תורה הרבה ומת בשיבה טובה זקן לאחר שזכה לר' כתרם כתר תורה וכתר גדולה וכתר לויה וכתר שם טוב * עולה על גביהם במעשים טובים על כל אלו². ובשנת ד'תתקט"ו נפטר ועמד על כנו³ ר' יהוסף הלוי הנגיד בנו ומכל מדות טובות שהיו באביו לא חסר אלא אחת שלא היה ענותן כאביו מפני שגדל בעושר ולא נשא עול בנעוריו וגבה לבו עד להשחית ויקנאו בו סרני פלשתים עד שנהרג ביום השבת בתשעה בטבת שנת ד'תתקנ"ז⁴ הוא וקהל גראנאטא וכל הבאים מארצות הרחוקות לראות תורתו וגדולתו [נתאבלו עליו] ואבלו היה הולך בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר, ומימי רבותו ז"ל הקדמונים שכתבו מגלת תענית וגזרו תענית בט' בטבת⁵ ולא ידעו⁶ על מה הוא ומכאן ידענו שכווננו ברוח הקדש ליום זה, ולאחר פטירתו נתפזרו ספריו ומחמדיו ופשטו בכל העולם וכן התלמידים שהעמיד והם היו רבני ספרד ומנהיגי הדור אחר פטירתו:

ונחזור להזכיר דברי ארץ אפריקה, אחר פטירת רבינו ר' חושיאל נסמכו במדינת אלקירואן בנו ותלמידו רבינו חננאל ז"ל ורבנו נסים ברבי יעקב בן שאהון⁷ שקבלו מר' חושיאל וקבל רבנו נסים⁸ מרבנו האיי גאון שהיה אוהבו מאד ושולח לו ספרים בתשובות כל ספקותיו על יד, ורב שמואל הלוי הנגיד על יד רבנו נסים היה שותה מימיו של רבנו האיי והיה מהנה מנכסיו לרבנו נסים מאד שלא היה בעל ממון ולאחר כן נתחתן עמו ושלח בתו לרב יהוסף הנגיד לאשה ולא מצאה חן בעיניו מפני שהיתה כננסת⁹ אבל היתה בעלת תורה ויראת שמים וכשנהרג אישה הנגיד ברחא אל מדינת אליסאנה¹⁰ ופרנסה קהל אליסאנה בכבוד גדול עד יום מותה:

ורב חננאל עשיר גדול היה שהיו באלקירואן סוחרים הרבה מטילים מלאי לכיסו¹¹ והיו לו תשע בנות והניח עשרת אלפים זהובים אחר מותו, וכן רב נסים לא היה לו בן ונפטרו שניהם ופסק התלמוד מארץ אפריקה ונשאר מעט מוזהר במדינת אלמהדיה ביד בני זוגמאר¹² ובמדינת קלעה חמאד¹³ ביד מר שלמה הדיין בן פורמש¹⁴ אבל לא נסמכו ברבנות ולא יצא טבעם בעולם, ודורם של שלשה אלה רב חננאל ורב נסים ורב שמואל הלוי הנגיד הוא הדור הראשון ברבנות וחזר כח התלמוד בארץ ספרד והיו שם חמשה רבנים ושמותם כולם יצחק שנים ספרדיים והשלישי קרוב להם ושנים באו מארץ אחרת.

עם שמן זית שהיה מספיק, . . . שנה ושנה מביתו היה יוצא E. and partly O.

² Ed. כ"ד. ⁴ E. כסאו. ³ כל אלו for שלשתן. ω; ומעשים טובים על גביהם E.

גנוסת; O. אנוסה. ⁹ A. הרבה מאד. ⁸ שאקון. ⁷ A. ידענו. ⁶ E. באב. ⁵

לבייתו ולכיסו. ¹¹ A. ננסת. ¹⁰ ω. אולינסה; אולינסנה. ¹² P. זוגמאר. ¹³ E. O. פורמש; A.

אבן אלחמאד; A. חאמא. ¹⁴ E. פוראש. I.

מקהל קורטובא הוא היה כותב לנו. מיד צוה הסופר והריצו אליו¹ ר' שמואל הלוי זה ואמר לו אין אתה ראוי לשבת בחנות אל תסור ממני ימין ושמואל וכן עשה ונעשה סופרו ויועצו והוא היה יועץ אל המלך * בעצת ר' שמואל הלוי ז"ל² וכל עצתו היתה כאשר ישאל איש בדבר אלהים והצלחה המלך חבוס בעצות שלו והגדיל למעלה, ואחר כך חלה הסופר אבן אלעריף ונטה למות ונכנס המלך חבוס לבקרו ואמר לו מה אעשה ומי יעצני במלחמות אשר סבבני והשיב לו אני לא יעצתיך מלבי מעולם אלא מלב זה היהודי * הסופר שלי³, שים עיניך עליו ויהיה לך לאב ולכהן וכל מה שיעצך תעשה וה' יהיה בעורך⁴, ולאחר מות הסופר לקח המלך חבוס את ר' שמואל הלוי והביאו אל היכלו והיה סופר ויועץ, ובשנת ד'תשפ"ו⁵ היה בהיכל המלך חבוס והיו למלך שני בנים שם הגדול באדים ומשנהו באלקין, וכל סרני פלשתים נטו⁶ אחרי בלקין הקטן להמליכו ושאר כל העם אחרי באדים, וגם היהודים ומהם ר' יוסף בן מויש⁷ ור' יצחק בן לאון ור' נחמיה הנקרא אשכנפה⁸ מגדולי גראנטה * שלשה אלה⁹ היו אחרי בלקין ור' שמואל הלוי¹⁰ היה אחרי באדים, וביום מות המלך חבוס עמדו סרני פלשתים וגדוליהם בשחר¹¹ להמליך בנו בלקין * מיד הלך בלקין ונשק יד אחיו הגדול באדים¹² והמליכוהו בשנת ד'תשפ"ז¹³ ונהפכו פני אויביו¹⁴ כשולי קדרה ובעל כרחם שלא בטובתם המליכו את באדים ואחר כך נתחרט בלקין * שהמליך אחיו והיה מתגבר¹⁵ על אחיו באדים ולא היה המלך יכול לעשות שום דבר קטן או גדול אלא אחיו היה מכשילו, ואחר כן חלה אחיו בלקין * וידבר המלך לרופא * להניח רפואתו ממנו וכן עשה¹⁶ הרופא¹⁷, ומת בלקין והממלכה נכונה ביד באדים, וברחו¹⁸ ג' גדולי העיר * שהוזכרנו למדינת אשכנז¹⁹, ונסמך רב שמואל הלוי לנגיד בשנת ד'תשפ"ז ועשה טובות גדולות לישראל בספרד ובארץ²⁰ המערב ואפריקה ובארץ מצרים ובאיסקליא ועד ישיבת בבל ועד עיר הקדש, כל בני תורה שהיו בארצות האלה היה מהנה מונכסיו וקנה ספרים הרבה מכתבי הקדש והמשנה והתלמוד שגם הם מכתבי הקדש וכל מי שהיה רוצה להיות תורתו אומנותו בכל ארץ ספרד ובכל ארצות שהוזכרנו הוא היה מוציא עליהם ממונו והיו לו סופרים שהיו כותבים משנה ותלמוד ונותן במתנה לתלמידים שלא היו יכולין לקנות משלהם בין

וה' אשר יצרך לא יעובך. A; ועורך ולא יעובך. E. ¹ A. O. P. ² O. P. ³ אל. ⁴

ו; אישכנפה. L. ⁵ o. ⁶ מויש; O. מאנש; E. P. ⁷ נאספו. ⁸ ש"ב; E. שעה; P. ⁹ זה ¹⁰ שלשתן. ¹¹ O. P. omit the two words. ¹² אשכנפה; E. ¹³ אהוביו ¹⁴ תש"ב. E. ¹⁵ והלך לאחיו. E. ¹⁶ בשורה. O. P.; others ¹⁷ הרב ¹⁸ במה (ממה) E. שעשה ומתגבר. A. E. O. P. ¹⁹

והלכו. P. ²⁰ ודבר (המלך) E. להניח לו הכל (ממונו) E. ועשה (ונעשה) P. ¹ כן. E. O. P. ² ובכל ארץ. A. ³ הנוכרים למעלה למ' אשכנזיה. Ed. ⁴ היהודים; Ed. adds ⁵

מפני כן ומפני שאבן שטנאש כתב תשובה קשה לקהל קורטובא לא הוסיף * ר' חנוך¹ אחרי שוב אבן ג'ו לגדולתו עד שמת אבן ג'ו בימי הרב. והרב בחסידותו ענמה נפשו והוקשה לו שמת כי בליל שבת מת אבן ג'ו ובא אל הרב אחד מחתניו מובני אבן פליאץ והוא היה כמבשר בעיניו וספר לו שמת יעקב נ' ג'ו וגעה הרב בבכיה עד שתמה אבן פליאץ ואמר אני באתי לבשרך במוות אויבך ואתה אוהב את שונאך ובוכה על מיתתו. אמר לו הרב אני * מצר ובוכה² על כל העניים שהיו רגילים לסמוך על שולחנו מה יעשו למחר אם אתה מפרנס אותם אני לא אבכה שהרי אני איני יכול לפרנסם כי לא היה הרב בעל ממון מפני חסידותו שלא היה רוצה ליהנות מכבוד התורה לפיכך היו חייו חיי צער. ונפטר הרב ר' חנוך בשנת ד'תשע"ה קודם פטירת רב האויז' י"ג שנה ואע"פ לא השיבו מנחה קהלות מורח ומערב לשיבות מפני שחכמים אלו העמידו תלמידים הרבה ופשט התלמוד בכל הארץ. וכן היה מנהגו של הרב ר' חנוך ז"ל שהיה עולה לסיים את התורה בכל שנה ושנה ביום טוב האחרון של חג היו עולים עמו שלשה גדולי הדור ועיני העדה אל התיבה ובישנת ד'תשע"ה עלה כמנהגו ועלו עמו * כבכל י"ט³ והתיבה היתה ישנה ונשברה * ונפלו כל העולים⁴ ונשברה מפרקתו של הרב ומת לימים מועטים לאחר שהעמיד תלמידים הרבה והרביץ תורה בישראל :

ומגדולי תלמידיו היה רב שמואל הלוי הנניד בר' יוסף * הידוע אבן נגדילא⁵ מקהל⁶ קורטובא והיה תלמיד חכם מן המשיכילים הגדולים ועוד היה בקי בספרי הישמעאלים ובלשונם ומאשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך והיה רוכל מפרנס את עצמו בצער עד שהיו ימי חירום בספרד⁷ לאחר שנפסקה מלכות בני * אבי עמאר וגברו סרני פלשתים ונדלדלה מדינת קורטובא וברחו⁸ יושביה יש מי שברח לסרקוסטה⁹ ועוד זרעם שם עד היום ויש מי שברח לטוליטלה וזרעם נכר¹⁰ שם עד היום. ור' שמואל הלוי זה ברח למאלקה¹¹ והיה יושב בחנות והיה רוכל והיתה חנותו סמוכה לחצר אבן אלעריף סופר המלך חבוס בן מאכסן¹² מלך פלשתים בנראנאטה והיתה שפחת הסופר מתפייסת¹³ אותו והיה כותב ספרים לאדוניה המושג * אבו אלקאסם¹⁴ נ' אלעריף והיה רואה ספריו ותמה מחכמתו ולקין ימים נשאל¹⁵ משנה זה בן אלעריף ממלכו¹⁶ חבוס לשוב לביתו למאלקה ושאל את אנשי ביתו מי היה כותב לכם הספרים הבאים אלי מכם אמרו לו יהודי אחד סמוך לחצר

¹ הרב. ² עזב ומצר. A. ³ In o. only; Ed. ערב יום טוב. ⁴ עיני. ⁵ In O. במלכות. ⁶ E. ⁷ מומדינת. A. ⁸ גיקיטיליא. Ed. o. ⁹ נגדיליא; נגדילא. ¹⁰ A. omits; ω. ¹¹ בני אבן (בן). E. ¹² L. ¹³ עורם. A. ¹⁴ לסרגוסטה. ¹⁵ כל. A. ¹⁶ E. L. P. מאכסן; A. מארסאן; ω. מארבן; Ed. O. מאחס. ¹⁷ לקמלה. ¹⁸ מפיסת. ¹⁹ E. ²⁰ מאת המלך. A. ²¹ מלפני. Ed. ²² קסאם. E. ²³ הוא אבן. E.

זהובים געפרה¹ וכשהתחילו אילו לדבר צוה השרים² לבזותם ולהכותם במקלות ולהוציאם³ לבית הסוהר מבוהלים ורחופים ובמוצאי היכלו היו כמה עקמוניות⁴ ונפלו באחת מהן האלפים זהובים * שהיו מביאין דורון⁵ ועקרו ואין שומע להם ולאחר נכנסו שני אחים אלו ר' יעקב בן ג' ור' יוסף אחיו ומצאו הזהובים והלכו להם לדרכם ונתיעצו בביתם⁶ ואמרו זה המזון מצאנוהו בהיכל המלך בואו ונשבע שכולו ישוב להיכל המלך במנחות ומתנות ואולי נסיר מנפשנו חרפת צוררנו * ונתלה במלך⁷ ויעשו כן, והתחזקו במלאכת המשי ועשו בגדים יקרים * ונסי ישמעלים על ראשי הדגלים יקרים מאד⁸ לא⁹ נעשו כמותם בספרד והעלו מנחה למלך השאם ולמלך אלמנצור בן אבי עמור אומנו עד שאהב המלך אלמנצור יעקב אבן ג' וכתב לו גליון שנשאו על כל קהלות ישראל שיש מסגלמאסה עד נהר דוירנא¹⁰ שהיא קצה מלכותו ויהיה שופט * את כולם ויהיה רשאי¹¹ למנות אליהם כל מי שירצה ולקצוב כל מס וכל פרעון שעליהם והעמיד לפניו י' ח מסריסוי לבושי פסים והרכבוהו במרכבת המושנה אשר לו ונקהלו כל בני קהל קורטובא מנער ועד זקן ועשו¹² לו הסכמה בנשיאות וכתוב בה משול בנו גם אתה גם בנך גם בנך ועמד בגדולתו. ושלח שליח אל הרב ר' חנוך שאם ידן בין שני אנשים ישים אותו באניה מבלי משטות וישליכוהו בים. וכל הקמים על אבן שטנאש שבו אליו וכתבו כולם אגרות לאבן שטנאש שישבו לקורטובא ויסירו את הרב ר' חנוך וימנוהו לרב עליהם והוא השיב להם חשובה קשה ואמר להם * על הרב מעיד אני¹³ על עצמי שמים וארץ שאין כמוהו מספרד * עד ישיבת בבל¹⁴. ולקץ שנה אחת לנשיאות אבן ג' אסרו המלך אלמנצור שהיה כמדומה * לו כשמינהו¹⁵ שישבו לו מנחות¹⁷ גדולות¹⁸ ויקח ממון של ישראל מכל הקהלות כהוגן ושלם כהוגן¹⁹ ויתן לו. ומפני שלא עשה כן אסרו המלך בבית האסורים ועמד שם כמו שנה עד יום א' יום איר של הישמעאלים עבר המלך השאם על בית הסוהר בצאתו מהיכלו אל * בית עבודתו²⁰ ועמד אבן ג' לפני המלך השאם בפתח בית הסוהר וכשראהו שאל את אומנו אלמנצור על מה עשה לו כן והוא השיב מפני שאינו מוביל שי מכל גדולתו. ולאחר צוה המלך השאם להוציאו ולהשיבו לגדולתו ונעשה לו כן אבל לא שב כמו שהיה

עמקים⁴. ולהביאין; ולהליכן³. השרים A.². כאפריים; גאפריא; גהעפריין¹.

ונהיה מותלים⁷ Ed. O.; P. בהצרם; ביניהם⁶. שחביאו A.⁵.

ונהיה מוצאים הן וחסד בעניני המלך A.; ונהיה בטוב עם המלך E.; ומוטלים במלך

ופסים כמנהג הישמעאלים הלוויים מלבושים E.; ששמעלים על שרי השרים והמלכים A.⁸

ω. עליהם ושהוא ראש A.¹¹. דיונא; דנירא; רודנא¹⁰. שלא A.⁹. יקרים.

E.; ראוי לישיבה A. O.¹⁴. עדות אני מעיד A.¹³. וכתבו¹². ושהוא ראוי

מתנות ω.¹⁷ Only in O.¹⁶. שטנאש E.; גורין A. everywhere¹⁵. להיותו ראש ישיבה

שטנאש E.²¹. עבריו A.; היכלו E.²⁰. כדן A.¹⁹. למלך השאם A. adds¹⁸.

שהיו שואלים מן הישיבות שאלו ממנו ודבר זה היה בימי שרירא גאון קרוב לשנת ד' אלפים תשנ"ז הן פחות מעט הן יותר מעט. ונתחתן ר' משה הרב לבני פליא² ומשפחתם היתה גדולה מכל משפחות קהל קורטובא ולקח מהם אישה לר' חנוך בנו ובת של רב חנוך היתה לאחד מבני פליא³ ומפני זה נקרא זה השם בבני פליא⁴ עד היום. והיו לו לר' משה תלמידים הרבה ומהם ר' יוסף בר יצחק אבן שטנאש⁵ הידוע בן אביתור והוא פירש את כל התלמוד בלשון ערבי למלך ישמעאל * ששמו אלחכים⁶ ומפני גדולתו וחכמתו * בעט בר'⁷ חנוך הרב הויטב⁸ על כסא אביו ונחלק הקהל מחלוקת גדולה אחר פטירת ר' חסדאי הנשיא הגדול בר' יצחק שאילו בימיו * אין אדם בעולם שהיה⁹ יכול לחלוק על הרב ר' חנוך. ובכל יום היו יוצאים מקורטובה אל עיר אלהרה * שבע מאות¹⁰ איש מישראל רוכבים על שבע מאות¹¹ מרכבות וכולן היו לבושים לבוש מלכות וחובשים מגבעות כדת שרי ישמעאלים וכלם עם הרב¹². וכת שנייה עם אבן שטנאש עד שנברה כת של ר' משה ונדו את אבן שטנאש והחרימוהו והמלך אמר לו אלו היו הישמעאלים בועטים בי כאשר * בעטו בך¹³ היהודים¹⁴ הייתי בורח מפניהם ועתה¹⁵ ברח לך * וכן עשה¹⁶ והלך מספרד אל * אי באגנה¹⁷ ומצא שם ר' שמואל הכהן בר' יאשיהו והוא מבני קהל פאס וחש לנדידו הרב ר' חנוך ולא ספר עמו¹⁸ וכעס עליו בן שטנאש וכתב לו אגרת גדולה בלשון ארמית וטעה בה ור' שמואל הכהן השיב לו תשובה והודיעו שטעה אבל בלשון רכה * ונחת רוח השיבו¹⁹. ונכנס אבן שטנאש בספינה והלך עד ישיבתו של רב האיי גאון וכמדומה היה * שיקבלנו רב האיי שהיה²⁰ שונא לר' חנוך מפני שארבעה החכמים * שהזכרנו כרתו חק הישיבות²¹ עד שבאו הישיבות לדי דלדול²² ואע"פ שלח לו רב האיי שלא יבא לפניו שאם יבא אליו יחוש לנדידו הרב והלך אבן שטנאש לדמיסק ומת שם. וקודם לכן נתדלדלה אותה הכת שהיתה חולקת על הרב וכל חבריו של אבן שטנאש ומהם שני אחים סוחרים עושי מלאכת משי * יעקב נ' ג' ויוסף²³ פעם אחת נכנסו לחצר אחד מסריסי המלך שהיה ממונה על ארץ תרכונה²⁴ ובאו זקני ישמעאלים מן הארץ שהיתה תחת ידו * לעוק על²⁵ הפקיד שהפקיד עליהם והביאו לו דורון עשרת אלפים

שטנאש; L. O. ³ ² P. פליאנ; A. ¹ תשנה; O. ¹ השל; E. ² ³ ⁴ ⁵ ⁶ ⁷ ⁸ ⁹ ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵ ¹⁶ ¹⁷ ¹⁸ ¹⁹ ²⁰ ²¹ ²² ²³ ²⁴ ²⁵

ר' משה אביו של ר' חנוך אסרוהו עם אשתו ועם ר' חנוך בנו ור' חנוך בנו עודנו נער. והשלישי ר' שמריה בר' אלחנן, והרביעי *איני יודע¹ שמו, ובקש השליש לכפותה לאשתו של ר' משה² ולענותה כי היתה יפת תאר ויפת מראה ביותר והיא צעקה אל ר' משה אישה בלשון הקדש ושאלה ממנו אם הנטבעים בים חיים בתחיית המתים אם לא והוא השיבה אמר יי' מבשן אשיב אשיב ממצולות ים, וכששמעה את דבריו שחיים³ *הפילה עצמה בים וטבעה⁴ ומתה, והכמים אלו לא הגירו לאדם בעולם מה טובם ומה חכמתם והשליש מכר את ר' שמריה⁵ באלכסנדריא של מצרים ומשם עלה למצרים והיה לראש ומכר את ר' חושיאל באפריקא *אשר בחוף⁶ הים ומשם עלה אל מדינת אלקירואן שהיתה בימים ההם חזקה מכל מדינות ישמעאל שבארץ המערב ושם היה ר' חושיאל לראש ושם הוליד את רבנו חננאל בנו, ובא השליש לקורטובה *ומכר שם את ר' משה ור' חנוך בנו ופדאוהו⁷ אנשי קורטובה *וכמדומין היו שהיו עמי⁸ הארץ, והיה בקורטובה בית הכנסת ששמו בית הכנסת של בית המדרש והיה שם דיין אחד ששמו ר' נתן וחסיד וגדול היה אבל לא היו אנשי ספרד בקיאין בדברי רבותינו ז"ל ואע"פ כבאותו מעט שהיו יודעין היו עושין מדרש ומפרשים ועולים ויורדים, ופירש ר' נתן הדיין *על כל הזאה טבילה⁹ והיא במס' יומא *ולא ידעו לפרשה ור' משה ישב לפיאה אחת כמו שמש וקם אל רבי נתן¹⁰ ואמר לו ר' משה זה ר' פשו להו טבילות¹¹ וכששמע הוא והתלמידים את דבריו תמהו זה אל זה ושאלו ממנו לפרש להם ההלכה *ופירש להם ההלכה¹² כהוגן וכל אחד ואחד שאלו ממנו *שאלות בכל הפסקות¹³ שהיו להם *וסדרו שאלותם¹⁴ והשיב להם תשובה¹⁵ ברוב¹⁶ חכמתו והיו בעלי דינין מהוין למדרש שלא היו להם רשות ליכנס עד השלמת התלמידים פסיקתם, ובאותו היום יצא ר' נתן הדיין והלכו אחריו בעלי דינין ואמר להם אני איני דיין *אבל זה¹⁷ הלובש השק *והוא אורח¹⁸ הוא רבי ומרי ואני תלמידו אהיה מהיום והלאה¹⁹ ואתם מנחוהו על קהל קורטובה דיין וכן עשו ועשו לו כל הקהל פסיקא גדולה וכבדוהו במלבושים יקרים ובמרכב, ורצה השליש לחזור בו ממבירתו ולא הניחו²⁰ המלך כי שמח המלך על הדבר שמחה גדולה כששמע שאין היהודים שבמלכותו צריכים לאנשי בכל, והקול נשמע בכל ארץ ספרד וארץ²¹ המערב ובאו כל התלמידים לקרות לפניו וכל השאלות

השליכה; A. O. ⁴ others omit; שהן חיים. ³ יוחנן. ² A. לא ידעתי. ¹ A. ומצא... בר. ⁷ A. לסוף and בחוף ⁶ שמה. ⁵ A. וטבעה. ⁴ A. omits; לים. ³ O. P. ¹⁰ O. P. ¹¹ הלכה על הטבילה. ⁹ ונדמה להם שהוא עם. ⁸ חנוך... שפדאוהו; בכל (כל P.) ספקותיהם. ¹³ A. E. ופירשה. ¹² טהרות. ¹¹ א. אל for אצל. ¹⁰ omit; E. P. תשובות. ¹⁶ תשובות. ¹⁵ א. In A. ¹⁴ הלכות וספקות. ¹³ א. רצה. ²⁰ כי הוא נבון וגאון; A. P. add; Ed. omits; ואילך. ¹⁹ והאורח. ¹⁸ וזה. ¹⁷ אנשי. ²¹ A. E. ; ובכל ארץ.

שהיה * על דגל מחנה יהודה ודגלי¹ מלכי יהודה אבל מימי ישמעאלים לא נהגו ראשי גליות שררה כהוגן² אלא היו קונין אותה בממון רב מן המלכים כמו מוכסים והיו רועי אליל ולפיכך לא רצו הוריו להיות ראשי גליות וחזרו³ לגאונות והוא מורע רבה בר אבון והלשינו פריצי ישראל ברב שרירא ורב האי ותפסם המלך ישמעאל ובזו את כל אשר להם ולא השאיר להם שום מחיה בעולם. ונתלה רב שרירא בידו⁴ אחת והוא כבן מאה שנה ולא הוסר מגאונות. ובשנת ד' אלפים תשנ"ח היה רב שרירא לגאון. ובשנת ד'תשנ"ח היה רב האי לגאון וגאונותם היתה ע' שנה. ר' שרירא ל' שנה ורב האי מ' שנה. ודורו דור שמיני בגאונות:

ובימי היה ראש ישיבה במתא מחסיא חותנו אבי אשתו רב שמואל הכהן בן חפני נם הוא חבר ספרים הרבה ונפטר בימי רב האי ד' שנים מקודם פטירת רב האי אבל בני ישיבת רב האי הקימו חזקיה ראש גלות בן בנו של דוד בן זכאי והושיבוהו על כסא רב האי ז"ל ועמד שנתים והלשינו בו אל המלך מלשינים ותפסו המלך ואסרו בברזל⁵ * ובכל מיני ענויין ענהו⁶ ולא השאיר לו משתין בקיר וברחו שני בניו לספרד אל רב יהוסף הלוי הנגיד בר רב שמואל הנגיד זצ"ל שהיה אוהב לחזקיהו ראש גלות וראש ישיבה⁷ והיה עמו עד שהיה השמד⁸ בגראנאטה ונהרג * זה בעיר⁹ וברח האחר מבני חזקיהו לארץ סרקוסטה ונשא שם אשה והוליד בנים. ואח"כ נכנסו בני בניו * לארץ אדום¹⁰ ומהם היה ר' חייא בן אלדאודי ונפטר בארץ קשטיליא ונקבר בארץ ליאון בשנת ד'תתק"ד ואחריו לא נשאר בארץ ספרד אדם מפורסם שהוא מבית דוד¹¹. ואחר חזקיהו ראש ישיבה וראש גלות פסקו ישיבות וגאונים וקודם לכן היתה סבה מאת הקב"ה שנכרת חוקם של ישיבות שהיה הולך אליהם מארץ ספרד וארץ המערב ואפריקא ומצרים וארץ הצבי. וכן היתה הסבה שיצא ממדינת קורטובה שליש ממונה על ציים שמו אבן דמאחין¹² ושלו מלך ישמעאל בספרד ושמו עבד אלרחמאן אלנאצר והלך ממונה על ציים אדירים לכבוש ספינות¹³ אדום ועיירות סמוכות לספר¹⁴ והלכו עד חוף¹⁵ הים של ארץ ישראל ונסבו אל ים יון והאיים שבו ומוצאו אניה ובה ארבעה חכמים גדולים * היו הולכים¹⁶ ממדינת בארי * למדינה נקראת ספסותין¹⁷. וחכמים אלו להכנסת כלה היו הולכים וכבש אבן דמאחין * האניה ואסר¹⁸ את החכמים האחד ר' חושאל אביו של רבינו חננאל והאחד

בכבלי ברזל. ⁵ O. A. L. כגון זו. ² דגלו. ¹ E. הגזירה. ⁸ ישיבתו. ⁷ וענה אותו (וענהו) L. בכל מיני ענויים ⁶ O. P.; others בנו ¹¹ E. adds. ¹⁰ O. P. ר' יהוסף הנגיד Ed. and others; זה האחד ⁹ E. לספרד. ¹⁴ O. P. ¹³ E. ¹² דמאחין; רחמאן; דמאחין ¹⁵ E. ¹⁶ E. ¹⁷ O. P. ¹⁸ E. ¹⁸ E. ¹⁹ O. P. ²⁰ E. ²¹ O. P. ²² E. ²³ O. P. ²⁴ E. ²⁵ O. P. ²⁶ E. ²⁷ O. P. ²⁸ E. ²⁹ O. P. ³⁰ E. ³¹ O. P. ³² E. ³³ O. P. ³⁴ E. ³⁵ O. P. ³⁶ E. ³⁷ O. P. ³⁸ E. ³⁹ O. P. ⁴⁰ E. ⁴¹ O. P. ⁴² E. ⁴³ O. P. ⁴⁴ E. ⁴⁵ O. P. ⁴⁶ E. ⁴⁷ O. P. ⁴⁸ E. ⁴⁹ O. P. ⁵⁰ E. ⁵¹ O. P. ⁵² E. ⁵³ O. P. ⁵⁴ E. ⁵⁵ O. P. ⁵⁶ E. ⁵⁷ O. P. ⁵⁸ E. ⁵⁹ O. P. ⁶⁰ E. ⁶¹ O. P. ⁶² E. ⁶³ O. P. ⁶⁴ E. ⁶⁵ O. P. ⁶⁶ E. ⁶⁷ O. P. ⁶⁸ E. ⁶⁹ O. P. ⁷⁰ E. ⁷¹ O. P. ⁷² E. ⁷³ O. P. ⁷⁴ E. ⁷⁵ O. P. ⁷⁶ E. ⁷⁷ O. P. ⁷⁸ E. ⁷⁹ O. P. ⁸⁰ E. ⁸¹ O. P. ⁸² E. ⁸³ O. P. ⁸⁴ E. ⁸⁵ O. P. ⁸⁶ E. ⁸⁷ O. P. ⁸⁸ E. ⁸⁹ O. P. ⁹⁰ E. ⁹¹ O. P. ⁹² E. ⁹³ O. P. ⁹⁴ E. ⁹⁵ O. P. ⁹⁶ E. ⁹⁷ O. P. ⁹⁸ E. ⁹⁹ O. P. ¹⁰⁰ E. ¹⁰¹ O. P. ¹⁰² E. ¹⁰³ O. P. ¹⁰⁴ E. ¹⁰⁵ O. P. ¹⁰⁶ E. ¹⁰⁷ O. P. ¹⁰⁸ E. ¹⁰⁹ O. P. ¹¹⁰ E. ¹¹¹ O. P. ¹¹² E. ¹¹³ O. P. ¹¹⁴ E. ¹¹⁵ O. P. ¹¹⁶ E. ¹¹⁷ O. P. ¹¹⁸ E. ¹¹⁹ O. P. ¹²⁰ E. ¹²¹ O. P. ¹²² E. ¹²³ O. P. ¹²⁴ E. ¹²⁵ O. P. ¹²⁶ E. ¹²⁷ O. P. ¹²⁸ E. ¹²⁹ O. P. ¹³⁰ E. ¹³¹ O. P. ¹³² E. ¹³³ O. P. ¹³⁴ E. ¹³⁵ O. P. ¹³⁶ E. ¹³⁷ O. P. ¹³⁸ E. ¹³⁹ O. P. ¹⁴⁰ E. ¹⁴¹ O. P. ¹⁴² E. ¹⁴³ O. P. ¹⁴⁴ E. ¹⁴⁵ O. P. ¹⁴⁶ E. ¹⁴⁷ O. P. ¹⁴⁸ E. ¹⁴⁹ O. P. ¹⁵⁰ E. ¹⁵¹ O. P. ¹⁵² E. ¹⁵³ O. P. ¹⁵⁴ E. ¹⁵⁵ O. P. ¹⁵⁶ E. ¹⁵⁷ O. P. ¹⁵⁸ E. ¹⁵⁹ O. P. ¹⁶⁰ E. ¹⁶¹ O. P. ¹⁶² E. ¹⁶³ O. P. ¹⁶⁴ E. ¹⁶⁵ O. P. ¹⁶⁶ E. ¹⁶⁷ O. P. ¹⁶⁸ E. ¹⁶⁹ O. P. ¹⁷⁰ E. ¹⁷¹ O. P. ¹⁷² E. ¹⁷³ O. P. ¹⁷⁴ E. ¹⁷⁵ O. P. ¹⁷⁶ E. ¹⁷⁷ O. P. ¹⁷⁸ E. ¹⁷⁹ O. P. ¹⁸⁰ E. ¹⁸¹ O. P. ¹⁸² E. ¹⁸³ O. P. ¹⁸⁴ E. ¹⁸⁵ O. P. ¹⁸⁶ E. ¹⁸⁷ O. P. ¹⁸⁸ E. ¹⁸⁹ O. P. ¹⁹⁰ E. ¹⁹¹ O. P. ¹⁹² E. ¹⁹³ O. P. ¹⁹⁴ E. ¹⁹⁵ O. P. ¹⁹⁶ E. ¹⁹⁷ O. P. ¹⁹⁸ E. ¹⁹⁹ O. P. ²⁰⁰ E. ²⁰¹ O. P. ²⁰² E. ²⁰³ O. P. ²⁰⁴ E. ²⁰⁵ O. P. ²⁰⁶ E. ²⁰⁷ O. P. ²⁰⁸ E. ²⁰⁹ O. P. ²¹⁰ E. ²¹¹ O. P. ²¹² E. ²¹³ O. P. ²¹⁴ E. ²¹⁵ O. P. ²¹⁶ E. ²¹⁷ O. P. ²¹⁸ E. ²¹⁹ O. P. ²²⁰ E. ²²¹ O. P. ²²² E. ²²³ O. P. ²²⁴ E. ²²⁵ O. P. ²²⁶ E. ²²⁷ O. P. ²²⁸ E. ²²⁹ O. P. ²³⁰ E. ²³¹ O. P. ²³² E. ²³³ O. P. ²³⁴ E. ²³⁵ O. P. ²³⁶ E. ²³⁷ O. P. ²³⁸ E. ²³⁹ O. P. ²⁴⁰ E. ²⁴¹ O. P. ²⁴² E. ²⁴³ O. P. ²⁴⁴ E. ²⁴⁵ O. P. ²⁴⁶ E. ²⁴⁷ O. P. ²⁴⁸ E. ²⁴⁹ O. P. ²⁵⁰ E. ²⁵¹ O. P. ²⁵² E. ²⁵³ O. P. ²⁵⁴ E. ²⁵⁵ O. P. ²⁵⁶ E. ²⁵⁷ O. P. ²⁵⁸ E. ²⁵⁹ O. P. ²⁶⁰ E. ²⁶¹ O. P. ²⁶² E. ²⁶³ O. P. ²⁶⁴ E. ²⁶⁵ O. P. ²⁶⁶ E. ²⁶⁷ O. P. ²⁶⁸ E. ²⁶⁹ O. P. ²⁷⁰ E. ²⁷¹ O. P. ²⁷² E. ²⁷³ O. P. ²⁷⁴ E. ²⁷⁵ O. P. ²⁷⁶ E. ²⁷⁷ O. P. ²⁷⁸ E. ²⁷⁹ O. P. ²⁸⁰ E. ²⁸¹ O. P. ²⁸² E. ²⁸³ O. P. ²⁸⁴ E. ²⁸⁵ O. P. ²⁸⁶ E. ²⁸⁷ O. P. ²⁸⁸ E. ²⁸⁹ O. P. ²⁹⁰ E. ²⁹¹ O. P. ²⁹² E. ²⁹³ O. P. ²⁹⁴ E. ²⁹⁵ O. P. ²⁹⁶ E. ²⁹⁷ O. P. ²⁹⁸ E. ²⁹⁹ O. P. ³⁰⁰ E. ³⁰¹ O. P. ³⁰² E. ³⁰³ O. P. ³⁰⁴ E. ³⁰⁵ O. P. ³⁰⁶ E. ³⁰⁷ O. P. ³⁰⁸ E. ³⁰⁹ O. P. ³¹⁰ E. ³¹¹ O. P. ³¹² E. ³¹³ O. P. ³¹⁴ E. ³¹⁵ O. P. ³¹⁶ E. ³¹⁷ O. P. ³¹⁸ E. ³¹⁹ O. P. ³²⁰ E. ³²¹ O. P. ³²² E. ³²³ O. P. ³²⁴ E. ³²⁵ O. P. ³²⁶ E. ³²⁷ O. P. ³²⁸ E. ³²⁹ O. P. ³³⁰ E. ³³¹ O. P. ³³² E. ³³³ O. P. ³³⁴ E. ³³⁵ O. P. ³³⁶ E. ³³⁷ O. P. ³³⁸ E. ³³⁹ O. P. ³⁴⁰ E. ³⁴¹ O. P. ³⁴² E. ³⁴³ O. P. ³⁴⁴ E. ³⁴⁵ O. P. ³⁴⁶ E. ³⁴⁷ O. P. ³⁴⁸ E. ³⁴⁹ O. P. ³⁵⁰ E. ³⁵¹ O. P. ³⁵² E. ³⁵³ O. P. ³⁵⁴ E. ³⁵⁵ O. P. ³⁵⁶ E. ³⁵⁷ O. P. ³⁵⁸ E. ³⁵⁹ O. P. ³⁶⁰ E. ³⁶¹ O. P. ³⁶² E. ³⁶³ O. P. ³⁶⁴ E. ³⁶⁵ O. P. ³⁶⁶ E. ³⁶⁷ O. P. ³⁶⁸ E. ³⁶⁹ O. P. ³⁷⁰ E. ³⁷¹ O. P. ³⁷² E. ³⁷³ O. P. ³⁷⁴ E. ³⁷⁵ O. P. ³⁷⁶ E. ³⁷⁷ O. P. ³⁷⁸ E. ³⁷⁹ O. P. ³⁸⁰ E. ³⁸¹ O. P. ³⁸² E. ³⁸³ O. P. ³⁸⁴ E. ³⁸⁵ O. P. ³⁸⁶ E. ³⁸⁷ O. P. ³⁸⁸ E. ³⁸⁹ O. P. ³⁹⁰ E. ³⁹¹ O. P. ³⁹² E. ³⁹³ O. P. ³⁹⁴ E. ³⁹⁵ O. P. ³⁹⁶ E. ³⁹⁷ O. P. ³⁹⁸ E. ³⁹⁹ O. P. ⁴⁰⁰ E. ⁴⁰¹ O. P. ⁴⁰² E. ⁴⁰³ O. P. ⁴⁰⁴ E. ⁴⁰⁵ O. P. ⁴⁰⁶ E. ⁴⁰⁷ O. P. ⁴⁰⁸ E. ⁴⁰⁹ O. P. ⁴¹⁰ E. ⁴¹¹ O. P. ⁴¹² E. ⁴¹³ O. P. ⁴¹⁴ E. ⁴¹⁵ O. P. ⁴¹⁶ E. ⁴¹⁷ O. P. ⁴¹⁸ E. ⁴¹⁹ O. P. ⁴²⁰ E. ⁴²¹ O. P. ⁴²² E. ⁴²³ O. P. ⁴²⁴ E. ⁴²⁵ O. P. ⁴²⁶ E. ⁴²⁷ O. P. ⁴²⁸ E. ⁴²⁹ O. P. ⁴³⁰ E. ⁴³¹ O. P. ⁴³² E. ⁴³³ O. P. ⁴³⁴ E. ⁴³⁵ O. P. ⁴³⁶ E. ⁴³⁷ O. P. ⁴³⁸ E. ⁴³⁹ O. P. ⁴⁴⁰ E. ⁴⁴¹ O. P. ⁴⁴² E. ⁴⁴³ O. P. ⁴⁴⁴ E. ⁴⁴⁵ O. P. ⁴⁴⁶ E. ⁴⁴⁷ O. P. ⁴⁴⁸ E. ⁴⁴⁹ O. P. ⁴⁵⁰ E. ⁴⁵¹ O. P. ⁴⁵² E. ⁴⁵³ O. P. ⁴⁵⁴ E. ⁴⁵⁵ O. P. ⁴⁵⁶ E. ⁴⁵⁷ O. P. ⁴⁵⁸ E. ⁴⁵⁹ O. P. ⁴⁶⁰ E. ⁴⁶¹ O. P. ⁴⁶² E. ⁴⁶³ O. P. ⁴⁶⁴ E. ⁴⁶⁵ O. P. ⁴⁶⁶ E. ⁴⁶⁷ O. P. ⁴⁶⁸ E. ⁴⁶⁹ O. P. ⁴⁷⁰ E. ⁴⁷¹ O. P. ⁴⁷² E. ⁴⁷³ O. P. ⁴⁷⁴ E. ⁴⁷⁵ O. P. ⁴⁷⁶ E. ⁴⁷⁷ O. P. ⁴⁷⁸ E. ⁴⁷⁹ O. P. ⁴⁸⁰ E. ⁴⁸¹ O. P. ⁴⁸² E. ⁴⁸³ O. P. ⁴⁸⁴ E. ⁴⁸⁵ O. P. ⁴⁸⁶ E. ⁴⁸⁷ O. P. ⁴⁸⁸ E. ⁴⁸⁹ O. P. ⁴⁹⁰ E. ⁴⁹¹ O. P. ⁴⁹² E. ⁴⁹³ O. P. ⁴⁹⁴ E. ⁴⁹⁵ O. P. ⁴⁹⁶ E. ⁴⁹⁷ O. P. ⁴⁹⁸ E. ⁴⁹⁹ O. P. ⁵⁰⁰ E. ⁵⁰¹ O. P. ⁵⁰² E. ⁵⁰³ O. P. ⁵⁰⁴ E. ⁵⁰⁵ O. P. ⁵⁰⁶ E. ⁵⁰⁷ O. P. ⁵⁰⁸ E. ⁵⁰⁹ O. P. ⁵¹⁰ E. ⁵¹¹ O. P. ⁵¹² E. ⁵¹³ O. P. ⁵¹⁴ E. ⁵¹⁵ O. P. ⁵¹⁶ E. ⁵¹⁷ O. P. ⁵¹⁸ E. ⁵¹⁹ O. P. ⁵²⁰ E. ⁵²¹ O. P. ⁵²² E. ⁵²³ O. P. ⁵²⁴ E. ⁵²⁵ O. P. ⁵²⁶ E. ⁵²⁷ O. P. ⁵²⁸ E. ⁵²⁹ O. P. ⁵³⁰ E. ⁵³¹ O. P. ⁵³² E. ⁵³³ O. P. ⁵³⁴ E. ⁵³⁵ O. P. ⁵³⁶ E. ⁵³⁷ O. P. ⁵³⁸ E. ⁵³⁹ O. P. ⁵⁴⁰ E. ⁵⁴¹ O. P. ⁵⁴² E. ⁵⁴³ O. P. ⁵⁴⁴ E. ⁵⁴⁵ O. P. ⁵⁴⁶ E. ⁵⁴⁷ O. P. ⁵⁴⁸ E. ⁵⁴⁹ O. P. ⁵⁵⁰ E. ⁵⁵¹ O. P. ⁵⁵² E. ⁵⁵³ O. P. ⁵⁵⁴ E. ⁵⁵⁵ O. P. ⁵⁵⁶ E. ⁵⁵⁷ O. P. ⁵⁵⁸ E. ⁵⁵⁹ O. P. ⁵⁶⁰ E. ⁵⁶¹ O. P. ⁵⁶² E. ⁵⁶³ O. P. ⁵⁶⁴ E. ⁵⁶⁵ O. P. ⁵⁶⁶ E. ⁵⁶⁷ O. P. ⁵⁶⁸ E. ⁵⁶⁹ O. P. ⁵⁷⁰ E. ⁵⁷¹ O. P. ⁵⁷² E. ⁵⁷³ O. P. ⁵⁷⁴ E. ⁵⁷⁵ O. P. ⁵⁷⁶ E. ⁵⁷⁷ O. P. ⁵⁷⁸ E. ⁵⁷⁹ O. P. ⁵⁸⁰ E. ⁵⁸¹ O. P. ⁵⁸² E. ⁵⁸³ O. P. ⁵⁸⁴ E. ⁵⁸⁵ O. P. ⁵⁸⁶ E. ⁵⁸⁷ O. P. ⁵⁸⁸ E. ⁵⁸⁹ O. P. ⁵⁹⁰ E. ⁵⁹¹ O. P. ⁵⁹² E. ⁵⁹³ O. P. ⁵⁹⁴ E. ⁵⁹⁵ O. P. ⁵⁹⁶ E. ⁵⁹⁷ O. P. ⁵⁹⁸ E. ⁵⁹⁹ O. P. ⁶⁰⁰ E. ⁶⁰¹ O. P. ⁶⁰² E. ⁶⁰³ O. P. ⁶⁰⁴ E. ⁶⁰⁵ O. P. ⁶⁰⁶ E. ⁶⁰⁷ O. P. ⁶⁰⁸ E. ⁶⁰⁹ O. P. ⁶¹⁰ E. ⁶¹¹ O. P. ⁶¹² E. ⁶¹³ O. P. ⁶¹⁴ E. ⁶¹⁵ O. P. ⁶¹⁶ E. ⁶¹⁷ O. P. ⁶¹⁸ E. ⁶¹⁹ O. P. ⁶²⁰ E. ⁶²¹ O. P. ⁶²² E. ⁶²³ O. P. ⁶²⁴ E. ⁶²⁵ O. P. ⁶²⁶ E. ⁶²⁷ O. P. ⁶²⁸ E. ⁶²⁹ O. P. ⁶³⁰ E. ⁶³¹ O. P. ⁶³² E. ⁶³³ O. P. ⁶³⁴ E. ⁶³⁵ O. P. ⁶³⁶ E. ⁶³⁷ O. P. ⁶³⁸ E. ⁶³⁹ O. P. ⁶⁴⁰ E. ⁶⁴¹ O. P. ⁶⁴² E. ⁶⁴³ O. P. ⁶⁴⁴ E. ⁶⁴⁵ O. P. ⁶⁴⁶ E. ⁶⁴⁷ O. P. ⁶⁴⁸ E. ⁶⁴⁹ O. P. ⁶⁵⁰ E. ⁶⁵¹ O. P. ⁶⁵² E. ⁶⁵³ O. P. ⁶⁵⁴ E. ⁶⁵⁵ O. P. ⁶⁵⁶ E. ⁶⁵⁷ O. P. ⁶⁵⁸ E. ⁶⁵⁹ O. P. ⁶⁶⁰ E. ⁶⁶¹ O. P. ⁶⁶² E. ⁶⁶³ O. P. ⁶⁶⁴ E. ⁶⁶⁵ O. P. ⁶⁶⁶ E. ⁶⁶⁷ O. P. ⁶⁶⁸ E. ⁶⁶⁹ O. P. ⁶⁷⁰ E. ⁶⁷¹ O. P. ⁶⁷² E. ⁶⁷³ O. P. ⁶⁷⁴ E. ⁶⁷⁵ O. P. ⁶⁷⁶ E. ⁶⁷⁷ O. P. ⁶⁷⁸ E. ⁶⁷⁹ O. P. ⁶⁸⁰ E. ⁶⁸¹ O. P. ⁶⁸² E. ⁶⁸³ O. P. ⁶⁸⁴ E. ⁶⁸⁵ O. P. ⁶⁸⁶ E. ⁶⁸⁷ O. P. ⁶⁸⁸ E. ⁶⁸⁹ O. P. ⁶⁹⁰ E. ⁶⁹¹ O. P. ⁶⁹² E. ⁶⁹³ O. P. ⁶⁹⁴ E. ⁶⁹⁵ O. P. ⁶⁹⁶ E. ⁶⁹⁷ O. P. ⁶⁹⁸ E. ⁶⁹⁹ O. P. ⁷⁰⁰ E. ⁷⁰¹ O. P. ⁷⁰² E. ⁷⁰³ O. P. ⁷⁰⁴ E. ⁷⁰⁵ O. P. ⁷⁰⁶ E. ⁷⁰⁷ O. P. ⁷⁰⁸ E. ⁷⁰⁹ O. P. ⁷¹⁰ E. ⁷¹¹ O. P. ⁷¹² E. ⁷¹³ O. P. ⁷¹⁴ E. ⁷¹⁵ O. P. ⁷¹⁶ E. ⁷¹⁷ O. P. ⁷¹⁸ E. ⁷¹⁹ O. P. ⁷²⁰ E. ⁷²¹ O. P. ⁷²² E. ⁷²³ O. P. ⁷²⁴ E. ⁷²⁵ O. P. ⁷²⁶ E. ⁷²⁷ O. P. ⁷²⁸ E. ⁷²⁹ O. P. ⁷³⁰ E. ⁷³¹ O. P. ⁷³² E. ⁷³³ O. P. ⁷³⁴ E. ⁷³⁵ O. P. ⁷³⁶ E. ⁷³⁷ O. P. ⁷³⁸ E. ⁷³⁹ O. P. ⁷⁴⁰ E. ⁷⁴¹ O. P. ⁷⁴² E. ⁷⁴³ O. P. ⁷⁴⁴ E. ⁷⁴⁵ O. P. ⁷⁴⁶ E. ⁷⁴⁷ O. P. ⁷⁴⁸ E. ⁷⁴⁹ O. P. ⁷⁵⁰ E. ⁷⁵¹ O. P. ⁷⁵² E. ⁷⁵³ O. P. ⁷⁵⁴ E. ⁷⁵⁵ O. P. ⁷⁵⁶ E. ⁷⁵⁷ O. P. ⁷⁵⁸ E. ⁷⁵⁹ O. P. ⁷⁶⁰ E. ⁷⁶¹ O. P. ⁷⁶² E. ⁷⁶³ O. P. ⁷⁶⁴ E. ⁷⁶⁵ O. P. ⁷⁶⁶ E. ⁷⁶⁷ O. P. ⁷⁶⁸ E. ⁷⁶⁹ O. P. ⁷⁷⁰ E. ⁷⁷¹ O. P. ⁷⁷² E. ⁷⁷³ O. P. ⁷⁷⁴ E. ⁷⁷⁵ O. P. ⁷⁷⁶ E. ⁷⁷⁷ O. P. ⁷⁷⁸ E. ⁷⁷⁹ O. P. ⁷⁸⁰ E. ⁷⁸¹ O. P. ⁷⁸² E. ⁷⁸³ O. P. ⁷⁸⁴ E. ⁷⁸⁵ O. P. ⁷⁸⁶ E. ⁷⁸⁷ O. P. ⁷⁸⁸ E. ⁷⁸⁹ O. P. ⁷⁹⁰ E. ⁷⁹¹ O. P. ⁷⁹² E. ⁷⁹³ O. P. ⁷⁹⁴ E. ⁷⁹⁵ O. P. ⁷⁹⁶ E. ⁷⁹⁷ O. P. ⁷⁹⁸ E. ⁷⁹⁹ O. P. ⁸⁰⁰ E. ⁸⁰¹ O. P. ⁸⁰² E. ⁸⁰³ O. P. ⁸⁰⁴ E. ⁸⁰⁵ O. P. ⁸⁰⁶ E. ⁸⁰⁷ O. P. ⁸⁰⁸ E. ⁸⁰⁹ O. P. ⁸¹⁰ E. ⁸¹¹ O. P. ⁸¹² E. ⁸¹³ O. P. ⁸¹⁴ E. ⁸¹⁵ O. P. ⁸¹⁶ E. ⁸¹⁷ O. P. ⁸¹⁸ E. ⁸¹⁹ O. P. ⁸²⁰ E. ⁸²¹ O. P. ⁸²² E. ⁸²³ O. P. ⁸²⁴ E. ⁸²⁵ O. P. ⁸²⁶ E. ⁸²⁷ O. P. ⁸²⁸ E. ⁸²⁹ O. P. ⁸³⁰ E. ⁸³¹ O. P. ⁸³² E. ⁸³³ O. P. ⁸³⁴ E. ⁸³⁵ O. P. ⁸³⁶ E. ⁸³⁷ O. P. ⁸³⁸ E. ⁸³⁹ O. P. ⁸⁴⁰ E. ⁸⁴¹ O. P. ⁸⁴² E. ⁸⁴³ O. P. ⁸⁴⁴ E. ⁸⁴⁵ O. P. ⁸⁴⁶ E. ⁸⁴⁷ O. P. ⁸⁴⁸ E. ⁸⁴⁹ O. P. ⁸⁵⁰ E. ⁸⁵¹ O. P. ⁸⁵² E. ⁸⁵³ O. P. ⁸⁵⁴ E. ⁸⁵⁵ O. P. ⁸⁵⁶ E. ⁸⁵⁷ O. P. ⁸⁵⁸ E. ⁸⁵⁹ O. P. ⁸⁶⁰ E. ⁸⁶¹ O. P. ⁸⁶² E. ⁸⁶³ O. P. ⁸⁶⁴ E. ⁸⁶⁵ O. P. ⁸⁶⁶ E. ⁸⁶⁷ O. P. ⁸⁶⁸ E. ⁸⁶⁹ O. P. ⁸⁷⁰ E. ⁸⁷¹ O. P. ⁸⁷² E. ⁸⁷³ O. P. ⁸⁷⁴ E. ⁸⁷⁵ O. P. ⁸⁷⁶ E. ⁸⁷⁷ O. P. ⁸⁷⁸ E. ⁸⁷⁹ O. P. ⁸⁸⁰ E. ⁸⁸¹ O. P. ⁸⁸² E. ⁸⁸³ O. P. ⁸⁸⁴ E. ⁸⁸⁵ O. P. ⁸⁸⁶ E. ⁸⁸⁷ O. P. ⁸⁸⁸ E. ⁸⁸⁹ O. P. ⁸⁹⁰ E. ⁸⁹¹ O. P. ⁸⁹² E. ⁸⁹³ O. P. ⁸⁹⁴ E. ⁸⁹⁵ O. P. ⁸⁹⁶ E. ⁸⁹⁷ O. P. ⁸⁹⁸ E. ⁸⁹⁹ O. P. ⁹⁰⁰ E. ⁹⁰¹ O. P. ⁹⁰² E. ⁹⁰³ O. P. ⁹⁰⁴ E. ⁹⁰⁵ O. P. ⁹⁰⁶ E. ⁹⁰⁷ O. P. ⁹⁰⁸ E. ⁹⁰⁹ O. P. ⁹¹⁰ E. ⁹¹¹ O. P. ⁹¹² E. ⁹¹³ O. P. ⁹¹⁴ E. ⁹¹⁵ O. P. ⁹¹⁶ E. ⁹¹⁷ O. P. ⁹¹⁸ E. ⁹¹⁹ O. P. ⁹²⁰ E. ⁹²¹ O. P. ⁹²² E. ⁹²³ O. P. ⁹²⁴ E. ⁹²⁵ O. P. ⁹²⁶ E. ⁹²⁷ O. P. ⁹²⁸ E. ⁹²⁹ O. P. ⁹³⁰ E. ⁹³¹ O. P. ⁹³² E.

סעדיה וא'ע'פ'כ לא הוסר רב יוסף ולא שב רב סעדיה לנאונות. ורב יוסף היה גאון י"ד שנה, וא'ח'כ מת דוד בן זכאי ואחריו נפטר רב סעדיה * בשנת ד'תש'ב והוא כבן נ' שנה מן המרה השחורה לאחר שחבר¹ כמה ספרים טובים ועשה טובות גדולות לישראל והשיב תשובות על המינים² ועל הכופרים בתורה ואחד מהם חוי אלכלבי³ אשר בדה מלכו תורה והעיד⁴ רב סעדיה שהוא ראה * מלמדי תינוקות * מלמדים אותה⁵ בספרים ובלוחות⁶ עד שבא רב סעדיה ונצחם, ויתר דברי רב סעדיה והטובות אשר עשה לישראל הנם כתובים על ספר הגלוי ועל אגרת ר' דוסא בנו שכתב לר' חסדאי הנשיא בר רב יצחק מנוחתו בכבוד, ואחר פטירת רב סעדיה היתה ישיבת מתא מחסיא הולכת ודלה עד שברח רבי יוסף למדינת אלבצרה ומת שם:

הדור הישי' בפום בדיתא אחר רב האיי בר רב דוד היה לראש רב קיומי בר אחונאי בשנת ד'תלנ'ז⁷ שנים ומחצה ונפטר בשנת תלנ'ט, ואחריו ר' יהודה בר רב שמואל אבי אביו של רב שריא ונפטר בשנת ד'תרע'א, ואחריו הוקם רב מבשר הכהן בר רב קיומי גאון והנשיא דוד בן זכאי הקים רב כהן צדק בר רב יוסף ולפיכך נחלקו⁸ ונפטר רב מבשר הכהן וחזרו כולן לרב כהן צדק ונפטר בשנת ד'תרצ'ה⁹ והיה לראש רב חנניה אביו של רב שריא ה' שנים ומחצה ונפטר שנת ד'תש'א¹⁰:

הדור הישיעי רב אהרן הכהן בן סרגאדה¹¹ אחר פטירת רב חנניה והיה סוחר¹² ועשיר גדול ומפני עשרו הוקם ולא מפני שהיה ראוי לכך ומת בשנת ד'תש'ב, ואחריו ר' נחמיה ח' שנים, ואחריו רב שריא והאריך ימים כי כמו מאה שנה היו ימי חייו, וכשראה שהאריך ימים ובנו רב האיי היה ראוי להיות ראש ישיבה סילק את עצמו וישיב¹³ בנו על כסאו, והוא רב האיי גאון בר רב שריא גאון בר רב חנניה גאון בר רב יהודה גאון והרבי'ן¹⁴ תורה בישראל יתר מכל הגאונים ולאורו הלכו דורשי התורה ממזרח שמש עד מבואו, והיו ימי חייו ס"ט¹⁵ שנה ונפטר בערב יום טוב אחרון של פסח שנת אלף שנט' ¹⁶ לשטרות שהיא שנת ד'תש'צ, וכמוהו לא היה לפניו בנאונים * והוא היה סוף הגאונים ומבית דוד היה מורע המלוכה ומבני¹⁷ זרובבל בן שאלתיאל והנשיאים וראשי גלויות שהיו אחריו, וראיתי חותמו חתום על גליונים שהיה שולח ואריה היה חקוק עליו כמו

Ed. ³ O. הצדוקים. ² מן המרה השחורה היה כבן חמשים שנה וחבר A. ¹ ועדות העיד O. P. ⁴ ואחר בא רב קימואל בלג. ω; כולבי o; חמי אלכלבי.

מלמד ת' שהיה מלמד אותם ספרים ולוחות E. ⁶ מלמד אותה לתינוקות P. ⁵

A. adds ¹⁰ E. L. צ'א. ⁹ E. omits. ⁸ A. נחלקה. ⁷ ח'ר'ס; E. ת'ר'ז; O. ת'ך; A. ¹¹ ומארץ ישמעאל היו חכמים גדולים הולכים מדינת בארץ למדינת שקורין ספסתי.

everywhere. ¹⁴ O. רבין. ¹³ o. והושיב. ¹² E. מיוחס. ¹¹ Ed. o. סרגמדה.

ומופת הדור היה מורע המלוכה מבני E. ¹⁷ מט' L. P. ¹⁶ צ'ט' L. O. ¹⁵

בר רב פלטיו גאון י"א¹ שנים ונפטר בשנת ד'תל"ג² * ואחריו רב האיי בר מר דוד ז' שנים ומחצה ונפטר בשנת ד'תרמ"א³; ובימי גאונים אלו שהיו בפום בדיתא הוקם במתא מחסיא אחר רב אברהם בר רב שרירא שהוכרנו⁴ רב הילאי בר רב מרי ט' שנים, ואחריו רב יעקב בר רב מרדכי י"ח שנים, ואחריו רב איסומאי⁵ בר רב מרדכי ח' שנים, ואחריו רב יצחק בר רב ישי י"ב שנה, ואחריו רב הילאי בר רב חנניה שלש⁶ שנים ומחצה, ואחריו רב קימוי בר רב אשי שלש שנים ומחצה, ואחריו רב משה הכהן בר יעקב י' שנים ומחצה ואחריו לא סמכו גאון שתי שנים, ואחר כך סמכו רב כהן צדק גאון בר רב איסומאי גאון י' שנים ומחצה, ואחריו רב שר שלום בר רב בועז עשר שנים, ואחריו רב נטרנאי גאון * בר רב הילאי גאון בר רב מרי ה' שנים, ואחריו רב עמרם בר שישנא י"ח שנה והוא שלח סדור של תפלות לספרד ובימי רב האיי בר רב דוד היה, ואחריו רב נחשון בר רב צדוק⁸ ח' שנים, ואחריו הוקם רב צמח אחיו מן האם בר רב חיים ז' שנים, ואחריו רב מלכיה חדש אחד ונפטר, ואחריו רב הילאי⁹ בר רב מישאל ז' שנים, ואחריו רב יעקב י"ג שנה, ואחריו לא היה במתא מחסיא * חכם וראוי¹⁰ לסמיכה, אבל דוד בן זכאי ראש גלות¹¹ לקח אורג אחד ששמו רב יום טוב והקימו וא"ח"כ שלח לארץ מצרים והביא משם רב סעדיה אלפזימי והיה לראש ישיבה במתא מחסיא ב' שנים, וא"ח"כ היתה מריבה גדולה ומחלוקת בינו ובין דוד בן זכאי הנשיא כי ראשי גלויות אלו לא היו בעלי אמת והיו¹² קונים נשיאותם מן המלכים כמו מוכסים והיה לדוד בן זכאי הנשיא דין ונעשה לו פסק דין כרצונו ושלח כהוגן וישלח לרב סעדיה לקיימו ולא רצה, ושוב פעם שניה שלחו ביד זכאי בנו כדי לכופ¹³ לרב¹⁴ סעדיה ואמר לו אם לא תקיימיהו אבה את ראשך במנעל¹⁵ מיד זעפו בני הישיבה כולם¹⁶ וקמו כולם כאיש אחד והכו את בן הנשיא במנעליהם¹⁶ הרבה והלך לאביו נכלם ומבוזה והתחזק אביו במלכות * ובכת גדולה מהקהל¹⁷ ורב סעדיה בכת אחרת מהקהל והעמידו את יאשיהו בן זכאי לראש גלות¹⁸ תחת דוד אחיו¹⁹ וא"ח"כ נתחזק דוד ונתלה במלכות והסיר את אחיו ובקש להרוג את רב סעדיה ונחבא רב סעדיה כמו שבע שנים, ובמחבואו חבר כל ספריו וזה רב סעדיה משיעו²⁰ יהודה היה מבני שילה בן יהודה מזרע²¹ ר' חנינא בן דוסא והקים דוד בן זכאי²² לראש גולה ר' יוסף בר רב יעקב בר רב מרדכי, וא"ח"כ עשו שלום דוד הנשיא ורב

¹ Ed. L. o. P. omit; E. אביו for ע. שר. ² חנינה ז' ω. ³ אדומאי P. ⁴ ואחריו O. P. add. ⁵ רב האיי. ⁶ גולה A. ⁷ לא חכם ולא ראוי A. ⁸ מלכיה ω. ⁹ יצחק ω. ¹⁰ אלא היו. ¹¹ O. P. להקימו; Ed. omits. ¹² את רב A. ¹³ במנעלי ω. ¹⁴ אביו O. ¹⁵ וכת . . . עמו A. O. ¹⁶ Some omit. ¹⁷ מורע O. P. ¹⁸ מבני E. ¹⁹ ישי P.

טובים ומשפטים לא יחיו בהן כי אחר חרבן הבית נדלדלו המינים¹ עד שעמד ענן וחוקם ואחריו רב אחונאי² ה' שנים ומת בשנת ד'תקכ"ה³ ואחריו רב מארי הלוי בר רב משרשיא ג' שנים ומחצה ומת בשנת ד'תקל"ב ואחריו רב ביבי הלוי עשר שנים ומחצה ונפטר בשנת ד'תקמ"ג. בימי רב מנשה בר יוסף * ראש ישיבת מתא⁴ מחסיא ובימי גאונים אלו שהיו בפום בדיתא היה במתא מחסיא רב יודאי⁵ היה לראש בשנת מות רב נטרונאי בשנת ד'תקכ"א שש שנים ומת בשנת ד'תקכ"ז ואחריו רב חוננא בר משרשיא ד' שנים ונפטר בשנת ד'תקל"א ואחריו רב מלביה שתי שנים ונפטר בשנת ד'תקל"ג. ואחריו רב חנינאי בר רב אברהם עד שנת ד'תקמ"ב⁶ וחסירו ראש גלות⁷, ואחריו רב חונא הלוי בר רב יצחק, ואחריו רב מנשה בר יוסף עד שנת ד'תקמ"ח :

הדור הרביעי מן הגאונים שהיו בפום בדיתא אחר רב ביבי הלוי⁸ היה לראש⁹ * רב ישעיה הלוי בר אבא * שאול שתי שנים¹⁰ ונפטר¹¹ בשנת ד'תקנ"ז. * ואחריו רב יוסף בר רב שילא י"ט שנה ומת בשנת ד'תקע"ה¹². * ואחריו רב מרדכי הכהן ג' שנים ונפטר בשנת ד' אלפים ד'תקע"ה¹³ ואחריו רב אחונאי ד' שנים ומת בשנת ד'תקפ"ב, ואחריו רב יוסף בר יהודה שתי שנים וחסיד גדול היה ומלומד בנסים, ורב יהודה אבי אביו של רב שרירא¹⁴ היה סופר שלו והעיד שאליו ז"ל היה נראה בישיבת רב יוסף כמה פעמים ושתי שנים היתה גדולתו ונפטר בשנת ד'תקפ"ד¹⁵, ואחריו רב אברהם בר רבי שרירא י"ב שנה ומת בשנת ד' אלפים תקצ"ו :

הדור החמישי, רב יוסף בר רב חייא היה ראש ישיבה בפום בדיתא שתי שנים ומת בשנת ד'תקפ"ו¹⁶ * ואחריו רב יצחק בר רב חייא שבע שנים ומת בשנת ד' אלפים תרנ"ז¹⁷, ואחריו רב יוסף * בר רב ביבי¹⁸ שתי שנים ומת בשנת ד'ת"י¹⁹, ואחריו רב פלטי עשר²⁰ שנים ומת בשנת ד'תר"א. ואחריו רב אחאי כהן ששה חדשים ומת בשנת ד'תר"א. ואחר פטירת רב אחאי נחלקו חציו היו אחר רב מנחם בר רב יוסף בר רב חייא לסמכו והחצי האחר אחר רב מתתיהו ועמדו במחלוקת שנה ומחצה ומת רב מנחם בר רב יוסף והיה לראש רב מתתיהו בר ריבי²¹ עשר שנים ומת בשנת * ד'תר"א. ואחריו רבה בר אמי שתי שנים ומחצה ונפטר בשנת ד'תר"ב²², ואחריו היה לראש רב צמח גאון

¹ L. O. ראשי ישיבות במתא. ² א. אחוני. ³ L. כ"ה; O. כ"א. ⁴ נ. תדלדלו הצדוקים. ⁵ Only in A. ישיבה. ⁶ A. adds רב אבא. ⁷ o. adds גולה. ⁸ A. מ"ג. ⁹ דוראי. ¹⁰ From רב (l. 10) in A. O., and partly in E. ω. ¹¹ A. omits; Ed. P. ע"ה; O. ע"ה. ¹² P. omits. ¹³ O. P. יהודה. ¹⁴ E. י"ז, and omits with O. the following sentence. ¹⁵ O. פ"ג; E. פ"ג; ω. פ"ג. ¹⁶ E. O. ω. P. omit; L. omits שנים and reads קצ"ו. ¹⁷ R. ח. ω. ר"א; A. Ed. ר"א; E. O. ד'תקצ"ה. ¹⁸ Ed. E. o. omit; P. בר ריבי. ¹⁹ E. O. ω. פ"ג; E. ברבי. ²⁰ L. O. o. ω. י"ז. ²¹ Ed. omits; E. ביבי; ω. ברבי. ²² P. omits; E. כ"ה. The figures are confused.

הדור השני. רב יעקב מנהר פקוד היה ראש ישיבה י"ח שנה ומת בשנת ד'תצ"ג ואחריו רב שמואל מבני של מרימור¹ חבירו של רב אשי היה ראש ישיבה י"ח שנה ונפטר בשנת ד'תק"א הרי אלו בפום בדיתא, ובימי ארבעה ראשי ישיבות אלו היו ראשי ישיבות מתא מחסיא ואלו הן רב הונא בר' יוסף שנת ד'תמ"ט ואחריו רב חייא ממיטון ואחריו מר' ינקא והוא² רבא בר נטרונאי היה לראש ישיבה בשנת ד'תע"ט ואחריו³ רב יהודה גאון ואחריו רב יוסף בשנת ד'תצ"ט ואחריו רב שמואל בר מרי בשנת ד'תק"ה, ובימי רב שמואל זה היה ר' שמעון קיירא⁴ ולא נסמך לגאון וחבר הלכות גדולות בשנת אלף נ"ב לשטרות שהיא שנת ד'תק"א בשנה השלישית לגדולת רב שמואל בר מרי בשנת ח' לגדולת רב שמואל מורע אמימר והזכיר שמועות משמא * דרב כהן⁵ צדק ולא שמענו מעולם שהיה בזמנו⁶ גאון ששמו כהן צדק ואפשר שכהן צדק זהו שהיה רבו וחכם גדול היה ולא נסמך, ואחר⁷ רב שמואל בר מרי היה רב אחא משבחה וחכם גדול היה וחבר⁸ שאלתות שלו מכל מצות האמורות בתורה והספר מצוי⁹ בדיניו עד היום הזה וכל הבאים אחריו בדקוהו ופשפשו בו ושמענו * שעד היום¹⁰ לא נמצא בו שום טעות בעולם אבל לא נסמך רב אחא * זה גאון¹¹ מפני שנאת ראש גלות שבאותו הדור שהיה שונאו, וסמך * שמש של רב אחא ושמו רב נטרונאי¹² וכעס רב אחא והלך לו מבבל לארץ ישראל ונפטר שם והיה רב נטרונאי לראש כ"ג¹³ שנה * עד שנת ד'תקכ"א¹⁴ הרי ששנה * ראשי ישיבות אלו במתא מחסיא והיו בימי ד' ראשי ישיבות שהיו¹⁵ בפום בדיתא :

הדור השלישי של גאונים בפומבדיתא לאחר פטירת רב שמואל בשנת ד'תק"א היה לראש בפום בדיתא רב מרי כהן מנהר פקוד ח' שנים ומת בשנת ד'תק"ט, ואחריו רב אדא¹⁶ חצי שנה ונפטר באותה שנה, ואחריו ר' יהודאי ג' שנים ומחצה ומת שנת ד'תקכ"ז¹⁷, והוא חבר הלכות פסוקות ומהלכות גדולות קבצם וסני נהור היה ובימיו היה ענן וישאל בנו שם רשעים וירקב וענן זה מבית דוד¹⁸ היה ותלמיד חכם היה בתחלה והכירו בו שמין פיסול ומפני זה לא נסמך לגאון וגם לא סייעוהו מן השמים להיות ראש גלות¹⁹ ומפני * קנאה וטינא²⁰ שהיתה בלבו העלה שירטון ועמד להדיח ולהסית את ישראל מעל קבלת חכמים מפי הנביאים מפי עדים כשרים כמו שסדרנו בספר זה ונעשה זקן ממרא על פי בית דין לבלתי שמוע אל היושפטים והוא חבר ספרים והעמיד תלמידים ובה מלבו חוקים לא

1 A. O. אממר. 2 A. P. ואחריו. 3 P. ; רב שמואל בר. 4 A. קאירה. 5 רבין. 6 בימיו. 7 E. ובימי. 8 A. adds. כל. 9 O. מסור. 10 ω. שעדיין. 11 A. שיהיה לגאון. 12 Some שמשו; o. נטוראי. 13 L. כ"ג. 14 E. נפטר. 15 A. גולה. 16 A. אחא. 17 A. ק"ג. 18 Ed. צור. 19 A. גולה. 20 So P.; L. הקנאה.

בשנת ד'פ"ו¹ ואחריו רב סימונא² ורב עינא. רב עינא בסורא ורב סימונא² בפום בדיתא
 ויהי³ רב סימונא⁴ עד שנת ד' אלפים ושל' כל אלו דור אחד הם :
 הדור השני⁵, תלמידי רב סימונא ורב עינא ולא הוזכרו בשמותיהם כי הישיבות בטלו
 כמו חמישים⁶ שנה אחרי מות רב סימונא עד שנת ד'שנ"ט מפני שנאת מלכי פרס ושמדותיהם⁷ :
 *הדור השלישי⁸, רב חנן מאישיקא⁹ קבל מותלמידי רב סימונא *ורב עינא¹⁰ ואחריו
 רב מרי ואחריו רב הונא ואחריו רב חנינא¹¹ כל אלה דור אחד הם¹² ורב חנן מאישיקא
 היה לראש בשנת ד'שנ"ט ואחריו ארבעה ראשי ישיבות¹³ ולא הוזכרו מספר שנותיהן :
 הדור הרביעי¹⁴, רב יצחק ובימי נברה מלכות ישמעאל על מלכות פרס ונעקרה מלכות
 פרס מן העולם ובא לבבל עלי אבן אבי טאלב מלך ישמעאל לאחר¹⁵ שנברה עליה
 מלכות ישמעאל כמה שנים כי בימי עומאר¹⁶ בן אלכטאב¹⁷ מלך ישמעאל נעקרה מלך פרס
 והלכו נשיו ובנותיו של יודיגרד¹⁸ מלך פרס בשבי ועמד מלך ישמעאל ונתן בת יודיגרד
 לר' בוסתנאי ראש גלות¹⁹ וגיירה והיתה לו לאשה כי בשנת ד'שנ"ט²⁰ התחיל מחמד מלך
 ישמעאל לטעון טענותיו וכשבא עלי אבן אבי טאלב לבבל יצא אליו רב יצחק ראש
 ישיבה²¹ וכבדו *ונשאו המלך עלי הנז' ²² בשנת ד' אלף ת"כ²³ :
 הדור החמישי²⁴, *מר רבא ומר²⁵ הונא. מר הונא בסורא ומר רבא בפום בדיתא.
 ואחריהם רב שישנא²⁶ ורב בוסנאי²⁷ ורב שישנא היה נקרא רב משרשיא בר תחליפא
 וארבעה אלו דור אחד הם. ומת רב שישנא²⁸ בשנת ד'שנ"ט²⁹ והוא סוף רבנן סבוראי
 *נמצאו רבנן סבוראי³⁰ ה' דורות ושנותיהם ק'פ' :
 סדר הגאונים : הדור הראשון מראשי ישיבות פום בדיתא רב חנינא גאון מנהר
 פקוד היה ראש ישיבה ח' שנים עד שנת ד'תנ"ז ואחריו רב הילאי³¹ הלוי היה ראש ישיבה
 י"ח שנים ומת בשנת ד'תע"ה :

¹ Ed. o. omit from ואחריו, p. 61, last line. ² A. O. P. סמא everywhere. ³ והיה.

⁴ P. סימא; O. עינא. ⁵ So Ed. and E.; others השלישי. ⁶ E. 'ב'; E. P. 'כ'; O. מאשיא; ⁷ A. P. א. הדור הד'. ⁸ O. omits and has ורב; A. ורב. ⁹ O. ומינא; L. מיאשיא; ¹⁰ Ed. and o. omit. ¹¹ Ed. follows ואחריו. ¹² E. אחר דור. ¹³ A. O. o. add אלו. ¹⁴ A. הה'. ¹⁵ ואחר.

¹⁶ אלכטאב; A. אלקטאב. ¹⁷ P. עמבאר. ¹⁸ O. עמבל; E. עמר. ¹⁹ גולה. ²⁰ A. שנ"ט; E. שנ"ט. ²¹ O. וידיגרד; Ed. וידיגרד; A. וידיגרד. ²² A. שנ"ט; E. שנ"ט. ²³ A. שנ"ט; E. שנ"ט. ²⁴ A. שנ"ט; E. שנ"ט. ²⁵ A. שנ"ט; E. שנ"ט. ²⁶ A. שנ"ט; E. שנ"ט. ²⁷ A. שנ"ט; E. שנ"ט. ²⁸ A. שנ"ט; E. שנ"ט. ²⁹ A. שנ"ט; E. שנ"ט. ³⁰ A. שנ"ט; E. שנ"ט. ³¹ A. שנ"ט; E. שנ"ט.

²¹ A. adds והמליכו על כולן ונשאו; O. ונשאו המלך על כלם ושמו עלי. ²² A. שנ"ט; E. שנ"ט. ²³ A. שנ"ט; E. שנ"ט. ²⁴ A. שנ"ט; E. שנ"ט. ²⁵ A. שנ"ט; E. שנ"ט. ²⁶ A. שנ"ט; E. שנ"ט. ²⁷ A. שנ"ט; E. שנ"ט. ²⁸ A. שנ"ט; E. שנ"ט. ²⁹ A. שנ"ט; E. שנ"ט. ³⁰ A. שנ"ט; E. שנ"ט. ³¹ A. שנ"ט; E. שנ"ט.

כל הטובות שבעולם ואחד מומית ועושה כל הרעות שבעולם ובדה לאמנושים¹ תורה מלבו והיה לגוי גדול והרגו² שבור מלכא בחכמתו. ועוד היה לפרסיים מלך ששמו הורמיו³ ומת והניח אשתו הרה ולא רצו פרסיים להמליך איש⁴ תחת⁵ הורמיו אלא קשרו כתר מלכות על בטנה להמליך את אשר תלד אם זכר אם נקבה ותלד זכר וימליכוהו ביום⁶ לידתו ויקראו שמו בהרם על שם כוכב מאדים שהיה כוכבו. ועוד מלכים אחרים גדולים וכולם אוהבים את ישראל עד שנברה מלכות ישמעאלים והשמידום מתחת השמים. וקודם לכן הפך ה' לבם לשנוא עמו ותפס מלך פרס שלשה מגדולי ישראל אמימר בר מר ינקא בר מר זוטרא חבירו של רב אשי ורב משרשיא וראש * גלות והונא⁷ * מר שמו⁸ והרגם מלך פרס⁹ ותפש נערי בני ישראל והוציאם בעל כרחם מן הכלל * בטבת בשנת ד'קל"ד¹⁰ ובאותה שנה היה רבינא ראש ישיבה שנה אחת. ובימי ראשי ישיבות אלו שהיו בסורא היו ראשי ישיבות בפום בדיא רב גביה מבי כתיב בשנת מות רב אשי והיה לראש ישיבה שש¹¹ שנים ומת בשנת ד'קצ"ז¹² ואחריו רפרם עשר שנים ומת בשנת ד'ר"ז ואחריו רב רחומי¹³ ז' שנה ומת בשנת ד'ר"ז ואחריו רב סמא¹⁴ בריה דרבא¹⁵ ונפטר בשנת ד'ר"ז. הרי שבעה דורות של אמוראים וה' דורות של תנאים וט' דורות של הוראה בבית המקדש. נמצא מימי זרובבל והעולים עמו עד סוף ימי רבינא ורב סימא¹⁶ בריה דרבא כ"א דורות והשנים תתכ"ז¹⁷:

סדר רבנן סבוראי הדור הראשון. * רב יוסי¹⁸ הוא ראש רבנן סבוראי היה לראש אחר רבינא¹⁹ ל"ח שנה עד שנת ד'רע"ד ובשנת כ"ד לגדולתו שהיא שנת ד'ר"ט והיא שנת תת"א למנין שטרות וקודם לחשבון ישמעאלים קצ"ב שנה נחתם התלמוד²⁰ כי בימי רב אשי הוחל להכתב ובשנת ע"ג למותו נחתם נמצא משנת כתיבת המשנה עד חתימת התלמוד ש"א שנה ומשנת כתיבת המשנה עד שנתינו זאת שהיא תתקכ"א תתקע"ב שנה. ומשנת חתימה התלמוד עד שנתינו זאת תר"א שנה ומת רב יוסי²¹ בשנת ד' אלפים רע"ב²²:

הדור השני מרבנן סבוראי. רב אחא²³ בר הונא וחביריו. רב אחא²⁴ היה ראש ישיבה שנה אחת ומת בשנת ד'רע"ה. ואחריו רב שמואל בר רבא ג' שנים ומת בשנת ד' ד'רע"ה. ואחריו רבינא מן אומצא שנה אחת ומת בשנת ד'רע"ט. * ואחריו רב תחננא²⁵ ז' שנים ומת

¹ E. everywhere. ² A. והרגו. ³ O. והרגו. ⁴ O. והרגו. ⁵ A. והרגו. ⁶ A. והרגו. ⁷ A. והרגו. ⁸ A. והרגו. ⁹ A. והרגו. ¹⁰ A. והרגו. ¹¹ A. והרגו. ¹² A. והרגו. ¹³ A. והרגו. ¹⁴ A. והרגו. ¹⁵ A. והרגו. ¹⁶ A. והרגו. ¹⁷ A. והרגו. ¹⁸ A. והרגו. ¹⁹ A. והרגו. ²⁰ A. והרגו. ²¹ A. והרגו. ²² A. והרגו. ²³ A. והרגו. ²⁴ A. והרגו. ²⁵ A. והרגו.

כדכתי' ויתמרמר אליו ויך את האיל וכו'. ובכל זאת רומיים תחת ידי כשדים תחלה ותחת ידי פרסיים ולבסוף תחת ידי יונים * וכשנברו בני חשמונאי¹ על אנטיוכוס ועל מלכותו גם רומיים נקהלו ועמוד על נפשם והתחזקו ופרקו עול יונים מעל צוארם ומלכו עליהם ושמום למס. ובימי ינאי המלך של ישראל התחילו למלוך פעם שניה והמלך הראשון הוא יוליאוס וקראוהו קיסר כי אמו מתה והוא בבטנה וקרעו² את כרסה³ והיה מלך גדול מאד והוא החזיר את המלוכה לרומיים * ולכן לא פסקו שמו מכל מלכיהם שהיו נקראים פלוני קיסר⁴ ובמותו עשו לו היכר⁵ גדול הידור שלא נעשה לכל מלך בעולם מגדל גבוה וגדול מאד וישפודים של ברזל נעוצים בו מלמטה עד ראשו והם משתרגים * ועליהם ארון⁶ גדול של נחשת עבה ובו נקבר יוליוס והארון⁷ נראה לעינים עד היום הזה. ואחריו מלך אנטוניוס בן אחיו המלך הגדול ואומרים שהוא מלך על כל העולם. ובשנת ארבע למלכו שם מס על כל הארץ מס של נחשת ורצף נהר טיבריש שרומי יושבת על שפתו עשרים מילין רצפו⁸ בלוחות של נחשת עבות מאד ורוחב הנהר גדול מאד ומנין הנחשת הם מונים עד היום בשטרותיהם וספרים רבים בידי רומיים כתובים בהם עוד שבחיו וחכמתו וטוענים שלא היה * באומות העולם⁹ מלך כמוהו:

ובשנת ל"ח למלכו נולד ישו הנצרי כי נ"ב שנה מלך * ומלכותו פשטה¹⁰ בכל העולם כמו שהם אומרים וכן פרסיים גם הם. לאחר שנכרתה מלכותם בימי אלכסנדרוס נקהלו אחרי מות אנטונינוס בימי ר' יוחנן ועמדו על נפשם להסיר עול רומיים מעליהם ומפני כן כשמת אנטונינוס אמר רבנו הקדוש נתפרדה החבילה אבל לא גברו הרבה עד מות רבנו הקדוש בימי ר' יוחנן. והמלך הראשון ארדשיר¹¹ בן באבך כתב אל כל מקהלות של פרסיים שיהיו יודעים כי חרב ארסטוטלוס החכם אכלה בהם היום ת"ק שנה¹² מפני שהיה אלכסנדרוס תלמידו ובכן נתחזקו ועשו מלחמות עם רומיים ולא נצחו אלו את אלו ולא אלו את אלו * אלא נתחלקה¹³ המלכות ארץ עילם חמת ושנער וקצת ארץ יון וארץ ישראל ועד ארץ ערב כולה ביד הפרסיים ורומי ואשכנז וצרפת וקצת ארץ יון וארץ מצרים ופלשתיים וספרד בידי רומיים והיו ישראל תחת יד פרסיים פעם שניה ובתחלה היו אוהבין לישראל בימי ארדשיר¹⁴ והוא אחשוורוש וכן בימי שבור מלכא: ובימיו יצא מאני¹⁵ לעולם והיה טוען * שאלוהות שנים יש בעולם¹⁶ אחד מחיה ועושה

והוציאוהו בו חי o. adds³. ובקעו². וכשנברה מלכות בית חשמונאי ובניו¹.

Slight variations in. ולא פסק שם קיסר מהן כי בכל מלכיהם היו קורין קיסר אותם⁴. בעולם⁹. P. רצפן⁸. ועולים⁷. ועליו כסוי⁶. O. P. כבוד⁵. others.

אודאשיר¹⁰. o. אודשיר¹¹. E. L. אורשיר¹¹. Ed. אורשיר¹¹. מלכות פושטת¹⁰. O. P.

יצאו¹². A. מינאי¹³. P. מינות¹⁴. O. ולא נחלקה¹³. A. ארבע מאות שנה או חמש¹³. מינים¹⁵. O. שיש אלים שנים¹⁵. איש ששמו מאני ששני אלוהות יש לעולם¹⁵.

ורב חמא והיה רב זביד ראש ישיבה בפום בדיתא ח' שנים ומת בשנת ד'קמ', ואחריו רב דימי ג' שנים ומת בשנת ד'קמג', ואחריו רפרם בר פפא ומת באותה שנה, ואחריו רב כהנא השני כ"ח שנים ומת בשנת ד'קעא', ואחריו רב אחא בריה דרבא שתי שנים ומת בשנת ד' אלפים ק'ע"ג * כי רב פפא וישיבה ראשי¹ ישיבות אלו כולם בימי רב אשי נפטרו ונפטר רב אשי בשנת ד'קפ"ז היא שנת תשלח למנין שטרות והוא החל לכתוב את התלמוד² ולא הכפיק לסיימו :

הדור הישביעי, מרימר ומר בר רב אשי וחביריהם * הם סיימו את התלמוד³ בבלי ונחתם בשנת ד' אלפים רס"ה ליצירה ונתפשט בכל ישראל וקבלו אותו עליהם ולמדו אותו ברבים חכמי כל דור ודור והסכימו עליו כל ישראל ועליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע, ובימי רבה בר רב יוסף שהיה ראש ישיבה מרבנן סבוראי נחתם התלמוד⁴ וכמו שמונים שנה היו משהתחילו רב אשי וחבר אותו עד שנחתם ובשנת ע"ג למותו נחתם⁵, אחר פטירת רב אשי היה לראש ישיבה במקומו בסורא מרימר חמש שנים ומת בשנת ד' אלפים קצ"ב, ואחריו רב אידי בר אבין כ' שנה ומת בשנת ד'ר"ב, ואחריו רב נחמן בר הונא ג' שנים ומת בשנת ד'ר"ט, ואחרי אלו ישב מר בר רב אשי על כסא אביו שלש עשרה שנה * יומים טובים⁶ היו ימיו לפיכך קראוהו רב טביומי ומת בשנת ד'ר"ח והוא שנת תשע"ט לשטרות, ואחריו רבה תוספאה שש שנים ומת בשנת ד'ר"ל חמשה אלו תלמידי רב אשי ויש מהם חבר במרימר ורב אידי בר אבין והשאר תלמידים, ובשנת מות רבה תוספאה גזרה מלכות פרס שמדות⁷ גדולות על ישראל כשקרב יום אידם של פרסיים לבא פעם שנייה כי * שתי פעמים⁸ מלכו פרסיים וכן רומיים כי כרך גדול של רומי נבנח בימי חזקיהו מלך יהודה ובנוהו שני אחים מלכים גדולים שם האחד רומולוס ושם האחר רימולוס⁹ ורומולוס קשר קשר על אחיו רימולוס * והרגו מהרה¹⁰ ומלך הוא לבדו והחזיר את כל ארץ מערב תחת רגלי רומיים ומת ברומי * ועשו לו רומיים כבוד גדול במותו¹¹ ועשו לו על קברו בניין עגול גדול ומשפת עיגולו אל שפתו כמו חמשים אמה בקרקעיתו וקו מאה אמה יסוב אותו והצורו למעלה עד שעשאוהו כמין צריך וגובהו גדול מאד והוא ברומי עד היום הזה לא חרב, וכן לאחר מות רומולוס היו הרומיים בהשקט אין אדם בעולם¹² מושל עליהם עד שבא נבוכדנצר מלך בבל ומשל גם עליהם¹³ כדכתי' ועבדו אותו כל הגוים, ובימי בלשצר בן בנו נשמדה מלכות כשדים וחזרה המלכות לפרסיים לדריוש המדי תחלה ואחר כן לכורש הפרסי חתנו וכן למלכים אחריהם עד שקם¹⁴ עליהם אלכסנדרוס המוקדן המלך הגדול והעמיד כל מלכות פרס

¹ א. פ. א. שישת וראשי.

² הש"ס.

³ A. E. O. o. P. omit

from I. 6. ⁴ Ed. ∞. שנים.

⁵ גזירות.

⁶ כמה שנים. ⁷ א.

רימאלוש. ⁸ ויהרגוהו.

⁹ A. O. omit.

¹⁰ In o.

¹¹ בהם.

¹² א. שבא.

אבל רב הונא היה *קרוב לנשיא¹ ולפיכך גברה ישיבת סורא ונפטר רב יהודה וחזרו שתי הישיבות לרב הונא, ועוד נפטר בימיו ר' יוחנן ראש ישיבת ארץ ישראל בשנת ד' ל"ט והיה ראש ישיבה בארץ ישראל רבי אמי ונפטר רב הונא שנת ד' נ' לאחר שהיה ראש ישיבה מ' שנה ואלו תלמידיהם רב חסדא ורבה בר נחמני ורב יוסף ורב נחמן בר יצחק ור' זירא ורבה בר רב הונא ורב המנונא :

הדור השלישי, רב חסדא ורבה ורב יוסף, רב חסדא היה תלמיד חבר לרב הונא ור' שנים קודם פטירת רב הונא בנה בית המדרש לעצמו ואחר כך נפטר רב הונא והיה רב חסדא ראש ישיבה עשר שנים עד שנת ד' ס' והוקם רבה בר נחמני והיה ראש ישיבה כ"ב שנים *והוא חבר בראשית רבה ושאר הרבות² וברה לאנא מפני מלשינות ומת שם באנא בשנת ד' פ"ב וישיב על כסאו רב יוסף ב' שנים וחצי ומת בשנת ד' פ"ה ור' יוסף היה נקרא סיני ורבה עוקר הרים, ותלמידיהם *אביי ורבא בר יוסף בר חמא ורמי³ בר יחזקאל ורבינא הראשון ורב כהנא השני⁴ ורבים אחרים כי י"ב אלף תלמידים היו לו לרבה :

הדור הרביעי, אביי ורבא, אביי היה לראש ישיבה בשנת מות רב יוסף י"ד שנה ונפטר בשנת ד' צ"ט ואחריו היה לראש במחוזא רבא בר⁵ יוסף י"ד שנים אחרות ומת בשנת ד'ק"ז :

הדור החמישי, רב נחמן בר יצחק ורב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע ולאחר מות רבא בשנת ד'ק"ז היה לראש ישיבה בפום בדיחא רב נחמן בר יצחק ומחביריו של רב חסדא היה אבל האריך ימים והיה לראש ישיבה ד' שנים ומת בשנת ד'ק"ז, ובתחלת היותו לראש ישיבה⁶ נחלקו הישיבות פעם שנייה והיה לראש ישיבה בנרש עיר שקרובה לסורא⁷ רב פפא והיה י"ט שנים⁸ ומת בשנת ד'קל"ב, ואחר מות רב נחמן בר יצחק היה ראש ישיבה בנהרדעא רב חמא¹⁰ ומת בשנת ד'קל"ב גם הוא וט"ו שנה היתה גדולתו ולא הווכר רב הונא¹¹ * בריה דרב יהושע בראשי ישיבות :

הדור השישי, רב אשי ורב אמי וראשי הישיבות שהיו בימיו ומימיו¹² רבינו הקדוש עד רב אשי לא מצינו¹³ תורה * וחסידות וענוה¹⁴ וגדולה במקום אחד, * בימי רב פפא שנת ארבע אלפים קכ"ז היה¹⁵ רב אשי ראש ישיבה בסורא ס' שנה ובשנת חמשי¹⁶ לגדולתו מתו רב פפא

¹ גדול בנשיאות A. ² A. O. P. omit. ³ In P. only. ⁴ Some omit from אביי.
⁵ רב. ⁶ A. P. add חמא ר'. ⁷ A. ובסורא. ⁸ o. P. ; והיה רב פפא.
⁹ O. o. add ראש ישיבה (היה o). (ורב חייא (אדא E). בר פפא E. O. ; בר פפא
¹⁰ Ed. omits ; some add בנהרדעא. ¹¹ L. נחמן. ¹² ומימיו. ¹³ מצינו.
¹⁴ Only in Ed. ¹⁵ A. , , , בשנת , , , והיה. ¹⁶ חמש ועשרים A.

בן פרטא ור' יעקב איש כפר חטיא¹ ור' פנחס בן יאיר וזה רבנו הקדוש חבר את המשינה בשנת שלשת אלפים תתקמ"ט שהיא שנת ת"ק למנין שטרות ושנת ק"נ לחורבן² הבית. זה דור רביעי לחרבן. * ועוד בימי³ רבנו הקדוש * נעשו רוב ספרי רפואות שבימיו היה⁴ גאלינוס אבל * ספרי אבוקראט הרופא בימי מרדכי ואסתר כתבם שבאותו הדור היה⁵ :

ר' חנניא * בר חמא היה ראש ישיבה לאחר פטירתו של רבנו הקדוש⁶ שכן צוה רבינו הקדוש והיו חביריו⁷ בני רבנו הקדוש ור' הושעיא ור' שמעון ורבן גמליאל ור' אלעזר הקפר ור' חייא ברבי ובר קפרא ור' לוי ור' אפס ואבוב דשמואל ורב שהוא בן אחי ר' חייא וכן אחותו. בר קפרא כתב התוספתא ור' חייא ור' הושעיא ברבי * ור' שמעון ברבי⁸ כתבו הברייתות והמכילתות. אלו הם * סוף התנאים הרי אלו חמשה דורות של תנאים⁹ :

סדר אמוראים הדור הראשון רב¹⁰ ושמואל. ירד רב לבבל בסוף ימי רבנו הקדוש בשנת ג' אלפים תתקע"ט ומצא בבבל ר' שילא והיה רב עניו מאד ולא רצה * להיות נמנה¹¹ ראש ישיבה כל ימי ר' שילא עד שנפטר ועוד לא רצה להיות לראש בנהרדעא במקומו של שמואל והלך לסורא היא מתא מחסיא והיה שם לראש עד שנפטר בשנת ד' וג' ובאו בני ישיבתו לשמואל ונפטר שמואל בשנת ד' וי' והיה חכם גדול * בכל חכמה¹² יונית מוסף¹³ על תורתו. ואלו הם תלמידיו¹⁴ רב יהודה¹⁵ ורמי¹⁶ בר חמא ורב חמא * בר יחזקאל¹⁷ ורב נחמן¹⁸ הנשיא ורבה בר אבוב ורב ששת והיה סגי נהור ורב ענן ורב מתתיה¹⁹ ורב שימי בר אשי ורב חייא בר אשי ורב יצחק²⁰ בר אשיאן²¹ ורב חמא בר גוריא ורב כהנא הראשון. ובימיהם היה ראש ישיבה בארץ ישראל ר' יוחנן שקבל מר' אושעיא ברבי והאריך ימים כי שמונים שנה היה ראש ישיבה * והוא חבר תלמוד ירושלמי לחמש סדרים כי אין מסדר טהרות רק מוס' נדה וחיבר הירושלמי בקרוב למאתים אחר החורבן²² ואלו הן תלמידיו של ר' יוחנן ר' אמי ור' אסי ור' אלעזר בן פדת * ור' ינאי ועולא ורבין בר רב דימי²³ ור' שמואל בר נחמני²⁴ :

הדור השני. רב יהודה ורב הונא אחרי מות שמואל בשנת ד' י' היה לראש ישיבה רב יהודה בר יחזקאל בנהרדעא ורב הונא בסורא ורב יהודה היה גדול מרבי הונא בחכמה

נכתבו. A. 4. ובימי. 3. למנין חרבן. A. 2. חנניה. Ed. and o. 1. ספרו של א' הר' היה O. 5. דברי ספרי רפואות (רוב ספרים ברפואה) (O) שהיו בימי לאחר פ' של ר' ה' ישב (היה) (O) בראש. Ed. and o. 6. ב' מ' וא' ובאותו הדור כתבם דורות. O. 9. שמעון for שמואל o; ובנו. A. 8. בניו מרבני. Ed.; ארבעה. A. 7. בחכמה. A. 12. להמנות. 11. ר' שמעון ורב. O. and o. 10. של תנאים והן חמשה דורות ור' אמי (וראמי o) בר (בני O) יחזקאל. O. o. add. 15. תלמידיהם. Ed. 14. תוספת. 13. נחמן. P. 20. מתנה. 19. חתן. A. adds. 18. וראמי. P. 16. אשין. O. 21. Some omit. 22. ורבה בר חנה. A. adds. 24. Ed. and o. omit. 23.

כוויבא התחזק אדריינוס קיסר ועלה לארין ישראל ולכד¹ ביתר בתשעה באב שנת ע"ג לחורבן הבית והרג את רומלוס והכה ביישראל מכה גדולה² שלא נראתה ולא נשמעה כמוה לא בימי נבחראדן ולא בימי טיטוס ונשרף ר' חנינא בן תרדיון וספר תורה עמו ונהרג ר' ישבב הסופר³ ור' חוצפית התורגמן⁴ ור' יהודה בן בבא גם הוא נהרג על שגור מלך רומי שמד⁵ על ישראל שכל הנסמך יהרג וכל הסומך יהרג והעיר שסומכין בה תחרב והלך הוא וישב בין שתי עיירות גדולות בין אושא לשפרעס וסמך שם חמשה זקנים ר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי ור' שמעון⁶ ור' אלעזר בן שמוע⁷ ובאו עליו אויבים ועשו את כל גופו ככברה ונהרג ר' אלעזר בן שמוע וקודם לכן סרקו את בשרו של ר' עקיבא בן יוסף במסרקות של ברזל. כל זה בא להם בימי פולמוס של אדריאנוס קיסר ומפני כעסו של בן כוויבא ונתקיים בהם מה שכתוב ע"י דניאל ומשבילי עם יבינו לרבים ונכשלו בחרב ובלהבה ובשבי ובבזה ימים. ובימי אלו היה בטלמיוס וכתב ספר אלמגיסטי:

רבן שמעון בן גמליאל השני הוא היה לראש אחרי מות ר' עקיבא וחביריו היו ר' מאיר ראש כולם ור' יהודה ור' יוסי ור' אלעזר בן שמוע ור' נתן ור' שמעון בן יוחאי⁸ והסבימה דעת ר' מאיר ור' נתן לביישו ברבים שהיו יותר חכמים ממנו ונגלה⁹ לו הדבר ומשם ואילך לא הוזכרו ר' מאיר ור' נתן בשמותיהם אלא לר' מאיר קראו אחרים ולר' נתן יש אומרים. הרי לך דור שלישי אחר החורבן:

רבנו הקדוש הוא ר' יהודה הנשיא וראש¹⁰ ישיבה בן ר'ש'ב'ג כי ראה יי' את עני ישראל מורה¹¹ מאד וקיים להן מה¹² שכתוב ע"י דניאל ובהכשלם יעזרו עזר מעט. ומת אדריינוס ומלך ברומי אנטונינוס בן אסוירוס והיה אוהב את רבנו הקדוש כנפשו ואומרים¹³ שגייירו בסתר וחיו ימי רבינו הקדוש כלם ימים טובים לישראל והארץ ימים ובימים מת אנטונינוס בן אסוירוס ומלך אנטיופוס ואחריו¹⁴ מלך קומודוס¹⁵ וכולם * כבדו ונשאו את רבנו¹⁶ הקדוש כל ימיו:

ור' יהודה הנשיא זה שהוא רבנו הקדוש קבל מר' אלעזר בן שמוע ומר' יוסי והיו חביריו ר' ישמעאל בר' יוסי ור' שמעון¹⁷ בנו של ר' יוחנן¹⁸ בן ברוקא ור' אלעזר בן רש'ב'ג ור' אלעזר ור' שמעון בני ר' יהודה ור' יהושע בן קרחה וסומכוס ופלימו ואיסי בן יהודה ור' ראובן בן איצטרובלי¹⁹ ויוחנן בן פנחס ור' פדת ור' אלעזר

¹ L. adds רופש; others have ולקח. ² P. adds מאד; A. and ³ L. and o. add סימאי. ⁴ המתורגמן. ⁵ גזירה. ⁶ A. E. O. omit. ⁷ A. E. O. add ונתגלה. ⁸ O. יאחי. ⁹ O. ועלה; Ed. (פרומה; A. פרוה). ¹⁰ O. מקרא. ¹¹ Some חזק; o. מוכה; A. ? מורא. ¹² ר'ש'ב'ג in Ed. after; והוא היה ראש. ¹³ O. ואמרו במסכת ע"ז. ¹⁴ A. O. P. ואמרו במסכת ע"ז. ¹⁵ O. ודניאל and omit. ¹⁶ O. קונדוס. ¹⁷ אלעזר. ¹⁸ ושמעאל. ¹⁹ גרלו... לר' A. ²⁰ קונדוס.

פטירת ר'ב'ז ובעל אחותו היה ר' אלעזר בן הורקנוס וחבריו ר' יהושע בן חנניה חכם גדול ואב ב"ד ופחמי¹ היה ור' יוסי הכהן² הגלילי³ ור' שמעון בן נתנאל ור' אלעזר בן ערך ור' יוחנן בן נורי ור' יוחנן בן ברוקא ושמואל הקטן ור' אלעזר בן חסמא ור' אלעזר בן עזריה כהן עשירי לעזרא ועשיר גדול היה ור' חלפתא ור' יוסי בן קיסמא⁴ כל אלה דור אחד הם ונחלקו רבן גמליאל ור' יהושע על עדות החדש שבאו עדים בלוד [מש' ר"ה ב ח] ואמרו ראינוהו שחרית במזרח וערבית במערב א"ר יהושע עדי שקר הם * היאך מעדין על האשה שילדה ולמחר⁵ כרסה בין שיניה, וכשבאו ליבנה קבלן רבן גמליאל שלח לו רבן גמליאל לר' יהושע גזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעוטיך ביום הכפורים שחל להיות בחשבונך ועשה ר' יהושע כדברי רבן גמליאל, ועוד נחלקו על תפלת ערבית אם היא רשות או חובה [ברכות כ"ז ב], ועוד נחלקו על בכור שנפרמה⁶ שפתו אם בעל מום הוא אם לא [בכורות ל"ז א], ובכולם כפה ר"ג את ר' יהושע וזעפו * שבעים זקנים חביריו⁷ ונמנו והוסר רבן גמליאל מהיות ראש ישיבה והוקם ר' אלעזר בן עזריה והיה לראש ואח"כ נתפייסו הזקנים לרבן גמליאל והחזירוהו⁸ ולא הוסר ר' אלעזר בן עזריה מהכל⁹ אלא ר"ג היה דורש שתי שבתות ור' אלעזר בן עזריה שבת אחת ונפטר ר"ג בימי ר' יהושע ועמד ר' יהושע לסתור את דבריו וכעס ר' יוחנן בן נורי והעלה את רש"ב לראש בנשיאות, הרי זה דור אחד אחר החורבן:

ר' עקיבא היה ראש ישיבה אחר רבן גמליאל והיו חביריו שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא ואלישע אחר ורבי טרפון ור' ישמעאל ור' יהודה בן בבא ור' יהודה בן דימא ור' חנינא בן תרדיון ור' ישבב הסופר ור' סימאי ור' חוצפית התורגמן¹⁰, כל אלה דור שני אחר החורבן ובימייהם היה בבבל ר' יהודה בן בתירא ומחביריו¹¹ של ר'ב'ז היה אלא שהאריך ימים הרבה:

ובימי אלו עמד אדם אחד שהיה שמו כוזיבא¹² וטען שהוא משיח בן דוד ושלח יד במלך דמשטיאן¹³ מלך רומי * והרג משנהו שהיה בא"י ודמשטיאן מלך רומי¹⁴ עורדו נער ולא נתחזק לפניו ומלך¹⁵ כוזיבא זה בביתר שנת נ"ב לחורבן הבית ומת במלכותו ומלך בנו רופוס¹⁶ פירוש זה השם אדמוני ומת¹⁷ גם הוא ומלך בנו ושמו רומולוס ונקבצו אל כוזיבא ואל בניו עם רב¹⁸ מישראל שישבו מכל מקומותיהם ובימי רומולוס בן רופוס¹⁹ בן

ור' יוסי הכהן³ In O. between the lines. ² Only in o. ¹ אבל פחמי.

על O. ⁷ שנפגמה. ⁶ מפני היאך, . . . והרי O. ⁵ ר' עקיבא חסר כאן Marg. L. ⁴

Only in O.; P. ⁹ אל נשיאותו ולראש ישיבה. ⁸ Some add. ⁷ זה זקנים חביריו.

דמשטיין¹³ בן כוזיבא. ¹² o. ¹¹ מחביריו. ¹⁰ המתורגמן. ⁹ לגמרי; others omit.

and ¹⁷ A. adds. ¹⁶ פיירוש. ¹⁵ E. ¹⁴ O. P. omit. ¹³ דומשטיין.

מישראל. ¹⁸ O. adds. ¹⁹ מאד. ¹⁷ פיירוש. ¹⁶ A.

ומת בימיו ולא נחלקו. יצא מנחם ונכנס שמאי¹ ובנו היה רבן גמליאל הזקן וכן בנו רשבנן הראשון. שלשה אלה נהגו נשיאותם בבית המקדש מאה שנה במלכות בני הורודוס שכן היה המנהג בבית שני שהמלך מוכני חשמונאי או מעבדיהם בני הורודוס היה המוציא והמביא במלחמה ובכל דברי מלכותו אבל כל דברי תורה חוקים ומשפטים על פי הנשיא מבית דוד היו נעשים ועל פי הכהן הגדול והסנהדרין. וכן אתה מוצא במס' סנהדרין [י"א ב.]. מעשה ברבן גמליאל שהיה יושב על גב מעלה בהר הבית ויוחנן סופר הלז יושב לפניו ושלוש אגרות חתוכות² בידו ואמר לו טול אגרתא חדא וכתוב עלה לאחנא בני גלותא דבבל ולאחנא בני גלותא דמדוי ולאחנא בני גלותא דיון ולשאר כל גלותהון דישראל שלמכון יסני³ מהודענא לכון דאמריא דערקין וגוילא רביבין וירחא⁴ דאביבא עדיין לא מטא ויפרת מילתא⁵ באנפאי ובאנפי חבראי ואוסיפת על שתא דא ירחא חדא. הרי ידענו שרבן גמליאל זה היה ראש ישיבה ונשיא היה ומעשיו היו מקובלים בכל ארץ ישראל ובכל גלויות ישראל ולא מיחה בו המלך ולא אדם בעולם ואלו ללקקסאני לא היו נשמעין כן ולא לענן והק'ב'ה אמר ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם ואמר והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע אל הכהנים וגו' בא וראה אם היה זה שופט ישראל אם לא. והלל וסיעתו הם הדור התשיעי:

רבי יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי. בימיו עלה אספסיאנוס על ירושלם והיה בירושלם אבא סיקרא ראש הליסטים והוא בן אחותו של רבן יוחנן בן זכאי הוא יצא אל המלך אספסיאנוס בלט ושאל ממנו שיצא אליו ר'ב'ז ועשה המלך בקשתו ויצא ר'ב'ז אל המלך אספסיאנוס וידע המלך את רוב חכמתו וכבדו ונשאו והוא היה צר⁶ על ירושלם ומת נירון מלך רומי ונמנו יועצי רומי שימלוך⁷ אספסיאנוס⁸ ונסע לרומי והשאיר מיטוס בנו לצור על ירושלם וצוהו לכבד את ר'ב'ז מאוד וחרב⁹ בית המקדש בשנת שלשת אלפים ותתכ"ט ונהרג ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול ורש'ב'ג הזקן * והוא היה נשיא¹⁰ ורצה מיטוס להרוג את רבן גמליאל בנו ופייסו ר'ב'ז ונתפייס. נמצאו עשרה דורות מזרובבל¹¹ והבאים עמו עד ר'ב'ז וגם הוא היה קב' ¹²שנה מ' שנה נתעסק בפרקמטיא ומ' שנה למד תורה וכל חכמה שהיתה בדורו ומ' שנה לימד את ישראל ושפטן ולאחר חורבן הבית עלה ליבנה ושם שפט את ישראל ותקן תקנות וסייגות¹³ לתורה עד שנפטר ביבנה:

רבן גמליאל בנו של רש'ב'ג הנהרג בשמד¹⁴ הוא היה ראש ישיבה¹⁵ ונשיא אחר

לעיל כתב שמעון בנו ר"ג הזקן בנו רש'ב'ג בנו וכן איתא בנמרא¹ Ed. and o. add פתוחות² .הלל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותם מאה שנה לפני חורבן הבית וכו' להמליך את. ³ O. adds לעלם. ⁴ O. וזמן ירחא. ⁵ דא. ⁶ שר. ⁷ O.

והם זרובבל¹¹ .והחריב. ⁹ O. .אספסיאנוס. ⁸ Some everywhere שם ביבנה. ¹⁰ O. adds .בגזירה. ¹⁴ O. .וסייג. ¹³ .קב'ן. ¹²

ביום הערבה והיו מכים זה את זה במורביות של ערבה וביום ערבה אחד עשו בן והמלך אלכסנדר עומד על המזבח להקטיר ורגמו אחד מן התלמידים על מצחו באתרוג וירם ימינו מעל המזבח ויאמר הרב. והרג גם הוא בחכמים מכה גדולה חוץ משמעון בן שטח שהיה אחי אשתו. וברח יהושע בן פרחיה חבירו לאלכסנדריא של מצרים עד שבקש עליו שמעון בן שטח רחמים¹ מן המלך והחזירו. ואין *אנו רוצין² להפסיק סדר הקבלה בזכרון מלכי בית שני. וכשנשלים סדר הקבלה נזכיר את כולם ונרמז שיש עליהם מדברי נביאים שיש בכך נחמות גדולות:

יוסי³ בן יועזר איש צרידה ויוסי⁴ בן יוחנן איש ירושלים קבלו מאנטיגנוס איש סוכו והם וסיעתם הדור הרביעי:

יהודה בן טבאי ונתאי הארכלי קבלו מהם הם וסיעתם הדור החמישי:

יהושע בן פרחיה⁴ ושמעון בן שטח קבלו מהם הם וסיעתם הדור השישי *וכותבי זכרונות בישראל אומרים שיהושע בן פרחיה הוא רבו של ישו הנצרי ואם כן הוא בימי ינאי המלך היה וכותבי זכרונות באומות העולם אומרים כי בימי הורדוס נולד וביומי ארקילוס בנו נתלה ומחלוקת גדולה הוא שהפרש גדול יש ביניהם יותר ממאה ועשר שנים. ומזכיר⁵ אומות העולם מסיימים דבריהם בכמה סיומים ואומרים שבשנת נ"ב למנין שטרות נולד ולאחר ל"ג שנה נתלה ושהיה זה בשנת ל"ח למלך אגוסטוס מלך רומי בימי הורדוס⁶ ונתלה בימי ארקילוס בנו. והם טוענים כ"כ לאמר שלא עמד הבית ומלכות ישראל אחר תליתו אלא מעט. ומסורת אמת יש בידנו מן המינה ומן התלמוד *שלא החליפו שום דבר⁷ כי יהושע בן פרחיה ברח למצרים בימי אלכסנדר והוא ינאי ועמו ברח ישו הנוצרי וקבלת אמת בידנו כי בשנת ארבע לאלכסנדר המלך נולד ובשנת רס"ז⁸ לבנין הבית ושנת נא למלכות בני⁹ חשמונאי נתפש והוא בן שיש ושלישים שנה בשנת ג' למלכות אריסטובולוס בן ינאי¹⁰:

שמעיה ואבטליון קבלו מהם וגירי צדק היו והם הדור השביעי:

הלל ושמאי קבלו מהם *והם הדור השמוני⁷ הלל עלה מבבל והוא בן מ' שנה ולמד מ' שנה *וק"כ שנה היו ימי חייו¹¹ ומבית דוד היה ומזרע המלוכה ושמעונים תלמידים היו לו גדול שבכולם יונתן בן עוזיאל. קטן *שבכולם רבן יוחנן בן זכאי והיה חברו מנחם

¹ Some omit. ² רצוני; P. omits from ואין to גדולות I. 7. ³ יוסף. ⁴ E. O. P. ונראים הדברים שהיה בימי הלל ושמאי ⁵ Ed. and L. זהו רבו של ישו הנוצרי (Ed. והוא שנת o. רצ"ט; Ed. ⁶ Some omit. ⁷ O. הורקנוס. ⁸ נחלקו שהרי מזכירי ⁹ Ed. ¹⁰ חשמונאים ובשנת רס"ז לבנין הבית o. ¹¹ בית. ¹² והוא בן ק"כ שנה בשמט o.

ומבני יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול נתחתנו בהם והבריחום¹ עזרא הכהן ונחמיה התרשאתא מבית יי' וכבוא המלך אלכסנדר אל ארץ ישראל סר למשמעתו סנבלט החורוני וראשי הכותים ושאלו כמנו שיבנו הכהנים חתניו וכל אשר הושיבו נשים נכריות ולא אבו לשלחם בית המקדש אחר בהר גרזים וצוה המלך להעשות כן ויבנו את הבית. אז יחלק * עם ישראל לחצי². חצי העם היה אחרי שמעון הצדיק * ואנטיגנוס תלמידו וסיעתם³ וכפי מה שקבלו מעזרא ומן הנביאים⁴ והחצי אחרי סנבלט וחתניו והקריבו עולות וזבחים חוץ לבית יי' וחקקו חוקים ומשפטים כאשר בדאו מלבם ובבית זה היה כהן מנשה בן יהושע בן יהוצדק וצדוק ובייתוס וחביריו היו לראש. זאת היתה תחלת המינות⁵:

הדור השלישי * אנטיגנוס איש סכו⁶ קבל משמעון הצדיק וסיעתו הוא היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשים את הרב על מנת שלא לקבל פרס וצדוק ובייתוס שאלוהו על דבר זה והשיב להם תשובה שעמו לקבל פרס בעולם הזה אינו בטוח אלא על העולם הבא והם כפרו בדבריו ואמרו מימינו לא שמענו על עולם הבא והם היו תלמידיו וחלקו עליו והלכו אל מקדש הר גרזים והיו עם לראשים ועמד שם בית זה ביד⁷ הכותים והמינים⁸ כמו מאתיים שנה שבשנת רי"ב לבנין בית שני * שהיא שנת ג' אלפים תרפ"א⁹ מרד מתתיהו בן יוחנן כהן גדול הוא הנקרא חשמונאי באנטיוכוס מלך יון ועמד הוא ובניו על משנה מלך יון המולך בירושלם והרגוהו ואת כל חילו ומלך חשמונאי שנה אחת ומת. ואחריו מלך יהודה בנו הנכור הגדול מכניו ששה שנים ומת. ואחריו יהונתן אחיו בן חשמונאי מלך ששה שנים ומת. ואחריו שמעון אחיו י"ח שנה ומת. ואחריו יוחנן בן שמעון בן חשמונאי והוא הנקרא הורקנוס הראשון הוא עלה והחריב מקדש הכותים והרג את¹⁰ המינים¹¹. ובשובו ביטלם עשה משהתה לחכמים ובטבו לב¹² זקן אחד מהחכמים אמ' למלך רב¹³ לך כתר מלכות הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן לפי שנעבת אמו של המלך בהר המודיעים¹⁴ שהצרו הגוים שמעון¹⁵ אביו¹⁶ בהר וברח ונלכדו נשיו ואחרי כן שבו לידו מפני כן היו לחשים שהמלך חלל היה. וכשמוע המלך דבר זה כעס מאוד¹⁷ וצוה להרוג את כל החכמים. והמלך זקן מאוד ולאחר ששימש בכהונה גדולה שמונים שנה נעשה צדוקי ומת המלך יוחנן ומלך תחתיו אלכסנדר בנו והוא הנקרא ינאי מלכא והיה שונא את החכמים. והיה מנהג ישראל באותו זמן לשמוח

E. עם סיעתם³. העם לשני כתות O. ² והחרימום A. adds. וחביריהם. ¹ עם ישיבותם. ⁴ The last two words in E. P. ⁵ צדוקים. ⁶ A. אנטיוכוס. ⁷ כל. ⁸ A. תרל תרפ"א, תרס"א; o. ⁹ A. omits. ¹⁰ בית. ¹¹ L. בין. ¹² שוכה. ¹³ Some. ¹⁴ שאמך (שאם המלך) שבויה היתה ונשבת במודיעים. ¹⁵ ω. ¹⁶ די. ¹⁷ לבם. ¹⁸ Lacuna in A. with the following words by a later hand: החקירה ישו תלש מכאן הדף אשר היה כתוב בו. האמת על זמן ישו.

ושאר הענין. ואחר תלך שנה הוא אומ' ואחרי השבועים סב יכרת משיח ואין לו זה אנריפס המלך ומונבו בנו שהכם אספסינוס וימיתם ג' שנים ומוצה קודם חורבן הבית ועלה אספסינוס וטיטוס והגביר¹ ברית לרבים בשבוע האחרון אבל בחצי השבוע כפר בבירתו והשבית זבח ומנחה ועל כנף שקוצים מושומם מפני הכעסים² שהכעיסוהו *הפריצים מישראל*³ והוה והעיר והקדש ישחית עם נגיד הבא וכן היתה גאולתם של יישראל. נהרג בלשצר והמלך על מלכות כשדים דריוש בן אחשורוש מורע מדי ומלך שנה אחת ומת ומלך כורש ג' שנים ובשנת אחת למלכו העיר ה' את רוחו לבנות בית המקדש וא' ח' כ בטלו ומלך הוא ג' שנים *ונהרג על ידי*⁴ מלכת שטים⁵ מפני שהרג את שני בניה ומלכים גדולים היו ומלך אחריז אחשורוש י' שנים ומת ומלך בנו אשר ילדה לו אסתר הוא דריוש והוא ארתחשסתא. בשנת שתיים למלכו נבנה הבית בן ז' שנים היה במלכו ומלך לב שנה ועלה עליו אלכסנדרוס מוקדון ויכהו וימיתוהו בשנת ל' לבנין הבית ותכרת⁶ מלכות פרס והתחילה מלכות יון:

הדור השני מאנשי כנסת הגדולה שמעון הצדיק⁷ ושמו עדוא בן יהושע בן יהוצדק הבהן הגדול בימיו⁸ נשמדה מלכות פרס *על יד אלכסנדרוס מלך יון ובא אלכסנדרוס זה לירושלם*⁹ לאחר שהשמיד את מלכות פרס ובקש להחריב את ירושלם ולהגלותה פעם שנית בשנת ארבעים לבנין בית המקדש¹⁰ ויצא שמעון הצדיק *אל המלך*¹¹ וכשראהו המלך גדלו ונשאו ונתן לו שאלתו ושאל שמעון הצדיק ממנו שלא להחריב הבית ושלא להגלות את העיר והמלך צוה להעשות כן ותמהו שריו ועבדיו שהיו יודעים שאמ' להחריבו¹² ולעולם לא חזר בדבורו. והוא אמר להם דמות דיוקנו של זה מנצח לפני במלחמתי¹³ והתנה המלך על¹⁴ שמעון הצדיק שכל בן שיוולד *לו ולבנהים*¹⁵ באותה שנה יקרא אלכסנדר על שמו. ושיתחילו ישראל¹⁶ מנין שטרותיהם מאותה שנה והיא שנת אלף לצאתם ממצרים והיא שנת ג' אלפים ות' ל' ליצירה ובאותו הזמן נפטר עזרא הסופר וחני זכריה ומלאכי ונסתלקה נבואה מישראל. ונעשה *להם זה הנס הגדול*¹⁷ ע' שמעון הצדיק לא נעשה כן לא לענן ולא ולקרסאני ראשי המיונות¹⁸ ומצא אלכסנדר המלך בארץ ישראל כותים הרבה שהיו מימי סנחריב וראשיהם סנבלט החורוני *עם מקצת*¹⁹ ישראל

כי הרגתה; והרגתו. ⁴ A. O. פריצי ישראל. ³ Some omit. ² והפר. ¹ A. O.
הוא היה כהן. ⁷ O. adds. ⁶ E. ונכרתה. ⁵ היא תלמידה. ⁸ E. שטרי. ⁹ O. adds.
O. P. ועלה. . . על. ⁹ A. כאשר. ⁸ O. משיח בביית אחר מות הכהן הגדול.
אליו. ¹¹ Some. ¹⁰ A. O. add. שני. ¹² Some. ¹³ Some. ¹⁴ עם. ¹⁵ Some only.
לכהנים. ¹⁶ Some. ¹⁷ O. ל' ליצירה. ¹⁸ ראשי המיונות. ¹⁹ Some omit.
המתנגדים. ¹⁸ Ed. המינין. ¹⁷ O. ל' ליצירה. ¹⁶ Some omit.
ומקצת. ¹⁵ Some.

לנבוכדנצר הגלה את צדקיהו והחריב הבית ומפני שנים מקוטעות שהיו ביניהם נמצא בין גלות דניאל וגלות צדקיהו כ"א שנה שלימות, ועמוד עוד נבוכדנצר הוא במלכותו כ"ב שנה כי מ"ה שנה מלך ומת ואיל מרודך בנו כ"ב¹ שנה ובשנת מלכותו נשא את ראש יהויכין מלך יהודה ומת ואיל מרודך ומלך בלשצר בנו ג'² שנים וקשרו עליו וכהוה וימת בבית מושתחו וזהו * שהתנבא עליו³ ישעיהו ערוך השלחן צפה הצפית אכל ושתה קומו השרים מושתחו מגן ונתקיים לנבוכדנצר ועבדו אותו כל הגוים ואת בנו ואת בן בנו הרי כאן מ"ה שנים לנבוכדנצר כ"ב לאויל מרודך וג' לבלשצר הרי⁴ למלכות בכל ע' שנה, ומפני שלא נגאלו בשנת אחת לדריוש בן אחשורוש מורע מדי אשר המלך⁵ על מלכות כשדים תמה דניאל ע"ה וזהו שכתוב בשנת אחת למלכו⁶ אני דניאל בינתי בספרים מספר השנים אשר היה דבר יי' אל ירמיה הנביא למלאות לחרבות ירושלם שבעים שנה עד שבעים שבעים נחתך על עמך ועל עיר קדשך לכלה הפשע ולהתם חטאת ולכפר עון ולהביא צדק עולמים ולהתחום חזון ונביא ולמיטוח קדש קדשים הודיעהו ימי הגלות וימי הגאולה, ושבעים שבעים הם ת"ץ שנה ע' שנה שעמד חרב ות"כ ימי בית שני עד עלות אספסינוס וטיטוס לכלה הפשע ולהתם חטאת ולכפר עון זה בניין בית המקדש ולהביא צדק עולמים זה⁷ שחזרו ישראל למוטב ולא עבדו אלהים אחרים ולא הושיבו נשים נכריות ולא הלעינו על המצות והתקינו שיהו קורין בתורה בשני ובחמישי ובשבת⁸ ולחתום חזון ונביא זה פטירת חגי זכריה ומלאכי שאז פסקה נבואה מישראל ולמיטוח קדש קדשים בבנין⁹ בית המקדש ההיכל לפני ולבנים ותדע ותישכל ממוצא דבר להשיב ולבנות ירושלם עד משיח נגיד שבעים שבעה, זהו שהתחילו לבנות ירושלם בשנה השנית לתפלת דניאל בשנת אחת לכורש מלך פרס זנקרא משיח שכך כתוב כה אמר יי' למשיחו לכורש אשר החזקתי בימינו והודיע המלאך לדניאל כי ממוצא דבר כל' מעת ידבר ירמיהו דבר זה שהוא מגלות צדקיהו עד משיח נגיד והוא כורש שבעים שבעה שהם מ"ט שנה, * וכי אין¹⁰ החשבון מגלות דניאל אלא מגלות צדקיהו וזהו פרט נבוכדנצר אחר החורבן כ"ב שנה ואיל מרודך כ"ב שנה בלשצר ג' דריוש שנה אחת ויטנה ראשונה לכורש הרי כאן מ"ט שנה והם שבעים שבעה כלומר¹¹ עוד נשארו כ"ח שנה לאחר שהתחילו לבנותו ברשיון כורש צא משבעים * שבעים שבעה¹² נשארו שבעים ס"ג צא מהן שבעים ס"ב והם ת"כ שנה שעמדה המלכות, נשאר שבוע אחד שהיה במלחמת אספסינוס וטיטוס חורגו הנקרא בנו ועל ת"כ שני היישוב הוא אומר שבעים ס"ב תשוב ונבנתה רחוב והרין וזהו שאמר ובצוק העתים כי בצער גדול נבנתה החומה ככתוב ואין אני ואחי וגערי ואנשי המושמר אשר אחרי אין אנחנו פושטים בגדינו איש שלחו המים

לדריוש.⁶ מלך; המליך.⁴ Some add. כאן.³ שנתנבא.² כ"ג.¹

ואין.¹⁰ O. בנין.⁹ במנחה.⁸ L. משהו.⁷ עד.⁶ o.

Some omit.¹¹ So all MSS. (A. שבעה שבעים ושבע).

שבכתב אין בה אחת מני אלף מכל הקורות המתחדשות¹ ואח"כ שם עליהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות ואמר להם שמוע בין אחיהם ויעצתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו והוא אמר על עצמו ואצוה אתכם בעת ההיא (לאמר) את כל הדברים אשר תעשון ואין מצוה זו אלא תורה שבכ"פ * ובענין שחיטה והלכותיה בתי² כאשר צויתך מלמד שנצטוו משה בשחיטה מצות שאין כתובות בתורה ואי אפשר שלא הודיע³ אותם ליהושע. יהושע מסרה לזקנים ונפטר לחיי העולם הבא בשנת ב' אלפים ותק"ז. וזקנים שהאריכו ימים אחרי יהושע מסרוה לנביאים ונביאים מסרוה זה לזה דור אחר דור עד חגי זכריה ומלאכי. נביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה והם זרובבל בן שאלתיאל בן יכניה מלך יהודה והבאים עם זרובבל ישוע נחמיה שריה רעליה (נחמני) מורדכי בלשן מספר בגוי רחום בענא אלה הם ראשי⁴ כנסת הגדולה:

נבנה בית ראשון בשנת ב' אלפים תתקכ"ז ועמד תכ"ז שנה וחרב אחר שהיתה⁵ מלחמה י' שנים ועמד בית ראשון חרב ע' שנה * ומה שאמרנו שעמד בית א' חרב ע' שנה כך היה כי⁶ בשנת מ"ט לחרבנו שהיא שנת אחת לכורש מלך פרס התחילו לבנותו וכתבו עליהם רחום בעל טעם ושמי ספרא אנגרא⁷ לכורש מלך פרס והשיב בתשובתו כען שימו טעם לבטלא גובריא אילך וקרייתא דא לא תתבני עד מני טעמא יתשם והות בטלא עד שנת תרתין לדריוש מלכא:

בא וראה כמה נאמנות נחומותיו⁸ של אלהינו יתברך שמו * כי בעין⁹ גלותם כך היתה גאולתם. מתחלת גלותם ועד חרבן הבית וסור המלכות כ"א שנה, ומעת שהוחל להבנות עד שכלו¹⁰ אותו¹¹ כ"א שנה כי בשנה שמקצתה שנת ז' ליהויקים¹² ומקצתה שנת ז' ליהויקים מלך נבוכדנצר ועלה לירושלים ונתן יי' בידו את יהויקים מלך יהודה ודניאל חנניה מישאל ועזריה בשנת ז' * למלכות יהויקים¹³ והיא השנה הראשונה למלוכות נבוכדנצר מלך בבל ולקין שבע שנים מת יהויקים מלך יהודה ומלך יהויכין ועלה נבוכדנצר והגלה את יהויכין מלך יהודה ועשרת¹⁴ אלפים מהגולה ואנשי החיל שבעת אלפים הרי אלו יז' אלף והוזכרו¹⁵ בספר ירמיהו שלשת אלפים ועשרים ושלשה. * כי ראשי האבות הזכיר ירמיהו¹⁶ ולא הזכיר עלות נבוכדנצר על יהויקים¹⁷ בהגלותו את דניאל. ועוד עלה נבוכדנצר בשנה הששית¹⁸ למלוכות צדקיהו היא שנת ז' למלוכות נבוכדנצר והגלה מישראל תתכ"ב אנשים. ועוד בשנת כ"ז

אנשי P. adds. ⁴ הורה. ⁵ O. . . דכתי'. ⁶ א. אשר נתחדשו. ⁷ אגרת. ⁸ L. O. אבל. ⁹ בעין. ¹⁰ Some omit. ¹¹ נחומותיו. ¹² O. P. לנחמות. ¹³ שהושלם. ¹⁴ עם עשרת. ¹⁵ A. ¹⁶ למהלך יהויקים. ¹⁷ A. adds יהודה. ¹⁸ A. ¹⁹ והם נזכרים. ²⁰ השנית. ²¹ P.

ועד שמת יוסף נז' שנה¹, מיטמת יוסף עד *שעמדו במצרים² נביאי השקר מבני אפרים וגלעד והטעו את ישראל ונהרגו *כ' שנה³, ועד צאתם מארץ מצרים ל' שנה, יצאו ישראל⁴ ממצרים בניסן שנת ב' אלפים תמ"ה⁵ ועד בנין בית ראשון ת"פ שנה, נבנה הבית⁶ בשנת ב' אלפים תתקצ"ט⁷ ועד חרבן הבית תל"ג שנה אבל ת' שנה *מנו לו⁸ כי מתחלת גלות יהויקים לא נחשב המלכות וזה פרטן, במדבר מ' שנה, יהושע נז', זקנים שהאריכו ימים אחרי יהושע יז', עתניאל מ', אחור פ', ובסופן שמגר שנה אחת, דבורה וברק מ', גדעון מ', אבימלך מ'⁹, חולע כ"ג, יאיר כ"ב, יפתח ו', אבנן ו', עבדון ח'¹⁰, אילון עשר¹¹, שמשון כ', עלי מ', שמואל י"א, שאול ב', דוד מ', שלמה מ', ונבנה הבית בשנת ג' למלכותו, רחבעם י', אביה ג', אסא מ"א, יהושפט כח, יורם ח', אחזיהו שנה אחת, עתליהו¹² שש, יואש מ', אמציה כט, עזריה¹³ נב, יותם יז', אחז יז', חזקיהו כט, מנשה נה, אמון ב', יאשיהו לא, יהואחז ג' חדשים, יהויקים יא, יהויכין ג' חדשים, צדקיהו יא, הרי¹⁴ תל"ג¹⁵ מסוף השנה השלישית לשלמה עד שחרב¹⁶ הבית, יהויכין, שאלתיאל בנו, זרובבל בנו, משולם בנו, חנניה בנו, ברכיה בנו, חסדיהו בנו, ישעיהו בנו, עובדיהו בנו, שכניהו בנו, שמעיה בנו, נעדיהו בנו, חזקיהו בנו, ואומרים כי אחי¹⁷ חזקיהו בן נעדיהו היה הלל, כל אלה נשיאי ישראל בבבל ועלה הלל מבבל והיה בארץ ישראל לנשיא מאה שנה קודם לחרבן בית שני *רבן שמעון בנו¹⁸, רבן גמליאל הזקן בנו, ר'שב¹⁹ בנו רבן גמליאל²⁰ בנו, *ר'שב²¹ בנו רבנו הקדש בנו רבן גמליאל ברבי בנו²² ר' יהודה הנשיא²³ בנו:

משה רבנו ע"ה קבל²⁴ את התורה מסיני עשרת הדברות בסיון שנת ב' אלפים תמ"ט²⁵ ושאר המצות בשאר אותן מ' יום²⁶ שעמד בהר עד יום י"ז²⁷ בתמוז שירד וישר את הלוחות ובשאר ימי²⁸ השנה הראשונה לצאתם מארץ מצרים ובשנה השנית עד ט' באב ששבּו המרגלים מתור הארץ ולא אבו לעלות ונגזרה גזירה על אבותינו שלא יכנסו לארץ ומושם ואילך לא נצטוו על שום מצוה כלל ונפטר משה רבנו ע"ה ביום שבת בעת המנחה *בו' באדר²⁹ שנת ב' אלפים תפ"ט: יהושע בן נון ע"ה קבל ממנו תורה שבכתב ותורה שבעל פה שהרי משה רבנו ע"ה היה יושב ודן כל ישראל מן הבקר ועד הערב ואלו תורה

¹ O. P. add (P. נ"ח שנה). ² L. שבו; O. יצאו. ³ A. בית. ⁴ תמ"ה. ⁵ O. P. add. ⁶ A. adds עשר. ⁷ ח. A. ⁸ בטלו. ⁹ A. O. ג'. ¹⁰ L. O. ¹¹ O. ¹² O. adds המרשעת. ¹³ L. עזריה. ¹⁴ A. O. add כאן. ¹⁵ L. O. ¹⁶ O. ¹⁷ O. ¹⁸ So MSS. ¹⁹ O. ²⁰ O. ²¹ O. ²² O. ²³ O. ²⁴ O. ²⁵ O. ²⁶ P. ²⁷ Some ²⁸ O. ²⁹ A. ³⁰ O. ³¹ O. ³² O. ³³ O. ³⁴ O. ³⁵ O. ³⁶ O. ³⁷ O. ³⁸ O. ³⁹ O. ⁴⁰ O. ⁴¹ O. ⁴² O. ⁴³ O. ⁴⁴ O. ⁴⁵ O. ⁴⁶ O. ⁴⁷ O. ⁴⁸ O. ⁴⁹ O. ⁵⁰ O. ⁵¹ O. ⁵² O. ⁵³ O. ⁵⁴ O. ⁵⁵ O. ⁵⁶ O. ⁵⁷ O. ⁵⁸ O. ⁵⁹ O. ⁶⁰ O. ⁶¹ O. ⁶² O. ⁶³ O. ⁶⁴ O. ⁶⁵ O. ⁶⁶ O. ⁶⁷ O. ⁶⁸ O. ⁶⁹ O. ⁷⁰ O. ⁷¹ O. ⁷² O. ⁷³ O. ⁷⁴ O. ⁷⁵ O. ⁷⁶ O. ⁷⁷ O. ⁷⁸ O. ⁷⁹ O. ⁸⁰ O. ⁸¹ O. ⁸² O. ⁸³ O. ⁸⁴ O. ⁸⁵ O. ⁸⁶ O. ⁸⁷ O. ⁸⁸ O. ⁸⁹ O. ⁹⁰ O. ⁹¹ O. ⁹² O. ⁹³ O. ⁹⁴ O. ⁹⁵ O. ⁹⁶ O. ⁹⁷ O. ⁹⁸ O. ⁹⁹ O. ¹⁰⁰ O. ¹⁰¹ O. ¹⁰² O. ¹⁰³ O. ¹⁰⁴ O. ¹⁰⁵ O. ¹⁰⁶ O. ¹⁰⁷ O. ¹⁰⁸ O. ¹⁰⁹ O. ¹¹⁰ O. ¹¹¹ O. ¹¹² O. ¹¹³ O. ¹¹⁴ O. ¹¹⁵ O. ¹¹⁶ O. ¹¹⁷ O. ¹¹⁸ O. ¹¹⁹ O. ¹²⁰ O. ¹²¹ O. ¹²² O. ¹²³ O. ¹²⁴ O. ¹²⁵ O. ¹²⁶ O. ¹²⁷ O. ¹²⁸ O. ¹²⁹ O. ¹³⁰ O. ¹³¹ O. ¹³² O. ¹³³ O. ¹³⁴ O. ¹³⁵ O. ¹³⁶ O. ¹³⁷ O. ¹³⁸ O. ¹³⁹ O. ¹⁴⁰ O. ¹⁴¹ O. ¹⁴² O. ¹⁴³ O. ¹⁴⁴ O. ¹⁴⁵ O. ¹⁴⁶ O. ¹⁴⁷ O. ¹⁴⁸ O. ¹⁴⁹ O. ¹⁵⁰ O. ¹⁵¹ O. ¹⁵² O. ¹⁵³ O. ¹⁵⁴ O. ¹⁵⁵ O. ¹⁵⁶ O. ¹⁵⁷ O. ¹⁵⁸ O. ¹⁵⁹ O. ¹⁶⁰ O. ¹⁶¹ O. ¹⁶² O. ¹⁶³ O. ¹⁶⁴ O. ¹⁶⁵ O. ¹⁶⁶ O. ¹⁶⁷ O. ¹⁶⁸ O. ¹⁶⁹ O. ¹⁷⁰ O. ¹⁷¹ O. ¹⁷² O. ¹⁷³ O. ¹⁷⁴ O. ¹⁷⁵ O. ¹⁷⁶ O. ¹⁷⁷ O. ¹⁷⁸ O. ¹⁷⁹ O. ¹⁸⁰ O. ¹⁸¹ O. ¹⁸² O. ¹⁸³ O. ¹⁸⁴ O. ¹⁸⁵ O. ¹⁸⁶ O. ¹⁸⁷ O. ¹⁸⁸ O. ¹⁸⁹ O. ¹⁹⁰ O. ¹⁹¹ O. ¹⁹² O. ¹⁹³ O. ¹⁹⁴ O. ¹⁹⁵ O. ¹⁹⁶ O. ¹⁹⁷ O. ¹⁹⁸ O. ¹⁹⁹ O. ²⁰⁰ O. ²⁰¹ O. ²⁰² O. ²⁰³ O. ²⁰⁴ O. ²⁰⁵ O. ²⁰⁶ O. ²⁰⁷ O. ²⁰⁸ O. ²⁰⁹ O. ²¹⁰ O. ²¹¹ O. ²¹² O. ²¹³ O. ²¹⁴ O. ²¹⁵ O. ²¹⁶ O. ²¹⁷ O. ²¹⁸ O. ²¹⁹ O. ²²⁰ O. ²²¹ O. ²²² O. ²²³ O. ²²⁴ O. ²²⁵ O. ²²⁶ O. ²²⁷ O. ²²⁸ O. ²²⁹ O. ²³⁰ O. ²³¹ O. ²³² O. ²³³ O. ²³⁴ O. ²³⁵ O. ²³⁶ O. ²³⁷ O. ²³⁸ O. ²³⁹ O. ²⁴⁰ O. ²⁴¹ O. ²⁴² O. ²⁴³ O. ²⁴⁴ O. ²⁴⁵ O. ²⁴⁶ O. ²⁴⁷ O. ²⁴⁸ O. ²⁴⁹ O. ²⁵⁰ O. ²⁵¹ O. ²⁵² O. ²⁵³ O. ²⁵⁴ O. ²⁵⁵ O. ²⁵⁶ O. ²⁵⁷ O. ²⁵⁸ O. ²⁵⁹ O. ²⁶⁰ O. ²⁶¹ O. ²⁶² O. ²⁶³ O. ²⁶⁴ O. ²⁶⁵ O. ²⁶⁶ O. ²⁶⁷ O. ²⁶⁸ O. ²⁶⁹ O. ²⁷⁰ O. ²⁷¹ O. ²⁷² O. ²⁷³ O. ²⁷⁴ O. ²⁷⁵ O. ²⁷⁶ O. ²⁷⁷ O. ²⁷⁸ O. ²⁷⁹ O. ²⁸⁰ O. ²⁸¹ O. ²⁸² O. ²⁸³ O. ²⁸⁴ O. ²⁸⁵ O. ²⁸⁶ O. ²⁸⁷ O. ²⁸⁸ O. ²⁸⁹ O. ²⁹⁰ O. ²⁹¹ O. ²⁹² O. ²⁹³ O. ²⁹⁴ O. ²⁹⁵ O. ²⁹⁶ O. ²⁹⁷ O. ²⁹⁸ O. ²⁹⁹ O. ³⁰⁰ O. ³⁰¹ O. ³⁰² O. ³⁰³ O. ³⁰⁴ O. ³⁰⁵ O. ³⁰⁶ O. ³⁰⁷ O. ³⁰⁸ O. ³⁰⁹ O. ³¹⁰ O. ³¹¹ O. ³¹² O. ³¹³ O. ³¹⁴ O. ³¹⁵ O. ³¹⁶ O. ³¹⁷ O. ³¹⁸ O. ³¹⁹ O. ³²⁰ O. ³²¹ O. ³²² O. ³²³ O. ³²⁴ O. ³²⁵ O. ³²⁶ O. ³²⁷ O. ³²⁸ O. ³²⁹ O. ³³⁰ O. ³³¹ O. ³³² O. ³³³ O. ³³⁴ O. ³³⁵ O. ³³⁶ O. ³³⁷ O. ³³⁸ O. ³³⁹ O. ³⁴⁰ O. ³⁴¹ O. ³⁴² O. ³⁴³ O. ³⁴⁴ O. ³⁴⁵ O. ³⁴⁶ O. ³⁴⁷ O. ³⁴⁸ O. ³⁴⁹ O. ³⁵⁰ O. ³⁵¹ O. ³⁵² O. ³⁵³ O. ³⁵⁴ O. ³⁵⁵ O. ³⁵⁶ O. ³⁵⁷ O. ³⁵⁸ O. ³⁵⁹ O. ³⁶⁰ O. ³⁶¹ O. ³⁶² O. ³⁶³ O. ³⁶⁴ O. ³⁶⁵ O. ³⁶⁶ O. ³⁶⁷ O. ³⁶⁸ O. ³⁶⁹ O. ³⁷⁰ O. ³⁷¹ O. ³⁷² O. ³⁷³ O. ³⁷⁴ O. ³⁷⁵ O. ³⁷⁶ O. ³⁷⁷ O. ³⁷⁸ O. ³⁷⁹ O. ³⁸⁰ O. ³⁸¹ O. ³⁸² O. ³⁸³ O. ³⁸⁴ O. ³⁸⁵ O. ³⁸⁶ O. ³⁸⁷ O. ³⁸⁸ O. ³⁸⁹ O. ³⁹⁰ O. ³⁹¹ O. ³⁹² O. ³⁹³ O. ³⁹⁴ O. ³⁹⁵ O. ³⁹⁶ O. ³⁹⁷ O. ³⁹⁸ O. ³⁹⁹ O. ⁴⁰⁰ O. ⁴⁰¹ O. ⁴⁰² O. ⁴⁰³ O. ⁴⁰⁴ O. ⁴⁰⁵ O. ⁴⁰⁶ O. ⁴⁰⁷ O. ⁴⁰⁸ O. ⁴⁰⁹ O. ⁴¹⁰ O. ⁴¹¹ O. ⁴¹² O. ⁴¹³ O. ⁴¹⁴ O. ⁴¹⁵ O. ⁴¹⁶ O. ⁴¹⁷ O. ⁴¹⁸ O. ⁴¹⁹ O. ⁴²⁰ O. ⁴²¹ O. ⁴²² O. ⁴²³ O. ⁴²⁴ O. ⁴²⁵ O. ⁴²⁶ O. ⁴²⁷ O. ⁴²⁸ O. ⁴²⁹ O. ⁴³⁰ O. ⁴³¹ O. ⁴³² O. ⁴³³ O. ⁴³⁴ O. ⁴³⁵ O. ⁴³⁶ O. ⁴³⁷ O. ⁴³⁸ O. ⁴³⁹ O. ⁴⁴⁰ O. ⁴⁴¹ O. ⁴⁴² O. ⁴⁴³ O. ⁴⁴⁴ O. ⁴⁴⁵ O. ⁴⁴⁶ O. ⁴⁴⁷ O. ⁴⁴⁸ O. ⁴⁴⁹ O. ⁴⁵⁰ O. ⁴⁵¹ O. ⁴⁵² O. ⁴⁵³ O. ⁴⁵⁴ O. ⁴⁵⁵ O. ⁴⁵⁶ O. ⁴⁵⁷ O. ⁴⁵⁸ O. ⁴⁵⁹ O. ⁴⁶⁰ O. ⁴⁶¹ O. ⁴⁶² O. ⁴⁶³ O. ⁴⁶⁴ O. ⁴⁶⁵ O. ⁴⁶⁶ O. ⁴⁶⁷ O. ⁴⁶⁸ O. ⁴⁶⁹ O. ⁴⁷⁰ O. ⁴⁷¹ O. ⁴⁷² O. ⁴⁷³ O. ⁴⁷⁴ O. ⁴⁷⁵ O. ⁴⁷⁶ O. ⁴⁷⁷ O. ⁴⁷⁸ O. ⁴⁷⁹ O. ⁴⁸⁰ O. ⁴⁸¹ O. ⁴⁸² O. ⁴⁸³ O. ⁴⁸⁴ O. ⁴⁸⁵ O. ⁴⁸⁶ O. ⁴⁸⁷ O. ⁴⁸⁸ O. ⁴⁸⁹ O. ⁴⁹⁰ O. ⁴⁹¹ O. ⁴⁹² O. ⁴⁹³ O. ⁴⁹⁴ O. ⁴⁹⁵ O. ⁴⁹⁶ O. ⁴⁹⁷ O. ⁴⁹⁸ O. ⁴⁹⁹ O. ⁵⁰⁰ O. ⁵⁰¹ O. ⁵⁰² O. ⁵⁰³ O. ⁵⁰⁴ O. ⁵⁰⁵ O. ⁵⁰⁶ O. ⁵⁰⁷ O. ⁵⁰⁸ O. ⁵⁰⁹ O. ⁵¹⁰ O. ⁵¹¹ O. ⁵¹² O. ⁵¹³ O. ⁵¹⁴ O. ⁵¹⁵ O. ⁵¹⁶ O. ⁵¹⁷ O. ⁵¹⁸ O. ⁵¹⁹ O. ⁵²⁰ O. ⁵²¹ O. ⁵²² O. ⁵²³ O. ⁵²⁴ O. ⁵²⁵ O. ⁵²⁶ O. ⁵²⁷ O. ⁵²⁸ O. ⁵²⁹ O. ⁵³⁰ O. ⁵³¹ O. ⁵³² O. ⁵³³ O. ⁵³⁴ O. ⁵³⁵ O. ⁵³⁶ O. ⁵³⁷ O. ⁵³⁸ O. ⁵³⁹ O. ⁵⁴⁰ O. ⁵⁴¹ O. ⁵⁴² O. ⁵⁴³ O. ⁵⁴⁴ O. ⁵⁴⁵ O. ⁵⁴⁶ O. ⁵⁴⁷ O. ⁵⁴⁸ O. ⁵⁴⁹ O. ⁵⁵⁰ O. ⁵⁵¹ O. ⁵⁵² O. ⁵⁵³ O. ⁵⁵⁴ O. ⁵⁵⁵ O. ⁵⁵⁶ O. ⁵⁵⁷ O. ⁵⁵⁸ O. ⁵⁵⁹ O. ⁵⁶⁰ O. ⁵⁶¹ O. ⁵⁶² O. ⁵⁶³ O. ⁵⁶⁴ O. ⁵⁶⁵ O. ⁵⁶⁶ O. ⁵⁶⁷ O. ⁵⁶⁸ O. ⁵⁶⁹ O. ⁵⁷⁰ O. ⁵⁷¹ O. ⁵⁷² O. ⁵⁷³ O. ⁵⁷⁴ O. ⁵⁷⁵ O. ⁵⁷⁶ O. ⁵⁷⁷ O. ⁵⁷⁸ O. ⁵⁷⁹ O. ⁵⁸⁰ O. ⁵⁸¹ O. ⁵⁸² O. ⁵⁸³ O. ⁵⁸⁴ O. ⁵⁸⁵ O. ⁵⁸⁶ O. ⁵⁸⁷ O. ⁵⁸⁸ O. ⁵⁸⁹ O. ⁵⁹⁰ O. ⁵⁹¹ O. ⁵⁹² O. ⁵⁹³ O. ⁵⁹⁴ O. ⁵⁹⁵ O. ⁵⁹⁶ O. ⁵⁹⁷ O. ⁵⁹⁸ O. ⁵⁹⁹ O. ⁶⁰⁰ O. ⁶⁰¹ O. ⁶⁰² O. ⁶⁰³ O. ⁶⁰⁴ O. ⁶⁰⁵ O. ⁶⁰⁶ O. ⁶⁰⁷ O. ⁶⁰⁸ O. ⁶⁰⁹ O. ⁶¹⁰ O. ⁶¹¹ O. ⁶¹² O. ⁶¹³ O. ⁶¹⁴ O. ⁶¹⁵ O. ⁶¹⁶ O. ⁶¹⁷ O. ⁶¹⁸ O. ⁶¹⁹ O. ⁶²⁰ O. ⁶²¹ O. ⁶²² O. ⁶²³ O. ⁶²⁴ O. ⁶²⁵ O. ⁶²⁶ O. ⁶²⁷ O. ⁶²⁸ O. ⁶²⁹ O. ⁶³⁰ O. ⁶³¹ O. ⁶³² O. ⁶³³ O. ⁶³⁴ O. ⁶³⁵ O. ⁶³⁶ O. ⁶³⁷ O. ⁶³⁸ O. ⁶³⁹ O. ⁶⁴⁰ O. ⁶⁴¹ O. ⁶⁴² O. ⁶⁴³ O. ⁶⁴⁴ O. ⁶⁴⁵ O. ⁶⁴⁶ O. ⁶⁴⁷ O. ⁶⁴⁸ O. ⁶⁴⁹ O. ⁶⁵⁰ O. ⁶⁵¹ O. ⁶⁵² O. ⁶⁵³ O. ⁶⁵⁴ O. ⁶⁵⁵ O. ⁶⁵⁶ O. ⁶⁵⁷ O. ⁶⁵⁸ O. ⁶⁵⁹ O. ⁶⁶⁰ O. ⁶⁶¹ O. ⁶⁶² O. ⁶⁶³ O. ⁶⁶⁴ O. ⁶⁶⁵ O. ⁶⁶⁶ O. ⁶⁶⁷ O. ⁶⁶⁸ O. ⁶⁶⁹ O. ⁶⁷⁰ O. ⁶⁷¹ O. ⁶⁷² O. ⁶⁷³ O. ⁶⁷⁴ O. ⁶⁷⁵ O. ⁶⁷⁶ O. ⁶⁷⁷ O. ⁶⁷⁸ O. ⁶⁷⁹ O. ⁶⁸⁰ O. ⁶⁸¹ O. ⁶⁸² O. ⁶⁸³ O. ⁶⁸⁴ O. ⁶⁸⁵ O. ⁶⁸⁶ O. ⁶⁸⁷ O. ⁶⁸⁸ O. ⁶⁸⁹ O. ⁶⁹⁰ O. ⁶⁹¹ O. ⁶⁹² O. ⁶⁹³ O. ⁶⁹⁴ O. ⁶⁹⁵ O. ⁶⁹⁶ O. ⁶⁹⁷ O. ⁶⁹⁸ O. ⁶⁹⁹ O. ⁷⁰⁰ O. ⁷⁰¹ O. ⁷⁰² O. ⁷⁰³ O. ⁷⁰⁴ O. ⁷⁰⁵ O. ⁷⁰⁶ O. ⁷⁰⁷ O. ⁷⁰⁸ O. ⁷⁰⁹ O. ⁷¹⁰ O. ⁷¹¹ O. ⁷¹² O. ⁷¹³ O. ⁷¹⁴ O. ⁷¹⁵ O. ⁷¹⁶ O. ⁷¹⁷ O. ⁷¹⁸ O. ⁷¹⁹ O. ⁷²⁰ O. ⁷²¹ O. ⁷²² O. ⁷²³ O. ⁷²⁴ O. ⁷²⁵ O. ⁷²⁶ O. ⁷²⁷ O. ⁷²⁸ O. ⁷²⁹ O. ⁷³⁰ O. ⁷³¹ O. ⁷³² O. ⁷³³ O. ⁷³⁴ O. ⁷³⁵ O. ⁷³⁶ O. ⁷³⁷ O. ⁷³⁸ O. ⁷³⁹ O. ⁷⁴⁰ O. ⁷⁴¹ O. ⁷⁴² O. ⁷⁴³ O. ⁷⁴⁴ O. ⁷⁴⁵ O. ⁷⁴⁶ O. ⁷⁴⁷ O. ⁷⁴⁸ O. ⁷⁴⁹ O. ⁷⁵⁰ O. ⁷⁵¹ O. ⁷⁵² O. ⁷⁵³ O. ⁷⁵⁴ O. ⁷⁵⁵ O. ⁷⁵⁶ O. ⁷⁵⁷ O. ⁷⁵⁸ O. ⁷⁵⁹ O. ⁷⁶⁰ O. ⁷⁶¹ O. ⁷⁶² O. ⁷⁶³ O. ⁷⁶⁴ O. ⁷⁶⁵ O. ⁷⁶⁶ O. ⁷⁶⁷ O. ⁷⁶⁸ O. ⁷⁶⁹ O. ⁷⁷⁰ O. ⁷⁷¹ O. ⁷⁷² O. ⁷⁷³ O. ⁷⁷⁴ O. ⁷⁷⁵ O. ⁷⁷⁶ O. ⁷⁷⁷ O. ⁷⁷⁸ O. ⁷⁷⁹ O. ⁷⁸⁰ O. ⁷⁸¹ O. ⁷⁸² O. ⁷⁸³ O. ⁷⁸⁴ O. ⁷⁸⁵ O. ⁷⁸⁶ O. ⁷⁸⁷ O. ⁷⁸⁸ O. ⁷⁸⁹ O. ⁷⁹⁰ O. ⁷⁹¹ O. ⁷⁹² O. ⁷⁹³ O. ⁷⁹⁴ O. ⁷⁹⁵ O. ⁷⁹⁶ O. ⁷⁹⁷ O. ⁷⁹⁸ O. ⁷⁹⁹ O. ⁸⁰⁰ O. ⁸⁰¹ O. ⁸⁰² O. ⁸⁰³ O. ⁸⁰⁴ O. ⁸⁰⁵ O. ⁸⁰⁶ O. ⁸⁰⁷ O. ⁸⁰⁸ O. ⁸⁰⁹ O. ⁸¹⁰ O. ⁸¹¹ O. ⁸¹² O. ⁸¹³ O. ⁸¹⁴ O. ⁸¹⁵ O. ⁸¹⁶ O. ⁸¹⁷ O. ⁸¹⁸ O. ⁸¹⁹ O. ⁸²⁰ O. ⁸²¹ O. ⁸²² O. ⁸²³ O. ⁸²⁴ O. ⁸²⁵ O. ⁸²⁶ O. ⁸²⁷ O. ⁸²⁸ O. ⁸²⁹ O. ⁸³⁰ O. ⁸³¹ O. ⁸³² O. ⁸³³ O. ⁸³⁴ O. ⁸³⁵ O. ⁸³⁶ O. ⁸³⁷ O. ⁸³⁸ O. ⁸³⁹ O. ⁸⁴⁰ O. ⁸⁴¹ O. ⁸⁴² O. ⁸⁴³ O. ⁸⁴⁴ O. ⁸⁴⁵ O. ⁸⁴⁶ O. ⁸⁴⁷ O. ⁸⁴⁸ O. ⁸⁴⁹ O. ⁸⁵⁰ O. ⁸⁵¹ O. ⁸⁵² O. ⁸⁵³ O. ⁸⁵⁴ O. ⁸⁵⁵ O. ⁸⁵⁶ O. ⁸⁵⁷ O. ⁸⁵⁸ O. ⁸⁵⁹ O. ⁸⁶⁰ O. ⁸⁶¹ O. ⁸⁶² O. ⁸⁶³ O. ⁸⁶⁴ O. ⁸⁶⁵ O. ⁸⁶⁶ O. ⁸⁶⁷ O. ⁸⁶⁸ O. ⁸⁶⁹ O. ⁸⁷⁰ O. ⁸⁷¹ O. ⁸⁷² O. ⁸⁷³ O. ⁸⁷⁴ O. ⁸⁷⁵ O. ⁸⁷⁶ O. ⁸⁷⁷ O. ⁸⁷⁸ O. ⁸⁷⁹ O. ⁸⁸⁰ O. ⁸⁸¹ O. ⁸⁸² O. ⁸⁸³ O. ⁸⁸⁴ O. ⁸⁸⁵ O. ⁸⁸⁶ O. ⁸⁸⁷ O. ⁸⁸⁸ O. ⁸⁸⁹ O. ⁸⁹⁰ O. ⁸⁹¹ O. ⁸⁹² O. ⁸⁹³ O. ⁸⁹⁴ O. ⁸⁹⁵ O. ⁸⁹⁶ O. ⁸⁹⁷ O. ⁸⁹⁸ O. ⁸⁹⁹ O. ⁹⁰⁰ O. ⁹⁰¹ O. ⁹⁰² O. ⁹⁰³ O. ⁹⁰⁴ O. ⁹⁰⁵ O. ⁹⁰⁶ O. ⁹⁰⁷ O. ⁹⁰⁸ O. ⁹⁰⁹ O. ⁹¹⁰ O. ⁹¹¹ O. ⁹¹² O. ⁹¹³ O. ⁹¹⁴ O. ⁹¹⁵ O. ⁹¹⁶ O. ⁹¹⁷ O. ⁹¹⁸ O. ⁹¹⁹ O. ⁹²⁰ O. ⁹²¹ O. ⁹²² O. ⁹²³ O. ⁹²⁴ O. ⁹²⁵ O. ⁹²⁶ O. ⁹²⁷ O. ⁹²⁸ O. ⁹²⁹ O. ⁹³⁰ O. ⁹³¹ O. ⁹³² O. ⁹³³ O. ⁹³⁴ O. ⁹³⁵ O. ⁹³⁶ O. ⁹³⁷ O. ⁹³⁸ O. ⁹³⁹ O. ⁹⁴⁰ O. ⁹⁴¹ O. ⁹⁴² O. ⁹⁴³ O. ⁹⁴⁴ O. ⁹⁴⁵ O. ⁹⁴⁶ O. ⁹⁴⁷ O. ⁹⁴⁸ O. ⁹⁴⁹ O. ⁹⁵⁰ O. ⁹⁵¹ O. ⁹⁵² O. ⁹⁵³ O. ⁹⁵⁴ O. ⁹⁵⁵ O. ⁹⁵⁶ O. ⁹⁵⁷ O. ⁹⁵⁸ O. ⁹⁵⁹ O. ⁹⁶⁰ O. ⁹⁶¹ O. ⁹⁶² O. ⁹⁶³ O. ⁹⁶⁴ O. ⁹⁶⁵ O. ⁹⁶⁶ O. ⁹⁶⁷ O. ⁹⁶⁸ O. ⁹⁶⁹ O. ⁹⁷⁰ O. ⁹⁷¹ O. ⁹⁷² O. ⁹⁷³ O. ⁹⁷⁴ O. ⁹⁷⁵ O. ⁹⁷⁶ O. ⁹⁷⁷ O. ⁹⁷⁸ O. ⁹⁷⁹ O. ⁹⁸⁰ O. ⁹⁸¹ O. ⁹⁸² O. ⁹⁸³ O. ⁹⁸⁴ O. ⁹⁸⁵ O. ⁹⁸⁶ O. ⁹⁸⁷ O. ⁹⁸⁸ O. ⁹⁸⁹ O. ⁹⁹⁰ O. ⁹⁹¹ O. ⁹⁹² O. ⁹⁹³ O. ⁹⁹⁴ O. ⁹⁹⁵ O. ⁹⁹⁶ O. ⁹⁹⁷ O. ⁹⁹⁸ O. ⁹⁹⁹ O. ¹⁰⁰⁰ O.

II.

✽ ספר הקבלה לרב אברהם בן דוד ✽

אמר החכם תפארת הישרים רבינו אברהם הלוי בן דוד¹ זכרנו לברכה זה סדר² הקבלה כתבנוהו * להודיע לתלמידים³ כי כל דברי רבותינו ז"ל חכמי המשנה והתלמוד כולם מקובלים חכם גדול וצדיק מפי חכם גדול וצדיק ראש ישיבה⁴ וסיעתו מפי ראש ישיבה⁴ וסיעתו עד⁵ אנשי כנסת הגדולה שקבלו מהנביאים⁶ ובר כולם לברכה, ולעולם חכמי התלמוד⁷ וכל שכן חכמי המשנה⁸ אפילו דבר קטן לא אמרו מלבם * חוץ מן התקנות שתקנו בהסכמת כולם כדי⁹ לעשות סייג לתורה, ואם לחשך¹⁰ אדם שיש בו ריח מינות לומר מפני שנחלקו בכמה מקומות לפיכך¹¹ אני מסופק¹² בדבריהם אף אתה הקהה את שניו והודיעהו שהוא ממרה על פי בית דין ושלם נחלקו ר' זל לעולם בעיקר מצוה אלא בתולדותיה ששמעו עיקרה מרבותיהם ולא¹³ * שאלום על¹⁴ תולדותיה מפני שלא שמעו כל צרכן, כיוצא בדבר¹⁵ לא נחלקו אם מדליקין נר בשבת אם לא ועל מה נחלקו במה מדליקין ובמה אין מדליקין * וכן לא¹⁶ נחלקו אם אנו * חייבין לקרוא¹⁷ קריאת שמע * ערבית ושחרית¹⁸ אם לא, על מה נחלקו מאימתי קורין את שמע בערבית¹⁹ ומאימתי קורין את שמע בשחרית²⁰ וכן בכל²¹ דבריהם:

מאדם עד המבול אלף ותרנ"ו שנה, מהמבול עד אברהם רצ"ב שנה²², משנולד אברהם עד שיצא מחרן פעם ראשונה נ"ב שנה, משיצא²³ מחרן עד מעמד בין הבתרים י"ח שנה ושב לחרן ועמד שם ה' ²⁴ שנים וחזר לארץ כנען בן ע"ה שנה, ועד שנולד יצחק כ"ה שנה, ועד שנולד יעקב ס' שנה, ועד רדת יעקב למצרים ק"ל שנה, ועד שמת יעקב במצרים²⁵ י"ז שנה.

ישיבתו⁴ לתלמידים להודיעם³ o. ספר. Ed. pr. O. o.² דאודר. o.¹
התלמוד⁸ P. תורה⁷ P. מן התנאים⁶ A. של אנשי⁵ and P. מאנשי⁵ So o. Ed.
לפיכך¹⁰ o.; מסתפק¹² L. O. P. לכך¹¹ E. omits. נחשך¹⁰ P. A. omits.⁹
חובה לקרות¹⁷ ולא¹⁶ בו¹⁵ שמעו¹⁴ A. ושלם¹³ L. יש ספק
מצאתי²² E. O. P. add לכל²¹ שחרין²⁰ ערבין¹⁹ ושחרית וערבית¹⁸
ה'²⁴ בעת צאתו and מצאתו²³ בקבלה קצ"ב והומן ההוא רצ"ב
²⁵ Some יז; וז.

רב סמא דנן בריה דרבא, ובתריה מלך רבה ורב יוסף ומבית¹ וביומיה סוף הוראה ואיסתתם תלמודא והוון רבנן סבוראי, ואלה שמותם רב אחי מבי חתים, רב גביאה מאגריותא², רב אחי בר רב נהילאי, רבנא סמא בר רבנא יהודה, רב שמואל מפומבדיתא, רבינא בר אומצא ורב אחדבוי, רב קטינא ומר זוטרא בני רב חנינא, וביומיהם יצא מחומד בשנת תתכ"ח³ ומבדיתא של עולם יש היום תלמוד ולמניין יוונים אלף וקצ"ח שנה, קע"ב לאחר חורבן נשלמו ד' אלפים והיו תנאים קודם לחורבן הבית קף שנה, הלל הזקן ורבן יוחנן בן זכאי ור' עקיבא חיו קף⁴ שנה ור' חייא ש' שנים, ור' יונתן סוף מעשה, רב הונא ורב נחמן הלכה בר' נחמן בדיני, רב אשי ורב כהנא הלכה כרב כהנא, רב אשי ורבינא הלכה כרב אשי והילכתא כמר בר רב אשי בכלי' תלמודא לבר ממיפך שבועה ומיכתב הוראה, ואחריו מר רב רבה שתקנו בימיו לתת גט לאלתר לאשה דלא כשמעתא דכלתא דרב זביד כו', וקם מר בר רב הונא מר הלוי בר מר יצחק, וביומיה תקינו למיגבא בעלי חוב וכתובה מן יתמי מן מטלטלי כו', והוא היה עם מר רב הונא מר הלוי ומר רב מנשה גאוני פומבדיתא כשתקנו כתובה ממטלטלי כו', על ידי חלום אדכרוהי לרב יוסף גאון והוה חסיד טובא וזקן מאד ואיתמר דהוה אתי אליה גביה זכור לטוב יתיב במתיבתא דיליה בכולהי יומיה, יומא חד אמר להו לרבנן כדסב ואישימף ארווחו ליה לגברא סבא דאתא לי' ולא חזו רבנן אדם וידעו דאליהו הוה וארווחו טובא, כל היכא דתשכח קמאי דפליגי כנון רב ושמואל ותשכח בתראי דפליגי כל ההיא הילכתא כנון אביי ורבא או בתראי אחריני הילכתא כוותיהו, ואני יוסף שמעתי כי טעות סופר הוא אלא כן הוא בדמיפך שבועה כי ודאי בוז הלכה כמותו, אני⁵ רב יוסף שבתלמוד שהרי מן רבנן סבוראי הוה כמה וכמה שנים פי' אינו רב שבתלמוד מן רבנן סבוראי הוה, וסמכיניה להאי בננו באבות בית דין מן שיעור ב' שנין יהא רעוא מן קמי קודשא ברי' הו' לשווייתנא חשובים⁶ עם החיים ועם הכת' לחיים ויחי⁷ יתנא לדבורי ישראל כהוגן וייתי משיחא בר דוד השתא בעגלא ובזמן קריב בחייכון ובחיינא אמון:

¹ So MS.; מפום בדיתא.² So MS.³ תתכ"ח.⁴ Twice in MS.⁵ אני.⁶ MS. חשובים.⁷ MS. ויחי, not distinct.

דתניא כוותיה. ובריות אחרות קטנות לאו לאוריי מנייהו כגון הלכות דרך ארץ והגדות. ובמקום שראה רבי דברי של יחיד ונראו לו שנאן בלשון רבים של ר' מאיר באותו ואת בנו ושנאן ר' מאיר באותו ואת בנו ושנאן בלשון חכמים ודבריו של ר' שמעון בכיסוי הדם ושנאן בלשון חכמים. ר' ור' נתן סוף משנה כדאמרינן התם שמואל ירחינא ראה ספרו של אדם הראשון שהראהו הק' דור ודור וחכמיו דור ודור ודורישו וכת' בו ר' ור' נתן סוף משנה. אישי ורבינא סוף הוראה. רב ור' חמא¹ דרא דאמרינן אמר ר' יוחנן נחירנא כד הוה יתיבנא שבע עשרין שורין אחוריה דרב ורב קמיה דר' והו זיקוקין דנור נפקין מפומיה דר' לפומיה דרב ומפומיה דרב לפומיה דר' ולא הוינא ידע מה אינון אמרין. ובכמה מקומות אמרי' רב תנא הוא ופליג. וכד אתא דרא אחרינא אימעיט ליבא ומילי דהו פשיטן לראשונים מאריכין הלשון לתלמידיהם בדרא בתרא כמו פירושים כדאמרי' בעירוב שנתנו באילן. יתיב ר' חייא בר אבהו ורב אסי כו' ואמרי' בספא אמר להו רב נחמן ישר וכן אמר שמואל אמרי ליה פתירתו בה כולי האי כו' ודאמרינן רב אישי ורבינא סוף הוראה בתר הכי א'ע'ג דהוראה לא הוות איקרו הנך רבוותא רבנן סבוראי כגון רב נחומי ורבה יוסי ורב אחאי רב עינא ורב סימנא. ודבתרייהו קרינן רבנן סבוראי אותן שהיו בתר רבינא כו'.

ביציאות שבת אמרי' הילל גמליאל² ושמעון זהו רבן גמליאל חוקן ושמעון בנו נהגו נשיאותן בפני הבית מאה שנה ובתר רבן שמעון בן גמליאל שנהרג הוה רבן יוחנן בן זכאי דהוה בעידן חורבן הבית וכד אפקוהי לוות אספסיינוס נכנסו עמו ר' אליעזר ור' יהושע תלמידיו ותבע מן אספסיינוס שולשילתא דרבן גמליאל כדאמרינן בגיטין. ובתר כן רבן שמעון בן גמליאל שנהרג הוה רבן גמליאל בנו של רבן ש'ב'ג. ורבן גמליאל זה הוה נשיא ביבנה ור' יהושע אב ב"ד וכיון דצעריה לר' יהושע תלת זימני' עברוהי ואוקמוהי לר' אלעזר בן עזריה שהוא חכם והוא עשיר והוא עשירי לעזרא הסופר. והדר אהדריה לרבן גמליאל ולא עברוהי לר' אלעזר בן עזריה אלא רבן גמליאל תרתי שבתא ור' אלעזר בן עזריה חדא שבתא כדמפ' בגמ' דתפילת השחר. ובתריה דרבן גמליאל בתראי רבן ש'ב'ג בריה. ובתריה ר' בריה ביצפורי ובית שערים:

שמואל ומר עוקבא בחד דרא הוה דאמרינן שמואל ומר עוקבא כי הו יתיב וגרסי הוה יתיב מר עוקבא קמיה דשמואל בארבע אמות וכי הו יתיב בדינא הוה שמואל יתיב קמיה דמר עוקבא בד' אמות. ורב נחמן בר רב הונא שכיב ונפל שמדא וגור דיודגרד³ לבטולי שבתא ומלך במחסיה רב טביומי דהוא מר בר רב אישי כו'. שמעינן מן ראשונים ובסיפ[רי]⁴ זכרוניהם דבעו רחמי ובלעיה תנינא ליודגרד⁴ מלבא מבית משכבו ובטל הגזרה כו'. שכיב

¹ So MS. ² MS. after חוקן. ³ MS. דיגודר. ⁴ MS. ליגודר, MS. injured.

והו איתנין ביה מדרשיה מן ההיא דשמעתא קמייא דחניגה דהו הנהו אילמי דהו בשיבבותיה דרבי בני אחתיה דר' יוחנן בן גודגא ואמרו לה בני ברתיה דר' יוחנן בן גודגא דכל אימת דהו עייל רבי לבי מדרשא הו עיילין ויתבין קמיה מרשן שיפותיהו בעא רחמי עליהו ואיסתסויא ואישתבך דנמירי הילכתא וסיפרא וסיפרי ותוספתא וכולה תלמודא:

ודאמרינן מה ראה ר' חייא לכתבה ואמאי לא כתבה רבי. תשובדה. רבי [עיקרי] תקן כנון כללות ולייטנא [קייטא] דאפי' מחדא מילתא איכא למיגמר מונה תילי תלים. ואתא ר' חייא פשיט בברייתא¹ ומילי מפשיטנא ובלשון ארוכה כל כמה דאימעיט ליבא. וכל הברייתות מן המשנה למד וכדאמרינן אילפא תלא נפשיה באיסקריא דספינתא אמר אי איכא דבעי מנאי מילתא ברבי ר' חייא וברבי ר' אושעיא ולא מפשיטנא ליה ממתניא² נפילנא מאיסקריא וטבענא אלמא כל מה דאית ברבי ר' חייא וברבי ר' אושעיא דאינון ברייתא אית למפשיטניה ממתניתן. וא'ע'ג דסוגיא דר' מאיר ור' יוסי הלכה בר' יוסי היכא דסתם רבי בר' מאיר עבדינן כסתמא אבל היכא דפריש רבי פלוגתייה בהדיא הלכה בר' יוסי. ואי חזא ר' חייא טעמיה דר' מאיר וסתם בברייתא כוותיה לא מקבלינן מיניה. כדבעא ר' נחום שמעיה דר' אבהו סתם במתניתן ומחלוקת בברייתא מאי. אמר ליה הלכה כסתם מתניתן. מחלוקת במתניתן וסתם בברייתא מאי אמר ליה ר' לא שגאה ר' חייא מניין לו משום דר' חייא תלמידיה דרבי ומן גמריה דר' תוה א'ר' חייא ולא הוה ליה לר' חייא אלא מאי דאיתנייה רבי. וכל חד מן רברבוותיה הוה אית ליה ברייתא מינייהו על כל מסכתא כדאמרינן תני רב שרבייא בקידושין דבי לוי. והני ברייתות דתריצונן ר' חייא ור' אושעיא עדיפן ועיקר הוו. כדאמרינן כל מתניתן דלא מיתניא בדבי ר' חייא ור' אושעיא לאו מתניתא היא ולא מותבינן מינה בי מדרשא. ובישיבות גדולות נכתבו ועל פי כל חכמי הדור ומונייהו אמרינן בתלמוד תנן רבנן אבל תני בר קפרא. תני דבי רבי שמואל. תני דבי ר' ישמעאל ותני דבי ר' אלעזר בן יעקב כולהו הנך ברייתות לא מיקבעו למיגרסונן כולי עלמא כדאיבקען ברייתא דר' חייא ור' אושעיא ולא אמרינן בה תנו רבנן אלא תניא ותנא ותנא:

סיפרא וסיפרי לאו בזמן מיטגתנו נכתבו אלא אחרי כן דאמרינן ביבמות אמר ליה ר' יוחנן לר' שמעון בן לקיש ראיתיו לבן פדת שהוא דורש כמשה מפי הגבורה אמר ליה הא לא דליתא היא הא מתניתא היא והיכא תני ליה בתורת כהנים. נפק ר' יוחנן תנאה בג' יומי וסברה בג' ירחי ובתר הכי איתקבעו תוספתא וסיפרא וסיפרי. והיכין דפליגי אמוראי וסוגיין בעלמא כחד מינייהו ותניא ברייתא כאידך עבדינן כההוא

¹ MS. adds פריט.² ?ממתניא.

ולמה נקרא שמו ר' נהוראי שמנהיר עיני חכמים במשנה. ואמר' דאפילו אדם הראשון שמח בתורתו של ר' עקיבא כשהראהו הקב"ה דור דור וחכמיו, ורבי דוסא בן הרכינס קאמר ליה אנת הוא עקיבא בן יוסף ששמו הולך מסוף העולם ועד סופו, וחכם שבכל תלמידיו ר' מאיר היה דאמר' אר' אחא בר חנינא גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של ר' מאיר כמותו כו'. ונקט ר' מאיר בהילכתא אורחא דר' עקיבא, ורבי כתב דברי היחיד והמרובים דתנן במסכת עדיות דתנן אמר ר' יהודה למה הוזכרו דברי יחיד בין המרובים לבטלן שאם יאמר לך אדם כך אני מקובל אומר לו כדברי איש פלוני שמעתי; ואנן לא ידעינן הי משנה כתב רבי ברישא אלא ודאי פירקי דכל מסכתא ומסכתא חד בתר חד כדמסיירי לן כתבינן דאמר ר' הונא בחדא מסכתא לא אמרי' אין סדר למשנה בתרתי מסכתא אמרינן אין סדר למשנה, והיכא דאשכחן מחלוקת ואחר כך סתם בחדא מסכתא אמרינן הלכה כסתם [משום] דיש סדר למשנה אבל בתרתי מסכתאות לא אמרינן [מחלוקת ואחר כך סתם הלכה כסתם משום דבתרתי מסכתאות לא אמרינן] יש סדר למשנה דלא ידעינן הי כתב רבי ברישא:

וששאלתם מאי טעמא הקדימו פורים לשקלים אנן הכי מתנינן שקלים ואח"כ פורים. וסוכה מקמי יום טוב, ובתר הכין ראש השנה, ואפשר למיכתבינהו ר' בחילוף מיהו אית לך למימר דאקדים שבת לעירובין הואיל וחשובה שבת טובא, ובתרה פסחים הואיל ואיתיה ראשון לכל המועדים, ובתריה¹ שקלים שהוא מלפניו והדר מעניינא דעירובין², ובתר שבת והדר לענין שבת, ותנא סדר יומא משום דכשבת דמי ואע"ג דבסידור שנה איתיה אחר ראש השנה עדיף מן ראש השנה דראש השנה כמעביר יום³ לפני הכיפורים דמי, ובתר יום הכיפורים סוכה דחג גדול איתיה וכפסת דמי, ואחריה² יום טוב דכגון דשבת הוא, ובתרה ראש השנה, ובתרה³ תענית דדמיא קצת ליום טוב דכגון שאסורין בעשיית מלאכה ומיסתברא לעשות למיכתב תעניות בתר ראש השנה דבראש השנה ותעניות צריכין אנן למיבעי רחמי, וכמה דמפרשינן רגילין רבנן למיתנא ולמיכתבינהו ואי אית דניחא ליה לאקדומי או לאחורי הרשות בידו כדאמרינן לעיל דבתרתי מסכתות אמרינן אין סדר למשנה דלא ידעינן הי כתבה רבי ברישא, ואית מסכתא דאמרינן תנא אמאי קאי כגון שבועות אחר מכות, ובברכות אמרינן תנא היכא קאי דקתני מאימתי:

וששאלתם לעניין התוספתא אם לאחר המשנה נכתבה או בזמן אחד עמה, ודאי ר' חייא [תרצה] מיהו לא מסתיימא אי ביומיה דר' או בתריה אבל בלא ספק דבתר דמיתרצו הלכות המשנה איתרצא תוספתא אבל לא אפשר לן אי ביומיה דר' נח נפשיה דר' חייא אי בתריה כדשקלינן וטרחינן¹ בפר' הנושא בכתובות, ומיהו אמרי רבנן דביומיה דר' איתקין ברייתא

¹ So MS.

² MS. ביצה י"ט.

³ MS. דבתריה.

צריכין לטירחי דהוה פלונתא דסמיכא לחוד ביניהון. ובנ' מקומות בלבד נחלקו שמאי והלל ושמאי והלל בפני הבית כמפורש ביציאת שבת. וכד חרב בית המקדש ואולו לבית תר משום הנך שמדות וצרות שלא שמישו כל צרכן נפישו מחלוקת בישראל. ועד סוף יומין דרבנן ליבא דכתיב מדעם כל עיקר וא'ע'פ שכל החכמים כולן שוין כל אחד ואחד שונה לתלמידו באיזה לשון שירצה יש מהן שאוחזו דרך קצרה ויש מהם שונה דרך ארוכה. וכיון דחזא ר' דאיכא שינויא כולי האי והוא א'ע'ג דטעמיהון לחדא מילתא סלקין חש דלא אתי פסידא הואיל וחזא דקא ממועט ליבא וקא מסתמן מיליה¹ מעיינות חכמה ומסתלק שר של תורה כההיא דאמר ר' יוחנן לבן של ראשונים כפתחו של אולם אחרונים כפתחו של היכל. ואמרינן ראשונים ר' עקיבא ואחרונים ר' אלעזר בן שמוע. ואחסוניהו לר' מן שמיא בהדי תורתו גדולה דבייפין ליה כוליה דריה בדאמרינן מימות משה ועד ר' לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד. ושקטיה רבנן ביומיה מכל שמד משום רחמותא דאנטוניוס. ומכאן ואילך לא גרים אינש כל חד לישנא לנפשיה: אבל הנך ראשונים דקמי חורבן הבית לא איצטריכו להבין הואיל ותורת פה היא כאדם שמספר לחבירו באיזה לשון שירצה. אבל מקודם לכן היו גורסין הכל בנירסא וכולן לדעת אחת היו מסבמין ולא היה המחלוקת ביניהם כדנטיא לו² ר' יוסי בתחילה לא היה מחלוקת בישראל אלא בית דין של שבעים ואחד וישיבין בלשכת הגזית וייתי דינין של כ"ג ואחד (ישיב על פתח הבית ואחד יושב על פתח עזרה ושאר בתי דינין של כ"ג) וישיבין בכל עיירות ישראל הוצרך הדבר לשאול וכולה עד מוטברו תלמידו שמאי והלל שלא שמישו כל צרכן רבו מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות. וכשראה רבי כן כתב המשנה שלא תשתבח ולא מליבה חברינן ר' אלא מילי דהוו גריסין להו קצת ראשונים דקמי':

והא דאמרינן סתם משנה כרבי מאיר לאו דר' מאיר מלבו אמרן וההוא אורחא דהוה ר' מאיר מתני לתלמידיה אותה אחו ר' וקבעה לאתנויי לכולי עלמא ור' מאיר [אחז] מר' עקיבא אותו הדרך דאמר ר' יוחנן סתם מתניתין ר' מאיר סתם תוספתא ר' נחמיה סתם סיפרא ר' יהודא סתם סיפרי ר' שמעון וכולהו אליבא דר' עקיבא ועליה דר' עקיבא אמרינן לבן של ראשונים כפתחו של אולם. בפרק קמא דערובין אמרינן אמר ר' יהושע בן לוי כל מקום שאתה מוצא משום ר' ישמעאל א' תלמיד אחד לפני ר' עקיבא אינו אלא ר' מאיר ששימוש את ר' ישמעאל ואת ר' עקיבא. וכן בעלמא אמר' אמר רב האי דמחדרנא טפי מחברייא דחזיתיה לרבי מאיר מאחוריה אילו חזיתיה מקמיה היו מחדרנא טפי. תנא לא ר' מאיר אלא ר' מייאשא שמו ולמה נקרא שמו ר' מאיר שהיה מאיר עיני חכמים בהלכה ולא ר' נהוראי שמו אלא ר' נחמיה שמו ואמרי לה ר' אלעזר בן ערך שמו

¹ מיניה?² So MS.; see p. 8, note 17.

ומר רב מבשר גאון סמכיה בדרא¹ רבא במתיבתא ולאז הוה ראו לנאונות בתר גאון אבונא אלא דוכתא הות למר רב עמרם (אב) אחי אמנו (בריה דמר רב מנשה²) ראש כלה. וקפין עליה מר רב אהרן והוה עז מאד ודחיל מיניה מר רב עמרם³ ואול לקמיה ובתר כמה פליג עליה מר (רב) נחמיה בר מר רב כהן צדק בתר דיתב קמיה ומר (רב) אהרן הוה עדיף מיניה ולא פרשו רבנן *מן מר רב אהרן⁴. ובתר דשכיב מר אהרן בסוף שנת רעא *הדרו מקצתהון דרבנן⁵ לקמיה דמר נחמיה ואנחנא ורבנן נפישו דילנא לא אשוינא עימה ולא אזלנא לקמיה והוינא בההוא עדנא אב ב"ד ולא קבילנא גאונות עד דשכיב [מר רב נחמיה]. ובשנת רעא *אסתמינא בגאונות וסמיכיניה⁶ להאי בננו באבות בית דין מן שיעור תרתין⁷ שנין. יהא רעוא מן קמי קודשא בריך הוא דלשוני יתנא חשובים (עם החיים ו)עם הכתובים⁸ לחיים ויוכי יתנא לדבורי ישראל [בקייטא] כהוגן [וכראוי] וייתי למשיחא בר דוד (השתא) בענלא ובומן קריב בחיינא ובחייכון [ובחיי דכל בית ישראל וכן יהי רצון] אמן נשלמה תשובת רבינו שרירא גאון אביו של רבינו האי גאון ז"ל⁹:

B.

שאלו רבנן דבקירואן¹⁰ לבבא דמתיבתא לבי דינא דמרנא רבנא שרירא בריה דרבנא חנניה ברי' דרבנא יהודה ואתו הני שאלות בית דינא דמרנא ורבנא האי דיינא דבבא ברי' דרבנא שרירא ריש מתיבתא:

דשאלתון הדין נכתבה המשינה אם אנשי כנסת גדולה התחילו לכתוב וכתבו כל חכמי הדור מקצתה עד שבא ר' והשלימה. ו[ש]שאלתם התוספתא ששמענו שר' חייא כתבה אם לאחר המשינה נכתבה אם בזמן אחר. ומה ראה ר' חייא לכתובה אם לתוספת דברים שהם עניני המשינה אמאי לא כתבה רבי. ועוד רבנן סבוראי כיצד נסדרו:

תשובה. חכי חזינא דשיחא סדרי רבינו הקדוש תרצינן. ובגמרא דיבמות בהבא [על יבמות] אמר' אמר רבא מתניתין אימת איתקין ביומי ר'. ורוב החכמים ששמותיהן מפורשין רבי מאיר ורבי יהודה ור' יוסי ור' שמעון כולן תלמידי ר' עקיבא הן. והכין הוה מילתא דראשונים לא איתודעו שמותיהן אלא של נשיאים ושל אבות ב"ד בלבד משום דלא הוה בהון מחלוקת אלא טעמי דאורייתא ודמישנה הוו ידעי להו ידיעה ברורה. וכמה הוה בית המקדש קיים כל הד מן רבוותא מנמר לתלמידיה מילי ברורין משום דחכימן ולא הוו

אב; others; אב ב"ד O. adds.³ מיישיי II. מנשוי p.² בדלא E.¹

מקצת O. II.⁵ מיניה דרב אהרן O. מיניה E.⁴ אחי אמנו p. above the line.

הכתוב E.⁸ כ. G. M.⁷ איסתמיכי . . . וסמכונוהו E. II.⁶ (אתו O. P.) רבנן.

דבקירואן MS.¹⁰ תם תם הם O.⁹

מר רב יוסף ולאז מבני רבנן דמתיבתא הוה אלא מן מצרים [הוה] ידיע בפיומי¹ וסמכיה באייר שנת ר'לט וכנף מאן דהוה אשתייר מן (בני) בניהון דרבנן דמחסיא ומן עלול דסמיכין על רבנן דפום בדיתא ואותיב מתיבתא [דמתא מחסיא] תרתי שנין ונצא בהדי² דוד הנשיא וקרייה *לחתן אחוהי דהוא יאשיהו בנשיאות³ ולא עלתה בידו ואידחי יאשיהו לברסאן⁴ וקרייה דוד הנשיא לרב יוסף בריה דר' יעקב (גאון) ידיע כבר סטיא *להיות גאון במתא מחסיא⁵ ורך בשנים הוה ותלמיד קטן הוה לגבי מר רב סעדיה גאון ונחבא מר רב סעדיה גאון כמה שנים מפני⁶ דוד הנשיא ורב יוסף נהיג גאונות במחסיא. ולבסוף אפיין רבי סעדיה עם דוד נשיא ורב יוסף [קם] בדוכתיה כלל שני דמר רב סעדיה י"ד⁷ שני. ושכיב [רב סעדיה] בימי גאון אבינו בשנת רנ"ז⁸ בתר דוד נשיא. ואתיחד רב יוסף במתא מחסיא ואידלדלה מילתיה (לגמרי) ולא הוה ליה פתחון פה אפי' בהדי רב אהרן גאון ושבעה למחסיא ולבבל (כולה) ואזל ויתיב במדינתא דבצרה ושכיב התם *ובתר הכי לא הות מתיבתא במתא מחסיא⁹:

ובאילין מאה שנים אחרות מלכו בפום בדיתא גאונים [ואלו הן]. בתר מר רב האיי גאון בר מר רב דוד. מר רב קימיו¹⁰ גאון בר מר רב אחאי גאון [ומלך] בשנת *ר"א ח' שנין ופלגא. ובתריה מלך מר רב יהודאי (גאון) זקנו שהוא אבי אבינו¹² בר מר רב שמואל ריש כלה בראש שנת *ר"ז י"א¹³ שנים ומחצה ושכיב באדר שנת רכ"ח. והות פלוגתא [בין רבנן דמתיבתא ודוד הנשיא] דרבנן דמתיבתא איכנפו וקרייה למר רב מבשר כהנא גאון בר מר רב קמיו¹⁰ גאון ודוד נשיא קרייה למר רב כהן צדק כהנא בר מר¹⁴ רב יוסף. והות פלוגתא [ביניהון] עד [חדש] אלול שנת רל"ז ועבדו שלמא דוד נשיא עם מר רב מבשר גאון ויתיב *רב מבשר גאון¹⁵ ורבנן דיליה לבדם ומובחרים *דרבנן הוו בהדיה¹⁶ ומר רב כהן צדק ורבנן דיליה לבדם. ובשנת רל"ז בכסליו שכיב מר רב מבשר גאון ואחו רבנן [דיליה] לוח (רב) כהן [צדק] ושכיב בשנת רמ"ז¹⁷. ומלך מר רב צמח בר מר רב כפנאי¹⁸ תרתי שנין ופלגא. ושכיב *בריש שנת רמ"ט. ובטבת שנת רמ"ט²⁰ מלך בתריה מר רב חנניה גאון אבינו בריה דמר רב יהודה גאון ה' שנים ופלגא ושכיב בשנת רנ"ז²¹. ובתריה איסתמיך מר רב אהרן בר מר רב יוסף הכהן ולא מן בני רבנן הוה אלא מן תגרי הוה.

רבנו סעדיה לאחוי דדוד הנשיא E. ³ בהון וברבנו סעדיה E. ² בפתומי E. ¹ דמתקרי יאשיהו להיות ראש גולה E. ⁴ לברסאן V. p.; לברסאן E. ⁵ דמתקרי יאשיהו להיות ראש גולה E. ⁶ בשביל אימת מחלוקת E. ⁷ בנאונות למחסיא O. II. ⁸ תרתי סרי ועד השתא ליכא במחסיא מתיבתא O. II. ⁹ ר"ז H.; ר"ז E. ¹⁰ כט תמני סרי E. ¹¹ אמונו O. ¹² בין E. ¹³ ר"ז O. P. V. ¹⁴ ר"ז O. P. V. ¹⁵ בשנת O. V. ¹⁶ בפני O. P. ¹⁷ ר"ז H. V. ¹⁸ בשיתתיה הוו II. ¹⁹ הוה II. ²⁰ ר"ז H.; ר"ז E. ²¹

הכין]. ובתריה מר רב אבא¹ בר רב אמי בשנת ק"ב והוא בן בנו של מר * רב שמואל שהציבו [שלמה בר חסדאי ריש גלותא] ב[מתא] מחסיא² כמו שפירשנו למעלה, ושתי שנים ומחצה מלך. ובתריה בשנת ק"ב (ומלך) מר רב צמח גאון בר מר פלטי גאון והוא אבי אמו של גאון אבינו³ ומלך י"ט שנים, ובתריה בשנת מאתים וחד מר רב האי בר רב מר דוד⁴ שבע⁵ שנים ופלגא:

* ובאילו מאה שנה⁶ עמדו⁷ במחסיא גאונים מר רב הילאי בר מר רב מרי תשע שנים, ואחריו מר רב יעקב הכהן בר מר רב מרדכי י"ד⁸ שנים, ובתריה מר רב אבימי⁹ אחוזי דמר רב מרדכי ח' שנים, ובתריה מר רב צדוק¹⁰ בר מר רב אשי ב' שנים, ובתריה מר רב הילאי בר מר רב חנניה ג' שנים ומחצה, ובתריה רב קימיו בר מר רב אשי ג' שנים ומחצה והיוין פלוגתא * דליכא לסמוך עליהון¹¹. ובתריה מר רב משה¹² כהנא בר מר יעקב עשר שנים ומחצה, ועמדו שתי שנים בלא גאון, ובתר הכין איסתמין מר רב כהן צדק בר מר רב איבומי¹³ גאון י' שנים ומחצה, ובתריה מר רב שלום בר מר רב בעז¹⁴ עשר שנים, ובתריה מר רב נטרונאי גאון בר מר רב הילאי גאון בר מר רב מרי ח'¹⁵ שנים, ובתריה מר רב עמרם בר מר רב ששנא י"ה שנים וקמי הכין הוה פליג ליה רב עמרם ואיקרי גאון ונחית מיניה, ובתר הכי מלך כדפרישנא ואיפטר, ובתריה מר רב נחשון (גאון) בר מר רב צדוק גאון ח' שנים, ובתריה מר רב צמח בר מר רב חיים אחיו של מר רב נחשון [גאון] ז' שנים, ובתריה¹⁶ מר רב * מלכא חד ירחא¹⁷ ואפטר לגן עדן ושביבו (באותו הפרק) רובא דסבי דמתא מחסיא בשיעור תלתא ירחי ואיסתמין בתר הכין מר רב האי גאון בריה דמר רב נחשון ז'¹⁸ שנים, ובתריה מר רב הילאי בר רב נטרונאי גאון ח' שנים, ובתריה מר רב שלום בר מר רב מישאל ז' שנים, ובתריה אידלדלא מילתא במתא מחסיא טובא ולא אשתארו בה חכימי, ובתריה מנחו למר רב יעקב בר מר רב נטרונאי ז' שנים, ובתריה לא הוה בהון ראוי וסמכיה דוד נשיאה למר רב יום טוב כהנא בר מר רב יעקב ואורג¹⁹ היה הואיל ולא הוו [תמן] רבנן [כולי האי] (ומלך) ד'²⁰ שנים, ובתריה אתמר ביני רבנן לבטולה למתא מחסיא ולמייית מאן דמשייר בהו לפום בדיתא, ולבסוף אסבימו למסמכיה למר רב נתן אלוף אחי אבינו בריה דמר רב יהודה גאון (אבי) אבינו בשם גאונות מחסיא [כי היכי] דלא לבטל שמה, ואדחכי²¹ נח נפשיה ואתייה דוד נשיאה למר רב סעדיה בר

¹ H. II. רבה. ² O. II. בן שמואל שהציבו במחסיא גאון. ³ E. omits; O. אבי. ⁴ II. אב; O. adds ב"ד. ⁵ P. ב'. ⁶ O. II. מאה שנים. ⁷ E. שעמדו. ⁸ O. י"ט; P. י"ה. ⁹ איבומאי and איבומא. ¹⁰ E. צדק. ¹¹ O. ביניהון. ¹² E. משרשיא. ¹³ P. אבימו. ¹⁴ E. omits. ¹⁵ E. עשר. ¹⁶ E. adds בר. ¹⁷ E. חדש ימים. ¹⁸ E. H. י'. ¹⁹ E. ואורג. ²⁰ O. P. ז'; E. י'. ²¹ O. והכי.

ותרתין שנין מלך. וקם בתריה מר רב אברהם בן מר רב שרירא בשנת קכז¹ ומלך י"ב שנים. והוה מר רב יוסף בר מר רב חייא אב ב"ד ובפלוגתא דרניאל ודוד * בן יהודה² נשיאים איקרי מר רב יוסף בגאונות ולבסוף פייסו³ (כתאיבה⁴ בין דיליה) למר⁵ רבי אברהם * ואמרו דתרויהו מר רב יוסף ומר רב אברהם מקרו תרויהו גאונים מיהו כד מוכנפין⁶ * בחדא דוכתא⁷ מתני רב מר אברהם * ויתבי מר רב יוסף קמיה⁸ וזמנא חדא אתו⁹ לבגדר ואתרמו * דהוו ביה¹⁰ כנשתא * דבר נשלה¹¹ בכלה¹² * רבתי וכד קם שליחא [דעצורא]¹³ * ואכרין שמעו מאי דאסברוה¹⁴ ראשי מתיבתא למימר בכז ישראל וליכא דשמיע * להון כד אמר ראשי מתיבתא¹⁵. ואף מר יוסף אודעזע וקם * על רגלוי¹⁶ ואמר סליקת נפשיא מן גאונות ואהדרית¹⁷ לאבות ב"ד וברכיה מר רב אברהם לאלתר¹⁸ ואמר רחמנא לזכך ל[עלמא דאתי] דיליה. ובתר מר רב אברהם מלך מר רב יוסף דנן בשנת * קלט¹⁹ שבע²⁰ שנים, ובתריה (בשנת קמז מלך) מר רב יצחק בר מר חנניה²⁰ ואחתוהי על²¹ מר רבי יוסף בר מר רב רבי דהוה * אב ב"ד²² בשני מר רב יוסף בר מר רב חייא²³ והוה (חבים ובן דודו) בר בריה דמר רב אבא זקננו גאון. ומר רב יצחק [הוה] קשיש מינהו וכד סמכיה דוד בן יהודה²⁴ נשיא למר רב יצחק * קשא²⁵ ליה למר רב יוסף ואתא²⁶ מר רב יצחק לותיה ואמר ליה לא ליקשי ליה לדיינה דבבא דאנן כרבה ורבי יוסף [אנן] אמר²⁷ מובטח * לך דחיית²⁸ וזכית בתראי וסבר * וקבליה רב יוסף ואתרצי²⁹ (ואמר) ליה (ברע³⁰) קמי ריש מתיבתא ומלך ז'³¹ שנים ובתריה מר רב יוסף דנן (בר מר רבי) בשנת ק"ג (ומלך ב' שנין). ובתריה בשנת קנז מלך מר רב פלטוי בר מר רב אבוי י"ו שנים ובתריה מר רב אחאי כהנא בר מר רב מר * שתא ירחי³² בשנת קסט. ובתריה הות פלוגתא [בין] מר רב מנחם גאון בריה דמר רב יוסף גאון בר רב חייא ומוכחרים דרבנן בהדיה שתא ופלגא ו[בין] מר רב מתתיה בר מר רבי ו[הוין] רבנן אחריני בהדיה ונח נפשיה דמר רב מנחם בשנת קעא³³ והדרו [כלהו] רבנן * לקמיה מר³⁴ רב מתתיה עשר שנין [בתר

¹ P. קכז. ² E. omits. ³ E. נתפייסו. ⁴ G. כתאוי; O. omits. ⁵ E. עם מר. ⁶ O. II. שני גאונים ומכנפין. ⁷ G. כחדא. ⁸ G. קמוי; O. p. V. omit. ⁹ O. II. ובתי. ¹⁰ O. לבי; H. II. ובתי. ¹¹ II. and נאסלה. ¹² E. וכלה. ¹³ H. ואמר. ¹⁴ H. דסברו. ¹⁵ E. קכז ו'. ¹⁶ E. וזמנא. ¹⁷ H. E. omit; transposed in II. ¹⁸ E. ואלתר. ¹⁹ E. וזמנא. ²⁰ E. וזמנא. ²¹ E. וזמנא. ²² E. וזמנא. ²³ E. וזמנא. ²⁴ E. וזמנא. ²⁵ E. וזמנא. ²⁶ E. וזמנא. ²⁷ E. וזמנא. ²⁸ E. וזמנא. ²⁹ E. וזמנא. ³⁰ E. וזמנא. ³¹ E. וזמנא. ³² E. וזמנא. ³³ E. וזמנא. ³⁴ E. וזמנא.

וחכם גדול היה ובנוהי בפום¹ בדיתא (הו) ואית מן זרעיה (הישתא) קדמנא במתיבתא *ואית בהון² מאן דמוחתן בנא, ובתריה מר רב מרי הכהן מנהר פקוד ה' שנים. ובתריה מר רב אחא⁴ חצי שנה, ובתריה מר רב יהודאי בר מר רב נחמן שלש שנים ומחצה דהוה נמי מן פום בדיתא ולא הוה איכא מאן דמפלג [בכמכה] בסורא [כוותיה] *אף הוא (נמי) שקליה⁵ שלמה הנשיא ומנייה⁶ להתם ומאור עינים הוה והוא ואחיו היו גאונים בתרתין מתיבתא בפרק אחד, ובאותן הימים⁷ נפק, *ובתר מר רב יהודאי⁸ מר רב אחונאי כהנא בר מר פפא⁹ ה' שנים, *ובתריה מר רב חנינא¹⁰ כהנא בר מר רב הונא ח' שנים ובתריה מר רב מרי הלוי בר רב משרשיא הלוי ג' שנים ומחצה, ובתריה מר רב ביבוי הלוי בר מר *רב אבא מנהר פקוד¹² י' שנים ומחצה והוא היה עם מר רב הונא *בר מר הלוי ומר¹³ רב מנשה גאוני פום בדיתא כשתקנו [למגבה] לכתובה [ובעל חוב] מן מטלטלי ואלין תמת מאה שני; ובתריהון מן גאונים דפום בדיתא מר רב ישעיה הלוי בן מר רב אבא ומן כלואדי הוה מתא¹⁴ דמקרבא לבגדד בשנת ק"ז, ובתריה מר רב יוסף בן מר רב שילא מן שלחי בשנת ק"ט¹⁵, ובתריה מר רב כהנא גאון בר מר רב חנינאי גאון בשנת קטו, ובתריה מר רב *אבומאי גאון אחי אביו בריה¹⁶ דמר רב אברהם גאון בשנת קכא, ובתריה מר רב יוסף בריה דמר רב אבא בשנת קכב¹⁷ ולא הוה דוכתי¹⁸ *דהוה מר אהרן קמיו דהוא אב בית דין והוה גמיר ועדיף טפי מיניה¹⁹ מיהו ע"י חלום אדברוהי למר רב יוסף גאון והוה חסיד טובא וזקן מאד ואיתמר דהוה אליהו ז"ל אתי [ליה] ויחיב *במתיבתיה בכולהו יומיה²⁰ יומא חד אמר להו לרבנן כד סיב ואשטוף ארוחו ליה לגברא סבא דאתא לגביה²¹ ולא חזו [ליה] רבנן אדם²² וידעו דאליהו [ז"ל] הוא וארוחו ליה טובא והאי דמרוחוין השתא *מסטר ימין בצד רישא²³ מן ההוא מעשה [דעבדי], ואבי אבי²⁴ גאון (אבי אבינו) היה סופרו ועומד *בכל צורך²⁵ הישיבה *לפניו בכל ימיו²⁶ וביומא דאפטר²⁷ הוה *זעף גדול²⁸ ונדת ארעא ואיתמר נמי דהוה מצער נפשיה על גירסיה בינקותיה וברביה מר רב שינואי גאון רביה ואמר ליה תוכה דתדבר²⁹ אומתך³⁰.

¹ II. מפום. ² Others ומנהון. ³ There is confusion between ה and ח in the MSS. ⁴ O. adds רבה; II. דאבוה. ⁵ O. ואיהו נמי. ⁶ O. סליק; II. omits. ⁷ H. O. add בתריה. ⁸ In E.; others והוה. ⁹ E. הונא. ¹⁰ II. H. אחונאי. ¹¹ O. ה'. ¹² E. רבא; O. V. פקוד. ¹³ In H.; E. מר; others omit; E. ומר for ועם מר. ¹⁴ H. מאתרא. ¹⁵ II. (not P.) ק"י. ¹⁶ O. and II. אבומאי. ¹⁷ O. P. קכז. ¹⁸ O. וותיה. ¹⁹ O. and II. והוה אית מר. ²⁰ G. במתיבתא דיליה; E. דהוה גמיר ועדיף אלא ליה. ²¹ E. omits. ²² E. omits; O. adds בעולם. ²³ II. מסטר רישא. ²⁴ E. omits. ²⁵ II. בצורך; O. לצורך. ²⁶ II. שלו בימיו; p. omits שלו. ²⁷ O. G. דאתפטר. ²⁸ O. P. אומתך. ²⁹ Others ותדבר. ³⁰ O. זעפא.

לארץ ישראל דמר רב נטרוי שמעיה הוה וכד אדברינוהו נשיא עלוהי סליק להתם, ובתריה מלך מר רב אברהם כהנא, ובתריה מלך מר רב דודאי בר מר רב נחמן בשנת אלף וע"ב¹ והוא אחוהי דמר רב יהודאי גאון, ובתריה מלך מר רב חנניה בר (מר) רב משרשיא בשנת ע"ה², ובתריה מלך מר רב מלכה בר מר רב אחא בשנת פ"ב³ והוא אחתיה לנטרונאי בר חביבאי⁴ נשיא בפלוגתא על זכאי בר מר רב אחונאי נשיא דהוה קמי * הכי כמה שנין⁵ ואיכנפן⁶ תרתין מתיבאתא עם⁷ זכאי נשיא ועברוהי⁸, ואפטר רב מלכה לגן ערן ונטרונאי נשיא אול למערב ובתר רב מלכה מר ר(ב א)בא * בריה דרב⁹ דודאי¹⁰ זקננו בשנת פ"ד¹¹ ובתריה מלך מר רב שינאי¹² ולא האריך¹³, ובתריה מלך מר רב חנינאי כהנא גאון בר מר רב אברהם גאון בשנת צ"ג¹⁴ ועבריה נשיא, וקם בתריה מר רב הונא * בר מר הלוי¹⁵ בר מר יצחק בשנת צ"ו¹⁶, וביומיה תקינו למיגבי בעל חוב וכתובה מן יתמי ממטלטלי, ובתריה מלך מר רב מנשה בר מר רב יוסף בשנת תרצ"ט וגובאה הוא מן * בני בי עקובה¹⁷:

ובאילין שני כלהון גאונים דהוו במתא מחסיא * עד שנת אלפא¹⁸ לא נהירנא להון שפיר על הסדר ואית¹⁹ בהון * תפוכאתא וטריאתא²⁰ דנשיאים דמעברין²¹ ומהדרין²¹, ומאי דבריר לנא כבר כתבנא לבון²² אבל מן שנת אלפא [ואידך] קים לנא בהון: ובאילין מאה שני [מאלף ואילך] דפרישנא לבון²³ גאונים * דקמו בהון מן פום²⁴ בדיתא מלכו בסורא [אילין] גאונים, מר רב חנינא מנהר פקוד ה' שנים, מר רב נהילאי הלוי מן נרש י"ח שנים, אחריו מר רב יעקב הכהן מנהר פקוד י"ח שנים, אחריו מר רב שמואל י"ח²⁶ שנים, ומיישיבתנו של פום בדיתא [היה] מן בני בניו של אמימר היה * ואביו של מר שמואל זה היה²⁷ בנו של מר רבה גאון שכתבנו²⁸ שהיה [גאון] בפום בדיתא, * ובהדיה הוה רב הונא דמתא מחסיא²⁹ * ביטעת תקנת הגט וכיון דלא הוה במתא מחסיא מאן דמפלגי בחכמה כוותיה שקליה³⁰ שלמה בר' חסדאי ריש גלותא * למר רב מר³¹ ומנייה במחסיא³²

¹ H. ושבעים. ² P. p. V. ע"פ. ³ O. P. כ"ב. ⁴ O. P. חביבא; E. זבינאי. ⁵ H. ורנו. ⁶ II. ועברוה לנטרונאי. ⁷ E. על. ⁸ O. ואכתנשו. ⁹ E. הנין. ¹⁰ O. ימים. ¹¹ H. adds. ¹² H. II. שניי. ¹³ O. omits. ¹⁴ R. יהודאי. ¹⁵ H. בר מר רב. ¹⁶ O. P. צ"ז. ¹⁷ II. צ"ז. ¹⁸ E. מר הלוי. ¹⁹ H. only. ²⁰ O. omits. ²¹ H. תשעים. ²² O. P. שנים. ²³ O. omits. ²⁴ E. omits. ²⁵ E. והוה אית. ²⁶ O. II. עוקבא. ²⁷ E. and בני. ²⁸ O. omits. ²⁹ E. תופכתא וטריאתא. ³⁰ H. תופכתא ונטרונאי. ³¹ E. omits. ³² Only in H. ³³ E. דמלכו בפום. ³⁴ O. P. ח"פ. ³⁵ H. שפרשנו. ³⁶ O. II. מר רב. ³⁷ H. ושמואל אביו הוא. ³⁸ O. II. בהדי מר רב חנינאי דמחסיא. ³⁹ O. omits. ⁴⁰ The two words only in H. ⁴¹ Not in H. ⁴² E. omits from ובהדיה l. 3 from the bottom.

הוה ואמרין דגאון הוה. והוויין שני שמד וצרות [בתר אילין מילין] בסוף מלכות פרסיים ולא הוו יכילין למקבע פרקי ואותיבי מתיבתא ומדבר *מנהג גאונים¹ עד בתר כמה שנין דאתו² רבנן דילנא מפומבדיתא לסביבות נהרדעא למדינתא דפירוז שאבור. ואילן גאונים דהוו במתיבתא³ דילנא בפומבדיתא בתר אילין מילין בסוף מלכות פרסיים⁴ משנת תתק"ה⁵ מלך מר בר רב חנן מאשקיא⁶. ובתריה מלך מר רב מרי זקנו בריה דמר רב דימי הורנו⁷ ובית מדרשו בפירוז שבור נודע בי רב מרי עד היום הוה. ובימיו היה בסורא *מר רב מר בן מר רב הונא⁸ גאון בשנת תתקל. ואחרי *הורנו מר רב מרי גאון⁹ מלך בנהרדעא מר רב *חנינא גאון מן בני גהרא¹⁰ ובימיו יצא מחמד¹¹ לעולם¹². ואמרין דהוה בסורא *אותו העת¹³ רב חנינא¹⁴ *ומר רב¹⁵ חנא גאון בפום בדיתא ומר רב יצחק והוא שהיה בפירוז שבור עת שכבשה עלי בן אבוטאלב ויצא מר רב יצחק מן פירוז שבור *לקראתו והקביל פניו¹⁶ בסבר פנים יפות. ואחרי מר רב רבה שתקנו בימיו לתת גט לאלתר לאשה דלא כשמעתא דכלתיה דר' זביר¹⁷. ובימיו היו בסורא *מר רב הונא גאון ובתר מר רב רבה בר רב בוסאי והוה בסורא¹⁸ מר רב ששנא דכתיב על חומרתיה משרשיא בר תחליפא. *ובתר מר בוסאי ובפום בדיתא¹⁹ מר רב הונא מרי בר מר רב יוסף הוה גאון בשנת אלפא. ובתריה מר רב חייא ממישן. ובתריה מר רב רביא²⁰. ובתריה מר רב נטרונאי בר מר נחמיה ומלך בשנת אלפא ותלתין²¹ וידוע *בבר מר²² ינקא והוה מוחתן בדבית²³ נשיאה ואתקיף מרות על רבנן דמתיבתיה²⁴ וערקו *מנהון לסורא עד דנח נפשיה *דבר מר²⁵ ינקא ואהדרו²⁶ למתיבתהון. ובתריה מלך מר רב יהודה. ובתריה מלך מר רב יוסף דהוה ידוע *בבר מר כיתנאי²⁷ בשנת אלפא וחמישין. ובתריה מלך מר רב שמואל בר מר רב מר²⁸ דאיקרי²⁹ בשנת אלפא ונ"ט. ובתריה מלך מר רב נטרוי³⁰ כהנא בר מר אחנאי³¹ ומן בגדאד הוה ומן *תותירא ברא³². וביומיה סליק (מר) רב אחא מן שבחא

ת"ש⁵ E. omits. ⁴ O. omits. ³ במדינתא E. ² ואותו II. ¹ מנהגי דגאונות II.
⁹ E. רב מר בר רב הונא. מארי O. ⁸ ? חורנו. סורנו E. ⁷ מאשיקיא II. ⁶
שנת E. ¹² E. adds ¹¹ O. המשווע. ¹⁰ חנינא. . . גהרא E. ¹⁰ ואחרי רב מרי סורנו
¹⁴ E. באותן הימים II. ; בעת ההיא O. ¹³ ארבעת אלפים וש' ל' ליצירה
באותה שעה בתשעים אלף מישראל O. ¹⁶ ורב E. ¹⁵ חניניה II. ; חנינאי
¹⁸ E. omits. ¹⁷ כתובות ס"ג ב. ¹⁶ P. as in G. ; וקבלו עלי בן אבוטאלב
²¹ E. only אלף. ²⁰ II. אביי. ¹⁹ ובתריה מר בוסתנאי בפום ב' ובתריה E. ¹⁹
²³ O. במר מר. p. V. ; במר בר II. ; במר רב H. ; דמר רב E. ²² ינקא and after
; כותנאי H. ; בכל כחותאי E. ²⁶ E. omits. ²⁵ דמתיבתא V. ²⁴ E. omits. ²⁴ בבי
³⁰ E. אמונה V. ²⁹ O. נטרונאי. ²⁸ E. H. omit. ²⁷ מרי H. ²⁷ כותנאי G. P.
; תיתירחא וכד אדבריה נשיא עליה סליק להם p. ³¹ אל אמונה

ושכיב בשנת תשעט במוצאי יום הכפורים, ובתריה רבה תוספאה ושכיב בשנת תשפא¹. ובארבע בשבא² דהוא תליסר בכסלו בשנת תתיא שכיב רב אבינא בריה דרב הונא דהוא רבינא והוא סוף הוראה :

ובאילין שנין מלכו בפום בדיתא רב גביהא מבי כתיב בשנת תשמו³, ובתריה רפרם מן פום בדיתא ושכיב בשנת תשנז⁴, ובתריה רב ריחומאי⁵ ואית דמחלפין רב ניחומאי⁶ ושכיב בשנת תשס⁷ בעדן שמדא דגור יודגדר, ובתריה מלך רב סמא⁸ בריה דרבא ובאותו הפרק דיליה ודמר בר רב אשי שמענו מן הראשונים ו[ראינו כתוב] בספרי⁹ זכרוניהם דבעי רחמי ובלעיה תנינא ליודגדר מלכא בבית מושכבו ובטל שמדא¹⁰, וביומי דהדין רב סמא בטבת בשנת תשפא אתאסרו רבנא אמימר בר מר ינא והונא¹¹ * בר מר [זוטרא]¹² ריש גלותא ומשרשיא בר פקוד, ובשמונה עשר יום בטבת איתקטילו הונא בר מר זוטרא נשיא ומשרשיא (אילין), ובאדר דשתא דא איתקטיל¹³ אמימר * בר מר ינא¹⁴, ובשנת תשפא¹⁵ איתסרו כל [בי] כנשתא דבבל ואיתנקטו בני¹⁶ יהודאי לאמגושי, ובשנת תשפז שכיב רב סמא¹⁷ בריה דרבא, ובתריה מלך רב¹⁸ יוסי וביומיה סוף הוראה * ואסתים תלמודא; ורובא דרבנן סבוראי¹⁹ שכיבו בשנים מועטות דהכי פירשו גאונים בספרי²⁰ זכרוניהם בדברי הימים²¹, ובשנת תתלז שכיב רבנא סמא בריה דרבנא יהודה²² בסין ואמרין דדיינא דבבא²³ הוה, ובחד בשבא דהוא ארבע באדר שנת תתיז שכיב רב אחאי בר רב הונא, ובניסן דשתא דא שכיב רב ריחומאי²⁴ ואית דמחלפין רב ניחומאי²⁵, ובשנת תתיז²⁶ בכסלו שכיב רב שמואל בר יהודה²⁷ דמן פום בדיתא, ובאדר שכיב רבינא מן אמוציא²⁸, ובשנת תתיז שכיב רב הונא ריש גלותא, ובשנת תתכז ביום כפור הוה זעפא ושכיב רב אחא בריה * דרבה בר אבבה²⁹, ובשנת תתלז שכיב רב תחנא³⁰ ומר זוטרא בני רב חנינא ואייתיר * רבה יוסף³¹ גאון במתיבתא כמה שנין, ובתר הכי רב עינא בסורא ורב סימונא³² בפום בדיתא, ובתר הכי רב רבאי מרוב³³ ומן מתיבתא דילין

1 Others תשפא. 2 בשבתא. 3 רחמי. II. ריחומי. 4 E. רחומי. 5 G. M. תשנז; P. תשס; V. תשס. 6 חמא. 7 H. בספר. 8 II. איתקטילו רבנא. 9 H. O. add מורי. 10 E. אשי. 11 H. II. add. 12 II. דנן. 13 H. and II. add דשכיב רבה תוספאה. 14 E. יניקי. II. בי. 15 II. adds. 16 O. רבה. 17 II. add. 18 H. II. add. 19 G. adds מלך בסורא. 20 E. רבנא. 21 H. II. add. 22 H. II. add. 23 E. רבנא. 24 H. II. add. 25 H. II. add. 26 H. II. add. 27 E. רבנא. 28 H. II. add. 29 H. II. add. 30 E. רבנא. 31 H. II. add. 32 H. II. add. 33 H. II. add.

מחסיא] והוּו צריכי רשואתא¹ דפום בדיתא למיזל תמן בשבת לך לך [דההוא שבתא] דהוּו ריגלא דרישי גלוּתא ואיקבעו רובא דרישי גלוּתא למיזל * התם, וכמה² דעבד רב אשי לא בטילא בתר כן כדבטילא³ בשנייה דרב יהודה ורבה ורב יוסף ואבבי ורבה [דלא הוּו] אלא [חדא מתיבתא בפום בדיתא ובתר רב אשי] הוויין תרתי מתיבתא. והיינו דאמ' רב אשי⁴ אנא עבדי לה למתא מחסיא דלא חרבה⁵, ובכל שתא ושתא כד הוּו⁶ ריש גלותא [במתא מחסיא] דקבע ריגלא בבי רב אזלין קמיה רשוּתא⁷ ורבנן בפום בדיתא, והכין נהינא מילתא הדין עד שיעור מאתן שנין מן השתא הואיל והוּו (אית) להון לרישי גלוּתא מרות קשה ושולטנותא רבתא בימי פרסיים ובראש ימי ישמעאלים (נמי) דהוּו זבנין⁸ ליה לריש גלותא בדמים גדולים⁹, והות בהון * מאן דמצער¹⁰ רבנן טובא ומעיק להו, ואבהתא דילנא דבי נשיאה אינון מיהו¹¹ הוּו שבקי כל הני אורחא [בישתא] דנשיאות ועיילי בדרבנן¹² דמתיבתא למיבעי ענוה ושפלות ונמיכות ולא מבני בסתנא¹³ אנחנא אלא מקמי הכי עיילי וקננו בדרבנן¹⁴ דמתיבתא, וכיון דהוּו שליטין [הני] נשיאים¹⁵ לא הוּו יכלין רשואתא * לאימנועי מלמיזל¹⁶ קמיהון ברגליהון, ובאמצע ימי¹⁷ ישמעאלים בימי דוד בן זכאי¹⁸ הנשיא אישתפלו מן שולטנותא דמלכא ולא אולו רשואתא דפום בדיתא בתריהון אלא כדניחא להו לנשיאים למהוּו להו ריגלא בפום בדיתא אזלין¹⁹ להחם וקבעין [ליה], והשתא לא אשתיר מכולהון דבי נשיאה (במתא מחסיא) אלא²⁰ חד יניק²¹, ונהג רב אשי רשוּתא²² במתיבתא קרוב לשיתין שנין דאמר' בפ' מי שמת²³ במהדורא קמא דרב אשי [אמר לן הכין] ובמהדורא בתרא דרב אשי [אמר לן באנפא אחרין] דהכי תקינו רבנן * למיתני בכל שתא ושתא תרתין מסכייחא הן חסר והן יתר²⁴ דהדר תלמודא כולה בתלתין שנין, וכיון דרב אשי מלך קרוב לשיתין שנין הוּו הכי²⁵ תרי מהדורא, ושכיב בשנת * תשלח ומלך בתריה במתא מחסיא רב יומר * ונח נפשיה²⁶ בשנת²⁷ תשלח, ובתריה רב אדי בר אבין ושכיב בשנת תשלח²⁸ שנים, ובתריה רב נחמן בר רב הונא ושכיב בשנת תשלח²⁹ ונפל שמוא וגור יודגרד לכטולי שבתא, ומלך במתא מחסיא רב טביומי דהוּו מר בר רב אשי

ובמאי II; תמן ובמה E.² רשואתא מפום II; רשואנותא O; רישותא E.¹
רשואנות O.⁷ חוּא II.⁶ אחרבה E.⁵ שבת י"א א.⁴ כמה דבטילא II.³
יקרים שולטנותא דהוּו נסיב ליה בדמים מן מלכי ישמעאל II.⁹ פרעין O.⁸
II.¹³ ברבנן E; ביה רבנן O.¹² נמי O.¹¹ דמצער P; דמצערי E.¹⁰
יהודה II.¹⁷ שני II.¹⁶ דלא מנעי למיזל E. O.¹⁵ נשיאה O.¹⁴ דבוסתנא
ריש II.²¹ יניקא ואף לא רבנן II.²⁰ ולא אפילו II.¹⁹ אחיין II.¹⁸
לתנווי בכל כלה (כולא) תרתי סר (א"ב) מתיבתא חסר ויתר II.²³ ב"ב ק"ז א.²²
תשלח H.²⁸ ת"ס"ג E.²⁷ תשלח E. omits from.²⁶ ושכיב II.²⁵ להון II.²⁴

מלכותא דרבא מפי *הוי נפישא¹ והוה שליט [טובא] ואיתקיים² ביה ברכתא דרב יוסף דאמר' בהוציא לו את חכפ³ רבא כד הוה מפטר מבי רב יוסף (הוה) מסני⁴ ואויל לאחוריה ומנקף ליה⁵ לכרעיה עד דמלא אסקופתיה⁶ דבי רב יוסף דמא אתו אמרו ליה לרב יוסף אמר ליה *תתא רעוא דתירום רישך⁷ אכולה כרבא, ושני מלכותא דרבא הא ארביסר שנין ושכיב בשנת תרפז ובכולהו אילין שנין [דרבא] לא הוה אלא חדא מתיבתא בפום בדיתא, ובתר (דשכיב) רבא *איפלגן תרתי מתיבתא, ומלך⁸ רב נחמן בר יצחק בפום בדיתא ארבע שנין ושכיב בשנת תרפז, ורב פפא [דהוה] בנרש קרוב לסורא מלך תשסרי⁹ שנין ושכיב בשנת ורפז¹⁰ שנה, ובתר רב נחמן בר יצחק *מלכו בפום¹¹ בדיתא כמה גאונים *רב חמא בפום בדיתא¹² ושכיב בשנת תרפז והיינו דאמרינן בפ' כל הנשבעין¹³ ההוא דיינא דעבד כר' אלעזר¹⁴ *הוה ההוא¹⁵ צורבא מרבנן התם¹⁶ אמר (ליה איזיל) אנא (למתיבתא ו)מיתניא אינרתא [ממערבא] דלית הלכה כר' אלעזר¹⁴ אתא לקמיה דרב חמא ואמר ליה (האי) דיינא דעבד כר' אלעזר עבד, ובתריה מלך רב זביד בפום בדיתא ושכיב בשנת תרפז, ובתריה מלך רב דימי מנהרדעא ושכיב בשנת תרפז¹⁷ שנים, *ובתריה מלך רפרם ושכיב בשנת תשז¹⁸ שנים, ובתריה מלך רב כהנא ושכיב בשנת תשכז¹⁹ שנים²⁰, ובתריה מלך רב אחא בריה דרבא ושכיב בשנת תשל²¹ שנים, ובכולהו אילין שני מותר רב פפא הוה רב אשי גאון *במתא מחסיא²¹ וסתריה לבי כנישתא דבי רב ובנייה כדאמר' בהשותפין²² ועבד (בה) כמה תקנתא שפירתא וקבע להו רגלי ותעניתא דלא הוויין אלא *לרישי גלותא²³ ובנהרדעא ושווייה לריגלא דריש גלותא בנוה הוואיל והוה מפליג ונפישא תורתו וגדולתו:

והונא בר נתן דהוה ריש גלותא בהנהו יומי ומרימר ומר זוטרא דהוה בתריה כלהו היו כייפין ליה לר' אשי ושוניהו לרגליהו במתא מחסיא דאמרינן²⁴ אמר רב אחא בריה דרבא אף *אנו נאמר²⁵ מימות ר' ועד ר' אשי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד, והא הוה הונא בר נתן מוכף הוה כייף ליה לר' אשי וכיון דאתקינו רגלי *דרישי גלוותא²⁶ [במתא

מאמי; P. מסב; O. 4. יומא נ"ג א 3. דאיקימא II. 2. והוה פשיטא II. 1. E. 8. תורמיה לראשך II.; יחא . . . דיתרום E. 7. אסקפתא E. V. 6. להו E. 5. G. H. M. V. 10. תריסרי E. 9. רבא הדר אתפלגן אתרתין ומלך omits; II. reads. שבעות מ"ח ב 13. E. omits; בנהרדעא II. 12. הלכו לפום O. 11. תרפז; O. o. תרפז; H. 18. תרפז; o. תרפז; P. 17. באתריה II. 16. איכא II. 15. אלעזר O. II. 14. ואחריו מר זוטרא ושכיב בשנת תשז ובו G. adds 20. תשל O. P. 19. ואחריו רפרם II. 21. ביום היתה זיעה גדולה בעולם ונודעו הארץ. מספר סדר תנאים ואמוראים II. לראשי גלוותא II.; לריש גלותא E. 23. ב"ב ג' ב 22. בסורא והוא אתיה למתא מחסיא. דריש גלותא E. 26. אני אומר II. 25. גסין נ"ט א 24.

ומלך רב יוסף [בתריה] תרתין שנין ופלגא וכיון דכל חד [וחד] מדהי לגבי חבריה קמת מילתהון¹ והוה אזל רבה לגבי² רב חסדא לסורא כמה שני. ובסוף יומיה דרב חסדא כד חזא רבה *דאיצטריכא ליה מילתא טובא³ בפום בדיתא⁴ קביל עליה⁵ רשונותא ומלך עשרים ותרתין שנין ושביב בשנת תל"א. ושמענא מן רבוותא (דמויתבתא) דילנא דהנהו שני דבתר רב יהודה דלא קביל רבה⁶ רשונותא מלך רב הונא בר חייא בפום בדיתא והוה ליה התם (השתא) מדרש גדול⁷:

וכד שביב *ואיצטריך ליה מלתא⁸ לרבה [למהוי רישא] קביל עליה⁹ רשונותא¹⁰ כי היכי *דלא תבטל תורה במתיבתא דפום בדיתא דרובא דרבנן וישראל הוו התם¹¹. [ומלך] רבה דהוא רבה בר נחמני [בפום בדיתא ורבין שם תורה הרבה]. ובשמדא דאורייתא נח נפשיה דאכלו ביה קורצא דקא מבטל תליסר אלפי גברי ירחא בקייטא וירחא בסיתוא דאינון תרי ירחי דכלה¹² אדר ואלול וערק מן פריסתקא לאנמא ושביב התם ונפל פתקא¹³ [מן שמיא] בפום בדיתא רבה בר נחמני נתבקש בשיבה של מעלה וכל המעשה כלו כמו שמפורש בנמ' דהשוכר את הפועלים¹⁴. ובאילין שנין [דהוה רבה בר נחמני בפום בדיתא] רבה בר חייא¹⁵ הוה מרביין תורה בסורא. ובתר רבה [בר נחמני] מלך רב יוסף בפום בדיתא תרתין שנין ופלגא ושביב בשנת תל"ד. ובתריה מלך אבין תליסר¹⁶ שנין ושביב בשנת תלמ"ז¹⁷ שנה. והכי מפורש בפרק הניזקין¹⁸ האי שיפורא מעיקרא [הוה] בי רב יהודה ולבסוף בי רבה ולבסוף בי ר' יוסף ולבסוף בי אבין כלומר דהני הוו רישי מתיבתא *ושיפורא היא קופה דרבנן דמתיבתא¹⁹ [דמאי] דאתי להו מישראל [מוותבי בגוה] כדתנן בשקלים²⁰ שלש עשרה שופרות היו במקדש וכתוב עליהן תקלין חרתין ותקלין עתיקין. ובתר אבין מלך רבא במחזא *דמן פום²¹ בדיתא הוה כדמפרשין²² בהרואה²³ בר הדיא מפרש חלמין הוה וכו' *עד כי נח²⁴ נפשיה דאבין ואתא מתיבתא לקמיה ורבנן דכולי עלמא איכנפו²⁵ לקמיה²⁶. וא'ע'ג *דמכי נח²⁷ נפשיה דרב חסדא לא הוה גאון בסורא (אלא) מיהו

¹ E. O. omit. ² II. לות. ³ דצריכה ליה שעתא II. ⁴ E. O. omit.

הנהה, אמר ש"ש. ⁵ E. adds the following: ⁶ E. omits. ⁷ על נפשיה II.

תימא לדבריהם דאמרינן בנימין ההוא שיפורא דהוה בי רב יהודה ולבסוף בי רבה ולבסוף בי רב יוסף ולבסוף בי אבין ולבסוף בי רבא ואם איתא לדרב הונא בר חייא קודם רבה היה לו לתלמוד להזכירו ולומר בי רב יהודה ולבסוף בי רב הונא בר חייא והוא בעצמו עלי נפשיה⁹. ואצטריכא שעתא II. ¹⁰ O. II. ¹¹ מזכיר זאת המימרא למטה ע"כ.

דכל. ¹² E. ¹³ In II. (דלא לבטולי) after I. לרבה. ¹⁴ ורבין תורה II.

י"ד II. ¹⁵ O. II. ¹⁶ בר רב הונא II. ¹⁷ ב"מ פ"ו א. ¹⁸ גמין ס' ב' ¹⁹ E. omits. ²⁰ סג. ²¹ E. ²² פסתקא V. ²³ E.

דפום. ²⁴ O. II. ²⁵ ר' ה' ²⁶ E. omits. ²⁷ גמין ס' ב' ²⁸ E. ²⁹ סג. ³⁰ M. ³¹ O.

ניחא II. ³² E. ³³ עד לנח ³⁴ E. ³⁵ ברכות נ"ו א ³⁶ E. ³⁷ כי היכי דמפרש II. ³⁸ כדמפרש E.

דמן כד נחת II. ³⁹ E. ⁴⁰ דמורנח II. ⁴¹ לקמן H. O.; others ⁴² O. ⁴³ איכנפו ⁴⁴ E. ⁴⁵ שביב P.

[היא] פום בדיתא, ובתר שמואל מלך רב הונא דהוה *מן בני¹ נשיאה וארבעין שנין מלך ורבין תורה הרבה, דאמרינן² כד הוה מפטרי רבנן מבי רב הונא הוה פיישי תמני מאה רבנן ורב הונא הוה דריש בתליסר אימוראי כד הוה מפטרי רבנן³ מבי רב הונא ונפצי גלימיהו הוה סליק אבקא ומכסי⁴ ליה ליומא, ואמרי (לה) במערבא קמה לה השתא מתיבתא דרב הונא בבלאה, וכדאמרינן בפרק הבא על יבמות⁵ ר' אבא בר זבדא ורב ששת ור' חלבו ורב גדל ור' אחא בר חנינא כולוהו איתעקרו מפרקיה דרב הונא אמר ר' אחא בר יעקב *שתין סבי הוינן וכולוהו איעקרו מפרקיה דרב הונא⁶ לבר מינאי דקיימית בנפשאי והחכמה תחיה בעליה, וביומיה דרב הונא שכיב ר' יוחנן בארץ ישראל ואמרינן דתמנין שנין מלך ר' יוחנן בארץ ישראל בתר ר' חנינא דהוה בתר ר' אפס דהוה בתר רבנו הקדוש כדמפרש בפרק הנושא⁷, ובשנת ת'ק'ז⁸ איפטר ר' יוחנן ור' אלעזר⁹ בשתא חדא ומלך ר' אמי ואנבר רב הונא טובא דהוה מבי נשיאה ורב יהודה בפום בדיתא ותלמידיה קמיה והוה מתחזי ליה לרב הונא לפרקים, ורב נחמן בשלחי ובמחזוא עם רבנן דנהרדעא, ולא אשכחינן דהוה עייל [רב נחמן] לקמיה דרב הונא אלא כבני זוגי¹⁰ דבכמה דוכתאי אמר רב נחמן הונא חברין [מוקי' לה במלה אחר], ובית מדרשו דרב הונא קרוב למתא מחסיא הוא ורב חסדא חבר היה לרב הונא ובסורא הוה, ובשניה דר' הונא בניה רב חסדא לבי רב בשנת ת'ר"ד, ושכיב רב הונא בשנת ת'ר"ה ואסיקו לארוננו לארץ ישראל כי חיבי דמפרש באלו מגלחין¹¹ חיבי זקפיה רב חנא¹² לארוננו בקברו של ר' חייא, ואמרינן התם האי דלא מענשי¹³ *דבי ריש גלותא¹⁴ משום דזקיק ארוננו דרב הונא, וחיה רב יהודה¹⁵ *אחריו שתי שנים¹⁶ וכולוהו רבנן אתו¹⁷ לקמיה לפום בדיתא, ובתר דשכיב רב יהודה בשנת ת'ר"י שנה מלך רב חסדא בסורא עשר שנין ושכיב בשנת ת'ר"כ¹⁸ שנה, ורבה ורב יוסף דהוו בפום בדיתא בהדיה דרב יהודה כל חד וחד¹⁹ אמר ליה לחבריה מליך *את ולא קבילו על נפשיהו רבנות²⁰ למחוי (הוא) רישא כדמפרש בסוף מסכת הוריות²¹ ובסוף מסכת ברכות דרבה ורב יוסף איצטריכא להו שעתא ושלחו²² מתם רב יוסף קדים²³ דהוא סיני והכל צריכין למרי חיטאי ואפי' הכי לא קביל [עליה] רב יוסף דאמרי (ליה) כלראי לאימיה דמליך²⁴ רב יוסף תרתין שנין ופלגא ומלך רבה עשרין ותרתין [שנין]

וכסי. II. 4 E. omits. 3 כתובות ק"ו א 2 מבית. P. 1 V. מן בי. 1
תקע. P. V. 8 כתובות ק"ג ב 7 E. O. omit. 6 יבמות ס"ד ב 5
מ. "ק כ"ה א 11 הוה H. M. o. add; זווי; o. זאוי; II. 9 וזגיהו. E. 10 בתריה.
אדא. p. V. 15 רב חנא. O. 14 איענש. O. 13 חניא; E. omits. 12
מנהון. II. 19 ח"כ. E. 18 אולו. O. 17 בתריה תרתין שנין. II. 16
דשלחו. II. 22 שלחו. E. 21 הוראות. II. (not M.) 21 אנת ולא קבל על נפשיה.
דבעי למימלך. II. 24 קרי. E. 23

ואיתרחק לדוכתא דלא הוה (אית) ביה תורה והוא סורא דהיא¹ מתא מחסיה. * והו
 ישראל נפיש התם ואפי' איסור והיתר² לא [הו] ידעי ואמר [רב] איתב הכא כי היכי
 דלהו³ תורה בהאי דוכתא. כי ההוא מעשה דמפרש בכל הבשר⁴ רב בקעה מצא וגדר
 בה גדר וכי אקלע לטמלפוש⁵ * אגמרינון ואורינן איסור⁶ כחלי ואיקרי ריש סידרא.
 דקאמר ליה ר' יוחנן לאיסי בן הוני מאן ריש סידרא בבבל אמר ליה אבא אריכא.
 ואיקייס [ביה] חלמא דחזא ליה ר' חנינא דוקפיה התם⁷ כי היכי דמפורש בפרק יום
 הכפורים⁸. וקנייה רב לגנותא דבי רב בצורתא דהווי נכסי הגר⁹ וכניף [התם] תלמידי
 טובא ורבינן שם תורה [הרבה] וקבע שם ב"ד. והו [בבבל] שני בתי דיני גדולים חד
 בנהרדעא דהוה כבר וחד בסורא דקבעיה רב וחיינו דאמר שמואל¹⁰ לא כתבינן פרוסבולא
 אלא או בני דינא דסורא או בני דינא דנהרדעא. והוין להו לרב ושמואל תרתין מתיבתא
 דאמרינן בהמביא גט ממדינת הים¹¹. בבל רב אמר הרי היא כארץ ישראל לגיטין ושמואל
 אמר כחוצה לארץ ופשטי¹² כיון דרב סבר דאיכא מתיבתא משבח שכיחי ושמואל סבר
 מתיבתא בגרסייהו טרידי. ולפרקים הו חזו רב ושמואל אהרדי:

ושכיב רב בשנת תקנא¹³ ונחג שמואל בתריה לחודיה שבע שנים והווי חדא
 מתיבתא. וכמה דהוה קיים רב¹⁴ הוה כתיב [ליה] ר' יוחנן לקדם רבנו שבבבל ובתר¹⁵
 דנח נפשיה דרב הוה כתיב ליה ר' יוחנן לשמואל לקדם חבירונו שבבבל אמר [אבתי] לא ידע
 * דאנא רביה¹⁶ כתב ושדר ליה עיבורא דשתין שנין. אמר אבתי¹⁷ חושבנא בעלמא [הוא
 דידע] כתב ושדר ליה טעון תליסר גמלי ספק טריפאתא אמר [שמעת מינה] אית לי רבה
 בבבל¹⁸ איזיל ואחזיה¹⁹. ושכיב שמואל * ונח נפשיה²⁰ בשנת תקסד²¹ והו תלמידיה רב
 נחמן בנהרדעא ורב יהודה בפום בדיתא ורב ששת בשלחי²². ובשנת ת'ק'ע אתא פפא
 בן²³ נצר ואחרבה לנהרדעא ואזל רבה בר אבוב זקננו²⁴ לשכנציב ולשלחי ולמחוזא.
 והוה התם רב יוסף בר חמא אבוב דרבא * ורבנן דילן בפום²⁵ בדיתא דמן יומא בית שני
 הוה עיקר גולה. כדתנן²⁶ עד שרואה את (כל) הגולה לפניו כמדורת אש ואמר אביי [גולה

ד. הוה נפיש ישראל התם נמי והוה בחון דאפילו איסור בשר בחלב II. 2. דמקרי II. 1.
 ונהנינו בסורא באיסור II. 6. לטמלפאפוש P. 5. חולין ק"י א 4. שתרבה II. 5.
 II. 12. גטין ו' א 11. גטין ל"ז ב 10. ב"ב נ"ד א 9. יומא פ"ז ב 8. בבבל II. 7.
 II. 14. adds אגראתא. והוה ד' אלפים וג' ליצירה E. adds 13. ומפרשנין דרב ס' כיון
 דמערבה לותיה הוויא דהוה ידעין ליה ובתריה אתיאן לות שמואל דאמרינן [חולין צ"ה ב]
 השתא הא (אמר) II. 17. לי מירי דרביה אנא II. 16. וכי II. 15. כולי שני דרב
 II. 21. Only H. and O. 20. כדאמרינן בחולין E. adds 19. איקו II. 18.
 כן. E. 23. בשילי o. בשלחי II. 22. Everywhere 24. תקעה V. תקעה
 ר"ה כ"ג ב 26. ושאר רבנן דילן לפום II. 25. ורב נחמן II. 24.

ומפרשי¹ רבנן * בתלמוד ארין ישראל² שהיה רבי ענו ביותר והיה אומר [רבי] כל מה שיאמר לי אדם אני עושה חוץ ממה שעשו זקני בתירא לוקני (הלל) דשרין גרמיהון [מניסיונותיה] ומנוניה³. ואי סליק רב הונא ריש גלותא להבא אנא מותיב[נא] ליה לעיל מינאי דהוא משבט יהודה ואנא משבט בנימין * דהוא מן רברביא דיהודה מדוכריא⁴ ואנא [מן רקתא] מנוקבתא חד זמן עייל ר' חייא רבה לגביה אמר ליה הא רב הונא לבר. נתכרכמו פניו של רבי אמר לו ארונו בא אמר ליה רבי לר' חייא פוק חזי⁵ מאן בעי לך לבר⁶ נפק⁷ ולא אישכח בר נש וידע [רב חייא] דכעס עליה רבי ונהיג נזיפותא בנפשיה תלתין יומין [ולא עייל לגביה דר' תלתין יומין א"ר יוסי בר' בון בהלין תלתין יומין * לר' רב מיניה כל כלליא⁸ דאורייתא]. ואחמני בתר רב הונא בבבל מר רב עוקבא * והוה בהדיה שמואל דאמרין⁹ שמואל ומר עוקבא¹⁰ כד הוו (יתבי) גרסי הוה יתיב מר עוקבא קמיה דשמואל בארבע אמות [דיליה]. וכד הוו (יתבי) בדינא הוה יתיב שמואל קמיה דמר עוקבא בארבע אמות [דיליה] ואמרין¹¹ אמר ליה שמואל לרב יהודה¹² שיננא רישך בקרירי ורישא דרישך בחמימי הא מר עוקבא ובית דינו קיים ובתיב בהו כה אמר יי' בית דוד דינו לבקר משפט:

וביומיה דרבי נחית רב לבבל בשנת ת'ק'ל שנה * למנין [מלכות¹³] יון דרגילנא ביה¹⁴. והוה הכא ר' שילא רישא * בי רבנן¹⁵ [בתר ר'] והוה מיקרי * ריש סידרא בבבל רישא דרבנן¹⁶ דאמרין¹⁷ רב איקלע לאתריה דר' שילא * קם עליה באמורא¹⁸. וכד נח נפשיה דר' שילא הוה רב ושמואל [הכא] ואדבריה רב לשמואל [מקמיה] ולא איצטבי¹⁹ * רב למהוי רישא עליה ולאותובי לשמואל קמיה ואף שמואל לא איצטבי²⁰ למהוי רישא עליה דרב ולאותובי לרב קמיה דהוה קשיש רב משמואל טובא²⁰ כההיא דאמרין בגמרא דמרוכה²¹ רב ושמואל ורב אסי איקלעו לבי ישוע הבן רב לא עייל מקמיה דשמואל שמואל לא עייל מקמיה דרב אסי ורב אסי לא עייל מקמיה דרב [אמרי] מאן נטרח. נטרח שמואל ונטרח רב שאני שמואל דאדבריה רב מקמי' משום ההוא מעשה דלטייה. ומיטום הכי שבקיה רב לשמואל בנהרדעא דהוה דוכתיה והוא מקום התורה

דארין ישראל II; בירושלמי דכלאים (ט ג) וכתובות (י"ב ג) E. ². דמפרשין II. ¹
 לברא II. ⁶ חמי p. V. ⁵. והוא מדכריא דבית יהודה II. ⁴ אלף. . . כלליין O. ⁸ דק. E. ⁷
 שבת נ"ה א ¹¹ E. omits. ¹⁰ מ"ק ט"ז ב ⁹. אלף. . . כלליין O. ⁸ דק. E. ⁷
 שנת שלשת שלפים ות'ת'ק'ע"ט ליצירה E. adds ¹¹. למלכות E. ¹³ הונא. E. ¹²
 ואמרין II; וימא כ' ב ¹⁷. רישא דרבנן בבבל ריש סדרא II. ¹⁶ דרבנן II. ¹⁵
 לא הוה אמורא למיקם עליה דרב שילא קם רב עליה וקא מפרש מאי קריאת גבר G. ¹⁸
 לאותובי קמיה ולמהוי רישא עליה דהוה רב קשישא משמואל II. ²⁰ ולא איצטריך O. ¹⁹
 ב"ק פ א ²¹. שנים רבות.

מבבל וא'ע'פ כן * היו מרביצין תורה הכא והוּו להו ראשי גליות¹ מבית דוד אבל ראשי מתיבתא [וסנהדרין] לא הוּו בהון * דהדא מילתא קא אמרין דלא הוּו אלא מן המקום² אשר יבחר יי'. ועד דאיפטר רבי בריש גלותא הוּו נהיגין בבבל ולא בראשי מתיבתא ונשיאים דאינון ראשי סנהדרין בארץ ישראל [*הוא דהוּו³] כדמפרש באבות עד הלל ושמואי. ובתר הלל שמעון בנו. ובתריה רבן גמליאל הזקן בנו. ובתריה רש'ב'ג קמא דאיקטיל⁴ קמי חרבן הבית⁵ ור' ישמעאל בן אלישע [היה] כהן גדול. ואילין ד' דרי הוּו בכלל [הני] מאה שני דאמרינן ביציאות השבת⁶ הלל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותן בפני הבית מאה שנה. ובתר רש'ב'ג * דאיקטיל בהרוגי מלכות⁷ הוּו רבן יוחנן בן זכאי והוא הוּו בעדן חרבן הבית ואפקוהו⁸ לות אספסיוס קיסר * וביקש ממנו שושילתא דרבן גמליאל ויבנה וחכמיה⁹. וכד שקט רבן יוחנן בן זכאי ורבנן ביבנה * תקינו להו¹⁰ עשר תקנות. דתנן¹¹ משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי¹². ובתריה רבן גמליאל בנו של רש'ב'ג [הזקן] שנהרג [עם עשרה הרוגי מלכות ואותו רבן גמליאל בנו] היה נשיא ביבנה ור' יהושע אב ב"ד וכיון דצערין לר' יהושע תלתא זימני עברוה ואוקמוה לר' אלעזר בן עזריה * דהוּו עשיר¹³ והוא עשירי לעזרא הסופר והדר [פייסיה ו]אהדרוה לרבן גמליאל ולא עברוה לר' אלעזר בן עזריה אלא רבן גמליאל * תרתי שבתא¹⁴ ור' אלעזר בן עזריה * חדא שבתא¹⁵ כדמפר' בגמ' דתפלת הישר¹⁶. ובתריה ר' שמעון בנו¹⁷ [*אבי ר'¹⁸ היה נשיא]. ובתריה רבי¹⁹ בריה שהיה ביציפורי ובבית שערים :

* וביומי דר' הוּו²⁰ רב הונא קמא ריש גלות בבבל והיינו דאמרינן²¹ בעא מניה ר' מר' חייה כגון אני מה אני בשעיר אמ' ליה הרי צרתך בבבל [ומנו רב הונא] ומתני רב ספרא * דהכי אמר ליה התם²² שבט והכא מחוקק. דתניא²³ לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את העם במקלות ומחוקק מבין רגליו אלו בני בניו של הלל [שמלמדין תורה ברבים]. אלמא דהני דבבבל עדיפי [טפין] הואיל ושבט אינון : וביומיה דרבי נח נפשיה [דרב הונא בבבל]

דהוּו אמרין בהא II. 2. הוּו מרביצין הכא אוריתא והוּו אית להון ראשי גליותא II. 1. דאיתקטיל p. 4. הוּו E. 3. (דהא G.) מילתא אמר בה רחמנא למהוה במקום II. 9. וכד אפקוהי II. 8. שנהרג II. 7. שבת ט"ז א 6. הוּו II. H. add 5. נכנסו בו ר' אלעזר ור' יהושע תלמידיו ותבע מן אספסיוס שושילתא דבי רבן גמליאל בתחלה הוּו בכרור חיל II. adds 12. בהון II. adds 11. להו O. omits; תיקן II. 10. שתי P. p. 14. שהוּו חכם והוּו עשיר II.; דהוּו חכם ועשיר II. 13. ואתא ליבנה (דהוּו p.) בן גמליאל בריה II. 17. ברכות כ"ח א 16. שבת אחת P. 15. שבתות הכי O. 22. הוריות י"א ב 21. וביומיה II. 20. רבינו הקדוש E. 19. E. omits. 18. דכתיב H. O.; כדאמרינן בסנהדרין (ה א) E. 23. דהכי אמר ליה E. omits; דהתם

היוצא ליהרג משקין אותו קורט של לבונה (בכוס של יין) כדי שתטרף דעתו עליו משום שנאמר חנו שכר לאובד ויין למרי נפש ותנא נשים יקרות שבירושלם היו מתנדבות אותן משלהן ובעינן ואם אינן מתנדבות משל מי תני¹ רב רבאי דמן רוב מסתברא משל צבור משום שנא' חנו. וגם רוב עירו של רב רבאי *היתה בסביב ישיבות² נהרדעא³. ואמרי רבנן ד[רב רבאי] גאון הוה ואוריד שני טובא. וכמה סברי איקבעו בגמרא דאינון מרבנן בתרא⁴ כגון רב עינא ורב סימונא נקטינן מן *קמאי דגמרא⁵ דהאשה⁶ נקנית [דתנינן ברישא מנא הני מילי וכו'] עד בכסף מנא לן. *כולהו אינך קושיי ופירוקי דמתרצי בגמרא⁷ רבנן בתראי סבוראי תרצינהו וקבעינהו (ודודר מינה נמי):

ודכתבתון * כיצד נכתבה המשנה ונכתב התלמוד. תלמוד ומשנה לא איכתיבו אלא *תרוצי הוו מתרצי וזהירין רבנן למגרסינהו על פה אבל לא מנוסחי דכתיבי⁹. דאמרינן¹⁰ דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב שנא' ¹¹ [כי על פי הדברים האלה כרתית אתך ברית וגו'] אלה אתה כותב ואי אתה כותב הלכות:

ודבעיתון רבנן סבוראי היאך נסדרו אחרי¹² רבינא ומי מלך אחריהן מאותו זמן ועד עכשיו. חזינא¹³ לפרושי לכוון¹⁴ עיקרא דהא מילתא והיכי הוה רשונאיה דישאל מקדם והיכי איפליגו תרתין מתיבתא משום דאית ביה מילתא שבשתא¹⁵: [הוו יודעים ד] מעיקרא כד גלו ישראל בגלות יכניה והחרש והמסגר וכמה נביאים עמהם אייתניהו לנהרדעא ובנו (התם) יכניה מלך יהודה וסיעתו [בי] כנישתא ויסדוהו באבנים ועפר *שהביאו עמהם מבית¹⁶ המקדש * לקיים מה שנאמר¹⁷ כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו וקרייהו [לההיא בי כנישתא בי כנישתא ד] שף ויתבי [והיא¹⁸ בנהרדעא] כלומר שנסע [בית ה] מקדש וישב כאן. והות שכינה עמהון כדאמרינן¹⁹ בבבל היכא שריא שכינה רב אמר בבי כנישתא דהוצל ושמואל אמר בכנישתא דשף ויתבי ולא תימא הכא * ולא הכא²⁰ אלא (אימא) זימנין הכא וזימנין הכא אמר אביי תיתי לי דבי מרחיקנא פרסה התם מצלינא. והדא כנישתא דהוצל קרובה היא לבית מודרשו של עזרא הסופר ולמטה מנהרדעא היא. וכיון *שעלו עזרא וחורבבל והגולה מבבל²¹ ובנו בית המקדש והוו שם²² ראשי סנהדרין כגון שמעון הצדיק ואנטיגנוס איש סוכו ושאר אותן הווגות²³ ורובן מבבל היו עולין. והלל הזקן היה עולה עמהן

¹ E. II. הוא. ² H. P. ובסביבות II. בסביבי ישיבתנו. ³ תרגומה p.

⁴ דרש (דראש) האשה II. ⁵ בגמרא; E. II. הראשונים. ⁶ דבתריהן II.

⁷ תירצו איתרצו... למגרס... מן נוסחי לא II. ⁸ ודקא בעיתי O. ⁹ p. omits.

¹⁰ E. adds (י"ד ב) בתמורה. ¹¹ Ibidem. ¹² II. וואמרינן. ¹³ O. בתר II.

¹⁴ E. להו. ¹⁵ E. O. omit. ¹⁶ במילתא Some. ¹⁷ דאיתיהו בהדיהון מן II.

¹⁸ E. omits. ¹⁹ מוגלה כ"ט א O. ²⁰ והכא II. ²¹ והוא קרין עלה.

²² G. M. add שני. ²³ II. הדורות. ²⁴ E. שעלה עזרא מבבל והגולה עמהם.

כדתנו¹ רבנן העיד ר' יהושע בן זריו² בן חמיו של ר' מאיר לפני רבי על ר' מאיר שאכל עלה של ירק בבית שאן והתיר רבי בית שאן כולה על ידו חברו עליו אחיו ובית אביו אמרו [לן] מקום שאבותיך ואבות אבותיך נהגו בו איסור אתה תנהג בו היתר דרש להו מקרא הוה וביתת נחש הנחשת אשר עשה משה כי עד הימים ההם היו בני ישראל מקטרים לו ויקרא לו נחשתן אפשר בא אסא ולא ביערו בא והושפט ולא ביערו והלא כל ע"ז שבעולם אסא ויהושפט ביערום אלא מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו אני גם כן מקום הניחו לי אבותי להתגדר בו, מכאן לתלמיד חכם שאמר דבר הלכה שאין מוניהין אותו ואמרי לה אין מוניהין אותו ואמרי לה אין מוניהין דכתיב ולא יוח החשן ומאן דאמר אין מוניהין דתנן משרבו זוחיין הלב רבו מחלוקות בישראל:

וזאת התשובה למאי דאמריתו³ מאי טעמא⁴ שבקו קמאי רובא לבתראי דאי משכחיתון דבר מופלא דאמרוהי בתראי קמאי שבקוהי להון לאתגרי⁵ בהון ולאנפוי⁶ נמי באילין מילי דאיתוסף בה תלמודא דרא דבתר דרא *דטובא איכא⁷, כדאמרינן⁸ (אמר ר' אמי) שבע⁹ מאה בעיי (הוה) בעא דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר ואמר רבא *גבורתא למבעי בעיי¹⁰ והא בשני דרב יהודה כולה תנייה בניזקין הוו ואלו אנן קא מתנינן ארבעה סדרי¹¹ ואילו רב יהודה כד הוה מטי (גבי) האשה שכובשת ירק בקדרה ואמרי ליה זתים שכבשן¹² בטרפיהון טהורים אמר הוייא דרב ושמואל קא חזינא [הכא] ואילו אנן קא מתנינן תליסר מתיבתא ואלו רב יהודה כד הוה שליף מסאניה אתי מטרא *ואלו אנן¹³ קא מצערינן נפשין *וליכא דמשגח¹⁴ בן אלא קודשא בריך הוא ליבא בעי:

ולפום הכי איתוספא הוראה דרא דבתר דרא עד רבינא ובתר רבינא איפסקא כדחא שמואל ירחינאה בסיפרא דאדם הראשון¹⁵ דהוה כתיב ביה רב אשי ורבינא סוף הוראה. ובתר הכי א'ע'ג דודאי הוראה לא הות *הו סבוראי דמפרשי פירושי דמקרי¹⁶ להוראה. ואיקרו הני (רבואתא) רבנן סבוראי וכל מאי דהוה תלי וקאי¹⁷ פרשוה, כגון *רב ריחומי¹⁸ ורבה¹⁹ ורב יוסף ורב אחא²⁰ מבי חתים דאמרינן בהמביא *גט ממדינת הים²¹ וצקלג וכו' ובי חתים היא עיר בסביבי נהרדעא, ורב רבאי מרוב²² כדמפרש במס' סנהדרין דאמר רבי²³

דבעיתון p. ³ זריו. M.; זריו. P. p. V. ² חולין ו ב. כי ההיא דאמר G.; כדאמ' E. ¹

טובא הוה נפיש E. omits; II. ⁷ ולהנפוי II. ⁶ להתגדר II. ⁵ למא M. ⁴

גבורתא למבעי בעינא II. ¹⁰ ארבעה II. ⁹ סנהדרין ק"ו ב. והא אמרינן II. ⁸

דאשגח E.; ולא משגחי p. ¹⁴ ואנן E. ¹³ הנכבשים p. ¹² משנה O. adds ¹¹

וקאים II.; וקא E. ¹⁷ הות איכא פירושי וסברי קרובין II. ¹⁶ ב"מ פ"ו א ¹⁵

H. omits. ²¹ אחאי II. E. O. omit; II. ²⁰ ר' נחומי E. O. II. ¹⁸

סנהדרין מ"ג א ²³ דנב O. everywhere ²² גטין ו' א ¹⁹

אתון נמי (קא) פתיתו בה טובא הכי קאמינא לך קבעיתו לה נמי בנמרא. וכל *דרא
 דבתר דרא¹ מעיט ליבא. דאמרינן² אמר ר' יוחנן ואנו לבנו *נקב כמחט סדקית ואמר
 אביי ואנן כסיכתא בגודא³ לגמרא ואמר רבא ואנן כאצבעתא בקורא לסברא ואמר רב
 אשי ואנן כאצבעתא בבזא⁴ לשכחה. וכמה דאימעיט ליבא ואיתילידו ספיקא (הנך)
 פירושי דראשונים דלא הוו קביעין [בימיהון] מקבעין [השתא] ומגרסין ועובדי דעבדי [הנך
 רבנן קמאי] מיתנו [השתא בנמרא. ו] אי כולחו מרבנן שמעוה למילתא ואמרוה כחדא וליבא
 [מאן] דקדים (שמעה) ואמרה מיתאמרא סתמא *כנון אמר פלוני⁵ ואי חד [הות] קדים
 דשמעיה ואמרה מתמרא משמיה א"ר פלוני. דאמרינן⁶ עולא איקלע לפום בדיא אמר
 ליה רב יהודה לרב יצחק בריה זיל אמטי ליה כלכלה דפירי וחזי היכי מבדיל אזיל שדריה
 לאביי כי אתא א"ל המבדיל בין קדש לחול הוא דאמר אתא וא"ל לאבוא אנא לא אזלי
 לאביי [הוא] דשדרית ואמר [לי] המבדיל בין קדש לחול הוא דאמר אמר שררותיה דמר
 ורבנותיה דמר גרמא ליה למר דלא *מיתאמרא הלכתא משמיה⁷. וכמה דדייק חכם
 ואמר שמעתתא מפומיה דרבה ולא מפומיה דאחריני טפי עדיף שמעתתיה. דאמרינן⁸
 אמ' רב נחמן רב יצחק קבעה עולא לשבשתיה כר' בנימן בר יפת תחי בה ר' זירא. וכי
 מה ענין ר' בנימן בר יפת אצל ר' חייא בר אבא. ר' חייא בר אבא דייק וגמיר שמעתתא
 מפומיה דרבית ור' בנימן בר יפת לא דייק. ועוד *דכי אמר⁹ מפומיה דחד רבה טפי
 עדיף. דאמרינן¹⁰ כי סליק ר' זירא אבל מוגרמא דרב ושמואל אמרי ליה ולא מאתריה
 דרב ושמואל את אמ' להו מאן אמרה יוסף בר חייא. יוסף בר חייא מכולי עלמא גמיר
 שמע רב יוסף ואיקפד אמ' [ליה] אנא מכולי עלמא גמירנא אנא מרב יהודה גמירנא
 דאפילו ספיקי דגברי גרים דאמר רב יהודה אמר ר' ירמיה בר אבא ספק משמיה דרב
 ספק משמיה דשמואל שלשה מתירין את הבכור במקום שאין מומחה. והיכי¹¹ דכולהו
 רבנן קא אמרי דא מילתא אמרי¹² ליה כדי באילין מיליא בסוף¹³ תלמודא דרא
 דבתר דרא [הוה מיתמרא] דכל דרא ודרא קבעין ביה [בתלמודא] מילי מן ספיקי
 דמיהדין [להו] ומעשים ובעיי [דמתבעו להו]. כי היא דמסכת סנהדרין¹⁴ דאמרינן רב
 כהנא ורב ספרא תנו סנהדרין בי רבה פנע בהו רמי בר חמא אמר להו ומאי אמריתו
 בסנהדרין דבי רבה¹⁵ אטרן ליה ומאי אמרינן בסנהדרין גרירתא וכוליה שמעתא. ו[דקי] נמי
 דוקי והוי דמוסיפין ומיהדין רבנן בתראי ולא (מאי) דלא הויין ידעין ליה רבנן קמאי
 אלא דשבקינהו לרא [דאתי] בתריהון לאנדוריה בהו ולא איצטרך עלמא להו בימיהון.

בבזרה. II. דאיתי. ¹ E. דגודא; ² E. כנקב מחט II. ³ עירובין נ"ג א. ⁴ O. בבזרה. ⁵ Not in E. ⁶ פסחים ק"ד ב. ⁷ II. תיתמר שמעתתא מפומיה. ⁸ H. תיתמר שמעתתא מפומיה. ⁹ O. אמרינן ואמרי. ¹⁰ E. omits. ¹¹ חולין י"ח ב. ¹² R. O. ¹³ ברכות ל"ח ב. ¹⁴ H. omits; G. M. מוסף; P. מוסף. ¹⁵ II. דהוי בודקין. ¹⁶ II. רבא.

דרבי * ולא הוה ידענא מאי הוּו קאמרי, ובכמיה דוכתין אמרינן רב תנא הוא [ופליג]. ו[הוּו נמי] רבנן [אחריני דהוּו] אמוראי בלחוד כגון שמואל ור' שילא ורבה בר בר חנה ורב כהנא קמא ורב אסי, וביומיהם בסופם רב אדא בר אבהו ורבה בר אבהו זקינן ומן דבית נשיאה הוא דאנחנא נקיטנא¹ (מרבנן) בקבלה דמן בית נשיאה אנחנא ומורעיה דרבה בר אבהו, ובתר [הכי הוה] ר' חנינא * התם ור' ינאי ור'² יוחנן וריש לקיש ור' יהושע בן לוי ור' אלעזר³ דהוה שמעיהו ושמעא דרב ושמואל בבבל ואפי' הכי חכמה בבבל הוה נפישא טפי, ובתר דריהון רב נחמן ורב יהודה ורב הונא ורב חסדא ורב ששת בבבל ורבנן אחריני דהוּו סלקין ונחתין [כגון עולא ור' חייא בר אבא⁴ ור' שמואל בר נחמני, ורבנן דהתם די סליקו מהכא ר' אמי ור' אסי ובתר הכי רבה ורב יוסף בבבל, ורבנן דהוּו סלקין ונחתין] כגון ר' אבא דהוא יתר (הנך) ראשונים ור' יצחק נפחא ור' זירא ור' ירמיה ור' אבהו ור' חנינא בר פפי⁵, ובתר הכי אביי ורבא, ונפיש שמדא בארץ ישראל ואימעיטא הוראה תמן טובא ונחית מן דהוה תמן מן בבלאי כגון רבין ורב דימי וכולהו נחותי דנחיתו להכא, ובכל דרא ודרא מן אילין דרי הוה אית להון שמעתתא דגרסי להון רבנן ומסדרין להון תדיר תדיר, כדאמרינן⁶ ר' חייא בריה דרב אבא הוה מהדר⁷ תלמודיה (קמיה דר' יוחנן) כל תלתין יומין, (ואמרינן נמי⁸, ר' ששת מהדר תלמודיה כל תלתין יומין), ומיתלי בעברא דרשא ואמר חדאי נפשאי⁹ חדאי נפשאי⁹ לך קראי לך תנאי, והני שמעתתא דהוּו גרסי להון כולי עלמא * כל רבה [ורבה]¹⁰ מפרש להו לתלמידה פירושי אחריני * ודקדוקי יתירי¹¹ ומחדשין נמי * דעבדי עובדי בבכעי דבעו מיניה¹² ושקלי וטרו [והוּו להו פלוגתא] בין [כל] חד [וחד] לבר זוגיה¹³, ואתא¹⁴ דרא אחרינא ואיתמעט¹⁵ ליבא והנך מילי דהוּו פשיטין * להון לראשונים ופרשו להון¹⁶ לתלמידיהו [ותוּו] כגון הנך פירושי דלא צריכי כולי עלמא למיגרסינהו ולמקבעינהו בגמרא * הוּו השתא בהאי דרא¹⁷ ספיקי וצריכין למקבעינהו [בגמרא ו] בגירסא ואמרינן להון [יתהון] במתיבתא וקבעין ליה בגמרא וגרסי להו [כולהו] רבנן, כדאמרינן¹⁸ גבי¹⁹ עירוב שנתנו באילן יתיב ר' חייא בר אבא * ור' אסי ורבה בר נתן²⁰ ויתבי רב נחמן גבייהו ויתבי וקאמרי האי אילן דקאי היבא אילמא דקאי ברשות היחיד וכו' ואמרי' בסיפא אמר להו רב נחמן יישר וכן אמר שמואל אמרו ליה פתריהו [נמי] בה כולי האי אמר להו

ר' E.³ ור' ינאי התם ר' II.² ולא הויתי ידע מה הן ואמרינן... לקיטין II.¹
 Some⁷. ברכות ל"ח ב. פפא H.⁵ ור' יוחנן E. adds⁴. שמעון בן אלעזר
 דרא O.¹⁰ נפיש נפש E. P.; others⁹. פסחים ס"ח ב.⁸ מסדר
 עובדי דעביד ובעי דבעין מיניה ומהדר II.¹² ודייק ליה דוקי אחריני II.¹¹
 להנהו... ופתרו בהו¹⁶. מימעט II.¹⁵. וכדאחו II.¹⁴. זניה V. p.
 ור' יוחנן E. omits.²⁰ לענין H. and II.¹⁹. עירובין ל"ב ב.¹⁸ הוּו בהו

מחסרין לה [ואי צריכא לתרועה מתרצין לה] ואי אית בה במתניתא שבשתא וברייתא עדיפא מינה מבררין לה למילתא. בדתנ¹ ב"ש אומרים לא ימנה ישראל עם הכהן על הבכור וב"ה מתירים ואפילו גוי ואמרין עלה בנמרא² ב"ה דמתני' ר' עקיבא דברייתא היא הלכה כר' עקיבא³ דברייתא * דאמר ר' עקיבא⁴ אפי' זרים אבל גוים לא. ואי פליגי תנאי אמרין⁵ במאי קמיפלגי [ואמרין] טעמא ד[כל] חד וחד מנהון ומחפשינן⁶ על ברייתא דשכיחא לברורה למילתא או למפשט מנהון ההוא בעיא ואמרין להו (מכל) היכא דמשכחינן להו. כההוא דהשולח במס' גיטין⁷ דאמר ליה ר' ירמיה לר' זירא פוק עיין בה * במכילתך. ומידק דייקין⁸ בהו ומסקין חדא חדא למעמיה להלכתיה וחדא חדא מאן אמרה ואליבא דמאן נינהו לבד מן פלוגתא דאמוראי. וקושייהון ושינוייהון ותויבתיהון⁹ ופירוקיהון ודחייתיהון ואוקמתיהון (ואגדתיהון * ואתמהתון) ולאפשי¹⁰ ולמיתכת אורחי דתלמודא דנפשי מובא. והבין הוה * בעדנא דרבנן קמאי¹¹ כדמפרשנא [אנחנא] השתא פירושי [דילן ו] כל חד וחד מן רבוותא כדחזי¹² ומגמר לכל חד מן תלמידה לפום [מאי] דצריך ולפום [מאי] דיכיל מנהון¹³ [איכא דאמרי להו] ראשי פרקים ועיקרין ושארא מבין מדעתו. ומנהון [איכא ד] צריכי למפשט * ולמרווח¹⁴ להון ולדמוי להון דמויי¹⁵. והא אמרין (ד)עד דאיפטר [רבי] גמריהון [דכולהו תלמידי] כל [חד וחד] תלמיד לפני רבו הוה וקמי¹⁶ דאיתרין¹⁷ מתני' כל חד וחד תלמודו לפי משנתו הוה ובתר דאיתרצה כל יומי דר' לכל חד וחד פשיט [להון רבי] מתניתין * וגמר להו טעמי הלכתא דילה ובתר דנח נפשיה דר'¹⁸ איצטריכו למלקטיה ולמגרסיה¹⁹ [מן] פה אחד [ולשון אחד]. ובתר רבי הוו (איכא) תנאי מן²⁰ התם כגון ר' נתן²¹ ור' שמעון ור' גמליאל בניו. ומן²² הכא כגון ר' יאשיה דמן הוצל. מיהו לא תני מידי ממתניתין אלא ההוא דהוה תנאי קמי הכי כדמפרש בספרו של אדם הראשון²³ רבי ור' נתן סוף משנה. * והוה נמי רבנן אחריני דאיתנהו²⁴ תנאי ואמוראי כגון ר' חנינא ור' ינאי (התם) ורב (הכא)²⁵ דהוו תלמידי דרבי וגמרי מרבי ור' חייא. דאמרין²⁶ א"ר יוחנן נהירנא כד הוינא יתבין אחורי²⁷ שבע עשרה שורין אחורי דרב ורב קמיה דרבי והוו נפקין וזקקין דנור מפומיה דר' לפומיה דרב ומפומיה דרב לפומיה

¹ II. adds בכור ל"ב ב. לענין מוספא לגוי מבשר בכור. ² Only in O. ³ II. גיטין ⁷ ומתפסין. V. p. ותפסין. ⁴ II. דאמרי'. ⁵ II. מפרשינן. ⁶ II. כבית הלל. ⁷ II. ומתפסין. ⁸ G. ותפסין. ⁹ II. מפרשינן. ¹⁰ So P.; others. ¹¹ II. ואותבתהון. ¹² Marg. O. [י]לין. ¹³ O. ¹⁴ E. וקאי. ¹⁵ E. ורווחי ודמויי V. p. ורווחא לדמויי. ¹⁶ G. P. ולארווח. ¹⁷ H. וארוחי. ¹⁸ E. ולאמורי. ¹⁹ II. ומגמר להו לתלמידי טעמא וכן בתר חבין. ²⁰ II. דליתרין. ²¹ II. והוה איכא נמי. ²² II. ב"מ פ"ז א. ²³ II. ובין. ²⁴ II. יונתן. ²⁵ II. בין. ²⁶ II. ממאן דאתניין. ²⁷ E. omits. ²⁸ Also in H. O. omits.

ובהוציאו לו את הכף¹ נמי * מורז סימן². ורבות כאלה * דאמר לך [מני] ר' [פלוגי היא ו]איתני ליה ביחידאה [א'ע'ג דסתמא ר'³] לא עבדינן כוותיה והיכא דסתים⁴ במקום מחלוקת עדיף [טפי]. כההיא * דתנינן החליצה⁵ והמיואנון בשליטה דמפרשא במצות חליצה⁶. אי נמי דתני ליה למימרא דיחידאה בלשון חכמים כי היכי דלעבדון כוותיה דא'ר⁷ חייא בר אבא א'ר יוחנן ראה רבי דבריו של ר' מאיר באותו ואת בנו ושנאן בלשון חכמים * [ו]ראה דבריו של ר' שמעון בכסוי הדם ושנאן בלשון חכמים⁸. ומהכא (נמי) גמרינן דסתם ר' מאיר לאו דיליה הוא דיחידאה הוא אלא * דרבותיה הוא * מר' עקיבא רביה. והילכך כדידע ר' דהא מימרא דר' מאיר באותו ואת בנו⁹ דריביותיה הוא קתני לה¹⁰ בלשון חכמים. וכי היכי דשיאור ישרף תנן¹¹ חכמים אומרים זה וזה האוכלו חייב כרת ולא תנייה בשמיה [דר' מאיר] דפליג¹² עליה דר' יהודה [כי היכי] דלא ליטעי¹³ ונימא [כי] סוגיין [דעלמא] דר' מאיר ור' יהודה הלכה בר' יהודה והלכה¹⁴ בר' מאיר. דאמר רבא מאי טעמיה דר' מאיר אין לך כל סדק וסדק מלמעלה וכו'. ותניא נמי הכי. השתא אתו רבנן אימוראי של התלמוד ומפרשין אילין מילי היכא דהוו כדחזא רבי * ומגליא להו מילתא דהלכה כאותו היחיד. והיכי דלא חזו כדחזא ר'¹⁵ ולא מגליא להו מילתא¹⁶ כההיא דהמביא דמס' יום טוב¹⁷ אמר ר' יהודה אמר שמואל אין מביאין עינים מלא מן המוכנסין¹⁸ שבקרפף ומקשינן והא אנן תנן מן הקרפף ואפי' מן המפוזר תיובתא דשמואל ומפרקין מתניתא יחידאה היא ואייתכחא לה (נמי) סיעתא מן ברייתא. והיכא דמשבחינן במתניתין מילתא משבשת¹⁹ וצריכא למיסם²⁰ מינה מדי²¹ דאית בה קושיא ולא סליק אמרינן סמו מינה כך וכך. כי הנך דאותו ואת בנו²² דאמרינן א'ר חייא א'ר יוחנן פרת חטאת אינה משנה עגלה ערופה אינה משנה. אלמא [אי] קשיא²³ מתניתא ולא סלקא * מבריייתא ואף מסברא דחינן מתניתא כולה²⁴. כי ההיא דתנן בטירות²⁵ מסרסר של פשתן שניטל שיניו. ואמרינן בהחולץ²⁶ ר' יוחנן ור"ל דאמרי תרווייהו זו אינה משנה ולא עבדינן כוותיה ממאי דמיסיימי דוקני וכו'. ואי צריכא מתניתא לחסורא

ר' חייא O. ³ מ'ז'רב; H. מורז; E. omits both; O. omits both. ² יומא נ"ט א. ¹

חולין. דאמרינן א'ר II. ⁷ יבמות ק"א ב. ⁶ דחליצה II. ⁵ דר' סתים O. ⁴

אליבא דר' עקיבא ורבואתה דהא II. ¹⁰ Omitted in O. ⁹ Not in O. ⁸ פ"ה א

II. ¹² פסחים מ"ה ב. ¹¹ מימרא דר' מאיר דיליה דחזי ליה רבי קא תאני ליה ר'

וההלכה II. ¹⁶ Not in E. ¹⁵ אלא הלכה O. ¹⁴ נטעי II. ¹³ הואיל ופליג

ביצה ל"א א. ¹⁷ כההוא יחיד מגלינן ליה למלתא והיכי רלא חזו מגלינן לה למילתא

למסמי²⁰ שבששא H. משבשא E. ¹⁹ המוכנס II. H. המוכני E. ¹⁸

מסברא ובריתא ואף II. ²⁴ סלקא E. ²³ חולין פ"ב א. ²² מדעם II. ²¹

יבמות מ"ג א. ²⁶ כלים י"ג ח. ²⁵ מסברא לחוד דהוינן מתניתן לחוד

משנה אלא רבו שלמדו תלמוד] * דברי ר' מאיר ר' יהודה¹ ואמ' כל שרוב חכמתו ממנו
ר' יוסי ואמ' אפי' לא האיר עיניו אלא במשנה אחת זהו רבו ואמ' רבא כגון רב סחורא
* דאסבר לי² וזמא³ ליסטרן :

ולא הוה להון להנן קמאי * עד דאיפטר רבי חבור כתוב וגרסי ליה על פה אלא
פירושי כתבו ליה דמפרשינן השתא⁴ אנחנא (וכיוצא בנו) לתלמידי דילנא [דכולהון
גמרינן ליה]. והאי כתיב באנפא חדא והאי כתיב באנפי אחרי (כי דחוי) הכי הוה מפרשין
משנותהון וקרי להו לפירושיהון תלמוד והוה רויח ליבא ולא צריכין אלא עיקרין. וכד
איסתיימא⁵ משנה ונח נפשיה דרבי אימעט ליבא ואיצטריכו למלקט תלמודהון ולמיגרסיה
ואוסיפו ביה כמה אורחתא אחרניתא ותקינן ביה הנך ראשוני ראשונים כדאמרינן מנא
הני מילי דרשינן [קרא]. ותקינן ביה חידושינן ותולדות⁶ מלתא מלתא כדמפרשא כי היכי
דחווה בימי קדמונים. ותקינן ביה נמי מאי דלא הוה צריכין * להו להנך קמאי כגון פירוש⁷
דברים עמוקים ד[הנך] קמאי שהיה לבן רחב [לא היו צריכין לפרשם] ונתמעטה אחריתן
החכמה. * דתנו רבנן * משמת ר' אליעזר נגזו ספר תורה משמת ר' יהושע בטלה עצה
[ועונה] ומחשבה ומשמת ר' עקיבה בטלו זרועי תורה ונסתתמו מעיינות החכמה. * והכי נמי
הוויא ביומי דר' ותקינן בה דקדוקי אחרני מילתא דבתר מילתא למאי איתנייה ואמרי
מכדי הא תנא ליה הא למה ליה למיתני תו הא. והיכא דלא יכיל לתרועה⁹ אומרינן¹⁰
באן שנה ר' משנה שאינה צריכה ומפקינן¹¹ אצרכתא ד[כל] מילתא [ו]מילתא [ואמרינן] מאי
קמל. * ופרטין פרטי ומדמינן¹² דמויי כולהו הלן מילי. דהוה ביומי דר' * הוה פריש להו
פירושא דכל מילתא¹³ למאי הלכתא ואיצטריכו למילי אחרנייתא דלא הוה צריכין להו
קמאי (כגון) היכא דחזא ר' מרעם ולא חזינהו רבנן בתראי * פרשוהו כי היכי דלא לסמוך¹⁴
עליה. כגון דסתם [רבי] דברי יחיד [משום] דאיסתבר ליה [הלכתא כוותיה] ולא איסתבר
להו לרבנן בתראי. כההיא דמצות חליצה (ודוד) משום דכדאמר יחיד מילתא והוי רבי
[טעמיה] דהלכתא כוותיה תני ליה סתמא כדאמרינן באלמנה דכתובות¹⁵ הא¹⁶ מני ר'
שמעון היא * ובמי שמת¹⁷ לענין מוקנה משכיב מרע בשבת מתניתין¹⁸ ר' יהודה היא¹⁹.

¹ E. transposes. ² O. דאסברן לא. ³ E. זומא. ⁴ II. דעד דאיפטר רבי.

איסתתמא⁵ Some. דגרסין ליה פה אחד אלא כגון פירושי דהשתא דמפרשנא.

דתנן⁶ E. ליה (ביה) E. הנך ראשונים כגון פתרון (פתחון) II. ⁷ II. נולדות.

כי היכי דחווה בימיה דר' ותקינן ביה נמי דוקא דמילתא II. ⁹ בסוף סוטה (מ"ט ב)

למאי איתניא (אתקינן) P. דאמרינן כי מכדי תנא ליה כן למאי אצטריך למיתני כן והיכא

ופרטינן II. ¹² P. ומפרקינן. ¹¹ (ל' א) ביבמות E. adds ¹⁰ E. דלא דאיק כולי האי

פירושיה שלא לסמוך (למסמך) II. ¹⁴ ופרוש מלתא מלתא ¹³ P. פראטי ומדמינן

אמרינן H. ¹⁸ Not in O. ¹⁹ ב"ב ק"ז ב' ¹⁷ מתניתין II. ¹⁶ צ"ז ב' ¹⁵

מקרא. גורעין ומוסיפין ודורשין. *יש אם למקרא ויש אם למסורת. (לשון ענה). נאמר כאן ונאמר להלן. מקרא נדרש לפניו ולפני פניו¹. אין מקרא יוצא מידי פשוטו. [אין] מוקדם ומאוחר [בתורה]. דברה תורה כלשון בני אדם. רמז. דבר שנאמר בזה ואינו ענין לו תנהו ענין לחבירו. דבר שחברו מוכיח עליו. דבר שנאמר בזה *ובזה ואין ענין לו תנהו ענין² לחברו. פרשה שנאמרה ונשנית [לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה]. דון מינה ומינה דון מינה ואוקי באתרה. דיו לבא מן הדין להיות בנדון. ודברים הרבה כאלה כד הוו אמרי (הנך) ראשנים הילכתא תהון כל חד וחד כדגרים להון אילין מילי הוויין תלמוד דילהון לגלויי טעמי תורה. ובדאמר ר' אבהו אר' יוחנן³ תלמיד אחד היה לו לר' מאיר וסומכוס שמו שהיה אומר על כל דבר ודבר של טומאה מ"ח טעמי טומאה ועל כל דבר של טהרה מ"ח טעמי טהרה. *וכן נמי אית להו⁴ אנפא אחרת * לתלמוד דידהו למתוי⁵ חידושין וענפים ותולדות⁶ היכי דיניהון והיכי אנפי דרמזיהון והיכי מהדרינן ענף לעיקר [דילהון] :

ומנא לן דהוה (אית) להון תלמודא דהא על רבן יוחנן בן זכאי אמרו⁷ דעד הוויי דאביי ורבא הוה גמיר. ותנן נמי⁸ ר' יהודה אומר הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה וזדון. ות"ר⁹ העוסק במקרא מדה שאינה מדה במשנה מדה שמקבלין¹⁰ עליה שכר בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו. ובתר ד(א) תקין ר' הלכתא (ומתניתין ידידיה) הוה (אית להון) תלמודא דהוויי מפרשין בה דוקא דמתניתין ופרטי וכללי וטעמי מדרשי¹¹. כדת"ר¹² הוי רין למשנה יותר מן התלמוד. ואמרינן עלה הא גופא קשיא אמרת בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו והדר אמרת הוי רין למשנה יותר מן התלמוד א"ר יוחנן בימי רבי נשנית משנה זו בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו שבקו כולי עלמא (ל)מתנייתא ואולו בתר תלמודא. הדר דרש להו (לעולם) הוי רין למשנה יותר מן התלמוד. מאי דרש כדדרש ר' יהודה בר' אילעאי הגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם הגד לעמי פשעם אלו תלמידי חכמים ששגגות¹³ נעשות להן כזדונות ולבית יעקב חטאתם אילו עמי הארץ שאפילו זדונות נעשות להם כשגגות. והיינו דתנן ר' יהודה אומר הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה וזדון. ותלמוד הוא חכמת הראשונים דסברי בה טעמי משנה דת"ר¹⁴ רבו שאמרו לא רבו שלמדו מקרא ולא רבו שלמדו משנה אלא רבו שלמדו תלמוד איכא דתני רבו שלמדו חכמה ותרייהו חד טעמא אינון [דקא תני רבו לא רבו שלמדו מקרא ולא רבו שלמדו

ואינו V. וה"ה O. ² .אם של מקרא אם של מסורת... נדרש לכמה טעמים II. ¹ לתלמודיהון II. ⁶ .למיחוי H. ⁵ .עירובין י"ג ב ³ .ענין לזה

.ב"מ ל"ג א ⁹ .אבות ד' ג' ⁸ .סכה כ"ח א ⁷ .חידושין ונולדות וענפין למחזא

.ב"מ ל"ג א ¹² .דררשה II. ¹¹ .מצוה שנתינו P. שנותין p. V. שנוטל G. ¹⁰

.שאפילו שגגות II. ¹³ .ב"מ ל"ג א ¹⁴ .שאפילו שגגות II. ¹⁵

בשל במקצת כלי טעון כל הכלי מריקה ושטיפה מה שאין כן בהזאה א"ל אי תניא תניא. ומשום הכי¹ כי איבעיא להו סיני ועוקר הרים * איזה מהו² עדיף כדאיצטריך עלמא לרבה דהוא עוקר הרים ולרב יוסף דהוא סיני דהא אמרינן דקרי אנפשיה ורב תבואות בכח שור שלחו להו³ מתם סיני עדיף דהכל צריכין למורי חיטיא [דזו היא גמרא]. הכין⁴ ראה ר' חייא ותרצינן לברייתא [דיליה] דאינן השתא [הנך דר' חייא בלחוד] דמתניין⁵ בי רבנן (בלחוד) משום דהנך קמייא כולהון הוו נפישן * טרייתיהון ותנייתיהון⁶ ומאי דאיצטריכו (ליה) רבנן מינהון אמרינן⁷ בגמרא ודקדקו בהו והנפיקו טעמיהו ושאר אשתכח דלא צריכין להו. וא'ע'ג דברייתא * דרב ושמואל דהות בבב' דייקא ותרציא דאמרינן בסדר יומא⁸ על⁹ פר ושעיר הנעשה בחוץ אמר רבא לא משכחת מתרצתא אלא או ר' אליעזר דבי שמואל או ר' עקיבא דתוספתא וא'ע'פ'ב אישתיבא [הא]¹⁰ דבי שמואל (ודוד מנייה). וכדמשכחין (השתא) נסחי דברייתא לא סמכין עליהו דלא (קא) מיתניין ולא ידענן * אי קושטא¹¹ אינן או לא אלא * הנך דר' חייא דלחוד הוו גריסי¹² בי רבנן, וברייתות נמי אחרות דקרי להו (רבנן) קטועות¹³ דלאו לאורוי מנייהו כגון הלכות דרך ארץ והגדות [אחרות]:

ותלמוד נמי דשאלתין¹⁴ עליהו. אפי' ראשוני ראשונים הוה¹⁵ אית להון תלמוד דהא אמרין * דהוה אית¹⁶ להו הילכתא דגרסין להון כדאמרינן¹⁷ מעשה וברק בן זכאי בעוקצי תאנים וא'ע'ג דלאו כלהון [גרסי ב] פה אחד [ולשון אחד] * אבל הטעמים ידועים הם שהם שוים וכולהון חד. וכל חד וחד מתני ליה לתלמידיה חבורים משונים זה מזה כל חד וחד כדאמריה רביה. והלכותיהם וטעמיהם שוים א'ע'פ' שגרסתם¹⁸ מחולק זה מזה¹⁹. והוו עיקרין * דידהו קלים וחמורים²⁰ * וגזירות שוות²¹ ופנים של מדרשות. ומנהון²² שלש עשרה מדות * שהיה ר' ישמעאל דורש²³. ומנהון (נמי) דברים אחרים כגון סירוס מקרא. רבויין ומיעוטיין. * משמעות דורשין²⁴. (דרישת) סמוכים. והקיש. שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין. ולמד עליון מתחתון. * תפשת מועט תפשת מרובה לא תפשת²⁵. דרישת²⁶ טעם

¹ E. adds בהוריות (י"ד א). ² II. מינייהו. ³ Only in O. ⁴ E. O. omit; H. הדין. ⁵ E. דמתניתין. ⁶ II. טריאתהון והפכתהון. ⁷ II. אמריה. ⁸ II. כר'. ⁹ E. א'. ¹⁰ II. omits. ¹¹ O. קטנות. ¹² E. הך. ¹³ II. בקושטא; p. corrected. ¹⁴ II. הני דגרסין. ¹⁵ II. דהו. ¹⁶ II. לבללאי. ¹⁷ E. דבי מר שמואל. ¹⁸ E. גרסתם. ¹⁹ II. שלשון גרסתם. ²⁰ O. לענין. ²¹ II. דאית. ²² I. דאית. ²³ E. O. omit. ²⁴ II. דאית. ²⁵ E. דאית. ²⁶ II. דאית. ²⁷ II. דאית. ²⁸ E. דאית. ²⁹ II. דאית. ³⁰ E. דאית. ³¹ II. דאית. ³² E. דאית. ³³ II. דאית. ³⁴ E. דאית. ³⁵ II. דאית. ³⁶ E. דאית. ³⁷ II. דאית. ³⁸ E. דאית. ³⁹ II. דאית. ⁴⁰ E. דאית. ⁴¹ II. דאית. ⁴² E. דאית. ⁴³ II. דאית. ⁴⁴ E. דאית. ⁴⁵ II. דאית. ⁴⁶ E. דאית. ⁴⁷ II. דאית. ⁴⁸ E. דאית. ⁴⁹ II. דאית. ⁵⁰ E. דאית. ⁵¹ II. דאית. ⁵² E. דאית. ⁵³ II. דאית. ⁵⁴ E. דאית. ⁵⁵ II. דאית. ⁵⁶ E. דאית. ⁵⁷ II. דאית. ⁵⁸ E. דאית. ⁵⁹ II. דאית. ⁶⁰ E. דאית. ⁶¹ II. דאית. ⁶² E. דאית. ⁶³ II. דאית. ⁶⁴ E. דאית. ⁶⁵ II. דאית. ⁶⁶ E. דאית. ⁶⁷ II. דאית. ⁶⁸ E. דאית. ⁶⁹ II. דאית. ⁷⁰ E. דאית. ⁷¹ II. דאית. ⁷² E. דאית. ⁷³ II. דאית. ⁷⁴ E. דאית. ⁷⁵ II. דאית. ⁷⁶ E. דאית. ⁷⁷ II. דאית. ⁷⁸ E. דאית. ⁷⁹ II. דאית. ⁸⁰ E. דאית. ⁸¹ II. דאית. ⁸² E. דאית. ⁸³ II. דאית. ⁸⁴ E. דאית. ⁸⁵ II. דאית. ⁸⁶ E. דאית. ⁸⁷ II. דאית. ⁸⁸ E. דאית. ⁸⁹ II. דאית. ⁹⁰ E. דאית. ⁹¹ II. דאית. ⁹² E. דאית. ⁹³ II. דאית. ⁹⁴ E. דאית. ⁹⁵ II. דאית. ⁹⁶ E. דאית. ⁹⁷ II. דאית. ⁹⁸ E. דאית. ⁹⁹ II. דאית. ¹⁰⁰ E. דאית.

נמי מינהון מאן דצריכא¹ ליה מילתא *וצריך² לדמויי מילתא כל מאי³ דדמי לה ולהביאה בעיקר⁴ שלה דאמרינן⁵ רב חסדא ורב ששת כד הוו פגעי בהדי הדדי רב חסדא מירתע ממתניתיה דרב ששת ורב ששת מירתע מפילפוליה דרב חסדא. ושבוהו⁶ רבנן למאן דגמיר (מתניתא) טובא דמגליין [ליה] טעמי תורה דכיון [דגמיר וידע] כמה תנויי תני מילתא דקייט ליה (מר) [ומלתא ד] מרווח ליה (מר) ומלתא דעמקא במשנה זו ברורה במשנה אחרת. כההיא⁷ דא"ר אחא בר' חנינא אר' אמי אר' אסי אר' יוחנן מאי דכתיב כי בתחבולות תעשה לך מלחמה במי אתה מוצא מלחמתה של תורה במי שיש בידו חבילות חבילות של משנה קרי⁸ רב יוסף אנפשיה ורוב תבואות בכח שור. וא'ע'ג דמאן דתני ולא ידע לפלפול *אי זה חדוש ואי זה⁹ נולד [אתי מוניה] דלא תני [במתניתין] בהדיא ולא¹⁰ ידע לדמויי ולאפוקי¹¹ עיקר דיליה [ממתניתין] א'ע'פ כן (הוא) עדיף ממאן דמפלפל וסביר ולא גמיר מאי דתני *ולא מאי¹² דאמור. [מאי טעמא] דההוא ד[הוה] גמיר יכיל לאורויי הנהו מידתני¹³ דשמעיון הלכה למעשה וההוא דסביר לא יכיל מאי טעמא דמאן דלית ליה גמרא מהנפיקין¹⁴ ליה מסברא אבל מאן דאית ביה גמרא לפום [מאי] דאמור הוא ולא מהנפיקין¹⁵ *ליה מגמרא¹⁶:

והיכא דפליגי אימוראי וסוגיין בעלמא כחד מינהון ותניא בברייתא כאידך עבדינן כההוא דתניא [מתניתין] כוותיה כההיא¹⁷ דאמרינן בשחיטת קדשים¹⁸ רב יצחק בריה דרב יהודה הוה שביח קמיה דרמי בר חמא שבקיה ואול לקמיה דרב ששת יומא חד *פגע ביה¹⁹ א"ל רמי [בר חמא] ארקפתא *נקטן ביד ריחא²⁰ אתי ליה ליד א"ל משום דאולת לך לקמיה דרב ששת [הוית לך כרב ששת] א"ל לאו משום הכי [אלא] מר כי בעינא מילתא מוניה פשיט לי מסברא *ואי משכחנא²¹ מתניתא דפרכה ליה [אמרת לי אי תניא תניא ו] דרב ששת כי בעינא מוניה מילתא פשיט לי ממתניתא *ואי משכחנא²² מתניתא דפרכה ליה *אמר לי²³ מתניתא ומתניתא²⁴ היא א"ל בעי מנאי מילתא *ואיפשיט לך מסברא דמתניתא²⁵ בעא מוניה בשל במקצת כלי טעון כל²⁶ הכלי מריקה ושטיפה או אינו טעון א"ל אינו טעון (מאי טעמא) מידי דהוה אהואה א"ל והא לא תני בברייתא הכי דתניא

1. ולדמויי מילתא למאי II. 2. דצריך O. 3. והוא למידק מנהון מאי דאצריכא II. 4. סנהדרין מ"ב א 7. ושבוהו Some 6. עירובין ס"ז א 5. בכלל עיקר II. 5. ולהנפיקי II. 11. לא II. 10. הוי חדוש או II. 9. וקרי II. 8. וכההיא II. מאי O.; מאן נפיקין E. 14. מילי O.; מדעני E.; מידאני Some 13. ומאי II. 12. זבחים 18. וכי האי II. 17. לדיניה מסברא II. 16. מאי נפיקין O. 15. נפקא נקט (נקיטן P.) II. 21. ארקפתא II.; אלקפתא E. 20. אשבוהו II. 19. צ"י א and omits ומתניתין E. 24. אמינא II. 23. כי נמי משתכחא II. 22. ביד ריחא II. 25. E. omits; II. ואיפשיט II.; כמתניתא II. 26. E. omits; II. היא

והוא נמי הוה שמעיה דרבי כבר קפרא וכו' חייא וכו' אושעיא. ורבנן דבבל [דהו] קמי רבנו הקדוש הוה (אית) להון מתניתא דהא הות בהון תורה [מרוכה] דהו מרביצין בדוכתא דמתיבתא דתנן¹ א"ר עקיבא כשירדתי לנהרדעא לעבר שנה וכו' ובפום בדיתא דהוה בה *ר' חנינא² בן³ אחי ר' יהושע. ות"ר⁴ הלך אחר ב"ד יפה ומפרשין אחר *ר' חנינא² בן אחי ר' יהושע לגולה והוא שקראוהו גולה משום דהתם היו משיאין משואות (דבית דין התם הוה) כדתנן⁵ עד שרואה כל הגולה לפניו כמדורת אש ואמרינן עלה מאי גולה (אמר אביי) פום בדיתא. והלל הזקן עלה מבבל והיה נשיא בארץ ישראל. וביומי דרבי ובתריה הנהו מתנייתא דבבלי הוה מקריין בארץ ישראל משנת ר' נתן. וזר שמואל נמי אמרינן בכמי דוכתי תנא דבי שמואל. והנך משניות דהוה תנו להו תלמידי חכמים הראשונים *לא מיתאמרן בשם ר' עקיבא⁶ דאמר' בכמה דוכתי תנא דבי ר' ישמעאל⁷ ותנא דבי אליעזר בן יעקב. והווין נמי ברייתא לראשונים ראשונים כדאמר' במס' עירובין⁸ תני רבה בר מרי *דבי ר' יוחנן⁹ בן זבאי. וכולהו הנך ברייתא *לא מקבען למגרסינהו¹⁰ כולי עלמא כדאקבעו ברייתא דר' חייא ור' אושעיא ולא אמרי' בהו¹¹ תנו רבנן אלא תניא ותנא תונא:

וסיפרא וסיפרי נמי לאו מתחלה פשטו *רבנן בהו כמשנתנו¹² דמשעת תיקונה פשטה בכל ארץ ישראל אלא קלי קלי כדאמרין¹³ ראיתיו לבן פדת *שיושב ודורש כמשה א"ר יוחנן לריש לקיש מפ"י¹⁴ הגבורה וא"ל [ריש לקיש] לאו ידיה היא [הא] מתניתא היא והיכא תני לה בתורת כהנים נפק ר' יוחנן תניה בתלתא יומי וסברה בתלתא ירחי. ובתר הכי איקבעו סיפרא וסיפרי ותוספתא *דגרסי להו כולהו רבנן ועד השתא חבין תקנתא וכדאמר התם¹⁵ ר' נחמן הא אנא ור' ששת דתנינא הילכתא וספרא וספרי דגרסו להו כולהו רבנן ותוספתא¹⁶ וכוליה תלמודא. והנך ברייתא לא אית להו קין וסוף וכל חד [וחד] מן רבנן גריס להו מפום¹⁷ רביה כדאמרין¹⁸ אשכחיה רב פפא¹⁹ בר אבא לרבה בר שאול א"ל תני מר מידי בשכיר²⁰ א"ל תנינא. ורבנן אימוראי דבתר רבי הוה צריכין טובא *להלין ברייתא²¹ דמינהון מינפקן כל מילי עמיקתא דאמרין במתניתן בלישנא קייטא וברמזי ובכללי *יוצאין מהן ענפים²² וחידושין ותולדות. *כי לא חבר להון²³ רבי (אלא) עקרון דילהון ולא פשט דמווי [דאית להון] והו צריכי רבנן נמי פלפולא וסברא. *והוה

סנהדרין ל"ב ב⁴. תרדיון P. adds³. חניניה II.². יבמות ק"ט א¹.
 דבי שמואל E.⁷. חזון מר' עקיבא הוה מתמרין נמי II.⁶. ר"ה כ"ב א⁵.
 E. O.¹¹. לא איקבען (איתקבען) P. למגרסינן II.¹⁰. ברבי E. O.⁹. י"ט א⁸.
 II.¹⁴. יבמות ע"ב ב¹³. רבנן כות משנתנו II.; כי רבנן כמ' H.¹². מינייהו
 בפני II.¹⁷. In II. and some of II. (l. 18)¹⁵. שבועות מ"א ב¹⁵. שהוא דורש כמפי
 למילי דברייתא O.²¹. גבי שכיר II.²⁰. ששת II.¹⁹. שבועות מ"ה ב¹⁸.
 להון O. omits; דאידכר II.²³. וענפין II.²².

דר' אין שומעין לו כגון מילתא דחזי ר' הלכה וסתמה במתניתין א'ע'ג דהויא בה פלוגתא מעיקרא, וכדאתא ר' חייא מפרש דפלוגתא היא מעיקרא א'ע'ג דסתמא במתני' אגן כמתני' עבדינן ולא נקטי' סוגיא * דאית לן מפלוגתא¹ דרבנן² דר' מאיר ור' יוסי [כי פליגי תרווייהו] הלכה כר' יוסי והיכא דסתם רבי בר' מאיר [במתני'] כסתמה עבדינן, אבל היכא דפריש רבי פלוגתא במתני' עבדינן * כסוגיא דעלמא³ כגון ר' מאיר אומר כך ור' יוסי אומר כך הילכתא⁴ כר' יוסי ואי חזא ר' חייא טעמיה דר' מאיר [דהוה פליג בהדי ר' יוסי במתני'] וסתם בברייתא כר' מ' לא מקבלינן מיניה, כדבעא מיניה⁵ נחום שמעיה דר' אבהו מר' אבהו⁷ סתם במתניתין ומחלוקת בברייתא מאי * אמ' ליה הלכה כסתם מתניתין מפני מחלוקת במתניתין וסתם בברייתא מאי * א"ל ובי אם רבי לא שנאה ר' חייא מנין לו משום דר' חייא תלמידיה דרבי הוה, * ומאי דאגמריה הוא דהוה⁹ אמר * ולית ליה¹⁰ לר' חייא אלא מאי דאית ליה לרבי ואפי' דוקא דמילי דמתניתין מכרע בברייתא בהדיא, כההיא [פלוגתא]¹¹ דפרין כעומד אמרינן תיובתא דרב פפא תיובתא והילכתא כוותיה דרב פפא [ומקשינן] תיובתא והילכתא ומפרקין אין משום דדיוקא מתני' כוותיה * דקתני אלא שלא¹² יהו פרצות יתירות על הבנין:

וסיפרא וסיפרי דרשי דקראי נניהו והיכן רמזי הילכתא בקראי, ומעיקרא במקדש שני ביומיה * דרבנן קמאי¹³ לפוס הדין¹⁴ אורחא הוה * תני להו¹⁵, וכד חזו רבנן דברייתא [אחרני] * דלא הוה מר' חייא ור' אושעיא דאית¹⁶ בהו שבשתא ואית בהו¹⁷ פרטי * דרמזין לכללי¹⁸ דיחידים ומילי דלא דייקן והני * [ברייתא] דתרגינן ר' חייא ור' אושעיא עדיפן מכולהו לקטינהו¹⁹ רבנן ותננהו בי רבנן ועליהו אמרי' בגמ' תנו רבנן, ואף ע"פ כן הוה שכיחי ברייתא אחרוני²⁰ וגרסי²¹ רבנן להו כל חד וחד מאי דאגמריה רביה, ותנאי נמי דהו²² תנו יתהון קמיהון כגון אחי תנא דבי ר' חייא ואשיאן²³ תנא דבי ר' אמי ובר קפרא נמי תני משניות אחרות ובכמה דוכתין²⁴ אמרינן כדאמר²⁵ לוי במתניתין * ופסקה לוי במתניתיה²⁶ ודר' חייא ודר' אושעיא * עדיפן מכולהו²⁷, וכל חד וחד * מנהון אית להו²⁸ ברייתא [מיניהו] על [כל] מסכתא ומסכתא כדאמרי' תני רב שרביא²⁹ בקידושין³⁰ דבי לוי

כמאן דסוגיין כמזמריה II. ³ דעלמא דא'ע'ג דסוגיין II. ² דאית לן O. adds. ¹
E. ; יבמות מ"ב ב' ⁷ . בערובין E. adds. ⁶ . כוותיה II. ⁵ . דברא II. adds. ⁴
הוא דר' for E. ; ומן גמרא (גמריה) דר' הוה II. ⁹ . E. omits. ⁸ . אבהו omits.
דראשונים II. ¹³ . ולא II. ¹² . עירובין ט"ז ב' ¹¹ . ולא הוה אית ליה II. ¹⁰
מנהון II. ¹⁷ . דלאו דר' חייא . . . אית II. ¹⁶ . תנינהון II. ¹⁵ . ההוא II. ¹⁴
רבים. P. ; אחרות II. ²⁰ . ברייתא דר' חייא . . . ולקטינהו O. ¹⁹ . דמזין כללי II. ¹⁸
II. ²⁵ . ב"מ מ"ח א' . מילי II. ²⁴ . בר אשיאן E. ²³ . E. O. omit. ²² . דגרסי II. ²¹
מן רבואתה II. ²³ . אעדפיה רבנן מיניה II. ²⁷ . Only H. and O. ²⁶ . בדקה and O.
ע"ז ב' ³⁰ . משרביא E. ²⁹ . איתליה

דר' חייא¹ [או בתריה] * דקא מתמהינן בהנשא² על שצוה ר' חנינא בר חמא ישב בראש וקא אמרינן והא איכא ר' חייא דעדיף מיניה ומתרינן³ נח נפשיה דר' חייא, וא'ע'ג דמקשי' והא א'ר חייא אני ראיתי קברו של רבי והורדתי עליו דמעות ותו והא א'ר חייא בשמת ר' בטלה כהונה ותו כשחלה ר' נכנס ר' חייא לבקרו וכו' ואמרינן אי בעית אימא⁴ איפוך ואי בעית אימא (לא תיפוך) כיון דר' חייא עוסק במצוות הוה סבר לא אפגריה אלמא מספקא לן, מיהו אמרי רבנן דביומיה דרבי * איתרצן תוספתא ומתניין מן ההוא זימנא במדרשיה דר', ומיתחזי האי סברא מההיא מימרא דמס' חגיגה מהנהו⁵ אילמי דהוו בשיבבותיה דר' בני אחתיה דר' יוחנן בן גודגרא ואמרי ליה בני בריתיה דר' יוחנן בן גודגרא וכל אימת דהוו עייל רבי לבי מדרשא הוו עיילין ויתבין קמיה ומרחשי שפותיהו ומנידי⁶ רישיהו בעא רחמי [רבי] עליהו ואיתסיאו⁷ * ואישתכחו דהוו ידעי⁸ הלכתא וסיפרא וסיפרי ותוספתא וכוליה תלמודא:

ודאמריתו מה ראה ר' חייא לכתבה ואמאי לא * כתבה רבי⁹ אילו בקש ר' * לכתוב ולחבר¹⁰ כל מה שהיה שנוי¹¹ בימיו * אריכן מילי ואתערקן¹². אלא¹³ עיקרי הדברים תקן [וכתב רבנו הקדוש] וכגון כללות¹⁴ ולישנא קייטא¹⁵ דאפי' מחדא מילתא מיגמר מינה כמה טעמים¹⁶ ותלי תלים [של הלכות¹⁷ גדולות ונפלאות] דבסייעתא דשמיא איתמרא מתניתין¹⁸ ואתא ר' חייא ופשט בברייתא פרטי ואנפי * דאית להו¹⁹ עיקרין וכללי, ורובי דטעמי דפשיטין²⁰ ומרווחין בברייתא עיקר דילהון במתניתין * ועל עיקרי²¹ דמתניתין סמכינן²² כדאמרינן²³ אילפא תלא נפשיה באיסקריא²⁴ דספינתא אמר אי איכא * איניש דשאל²⁵ מינאי מילתא בדבי ר' חייא ודבי ר' אושעיא ולא פשיטנא ליה ממתניתין נפילנא מאסקריא וטבענא. אלמא כל מאי דאיכא בדבי ר' חייא ור' אושעיא²⁶ אית לן למיפשט ממתני'. ובא אילפא להראות חכמתו משום ההוא מעשה דיליה בהדי ר' יוחנן²⁷ וכד אתא ההוא סבא תנא ליה האומר תנו שקל לבני והן ראויים לתת להם סלע וכו' הא מני ואוקמא כר' מאיר דאמ' מצוה לקיים דברי המת. ואילו אתא²⁸ ר' חייא בברייתא לאפלוגיה עליה

היכי מפקיד להו ר' לרבנן. II. p. V. ¹ כתובות ק"ג ב. ² E. omits. (או p. 13, l. 22). ³ חנינא בן חמא ישב בראש והיכי אמלוכו רבנן לר' אפס בחר רבי וייתב ברישי ומהדרין איתקון בריאתא והוה מתנן במדרשא מן ההיא דחגיגה. II. ⁴ תימא. II. ⁵ others omit. ואישב דגמירי. II. ⁶ ואתפתחי. II. ⁷ ואיתסו. V. ⁸ ומניפי. II. ⁹ [ג'א] דהנהו מילי אריכן איתקון. Some ¹⁰ שונה. ¹¹ לומר על. II. ¹² כתב רבי טעמיה. II. ¹³ טעמי גדולות ונפלאות. II. ¹⁴ קלילא. Some ¹⁵ רבי. II. ¹⁶ adds here. ¹⁷ קלות. E. ¹⁸ והגדות. E. ¹⁹ משנתינו. II. ²⁰ להנהו. II. ²¹ לההוא. H. ²² להו. E. ²³ תעניות כ"א א. ²⁴ ועלה (ועל מאי) סמכיהו. II. ²⁵ עקר. E. ²⁶ דנפשי'. ²⁷ ואינון. M. V. add ²⁸ דבעי. P. V. ²⁹ באסקרתא. P. p. ³⁰ בקרא בעיבורא. G. V. ³¹ היכי דאתא. II. ³² דמפרש בתעניות (כ"א א'). II. ³³ (מן. ch.) בריאתא.

ברישא. אבל הילכתא ופירקי דכל מסכתא ומסכתא הכי תרצינן ר' חדא בחר חדא דאמרינן¹ אמר רב הונא בחדא מסכתא לא אמרינן אין סדר למישנה אבל בתרתי מסבייתא אמרינן * אין סדר למישנה וכל חדא [וחדא] מינייהו איכא למימר דילמא ר' תנייה ברישא, והיכא דאשכחן סתם ואח"כ מחלוקת בחדא מסכתא אמרינן² אין הלכה כסתם (או מחלוקת ואח"כ סתם בחדא אמרינן הלכה כסתם משנה בחדא) אבל בתרתי מסבייתא לא אמרינן משום דאין להם סדר, ורב יוסף נמי הכי סבירא ליה ומיהו אמרינן בבבי דנויקין דכולהו חדא מסכתא נינהו:

ודקא אמריתו מאי טעמא הקדימו יומא³ לשקלים אנן הכי תנינן בי רבנן שקלים ואח"כ יומא⁴ אבל ודאי סוכה קמי יום טוב תנינן ובתר הכין [ודאי] ראש השנה. ואפשר דתני להו רבי בחילוף מיהו אית למימר * שיש להקדים מס' שבת תחלה⁵ הואיל וחשיבא שבת טובא, ובתרה [מס' עירובין דדמי לה וחדא עניינא הוא, ובתרה מס'] * פסחים שהוא ראש⁶ לכל המועדים והחגים [של כל השנה], ובתרה שקלים שהוא מלפניו וכאחד מענייניו, * ובתר שקלים תנינן יומא דדמי לשבת, ועירובין משום דיומא דכפורי לשבתא דמי, ובתר סדר יומא תנינן מסכת סוכה דבתר יום הכפורים הוא וחג גדול הוא, ובתר מס' סוכה תנינן מס' יום טוב דחד עניינא הוא, ובתר יום טוב תנינן מס' ראש השנה כי היכי דליתני בתריה מס' תעניות משום דאחר ראש השנה * זמן זריעה וזמן רביעה⁷ וחד עניינא דמי, הכין רגילין רבנן למיתני ואי אית דניחא ליה לאקדמו ולאחורי הרשות בידו, ואע"ג דחזינא בשום מסבייתא דאית בהו סדר דקא אמרינן מכדי תנא ממסכת' פלונית סליק, כגון מס' סוטה דקא אמרינן * בגמרא מכדי תנא ממסכת נזיר קא סליק, וכגון מס' שבועות דקאמרינן⁸ מכדי תנא ממכות קא סליק, אלמא דיש להן סדר⁹; ולענין תוספתא¹⁰ דר' חייא [ודאי הוא] תרצה ולא¹¹ מסיימא לן [מילתא] אי ביומיה דר' [איתרצא] * או בתריה, אבל בלא ספק * הלכות משנותינו איתרצו מקמי תוספתא¹² ומילי דתוספת' ברירין דבתר מתני' אינון ועליהון תניין, ולא פשיטא לן אי ביומיה דר' נח נפשיה

דאקדים II. ⁴ פורים, O. marg.; II. ³ E. omits. ² ע"ז א' ¹ שבת לעירובין. ⁷ O. omits. ⁶ E. transposes. ⁵ הואיל ואיתיה ראשון II. ⁸ כעירובין דבתר שבת והדר לענין שבת ותנא סדר יומא משום דכשבתא דמי ואע"פ II. (I. 13) שבסדר שנה אחר ראש השנה איתיה עדיף מן ראש השנה, דראש השנה כמעביר קול לפני יום הכפורים דמיא ושמחת בחנוך סוכה דבתר יום הכפורים דחג גדול הוא וכפסח דמיא ותניא יום טוב דכגון שבת היא ואחריה ראש השנה דליתני בתרה תעניות משום דכולהו כחד עניינא דמיאן, היכין רגילין רבנן למתנא ואי אית דניחא ליה לאקדמו או לאחורי הרשות בידו ואית מסכתא דאמרינן תנא אמאי קאי כגון שבועות בתר מכות דבתר II. and H. ¹¹ מיהו לא II. ¹⁰ וודאי II. ⁹ ומאימת קורין על פסקא דקרא דמתרצן (דאתרצו II.) הלכות (דאתרצו II.) תוספתא.

ור' מאיר תלמידיה [נמיו] רחב לב הוה שפירא תריצתהון ועדיפא [מדכולהו תנאי אחריני] משום הכי לקטה ר' ואוסף [בה] מאי דהות¹ ביומיה ותרצה [נמיו] כרחוי ופריש בה נמיו כולהו תורפי² ועיקרי דפלוגתא דרבנן דכיון דהוה *מרבנן דשמע מרבוותא³ דפליגי, אי נמיו דיחידים דפליגי ותנו מימריהו סתמא *אי איכא אינש דשמע להון מיטעא טעי⁴, וכד מפרש הכי הוה מילתא מסתלק ספיקא דתנן⁵ א"ר יהודה למה הוכרו דברי יחיד בין המרובין לבטלן שאם יאמר אדם כך [אומרים לו מניין לך שזא יאמר להן] מקובל אני כך ואמרין לו שזא כדברי איש פלוני שמעת⁶, וכדחוזו כולי עלמא שופרא⁷ דתרצתא דמתניתין ואמתת הדברים⁸ *ודוקא דמילתא⁹ שבקו (כולהון) הנך *תנוי דהוה תנו¹⁰ ופשטין אילין הלכתא בכל ישראל והויין [שאר] הלכתא כולהו¹¹ אישתביקו והוויין כגון ברייתא *ומאן דמעייין בהו¹² כמאן דמעייין בפירושי או בלישני ריחי¹³ אבל סמכא דישאל על אילין הלכתא הוה וקבליהו ישראל כד חזינון באמונה¹⁴ וליכא *אינש דאפליג בהון:

על הדין ארחא תרציניהו ר' לשיתא סידרי משנה ולא דשבקות קמאי רובא לבתראי אלא קמאי לא הוו צריכי לחיבורי ומילי דמגרסן על פה אינון וכל חד וחד מרבנן ידעי להו בקבלה ולא הוו צרכי לחיבוריניהו ולמיכתביניהו, עד דחרוב בית המקדש וקמו תלמידיהון דהנך רבנן קמאי דלא הוו ידעי כוותהון והוו צריכין לחבורי¹⁵, דהא ר' אליעזר בן הורקנוס דהוה ריש¹⁶ תלמידי רבן יוחנן בן זכאי כד שילי מנינה הנך מילי דמיפרשן בפ' שני שעירי¹⁷ (סימן) חלה פלוני¹⁸ כבשה ממזר בית אשם [סימן] ולא אהדר להון [מידין] אלא דחינון, ותניא לא¹⁹ מפני שהפליגן בדברים אלא שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם, *ולחכי איצטריך רבי לחבורי ולתרוצי שיתא סדרי משנה²⁰ בתר דנח עלמא *שני דורות²¹ מן ההוא שזמא [של חרבן הבית]:

ולענין מסכייתא דחיתון דאית בהון מוקדם ומאוחר רבי כד *תרציניהו למתניתין²² לא סדרינן למסכייתא חדא בתר חברתה אלא חדא (חדא) תנייה (תינא) באפי נפשה, מאן דניחא ליה לאקדומי מקדים לה ומאן דניחא ליה לאחורי מאחר לה ולא ידעינן (לה) הי תני ר'

¹ P. adds דומה. ² G. תירוצי; M. תורי. ³ II. איתא רבנן דשמע דהנך רבואתה. ⁴ ושבתת O. adds ו'. ⁵ עדיות א' ו'. ⁶ או איכא דשמעינון או שמעי להון אחו למטעא. ⁷ דמלות; E. ודוקי דמילי. ⁸ G. אילן טעמי and וטעמיה II. ⁹ צורתא. ¹⁰ E. דמעיינן (בהאי P). ¹¹ II. דילנא והנך כולי II. ¹² תונא תנא תינאני M. G. ¹³ E. תניי; ¹⁴ E. אדם דאפליג בהון על הדא II. ¹⁵ O. בתכונה. ¹⁶ E. צויהי. ¹⁷ O. להו מאן דשמעי להו תרצה רבי לכל המושנה לאו דשביקו קמאי רובה לבתראי אלא לא הוו צריכין לחיבורי מילי דגרסי (דמיגרסן P) פה אחד עד דחרב בית המקדש ותלמידיהון דלא הוו כותהון פלגי E. P. ¹⁸ יומא ס"ז ב. ¹⁹ O. II. ראש. ²⁰ ודאיצטריך רבי למאי דפרישנא. ²¹ II. דאיתבהי. ²² II. הכין תניא ולא II. ²³ II. תרצה למשנתינו.

סתם תוספתא ר' נחמיה סתם סיפרא ר' יהודה סתם סיפרי ר' שמעון וכולהו אליבא דר' עקיבא. והני ברייתא דתוספתא וסיפרא וסיפרי אילין¹ ברייתא *כולהו הוו תנו להו רבנן קמאי ואתו ר' יהודה ור' נחמיה ור' שמעון ולקוטנין כל חד² מינייהו דיליה. סיפרא ר' יהודה תוספתא ר' נחמיה סיפרי ר' שמעון ומתניתין ר' מאיר וכולהו אליבא דר' עקיבא כי כולן תלמידי ר' עקיבא הן. אבל ברייתא אחרניתא לא איכפת לן בהו משום דהני מוכרחין דרבנן הוו דלקטינהו וחבריהו ואינהו הוו תלמידי חשיבי³ דר' עקיבא⁴. וכך⁵ אמר ר' שמעון לתלמידיו⁶ בני שני⁷ מדותי *שמדותי תרומות⁸ הן מתרומות מדותיו של ר' עקיבא. וקא אמרינן⁹ לבן של ראשונים כפתחו של אולם [אחרונים כפתחו של היכל *וקא מפרשין ראשונים] זה ר' עקיבא¹⁰. וקא מפרשי רבנן¹¹ דאפי' אדם הראשון שמח בתורתו של ר' עקיבא כשהראהו הקב"ה דור דור וחכמיו¹² *וגם ר'¹³ דוסא בן הרבנים *אמ' לו לר' עקיבא¹⁴ אתה הוא עקיבא בן יוסף ששמך הולך *מסוף העולם ועד סופו¹⁵. *והגדול שבכל תלמידי ר' עקיבא¹⁶ ר' מאיר הוה דאמרי¹⁷ א"ר אחא בר' חנינא גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של ר' מאיר כמותו ומפני מה לא קבעו חכמים הלכה כמותו לפי *שלא עמדו חבריו על סוף דעתו¹⁸ שהיה אומ' על טמא טהור ומראה לו פנים ועל טהור טמא ומראה לו פנים ומשום הכי הוה חביב ליה לר' עקיבא וסמכיה מינקותיה. ונקט¹⁹ ר' בהלכתא ארחא דר' מאיר *והיא הוה²⁰ ארחא דר' עקיבא כיון דהוא [ר'] באורחא דר'מן קצרה²¹ וקרובה ללמוד ודבריה מחוברין חבור יפה כל דבר ודבר עם מה שדומה לו ומדוקדקין [דבריו] הרבה יותר *מכולהו רבנן תנאי אחרני²² ואין בהן שפת יתר וכל מילתא ומילתא מסקא²³ לטעמא בדלא אמיר בה מיילי דטופינא דלא צריכא ולא מיחסרא [ולא מייתרא] מדעם אלא בדוכתי מעיטתא²⁴ [ואורחא קייטא]. *ובכלל כל מלה ומלה²⁵ גדולות ונפלאות ולאו כל מאן דחכים ידע [להו] לחבורי (מילי) הכי כדכתיב²⁶ לאדם מערכי לב ומיי' מענה לשון. וא'ע"ג דכולהו רבנן שווין בטעמי ודיני²⁷ כיון דר' עקיבא [הוה] רחב לב

והני ברייתא II. ⁴ Not in E. ³ O. adds. ² אחד. ¹ E. הילין; II. אינון.
 דתנו רבנן ולקטנין מאי טעמא דתלמידי דר' עקיבא אינון וקא אמרינן וכולהו אליבא דר' עקיבא אבל ברייתא אחרניתא לא איכפת לן בה דמוכרחין דרבנן וסמכיהו אינון תלמידי שתרמתי II. ⁸ שתי II. ⁷ גיטין ס"ז א ⁶ וכן V; וכך G. ⁵ ר' עקיבא ודרשו P. ¹² רבותיו II; סנהדרין ל"ח ב ¹¹ Not in O. ¹⁰ עירובין נ"ג א ⁹ וחכם II. ¹⁶ בכל העולם II. ¹⁵ יבמות ט"ז א. קאמר ליה II. ¹⁴ ור' II. ¹³ דהאי II. ²⁰ ולקט II. ¹⁹ Not in E. ¹⁸ ערובין י"ג ב ¹⁷ שבכל תלמידי מ. ²³ מסקה G. ²² מדכולה תנאי V; מכל התנאין II; ²¹ Not in E.; דקצרה II. ²⁵ משלי י"ז א ²⁶ ובכלל V; ובכל מילה II. ²⁵ מעמיטתא P. ²⁴ מפעע M. ²⁷ ובתירין G; ובתרפי H.

רבי נופיה דתרציה¹ למתניתין מכפא ליה היכי תנן² *ואמר מאן³ דתני מאברין לא מישתבש [ומאן דתני מעברין לא מישתבש. מאן דתני מאברין] כגון אבר אבר מאן דתני מעברין כגון אשה עוברת. שמעינן מינה דבלשון הוה הוה אמירא⁴ קמיה דרבי איבא דתני לה הכי ואיבא דתני לה הכי:

ואף מסכייתא נמי הוה מספקן⁵ מקמי דרבי מדקאמר ליה ר' מאיר לר' נתן⁶ נימא ליה לרבן שמעון בן גמליאל פתח תני בעוקצין דלית ליה. ומעשה דר' יעקב בן קרשאי דאול ויתב להרי כוותא⁷ דעליתא דהוה יתיב בה רש"ב גרים ותנא עוקצין *גרס ותנא⁸ אמר רבן שמעון בן גמליאל *מאי דקמן⁹ יהיב דעתיה וגמרא. ואיבא דוכתא דאוסף בהו רבי פירוש כגון הא דתנן¹⁰ הבנים יוצאין בקשרים ובני מלכים בזוגין. הכי הויא מתניא¹¹ משומא דראשונים [ואוסף בה רבי ו] פריש בה¹² וכל אדם אלא שדברו חכמים בהוה לבר מן מילי דאיתנין ביומיה וביומי דבתריה דקאמרין [זו] משנה ראשונה משנה אחרונה אמרו וכו. וכ(גו)ן מס' עדיות דאיתניה¹³ ביומא דאיתוקם¹⁴ ר' אלעזר בן עזריה דאמרין¹⁵ *אף עדיות בו ביום נשנית ושנינו כל בו ביום ביומא¹⁶ דאותבה לר' אלעזר בן עזריה ביישיבה. ותנא לן רבי בגוה בתר הכי מילי דאיתנו¹⁷ בימי אביו כגון¹⁸ ר' יוסי אומר ששה דברים מקול' ב"ש ומחומרי ב"ה וכגון¹⁸ אמר ר' יהודה חס ושלום שעקביא נתנדה שאין העזרה ננעלת בחכמה וביראת חטא על כל אדם בישראל כעקביא בן מהללאל וכו'. אבל *מסכייתא אחרניתא¹⁹ א"ע'ג דטעמיהון הוו תנו להו רבנן [קמאין] רבי תרצינהו להלכתא. *ואית מינייהו דהוה תני להו²⁰ בלשון²¹ הראשון ואית מינייהו *דהוה תני להו²² כדחזא:

וסתם *המשנה כר' מאיר ולא משום דאמרן ר' מאיר²³ מלכו אלא ההוא אורחא²⁴ דגמריה דר' מאיר²⁵ הוה גמירי. ובאותו דרך דהוה מתני (רבי מאיר) לתלמידיו אותה [גמרא] אחז רבי וקבעיה לאתנווי לכולי עלמא. ור"מ *אחז דרך הגמרא שלו מר' עקיבא רבו²⁶ ור' עקיבא [קבלה²⁷] מרבתי הראשונים דאמרין²⁸ א"ר יוחנן סתם מתני' ר' מאיר

1 II. adds. 2 וא"ע'ג דמאן II. 3 תני אינהו דלכתוב הכי O. 4 תני אינהו דלכתוב הכי O. 5 דוכתא P. p. 6 הוריות י"ג ב. 7 מיפסק G. P.; מכפא E. 8 מילתא.

9 גריסנא O. 10 מי' שבת ה ט. 11 דאמריהו II. 12 דאית' E.; דאיתוקמא O. 13 רבי ותנא II. 14 מתני' O. adds.

15 עדיות ה ב. 16 מדאתני II. 17 ברכות כ"ח א. 18 דתנייה בלשון זה II. 19 מסכתא אחרת II. 20 מתני' ודאי דר' מאיר היא ולא V.; מתני' ר' מאיר ולא אמרן E. 21 דתנייה II.

22 דגמרא ר' מר' II. 23 גירסא H. 24 ודאי לא ר' מאיר אמרו G.; דר' מאיר אמרו

25 קבלם E. 26 מר' עקיבא אחז אותה הדרך II. 27 סנהדרין פ"ז א.

28

טעמיהו בדברים¹ ידועים כגון תורה דכתיבא² אלא * ידעי וגמרי טעמי³ בלבהון וכל חד וחד מנמר להון לתלמידיה כאדם המספר לחבירו ומלמדו להם באיזה לשון שירצה. וכיון דמכנפין * בלשכת הגזית⁴ ובבתי מדרשות מסודרים [לאומרן] * מיד וממשלתא⁵ [אית להון] * בלא עקתא ובלא פחדא⁶ ומן שמיא [הון] מסייעין להון והון בריין [להון] טעמי * תורה כהלכה⁷ למשה מסיני ולית [להון] חלוקה⁸ ולית [להון] פלוגתא. כדאמרין⁹ (תניא) א"ר יוסי בתחלה לא היה מחלוקת בישראל אלא ב"ד של ע"א וישבין בלשכת הגזית ושני בתי דינין של כ"ג אחד יושב על פתח הר הבית ואחד יושב על פתח העזרה ושאר בתי דינין של כ"ג יושבין * בערי ישראל¹⁰ הוצרך הדבר לשאול וכולה בריתא עד משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן רבתה מחלוקת בישראל ונעשית תורה בשתי תורות. ורבנן דבתר הכי דבימי * רבן גמליאל¹¹ ורבן שמעון בנו אכתי * קא שקלי וטרו¹² והון קיימין פלוגתא דתנאי [בהדי הדדי] ולא הוה אפשר להון * למגרסינהו בפה¹³ אחד [ובלשון אחד]:

* וביומי דרבי [בנו של רבן שמעון בן גמליאל] איסתעייא מילתיה ותרצינהו וכתבינהו והוי מילי¹⁴ דמתניתין * כמשה מפי¹⁵ הגבורה אמרן וכאות וכמופת דמיון ולאו מלביה חברינהו¹⁶ אלא [הנהן] מילי דהון גרסי הנהו¹⁷ ראשונים דלקמיה¹⁸. ומנא לן מדתנן¹⁹ מעשה וברק²⁰ בן זכאי בעוקצי תאנים ואמרין בגמרא מסתברא דבן זכאי דעלמא דאי²¹ ס"ד רבן יוחנן בן זכאי הכא קרי ליה²² בן זכאי [והכא קרי ליה רבן יוחנן בן זכאי]. ומקשינן והתניא²³ מעשה וברק * רבן יוחנן בן זכאי²⁴ בעוקצי תאנים ומסקינן אלא תלמיד היושב לפני רבו [הלל] הוה ואמר מילתא * ואיסתבר טעמיה²⁵ לרביה וקבעוה בשמיה. דאלמא מן ההוא זמן דהלל ושמאי דתנו²⁶ רבנן מעשה וברק בן זכאי בעוקצי תאנים תניא²⁷ רבי הכי [במתניתין] ולא שנייה²⁸. ועוד מדרתנן²⁹ כיצד מעברין את הערים ואמר ר' * איכא איניש דלשאל³⁰ להו לבני יהודה דדייקי לישנא³¹ מאברין תנן או מעברין תנן. דאלמא

טעמי דלקיטין להון. II. 3. דאיכתיבא. II. 2. טעמי דברים. II. 1.

בלא פחד ולא. II. 6. וממשלה. II. ושולטנות. O; ביד. II. 5. בבתי המקדש. II. 4.

בכל. II. 10. סנהדרין פ"ח ב' 9. חלוק. P. 8. דאורייתא כהלכה. II. 7. עקתא.

II. 14. דגריסין כולהון פה. II. 13. הוה שקלין וטריין. II. 12. הלל. E. 11. עיירות (ישראל. M.)

חברינן רבי. II. 16. כמפי. II. 15. וביומי ר' (איסתיענא p; איסתניא P.) מילתהון דמילי

רבן יוחנן. O. adds 20. סנהדרין מ"א א' 19. דקמיה. II. 18. ליה קצת הנך. II. 17.

II. 23. add. רבינו הקדוש. p; רבי. O. G. add 22. דמאי. G; מאי. O. 21.

קא תנו. II. 26. ואיסתברה ליה. II. 25. רבן גמליאל. P. 24. בהדיא.

מי איכא דשילי. II. 30. עירובין נ"ג ב' 29. מתנייה. E. 28. (ותניא. M.) והניח. II. 27.

בלישנא. O. 31.

[וחדא כי האי תנא]. ומשום הכי מפרשין¹ בגמרא² הא מני רבי פלוני היא. ואמרין מאן תנא להא דתנו רבנן וכו' במאן כי האי תנא³, ואמרין בכמה דוכתי⁴ מי ששנה זו לא שנה זו, ומדקדקין⁵ במתניתא⁶ במילתא ומילתא מינה ומוקמין⁷ רישא בחד תנא וסיפא בחד תנא⁸. והנך *מתנייתא בולהו מיקריין ברייתא⁹ בתר דתריין רבי מתניתין דילנא, והוו אמרין דברישא¹⁰ תלת *עשרי אנפי הוויין¹¹ בני רבנן במתניתין, [והוה רבי גמיר כולהון] כדגרסינן במס' נדרים¹² ר' הוה גמיר תליסר אנפי הלכתא אנמריה לר' חייא שבע [מינייהו] חלש רבי *ואיעקרו מינה¹³ אהדר ר' חייא שבעי קמיה והנך שית אחריני אודו [להו]. הוה ההוא קצרא דהוה שמע לרבי כד הוה גרים להו אול ר' חייא *ונגמרינהו קמי¹⁴ קצרא ואתא [ר' חייא] ואהדרינהו קמי רבי וכד הוה חזי רבי לההוא קצרא אמ' ליה אתה עשית אותי ואת חייא, ואיכא דאמרי הכי אמ' ליה אתה עשית את חייא וחייא עשה אותי. וכיון דהוא ר' דאיכא שינויאי כולי האי בתנויי דרבנן א'ע'ג דטעמיהו לחדא מילתא סלקין חש *דלא נפיש¹⁵ ואתי פסידא¹⁶ מינה דמילתא הואיל וחזא דקא ממעט ליבא וקא *מיסתם מעיין החכמה ונסתלקה תורה¹⁷, כההיא (דאמרין אי קמאי מלאכי אנן בני אינשי ואי קמאי בני אינשי אנן חמרי וכ) דאמר ר' יוחנן¹⁸ לבן של ראשונים כפתחו של אולם [ושל] אחרונים כפתחו של היכל ואמר' [מאן] ראשונים ר' עקיבא אחרונים ר' אלעזר בן שמוע, (ואמרו טובה צפרנן של ראשונים מבריסן של אחרונים), ואחסנוהי לר'¹⁹ מן שמיא [דהוה ליה תורה ו] גדולה והוו כייפין ליה מכל אחרין כולהו שני כההוא דאמרין²⁰ אמר רבה בריה דרבא ואיתימא ר' הילל בריה דר' ואלס מימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד וכו'²¹, ושקטו²² רבנן ביומי דרבי מכל שמדא *משום רחימותא דאיכא²³ *בין אנטונינוס ורבי²⁴ ואסכים²⁵ לתרוצי הילכתא *כי היכי דליגרסי רבנן²⁶ פה אחד [ולשון אחד] ולא ליגרום²⁷ כל חד וחד לישנא לנפשיה. משום דהנך ראשונים דקמי חרבן הבית לא (הוו) איצטריכו להבי הואיל *ותורה שבעל²⁸ פה היא ולא איתמרו להו

¹ E. פרשי.

² II. adds על כמה משנאות.

³ O. adds ודומיה.

⁴ II. מילי. ⁵ O. ומדקדקין דייקן. ⁶ II. אחרי (אחורי) מתניתא.

⁷ II. משנאות וכולהי הלן (הויאן). ⁸ II. adds. אחרינא הואיל. ⁹ II. ואפי' מוקמין.

¹⁰ II. בריתא. ¹¹ P. עשר אלפין. ¹² נדרים. ¹³ O. חלש רבי. ¹⁴ II. אגמור מן.

¹⁵ II. פסחא. ¹⁶ O. דלא (דלמא) נפיק. ¹⁷ II. ומסתלק שר של תורה.

¹⁸ II. עירובין נ"ג א. ¹⁹ II. add. עירובין נ"ג א. ²⁰ II. add. עירובין נ"ג א. ²¹ II. add. עירובין נ"ג א.

²² II. add. עירובין נ"ג א. ²³ II. add. עירובין נ"ג א. ²⁴ II. add. עירובין נ"ג א.

²⁵ II. add. עירובין נ"ג א. ²⁶ II. add. עירובין נ"ג א. ²⁷ II. add. עירובין נ"ג א.

²⁸ II. add. עירובין נ"ג א. ²⁹ II. add. עירובין נ"ג א. ³⁰ II. add. עירובין נ"ג א.

³¹ II. add. עירובין נ"ג א. ³² II. add. עירובין נ"ג א. ³³ II. add. עירובין נ"ג א.

³⁴ II. add. עירובין נ"ג א. ³⁵ II. add. עירובין נ"ג א. ³⁶ II. add. עירובין נ"ג א.

³⁷ II. add. עירובין נ"ג א. ³⁸ II. add. עירובין נ"ג א. ³⁹ II. add. עירובין נ"ג א.

⁴⁰ II. add. עירובין נ"ג א. ⁴¹ II. add. עירובין נ"ג א. ⁴² II. add. עירובין נ"ג א.

⁴³ II. add. עירובין נ"ג א. ⁴⁴ II. add. עירובין נ"ג א. ⁴⁵ II. add. עירובין נ"ג א.

⁴⁶ II. add. עירובין נ"ג א. ⁴⁷ II. add. עירובין נ"ג א. ⁴⁸ II. add. עירובין נ"ג א.

איש כפר חייטא *ותלמידים אחרים כגון ¹ ר' חייא שעלה מבבל ור' חנינא בר' חמא ור' אפס ור' גמליאל ור' שמעון בנו ² של רבנו [הקדוש] ור' ינאי והן הרביעו תורה הרבה. ובכל השנים הללו נתפרשו כל ההלכות שהיו תלויות בכל ³ המדרשות מאחר ⁴ ההפסד הגדול [שהיה בחרבן הבית] והספקות *שהיו להן ⁵ באותן המהומות. וכל החלוקות ⁶ שנולדו בשלש דורות הללו נפסקה הלכה ביניהן ⁷ ונודעו ביניהן דברי היחידים ודברי המרובים בטר דטרתי רבנן [בהן] טורתי נפיש ודקו [בהן] דוקא בטר דוקא ודקדקו [הרבה] על ⁸ השמועות והמשניות ⁹ [לתקנן]. *ולא אוסיפו על מימרא דקמאי מאנשי ¹⁰ כנסת הגדולה *אלא טרחו טרתי נפיש ודקו דקדוקי רברבי עד דאסיקו מאי דהוו אמרין הנך ראשונים ומאי דהוו עבדין עד דאיפשיטו להון כל ספקי דאית להו. ולא הוה חד מן הראשונים דכתב מדעם עד סוף ימיו ¹¹ דרבנו הקדוש. וכן נמי לא הוה גרסי כוליה בפה אחד ולשון אחד אלא טעמייהו הוו ידעין להו ¹². וכולהון דעת אחת [הוה] בהון [ולא הוה בגרסייהו פלוגתא וידעין] מאי דאיתיה דברי הכל ומאי דאית ביה פלוגתא ומאי דאיתיה ליחיד ומאי דאיתיה לרבים. ולא היו [להם] דברים מתוקנים ומישנה ידועה שהכל שונין אותה בפה אחד [ולשון אחד] אלא אותן הטעמים [והשמועות שהיו יודעים] א'ע"פ שהחכמים כולן [היו] שונין בהם כל אחד ואחד היה שונה ¹³ לתלמידיו *באי זה חבור שירצה באי זה דרך ¹⁴ שירצה. יש שאחזו דרך קצרה כדאמרין ¹⁵ משנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי *ותו אמרין ¹⁶ לעולם ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה ואית דתני כללות ¹⁷ ואית דתני פרטי *ואית דמרווחין ופשטין דמויי דמויי ¹⁸. וכל חד וחד מרבנן תני כדאתנייה רביה. האי מקדים להא מילתא והאי מאחר לה האי קייט ¹⁹ לישניה וחאי מרווח ליה. ואית נמי מאן דרביה יחיד דאמר מילתא ותני לה בסתמא א'ע"ג ידיע ליה דההוא ²⁰ יחיד הוא ואמרין ²¹ חייב אדם לומר בלשון רבו. ואיכא דתני מאי דמסתברא ליה חדא כי האי תנא

בבתי II. ³ בניו II. (not M.). ² ותלמידיו רבנן וחכמים אחרים II. ¹
 and שהיו II. ⁷ מחלוקות O. ⁶ שנולדו (שיוולדו) II. ⁵ מפחדו E. ⁴
 משמועות V.; ומשנאות II. ¹⁰ על כל and כל ⁹ בהן E. O. ⁸ שהיה.
 II. (See I. 8); ¹³ יומיא H.; יומי E. ¹² ולא דאסיפו . . . דמן אנשי II. ¹¹
 אלא הכין (להכי P.) טרחו (טרחון) הני טרתי ודקדקו עד דאסיקו מאי טעמא דהוון אמרין
 הנך ראשונים ומאי דהוו עבדין עד דאיפשיטו להון הנך ספקא דלא הוה אית לראשונים מנהון
 מדעם ועד סוף (סופיה) 'ומיהון (יומיה) דרבי' ליכא דכתב מדעם כל עיקר ולא נמי פה
 מתני; מישנ; מישנה ¹⁴. אחד ולשון אחד הוה גרסי רבנן אלא טעמי דהוה ידיע להון
 So H. O.; ¹⁷ עירובין ס"ב ב ¹⁶. איה דרך שירצה ובאיה דבור שירצה II. ¹⁵
 ואית דפרטין ומרווחין ופשטין II. ¹⁰ כללי; כלל ¹⁸. פסחים ג' ב. ואמרין others
 עדיות א ג ²². דהוא יחיד O. ²¹ קאיט II. ²⁰ דומי דומי.

יהודה בן בבא שמו שאלמלא הוא בטלו דיני קנסות מיישראל שפעם אחת גזרה מלכות הרשעה שמד על ישראל שכל הסומך יהרג וכל הנסמך יהרג ועיר שסומכין בה תחרב * ותחום שסומכין בה תעקר¹ מה עשה ר' יהודה בן בבא הלך וישב לו בין שני הרים גדולים ובין שתי עיירות גדולות בין אושא לשפרעם וסמך שם חמישה זקנים ר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי ור' שמעון ור' אלעזר בן שמעון ורב אויא מוסף אף ר' נחמיה, ומקשינן והא אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן כל האומר ר' עקיבא לא סמכו לר' מאיר אינו אלא טועה ואמרינן² סמכיה ר' עקיבא ולא קבלוה³ דינוק הוה והדר סמכיה ר' יהודה בן בבא וקבלוה, ובהדין דרא⁴ הוי רש"ב ג' נשיא ועלה ר' נתן מבבל והוה אב ב"ד כדמפ' בסוף גמרא הוריות⁵ אמר ליה רש"ב ג' לר' נתן נהי דאהני לך קמרא דאבוכ לשוויי⁶ אב ב"ד למהוי נשיא מי אהני לך, ור' מאיר היה⁷ חכם הדור כדמפרש התם (נמי) כד הוה עיילי ר' נתן ור' מאיר [לבי מדרשא] הוה קיימא כלה מתיבתא מקמייהו, * והוה נמי⁸ חכמים גדולים [בההוא דרא דרביצו אורייתא תדירא] כגון ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא ור' יהושע בן קרחא⁹ ור' אלעזר בן יהודה ור' שמעון בן יהודה ור' אלעזר בר' שמעון ור' יעקב איש כפר חיטיא ור' פרידא ור' פדת קדמאה ור' זכריה בן הקצב ור' מתאי בן חרש ור' אלעזר בן ירמיה וחנון בן פנחס ואבא חנין ופלימו וסומכוס ור' שמעון בן אלעזר ור' חנינא בן גמליאל¹⁰ * ור' יהודה בן גמלא¹¹ ור' אלעזר בן תדאי ור' פנחס בן יאיר ור' יעקב¹² בן דוסאי ואיסי בן יהודה ור' חנינא בן חסניא ור' ישבב הסופר ור' אלעזר הקפר ור' ראובן האיטרובולי וחכמים שעמחם, * ובל ימוי¹³ של רש"ב ג' גדל רבנו הקדוש בנו * לתלמוד תורה¹⁴ דקא אמרינן¹⁵ כד הוה יתבי רש"ב ג' ור' יהושע בן קרחא אספסלי הוה יתבי קמייהו רבי ור' אלעזר בר' שמעון [והוה] מוקשי ומפרקי אמרו מימיהם אנו שותים והן יושבין על גבי קרקע בנו¹⁶ להו ספסלי ואסקינהו ושמש רבי אותם החכמים דאמר ר' כשהיינו למדים תורה אצל ר' שמעון בתקוע וכו', והלכתא דמתניתין מנהון גמר דאמר ר' כשהלכתי ללמוד תורה אצל ר' אלעזר בן שמעון¹⁷ חברו עלי תלמידיו כתרנגולים של בית בוקיא ולא הניחוני ללמוד אלא דבר אחד במשנתנו אנדרוניס חייבין עליו סקילה כזכר, וכד מלך¹⁸ בתר אביו הוה בהדיה בנוה¹⁹ של אותם החכמים כגון ר' ישמעאל בר' יוסי ור' יוסי בר' יהודה ור' יעקב

¹ Some יעקרו... ותחומין. ² ומסקינן II. ³ קבלוהו II. ⁴ דהוה E; ⁵ II. למהוי. ⁶ לשוייך O. E. ⁷ [י"ג ב] דהוראות II; דיבמות O. ⁸ דור II. ורביצו II. adds נמי היו. O; והוה איתי [תמן] נמי II. ⁹ הוא שהיה. ¹⁰ So all except M. ¹¹ Some omit; E. ¹² גמליאל. ¹³ עבדי P. p. ¹⁴ ב"מ פ"ד ב. ¹⁵ בתורה II. ¹⁶ ובימי II. ¹⁷ עקיבא E. ¹⁸ והוה בהדי רבי II. ¹⁹ וחביריו O. ²⁰ יבמות פ"ד א. ²¹ שבת ק"ז ב. ²² ר' O. adds. ²³ כד מלך.

עדיין¹ ר' דוסא בן הרבנים ואחריני נמי מהנך² ראשונים והות פלוגתא בין בית שמאי ובין בית הלל. וא'ע'ג דאדחו³ בית שמאי ונקבעה לכל הלכה כבית הלל הות פלוגתא בדורו של רבן גמליאל בדברים אחרים בין ר' אלעזר דהוי שמותי⁴ ובין ר' יהושע דאינון תלמידי רבן יוחנן בן זכאי. והווי נמי בההוא דרא⁵ ר' יוסי הגלילי ור' אלעזר בן עזריה ור' יוחנן בן נורי ור' יוחנן בן ברוקא ור' חנינא בן תרדיון ור' אלעזר חסמא ואבא הלפתא ור' יוסי בן קיסמא ולפניהם שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא ורבנן [אחריני] נפישו דהווי בההוא דרא ושנים להם שהיו תלמידיהם * וחביריהם. והיו בימיהם⁶ כגון ר' עקיבא ור' אלעזר המודעי ור' יהודה בן בבא ור' ישמעאל. ועד⁷ אותה שעה היה ר' יהודה בנציבין⁸ וא'ע'פ שהיה * ר' יהודה בנציבין בזמן הבית היה עדיין אחר חרבן הבית שם⁹. וזמן חשוב היה שהוא אחר שקיטתן מחרבן הבית. ובאותו זמן ישבו לאחוז הלכותיהן * שהיו אבודות¹⁰ בשגשוג חחרבן והשמד ומחלוקת ב"ש וב"ה. והווי נפישין רבנן בההיא עידנא¹¹ מנהון [איכא] רבואתא דאית להו ספסלי בי מדרשא ויתבו בהו וזיננהו איכא רבנן [אחריני דיתבי] קדמיהון¹². וביזמא דאיתוקם ר' אלעזר בן עזריה אמרינן¹³ ההוא יומא איתוספו¹⁴ כמה ספסלי בי מדרשא ואמר ר' יוחנן פלוגי בה אבא יוסי בן דוסתאי¹⁵ ורבנן חד אמר ארבעה מאה ספסלי וחד אמר שבע מאה¹⁶ * וכד איתוסף הכי כמה הוה העיקר¹⁷. ומסר ר' עקיבא את עצמו [להריגה] אחר שנפטר ר' יוסי בן קיסמא. ונהרג ר' חנינא בן תרדיון ונתמעטה החכמה [אחריהם]. והעמיד [רבי עקיבא] תלמידים הרבה והוה שמדא על התלמידים של ר' עקיבא והוה סמכא דישאל על התלמידים שנים¹⁸ של ר' עקיבא דאמור¹⁹ רבנן שנים עשר אלף זוגות²⁰ תלמידים היו לו לר' עקיבא מנבת ועד אנטיפטרס וכולן מתו מפסח ועד עצרת²¹ והיה העולם שמים והולך עד שבאו²² אצל רבותינו שבדרום ושנאה²³ להם ר' מאיר ורבי יוסי ורבי יהודה ורבי שמעון ור' אלעזר בן שמעון והם העמידו באותה שעה כדאיתא ביבמות²⁴. ור' מאיר הוה גמיר וחרוף ומחדד טפי מכולהון וסמכיה ר' עקיבא * וא'ע'ג דיניק הוי. וסמכין לשארא בתר ר' עקיבא ר' יהודה²⁵ בן בבא והור סמכיה לר' מאיר דאמרינן²⁶ אמר רב יהודה אמר רב [ברם] זכור²⁷ אותו האיט לטוב ורבי

¹ p. ועדיין הוא איכא. ² מההוא; מן הנהו. ³ דאודו. ⁴ V. שמתי. ⁵ M. p. ⁶ Some. ונהו חבירים בימיהם. ⁷ II. בההוא (באותו) זמן. ⁸ II. שמות; שמותיה כאלו אובדות. ⁹ II. וא'ע'פ שהיה בפני הבית. ¹⁰ II. דנציבין קיים. ¹¹ O. ועוד. ¹² P. איתוספא. ¹³ II. זמן. ¹⁴ P. ברכות כ"ח א. ¹⁵ II. דקדמיהון. ¹⁶ E. adds [כ"ח א]. ¹⁷ G. P. omit. ¹⁸ p. אסו; אסא. ¹⁹ Some omit. ²⁰ P. p. V. add. ²¹ Some omit. ²² P. p. V. add. ²³ Some omit. ²⁴ Some omit. ²⁵ P. p. V. add. ²⁶ Some omit. ²⁷ O. adds. ²⁸ O. adds. ²⁹ O. adds. ³⁰ O. adds. ³¹ O. adds. ³² O. adds. ³³ O. adds. ³⁴ O. adds. ³⁵ O. adds. ³⁶ O. adds. ³⁷ O. adds. ³⁸ O. adds. ³⁹ O. adds. ⁴⁰ O. adds. ⁴¹ O. adds. ⁴² O. adds. ⁴³ O. adds. ⁴⁴ O. adds. ⁴⁵ O. adds. ⁴⁶ O. adds. ⁴⁷ O. adds. ⁴⁸ O. adds. ⁴⁹ O. adds. ⁵⁰ O. adds. ⁵¹ O. adds. ⁵² O. adds. ⁵³ O. adds. ⁵⁴ O. adds. ⁵⁵ O. adds. ⁵⁶ O. adds. ⁵⁷ O. adds. ⁵⁸ O. adds. ⁵⁹ O. adds. ⁶⁰ O. adds. ⁶¹ O. adds. ⁶² O. adds. ⁶³ O. adds. ⁶⁴ O. adds. ⁶⁵ O. adds. ⁶⁶ O. adds. ⁶⁷ O. adds. ⁶⁸ O. adds. ⁶⁹ O. adds. ⁷⁰ O. adds. ⁷¹ O. adds. ⁷² O. adds. ⁷³ O. adds. ⁷⁴ O. adds. ⁷⁵ O. adds. ⁷⁶ O. adds. ⁷⁷ O. adds. ⁷⁸ O. adds. ⁷⁹ O. adds. ⁸⁰ O. adds. ⁸¹ O. adds. ⁸² O. adds. ⁸³ O. adds. ⁸⁴ O. adds. ⁸⁵ O. adds. ⁸⁶ O. adds. ⁸⁷ O. adds. ⁸⁸ O. adds. ⁸⁹ O. adds. ⁹⁰ O. adds. ⁹¹ O. adds. ⁹² O. adds. ⁹³ O. adds. ⁹⁴ O. adds. ⁹⁵ O. adds. ⁹⁶ O. adds. ⁹⁷ O. adds. ⁹⁸ O. adds. ⁹⁹ O. adds. ¹⁰⁰ O. adds. ¹⁰¹ O. adds. ¹⁰² O. adds. ¹⁰³ O. adds. ¹⁰⁴ O. adds. ¹⁰⁵ O. adds. ¹⁰⁶ O. adds. ¹⁰⁷ O. adds. ¹⁰⁸ O. adds. ¹⁰⁹ O. adds. ¹¹⁰ O. adds. ¹¹¹ O. adds. ¹¹² O. adds. ¹¹³ O. adds. ¹¹⁴ O. adds. ¹¹⁵ O. adds. ¹¹⁶ O. adds. ¹¹⁷ O. adds. ¹¹⁸ O. adds. ¹¹⁹ O. adds. ¹²⁰ O. adds. ¹²¹ O. adds. ¹²² O. adds. ¹²³ O. adds. ¹²⁴ O. adds. ¹²⁵ O. adds. ¹²⁶ O. adds. ¹²⁷ O. adds. ¹²⁸ O. adds. ¹²⁹ O. adds. ¹³⁰ O. adds. ¹³¹ O. adds. ¹³² O. adds. ¹³³ O. adds. ¹³⁴ O. adds. ¹³⁵ O. adds. ¹³⁶ O. adds. ¹³⁷ O. adds. ¹³⁸ O. adds. ¹³⁹ O. adds. ¹⁴⁰ O. adds. ¹⁴¹ O. adds. ¹⁴² O. adds. ¹⁴³ O. adds. ¹⁴⁴ O. adds. ¹⁴⁵ O. adds. ¹⁴⁶ O. adds. ¹⁴⁷ O. adds. ¹⁴⁸ O. adds. ¹⁴⁹ O. adds. ¹⁵⁰ O. adds. ¹⁵¹ O. adds. ¹⁵² O. adds. ¹⁵³ O. adds. ¹⁵⁴ O. adds. ¹⁵⁵ O. adds. ¹⁵⁶ O. adds. ¹⁵⁷ O. adds. ¹⁵⁸ O. adds. ¹⁵⁹ O. adds. ¹⁶⁰ O. adds. ¹⁶¹ O. adds. ¹⁶² O. adds. ¹⁶³ O. adds. ¹⁶⁴ O. adds. ¹⁶⁵ O. adds. ¹⁶⁶ O. adds. ¹⁶⁷ O. adds. ¹⁶⁸ O. adds. ¹⁶⁹ O. adds. ¹⁷⁰ O. adds. ¹⁷¹ O. adds. ¹⁷² O. adds. ¹⁷³ O. adds. ¹⁷⁴ O. adds. ¹⁷⁵ O. adds. ¹⁷⁶ O. adds. ¹⁷⁷ O. adds. ¹⁷⁸ O. adds. ¹⁷⁹ O. adds. ¹⁸⁰ O. adds. ¹⁸¹ O. adds. ¹⁸² O. adds. ¹⁸³ O. adds. ¹⁸⁴ O. adds. ¹⁸⁵ O. adds. ¹⁸⁶ O. adds. ¹⁸⁷ O. adds. ¹⁸⁸ O. adds. ¹⁸⁹ O. adds. ¹⁹⁰ O. adds. ¹⁹¹ O. adds. ¹⁹² O. adds. ¹⁹³ O. adds. ¹⁹⁴ O. adds. ¹⁹⁵ O. adds. ¹⁹⁶ O. adds. ¹⁹⁷ O. adds. ¹⁹⁸ O. adds. ¹⁹⁹ O. adds. ²⁰⁰ O. adds. ²⁰¹ O. adds. ²⁰² O. adds. ²⁰³ O. adds. ²⁰⁴ O. adds. ²⁰⁵ O. adds. ²⁰⁶ O. adds. ²⁰⁷ O. adds. ²⁰⁸ O. adds. ²⁰⁹ O. adds. ²¹⁰ O. adds. ²¹¹ O. adds. ²¹² O. adds. ²¹³ O. adds. ²¹⁴ O. adds. ²¹⁵ O. adds. ²¹⁶ O. adds. ²¹⁷ O. adds. ²¹⁸ O. adds. ²¹⁹ O. adds. ²²⁰ O. adds. ²²¹ O. adds. ²²² O. adds. ²²³ O. adds. ²²⁴ O. adds. ²²⁵ O. adds. ²²⁶ O. adds. ²²⁷ O. adds. ²²⁸ O. adds. ²²⁹ O. adds. ²³⁰ O. adds. ²³¹ O. adds. ²³² O. adds. ²³³ O. adds. ²³⁴ O. adds. ²³⁵ O. adds. ²³⁶ O. adds. ²³⁷ O. adds. ²³⁸ O. adds. ²³⁹ O. adds. ²⁴⁰ O. adds. ²⁴¹ O. adds. ²⁴² O. adds. ²⁴³ O. adds. ²⁴⁴ O. adds. ²⁴⁵ O. adds. ²⁴⁶ O. adds. ²⁴⁷ O. adds. ²⁴⁸ O. adds. ²⁴⁹ O. adds. ²⁵⁰ O. adds. ²⁵¹ O. adds. ²⁵² O. adds. ²⁵³ O. adds. ²⁵⁴ O. adds. ²⁵⁵ O. adds. ²⁵⁶ O. adds. ²⁵⁷ O. adds. ²⁵⁸ O. adds. ²⁵⁹ O. adds. ²⁶⁰ O. adds. ²⁶¹ O. adds. ²⁶² O. adds. ²⁶³ O. adds. ²⁶⁴ O. adds. ²⁶⁵ O. adds. ²⁶⁶ O. adds. ²⁶⁷ O. adds. ²⁶⁸ O. adds. ²⁶⁹ O. adds. ²⁷⁰ O. adds. ²⁷¹ O. adds. ²⁷² O. adds. ²⁷³ O. adds. ²⁷⁴ O. adds. ²⁷⁵ O. adds. ²⁷⁶ O. adds. ²⁷⁷ O. adds. ²⁷⁸ O. adds. ²⁷⁹ O. adds. ²⁸⁰ O. adds. ²⁸¹ O. adds. ²⁸² O. adds. ²⁸³ O. adds. ²⁸⁴ O. adds. ²⁸⁵ O. adds. ²⁸⁶ O. adds. ²⁸⁷ O. adds. ²⁸⁸ O. adds. ²⁸⁹ O. adds. ²⁹⁰ O. adds. ²⁹¹ O. adds. ²⁹² O. adds. ²⁹³ O. adds. ²⁹⁴ O. adds. ²⁹⁵ O. adds. ²⁹⁶ O. adds. ²⁹⁷ O. adds. ²⁹⁸ O. adds. ²⁹⁹ O. adds. ³⁰⁰ O. adds. ³⁰¹ O. adds. ³⁰² O. adds. ³⁰³ O. adds. ³⁰⁴ O. adds. ³⁰⁵ O. adds. ³⁰⁶ O. adds. ³⁰⁷ O. adds. ³⁰⁸ O. adds. ³⁰⁹ O. adds. ³¹⁰ O. adds. ³¹¹ O. adds. ³¹² O. adds. ³¹³ O. adds. ³¹⁴ O. adds. ³¹⁵ O. adds. ³¹⁶ O. adds. ³¹⁷ O. adds. ³¹⁸ O. adds. ³¹⁹ O. adds. ³²⁰ O. adds. ³²¹ O. adds. ³²² O. adds. ³²³ O. adds. ³²⁴ O. adds. ³²⁵ O. adds. ³²⁶ O. adds. ³²⁷ O. adds. ³²⁸ O. adds. ³²⁹ O. adds. ³³⁰ O. adds. ³³¹ O. adds. ³³² O. adds. ³³³ O. adds. ³³⁴ O. adds. ³³⁵ O. adds. ³³⁶ O. adds. ³³⁷ O. adds. ³³⁸ O. adds. ³³⁹ O. adds. ³⁴⁰ O. adds. ³⁴¹ O. adds. ³⁴² O. adds. ³⁴³ O. adds. ³⁴⁴ O. adds. ³⁴⁵ O. adds. ³⁴⁶ O. adds. ³⁴⁷ O. adds. ³⁴⁸ O. adds. ³⁴⁹ O. adds. ³⁵⁰ O. adds. ³⁵¹ O. adds. ³⁵² O. adds. ³⁵³ O. adds. ³⁵⁴ O. adds. ³⁵⁵ O. adds. ³⁵⁶ O. adds. ³⁵⁷ O. adds. ³⁵⁸ O. adds. ³⁵⁹ O. adds. ³⁶⁰ O. adds. ³⁶¹ O. adds. ³⁶² O. adds. ³⁶³ O. adds. ³⁶⁴ O. adds. ³⁶⁵ O. adds. ³⁶⁶ O. adds. ³⁶⁷ O. adds. ³⁶⁸ O. adds. ³⁶⁹ O. adds. ³⁷⁰ O. adds. ³⁷¹ O. adds. ³⁷² O. adds. ³⁷³ O. adds. ³⁷⁴ O. adds. ³⁷⁵ O. adds. ³⁷⁶ O. adds. ³⁷⁷ O. adds. ³⁷⁸ O. adds. ³⁷⁹ O. adds. ³⁸⁰ O. adds. ³⁸¹ O. adds. ³⁸² O. adds. ³⁸³ O. adds. ³⁸⁴ O. adds. ³⁸⁵ O. adds. ³⁸⁶ O. adds. ³⁸⁷ O. adds. ³⁸⁸ O. adds. ³⁸⁹ O. adds. ³⁹⁰ O. adds. ³⁹¹ O. adds. ³⁹² O. adds. ³⁹³ O. adds. ³⁹⁴ O. adds. ³⁹⁵ O. adds. ³⁹⁶ O. adds. ³⁹⁷ O. adds. ³⁹⁸ O. adds. ³⁹⁹ O. adds. ⁴⁰⁰ O. adds. ⁴⁰¹ O. adds. ⁴⁰² O. adds. ⁴⁰³ O. adds. ⁴⁰⁴ O. adds. ⁴⁰⁵ O. adds. ⁴⁰⁶ O. adds. ⁴⁰⁷ O. adds. ⁴⁰⁸ O. adds. ⁴⁰⁹ O. adds. ⁴¹⁰ O. adds. ⁴¹¹ O. adds. ⁴¹² O. adds. ⁴¹³ O. adds. ⁴¹⁴ O. adds. ⁴¹⁵ O. adds. ⁴¹⁶ O. adds. ⁴¹⁷ O. adds. ⁴¹⁸ O. adds. ⁴¹⁹ O. adds. ⁴²⁰ O. adds. ⁴²¹ O. adds. ⁴²² O. adds. ⁴²³ O. adds. ⁴²⁴ O. adds. ⁴²⁵ O. adds. ⁴²⁶ O. adds. ⁴²⁷ O. adds. ⁴²⁸ O. adds. ⁴²⁹ O. adds. ⁴³⁰ O. adds. ⁴³¹ O. adds. ⁴³² O. adds. ⁴³³ O. adds. ⁴³⁴ O. adds. ⁴³⁵ O. adds. ⁴³⁶ O. adds. ⁴³⁷ O. adds. ⁴³⁸ O. adds. ⁴³⁹ O. adds. ⁴⁴⁰ O. adds. ⁴⁴¹ O. adds. ⁴⁴² O. adds. ⁴⁴³ O. adds. ⁴⁴⁴ O. adds. ⁴⁴⁵ O. adds. ⁴⁴⁶ O. adds. ⁴⁴⁷ O. adds. ⁴⁴⁸ O. adds. ⁴⁴⁹ O. adds. ⁴⁵⁰ O. adds. ⁴⁵¹ O. adds. ⁴⁵² O. adds. ⁴⁵³ O. adds. ⁴⁵⁴ O. adds. ⁴⁵⁵ O. adds. ⁴⁵⁶ O. adds. ⁴⁵⁷ O. adds. ⁴⁵⁸ O. adds. ⁴⁵⁹ O. adds. ⁴⁶⁰ O. adds. ⁴⁶¹ O. adds. ⁴⁶² O. adds. ⁴⁶³ O. adds. ⁴⁶⁴ O. adds. ⁴⁶⁵ O. adds. ⁴⁶⁶ O. adds. ⁴⁶⁷ O. adds. ⁴⁶⁸ O. adds. ⁴⁶⁹ O. adds. ⁴⁷⁰ O. adds. ⁴⁷¹ O. adds. ⁴⁷² O. adds. ⁴⁷³ O. adds. ⁴⁷⁴ O. adds. ⁴⁷⁵ O. adds. ⁴⁷⁶ O. adds. ⁴⁷⁷ O. adds. ⁴⁷⁸ O. adds. ⁴⁷⁹ O. adds. ⁴⁸⁰ O. adds. ⁴⁸¹ O. adds. ⁴⁸² O. adds. ⁴⁸³ O. adds. ⁴⁸⁴ O. adds. ⁴⁸⁵ O. adds. ⁴⁸⁶ O. adds. ⁴⁸⁷ O. adds. ⁴⁸⁸ O. adds. ⁴⁸⁹ O. adds. ⁴⁹⁰ O. adds. ⁴⁹¹ O. adds. ⁴⁹² O. adds. ⁴⁹³ O. adds. ⁴⁹⁴ O. adds. ⁴⁹⁵ O. adds. ⁴⁹⁶ O. adds. ⁴⁹⁷ O. adds. ⁴⁹⁸ O. adds. ⁴⁹⁹ O. adds. ⁵⁰⁰ O. adds. ⁵⁰¹ O. adds. ⁵⁰² O. adds. ⁵⁰³ O. adds. ⁵⁰⁴ O. adds. ⁵⁰⁵ O. adds. ⁵⁰⁶ O. adds. ⁵⁰⁷ O. adds. ⁵⁰⁸ O. adds. ⁵⁰⁹ O. adds. ⁵¹⁰ O. adds. ⁵¹¹ O. adds. ⁵¹² O. adds. ⁵¹³ O. adds. ⁵¹⁴ O. adds. ⁵¹⁵ O. adds. ⁵¹⁶ O. adds. ⁵¹⁷ O. adds. ⁵¹⁸ O. adds. ⁵¹⁹ O. adds. ⁵²⁰ O. adds. ⁵²¹ O. adds. ⁵²² O. adds. ⁵²³ O. adds. ⁵²⁴ O. adds. ⁵²⁵ O. adds. ⁵²⁶ O. adds. ⁵²⁷ O. adds. ⁵²⁸ O. adds. ⁵²⁹ O. adds. ⁵³⁰ O. adds. ⁵³¹ O. adds. ⁵³² O. adds. ⁵³³ O. adds. ⁵³⁴ O. adds. ⁵³⁵ O. adds. ⁵³⁶ O. adds. ⁵³⁷ O. adds. ⁵³⁸ O. adds. ⁵³⁹ O. adds. ⁵⁴⁰ O. adds. ⁵⁴¹ O. adds. ⁵⁴² O. adds. ⁵⁴³ O. adds. ⁵⁴⁴ O. adds. ⁵⁴⁵ O. adds. ⁵⁴⁶ O. adds. ⁵⁴⁷ O. adds. ⁵⁴⁸ O. adds. ⁵⁴⁹ O. adds. ⁵⁵⁰ O. adds. ⁵⁵¹ O. adds. ⁵⁵² O. adds. ⁵⁵³ O. adds. ⁵⁵⁴ O. adds. ⁵⁵⁵ O. adds. ⁵⁵⁶ O. adds. ⁵⁵⁷ O. adds. ⁵⁵⁸ O. adds. ⁵⁵⁹ O. adds. ⁵⁶⁰ O. adds. ⁵⁶¹ O. adds. ⁵⁶² O. adds. ⁵⁶³ O. adds. ⁵⁶⁴ O. adds. ⁵⁶⁵ O. adds. ⁵⁶⁶ O. adds. ⁵⁶⁷ O. adds. ⁵⁶⁸ O. adds. ⁵⁶⁹ O. adds. ⁵⁷⁰ O. adds. ⁵⁷¹ O. adds. ⁵⁷² O. adds. ⁵⁷³ O. adds. ⁵⁷⁴ O. adds. ⁵⁷⁵ O. adds. ⁵⁷⁶ O. adds. ⁵⁷⁷ O. adds. ⁵⁷⁸ O. adds. ⁵⁷⁹ O. adds. ⁵⁸⁰ O. adds. ⁵⁸¹ O. adds. ⁵⁸² O. adds. ⁵⁸³ O. adds. ⁵⁸⁴ O. adds. ⁵⁸⁵ O. adds. ⁵⁸⁶ O. adds. ⁵⁸⁷ O. adds. ⁵⁸⁸ O. adds. ⁵⁸⁹ O. adds. ⁵⁹⁰ O. adds. ⁵⁹¹ O. adds. ⁵⁹² O. adds. ⁵⁹³ O. adds. ⁵⁹⁴ O. adds. ⁵⁹⁵ O. adds. ⁵⁹⁶ O. adds. ⁵⁹⁷ O. adds. ⁵⁹⁸ O. adds. ⁵⁹⁹ O. adds. ⁶⁰⁰ O. adds. ⁶⁰¹ O. adds. ⁶⁰² O. adds. ⁶⁰³ O. adds. ⁶⁰⁴ O. adds. ⁶⁰⁵ O. adds. ⁶⁰⁶ O. adds. ⁶⁰⁷ O. adds. ⁶⁰⁸ O. adds. ⁶⁰⁹ O. adds. ⁶¹⁰ O. adds. ⁶¹¹ O. adds. ⁶¹² O. adds. ⁶¹³ O. adds. ⁶¹⁴ O. adds. ⁶¹⁵ O. adds. ⁶¹⁶ O. adds. ⁶¹⁷ O. adds. ⁶¹⁸ O. adds. ⁶¹⁹ O. adds. ⁶²⁰ O. adds. ⁶²¹ O. adds. ⁶²² O. adds. ⁶²³ O. adds. ⁶²⁴ O. adds. ⁶²⁵ O. adds. ⁶²⁶ O. adds. ⁶²⁷ O. adds. ⁶²⁸ O. adds. ⁶²⁹ O. adds. ⁶³⁰ O. adds. ⁶³¹ O. adds. ⁶³² O. adds. ⁶³³ O. adds. ⁶³⁴ O. adds. ⁶³⁵ O. adds. ⁶³⁶ O. adds. ⁶³⁷ O. adds. ⁶³⁸ O. adds. ⁶³⁹ O. adds. ⁶⁴⁰ O. adds. ⁶⁴¹ O. adds. ⁶⁴² O. adds. ⁶⁴³ O. adds. ⁶⁴⁴ O. adds. ⁶⁴⁵ O. adds. ⁶⁴⁶ O. adds. ⁶⁴⁷ O. adds. ⁶⁴⁸ O. adds. ⁶⁴⁹ O. adds. ⁶⁵⁰ O. adds. ⁶⁵¹ O. adds. ⁶⁵² O. adds. ⁶⁵³ O. adds. ⁶⁵⁴ O. adds. ⁶⁵⁵ O. adds. ⁶⁵⁶ O. adds. ⁶⁵⁷ O. adds. ⁶⁵⁸ O. adds. ⁶⁵⁹ O. adds. ⁶⁶⁰ O. adds. ⁶⁶¹ O. adds. ⁶⁶² O. adds. ⁶⁶³ O. adds. ⁶⁶⁴ O. adds. ⁶⁶⁵ O. adds. ⁶⁶⁶ O. adds. ⁶⁶⁷ O. adds. ⁶⁶⁸ O. adds. ⁶⁶⁹ O. adds. ⁶⁷⁰ O. adds. ⁶⁷¹ O. adds. ⁶⁷² O. adds. ⁶⁷³ O. adds. ⁶⁷⁴ O. adds. ⁶⁷⁵ O. adds. ⁶⁷⁶ O. adds. ⁶⁷⁷ O. adds. ⁶⁷⁸ O. adds. ⁶⁷⁹ O. adds. ⁶⁸⁰ O. adds. ⁶⁸¹ O. adds. ⁶⁸² O. adds. ⁶⁸³ O. adds. ⁶⁸⁴ O. adds. ⁶⁸⁵ O. adds. ⁶⁸⁶ O. adds. ⁶⁸⁷ O. adds. ⁶⁸⁸ O. adds. ⁶⁸⁹ O. adds. ⁶⁹⁰ O. adds. ⁶⁹¹ O. adds. ⁶⁹² O. adds. ⁶⁹³ O. adds. ⁶⁹⁴ O. adds. ⁶⁹⁵ O. adds. ⁶⁹⁶ O. adds. ⁶⁹⁷ O. adds. ⁶⁹⁸ O. adds. ⁶⁹⁹ O. adds. ⁷⁰⁰ O. adds. ⁷⁰¹ O. adds. ⁷⁰² O. adds. ⁷⁰³ O. adds. ⁷⁰⁴ O. adds. ⁷⁰⁵ O. adds. ⁷⁰⁶ O. adds. ⁷⁰⁷ O. adds. ⁷⁰⁸ O. adds. ⁷⁰⁹ O. adds. ⁷¹⁰ O. adds. ⁷¹¹ O. adds. ⁷¹² O. adds. ⁷¹³ O. adds. ⁷¹⁴ O. adds. ⁷¹⁵ O. adds. ⁷¹⁶ O. adds. ⁷¹⁷ O. adds. ⁷¹⁸ O. adds. ⁷¹⁹ O. adds. ⁷²⁰ O. adds. ⁷²¹ O. adds. ⁷²² O. adds. ⁷²³ O. adds. ⁷²⁴ O. adds. ⁷²⁵ O. adds. ⁷²⁶ O. adds. ⁷²⁷ O. adds. ⁷²⁸ O. adds. ⁷²⁹ O. adds. ⁷³⁰ O. adds. ⁷³¹ O. adds. ⁷³² O. adds. ⁷³³ O. adds. ⁷³⁴ O. adds. ⁷³⁵ O. adds. ⁷³⁶ O. adds. ⁷³⁷ O. adds. ⁷³⁸ O. adds. ⁷³⁹ O. adds. ⁷⁴⁰ O. adds. ⁷⁴¹ O. adds. ⁷⁴² O. adds. ⁷⁴³ O. adds. ⁷⁴⁴ O. adds. ⁷⁴⁵ O. adds. ⁷⁴⁶ O. adds. ⁷⁴⁷ O. adds. ⁷⁴⁸ O. adds. ⁷⁴⁹ O. adds. ⁷⁵⁰ O. adds. ⁷⁵¹ O. adds. ⁷⁵² O. adds. ⁷⁵³ O. adds. ⁷⁵⁴ O. adds. ⁷⁵⁵ O. adds. ⁷⁵⁶ O. adds. ⁷⁵⁷ O. adds. ⁷⁵⁸ O. adds. ⁷⁵⁹ O. adds. ⁷⁶⁰ O. adds. ⁷⁶¹ O. adds. ⁷⁶² O. adds. ⁷⁶³ O. adds. ⁷⁶⁴ O. adds. ⁷⁶⁵ O. adds. ⁷⁶⁶ O. adds. ⁷⁶⁷ O. adds. ⁷⁶⁸ O. adds. ⁷⁶⁹ O. adds. ⁷⁷⁰ O. adds. ⁷⁷¹ O. adds. ⁷⁷² O. adds. ⁷⁷³ O. adds. ⁷⁷⁴ O. adds. ⁷⁷⁵ O. adds. ⁷⁷⁶ O. adds. ⁷⁷⁷ O. adds. ⁷⁷⁸ O. adds. ⁷⁷⁹ O. adds. ⁷⁸⁰ O. adds. ⁷⁸¹ O. adds. ⁷⁸² O. adds. ⁷⁸³ O. adds. ⁷⁸⁴ O. adds. ⁷⁸⁵ O. adds. ⁷⁸⁶ O. adds. ⁷⁸⁷ O. adds. ⁷⁸⁸ O. adds. ⁷⁸⁹ O. adds. ⁷⁹⁰ O. adds. ⁷⁹¹ O. adds. ⁷⁹² O. adds. ⁷⁹³ O. adds. ⁷⁹⁴ O. adds. ⁷⁹⁵ O. adds. ⁷⁹⁶ O. adds. ⁷⁹⁷ O. adds. ⁷⁹⁸ O. adds. ⁷⁹⁹ O. adds. ⁸⁰⁰ O. adds. ⁸⁰¹ O. adds. ⁸⁰² O. adds. ⁸⁰³ O. adds. ⁸⁰⁴ O. adds. ⁸⁰⁵ O. adds. ⁸⁰⁶ O. adds. ⁸⁰⁷ O. adds. ⁸⁰⁸ O. adds. ⁸⁰⁹ O. adds. ⁸¹⁰ O. adds. ⁸¹¹ O. adds. ⁸¹² O. adds. ⁸¹³ O. adds. ⁸¹⁴ O. adds. ⁸¹⁵ O. adds. ⁸¹⁶ O. adds. ⁸¹⁷ O. adds. ⁸¹⁸ O. adds. ⁸¹⁹ O. adds. ⁸²⁰ O. adds. ⁸²¹ O. adds. ⁸²² O. adds. ⁸²³ O. adds. ⁸²⁴ O. adds. ⁸²⁵ O. adds. ⁸²⁶ O. adds. ⁸²⁷ O. adds. ⁸²⁸ O. adds. ⁸²⁹ O. adds. ⁸³⁰ O. adds. ⁸³¹ O. adds. ⁸³² O. adds. ⁸³³ O. adds. ⁸³⁴ O. adds. ⁸³⁵ O. adds. ⁸³⁶ O. adds. ⁸³⁷ O. adds. ⁸³⁸ O. adds. ⁸³⁹ O. adds. ⁸⁴⁰ O. adds. ⁸⁴¹ O. adds. ⁸⁴² O. adds. ⁸⁴³ O. adds. ⁸⁴⁴ O. adds. ⁸⁴⁵ O. adds. ⁸⁴⁶ O. adds. ⁸⁴⁷ O. adds. ⁸⁴⁸ O. adds. ⁸⁴⁹ O. adds.

אמרין בגמרא דיבמות¹ בפ' הבא על יבמות² מתני' אימת איתקין ביומי ר'. ודקא אמריתו מאי טעמא שבקו (רבנן) קמאי רובא לבתראי לא³ שבקו⁴ (להון) קמאי רובא לבתראי⁵ אלא כולהון בתראי מילי דקמאי גרסין וטעמיהון מתנו⁶. דהא הילל הזקן כשמיניהו בני בתירא נשיא עליהו הכי קאמר להו⁷ מי גרם לכם שאהיה⁸ נשיא עליכם⁹ עצלות שהיתה בכם שלא שמשתם שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון. והכי הויא מילתא דראשונים לא איתידעו¹⁰ שמהתהון אלא [שמותן] של נשיאים ושל אבות ב"ד בלבד משום דלא הוה¹¹ מחלוקת ביניהון * אלא כל טעמי דאורייתא¹² הוה ידעין להון ידיעה ברורה. ותלמודא נמי הוה ידע להון ידיעה ברורה * והוה הוויי¹³ ודקדוקי במשנתם על כל דבר ודבר¹⁴ דהא תנו רבנן בפ' יש נוהלין¹⁵ שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן שלשים מהם ראויין שתשרה שכינה עליהו כמשה רבנו ושלשים מהן ראויים שתעמוד להן חמה¹⁶ כיהושע בן נון ועשרים בינוניים. גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל קטון שבכולן רבן יוחנן בן זכאי. אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח לא מקרא ולא משנה ולא תלמוד לא הלכות ולא הגדות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים קלים וחמורים וגזרות שוות תקופות וגמטריאות ומשלי¹⁷ כובסים ומשלי¹⁷ שועלים שיחת דקלים שיחת שדים שיחת מלאכי השרת דבר גדול ודבר קטון. דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטון הויא¹⁸ דאביי ורבא. להודיעך דאפי' הויי¹⁸ דאביי ורבא לאו מדעתיהו הו¹⁹ אלא כולהו נהירן לראשונים. וכמה דהוה בית המקדש קיים כל חד וחד מרבוותא הוה מגמר להו לתלמידי טעמי דאורייתא ודמשנה ודתלמוד במילי דמחבר²⁰ להון בשעתיה²¹ * ומורו לתלמידיהו²² כי היכי דחוי. והוה נפישא חכמה ולא הוה צריכין לטירחי [אחריני] וההיא פלוגתא דסמיכה לחוד הוא דהות ביניהון וכד אתו שמאי והלל נמי בתלת מילי בלחוד הוא דאפליגו דאמרין²³ אמר רב הונא בשלשה מקומות נחלקו שמאי והלל וכיון דחריב בית המקדש ואוילו²⁴ לביתר²⁵ וחריב נמי ביתר ואיתבררו²⁶ רבנן לכל צד. ומשום הנך מהומות ושמדים ושגשגין שהיו באותו זמן לא שמשו התלמידים כל צרכן ונפישא מחלוקות. מן כד נחת נפשיה דרבן יוחנן בן זכאי והוה רבן גמליאל * והוה נמי

לאו II. ³ ובגמרא דיבמות בהבא אמרין א' רב אבא (רבא p). ² ס"ד ב'.
מתני G. V. ⁶ E. omits. ⁵ שבקי G. ; שבקי p. ⁴ מילתא היא ולא
; איתודע II. ¹⁰ אלא II. adds. ⁹ שאעלה מבבל ואהיה II. ⁸ פסחים ס"ז א'. ⁷
ביניהון and הוה ביניהון P. ; הוה אית ביניהון p. ; הוה אית בהון ¹¹ איתודע P.
והוה תנו II. ; והויית E. ¹³ אלא טעמי משנה ודאורייתא II. ¹² מחלוקת after
השמש Some ¹⁶ ב"ב ק"ל א' ¹⁵ שמתחדש II. ¹⁴ במשנתם הוי
אלא הוה נהיר II. ; ומקיאין ? O. adds ¹⁹ הויות ; הוי ¹⁸ וממשלות ; ומשלות ¹⁷
שבת י"ד ב ²³ ומודע להון II. ²² נ' בשיטתיה p. marg. ²¹ דמחברי H. ²⁰
ואפליגו II. ²⁶ לבית חר Some ²⁵ ואויל O. ²⁴

I.

אגרת לרב שרירא גאון

A.

וששאלתם¹ כיצד נכתבה המשנה אם אנשי כנסת הגדולה התחילו לכתבה וכתבו מקצתה חכמי כל דור ודור עד שבא רבי וחתמה². הרי רובה סתמא³ היא וסתם מתניתין ר' מאיר היא. * ורוב חכמי התלמוד ששמותם⁴ מפורשין בה⁵ ר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי ור' שמעון כולם תלמידי ר' עקיבא הוו. והכללות שלמדונו ר' ל בתלמוד הלכה כר' עקיבא מחבירו וכר' יוסי מחבירו וכר' מחבירו⁶ וכולן היו בסוף בית שני: ומאי⁷ טעמא שבקו רבנן קמאי רובא לבתראי וכל⁸ שכן אם לא נכתב⁹ כלום [מן המשנה] עד סוף ימיו¹⁰ של רבי: * ועוד אם סדור הסדרים מסודר כהוגן סדר¹¹ המסכתות מה טעם עשו¹² בזה הענין. מה טעם¹³ הקדימו יומא¹⁴ לשקלים וסוכה ליום טוב ושתיהן לראש השנה וכן כל מסכתא שלא נסדרה עם חבירתה בענין¹⁵: ותו¹⁶ התוספתא ששמענו שר' חייא כתבה לאחר חתימת¹⁷ המשנה נכתבה או בזמן אחד עמה. ומה ראה ר' חייא לכתבה. אם עשה בה תוספת¹⁸ דברים * שהם מפורשין¹⁹ את עניני המשנה אמאי * הניחון רבי ולא כתבן²⁰ * והלא מישים²¹ חכמי המשנה (הם) אמורין: וכן * הברייתות כיצד נכתבו²². וכן התלמוד כיצד נכתב. * וכן²³ רבנן²⁴ סבוראי כיצד נסדרו אחרי רבינא²⁵ ומי מלך אחריהם²⁶ וכמה שנים מלכו²⁷ מאותו הזמן ועד עכשיו²⁸:

תשובה: הכין חזינא * דודאי שיתא²⁹ סדרי משנה (כולהון) רבינו הקדוש³⁰ תרצינון כי היכי דגרסי³¹ להו הלכתא דבית הלכתא אין להוסיף ואין לגרוע. * והכי

ששמותיהם. II. omits; P. סתומה. O. וסתמא. O. ודשאלתין. P.¹
 כל. O.⁸ מאי. II.⁷ עירובין מ"ו ב.⁶ הם. H.⁵ החכמים המפורשין. M.
 יש. G.¹² וסדר. O.¹¹ בית שני בימיו. P.¹⁰ ממה. II. adds; N. נכתבה. E. O.⁹
 II.¹⁴ וענין סדור סדריה ברור אבל המסכתות שלה (שלו. P.) מאי טעמא. II.¹³
 לתוספת. II.¹⁸ II. omits.¹⁷ וחוב. G. P.¹⁶ על הענין. II.¹⁵ כפורים.
 הברייתא. . . . O.²² ומשום. V. ומשום. II.²¹ לא כתבן רבי. II.²⁰ לפרש. p.¹⁹
 ורב אשי. H. adds.²⁵ ורבנן. II.²⁴ ועוד. O.²³ הברייתות. . . . נכתבה. p. נכתבה.
 דשיתא. II.²⁹ היום הזה. p.²⁸ מלך. P. V.²⁷ מראשי ישיבות. G. V. add.²⁶
 II. adds.³⁰ דגרסינא. II.³¹ וודאי.

סדר החכמים וקורות הימים

אגרת לרבנו שרירא גאון

וספר הקבלה לרבי אברהם בן דוד

ועוד לקוטים אחרים אחד המרבה ואחד הממעיט

אוקספורד

בבית דפוס קלארינדרון

תרע"ח לפ"ק

Fragment of an ancient papyrus scroll, showing two columns of text written in a cursive script. The text is heavily faded and the papyrus is damaged, with significant tearing and discoloration. The script appears to be a form of ancient Greek or Latin, possibly from a classical or medieval manuscript. The left column contains approximately 12 lines of text, while the right column contains approximately 10 lines. The text is written in a dark ink on a light-colored papyrus background.

[The page contains dense, handwritten text in a cursive script, likely from a medieval manuscript. The ink is dark brown or black, and the parchment shows signs of age and wear. The text is arranged in approximately 20 horizontal lines across the page.]

[illegible]

[illegible]

Anecdota Oxoniensia

MEDIAEVAL JEWISH CHRONICLES

AND

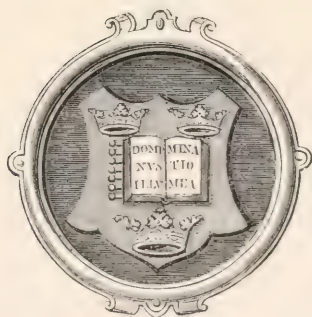
CHRONOLOGICAL NOTES

EDITED FROM PRINTED BOOKS AND MANUSCRIPTS

BY

AD. NEUBAUER

II

Oxford

AT THE CLARENDON PRESS

1895

London

HENRY FROWDE

OXFORD UNIVERSITY PRESS WAREHOUSE
AMEN CORNER, E.C.

New York

MACMILLAN & CO., 66, FIFTH AVENUE

IN MEMORIAM.

THE REV. DR. ALEXANDER KOHUT, NEW YORK

M. ISIDORE LOEB, PARIS

THE REV. DR. JOSEPH PERLES, MUNICH

CONTENTS.

	PAGE
PREFACE	vii
ABRIDGED WORDS	xvi
MEDIAEVAL JEWISH CHRONICLES, INDEX TO I AND II	xvii
CHRONICLES :—	
I. THE SCROLL OF FASTING	3
II. THE ORDER OF THE WORLD	26
III. THE SMALLER ORDER OF THE WORLD	68
IV. AN ARABIC CHRONICLE FROM THE CREATION TO 1159 A.D.	89
V. THE BOOK OF GENEALOGY	111
VI. THE DIARY OF THE FAMOUS DAVID REUBENI, 1522-1525	133
VII. EXTRACTS AND NOTES. A TO H	224
ADDITIONS AND CORRECTIONS	252

P R E F A C E.

THE Delegates of the University Press having kindly granted me the publication of another volume of Mediaeval Jewish Chronicles, I have selected the following:

I. מגלת תענית, 'the Scroll of Fasting,' text (in spaced type) and the scholia, both of them according to the first edition and that of Amsterdam, 1711, and the abridged text found in the De Rossi MS. in the Library of Parma, No. 117, 4¹, with variations from MS. fragments in the Bodleian Library. The passages in the text marked by () are taken from the edition, and those marked by [] from the Parma MS. In the notes this MS. is marked by P. I have used the following letters for the MS. fragments in the Bodleian Library: 1. M. for Mich. 502 (Catalogue, No. 882); 2. m. for Mich. 260 (Catalogue, No. 902, beg.); 3. μ. for Mich. 388 (Catalogue, No. 867, 2); 4. O. for Opp. Add. fol. 55 (Catalogue, No. 2421, 10); 5. o. for Opp. Add. 34 (Catalogue, No. 641, 13); 6. M 1. for the MS. used in the article published in the *Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judenthums*, Jahrgang xxiv (1875), pp. 43 and 139, now in the possession of my learned friend Herr A. Epstein (see below, Nos. II and III. C). As to the MS. in the British Museum, Add. 11,639 (fol. 79), enumerated in the *Descriptive Catalogue of the Hebrew and Samaritan MSS.*,

¹ For this text I have to thank Mr. S. Schechter, M. A., Reader in Talmudic and Rabbinic Literature in the University of Cambridge.

edited by the Rev. G. Margoliouth, London, 1893, p. 102 a, it contains only the last part, beg. **ואלי** (p. 23 of our edition), which is a later addition, and is found in numerous MSS. With regard to the passages from this chronicle quoted in the Talmudic literature, I refer to the commentary of Rabbi Judah (Löw), son of Menaḥem (of Krotoschin), in the edition of Warsaw, 1874, 8vo. The *variae lectiones* in the Babylonian Talmud according to MSS. not having been completed by the late R. N. Rabinovicz, not to speak of old MS. fragments of the Babylonian Talmud discovered since his death in 1891, I have not even attempted to give these variations concerning our chronicle. As to the modern literature, I refer to p. vi of the first part of this publication.

II. **סדר עולם**, 'the Order of the World,' usually entitled **סדר עולם רבא**¹, 'the Larger Order of the World,' a title which originated probably after the composition of No. III. In fact the MSS. d. and O. have not the word **רבא**. The present edition is made up principally from the text of the edition of Amsterdam, 1711, which seems to contain the Hispanico-Eastern text, and from that which is found in the MS. of the Bodleian Library, Opp. 317 (Catalogue, No. 692, 8), which may perhaps be the text of the Franco-Germanic school. This MS. was written by a French scribe in the year 5075 A. M. = 1315 A. D., according to the note on fol. 114 b². The readings of the edition are marked by (), and that of the MS. O. by []. In some cases I have given both readings in their entire form, when there were too many variations. In the notes I have employed the following abbreviations for other MSS. and editions: 1. c. or C. = MS. Hebr. c. 18 (twelfth century), fol. 1, beginning with **המבול** (chap. iv) and v¹ to **היה והוא** (ed. p. 35, l. 7).—2. d. = MS. Hebr. d. 47 (twelfth century), fol. 40, end of xxiv (ed. xxiii) with the

¹ It is strange that none of these titles is mentioned by Qirqisāni (see below, p. xiv. G).

² See the Catalogue, No. 692, 8.

following words לכתום את מימי העינות אשר מחוץ לעיר ויעזרוהו ואומ' למה יבאו מלכי אשור ומצאו מים רבים הוא חזקיה סתם את מימי גיחון בן כה' שנה חזקיהו במלכו. ולכ' שנה מלך בירוש' דברין (ed. p. 58, note 3) to xxv (ed. xxiv) ושם אמו אבי בת זכריה את שני עונם מספר ימים שלש (ed. p. 59, l. 5) יי כתאנים (ed. p. 60, l. 2); fol. 41 מאות ותשעים יום ונשאת את עון שבעים (ed. p. 63, last line but one) ושציא (ed. p. 65, l. 4, obliterated); fol. 42 לחרבן (ed. p. 66, l. 6).—3. c.=MS. Hebr. e. 8¹.—4. ep. = editio princeps.—5. f.=MS. Hebr. f. 27 (thirteenth century), beginning (fol. 28) לאחר ירידתו (ed. p. 27, l. 5 from below). At end of the chapter the MS. has סליק פירקא, but no figure for the following. The passage from אמר ר' אלעזר (ed. p. 33, l. 2 to the end of chap. iv) figures in this MS. as a chapter. Chap. v¹ does not follow in the MS. The fragment ends with ממרה נסעו לאי (ed. p. 35 last line).—6. h.=MS. Halberstam, identical with that mentioned in No. I of the first part, and in I and III. C. of this part.—7. H.=Hunt 487 (Catalogue, No. 2196). In this MS. the fifth chapter is identical with the twenty-first in other MSS. and editions. I have left it as the fifth (see p. 33) according to MS. H., and repeated it as the twenty-first (see p. 53) according to other MSS.—8. O. = Opp. 317².—9. P. = Parma, No. 80¹⁰; p. = Parma, No. 117³. There is another MS. at the Royal Library of Munich, viz. in the famous Talmud codex, where several entire chapters are missing. Of this I could not procure a copy. I hope that notwithstanding this present edition, Herr Ratner will go on with the one he has prepared, in which he will give the variations of the Munich MS. Perhaps this scholar will put in parallel columns the two texts, viz. the Eastern and the French, a method by which

¹ See part I, p. xiii, note 2.

² See above, p. viii.

³ For the variations from the Parma MSS. I am indebted to Abbate Pierre Perreau, emeritus Librarian of the Library of Parma.

the variations will perhaps show better than in our edition. To his critical introduction to our treatise¹ I refer for information concerning the relation of the text in the quotations from the chronicle in the Talmud and Midrashim to the present text. Herr Ratner also discusses fully the authorship of the chronicle, which is usually attributed to R. José ben Haleftha², who cannot, however, be the author of the present text. Our chronicle finishes with the war of Bar-Cochba (135 A.D.). It would be impossible to take notice of all minor variations to be found in MSS. and in editions; it would swell out the volume with little profit. The numerals in the dates are expressed in full in some MSS. and editions; others express them by letters. I have chosen the former method as concerns the Biblical quotations.

III. For completeness sake I have given A., 'the Smaller Order of the World,' without any variations, since it contains little historical matter³. For further information on this text I refer to Dr. Felix Lazarus' monograph on this chronicle in N. Brüll's *Fahrbücher für jüdische Geschichte und Literatur*, x. p. 157 sqq. Mr. Schechter lately discovered another MS. which contains this chronicle, which he published in *Monatsschrift*, &c.⁴, vol. xxxix (October, 1894), p. 23 sqq. B. The text of the *Yohasin*⁵, according to the first edition (ep.), MS. Hunt 504, Catalogue, No. 2202 (H.), and the MS. Hebr. d. 16 (d.). C. A chronicle from Adam to S'adyah⁶ Gaon (born 892 A.D.), according to the first edition of the *Yohasin* (E.), and the MS. in the possession of Herr A. Epstein⁷ (MS.).

IV. An Arabic chronicle from the creation to 1159 A.D., according to two MSS. in the Bodleian Library; the first (MS. Hebr. f. 40) is injured

¹ See *Jewish Quarterly Review*, vol. vii. p. 348.

² See part I, p. vi.

³ See part I, p. viii.

⁴ Parma, No. 541, 10, which De Rossi (Catal., vol. ii. p. 77) identified with No. II of this publication, trusting the colophon of the MS., which says סֵפֶר עוֹלָם אֲשֶׁר עָשָׂה ה' יוֹסֵף.

⁵ See part I, p. xiv.

⁶ Pointed in Yemen MS. סַעַדְיָה.

⁷ See above, p. vii.

at the beginning, the latter (MS. Hebr. c. 45, ff. 21 to 32, marked μ . in the notes and [] in the text) consists only of fragments, which are very often difficult to read. Both were discovered lately in Egypt, and purchased by the Bodleian Library. The anonymous author has used some *Midrashim* now and then. It is divided into seven parts, of which the last may have some value for the history of the chiefs of the captivity. It is possible that the author made use of S'adyah Gaon's chronological treatise¹, which had the same title as the present one, according to the following quotation of Judah ben Bal'am in his Arabic commentary on the first Prophets, which is to be found in the MS. of the Imperial Library of St. Petersburg, II. Firkowitz, No. 20. He says on 1 Kings vi. 1 as follows: וראית רב סעדיה גאון זל ידבר פי כתאב אלתאריך אן בעד [עב] דון מלכהם פלש[תים] עשרין סנה והי פי אלנץ ארבעין סנה לקול[ה] ויוסיפו בני ישראל לעשות הרע בעיני יי ויתנם יי ביד פלשתים ארבעים שנה. 'I see that R. S'adyah Gaon mentions in the *Book of Chronicle* "that the Philistines ruled over them after Abdon twenty years;" in scripture (Judges xiii. 1), however, it is said "forty years.'" Compare our text, p. 98, ll. 13 and 14. Indeed, the Arabic translation of geographical names in the Bible agrees mostly with S'adyah's translation. I regret to state that this part of the chronicles is not always satisfactory, in spite of the friendly help of eminent scholars, such as Professors Ignaz Goldziher and W. Bacher of Budapest, and Professor D. S. Margoliouth of our University, though there is not much doubt about the sense in general.

V. יוחסין . . . ספר, 'the Book of . . . Genealogy,' which contains the history of the early settlements of the Jews in the South of Italy, viz. Bari, Otranto, Capua, &c.², of the invasion of the Saracens in the year 872 A.D., in agreement with the report of the chronicle of

¹ See Graetz, *Geschichte der Juden*, t. v. p. 486 e (2nd edition).

² See *Jewish Quarterly Review*, vol. iv. p. 621 sqq.

Salerno¹, and of the first occurrence of the title of 'prince' (נָגִיד) given to eminent Jews. It was composed in the year 4814 A. M. = 1055 A. D. in rhymed prose by Ahimaaz, and completed (copied?) by Menaḥem son of Benjamin. This chronicle exists in a unique MS. preserved in the Cathedral Library of Toledo, No. 86/25, of which my learned friend D. Fidel Fita, Member of the Spanish Academy, kindly procured, first, a facsimile (not very satisfactory), and later on a photograph. For this, as well as for other kindnesses during my stay at Madrid, I express to him my best thanks.

VI. The diary of the famous David Reubeni during his travels, from the time of his departure from the desert Habor, through Egypt, Palestine, Italy, Spain, and Portugal, in the years 1522 to 1525, according to the unique MS. in the Bodleian Library, which is incomplete. To judge from the many clerical mistakes and frequent omissions in the Bodleian MS. it cannot be the original written by David. This MS. came to the Library among the Michael MSS. in the year 1848, being then numbered 560. But strange to say, it has been missing since 1867, and our text is printed from a facsimile which fortunately had been made by the Rev. J. Cohen, and which now occupies the place of the lost original (numbered MS. Hebr. f. 14). Mr. Cohen also made a copy of it in German cursive character. This was bought for the library of the Rabbinical School of Breslau, and from it Dr. Edward Biberfeld published a part (to סְלָה, p. 169, l. 10) with a German translation, notes, and excursus as his Doctor's Dissertation at Leipzig². It will be seen that the transcript is not always correct, and the facsimile renders many of Dr. Biberfeld's emendations superfluous. Dr. Biberfeld's notes are valuable for the geographical names given by Reubeni, as well as for historical names. It is not my object to take off the mask of Reubeni and declare him a falsificator, or, on the other hand, to accept his facts

¹ See *Histoire des invasions des Sarrazins en Italie, au VIIe ou XIe siècle*, par César Famin (Paris, 1843), t. i. p. 187 sqq.

² *Der Reisebericht des David Reubeni. Ein Beitrag zur Geschichte des XIV Jahrhunderts*, Leipzig, 1892.

without scrutiny. My task at present is to make this diary accessible to historians. With reference to the historical value of Reubeni's diary I refer to Graetz's *History of the Jews*¹. The description of the MS., i.e. according to the facsimile, will be found in the continuation of the *Catalogue of the Hebrew MSS. in the Bodleian Library*, which is in the press. Small MS. fragments of David Reubeni's diary which are extant, are described in Dr. Biberfeld's Dissertation, p. vi. All I can say with certainty is that the Hebrew style of David's diary is that of a German Jew; David might have been such, although a native of Egypt, who knew Arabic as his mother-tongue.

VII. Extracts and Notes:

A. The passage concerning the literary history of the Jews in the middle ages, by Menaḥem Meiri of Perpignan (died 1306 A.D.), to be found in his introduction to his commentary on the Mishnah, part *Aboth*, which I give according to the first edition².

B. A similar literary history by David of Estella (lived about 1320 A.D.) in his theological work, called *ספר קרית ספר*³.

C. Another similar literary history by Isaac de Lattes of Montpellier (written 1372 A.D.) in his theological work with the same title, according to the MS. of the Bodleian Library, Mich. 602 (Catalogue, No. 1298) (B.), and another in the possession of Baron de Günzburg of St. Petersburg (G.). () means words from B., and [] from G.⁴

D. Another of the kind to be found in the Halakhic treatise with the title *צדה לדרך* by Menaḥem ben Zerah⁵, a descendant of an exile of France after 1206 (written about 1370 A.D.), according to the editions of Ferrara (Ep.) and Sabionetta (S.).

E. Two pieces of literary history, α. from Moses to Mahomed, and β. another from the epoch of the compiler of the Mishnah (about 220 A.D.), incomplete. These two pieces, communicated to me by the Rev.

¹ *Geschichte der Juden*, Bd. ix (2nd edition), p. 545 sqq.

² See *Histoire littéraire de la France*, t. xxvii. p. 541 sqq.

³ *Ibidem*, t. xxxi. p. 472 sqq.

⁴ *Ibidem*, p. 683 sqq. See also *Revue des Études juives*, t. ix. p. 60 sqq.

⁵ *Ibidem*, p. 708.

Dr. M. Gaster, are to be found in the MS. No. 83 of his library, containing Midrashic texts. *a.* is preceded by the following blessing:

ברכתא לדברי חכמ' זל¹

ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם אשר בחר בחכמים ובצדיקים
ומסר להן רזי חכמה ונתן להן תורה הוא ברחמי הרבים יזכה
אותנו לכל מדה טובה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ברוך אתה
יי' נותן התורה:

F. From a MS. belonging to the family Serour at Tripoli (in Africa), containing nearly the whole text of the Old Testament, in square characters, written and provided with vowel-points by Shem Tob ben Abraham ben Gaon at Soria (Spain), and finished in the year [50] 72 A.M. = 1312 A.D. This MS. is a model codex, not only having the Masorah, the rules of *plene* and *defective*, of the spaces between the sections all according to careful tradition, but the scribe has put also the tittles above the letters according to the Book of Tittles (*ספר תגרי*), different from those used now for the Pentateuch scrolls. On the verso of a leaf, where on the recto are found Masoretic notes, our piece is written in Magrebi cursive, probably by an owner belonging to an important family in Magreb². This MS. is still regarded by the family as a talisman. I may add that the family Gaon at Soria was not only a learned one, but contained scribes of renown. The Bodleian Library possesses a MS. of the Old Testament, which was once Kennicott's property, written by Joshua ben Abram ibn Gaon, and finished at Soria 5066 A.M. = 1306 A.D., according to the oral tradition of Isaac son of Gershom³. But this MS. has not the tittles.

G. Biblico-chronological chapter by the Qaraite Joseph al-Qirqisâni (of Circessium) to be found at the end of his Arabic commentary on the Pentateuch MS., St. Petersburg⁴. I am indebted for this document to my friend Dr. A. Harkavy.

¹ On the margin מן מאמר ר' עמר זל.

² See M. Cases' article in the *Revue des Études juives*, t. xx. p. 78 sqq.

³ See *Catalogue of the Hebrew MSS. in the Bodleian Library* (1886, No. 2323).

⁴ See *Jewish Quarterly Review*, t. vii. p. 348 sqq.

H. A note concerning a calamity which befel the Jews at Narbonne in the year 4996 A.M.=1236 A.D., written by Meir ben Isaac, to be found in the Bodleian MS. Hebr. f. 48, fol. 63, recently acquired.

I express my best thanks in the first instance to Dr. (now Professor) A. Büchler (who during his temporary stay at Oxford helped me in copying and collating MSS., and continued to do so at Vienna) and to the Rev. Dr. Immanuel Löw, Rabbi at Szegedin (Hungary), who read the proofs (when my eyes began to fail) and suggested many corrections. The help for the Arabic chronicle I have mentioned above (p. xi). Dr. M. Friedländer, Principal of the Jewish College, London, has read the final sheets and suggested many corrections, which I have inserted in the additions and corrections; Dr. W. H. Greenberg, student at the Montefiore College, Ramsgate, kindly offered his services, under the direction of the Rev. Dr. M. Gaster, Principal of this College, to compile an index of both parts of the Chronicles, which has been entirely revised and completed by Dr. M. Friedländer and by myself; I hope it will be useful to students of Jewish mediaeval history. I have to thank also my learned friend Herr A. Epstein, of Vienna, for his permission to use his MS. for Nos. II and III. Finally, I am obliged to the Delegates of the Clarendon Press for the hospitable reception accorded me in their *Anecdota Series*, and express my hearty thanks to the excellent Oriental reader, Mr. J. C. Pembrey, for the attention which he has paid to the present publication.

A. N.

OXFORD:

September, 1895.

ABRIDGED WORDS.

א' = אחד. אחת. ראשון	דוּק = דוקאט	א' = אבן
אז. אומ' = אומר	ה' = השם. יי	כ' = ספרים אחרים
ואז = ואומר	ה' = הרב הגדול	כז' = סיני ועוקר הרים
אומר = אומרין	הנז = הנזכר. הנזכרים. הנזכרה	כח' = ספר תורה
אמ' = אמר	הנק' = הנקרא	ע' = עבודת אלילים
דאמ' = דאמרי. דאמרינן	הר' = הרב. הרב רבי	עב' = על כן
אעפ' = אף על פי כן	ואע' = ולאין אונים עצמה	עמ' = עזרי מעם יי
ב' = בית הכנסת	ירבה	פ' = פירוש. פירושי
בינז' = בעזרת יי נתחיל ונגמור	וכז. וכול' = וכולי	ק' = קהלה קדושה
ביר' = בירבי	ח' = חס ושלום	ר. הר' = רבי. הרב
בב' = בן כבוד	י' = ירא' = יראה זרע יאריך ימים	ר' = ראש ישיבה
בנל' = ברוך נותן ליעף כח	אמן	ש' = שיורי
בע' = בעזרת השם	יש' = יתברך שמו	שנ' = שנאמר
בר' = בן רבי	כמ' = כמ' = כמ' = כמ' = כבוד	שש' = שיר השירים
בש' = בשערים	מורי הרב רבי. כבוד מורי	חכ' = תורת כהנים
גז. וגז. וגז' = גומר. וגומר	רבי	תל' = תלמוד לומר
גכ' = גם כן	נכ' = נוחו כבוד	תמ' = תבורך מנשים אמן
ד' = דבר אחר. דעת אחרת	נע' = נוחו עדן	

MEDIAEVAL JEWISH CHRONICLES,

INDEX TO I AND II¹.

<p> אויפטרום 185.
 אבא 23, 176, 182, 188.
 אבא=אשר=בן אשר 151.
 אבא (מר רב) 38, 188.
 אבא אריא 29, 182; II.
 77 (see רב).
 אבא חלפתא 5.
 אבא חנין 6, 180.
 אבאמר 72, 75; II. 110,
 248.
 אבא מרי 196.
 אבא מרי [בן] אליגור II.
 240.
 אבא מ(א)רי אבן כספי 130.
 אבא סיקרא 54.
 אבא (אלעזר) סכנדר 156,
 160.
 אבא בר רב אמי 39.
 אבא בר דודאי 36.
 אבא בר הונא II. 77.
 אבא בר זבדא 30.
 אבא בר חני 182.
 אבדימי II. 73, 77.
 אבדא 15, 19, 23, 44,
 181, 182.
 אבדא II. 112, 119. </p> | <p> אבא אלחסן 99.
 אבא חצרה 152, 153.
 אבאטאלב 35, 187.
 אבא אלפרג 79, 81, 93.
 אבא אלקאסם ז אלעריף 71.
 אבול 190 (see אתל).
 אבולעפייא 151 (see יעקב).
 אבומאי בר אברהם 37.
 אבא עמר 71.
 אבא עקרב II. 138.
 אבא קאמיל II. 133-138.
 אבאקראט 57, 88, 134.
 אבטימו 186.
 אבטליון 4, 53, 89, 164, 176,
 180, 191, 196; II. 245.
 אבא אבי נאון 37.
 אבאסא 163, 176.
 אבאדור קאטלאן 162.
 אבאגיל II. 33, 53.
 אבא 48, 195; II. 73,
 77, 248, 249.
 אבא 165; II. 38, 47,
 69, 94.
 אבא 188.
 אבא II. 33, 53, 64.
 אבאט 186. </p> | <p> אבא 4, 16, 19, 23, 24, 26,
 29, 31, 33, 46, 58, 91,
 164, 177, 180, 181,
 182, 183; II. 72, 73,
 75, 77, 246, 247.
 אבא 39.
 אבא 48, 86, 164, 195;
 II. 43, 48, 245.
 אבא 34.
 אבא II. 99.
 אבא 165; II. 108.
 אבא 69.
 אבא II. 45, 69, 73.
 אבא II. 99, 100.
 אבא 48, 86, 195.
 אבא [הם?] די פראויש 96.
 אבא 192.
 אבא 47, 86, 163, 174,
 194-196; II. 7, 8,
 26-29, 33, 34, 53, 54,
 69, 77, 144-146.
 אבא II. (עם הראובני)
 154.
 אבא (בר יצחק) אב 78,
 84, 94, 103; II.
 226, 227, 231, 236. </p> |
|---|--|---|

¹ The numbers refer to the pages of the two volumes, I. not being indicated. Geographical names (not adjectives) are overlined. Repetitions of names in the same page are not indicated. The Arabic article אל is sometimes disregarded.

אברהם אבוררה II. 155.
 אברהם אוריה 162.
 אברהם אולאי 152.
 אברהם איספנייא 154.
 אברהם אליגרי 154.
 אברהם אמינו 154.
 אברהם אשכנוי 154.
 אברהם אלמשקאר 161.
 אברהם די בוטון 152, 155.
 אברהם בוקראט 140.
 אברהם בינבינישטי 98.
 אברהם בעל המטבע 141, 142.
 אברהם גאון 38, 188.
 אברהם אלגאוי 154.
 אברהם גאלאנטי 153.
 אברהם גאנסון 154.
 אברהם גדליה 152.
 אברהם מגושטריש II. 240.
 אברהם הגר II. 157.
 אברהם דונאין II. 143, 144.
 אברהם מן ההר II. 237, 239.
 אברהם זימורי II. 178, 179, 181, 187, 192, 212.
 אברהם זכות 101, 139.
 אברהם חנניא 152.
 אברהם טאריקה 162.
 אברהם יצחקי 155.
 אברהם ירושלמי 140.
 אברהם כהן II. 216, 220, 221.
 אברהם הכהן פרחיא 155.
 אברהם כהנא גאון 36, 188.
 אברהם (אל) בולו 150.
 אברהם הלוי 130, 140.
 אברהם מוטאל 155.
 אברהם מונסי 154, 160.

אברהם סבאע 107, 114, 140.
 אברהם סיראלוי 155.
 אברהם סנדר (אסכנדר) 155, 156, 158, 162.
 אברהם פירנטי II. 192.
 אברהם קאטלאן 147.
 אברהם קאשטרו 145, 159, 161.
 אברהם רות מאיספי II. 202, 218.
 אברהם שלום 140, 151.
 אברהם שניאור 112.
 אברהם שרביט הוהב 154.
 אברהם בן ר' אשר 151.
 אברהם בן ברוך II. 179.
 אברהם אבן גאמיל 154.
 אברהם בר דוד (ראב"ד) 47, 84, 94, 101, 102.—
 96, ראב"ד (בעל השנות) 124, 125, 135.
 אברהם בן חיים II. 229, 238.
 אברהם בר יואל 96, 103.
 אברהם אבן יהיא 130.
 אברהם אבן יעיש 140.
 אברהם בר מאיר בן שרתיקט 81, (אוהב) 93.
 אברהם בן רמב"ם 102, 120, 125, 131, 134.
 אברהם אבן נאקה 105.
 אברהם בן עזרא 81, 94, 102, 130-132; II. 229, 236.
 אברהם אבן צור 156.
 אברהם בן (דוד) שושן 105, 140, 159.
 אברהם ב' שלמה 101.—
 97, טוארת

אברהם ב' שריא 38, 64, 65, 188.
 אברהם II. 90-94 (see (אברהם).
 אברונגאטו 154.
 אבשלום 140; II. 45, 100.
 אגוסטוס 53, 60, 89, 170, 185, 195, 196; II. 109.
 אגיוק 177.
 אגילוס 196.
 אנגיריאנו 185.
 אנם 58.
 אנרוחא 46.
 אנריפס 51, 80, 198.
 אנריפס בן אנריפס 170.
 אנריפס בן אורודוס 170; II. 71.
 ארא 63, 174; II. 72, 75.
 ארא ב' ארא 23, 91, 182.
 אדרי II. 216, 221, 223.
 אדום 67, 80, 87, 92, 94, 108, 121, 128, 129, 194; II. 50, 75, 126, 156, 241, 247.
 אדיוניסיו 185.
 אדם 47, 163, 174, 195, 197; II. 27, 34, 53, 67, 68, 77, 89, 90, 248, 250.
 אדנה II. 92.
 אדריאנוס 56, 90, 174, 185, 196; II. 109.
 אדריאנופולי 149, 154.
 אדרייטי 185.
 אדרים II. 90.
 אדרתשן 185.
 אהוד 48, 86, 164, 195; II. 43, 245.

מר אהונאי II. 76.
 אהליאב II. 96, 224, 233.
 אהרן 52, 86, 163, 165, 176,
 196. — (עם הראובני) II.
 13, 23, 24, 39, 41,
 108, 152, 163.
 אהרן נאון 40.
 אהרן ניקיטלייא 156.
 אהרן המון 154.
 אהרן מטראני 140.
 אהרן יצחקי 154.
 אהרן הלוי 96; II. 230, 232,
 239.
 אהרן לפפא 154.
 אהרן מפולג 94.
 אהרן קופינו 154.
 אהרן ששון 155.
 אהרן אבן זרח 143.
 אהרן אבן חיים 161.
 אהרן אבן חסון 155.
 אהרן בר יוסף הכהן 40, 189.
 אהרן בר משה 103, 132,
 191.
 אהרן בן סרגאדה 66, 92,
 190 (see שרגאדה).
 אהרן אבן תיפח 153.
 אובות II. 40.
 אודרנטו 190; II. 116, 127.
 אוטוביאנו (אוקטוביאנוס)
 196.
 אוטריאו 186.
 אויא 6, 180.
 אויל מרודך 50, 88, 165,
 185, 195; II. 63, 70, 74.
 אוניון II. 223, 231.
 אוניני 95 (see p. 253).
 אוירי II. 116, 118, 120,
 125, 127, 130, 132.

אולובריגאה II. 239.
 אולוירא 97.
 אולינסיא 98.
 אומצא 61, 177.
 אונן II. 28.
 אונקלום 90, 174.
 אופיר II. 86.
 אוקטוביאנוס 170, 185 (see
 אוטוביאנו).
 אורי בן חור II. 45, 96.
 אוריה 176; II. 58, 70,
 74.
 אוריה בן שמעיהו II. 52.
 אוריינינס 175.
 אור כשדים 86, 195.
 אורלינג 94.
 אורליניאש 103.
 אורמוס II. 180.
 אורקנוס 166, 167, 169,
 198 (see הורקנוס).
 אור שרגא 152.
 אושא 6, 56, 176.
 אושעיא 14-16, 44, 91,
 164.
 אהא מדפתי 11, 17, 25,
 35, 37, 63, 178, 188;
 II. 72, 75, 76, 225.
 אהא משבחה 63, 188;
 II. 224, 230, 233, 241.
 אהא בר הונא 61.
 אהא בר חנילאי 178; II.
 246.
 אהא בר חנינא 30, 43.
 אהא בר יעקב 30.
 אהא (אחי) בר נחילאי
 177.
 אהא בר רבא 32, 34, 59,

177, 183; II. 246,
 247.
 אהאב 176; II. 49, 50, 52,
 103.
 אהאי מבי תיסי 177.
 אהאי בר הונא 34.
 אהאי בר משרשיה 38,
 45, 64, 188.
 אהא ראביי ר' אהרבוני
 46, 177; II. 246.
 אהונאי 37, 64.
 אחז 48, 87, 176; II. 24,
 48, 52, 54, 64, 74, 77,
 102, 248, 249.
 אחזיהו 48, 87, 195; II. 49,
 50, 51, 70, 74, 77, 102,
 103, 105, 248, 249.
 אחי מבי חתים 46.
 אחייה השילוני 87, 164,
 176; II. 27, 47, 52, 69,
 73, 245.
 אחיטוב ב' אמריה 165; II.
 108.
 אחימן II. 246.
 אחימעין 165; II. 69. —
 113-115, 131, 132.
 אחיקם II. 24, 58, 61.
 אחיתופל 25.
 אחשורוש 51, 60, 122, 165,
 166, 185, 195, 197; II.
 63-65, 70, 74.
 אטאקקי II. 138.
 אטבאן II. 109.
 אטינוס קומדוס 185.
 או באגנה 69.
 אי סקיליאה 72, 79, 190;
 II. 126.
 אי פרמוס 191.

אי קריטים 186.

איבוראה איבירה (איבירה)
II. 171, 177, 198-200,
219.

איברהים פאשה 145, 150,
160.

אידי בר אבין
177; II. 246, 247.

איריאנופולי 149 (see
אדריאנופולי).

איוב 140, 163, 174; II.
29, 30, 34, 54, 94.

איובל 99, 111; II. 33, 53.

איזמיר 154.

איטליא 139, 146, 186; II.
125, 127, 157, 163,
177, 179, 187, 212.

איי העברים II. 40.

איימרין (איימריק)
82; II. 251.

אילה II. 48.

אילובריו 186.

אילון 48, 86, 164, 195;
II. 42, 44, 245, 251.

אילעאי 19.

אינגליטירא (אנגליטירה)
192; II. 235.

אינדראה II. 179, 180, 182.

איסאפי II. 178, 179, 181,
186-212 passim.

איסי בן היני 29.

איסי בן יהודה 6, 180.

איסמאי 65, 178.

איספמאי (איספניא) איכבאן
141, 143; II. 128, 137.

אירקלי 186.

איש בושת II. 100.

אישטורנא 95.

אישטילא (אישטילא) II.
239, 243, 244.

אישקיא 62.

אישתרוקן 154.

איתם II. 35.

איתמר II. 94, 98.

איתן 163.

אכבאס II. 109.

אכמים II. 92.

אכסמייאנוס 196.

אכשף II. 97.

אלבאבירה II. 127.

דון אלבארו 110.

אלבהנסא II. 92.

אלבוחטאני 95.

אלביוס 185, 195.

אלבימא II. 92.

אלבירא 74, 109.

אלברצלוני II. 227, 229,
238 (see ברצלונה and
ברגלונא).

אלנאזיר (אלנזירה. אלנזאיר)
97, 106, 107, 128 (see
נזאיר).

אלנאדש 98, 110.

אלדאדרי 116.

אלדולא 157.

אלדילס (אלדילס) 78, 190.

אלדיקא II. 188-220 passim.

אלהאמה 99, 111.

אלוארדו דילונה 99.

אלון II. 98.

אלונשו 93-95, 97, 99, 108-
110 (see אלפונשו).

אלורשי II. 183.

אלוש II. 36.

אלוהרה 69.

אלוין אלדין 124.

אלחנן (ר) 68; II. 150.

אלחסן see אבו.

ר אליא אלציוה 152.

ר אליא באסן 154.

ר אליא די וידאש 151.

ר אליה הלוי 154.

ר אליא מורחי 159.

ר אליא עובדיא 154.

ר אליא עזיאל 155.

ר אליא פאלקון 152.

ר אליא פרנס 154.

ר אליא קאפסאלי 154.

ר אליא רוסאנו 155.

ר אליא ששון 151.

אליה 64, 87, 118, 121,
147, 149, 152, 159,
160, 164, 176; II. 13,
27, 33, 49, 52, 53,
69, 74, 102, 104, 146,
245.

אליהו הסופר II. 167.

אליהו בן ברכאל 163; II.
34, 54.

אליהו ז' חיים 154.

אליהו בן יואב II. 156.

אליהו בן יצחק II. 237.

אליונאן II. 92, 109.

אלים II. 36.

אלימלך II. 43.

אלימניא 84, 87, 141, 153.

אליסאנדריא see אלכסנדריא.

אליסאנה 73-77, 93, 110,
126; II. 241.

אליעזר 176.

ר אליעזר 5, 18, 20, 45,

125, 140, 164, 171,
179, 181; II. 4, 5, 31,
167, 231, 236.
אליעזר אויקר 150, 151.
אליעזר אראחה 152.
אליעזר ארוכים 155.
אליעזר הגדול 90.
אליעזר מגרמזא 103, 125; II. 236.
אליעזר ממיין II. 235.
אליעזר השמעוני 155.
אליעזר בן אשר 144; II. 243.
אליעזר בן דודוהו II. 52, 69, 73.
אליעזר בן הורקנוס 12, 55, 90, 181.
אליעזר בן זכריה II. 238.
אליעזר בן חנינא II. 23.
אליעזר בר חלפון 133.
אליעזר בן יעקב 7, 179; II. 12.
אליעזר אבן מואח 94, 103.
אליעזר בן עמנואל II. 238.
אליעזר אבן שושן 154.
אליפו 163; II. 34, 54.
אליקים II. 56, 249.
אליקים 95, 144; II. 57, 243.
אלישבע II. 38, 94.
אלישה II. 92.
אלישיב 166, 167.
אלישמע II. 97.
אלישע 55, 87, 114, 128, 152, 164, 176; II. 33, 34, 50, 52, 53, 70, 74, 103, 105, 245.
אלישע גאליו 151.

אלכורניפיש 137.
אלכסנדר 175, 185, 186, 195.
המוקדוני (אלכסנדר) —
51, 59, 60, 88, 164, 166, 194, 197; II. 7, 8, 14, 15, 65, 66, 71, 74, 108, 249.
אלכסנדר (וס) בן הורקנוס 52, 89, 166, 169.
אלכסנדר (א) אלכסנדר (א)
53, 68, 89, 122, 167; II. 19, 109, 148, 150, 166.
אללה ו נאצר 152.
אלמהדיה 73, 77, 80, 94, 108, 128.
אלמועלמה (אלמועלמה) 79, 93.
אלמריאה (אלמרינה, אלאמריין, אלמרין) II. 172, 175, 186, 188, 193, 196, 211-214 passim, 216, 220.
אלמתעמד 74.
אלסכנוס II. 71.
אלעזר (עזרא) II. 108, 109.
אלעזר 6, 23, 30, 32, 56, 104, 164, 167, 174, 181-183; II. 25, 33, 112.
אלעזר אויקר 150, 151.
אלעזר האמי 160.
אלעזר חסמא 5, 55.
אלעזר המודעי 5.
אלעזר מונולאו 161.
אלעזר סכנדר 156, 160.
אלעזר הלוי פורים 156.

אלעזר הקפר 6, 57, 180.
אלעזר בן אהרן 121, 165; II. 38, 43, 94, 97, 108.
אלעזר בן יהודה 6, 180.
אלעזר בן יוחאי 151.
אלעזר בן יעקב 16, 44, 179.
אלעזר בן ירמיה 6, 180.
אלעזר אבן נחמייאש 154.
אלעזר בן עזריה 5, 10, 27, 45, 55.
אלעזר בן ערך 42, 55, 90.
אלעזר בן פדת 57, 181.
אלעזר בן פרטא 56.
אלעזר בר צדוק II. 10.
אלעזר בן שמוע 5, 6, 8, 42, 56, 90, 164, 173, 179-182.
אלעזר בן רשבי 56, 180.
אלעזר בן שמשון 95, 180.
אלעזר בן תדאי 6, 180.
אלעזר בן אבן 71, 72.
אלפאסי (אלפס) 93, 101, 103, 108; II. 226, 230, 235 (see also יצחק ב).
אלפונסו II. 244.
דון אלפונסו האפינאדור 80.
דון אלפונסו בן דוארטי 98, 110 (see אלונשו).
דון אלפונסו בן רימונדו 79.
דון אלפיריקי בן גוואן 110 (see פירידו).
אבו אלפריג see אבו אלפריג.
אלקאהרא (קהרא) 119, 158; II. 242.

- אלקרימי 96.
בני אלקורשיין 187.
אלקירואן 73 (see קירואן).
אלקלעא 97, 98, 109; II. 244.
אלקנה 163, 176; II. 52, 98, 245.
אלקצאר 112, 113 (see קצר).
אלשאמיין 118 (see שאם).
סירי אבן אלחראם see סירי.
אמון 48, 195; II. 57, 70, 74, 77.
אמון בן מנשה 87.
אמון 164, 176; II. 52, 70, 74, 248, 249.
אמי 15, 17, 23, 25, 30, 57, 58, 64, 164, 181, 183.
אמימר 36, 63, 187, 188; II. 247.
אמימר בר ינאי 34, 61.
אמיר אלמומין 115, 123.
אמיתיי II. 112, 114, 123-125, 127, 131.
אמלפי II. 127, 128.
אמציה 48, 164, 176, 195; II. 50, 51, 70, 74, 77, 102, 103, 248, 249.
אמציה בן יואש 87.
אמריה בן עזריה II. 108.
אמרפל II. 92.
אנגליטירה 192 (see also אינגליטירה).
אנדריינוס 170, 171, 175.
אנריק see דון אנריק.
- אנוש 85, 194, 195; II. 68, 89, 90, 248, 250.
אנמוביא (אנמביה) II. 71, 74, 109.
אנטולי 133.
אנטוניאוס 185.
אנטונין 185.
אנטונין קרניירו (קורנירו) II. 193, 195, 196, 200, 201, 204, 207, 208, 219.
אנטונינוס (אנטונינו) 8, 42, 56, 60, 90, 155, 172, 175, 195.
אנטיגנוס 169; II. 71, 75.
אנטיגנוס איש סוכו 26, 52, 53, 88, 164, 176, 180; II. 245.
אנטיוכוס (אנטיוך) 52, 60, 166-169, 174; II. 18, 66, 71, 74, 109.
אנטיפיא 185.
אנטינוס II. 109.
אנטיפוס 56, 170.
אנטיפטר 169.
אנטיפרס II. 15, 18, 109.
אנטיקי II. 71.
אניוב 83.
אניסולוס II. 109.
אנסטסיוס (אנסטסיאוס) 186.
אנפוש 83.
אנקונא II. 128.
אנריק (אנדריק) 98; II. 244.
דון אנריק בן ד אלונשו 97, 109.
דון אנריק בן גואן 98, 99.
אנתכרוס ויטרלוס II. 109.
אסא 25, 48, 87, 176; II. 47-49, 52, 69, 73, 77, 248, 249.
אסורוס 172, 175; II. 66, 109.
אסום II. 180.
אסחק II. 91, 93, 94 (see יצחק).
אסי 17, 23, 28, 45, 57, 181.
אסיר 163, 176.
אסכנדריא 120, 133, 155, 156 (see אלכסנדריא).
אסמאעיל II. 110.
אסף 174, 176; II. 52.
אספמייא II. 71 (see also איספמייא).
אספסיינוס 27, 45, 50, 51, 54, 170, 176, 190, 195; II. 66, 71, 109.
אסקר II. 110.
אסקוי (איסקוי) 196.
אסקרא II. 243.
אסתר 51, 57, 88, 159; II. 20, 33, 53, 64-127.
אפולוניאוס 168.
אפוסטמוס 134; II. 24.
אפיון 190.
אפיפנש 167, 168.
אפליפו 185.
אפס 7, 30, 57, 174, 182, 183.
אפרים 48; II. 147, 148, 228, 235.
ד אפרים מחכמי צור 133.
ד אפרים קארו 140.
ד אפרים מרגנשבורג 94, 95, 102, 103.
אפריקא 67, 68, 72, 73,

- 78, 190; II. 78, 126,
127, 225, 234.
אבאל II. 71, 75.
ארגון (אראגון) 94, 95, 98,
99, 103, 108, 110, 142.
ארדשיר בן באבך 60; II.
109.
ארודוס 170 (see הורודוס).
ארוסלם 97.
ארזילא 99, 107, 110, 112.
יצחק לוריא see ארי.
ארויך II. 92.
אריסטובולוס 53, 89, 166,
169, 198; II. 71, 75.
ארם 167, 168; II. 50, 92.
ארם נהרים II. 27.
ארם צובא 87, 153.
ארמן II. 92.
ארנן II. 40.
ארסדיינו 98.
60, 88, ארסטו (ארסטוטלוס).
185, ארסינה.
85, 194, 195; ארפכשד
II. 27, 68, 77, 91, 92,
248, 250.
53, 89, 170, 186, ארקיליס.
186, ארקילנוס.
186, ארקליו.
ארתחשסתא (ארתחששתא)
51, 166, 185, 195; II.
65.
72, 74, 76, 97-
99, 106, 110, 143; II.
244 (see שביליא).
II. 56, אשדוד.
48, 54, 55, 92, אשור.
- 186, אשטוראציו.
II. (שין) אשטרוק דינובאש.
240 (see אבא מרי בן
אלגנדר).
II. 240 (שין) אשטרוק כהן
(see יקותיאל).
24, 25, 32, 33, 45,
46, 58, 59, 61, 63, 91,
165, 174, 177, 180,
181, 183, 184, 189;
II. 77, 246, 247.
79, 85, 94, 102,
104, 106, 118, 143,
190; II. 92, 227, 228,
236, 237, 239, 243.
83, דונה אשמניראין.
97, אשפילגו.
141, אשקלון (אשקלונניא),
167.
II. 69, 93, אשר.
118, אשר (בן) אשר.
II. 164, אשר משולם.
155, אשר (כהן) אבן אדרוט.
96-
98, 104-106, 143; II.
240, 243.
132; II. 237, אשר בן משולם.
II. 92, אחיניה.
78, 190, אתל (אבול).
II. 127, אלבאבירה.
69, באגנה (אי).
72, 112, באדים.
80, באדים בן חבוס.
108, באטירים בת פולפי
(see ביטארים).
98 (see also
באלידולית).
(ואלייאדולית).

- 67; II. 118, 119,
124, 127, באר.
169, 198, בבא בן בוטא.
16, 18, 23, 26, בבל (באבל).
27, 29, 34, 40, 41, 43,
48, 49, 53-55, 57, 59,
62, 63, 68, 70-72, 76,
82, 83, 85, 88, 90, 92,
115, 116, 118, 137,
141, 156, 164-167,
173, 174, 176, 178-
182, 185, 195; II. 55,
57-61, 63, 70, 77-
80, 82, 86, 92, 106,
107, 109, 242, 245-
247, 249.
74, בנאנה.
35, 38, 123, 188;
II. 130, בנדר.
II. 245, בגוי.
109, בגרים.
II. 227-
229, 232, 236-238, בדירש (בדריש).
II. 181, בהאראן.
92, בהנסא.
61, בהרם.
145, בוגדנייא.
155, בוטין.
II. 126, בולוניאה.
162, 164, בולסינאה.
13, בוסטי (ים).
62, 187, בוסנאי (בוסאי).
62, בוסתנאי (בסתנאי),
91, 178, 196; II. 77,
110, 248.
II. 69, 77, 99, 248, בועז.

בוקי 165.
 בורגוש 103, 143; II. 242.
 בורגניא 87.
 ב' בחיי בן אשר 96, 106.
 ב' בחיי בן בקורה 94.
 בטליא 190.
 ב' הלוי II. 224, 233.
 ב' ביבוי ב' אבא 37, 64, 92, 188.
 ב' ביזא 178.
 ביה חסי 177.
 בי חתים 46.
 ביטארים 95 (see באיטרים).
 ביטליי 185.
 ביאויט (שולטן) 140.
 ביישה II. 171, 199.
 ביתחם 52, 88; II. 3, 8.
 בי כחיל 61, 184.
 בילגראדו 145, 154.
 ביניבנטו 186; II. 113, 119, 127.
 פראי ביסינטו 110.
 ביראנטינה II. 204.
 בירארדין II. 149.
 ביתאל II. 28, 34, 91, 93.
 בית לחם 195.
 בית צדיא 191.
 בית שערים 27, 45.
 ביתר 4, 55, 56, 90, 170, 175 (בית תור); II. 24, 71, 75, 109 (בית תר).
 בכתנאצר II. 106, 107.
 בלבינו 185.
 בלרד 163; II. 34, 54.

בלהה II. 93.
 בלהירינוס 185.
 בלטיאנוס (בלטינוס) 186.
 בלטיניאנוס 186.
 בלינצה II. 210.
 בליקו(ם) II. 20, 109.
 בליריאנוס 185.
 בלעם 163, 174; II. 34, 54.
 בליץ 186.
 בלקין 72.
 אבן אלבלשאיי II. 250 (see יהודה).
 בלשיר II. 109.
 בלשצר (בלשאצר) 50, 51, 59, 88, 165, 185, 195; II. 63, 107.
 בן הדר II. 48.
 בפא see בן נצר.
 ביניבנטו see בניבנטו.
 בניולש II. 240.
 בנימין 191; II. 28, 33, 53, 62, 69, 93, 149, 153, 156, 179, 181.
 בנימין הלוי 152, 155.
 בנימין מלמד 154.
 בנימין אלנהאונדי II. 251.
 בנימין עבין II. 243.
 בנימין קאצי 161.
 בנימין בר יפת 24.
 בן ציון II. 168, 169, 173, 174, 183, 184, 216.
 בסילי 186; II. 115, 116, 124, 132.
 בספינוס 185 (see also אספסיינוס).
 בענה II. 245.

בעסא (בעסא) 176; II. 48, 102.
 בעלאל אשכנזי 115, 160.
 בעלאל בן אורי II. 45, 96.
 בצרה 66; II. 86.
 בקי (בן אבישוע) 174; II. 108.
 בקעתא II. 6.
 ברנאן II. 92.
 ברנלונא 75 (see also ברצלונה).
 ברוט II. 143.
 ברוך (ר') 75, 77; II. 125.
 ברוך אנגיל 155.
 ברוך אשכנזי 154.
 ברוך בנימין 152.
 ברוך ברזולי 152.
 ברוך מנרמזא 94, 95.
 ברוך מצרפת 231.
 ברוך קלעי 155.
 ברוך בן אלבאליה 74, 102.
 ברוך אבן חביב 156.
 ברוך אבן חיים 154.
 ברוך אבן יעיש 154.
 ברוך בר יעקב 74.
 ברוך בר יפת II. 179.
 ברוך ב' יצחק 75, 77, 78, 102.
 ברוך בן נריה 61, 88; II. 24, 52.
 ברוך בן עבדיאל II. 125.
 ברומה ז' אשר 160.
 ברומה 154.
 ברינוס 195.
 ברכיה 48, 196; II. 61, 71, 74, 77, 109, 248.
 ברנבש 191.

83. (דון) ברנדאר דאנדושה

ברס II. 92.

ברצלונה 75, 83, 93, 96, 98,
106, 110, 127, 132,
135, 137; II. 228,
232, 239, 241.

ברק 48; II. 43, 98, 245.
בשן II. 40.

בשר בן אהרן II. 82.

בתואל II. 93.

בתיא (בני) 4.

ביתר 90 (see ביתר).

בת שוע II. 28.

גאנז II. 92.

גאיווס 185.

גאין 109.

דון גאלימיש 94.

גאלניוס 90, 134.

גאלפול 154.

דון גאמוש 108.

גארן 190.

גביאה מאגרויותא 146.

גביאה מאגניק 177.

גביהה מבי כתייל 34, 61,
184.

גביהא ב פסיסא II. 6-8.

גבישן 185.

גבע רבה 80.

גבעון II. 42-45.

גבריאל אייפיראנסה 152.

גבריאל אליא 154.

גבריאלה בולה II. 221, 223.

גד 87; II. 69, 93, 133,
179, 180.

גד החוזה 164, 176; II.
52, 69, 73, 245.

גדי II. 43.

גדל 30.

גדליא חיון 154.

גדליה הלוי 151.

גדליה ב אחיקם II. 24, 61,
107.

גדעון בן יואש 48, 86, 164,
195; II. 43, 98, 245.

גדר II. 97.

גהינם 79, 93.

גאבן גא 70, 71.

גאבאר 152, 153.

גוג II. 30, 49.

גוגר 121.

גודפריד בילי II. 235.

גודשאל ב מונשי קונשיביל 95.

גואן (גואן) גואן 97, 98

(מפורטוגאל) 99, 106

(דישביליא), 109-113.

גואן בן דון אנריק 98.

דון גואן בן פדריק 110.

דון גואן שאנניש די שביליא 98.

גוטא II. 92.

גויש 195, 196.

גוליא II. 151, 152, 156.

גוליאן 112.

גוליוס 89.

גולגן II. 97.

גונסאלו מארטיניש 97, 109.

גוריא II. 73.

גוריון 190.

גושטריש II. 240.

גור II. 97.

גיבראלטאר 97, 109.

גידו II. 133.

גידרו 107, 108.

II. 73, 76.

גיוא 180, 181.

גיואיר (גיואיר) 129, 130
(see אלגאיויר).

גיוהן II. 57.

גיוהו II. 50.

גיוטא II. 150, 151.

גיואמי 95.

גיוראל בן מונטי 108.

גירנאם II. 140.

גירנאם 153.

גירונדה (גירונא) 94, 96,
102, 103; II. 227,
228, 232.

גילבא 185.

גילג II. 42, 97.

גילאנוס 185.

גילל 152, 154, 159.

גילער 48.

גילקאם II. 109.

גילום II. 86.

גיליאן I. 27, 45,
48, 54, 90, 170, 176,
181, 191, 193, 196,
198; II. 245.—II. 4,
5, 27, 45, 48, 54, 55,
176, 181; II. 245.—

III. 7, 9, 176; II.

245.—IV. 48, 57,

176, 182; II. 246.—

V. 176; II. 245,

246.

גמריה II. 70.

גננת 79.

גסקלם II. 18, 66, 71,
109.

גאלעל II. 38, 138.

- אלנראמקה II. 92.
 גראנאטה 67, (גראנאדה)
 71, 73, 74, 76, 80, 93,
 94, 99, 101, 111, 138;
 II. 212.
 גרנא 78.
 גרנא ארין הגרנשי 78, 190.
 הר גרזים II. 14, 15, 41.
 גרמיזא 102, 103, 125.
 גרמישה 94, 95.
 גרנאדיליא 95.
 גרציאנוס 186.
 גרשם II. 94. — גרשם
 83, 84, 93; II. 226,
 232, 235, 242.
 גרשם בר שלמה II. 238.
 גתר II. 92.
 דוד see דאוד.
 דאמיה 120.
 דאניא 126.
 דבורה 48, 86, 164, 195;
 II. 33, 43, 53, 167, 245.
 דביר II. 97.
 דואג 25.
 דו אלקרניין II. 109.
 דון דוארטי 98.
 דור (דאוד) 27, 41, 46,
 48, 53, 55, 63, 65, 85,
 87, 115, 116, 133,
 150, 164, 174, 176,
 178, 179, 195; II. 5,
 6, 33, 44, 45, 47, 52,
 69, 70, 73, 77, 94, 97-
 104, 107, 108, 115,
 133, 146, 147, 179,
 183, 185, 248.
 דור רב מר דוד 65.
 דור (משרת הראובני)
 183, 185.
 דור אבי ראבב 124, 125.
 דור אבדרהם בר יוסי
 97, 106.
 דור אגוזי 154.
 דור אלרואי 123.
 דור ארוך 152.
 דור דאשטילה II. 239.
 דוד ביואש 160.
 דוד חביליו 152.
 דוד חבריאי 158.
 דוד הכהן 106, 154, 155.
 דוד הלוי 152.
 דוד נאכארו 151.
 דוד פיראני II. 154, 155.
 דוד קמחי 94, 125; II.
 237.
 דוד (ב שלמה) הראובני
 146, 147, 151; II. 133-223
 passim.
 דוד הרומאי (הרומאי)
 II. 164, 167-170, 174-
 176.
 דוד בן זכאי הנשיא 33, 39,
 40, 65-67; II. 77, 79,
 81, 86, 224, 233.
 דוד אבן אבי זמרא (דבן)
 140, 151, 157, 158,
 160.
 דוד בן יהודה נשיא 38, 196.
 דוד בן יצחק II. 248.
 דוד די מדינה 162.
 דוד הנגיד בן בנו של רמבם
 125, 134, 135.
 דודא בר נחמן 36, 188.
 דוד בן ציון II. 185.
 דוד בר שאול II. 229,
 237.
 דוד אבן שושאן 105.
 דודנים II. 92.
 נהר דוירנא (דורנא)
 70, 79.
 דולקפיאנוס 196.
 דומיציאנוס 190.
 דונגול(א)ה II. 138.
 דוסא ב אלעזר 174.
 דוסא ב הרבנים 5, 11, 43.
 דוסא [בן סעדיה] 66.
 דוסאי 6.
 דוראן 106.
 דיאופרויאנו 186.
 דיאמנט II. 164.
 דילם 78.
 דימי 32, 59, 177, 183;
 II. 246, 247.
 דינה II. 93, 153, 154,
 158.
 דיניאה 75.
 דיקאוס 185.
 דאבן דמאחין 67.
 דמיאט (דמיאט) II. 92,
 148.
 דמיטיאנוס 195.
 דמיטיאן 55.
 דמשק 69, 119, 133, 152,
 153; II. 50, 55, 102,
 103, 106.
 דמשקין II. 106.
 דן II. 57, 69, 92, 93.
 דניאל 49, 50, 56, 88,
 119, 139, 164, 176;
 II. 52, 63, 67, 107,
 108.

38. דניאל נשיא
 II. 148. דניאל (מעזה)
 II. 156-212 דניאל מפסא
 passim.
 155. דניאל אישטרומושה
 115. דניאל אבן חסדאי
 133. דניאל בר יוסף
 155. דניאל פרחיא
 II. 92. אלדסדס
 II. 72, 76. דפתי
 185. דריוש
 דריוש בן אחשוורוש (המדוי)
 50, 51, 59, 88, 165,
 195; II. 63, 70.
 דריוש בן אסתר (אחשוורוש)
 49, 51, 88, 164, 167,
 176, 195; II. 52, 63,
 65, 74.
 דרשאונו (see יהודה) 83
 (בז משה).
 65, 66. דר האיי בז דור
 188; II. 224. — בז
 39, 189. — בז
 II. 80. — בז שרירא
 41, 46, 66, 67, 69, 71,
 75, 76, 92, 93, 117,
 126, 178, 189, 190;
 II. 225, 227, 230, 234,
 241.
 85; II. 89. דר
 II. 26. דר
 II. 237. דר
 II. 39. דר
 II. 91. (עבר i.e.) דור
 4, 13, 23, 27, 28, 30, 43, 46, 57,

58, 164, 174, 177, 180-
 183; II. 75, 77, 246,
 247.
 61, 62. דר הונא (סבוראי)
 62. מר הונא
 35, 62; מר רב הונא נאון
 II. 224, 233.
 II. 246. דר הונא קמא
 36, 37. רב מר הונא הלוי
 (הונא בר יצחק).
 II. 248. דר הונא בר אבא
 34. דר הונא בר מר זוטרא
 177, 184; II. 246,
 247.
 31. דר הונא בר מר חייא
 II. 248. דר הונא בר חנינא
 58, 165, דר הונא בר ר' יהושע
 181.
 35, 63. דר הונא בר ר' יוסף
 187; II. 224, 233.
 64, 188. דר הונא בר ר' יצחק
 (הונא הלוי).
 32, 183. דר הונא בר ר' נתן
 196; II. 71, 75, 76.
 II. 75. דר הונא מר (?) הונמאר
 53, 54. דר הורדוס (אורדוס)
 89, 169, 170, 192,
 194, 198; II. 14, 17,
 66, 71, 75.
 61 (see הרמן). דר הורמיו
 41, 52, 89; II. 74, 75 (see אורקנוס).
 II. 169. דר הורקנוס
 87, 176; II. 51, 55,
 70, 74, 245.
 II. 54, 55. דר הושע בן אלה
 104.

57, 174; דר הושעיא (הושעיה)
 II. 11, 70, 74.
 188, 189. דר הילאי
 62. דר הילאי הלוי
 39, 65. דר הילאי בר ר' חנניה
 65. דר הילאי בר ר' מישאל
 39, דר הילאי בר ר' מרי (מארי)
 65, 188, 189.
 39. דר הילאי בר ר' נטרונאי
 189.
 194 (see הלני). דר הילוני
 II. 199. דר הימור
 163, 176; II. 52.
 102. דר אבן הירחי
 108-111. דר היראנדרו
 109. דר היראנדרו בן שאני
 4, 9, 16, 26-28, 42, 45, 46, 48, 53, 54,
 89, 90, 164, 170, 171,
 172, 176, 180, 181,
 191, 193, 194, 196,
 198; II. 246.
 II. 245. דר הלל
 8. הלל בריה דר' ואלם
 5, 10, 22, 179; דר הלל
 II. 6, 34.
 126. דר אלהללי
 II. 75. דר הלני
 II. 92. דר המדאן
 166; II. 64, 71. דר המן
 58, 174. דר המנונא
 II. 110. דר הונא מר (?) הנאמר
 II. 92. דר אלהנדר
 II. 92. דר אלהרב
 II. 94, 98, 100, 102, 108, 109 (see אהרן).

הרוסוס (?הורדוס) ב' אנריפס

II. 109.

הרמז II. 109.

הרן II. 28, 29, 53, 91.

ס. השאם

ואליאדולית II. 110.

ואלידי גאמישי II. 150.

וראן II. 109.

וורנקוורט II. 109.

וויטברו II. 156, 162, 164.

וויטרי II. 93; II. 237.

וויילה נאוה II. 205, 206.

וילונא (ולונא) II. 110, 140.

וילינסיה II. 95.

ויניציאה II. 144, 155; II. 147, 148, 150, 151, 153, 164.

ויניציאן II. 158.

ווינישי II. 232.

ויסינטי II. 98.

ויקיאנוש II. 98.

וירנא II. 140, 141.

וראנצישקו II. 168 (see (פראנצישקו).

ורגלאן see רגלאן.

ורדינאוס II. 186.

בית זכראי II. 20.

זבולון II. 69, 93.

זכיר II. 32, 35, 46, 59, 178, 183; II. 246, 247.

אלזנאוה II. 92.

זוגמאר II. 73.

מר זוטרא II. 32, 46, 177, 178, 183, 187, 196; II. 72, 73, 76, 77, 110, 246-248.

מר זוטרא בן בוסתנא II. 78.

מר זוטרא בר גוריא II. 73.

מר זוטרא בן הונה II. 72, 73, 248.

מר זוטרא ב' מר זוטרא II. 73.

מר זוטרא בן חנניה (חנינא) II. 46, 177; II. 246.

מר זוטרא ב' כהנא II. 247, 248.

זוילה II. 92.

זימן II. 186.

זימור II. 186, 189, 192, 200, 203.

זירא II. 22-24, 58, 182.

זירא נ' שושן II. 105.

זכאי II. 9, 18 (see יוחנן בן זכאי).

זכאי בן רב אחונאי II. 36, 188.

זכאי בן דוד II. 110.

זכאי בן יהודה II. 248.

זכרי II. 54.

זכריה (המלך) II. 51, 54; II. 103.

זכריה (הנביא) II. 49-51, 78, 86, 87, 88 (בן עדוא), 164, 166, 176; II. 52,

65, 70, 71, 74, 108, 143, 245.

זכריה אשכנזי II. 151.

זכריה יחיא II. 143.

זכריה המבין II. 176.

זכריה ב' בניה II. 52.

זכריה ב' יהודע II. 76, 87, 164, 176; II. 70, 74, 245.

זכריה בן הקצב II. 6, 180.

זלפה II. 93.

זמרי II. 163; II. 48.

זמר II. 93.

זעקן II. 235.

זר II. 40.

זרובבל II. 26, 48, 49, 54, 61, 66, 88, 90, 92, 117,

166, 176; II. 70, 71, 74, 109, 225, 245, 248.

זרח II. 163; II. 51.

זרח הכושי II. 48.

זרח בר אהרן II. 98.

זרחיה II. 165.

זרחיה גוטה II. 162.

זרחיה הלוי II. 102, 124, 125, 132; II. 227, 229, 231, 236.

זרחיה מליריא II. 152.

זרחיה בן עזי II. 108.

זרחיה ב' יהודה II. 8, 10.

זרחיה II. 187.

זרחיה II. 71, 72, 80.

זרחיה II. 133, 147-149, 178-180, 216, 220.

זרחיה II. 178; II. 75.

זרחיה II. 92, 107.

זרחיה II. 139, 140.

זרחיה II. 87, 176; II. 21, 52, 70, 74, 245.

זרחיה II. 97.

זרחיה II. 152; II. 26, 27, 44, 144, 145.

זרחיה II. 30.

זרחיה II. 49-51, 78, 86, 88, 164, 166, 176; II. 52, 70, 71, 108, 245.

זרחיה II. 70.

זרחיה II. 74.

66. חוי אלכלבי (אלכלזי)

חילה II. 92.

חול II. 92.

חולדה II. 33, 53, 70, 74, 245.

חולה II. 92.

חונא II. 110.

חוני המעגל II. 21.

חוניא 182.

חוני 166, 168, 197.

חוצפית 55, 56, 90.

חורב II. 4.

חויאל 67, 68, 73; II. 225, 234.

חואל II. 50, 63, 103, 106, 109.

חוקיהו (חוקיה) 48, 59, 87, 174, 195; II. 51, 55-57, 70, 71, 74, 77, 102, 104, 248, 249.

חוקיה (ראש גולה) 196; II. 75.

חוקיהו II. 248. חוקיהו ב גרון II. 23.

חוקיה בן בנו של דוד ב זכאי 67, 178.

חוקיהו בן נעריהו 48.

חוקיה בן שמעיא II. 248.

חטיא 6, 7, 57, 180.

חטר II. 179.

חידקא II. 20.

חיוג (יהודה) 81 (see יהודה).

חיון 143.

חייא 3, 7, 8, 13-16, 18, 21, 22, 27, 30, 41, 43, 44, 46, 57, 90, 164, 181, 182; II. 72, 75, 150, 233.

חייא אבראבאניל 155.

חייא גאון 64.

חייא דיין 153.

חייא מויניצא II. 150.

חייא הלוי II. 224, 233.

חייא ממישן 35, 63, 187; II. 224, 233.

חייא רבה 28.

חייא רופא 151.

חייא בר אבהו 45.

חייא בן אלדאודי 67, 94.

חייא בן אשר 57.

חיים 65, 97, 104, 106, 161.—(עם חיים) II. 156, 157, 159-161.

חיים אגוני 154.

חיים אלגאני 154.

חיים אלהדיב 140.

חיים אלפאנדארי 154.

חיים אלשיך 153.

חיים בנכנשת 154.

חיים ויטאל 150, 151, 153.

חיים יעקב האניז 152.

חיים חבר 151.

חיים חברייא 161.

חיים עובדיא 140, 155.

חיים פרץ 150.

חיים שבתי 155.

חיים בן אברהם 128.

חיים בן יחיאל 97, 104, 106.

חיים בן כלפה 75.

חיים בן שמואל 96, 105.

חיים די בוצל 155.

חינא II. 75.

חיננא II. 75.

חיננא גאון 92; II. 234.

חיננא מנהר פקוד 62; II. 224, 233.

חיננא בר משרשיא 64; II. 224, 233.

חירום 71.

אלחבים 69.

חלב 30.

חלואן II. 86.

חלפון בר עולא 133.

חלפתא 55.

חלקיה ב שלום 165; II. 70, 74, 108.

חם 163; II. 90, 92.

חמא 7, 32, 45, 58, 59, 183; II. 76.

חמא בר גוריא 57.

חמא בר רבא 177.

חמול II. 28, 69.

חמי II. 130.

חמת 60; II. 61.

חנא גאון 35; II. 248.

חנה II. 53, 98.

חנה בת יהויקים 191.

חנוך 85, 194, 195; II. 26, 68, 77, 90, 248.

חנוך (הבבלי) בן ז משה 68-71, 92.

חנוך בן קין II. 89.

חנילאי II. 72.

חנין בן פנחס 6.

חנינא (חנינה) 7, 11, 17, 22, 23, 29, 30, 36, 62, 180-183, 188, 190; II. 24, 25, 71, 248.

רב חנינא בן אחי ז יהושע 16.

חנינא גאון 35, 46, 187.

מר חנינא רבא 72, 73, 76.

6. חנינא ב' גמליאל.
 65; II. 224, 233.
 37. חנינא ב' הונא.
 6. חנינא ב' חכינאי.
 7, 14, 57; 182, 183.
 23. חנינא ב' פפי.
 5, 55, 56, 90; II. 24.
 חנינאי כהנא גאון ב' אברהם 36, 64.
 196. חנינאי ב' אדוי.
 II. 60. חנמאל ב' שלום.
 35, 62, 167, 196; II. 224, 233.
 91, 187. חנן מאשקיא.
 180. חנן בן פנחס.
 67, 68, 73, 75, 78, 92, 126; II. 225, 227, 228, 230, 234.
 II. 71, 72, 75. רב חננאל.
 (מפרש התורה) 143.
 II. 112, 114, 119, 120, 123, 125, 130-132.
 II. 132. ר' חננאל ב' חסדיא.
 II. 125, 127. חננאל ב' פלטיאל.
 164, 176; II. 52, 69, 73.
 49, 88; II. 19, 107.
 167. חנניה (כהן גדול).
 II. 76. מור רב חנניה.
 162. חנניה ברהון.
 II. 225. חנניה גאון.
 154. חנניה אבן יקר.
 40. חנניה (גאון) בר' יהודה 66, 178, 189; II. 225.
 36, 64, 188. חנניה בר' משרשיא.
 II. 59. חנניה בן עזור.
 אבן חסאיני עבד אלהמאן 108.
 17, 23, 30, 31, 58, 164, 177, 180, 182, 183, 196; II. 77, 246, 247.
 6, 77, 123, 196; II. 77, 248.
 133. ר' חסדיא הלוי ספרדי.
 98. ר' חסדיא בסרקוסטא.
 155. חסדיא פרחיא.
 106, 107, 142. חסדיא קרישקאש.
 66, 69, 78, 81, 190. חסדיא בר' יצחק.
 חסדיהו (חסדיה) ב' ברכיה 48, 196; II. 71, 74, 75, 77, 109.—חננאל ב' 123, 125, 127, 132.
 II. 81. חסן.
 II. 97. חפר.
 II. 73, 77. חצוב.
 152, 153. ר' אבן חצירה.
 II. 28, 69, 77, 99, 248. חצרן.
 II. 5. חקרא.
 II. 97. חרמה.
 47, 86; II. 26, 92, 93. חרין (חראן).
 II. 44, 46. חשבון.
 52-54, 60, 89, 168, 170, 192, 194, 195, 197; II. 5, 6, 13-16, 19, 66, 109. חשמונים.
 II. 71, 74, 75, 153, 156, 158, 159. חשמך.
 II. 159, 167, 182.
 II. 163-220 passim. טאווילה (טווילה).
 115. טאיע אלכליפא.
 110; II. 178 (see טנגאר). טאנגאר.
 109. טאריפה.
 33, 45, 59, 177, 184; II. 77, 247. טבירי.
 134, 176 (see טביריה). טביריה.
 II. 109. טברונום.
 78. טברסטאן.
 II. 162-185 passim. טוביה.
 151. טוביה הלוי.
 105 (see תודילה). תודילה.
 82, 83. ר' טודרום.
 95; II. 229. טודרום הלוי בר' יהודה.
 83. טולושה.
 108. טולידו.
 71, 80, 93-98, 102, 103, 105, 106, 110, 118, 126, 132, 140, 141, 143, 157, 190, 197; II. 228, 236, 240, 242-245. טוליטולא (טליטלה).
 112. טומאש.
 95, 111. טור.
 93, 108. טורטושה.

מוריניוס II. 19.
 מושקאנה II. 235.
 מטרגאן II. 109.
 מיאודוויאו 175.
 מיבירוס (מיביריאוס) 170, 185, 195, 196.
 מיכריה 192; II. 245.
 מיכריש 60.
 מיטוס 50, 51, 54, 56, 74, 90, 107, 170, 185, 190, 195, 196; II. 66, 109.
 מלימון II. 66, 109.
 מליקוס II. 66.
 מלמויס 56, 90; II. 109.
 ממירינוס 186.
 מננאר (מאננר) 99 (see מננאר).
 מעאר 98.
 מקיטוס 186.
 מרגיאנוס 185, 195.
 מרוטיאל 101.
 מרויאש 93, 94, 127; II. 242.
 מריניוס 191.
 מרנטו 190.
 מראנקאטלייש II. 227, 229, 231, 236, 239.
 מרסיס II. 92.
 מרפון 55, 90, 179, 181.
 מרשקו II. 238, 239.
 יאמנז II. 92.
 יהודה see יהודה.
 יאוחזי(אחז) כהן גדול 69, 73.
 יהושע see יהושע.
 יאיר 48, 86, 164, 195.
 יאיר אבירדע 156.

יאיר הנלעדי II. 43, 98, 251.
 יאיר ב' מנשה II. 40.
 יאשיהו (המלך) 48, 87, 176, 195; II. 57, 70, 74, 77, 106, 248, 249.
 יאשיהו הנביא 116.
 יאשיה דמן הוצל 22, 182.
 יאשיהו (מפאס) 69.
 יאשיהו פינטו 153.
 יאשיהו בן זכאי 65, 81.
 יבוס II. 43.
 יבין II. 43, 98.
 יבל II. 89.
 יבנה 27, 45, 54.
 ידוע 166.
 ירותון 176; II. 52.
 יחנני יהו(א) ב' חנני 176; II. 52, 69, 73, 245.
 יחנני יהו(א) ב' נמשי 176; II. 50, 63, 103.
 יחואחו 48, 87, 195; II. 50, 57, 70, 73, 77, 103, 249, 252 (see יואחו).
 יואש see יהואש.
 יודאי גאון 36, 37, 63, 64, 78, 91, 92, 188; II. 224, 233, 234, 241.
 יודאי בר' נחמן 37, 188.
 יודאי II. 28, 69, 77, 93, 248.
 יודאי (אמורא) 21, 23-25, 29, 31, 33, 57, 58, 91, 164, 183, 188; II. 75, 240.
 מר רב יהודה 35, 188.
 יהודה (הרופא) אסקלי 160.

יהודה אפנעים 154.
 יהודה הבבלי 174.
 יהודה ביטון 154.
 יהודה בנבנשת 155.
 יהודה ברוילי 152 (see יהודה ברוילי).
 יהודה (יהודאי) גאון 39, 40, 63, 64, 66, 92, 178; II. 225, 234.
 יהודה האמיי 160.
 יהודה מזימור II. 187.
 יהודה זכאי 196.
 יהודה חיוג II. 229, 236.
 יהודה חייט 140.
 יהודה החסיד 95, 102; II. 235.
 יהודה חסן 161.
 יהודה הכהן 133, 162.
 יהודה הלוי (ב' שמואל) 81, 94, 102; II. 229, 236.
 יהודה לירמה 154.
 יהודה מלכזי 52, 166-168, 197; II. 74.
 יהודה מנחם 158.
 יהודה מוסעוד 160.
 יהודה משעאל 156.
 יהודה הנשיא (רבנו הקדוש) 56, 164, 174, 176 (see רבי רב).
 יהודה הנשיא 48; II. 245.
 יהודה פירנטי II. 194, 196, 207, 209, 218.
 יהודה קוטוביא II. 154, 155.
 יהודה קורדיליאה II. 194.
 יהודה קרישפין 132.
 יהודה משנן 153.
 יהודה (בר' אילני) 3, 10-12, 19-21, 41-43, 56,

- 90, 164, 180, 181;
II. 5, 20, 23.
81. יהודה (בר דוד) אלפאסי
96-98, 103, 105, 106, 109; II. 243.
5, 6, 55, 90, 180, 181.
יהודה ב' בולאט 140.
יהודה בר' ברילי 93, 102, 132, 191; II. 227, 232, 236.
55; II. 4.
74, 81, 93.
180.
II. 248.
55, יהודה בן דימא (דמא) 181.
II. 81.
180.
53, 89, 164, 176, 180, 191, 196;
II. 245.
116, 133.
57, 181;
II. 72.
II. 237.
83.
80.
II. יהודה בן יוסף אלרקי 250 (see אלבלשאאי).
140.
II. 22.
122.
132; II. 236.
28, 170, 190;
II. 2, 6, 58, 77.
87, 164, 166; II. 50, 70, 74, 102, 245.
- יהויכין 48-50, 87, 177, 192, 195; II. 58, 59, 62, 63, 70, 74, 77, 246-250.
48, 49, 87, 166, 191, 195; II. 24, 57, 58, 63, 66, 70, 74, 77, 106, 248, 249.
II. 66, 69.
see יונתן.
167 (see also יוסף).
51, 52; II. 70.
87, 195; II. 52, 69, 73, 77, 102, 103, 248.
II. 49, 50, 103, 105.
II. 50.
5, 16, 20, 27, 45, 55, 91, 164, 181; II. 4, 5, 31, 45, 55, 74.
140.
154.
152.
154.
135.
25.
90, 181.
52, 88; 166; II. 70, 74.
23, 42, 181, 182.
4, 48, 49, 85, 86, 163, 164, 171, 174, 176, 195; II. 6, 23, 24, 40, 42, 43, 67, 69, 245.
- II. יהושע בן נשרף 71.
167.
II. 238.
53, 88, 89, 164, 169, 170, 176, 180, 191, 196-198; II. 245.
6, 56, 180, 181; II. 20, 56.
94, 98, 102, 106; II. 244.
25, 48, 87, 176, 195; II. 48-50, 52, 69, 70, 73, 77, 101, 248, 249.
II. 100, 162.
II. 100.
II. 69.
87, 102, 164, 176; II. 52, 70, 74, 245.
94, 95, 103, 139.
II. 109.
48, 87, 164, 176, 195; II. 50, 70, 74, 102, 103, 106, 248, 249; II. 50; II. 103, 106.
186.
(see יהוראי) 64
176; II. 245.
166-168; II. 71.
5, 10, 14, 16, 17, 21-24, 29, 30, 42, 44, 45, 54, 57, 58, 60, 91, 164, 168, 169, 173, 174, 177, 180-183,

- 197; II. 71, 245, 246, 248.
 יוחנן אשכנז II. 241.
 יוחנן סופר 54.
 יוחנן בן ברוקא (ברוקה) 55, 56, 180.
 יוחנן בן גורגרא 14, 44.
 יוחנן בן זבדיה 191.
 יוחנן בן זכאי 4, 5, 9, 12, 16, 18, 19, 27, 45, 46, 53-55, 78, 90, 159, 164, 173, 181; II. 3, 4, 10, 11, 13, 14.
 יוחנן בן נורי 5, 55, 90, 179; II. 30.
 יוחנן בן עזריה 164, 165.
 יוחנן בן פנחס 56.
 יוחנן בן שמעון 89, 197; II. 71, 74, 109.
 יוחנן בן שמעי 168, 197.
 יוחנן בן שפט II. 248, 277.
 יוכבד בת לוי II. 40.
 יולוס II. 109.
 יוליאנוס 60, 185, 195.
 יוליאנוס אפוסטאטא 186.
 יום טוב 65; II. 153.
 יום טוב בארקו 160.
 יום טוב ברבינייא 154.
 יום טוב מוטבאני 156.
 יום טוב בר יעקב 39, 189.
 יום טוב אבן יעיש 154.
 יום טוב אבן יקר 154.
 יין 51, 52, 54, 60, 67, 88, 89, 166, 168, 169, 170, 190, 192, 193, 195, 197; II. 5, 6, 9, 10, 12, 22, 63, 65, 66, 71, 74, 92.
 יונא II. 92, 108.
 יונאני II. 108, 109.
 יונה (מגירונדה) 96, 103, 106, 164, 176; II. 229, 238, 242, 243, 245.
 יוניס II. 6, 12-15, 66, 130, 246.
 יונתן 46, 182; II. 69, 73, 74.
 יונתן גאלאנטי 84, 102, 152.
 יונתן הכהן 94, 167; II. 229, 232, 236, 238.
 יונתן מלכזי 52, 166, 168, 169.
 יונתן בן דוד 132.
 יונתן בן עזריאל 4, 53, 90.
 יונתן בן עזריהו 87.
 יונתן בן שאול II. 99.
 יוסטינוס 186.
 יוסטיניאנוס 186.
 יוסי 3, 5, 6, 9, 10, 15, 20, 34, 41, 42, 44, 45, 56, 61, 90, 91, 164, 167, 179, 180-182, 187; II. 10, 17, 23, 26, 37, 42, 49, 55, 56, 62, 63, 66, 77.
 יוסי בר בון 28.
 יוסי הגלילי 5, 55, 90; II. 17.
 יוסי הכהן 90.
 יוסי בר דוסתאי 5; II. 17.
 יוסי בן חלפתא 164; II. 245.
 יוסי בן יהודה 179, 182; II. 37.
 יוסי בן יוחנן 53, 88.
 יוסי בן יעזר 53, 88; II. 245.
 יוסי בן קיסמא 5, 55.
 יוסיניאנוס 186.
 יוסף (אמורא) 13, 17, 18, 23-25, 30-33, 46, 58, 80, 91; II. 77.
 יוסף 48, 86, 163; II. 28, 29, 67, 69, 94, 97.
 יוסף (בפומבדיתא) — יוסף. II. 78. — 35, 63; II. 78. — 132. — (מחבמי לוניל) — 75, 81. — יוסף ברבי 46.
 יוסף — 34. רבה יוסף גאון II. יוסף כהן. — 167. (בג) הכהן. — 190. הכהן. — 162. יוסף הלוי. — 154. חסיד (עם) — 191. (ברנבש) II. 162-164. הראובני) 155. לבית לוי. — 168. II. 133. יוסף המלך.
 יוסף מאטאלון 153.
 יוסף אישקאפה 154.
 יוסף אכאיוב 140.
 יוסף אלבו 107.
 יוסף אלטון 151.
 יוסף אלפלט 103.
 יוסף אלצאיה 153.
 יוסף אשכנזי 151; II. 151, 152, 159.
 יוסף באגילאר 161.
 יוסף בואיסמא 109.
 יוסף בכור שור II. 237.
 יוסף ברוך 162.
 יוסף גאנסו 154.
 יוסף גקטיליא 97, 109, 140.
 יוסף דונאסניה 97.
 יוסף ויטאל 150.
 יוסף חייט 153.
 יוסף מאיטאייצאק 140, 155.
 יוסף טבולי 161.

- II. 237. יוסף טוב עלם
 II. 240. יוסף טורנו
 140, 154. יוסף מטרנני
 140. יוסף יעבין
 II. 239. יוסף כספי
 152. יוסף מליריאה
 170. יוסף מלבי
 156. יוסף נחמיאש
 150, 156. יוסף סאנים (סאנייט)
 151. יוסף סארנוסי
 יוסף (הדיין בר יעקב) אבן
 75. סהל
 155, 156, 158. יוסף סכנדרי
 107. יוסף עויאל
 133. יוסף עמיש
 93. יוסף פאדוואל
 140, 155. יוסף פאסי
 119. יוסף הצדיק
 144. יוסף הצורף
 II. 147, 151, 154, 155, 158, 162, 167. יוסף צרפתי
 II. 180, 186, 192, 194. יוסף קורדיליאה
 140. יוסף קורקוס
 155. יוסף קראסו
 II. 133, 212. יוסף (ראובני)
 passim.
 140. יוסף שרנא
 37, 188. יוסף בר אבא
 69; יוסף (יוסי) בן אביתור
 II. 225 (אביתור), 234.
 II. 244. יוסף אבן אלעיש
 79. יוסף אבן אלפרנ
 64. יוסף בר ביבי
 69, 70. יוסף אבן גו
 190. יוסף בן גוריון
 II. 229, 238. יוסף בר גרשון
 133. יוסף בר זכריה
 24, 164. יוסף בר חייא
 38, 64. מר יוסף ב' מר' חייא
 29, 38, 177; יוסף בר חמא
 II. 72.
 167. יוסף בר חנניה
 64, 92, 122. יוסף בר יהודה
 164, 176. יוסף בר יוחנן
 164, 176, 180. יוסף בן יעזר
 140, 155. יוסף אבן יחיא
 34, 37, 40, 65, 66; II. 81-83. יוסף בר יעקב
 81. יוסף בר יצחק
 154, 155. יוסף אבן לב
 יוסף (בר מאיר) בן מהאגר
 75.
 72, 75. יוסף (הלוי) בן מיגש
 76, 93, 101, 127; II. 228, 230, 235, 242.
 II. 155. יוסף בן משה
 132. יוסף בן משלם
 190. יוסף בן מתיא
 121. יוסף עובדיא
 80. יוסף (הנשיא) אבן עזרא
 155.
 II. 238. יוסף אבן עקינן
 94. יוסף אבן פלט
 II. 78, 79. יוסף בן פנחס
 94. יוסף אבן צדיק
 38. יוסף בר רבי
 37, 64, 92, 188; II. 224, 233. יוסף בר שילא
 67, 73, 74, 77, 78, 93. יוסף ב' שמואל הנגיד
 154. יוסף אבן שנני
 167. יעזר
 48; II. 69, 74, 249. יורם
 II. 97, 107 (sec יושע ב' נון
 (יהושע).
 48, 176, 195; II. יותם
 51, 54, 70, 74, 77, 102, 248, 249.
 62, 184, 187; II. יודיגנר
 109, 246, 247.
 II. 52. יחיאל ב' זכריה
 57, 113, 140, 163, 164, 167, 176; II. 52, 60, 61, 70, 245.
 II. 73. יחזקאל בן זכריה
 II. 77 (see חזקיה). יחזקיה
 108, 140. יחיא
 II. 143. יחייא בן עבד אלהים
 96, 104-106, 143, 144; II. 243. יחיאל
 154. יחיאל ב' אבן
 144. יחיאל הוקן
 154. יחיאל ענבי
 II. 162-169, 196, 204, 212. יחיאל מפיסא
 II. 235. יחיאל מפרש
 156. יחיאל רפאייא
 96, 103, 104. יחיאל בר אשר
 II. 69. יחיאל בר זכריה
 33, 177, 184, 187; יימר
 II. 246, 247.
 49; II. 70, 107. יכניה
 7, 22, 23, 57, 182, 198; II. 16, 17. ינאי
 53, 60, 89, 169; ינאי המלך
 II. 16, 17, 71, 75.
 מר ינוקא (ינאק) ברמר זוטרא
 35, 61, 63, 73, 187, 188; II. 224.
 II. 29, 33, 53. יסכה
 47, 86, 163, 188, 194- יעקב
 196; II. 27-29, 40, 69, 77, 93, 94, 145, 248.

(עם הראובני) II. 144,
 147, 165, 166.
 יעקב אבוהב 142.
 יעקב אבולעפייא 151.
 יעקב אבוקאייא 162.
 יעקב אבושערה 162.
 יעקב איש כפר חטיה 6, 57,
 180.
 יעקב איש כפר חנניה 182.
 יעקב די בוטון 155.
 יעקב ביבאש 150.
 יעקב בירב 140, 157, 162.
 יעקב גאבישון 128.
 יעקב גאון 65.
 יעקב גוייוז 151.
 יעקב גקטיליא 96.
 יעקב דאנון 154.
 יעקב טאיטאצאק 155.
 יעקב לואל 107, 114.
 יעקב לכנה 156.
 יעקב (הכהן) מנהר פקוד 36,
 63, 91, 188; II. 224,
 233.
 יעקב הסופר II. 191, 192,
 203, 218.
 יעקב סמוט 155.
 יעקב עובדיא 154.
 יעקב פאלקון 152.
 יעקב צהלון 151.
 יעקב צמח 152.
 יעקב קאשטרו 160.
 יעקב קומינטו 144.
 יעקב מקורבייל 95.
 יעקב רובייז 155.
 יעקב רוישאלין II. 218.
 יעקב ששון 151.
 יעקב (ז' תם) 78, 84; II.
 229, 231, 235, 243.

יעקב בן אליהו II. 237.
 יעקב בן אלפאסי 75.
 יעקב בן אשר 97; II. 240.
 יעקב בן ברוך 74.
 יעקב אבן ג'ו 69, 70, 71.
 יעקב בן דוד 135.
 יעקב בן דוסאי 6.
 יעקב ב' מר זוטרא II. 73.
 יעקב אבן חביב 140, 155.
 יעקב בן חזקיה 248.
 יעקב אבן חיים 116, 157,
 160.
 יעקב בן חסא 180.
 יעקב בר' יוסף 158, 191.
 יעקב בר' יצחק לאמיש 241.
 יעקב בר' יקר 93, 101; II.
 226, 235.
 יעקב בר' מרדכי 39, 65, 188.
 יעקב (הנביא) בר' משה 83.
 יעקב ב' מישולם 132.
 יעקב בר' נטרונאי 39, 189.
 יעקב בר' נתנאל 122.
 יעקב בר' סהל 75.
 יעקב בר' עזרא 81.
 יעקב אבן עראמה 155.
 יעקב בן קרשאי 10.
 יעקב בן שאהון 73.
 יע' II. 112.
 יפת 163; II. 53, 90, 92.
 יפתח 48, 86, 164, 195;
 II. 44, 46.
 יצחק 47, 86, 142, 163,
 194-196; II. 8, 26,
 27, 34, 68, 69, 144-
 146, 248.
 י' יצחק (דוד ר' יהודה הנשיא) 80.

י' יצחק II. 73, 76.
 י' 35, 62, 187.
 י' II. 232.
 י' (עם הראובני) II. 199.
 י' II. 154, 155.
 י' 107, 113, 142;
 143, 159.
 י' 112, 139.
 י' 155.
 י' 154.
 י' 150.
 י' II. 242.
 י' 154.
 י' 155.
 י' 152.
 י' II. 149.
 י' II. 242,
 243.
 י' 107.
 י' 140.
 י' 102.
 י' (בעל התוספות) 94;
 II. 229, 235, 242,
 243.
 י' 162.
 י' 141, 142.
 י' 152.
 י' 178.
 י' 142.
 י' II. 218.
 י' 97, 106.
 י' 156; II. 229,
 238, 240.
 י' 101, 155.
 י' 151, 153, 160.
 י' 107, 113,
 142, 143, 159.
 י' 160.

II. 147. ר' יצחק הנניד
 23. יצחק נפחא
 II. 239. יצחק הנשיא
 125. יצחק סני נהור
 152. יצחק סלע
 155. יצחק פארדו
 75- יצחק (ב' עקב) אלפאסי
 78, 93, 124-127, 132,
 143; II. 228, 230, 235,
 241.
 יצחק קאנפאנטון (קנפנטון)
 97, 99, 101, 107, 110,
 141.
 יצחק קארו
 140. יצחק קאשטרו
 162. יצחק קולון
 151, 153.
 יצחק מקורבייל
 104; II.
 232, 237.
 יצחק קרדינאל
 94. יצחק קרישפין
 152. יצחק ראובן
 150. יצחק (השומר)
 II. 192, 194.
 יצחק בי רב
 151. יצחק בר אבא מרי
 102; II.
 231, 236.
 II. יצחק בר אברהם נרבוני
 229, 238.
 57. יצחק בר אשיאן
 93. יצחק בר אשר
 71, יצחק בר ברוך אלבאליה
 74-78, 93, 102, 126;
 II. 228, 234.
 יצחק בר יהודה ׀ גיאת (גאית)
 74-78, 81, 93, 126,
 191; II. 228, 230,
 235, 236.
 135. יצחק בר דוד
 64, 188. יצחק בר חייא

38. יצחק בר חנניה
 יצחק ב' יהודה לבית לאטש
 II. 239, 241.
 ר' יצחק ב' יהודה (אמורא)
 17, 24, 182.
 יצחק בר יהודה (בנרבונה)
 84; II. 229, 238.
 65. יצחק בר ישי
 140. יצחק בר לב
 83; II. יצחק בן (מרן) לוי
 229, 238.
 72. יצחק בן ליאון
 II. 231. יצחק בן מאיר
 יצחק ב' מרדכימחי (מאישטרו)
 II. 240. פטיט)
 132. יצחק בן משלם
 75. יצחק בן משה בן סברי
 126.
 81. יצחק בן סהל
 140. יצחק בן עארמה
 75. יצחק בן ראובן מברצלנה
 93, 126, 127, 132; II.
 228.
 II. יצחק בן שלמה הישראלי
 118. — מרקוש — 233.
 96. ׀ סהולה
 94, 102; יצחק בן שמואל
 II. 242, 243.
 78, 190. יצחק בן שפרוט
 105. יצחק בן שר חסד
 116, 133, 154. יצחק בן ששון
 106, 128. יצחק בן ששת
 II. 240. יקותיאל הכהן
 II. 26. יקטן
 II. 93. יקשן
 113, 176; ירבעם בן נבט
 II. 47, 48, 101-104. —
 II. 51, 64, 103. יואש בן יואש

85, 194, 195; II. 68,
 77, 90, 248.
 97, 106. ר' ירוחם
 II. 98. ירוחם בן אליהו
 175. יירונימוס
 26, 49-54, 73, 74, ירושלים
 80, 88, 92-94, 96, 102,
 103, 107, 108, 117,
 118, 123, 140, 141,
 145, 146, 152, 154,
 161, 165-170, 175,
 178, 190-192, 194,
 195; II. 5, 6, 8-11,
 14, 15, 18-20, 45, 46,
 48-51, 56, 57, 59-61,
 63-66, 70, 71, 74, 113,
 129, 130, 141, 142,
 145, 147, 148, 153,
 154, 157, 163, 166,
 167, 178, 179.
 174. ירחמאל
 II. 97, 105. יריחא
 II. 42, 53. יריחו
 II. 97. ירמות
 49, 50, 87, ירמיה (הנביא)
 88, 114, 164, 174; II.
 24, 52, 57-59, 61, 64,
 67, 70, 74, 106, 245.
 22, 23, 182. ר' ירמיה
 154. ירמיה מאברונגוטאטו
 24. ירמיה בר אבא
 6, 55, 56, 90, 180. ר' ישבב
 II. 93. ישבק
 53, 60, 89, יישו (הנצרי)
 114, 170, 191-194,
 196, 198.
 49; II. ישוע (מאנשי כהג)
 245.

ישוע בהן גדול 167.

ישׁ II. 69, 77, 99, 248.

ישמעאל (ר) 5, 6, 16, 18, 42, 44, 55, 56, 90, 167, 180, 181, 198; II. 4.

ישמעאל הבהן 160.

ישמעאל מראיטה II. 163.

ישמעאל בן אברהם II. 8.

ישמעאל בן אלישע 27, 54, 121, 176; II. 24, 245.

ישמעאל בר יונקא 91.

ישמעאל בר יוסי 179, 182.

ישמעאל בר נתניה II. 61.

ישמעאל, ישמעאלים (both with ארין) 62, 67-69, 74, 80, 85; II. 6-8, 26, 27, 118, 125, 130, 133, 135, 139, 143-149, 156, 157, 174, 178-181, 184, 246.

ישעיהו (ישעיה) 48, 50, 87, 113, 164, 167, 174, 176; II. 51, 54, 56, 70, 71, 74, 102, 106, 245, 248.

ישעיהו (ריש גלותא) II. 75, 77, 109, 248.

ישעיהו מטראני 154.

ישעיהו הלוי 64, 92, 152.

ישעיהו בר אבא 37, 64 (אבא שאול), 188.

ישראל II. 106.

ישראל מאולובריגא II. 239.

ישראל בנימין 152, 156.

ישראל זאבי 152.

ישראל די קוריאל 151.

ישראל בר יצחק 118.

ישראל 16, 23, 27-

30, 36, 48, 54-58, 63,

67, 118, 134, 150, 157,

159, 160, 162, 174,

175, 177-179, 181,

183, 192; II. 21, 61,

75, 114, 129, 130, 246.

יששכר 118, 158; II. 69,

93, 98, 102.

יששכר בער 151.

יששכר הלוי 97.

יששכר בר יקותיאל 106.

יתרו II. 94.

אלבאמל 121.

כדרלעמר II. 26, 92.

כהן צדק 63, 189, 190;

II. 78-81, 83, 224, 234.

כהן צדק בר אבימי 39, 65

(איסומא).

כהן צדק בר יוסף 40, 66.

כהנא 23, 24, 32, 46,

57-59, 105, 165, 177,

181-183, 196; II. 72,

75-77, 246-248.

כהנא בר חנינאי 37, 188.

כחובא 55, 56, 90,

198; II. 66, 109.

כחסתאן II. 92.

כחט אלמצאצא 136.

כולבים 133.

כוסקאייני (בוסקאייני) II.

206, 207.

כורש 49-51, 59,

88, 165, 166, 185,

195; II. 63-65, 70,

74, 108.

כוש II. 56, 92, 133, 134,

179, 181.

כושן רשעים II. 43,

97.

כחתי II. 92.

כחתיים II. 8, 13-15.

כזבר II. 109.

כיתנאי (כתנתי)

154.

כלב ב יוסף II. 83.

כלב ב יפונה II. 40, 42.

כלב ב שרגאדו II. 80, 82,

83 (see סרגאדו).

כלואדי 37.

כלוש II. 109.

כלח II. 86.

כלבל 163.

כלפה בן אלאענאב 75.

כנא II. 110.

כען ארין 47; II. 7, 41,

43, 92.

כנעני II. 6, 7, 39, 96.

כסבר II. 92.

כסיאה II. 122, 125, 127.

כפנאי (כפנא) II.

77, 110, 248.

כרמל II. 97.

כרסאן (כראסאן) II.

78, 92.

כשריים II. 62, 65.

כחיים II. 92.

לאגה II. 183, 204-220

passim.

לאה II. 28, 93, 145.

לאון II. 117.

לאורה II. 164.
 לאטש, לאמאש (בית) II.
 237, 239, 241.

לאטינוס 86, 87.
 לבן 163; II. 93.
 להנה II. 179, 181.

לבנה II. 97.

לגורי II. 237.

לוד II. 92.

לורא 92.

לורקייא II. 19.

לוט (לוטא) 198; II. 28,
 29, 91, 92.

לוי 86, 191; II. 28-30,
 69, 93.

לוי 15, 21, 46, 57.

לוי (בסלוניקי) 140.

לוי הוקן II. 226, 235.

לוי המכונה מתיא 191, 195.

לוי קוזן 155.

לוי בר אברהם ב' חיים
 239.

לוי בן גרשום 98, 106, 110;

II. 240 (see ליאון די
 באניולש).

לוי בן חביב 105, 155.

לוי בן יצחק 46.

לוי בן משה II. 238.

לוי בן שם רע 114.

לולאה II. 199, 200.

לוליינוס II. 19.

לומברדיא 79; II. 235.

לונברניא 190.

לונברדיאה II. 130.

לונדריש 130.

לונלי 84, 93, 94, 102,

103, 124, 132, 191;
 II. 226, 231, 232, 236,
 238, 239, 241.

לוקש (הרופא) 191.

לוקיוס 185.

לוקינוס 186.

לוקציוס 185.

לורני II. 235.

לושה 95.

ליאון 67, 92, 94-96, 104,
 107, 108, 126, 186.

ליאון איסרו 186.

ליאון ביארו 186.

ליאון (גדול) 186.

ליאון דיבאניולש II. 240
 (see גרשם).

ליאון (קטן) 186; II. 117.

ליאון (דוניא) 97.

ליגורנה (ליגורנא) II. 167-
 169, 205, 208, 213, 214.

לימנטוס II. 109.

ליפרוטירה 95.

לישבונה II. 172, 183,
 186, 203, 208.

לביש II. 97, 102.

למאול II. 133, 137, 139.

למד 85, 194; II. 68, 77,
 89, 90, 248.

לרידה 98.

לשרון II. 97.

מאגן II. 92.

מאוריניוס 186.

מאורקא 106, 110, 128
 (see מיוקא).

מאניסא 96 (see מאניסא).

מאיר (ר) 3, 5, 6, 10-12,
 14, 15, 19-21, 25, 41-
 45, 56, 90, 96, 106,
 164, 179-181.

מאיר אנאשאבון 140.

מאיר בנבנשת 155.

מאיר ברוילי 152.

מאיר גאביון 161.

מאיר אלגואדיש 98, 110.

מאיר דבוטון בנאליפול 154.

מאיר דטרנקאטליש II.
 229, 236.

מאיר הכהן מנרבונה 96.

ר מאיר הלוי אלעפא
 (מטוליטיל) 103, 126;
 II. 228, 232, 236, 242,
 243.

מאיר ב' ברוך מורטנבורק 96,
 104-106; II. 229, 232,
 236, 243.

מאיר בן ביבש 74.

מאיר בן יורגא 139.

מאיר בן טודרוס 95, 126,
 132.

מאיר בן יוסף ז' מוגאש
 (בנרבונה) 76, 78, 84.

מאיר בן יצחק 76, 154;
 II. 227, 251.

מאיר בן מהאגר 75.

מאיר בן משרשיא 64, 188.

מאיר בן עזרא 81.

מאיר בן עראמה 155.

מאיר בן שושאן 105.

מאיר בן שמואל 84.

מאיר בן שרתמיקש 81,
 93 (שרתמיקש).

מאישטרי ויאולש דרודיש
 II. 241.

(מרדכי ביהושע)

מאישטרו ליאון דיבאניולש
see לוי בן גרשם

מאישטרו פטיט II. 240.

מאישטרו שאנטיגו (99,
note I דישליוג), 110.

מאלקה 71; II. 225, 234
(see מלאגא).

מאנוויל (מנוואל)
97, 101, 113.

מאסה II. 138.

מאצ'ף יעקב II. 241
(see also יעקב בר נחמיה).

מארי (מרי)
64; II. 76, 110.

מבורך חיים גאליפפה 154.

מבריקוי 186.

מבשר 41, 189.

מבשר בר קיומי 40, 66.

מנדל II. 6.

מנוג II. 49.

מגינסיא 79, 190 (see
מאינצה).

אלמדראן II. 92.

מדובר II. 199.

מדון II. 97.

מדי 50, 51, 54, 165, 185,
190, 192, 195; II. 74,
92.

מדינין II. 43, 93, 98.

מדין ב אברהם II. 94.

מדינה 162.

מדן II. 93.

אלמהדיה see מהדיה.

מהללאל 85, 194, 195;
II. 68, 77, 90, 241.

מואב 163; II. 40, 43, 61,
97.

מוגרבה 134.

מונבז 51, 170; II. 71, 75.

מונטיל II. 244.

מונטפסליר II. 228, 230.

מוסי II. 89, 91, 94-97,
99, 101, 108 (see משה).

מורה II. 41.

הר המוריה II. 14, 46.

מורסא 95; II. 215, 216.

מוש II. 92.

ארץ מזורח 75.

מחוז 58, 136, 137, 183;
II. 247.

אלמוחלה 133.

מחאל ב עירד II. 89.

מחמד II. 140, 146.

מחמד בן אלשין 101.

מחמד אבו נור 150.

מחמד בן עאבד אללה
187; II. 246.

מחמד פאשה 150.

שולמן מחמד 138, 153.

מיגס II. 73, 76.

מיורקא (מיורגא)
95, 98 (see מיאורקא).

מיאשא 42.

מיכאל 105, 186.

מיכאל הכהן 154.

מיכאל בורו פלטים 186.

מיכה (הנביא)
87, 176; II. 51, 52, 69, 70, 73,
74, 245.

מיכה II. 57.

מיכיהו 176; II. 52, 245.

מיכל II. 99.

מימון 108.

מימוניל 157.

מיסא II. 76.

מין II. 235.

מיציאנוס 185.

מיקא II. 134, 135.

דון מיקיל II. 156-209
passim.

מישאל 88, 49; II. 19, 107.

מישון 63, 187.

מכיר 82, 105.

מכיר ב מנשה II. 40.

מכסמו 186.

מכסימיאנו 185, 186.

מערת (ה) מכפילה II. 144.

מלאגה 100 (see מאלקה).

מלאבי 49-51, 78, 86, 88,
164-166, 176; II. 52,
71, 74, 245.

מלגורי 237.

מלכא (מלכה)
39, 189; II. 33.

מלכא בר אחא 36, 188.

מלבי צדק 174; II. 248.

מלביה 64, 65; II. 224, 233.

מלכירם 70.

מלבישווע II. 99.

ממרא 26.

מאנוואל see מנוואל.

מנוח 164; II. 245.

מנוח II. 239.

מנחם 53, 54.

מנחם הארוך 110.

מנחם דודא 126.

מנחם הכהן 160, 162.

מנחם סולם 155.

מנחם לבית מאיר (רמה) 126.

מנחם די לונאנו 118, 152.

מנחם בר אהרן 113.

מנחם בר בנימין II. 132.

מנחם בן גדי II. 54, 103.

זרח 98, 106; II. 243.
 מנחם בר יוסף 38, 64.
 מנחם בר עזריה 160.
 מנחם בר עמיאל II. 132.
 מנחם בר שלמה לבית מאיר II. 239.
מנטובה 140.
 מנלוסיא 190.
 אלמנצור בן אבי עמר 70.
 מנצור אלריים 158.
 מנשה (המלך) 48, 87, 164.
 מנשה (דוד אלעזר) 167.
 מנשה (אחי ידוע) 166.
 מנשה II. 133, 180.
 מנשה גאון 37, 46.
 מנשה בן יהושע 52.
 מנשה בר יוסף 36, 64, 133, 188.
 מנשה בן שמעון הצדיק 167.
 מסעוד אוולאי 151.
 מספר II. 245.
 (מרסקם) II. 181 (see מרסקם).
מסתערב II. 119, 157.
אלמעז II. 125, 128.
ארץ המערב 67, 68, 72; II. 242.
אלמציצה II. 92.
ר מצליח II. 150, 151.
מצפה II. 61.
מצר אלעתיקא II. 118, 119, 136.
מצר אלקאהרא II. 118.
 מצרים 40, 47, 48, 51, 53, 60, 65, 67, 68, 72, 76, 78, 79, 85, 86, 89, 103, 115-122, 126,

128, 133-137, 140, 145, 150-153, 155-157, 159-161, 163, 167, 168, 174, 190, 192, 194-196; II. 6, 20, 26, 28, 29, 33-36, 40, 46, 48, 52, 53, 56-58, 60, 61, 68-70, 92, 94, 95, 100, 101, 106, 119, 120, 128-130, 133, 138-141, 146, 148, 157, 161 passim.
 מצרים החדשה II. 9.
 מצרים הישנה II. 7.
 מצריים II. 7.
 מקדה 157; II. 97.
 מקלינו 185.
 מקרינוס II. 109.
 מר בר ר' אסי 91.
 מר בר ר' אשי 33, 34, 45, 46, 59, 184, 187; II. 77.
 מר בר ר' הונא 35, 46, 187.
 מר בר רבה 35.
 מר בר רביא 35.
 מרביליא 99.
 מרדכי 49, 57, 88, 164, 176; II. 20, 33, 52, 64, 245.
 מרדכי מאטאלון 155.
 ר' מרדכי בעל מירא דביא 52.
 ר' מרדכי בעל המנהיג 195.
 ר' מרדכי (עם הראובני) II. 148, 149, 159.
 מרדכי הכהן 64, 154; II. 224, 233.
 מרדכי קלעי 155.

II. מרדכי בן יהוסופיה 238, 239.
 II. מרדכי בן יהושע 241.
 II. דון מרמין 167.
 II. מרמטנוס 109.
 ר' מרי 34, 35, 39, 62, 178, 188; II. 72, 224, 233 (see מארי).
 II. 224, 233.
 ר' מרי הלוי ב' משרשיא 37, 92.
 מרי בר' דימי 35, 187.
 מרי בר' יוסף 187.
 מרידה 74.
 מריות 165.
 מרים II. 23, 30, 33, 39, 41, 53, 94, 96.
 מרים בת חנה 191.
 מרימר 32, 59, 63, 91, 183; II. 77, 248.
 ר' מרינוס (יונה) אבן גנאה 81, 229, 236.
 מריניאנוס 186.
 (מרסקם) II. 146 (see מרסקם).
 מרקוס (רומי) 195.
 191 (see also יצחק ב' שלמה).
 II. 231, 236.
 משה 9, 16, 25, 42, 44, 48, 49, 76, 85, 86, 117-120, 122, 138, 144, 148, 149, 163, 164, 171, 174, 176, 194-196, 198; II. 4, 13, 20, 24, 29, 33, 34, 36, 38-41, 45, 52, 53, 166, 171, 245.
 משה (ריש גלוחא) 196.

162. משה הכהן
 127, 132. משה הכהן (רמך)
 ר משה הכהן (בעל עזר
 98. האמונה)
 II. 224, ר משה הכהן (גאון)
 233.
 II. משה כהן (עם הראובני)
 200.
 מר רב ר משה כהנא בר יעקב
 39, 65, 189.
 II. משה (עם הראובני)
 125, 155.
 80. משה (דוד ר יהודה נשיא)
 160. משה אבדורחם
 II. 154, 155. משה אבולעפיא
 152. משה אגיומאן
 156. משה אלאשקר
 140, 159. משה אלמושינו
 155. משה אלשיך
 151. משה אפנעים
 154. משה ארגיש
 160. משה ארוך
 154. משה אלבאלנסי
 107. משה באסן
 154. משה אלבילדה
 140. משה בנבנשת
 154. משה גאלאנטי
 151. משה גיסו
 132. משה 81.
 (הכהן) גיקטיליא
 120, 160. משה אלדמוהי
 147-149. משה המון
 151. משה ורוק
 107. משה חאליגואה
 156. משה חיוולי
 150. משה טרינקי
 160. משה יונה
 II. 158. משה לאמין

160. משה הלוי
 126. משה לונזאנו
 126. משה די לאוון
 153. משה מעלי הכהן
 II. 151. משה המצייר
 151, 153. משה נאגארה
 152. משה סאגיש
 156. משה סכנדרני
 162. משה סמחון
 151. משה סעדי
 162. משה סרגוסי
 155. משה עובריא
 84. ר משה עניו
 107, 140, משה אלפאראנני
 161.
 II. 154. משה מפולנייני
 83. משה הפרנס
 II. 152. משה צרפתי
 151, II. 150. משה קאשטלאן
 160. משה קאשטור
 II. 155. משה קוטוניאה
 151. משה קורדיביו
 151. משה די קוריאל
 II. 237. משה קמחי
 138, 153. משה קפסאלי
 153. משה רקי
 II. 237. משה תיבון
 156. משה ן אבדורחם
 83. משה בר אבון
 135. משה בר אברהם
 144. משה ב אשר
 156. משה אבן זיוא
 140. משה אבן חביב
 155. משה בן חיים
 68, 69; II. משה אבן חנוך
 225, 234.
 ר משה בן בנו של טורדוס
 83. משה הנשיא

84; II. 229. משה בר יהודה
 236.
 משה בר יוסף בן מורן (הלוי)
 78, 84; II. 226, 229,
 236, 238.
 95. משה בר יעקב (מקוצי)
 96; II. 232, 237.
 94. משה בר מימון (רמבם)
 101-104, 116-118,
 121-127, 131-133,
 135, 137, 156, 158,
 159, 162, 192; II.
 228, 231, 242.
 94- משה בר נחמן (רמבם)
 96, 103, 108, 125,
 126, 142; II. 227, 229,
 232, 238, 243.
 133. משה בר סעדיא
 II. 81, 93; משה בן עזרא
 229, 236.
 156. משה אבן שושן
 96. משה בר שם טוב
 155. משה בר שמואל
 154. משה אבן ישנני
 II. משה בן תודרוס הנשיא
 238.
 II. 240. מישולם הכהן
 II. 229. מישולם בר גרשום
 48, 196; מישולם ב זרובבל
 II. 71, 74, 77, 248.
 132; II. 226. מישולם בר יעקב
 II. 227, מישולם ב משה
 229, 232, 237.
 II. 52, 92. מושך
 61, 64. ר משרשיא
 34. ר משרשיא בר פקוד
 62, ר משרשיא בר תחליפא
 91.

מתא מחסיא 29, 30, 32,
33, 36, 39, 40, 45, 57,
63-66, 92, 177, 182-
184, 188, 189.

מתושאל בן מחיאל II. 89.
מתושלח 85, 163, 194,
195; II. 26, 27, 68,
77, 90, 248.

מתיא 190, 191.

מתיא בן חרש 6, 180.

מתנא II. 71, 75.

מתניה II. 59.

אלמותעמד see מתעמד.

מתתיהו 57, 64, 107, 167;
II. 81, 93, 154, 156,
160, 161.

מתתיהו כז

II. מתתיהו (עם הראובני).

154, 156, 160, 161.

57. מתתיהו (אמורא).

107. מתתיהו הוצהרי

מתתיה בן חשמונאי (יוחנן)

52, 166, 168, 197; II.

12, 71, 74.

מתתיהו בן יוסף II. 241.

מתתיהו בר מר רבי (ריבי)
38, 64, 92.

נאפולי II. 148, 156, 166,
183, 192.

נבארה 83, 97, 108; II.
243, 244.

נבואראדן 56, 90; II. 109.

נבוכדנצר 49, 50, 59, 86,

88, 141, 165, 185,

195; II. 19, 51, 52,

58, 59, 61-63, 66, 70,

74, 249.

נבות II. 103.

נבה II. 40.

נביית II. 27.

נברין ארין נבקרין

109. נגלו

99. נגרופנטי

71. אבן נגרילא (נגדילה)

165; II. 38, 94.

[נהונד] II. 251.

נהוראי 42, 43; II. 45,

55, 234.

נהילאי (הלוי) 36; II. 73,

76.

נהרדעא 16, 25, 26, 28-

30, 32, 35, 57, 58, 91,

174, 176, 177, 182,

183; II. 72, 246, 247.

נהרואן II. 85.

נהרואני II. 79, 80.

נהר פקוד see פקוד.

נהר עיבא II. 76.

נוב II. 44.

נוח II. 34, 89-92.

נוף II. 228, 235.

נוח 85, 86, 163, 194, 195;

II. 26, 31, 32, 34, 35,

53, 64, 68, 77, 89, 92,

248.

נוח 87, 176; II. 52, 70,

74.

נוח 15, 44.

נוח (גלות) II. 71, 75.

נוח 85, 86, 194, 195;

II. 27, 29, 68, 77, 91.

נוח 52, 88, 176, 196;

II. 65, 77, 108.

נוח 128.

נוח אשכבה 72.

נוח 66, 189. (נאון)

נוח II. 246.

נוח בן חושאל II. 132.

נוח see נחמיה בן יעקב.

נוח II. 73.

נוח II. 72, 75,

76, 110, 248.

נוח בר צדק 41, 189.

נוח 16, 23, 24, 29,

30, 45, 46, 57, 177,

180-183.

נוח 33, 45, 59,

177, 184; II. 246, 247.

נוח בר יעקב 183; II. 246.

נוח בר יצחק 32, 58, 183;

II. 247.

נוח 178, 189; II.

224, 233.

נוח בן עמינדב II. 43, 69,

77, 99, 248.

נוח בר צדוק 39, 65.

נוח II. 78-80,

83.

נוח 36.

נוח בר אמונה 188.

נוח 63, 64, 178,

224, 233.

נוח בר אחנאי 35.

נוח בר הילאי 39, 65,

188, 189.

נוח בר חביבאי 36,

188.

נוח בר נחמיה 35, 187.

נוח 85.

נוח (ריחומי) 34, 45.

נוח II. 133, 137-

139, 179, 181.

נוח II. 76.

נוח II. 92.

נוח (ניקפור) 186.

ניקנור 167, 169, 197; II.
19, 71, 74.
נירבא 185.
נירון 54, 170, 185, 195,
196; II. 109.
נמרוד בן כוש II. 92.
נמרד הרשע II. 12.
נמרוד [ם] II. 79, 80.
נסיים (עם הראובני)
162. II. נסיים
154.
נסיים אנוסמרי 156.
נסיים יעיש 158.
נסיים ענקארי 159.
נסיים פריכה 159.
נסיים (נסיים) בר יעקב
73, 75, 78, 92, 93, 126;
II. 225, 228, 230,
234.
נסיים (רן) בן ראובן
II. 106, 241.
נעריהו 48.
נפר II. 92.
נפתלי II. 93.
נציבים II. 92.
נציבין II. 75, 83.
נצר אלדולה II. 115.
נרבונו (נרבונו)
78, 82-84,
96; II. 128, 226, 228,
229, 231, 232, 236,
238, 251.
נריה II. 70, 74.
נרסי II. 109.
נרש 58, 183.
נרש נתאי הארבלי 53, 88, 164,
176, 180, 191; II.
245.
נתן 6, 10, 16, 22, 45, 56,
68, 180, 181, 196.

נתן אלף 39.
נתן הבבלי בעל הערוך
93; II. 236.
נתן גומא 162.
נתן (ריש גלוחא) II.
196; 72, 75, 77, 86, 109,
110.
נתן הדיין 68.
נתן מטרינקונטוליש II. 227.
נתן הנביא 164, 176; II.
52, 69, 93.
נתן (עוקבן) דעצויתא
196; II. 71, 75, 77, 248.
נתן הכהן בר יצחק II. 78,
83.
נתנאל 105.
נאבור II. 109.
נאלם II. 141.
נאלוניקי 140, 147, 155.
נאמורה 99, 110, 111.
נאנן דון 109.
נבא II. 92.
נבאים II. 56.
נביליא 107, 159, 162
(see נביליא).
נבירוס 186.
נביריני 186.
נבנא II. 92.
נבנכא II. 92.
נבנמאסה 70.
נבנ 86, 111, 165; II.
27, 66, 92, 93.
נבנ הדרום II. 109.
נבנ II. 118, 119.
נבנ 53.
נבנ 144-147, 159;
II. 100, 101 (see
שלמה).
נבנ אבן אחונוא 151.
נבנ 6, 19, 56, 175,
178, 180.
נבנ II. 137.
נבנ 119.
נבנ (Church) II.
154; 116, 186.
נבנ II. 160.
נבנ 29-32, 34-37, 57-
59, 61, 62, 91, 103,
182, 183, 187, 188;
II. 77-79, 81, 84, 86.
נבנ II. 214.
נבנ II. 20.
נבנ 40.
נבנ 95.
נבנ 110.
נבנ 93, 95.
נבנ 79, 93.
נבנ II. 40, 96.
נבנ 115.
נבנ II. 163.
נבנ II. 115.
נבנ 61.
נבנ 55, 90.
נבנ 26, 34.
נבנ 45, 62, 91, 180, 181.
נבנ 39, 48, 163,
171; II. 36, 38.
נבנ 186.
נבנ II. 43, 98.
נבנ 186; II.
126.
נבנ 168.
נבנ 75.

סְכוּת II. 28, 35.

סֵלָא 190.

סְלִיָּקוּס (סְלִיָּקוּס, סְלִיָּקוּס)
167; II. 66, 71, 109.

שְׁלֵמָה see סְלִיָּמָן, סְלִיָּמָן.

סְלֵמָא II. 99.

סְלֵמִין II. 71.

סְלֵמִי הַנְּטוּפִי II. 9.

סְמָא (סְמִי) 34, 187; II. 73.

סְמָא בֶּרַיָּה 34, 46, 177; II. 246.

סְמָא בֶּרַיָּה 34, 46, 61, 184; II. 246, 247.

סְמִיכְטִין II. 181.

סְמִירָה 95.

סְנַבְלָט 51, 52.

סְנוּאָה בֶּרַיָּה II. 10.

סְנַחְרִיב 51, 89; II. 55-57, 106.

סְנַתִּירִין (סְנַתִּירִין) II. 173-219 passim.

סְנַתִּירִין II. 71.

סְנַתִּירִין II. 66, 109.

סְעִדִּיָּה (בֶּרַיָּה יוֹסֵף גֵּאֹן) 39, 40, 65, 66, 74; II. 77, 80-82, 179, 224, 226, 230, 233.

סְעִדִּיָּה מִלְּמֵד 133.

סְעִדִּיָּה בֶּרַיָּה II. 179.

סְפִסְתִּין 67.

סְפִרָא 27, 178; II. 72.

סְפִרָא (סְפִרָא, סְפִרָא)

60, 65, 67-76, 79,

80, 85, 92, 101, 106,

107, 111-113, 118,

127, 129, 130, 138,

141, 155, 157, 159,

175, 190, 192; II. 71,

112, 130, 154, 224-226, 228, 231-234, 236, 239, 241.

סְלִיָּקָה 92.

סְרִבִּירִוס 185.

סְרִגְוִסָּה (סְרִגְוִסָּה) 93, 127, 139.

סְרַח בֶּרַיָּה II. 40.

סְרַפָּאדִין (סְרַפָּאדִין) II. 141-143.

סְרַקוֹסְטָה 67, 71, 98, 128.

עְבַד אֱלֹהִים 156.

עְבַד אֱלֹהִים II. 138.

עְבַד אֱלֹהִים 158.

עְבַד אֱלֹהִים אֱלֹהִים 67, 153.

עְבַד אֱלֹהִים בֶּרַיָּה

95.

עְבַדִּיָּה II. 125.

עְבַדִּיָּה II. 109 (see also.

עְבַדִּיָּה).

עְבַדִּיָּה 48, 86, 164, 195;

II. 44, 98, 245, 251.

עְבַר 85, 163, 194, 195;

II. 26, 27, 34, 54, 68,

77, 91, 248.

עְבַר הַיָּרֵד II. 40, 41.

עְגִלֹן II. 43, 97.

עְדִיָּה II. 52, 69, 73, 74, 245 (see עִידִיָּה).

עְדִיָּה (בֶּרַיָּה יֵשׁוּעַ)

51.

עְדִילִם II. 97.

עְוִבֵד II. 69, 77, 99, 248.

עְוִבֵד אֱדֹם II. 44.

עְוִבִּיָּה (הַנְּבִיא) 176; II.

33, 51, 53, 69, 73, 245.

עְוִבִּיָּה (רֹאשׁ גּוֹלָה) 48, 196;

II. 71, 75, 77, 248.

עְוִבִּיָּה יֵרָא (מְבִרְטִנֹּרָא) 150.

עְוִבִּיָּה מְסוּפְרָנוּ (סְפִרָנוּ) 160.

עְוִבִּיָּה הַיָּרֵד II. 137.

עְוִבִּיָּה בֶּרַיָּה 102, 155.

עְוִבִּיָּה בֶּרַיָּה שְׁלֵמָה 121.

עֹג II. 96.

עֹדֵר 176; II. 52, 70, 74.

עֹזִי 165.

עֹזִיָּה 23, 48, 176; II. 51,

70, 74, 77, 102, 248.

עֹלָא 23, 24, 57, 181.

עֹמָאֵר בֶּרַיָּה אֱלֹהִים 62, 135, 136.

עֹמָאֵר פִּאֲשָׁה 150.

עֹסְמָאֵן II. 139.

עֹץ 149; II. 54, 93.

עֹץ בֶּרַיָּה II. 94.

עֹקָב (מֶר) 45, 195; II.

72, 75, 77-79, 248.

עֹקְבָן (מֶר) II. 72.

עֹה II. 143, 147; 148.

עֹזִי נַחְמָנִי 156.

עֹרָא הַסּוּפֵר בֶּרַיָּה 52, 55,

88, 119, 154, 164-166,

174, 176; II. 10, 65,

70, 74, 108, 110, 245.

עֹרָא (רְבֹו שֶׁל רִמְבֵּן) 95,

103, 125.

עֹרִיאָל 125.

עֹרִיאָל (עֹרִיאָל) 49, 88, 154;

II. 19, 69, 70, 73, 74,

107, 108.

עֹרִיאָל זֹאבִי 152.

עֹרִיאָל יֵהוּשֻׁעַ 154.

עֹרִיאָל הַלֵּוִי 75.

עֹרִיאָל בֶּרַיָּה אֱחִימֵעִן 165.

עזריה ב' אמציה II. 51, 54, 249.

עזריה אבן וילייסיר 152.

עזריה ב' חלקיה 165.

עזריה ב' יוחנן 165.

עזריה בר' יצחק 95.

עזריה ב' מריות II. 108.

עזריה ב' עדוא II. 73.

עזריה ב' עורד II. 52, 69, 73.

ע"י II. 42, 97.

ע"ל הר עיבל II. 41.

עירוא II. 164, 176 (see עירוא).

עילם 60, 78, 190; II. 92.

עינא 26, 34, 45, 62.

עירד ב' חנוך II. 89.

עכו 167, 192.

עלי 48, 86, 164, 165,

176, 195; II. 23, 44,

52, 245.

עלי אבן אבי טאלב 62.

עלי סכנדר 156.

עמדייא 123.

עמון II. 44, 46, 61, 98.

עמום 87, 176; II. 64,

70, 74, 245.

עמורה 165; II. 92.

עמינדב II. 69, 77, 99, 248.

עמנואל II. 166, 179, 210.

עמנואל מטרשקון II. 238, 239.

עמראן ב' קהת II. 94.

עמרי II. 49, 103.

עמרם (עמראן) II. 195; II. 27, 29, 40, 94.

עמרם (המלך) II. 138.

עמרם ר' 41, 92, 189; II. 225, 234.

עמרם ב' שלמה II. 78.

עמרם בר' ששנא גאון 39, 65, 189; II. 230.

ענן 51, 57, 63, 64, 78, 92, 196; II. 71, 75, 77,

109, 224, 233, 248.

ענתות II. 60.

עסיא 167, 168.

עקבא II. 109, 110.

עקביא בן מהללאל 10.

עקביה II. 72, 75.

עקבן בן נחמיה 196.

עקוב 196; II. 71, 75.

עקיבא צהלון 152.

עקיבא (בן יוסף) 3, 5, 6, 8, 10, 11, 16, 20-22,

28, 41-43, 46, 55, 56,

90, 155, 161, 173, 179-

181; II. 3, 21.

עקילם 174, 175.

ער II. 28.

אלעראייט 113.

אלעראק II. 109.

אלעראקין II. 118, 137.

ערב 78, 187, 190.

ערבים II. 6.

ערד II. 39, 97.

ערי נברכתא II. 13.

עשא ב' אחיה II. 48.

עשה II. 133.

עשו II. 27.

עתליהו 48, 195; II. 50, 57, 70, 74, 77, 249.

עתניאל (בן קנן) 48, 86, 164, 165, 195; II. 43, 245.

דונא פאלאטין בת המלך דון 108.

פאליחליר 99.

ר' פאלקון 151.

פאם 69, 101, 106, 107, 112-114 (see פאם).

פאפא בן נצר II. 246, 247 (see פאפא).

פארו II. 204, 205.

פארם II. 92.

פביאה II. 125.

פדיה (כהן גדול) II. 74.

פדיא ב' יכניה II. 70, 109.

פד 6, 16, 44, 56, 180.

פוטפר II. 28, 94.

פוטמן II. 71.

פול II. 238.

פולג 94.

פוליה (פוליא) 79, 190; II.

116, 118, 125, 148.

פוליניו II. 151.

פולפוס 167.

פולניא 146.

פום בריחא 16, 24, 29-37,

39, 40, 46, 58, 59, 61-

66, 91, 182-184, 187,

188; II. 77-81, 83, 84.

פומפיוס 169.

פוסטומיו 185.

פוק II. 97.

פוקש 186.

פורבו 186.

פורטוגאל 85, 98, 99, 101,

105, 107, 110-113,

142, 146, 192; II.

147-215 passim.

II. 66. פורטון (פירטון)
פורמוס II. 173.
 186. פורפיריו גיניטוס בן ליאו
פורקא II. 214.
 94; II. 231. פושיקירש
 II. 72, 76. ר פחדא
 II. 35. פי החירות
 II. 109. פירח
 97, 98, דון פידרו (פירו)
 109; II. 241, 244.
 110. פידרו בן גוואן
 109. דון פידריקי
 40. פיומי
 II. 109. פיטוס
 II. 109. פיטרון
 II. 152, 160, 187. פיטרי גואן
 83. פיטו
 185. פילאדולפיאו
 190. פילו
 185. פילומטורי
 95. פילוניא (דוניא) פילונטי
 167, 185. פילופטור
 95. פילפי (דון)
 II. 38, 108. פינחס בן אלעזר
 (see פנחס).
 97, פיניחאפיל (פינייאפיל)
 99, 107.
 157, 161 (see פיין).
 II. 156, 157, 159-
 168, 171, 178, 179, 186,
 187, 196, 209, 217.
 185. פיפאנ
 185. פיפאנוס
 II. 179-181, 189,
 191, 192, 200, 203,
 218 (see פאס and פיס).
 92, 94, 95. פיראנדו
 97-99, 101, 107.

96. פיראנדו בן שינאני
 II. 246. פירוז
 187. פירוז שבור
 108. פירונטארה
 II. 66. פירטון
 II. 155. פירנא
 II. 217. פירנטינה (בירנטינה)
 102 (see also פישקירש
 (פושיקיראם)).
 85, 86, 194, 195; II.
 26, 27, 68, 77, 91, 248.
 92. פלג אבן הוד
 186. פלוריאני
 II. פלוריינצה (פלוריינצו)
 164, 166, 168.
 64, 65, 92; פלטוי (גאון)
 II. 234.
 38, 188. פלטוי בן אביי
 II. 125-128, 130-
 132.
 69, 71. פליאג
 6, 56. פלימו
 185, 196; II. 149.
 186. פליפקו
 II. 92. פלסמין
 II. 98, 102. פלסטיניין
 60, 71. פלשתים
 II. 6, 51, 98, 102.
 167. פנחס (כהן)
 121, 164, פנחס בן אלעזר
 165, 176; II. 38 (see
 פנחס).
 73, 77. פנחס בן אביי (בן אבדימי)
 6, 57, 180. פנחס בן יאיר
 II. 248. פנחס בן יאשיה
 133. פנחס בן משולם
 118, 135, 136. פסטט מזר

15, 32, 58, 59, 91, פפא
 165, 177, 181, 183;
 II. 77, 246, 247.
 29, פפא בר נצרא (נצר)
 177; II. 72 (see פפאפא).
 II. 119, 127 (see פפוליאון
 (תופילו)).
 II. 19. פפוס
 182. ר פפי
 16. פפי בר אבא
 36, 37, 62, 63, פקוד (נחר)
 91, 188.
 II. 54, 103. פקח בן רמליה
 II. 54. פקחיה בן מנחם
 83. פראנה
 II. 168. פראטו (פראטה)
 174, 216, 220-222.
 152. פראנסיוה
 II. 219. פראנסיקו דלימולו
 140, פראנצייא (פראנקיאה)
 141.
 II. 168 (see פראנצישקו
 (וראנצישקו)).
 97. פראנקו
 157. פראנקוש
 177. פראגוריתא
 93. פראגנאה
 84, פרובינצה (פרווינצא)
 106, 134, 141; II.
 227, 231, 232, 239.
 133. ר פרחיא
 133. פרחיא בן יוסי
 57. פרטא
 74. ר פריגורס
 6, 180. פרידא
 96, 105; II. 235.
 241.

אלפרמא II. 92.
פרננה II. 92, 93.
פרניטוקוס 195.
פרס 49-51, 59, 62, 78, 88, 91, 123, 124, 141, 165-167, 170, 173, 185, 190, 192; II. 64, 66, 74, 86, 108-110, 246, 247.
פרסאי II. 75.
פרסבול 120.
פרסיים II. 76.
פרעה 120; II. 29, 58, 60, 61.
פרעה נכה II. 57, 58, 60, 249.
פרעון II. 94, 95, 249.
פרנינין 98, 106; II. 239, 241.
פרץ 133; II. 229, 232, 236.
פרץ הכהן II. 240, 241.
פרץ ב' יהודה 105; II. 28, 69, 77, 99, 105, 248.
ארץ העבי 67, 78, 79, 155, 190.
צבתה 98.
צדוק 52, 88.
צדוק ב' אחיטוב 165; II. 45, 69, 73, 108.
צדוק בר' אשי 39, 188.
צדוק בן צדיק 81, 93.
צדוקין II. 3, 8, 10, 16.
צדקיהו 48-50, 88, 195; II. 24, 55, 59-63, 70, 74, 106-108, 249.

צואקין II. 133.
צומח (אבן) 137.
צוען מצרים 118-120.
צופר 163; II. 34, 54.
צוציתא II. 75, 77 (see נתן).
צור 133.
ציון II. 5, 147.
בן ציון II. 168 (see בן ציון).
צימומינוס 186.
אלצין II. 92.
ציפורי 27, 45, 176.
צלע 77.
צמח 106.
צמח גאון 178; II. 224, 233.
צמח הנרבוני 152, 154.
צמח בר' חיים 39, 65, 189.
צמח בר' כפנאי 40, 189; II. 83.
צמח בר' פלטוי 39, 64, 92, 188.
צמח בר' שהין II. 80.
צפורא II. 94.
צפורה 97.
צפניה ב' כושי הנביא 87, 176, 184; II. 52, 70, 74, 87, 245.
צפת 140, 151, 152, 154, 157, 159, 161.
צקלג 25.
צרב אלכניס אלמסחתערב 137.
צרב אלנצארין 137.
צרידה 53, 88.
צרפת 74, 78, 79, 82-85, 97, 98, 102, 103, 105, 106, 109, 141, 143, 190, 192, 193; II. 162, 226-229, 231, 232, 236, 237, 239, 241.

צרפתי II. 152, 243.
צרצר II. 80.
קאדי אלעקיר 120, 121.
אלקאהרא 119, 158; II. 242.
קאלאבריס (קאלאבריא) 150, 151.
קאלהורא 94, 102.
קאליצי II. 169.
קאליקוט II. 182.
קאנדיאה II. 150, 156.
אלקאקו II. 92.
קארטייגא II. 214, 215.
קיסר קארלוס 130, 146; 82.
קארלויש 82.
אלקארפא 121.
קאשטה מרינה II. 210.
קאשטיל נוואה II. 151.
קאשטרו 94, 108.
קברס II. 92.
קדם II. 97.
קדש ברנע II. 4.
קחת 195; II. 29, 94, 98.
קואר II. 109.
קואימירה (קואמירה) II. 197, 198, 208.
קומאדוס 56, 175 (קומאדוס); II. 109.
קונסטנטינה 190.
קונסטנטינס 186.
קונסטנטינה II. 116, 126-128 (see קונסטנטינא).
קונסטנטינו (קונסטנטינו) II. 116.
קונסטנטינו ב' ארקיליס 186.

קוסטנטינוֹב קוסטנטינו 186.

קוסטנטינופולו 192.

קוסטס 186.

קוסליקום II. 20.

קוצי 96, 106; II. 237.

קורבייל 95, 96; II. 237.

קורה (נהר) 188.

קורטובה (קרטבא) 67-72,

74, 75, 92-95, 108,

117, 126, 127, 133;

II. 225, 234, 241.

קוריאל 151.

קוריין 168.

קורפו 145.

קושטה פאופר 186.

קושטנטינה (קושטנדינה) 79,

85, 95, 108, 110, 116,

117, 120, 138, 140,

145, 146, 149, 150,

152-155, 157, 159,

160, 186 (see also

קושטנטינה).

קסטאן II. 92.

קטורה II. 93.

קטינא בר חנינא 46, 177.

קטינא II. 109.

קטלוניא (קאטלוניא) 125,

132, 140; II. 229,

237-239, 241.

קטלינא (דוניא) 98, 110.

קינפיליו מחמיד פאשה 150.

קיטום II. 66.

קיטינדיום 185.

קימיו 92, 189.

קימיו (קיומי) בר אחאי

(אחונאי) 40, 66.

קימיו (קיומי) בר אשי

189.

קינ 85; II. 89, 90.

קינ 85, 194, 195; II. 68,

77, 89, 90, 248, 250.

קיסאריה II. 97, 98 (see קסריה).

קיסר 60; II. 152, 169,

183, 184.

קיפרים 191.

קירבכר II. 109.

קירואן 41, 68, 73; II.

225-234.

קיש 195.

קלארמונטי II. 216, 221,

223.

קלבריה II. 118, 125, 130.

קלדיאום (קלודיוס. קלידוס)

185, 195, 196; II. 109.

קלונימוס הנשיא 83.

קלונימוס ב מאיר II. 239.

קלסאנה 74.

קלעה חמאר (אחמד)

II. 241.

קמאדום II. 109 (see

קומודוס).

קסונטינא (s. קושטנטינא).

קסרי (קסארה) 99; II. 6.

קפואה II. 125, 127, 131,

132.

קפרא 15, 44, 57, 90,

91, 174, 181.

קצר II. 79, 86.

קצר אלשמע 137.

קראים II. 5.

קרבייאה II. 183, 199,

200, 203-210, 217.

קרו 186.

קרוצה (קורוצה) II. 197,

198, 208.

קרח 174, 176; II. 52.

קרמאנינא (קרמנו) 99, 190.

קרימים 186.

קרינוס 186.

קרישטופלי II. 200, 201,

203, 207-210, 214,

216, 219, 220.

קרית יערים II. 44.

קרלייש 82 (see קארלו).

קרמיסין II. 78.

קרפינטראש II. 223.

קרקסאני 51.

קרקשונה II. 227, 237.

קשטיליא (קאשטיליא) 67,

79, 81, 92-94, 97, 99,

108-111, 113, 129,

157; II. 244.

קראובן 87; II. 69, 93, 133,

179, 180.—קראובני.

II. 157-159.

קרוֹדֶרֶ II. 43; ר.

133-220 passim.

קראובן האימפריאלי

180.

קראובן ברצלונא II. 235.

קראובן בן חיים II. 229-238.

ר. אשר בן יחיאל i. e. ראש

5, 18, 22-26, 28-30,

32, 33, 35, 42, 45, 46,

57, 90, 106, 164, 176,

177, 180-183; II. 72,

77, 224, 233, 246,

247 (see אבא ארינא).

רב בר מרי 187.

רבא 4, 19-21, 23-25, 29,

31-33, 41, 46, 58, 62,

91, 164, 165, 174,

- 180-183, 187, 189;
II. 72, 75, 77, 247.
58. רבא בר יוסף
63 רבא בר נטרונאי (see
רביה).
25, 26, 34. רבא
II. 249, 251. אלרבאנין
16, 18, 23-25, 29-
31, 33, 38, 45, 46, 58,
90, 177, 180, 181,
183, 184; II. 72.
36. רבה גאון
34, 59; II. 246, 247.
23, 29, 67, רבה בר אבון
92, 167, 182; II. 225,
234.
64, 188. רבה בר אמי
58, 177, 183; רבה בר הונא
II. 247.
31. רבה בר חייא
6, 23, 182; רבה בר בר חנה
II. 246.
59, רבה בר יוסף (בר חמא)
91; II. 246, 247.
31, 58, 91, רבה בר נחמני
164, 177, 183; II. 77,
246, 247.
23. רבה בר נתן
35. רבה בר רב
8. רבה בר רבא
16. רבה בר שאול
3, 4, 6-16, 19-23, 25,
27, 28, 30, 32, 41-45,
48, 56-58, 60, 90, 91,
164, 165, 171-174,
176, 179-183; II. 4,
14 (see יהודה הנשיא).
II. רביה (רבא) בר ר' נטרונאי
224, 233.
23. רבין
57. רבין בר דימי
3, 25, 26, 34, 45, רבינא
46, 58, 61, 91, 178,
180, 181, 184, 187;
II. 72, 76, 246.
46; רבינא בר (מן) אומצא
II. 246.
II. 154. רבית
II. 61. רבלה
II. 27, 93, 144, 145. רבקה
II. 56. רבשקה
79. רגלאן (ורגלאן)
94, 95, 103. רגנשפורק
II. 162. רודאס
145. רודיס
99. דון רודריגו
דון רודריגו מארקיס בוקאלים
111.
96, 97, 104, 106, רוטנבורק
143.
93, 95. רוי דיאן
II. 109. רום
53-56, רומא (רומה. רומי)
59, 87, 89, 94, 146,
160, 168-172, 175,
185; II. 146-151,
156-158, 160-164,
167-169, 172, 175,
177, 184, 186, 187,
191, 193, 195, 223.
55, 56, 59, 87, רומולוס
90; II. 109.
79, 190. (רומי הנדולה)
II. 11, 66, רומים (רומיים)
71, 75.
186. רומנו
186. רומנו בן קוסטנטינו
153. רומניא
78, רומרו, (רומרי, רימרו),
84, 94, 102; II. 243.
99. רונדה
II. 162. רונצלו
II. 97. רוסלם
55, 174; II. רופוס (רופס)
109.
II. 92. אלרחבה
48, 87, 176, 195; רחבעם
II. 47, 52, 69, 73, 77,
101, 248, 249.
164. ר' רחוא
49; II. 245.
61, ר' רחומי (רחומא),
184 (see ריחומי).
184; II. 247. ר' רחימו
86, 114; II. 28, 93. רחל
108. רחמאן אבן עומאר
II. 163. ריאטה
25, 34, ר' ריחומי (ריחומאי)
(see ריחומאי and רחומי).
83. ריימון ברנגייר
102 (see רימרו).
II. 140 (see יצחק
ר'ף). אלפאסי
II. 92. ריפת
16, 23, 177, 181, ריש לקיש
182; II. 246, 247.
156. רישיר
II. 69, 77, 99, 248. רם
87 (see רמולוס). רמולאט
II. 50, 63. רמות גלעד
17, 24, 57. רמי בר חמא
58. רמי בר יחזקאל
85, 194, 195; II. 27,
68, 77, 91, 248.

רעליה 49; II. 245.

רעמה II. 92.

רעמסס II. 35.

רפאל II. 151, 152, 162-164.

רפאל מטררני 152.

רפאל סופינו 158.

רפידים II. 36, 95.

רפרם 32, 34, 61, 183, 184; II. 247.

רפרם בן פפא 59, 91.

רצין II. 102.

רקי II. 250.

רשיד 120.

שאול בן קיש 48, 63, 78,

85, 87, 92, 195; II.

44, 45, 99, 224, 233.

שאלטי גידור 92.

שאלתיאל בן יכניה 48, 88, 128, 132, 196; II. 70, 74, 248.

אלשאם 118; II. 92, 109, 110.

בית שאן II. 6.

דון שאנני 97.

שאנני בן דון אלונשו 96, 109.

שאנט גילי II. 152.

שבא II. 133, 138, 179, 181.

שבא 60, 61; II. 72, 75.

שבחא 35, 63.

שביליא 95, 98, 107-109 (see אשביליא).

שביון 190.

שבניה II. 248.

שבתי II. 127, 154, 165.

שבתי יונה 155.

שבתי מנשה 150.

שבתי פוליאסטרו 152.

שוח II. 93.

שומרון 168.

שועה II. 154.

שוריא 96.

שושן II. 64.

שוזי II. 72, 75.

הנהר השחור II. 179.

יוסף בן אבן שטנאש אביתור.

שילא 23, 28, 57, 64, 69, 182.

שילה (שילה) 65, 182, 183, 188; II. 43, 98.

שימי בר אשי 57.

שינגולי II. 182.

שינואי 36, 37, 188.

שישק II. 47, 48, 52, 101.

שכם II. 41.

שבניה 48, 196; II. 71, 75, 77, 109.

שלאמנקה 95.

שלום 165; II. 54, 70, 74, 140, 225, 234.

שלום אשכנזי 160.

שלום ירושלמי 150.

שר שלום 65, 178; II. 248.

שר שלום בר בועז 39, 65, 189.

שלום בר יבש II. 103.

שלום בר מישאל 189.

שלום בר צדוק II. 108.

שלה 85, 194, 195; II. 27, 68, 77, 91, 248.

שלימון II. 66.

שלמה 48, 85, 87, 135,

165, 174, 176, 195,

196; II. 46, 47, 50,

52, 69, 73, 77, 110,

133, 146, 148, 170, 171, 173, 179 (see סולימאן).

שלמה II. 170.

שלמה (המלך) II. 179.

שלמה (ריש גלוחא) 196; II. 110.

שלמה מאטאלון 155.

שלמה אכסבאן 151.

שלמה אלאשקאר 150, 161.

שלמה בינבנישת 84.

שלמה גאביון 160.

שלמה הנבאני II. 154.

שלמה לבית חזן 140, 155.

שלמה החסיד II. 243.

שלמה חרירה 152.

שלמה טאייטאצאק 140, 155.

שלמה מטררני 140, 155.

שלמה מטררניאל 101, 107.

שלמה מטררניש בר יצחק 84 (see שלמה יצחקי).

שלמה יצחקי (רשי) 84, 93,

94, 99, 101, 102, 127,

140, 142, 159, 162;

II. 75, 227, 229, 231,

235, 242.

שלמה הישיש II. 238.

שלמה הכהן (בעל שט) 155.

שלמה הכהן (עם הראובני)

II. 167-223 passim.

שלמה הכהן (ר) 104, 132,

144, 155; II. 167-

223 passim.

שלמה אברהם הכהן 154.

שלמה לוי 155; II. 199-

203, 208, 219.

שלמה לוי סכנדר 156.

שלמה מול טוב 142.
 שלמה מלכו 146.
 שלמה הנשיא 37; II. 248.
 שלמה סאגיס 150, 160.
 שלמה סאריליו 151.
 שלמה עדני 152.
 שלמה קארו 154.
 דון שלמה שניאור 112.
 שלמה בר אברהם (י אדרת 96, 97, 105, 106, 132; II. 230, 232, 239.
 שלמה ב אברהם מן החר II. 229, 237.
 שלמה ב אברהם לבית II. 239, 241.
 שלמה בן (יהודה) גבירול 81, 93, 102, 127, 159; II. 229, 236.
 שלמה בן דוד 135.
 שלמה ב דוד (עם הראובני) 171.
 שלמה ב דניאל II. 148.
 שלמה בן זכאי 133.
 שלמה בן חסדאי 36, 39.
 שלמה בן חסון 155.
 שלמה בן טוארת 97.
 שלמה בן יהודה 178.
 שלמה ב יהודה (אחי בעל 144. הטורים)
 שלמה אבן מובחר 154.
 שלמה ז סהולה 96.
 שלמה בן עובדיא 121.
 שלמה בן עזרא 156.
 שלמה בן עלי 96, 103.
 שלמה בן פורמש 73.
 שלמון II. 43, 69, 77, 248.
 שלמה 84.

שלמיון II. 16, 17.
 שלמנאסר II. 54, 55.
 שם 85, 110, 163, 194, 195; II. 27, 34, 53, 68, 77, 90, 92, 248, 250.
 שם טוב 159.
 שם טוב (עם הראובני) 154.
 שם טוב לארמא 107, 114.
 שם טוב עטיא 151.
 שם טוב אבן שם טוב 98, 107, 110, 113.
 שמאי 4, 5, 9, 22, 27, 42, 53, 54, 89, 90, 164, 170, 171, 173, 180, 181, 196, 198; II. 16, 24.
 שמגר בן ענת 48, 86, 164; II. 43, 97, 245.
 שמואל 16, 18, 21, 23-26, 29, 30, 36, 39, 44, 46, 57, 84, 90, 91, 164, 174, 176, 177, 180-182; II. 72, 75, 98, 99, 148, 229.
 שמואל (הנביא) 48, 87, 195; II. 23, 44, 45, 82, 89, 99.
 מר רב שמואל 40.
 שמואל II. 224. (חבר לענן)
 רב שמואל מפומבריתא 46; II. 246.
 שמואל (עם הראובני) II. 148, 151.
 שמואל אבורהרין II. 154.
 דון שמואל אבראבנל 98, 106, 143; II. 244.

שמואל אריפול 153.
 שמואל אלבאלנסקי 107, 113.
 שמואל בהלול 160.
 שמואל גאון 155.
 שמואל ויטאל 152.
 שמואל הזקן 132.
 שמואל האדר 158.
 שמואל חאכם (הכים) 158.
 שמואל חאקאן הלוי 140, 159.
 שמואל חיון 155.
 שמואל טאייטאצק 155.
 שמואל יפה 154.
 שמואל ירחינאה 25, 45.
 שמואל הישיש II. 238.
 שמואל הכהן 69, 104.
 שמואל הכהן בבולאק 162.
 שמואל כולף 153.
 שמואל לאניאדו 153.
 שמואל הלוי הנגיד 71-74, 78, 81, 92, 97, 108, 110, 154, 156; II. 225, 234-236.
 שמואל אלמושנינו 140, 155.
 שמואל מבני בניו של מרומר 63.
 שמואל סאגיס 154.
 שמואל סבע 154, 159.
 שמואל סכנדר 156.
 שמואל הסרדי 125.
 שמואל עדילה 154.
 שמואל עטיא 160.
 שמואל פלורניטין 155.
 שמואל פרחיא 155.
 שמואל הקטן 118; II. 22.
 שמואל קלעי 155.
 שמואל בן גרשום II. 238.

דוד שמואל בן דוד 84, 96, 105.
 שמואל בן ויליסיר 154.
 שמואל אבן וירגא 150.
 שמואל בן חננאל II. 127, 130-132.
 שמואל אבן חנניא 156.
 שמואל בן חפני 67, 92, 189; II. 225, 234.
 שמואל בן יהודה 34.
 שמואל אבן יחייא 156.
 שמואל בר יצחק 95.
 שמואל בר מאיר (רשב"ם) 84, 94, 102, 127; II. 229, 231, 235, 243.
 שמואל בר מר רבמר 35, 188.
 שמואל בר מרי 63; II. 224, 233.
 שמואל בר משה 84; II. 237.
 שמואל בר נחמני 23, 57.
 שמואל אבן סיר 140, 145, 152, 159, 161.
 שמואל בר סעדיא 116, 133.
 שמואל בן עמיאל 106.
 שמואל אבן עמרון 153.
 שמואל בר רבא 61.
 שמואל בר שלמה מברדיש II. 229, 232, 238.
 שמואל אבן תיבון II. 237.
 שמואל די אודיא 151.
 שמואל די מדינה (רשב"ם) 155.
 שמואל די קוריאל 154.
 שמואל ר' שמואל 177.
 שמואל II. 154, 161.
 שמואל מוטררי II. 237.
 שמואל הכהן 154.
 שמואל הלוי 150.

שמואל בן שלמה 133.
 שמעון (ב' יעקב) 93, 179, 181.
 שמעון 3, 5-7, 9, 11, 20-22, 27, 41, 42, 45, 48, 56, 57, 90, 170, 176, 179-181, 190, 193, 198; II. 12, 181.
 שמעון הגדול 167.
 שמעון דוראן 106.
 שמעון כיפא 191.
 שמעון מימי 114, 143.
 שמעון פנחס 154.
 שמעון הצדיק 26, 51, 52, 88, 164-168, 176, 180, 197; II. 14, 15, 18, 245.
 שמעון קיירא 63, 91; II. 224, 230, 233, 241.
 שמעון II. 235.
 שמעון קשטילאין 159, 162.
 שמעון בן אלעזר 6, 90, 179, 180.
 שמעון ב' אשר II. 243.
 שמעון בן אשר מושלם II. 150.
 שמעון בן גמליאל 6, 9, 10, 27, 45, 48, 54, 56, 176, 179-181; II. 24, 33, 245.
 שמעון בן הליל הזקן II. 245.
 שמעון בן זומא 5, 55.
 שמעון בן יהודה 6.
 שמעון בן יוחאי 56, 90, 164, 181.
 שמעון בן יוחנן 56.
 שמעון בן לקיש 44, 164, 180.
 שמעון בן מתתיה (חשמונאי) 52, 89, 166, 169, 197; II. 71, 74, 75, 109.

שמעון בן נתנאל 55, 90.
 שמעון בן עזאי 5, 55.
 שמעון בן צמח (רשב"ם) 106, 107, 130.
 שמעון (בן הראש) 243.
 שמעון בן רבי 90, 182.
 שמעון בן שטח 53, 89, 164, 169, 176, 180, 191, 196, 197; II. 12, 16, 17, 21, 245.
 שמעי 168, 197.
 שמעיה 164, 176; II. 52, 69, 73, 75, 77, 109, 245, 248.
 שמעיה (מונוגות) 4, 53, 89, 164, 180, 191, 196; II. 245.
 שמעיה (רש"י גלוחא) 48, 196; II. 71.
 שמעיה די מדינה (מדינא) 155.
 שמעיה ב' יעקב 76.
 שמרון II. 13, 41, 49, 50, 55, 97.
 שמריה 68.
 שמריא שרביט הזהב 154.
 שמריה בר אברהם 133.
 שמשון 48, 86, 164, 195; II. 44, 98, 245.
 שמשון (שמעון) קינן II. 240.
 שמשון מושנן 94, 102; II. 229, 231, 235, 243.
 שמשון בן אבטליון (אנטולי) II. 237.
 שמשון בר צדוק 96, 106, 107.
 שמישי 49.

שנער 60, 75, 78, 126,
174, 190.

הר שער II. 4.

שפולבירא 99.

שפט 196; II. 71, 75, 77,
109, 248.

שפטיה II. 112, 114, 116-
118, 122, 123, 125,
127, 132.

שפראן II. 78.

חסדאי בר יצחק see שפרוט
שפרעם 6, 56.

שר חסד 105.

שלום see שר שלום.

(שרבייא) 15, 44.

שרה 86; II. 26, 27, 29, 93,
144, 145, 163, 164,
167, 196. שרי II. 26.

שרוג 85, 194, 195; II.
27, 68, 77, 91, 248.

שריה 49, 165; II. 70, 245.

שריה ב נריה II. 52.

שריף II. 180, 181.

שירא 41, 64, 66, 67-
69, 92, 117, 178, 189,
190; II. 225, 230, 234.

שפאדין II. 141, 142, 147
(see סרפאדין).

שרשיה בר תחליפא
(see also מישרשיא).

שרשן 185.

ששנא (שישנא)
62, 187;
II. 230.

ששט 16, 17, 23, 29,
30, 57, 91, 128, 180-
182; II. 72, 75, 246.

שת II. 68, 77, 89, 90,
248, 250.

אלתאסה II. 92.

תבני II. 49, 103.

תברמינא II. 238.

תברסטאן 190.

תגלת פלאסר II. 48, 54.

תדעל II. 92.

אלתהראב 190.

תובל II. 89, 92.

תוגר 99.

ארין תוגרמה (התוגר)
79,
190; II. 92, 165.

תודוסיו 186.

תודוסיו בן ארקיו 186.

תודרום 175.

טוליטלה 96 (see תולידה).

תולע בן פואה 48, 86, 164,
195; II. 98, 251.

תופילו II. 121 (see פפוליאון).

תורו 99.

תותירא ברא 35 (see also
חיתירתא).

אלתונג II. 92.

בד תחליפא 35.

ר תחנא בר חנינא 34.

ר תחנינא 61.

תיאופילו בן מיכאל 186.

תיופילו 167.

תלומיאו 185.

דון תיליאו 97.

ארין תימן 169.

תירס II. 92.

תיתירתא 35 note (see
תותירא ברא).

תלמי 169, 185, 197; II.
24, 71, 74.

תלמי אברגניש 167.

תלמי אפינש 167.

תלמי בן לאני 167.

תלמי פילאדלפוס 167, 174.

תלמי פילופטור 167.

תלמיסאו II. 181.

תם 94, 102, 103 (see
יעקב ר תם).

תם אבן יחיא 154.

תננה 80.

תנדות 190.

תניס II. 92.

תענך II. 97.

תפוח 97.

תראנה 100.

סירי אלתראם 79, 93.

תרהקה II. 56.

תרח 85, 194, 195; II. 27,
68, 77, 91, 92, 248.

אלתרך II. 92.

תרכונה 69.

תרצה II. 48.

תרשיש II. 92.

תרת II. 56.

--עושים probably עושי P. 164, l. 14 --שלה perhaps ושלח l. 27; ואביונים or וכלם P. 166, l. 6 אחד read אחר—P. 171, l. 19 דרשות i.e. דרשות—P. 174, l. 11 וכי perhaps אם תלכו l. 26; מודרככם read מודרככם P. 175, l. 21 אליהם read אליהם l. 15; וכן לפני l. 7 —P. 182, l. 30 בעדם probably בערב l. 30; תלכו והשיבו אם probably האנשים—P. 184, l. 6 לקראת in the sense of נקראים—P. 183, l. 3 לקראת probably מומבטלי perhaps מומבטלי l. 29; שלחתי read שלחת l. 18; אנשים probably אחד . . . l. 32; מוימור ואברהם read ואברהם מוימור l. 1 —P. 187, l. 1 יהודה probably בביתי read בבית l. 20 —P. 189, l. 20 אחר . . . אחר read אחד ונדר l. 5 —P. 192, l. 5 ועשה perhaps ועושה, המלך perhaps המלך l. 16 —P. 191, l. 16 אמרת לי read אמרתי לו l. 11; ונדר read עמד probably עמד l. 9 —P. 194, l. 9 לקחת probably ברצוני l. 29; אותם perhaps מוהקעם perhaps מהבעם² l. 6 —P. 196, l. 6 שלח read שלח l. 12 —P. 195, l. 12 ועמד perhaps זכו l. 9 —P. 197, l. 9 לי read לו l. 13; וכל perhaps ועל l. 12; וזו read נשאו perhaps נשאריו l. 26 —P. 198, l. 26 ראיהו perhaps ראיהו l. 23; וזו read לו perhaps לא l. 18; האמנת read האמנתי l. 14 —P. 204, l. 14 בי read כי l. 30 אחד read אחר l. 26; איז probably אין l. 2 —P. 207, l. 2 ותלכו probably ותלכו l. 27; זה האיש אחר איש l. 23; לדבר עם probably עם l. 6 —P. 208, l. 6 כותבים probably הסכמות read הסכמות l. 27; עמנו עמכם l. 25 —P. 211, l. 25 איש אחר read אותו אותם l. 10; בעל read בעלי l. 9 —P. 213, l. 9 הנאולות read הנמולות l. 28 —P. 214, l. 17 [י]לכו probably [] לו l. 1 —P. 215, l. 1 המחנה perhaps המחנה¹ l. 17 —P. 216, l. 17 הנזכרת read הנזכרת l. 20 —P. 217, l. 20 ובלאגה perhaps ובלאגה l. 26 —P. 216, l. 26 ההוא read הוא l. 28; ואת אשר perhaps ואת אשר l. 8 —P. 218, l. 8 אנוס perhaps טס¹ l. 21; הנזכר l. 28 and 29 to be cancelled; l. 26 כל אילו gives no sense, the whole phrase מהטאפאנטש l. 8; שהן probably שאין¹ l. 1 —P. 222, l. 1 כל אילו . . . דוך l. 14; טובים perhaps מן ים l. 12; שקנתי שיה read שיה שקנתי l. 9; מהטאפאנטש read כספים l. 26; שיום read שנים l. 21; לווראטי read לאוראטי, יא perhaps something missing; l. 27 עור read עור l. 5 —P. 223, l. 5 קטינה right, note 1 to be cancelled; ll. 14 and 17 the numbers 1708 and 1573 do not seem to be correct—P. 224, l. 9 ממשן better ממשן or האיי l. 24 —(see p. 234, l. 3) —P. 227, l. 4 המחלות better המחלות l. 25; כל אחד בנבולו or בנבולו —P. 229, l. 19 והנה והנה read והנה והנה l. 31; סוהר read סוהר l. 20; so; l. 20 אבן —P. 228, l. 19 גאית better קטלניה better קטלניה l. 29; סוהר read סוהר l. 24 —P. 230, l. 28 לארבעה better נמצאו better נמצא l. 22; דברי read בדרי l. 11 —P. 231, l. 11 גאית read ותיחיה l. 2 —P. 234, l. 2 שיהיו better שיהיה l. 30; לארבעה read הרב —P. 237, l. 5 גורפיר better גורפיר l. 21; בבי אבל משה correctly משה בבי אבל משה —P. 239, l. 1 והיתר better והתיר —P. 239, l. 1 הרם במזל better במזל.

II.

Page 3, line 11 probably התקינו שיהיו—P. 4, note l. 8 אוהב probably מישה אוהב—P. 5, l. 10 למנותם read לבנותם; l. 21 מצרים perhaps צרים—P. 6, l. 8 שהיו perhaps מה שהיו; note l. 1 נוצחת יין מלכות probably in wrong place—P. 9, l. 2 from bottom בסלים perhaps הסלים; P. 10, l. 18 בין שלא probably שלא בין—P. 11, l. 1 כחי perhaps בחי; l. 9 ברוני perhaps ברוני; l. 20 התחתונה read העליונה—P. 12, l. 1 מצרים perhaps מצרים; l. 9 ובאותו variation ואותו—P. 19, l. 18 קרובין perhaps קרובין—P. 22, l. 16 בעלו probably באלו—P. 28, l. 11 חרעב read הרעב—P. 29, l. 14 שנ read שנ—P. 33, l. 19 מפני variation שהיו מפני; l. 25 נאספה variation נאספה—P. 36, l. 16 המינין better ומנין—P. 39, l. 2 ובאן read ובאו; l. 8 ארין read יהושע—P. 40, l. 1 באיי read בעיי; l. 4 גוג read עוג; l. 17 יהושוע read יהושע—P. 42, l. 9 הפסח read הפסח; l. 21 יד read יד—P. 46, l. 14 או שלה שנה או; l. 24 שליש ושמנה שנה לאסא שנה לאסא שליש ושמנה—P. 49, l. 4 בנין read בנין; l. 14 to be omitted—P. 55, l. 9 רקלא read רק לא—P. 63, l. 19 על ירושלם מושל read על ירושלם מושל—P. 73, l. 21 בדורן read בדורו—P. 76, l. 16 פחדא read פחדא every-where—P. 84, l. 10 דורש פוצה read דורש פוצה—P. 85, l. 27 וכך read וכן—P. 91, l. 14, and p. 97, l. 25 יקאל strictly לה יקאל—P. 92, l. 11 תופי read תופית—P. 93, l. 27, and p. 94, l. 15 סנה read סנה—P. 96, l. 22 מואצע read מואצע—P. 98, l. 18 נה read נה—P. 100, l. 3 באיעו strictly באיעו; l. 19 עאקר read עאקר—P. 99, l. 12 נממה נממה; l. 15 ולד read ולה—P. 101, l. 15 אלמון אלמון—P. 102, l. 3 הוא read הוא; l. 16 מקומין read with the note perhaps אלמונה—P. 104, l. 15 ידעי read ידעי—P. 105, l. 9 נפאפה read נפאפה; l. 18 וגלט read וגלט—P. 106, l. 4 בניר read בניר; l. 25 אמאעה read אמאעה—P. 109, l. 18 ואנמנום perhaps ואנמנום—P. 110, l. 15 שנת read סנה—P. 111, l. 5 strictly לכתוב; l. 18 בתבונתו read בתבונתו—P. 112, l. 19 [יומם] perhaps יומים; l. 20, note 8 perhaps ותצאנה perhaps ויצאו האנשים—P. 115, l. 7 ונעבר perhaps ונעבר—P. 114, l. 27 ואננס להעוותך perhaps להענותך—P. 121, l. 14 ומירכתי read ומירכתי—P. 120, l. 27 הנשים—P. 122, l. 3 לי read לי; l. 9 ואותן strictly ואותן; l. 17 בקברו perhaps לקברו—P. 123, l. 1 כחין perhaps כחין—P. 125, l. 26 והביע perhaps והביט; l. 9 לאדיר read לאדיר—P. 127, l. 24 תורתו perhaps תורתו—P. 130, l. 4 המנגן perhaps המנגן; l. 5 העברים perhaps העברים; l. 6 אי נקי—P. 131, l. 5 תמיו perhaps תמיו; l. 31 אחד read אדר—P. 132, l. 1 ברבים perhaps ברבים—P. 133, l. 16 גדולים probably גמלים—P. 136, l. 9 החרש perhaps החרש—P. 140, l. 27 בו read כי; l. 28 אותנו read אותנו—P. 145, l. 26 omission? after לי—P. 146, l. 18 לשרה read לשרת—P. 147, l. 18 to be omitted—P. 153, l. 25 מכל perhaps מכל—P. 154, l. 23 לך perhaps לי—P. 155, l. 9 שמה for את—P. 157, l. 12 הביא probably הביא—P. 159, l. 17 וראו read וראו; l. 19 to be omitted; l. 23 מישרתו read מישרתו; l. 29 לי read לו—P. 163, l. 13 אוכלי perhaps

ADDITIONS AND CORRECTIONS.

I¹.

Preface. Page xiv, line 5, 1525 read 1510; l. 14, 1467 read 1487; note 2, read t. x. . . 1887—P. xvii, to be added the chronological pages of Azriel Trabotte, published by Professor David Kaufmann in the *Revue des Études juives*, t. iv. p. 20 sqq.—P. xx, concerning the name of ירחמאל, see also *Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judenthums*, 1882, p. 23 sqq.

Page 5, line 5 חלפתא read חלפא—P. 6, l. 6 לר read לר—P. 10, l. 12 וכו read וכו—P. 11, l. 6 תלמידי read תלמידי—P. 16, l. 20 והנך read והנך—P. 28, note 14 אלפים read אלפים—P. 40, l. 13 בפום read בפום—P. 48, l. 14 נעריהו twice, read נעריהו—P. 49, ll. 8, 9 see Nehemiah vii. 7—P. 50, l. 25 כח perhaps כח—P. 52, l. 15 תרפא perhaps תרפא—P. 53, l. 15 נב perhaps שיב—P. 56, note 14 ואתרי read חתימה—P. 59, l. 19 נבנה read נבנה—P. 60, l. 15 בכל read בכל—P. 61, l. 22 עשרה שתי perhaps עשרה שתי—P. 64, l. 11 אבו perhaps אבי—P. 62, l. 9 דתקפו perhaps דתקפו; ibidem שבע perhaps שבע עשר—P. 20, דרה read דרה—P. 76, l. 16 אמונתו read אמונתו—P. 78, l. 11 וה read וה—P. 79, l. 4 עד read על—P. 22, מוז probably לא; note 16 פורוצאל, see Catalogue of the Hebrew MSS. in the Bodl. Library, col. 650, No. 343—P. 80, l. 5 קול perhaps to be omitted; l. 19 צדוק perhaps צדוק—P. 81, l. 20 ורך read ורך; l. 21 צדוק probably צדוק—P. 82, l. 22 הדוד read הדוד—P. 83, l. 6 מפתים read מפתים—P. 84, l. 16 perhaps ולא—P. 89, l. 2 גרשם perhaps שלמה—P. 23, ולא נראו כמוסם—P. 90, l. 4 ינאי perhaps יון—P. 16, תרפא perhaps תרפא—P. 14, so; הלך—P. 91, l. 13 אסי read אשי—P. 92, l. 23 תשכז perhaps תשכז—P. 29, הא פירקא probably תתכז (באפירקא?)—P. 93, l. 9 תתכז probably תתכז; ll. 10, 11 תתכז probably תתכז; l. 11 תתכז probably תתכז; l. 14 גולת read גולת—P. 94, l. 13 after תתכז probably a lacuna, perhaps תתכז; l. 16 תתכז probably תתכז; l. 18 תתכז probably תתכז; l. 21 בזה read בזה; l. 25 מלוניל rather of Narbonne—P. 95, l. 3 תתכז, ובנאוניי perhaps וכן אוניי—P. 7, ה rather ד; ll. 4, 5 דלז probably תתכז, אברהם perhaps תתכז [תתכז]; l. 11 תתכז, תתכז perhaps תתכז; ibidem omit בעל הברק and add בטולימלה after ישראה—P. 96, l. 8 אברהם

¹ Selected from MS. notes made in pencil by the late Isidore Loeb on his printed copy. Some of them are not easy to read.

ופי היא כלה הדם אלעבור ופציחה מן ידעי אנה קדים מנז אוז כלק אלעאלם יגרי עלי
סנ ואחד אלי הרה אלגאיה:

פאמא בנימין פאנה אסתעמל מא דכרנאה מן אנה קד תדכל סנה ואחדה פי חסאב
נפסין וקטע עליה פי בעין חסבאנא אלשופטים פועם אן סנה ואחדה חסבת מן חסאב
תולע בן פואה ומן חסאב יאיר הנלעדי. וכדלך סנה אכרי חסבת מן תאריך אילון הובלוני.
ומן תאריך עבדון בן הלל הפרעתוני. ולם ידבר מהלך דלך פי גיר האולאי. ומתל דלך פעל
אלרבאנין פי אלשופטים דון גירחם פיא לית שערי מן אין יגב הוא אלראי פי ה[א]ולאי דון
גירחם מן אלמלוך ומן אדם ומן כאן בעדה: פאן אדעי מדעי אן בנימין אנמא פעל דלך
ליסתוי לה חסאב אלש סנה עלי מא ידהב אליה אנהא מן סנה אלמ קלנא פקד געל סני
יהושע כה סנה יסתוי לה חסאבה מן גיר אן יפעל פי האתין אלסנתין מא פעל אלדי פיה
כלאף לגמיע מא דכרוה מן אלתאריך:

ואלחמד ללה רב אלעאלמין כתירא והוא אכר אלכתאב:

H. FROM THE BODL. MS. HEBREW F. 48, FOL. 63.

שבח ותהלה לאל נורא הגדול אשר אין חקר לגדלותיו הגבור אשר אין תכל ל[גבורותיו]¹
הנורא מצד מעשיו ונפלאותיו הפליא לנו פלאי עליל[ותיו] יום עשרים לחדש אדר שנת תתקצז
וארבעת אלפין[ם] קמו עלינו כל עם העיר הזאת מנרבונה להשמיך[דנו] [על]ו¹ ובאו בביתנו²
ובחדרי משכבנו ולא השליטם אלהינו לפ[גוע ב] אחד מבני עמנו גם לא לעכב בידם
אחד מכלי חמדתנו כי כאשר יגשו² אל שערי הבתים וישברום הכם השם בסנורים וה[יו]¹
בבהלה עצומה בסבת אדננו השלטון דון אימוריק אשר יח[ה]¹ לעולם אשר עלה אחריהם
פתאם עם שוטריו ויועציו להפר מחשבותם הרעה אשר חיטבו עלינו גם כל גדולי העיר
היו על[ים]¹ [ל]עורנו ולבטל עצת הקמים עלינו ובביתי עלו תחלה ושרו הדלתים וספר
פירוש התורה עם ספרים אחרים בזו להם והכל [ח]שיב המחזיר אבדה לבעלים לידי. יתברך
שמו ויתעלה זכרו עדי עד ולנצח נצחים והוא אשר הראנו את כל. אל יזכנו לבא אריאל
חברים עם כל ישראל אמן: וזה הנס היה בסבת [יהודי] צרפתי שהכה שקין אחד דיין על
ראשו בכלי עין ועשה [ח]בורה ושמו אותו ביד רופא גוי ואותו רופא הרגו בעצת דיין שהיה
שונא ישראל ושמו פּוֹלְוִינָא ויקבצו אליו אנשים [רקים]¹ ועשו מה שכתוב למעלה למען יהיה זה
לזכרון בכל [העיר]¹ ולא יעברו ימי הפורים האלה ככתבם וכזמנם [בכל]¹ שנה אמן אמן.
אני הכותב מאיר ביר יצחק זל:

¹ Injured.

² So MS.

אלנצין אד כאן קד תקדם מן קולנא פי חסאב אלש¹ איתי זכרהא יפתח אנה קד יגזו
 אן יכון פי מא דפעה אלינא אלכתאב קד דכלת סנה ואחדה לנפסין מן אלשפטין
 ומתל דלך ילום פי אלמולך וכדלך פי גירחם ממן תקדם מן אדם ומן בעד אד כאן מן
 אלמחאל אן יכון שת ואנוש וקין וגמיע מא כאן בעדהם אהפך אנהם ולדו באסרהם כל
 ואחד פי אול יום מן אלסנה חתי גרי עליהם אלתאריך בלא זיאדה שחור או איאם ולא
 נקצאן ישחור או איאם. וכדלך אלכב מלך יהודה אלדן וקע אלתאריך עלי סני מלכהם
 מן אלמחאל אן כל ואחד מנהם מאת פי אכר יום מן אלסנה וקעד אלאכר פי אלמלך
 פי דלך אליום או בעקבה ביום הדא מא לא יגזו אן יכון ויוכד דלך אן מלכין מנהם מלך
 כל ואחד מנהמא ז אישור וחמא יהואחז ויהויכין: והדא מא אדל דליל עלי פסאד אלעבור
 וכא ידעיה אהלה מן אנה יגרי עלי סני תאריך אלעאלם מנד אלכליקה ואלי הדא אלנאיה:
 ואני לענב מן יהודה בן יוסף אלרקי אלמערופ באבן אלבלשא² כיף [לא]³
 אעתמד פי פסאד אלעבור מן נהה אלתאריך עלי אסקאטהם לסנה אלטופאן דון מא סוי דלך
 ממוא זכרנאה אד כאן הדא אלדי קלנאה אמהר ואבין: פאן תוהם מותהם אן אלכתאב אד
 קאל אן פלאן עאש כדי וכדי סנה או מלך כדי וכדי סנה פלא תכון אלא תאמה פפי מא
 קדמנאה מא יבטל הדא אלחוהם:

חם אנה נבין אן אלכתאב רבמא אסקט דכר אלכסור ורבמא זכרהא. פאמא אסקאטה
 להא פהו מתל אכבארה פי דוד אנה מלך מ סנה ויקול פי אלתפציל בחברון מלך שבע
 שנים וישיה חדשים ובירושלים מלך שלשים וישלש שז פאסקט פי זכרה ללזמלה אלו
 אישור אלכסור: ומן אדליל אדאל⁴ עלי מא קלנאה אן אלכתאב אד דכר נמלה סנין
 כתירה לם יקתצא פיהא סנה וסנתין אדי כאנת זאידה עלי אלארם קז ויהי נח בן חמיש
 מאות שנה ויולד נח את שם את חם ואת יפת ומן אלמחאל אן יכון ולד האולי אלתלאהה
 פי סנה ואחדה בל אקל מא יכון דלך פי חלת סנין פיגב מן דלך אנה ולד יפת ולה חם סנין
 וסנתין פלם יקתצא דלך אלכתאב בל אכבר אן אלטופאן כאן פי סנה אלחב מן חייה נח
 וכאן לשם אד כאן ק סנה ויקול שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד פיגב מן דלך אן
 יכון ארפכשד ולד פי סנה אלמבול. וליס דלך כדלך בל אנמא ולד בעד אלטופאן בסנתין
 לאנה ול שנתים אחר המבול. פאעלם מן דלך אן שם כאן לה חית ולד לה ארפכשד
 ק סנה וסנתין פלם יקתצא אלכתאב דכר אלסנתין בל אכבר אנה אולדה ולה מאיה סנה:

¹ I. e. אלשפטין. ² So MS. Dr. Harkavy suggests that this Judah is perhaps identical with Judah ابن ابي الشنا mentioned as a disciple of Thabet ben Qorrah by Maḡudi in his کتاب التنبیه. See De Goeje's *Bibliotheca Geographica Arabicorum*, viii, p. 113, l. 15.

³ Dr. Harkavy's emendation. This Judah wrote against the Rabbanitic calendar, and he was in consequence a Qaraite.

⁴ MS. אלוכל?

G. FROM JOSEPH AL-QIRQISÂNI.

וקד כננא ביננא אן מנד כלק אללה אלעאלם אלי כרוג בני אסראיל מן מער אלפין וארבע מאיה סנה וארבעין סנה ומן דלך אלי אן דכלו אלי אלארץ מן סנה יכון מנד כלק אללה אלעאלם אלי אן כתבת אתתוריה אלי אכר כבר פיהא והו כבר ופאה אלסיד עליה אלרחמה אלפין וארבע מאיה ותמאנן סנה: פאדא קלנא דלך פלנדכר בקיה אלתארין: פנקול אן מן דכול בני אסראיל אלי אלארץ אלדי הו ענד ופאה מוסי אלי אן בני אלבית תמ סנה עלי מא נטק בה אלכתאב אד יקול ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת וגו פאכבר אן אלבני כאן אבתדי פי סנה תפ ללכרוג מן מער מנהא ארבעין סנה פי אלבריה יבא תמו ומנד בני אלבית אלי אן כרב תלב סנה. תפציל דלך. מלך סלימאן מן סנה מנהא ד סנין קבל אלבני יבא לו. רחבעם יז סנה. אביה ג סנין אסא מא סנה. יהושפט כה סנה. יורם אבנה¹ ה סנה. אחזיה סנה ואחרה. עתליה סת סנין. יואש סנה. אמציהו כט סנה. עזריה נב סנה. יותם יז סנה. אחז יז סנה. חזקיהו כט סנה. מנשה נה סנה. אמון סתין. יאשיהו לא סנה. יהואחז ג אשהר. ואסרה פרעון ומלך אבנה אליקים והו יהויקים פמלך יא סנה. יהויכין אבנה ג אשהר. פנאו עביר מלך בבל פכרנ אליהם פי סנה תמאן למלך נבוכדנצר. ומלך נבוכדנצר מתניה עם יהויכין והו צדקיהו פמלך יא סנה. פולך מנד אבתדא שלמה בבני אלבית אלי אן אחרקה נבוכדנצר ואנלי צדקיהו תלט סנה. מנה ז סנין כאן יבני יכון מנד בנאה אלי אן אחרק וכרב תלב סנה: וקר קלנא אן מנד כלק אללה אלעאלם אלי אן דכלו בני אסראיל אלי אלארץ אלפין תפו. ומנד דכלו אלי אן אבתדי בבני אלבית תמו. ומן דלך אלי אלנלא וכראב אלבית תלת אלאף עכ סנה. ובקי כראב ע סנה אלנין. ומנד בני אלבית אלתאני אלי אן מלך אלסכנדר מן סנה. והוא מאכוד מן אלוראתה פולך ג אלאף תעה סנה. פאדא אציה עלי דלך סני אלסכנדר והו סני אלשטרות וגמלתה אלי סנה עכו מן סני אלערב צאר אלף רמט. פיון מנד כלק אללה אלעאלם אלי הוה אלסנה א בע אלאף תשכד: ופיהא תם תאליף הוה אלכתאב ודלך פי שחר אדר והו שחר רביע אלכבר:

ואלרבתאני יועמון אנהא סנה ארבע אלאף וסת מאיה וסבע ותסעין נקצאן כז סנה מנהא כ סנה מן מקאם אלבית אלאלו וסבעה סנין לא אעלם אלסבב פיהא: והוא אלדי קלנא פי אלתארין לים הו עלי אלתחריר ואנמא הו עלי אלתקריב ואלאכד במא דכרתה

¹ MS. אביה.

F. FROM A BIBLE IN TRIPOLI.

זה נוסח ארבעה ועשרים ספרים שלימים טהורים בחונים ומזוקקים שבעתים והוא ליקרת מעלת גדולת קדושת מוריני ורבינו אבן בוחן נזר ועטרת כליל וכותרת צנצנת המן אור עם לא אלמן לכל טובה מזומן יחיד הדור עומד בפרין כאבי גדור ראש הנגידים וגדול ליהודים משנה המלכים ומבחר הנסיכים הקצין הגדול המעו המגדול אשר חכמתו כדניאל ולעם ה' מושיע וגואל חותם התורה ונוצר התעודה בימיו תושע יהודה הוא מוריני ורבינו ואדונינו ב' שר שלום הנשיא אשר ליהודה קונה כל מדה חמודה הסמוך מפי אדונינו ה' שלמה הנשיא ראש גלויות ישראל המכונה מולא נפיש אלדולא ואלדין ב' מוריני ה' פינחס בן יאשיהו בן יאודה בן עזיה בן שלמה הנשיא בן זכאי בן יאודה בן דוד בן יצחק בן שלמה בן חסדאי בן בוסתאני בן כפנאי בן מר חנה בן מר זוטרא בן רב הונה בן חנינא בן מרימר בן זוטרא בן כהנא בן הונא בן אבא בן עוקבא בן נחמיה בן נתן דצוציתא בן ענן בן שפט בן יוחנן בן יעקב בן חזקיה בן שמעיה בן שבתיא בן עובדיה בן ישעיה בן חסדאי בן ברכיה בן חנינה בן משולם בן זרובבל בן שאלתיאל בן יהויכין המלך בן יהויקים המלך בן יאשיה המלך בן אמון המלך בן מנשה המלך בן חזקיהו המלך בן אחז המלך בן יותם המלך בן עזיה המלך בן אמציהו המלך בן יואש המלך בן אחזיהו המלך בן יהורם המלך בן יהושפט המלך בן אסא המלך בן אביה המלך בן רחבעם המלך בן שלמה המלך בן דוד המלך בן ישי בן עובד בן בועז בן שלמון בן נחשון בן עמינדב בן רם בן חצרון בן פריץ בן יאודה בן יעקב בן יצחק בן אברהם אבינו בן תרח בן שרוג בן רעו בן פלג בן עבר בן שלח בן ארפכשד בן שם בן נוח בן למך בן מתושלח בן חנוך בן ירד בן מהללאל בן קינן בן אנוש בן שת בן אדם הראשון זכר הצדיקים לברכה :

ואלה שמותם לתולדותם ה' מלכי צדק הראש הבחור המכונה כונא כלופה הנשיא ומשנהו פרי עין הדר פינחס המכונה כונא בדיע אלזמאן והשלישי חזקיהו המכונה כונא גמחר והרביעי יאשיהו יסעדהו מלך אשר בידו נפשות החיים אלוהי ישראל יזכהו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולהבין כל דקדוקה לקיים מקרא שבתוב לא ימושו מפיד וכ מעתה ועד עולם אמן :

β.

דעת אחרת: ולאחר חרבן הבית קץ שנה בימי רבנו הקדוש ירד רב לבבל והורה טומאה וטהרה ולא היה ראש הישיבה בבבל אלא ריש סידרא. וכל ימיו שרבא בר הונא [חי] לא נהג שררות עד שננזר רבא לנן עדן ונהג שררות ריש סידרא כח שנים דקא אמר מן ריש סידרא בבבל אלו היה אבא אריבא ואריבא הוא ונפטר בשנת תלפנה למנין יונים ונהג אחריו שמואל שבע שנים ונאסף בשנת תלפנה. ולא היתה בבבל ישיבה מימי¹ יהויכין עד שמואל ובא בן נסר פלמוסא והחריב את נהרדעא בשנת תלפנה. [ר' יוחנן] וריש לקיש נאסף מלפניו שנה אחת. ועמד רב הונא מבבל ומנהו ראש הישיבה ונהג שררות. ואחריו רב חסדא ארבעים שנה. ולא היה ראש ישיבה בבבל אלא בסוריא בלבד. ובסוף שררות רב חסדא הפליג עליו רבא בר נחמני ומנהו ראש ישיבה בנהרדעא ועשו שתי ישיבות בבבל. ואחריו רב יוסף ורבא. כשנאסף רב נראה עמוד ברקיע ועמד שלשים יום. ואחריו אבוי נהג שררות בבבל בריה דרב יוסף בר חמא במחוזא² ונעשה שם גדול לישיבות ונהג הוא לבדו שררות ועמדה לו ברכת יוסף ה. ³ רעוא ניתורם רישך על כולי עלמא³ כל ברכה ונאסף בשנת תלפנה ובאותו היום נהרגו בניו של רב פפא. ואחריו רב נחמן בר יצחק בנהרדעא ורב פפא בסורא. ואחריו רב זביד. ואחריו רב דימי מנהרדעא. ואחריו רפרם בסורא. ואחריו רב כהנא ורבא ורב אשי. ואחריו מר זוטרא בנו ובו ביום היתה זועה גדולה ונודעזעה הארץ. ואחריו רב אחא בריה דרבא. שנת תשסו בו ביום בלע התלי את השמש ונראו כוכבים. ואחריו אמימר בנהרדעא. ואחריו רב אשי. ומלך בנאונו⁴ רב בסורא ורב יימר בנהרדעא. ואחריו רב הונא ראש גולה. ואחריו רב אידי בר אבון. ואחריו רב נחמן בר הונא. ובאותו הפרק עמדה מלכות פרסיים וגזר יודגדר מלכא על אבותינו לחלל שבת ומר בר רב אשי בסורא. ואחריו רב *טב יומי⁵ בנהרדעא ורב רחומא בסורא ואחריו רב .. מא⁶. ובשנת תשפב נאסף רב סמא בריה⁶ [ונ]הרג הונא מר בריה דמר זוטרא *ונמסרו [היהודים ל]מלכות⁷. בשנת תשפב נאסף רבא ת. ⁸ . . . בתי מדרשות ואחזו את היהודים בדן . . .

¹ MS. מפני.² MS. במחוזא.³ Injured.⁴ MS. סבנאונו.⁵ So MS.⁶ Injured.⁷ MS. מלכות . . . , ונאסרו . . . , see p. 246.⁸ Injured, תוספאה?

גמליאל וְ הַיֵּלֶל וּרְבֵן גַּמְלִיאֵל וְ יְהוּדָה וּרְבֵן גַּמְלִיאֵל בְּתַרְעָא בִּשְׁנַת תְּקַלָּה, וּבִימֵי רַבְנֵי
הַקֹּדֶשׁ יֵרֵד רַב לְבַבְלָא לְהוֹרֹת אִיסוּר וּלְהַתִּיר טוּמְאָה וְטַהֲרָה כִּשְׁר וּפְסוּל וְהֵלֵךְ בְּנִהְרַדְעָא וּמִצָּא
רַבָּא מִנְהֵג שְׂרָרוֹת בְּבַבְלָא וְכָל זְמַן שְׁהִי רַבָּא קִיִּים לֹא נִהְגַּי רַב שְׂרָרָה עַד שֶׁנִּפְטָר רַבָּא לִנְן
עֲדָן. וּרְבֵן וּשְׁמוּאֵל וּרְבֵן הוּנָא קָמָא הֵם הָיוּ נוֹהֲגִין שְׂרָרָה וְנִהְגַּי רַבָּא בְּנִהְרַדְעָא שְׂרָרוֹת בְּבֵית
רַבְנֵי בָּהּ יֵשְׁנָה וּנִפְטָר בִּשְׁנַת תְּקַנְהָ לִשְׁטָרוֹת. וְנִהְגַּי אַחֲרָיו שְׂרָרוֹת שְׁמוּאֵל שְׁבַע שָׁנִים וּנִפְטָר
בִּשְׁנַת תְּקַסָּה וְהִיחָה מְדִינַת נִהְרַדְעָא בִּישׁוּבָהּ. וּמִן יְהוּיָכִין מֶלֶךְ יְהוּדָה וְעַד שְׁנֵאסָף שְׁמוּאֵל
תְּרַפְּ שָׁנִים. וְבֹא פֶּאפָּא בֶן נָצִר פְּלֻמוֹסָא וְהַחְרִיב אוֹתָהּ בִּשְׁנַת תְּקַעָּה. וְהָיָה בְּיוֹם הַהוּא ר' ¹
יֹחָנָן מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהָיָה מִנְהֵג שְׂרָרָה וְנֵאסָף בִּשְׁנַת תְּקַעָּה. וּמִלְפָּנָיו נֵאסָף רִישׁ לְקִישׁ בִּשְׁנָה ¹
אַחַת. וְאַחֵר כֵּךְ רַב הוּנָא וּרְבֵן חֲסָדָא עָשׂוּ אוֹתָם רֵאשִׁי יְשִׁיבָה. וּבִנְהָ בִּירְבֵן בִּשְׁנַת תְּרַבָּה.
וּמִתִּיבְתָא דְרַב הוּנָא בְּנִהְרַדְעָא וְנֵאסָף רַב הוּנָא בִּשְׁנַת תְּרַבָּה וּרְבֵן חֲסָדָא בִּשְׁנַת תְּרַבָּה. וְאַחֲרָיו
רַב נַחֲמָן בֶּר יַעֲקֹב בִּשְׁנַת תְּרַלָּא. וְאַחֲרָיו רַבָּה בֶּר בֶּר חֲנָה וְנֵאסָף בִּשְׁנַת תְּרַלָּה. וְאַחֲרָיו
רַבָּא בֶּר נַחֲמָנִי בִּשְׁנַת תְּרַמָּה. וְאַחֲרָיו רַב יוֹסֵף בִּשְׁנַת תֶּרֶי. וְאַחֲרָיו אַבְי בִּשְׁנַת תְּרַסָּה.
וְאַחֲרָיו רַבָּה בְּרִיה דְּר' יוֹסֵף בֶּר חֲאֲמָא וְנֵאסָף בִּשְׁנַת תְּרַפְּנָה וּבִיּוֹם נִהְרַגוּ בָנָיו שְׁלָרַב פֶּאפָּא.
וְאַחֲרָיו רַב פֶּאפָּא בִּשְׁנַת תְּרַפְּנָה. וְאַחֲרָיו רַב זְבִיד בִּשְׁנַת תְּרַצָּה. וְאַחֲרָיו רַב דִּימִי מִנִּהְרַדְעָא
בִּשְׁנַת תְּרַצָּה. וְאַחֲרָיו רַב כְּהֵנָא בִּשְׁנַת תְּשַׁבָּה. וְאַחֲרָיו מֵר זוּטְרָא בִּשְׁנַת תְּשַׁבָּה וּבִיּוֹם
הִיחָה רַעְדָּה גְּדוֹלָה בְּאֶדְוִם וְנִזְדַּעַזְעָ[ע] הָאֶרֶץ. וְאַחֲרָיו בְּרִיה דְּרַבָּא בִּשְׁנַת תְּשַׁלָּה וּבִיּוֹם בִּלְע
הַתְּלִי אֶת הַשְּׁמַיִם ² וְנִרְאוּ כּוֹכָבִים בְּרִקְיעַ בְּיוֹם. וְאַחֲרָיו ר' שֵׁשֶׁת בִּשְׁנַת תְּשַׁלָּה. וְאַחֲרָיו רַב
אַשִׁי בִּשְׁנַת תְּשַׁלָּה וְנֵאסָף רַב יִימֹר ³ וְנִרְאָה עֲמוּד אֵשׁ בְּרִקְיעַ וְעַמּוּד שְׁלֹשִׁים יוֹם. שְׁנַת תְּשַׁלָּה
נֵאסָף מֵר הוּנָא רֵאשִׁי גּוֹלָה. שְׁנַת תְּשַׁסָּה נֵאסָף רַב אִידִי בֶר אֲבוּן. שְׁנַת תְּשַׁסָּה נֵאסָף רַב
נַחֲמָן בֶּר הוּנָא וְנִזְדַּעַזְעָ יוֹדֵגֶר ⁴ מֶלֶךְ פֶּרַס ⁵. . . עַל אֲבוֹתֵינוּ לְחַלֵּל אֶת הַשִּׁבְתָּה. שְׁנַת תְּשַׁעֲטָה נֵאסָף
רַב סְמָא בְּרִיה דְּרַבָּא וְנִהְרַג הוּנָא מֵר בֶּר מֵר זוּטְרָא רֵאשִׁי גּוֹלָה וְנִמְסְרוּ ⁶ הַיְּהוּדִים לְמַלְכוּת.
שְׁנַת תְּשַׁפָּה חֲרָסוּ בְּתֵי מִדְרָשׁוֹת וְאַחֲזוּ אֶת הַיְּהוּדִים לְדִין פְּרִסְיִים וְנֵאסָף רַב[ה] תּוֹסַפָּא.
שְׁנַת תְּשַׁעָּה נִדְרָה הָאֶרֶץ וְנִהְרַג פִּירוּז מֶלֶךְ פְּרִסְיִים. שְׁנַת תְּתִיבָה נֵאסָף רַבִּינָא סוֹף הוֹרָאָה
וְנִסְתַּתֵּם הַתְּלָמוּד: וְאֵתוּ רַבְנֵי סְבוּרָאִי וְאַלְהֵי שְׁמוֹתֵם רַב אֲחִימֵן בְּנֵי חֲתוּם וּבְנִבּוּאָה מִדְּאֲגִירָא
רַב אַחִי בֶר הַנִּילָאִי רַבִּנָא סְמָא בֶּר רַב יְהוּדָה וּרְבֵן שְׁמוּאֵל מִפּוּם בְּרִיתָא רַבִּינָא מִן אוּמִצְיָא
רַב אַחָא דַּאֲבִי רַב תִּיַקָּא וְנִזְדַּעַזְעָ מֵר זוּטְרָא בְּרִיה דְּרַב חֲנִינְיָה. וּבִיּוֹמֵיהֶם יֵצֵא מַחֲמַד בֶּן ⁷ עֲבֵד
אַלְלָה וּמִלְכוּ יִשְׁמַעְאֵלִים בִּשְׁנַת תְּתִיבָה וְלֵאחֲרֵי חֲרָבֵן הִבִּית תְּקַנְ שְׁנָה שְׁנַת [ת]תְּקַלָּה לְמַנְיִן יוֹנִים:

¹ MS. בשנה.² MS. התלו את הירק. See for the following words,

p. 247, l. 16.

³ MS. רב יומר.⁴ MS. יזרד ודגדר.⁵ Supra פאריסא.⁶ MS. ונאסרו.⁷ MS. אן.

אשר עזרני לצאת מתוך ההפכה ואבא אל העיר טוליטולה לגור יטם כי הפעירו בי הנכבדים הנותרים אשר ידעוני מלפנים. והואלתי לשבת עמהם אולי יחנן חטם צבאות שארית הפליטה ויתנו לי לחם חקי ולחברים הלומדים עמי וזכרתי כל הטובה אשר עשה עמי הנעלה דון שמואל. ומצאתי בעל שכל אוהב החכמים ומקרבן אליו ומטיב להם וחפין ללמוד בימים אשר שוקט המיית הזמן מעליו בספרי המחברים והמדברים:

E. COD. GASTER 83.

a.

דעו אחינו כי הקב"ה נתן תורה למישה ר' ע"ה. ומישה מסרה ליחושע תלמידו. ויהושע לשבעים זקנים. ושבעים זקנים לעתניאל בן קנז אחי כלב בן יפנה. ועתניאל לאהוד. ואהוד לשמנר. ושמנר לרבורה וברק. וברק לגדעון בן יואש. וגדעון לאבימלך. ואבימלך לאילון. ואילון לעבדון. ועבדון למנוח. ומנוח לשמשון. ושמשון לאלקנה. ואלקנה לעילי. ועילי לשמואל. ושמואל לגד. וגד לשמעיה. ושמעיה לעדוא. ועדוא לאחיה. ואחיה ליהוא. ויהוא לאליהו זל. ואליהו לאלישע. ואלישע למיכיהו. ומיכיהו לעובדיהו. ועובדיהו ליונה. ויונה לאליעזר. ואליעזר ליהודע הכהן. ויהודע הכהן לזכריה. וזכריה להושע. והושע לעמוס. ועמוס לישיעיה. וישיעיה למיכה. ומיכה ליואל. ויואל לנחום. ונחום לחבקוק. וחבקוק לצפניה. וצפניה לירמיה. וירמיה ליחזקאל. ויחזקאל לחולדה. וחולדה לחגי. וחגי לזכריה. וזכריה למלאכי. ומלאכי הוא עזרא הסופר: ועזרא הסופר לאנשי כנסת הגדולה שהן זרובבל ישוע שריה רעליה מרדכי בלשן מספר בני רחום בענה אנשי עם ישראל. וכנסת הגדולה מסרו לשמעון הצדיק. ושמעון הצדיק לאנטיגנוס. ואנטיגנוס¹ ליוסי בן יעזר. ויוסי בן יעזר ליוסי בן יוחנן. ויוסי בן יוחנן ליהושע בן פרחיה. ויהושע בן פרחיה לנתאי הארבל. ונתאי הארבל לשמעון בן שטח. ושמעון בן שטח ליהודה בן טבאי. ויהודה בן טבאי ליוחנן. ויוחנן לשמעיה ואבטליון. ושמעיה ואבטליון להילל חזקן שעלה מבבל לראשונה והוא היה אב בית דין ומן הילל נקראו נשיאים: והילל מסר תורה לר' שמעון בנו. ושמעון ליודן. ויודן לרבן גמליאל הנשיא. וגמליאל לשמעון. ושמעון לר' יהודה הנשיא והוא רבנו הקדוש. ורבנו הקדוש לרבן גמליאל. ורבן גמליאל לר' יודן. ור' יודן היושב בטיבריה. ורבן גמליאל לר' יהודה הנשיא גדול הדור. ור' הילל² ור' יהודה הנשיא לר' הילל. ור' הילל לרבן שמעון בן גמליאל שנחרג עם ישמעאל בן אלישע כהן גדול הללו בבית שני: ובשנת י"ב לשטרות³ בעונות[ינו] חרב הבית שיבנה במהרה בימינו ואחר ההרבן נהג נשיאות רבן גמליאל ור' יהודה הנשיא בן

¹ MS. לאנטוגנוס ואנטוגנוס.² So MS.

ישיהו מילך על נבארתה. ויקומו עם הארץ ויועצו יחד להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים אשר במלכותם ויהרגו באיטיליא ובשאר המקומות בארץ כששת אלפים יהודים ואדוני אבי ומרתי אמי וארבעה אחים קטנים ממני קדשו את ה' ויהרגום על יחוד השם. השם ינקום את דמום ואמלטת רק אני לבדי מבית אבי ננוע מוכה אלהים ומעונה. כי עשירים וחמשה רשעים חבוני פצעוני והייתי מוטל ערום בין המתים מבין הערבים עד חצות הלילה בלל להרש אדר. ובחצות הלילה בא פרש א' מיודעי בית אדוני אבי והוציאני מבין המתים ויביאני אל ביתו וגמל עמי חסד. וכאשר העלה ארוכה למכותי רופא חנם יתברך קבלתי עלי לבא ללמוד תורה טולטולה: ויום מלך חדש על נבארא וצעקנו בני המתים חמוס אחריו לנקום דם אבותינו השפוך ולא שוה לנו:

ובימים ההם למדתי בשנתים שנה לפני מורי ה' יהושע בן שועיב נע. ואחר כן באתי אל הארץ הזאת בשנת תשעים ואחד ועבבוני באלק[ל]ע ולמדתי שם עם ה' יוסף אבן אלעיש נע והיינו חוזרים תמיד יומם ולילה הוא ואני מראש המסכתא בתוספות ר' פריץ. ונפטר הוא שנת מאה ועשר לפרט היצירה ובקשו ממני נכבדי הקהל שארביין תורה במקומו ואם לא הייתי ראוי עשיתי כדבריהם. ובאותו זמן ובעודו חי ה' יוסף נע באתי ללמוד עם מורי ה' יהודה נע בטולטלה סדר זרעים וסדר טהרות בשטת הראש וחזרתי לפניו גרסת סדר מועד וסדר נזיקין וגמור גיטין ונקדתי הגרסאות המשונוות כקריאתו. ומשנת מאה ועשר עד שנת מאה ועשרים ושמונה על חמש אלפים למדתי עם חברי ואלופי ורעי תמיד באלקלעה ורוב למודינו בשטת רבינו פריץ:

ויהי בשנה ההיא העיר ה' את רוח המלך דון אנדריק בן המלך דון אלפונשו וילחם עם אחיו דון פידרו המוולך בשנת מאה ועשר שנים אחרי מות אביו דון אלפונשו ויצר על הערים הבצורות וילכדם ויצר על טולטולה בשנת מאה ועשרים ושמונה בחדש אייר. והיה מקוץ שנה יצא דון פידרו עם כל חילו מעיר איטביליה להלחם עם אחיו ולהמלט העיר טולטולה ממצור. ויצא המלך דון אנדריק לקראתו ויהרגהו בעיר מונטיל והממלכה נכונה ביד המלך דון אנדריק ותבון מלכותו מאד: ובימים ההם אשר הלחמו ותהום כל הארץ ואיש הישר בעיניו יעשה שללו ובזו עם הארץ רוב קהלות ספרד. וידל עד מאד ישראל והיתה עת צרה ליהודים אשר בכל מלכות קסטיליא אשר כמוה לא נהיתה מאז גלו שם אשר לחרב להרב ואשר לשבי לשבי הקהל הקדוש קהל טולטולה לקו כפלים במצור עד אשר אכלו בשר בניהם ובנותיהם. וימותו במצור כשמונת אלפים איש גדולים וקטנים במצור ובמצוק מרעב וחוסר כל. וישארו מתי מעט וישם המלך מוס עליהם עד אשר לא נשאר פת לחם ליושב בה: גם אני נותרתי ריקם מכל אשר היה לפני כי שללנוי וחסרוני חבוני פצעוני נשאו את רדידי מועלי ולא נשאר לי מכל עמלי בלתי אם ספרי וביתי ואדמתי. והיו לי למשיב נפש ולכלכל את שיבתי בעורן הנעלה דון שמואל אברבנאל ישמרהו האל מתושבי איטביליא

והחזיקו על ידו ניניו מבני בנותיו רבינו יעקב מרומני¹ שהיה עיר שלש פרסאות מטרות
והוא מכונה ר' תם וחבר ספר קראו ספר הישר אשר לא יכולה בכתם אופיר. ור' שמואל
שפי' בבא בתרא ורבינו יצחק בן אחותו של רבינו חם הנודע בעל התוספות אשר למד
ולמד בשיבה כי העידו לי רבותי הצרפתים בשם רבותיהם כי נודע ונתפרסם שהיו
לומדים בפניו ששים רבנים שכל אחד מהם היה שומע ההלכה שהיה מניד. גם היה לומד
כל אחד לבדו מסכתא שלא היה לומד חברו והיו חוזרים על פה ולא היה מניד רבינו
יצחק הלכה שלא היה בפיהם בין כולם כל התלמוד² בין עיניהם באותה הנדה עד שנתברר
להם כל ספקות שבתלמוד. וכל הלכה ומאמר תנא או אמורא שנראה הפך או סתירה
במקום אחר יושב ותקן על אופנו כאשר מביאר לכל מי שראה תוספות ושאלותם ותשובתם
ופירושים וההשגות שהשיגו על זקנם רבינו שלמה. ואחריהם כמה חכמים בקיאים וגדולים
בתלמוד בצרפת ואשכנז אין מספר ובסבתם של רבינו שלמה וניניו למדו תלמוד ולומדים
בכל המקומות ששמענו וידענו שלומדין תלמוד בבלי והם הסבה הרחוקה והקרובה:

ובשנת ה' אלפים ושישים וחמש העיר השם את רוח ה' אשר בן ה' יחיאל לצאת
מאשכנז הוא ובניו ובניו ובניו לגור בטוליטולה וישב שם והרביין תורה ברבים והעמיד
תלמידים הרבה. ועל ידו החזיקו לומדי התלמוד בבלי ועשה חבור הפסקים על דרך אלפסי
והוסיף בהם דברי התוספות ומדעות בעלי החדושים כר' מאיר הלוי והרמב"ם ורבי יונה והר'
אב"י שחדשו חידושים אחר בעלי התוספות גם חבר פרישה וקצר תוספות רבינו שמשון
משנין שהיה תלמיד מובהק מרבינו יצחק בעל התוספות והוסיף בהן דקדוקן ופירושים
משאר המחדשים ומרבי' מאיר מרומנובורק שהיה רבו מובהק ונפטר בשנת פ"א ליצירה
וכבוד עשו לו במוותו. והרביין תורה במקומו בנו מורי ה' יהודה נ"ע והיו לו ח' בנים ה'
יחיאל גדול בתורה ונפטר על פני אביו. ואחריו רבינו שלמה החסיד ומשתדל במצות
ובנמילות חסדים. ואחריו ה' יעקב שחבר ארבעה ספרים בפסקי הלכות וכתב שם שאלות
רבות והתשובות של אביו. ואחריו מורי ה' יהודה והר' אליקים ור' משה ור' אלעזר ור'
שמעון ז"ל:

ואני המדבר המהרר הדל במישפחתי מנחם בן הקדוש ר' אהרן בן זרח נולדתי בארץ
נבארה ואדוני אבי היה מן המגורשים מארץ צרפת אשר גורשו משם שנת חמשת אלפים
ושישים ושט' ליצירה בחדש אב ואני כבן שש עשרה שנה נשאתי אישה בת ה' בנימין עביין
נ"ע והוא היה מרביין תורה באשתיילא וגדולי תלמידיו מבני אסקרא מישפחה חיובה בעלי
תורה בעלי משנה בעלי עושר:

ובשנת חמשת אלפים ושמונים ושמונה ליצירה חרח אף ה' בעמו וימת מלך צרפת

¹ מרומני.

² So Ep.; S. כלם כל הגמ'.
II h 2

ואמר עליו רבינו יצחק בעל התוספות שילאה בן אדם לחבר חבור כמוהו זולתי ששכינה היתה שורה עליו וחי כחשעים שנה ונפטר בשנת ארבעת אלפים תתפנ' והעמיד תלמידים הרבה: ומגדולי תלמידיו הר' יוסף בן מנחם: ואחריו קם הרמב"ם בקרטבה והלך למצרים ועמד שם בכבוד גדול עם מלך אלקהרא הנקרא שולדן.² וחכם גדול היה בכל חכמה ויגית וגברה ידו בתלמוד ולשונו בצחות לשון הקדש ובלשון הערב והוא חבר בבחרותו פי' למשניות שיטה סדרים וקראו ספר המאור. ומי שלא ראה הקדמותיו לסדרים לא ראה מאורות מימיו. ובהקדמה שהקדים לזרעים בפרט ובספר³ טהרות חבר חבור בלשון ערב. ואחר כך נדבה רוחו אותו וכתב וחבר ספר קראו משנה תורה וביאר שם כל העולה הלכה משיטה סדרים בדברים הנוהגים בזמן הזה ובדברים שהיו נוהגים בזמן הבית בזבחים ובכל הדברים הדומים להם ובטהרות וביצא בו דבר מכל הכתוב בתלמוד איש לא נערר. ומי ששקד בסדרי התלמוד והרואה סדרו בספרים ידע אישר ערך ותקן הלכותיו ופרקיו בלאוין ובמצות ובכתוב. ובמה שכלל בשטה אחת מפרקיו יודע כחו בתלמוד כמה היה גדול ומי יוכל לבא עד תבונתו ומי ישיג צחות לשונו בעברי קצר הבנין ורחב הענין והתפשטו ספריו בכל נפוצות הגלות וכן חבר פירושים בתלמוד⁴ בלשון ערב ולא נתפשטו ממעוט עסק הבאים אחריו בתלמוד בבלי. וכן חבר בשאר החכמות ספרים אין קין ובפרט בספרי הרפואה. ובימיו הושיע לכמה מדינות וארצות כל הקהלות שהיו שם בגלות ובכתביו ונחמותיו העמיד באמונה כמה קהלות מיישראל והוא היה חסיד גדול נוסף על חכמתו ונדיב בעל אכסניא ועיניו ראו לזקן אחד שמו ר' יצחק ארזי שספר לי בשם אביו שעמד עם רמב"ם במצרים ימים רבים מהגדולות והמעלות והסדר שהיה מתנהג החכם הנזכר יבא שלום על משכבו: ואחריו היה רבינו מאיר הלוי שבא מבורגוש ונתישב פה בטוליטול. והיום יש פה בטוליטולה מבני בנותיו והוא היה חכם גדול בתלמוד וחבר פירושים ברוב התלמוד ארוכים ורחבים בפ"ה הלכות בקושיות ותירושים ועשה מהדורא ארוכה ומהדורא קצרה. ובזמנו וכן קודם לזה לא היו לומדים בארץ הזאת זולתי הלכות רבינו אלפסי. ורבינו מאיר הלוי נפטר בחג המצות שנת חמישת אלפים וארבע ליצירה: ואחריו בא רבינו יונה מנירונדה וחכם גדול ובקי בתלמוד היה וחבר הדושיין על הלכות רבינו אלפאסי וכתב בהם דעת התוספו והוצי' חידושיין וקדוקין רבי' משכלו הוך: עד הנה דברנו בארץ בבל ובארץ המערב:

אבל בארץ צרפת היו מקדם בעלי תורה וידם חזקה בתלמוד וקודם זמן רבינו שלמה התייר הגדול מעיר טרווייז היו לומדים בפירושי ר' גרשום מאור הגולה והיו ארוכים מאד ושרתה רוח הקדש על ר' שלמה וגבר ידו בתלמוד וחבר פירושים לתלמוד הבבלי בלשון צה וקצר אישר לפניו לא קם כמוהו. ואמלא הוא נשתכחה דרך התלמוד בבלי מיישראל

¹ תתפנ'.² שלדן.³ ובסדר.⁴ בגמ' S.

כי אם ליחידים: והאדון אדוני המולדי הרב ר' יעקב בן הרב ר' יצחק לבית לטאש¹ חבר חבורים ופסקים ובאורים בענין התלמוד במסכת עץ וישובות ונדרים וכתב בענינים אחרים ונעלה ענן כבודו בשנת הנזרות, ואחריהם החכם הגדול ר' מרדכי נץ בר' יהושע המכונה מאי* ויולאש דרודיש² חתן לאדוני זקני הרב ר' יצחק בר' יהודה (הנזכר) וקבל ממנו והוא חבר חבורים רבים וביאר רוב הפסקים בדרך שאלות ותשובות: והרב ר' נחמיה בן הרב ר' יעקב המכונה שין מ[א]ציף יעקב דלוניל הוא חבר חבורים רבים כאלה בקאטאלוניה ובספרד. ובברצלונה הרב הגדול סיני ועוקר הרים רבינו ניסים בן רבינו ראובן ברצלונא וה' אלהיו עמו אשר חבר חבורים רבים ונחמדים וביאר הלכות הרב אלפס ואמנם לא יצאו טבעי כל אלה החיבורים בעולם עד הגיענו לזה הזמן היא שנת חמישית אלפים מאה ושלשים ושנים שנתבטלו הישיבות מכל ספרד על רוב המלחמות והנזרות עד שעמד אח ממזר ממלך דון (פירו והרגו) ולקח כל המלכות מידי עם עזר מלך צרפת והכהן הגדול, והוא ר' הממזר הרג רוב היהודים הנשארים בספרד והנשארים נסו גם נעו לחרפה ולשבי ולבזיון ישתבח בעל הרצון, ואז נתבטלו הישיבות מארץ אדום לבד מעט מועיר לא כביר בברצלונה הרב ר' נסים, ובפריפניאן החכם ר' שלמה בר' אברהם, ובפריש החכם ר' מותיה בן כבוד הרב הגדול ר' יוסף בן הרב ר' יוחנן אישכנזי והוא קבל מאביו ומאמו³ וקבל ג' מהרב רבינו פרץ הכהן נץ ומהרב רבינו נסים עד אשר הגיע אלינו הזמן בחדש עליון:

יזכנו האל וישים חלקינו במודעי סתרי ויודעי סודות תורתו ויתן לנו מהלכים בין העומדים האלה. אמן כן יעשה ה':

D. FROM THE צדה לדרך OF MENAHEM BEN ZERAH.

ואחר חבור זה ר' חבור תלמוד בבלי לא חובר בלתי חבורים מהנאונים שהיו אחר רבנן סבוראי שהיו אחר האמוראים: ר' שמעון קיירא שלא נסמך לגאון אבל חבר הלכות גדולות בשנת ר' אלפים וחמש מאות ואחד ליצירה: ורב יהודאי גאון חבר הלכות פסוקות ומאור עינים היה ונפטר שנת ארבעת אלפים תקצ"ז. ורב אחא משבחה חבר השאלות והם בסדר הפרשיות ושם כתב פסקיו בכל פרשה כפי המקום ומהם באו קצת הלכות חמורות ובלשון ערב ולא בסדר המסכתא: ואחריהם חבר רבינו יצחק אלפסי שהיה מקלעת חאמד* ובא לספרד שנת ר' אלפים תתמ"ח ועמד מעט בקרטבה והלך למדינת אליסנא שהיא סמוכה לקרטובה י"ב פרסאות והיתה העיר כולה מיהודים וקבלנו שהיו משארית גולת ירושלים שנתייטבו שם ובנו העיר וישב שם רבינו יצחק וחבר הלכות בקוצר לתלאת סדרי ודומה לתלמוד קטן. ומימות רבינו האי לא קם כמוהו ונתפזר חבורו בקצוי הארמה.

¹ G. לטאש.

² B. ויולאש דירודיש.

³ Both אחמד.

בסדור טוב ונאות ומקובל קבין והכריע הדיעות שהיו לפניו אין כמוהו בכל הארץ וקראו (ספר) קרית ספר והיה סימן למחברו קרית חנה דוד וחלקו לחלקים והחלקים לבתים ואחר הבתים רחובות ושם הרחיב והכריע דעות הפוסקים ובתוך העיר בנה המגדול ביאר בו קצת כוונות ותורה והמצוה וקצת דברים סתומים מדברי התורה והנביאים [גב קצת הגדות] וקראו ספר המגדול להיותו מגדל עוז ובית מצודות נגד הלוחמים על אמונתנו הטחורה והיה סימן למחברו מגדל דוד והוא חיבור¹ טוב ונאה מאוד מאוד: והחכם הכולל ר' (יקותיאל הכהן המכונה ש"ן אישטרוק כהן חבר חיבור גדול ונכבד והביא בו רוב הדיעות ודעתו באחרונה והיא טוב מאוד, והחכם הכולל ר' ש"מ (ש"מ) קינן) אשר הרבין את התורה והעמיד תלמידים הרבה וחבר חיבורים לבאר קצת התלמוד באור טוב ומקובל ובכללם ספר הנקרא ספר הכריתות והוא ספר נכבד מאוד ומבאר סתרי² מדות, והחכם הכולל ר' יצחק בר' מרדכי קמחי המכונה מא' פייט נע והוא חבר חבורים ופירוש וחדושים ופסקים ברוב התלמוד ובשאר החכמות, והחכם הכולל ר' אבא מרי אליגדור המכונה ש"ן * אישטרוק דינובאש³ חבר גם כן חיבורים בכל חכמה ובאר קצת מוסכתות מהתלמוד דרך פירוש ופסק, וביאר התורה פירוש נפלא וספר איוב (וביאר פירוש טוב ורחב בפרקי דר' אליעזר וביאר ספר ההגיון והטבעיות והאלהיות וכתב הרבה ספרים זולת אלה רבים ונכבדים): והרב ר' אברהם מגושטריש⁴ אשר הרבין את התורה והעמיד תלמידים רבים (וחבר חבורים רבים בתלמוד), והרב ר' יוסף טורנו" ובעונותינו הוא נהרג בשנת הנזירות שנת חמשת אלפים וקף, והרב הגדול ר' יצחק הכהן גם הוא הרבין את התורה והעמיד תלמידים רבים וביאר תורה שבעל פה והניח ברכה וחיים עד עולם, הרב הגדול בנו ר' פרץ הכהן, והרב (רבנו) מישולם הכהן בנו והרב רבינו פרץ ביאר התלמוד [דרך פירוש] ופסק בביאור טוב ונכבד והוא כתב הרבה מאוד [אך] אמנה עדיין לא יצא⁵ טבעם בעולם: ובטוליטלא הרב הגדול ר' אשר והוא חבר חבורים גדולים נפלאים וביאר התורה שבכתב ותורה שבעל פה והניח ברכה וחיים עד עולם, הרב רבינו יעקב בנו וגם הוא הרבין את התורה והעמיד תלמידים הרבה וחבר חבורים רבים מהם ספר אירח חיים ומהם חשן משפט וספר אבן עזר וספר יורה דעה ורבים כאלה ונעלה ענן כבודו בשנת חמשת אלפים ושמונים: והרב הגדול הנשיא על כל מעלה הרב רבינו לוי בן הרב הגדול ר' גרשום המכונה מאש[טרי] ליאון דיבאניליש חבר חבורים רבים ונכבדים ופירש כל התורה שבכתב וישבעל פה וביאר ביאורים נוראים בכל חכמה ובפרט בחכמת ההגיון ובחכמת הטבע ובאלהיות ובתלמודיות ובפרפאות אין כמוהו בכל הארץ (וביאר תורה שבכתב בבאור נכבד מאוד) [והאיר בחכמות הנוראות הנשאר מהגולה ובפרט בספרו הגדול המהולל בכל העמים קראו ספר מלחמות יי ספר נכבד ונורא מאד] לא נודעה מעלתו

¹ G. סידור.² B. סתם שלש עשרה.³ G. אישטורג דנובש.⁴ G. מנייראטש.

or מנייראטש.

⁵ G. טורניו.⁶ Both יצאו.

והרב ר' מרדכי חבר חבורים רבים דרך פסק ומהם אבר מן החי ספר על איסור והתיר (וספר בית שער) חבר בהלכות כתובה * וברכת חתנים¹ וספר שערי נדרים, ואחריהם הרב הגדול גפן אדרת הר"ר שלמה בהר אברהם אדרת ברצלונא אשר הרב"ן התורה והרחיב גבול בתלמידים וחבר חבורים להוציא לאור כל תעלומה מהממצאים אצלינו ספר תורת הבית וספר עבודת הקודש, והר"ר אהרן זכר חבר חבורים ופירש ברוב התלמוד, והר"ר נתן מטרינקונטוליש, ואחרים אין מספר בארץ המערב ובספרד ובקאטאלוניה ובצרפת ובאשכנז אנשים נכבדים הוציאו לאור כל תעלומה, ובבקעת יריחו היא עיר לוגיל החכם ר' מנחם [הרחיב] ביאור על לשון הרמב"ם זל והעמיד סברותיו בראיות נכוחות עם משיא ומתן וקראו ספר מנחם והוא טוב מאוד ומקובל לכל רואיו, ובהר הרב הגדול אדוני זקני חכם גדול כולל בכל חכמה הר"ר * ר' יצחק בן הרב ר' יהודה² לבית ל[א]טאש אביו של אבא מאיר נע חיבר חבורים רבים בכל מלאכה ובכל חכמה וחבר (פירוש) מהתלמוד בסדור טוב ונאה ומקובל בסדר טהרות לבד מנדה ומסכת קנים ותמיד בסדר קדשים ובמסכת כלאים ובמסכת כלה ובמסכת ערלה בסדר זרעים עם מה שנתקבל מיומנות רבינו הקדוש וכאשר השלים לחבר חבורים מהתלמוד (אשר) הפלגת³ חבורו ועוצם תועלתו לעד נאמן עליו כי רוח אלהים בו [ו]חבר חבורים בחכמת הטבע והתכונה רבים ונכבדים, והרב ר' אברהם מזהר חבר חבור שלם דרך פירוש ופסק ברוב תלאת סדרי אין למעלה הימנו, והרב ר' יצחק הנשיא חבר חבורים ומדרש בחמשה חומשי תורה, ואחריהם הרב הגדול ר' מנחם בן הרב ר' שלמה לבית מאיר בפירפניאן אשר האיר בחכמתו הנוראה כל הגולה בחדושי ובפירושי בכל תלאת סדרי ובפסקים גדולים ונוראים הלא המה כתובים על בית הבחירה וביאר כל התורה שבכתב ותורה שבעל פה בביאור נפלא מאוד ובימיו נגרשו היהודים * ממלכות צרפת⁴ ורבו הצרות והמבוכות ונשארו מעט מהרבה והגיע אז מהשנים שנת חמשת אלפים ושישים ושש סימן הפרט ויחר אף ה' במ וילך [סימן וילך], ואחר אשר נגרשו היהודים מצרפת ונתבטלו עבודת הקודש נשארו בארץ פרווינצאה הרב הגדול ר' ישראל מאולוברינאה בטרשקו[ן]⁵ והוא קבל מהרב זקנינו ר' עמנואל מטרשקו[ן]⁶ וגם הוא הרב"ן תורה וחבר חבורים רבים, והחכם הגדול ר' לוי ב' אברהם ב' חיים חכם היה בכל חכמה חבר חבורים נוראים ונפלאים ומהם הספר הנכבד [פ] לוית חן [ספר] יקר ונכבד מאד לא נודע[ה] מעלתו כי אם ליחידים, והחכם הנשיא ר' קלונימוס ב' מאיר חבר חבור בחכמות ומהם ספר הנקרא ספר [כבוד] מלכים והוא ספר יקר ונכבד בחכמת המספר וההנדסא והמישפט: והחכם ר' יוסף כספי חבר חבורים רבים ובאר תורה שבכתב בחבור נאה, והחכם הכולל ר' דוד דאישטילה חבר חבורים * נאים ופירש⁵ תורה שבכתב ותורה שבעל פה

אשר B. ⁴ הפלגות G. ³ ר' יהודה בן הרב ר' יצחק B. ² ובתורת כהנים B. ¹ בערפת.
גדולים וביאר G. ⁵

הוא חבר חבורים [גדולים ופירש תורה שבכתב, והרב ר' יוסף בן עקינן חבר חבורים גדולים] ומהם ספר תענוג הנפש, והחכם הכולל ר' גרשום בר' שלמה מארלד (י) והוא נז' חבר חבורים רבים ומהם ספר שער השמים כולל לימודיות טבעיות אלהיות:

ובנרבונה הרב ר' יצחק בן מרן¹ לוי, ונכדו הרב ר' משה בר' יוסף בן מרן הלוי, והרב ר' אליעזר בן זכריה, והרב ר' יצחק בר' יהודה, והרב ר' אברהם בר' חיים, והרב ר' שלמה הישיש, ובראש כולם הנשיא המופלג מרנא ורבנא משה בן מרנא ורבנא תודרוס² הנשיא, ובנו הארז האדיר מרנא ורבנא ר' לוי, ויתר הנשיאים, והרב ר' יצחק הכהן אשר היה מתלמידי הרב הגדול ר' אברהם בר' דוד ויסד פירוש הירושלמי ברוב תלתי סדרי, והיו מתלמידיו הרב ר' ראובן בן הישיש רבינו חיים היה בקי בכל התלמוד בקיאות מופלג וחדש סברות רבות בתלמוד מכה שכלו כי היה פלפולו מקפץ על גבעות מדלג על ההרים בכל מדע ובכל חכמה, והרב ר' יוסף בן הרב ר' גרשום, והרב הנשיא ר' שמואל בר' שלמה, והרב הגדול בן בתו של זקנינו הגדול ר' גרשום מבדריש חבר ספר כולל כל פסקי התלמוד קראו שלמן בסדר הלכות קרוב לסדר ה'מב' זל ולא השלים מה שיעד לחבר והשלים במצותו הרב הגדול בנו [הרב] רבינו שמואל: ובעיר לונלי הרב ר' יונתן הכהן חבר חבורים ופירושים על חיבור ה'רף והשיב על השגות שהשיג הראב"ד על דברי ה'מב' זל לבאר ולהעמיד דברי ה'רם והרבה עמם עד כי חדל לספור: וכן בקטלוגיאה³ אחר הנשיא אלברצלוני הרב הגדול ר' יונה, והרב ר' משה בר' נחמן אשר נתפרסמה חכמתם בכל העולם והרביצו את התורה וחברו באורים רבים וביארו את התורה שבכתב ותורה שבעל פה בפירש טוב ונכבד, ומתלמידיהם הרב הנכבד ר' יצחק בר' אברהם נרבוני [והרב ר' יצחק בנו נרבוני] אשר חבר פירש הלכות הרב אלפסי זל: ובטרשקון⁴] הרב הגדול [זקנו] ר' אל[י]עזר בן הרב הגדול הישיש ר' עמנואל, ואחיו המעולה מעלה הרב ר' יהושע בר' עמנואל, ובנו הארז האדיר זקנינו הרב עמנואל בן הרב זקנינו הגדול ר' אליעזר ומת בחיי אביו, ויצא אחד מתלמידיו למינות ונישחמד והציר לבני עמינו וחבר ספרים נגד אמונותינו הטהורה מכל חלאה וחבר להם ספר [תורת] הויכות ורבו הצרות והמבוכות על חלומותיו ועל דבריו, והיה אז ר' מרדכי בן הרב ר' יהוסף⁵]ה וחבר עליו ספר מחזיק האמונה ואז נשלמו מן השנים חמשת אלפי וארבעים ושנים וישמו היה פול דבעי⁴ להשיא דת וחק בקש להדיחנו מעל ה' אלהי אבותינו וישאל לאחד מחכמי זמנו⁵ היש לכם רמז בתורת משה רבכם ממני והשיבו (לו) כן י"ש רמז בתורתנו הקדושה בפרשת נצבים בראשי פסוקים הראשון פן י"ש בכם איש או אישה השני והיה בשמעו את דברי האלה והשלישי לא יאבה ה' סלוח לו, וימת המין במקום ישמו חבר מינא והסימן חבר מינא הפך נשבר ואנחנו נמלטנו.

¹ מורינו. B.² טודרוס. B.³ בקטלוגיאה. B.⁴ דבעא. G.⁵ דורו. G.

הכהן חבר חבורים נוראים ופירש הלכות רב אלפסי פירוש טוב ונאות, ואחרים הרב הגדול אבי כל יושב באהל התורה זקנו הרב ר' משולם בן הרב ר' משה בר' יהודה מבירוש אשר צירף עם חבר הרב האלפסי ספר ההשלמה, והרב ר' אליהו בר' יצחק מקרקשונה ובנו הרב ר' יעקב בר' אליהו לבית לטאש¹ והוא קבל מאביו ומחתנו בעל ההשלמה וחבר חבורים נוראים לבאר ולהעמיד בפירש דברי הרב במוזל ובפרט בספר המורה כי רבים הלוחמים עליו, והרב ר' שלמה בן אברהם מן ההר, ותלמידיו הר' ר' דוד בר' שאול, והרב ר' אשר גם הוא חבר חבורים והוציא לאור כל תעלומות התלמוד ומהם ספר המתנות, והרב ר' אברהם מן ההר חבר חבר טוב ונאה דרך פירוש ופסק ברוב התלמוד, ואחרים הרב הגדול זקינו הרב ר' יהודה בר' יעקב לבית לאטש וחבר חבורים ופסקים וחבר ספר קטן הכמות ורב האיכות דרך שאלות ותשובות וקראו בעל אסופות, והחכם הכולל ר' שמואל² בן כבוד החכם ר' יהודה אבן תיבון גם הוא חבר חבורים נפלאים רבים ונכבדים ובתוכם ספר מאמר יקוו המים ובאר תורה שבכתב באור נפלא עד מאוד (וחבר חבורים נפלאים רבים ונכבדים בכל חכמה ובכל תבונה), והחכם הכולל ר' משה תיבון חבר חבורים גדולים ונכבדים (ובתוכם לקט שכתות וספר פיאה ו)ספר התנינים ובאר גם כן תורה שבכתב באור נפלא עד מאוד, והחכם הכולל ר' שמואל בן הרב ר' משה מלגורי חבר חבורים רבים בכל חכמה (ובכל תבונה, והחכם ר' משה תיבון חבר חבורים גדולים ונכבדים) [ובכל מלאכה] ובפרט בחכמת התכונה עשה ספרים הרבה ונכבדים ומהם הספר הגדול והנורא קין לתכונה להיותו תכלית כל מה שאפשר לבאר בו דרך נכונה וספר הכולל וספר המלך וספר העשרה דברים כל אלה ספרים רבים ונכבדים וזויל אלה רבים מאד:

והחכם ר' יוסף טוב עלם חבר ספרים רבים ונכבדים ופירש תורה שבכתב בפירש נכבד מאוד, והחכם ר' שמשון בן אבטליון בעל המלמד (חבר חבורים רבים בכל חכמה), ובאשכנז ובצרפת ובמערב אנשים רבים ונכבדים למאות ולאלפים, ומהם בצרפת הרב הגדול ר' משה בר' יעקב מקוצי אשר נתפרסמה חכמתו והודיע פסקי התלמוד בדרך קצרה ודרך קבלה עם סעד הירושלמי והתוספתא ומכילתא וספרא וספרי וקראו ספר המצות הגדול וחברו בשנת מ"ב לפרט האלף השישי, והרב ר' יוסף בכור שור הרב"ן את התורה והעמיד תלמידים הרבה ופירש התורה שכתב והתורה שבעל פה בפירוש נאה ומקובל מאוד, והרב רבינו יצחק מקורביל חבר חבורים רבים ומהם ספר הנקרא עמודי הגולה, ורבינו אהרין מוספר, ומהם הר"ר שמוחה שחבר המחזור (הקטן) הנקרא [מחזור] דויתרי:

ובארין קטלוגיא, הר' דוד קמחי חבר חבורים נאים ונכבדים בחכמת הדקדוק ופירש התורה שבכתב בפירש נאה ומקובל לכל שומעיו כל שכן לכל רואיו, וכן ר' משה קמחי גם

¹ G. לאטש.² B. שלמה.

ובארין המערב וספרד. כמו הרב רבינו מאיר הלוי מטוליטולא אשר חבר חבורים גדולים נפלאים דרך פירוש ופסק; והרב ר' יצחק ממרשיליאה בר' אבא מרי ממרשיליאה חבר חבורים גדולים. מהם ספר הנקרא בעל העטור, וחבור נפלא דרך פסק הנקרא עטור סופרים. ועשה חבור על דברי הרב אלפסי הנקרא מאה שערים, וכן חיבר חבור אחר הנקרא עשרת הדברות ובאר בו עניני המועדים: והחכם (ר' נתן) בעל הערוך אשר חבר גם כן חבורים ומהם ספר הערוך המוציא לאור תעלומות התלמוד: ורבים כאלה [ש] לא כתבנו רק מי שיצא טבעם בעולם:

ובארין הלזו נתפרסמו פרסום כללי אלא שמהם שנתפרסמו מצד המלאכות האחרות בחכמות ובמיטב השיר ובדקדוק כמו החכם ר' יהודה חיוג, והחכם ר' מרינוס אבן גנאה. ור' שלמה בר' יהודה אבן גבירול אשר היה בימי הנגיד ר' שמואל ובימי ר' יצחק אבן גאיית¹. והחכם הכולל ר' משה בן עזרא והחכם הכולל ר' אברהם אבן עזרא אשר חברו ספרים רבים ונכבדים בכל חכמה ובכל מלאכה וביאורים בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה ובענינים אחרים, והחכם ר' יהודה הלוי בר' שמואל הלוי והוא נז' חבר ספרים רבים ובתוכם ספר החזקוני והוא ספר יקר ונכבד מאד לא נודעה מעלתו כי אם ליחידים, והחכם ר' יהודה אבן ת[א]בון והוא נז' חבר חבורים רבים ונכבדים ובתוכם ספר חובת הלבבות לא [נודעה] מעלתו לכל:

ואחריהם הגיע הזמן לרב ר' מאיר מרוטינבורק² ראש ישיבה מכל ארץ צרפת והרביין את התורה והגדיל עד מעלה מעלה, והרב הגדול ראש ישיבת ארץ אשכנז ר' אליעזר הרביין את התורה והגדיל [את התורה] עד מעלה מעלה, ואחריו רבינו פרץ:

ובארין הלזו בהר ובשפלה, הרב הגדול ר' אברהם בר' יצחק אב בית דין אשר חבר חבורים רבים נפלאים דרך חבור ופסק ומהם ספר האשכול, וחתנו הנעלה מעלה מעלה הרב הגדול ר' אברהם בר' דוד אשר מלאה הארץ חכמתו בתהלת ספריו אשר חבר חבירים גדולים דרך חבור ופסק לא נשמע בכל הארץ כמוהו ומהם בעל הנפש, והרב ר' משה בר' יוסף מנרבונה, והרב ר' מישלם בר' יעקב מלוניל, והרב הגדול הנשיא ר' יהודה בר' ברוילאי אלברצלוני חבר חבור גדול ונכבד בכל התלמוד דרך פירוש ופסק ארובה מארץ מדה ורחבה מני ים ים חישך לאור ומעקשים למישור ואשר ראיתי מספריו הוא ספר העתים, והרב הגדול ר' משה בר' יהודה מבדירש³ ארבעה המה מטיבי לכת אבות התלמוד אשר חברו חבורים רבים ונכבדים להועיל תועלת כללי כל אחד בנבולו, והרב הגדול ר' זרחיה הלוי אשר האיר במאור תורתו כל הגולה הלא היא כתובה על ספר המאור, והרב ר' מאיר מיטרינקאטאליש והוא גם כן חבר חבורים נאים ועזר לכל בספר העזר, והרב ר' יהונתן

¹ גיאית. B.² מרוטינבורק. G.³ מבדיראיש. B.

ופירש גם כן רוב ההלכות החמורות מהתלמוד קבל מהרב ר' יצחק אבן נאיית¹. גם הוא חבר הלכות קצרות בכל התלמוד: ואחריהם הרב [ר' יוסף אבן . . בר שמואל ראובן ברצלוני והיה חכם גדול ופי' קצת מסכתות ופרקים מהתלמוד. והרב ר' . . יצחק בר' יעקב אלפסי בעל הלכות. והוא היה מתלמידי רבינו נסים ומתלמידי רבינו חננאל. ונתפרסמה חכמתו ויצא טבעו בעולם הרבה. והעמיד תלמידים רבים ונכבדים [עד] [לאין קין. ומגדוליהם] רבינו אפרים. והרב רבינו יוסף הלוי אבן מינאש² והוא הפליג בפירושי התלמוד מאד בפירוש מעולה ופסקים אמתיים: ונעלה ענן הרב אלפסי בשנת ד' אלפים ותתקא. והשאיר אחריו ברכה וחיים עד עולם נר ישראל [תלמידו] הרב רבינו משה אבן מיימון: ואז שממו הישיבות מספרר מרוב המלכות והנזרות. וגלו הנה והנה. וגם הרב רבינו משה יצא מארצו וממולדתו (ומבית אביו לארץ נוף. ונעשה לרגלו) יפה נוף משוש כל הארץ. והאיר כל הגולה בתהלת ספריו וחיבוריו אשר עצמו מספר. ונפטר בשנת ד' אלפים תתקס"ה סימן בכי אבל משה:

והיו גם כן חכמים גדולים בארץ צרפת ורבנים גדולים כרבינו גרשום הזקן. ורבינו יעקב בר יקר. ורבינו לוי הזקן. והתייר הגדול רבינו שלמה בר יצחק. ור' יצחק הזקן בעל התוספות. והרב רבינו שמשון שפירש סדר טהרות וסדר זרעים [גם פי' על תב]. ורבינו יעקב אשר נודעה מעלתו הלא היא כתובה על ספר הישר. ורבינו שמואל אחיו. ורוב כל החבורים שנתחברו דרך פירוש הם פירושי הרב רבינו שלמה בר יצחק הנזכר. ואם רבו הלוחמים עליו כלי זיינו עליו. וחשובתו מתוך³ דבריו. כולם נכוחים למבין. אין מעלתו נכרת רק ליחידים. כי במלה אחת יכלול פעמים תירוצים של חבילי קושיות. אלא שלא כיון בהם הרב לענין פסק: ובימיו היו הנזרות בכל ארץ זעקן הוא טושקאנה ולומברדיא ולורני⁴ על ידי הצורך גודרפיד בילו אשר כבש את ירושלים ומלך בה הוא ובנו ובן בנו. ובא מלך היטמעאלים וכבש המלכות מידו והרגו וכל חילו עמו: וגם רבינו יחיאל מפריש היה בימים ההם. וראש לכל החבורים [שנעשו] דרך הרכבת פירוש ופסק הם פירושי הרב אבן מינאש הנזכר. וסוף לכל החבורים האלה ר"ל שנתחברו דרך פסק ספר⁵ הרב הגדול נר מערבי עדות לכל העולם הרב רבינו משה אבן מיימון [הנזכר] (הוא) הודיע כל פסקי התלמוד דרך קצרה ודרך קבלה בסדור טוב ויפה מאוד עם קצת סעד מן הירושלמי והתוספתא וספרא וספרי ומכילתא כמו שנודע ומפורסם:

ובארץ אשכנז הרבנים הגדולים ונכבדים כתבו ללמוד ולהועיל בפירוש ופסק. כרבינו אליעזר ממייץ⁶. וכרבינו שמעון קרא. ורבינו יהודה חסיד ורבים כאלה כתבו ספרים רבים ונכבדים:

וגם באינגליטריא היו רבנים גדולים:

ממייץ G. ⁶ ספרי G. ⁵ ב.תוך B. ⁴ מנש G. ³ גיאח B. ¹

וביאור¹ ספר יצירה ורבים כאלה. וכתב על ספר ההגיון דברים רבים ונכבדים ובכל חכמה ובכל מלאכה. ונעלה ענן כבודו בשנת תתפ לחורבן הבית. יהיה חיים ארוכים יותר ממאה שנה. ולא נשא אישה לעולם ולא יכלו כל אוהביו לפתותו על זה: ואחריו רב אנאי גאון בר דוד: ואחריו [רב נהוראי]. רב כהן צדק. ור' עמרם: ורב פלט[וני] גאון חבר הלכות ברוב התלמוד: וכן דור אחר דור ודורשיו עד שהגיע הזמן לרב[ינן] שרירא גאון אביו של רבינו האי. והוא מורע רבה בר אבהו ומנע בית דוד. והיה רבינו שרירא גדול מאוד במעשה ובחכמה ובעושר ובנשיאות מורע זרובבל. והאריך ימים עד שהגיע הזמן שסילק עצמו מן הישיבה והושיב במקומו בנו וקם תחתיו לכל דבר שבקדושה: ורבינו האי יושב על כסאו וענינו ראות והוסיף והרביץ תורה על כל אשר לפניו וחבר ספרים. מהם ספר הדינין. וספר השבועות. וספר מקח וממכר (וספר הפקדון). וכתב הרבה בתשובות שאלות. והיה מרובע בגאונות רב האי גאון בר רב שרירא גאון בר חנינא² גאון בר רב יהודה גאון. והיה תשעים ותשע שנה ונעלה ענן כבודו ערב יט' אחרון של פסח שנת ד' אלפים תרפח. ויא³ תשצח. והוא היה סוף גאונים: ובימיהם יצא מחמד בשנת ד' אלפים תתמ"ד לבריות עולם: ובימיו היה רב שמואל בן חפני וגם הוא חבר ספרים הרבה אלא שאין ענינם ראוי לסמוך עליהם כל כך: והיו⁴ באחרית [ימיו] רב שמואל⁵ הלוי היה⁶ מקורטובא וברח מצד הנזירות למיליקא⁶. וחבר ספר בכל התלמוד קראו הלכתא גברתא. ונעלה ענן כבודו בשנת ד' אלפים תתטו: ואחריו היה רבינו חננאל ואביו היה מארץ ספרד ושמו ר' חושיאל ונשבה ונתגלגל הדבר שעבר *לארץ אפריקיא⁷ במדינת קירואן⁸ והוליד שם רבינו חננאל ופירש תלתא סדרי בגרסא ישרה אלא שקיצר בפירושו מאוד: ובאותו⁹ הפרק נשבה גם כן ר' משה בר חנוך ופדאוהו קהל קורטובא. ורב שלום הכיר חכמתו ושלל עצמו מן הישררה ומנהו לראש. והיו מתלמידיו ר' יוסי בן אביתור: והיה באותו הזמן רבינו נסים שקבל מרב האי. ובזמנו רבו הצרות וגנב לב הבריות לתת את העולם בלבם לרוב צרכם אליו לרוב המסים והעולים והנזירות ומעמס האומות עלינו: ועבר זמן הגאונות והגיע זמן הרבנות והוא שלא התעסקו ביישיבה מפורסמת רק בארבעה סדרי משנה. ומהם לתלתא סדרי וגם מהם היו עוזבים קצת מסכתות (ונתמעטו החכמים והיה מתלמידי רבינו האי גאון זכר רבינו חננאל והוא חבר גם כן פירושים בקצת מסכתות):

ובימיהם היה רב שמואל הנגיד. ואלה הנ' רל' רבינו נסים ורבינו חננאל ורבינו שמואל היו דור ראשון אחר הגאונות ונקראו רבנים: ואחריהם מלאו מקומם הרב ר' יצחק בר ברוך (והיה) חכם גדול בחכמת התכונה וחבר ספר גדול דרך פסק קראו קופת הרוכלים.

¹ Both. וביאור. ² B. חנינא. ³ B. ויכיש. ⁴ So both. ⁵ B. ושמואל.

⁶ So both. ⁷ B. לפירקיא. ⁸ B. מוקיראן. ⁹ B. באותו.

ונישארנו מעט צרות לבבנו הרחיבו ותקצר יד שכלנו ויצרו צעדי אוננו מלכת ברחובות התלמוד על אמתתו אין לנו פנאי להתעסק בתלמוד לדעת דרכי ההוראה בדרך הראשונים ויאות לנו קצור ונצטרך אל ספר כולל ימצא בו כסדר כל ענין וענין ממצות ומצות למען יודע בקלות הלכותיה ומשפטיה:

C. FROM THE ספר קרית BY ISAAC LATTES.

ונמצא בזמן הגאונים שעברו¹ מן הישנים ד' אלפים [ו]תנה. ואז בטל התלמוד ותעבור הרינה. והוא שכל זמן רבנן סבוראי היה כבוד² גדול בעין מלכות לראשי הישיבות. והיו עדין מלמדין התלמוד על פה כי לא נתפשט מכל וכל חבור התלמוד: ואחר זה התחיל זמן הגאונים. ומראשונים [מר] רב חנן. ומר רב מרי. ומר רב הונא. ורב חנינא³ מנהר פקוד ורב אהלי⁴ הלוי. ורב יעקב מנהר פקוד. ורב הונא בר יוסף. ורב חיאי [ממישן]. ורב יוסף. ורבא בר רב נטרונאי: ואחריהם מר רב יהודה גאון שכתב כמה סוגיות ופרקים בנמרא והיה בשנת ד' אלפים תצט שנה. ועמו רב שמואל בר מרי ואחרים הרבה⁵ עמהם: ואחריהם ד' שמעון קיירא⁶ שחבר הלכות והן הנקראות הלכות גדולות והיה בשנת ד' אלפים תקא שנה. ואחרים הרבה עמו: ואחריהם מר [רב] נטרונאי ואחרים עמו: ואחריהם רב אחא משבחא והוא חבר⁷ ספר השאלות כולל הרבה מדיני התלמוד והוא מן החבורים הראוים⁸ לסמוך עליו ברוב דבריו. ובסוף ימיו הניע ד' אלפים תרכב: ואחריהם רב מרי הכהן. ורב צמח. ואחרים הרבה⁹ עמהם: וביניהם יצאו שני מינים בעולם ענין ושאל וחברו ספרים כנגד התלמוד והטעו הרבה⁹ מבני אדם עד שהוכר טעותם. [ו]כלה ענין וילך. ושאל ירד שאל ומי יעלה: ואחריהם רב ביבי הלוי. ורב חנינא¹⁰ בר משקשיא. ורב מלכיא¹¹. ורב חיאי הלוי. ורב יוסף בר שילא. ורב מרדכי הכהן. וכן הרבה דור אחר דור: ואחריהם [רב] נחשון. ורב משה הכהן. ואחרים הרבה עמהם: וכן דור אחר דור עד שהניע זמן לרבינו סעדיה גאון הובא מארץ מצרים לספרד¹². וחבר ספרים הרבה אין קין בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה ובדקדוק בחכמות חיצוניות. אמרו עליו שהיה מורע ד' חנינא¹³ בן דוסא והוא היה בימי דוד בן זכאי הנשיא ונתקוטט עמו הרבה. ובסוף ימיו הניע ד' אלפים ושיש מאות: (ואחריו החכם הכולל ד' יצחק בר שלמה הישראלי והוא חבר ספרים רבים בחכמת הרפואה. כמו ספר המוסעדים. וספר הקרחות. וספר היסודות. ורבים מלבד אלה כמו ספר הגבולים. וספר פירוש החכמה האלהית בשאלות מהחכמה האלהית.

1 B. after ונמצא. 2 B. בסוד. 3 G. חנינא. 4 B. נהלאי. 5 B. רבים.

6 B. קדרא. 7 B. כולל. 8 G. ישראלים. 9 B. רבים. 10 G. חנינא.

11 G. מלכיה. 12 So both. 13 G. חנינא.

עליו חבר ספר אחד כולל כל דיני מצות התורה מכל הנמצא בשני התלמודים ובבריתות ותוספתא וספרא וספרי ודברי הגאונים והמבארים וקראו ספר משנה תורה וחלקו לאדבעה עשר ספרים כלם נקראו בשמות פשטו בכל גבול ישראל:

ובזמן ההוא קמו אנשים גדולים חקרי לב בספרד וגבול נרבונה וברצלונה וחקרו בדברי המפרשים והמחברים הראשונים מהם אשר חברו ספרים כגון הנשיא הרב ר' יהודה בר בריולי מברצלונה שחבר ספרים רבים נמצא בידינו מהם ספר העתים, והר הלוי מטוליטולה הנקרא ר' מאיר אלעפיאה באר באור רחב בסדר נאה רב התלמוד, והרב ר' גרשם בר שלמה מבדירש חבר ספר השלמן בסדר הלכות קרוב לסדר הרם ולא השלים מה שיעד לחבר והשלימו במצותו הרב ר' שמואל בנו, והרב ר' יהונתן הכהן מעיר לוניל חבר פרושין בסדר הלכות הריף והשיב על החשנות שהשיג הראב"ד על דברי הרם לבאר ולהעמיד דברי הרם, והרב ר' משלם מבדירש חבר השלמה מתלתא סדרי, והרב ר' משה בר נחמן מעיר צירונה היה חכם גדול בחכמת התלמוד ובשאר חכמות הידועות בזמנו וחבר ספר תורת האדם ופרש חמשה המשי תורה בשתי דרכים אחת ארכה ואחת קצרה וחבר הלכות נדרים והלכות ברכות וחלה: ואחריו קמו הרב ר' אהרן הלוי והרב ר' שלמה בר אברהם בן אדרת מברצלונה הם העמידו תלמידים הרבה והחזירו התורה לישנה מהם חברו ספרים דרך פסק ודרך הרחבה על דרך הראשונים נמצא בידינו ספר תורת הבית וספר עבודת הקדש חכרם הרב ר' שלמה בן אדרת: והרב ר' משה בר יעקב מצרפת חבר ספר המצות ולקח במספר המצות ברוב שטת הרם זל ובמקומות רבים לא שנה דבר מלשונו והביא דברים רבים מדברי הגאונים¹ ומסברות רבני צרפת, ורבנו יצחק לקח שטתו וקצר ספרו והרחיב בו קצת באור, והרב ר' פריץ אשר היה בזמנו זה העמיד תלמידים הרבה וקצר התוספות והרחיב בהם באור בפלפול ועיונו וכן הרחיב באור בספר המצות הקצר, והרב ר' מאיר דרוטמבורקש מארץ אשכנז העמיד תלמידים הרבה ועשה שטה אחרת בתוספות נמצא בידינו מקצת מסכתות:

ועתה מקרוב קמו חכמים בגלילנו זה גליל פרווינצה וויניישי ודרשו וחקרו בדברי הקדמונים ובפרט בספרי הרם מורה צדק והרחיבו באור על לשונו והעמידו סברותיו בראיות עם משא ומתן רב זה עם זה ואנחנו נשאנו ונתנו עמםם וכתבו דעתם ליישר דברי הרם מהם דרך באור כולל ומהם דרך חדשין: ומאשר רב המחברים והמפרשים לא הביאו כל דברי המחלקות ולא כתבו בספר כל שיצטרך להרחיב בעניני ההוראות מאשר היה לבבם רחב ולא היו כותבים רק מה שחידשו מעצמם והיה כל מבקש יי דורש אלהים את תורותיו אשר ירצה לעמוד על דברי ההוראה יצטרך שיתיה בידינו כל אלה הספרים למען יצא לו הדבר על אמתתו ובעיונותיו שכבו בעלי אספות נאספו מפני צרות הגלות ומהם נתפזרו אנה ואנה

¹ So Ed.

ומצרפת האיר לנו השם אור גדול היה אור לכל בני ישראל הוא הרב הגדול רבנו שלמה ב"ר יצחק וחבר פרושים מארבעת סדרי התלמוד הבבלי וחבר גם כן פרוש עשרים וארבעה ספרי המקרא: ואחריו קמו בצרפת וגבוליה אנשים חכמים בחכמת התלמוד והמיוחדים שבהם הם בני בנותיו של רבנו שלמה והם רבנו יצחק ורבנו יעקב ורבנו שמואל ודקדקו וחקרו בפרושיו ובדברי המפרשים הראשונים לברר וללכך עניני התלמוד ודיני התורה וחברו חבור אחד נקרא תוספות. ורבנו יעקב חבר ספר הישר לישר קצת נוסחאות היו מספקות בתלמוד. ורבנו שמואל פרש מקצת פסחים ומקצת בבא בתרא. ורבנו שמשון פרש סדר זרעים וסדר טהרות וקצת הסדרים האחרים אך לא נמצא בידינו כי אם שני סדרים אלו. ורבנו ברוך מצרפת חבר ספר התרומה. והרב ר' אליעזר חבר ספר היראים:

ובעיר נרבוניה וגבוליה ולוניל וגבולו קמו חכמי חרשים וגבנוי לחש שמשו בצרפת וספרד וחדשו דברים רבים לברר בדרי התלמוד ודיניו ולישב המאמרים הנראים כסותרים זה את זה. ומהם אשר בארו באור רחב קצת מסכתות מן התלמוד כגון רבנו אברהם אב בית דין והוא חבר ספר האשכול: ובימים ההם הופיע בגבול לוניל אור בהיר הוא הרב הגדול רבנו אברהם בר דוד מפוזייקירש היה חכם גדול בקי בשני התלמודים ותוספתא וספרא וספרי ופרש רב התלמוד וחבר גם כן פירוש תורת כהנים וכתב ענינים רבים על דברי המפרשים והגאונים לבאר ולצרף דבריהם: ובעת ההיא זרח אור גדול בלוניל הוא הרב ר' זרחיה הלוי וחבר ספר המאור: ומרשיליה העיר הגדולה היתה בזמן ההוא בית ועד לחכמים לדרוש ולחקור בבאורי התלמוד ומן המיוחדים שבהם היה הרב ר' יצחק ב"ר אבא מרי חבר ספר העטור מרוב דברי נשים ונוקין ומקצת דיני אסור והתר ועשה חבור אחד על דרכי הרב אלפסי וקראו מאה שערים. וכן חבר חבור אחד קראו עשרת הדברות באר בו עניני המועדות: ובגלילות פרווינצה היו בזמן ההוא אנשים חכמים וידועים כגון חכמי אוניון וחכמי טרנקטלייש נמצא דבריהם כתובים בחדושין אשר לא נודעו שם מחבריהם ורבנו מאיר מטרנקטלייש חבר ספר העזר:

ובימים ההם הגדיל יי לעשות עמנו שלח אלינו מלאך הברית נר מערבי המאור הגדול הרב רבנו משה בן הרב הגדול רבנו מימון מספרד אשר און וחקר בכל דברי התורה ומבאריה ואליז נגלו סודותיה ורזיה חכם גדול בטבעיות והאלהיות ובכל אשר יד שכל האדם משנת וחבר פרושין ממשניות שתא סדרי בדרך קצרה. ובתחלת החבור הזה הזכיר סדר התלמוד ושמות חכמי המשנה והתלמוד ומנינם ויחסם וסדר מעלתם וכן באר בו דברים רבים מענין נבואת הנביאים ונבואת משה רבנו והעיר בו הרבה העזרות¹ מקצת מדרשים. וכן חבר ספר קראו ספר המצות באר בו בעקרים אמתיים ובראויות חזקות מה שראוי להמנות במצות עשה ובמצות לא תעשה מת"ז מצות. ובחזקת יד אלהים הטובה

¹ So Ed.

הגדול גפן אדרת ה' ר' שלמה ברצלני בכמהר' אברהם אדרת אשר הרבין תורה והרחיב גבול התלמידים וחבר חיבורים הוציא לאור כל תעלומה ועל ידו הוזקנו לבאר כמה הלכות עמוקות בכמה מסכתות בנדבת לבו אשר הטא חסדו עלינו בנועם תשובותיו מוסף על שלימות ספריו וחיבוריו. והרב ר' אהרן הלוי ז"ל ואחרים עמיהם והן היום בגבולותינו מרביין תורה במונטפסליר ויתר סביבותיה עד אשר הגיע הזמן עלינו אנחנו היום שהשלמנו מן השנים ה' אלפים וס' היא השנה אשר השלמנו בה זה החיבור הגדול בכל תלתא סדרי והיא שנת נא' ללדתינו אשר היה בסוף השנה התשיעית לפרט האלף השישי¹ סימן השנה ובא לציון גואל כמנין זבא' והתחלנו בו שנת לה' ללדתינו מלבד חידושיין ופירושיין וקצת חיבורים אחרים שחיברנו בס' בחסד עליון. יזכנו האל וישים חלקינו במבני סתרי ויודעי סודות תורתיו ויתן לנו מהלכים בין העומדים האלה אמן כן יעשה ה':

B. FROM THE ספר קרית BY DAVID OF ESTELLA.

ואחר כך הקים לנו השם גאונים. ובימיהם של גאונים היה ר' שמעון קיירא² חבר הלכות גדולות ולא נסמך גאון כפי מה שנמצא בספר³ הקבלה: ואחריו קם רב אחא מושבחה וחבר ספר אחד נקרא שאלות דרב אחא ולא נסמך גאון ובימיו נסמך רב שינאי גאון וחבר קצת חבורים נמצאו בידינו תשובות שאלות בשמו: ואחריו קם רב יהודאי גאון וחבר הלכות פסקות וכן נמצאו אחרים אך לא נזכור רק אשר חברו ספרים נמצאו אצלנו: ואחר זמן רב מן הגאונים היה רב עמרם בר שינאי וחבר סדור תפלות עם קצת ענינים אחרים נקרא על שמו סדר רב עמרם: ואחריו קם רבנו סעדיה חבר ספרים רבים לפי הנמצא בספר הקבלה ולא נמצא בידינו מהם כי אם ספר האמונות ופרוש משלי: ואחריו קם רבנו האי גאון סמכו רבנו שריא אביו גאון וחבר ספרים רבים נמצא בידינו מהם ספר מקח וממכר ותשובות שאלות בשמו: ואחריו קם רבנו חננאל וחבר פרושים כפי המקבל אצלו מן הגאונים נמצאו בידינו מקצת מסכתות⁴. ובימיו היה רבנו נסים וקבל ממנו ובאר קצת מסכתות באור רחב נמצא בידינו ממסכת ערובין וחבר גם כן מגלת סתרים לבאר קצת הלכות: ובימיהם היה רבנו יצחק ב"ר יעקב ממדינת פאס המכונה הרב אלפסי וקבל מרבנו נסים ורבנו חננאל ובטוב שכלו וזכות הבנתו ברר וצרף מחלקות התלמוד ודברי הגאונים והמפרשים אשר היו לפניו וחבר הלכות מתלחא סדרי בקצור מהנהוג בזמנו זה וחבורו זה פישט בכל גבול ישראל. ונמצא בידינו ממנו תשובות שאלות אשר מהם יתבררו ספקות רבות: ובימיו היה רבנו יצחק אבן גאית חבר הלכות מענין ימי המועדות ודברים אחרים: ורבנו יוסף ב"ר מאיר הלוי הנקרא אבן מגיש היה מתלמידי רבנו יצחק אלפסי וחבר פרושים מקצת מסכתות:

¹ MS. החמישי.² MS. קיירא.³ MS. בסדר.⁴ So MS.

יפה נוף מישוש כל הארץ האיר כל הגלות מכבודו ותהלת ספריו וחיבוריו מלאה כל הארץ. ואחריו היו ז' חכמים גדולים בארץ המערב ובארץ ספרד אלא שלא כתבנו רק אשר יצא טבעם בעולם ונתפרסם פרסום כללי אלא שמם נתפרסמו מצד מלאכות אחרות בחכמות ובמיטב השיר ובדקדוק כמו החכם ר' יאודה חיוג והחכם ר' מרינוס אבן גנח ומהם החכם ר' שלמה בן יאודה גבירול אשר היה בימי ר' שמואל הנגיד ובימי הרב רבי יצחק אבן גאית והחכם הכללי רבי משה ו' עזרא והחכם רבי יאודה הלוי בר' שמואל והחכם רבי אברהם אבן עזרא: ובארץ צרפת היו רבנים גדולים אחר ר' שלמה זל אשר כתבו ללמוד ולהועיל בפירוש ובפסק כרבי יצחק הוקן בעל החוש ורבי שמשון אשר פירש סדר זרעים וסדר טהרות ורבינו יעקב אשר נודעה מעלתו הלא היא כתובה על ספר הישר ור' שמואל אחיו והרבה אחריהם עד אשר הגיע הזמן לר' מאיר מרוטינבורק ראש ישיבת כל ארץ צרפת הרבין תורה והגדיל עד למעלה. ואחריו הרב ר' פרץ עוד היום תלמידיו מאירים ומהזיקים בתלמוד בצרפת: וכן בארץ הזאת היו חכמים גדולים בימי הרב הגדול זקנינו הנבחר רבי אברהם בר' יצחק אב בר' ונפטר בשנת תתק"ט בעשרים במרחשון וחתנו הועלה בחכמותו מעלה מעלה זקנינו הגדול הראב"ד זל. ומהם הרב ר' זרחיה הלוי והרב ר' מאיר דטרנקאטלייש והרב רבי יחזקאל הכהן והרב הגדול רבי משה בר יאודה. ואחריהם בנו הרב ר' משולם מבדירש והרב ר' שלמה בר אברהם מן ההר ותלמידו הרב ר' דוד בר שאול. ועוד בגרבונא כמה וכמה לאלפים ומהם הרב הגדול רבי יצחק בן מרון הלוי ונכדו הרב הגדול רבי משה ברבי יוסף בן מרון לוי והרב רבי יצחק בר יאודה והרב רבי אברהם בר חיים והרב זקנינו רבי שלמה הישיש:

ובראש כולם דגל מחנה הנשיא הגדול מרנא ורבנא טודרוש ובנו הארז האדיר מרנא ורבנא הנשיא ר' לוי ויתר ראשי הנשיאים. ואחריהם הרב רבי יצחק הכהן אשר היה מתלמידי הר' הגדול הראב"ד זל ויסד פי' ירושלמי ברוב תלתא סדרי הגיע לידינו מהם קצתם והוא אשר ישב לפניו הרב הגדול אשר אני היום קטון אצבעותיו ומשירי מעשה ידיו החכם הכללי אדוני רבי סוהר החכם הכללי רבי ראובן בן כבוד החכם הישיש הנעלה רבי חיים היה בקי בכל התלמוד בקיאות מופלג וחכם ברוב החכמות וחדש סברות רבות בתלמוד מכת שכלו כי היה פלפולו מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות. והרב הגדול ר' יוסף בר גרשון והרב הנעלה והנשיא ר' שמואל בר שלמה. ובבדירש אדר היקר הרב הגדול המופלג ר' משולם בר גרשון חבר ספר כולל כל פסקי התלמוד קראו שלמן והרב הגדול רבי שמואל והרבה עמם בכל המקומות חדל לספור. וכן בקטליוניה אחר הרב הנשיא אלברצוני שמענו שמע זה ר' יונה ושמע הרב הגדול ר' משה בר נחמן אשר נתפרסמה חכמתם בעולם:

ומתלמידיהם שמענו שמע הרב רבי יצחק בר אברהם נרבוני אשר חבר ספר פי' הלכות הרב אלפסי. ועוד אתנו פירוש מחשובי תלמידיהם שני המאורות הגדולים האחד הרב

כל התלמוד דרך קצרה ודרך קבלה בסידור נאה מאד עם קצת סמך מהירושלמי והתוספתא כמו שנודע ונתפרסם:

וראש לכל החיבורים שנתחברו דרך פירוש הם פי' רש"י זל ואם רבו הלוחמים עליו כלי זיינו עליו ותשובתו מתוך דבריו כולם נכונים למבין אין מעלתו נכרת רק ליחידים כי במלה אחת יכלול לפעמים תירוצים של חבילי קושיות אלא שלא כיוון בהם לענין פסק הלכה כלל. וראש לכל החיבורים שנעשה דרך הרכבת פירוש הם פירושי הרב הגדול הראב"ד זל ופירושי הרב אבן מינאש זל ופי' רבי מאיר הלוי מטוליטולא. ואחריהם כמה חיבורים מהם כלליים ומהם פרטיים לחכמי הדורות אשר לפנינו בנרבונה ובירושלם ומונטפזליר וברצלונה וגירונדה ויתר סביבותיהם. ובצרפת ואשכנז הוציאו לאור כל תעלומה כי היתה כונתם להאיר לבאים אחריהם ולהשלימים בהודעת צפוני התלמוד על צד שביארנו.

ונשוב לדברינו והוא ישימי ד' חננאל היה גב' ר' נסים והוא גב' חיבר פירושים בקצת מסכתות הגיע לידנו מהם פירוש מסכת עירובין והוא היה מתלמידי ר' הא"י זל ואלו השלשה ר"ל ד' חננאל ור' נסים ור' שמואל הנניד היה דור ראשון אחר הגאונים ונקראו רבנים. ובאחרית ימיהם מלאו מקומם הרב ר' יצחק גב' ברוך והרב ר' יצחק גב' יאודה ו' גיאת זל והיה' הר"ן גב' ברוך והרב יצחק גב' יאודה והיה זה החכם גדול בחכמת התכונה גב' והגיע לידנו מספרו סוד העבור וביאור אותם השמועות שבמסכת ראש השנה בענין נולד קודם חצות ואחר חצות וכד' שעי' מיכסי סיהרא הבא בארוכה ובא בקצרה ולאן קרינא נטות והדומות להן. וחיבר עוד ספר גדול קראו קופת הרוכלין בפי' הלכות חמורות שבתלמוד לא הגיע לידנו. והרב רבי יצחק ו' אבן גיאת גם הוא חבר הלכות קצרות בתלמוד והיה פייט גדול. ואחריהם הרב רבי יוסף גב' אבן צדיק. והרב רבי יצחק ברבי ראובן אלברצלוני והיה חכם גדול ופייט הגיע לידנו מפי' ביאור קצת פרקים מכתובות ואזהרות בקצת מועדות במנין המצות. ואחריהם הרב רבי יצחק גב' יעקב אלפסי בעל ההלכות והוא מתלמידי ר' נסים ור' חננאל ויצא טבעו הרבה בעולם ונתפרסמה חכמתו הרחבה ונסבה למעלה והעמיד תלמידים הרבה לאין קץ ומגדוליהם ר' אפרים והרב ר' יוסף הלוי אבן מינאש. והרב יוסף הלוי זה הפליג בפי' התלמוד בפי' מלא ובפסקים אמתיים יש מהם אתנו פי' מסכת שבועות ופי' מסכת בבב. ונפטר הרב אלפסי זל בשנת ד' אלפים ותתפ"ג והרב אבן מינאש הנזכר ישב לפניו והיה נער בן י"ד שנה עד שנפטר הרב זל והנחילו בחייו כסא כבוד ישיבתו וישב על כסא בסימן של אותה שנה ונפטר שנת ד' אלפים ותתק"א והשאיר אחריו ברכה וחיים עד עולם נר ישראל תלמידו הרב הגדול רבינו משה אבן מיימון ונפטר בשנת ד' אלפים ותתק"ם ה' סימן הפרט בכ' אבל משה ואז שממו הישיבות מספרד מרוב המלחמות והגזרות וגלו הנה. והנה גם הרב הנזכר ע"ה יצא מארצו ונחלתו ומבית אביו לארץ נוף ונעשית לרגלו

ולמעלה ובצרפת ואשכנז בכל מה שנעשה מן התייר הגדול רש"י זל ולמעלה. ובארץ הזאת בכל מה שנתחבר מן הרב זקנינו הגדול הראב"ד זל ומן הרב הגדול הנשיא אלברצלוני הרב ר' יאודה בר' בריולי ארבעה המה מטיבי לבת ולמעלה אבות התלמוד אשר התחילו לחבר חיבוריהם להועיל תועלת כללי לאומה תועלת בגבולו ומהם נפצה כל הארץ. ודרך כלל אני אומר בכל מה שלמעלה מהם ולא מפייהם ולא מפי כתבם ומפי סופרים ולא מפי ספרים. ונישוב לדברינו והוא מהזמן הנז' והנה רל' מעת גאונות ר' חננאל והנה נתמעט ידיעת החכמים והתרחבה מעלת החיבורים והפירושים מפני שמומן פטירת רב הא"י גדלו הצרות וגב לב הבריות לתת את העולם בלבם מרוב צרתם אליו לרוב העולים והמסים והתשחורת והגזרות ומעמם האומות עלינו ועבר זמן הגאונות והגיע זמן הרבנות והוא שלא נתעסקו בישיבה מפורסמת רק בארבעה סדרי ומהם בתלמוד סדרי לבד וגם מהם היו עוזבים קצת מסכיות. תמצא בתשובת שאלה לאחד מן הישיבות בענין נדר הביאה הרב הנשיא אלברצלוני בחיבורו הגדול וכתוב בה דעו נאמנה שלא נשנית מסכת נדרים בישיבה זה מאה שנה ונתמעטו החכמים. ובחמלת ה' על עמו בקום אחד מעיר ומוצא עצמו שלם רואה עצמו מחוייב לפי זמנו להועיל לאומתו כאשר יוכל והיה מתקין עצמו להרבות בחיבורו במכתבו מהם דרך פסק ומהם בדרך פירוש והיו החיבורים המפורסמים במעלה בדרך פסק בראשם וביאר הלכות הרב אלפסי זל עם צירוף ספר ההשלמה אשר הוסיף והשלים עליו הרב הגדול אבי כל יושב אהל הרב ר' משולם בן הרב ר' משה ע"ה מבדריש ואעפ"י שיצא עליו ערער מצד החבור אשר חבר עליו הרב הגדול ר' זרחיה הלוי זל הנקרא ספר המאור הנה נסערו דבריו בספר העזר לאחד מגדולי משפחתינו הרב הגדול ר' מאיר בר יצחק מטראנקאטליש הוליכו אביו מקרקשונה לארץ פרוונצנא לשנות עם הרב הגדול הראב"ד זל ונתעכב שם כל ימיו ונעשה לו תלמיד חבר עד ששלח לו פעם בספרו על ענין גט מקושר¹ שאירע בו מחלקות בין שניהם והראב"ד כתב אליו במיקל בכבודו והשיב לו אל יכפרני אדוני בשעת הדין ואל יקל בכבודי שאם הוא יחיד ברבנים אני אחריו יחיד בתלמידים וכל שאני מודה לרבינו ומסכים עמו כל הרוצה להשיב יבא וישיב ואם אני חולק עמו יודה מי שיודה ושמו עדין המחלקות במקומה עומדת. ואף הוא הוליד בן כדמותו כצלמו עשה פרי למוינו הרב הגדול ר' נתן דטראנקאטליש. ועמנו נז' לזה הענין ספר המלחמות להרב הגדול הרמב"ן מגיונדה ומבין כולם יראה לך האמת בפסק רוב התלמוד בכל מה שיעטרך בזמנינו זה. וכן נתחבר חיבור כולל בדרך פסק לרב הגדול ר' יאודה בר בריולי אלברצלוני ברוב ענייני התלמוד ארוכה מארץ מדתם ורחבה מני ים. וסוף לכל החיבורים האלה רל' שנתחברו דרך פסק כפר הרב הגדול נר מערבי עדות לכל העולם הרב רבינו משה זל הודיע פסקי

¹ Ed. מעושה ; proposed מאוסר.

סעדיה זל בספר הפקדון שחברו לאחד שנתמנה דיין בעירו והעיר ההיא היו כולם סוחרים ומפקידים ממונים זה לזה והיו חלוקים תמיד בענייני פקדונותיהם ומתקוטטים והיה אותו דיין נבוכ לפעמים והשתדל עמו לבאר לו דיני הפקדון בכלל. וכן היה הדבר ברוב חיבוריהם ולא שיהיו מכוונים לתועלת כללי לכל האומה מפני שלא היו צריכים לכך כי הישיבות היו קבועות וכל הקהלות היו מתגדבים להעמיד שם התלמידים בכבוד גדול עד שכל הארצות היו מהם הרבה שהיו שולחים בניהם ללמוד וכשלוּמדים כל צורכם לפי רצונם היה כל אחד שב אל משפחתו ואל אחוזת אבותיו ומתוך כך מלאה הארץ דעה את ה'. מהם בתלמוד תלמידי סדרי זל מועד נשים נזקין והוא היה נקרא אצלם חכם. ומהם בתלמוד ד סדרי זל בתוספת סדר קדשים והוא היה נקרא אצלם רב. ומהם בתלמוד בש"ס בתוספת זרעים וטהרות ואז היה ראוי שיקרא גאון רמז לששים מסכיות שבש"ס כמנין גאון אלא שאע"פ כן לא היו קורין כן אלא אם כן נסמך מפי גאון אחר בהסכמת הישיבה וראשי הישיבות היו אז גאונים יודעים כל התלמוד על פה וכשהיו שונים לתלמידים בישיבתם היה חזן שגון לשונם לא היתה פנימת הפסק בדבורם בכדי שתתנור בה צפורן; וכאשר שכב האיש ההוא עם אבותיו היו בוחרים מן הראוים לגאונות הבקי שבהם והראוי להצליח במלאכה יותר מחבירו. ולפעמים ראש הישיבה בחוליו כאשר ירגיש במותו ויבין לאחריתו יאמר להביא לפניו כל התלמידים וימנה להם א' מהם ויסמכוהו לגאון מאותה שעה; ולפעמים היו קובעים ישיבה בעיר אחת גדולה ולפעמים שתי עיירות והיו התלמידים חוזרים והתורה מתפזרת ומתפשטת בכל ארצות ספרד מקצה ועד קצה ומורה כל אחד כמקומו. וכאשר יארעו הספקות והמחלוקות היו שולחים לישיבות והישיבות באות לשעתן לאלפים ולרבות אין פרץ ואין יוצאת. ולכן לא היה עד העת הנזכר כח ידיעתם ותוקף מעלת ביאוריהם וראיית בחיבוריהם עד שאם לא היה טיבם נודע בקבלה ומפורסם מפי השמועה לא היינו מחזקים כל כך בתכלית השלימות מצד חיבוריהם; מהם שלא ראינו כתוב ממעשה ידיהם כלום. ומהם שלא ראינו מהם רק תשובות שאלות למדנו מהם הרבה לענין פסק והוראה. ומהם שראינו מהם פירושין בקצת מסכיות או לפעמים בקצת פרקים או לפעמים בקצת שמועות והלכות מפורשות. מהם שראינו קצת חיבורים בעניינים פריטים בלתי כוללים כל התלמוד או רבו מהם בפי התלמוד אבל ברמזים ודרכים קצרים אין בהם שבר רעבון המתלמידים כלל:

והיתה זאת המדה בספרד ובצרפת שהיו שם זב רבנים גדולים כרבינו גרשון הזקן זל ורבינו יעקב בר יקר זל ורבינו לוי הזקן; ואחריהם הרבה כיצא בהם אלא שלא היה שם באותן הזמנים ישיבות מפורסמות על דרך שהיו בספרד. וכן אחריהם בארץ הזאת שהיו בה זב גדולי עולם ונקובי שם ר' משה בר' יוסף מנרבונה. וגדול שבזקנינו הרב ר' אברהם אב בר' מנרבונה זב והרב ר' משולם בר' יעקב מלוניל והרבה כיצא בהם אלא שלא היו ישיבותיהם מפורסמות. ודרך כלל תמצא זה בכל מה שנתחבר בספרד מן הרב אלפסי זל

ורב עמרם וכן דור דור ודורשיו עד שהגיע הזמן לרבינו שרירא אביו של רבינו האי והוא מורע רבה בר אבנה מגזע בית דוד והיה ר' שרירא אביו של רבינו האי והוא מורע רבה בר אבנה גדול יותר מאד בחכמה ובמעשה ובעושר ונשיאות מורע זרובבל והאריך ימים עד שסילק עצמו מהישיבה והושיב בחייו בנו הקים תחתיו לכל דבר שבקדושה ר' האי זל יושב על כסאו ועיניו רואות גדול והוסיף והרביץ תורה על כל אשר היה לפניו והיה צט' שנה ונעלם כבודו ערב יוט' האחרון של פסח וחבר ספרים מעט מהם ספר הדינים וספר השבועות וספר מקח וממכר אלא שהרבה בתשובות שאלות מאד. ורוב הנמצא ממנו מחיבוריו ומתשובתם הם דבריו ראויים לסמוך עליהם והיה מרובע בגאונות רב האי גאון ו רב שרירא גאון בן רב חנניא גאון בן רב יאודה גאון ובסוף ימיו הגיע הזמן לר' אלפים ותשפ"ח ויש אומרים תשפ"ח והוא היה סוף הגאונים:

סדר הרבנים: ובימיו היה ר' שמואל ו חופני' וגם הוא חיבר ספרים הרבה אלא שאין עניינם ראוי לסמוך עליו כל כך וכן היה באחרית ימיו הנניד ר' שמואל הלוי היה מקרטבא וברח מצד גזירות למאליקא ומצד הפלגת מליצותיו נתגלגל הדבר ונעשה קרוב למלכות בגארנאטא וגם חיבר ספר בכל התלמוד קראו הל' גיבראטא והוא ראוי לסמוך עליו ברוב דבריו ועלה ענן כבודו בשנת ר' אלפים ותת"ט: ואחריו היה ר' חננאל ואביו היה מארין ספרד ויטמו רב' חושיאל ונסבה ונתגלגל הדבר שעבר לארץ אפריקא במדינת לקירואן והוליד שם לר' חננאל הנזכר ופירש תלתא סדרי בגירסא ישרה אלא שקיצר בפ' מאד. ובאותו פרק נשבה גב' רב משה ו חנוך ופדאוהו קהל קרטבא ורב שלום הכיר חכמתו וסלק עצמו מן השררה ומנוהו לראש. והיה מתלמידיו ר' יוסף ו אביתום¹ והיה באותו הזמן ר' נסים שקבל מר' האי זל. וראוי שתדע שעד הנה היו הישיבות גדולות ונכבדות והתלמידים מרובים תורתם אומנותם וכל שכן ראשי הישיבות גדולות ונכבדות והנסמכים בגאונות שלא היה מדרכם למוש מתוך האהל יומם ולילה והיו יודעים כל התלמוד על פה או בקרוב לזה ודברי התורה כולה והתלמוד סדורים בפייהם כפרשת שמע. ומתוך כך לא היו רואים לעצמם דעריכים להאריך בחיבוריהם שכל הפירוש היה סדור בפייהם והיה בעיניהם כתיבת פ' הדברים כמי שיכתוב בזמניו זה לעז המלות וגרם להם זה שלא היו כותבים רק מעט הן בדרך פ' הן דרך פסק. ואף גם זאת לא היו מוקקים עצמן לכך אלא לבניהם או קרוביהם שלא היו בתכלית שאר התלמידים והיו כותבין להם חיבורים קצרים להיות להם לפה מהם באיסור והיתר מהם בדינים לפי הענין המבוקש: וקבלנו קבלה ברורה על רב אחא זל שהיה לו בן ולא היה לבו חפץ להיותו שוקד כלל וחיבר בעבורו ספר השאלות כדי שבכל שבת ושבת כשיקראו הסדר יבאר לו בו הלכות ידועות מן התלמוד. וכן קבלנו ברבינו

¹ So Ed.

VII.

EXTRACTS AND NOTES.

A. FROM THE **בית הבחירה** BY MENAHEM MEIRI.

ונמצא בהתחלת הנאונים שעברו מן השנים ד' אלפים ותנא בטל כבוד ישיבת התלמוד ותעבר הרינה והוא שכל ימי רבנן סבוראי היה כבוד גדול כעין מלכות לראשי הישיבות והיו עדיין לומדים התלמוד על פה כי לא נתפשט מכל וכל חיבור הנמרא:

סדר הנאונים: ואחר זה התחיל זמן הנאונים. ומראשונים מר בר רב חנן ומר רב מרי ומר רב הונא ורב חנינא מנהר פקוד ורב אחילאי הלוי ורב יעקב מנהר פקוד ורב מונא בר יוסף ורב חייא ממשן מר ינוקא ורביה בר רב נטרונאי. ואחריהם מר רב יאודה נאון שכתב כמה סוגיאיות ופסקים בנמרא והיה בזמן ד' אלפים ותצט ועמו רב ושמואל בר מרי ואחרים הרבה עמו. ואחריהם רבי שמעון קיירא שחבר הלכות גדולות והיה בשנת ד' אלפים ותקא ואחרים עמו. ואחריהם מר רב נטרונאי ואחרים עמו. ואחריהם רב אחא מישבחא והוא חיבר ספר השאלות כולל הרבה מדיני התלמוד והוא מן החיבורים שראוים לסמוך עליהם ברוב דבריו. ובסוף ימיו הגיע הזמן לד' אלפים ותקיב שנה. ואחריהם רב מרי הכהן ורב צמח ואחרים עמו: ובימיהם יצאו שני מינים בעולם ענן ושמואל¹ וחברו ספרים כנגד התלמוד והטעו הרבה בני אדם עד שהוכר טעותם וכלה ענן וילך ושמואל¹ ירד שאול ולא יעלה. ואחריהם רב בבי הלוי ורב חנינא בר משרשיא ורב מלכיא ורב חייא הלוי ורבי יוסף בר שילא ורב מרדכי הכהן וכן הרבה דור אחר דור. ואחריהם רב נחשון ורב משה הכהן ואחרים עמו. וכן דור אחר דור עד שהגיע הזמן לרבינו סעדיא הובא מארץ מצרים לארץ ספרד¹ ויחבר ספרים הרבה עד אין קץ בתורה שבע"פ ובתורה שבכתב ובדרדוק ובקצת חכמות חיצוניות ורב ספריו ראוים לסמוך עליהם אלא שבס' האמונות כתב קצת דברים בלתי מקובלים ואין ראוי לבעלי הדת להמשיך אחריהם ואמרו עליו שהוא מזרע רבי חנינא ז' דוסא והוא היה בימי דוד ז' זכאי הנשיא ונתקוטט עמו הרבה ובסוף ימיו הגיע הזמן לד' אלפים ותש: ואחריו רב האיי ב"ר דוד ולאחריו רב כהן צדק

¹ So Ed.

ושלשים דוקט: וויצי קוראלי אדומים ועבים וגדולים וטובים קניתי אותם עשרים דוק. מוסק טוב היה בפצולטי קניתיהו מסוחר אחד מאה דוק. גרופלי ואגוזי מוסקאטי קניתי אותם מסוחר אחד בעד אחד עשר דוקאט. הראיות שהיה חייב אלי גבריאלה בולה לפרוע אליו בסאבונה ק דוקט הליתי אותם אליו אשר נעשו הראיות ההם בפלאמוס על יד סופר משם: יא חתיכות בדיל גדולות וא קטנה¹ נחושת גדול לרחוץ וא יורה נחושת וא בצילי גדול מבדיל וא ברונצינו מבדיל שיום חמישה דוקט. קעז דוק זהב במעות מנוויים² אשר לקחו אותם ממני ומשלמה כהן. א חותם זהב שהיה מגבריאלה בולה והיה חייב אלי עליו חמישה דוק בוולת המעות שהוא חייב אלי סך חמישה דוק: אחרי כן בכך ימים לחדש רפז בא עמנו את הראש מוקאטציארה והוליכנו באויניאן וקבל הוא חמישה עשר דוק. ד חותמות זהב גדולות המושקל שלהם היה חמישים דוק מלבד אשר היה בתוכם לוחות מכסף חקוקים בהם שם המפורש ולא נערכו: א חרב יפה וגדולה וטובה שלי: א ספר היחוס שלי מכוסה אדם מזהב: א פירקטא כסף אשר לא נערכו כל אלו הארבעה:

סך כל מה שלקח ממני השר מקלארמונט הוא ועבדיו הכתובים למעלה אלף ושבעה מאות ושמונה דוק מלבד הד חותמות זהב גדולות ומלבד החרב יפה שלי ומלבד ספר היחוס שלי ומלבד הפורקטא מכסף הכתובים בזה הדף אשר לא נערכו ולא נכתבו בהם שום ערך עולה הכל סך אלף ותקעז דוקאטי:

אני שלמה כהן הנז מפראטה כתבתי את כל הכתוב מכתובת ידי כי ממני יצאו הכל יען היה בידי את כל אשר היה מאת אלופינו³ ואדונינו שר הצבא דויד בן המלך שלמה זצל ממדבר חבור וכתבתי כל זה ביום כד ימים לחדש אב רפז למען יהיה לזכר לדור דורים: תם ונשלם תהלה לאל עולם אמן חזק:

עוד קבל השר מקלארמונט הנז מבני קק אוניון וקרפינטראש וסביבותיה בעד אדונינו השר צבא דויד בן המלך שלמה זצל סך שש מאות דוק זהב אשר הסך הנז משיש מאות דוק זהב קבלו השר צבא דויד הנז מיד היהודים הנזכרים בהתחננו לפניהם ונתנם ליד השר מקלארמונט הנז וזה מלבד מה שלקח אליו באדרי ככתוב לעיל שעולה בין הכל אלפים ומאה ושבעים ושלשה דוקאט זהב הם אלפים וקעז דוקט זהב: וזה מלבד הוצאות גדולות שעשו היהודים לשלח ברומה בעד בטול מותר הפדיון כי היה שואל גדולות עד אין חקר והכריחני להשתעבד גופי לפרוע אליו עוד סך תשע מאות דוק: תם ונשלם תהלה לאל עולם אמן חזק:

¹ קטינה MS.² So MS.³ אלופינו MS.

דוק. ב' קאפי שחורים חדשים וא' סאוני בגד שחור חדש שאין¹ שלי שלמה כהן חמשה עשר דוקאט. ב' טוקא היינו עטרות א' מהם מטאפאטאש שחור וא' מטאפאטאש אדום שנים עשר דוקט. א' טוקא ראסו שחור היה בה ב' אמות ראשו שנים עשר דוקאט. א' טוקא היינו עטרה גדולה מהאסה לבן שוים שלשים דוק. א' טוקא היינו עטרה ראסו לבן אחרת קניתי אותה חמשה עשר דוקאט. א' מצנפת ראסה לבן קניתי אותה עשרה דוק. א' מטפחת ספר תורה מראסו פאוניצי כולו מרוקם מפרחי זהב שוה עשרים דוקט. א' מטפחת זהב כולו עשוי באינדיאה שוה לפחות עשרים דוקט. ז' קורטינה ממטה מהטאפאנטש אדום מאינדיאה ארוכים שוים ששה עשר דוק. ב' חתיכת טילה מאינדיאה ארוכים במאד מאד והרוחב שלהם ב' אמות וחצי שוה שקניתי שלש מאות דוק. ז' חתיכת בגד פשתן דק² לעשות ממנו קמישאש אל משרתי שלשים דוקט. א' בגד לוקינדי אדום ממטה גדול יפה וחדש קניתי³ ב' דוקט. ב' בגדים לבנים ממטה חדשים ששה דוקט. א' סדינין מן ים ויפים ממטה לווראטי והם שוין כד' דוקאט. א' מכסה לשום³ בתוכה המטות והסדינין קניתי אותה ששה דוק. ב' גורגירו טילה לבנה דקה לווראטי יפים עד מאד שוים ששה דוק. א' קמיזאש מאת אדונינו יפים וחדשים לאווראנטי וביניהם שנים לאווראטה זהב גדולים שוים חמישים דוק. ז' קמיזאש ממני שלמה כהן היו יפים ולאוראטי שוים אחד עשר דוק. ז' פאצוליטי יפים ולאוראטי מזהב חדשים עד מאד ויפים שלשים דוק. ב' מאטארציה מלאים צמר חדשים שוים שנים עשר דוק. א' פיומצא גדול מרוקם זהב שוה לפחות חמשה דוק. ז' פיומצא קטנים מלאים נוצה טובים שוה חמשה דוק. ה' מפות שולחן לינצה חדשים וארוכים ויפים שוים עשרה דוק. ב' פיטיני היינו מסרק שן מהראש עם הבגד מהראש מרוקם עשרה דוקט. א' קופטיני שן מלא כולו מפנינים שנים מאה דוק. א' ארגו קטן משן ובתוכו המראה היינו איספיראה שוה שני דוק. ה' פצוליטי על השולחן מלינצאה חדשים היו בתוך א' ארגו קטן חמשה דוקט. ב' כובעות שחורות גדולות וחדשות א' מהן היא מאדוננו והאחת שלי ב' דוקט. ז' דגלים ממישי לבן אשר העשתי אותם שלשים דוקט. ב' דגלים נתנם אלי ז' דניאל מפיסא בצווי האפיפיור שיחיה חמשה עשר דוקט. א' מכסה משי על האוכף היינו הכסא מהסוס לאווראטה חמשה דוק. ה' כספים ויש בהם טבעות ויש בתוכם משי והם עשוין לעשות הרוח בשולחן שוים עשרה דוקאט. א' פליניי עוד כדי לשים בתוכם הענינים עם המפתחות וכל הצריך שנים דוק. א' כוס זהב היה השקל שלו עשרים דוק. א' ארגו עם ברזל סביב יפה שוה שנים דוקט. ב' כאפי כסף גדולים ויפים ומוזהבים לאווראנטי שוים חמישים דוק. ב' הברלות מכסף כולם ובתוכם היה מוסק להריח עשרה דוק. א' פיטה וולוט שחור עם זהב היינו חנורה זהב שוה חמשה ועשרים דוק. ז' קערות כסף הן שוים שבעה

¹ So MS.

² MS. רק.

³ MS. לשים.

כל אלה בחצי חדש אייר רפ"ז כי ברשות ובהסכמת אדונינו שר הצבא הנזכר עשיתי ונחתי הכל כי בידי היתה המנוי לתת לכל כחפצו וכרצונו:

פה אכתוב אני שלמה כהן בכמ"א אברהם כהן ז"ל מפראטו את כל הענינים שלקח השר מקלארמונטי ביום שלישי לירח אייר רפ"ז מאת אדונינו השר צבא ישראל דויד בן המלך שלמה זצ"ל ממדבר חבור למען יהיה לזכר לעדות ולמישמרת לדור דורים: עשרים דוק זהב אל השר מקלארמונטי ביום שני י"ד לחדש אייר רפ"ז על יד גבריאלה בולה בעל ספינה שלנו שהלך אליו מאי הים אחרי אשר נטבעה הספינה שלנו ואותו שלחתיו באדרי אל השר הנז' למען יביא לנו את הבטחון כי שמעתי עליו את כל המעשים אשר הוא עושה. וכן שלחתי אל השר הנז' ע"י גבריאלה בולה הנז' את כל הבולה וכל המכתבים והגאולות שהיו בידי הן מהאפיפיור שיחיה וממלך פורטוגאל ומקיסר וכן קבל כל המעות וכל המכתבים הנז' משר¹ מקלארמונטי על יד גבריאלה בולה המעות הנז' ביום ההוא כ' דוק: ויהי ביום השלישי כ"ז ימים לחדש אייר רפ"ז בא השר הנז' אלינו עם כל שריו מאדרי לאי הים רח"ו] קמהעיר ההיא ד' מילין ושלח לנו בים את בעל הספינה שלנו וכל משרתיו ושריו והוא נשאר על חוף הים ותפשו אותנו משרתיו ולקחו כל אשר לנו והם כתובים למטה מזה כל אשר לקחו ממנו לא נשאר לנו מאומה אשר לא לקחו ואני לקחתי אותם מאת הספינה בטרם נטבעה ואני שמתי אותם בברקטי אשר היה לנו ובאנו אל אי הים עם הענינים שלנו ושם נתפשנו ולקחו כל אשר לנו רק כתבתי אותם אני שלמה כהן זצ"ל מפראט הנז' ביום הנז' הכל למען יהיה לעדה ולזכרון אל שר צבא אדונינו דוד בן המלך שלמה והם אלו:

קודם אלו הענינים אשר לקח ממנו השר מקלאר]מונט על יד משרתיו ראשונה:

א' רובנו ווילומי שחור שהיה בתוכו שנים ועשרים אמות ווילומ אשר קניתיהו חמישים דוק ואת הטאפישטי שחור אשר שמתי בפנים והוצאתי בו עשרה דוק שהם ב[י]ן הכל ששים דוקאט: א' טורקא דמאסקין שחור עם פוטונש פנינים והוא יפה כפולה קנתי את הדאמסק והעשיתיה. ל"ה דוקאט. א' סאוני ראסו שחור יפה כפל עם הכפולה שלו חדשה הוצאתי בו שלשים דוקאט. א' גאבנו ראסו יפה קניתיהו עם כל כליו והוצאתי בו שלשים דוקט: א' סאוני דמאסקו שחור יפה כפול וחדש כל אילו הוצאתי בו שלשים דוק. א' גאבנו דמאסקו שחור אשר קנתי את הדאמסקו מאותו הסאוני שלשים דוקט. א' גאבנו צמבילומי שחור כפול חדש:

א' סאוני צנבלומי שחור חדש כפל עם כל ההוצאה אשר עשיתי בשניהם שלשים דוקט. א' גאבאנו בגד לוקסינו אדום חדש עם ווילומ וכל ההוצאה שעשיתי בהם עשרים

¹ אשר. MS.

לשמי אשר הוא מקום דירת המלך הנז היתה שוה יותר מכ דוק: עוד שלחתי למלך על יד אלדיקא אוכף טוב ורסן יפה עם כלי כסף ואת כל חכשיטי משי מהסוס שלחתי אותם עם הסוס אל המלך ואלדיקא משימוד לא נתנם אל המלך עם הסוס כי¹ נתן הסוס ערום ואלדיקא לקח בעדו כל כלי הסוס והוצאתי במ עם הכסף חמישים דוק: עוד נתתי אל אלדיקא משימוד הנז מעות בהוצאות הדרך אל הסוס ובעדם אל הליכתם מטאוילה עד סנטירין ובעד הוצאות בעד חזרתם נתתי אליו ביום הליכתם עשר דוקט: עוד נתתי אל הזקן האנוס אשר ישרת אותי והוא טוב מאד כל כך בנד שחור וטוב אשר קניתי אותו למען יעשה ממנו בעדו א מעיל וא זוג קלצי טובים זולת המעות שקבל ממני בהליכתו מעלינו: עוד נתתי אל התופר האנוס והוא היה אדם טוב והיה לבוש אדונונו תמיד כל כך בנד שחור וטוב קניתי בעדו ונתתיהו אליו למען יעשה ממנו א סאינוי טוב בעדו וכן קניתי בעדו ב פעמים ב זוגות קלצו זולת המעות שנתתי אליו כשנסע מאתי בלאגה: עוד נתתי אל משרת הסופר מטאוילה אשר בא עמנו אל המלך מפורטונאל סיוני יפה ולבן וחדש קניתיהו בעדו וא זוג קלציש חדשים עשיתי לו גם כן: עוד נתתי אל קרישטופלי שבא עמנו א סאינוי בנד פרווינצה טוב וחדש וכפול עשיתי אותו לעבד הכושי שקניתיהו וכאשר לקחו ממני הקורייטורי מטאוילה הרשע נתתי אליו הסאינוי לקרישטופלי והוצאתי בו הרבה בזולת המעות שקבל ממני קרישטופלי הנזכר: עוד נתתי אל הישמעאלי המנגן כל כך בנד טוב שעשה ממנו א סאינוי וא זוג קלצי יפים וטובים בעדו: עוד נתתי אל הנגל העומד לפני המלך מפורטונאל א חרב יפה וגדולה וטובה שהיה שלי: עוד נתתי אל הנגל אחר חבר מאת המלך כל כך בנד טוב קניתי בעדו למען יעשה ממנו א מעיל גדול יפה בעדו: עוד הקורייטורי והדיין הרשע שבא בטאוילה אחרי נסוע הדיין הטוב אהובי והקורייטורי הרשע בא אל ביתי כדי להוליכני בלאגה למען אלך והוא ראה א עבד כושי ולקחו ממני זולת מעות וזולת רשותי רק ביד שכתוב למטה מזה: א עבד כושי גדול וטוב והוא בן עשרים שנה אשר קניתיהו כדי להוליכני ברומא לתת אותו לאפיפיור והקורייטורי הנז לקח אותו העבד הכושי ממני זולת שום מעות ואני הוצאתי עליו כשקניתי אותו חמישים דוק: עוד הוצאתי באלמריאה אל ניסו הדיין שבא להביא עמנו השמועה שהמליטה אהותו בת נתתי אליו א דוקאט: עוד נתתי אל אשת הדיין מאלמריאה כשהלכתי לראותה כשהולידה הבת אלו הענינים. א דימאנטי קשור בזהב. א זר זהב היינו ב פערלי גדולים זהב: עוד נתתי אליה ביום נסעי מאלמריאה כשהלכתי לראותה ב דוק זהב נתתי אליה במתנה בנסעי ממנה:

ולמען יהיה לעדות ולזכרון ולראייה ברורה לדור דורים ביד אדונונו שר הצבא דוד בן המלך שלמה וצל מומדבר חבור כתבתי אני שלמה כהן בכמר אברהם כהן וצל מפראטה

אדוננו שר הצבא ונדר ונשבע ד' יעקב הנן לחזור אלינו עם אותן הענינים בטאווילה תוך חדש ימים והוא לא כן עשה כי לא חזר אלינו לעולם:

נתתי אל פראנסיקו דלימולו בעל לשון ערב שהיה ביני ובין המלך פורטוגאל ששלחו המלך ללות אותי בדרך ובא עמי עד טאווילה וכן הוא בא ונתתי לו אלו הענינים. א בירנסו קבל ממני פראנסיקו דלימולו הנן שקנתי ד' דוקט. א מעיל וא סני בגד שחור חדשים והיה בגד טוב והוצאתי [עליו]¹ שלשה עשר דוקט: א זוג קלצאש שחורות היינו קנתי כל כך בגד יפה לפראנסיקו דלימולו שנים דוק. ב קמזאש קבל פראנסיקו דלימולו והיו יפות וחדשות א מזהב והאחרת זולת זהב ארבעה דוק. א חגורות מכסף ומזהב קבל ממני פראנסיקו דלימולו שהיתה מהאנוס בעל השפחה שקנתי בסנטירין למען יגבה אותם ממנו וחייב אלי עליה בעל השפחה שנים עשר דוקט. עוד א סוס יפה וטוב קנתי בעד פראנסיקו דלימולו באיבירא ונתתי אותו אליו הוצאתי עליו שלשים וחמישה דוקט: וכל אלו הענינים נתתי אותם לפראנסיקו דלימולו בעד כבודי בהיות כי המלך מפורטוגאל שלחו עמי בדרך עד טאווילה ולמען המלך עשיתי לו כל זאת: עוד נתתי לסופר מטאווילה בהזירתי כל כך בגד למען יעשה לו א מעיל ואל אשתו וויסטה והוצאתי בכבוד השחור ההוא י' דוקט: עוד נתתי בחזירתי בטאווילה אל הדיין הגדול אהובי א מלבוש ברזל גדולה מראשו ועד רגלו² ואצבעות הידים ועל פניו ועל צוארו וא חרב טוב ויפה וחדש קבל הכל ממני הדיין הגדול והוצאתי בס ששים דוקט: עוד נתתי אל שלמה לוי מאיסאפי אשר שלחתיו למלך פורטוגאל ולא חזר לעולם עשרה דוק בעד הוצאות הדרך ועשיתי הוצאה עשרה דוק אחרים נתתי בעדו אל הצורף האנוס קרובו מטאווילה בעד הערבות שעשה לו כשנתפס בעד חמשי שהיה נושא שהם בין הכל עשרים דוקט: עוד נתתי אל הנן שלמה הלוי מאיסאפי זה חרב יפה עד מאד שלי נתתי אליו כששלחתיו למלך ולא חזר לעולם: עוד נתתי אל הישמעאלי אשר שלחתי אותו מטאווילה אל המלך מפורטוגאל כדי לשאת הכתבים אליו להודיענו איך הגעתי בטאווילה והוא קבל ממני כל אלו: קודם נתתי אל הישמעאלי הנן ד' דוקט בנסעו מאתי כששלחתי למלך: עוד קבל ממני הישמעאלי הנן בחזירתי מאת המלך כי אלך אליו והביא כתב טוב מאת המלך ולכן נתתי אליו כל כך בגד טוב למען יעשה אל אמו ואל אחותו ממנו וויסטה ומלבושים והיה בו י' אמות מטאווילה: עוד נתתי אל אלדיקא משומד כששלחתיו עם קרישטופלי אל המלך מפורטוגאל עם סוס להדריך אותו אל המלך קבל אלו הענינים. א בירנסו³ יפה וחדשה גדולה וטובה קבל אלדיקא כדי שיתנהו דורון בשמי ובעדי אל אנטוניאו קרניירי אהובי ולא נתנו אליו כי לקחו לעצמו אלדיקא והוצאתי בו ששה עשר דוק: עוד שלחתי אל המלך מפורטוגאל על יד אלדיקא משומד א סוס אדום יפה וטוב וגדול בדורון אל המלך מטאווילה בסנטירין

¹ MS. אליו.² MS. רגלם.³ So MS.

למלך: עוד נתתי ליהוד' פירנטי יהודי הזקן מאיסאפי הטוב והישר בעיני כל אלה הענינים: א מעיל חדש יפה וא' בירנוסו יפה וב' סאינה שחורים יפים וקאלצו חדשים ומנטאה נתתי לו אני שלמה בצווי אדוני שר הצבא יצו הנ': עוד נתתי אל יוסף קורדיליאה בא אלי מאיסאפי וחשבתיו היותו¹ טוב אלי והוא היה איש בלעל אין תוכו כבדו אף כי אמר וכתב אלי כתבים לבא עמי בכל הדרך אשר אלך בה והוא לא כן עשה והאמנתי בדבריו הרעים והלבשתי אותו מראשו לסופו מבגדים חדשים * מבגד חדש² כי חשבתי עליו היותו טוב והוא איננו כי נתתי אליו משמרת על ההוצאה שלי ולקח וגנב ממני זולת ידיעתי אחרי אשר הלבשתיהו: עוד נתתי אל אברהם מאיסאפי המשמרה ואת אשר לו לעשות כי גם הוא בא לגנוב דעתי וכתב וחתם גם הוא לבא עמי בכל הדרך אשר אלך בה למען אהיה מכובד לבא לפני המלך כי הוא היה בעל לשון בין המלך וביני ולכן בעבור זאת וכבודי הלבשתי אותו מראשו לסופו מבגדים חדשים ואני שלמה כהן מפראטה עשיתי הכל ברשות ובהסכמת השר צבא אדוננו הנ': עוד נתתי אל יהודה היהודי האחר שבא אלי מאיסאפי את המשמרה אשר לו לעשות וגם הוא לא בא כי אם לגנוב את דעתי אף כי כתב וחתם לבא עמי בדרך אשר אלך בה והוא רמני בחתימתו והאמנתי בו ולכן בעד כבודי כי הוא בא עמי לפני המלך ולבשתי אותו מראשו לסופו מבגדים חדשים ואני שלמה כהן הנל עשיתי הכל ברשות ובהסכמת אדוננו שר הצבא הנ': עוד נתתי אל יצחק היהודי האחד מאיסאפי המשמרה אשר לו לעשות אשר בא אלי וגם הוא מוצא שפתיו לא שמר כי גם הוא כתב וחתם לבא עמי והאמנתי בו. והוא לא כן עשה ובעבור כבודי הלבשתי אותו מראשו לסופו מבגדים חדשים. ואני שלמה הנל עשיתי הכל בהסכמת אדוננו ולא נכלל בתוכם את המתנות האחרות ומעות אחרים שנתתי אל אלו ה' יהודים אחרונים ואת אשר גנבו אלי ענינים רבים שהיו בכתובים³ אותם שגנבו אלי ואני שלמה כהן עשיתי הכל ברשות ובהסכמת אדוננו שר הצבא הנ': נתתי אל ר' יעקב סופר יהודי יצו אשר בא אלי מפיי' כל אלו הענינים: חותמות זהב גדולים ויפים חקוקים בכתיבת אלהים ה[מ]שקל מזהב שלהם היה כד' דוקט זהב מלבד הלוחות מכסף שהיו בתוכו כתובים בהם שם המפורש: א דגל משי כתוב באצבע כתיבת יי עשרת⁴ הדברות באמצע. ונתתי אלו הענינים אל ר' יעקב סופר הנל למען יתן הדגל התוא בשמי אל קק מפיי' יצו ואחר מהחותמות זהב יתניהו אל הנגיד מפיי' יצו בשמי. והאחד מהחותמות זהב יתן אל כמ' יעקב רישאלין יצו מפיי' בשכרי ואלו הענינים נתתי אליו ושלחתי אליהם למען ישלחו אלי א משכון יש לו חומה סביב סביב אשר יש להם את המושכן ההוא כפי דברי ר' יעקב סופר הנל וגם כדי⁵ שישלחו אלי א סוס לבן יפה וטוב למען אתנהו אל האפיפיור שיחיה וכן ר' יעקב הנל קבל החותמות מזהב והדגל הנל ממני שלמה כהן ברשות ובהסכמת

1 MS. היותו. 2 So MS. 3 MS. כתובים. 4 MS. עשרות. 5 MS. בידי.

ומבלי הסוס אשר שלחתי אל המלך מפורטוגאל דורון עולה ב אלפים ד דוקאט: קודם
היו בידי כל הבגדים וכל הענינים שהיו בידי השר צבא דוד בן המלך שלמה זלל והוא
נתנם אלי ואני שלמה כהן הנז עשיתי ככל אשר צוה לי השר צבא אדוננו הנז וכן כתבתי
אותם הנה אני שלמה כהן הנז למען יהיה לזכר לדור דורים: עוד קודם נתתי אל הסופר שבא
עמנו מטאווילה ששלחו אלי הדיין מטאווילה בצווי המלך מפורטוגאל ונתן אליו הוצאות
הדרך ועשה לי כבוד גדול אי אפשר להאמר אשר בעבור זה נתתי אליו דורון את כל
אלה הענינים הכתובים למטה מזה והם אלו: קודם נתתי אל הסופר מטאווילה הכותב
לעיל שבא עמי אלו הענינים הכתובים למטה: א וויסה ראסאה אור חדשה אשר הבאתי
אותה עמדי מפיסא: עוד נתתי אליו א גבאנו שחור כפול ירוק חדש שהבאתיהו מפיסא:
עוד נתתי אל אשת הסופר הנז כל כך בגד טוב ויפה למען תעשה היא ממנה אחת
וויסטאה: עוד נתתי אל אשת הסופר הנז ארבע אמות ראסו שחור יפה וטוב: עוד נתתי
לקרבליאה מטאווילה אשר שרת אותי והוא טוב והיה עמדי תמיד כל אלו הענינים: א
גבאנו ראסו שחור כפול ירוק אשר הבאתיהו מפיסו: א וויסטא פילי לבנים שהבאתיו
מפיסא: א גבאנו גדול וא סאיוני גדול יפה וטוב אשר קניתי * כל כך בגד לנדריו טוב
ויפה בלאגה כדי שאעשה קרבליאה הנז אלו הבגדים בעדו: א חרב גדולה ויפה שלי
נתתיה לקרבליאה הנזכר: עוד נתתי אל פיראנטינה אנוס מטאווילה ואל אשתו האנוסה
שעמדנו בביתם בפעם הראשונה כשבאנו ועשה לנו כבוד גדול ועצום ואכלנו וישבנו בביתם
ארבעים יום ועשו לנו ההוצאות מכל דבר ולא רצו ממנו מאומה אשר בעבור זאת כדי
שלא אחיה כפויי טובה נתתי אליו ואל אשתו כל אלו הענינים הכתובים למטה מזה: א
חרב שלי שהבאתיה מרומא והיתה יפה ונתתיה אל פיראנטינה הנזכרת: ב אמות בגד
משי וד אמות דמאסקין שחור נתתי אל אשת פיראנטינה טס¹ הנז בפעם הראשונה שבאתי
בטאווילה בביתם: עוד נתתי אל פיראנטינה הנז שבא עמי מטאווילה אל המלך מפורטוגאל
נתתים אליו באלמריאה כדי שיתנם² לאשתו. א קמיטא יפה לאוורטה מפנינים קבל ממני
פיראנטינה הנז באלמרינה כדי ליתן לאשתו: א דימאנטי קשור בזהב יפה קבל ממני
פיראנטינה הנז באלמרינה כדי ליתנם לאשתו: ה טבעות זהב נתתי אל אשת פיראנטינה
בפני אשה בביתי בפעם האחרונה שחזרה בטאווילה: עוד נתתי באלמרינה אל משרתי מלך
פורטוגאל היו שליטה שבאו להניד לי שגולד בן למלך: א גבאנו דמאסקו אדום חדש
אשר נתנו אלי כמר דניאל מפיסו ביטם האפיפיור נתתיהו אל המשרת הראשון שהביא
אלי השמועה שגולד בן למלך: א טורקא מזהב שהבאתי עמי והיתה עלי נתתיה אל
המשרת השני מהמלך שהביא אלי השמועה שגולד בן למלך: א טורקא משי שהבאתי
אותה ממדבר חבור נתתי אותה אל המשרת הנז מהמלך שהניד לי השמועה שגולד בן

¹ So MS.

² MS. שאתנם.

ושן[מ]רים הדלת מחוץ ואמר לי שלמה כהן כל זה וחרה לי עד מות ויצאתי לפתח הדלת ואני הייתי מבקש איזה דבר לשבור הדלת וקרישטופלי אמר אלי יש דלת אחר שתוכל לצאת חוצה ולא תשבר הדלת והראני הדלת שאוכל לצאת ויצאתי הדלת והשוברים על פתח הבית והדיין עמיה ויש ישמעאלים רבים במדינה ההיא, ויצאתי בחוץ ובא הדיין לפני ואנשים רבים ואמרתי להם איך תראו שזה הדיין עובר על מצות הקיסר והאפיפיור והוא חוטא על המלך הקיסר יען כי הוא צוה לכל מלכותו שיעשו לי כבוד בים וביבשה וזה סגר שלי הדלת ורצה לתפשני ובידי כתב הקיסר, ואני רוצה לשלוח זה היום שליח אל הקיסר ואכתוב אליו כל הדברים האלה אשר עשה עמי זה הדיין אף אם אוציא בו מאתים דוקאט ואראה תכלית הדבר איך יפול, ואמר לי הדיין ההוא מבעל החוקר ממורסיה אני לא אסגור על שום אחד מכם אבל תעמדו בבתיכם ובמשרתי יעמדו אתכם בבית עד שיבא התשובה אלי ביום מחר מהחוקר כי לא אוכל עשות אליך קטנה או גדולה כי אם בצווי החוקר, ואני בשמעי הדבר הזה לא יכולתי עשות דבר אחד וחזרתי בבית ואמרתי אל הדיין ההוא תניח את שלמה כהן שילך בשוק לקנות הצריך ואני אעמוד בבית ומשרתי יעמדו אתי בבית וכן עשה: ובלילה בא הדיין ההוא והיה ישן בארץ ובבית הוא ומשרתיו ולא רצה לישן על המטות כדי לשמור אותנו ואני בטוח והם בצער גדול ועצום ואני ישן ושלמה כהן על המטות ולא היה לנו לא יראה ולא פחד מהם עד הבקר וחזר השליח אשר שלח הדיין ההוא אל החוקר ממורסיה והשיב אליו החוקר בכתב שנוכל לשבת ולעמוד *

*עד כאן בכתב יד כי חסור¹ הוא ואיני יודע כמה דפים חסרים עז לא נוכל לידע הסוף דבר עם ר' דוד הראובני²:

אלו ההוצאות שעשה ר' שלמה כהן לאדוננו שר הצבא ר' דוד:

פה אכתוב אני שלמה כהן בכמ' אברהם כהן זצ"ל מפראטה את כל ההוצאות אשר עשיתי בעד אדוננו שר הצבא ר' דוד בן המלך שלמה זצ"ל ממדבר חבור מיום י"ה לחדש טבת רפ"ו כי ביום ההוא לקחתי החשבון מהמעות מיד בן ציון יצו מקוריי מאת כל אשר הוציא הוא מן טאוילה עד אלמרינה ועולה יותר מפ' דוק את אשר הוציא, ואחרי כן עשיתי ההוצאות אני שלמה כהן הנז' ועלו כל ההוצאות אשר עשיתי מיום י"ה טבת רפ"ו בין מה שהוצאתי באלמרינה ובסנטירין ובשכר פרדות ובטאוילה בחזרתנו ובדרך ובלאנס ובאלמרינה ובאלמרינה ובין ושיכירות הספינות עלו עד היום חצי חדש אייר רפ"ו כי ביום ההוא נשברה הספינה שלנו שהם כמו יד' חדשים וחצי עלו כל ההוצאות אשר עשיתי בזה הזמן ב' אלפים ומאתים דוקט מלבד אותם אשר לקח ממנו הישר מקלא[ר]מונט אשר תפש אותנו באי הים באדרי³ ב' אלפים ד' דוקט מבלי המעות שנתתי אותם בפורטוגאל אל משרתי המלך

¹ So MS.² By a copyist.³ So MS.

וביום הראשון נסענו והגענו סמוך לְקֶרַטְמִינָאָה ושלחתי הבחור ושנים חמרים [לכו קודם אל קרטאנייה ויבקשו לנו בית גדולה וטובה והלכו וחזרו להם לנו והשיבו איך מצאו דירה יפה. והלכנו עמם ונכנסנו במדינה קֶרַטְמִינָאָה ועמדנו בדירה אשר בקשו לנו והדירה היתה יפה אבל היתה מזונה אחת וסדרו לנו השולחן ועמד שלמה כהן להוציא הענינים מן הארגונים כדי לסדר השולחן והזונה בעלת הבית לפניו ולפני הארגונים. ואמרתי לשלמה כהן תשמור הכלים ופקח עיניך ולא תלך מפני בליך יען הכרתי כי זאת האשה מרשעת גמורה ואני רואה אותה בדרך רעה כי בכל יום היא משכרת עצמה פן תגנוב אליך איזה דבר. ודברתי אל שלמה כהן כל אלה והאשה הרעה נכנסה בחדר אשר מטתי שם וגנבה המכסה לוקאסינא ממטתי היה שוה טו דוק והוציא הבגד ממטה ההוא מהחלון בהחדר על יד שפחתה והלכה לה. ושלמה כהן נכנס בחדר אחר שיצאתה ולא ראה המכסה ההוא והיה מדבר בינו לבינה והיה צועק על הישמעאלי ועל המישרתים ואני על התפילה. ואחר שהשלמתי תפילתי קראתי לשלמה לפני ואמרתי לו מה יש לך והשיב איך המכסה לוקסינו גנבו אותו ואני חושד על הישמעאלי השומר בעל הספינה ואמרתי לו לא הוא לקחו כי האשה הרעה היא לקחה אותו ושלמה כהן והישמעאלי בקטטה יחד ואחרי כן קראתי ב' דיינים מהעיר ואמרתי להם תוציאו הבגד שלי מיד זאת האשה וכן עשו:

ואחרי כן סדרו לנו השולחן ואכלנו ובאו בלילה ההיא אנשים רבים נכבדים בבית לראותינו וישבנו עד הבקר והבחור השומר בעל הספינה היה עומד על משמרתו לשומרו. וביום הב' ראיתי שבעל הספינה היה רוצה לברוח כי הרגשתי עליו ואז שמתי אותו בבית הסוהר ובאו הדיינים לפני והראתי להם כתב וכולה מאת הקיסר וגם הכולה אשר בידי האפיפיור וממלך פורטוגאל וכתבים אחרים היו בידי: ובראותם כתב הקיסר המצווה אליהם שיעשו לי כבוד גדול ועצום באופן כי כל אנשי המדינה הראשים שבהם היו באים לראותי קטנים וגדולים לא נשאר עד אחד. ואחר חצי היום בא אלי הדיין אחד והדיינים האחרים היו לפני ואמר אני רוצה לתפוש את היהודים הללו בהיות שאינם יכולים לבא בארצינו והוצאתי כתב מהקיסר והראיתי לו הכל וקרא סופר הקיסר ורצה לתפוש אותו הכתב מהקיסר ולקחתי אני הכתב ההוא מידו והחזקתי בו:

ואחרי כן הוציא כתב מאת החוקר הגדול מהקיסר והוא עומד בִּמְוֶרְסִיָּאָה איך כתב אליו החוקר שיתפוש אותנו עכפ וכל הדיינים מהמדינה היו בעזרתי ולא קבל הדיין הוא שום דבר מדבריהם ואמר לי ולחם איך הוא רוצה לכתוב אל החוקר מִמְוֶרְסִיָּאָה ולשלוח שליח אליי שיודיעני את מה שאעשה מהיהודים הללו. וכן כתב אל החוקר איך יש בידי כתב מהקיסר וכתב מהאפיפיור הכל באורך כתבו ורצה לסגור עלינו הבית ונתן עלינו ב' אנשים שיעמדו בחוץ והדלת סגורה ואין אני יודע:

ואחרי כן רצה שלמה כהן ללכת ברשותי בשוק לקנות איזה דבר והנה הדלת סגורה

יותר מל דוק ממאכלים מתוקים וממעדנים מכל מין כדי שיוליכו אותנו בליגורנה ¹ וְ אַרְגוֹנִים
מבלי כלים אחרים מלאים כל טוב והכל הלך בבית הדיין ההוא מאלמאריאה. ואני הייתי
מתענה בבית ההוא ג' ימים לילה ויום עד שחזר השליח ששלחתי אני במהירות אל הקיסר
וקניתי פרדה גדולה ויפה מהדיין מאלמאריאה בשכר כֹּד דֹּק ולקחתי וְ פִרְדוֹת אחרות
במסחר למען יוליכו הכלים שלי והוצאתי בעל הספינה מכית הסוחר: ונסענו מאלמאריאה
ושלמה כהן נסע עם הכלים בתחלה קודם תפילת המנחה ואני הלכתי לפני ההנמון מהעיר
והיה ישן וחכיתי אותו עד שייקין משנתו יען היה רוצה לשלוח אלי אנשים ישרתו אותי ואמרתי
לו שלא יתנם בשום פנים כי אין רצוני לתת לך צער עליהם והודיתי לשמו. ונסעתי ובאו
ללוותי הדיין מהעיר עם י' משרתיו יען היה סמוך ללילה ואני הייתי יחיד ויצאתי מאלמאריאה
ולוו אותי הדיין וסיעתו א' פרסה וחצי ושלח הדיין ההוא ג' אנשים עמי יען היה לילה והוא
היה ירא פן יסגרו דלתי העיר עליהם ולכן חזרו להם. ואני הלכתי עם אותם השנים והגעתי
בלילה במחנה בפרדם ויש אנשים רבים בזה המחנה כי הוא על הדרך וישבנו ועמדנו בו
בזאת הלילה ובבקר נסענו אני ושלמה כהן והחמרים ובעל הספינה וקרישטופלי והוא היה
הולך בהגליו על הדרך שהיינו הולכים בה. והגענו בלילה במדינה אחת שמה סורבה והיא
היתה מדינת ישמעאלים ונסענו אחרי כן לנוצרים ויודעים כולם קטן וגדול לדבר בלשון
ישמעאל והם עניים וישננו במחנה בלילה ההוא עד הבקר. וביום השני היה נדאלי מהנוצרים
ואמרו לי החמרים איך רצונם ליטבת במקום ההוא יען המחנה ¹ החנה שלהם ובטלתי רצוני
מפני רצונם ועמדנו שם. ובא הדיין מהעיר לפני והוא נכבד ואמר אלי אם תרצו דבר תצוו
אותי כי אעשה הכל ולקחתי לחמרים כבש אחד ותרגולות הרבה למען יאכלו וישבעו ואנשי
העיר ההיא היינו ישמעאלים היו באים לנישק את ידי ושמחו בי שמחה גדולה:

ואחרי כן קראתי הדיין מהעיר ונתייעצתי עמו בעבור בעל הספינה כי הייתי מפחד ומתיירא
ממנו שלא יברח וילך לו בעבור כי אני העמדתיהו בכלי ברזל ואמרתי אותם ממני ¹ ולקחתי
בעדו פרדה אחת למען ירכב עליה במסחר ג' דוק עד קארטיגא והדיין ההוא השיב לי אם
תרצה אדם שישמור אותו ויהיה חזק ואמרתי אל הדיין כן תמצאהו ואני אתן לו את שכרו.
וכן נתן אלי הדיין ההוא בחור טוב חזק וצוה אותו הדיין אם ילך בעל הספינה אתה חייב
מאתים דוקאט ולכן תשמרהו מאד מאד. וכן נסענו מסורבה בבקר השני אחר נדאלי והבחור
ההוא עמנו בכל הדרך וישומר בעל הספינה וכשהיה הולך לעשות צרכיו הוא אחריו. והגענו
בלילה במדינה אחת והם ישמעאלים וחזרו נוצרים ובאנו במדינה ההיא שמה פורקא והיה
בהם נוצרים וישננו באותו לילה שם. ונסענו בבקר והגענו באורקא והיא מדינה גדולה ועמדנו
שם ואנחנו הבחור השומר בעל הספינה ונסענו בבקר יום ו' והגענו אל מדינה שמה אלבאנייט
והוא מקום מרחצאות ומים חמים ועמדנו שם במחנה ביום השבת:

¹ So MS.

והוא מורע ישראל והוא מתנכר אלינו וגם בין הנוצרים לא ידעו מאומה ועשה לנו טובות הרבה וכבוד גדול ובעל הכפינה עמנו. ואמר לי הדיין תרצה שנסיר הוילן מהכפינה היינו הבגד שלה ויעמוד הבגד מהכפינה הנה עד שתתעורר ובעל הכפינה צועק אלי בקול גדול ואני יושב עמכם פה אם תרצו לשים כלי ברזל ברגלי חשימו ולא תסירו הבגדים מהכפינה. ולא הייתי יודע שהם היו רוצים ללכת במהירות ואמרתי אל בעל הכפינה אני רוצה שתתן לי כל מעותי אשר נתתי אותם אליך מאתים דוקאט עד בליגורנה ואתה לא באתי עמי כי אם באלמריאה, ואמר אלי בעל הכפינה אני אחזור אליך ק דוק והנחני ללכת לדרכי ואמרתי לו תתנם אלי בואת השעה, ואת המטרתים שלו מהכפינה בשמעם איך היה רוצה הדיין לקחת הבגדים מהכפינה נסעו וברחו להם ברוח טובה. ואני שמתי על בעלי הכפינה כלי ברזל ושמתי אותם ברגלי ושמתי אותם בבית הסוהר ואני הייתי חושב לעלות לפני הקיסר והדיין היה מכבד אותנו כבוד גדול וכל גדולי העיר ההיא באים לראותנו בכל יום וגם ישמעאלים רבים אשר חזרו נוצרים באו לפני ובא אלי גם כן שר אחד גדול ישמעאלי ודבר לי באריכות ושאל אלי על מה באת מארצך ומה אתה מבקש מאת הנוצרים והוא חכם גדול והראה לי אז חשבונות ותמונות מתכונה. ואמר אלי איך הגיע הקין ממלכות הנוצרים וממלכות הישמעאלים וכי תוך ג' שנים יהיה כל מלכות אדום ביד מלך ישראל בירושלים וכל האומות ישובו אל דת אחת ואמר אלי דברים גדולים ועצומים נוראים ואני לא רציתי להשיב אליו על דבריו מאומה, ואת ההגמון מהעיר שלה אלי דורון בביתי. ואחז הלכתי אל ביתו לכבד אותו ופעם אחרת נתן אלי דורון אחר. וההגמון ההוא היה היותר נכבד מאת המדינה והוא היה שופט על כל הדיינים וגם אני שלחתי אל ההגמון ההוא דורון יפה על ידי שלמה כהן :

והמדינה ההיא היינו באלמריאה רובה או כולה מהבתים היו חרבים ולא נשאר חעשירית מהעיר שלא נחרבו וזה מאת הרעש הגדול אשר היה נפלו הבתים על בני אדם ומתו. והרעש אשר בא בעיר ההיא זה ה' שנים שבא וביום בא הרעש הגדול ההוא יצא קול גדול וכל בני אדם שמעו¹ כי זה הרעש הוא מירושלים והקול יצא בכל המדינה וכל העם שומעים הקול ולא ראו מי שהוא מדבר. ועמדנו והכינו תשובות הקיסר עד שחזר שלוחנו ביב ימים והביא כתב מאת הקיסר ובולה חתומה וכתב בבולה ההיא יצוה לכל מלכותו יניחונו ללכת בים או ביבשה ולא יעשה לנו שום רעה רק יכבדו אותנו ויתנו לנו בתים במעות שלנו וכל הצריך יתנו לנו בכל הדרך שנלך בה אל מלכותו. והשליח אשר שלחתי אמר אלי כי הוא הגיע לפני הקיסר והמלכה אשתו כולם ביחד² ומפחדים עליה יראה גדולה והאמינו בה פן היא תמות הו, ואחר כן ילדה בת חל ונתתי אליה דורונות הרבה כשהלכתי לראותה כי היינו יושבים בבית אחד והיא יושבת במטה. ואני לקחתי בלאגה טרם נסעי

¹ שומעו. MS.² A great lacuna

ואחרי כן חשבנו ומכינו¹ הבגדים שלנו ואת החמושה דגלים אשר עשיתי לשם ולתהלה ב מהם כתובים באצבע אלהים תורת יי תמימה והג דגלים שהם ממושי לבן חדשים הם עשיתי בה שיהיו לזכרון לעדות לפני כל רואיהם מן אחי המלך יוסף ומוקניו ומכל שבטי ישראל ועשיתי אחד מהם בשם הנשיא כמר ר דניאל מפיסא אלופי ייזא והב עשיתי בשם ר יחואל מפיסא יצו אשר עמדותי בביתו ו חדשים והוא אחיו השני לו: והדגל הג עשיתי אותו בשם ר אברהם אבן זימור מאיסכאפי והם שלשתם ממושי לבן יפים וגדולים יהיו לאחי המלך יוסף וליועציו ולכל היהודים אשר ישמעו ויראו כי לאהבת השם ולאהבתם עשיתי כל אלו לדור דורים לזכרון בעיני השבטים ובעיני כל ישראל אשר עשו עמי לפדות אותי בממונם ובגופם והיו בעזרת השם יגדיל שכם ויהיה עמהם סלה: ואת הג דגלים ישנים מאת הנוצרים קבלתי אותם מאיטלייא ושמתי אותם בחדרי הספינה בכל מקום אשר אני שוכב עליה. ואת הדגל מכסף אשר עשיתי אותו בשם אחי המלך יוסף כי הכסף הוא מקומו במדבר חבור במלכותו והוא מקבל כל הכסף בכל יום לו לבדו:

והדגל השני מזהב עשיתי אותו לשמי דויד בן המלך שלמה זל איך אני מקבל מלכות שבא כי היא מקום הזהב לבניין בית המקדש בעזרת השם ועשיתי אותם בתקנים כאשר צוה אותי המלך יוסף ווקניו למען אוציא אתכם בזמן אשר אניע ראש מלכותו מהמלך יוסף אחי. וכתב הדיין ההוא את חותמות הזהב אשר בידי ואת קערות הכסף והמעות שלנו לא נשאר לנו דבר אשר לא כתב הדיין ההוא עם חבריו ושלחו שליח אל הקיסר ביום השני שנחפשי ועמדו הכלים שלנו בידינו והיו מכבדים אותנו כבוד גדול. ובליל יום ג חשבתי לשלוח שליח אל הקיסר וקראתי הדיין ואמרתי לו רצוני לשלוח שליח לעצמי אל הקיסר ואמר אלי תעשה דבר זה כי הוא דבר טוב ואני אמצא אליך איש נאמן. וכן כתבתי בלילה ההוא כתב אני ושלמה כהן אל הקיסר ואל אשתו המלכה. ובבקר בא אלי הדיין ואמר לי רצונך שאבקש לך שליח ואמרתי לו כן תבקש אחריו ושלח בעד חזק אחד בא לפנינו ואמר לי השליח אני אלך לפני הקיסר ואהזור אליך תשובתם ב ימים². והדיין אמר אלי טוב שתכתוב ב כתבים אחד אל הקיסר ואחד אל המלכה אשתו יען אמרתי אל הדיין כי היא מכרת³ אותי לפני המלך מפורטונאל אחיה כי אני לויתיה כאשר באה הנה ג פרסאות. וכן הדיין כתב לי כתב אל המלכה אשת הקיסר מכתבת ידו בשמי איך אני באתי מאת אחיה ממלך פורטונאל וכי הרוח הביאנו באלמריאה והנה נתפשנו ושלחתי אליו ואל אשתו כל הנמולות אשר יש לי מאת האפיפיור ומאת המלך פורטונאל. ונתתי לשליח ר דוק קודם שישע ונכנס הדיין בערב ואמר אלי שהוא ילך ויחזור וכן נתתי אליו כל המכתבים והם ג במיכפר. ונסע מאלמריאה ביום ג והלך בגראנטה לפני הקיסר והמלכה ואנחנו עמדנו באלמריאה אני ושלמה כהן וקרישטופלי עמנו בבית הדיין. והדיין ההוא נכבד גדול עד מאד

¹ So MS.

² MS. יומם.

³ So MS.

ובא אלי בעל הספינה ואמר לי כי יש ישמעאלים. ואמרתי אני אעמוד בחדר שלי עד שיבואו לפני והקבץ יבחר לי הדרך הטובה ואין אני מתיירא כי אני בוטח באלהי ישעי ולא אירא מבני אדם ולא מגנבים ואם יבואו אל מקומי אני אומר כי הקבץ שלחם לטובתי ולטובת כל ישראל ובכל מקום שאני הולך אני בוטח ביי. ועמדו מחצי הלילה עד הבקר והספינות כולם מתקבצות יחד והסירו הוילון מהספינות ואני עומד¹ בתוך החדר שלי עם תפלתי עד הבקר וראו הספינה וכי הם מהספינות מלך פורטוגאל: ואחרי כן נסענו ברוח רעה עד מאד ביום וועמדנו בצער עד כל יום השבת והרוח רע עד מאד והחזיר אותנו הרוח על כרחנו באלמריאה בחוף הים סמוך לה והיא מהקיסר ועמדנו סמוך למדינה ההוא ביום השבת לישראל: ואחרי כן ביום א' באנו אל חוף הים באלמרינה ועמדנו עד חצי היום כי הרוח רעה בים ובא הדיין מהעיר ההיא ומשרתיו בספינה שלנו ובא הדיין לפני ואני הייתי כותב וקראתי שלמה כהן והדיין מדבר עמו איך אני באתי לתפוש אתכם כי לא יוכל שום יהודי לבא בגליל הקיסר זולת רשותו. והוצאתי הבולא והכתב אשר לי מהמלך מפורטוגאל וקראם הדיין בפני והחזיר אותם אלי ואמר לנו יעמדו אתכם הנאולות ואתם תבואו ותעמדו אתנו ואנחנו נכתב אל הקיסר הכל באורך ואת אשר ישלח לנו לעשות כן נעשה. והשבתי לו מאת יי יצא הדבר והלכנו אני ושלמה עמי ואני שמח ולא יש לי יראה ופחד והנחנו כל כלינו בספינה. ואני הייתי חושב כי שלמה כהן יחזור בספינה על הכלים באותה הלילה. ויצאנו מהספינה שלנו בספינה קטנה שלהם והלכנו באלמריאה בבית הדיין אשר תפש אותנו ונכנסנו בחדר שלו בראש הדירה. ובתוך החדר ד' חדרים כולם בדלתות ונתן לנו הדיין ההוא אחד ישמור הדלת מהחדר שאנו יושבים בו ביום ובלילה ובעל הספינה שלנו הוא תפוש בבית הסוהר ואמרתי אל הדיין אשר הייתי עומד בביתו הוציאו בעל הספינה בחוץ ויעמוד לפנינו וכן עשה ותקנו וסדרו לי בלילה ההוא המטה של הדיין אשר *היה שוכב² עליה ואמרתי אליו רצוני לשלח שלמה כהן חברי לשמור הכלים שלי שהם תוך הספינה למען לא יגנבו אותם אלי ולא רצה הדיין לשלחו וישננו ועמדנו בבית הדיין והכלים והבגדים שלנו הם תוך הספינה:

ובעל הספינה שלנו עמהם בבית אוכל ושוחה עמנו והדיין בא אלי בבקר. ואמר לי תשלח בעד הכלים אשר יש לך בספינה ולא תשאיר לך דבר אשר לא תביא הנה. והשבתי אל הדיין איך הסכמת בלבי את כל זה לשלוח בספינה בעדם ואתה באת בזוהר הדבר ותדע כי רצוני תשלח ב' אנשים מחביריך עם שלמה כהן חברי בספינה למען יתנו אליו כל הכלים שלי אשר הם בידם. וכן הדיין ההוא שלח שנים אנשים חבריו עם שלמה כהן בעד הכלים והם גנבו אלי היינו בעלי הספינה אשר היינו בתוכה בלילה ההוא א' עטרה היינו טוקא ממישי שחור וכה דוקאט ונתנו את מותר האחרים אשר נשארו בידם אל שלמה כהן:

¹ MS. עומד.² MS. היתה שוכבת.

מתפלל מבקר לערב כל ימי הדרך אשר הלכתי בה והגעתי בספינה קרוב לטאווילה ד' פרסאות בראש מלכות מלך קיסר סמוך לקאשטה מרינה ועמדה הספינה בים סמוך לזה המקום יב' ימים להכניס דג אחד לתגר אחד בספינה כדי להוליך אותו בבלינצה לשכירות. ובא אלי קרבלייאה ב' פעמים הפעם האחד בא אלי יחידי ופעם השני בא הוא ואחיו. וקודם שבא קרבלייאה בפעם השנית בא אלי נוצרי בחור שמו עמנואל אשר שרת אותנו במדינה לאנה הרבה שירות והוא חבר משלמה כהן הרבה והיה משרת אותי והיה רוחין הכלים ונתן המים ומסדר על השולחן והיה ישן קרוב למטת שלמה כהן. ולשלמה כהן היה לו כמו ז' דוק ואמרתי לו תשים מעותיך בין המעות שלי ולא רצה ותפר המעות שלו בב' מקומות בקאלשא שלו ובלילה אחד הסיר זה עמנואל הקלצא משלמה כהן וראה המעות ופתח מקום אחד אשר היו בתוכו יב' דוק ולקח אותם ושם מטבע בסף באותו מקום מהקלצא ועמד לשרת ולא ידע שלמה כהן מאומה ולא הרגיש:

ואחרי כן בא קרבלייאה ואחיו בפעם אחרונה ולן אתנו בלילה ההוא עד הבקר בחדר של שלמה כהן בספינה והיה רוצה שלמה כהן לתת לצדקה ב' דוק לאחיו מקרבלייאה ובקש המעות בקאלצא שלו ולא מצא אותם. ואמר אל אחיו מקרבלייאה אתה גנבת אותי במטה בלילה כי עמדת אתי. ועשו קטטה גדולה שלמה כהן וקרבלייאה ואחיו וקראתי לקרבלייאה ושאלתי לו מה הקולות וצעקות אשר שמעתי מי הם. והשיב לי איך שלמה כהן חשד על אחיו שהוא גנב מהקלצא שלו המעות וקראתי לשלמה כהן לפני ואמרתי לו הלא אמרתי לך כי חסירים מהקלצא ושומים במעותי ולא אבית שמוע לקולי על כן בא אליך כל זה:

ואחרי כן קראתי בעל הספינה ואמרתי לו המעות הם ביד עמנואל תחפוש אותו כי הוא חרפה לך שיעשה הגניבה הזאת בספינה שלך ואני יודע שלא עושה זה הפועל הרע כי אם הוא. וכן בעל הספינה דבר עם עמנואל ועם קרבלייאה והודה עמנואל כי הוא לקחם וכי הם במדינה. והלך עמו בעל הספינה אל המדינה ונתן אליו ז' דוק ולקח בעל הספינה ב' דוק ושלמה כהן נתן מאלו ה' דוק לאחיו מקרבלייאה ב' דוק בעד הצדקה כאשר נדר והגנב עמנואל הלך לדרכו וקרבלייאה ואחיו שלחנו בשלום אל ביתם. ובא אלי קרישטופלי אל הספינה אחר שנסע קרבלייאה ובעל הספינה מתאונן איך הדיין הרע צוה אותו שלא יכנס עמו שום אדם אחד לא נוצרי ולא אנוס ובעבור שאני הייתי מכבד בעל הספינה הניח קרישטופלי שיבא עמי. וכן נסענו סמוך לקאשטה מרינה בים ברוח טובה ביום ד' וז' ימים היה לנו רוח טוב עד ליל יום ששי בחצי הלילה ואת הספינה אשר היינו בתוכה היתה לה ב' ספינות קטנות מחברותה¹ ולכולם לא היה בהם שום מזרק אש לא בספינה שלנו ולא אליהם: והאנשים אשר היו בספינה כמו התרנגולות ובחצי ליל ששי באו ספינה מן ספינות פורטוגאל וחשבו שהם גנבים ועמדו בצעקות גדולות וקשרו הספינות זה לזה והם בצער גדול

¹ So MS.

אותו והוצאתי ^ז דוק אחרים בעבור נכרים ולוחות ומסמרים ועמדנו ה' ימים למען יתקנו החדר והספינה. וחשבתי לשלוח יהודה פירנטי במרוצה לפני המלך ולספר לו כל אלה הדברים וגם להגיד לו את העבד הכושי אשר לקח ממני הדיין הרשע וכן נתתי לו מעות ולבשתי אותו פעם אחרים ^י מלבושים חדשים ושלחתי אותו במהרה אל המלך עם סוס וכדרנו מה שנאכל בדרך. ואחר שתקנו הספינה והחדר כנסתי בתוך הספינה והיא בחצי היום כי הם אמרו לי שהדיין הרשע הגמור הגיע וכאשר שמעתי כל זה הלכתי בספינה קודם שהוא יאמר אלי תלך והכניסו לי כל כלי קודם שבנסתי אל הספינה נתתי אל האנוסים אשר ישרתוני בבית רשות ילכו להם והם בוכים ואל קרישטופלי נתתי רשות ולא ידעתי אנא ^י הולך וקרבלייאה הלך עמי בספינה וסדר לי כל הכלים ועשה לשלמה כהן חדר גדול בעדו ובעד הכלים ומטה בתוכה. ועשה החדר שלי היטב. ואחרי כן חזר קרבלייאה אל המדינה. והדיין הרשע גמור בא אל הספינה עם ^י משרתיו ומשרתים אחרים שלו עמם על שפת הים וכן כל אנשי המדינה וגם קרבלייאה עמו וחפשו הספינה מכל וכל לדעת אם יש אנוסים עמי ופתחו כל הארגזות שלי וחפשו ומששו את כל כלי וראו כל אנשי הספינה אם יש לי כלי משחתים היינו מזרקי אש והל לא מצאו אתי כי אם חרב אחד אשר היתה בידי מכל החרבות שהיו לי ולא מצאו שום אנוס גם כן:

ואחרי כן בא אלי הדיין הרשע הגמור אל פתח חדר הספינה ואת קרבלייאה עמו ושאל ממני מחילה ואמר ^ב לא אעשה אליך כל זה כי אם בכתב המלך. והראני כתב אחד שבא לידו כתבו דון מיקיל ואמרתי לקרבלייאה תאמר לדיין חיי ^י אשר פדה אותי מכל צרה אם יהיה בפני ועמי ^ד משרתים אם היה יוצא זה הדיין מזאת הספינה כי לוקח אני אותו עמי עד מדבר חבור אל המלך יוסף אחי. ואחרי כן הלך הדיין לדרכו מזאת הספינה ואנחנו נוסעים והספינה שלנו על הדרך. ונתתי לקרבלייאה ^ב דוק בעבור צדה לדרך ושלחתי אותו ואנחנו נסענו מלאנה ביום ההוא והרחקנו מאת המדינה מהים ועמדה הספינה במקום אחר וחזר שלמה כהן עם בעל הספינה בלילה ההוא בלאנה ושלחתי על ידו אל האנוס הזקן שכרו מהבית מלאנה ולא ראיתיהו מעות כדי שיעשה צדה לדרך וקנה שלמה כהן ענינים משם וחזר אלי בלילה ההוא:

ונסענו מלאנה בחצי הלילה ודרכה הספינה ^ב ימים ואני מתענה ^ג ימים וג' לילות ובכל יום יום שנסעתי מפיסא ובפורטוגאל לא אכלתי יום אחד כי אם התענית ואכלתי בלילה. ועשיתי ^ז תעניות בפורטוגאל ^ז ימים ולילות שלא אכלתי ולא שתיתי מאומה. ועשיתי גם כן בפורטוגאל תעניות ^ז יום רצופים ^ג ימים ולילות לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי וכן עשיתי בספינה ^ז יום ^ג ימים ולילות שלא אכלתי ולא שתיתי ובכל שאר הימים הייתי מתענה מערב ועד ערב ואני עומד חזק וטוב הל ולא נפשי מבקשת ממני מאומה. ואני הייתי

¹ So MS.² MS. ואמרתי.

אל המלך מטאוילה מדברים נגדך וראיתי המלך כעוס עמך וזו היא עצתי שתלך ולא תעכב ואתה חכם ותדע את אשר תעשה:

ובא אלי כתב שלישי משלמה לוי אשר הביאו קרישטופלי והוא עמד לפני המלך ונשאר החבר שלי בידו ואחרי שנשע מומני מטאוילה נכנסו עליו ערבות בקנס נ דוק האנוסים קרוביו ועשו פשרה עם הדיין ובאו אלי קרוביו האנוסים ואמרו טוב לשלח אל הדיין ולא עם המלך מאומה ורצו ממני דוק ונתתי אותם אליהם בעבור הקנס משלמה לוי הנזכר. והכתב אשר שלח לי שלמה הלוי אשר קבלתי היה אומר כי הוא עשה בכל כחו ודבר עם המלך פעמים רבות ולא השיב לו מאומה וכי דבר עם אנטוני קורניירי ולא השיב אליו דבר וגם עשה קטטה ומריבה עם דון מיקיל וכי הוא בקש אלדיקא מישומד ולא יכול להוציא מידו פרוטה מאת כלי הסוס שמכרם ומעות הברנוסי וכי הוא שומע דבר אלדיקא מישומד בקורוצה כי אמרו אליו האנוסים כי אלדיקא רצה בפעם הראשונה ביום ששלחת אותו בקואימרה היה רוצה ללכת בלישבונה למכור הסוס ולקחת הכל לולי האנוסים אשר בקורוצה החזירוהו לאחר בקואימורה. והם היה סיבה שחזר לאחור ולא יכולתי להוציא מידו דבר ושלחתי אליך קרישטופלי במרוצה למען תדע את אשר תעשה ואני עומד לפני המלך לחכות תשובתו. וראיתי אלו הן מכתבים בלילה ההוא וקרבלייאה האנוס לפני וישנתי עד הבקר והלכתי אני וקרבלייאה ושלמה כהן בבית הדיין הגדול שבהם ואמרתי רצוני ללכת וכי זאת הספינה אשר אמרת נלך בה הם שופכי דמים וכל הנוצרים אומרים אלי לא תדרוך ולא תלך עליה ולא ייטב בעיני המלך כי אתה תתנני ביד אנשי דמים ומרמה ואויבים לנו הם כל הימים. ואם תעשה חסד גדול לאהבת השם ולאהבת המלך מפורטונאל תבקש לי ספינה אחרת יותר טובה ויהיו אנשי הספינה ההיא מוזאת העיר למען נוכל ללכת לבטח. וכן קראו אחר בעל הספינה ועשו עמו מסחר בעד מאתים דוקאט זהב להוליכנו בליגורנה ובעל הספינה ההיא מלאנה והוא איש טוב וישר ונכבד וממשפחת טובה ולא יכולתי עשות דבר אחר ואמרו לי הדיינים לא נראה ולא נבקש מאת זה האיש אחר איש שזה האיש הוא אדם טוב מאד:

ואחרי כן הלכתי לביתי בחצי היום ובאו הדיינים מהעיר לביתי ואמרו לי תתן מאתים דוק בעד שבר הספינה והישבתי להם אני אתן לכם ק דוק הנה והק האחרים אתנם בליגורנה ולא רצו הדיינים ואמרו תתן מאתים דוקאט הנה כי בעל הספינה רוצה לתקן אותה בכל הצריך. ואמרתי להם תלכו ותחזרו לעת מנחה ואחר בא אלי קרבלייאה ואמר כי אנוס אחד יש לו ספינה יותר טובה מוזאת הספינה ויש בה מזרקי איש ויקח קנ דוק: ואחרי כן באו הדיינים ולא יכולתי דבר עמהם כי אם ללכת בספינה ההיא ולא בספינה אחרת וכן נתתי אליהם מאתים דוק וכתבו אל בעל הספינה מכתב וערבות כי הוא ידריכני בליגורנא לבטח וישיחזרו עם כתבי עדות כמו שבשלום הגעתי בליגורנא ואם לא יבא כתב מאתנו עליו קנס לפרוע למלך עשרת אלפים ליטרין. והלכתי לראות הספינה ההיא והחדר הרוב ורציתי שיתקנו

עד שהגענו בלאגה ואמרו אל קרבליאה שלא יכנס בביתי ואין אני יודע ולא אשמע ונכנסתי בתוך ביתי ובפני שנים דיינים ושאלתי אין קרבליאה ואמרו הוא בבית אחד ושלחתי בעדו שליח אחר שליח ולא בא:

ואחרי כן חוקתי בירי הב' דיינים והלכתי עמהם ויצאתי מהבית ואמרתי תראוני בבית אשר קרבליאה יושב בו והראו אותי והלכתי עמהם בבית ההוא והנה הלך בבית אחר. ותכף כששמע כי באתי לראותו בא אלי ועשיתי שלום בינו ובין הדיינים ואמרתי להם איך אני יחיד ואין אני יודע [לשון] שלכם והוקן שלמה כהן הוא חרש ואין אתם שומעים בלשונו וקרבליאה יכיר לשונו ותשמעו את אשר ידבר לכם והוא שרת אותי לפני מלך פורטוגאל מיום אשר הגעתי בפורטוגאל עד היום הזה ואני אשלם לו שכרו מדי חדש בחדש ואינו עובד אותי בחנם כי אם בשכר. ואחרי כן בא עמי קרבליאה ובבית¹ ולקחתי לו בזה היום מעיל גדול וחדש וסאיון חדש וקלשאי חדשות והוצאתי בהם טו דוק ונתתי לו גם כן א' חרב חדשה גדולה שהיא שוה² דוק וראו² כל הדיינים את זה:

ואחרי כן הם מסכימים כי אלך ביום מחר בזאת הספינה מבוסקאייני עזב. ובלילה ההוא בא אלי קרישטופלי מאת פני המלך עם כתב המלך והכתב ההוא אמר כן אני נתתי לך רשות שתלך לב' חדשים ועמדת ד' חדשים וכי אתה ישבת בהם להחזיר האנוסים יהודים ובכל שבוע באים אלי מכתבים מהדיינים מטאווילה וכל מעשיך עם האנוסים אני יודע הכל כי ראיתי בזה שעשית בפני כל שבן לאחורי ולא רציתי לעשות לך רעה כי אתה אמרת לא באת אלא בעבור אהבתי ותועלתי ובעבור זה לא שמעתי עליך איש שידבר רעה כנגדך ואמרתי אליך תלך בשלום תחזור לארצך ואתה חתך יגיע כתבי לפניך תלך בשלום ולא תעכב. ובלילה ההוא כאשר הגיע קרישטופלי לפני בא עמו יהודה פרינטי מאיסאפי ונתן אלי דוק מנרות שעוה. גם נתן אלי קרישטופלי כתב אחד מבעל לשון ערב ואמר הכתב ההוא כי דון מיקיל עשה הכל ואין המלך יודע בדבר כי הוא חתם ידו ולא ידע מה שכתוב בו. וזהו מנהג המלך פורטוגאל וכל מה שביד המלך הוא ביד דון מיקיל והוא המוציא והמביא והוא שלח הדיין הרשע ולא שלחו כי אם בעבורך והמלך עשה לך חסד גדול כי לא עשה לך רעה ולא קבל עליך דברים רעים ודון מיקיל הוא מדבר עם המלך ביום ובלילה נגדך ולא יכולתי עשות אליך דבר אחר בעבור דון מיקיל כי הוא תמיד לפני המלך מפורטוגאל. ואנחנו קורנינו לא רצה לכתוב כתב אחד בעבור ה' מאות דוק שלא קבלת ודברתי עם המלך ולא השיב לי דבר ובשעה שקבל הסוס אמר לי דברים טובים עליך ואחרי כן הפך אותו דון מיקיל ולא יכולתי [י] עשות דבר ואתה תלך לך לדרךך לשלום ואל תעכב כי יש מלשינים הרבה נגדך והם נותנים אל המלך ואל דון מיקיל נגדך ובכל שבוע יבואו כחבים

¹ So MS.² וראה. MS.

לרדוף אחרינו אל הבית מהמחנה הלז והביאו כל הכלים בבית המחנה ההיא ובאו כמו ד' אנוסים לפני מווילה נוואה ואמרתי להם תלכו לכם לשלום בעבור זה הרשע ואנחנו עמדנו בזה המחנה ליל ה' ובלילה ההוא ואני ישן ובאו וחפשו הדיינים בבית אשר אני וישן בו אם יש בבית אנוסים ולא ידעתי מאומה מביאתם. כי אם אמרו לי קרבליאה ושלמה כהן אחרי שהלכו להם כי אם הייתי יודע שבאו לחפשי הייתי נותן להם הכאות ולא שמעתי מאומה וגם זו לטובה. ובבקר הביאו הדיינים לנו פרדות ונתנו לי סוס ורכבתי עליו ונסענו מווילא נוואה והלכנו בלאנה ובאו לפני הדיינים וכל אנשי המדינה טף ונשים: ואחרי כן הכניסו אותנו בבית הנוצרים עם כל כלינו ובאו לפני את הדיינים על הבית ורצו לראות הדגלים וכן הראתי אותם אליהם ושבחו אותם במאד מאד וכל הגדולים והשרים באו לראותם והדיינים אמרו לי תראה זה הכתב מאת הדיין הרשע כי הוא מצוה שלא יכנסו לפניך אנוסים, והשבתי להם אני אין לי חפץ לא באנוסים ולא בנוצרים ואין לי שום הפרש בין זה לזה ואם יבואו יבואו ואם יש[ו]בו ישובו לא אקרא אותם ולא אמצעם ואחרי כן הלכו הדיינים לדרכם, ועמדנו כמו ה' ימים ובאו לפני הדיינים ואמרו תלך בזאת הספינה מכוסקאייני¹ כי היא הולכת ביום מחר ואמרתי להם אני אחשוב בדבר עד חצי היום ואשיב² אליכם. ואחרי כן באו אלי נוצרים ואנוסים ואמרו לי כל פנים לא תלך בזאת הספינה כי הם שופכי דמים ובאו אלי הדיינים ואמרתי להם אין ברצוני ללכת בזאת הספינה בשום פנים. הם מדברים עמי תלך עמכם בזרועם הנטויה ואני אמרתי להם לא אלק בשום פנים, והלכו הדיינים ממני והנם כעוסים והלך קרבליאה עמכם. ואחרי כן חזר אלי ואמר אני לקחתי רשות מאת הדיינים כי אתה תרכב על הסוס במהירות³ ונלך אני ואתה לפני הדיין הרשע כי הוא בכפר אשר ישבנו בו בשפת הים באמצע הדרך, וכן יצאתי מהבית ונתנו לי הסוס ורכבתי עליו וקרבליאה רכב על סוסו והלכנו במרוצה והלכנו רחוק מלאנה בפרסאות ואני מדבר עם קרבליאה וראיתי אחרי כי הדיינים רודפים אחרי יותר מק' אנשים ואנחנו חבינו אותם עד שבאו הדיינים לפנינו והם מדברים עם קרבליאה בכעס וכי הוא מדבר עמכם ולבו כלב הארי ואני מצחק בלבי, וחשבתי כי זה דבר השם ואין לי רצון ללכת לפני הדיין הגדול כי אם עשיתי הכל ברצון קרבליאה וברצון משרתי ובטלתי רצוני מפני רצונם. ואחרי כן ישאלתי אל קרבליאה מה תדבר עמכם ולמה באו והשיב לי כי הם רדפו אחרינו ואמרו תחזרו עמנו והלכו בזאת הספינה על כל פנים והשבתי לקרבליאה טוב הדבר ונלך וחזרתי עמכם ולבי שמח בחזירתי, וקרבליאה היה מיוחד מאת הדיינים ויש לו רעד ומורך בלבו כי הם אמרו לו אתה הוא העושה הכל וכל מה ישאתה מדבר אל האינשדור הוא עושה ואנחנו רוצים לתפוש אותך ולשים אותך במאסר, ואמר לי קרבליאה אלה הדברים והשבתי לו אל תירא ואל תפחד כי אפדות⁴ אותך בכל אשר לי. ואחרי כן הלכנו עמכם

¹ So MS.² MS. והשיב.³ MS. המהירות.⁴ So MS.

ההוא ולא רצה נלך בבית האנוסים כי אם בבית הנוצרים, והנוצרי הוא נכבד וסדר לנו חדר יפה ומטה וכל הצריך וישיבנו ועמדנו עד הבקר, והדיין ההוא שלח אלי ואני על תפילת השחר וקרבליאה היה השלית ואמר אלי מצידו כי אנחנו נעמוד בזה הבית עד שילך בלאגנה לבקש לנו ספינה ושיחזור, וכן הלך הדיין ההוא ולקה העבד הכושי שלי עמו ואנחנו עמדנו בבית הנוצרי ההוא כמו ח' ימים ובאו אנוסים רבים מטאווילה לראותי בבית הנוצרי ושאלו ממני ואמרתי להם אל תפחדו אלי ותהיו חזקים וחכמים במעשיכם והישם הוא הלך עמי והוא הדריכני בזאת המצוה ויבחר לי בדרך טובה:

ואחרי כן בא הדיין מלאגה ושלח בעד קרבליאה ואמר תלכו בלאגה כי שם יש ספינה שהולכת בלינורנא ואני צויתי אל הדיינים יסדרו לכם הכל ואני אבא אחרים ובא אלי קרבליאה מאת הדיין ואמר לי כל אלה הדברים ונסענו חכף עם גשם מים רבים עם כל כלי ובא עמי קרבליאה וחזקן והאומן אנוסים:

ונסענו מפאר¹ והגענו בלילה בכפר אחד על שפת הים הגדול ובאתי במחנה אחד קרוב אל שער העיר והורידו הכלים במחנה והסוסים ועמדתי כמו חצי שעה ובאו שנים דיינים לפני והם נכבדים וכל אנשי הכפר ההוא נכבדים עד מאוד ואמרו לי אלו הדיינים אנחנו סדרנו אליך דירה יפה תבא עמנו, והלכתי עמם וכל כלי הנחתי במחנה ובאתי בדירה והיא יפה וסדרו לנו שולחן בדירה ההיא ובא שלמה כהן וסידר לי השולחן וסעד בשולחן ואחרי כן הלך במחנה עם הכלים והם סדרו לי מטה יפה וישנתי בדירה ההיא אני ואת קרבליאה והאומן האנוסים וחזקן האנוס הוא עם שלמה כהן במחנה עד הבקר ועמדתי ממוטתי ורחצתי במים ולבשתי בגדי ועמדתי על התפלה ואני בתוך חדר בפנים והחדר הגדול אשר בחוץ באו כל אנשי הכפר ההוא ואת הדיינים טף ונשים: ואחר שהשלמתי התפלה יצאתי לפניהם ושאלו אותי רצוננו לראות הדגלים ואמרתי אל שלמה הכהן ולקרבליאה תראו אותם להם והביאו הדגלים ופרסו אותם ושבחוהו מאוד מאוד, ואחרי כן הביאו הסוסים ורכבתי ויצאתי מהכפר ההוא ויצאו כל אנשי הכפר אחרינו והגענו אל נהר גדול ועצום ונתנו אל בעלי הפרדות השכר שלהם והכניסו את המשאות מבלי אל הספינה וחזרו להם, ואנחנו הלכנו בספינה ההיא אל המדינה סמוך אל הנהר שמה ויילך נאוה והיא מדינה גדולה והוציאו הכלים ויצאתי גם אני מהספינה אל חוץ הנהר ובאו כל אנשי המדינה טף ונשים והדיינים לראותי, ואת הדיין הרשע הנמור כתב אל הדיינים מוילא נוואה ומלאגה וצוה אותם שלא תכניסוהו בבית האנוסים כי אם בבית נוצרי ותפקחו עיניכם על האנוסים לא ילכו לפניו ותחפשו על האנוסים אם ילכו בסתר לדבר אליהם, ואחרי כן בא הדיין מהעיר ושלח עמנו משרתיו אל דירת מחנה אחד של נוצרי חוץ מהמדינה ולא נכנסנו אל המדינה ובאו כל האנשים

¹ מפאדאה. MS.

כתבים כתב אל המלך וכתב אחר לאנטוני קורניירי וצויתי לשלמה הלוי יקח הבריתים מאת אלדיקא והלכו יחדיו לפני המלך. ואח"כ עמד זה הדיין האחר להתעולל עלילות על האנוסים בכל יום ואמר להם אתם רוצים להחזיר יהודים ועמדם בלב רגז וגם צוה אנשים יחפשו האנוסים אם יבואו בבית¹ אם לאו והקפדה עושה חסד להם ואלי שלא היה יכול לעשות לשום אנוס רע בעבור ית' שמו:

ואחרי כן בא אלי בביתי הדיין האחר הוא וכל משרתיו בבקר ואני הייתי ישן במטה כי קראתי כל הלילה והייתי ישן בבקר ונכנס אלי שלמה כהן ואמר הדיין הארור הוא בחוץ בחדר הגדול ואמרתי לשלמה תקרא לקרבאליאה וכן בא אלי קרבלייאה. ואמרתי לו תאמר לדיין שימתין ושישב בהחדר עד שאלבשנה ואצא לפניו ואני רחצתי במים והאומן הלבישני בגדי ויצאתי בחוץ לפני הדיין ובידו כתב מאת המלך וקרא אלי הכתב ההוא ואמר הכתב חקף שיגיע כתבי זה בידך תשלח האינבאשנדור כי אם תראה ספינה בטאווילה ילך בה ואם לא תראה בטאווילה תלך עמו בלאנה ותבקש לו ספינה בלאנה במהירות ולא תעכבו. ולא האמנתי אל הדיין שיקר[א] הכתב ההוא ואמרתי תן לי הכתב וכן נתנו אלי וקרא אותו אלי קרבלייאה בלשון הקדש. ואחרי כן אמר לי הדיין הרשע האמנתי לדברי כי אני איני עושה דבר מלבי כי אם בציווי המלך ואתה תראה מזה יש לך עסקים ותעשה אותם עד שאלך אל ביתי שעה אחת ואני אשלח לך חמישה פרדות וסוס לך אשר תרכב עליו:

ואחר כך ראה העבד הכושי שלי ושאל אליו האתה ישמעאלי או נוצרי והשיב העבד אני נוצרי ואחרי אלה הדברים לקח העבד הכושי בביתי והלך לו ולא דברתי לא דבר וסדרנו כל כלינו ואם נותר אלינו את אשר לא נוכל לשאת אותו ונתנו אותו לקרבלייאה וגם נתתי לו הבגד משי אשר נתנו אלי ר' יחיאל מפיסא כי הוא עבד אותי מיום היותי בזה הגליל ועד עתה. וגם קראתי לביראנטינה ואשתו אשר עמדותי בביתו ועשה לנו כבוד גדול ונתתי אליו א' חרב יפה ואל אשתו נתתי ז' טבעות זהב וא' דימאנטי קשורים זהב שוה כל אלו ב' דוק ונתתי אליה גם כן א' קמישה עם מרגוליות יפה וחדשה שוה ז' דוקט בעבור החסד וההוצאה אשר עשו אלינו בפעם הראשונה בבואינו הנה טאווילה והם לא שאלו ממנו דבר ונתתי להם כל אלו וגם נתתי אליה ז' בגדים ממושי היינו חתיכות היו שוים ז' דוק:

ואחרי כן שלח הדיין הפרדות לשאת את כל כלי ונתן אלי סוס רע עד מאוד ולא רציתי לרכוב עליו והלכתי ברגלי במדינה קרוב לבית הדיין והדיין ישומע כי אני הולך על רגלי ולא רציתי הסוס בא לפני ונתן לי א' סוס אשר הוא רכב עליו ורכב על הפרדה. וגם ענו ביום ההוא וכל האנוסים מצטערים ובוכים אנשים ונשים וטף ונסענו מטאווילה בחצי היום ובא הדיין הארור וכל משרתיו והעבד שלי אשר לקחו ממני הוא עמו ועמי בא קרבלייאה עם האנוס הזקן והאומן האנוס אשר ילבישני ושלמה כהן. והגענו בפארו² בלילה

¹ MS. בביתו.

² MS. בפארו.

המלך מפורטוגאל למען ישים אותו המלך על היהודים כולם והגיע לפנינו בטאווילה ויש לו ב' חברים ובא לפני בביתי ודבר אתי והוא היה היותר עניו שבמלכות ההוא מכל היהודים ולא רצה לאכול בשולחן שלנו והניח חבריו שיאכלו הם. ועמד בטאווילה כמו ח' ימים ואחרי כן הלך לפני המלך. ואחרי כן בא ר' יעקב סופר מפ"ן כי לא הלך בפ"ן ולא הניחו אותו להכנס לא בוימור ולא באיסאפי מפני הנגף יען שהוא היה בא בלישבונה ושם הנגף והוא קרוב מטאווילה ולא הניחו אותו להכנס. ורכבתי על פרדה אחת והלכתי אליו ודברתי עמו מרחוק בתוך פרדס אחד ורדפו אחרי כל אנשי המדינה ואמרתי אל ר' יעקב הסופר אם הלכת בפ"ן והשיב לי איך לא הלך וכי הוא שלח הדגל והתחממות בפ"ן והכתבים. ואמר אני רוצה ללכת בפ"ן ואחזור אליך בחדש אחר. ואחרי כן הלך לדרכו וחזרתי לביתי והוא לא חזר אלי לעולם: ואחרי נסוע הדיין הגדול אהובי תוך ח' ימים בא דיין אחר במקומו רשע גמור אהוב מדון מיקיל וביום אשר הגיע שלח בעד קרבליאה ובעד שלמה הלוי ובעד שלמה כהן ואמר להם מה אינבאשדור יהודי עומד הנה והמלך לא נתן לו רשות שיעמוד הנה כי אם ב' חדשים ועמד סמוך ל' חדשים ואינו עומד הנה כי אם להחזיר האנוסים יהודים כי הם בביתו יום ולילה. והשיב לו קרבליאה אינו אמת הדבר הזה כי הוא עומד עד אשר יבא לו תשובת המלך. ואמר לקרבליאה תאמר לחבירך האנוסים שיהיו חכמים ואל יכנסו בבית האינבשירור וגם צוה אל האנשים אשר לפנינו יצו את זה על האנוסים. ואחרי כן באו לפני קרבליאה ושלמה כהן ושלמה לוי והגידו לי כל זה. ויש לנו קרוב מאת הבית שכן קרוב רע ורשע לשם ולבריות והוא חבר מדון מיקיל והוא בכל שבוע כותב למלך ולדון מיקיל מדרושנו וממעשינו והגיד לדון מיקיל איך האנוסים באים בביתי. ואחרי כן השבתי לשלוח במרוצה שליח לפני המלך ואכתוב לו כתב וכן כתבתי הכתב אל המלך ואמר אלי שלמה הלוי אני אלך. ובין כך חזר קרישטופלי זולת כתב מהמלך כי אם כתב מבעל לשון ערב וכתב מאנוס אחד אשר הוא בסנטירין. וספרו לי מאלדיקא משומד מאת אשר פעל ועשה כי לקח מיד קרישטופלי הבירנוסי ולבש אותה בעד עצמו ולקח ממנו כל הכתבים ולקח כל הכלים מהסוס וקרישטופלי הלך אל לשון הערב והלכו ובקשו אלדיקא ולא ראוהו במדינה ולא הסוס ורדפו אחריו וראוהו ביער פרדס והיה מחביא הסוס כי היה רוצה ללכת בלישבונה למבור אותו ואחר כן בא לשון ערב ולקח ממנו הסוס ערום בלא כלים הוא ואת קרישטופלי ואלדיקא ברח והלך לו. ונתנו הסוס כאשר הוא אל המלך ושמח המלך שמחה גדולה מקבלת הסוס ההוא והמלך לא כתב תשובה אלא אמר אל לשון ערב אני אכתוב ואעשה אליו כל מה שירצה ולא עשה ובא אלי קרישטופלי ריקם. ובשעה שהגיע קרישטופלי שלחתי שלמה הלוי ונתתי לו י' דוק בעבור ההוצאות ואמר אלי אני רוצה שקרישטופלי יבא עוד עמי וגם נתתי לו את החרב היפה שלי שהיה שוה ל' דוק. והלכו יחדו לפני המלך ואמרתי להם אתם רואים איך אני עוֹפֵד תחזורו במהרה ונתתי להם ב'

לקבלם הדיין אהובי ובא אלי לביתי ויש לו סופר תחתיו ואמר אלי אם תרצה לכבדני ולעשות לי הנאה תעשה טובה לזה הסופר שהוא תחתי ולא אמר אלי לא מבגדים ולא מדבר אחר. ואמר לי הוא יהיה לך משרת לכל עבדיך. ואחרי כן בא אלי הסופר שהוא רשע גמור ואמר לי אם תרצה תעשה לי בגד בעבור כבודך ויהיה לי לזכרון תמיד. ואמרתי לישלמה כהן חלך ותמצאנה לי בגד יפה שחור וכן חלך ולקחתי ממנו בעד יד דוק ונתתי אותו אל הסופר שהוא וחלך לו. ואח"כ שמע הדיין הגדול אהובי ובא אלי לביתי ואמר לי למה אתה עושה ככה כי נתת אל הסופר כל כך מזה הבגד שקבל ממך והשבתי לו אני לא עשיתי לו זה הכבוד כי אם בעבור כבודך. ואז אמר אלי הדיין שהוא אני לא אמרתי אליך כי תעשה אלו בגדים כל כך כאשר נתת אליו. ואחרי כן חלך לביתו הדיין אהובי והוא היה מסדר אותי ומיימין אותי בכל דבר כמו האב על הבן ועשה לי חסד גדול בכל דבר :

ואחרי כן הלכתי אני אל בית הדיין פתאום ובאתי אל ביתו וביתו הייתה מלאה מבני אדם והוא היה עושה ביניהם משפט. והנית הכל ובא אלי ועמד בפניי ושלח כל בני אדם החוצה ואין בביתו כי אם אני והוא בחדר משכבו ולקחתי בידי עשרים דוק ואמרתי אליו בעבור אהובי תקבל ממני הכ דורון כי אני שמעתי על המלך שישלח בערך שתלך לפניו ותקח ממני אלו בעבור הוצאות הדרך. והשיב לי לא אקבל ממך פרוטה ונשבע באלוהו שלא יקבל ממני פרוטה. ושלמה הלוי היה עמדי והוא מליץ ביני לבינו ואחר שלא רצה המעות ממני ואמרתי לו יש לי מלבוש גדול מברזל מראש ועד הרגל ועל אצבעות והרגלים וכובע על הראש ועל הצוואר ואין האדם נראה כי אם בעינים וקניתיהו ל דוקאט ואמרתי לו תקבל הדורון ואני רוצה לשולחו אליך. ואמר אלי אם ישמע עלי המלך דבר יחרוג אותי ואני לא קבלתי מימי שום דורון :

ואמר אלי אני שמעתי שיש עליך ב חרבות ופאת ואמרתי לו כן הם בידי אם תקבל אחת מן החרבות ואת המלבוש מברזל בעבור אהבתי אותך אשלח הכל אליך ויהיה לזכרון ביני וביניך ולאהבה עזה ונוראה. אמר¹ אלי בעבור אהבתך אקבל הכל ותשלחוהו אלי על יד שלמה לוי והחבר שלי יבא אליך בלילה וחזרתי לביתי לשלום. ולעת ערב שלחתי אליו ב חרבות והמלבוש ברזל כולו ואמרתי לשלמה לוי תאמר לו שיקח אחד מן החרבות את אשר יחפץ והאחרת תביאנה. ולקח היותר טובה ואת המלבוש ברזל והחרב קניתי אותו טו דוק והיתה שנה בארצי יותר מק דוק. וחזר שלמה לוי אלי עם החרב האחרת. ואחרי כן כתבתי כתב למלך ונתתי אותו ביד הדיין אהובי וחלך לפני המלך ותפישת שלמה הלוי לא היתה כי אם אחרי נסוע הדיין אהובי מטאווילה :

ואחרי כן בא יהודי זקן שמו ר אברהם רות מאיסאפי² ובא לקנות כבוד לעצמו מאת

¹ אמרי. MS.

חלך תעזור אליו בדרך אשר ילך ותעשה כל אשר נדרת לפני המלך ואם תעשה זה הדבר אני אחיה בעזרתך כל הימים, וכן כתבתי אל המלך כתב איך לא מצאתי שום ספינה ללכת בה ואני עומד בטאווילה לא ידעתי מה לעשות והנני שולח אליך זה דורון הסוס שלי עם כל כליו ותמצא לי איזה מהספינות שלך ודע כי לא קבלתי היש דוק אשר אמרת וכתבת בטאווילה ינתנו אלי לשמך וכן נתתי ביד קרישטופלי הסוס וכל כליו ואת הברנוסי והכתב אשר כתוב אל המלך וכתבתי שני כתבים לאנטוני קורניירי. אחכ אמרתי לאלדיקא ילך עם קרישטופלי ונתתי לו י דוק בעד ההוצאות הדרך להם ולסוס וצויתי אותם שלא ירכבו על הסוס וצויתי לקרישטופלי ביני לבניו שיהיה חזק ויתן האברנוסי¹ לאנטוני קורניירי וכי לא יאמין באלדיקא ואם ילך אל המלך שיהיה יחד עמו הוא והוא. ושלחתי אותם מטאווילה והלכו לפני המלך ואחר ששלחתי אותם² מביתי העבד הקטן הכושי וניסאר אתי העבד הגדול הכושי והוא רשע נמור ואם היה יוצא בשוק היה נותן מכות לעבדים הנוצרים ויבואו אלי הנוצרים ויאמרו עבדך³ חטא לנו ועשה עמם קטטות בעבור הנשים הוונות שלהם. ואחכ עומד העבד הכושי הגדול על אומן האנוס אשר אתי בבית והיה רוצה להרוג אותו על השולחן ואני בפנים ושמעתי הקולות ויצאתי חוצה לדעת הכל וראיתי העבד היה מכה האנוס אשר אתי בבית. ואחרי כן אמרתי להם שיקשרוהו בחבלים וקשרו את העבד בידיו וברגליו ולקחתי עין אחד גדול בידו ונתתי לו הכאות בראשו עד אשר שברתי העין ולקחתי עין אחר והכיתי אותו יותר. ואחכ אמרתי להאנוס תן לו מאה מכות אחר ששברתי העצם אני ועשינו לו כל בשרו נפוח ועשינו לו כבלי ברזל ושמתי אותו בבית סגור ועמד ככה עשרה ימים ואחר כן הוצאתי אותו והלבשתיהו והוא עבד ראוי ויפה וגבור חיל ואוהב אותי הרבה ועומד העבד ההוא לעשות כל עסקי הבית ככתחלה ועשיתי בינו ובין האומן שלום. והיה בביתי שלמה לוי והוא בחור יפה וחזק ובעל לשון ערב ונתתי לו הסיוני והמעיל סוליאה שלי והיה סביבותיהם ווילוט שחור חדשים שזים טו דוק אשר עשיתי אותם בעדי ולבש אותם ויצא בשוק בבית האנוסים קרוביו וראוהו המלשינים בבית האנוסים מבית לבית מצחק לפני הנשים ובעבור זה לקחו עליו כעס והלשינו עליו אל הדיין מהעיר רשע ואמרו איך בכל מלכות פורטוגאל לא ילבישו בגדים שיש בו משי לא נוצרים ולא יהודים ולא אנוסים וכל מי שילביש עשה המלך קנס עליו נ דוק ותפשו את שלמה הלוי שהיה נושא בגדי שהיה בהם משי:

ואחר כך שמעתי ואמרתי לשלמה כהן ילך לשר הגדול חבר שלי ואהוב ויוציאו את שלמה לוי וכן הלך והוציאו אותו עם הערובות עשו לו קרוביו האנוסים, וקודם המעשה משלמה לוי שלחתי לדיין הגדול הטוב אהובי בעד דורון בגדים טובים אליו ולא רצה

¹ So MS.² Lacuna.³ MS. עבדך.

ההוא מלולאה ביום השני ובאו עמנו אנשים רבים ובעל הבית ובא לפנינו קרבליאה ושאלתי אותו מאת הבית ואמר לנו אני סדרתי לכם דירה נאה יותר מכל הדירות. והלכנו והגענו בטאווילה ונכנסנו בדירה ההיא והיתה יפת תואר וחדרים רבים ובא הדיין הגדול לפני וסדרו לנו מטות וכל הצריך ואמר לי הדיין אם תצטרך איזה דבר תשלח אלי ואני אעשה הכל. והלך לביתו ולשון ערב עמי. וישננו בלילה עד הבקר ובא לפני לשון ערב ושאל ממני רשות כי היה רוצה להזור לפני המלך. ואני קניתי לו א סוס באייבירה בעד לה דוק ובטאווילה¹ נתתי אליו ה דוק וחגורת מזהב שהיתה ביד אלדיקא ושנים קמיוצות מזהב. ושלחתי אותו מטווילה והלך לו וחזר לפני המלך ונדר אלי כי הוא יסדר כל צרכי לפני המלך ואנחנו לא קבלנו המעות אשר צוה המלך שיתנו לנו שלוש מאות דוק כי דון מיקיל שיקר ועשה ההיפך מהכתב ולשון ערב יודע כל זה כי הוא התורגמן לפני המלך וכל מה שידבר אלי הייתי מאמין בו. ואמר אלי לשון ערב אני אניד לך למלך הכל ואלו הדברים אשר היו וכן הלך מאתי ועמדתי בטאווילה ואלדיקא בבית:

ויש יהודים מפיין ומזימור ה יהודים ובהניעי בטאווילה ראיתי אותם ולא באו לראותי בדרך רק באו אלי ביום השני אשר הגעתי בטאווילה והיה להם נאווה גדולה ועמדו בטאווילה כמו ז ימים ויבואו לפני בבית ואוכלים ושותים עמנו. וקינתי מאחד מהם א בירנוסו וז דוק אשר רציתי לעשות ממנו דורון לאנטוני קרניירי. ועמד עמי שלמה לוי והוא בחור מאיסאפי ויש לו קרובים רבים אנוסים בטאווילה ובא אלי. ורדף אחרי מסנטיירן אנוס נכבד והיה מלביש אותי בגדים והוא אומן לתפור הבגדים ואחד זקן ועמדו כמו ח אנוסים בביתי. ובימים ההם הגיע לפני ר משה הכהן במכתבים מהמלך יוסף וזקניו בדרך אשר אלך בה. וכל היום מבקר עד ערב הבית היא מלא אנשים אנוסים ונוצרים. ויהודים ההם הלכו לדרכם לפני המלך. ואחר שנסעו מטאווילה חשבתי כי טוב הוא לשלוח דורון אל המלך הסוס שלי וכל כליו וכי אשלח לאנטוני קרניירי הבירנוסו² וחשבתי מי ילך לי ויעשה זה הפועל וישא הדורון. ויש בביתי בחור אנוס שמו קרישטופלי והוא נאמן וכי הוא רך לבב ופחות והסכמתי לשלוח אותו ובא לפני אלדיקא ואמר לי לא יוכל לעשות שום אדם שייטב בעיני המלך ובעיניך כי אם אותי בזה הפעם. ואמר הסוס אם תשלחהו לפני המלך רוצה אדם שיהיה חזק³ וחכם ויראה שהמלך יצא מביתו בחוץ לצוד ציד בשדה והשלח אשר תשלח יצטרך שיהיה חזק ויביאהו אל המלך ויאמר זה הדורון לך מהאינבאשדור יהודי ויקח בידו את⁴ הכתב. ועתה אני אמרתי לך אם תרצה כי הנני למצותיך ואעשה כל אשר דברתי. ואמרתי לו אני רוצה מי שיעזור אלי ואני מתיירא מאת המעשים הראשונים אשר עשית ואמרתי לו תלך עם קרישטופלי ולא אתן לך מאומה משלי בידך כי הכל אתן ביד קרישטופלי ואם

¹ So MS.

² MS. הפרנוסו.

³ MS. חזק.

⁴ MS. אז.

הוא, ובא לשון ערב והאנוסים ההם וחלו פני ואמרו לי תניה אותי, ואמרתי להם אני לא הנחתי הדיינים שיתפסו בו ולא רציתי שיעשו אליו רעה וגרם לי הוצאות גדולות וגנב אותי ועתה¹ הוא רוצה לבא עמי ואם יבא אני אהרוג אותו, ועמד לשון ערב לפני ודבר אתי איך הדרך אין לך יכולת לעכב אותו וכל הדרך יוכל אדם ללכת במקום שיחפון והוא רוצה ללכת באיביירה תניהו ללכת, והלכנו עד שהגענו באיביירה והלכנו בבית האנוס אשר עמדנו שם בפעם הראשון ועמדנו שם ביום השבת וביום הראשון ובא אלי קובלייאה האנוס שהוא יודע לשון הקדש והוא שרת אותי מיום שהגעתי בטאווילה עד היותי המלך² מפורטוגאל עד זה היום והוא בעל מזרקי אש:

ואחז אמר אלי לשון ערב כי זה הדרך מאיביירה עד ביישה הוא דרך רעה ואתה רוצה אנשים לשכור אותם בדרך יבאו עמך ללוות אתנו מפני הגנבים הנמצאים בדרך, ולא דבר לי זה הדבר לשון הערב כי אם אלדיקא שהיה מדבר עמו ביום ובלילה ואני לא ידעתי, ואמר אלי כי אלדיקא טוב שיבא עמנו והוא איש גבור ויריך על רגליו ובדרך תצטרך אנשים והשבתי ללשון ערב ירירך ויבא, ונסענו באיביירה ביום השני באו כל אנשי המדינה לראותי והאנוסים מצטערים צער גדול ובוכים על נסיעתינו, ויצאנו מאת המדינה ההיא בדרך ביישה עד אשר הגענו לביישה ונכנסנו בבית אנוס אחד ואינו כמו הראשון וסדרו לנו מטות ושולחן והכל, ובאו לפני בזה הלילה אנוסים רבים והיו מתיראים ובוכים ואמרתי להם בטחו ליי עדי עד כי אתם תזכו ותראו בניין ירושלים ואל תפחדו ואני לא באתי לפני המלך בזה הפעם לקחת אתכם ולהביאכם לירושלים יען יש לנו מלחמות גדולות בירושלים בתפילה בטרם תבואו עד שתחיה לנו ארצנו ונקריב הקרבן ואחרי כן נבא אליכם להביא אתכם אל ארץ נושבת וזאת הפעם לא באתי כי אם לבשר אתכם איך הישועה קרובה לבא:

ואחרי כן ביום השלישי [יצאנו] מביישא והגענו בלילה בכפר אחד שיש בו אנוסים ונכנסנו בלילה בבית האנוס וסדרו לנו מטות וכל הצריך, ובבקר נסענו ובאנו אל מודובר אל מקום יפה ויש בו אנוסים רבים והלכנו בבית אנוס אחד ובאו לפני דייני העיר ובכל מקום אשר היינו שם היו פורשים הדגלים וישבחו אותם, וביום החמישי [י]שי באנו בלולאה מקום יפה ומדינה גדולה ובאנו בבית אחד אנוס ובאו לפני כל הדיינים ועשו לנו כבוד גדול ורצו לראות הדגלים ושאלו לנו אם תרצו דבר תצוו אותנו כי אנחנו נשרת אתכם בכל מה שתצוו וכן עזרו אותנו, ועמדנו שם בכל יום ששי ויום שבת ויום ראשון, ואלדיקא חזר לעשות העסקים ושרות גדול ואני מתיירא ממנו ובאו יהודים מהימור היינו שלמה כהן ויצחק גיסו שהיה מאיסאפי ובאו עמנו היינו שלמה לוי ויצחק גיסו הלך לפני המלך, ושלחתי קרבלייאה לפני הדיין מטאווילה עם כתב המלך יסדר לי בית ממקום ההוא, ונסענו ממקום

¹ ואתה. MS.² So MS.

תעשו עמי חסד ותראו ותבקשו לי ד' אנשים ילכו כל אחד מהם בדרך בזה הלילה לבקש אלדיקא ואני אתן להם את שכרם אשר תגזרו עלי כן אעשה ואפרע להם וכן הדיינים עשו ונתנו לי ד' אנשים ונדרתי להם ה' דוק והלכו לבקש אלדיקא קודם שאלך לאכול:

ואחרי כן אכלתי על השולחן והלכתי במטה לישן והנני ביוגן גדול עד הבקר ועמדתי וקמתי ורחצתי גופי והנני מתפלל עד אשר השלמתי תפילתי והנה אלדיקא בא יחידו לפני ופניו שחורים כמו העורב ושאלתי אותו מאין באת אם ראית אנשים שבאו לבקש אחריך והשיב לי כי לא ראה שום איש שילך לבקש אותו כי הוא בא בעצמו ואמרתי לו מאין באת ואני שלחתי אותך אתמול כי תבא בזאת המדינה לפני הדיינים מקואימרה ונתתי בידך הכתב מאת המלך למען יסדרו אלי הדיינים מהמדינה הכל ואיך אתה עשית זה המעשה. והשיב לי כי אני באתי בדרך ויצאו עלי בני בליעל גנבים ורגמו אותי ואני על הסוס והלכתי מהם וברחתי לאחור עד שחזרתי לקורוצא מקום אשר אנחנו יושבנו והגעתי שם בקורוצא בחצי הלילה ואחז שכרתי ופרעתי איש נוצרי ונתתי לו א' דוקאט למען יבא עמי בדרך הזה ונתתי לו רשות ובאתי אני לבדי הנה ואני על הדרך אתמול חצי היום וכל הלילה עד זאת השעה ולא הציל אותי מאלי הגנבים אלא השם לבדו כי הם בקשו להרוג אותי. ואמרתי לו הוצא¹ החגורה אשר בידך ואת המעות וכן עשה והוציא אותם על השולחן וגם לקחתי החרב שלי מעל ירכיבי ואמרתי לו תחבולות עשית עלי ואתה השבעת בחמשה חומשי תורה איך אתה חפץ לשוב ואמרו לי כל היהודים והנוצרים כי אתה פריץ ולא שמעתי להם וכי אתה גנבת העבד ונחבאת אותו בהחבא כי היית רוצה למוכרו. ולקחתי ממנו המצנפת שיטה כ' דוק כאשר הגידו לי היהודים ואת עטרה לבנה לקחת אותם ממטתי ואני קניתי² דוק וכל בעלי הבית העידו כי הם בידך ולא קבלתי אותם מדבריהם ואמרתי להם לא תדין את חבריך עד שתגיע למקומו. וזאת השעה ראיתי את מעשיך והבנתי בם כי כל אשר דברו עליך הוא אמת ואתה תלך לדרךך לשלום כי אני חפץ יותר בך. ורצו הדיינים מהמדינה לתופסו ולייסר אותו ואמרתי להם לא תעשו * בה דבר למעני מניחו אותו³ ואת השלוחים באו ונתתי להם בפני אלדיקא את אשר נדרתי להם. ואלדיקא אמר אלי למה אתה נותן להם אלו המעות ואמרתי לו בעבורך זאת הגרמה אשר גרמת לי ולקחתי ממנו כתב מהמלך ואחרי כן נשארנו הכלים החמרים על הפרדות ולשון ערב רכב על סוסו והאנוסים רוכבים על סוסיהם. ואחרי כן רכבתי על סוסי אני וישלמה כהן ויצאנו מקואימרה בדרך אייבירה ואלדיקא רדף אחרינו ובא לפני ואני רוכב על הסוס והוא מדבר עמי ואמר אלי אני עבדתיך בכל כחי ואתה יהודי ואני נוצרי. ואמרתי לו כלב בן כלב לא אתה לא נוצרי ולא יהודי ולא ישמעאל ושלחתי החרב שלי עליו והייתי רוצה להורגו ורדפתי בסוסי עליו כי בורח

¹ MS. הוציא.

² So MS.

לפני ואמר אלי נלך. והשבתי לו אלדיקא אישר שלחתי נמתין. ואמר אלי אלדיקא יבא אחרינו וישמתי כל הכלים על הפרדות ונסענו ורכבתי על סוס הטוב מבקר עד המנחה עד שהגענו בקרועה והיא מדינת מפוזרת ויש בה מעט אנוסים והלכנו בבית אנוס אחד ועשו לנו כבוד גדול ובאו כל הדיינים מהעיר ופרסו הדגלים וישבחו אותם כי הם יפים ומלאכה טובה אחד מזהב ואחד ממושי לבן וסביב סביב לדגל זהב זרת רחבו על ארכו ובאמצע הדגל שנים לוחות ומצד שנים הלוחות שנים אריות גדולות דבקים ידיהם בלוחות והציור כולו מזהב ובלוחות כתובים במ עשרת הדברות משני צדדין מזה ומזה הם כתובים וסביב סביב¹ הדגל משני הצדדין כתובים בהם משנה תורה מראש ועד סוף וזמורים. והדגל השני הוא ממושי ירוק וכל ציורו כמו הדגל מזהב¹ אבל זכו מכסף וה דגלים אחרים ממושי לבן גדולים ואנחנו עמדנו בקרועה עד הלילה ובא אלי אלדיקא ושמחתי בו והאמנתי עליו כי הוא בן טובים:

ובבקר נסענו מקרועה עד² ובאנו עד הצהרים והגענו ביער על נהרי מים והבהמות עייפות והורידו הכלים מהבהמות על הארץ ואכלו שם והיו בחברותנו ששה אנוסים עשירים ואמר אלי לשון הערב מי יש לך אדם ממשרתיך ילך אל הדיינים מקואמירה. ויקח בידו כתב המלך בעבור יסדרו לך דירה טובה ויזמינו התרנגולות וכל הצייד. ואמרתי לו אין לי אדם טוב כמו אלדיקא וקראתי אותו ואמרתי לו התלך בקואמירה לסדר לנו הכל ואמר אלי אני אלך. ושאל ממני סוס ונתן לו לשון הערב סוס אחד מהחבר שלו והיה בידו החרב שלי שהיתה שוה יותר מל דוק וגם היתה בידו א חגורה זהב שוה לו דוק ובידו גם כן³ דוק אישר קבל בסנטירין מבעל השפחה כששלחתי אותו שם בעדי. ונתתי לו כתב מהמלך פורטוגאל שהיה כותב לכל הדיינים שיעשו אלי כבוד גדול ורכב אלדיקא על סוס ההוא והלך מפני ואנחנו עמדנו אחריו כמו שעה אחת ונסענו והגענו בקואמירה על פתח היער ושאלנו מאת שומרי העיר מאלדיקא ואמרו לנו לא בא הנה אלדיקא ולא ראינוהו: ואחרי כן הלך לשון ערב לפני הדיינים ואנחנו הלכנו חוץ מהמדינה ההיא והיא גדולה עד מאוד ובאו כל אנשי המדינה לראות אותי נוצרים רבים ואנוסים ואחז ראיתי כי לשון ערב היה מעכב לבא לפני הדיינים ואני רובב על סוסי והלכתי אני ואת האנוסים ו מאתם אישר באו עמי. יצאנו מאת מדינת קואמירה והיינו הולכים על הסוס אנא ואנא³ וכל אנשי המדינה טף ונשים ונוצרים ושרים וגלחים ואנוסים יצאו אחרינו ועמדנו אנחנו לשוט על הסוסים שלנו עד אשר בא בעל לשון הערב ויטנים דיינים מהישר עמו והלכנו עמם בבית אנוס אחד וסדרו לי שם חדר גדול יפה ומטה ושולחן וכסא ומנורה ובאו הדיינים מאת המדינה לפני. ואני מצטער צער גדול מדרוש אלדיקא ואל הדיינים אמרתי

¹ So MS.² Lacuna?³ So MS.

אהבתך וצוה לשון ערב לילך במכתבים לפני אנטוני קורנירו במכתבים שיכתוב אותם בקלף ואני הלכתי בביתי ולשון ערב הלך לפני אנטוני קורניירו במכתבים שיכתוב אותם בקלף ולא רוצה לכתבם פעם שנית וחזר לשון ערב לפני המלך במכתבים ההם ודון מיקיל הוא לפני המלך. ואחרי כן אמר המלך לדון מיקיל כתב אתה בקלף וקבל דון מיקיל כל המכתבים אשר כתב אנטוני קורנירו וכתב אותם בקלף ואינו מכובד כמו הראשון. על זה מכעס שלי כי הזקנים והמלך יוסף אחי צווי¹ אותי מהכעס². וכן אני כאשר הגעתי בפיסא בבית ד' יחיאל מפיסא ויש לו זקנה חכמה וחשובה שמה מרת שרה תמא אם אמו מושיטלת עד מאד ואמרה אלי אני רואה אותך כועס כל ימך אם תסיר זה הכעס ממך תצליח את דרכיך והיא נתנה לי כתובים גדולים במתנה וכתבה בראש הספר וצוהה אותי בכתב ההוא אל הכעס ואל תבהל ואז תשכיל. ולא יכולתי לכבוש את יצרי מהכעס והיה הגרמא מהכעס אשר היה לי עם דון מיקיל בני לבינו להביא אותי אל זאת הנקודה. ובעל לשון ערב כל מה שאדבר למלך [ו] על מה שדברתי אתו בביתי הוא ילך כמרגל לפני דון מיקיל להגיד לו הכל: ואחרי כן נתן לי בעל לשון ערב המכתבים בקלף ולא הגיד לו כי כתבם דון מיקיל וישאלתי לו הכתב מאת המעות שיש לנו לקבל בטאוילה ונתן לי ב כתבים חתומים אחד לדיין מטאוילה והאחר אמר לי לשון הערב זה הכתב אשר אמר המלך תקבל הש דוקאט. והכתב ההוא שקר וכזב עלי דון מיקיל ולקח הכתב האמת מאת הש דוקט וישלח לי זה הכתב מהשקר ולא יכולתי לבדוק הכתב בהיותו חתום והאמנתי לדבריו ולקחתי הכתבים ובקש בעל חתום ורוצה ממני בעבור זה עשרה דוק ונתתי לו ז דוק וחצי על יד לשון ערב. ואחרי כן הלכתי אני ולשון ערב לפני המלך ולקחתי מאתו רשות הדרך. ואמר אלי המלך אני שולח עמך לשון הערב³ עד טאוילה ללוותך בדרך וכתבתי אליך יתנו לך יש דוק ואם יצטרך אליך אז זה דבר כתוב אלי. ואחז נסעתי ממנו והלכתי לביתי ורציתי לנסוע בזה הלילה וברח ממני הכושי הקטן אשר קניתי ושלחתי אנשים רבים לבקש אותו ונתתי יותר מז דוק לשלוחים עד שהוציאו אותו מבית אחד מתוך כלי גדול מחרס כי היה נחבא שם. ונתנו לי העבד וישמו הברזלים ברגלו והכתי אותו מכות גדולות. ונסעתי מסנטירין אחר תפלת המנחה אני ושלמה כהן ויהודה פירנטי ואלדיקא משומד ושנים עבדים שלי ולשון ערב עם ד' שרים אחרים וכל כלי על ד' פרדות עד אשר יצאנו מהנהר. ובעל לשון ערב לקח רשות ממני שהיה רוצה להזור בסנטירין ולישן שם בזאת הלילה וכי בבקר יבא אלי באלמארין ואני וחבירי הלכנו באלמארין בזה הלילה וכל הבתים פתוחות לא יש בהם איש. והלכנו לפני בית אחד יש בו שבנים ועמדנו בפני הבית כל אותו הלילה ובבקר שלחתי אלדיקא בסנטירין למען יקבל מבעל השפחה כ דוקאט ואחר שחלך אלדיקא בא לשון ערב

¹ MS. צווי.

² So MS.

³ MS. העורב.

ובאיזה דרך תדריך והשבתי לו איך הדגלים הם הסימן שלי והדרך אשר אני עושה הנני הולך בעה ברומא. ואמר לי החשמן תרצה לחזור בדתי ואעשה אותך שר והשבתי לו תעשה אותי כמו העורב אשר שלח נח מן התיבה ולא חזר לעולם וזה הדבר ייטב לפני המלאכים כי אני בן מלך מורע דוד בן ישי ולא אבותי עשו זה הדבר ואיך אני באתי מארצי ממזרח למערב כי לעשות הדבר הזה חלילה לי כי אני באתי לעבודת השם ורציתי שם טוב שישבחוני בכל העולם על המצוה אשר באתי בה ואיך מלאך לבך לאמר לי זה הדבר. ואמר אני אמר לך תחזור בדתי האתה תרצה והשיב לי החשמן לא. ואמרתי לו יותר טוב שתשב אתה בדתך ואני בדתי כי אתה תאמר דתך אמת ואני אומר כי דתי היא האמתית דת משה וישראל וכעסתי עמו:

ואחרי כן דבר לי אלי דברים טובים ובעל לשון ערב הוא המתורגמן ביני לבינו ויצאתי ממנו ובאתי לביתי:

וביום השני שלח בעדי המלכה ושאלה ממני על הדגלים ובאיזה דרך שהסכמתי ללכת והשבתי אליה איך הדגלים הם הסימן שלי והנני אלך דרך רומא בעה ושמחה המלכה ואמרה תלך לשלום ותחזור לארצך בשלום וכי המלך אמר אלי לבו טוב עמך. ושמעתי איך הוא כתב מכתבים לדרך ואל האפיפיור שיחיה ולקחתי רשות ממנה והלכתי לביתי ואת כל האנוסים ביום ובלילה היו באים לביתי והיו מצטערים בעבור נסיעתי והבנים שלהם באו¹ לנישק את ידי לפני הנוצרים עד אשר נסעתי מסאנטירין והקבה היה גרמא שלא קבלו שום נזק בעדי לפני המלך ובכל מלכות פורטוגאל תהלה לאל. והמלך הוא טוב מאד והוא עושה קטטה עם המלשינים ואמר להם שלא ידברו יותר מאת האינבשידור יעשה מה שירצה. ואחרי כן מת בנו המלך ולא עושה שום אבלות עליו מפני שיראו שריו שאיננו מקפיד² בכך ואח"כ בא אלי לשון הערב ונתן אלי המכתבים והם כתובים בנייר כתיבה טובה מיד אנטוני קרנירי והוא כתב בתם לכבו דברים טובים וכבוד גדול בכתבים ההם. וגם כתב לנו בטאווילה כי נקבל שלש מאות דוק. ואמר לי לשון הערב נלך ונחזור שלום אל המלך אני ואתה ונקה רשות ממנו והמכתבים הם בידי עד שנלך לפני המלך ואז אתנם בפניו אליך וכן הלכנו אני והוא לפני המלך. וכעסתי על המלך ואמרתי איך האפיפיור כתב לי המכתבים בקלף ואתה מלך כתבת לי המכתבים בנייר ואני באתי ממזרח למערב בעבורך ובעבור עבודתך ואלו המכתבים אם הם בקלף ישארו עדות וזכרון בינינו ולבני בנים אחרינו וישמעו איך באתי למלכותך. והשיב לי המלך אין המנהג שלנו לכתוב בקלף ומנהג האפיפיור לכתוב בקלף ואני עשיתי לך כפי המנהג שלנו. ואמרתי למלך אם אני אקבל חן וחסד לפניך תכתבם לי פעם אחרת בקלף כי אני רוצה אותם יהיו לי לזכרון. והמלך השיב לי אנחנו עושים בעבור

¹ MS. בוואו.

² MS. מקפיד.

אשר נתתם בטאווילה בעד ה' דוק ואתם תלכו לדרככם בשלום כי יש לי עסקים לעת עתה. וכן ר' יצחק השומר הדלת בא אלי ולקח ממני מחילה ורוצה אכתוב לו כתב כי אמר שרצונו ללכת בירושלים וכתבתי בעדו לכל הקהילות יהיו בעזרתו לכל הדרך אשר יבא שם ונתתי לו מעות ובגדים ושלחתי אותו בשלום. ויהודה ואברהם הנז' לא בקשו ממני מחילה ולא דברו אתי והלכו להם ובכל הדרך אשר הלכו בה היו מדברים כנגדי ועמדו עליהם האנוסים בכל מקום אשר ידברו עתק היו רוצים לתת הכאות להם עד שבאו לארצם והלכו וברחו להם. ויהודה קורדיליאה בא לפני ושלחתי אותו לאנוס אחד רחוק מסאנטירין טו פרסאות בעבור יבא אלי ללוותי עד טאווילה בחיותי רחוק ונתתי ליוסף הקרדיליאה ט' דוק קודם שיסע עמד בסאנטירין ג' ימים בהחבא ממני והאנוסים הגידו לי שלא הלך ואחרי כן הלך במקום חפצו ולא ראיתיהו לעולם ונשאר אתי ר' יהודה פירנטי חזק זל ועמדנו בסנטירין כי בן המלך חולה ובא אלי שמועה ממקום בעל הסוס אשר קניתיהו ממנו איך הנוצרים ציירו דמותי והם מלעיגים על זה הציור:

ואחרי כן שמעו האנוסים במקום ההוא ועמדו על הנוצרים ונתנו להם מכות ואת הצורה לקחו מידם על כרחם ואחרי כן הדיינים מהמקום ההוא תפסו שנים אנוסים ושלחו אלי כתב מהמקום ההוא כי אחיה בעזרתם. ותכף ראותי הכתב הלכתי לפני המלך ואמרתי לו הייטב בעיניך כי נוצרים ממקום פלו ציירו דמותי ומלעיגין^[8] ממני וכי האנוסים קמו עליהם ולקחו מידם הציור ההוא והדיינים תפשו את האנוסים שנים מהם ועתה אראה ואקבל חן וחסד בעיניך תכתוב לדיינים שיוציאוהו ממאסור התפושים ההם. והמלך בזה השעה צווה שיכתבו זה הכתב ואמרתי לו לא אצא ממך עד שאקבל הכתב ההוא בידי וכתבו הכתב ההוא לפני המלך והתם המלך בפני הכתב ההוא והיה צוחק המלך ואמרתי לו אני רוצה מכבודך שתתן לי א' משרת ילך עם זה הכתב לפני האנוסים ויוציאו אותם וכן המלך נתן לי א' מעבדיו ושלחתי אותו עד שנים אנוסים ועם כתב המלך והלכו והוציאו אותם:

והמלך שאל אותי מאת הדגלים ואמר לי יש לך דגלים משובחים מה תרצה לעשות מהן והשבתי לו כי הם הסימן שלנו ביני ובין השבטים אם אלק בחייל¹ אוציא אותם בפניהם ואמר המלך טוב הדבר. ועוד שאלני אם אמת הדבר כי אתה אמרת בביתך² אם אתן לך המישפט שבוע שתוציא כל הגנבים מארצי והשבתי לו כן אני דברתי. ואמר לי מי הם אלו הגנבים ואמרתי לו אתה תכירם² כי הם עבדיך הישמעאלים כי זה מדתם ביום ישרתוך ובלילה הם גונבים החניות והמלך שחק וכל ישריו והמלך יודע כל זה בודאי. ואחרי כן יצאתי מלפניו ועמדתי שנים ימים בביתי וקראני החשמן אחיו מהמלך והלכתי אני ובעל לשון ערב אל בית החשמן ועשה אלי כבוד גדול ושאל אותי על ענין הדגלים^[9] על ענין הדרך

¹ So MS.² MS. תכירים

בגדים חדישים וחקרתי את הארגזות מהבגדים והנה חסר לי מהם ענינים רבים בגדי משי ולקחו מצנפ[ת] משי שהיתה שוה ב דוק ומצנפת אחרת לבנה היתה שוה ה דוק וענינים רבים חסרו אלי אשר לקחו הם ועמדו הם בקטטה עם אלדיקא ובלשון הרע זה אמר אתה לקחת וזה אמר אתה לקחת. וקניתי שנים עבדים שחורים עבד אחד בן עשרים והאחד בן חמיש עשרה שנה בעד הסוס הקטן. והגדול העבד היה ראוי וגבור לשרת אותי בכל דבר ואלדיקא המשומר היה מסדר כל הענינים ומצוה אל העבדים הכושיים ואם ילך אלדיקא מהבית יום אחד כל עניני היו הולכים נהפך כי הוא היה משגיח בהם. ואחרי כן שלח בעדי המלך והלכתי לפניו ואמר לי מה חשבת¹ בלבך לעשות ובאיוה דרך אתה רוצה ללכת כי אני רוצה ללכת בסנטירין. והשבתי אליו רצוני לחזור ברומא לפני האפיפיור ותכתוב אלי מכתבים יהיה עדות ביני וביניך לפני המלך יוסף אחי איך אני הגעתי אל מלכותך וכי תכתוב אלי כתב אחד בטחון לכל הנוצרים:

והשיב לי המלך אעשה כל אשר תרצה אליך וקרא אל אנטוני קרניירי הסופר שלו וצוה אותו לפני יכתוב לי שנים כתבים וכתב שלישי יכתוב לי בטאוילה שיתנו לי ז מאות דוק ואמר אלי המלך תבא אחרי בסנטירין ותקבל הכתבים ואשלח עמך אנשים ילוו אותך עד טאוילה. ואחרי כן יצאתי מלפני המלך ובאתי לביתי והמלך הלך ביום ההוא אל סנטירין והמלכה אשתו ויש להם² את בנה חולה והם הלכו לסנטירין מפני בניהם לראות את בניהם יתנו לו רפואה וביום אשר יולד זה הבן באלמרינ נתתי ז בגדים שלי לאנשים שבאו לבשריני זה אחר זה והיו שלשה ולכולם נתתי חליפות שמלות א טורקי זהב שלי היה שוה ל דוק ולאחר נתתי א גבאי² משי אדום חדש שוה ל דוק ולשלישי נתתי א טלסא משי שהבאתיה מארצי היתה שוה יותר מכל דוק. ואחר שהלכו הוא ואשתו ובנו בסנטירין עמדתי אחרי באלמרינ ז ימים ואחב נסעתי עם כל הכלים שלי והולכתי אם² בסנטירין בבית יפה קרוב אל הנהר ואלדיקא עושה כל עסקי הבית ובחזון ובסבת אשר הגענו בסנטירין עשו יהודים קטטה גדולה עם אלדיקא ואני ישן על מטתי. ואחרי כן עמדתי מן המטטה ופתחתי הדלת וקראתי ובא לפני אלדיקא והיה מדבר עמי מהיהודים ההם לשון הרע ושמעתי דבריו ואמר אלי איך הם מדברים כי אני סוגר הדלת עליהם ואחב בעסתי עם יהודה ואברהם היהודים ההם הרבה נפלא והם היו צועקים ומגדלים קולם עלי ורציתי להכות אותם. ואחרי כן לקחו הכלים אשר להם וגנבו אותם מובתי ויצאו להם מביתי ביום השבת ואני כנסתי בפנים על מטתי ולא הייתי יודע בזה כלל ושלחו לומר אלי כי אלדיקא מלישן ואינו מדבר דבר אמת ושלחתי לומר להם איך אני על הדרך ואין ברצוני משרתים יותר ועשיתי להם חיובי וקבלתי להם בטחון מאת המלך וכי כתב המלך בטאוילה יתבטל הערבות

¹ MS. חשבתי.² So MS.

האמנתי עליו ואותו אהבתי כי הוא בעל לשון וראיתיהו חכם גדול ושאל ממני דגל אחד כתוב בו עשרת¹ הדברות משני צדד[י]ן אותו אשר שלחה אלי הפיניורא מנאופילי תמא ושנים חותמות זהב משקל² שלהם חמישה ועשרים דוקאט זהב מלאות מכסף כתוב בהם שמות הקדש. וכן נתתי אליו הדגל והחותמות ההם והוא נדר אלי כי יחזור אלינו בחדש אדר עכפ וגדר להביא אותי א סוס לבן יפה וטוב שוה מאתים דוק עם כלי הכסף מהסוס למען אתנהו להאפיפור וגם להביא אלי שנים משכנות טובים וחומה להם סביב יהיו בידי לזכר מהקהל. ואני שאלתי ר יעקב הסופר שלי מאלדקא משומד אשר הוא יושב בביתי. והשיב אלי ר יעקב הסופר איך הוא בן טובים וכי הוא מתנחם ומתחרט על מעשיו הרעים וכי ברצונו לעשות תשובה ואמרתי לר יעקב איך אני לא האמנתי לדבריו וכי הוא דבר לי כי חטאתי עויתי פשעתי וברצוני התשובה והייתי מתיירא ממנו פן יגרום החטא ויגנוב אלי איזה דבר ואחר כי אמרתי לו³ כל זה מאמין בדבריך כי כנים דבריו. ואמר אלי ר יעקב הסופר אם ישב עמך הוא ישרת אותך ויהיה בעורך וילך עמך בכל הדרך אשר תדרוך בה ויחזור התשובות על ידיך כי אני יודע שהוא מבני טובים ואני ערב לך עליו כי הוא יעשה כל רצונך ולא יחטא. ואלדקא עומד בפנינו ולקה חמישה חומשי תורה והשביע אותו כמר יעקב הנז לעשות את כל זה ולהיות נאמן. ואחרי כן שלחתי ר יעקב הסופר אל ארצו הוא ומשרתיו ונשארו בביתי ה יהודים אשר באו בתחלה א בחור מפין שמו ר יצחק שומר הדלת. והשני שמו ר יוסף קורדיליאה זקן ורשע גמור כי בא להלשין לפני המלך ר אברהם בן זמור יצו כי הוא הורג בת נוצרים ולקחתי אותו בביתי והשבעתי אותו על התורה כי לא ידבר מזה הדבר כלל ועיקר ונתתי בידו הוצאות הבית כי שמתי אותו על זאת המשמרה ולקה ממני יותר מק דוקאט. אשר חסרנו⁴ עמו ורצה הזקן שלמה כהן ללחום עמו על המעות הנז החסרים ולא רציתי רק אמרתי לו תניחוו. והנז אשר היה עמי הוא זקן נכבד וראיתיהו נאמן ושמו ר אברהם פירנטי מאיסאפי כי שלחתיהו באיסופי וחזר אלי והביא אלי עשרה דוק נרות שעה והביא אלי גם כן ספרים הרבה ושופר גדול ועמד אתי בבית משרת לקנות העצים והיין והתרגנולות וכבשים וכל צרכי הבית עליו ושעורים אל הסוס. והשנים אחרים אשר הם יהודה ואברהם הם כמו דתן ואבירם ומראים עצמם חכמים וענוים ומליצים ביני ובין המלך ובין האנוסים ובידם הארגנות אשר לי הבגדים והארגנות אשר להם השולחנות והמטות והארגנו של הלחם וכי אני לא הנחתי אותם ולא עבבתי עמדי כי אם בעבור שהזקן שלמה כהן היה חרש ולא ישמע דברי כי אם לפעמים רבים אשר אדבר אליו ולכן העמדתי אותם לפני למען ידברו לפני המלך כי המלך לא רצה כי אמר אלי אינני שומע דבריו וכל הנוצרים והאנוסים אשר יבואו לפני אינם שומעים דברי הזקן. ולכן בחרתי בם ובטחתי בהם והלבשתי אותם מראשם ועד רגלם

¹ MS. עשרות. ² MS. השקל. ³ MS. לי, something missing? ⁴ Twice in MS.

ואחרי כן שלח המלך בעדי ואני לא הייתי בבית כי הלכתי אחרי הנחר אל דירה אחת ולא באתי עד הלילה ובא בעל לשון ערב לפני ואמר לי איך המלך קרא אותך זה היום גם זה לטוב וביום השני המלך שלח בעדי אלך אליו וכל פעם אשר ישלח בעדי המלך הוא שולח עבדיו ילוו אותי וישמרו אותי. וגם היה שולח הדיין שלו על סוסו גם כן ללוות אותי ובזה היום הלכתי לפני המלך ודבר עמי איך אני יש לי עסקים רבים לעשות ואין אני יכול לשלוח הספינות עמך למזרח לא בואת השנה ולא בשנה הבאה ואם תרצה ללכת אל ארצך תלך בשלום כי אני נותן אליך רשות ואני אברך אותך כל הימים כי באת¹ מארצך לעבוד אותי ולעזרתי ואני יכול לשלוח עמך הספינות מפני עסקים אשר לי לעשות פה במערב ואם תרצה תלך אל מלך קיסר ותניד לו את רצונך או אם תרצה ללכת ולחזור ברומא או אם תרצה ללכת בפִּיִן בחר לך את אשר תחפון וחרה לי עד מות את הדבר הזה. והשבתי למלך מפורטונאל ויש לי כעס גדול ואמרתי לו אתה נדרת לי לתת אלי הספינות ולשלוח א' בחדש ניסן ואיך אתה נתת לאיש אחר והשיב לי כי יש לו לעשות במערב הרבה ואמרתי למלך איך אני רוצה ללכת לפני מלך קיסר ואני הייתי כועס ובפני המלך שנים שרים אוהבי המלך וראיתי את פני המלך בעיני שחורים והביט אל אחד מהשרים שהיו עמו וחשבתי בלבי כי המלך כועס בזה הדבר ואמרתי למלך אין ברצוני ללכת לא אל הקיסר ולא בפִּיִן כי אם ברומא לפני האפיפיור ואמר אלי המלך ועושה² ותחשוב הדבר עד ה' ימים ויצאתי מפני המלך והלכתי לביתי:

והמלכה אשתו שלחה אלי ביום השני בעדי והלכתי אליה ויהודה עמי ודברה המלכה עמי ושאלה אלי איך רצונך טוב עם המלך אישי. והשבתי אליה איך המלך נדר אלי שיתן לי ה' ספינות ועתה נהפך עלי לאויב לא ידעתי מה היא הסבה וקראני אתמול לפני ואמר אלי תלך בארצך כי אין בדעתי וברצוני לתת אליך ספינות. והשיבה המלכה אלי איך אני יודעת בודאי איך המלך היה רוצה לסדר אליך הספינות מלאות מזרקי אש ואנשים מלומדי מלחמה והמלך שמע עליך כי אתה עשית אל הסופר שלו ברית מילה והחזרת האנוסים יהודים וגם אתה עושה עצות עם האנוסים כנגד המלך וכל שרי המלך ועבדיו מדברים למלך שלא יתן אליך דבר בעבור זה והמלך כעס מפני אלו הדברים. והשבתי למלכה גם זה לטוב לנו ולכם ואני לא באתי מארצי לעשות דבר כנגד המלך חלילה לי כי אני ראיתי לעבודתו ולתועלתו וכי ברצוני להזור ברומא לפני האפיפיור שיחיה. ואמרה המלכה אלי תעשה בטוב ולקחתני מאת המלכה רשות והלכתי לביתי. והבן אשר עשתה² המלכה מאת המלך הוא חולה במאד מאד ועמדתי בביתי ובאו אלי יהודים אחרים מפִּיִן היינו ר' יעקב הסופר ויש לו ה' מישרתים ועמדו בביתי להוצאותי חדש ימים הם וסוסייהם והם שכורים אוהבי יין. ור' יעקב הסופר הוא איש ראוי והנזירים היו משבחים אותו ואני

¹ MS. באתי.² So MS.

והיהודים הם עמי ועם אלדיקא בקטטה. והמלך קראני ארבעה פעמים בשני ימים על דבר האנוסים ואמר לי תהיה חכם מה תעשה עמם. ועוד אמר אלי איך זה הדבר כי אני שמעתי כי עשית ברית מילה אל הסופר שלי והשבתי לו אין זה אמת חס ושלום כי לא באתי לעשות אלו הדברים ולא תפתח אוניך למלשינים. ודברתי עם המלך ואני כעוס ואמרתי לו התשמע השקר ותאמין להם הזה פועל חכם כי תאמר לי עשית זה הדבר חלילה לי מעשות כדבר הזה כי לא באתי כי אם לעסוקי ולעבודתך. ואחרי כן שתק המלך מזה הדבר ודבר עמי על עניין הדרך והספינות. ואחרי כן יצאתי מלפני המלך ובאתי לביתי ועמדתי ד' ימים וקראני המלך לפניו ובפני יהודה ולשון ערב ואמר לי המלך אני שמח בך כי באת בעזרתי אבל אתה תחריב¹ מלכותי יען כי כל הנוצרים אומרים עליך כי אתה החזרת האנוסים יהודים וכל מי שיבא אל ביתך אנשים ונשים וטף מנשקים על ידיך ואם אתה על שולחנך כל בני האנוסים עומדים ומשתחים לפניך והשבתי למלך ואני כועס ואמרתי לו אני באתי ממזרח למערב לפניך והדלת מביתי פתוחה לכל אדם נוצרים ואנוסים ואין אני מכיר אותם מי הם הנוצרים ומי הם האנוסים ולא אוכל עשות דבר אחר כי אם ביתי פתוחה לכל עד שתוליכני לשלום ואתה תשמע לקול המלשינים ילשינו עליך דברים שאינו אמת וכל דבריהם שקר וכזב ואתה מאמין בם:

ואחרי כן המלך נתן לי ידו ואמר אלי תעשה לי זה החסד לא תניח שום אדם שינשק את ידיך והמלך נדר לי ה' ספינות בחדש ניסן עם ד' אלפים מזרקי אש גדולים וקטנים והאמנתי לדבריו ויצאתי ממנו ובאתי לביתי ועמדתי עד הלילה ובא אלי הסופר שהוא אשר עשה הברית מילה בהחבא וכי הוא מתחבא מפני המלך בדירת האנוסים ודבר עמי בזה הלילה וכעסתי עמו ואמרתי לו תראה מה גרמת עלינו תלך לך לירושלים ותצא מפני המלך פן ישרוף או יהרג אותך והלך מפני. וכי זה הסופר בא אלי בתחילה הנעתי לפני המלך ואמר לי איך הוא חלם בלילה איך הוא היה עושה ברית מילה ואמר לי תעשה עמי זה החסד ותעשה אלי הברית או תצוה לשלמה יעשהו אלי וכעסתי עמו ואמרתי לו לא תעשה זה הדבר בזה הזמן פן יהיה לך סכנה וגם לנו אם יודע הדבר הזה יאמרו אלי כי אני עשיתי ויעצתי אותו ואמרתי לו תעמוד על משמרתך לפני המלך עד שהקבץ יפתח הפתח והוא יודע מחשבות האדם והשמר לך שלא תעשה הדבר הזה בזה הזמן יען אתה ואני וכל האנוסים נחיה בסכנה גדולה * והלך מפני ועשה² בינו לבינו זה הפועל מברית והוא סופר ומכובד לפני המלך וידע המלך מפורטנאל וכל שריו וכל האנוסים והנוצרים והם יודעים כי הוא עשה³ ברית מילה וברח והלך לו הסופר ההוא והמלך והשרים וכל עבדיו אמרו איך אני * גרמתי שעשה⁴ זה הסופר הברית אף אם לא עשיתי לו הברית ההוא אני בעצמי:

גרמה MS. ⁴ עושה MS. ³ והולך מפני ועושה MS. ² תחרוב MS. ¹ ישעושה.

אמות ואעבדך בכל לבי לך ולכל סוסך ולכל אישר תצוני כן אעשה ולקח החומש על צוארו ונשבע בשבועה דאורייתא ועמד בביתי ויש לי סוס יפה וטוב יותר מכל סוסי המלך ואני רוכב הסוס והיהודים היו חלשים לא היו עושין לי דבר ואין כחם אלא בפיחם והם שואלים ממני כל היום שאלות ובקשות ואם היו הולכים עמי לפני המלך לא היו באים עמי כי אם לאחר יען יש להם יראה ומורד בלבבם ואין להם דרך ארץ ובעל לשון * ערב אמר לי כי אלו היהודים שבאו באחרונה אין להם דרך ארץ ואינם ראויים לכבודך ויש להם גאווה ולא יסירו הכובע מראשם לא בביתי ולא בבית המלך והגוים מדברים עליהם. ובעל לשון ערב מדבר עמי בכל יום איך הם בזויים מפני הגאווה ולא יוכלו שום אחד מהם לשאת מחרב² על כתפו כי אמרו חרפה היא לנו ונחמתי על המשרתים הראשונים כי הם היו נכבדים * בעבורי ולא אדרוך³ לפני המלך כי אם לכל אחד מהם היה חרבו על ירכו והכובע בידם תמיד והיו תמיד בימיני ובשמאלי. וכן אמרו אלי הדיינים מאת המלך כי גרשתי החברים הראשונים שהם טובים ולקחתי אלו נבזים ומאוסים והם נתנו אלי אלדיקא משומד בביתי ואלדיקא הוא איש חזק ובעל לשון יותר מהם ועמד בביתי ובכל יום היה עושה מלאכה בסוס ויצליח תחתיו ויאכילהו וירחצהו וישליך את צואת הסוס מתחתיו ועשה כל דבר בביתי ואם הלכו היהודים לקנות שום דבר בשוק הלך אלדיקא עם אותם המעות והיה מביא הכפל מהם ובכל יום הם בקטטה ומריבה עם אלדיקא ומביאים אלי⁴ לשון הרע ממנו ואמרתי להם לא אוכל לגרש אותו מביתי יען הוא מצליח ועשה לסוס כל מה שיצטרך לו וכן הוא עושה צורך הבית ואין אתם יכולים לעשות עסקיו ומעשיו אשר הוא עושה לי והיהודים גרמו לי הוצאות גדולות כי כל האנוסים והגוים אשר יביאו ממויור ומאיסאפ ומפיין היו באים בבית והיו אוכלים ושותים הם וסוסייהם שלהם בעדם ובעד חברתם⁵ זה מה שקבלתי מהיהודים ההם. וכן עשה קטטה עם האנוס המשרת בביתי⁶ והוא עושה כל עסקי הבית ובא עמי מטאוילה לשרתני יותר מהם ושפטו אלי עליו ודברו לי עתק היהודים ממנו עד שהוצאתיהו מביתי בעבורם והיהודים הנז באו מארצם בלי בטחון מאת המלך ונתפשו בבואם בטאוילה ונתנו ערבות בעד ד' מאות דוק אם לא ישלחו כתב המלך והדיין מטאוילה כתב בעבורם לפני המלך איך באו יהודים בלי בטחון. ואחרי כן קראני המלך והלכתי לפניו והיה עמי יהודה ובעל לשון ערב ושאל לי המלך איך היהודים באו אל ארצי בלי בטחון והשבתני אל המלך איך כתבתי אליהם שיבואו אלי ובאו בעבור לשרתני ואני רוצה מרום תפארתך תכתוב לדיין מטאוילה שיבטל הערבות אשר קבל מהם ותעשה להם למעני בטחון שיוכלו ללכת ולא יהיה להם נזק בטאוילה: וכן המלך צוה אל הסופר שלו שיכתוב לדיין שימחק הערבות אשר נתנו לו וילכו לבטח בחותם המלך ובזה היום הלכתי לביתי מבית המלך

¹ MS. אמר לי ערב אמר לי.

² So MS.

³ MS. ערב אדרוך.

⁴ MS. עלי.

⁵ MS. הכרתם.

⁶ MS. בביתי.

לשריו לא אמרתי לכם מיום אתמול כי תוציאו אותם בחיין ואז הוציאו אותם ובא לפני האנוסים התפוששים ההם: ואחרי כן קראני המלך לפניו בחדר המלכה והלכתי לפניו ואמר לי אני שמחתי כי באת לעזור לי וכי אתה באת כדי להחזיר האנוסים יהודים. ואני שמעתי איך האנוסים הם מתפללים עמך וקוראים בספרים שלך ביום ובלילה ואת עשית בית הבנסת להם: ואחר ששמעתי דברי המלך כעסתי עמו ואמרתי לו אני באתי ממזרח למערב בעד זה הדבר ולא באתי כי אם לגדל מלכותך ולהיות בעזרתך. והמלכים לא יפתחו אזניהם למלשינים. שאינם מדברים האמת וכל מה שדברו אתך הם דברי שקר ואינם אמתיים כלל. והמלך מפורטונאל אמר אלי אם זה הוא אמת לא תעשה כן יותר מהיום ולהבא אם תעשה לי עמי חסד ואחרי כן המלך נתרצה אתי בדברים טובים יען ראה אותי כעוס ודבר עמי על עניין הדרך ועל עניני מזרק אש הגדולים והקטנים ואמר לי כי הוא יתן אלי ד' טחנים בספינות נקה אותם אל ארצינו. ואחרי כן הלכתי לביתי בצאתי מלפני המלך:

ואחר כל אלה הדברים שלח הקיסר בעד אשתו אחות המלך מפורטונאל אנשים וסוסים ופרדות רבות לא יסופר מרוב ובא אינבאיישדור עמהם ובא אותו האנבאיישדור אל ביתי ודבר עמי ואמר לי איך שמעני הקיסר מעניני וגם הוא שמח בזה הדבר ומתאוה לראות את פניך הקיסר ועמד[תי] לפני האינבאיישדור ההוא כמו ב' שעות ואת אברהם ויהודה הנז מליצים ביני לבינו וגם בא הדוקאט מארצו אל אלמארין לפני המלך כי הוא קרובו ושלח המלך לקראתו אנשים רבים ואחרי אשר הגיע לפניו דבר המלך עמו בעד עסקי ובלילה השני בא לפני הדוקאט הנז כמתנכר הוא וד' משרתים ואני על השולחן ואחר שאכלתי כנסתי בפנים והוא לקח רשות ממני והלכו להם ואחר שנכנסתי בפנים באו לפני אנוסים והגידו לי איך הוא הדוקאט שהיה מתנכר ובא לראותי איך אני אוכל:

וביום השני נסעה המלכה והלכה לנשואיה אל הקיסר והמלך אחיה מלוח אותה והדוקט הולך עמו ועמם רבים ואני רכבתי על סוסי ובא עמי משומד אחד שכנס בדת ישמעאל ואחרי כן כנס בדת הנוצרים ואין אני יודע בו כל אלה ושמו היה אלדיק והוא מאיסאפי ובא עמי לפני הסוס והלכתי ללות המלכה אחות המלך ג' פרסאות ואחרי כן לקחתי רשות מאת המלך ומה[מ]לכה אחותו וחזרתי לביתי והנעתי בלילה: והמלך חזר ביום השני ואלדיקא משומד הנז הוא איש חזק ונכבד ופניו ראויים ואמרו לי היהודים מאלדיקא איך הוא משומד וכי הוא רשע: ואחרי כן קראתי בלילה אלדיקא הנז לפני ואני על מטתי ואמרתי אליו אני שמעתי עליך איך הלכת בדת ישמעאל ואחרי כן חזרת בדת הנוצרים ואני אאמין כך וברכריך כי תעמוד עמי ותשרתני ואתה הולך בכל בקר לדרכך ותצא מביתי והשיב לי אלדיקא אם תעשה חסד למען אהבת יש' ולא למעני כי אני הטאתי עויתי פשעתי ועשיתי רעות יותר ממה שאנשים דברו עלי אלא אני רוצה לשוב על ידיך ולחזור בתשובה ואשבע בתורת משה כי אני רוצה לשוב אם תקבל אותי וי' מקבל עבים ואני אעמוד בפניך עד אשר

יען היה להם דרך ארץ יותר ומריבה וקטטה גדולה היתה בין יהודה ואברהם מזימור הנז על המאכלות ועל המפתחות: ואחרי כן היו רואים איך המעות ומפתחותיהם ביד שלמה כהן ורוצים לקחת ממנו את המפתחות והלשינו על שלמה כהן ולא קבלתי אותם יען ראיתי אותו כמלאך אלהים: אחרי כן באו לפני האנוסים היותר גדולים ואמר[ו] להם דברים שלא כהוגן ובאו אלי האנוסים ואני על מטתי בלילה ואמרו לי האנוסים ההם תשלח שלמה כהן ילך לארצו ואנחנו נהיה בעזרתך ואלו היהודים יספיקו לך וישרתו אותך היטב ואם לא תעשה זה הדבר תדע כי לא נהיה בעזרתך. והשבתי להם לא אוכל לשלחו בזה הזמן עד אשר אחשוב ולקחתי מהם זמן ה' חדשים ימים ובא אלי דאגה וקדחת בעבור זה ולא ידע מאומה שלמה כהן בזה הדבר: אחרי כן הלכו האנוסים ההם לדרכם ואמרתי לשלמה כהן שיכתוב לי אל אִיסָאפִי אל ר' אברהם אבן זמירו וכן כתב ולקחתי הכתב בידי ואמרתי אל יהודה ואל אברהם הנז שיכתבו לי כל אחד מהם כתב אחד אל ר' אברהם אבן זמירו עשוי באופן טוב ואני אבדוק הכתבים שלכם ואם הם יהיו יותר טובים ודברים נכונים דברי חכמים יותר מהזקן אני אשלח הזקן ואקח אתכם ותשרתו אותי וכן כתבו וראיתי את כתבם וקראתי האנוסים אשר הלשינו הזקן להם. ואמרתי לאברהם הנז תקרא כל אלו הנז כתבים בלשון לעז לפני אלו הנכבדים האנוסים למען ישמעו וישפטו איזה הוא יותר טוב מכל הכתבים וכן עשה. וישפטו כל האנוסים כי כתב שלמה כהן יותר טוב משיני האחרים. ואחרי כן אמרתי לאנוסים הנז תדעו ותבינו כי שלחתי אני לזאת המצוה מאת המלך יוסף אחי ומיועציו ובאתי ממזרח למערב בעבור עבודת יתברך שמו ובעבור ישראל לקבצם מכל המקומות להביאם לארץ נושבת בירושלים עיר הקדש ובאתי ברומא לפני האפיפיור ויי שלח אלי את ר' דניאל מפיסא יותר טוב מכל היהודים אשר באיטליא ועשיר וסדר לי כל עסקי מאת האפיפיור וכל המכתבים הן מפיטריגואן וממלך פורטוגאל ויצאתי מרומא עם ר' דניאל ובאתי לביתו בפיסא ועמדתי עמו ז' חדשים עד אשר ראה לי ספינה גדולה. ונתן לי זה הזקן ואמר לי בעבור אהבתך אני נותן אליך זה הזקן הכהן ישרת אותך ויעמוד עמך בפורטוגל עד אשר המלך ישלח אותך בשלום אל ארצך ואחרי כן תשלחנהו אלי בשלום ואמרתי לאנוסים איך אעשה ואני יחיד וזה הזקן סופר שלי והוא ישרת אותי ומצווה מאת ר' דניאל כי הוא לא ילך לו עד אשר אבנם בספינות אראה איך המלך יעשה עמי ויגיד הכל לר' דניאל ולזאת הסיבה לא אוכל לשלוח אותו והוא זקן בן ע' שנה ודבריהם שקרים עליו וכל מה שידברו נגדו כדי לקבל המפתחות מהמעות ביד הזקן ואחרי כן הלכו לדרכם האנוסים ההם. ואחר כל אלה הדברים המלך תפס אנוסים בביתו ואינו אמת כי המלך לא שלח לתפסם כי אם שרי המלך ושמו אותם בבית הסוהר ואני כתבתי אל המלך בשעה שנתפשו ושלחתי אל המלך וכשמוע המלך צוה יוצאו האנוסים בחוץ ועמדו עד יום השני אחרי כן שלחתי אל המלך בכתב אחד שליח אחד ובאותה שעה שקבל המלך הכתב אמר

הלך אחר בן ציון ונתן לו שנים דוק מכיסו בלי ידיעתי¹ כי אין חשק שילכו להם. והייתי רוצה שיהיו עמי עד שאראה כל עסקי ואשלחם בכבוד גדול לעיני כל העם [ו]לא שמעו אלי ולא ראיתי לא בן ציון ולא טוביה לעולם. והלכנו בסנטיירין וחזר אלי דוד ובקש ממני מחילה וברכה מאת ה' ונתתי לו החותם זהב שלי ואמרתי לו איזה תרצה יותר או את החותם או עשרה דוק. ורצה בתחלה החותם זהב ונתתי אותו אליו בשבועה על תנאי אחר שנשבועתי אותו ודברתי אליו דברים הללו ישמור כל אשר ציויתי² אותו ואותו אהבתי מכל המשרתים ויהיה זה לעד ולסמון ביני וביניך כי אני רוצה שתהיה לי משרת כל ימי חיך יען ראיתי אותך ענו וירא אלקים ויש לך דרך ארץ יותר מכל המשרתים אשר היו לפני בדרך ברומא ואם היה שומע לקולי בפורטוגל והיה יושב עמי הייתי עושה כבוד גדול אליו לעיני כל ישראל והלך עמם בעצתם: ואמרתי לו אל יודעו חבירך כל אלו ונסע מאתי והלך לו והיה בידהם משלמה כהן מטאווילה עד סנטיירין יותר מל דוק כל אחד מהם: ואת האנוסים הגדולים באו אלי באלאמרין ואמרו לי תעשה חסד עמנו למען יי תשלח אלו המשרתים לדרכם כי אנחנו מתיראים מהם יראה גדולה פן ילשינו עלינו איזה דבר רע אל המלך ואין בהם יראת אלקים ואם לא חסו ולא רחמו עליך כל שכן עלינו יעשו פועל רע ואתה מטיב ועושה להם רצונם ומכבדים אותם כל הנוצרים והאנוסים בעד כבודך ולא יש בהם דרך ארץ. וגם הלכו לאוייב שלך דון מיקיל והתיעצו עמו ואין תאמין בהם כי ישבו עמך. הטוב והישר לך ולנו תניחם ללכת ולא תעכב אותם ואנחנו ניתן להם צדה לדרך למען ילכו להם ואנחנו שלמים מהם ויותר אנחנו מוכנים לעשות כל אשר תחפץ יותר מהם:

והישבתי להם היה ברצוני לעכב אותם ולהחזירם בבית הסוהר ואחר אשר דברתם אלי בואת השעה אניחם והנחתי אותם אם ירצו ללכת ילכו ואם ירצו לשבת ישבו. ולא אתן להם לא מחילה ולא רשות ואני אניח אותם יעשו כרצונם. והאנוסים הנז עשו להם [כבוד] מסאנטיירין ונתנו להם מעות והלכו להם בלשבונאה. וכן עשו להם בלשבונה כבוד גדול האנוסים ונתנו להם מחייתם ומעות ונסעו והלכו להם בים מבלי רשותי:

ואחרי נסעם ממני בחדש אדר רפ"ז באו לפני ה' יהודים מאיסאפי ומזימור וביום אשר הגיעו אלי אמר לי שלמה כהן שמור עצמך מאלו היהודים כי אני רואה אותם שהם רשעים ולא שמעתי לקולו. והאמנתי בס תום לבי והם גנבו דעתי ולקחתי להם בנדים חדישים וישמתי יוסף קורדיליאה על ההוצאה ושנים אחרים נתתי להם המפתחות מהארגנות מהבגדים והלבשתי אותם מלבושים חדישים מראשם ועד רגלם. ועומד יהודי מזימור ואברהם מאיסאפי מלצים ביני ובין המלך ובין הנוצרים ובין האנוסים והם חכמים בלשון הקדש ומבינים דברי ועמודו עמי בחג המצות ועשיתי הוצאות רבות וגדולות בעדם כי היו אוכל[ים] הרבה והיו רוצים דבר טוב והתחילו בלשון הרע ביניהם וישנאת חנם וקטטות יותר ממשרתים הראשונים

² צוותי. MS.¹ ידיעותי. MS.

ואחרי כן לא באתי אליך תמול. ועתה אם תרצה הנני לפניך. והשיב לי המלך אם תרצה כי אעשה שלום ביניך ובין דון מיקיל כי הוא משרת שלי והוא נאמן לפני ובעל סודי. והשבתי להמלך אין אני¹ רוצה שלום עם דון מיקיל לעולם. והשיב המלך מי תרצה יהיה ביני וביניך לסדר לך כל ענייך אשר תשאל והשבתי לו אני רוצה כל משרתיך קטן וגדול חוץ מדון מיקיל. ואז השיב לי המלך תכתוב בפני אלו השנים אחד גלה ואחד סופר וכולם נכבדים וקרא אותם בפניו ואמר אלי המלך תכתוב ותאמר להם כל מה שתחפון ממני כי אני לא אוכל לעמוד לפניכם בהיות שיש לי עסקים ואחרי כן אני אראה הכל והלכתי אני והם בחדר וכתבתי כל אשר רוצה מאת המלך ועמדתי אני והם מחצי היום עד הלילה ואני מתענה לך ימים ולילות והלכו בעד הנר וקשקשו בתפלות שלהם והם משתחווים לתפלות ואני עמדתי להתפלל שמע ישראל לפניהם עד שהשלמתי תפלת ערבית לפניהם ועמדתי על הכסא ביניהם וכתבו מעט ואמרו תחתום כתיבת ידיך וכתבתי שמי ושם אבותי² עד המלך דוד בן ישי. ולקחו הכתב בידיהם והלכנו אני והם לפני המלך ואמרתי למלך איך אני עיף ויגע בהיות כי אני מתענה ג' ימים והנני רוצה לחזור ללכת לביתי: ואז אמר לי המלך תלך בשלום וראה המלך המכתב ומספר המלכים עד המלך³ דוד בן ישי ואמר לי המלך כל אלו לך אבותיך והשבתי לו אבותי ואבות אבותי הם והלכתי לשלום וחזרתי לביתי: ואחך המשרתים שלי היינו טוביה ודוד בן ציון ביניהם שנאה חנם ולשון הרע ולא שמעו לקולי. וגם אל שלמה כהן ואני עושה להם את רצונם ובטלתי רצוני מפני רצונם. ואל בן ציון עשיתי לו כבוד על כל המשרתים בעד הצווי מר דניאל מפיוסה כי הוא אמר אלי רצוני שתהיה מופקד בידך וקראתי לבן ציון לפני ואמרתי לו ביני לבנינו הזהר שלא תישן אתה וטוביה במטה אחת כי ידעתי כי הוא איש בליעל והוא שותה יין הרבה וגם אתה לא תשתה הרבה פן יגרום החטא עליכם ותעשו דבר שלא כדין בביתי ודברתי לבן ציון את הדבר הזה ב' או ג' פעמים ולא שמע לקולי ובלילה אחת רציתי להכות אותו וצעק עלי וברח והלך⁴ בחוץ ממני והיה צועק עלי:

וביום השני הלך בסנטירין בלי רשותי ודבר אלי נבלים לפני האנוסים והגידו לי כל דבריו כי זה תרבות אנשים חטאים וסבלתי דבריהם ונחנתי אותם יעשו את רצונם מפני כבודי: ואחר מעשה שעשה טוביה את מעשיו הרעים עם השפחה עשה אגודה יחד הוא ודוד ובן ציון והלכו לדון מיקיל שנאה שלי והלשינו אותי אליו מאת אשר לא דברתי רק טוב ותמיד הם הולכים אליו בכל יום לדבר אתו רעות ממני. ודון מיקיל רשע גמור ומרגל אותם ובקשו מאת דון מיקיל יכתוב להם ויחתום בטבעת המלך כי יוכלו ללכת לבטח וכן עשה להם דון מיקיל לבלי ידיעתי ובלוי ידיעת שלמה כהן. ואחרי כן הלכו להם ושלמה כהן

¹ MS. איני.² MS. ואמרתי.³ MS. שהמלך.⁴ MS. והולך.

את כל אשר תבקש ואמרתי אלי¹ הערב הנזכר אני באתי אל המלך או אל דון מיקיל ואם יעמוד דון מיקיל לפני אני אהרונ אותו ואחר כך עשיתי קטטה גדולה ולא רציתי לכתוב והלכתי בביתי ומשרתי עמי ורצו משרתי המלך וסגור² עלינו הפתח ורציתי לשבר הדלת ופתחו לי ויצאתי אני ומשרתי והלכתי לביתי ועמדתי בבית רגע אחת ושלה בעדי המלך שנים משרתים. ואמרתי למשרתי המלך אין אני רוצה לבא בזה היום והלכו וחזרו שני האנשים אחרים לפני מאת המלך ואמרו המלך מצוה אותך כי תבא והשבתי להם תלכו לשלום כי איני רוצה לבא בשום פנים והלכו להם ואני רכבתי על סוסי ורכבו עמי שנים אנוסים והלכתי לשוט ומשרתי הנז לפני ואנחנו הרחקנו מהבית כמטחוי קשת והנה בא מאת המלך שלשה משרתים ואמרו תבא לפני המלך ואמרתי להם תלכו לשלום כי איני רוצה לבא בשום פנים ורכבתי והלכתי בשדה ועברתי נהר ואת משרתי המלך חזרו ועברנו אחר הנהר מהלך ד' מילין ועמדנו כמו שעה אחת וחצי וחזרנו בבית ואנחנו הגענו בבית ושנים שרים גדולים ובעל לשון הערב עמהם באו אלי לביתי³ ואמרו אלי אם תרצה לבא תבא לפנינו כי המלך רוצה לעשות כל מה שתרצה ואמרתי אל בעל לשון ערב תחזיר שלום אל המלך וגם אמרתי לשרים ההם אשר באו זה היום אין אני יכול לבא ולא אוכל לעמוד לפני המלך היום יען יש לי צער וקדחת וכל איברי חלוישים ואם המלך ירצה יקראני למחר אחר אבילתו אל החדר אשר הוא עומד עם המלכה ואבא ואדבר אליו והלכו מפני השרים הגדולים ההם ובבקר השני שלח בעדי המלך והלכתי לפניו ונכנסתי בחדרו והוא עם המלכה ובן ציון ובעל לשון הערב הם לפני ובהגיעי לפניו אמר לי המלך למה שלחת בערך שלוחים רבים אתמול⁴ ולעולם לא רצית לבא לפני; והשבתי לו אני באתי ממזרח למערב בעבור עבודתך ובעבור אהבתך ועברתי בארצות ישמעאלים בארץ אויבי ובאתי ברומאה⁵ עד אשר הגעתי לפניך ולא בקשתי מאתך לא כסף וזהב ולא אבנים טובות ומרגליות ולא באתי כי אם לגדל מלכותך ולא נתת אלי יום אחד שאשב עמך ואדבר אליך כל עשתונות לבי ובטלתי עצמי מארצי שנים רבים עד שהגעתי לפניך ואתה לא רצית לבטל יום אחד בעד עסקי לשימוע בקולי:

והמלך השיב לי תמחול לי בזה השעה כי יש לי עסקים רבים ולא יכולתי עשות דבר אחר מפני אהותי המלכה הנשאת אל הקיסר ואני צויתי תכתוב לפני השרים הללו ואשמע הכל והשבתי למלך אני אמרתי אליך אם יעמוד דון מיקיל לפני ואף אם הוא בפניך ביי נשבעתי ובחייך כי אני אהרונ אותו כי הוא אויב יי ואויב לך ואויב לי ורצה לעכב אותי ברומא מפני רצון אויבך הוא מבטלי רצונך והכעס אשר עבר עלי אתמול כי לא רציתי לבא היה בעד דון מיקיל כי הכעס מסלק הדעת וחשבתי לבא ולהרונ אותו ביום תמול

¹ MS. אלי.

² MS. וסגור.

³ MS. בביתי.

⁴ MS. מתמול.

⁵ So MS.

גם כן אם שמעת שיש ליהודים מלכים והשיב למלך כי יש עליהם ולהם מלכים והמשרתים אשר היו בפני היהודים וגם בעל לשון ערב שמעו כל אלה הדברים והם דברו לי הכל. ואחרי כן יצאתי מלפני המלך והמלכה¹ נקראים אחיו מאת המלך אלורשי שמו ואני הייתי בחצר ולא יצאתי עדיין ממנו והיו בפני המשרתים יהודים ודבר עמי והוא היה יותר נכבד מכל אחיו וקרא לשון ערב ובא לפניו והיה הוא התורגמן ביני לבינו ודבר עמי על עניין הדרך וענינים אחרים והשבתי לו אחיך המלך כל אשר יחפון הוא כן אלך וכן אעשה. ואח"כ הלכתי לביתי לחיים ולשלום ומיום אשר ראיתי המלך שתה מים ואחיו גם שותים מים ויושבים הם במלכותם גורתי והסכמתי בלבי שלא לשחות יין כי אם מים והסבה שאני באתי ממזרח למערב לאהבת יי ובעבור אהבת עמו ואהבת ארץ ישראל ואני בגלותי ולכן הסכמתי בלבי שלא לשחות יין ומיום אשר שתיתי המים ראיתי בעצמי אוכל בסעודה יותר מבראשונה בשולחני והמים ראיתי בתעניתו יותר טובים. ואת הסינורא אשר בנאפולי יש לה בת אחת בלישבוה ויש לה בן ובת והיא מתענה בכל יום והבנים שלה הם מתענים שני וחמישי והיא חשובה אי אפשר להאמר² והיא בעלת צדקה ובעלת גמילות חסדים כמו אמה תהיה ברוכה מאת יי וכל האנוסים היה מאמינים יי חוץ מאחד רופא שהיה עומד בלאנה בא לפני ודבר כנגד דתנו ועמדתי עליו להכות אותו וחזק בידי קרבלייאה אנוס מן טאווילה ואחרי כן נחם במעשיו:

והמלך שלח בעדי וטוביה ודוד ובן ציון עומדים עמי והלכתי לפניו והם בפני ונכנסתי בבית המלך בשלשה חדרים וכל החדרים מליאות אנשים ושרים גדולים ועמדנו בחדר השלישי ונכנסתי לפניו והמלך נעשה ראשו במסרק ובפני כמו ח' משרתים ואמרתי למלך תרצה שנדבר אני ואתה שעה והשיב לי אני מרוד ויש לי עסקים רבים מפני אחותי³ הנשואה אל מלך הקיסר ואני רוצה לסדר כל הענינים ואם תרצה תכתוב שאלתך שאתה מבקש ממני ואני אעזה שנים יעמדו לפניך ותכתוב לי כל שאלתך ובבקשתך וכל מה שתרצה. ואחרי כן הלך המלך מזה החדר ועמדתי כמו חצי שעה ובא לפני דון מיקיל ושנים אחרים ואמרו תבא ונכתוב אנחנו ואתה את כל שאלותיך ועליתי אני והם בחדר עליון ועשיתי קטטה ומריבה עם דון מיקיל ולא רציתי לכתוב לפניו דבר ונסעתי וחזרתי לביתי ועמדתי עד יום הב' והמלך שלח בעדי והלכתי אני וטוביה ודוד ובן ציון ונכנסנו מודלת אחרת במקום דירת המלך וקראו אותי על החדר אשר המלך יושב בו ולא ראיתי המלך ולא יש בחדר ההוא כי אם דון מיקיל וג' שרים גדולים ובעל לשון ערב וטוביה ודוד ובן ציון עומדים בחוץ מהחדר ובראותי דון מיקיל ולא ראיתי פני המלך אמרתי אל לשון ערב אין הוא המלך. והשיב אלי לשון ערב איך המלך נכנס לפני אשתו וישן עמה וצוה לנו לכתוב

¹ Lacuna?² So MS.³ MS. אחותו.

סביב סביב לו על השולחן. ויש לפני המלך ד' דיינים כל אחד מהם עם העין והיו מכים ומגרישים האנשים מפני המלך וכל הדיינים אשר במלכות המלך פורטוגאל המלך יתן להם עין אחד והוא הסימן מן המלך הטוב ואימת המלך על כל מלכותו. וביום ההוא בעת הסעודה ואני יושב בין האנשים ועשה סימן אלי המלך אלך¹ לפניו וכן הלכתי לפני המלך והיו לו שנים אנשים משרתים ובעל לשון ערב היה עמדי וקרא המלך מפורטוגאל אחד מן הדיינים ואמר לו תגרש האנשים אשר לפני החלון והם היו שרים גדולים ותעשה שהאינבשדור יהודי יעמוד בחלון ההוא ומשרתיו לפניו וכן עשו. וישבתי באותו מקום שסדר לי המלך והיו תוקעים בחצוצרות ובכל מיני עוגב מינים הרבה והמלך על השולחן ושלושה אחים של מלך היו באחורי השולחן ונתנו לו אשר ירחין בו ידיו היינו הקערה הגדולה והיתה מכסף והעלינה אשר בתוכה המים היה מזהב ועמדו שנים מאחיו והיו משתחווים לפני המלך והיו מניקים על² קצרות הכסף עד שרחין המלך את ידיו והאיש אשר היה רחין ידי המלך היה שותה המים בתחילה קודם שירחין המלך והחשמן אחיו מהמלך משתחוה לפניו ומנשק אחר רחיצתו הכלי אחר אחיו ועמדו על הסעודה. והשולחן ההוא יש בו כבש הרוג בלא שחיטה והם היו מסירין הבטן מהכבש ההוא והכבש היה שלם מראשו ועד כרעיו ושמו לו קרני זהב ושמוהו לפני המלך על השולחן והיה גם כן בשולחן ד' חזירים בלא שחיטה שלמים מראשם³ ועד סופם. והיה גם כן על השולחן עופות⁴ הרבה והיו מסירין הראשונים ונותנים לו לאכול האחרונים והמלך אוכל ואחיו גם כן אחורי השולחן הם אוכלים ונתנו למלך מים לשתות ושותה ונתנו ואחז אל אחיו מים לשתות ושותה וחזרו לאכול והם היו חותכים למלך מכל מין הבשר והיה אוכל מכל מעט. וכן היו נותנים לאחיו ויש לכל אחד מהם משרתים על השולחן ונתנו למלך פעם אחרת מים לשתות והמשרתים נתנו אחרי כן לאחיו גם כן לשתות מאת המים ושתו על שולחנם מים⁵ פעמים. ואחרי כן נתנו פירות שלימים לו לבדו ולאחיו לבדם:

ואחרי כן נתנו מיני מתוקים ענינים הרבה ואחז הסירו המפות והשולחן ועמד המלך על רגליו בשולחן והנלחים מברכים אותו ומשתחווים כל העם ואחז כנס המלך לפני המלכה אשתו ונכנסתי אני אחריו עם המשרתים שלי ועם בעל לשון ערב והשרים הגדולים נכנסו גם כן אחרי לפני המלכה ואת הקאפיטאנייה שהיו תפויש⁶ מאונדיאה הביאו אותו לפני המלך ביום ההוא ואני עומד לפני המלך ועמד הקאפיטאנייה בפני המלך ושאל אותו המלך בפני ואמר לו ארין אינדיא וקאליקוט אם יש יהודים שם. והשיב הקאפיטאנייה אל המלך יש יהודים רבים אשר לא יספרו מרוב בשינגולי רחוק מקאליקוט מהלך עשרה ימים ורבר למלך דברים נוראים נכבדים וגדולים מאת היהודים אשר הם בשינגולי. ושאל לו המלך

¹ So MS.

² מראשים MS.

³ עומות MS.

⁴ תפיש MS.

בארץ השחורים בארץ כוש בִּד מקומות ובני משה במקום אחר בנהר סמבטיון הם עומדים כי אם אלו שנים שבטים היינו שבט שמעון ושבט בנימין שהם עומדים בראש נהר נילוס והנהר הלבן אחריהם והם בין שני הנהרים והם ממעל למלכות שבא הם יבואו אלו השנים שבטים וישלחו אלינו, וגם אנחנו נשלח אליהם כי הם בארץ השחורים והם מגידים לנו כי שמעו ויודעים מהשבטים האחרים שהם קרובים אליהם ואנחנו ארצינו רחוקה בהיותנו בארץ המזרח, וכתבתי לו כל אלה הדברים ושלחתי למלך ההוא הכתב ההוא והלך השליח וגם י אברהם וזמורו והלך לפני המלך שִׁרְיָה כי שלח בעדו זה י אברהם איש גדול ויש לו כבוד גדול לפני נוצרים ומלכיהם ולפני כל הישמעאלים ומלכיהם, והמלך ההוא אמר לִרְ אברהם הנזכר כל אלה הדברים וחזר לִארצו י אברהם קודם ראש השנה שעברה רִפֹּז וכתב אלי מאִיסָאפִי כל אשר דבר אליו המלך מִן העם היוצאים מן המדבר והם אומרים כי הוא מדבר גדול כמו הים הגדול ואינם מכיר[י]ם בקצה המדבר ושמעו אלי בכל מלכות הישמעאלים היהודים אשר תחתם ונתנו אלי בפורטוגל ושלחו שלוחים אלי מן תלמיסאן וממסקס¹ ומפִּיִן וממקומות הרבה ומכל סביבותיה ומבִּהארָאן וממקומות רבים באו אלי כתבים רבים עד פורטוגל, והמלך בפורטוגל יש לו עבדים ישמעאלים ויש עליהם שר והוא דיון עומד על בית המלך יסדר כל עניניו והמלך צוה הדיין וכל עבדיו יהיו בעזרתי בכל דברי והיו העבדים הנז' היו אוכלים ושותים בביתי והיו כמו ה' עבדים והם הנגבים בלילה יגנבו וביום הם הולכים כמו מלאכים ובאו אלי אנוסים מן הגדולים ואמרו לי כי הם ראו בשמים ארבעה דגלים ועמדו אנשים רבים נוצרים וגלחים ואנוסים והגידו לי ולשלמה כהן זה הדבר, והבנים הקטנים בני ארבעה שנים מן האנוסים מתענים שני וחמישי שני בצניעות ומקוים ישועות יי, ואני אמרתי להם בטחו ביי ועשו טוב כי קרוב יום יי הגדול והנורא ועשיתי ביניהם שלום בכל מקום אשר הדרכתי בו ושמעו לקולי, ויש מהם אנוסים אנשים חזקים בעלי מלחמה וחכמים במזרקי אש ואומנים וראיתי אותם יוֹתֵר חזקים וטובים מכל היהודים אשר ראיתי עד הנה, ובא אלי בעל לשון ערב אל ביתי ואמר אלי איך המלך יש לו חנה גדולה ויום שמחה גדולה בלבו והם מסדרים לו השולחן מחוץ ואם ייטיב בעיניך תבא עמי זה היום לפני המלך ואם יראך² המלך לפניו ישמח לבו וכן הלכתי בבית המלך והם מתקנים השולחן וענינים אי אפשר אדם לדבר וכל הקערות גדולות וקטנות היו מכסף והכלי הגדול אשר ישתה בו *מים היה³ מזהב, והמלך יצא הוא⁴ ואחיו מתפללות שלהם ועמד על שולחנו והדירה מלאה שרים ארבעה חדרים מליאות ובחוץ מלא יבואו לראות המלך איך יאכל וכל השרים אשר הם עומדים לפני המלך כל אחד מהם הכובע בידו והבחורים מבן עשרה שנים ומעלה בני השרים עומדים לפני המלך כל אחד מהם על ארכובה⁵ אחת ומשתחוים

¹ So MS. ² MS. ייראך. ³ MS. מצד היא. See p. 182, l. 10. ⁴ MS. היא.

⁵ MS. ארכיבה.

לי מאתים דוק. ואחרי כן בא שר גדול אחד והוא מזרע המלכים מן אורמוס מן אינדיאה קרוב למדבר חבור וסיבת ביאתו לפני המלך הוא כי הקאפיטאני* התפוש הרג¹ אחיו ולקח את כל הממון שלו והשר ההוא ישמעאלי וכבד אותו המלך וישאל אליו ממני ואמר אם יש לכם ידיעה במדבר חבור, והשיב למלך כן וכי במדבר חבור יש יהודים רבים ועשירים ובעלי מקנה ויש להם מלך בזה הזמן ושמו המלך יוסף ויש לו ע' זקנים וכי היהודים מארצנו מספרים לנו דברים גדולים במדבר חבור ודבר למלך דברים אי אפשר לספרם בפני כל שריו והיו האנוסים לפני המלך ובאו לפני האנוסים ההם ודברו אלי כל אלה הרברים ובכל יום יבואו אלי עבדי המלך בעלי חצוצרות וכל מיני עונב לתקוע בביתו כדי לקבל מעות ויבואו מנגנים מכל המקומות אל ביתי ורדפו אחרי מטאוילה מנגנים רבים באו עמדי לפני המלך ועמדו בביתי כל הזמן אשר עמדתי לפניו ועמדו ואכלו על שולחני והיו מנגנים ביום ובלילה ויבואו קודם עמוד השחר לאחר הבית לתקוע וישוררו בקולות גדולות כדי לקבל מעות. ובא אלי יוסף קורדיליאה ונתן לי כתב אחד כתוב בלשון ערב מן המלך אשר הוא במערב אחר מלכות פיץ כי הוא קצה העולם ולא יש מלכות אחריו כי אם מדברות ויש להם שכנים ערבים ישמעאלים בעלי משכנות בזה המדבר. והמלך ההוא ישמעאלי הוא מבני הנביא שלהם ושמו שרף והמלכות אשר תחתיו הוא גדול על האחרים והרג את המלכים הראשונים ומלך זה שרף תחתיו הוא מלך חזק וחכם וכי יש תחת מלכותו יהודים שוכנים בהר גדול שם ההר אסום² והוא בקצה העולם והיהודים ההם אשר הם תחת מלכותו הם זורעים וקוצרים ורובם עניים והם חזקים ובא לפני אחד מהן כהן ולבו כלב הארי איננו ביהודים אשר הם עומדים תחת מלכות ישמעאל: והכתב ההוא אמר איך אני שמעתי עליך כי באת למלך פורטוגאל מן השבטים אם יש לך שמיעה מזה העם אשר יצאו במדבר אשר ביני ובין השחורים כי הם לקחו עלינו כל הערביים השוכנים במדבר הם ונשיהם ומקניהם וטפם וכל אשר להם. ולא חזר אחד מהם מאותם שלקחו ולא ידענו אם הרגו אותם או מה עשו מהם והפליט מהם אשר ברח בא לפני והגיד לי הדבר הזה ושלחתי יהודים ילכו לראות ולא חזרו ואנחנו תמהים מזה העם וכתבתי אליך כל זה:

בחסדך תגיד לי ותכתוב בארצות את כל אשר אתה יודע בודאי ולא תסתיר אלי מאומה וממקומך ומכל השבטים הכל תודיעני. ואחר שהגיע בידי הכתב ההוא קראתי אל בעל לשון ערב המליץ ביני ובין המלך וקוראה אותה לפני והבנתי כל אשר בתוכה. והשבתי לו כתב אשר כתב לשון ערב הנז ואמרתי לו איך אני ממדבר חבור וכי יש יהודים כמו שלישים רבוא יוסף יי עליהם³ כהם אלף פעמים והם מבני ראובן ובני גד וחצי שבט מנשה והמלך יוסף אחי הוא מלך עליהם ואני שר צבא על המלחמה והט' שבטים אחרים וחצי הם

¹ MS. התפיט הורג.² So MS.³ MS. עליהם.

על שבט ראובן וגד וחצי מנשה במדבר חבור ויש ט' שבטים וחצי בארץ כוש ומלכים עליהם והיותר קרוב אלינו הם שנים שבטים והם שבט שמעון ושבט בנימין והם על נהר נילוס ממעל למלכות שבא והם עומדים בין שני נהרים הנזר הלבן והנהר השחור והוא נילוס וארצם ארץ טובה ורחבה ויש להם מלך ושמו ברוך בן מלך יפת ויש לו ד' בנים הגדול שמו סעדיה והשני שמו אברהם והשלישי שמו חטר והרביעי שמו משה והם כמו אנו במדבר חבור שלשים רבוא ואנחנו והם בעצה אחת:

ואחרי כן דבר לי הדיין ההוא אם תרצה לכתוב לי כתב אל המלך פִּסִּי ואמרתי לו אין לי צורך מכתב רק תאמר לו בלשונך כל זה ותחזיר לו מצדי אלף שלומות ותאמר לו שהיהודים אשר הם תחת ממשלתו יהיו מופקדים אליו ויכבד אותם וזה התחלת השלום ביננו ובינו ובין זרענו ובין זרעו. ואחרי כן שאלני הדיין ההוא איך יש לנו יהודים במערב בכל המלכויות איך יהיה בהם אתם תרצו¹ לבא במערב בעבורם או איך יהיה דברכם עליכם והשבתי לו כי אנחנו בתחלה נקח ארץ ישראל וסביבותיה ואחרי כן יצאו שרי הצבא על המערב ועל מזרח לקבץ נדחי ישראל ומוי שיהיה חכם ממלכי ישמעאלים ישא היהודים שהם תחת מלכותו ויביאם לירושלים ויהיה לו כבוד גדול על כל מלכי הישמעאלים וכל המלכויות יתן השם למלך ירושלים. ושאל אלי הדיין ההוא כי היהודים אשר בִּפְיִן וסביבותיה וגם הישמעאלים הם אומרים איך אתה נביא או משיח והשבתי לו חס ושלום כי אני חוטא לאלהים יותר מאחד מהם ואני הורג נפשות רבות וביום אחד הרגתי מהאויבים מן נפשות ואיניני² לא חכם ולא מקובל ולא נביא ולא בן נביא רק אני שר הצבא ובן המלך שלמה מורע דוד בן ישי ואחי המלך יוסף מולך על שלשים רבוא במדבר חבור וגם כל האנוסים שהם תחת מלכות פורטוגאל וגם כל היהודים שהם באיטליא בכל המקומות שעברתי בה חיטבו עלי שאני חכם או מקובל או נביא או בן נביא ואמרתי להם הו' כי אני חוטא וכי אני איש מלחמה מנעורי ועד עתה:

ואחרי כן חלה פני הדיין ההוא אכתוב ליהודים מִפִּיךָ ולך אברהם בן זימור מאִיסֶאפִי וכן כתבתי אליהם ונתתי אליו המכתבים ההם והלך לדרבו לשלום: ובא הקאפיטאניאִה מאִינדיאִה אשר הוא גדול על הספינות מהמלך ועמד באִינדיאִה מזמן המלך עמנואל הזקן מפורטוגאל ועד עתה ותפש אותו המלך בעבור חשבון הספינות ושם אותו בדירה מדידות המלך ואם אלך מביתי לפני המלך היה עומד בחלון לראות אותי והיה שואל אל משרתי המלך ממני והנידו לו דבריי ועסקי עם המלך ויש לי סוס יפה וטוב קנו אותו אלי מאה דוק מבלי הכלים אשר לו. והקאפיטניאִה התפוש³ ההוא חשק בסוס ושלה לומר לי אם ארצה למכור אותו בעד מאה דוקאט והשבתי לשלוחיו אשר באו אלי כי לא אמכרנו אף אם יתן

¹ MS. תרצה. ² So MS. ³ MS. התפיש.

מאת השער אשר לה בראשה וצויתי השפחה החיא והשבעתיה כי היא לא תעשה רעה בלתי ידיעתי בעבור תהיה כשרה בבית ואם היא רוצה להיות לאיש אני אתננו אליה ואשים אותה חפזית אם תשמע¹ לקולי. והמלך שמע את דברי ואמר אלי עשית דבר טוב ובכל מלכות פורטוגאל יש ישמעאלים הרבה יען היה להם רעב גדול ומנפה גדולה בארץ המערב ומתו רובם מהרעב ומכרו בניהם ובנותיהם למלכות פורטוגאל להחיות את נפשם והרעב ההוא זה ה' שנים והיה הרעב ההוא על הישמעאלים במזרח ובמערב ובכל הדרך אשר הלכתי בה מן בתי מהמדבר עד מערב ראיתי בעיני וזאת השפחה אשר קניתי² היתה אחת מהנה. ואחר כן חזרתי לביתי וטוביה הרשע הלך ונתן אל השפחה כושית הבגדים לרחוץ לנו כדי שתרחצם ולקח טוביה החלוק שלי החדשה שטוה יותר מוד דוקאט ונתן אותה לשפחה שחורה לרחוץ ואחר שקבל הסדינין והבגדים שלי טוביה אמר אלי איך החלוק שלי נפלה מאת השפחה השחורה וגם בא אלי הוא והשפחה שחורה והיא מתחנית אלי ואמרתי אליה תלכי בשלום. ואחז באו הנשים ואמרו אלי כי טוביה נתן אל השפחה שחורה החלוק שלי בעבור שהוא נוהג עמה: ואחרי כן בא לפני שר גדול ישמעאלי מהמלך והוא דיין המלך פיס' כי מלך פיס' שלח אותו אל המלך מפורטוגאל והוא איש נכבד ואוהב היהודים ושם האדון מעיר ובא אלי זה הדיין אל בתי ויש לו עשרה משרתים כי מלך פיס' שמע עלי וצוה האיש הזה ילך בתחלה אל מלך פורטוגאל ואחרי כן יבא לראות אותי וכי הוא נתן אלי כתבים מאת היהודים מפיסי ומאת ר' אברהם בן זימור מאיסאפי³ כי היהודים אוהבים אותו ונתן אלי כתב שלישי הדיין הנז' מאת הקאפיטנייה מטאנ[ג]יר. ואחרי כן שאל אלי הדיין הנזכר מן ארצי ואם יש יהודים רבים בארצי והשבתי כי הוא מדבר חבור ויש בארצי שלשים רבוא יהודים והמלך יוסף אחי הוא מולך עליהם ולו ע' זקנים יועצים ויש לו שרים רבים ואני שר הצבא על הדרכים ועל המלחמה. ואמר אלי הדיין ההוא מה אתה תבקש מזה המלכות כי באת ממזרח למערב והשבתי לו כי אנחנו מנעורינו על המלחמה והמלחמה שלנו היא בביף וברומח ובקשת ואנחנו נרצה ללכת בעה' בירושלים ולקחת כל ארץ ישראל מיד הישמעאלים כי הגיע הקץ והישועה ואני באתי לבקש אומנים חכמים ידעו לעשות כלי מישחת ומורקי איש יבואו בארצי לעשותם וילמדו אל אנשי המלחמה שלנו. ותמה מאד הדיין ההוא על זה הדבר ואמר אלי אנחנו מאמינים כי המלכות תחזור לכם בזה הזמן ואם תחזור אליכם מה תעשו עמנו חסד ואמרתי לו כן נעשה עמכם חסד לכל מי שיעשה חסד עם ישראל שהם בגלות תחת מלכות ישמעאל ומלכות אדום. ואמרתי לדיין גם כן אתם מאמינים כי תחזור אלינו מלכות ארץ ישמעאל והשיב אלי כן בכל העולם מאמינים. ואמרתי לו איך אנחנו מלכים ואבותינו מלכים מן הורבן בית המקדש עד זה היום במדבר הבור ואנחנו מלכים⁴

¹ ישמע. MS.

² So MS.

³ MS. ומלכי.

בביתי והשיב אלי טוביה המאמי עויתי פשעתי ואני שכור וישוגג מהיין. ואחרי כן אמרתי לו תעשה לי מכתב בקנס כי אתה תשב עמי שנה תמימה ואני אתן אליך זאת השפחה לאשה ואתן לך ואליה כל הבגדים ותהיו לי על הבית שומרים. והשיב לי טוביה אני לא אוכל עשות הדבר הזה אם לא תתן לי לפחות חמישים דוקאט למען אשלחם לבני באיטליא. וכעסתי עליו ואמרתי לו לך לישן במטתך והלך. והבית שלי אשר המשרתים בו יש בו כמו עשרה אנשים ישנים בין במטות ובין בארץ ולא יכולתי לדבר עמו משוב ועד רע מפני בושת האנשים אשר הם בביתי. ואחרי כן אמרתי לשפחה אני גיירתי אותך והחזרתך יהודית ועשית הרע בעיני יי ובעיני ועברת על מצות יי ועל מצותי והשיבה השפחה כי זה הלילה שלישיית אשר טוביה בא עליה על מטתה ושם החרב על צוורה. ובא אלי על כרחי ולא ברצוני. ואמרתי אליה למה לא קראת¹ אותי ואחרי כן אמרתי לה לבי למטתך ותישן והלכה לה ועמדתי אני במטתי עד עמוד השחר וקמתי וקראתי לכן ציון ואל השפחה ואמרתי תלכי עם בן ציון בסנטירין אל אדוניך הראשון. והנה היא בכתה לפני ולא קבלתי לקולה ולא שמעתי אליה ואמרתי לה תלכי והלכה לה עם בן ציון אל בית אדוניה הזקן הראשון והזקן בא אלי ודבר עמי ואמר למה עזבת השפחה והיא חזרה יהודית ורצ[ת]ה לעמוד עמי והשבתי אל הזקן האנוס הנזכר בהיות כי היא עברה על מצותי ועשתה נבלה בביתי דברים אשר לא יעשו ולכן איני רוצה בה ואני שואל מאתך שתתן לי המעות אשר נתתי לך עליה ושתלך וכן הלך מפני האנוס ההוא ולא נתן אלי המעות אשר נתתי לו בעד השפחה. והלך הזקן ההוא במדינת איבירא בעבור כי הוא שמע איך המלך נתן לי רשות שאחזור ברומא כדי שלא לתת אלי המעות ועמד שם באיבירא יותר מא' חדש ולא קבלתי ממנו כי אם התחורה אשר נתתי אל בעל לשון ערב ומעט מעות ולא כולם יען כי הוא איש בליעל וכל זה גרם לי טוביה האופה הרשע. ובעל לשון ערב בא אל ביתי קודם שאחזור השפחה ההיא אל אדוניה וראה את השפחה בביתי ושאל אלי למה היא זאת השפחה בביתך ואמרתי לו כי היא שפחה קניתיה ואחר כך שאל אל השפחה ודבר עמה דברים הרבה בלשון ערב וגם בלשון לעז ואמרה אליו השפחה איך קונה אותי האינבאשדור והחזירני יהודית. ואחר כך שאל בעל לשון ערב אלי ואמר האמת כי החזרת אותה יהודית ואמרתי אליו כן הוא והלך מפני והניד למלך פורטוגאל הכל. והמלך שלח בעדי והלכתי לפניו² ואמר אלי דברים הרבה ושואל אותי מן השפחה ואמר אלי אני שמעתי כי קנית השפחה והחזרת אותה יהודית והשבתי אל המלך כן הוא כאשר דברת כי אני קניתי אותה יען היתה ישמעאלית והחזרתיה יהודית ואז אמר אלי המלך איך חזרת אותה יהודית ואמרתי אליו שלחתי שלמה בהן הזקן וישנים משרתים שלי עם השפחה אל הנהר והזקן שלמה כנס עם השפחה במים וישטפה וטבלה במים ופעמים כולה ואחרי שבאו אל הבית צויתי אותה תחתוך² הצפורן אשר עליה ומעט

¹ קראתי. MS.² תחתון. MS.

כל מי שיבא לפני ואלי מארין מרחק אל הבית. ואחר כן דבר אלי טוביה האופה יום אחר יום תקנה לנו שפחה תהיה לעזרתי בתבשילין ותרחון הבגדים ותהיה משמרת¹ כל כלי הבית והישבו לי רחיצת הבגדים בכל שבוע חצי פרח יוציא שלמה הכהן הזקן ועל המים אשר ישתו בבית חצי פרח אחד מכלי המים אשר ישתו הסוסים: ואח"כ בא לפני אנוס אחד זקן ואמר אלי יש לי שפחה אחת ישמעאלית ואני רוצה למוכרה. ואמרתי לאנוס תביאה לפני מחר כי אני רוצה לראותה אותה וכן בא האנוס עם השפחה ביום השני וראיתי השפחה והיא בחורה יופת תואר ויפת מראה והיא יודעת לשון ערב ודברתי עמה בפני האנוס ואמרתי להשפחה² תרצי אקנה אותך ותחזירי יהודית ואמרה אלי כן אעשה ואח"כ פרעתי לאנוס ארבעים דוק וחזר לביתו האנוס מסאנטיין³ והשפחה עמדה בביתי עד הלילה. וכן הלכו וחזרו וקראתי לפני אנוסה אחת נכבדת תכיר ותדע לשון ערבי ואמרתי לאנוסה ההיא תקצין את השער שלה ואת צפרניה. וגם קראתי לאנוסה לטוביה ולדוד הרומאני משרתי ואמרתי להם אני לקחתי זאת השפחה למען תהיה לכל עסקי הבית והזהרו שלא יגע אחד מכם בהשפחה הזאת לדבר זנות ומוי הוא מכם אשר שמע לקולי אני רוצה לתת לו זאת השפחה לאשה אחר שלישים יום כי אני גיירתי אותה ולא יהיה בביתי זנות. וכן צויתי השפחה ואמרתי לה תראי והשמרי שלא יגע אדם עליך ואם אראה בעיני שום דבר רע שתעשה בביתי אני אהרוג אותך ולכן תהיה נכבדת בביתי ואני אתן אליך איש מהמשרתים שלי ותהיה חפשיית ונתתי לה החדר מבפנים והחדר שלי באמצע והחדר של המשרתים בחוץ: ואחרי כן עשתה ועמדה ה' ימים עוזרת לטוביה האופה בתבשילין ועושה כל עסקי הבית ורוחצת בגדים ושואבת מים ואני אחרי הסעודה הייתי הולך * לחדר לישן⁴ מפני רוב העם והמשרתים שלי היו מאריכים בסעודה עד ששה שעות בלילה. ואחר הסעודה יקום טוביה וישחוט התרנגולות הוא והשפחה עד חצי הלילה למרט התרנגולות מנוצתם והיה מצחק עמה וזה טוביה שכור גדול בכל לילה ואני שומע במטתי כל⁵ דבריהם אבל איני יודע מה ידברו. ואחרי כן קראתי לטוביה שילך לישן במטתו וגם קראתי לשפחה וקללתיה ואמרתי לה תלכי לישן. ועבר טוביה לפני בחדר שלי כשהיה הולך לישן ואני הייתי מראה להם כאלו הייתי יושן ואחרי כן חזר טוביה על השפחה על מטתו⁶ ובעל השפחה ואני שומע⁶ וקמתי אני בלאט ממטתי ועמדתי על הכסא באמצע הבית וקראתי לטוביה והוא רוכב על השפחה וגם קראתי לשפחה והיא אומרת לא הנחני טוביה לקום מפני שהוא עלי ואני קראתי לטוביה בקול גדול ואמרתי לו תבא לפני ואם לא תבא אני אלך להרוג אותך. ואחרי כן בא טוביה לפני ואין עליו כי אם חלוק אחד והשפחה חלוק אחד ואמרתי לטוביה מה המעשים אשר עשית בביתי ואני צויתי אתכם השמרו עלי לעשות הדבר הרע וזנות

מטתי. MS. ⁵ על. MS. ⁴ לראות ליישן. MS. ³ So MS. ² משומרת. MS. ¹

⁶ שמוע. MS.

למלך כטוב וגם אמרתי למלך הבקשת¹ המלך יוסף אחי מן מלכותו שואל ממך על ענין האומנים על כלי מושחית ודון מיקיל מדבר כנגדי ולא קבל המלך דבר מדבריו והמלך שמח שמחה גדולה מדבריו ולבו היה טוב עמי ואמר המלך מאת יי יצא הדבר ואני מתרצה בזה הדבר וזאת תהיה בקשתי ויטיב¹ הדבר בעיניו ובעיני כל שריו:

ואחרי כן אמר המלך אלי תחזור מן סנטירין אל אלמארין שהוא מקום קרוב אלי וצוה המלך אל השר הזקן יסדר לי בית קרוב לבית המלך וכן עשה הזקן סדר לי בית גדול ובוה היום אשר אני מדבר לפני המלך שאל המלך אלי ואמר לי אתה תכיר דון מיקיל והשבתי אליו כי אני מכיר והוא עומד לפני ברומא לפני האפיפיור שנה תמימה. ואחרי כן אמר המלך אלי תראה ותביט שמו שהוא בפני הוא דון מיקיל. ואחרי כן הבטתי אליו והרגשתי וידעתי והכרתי אותו ואמרתי לו דברים קשים לפני המלך. והשבתי למלך לא ידעתי כי הוא דון מיקיל עד עתה יען היה מתנכר ואמרתי למלך אם תעשה הטוב והישר בעיני יי ובעיני המלך יוסף אחי ובעיני האפיפיור לא יהיה עומד ביני וביניך דון מיקיל יען כי הוא אויב ליי ולך וכי אני באתי ממזרח למערב בעבור אהבתך וכי דון מיקיל רוצה לעכב אותי ברומא למען לא אבא לפניך וכעסתי עליו ברומא ורציתי להרגו בחרב שלו מפני שהוא עבד לך ורצה לעכבני שלא אבא. ואחרי כן נתבייש דון מיקיל בושה גדולה לפני המלך ולפני כל השרים והמלך אמר לי לא תקח על לבך כעס על זה כי אני רוצה לעשות לך כל אשר דברת ותלך בפעם זאת אל ביתיך¹ עד אשר אקרא אותך לפני ונדבר על כל עסקיך. ואחרי כן יצאתי מבית המלך ושלחתי כל אשר בביתי ממטות ומסדינין ומכל כלי הבית מסאנטירין אל הבית אשר סדרו לי באלמרין קרוב לבית המלך. וגם שלחתי אל בעל בית הסוהר יוציא בחוץ טוביה ודוד הרומאני משרתי וכן יצאו² ובאו לביתי בפני ומכרו הבגדים שלהם אל אלמארין מקום אשר עמד שם המלך ואמרתי להם תשובו מדרככם הרעים ותשובו בפני והשרתו אותי ותהיו נכבדים ותשמעו לקולי ואתם באתם עמי מארצכם אל ארץ רחוקה ולא רציתי לעשות לכם צער ורעה כי אם אכבד אתכם וישמעו כל בני עמנו הכבוד אשר אכבד אתכם. והמלך שאל אותי במעשיהם הרעים והשבתי למלך כי הם בחורים ומחשבתם טובה ואני אהב אותם. וגם אמרתי להם מה רצונכם לעמוד עמי או אם תלכו והשיבו אלי תתן רשות נלך לארצינו ולא נעמוד עמך והשבתי להם [לא] אתן לכם רשות בשום פנים:

ואחרי כן נתתי להם מעות ובגדים ועמדו אתי כמו עשרה ימים והם עומדים ברשעתם בקטטה ביניהם ואנחנו בבית שסדר לנו המלך. והבית מלא אנשים נוצרים ואנוסים מבקר ועד ערב בכל יום ושולחן ערוך להם בבקר וצהרים ובערב והוצאות גדולות בערב ובעד

¹ So MS.² MS. יוצאו.

וגדול ואחרי כן ידע טוביה הרשע איך הדיינים באים אל ביתי והוא קרא המשרת שלי דוד רומאני וברחו שניהם בסנטרין ועברו הנהר ואחרי כן באו הדיינים לפני וכל הנוצרים והאנוסים היו מדברים על טוביה ועל שלשתם רעה ואומרים כי הם עושים כנגד הדון. ואחרי אמרתי לדיין הגדול שישלח משרתיו וירדפו אחרי טוביה ודוד ויחזרו אותם לפני וכן רדפו אחריהם והשיגום והביאו אותם לפני ואמרתי אל הדיינים שישמו עליהם כלי ברזל ויוליכו אותם בבית הסוהר וכן עשו. וקודם הקטטה הזאת אשר עשה טוביה הוא דקר נוצרי אחד ממושרתי המלך באותו הבית וידע המלך הכל. ואחרי כן שלח לי המלך ביום הרביעי אחר שמנה ימים אשר הגעתי והלכתי לפניו אני והזקן שלמה כהן וכן ציון משרתים שלי והגעתי לפני המלך. והמלך קרא אנוס אחד רופא זקן שהיתה תורגמן ביני ובין המלך בלשון הקדש. והזקן ההוא היה רופא וחרש מעט וכשהיה מדבר עם המלך לפני היה מפחד ומתיירא וכי שלמה כהן מפראטו הזקן היה חרש ואין המלך שומע לדבריו כי לשונו הי[ת]ה משובשת וכן ציון הבחור הוא מדבר לפני המלך בטוב אבל הוא היה פחות. והמלך שאל אותי אני שמעתי עליך כי אתה מדבר בלשון ערב בטוב וכי יש לי שר משרת שלי והוא יודע לדבר בלשון ערב בטוב וישמע כל דבריו מראש ועד סוף ויגיד לי והמשרתים שלך וגם האנוס אין אני שומע דבריהם ולא ידברו אלי מכל אשר תדבר אלי הם חלק אחד מעשר דברים ולא טוב בעיני כי אם זה השר היודע לשון ערב. ודון מיקיל היה בפני המלך ומדבר כנגדי לפני המלך ואני רואה ואין אני שומע והמשרתים שלי לא הגידו לי כי הוא דון מיקיל וכל אשר אדבר למלך בלשון הקדש יביט המלך אל דון מיקיל וידבר עמו ואמר למלך לא תשמע דבר אחד בלשון הקדש כי אם בלשון ערב. והמלך קרא לשר אשר הוא יודע לשון ערב ואמר המלך לשר ההוא תדבר עם זה האינבשדור בלשון ערב והתחיל לדבר עמי בלשון ערב והשבתי למלך בלשון הקדש אין רצוני לדבר עם זה הישמעאלי יען כי הם אויבים שלי וכי זה השר אשר לפניך הוא ישמעאלי ואני הכרתי לשונו כי הוא אביו ואמו ישמעאלי והשר ההוא מדבר עמי ואומר לא אני ולא אבי ואמני ישמעאליים כי אם נוצרים. והשר ההוא שהיה מדבר לשון ערב בא לו יראה ופחד ורעד לפני המלך מפני הדבר שדברתי לו בפני המלך. ודון מיקיל מדבר למלך כנגדי והמלך מביט אלי ואמר לי המלך אם תדבר בלשון ערב עם זה השר אעשה לך כל הדברים שאתה מבקש ואשמע ואדע ואעשה כל אשר צו אותך המלך יוסף אחיך והאפיפזיר מרומא וזה השר הוא משרת שלי ולא יחליף דבריו והוא נאמן בכל ביתי ויחיה תורגמן ביני וביניך. וכל זאת המחשבה היתה מדון מיקיל שהיה לפני המלך ואחרי כן דברתי בלשון ערב עם השר והוא מדבר עם המלך בכל אשר אני דובר אליו ונתתי ביד המלך כל המכתבים וקרא המלך המכתבים ונתן אותם ביד דון מיקיל ודברתי עם המלך בענין השליחות לפניו וספרתי לו את כל הדרך שהלכתי בה מן המדבר עד שהגעתי לפניו הכל בלשון ערבי. והשר הנזכר מדבר

יִיטב בעיניך נלך היום לבית אשר סדרתי לי ולנו ואחֵךְ יום אחר נדבר יחד אני ואתה ולא רציתי לנשק ידו לא בביאותי ולא ביציאותי מן הכעס אשר בלבי אשר גרם לי ולמלך מן מיקול הרשע. ואחר כך לקחתי רשות מהמלך והלכתי אל הבית בסנטיִרין בבית אנוס אחד אשר סדרו לי והיה בית גדול ובעל הבית רשע גמור ואשתו נכבדת עד מאוד והיה בבית ההוא דלת אחת יצא מהחדר אשר אנחנו בו ורואה בו הכל וסגר בעל הבית זאת הדלת ואחֵךְ אמרו לי טוביה ובן ציון מִשְׁרְתִי כי האנוס הרשע סגר הדלת עלינו ולא נוכל לזרוק מים ושום דבר. ועמדתי ממקומי לראות הדלת והוא סגור ונכנסתי ולקחתי גרזן ושברתי המסגר ופתחתי להם הדלת ואחרי כן בא האנוס הרשע והתחנן לפני ואמר אלי איך הוא הטא בזה הפעם ובקש מחילה ממני ומחלתי לו בעד אשתו החסידה. ובא לפני אנוס והיה מדבר בלשון ערב והיה בא מהספינות המלך והמלך שולח אותו בכל שתי שנים פעם אחת אל ארץ השחורים ודבר אלי האנוס ההוא איך הוא הלך אחר איי הים במקום אחד חצי היום והיום הוא שעה אחת במקום ההוא. ועמד שם פעמים רבות וכי שם הר גדול והאש תוקד בהר ההוא יום ולילה וכל ההר עושה אש ועשן אל השמים. ובאי ההוא קרוב אל אותו ההר שלח המלך פורטוגל הזקן את בני האנוסים הקטנים והניחם שם עד היום הזה והם קרובים וסומכים אל משפחה אחת באיי הים שהם אוכלים בני אדם. והאנוס ההוא חכם באיסטרולוגיאו וכל אנשי פורטוגאל חכמים באיסטרולוגיאו ובא לפני אחד מן ראשי ספינות מהמלך ואמר לי איך הוא הלך בראש מלכותנו מן פורטוגס. וגם דבר כל זה אל המלך כי הוא עמד שם שנה אחת בימי אדוני אבי זל ושמע איך יש מלך על היהודים ושמו היה שלמה המלך עה כמו עשרים שנה שהלך בזה המקום והוא נכבד ואמר אל המלך דברים גדולים והמלך מפורטוגל אוהב אותו והיה חבר שלי בפורטוגל וגם אני אהבתי אותו ושאל ממני סימן אכתוב לו שמי למען יהיה זכרון ביני לבינו עד שתגיע השעה וכן עשיתי לו כתב ונתתיהו אליו והיה סוד זה הדבר ביני לבינו. והוא היה נוצרי גמור ואוהב כל היהודים ואני עמדתי בתענית ששה ימים ולילות וכל הנוצרים ואנוסים באים לראותי בזה הבית למקטן ועד גדול וכל עבדי המלך ושריו באים אלי בחצוצרות ובכינורות ובכל מיני עוגב ביום ובלילה. וטוביה מִשְׁרְתִי הרשע עושה קטטה עם אנוס אחד בא עמנו מטאווילה ואני הייתי אוהב אותו כמו אחד ממשרתי ויותר והם עומדים על השולחן לפני ושלף טוביה ההרב להורגו וברח לפני האנוס אל החדר אשר אני עומד שם וסגר הדלת אחרי ועמד בפני האנוס ואחֵךְ בא טוביה ושבר את הדלת ונכנס בחדרי וחרבו שלופה בידו ורצה להרוג האנוס בפני ולא שמע הרשע טוביה בקולי בקראי אליו ובצעקתי עליו ועמדתי עליו ולקחתי החרב מידי ורציתי להרגו וגם שלחתי האנוס שיקרא הדיינים מהעיר לפני. ואחרי כן יצא טוביה מפני חוץ מהבית אל השוק ולקח עין גדול בידו ומבקש האנוס ההוא בכל הרחובות ובכל השווקים וכל בני אדם מִשְׁחָקִים על טוביה קטן

אותם אשר נתנו אלי האנוסים ברשותי להם. ועם כל משרתי היה עושה זה טוביה מריבה ולוקח הוא מהם כל מה שנתתי להם ובכל הדרך אשר הדרכתי בה האנוסים יבואו אלי מכל צד ומכל פנה וילוו אותי ויתנו לי דורונות וגם מן חסידי הנוצרים עד שהגעתי קרוב אל המלך פורטוגאל ב פרסאות והיה עומד המלך באלמארינה כי ברח הנגף אשר היה בלישבוה וכתבתי למלך איך אני הגעתי במקום פלוני ואעמוד במקומי עד שתוריעני הדרך אשר תדריך כבודך ושלחתי זקן אחד נוצרי נכבד לפני המלך וגם הסופר מאת המלך אשר בא עמי מן טאוילה אשר הוא על ההוצאות הלך גם לפני המלך:

ואחרי כן חזרו אלי ואמרו לי כי המלך קרא לפני[ו] בעל העצה שלו ונתיעצו לפניו על זה הדבר זה אומר בכה וזה אומר בכה. מהם אומרים תעשה לו כבוד ותשלח לפניו כל השרים נכבדים וילוו אותו כי הוא בא מארץ מרחק לבקשותך¹ ולעבודתך. ודון מיקיל האויב שלי מרומא עד הנה כי רציתי להרוג אותו ברומא בחרב והוא היה עומד לפני המלך וכי היה משנה למלך וכי הוא היה בעל הסוד מהמלך והוא היה מדבר כנגדי לפני המלך ולפני השלוחים אשר שלחתי לפני המלך וכי הם חוקרים הסופר ואומרים אם האנוסים עשו לי כבוד יותר מן הנוצרים והשיב הסופר כי הם מכבדים אותי² כבוד גדול ומנשקים אותי בידיהם ונשיהם ובניהם ובנותיהם בכל הדרך אשר הלכתי ודרכתי בה ואז אמר דון מיקיל למלך וליועציו הלא אמרתי לך כי בא להחריב מלכותך ולהחזיר האנוסים יהודים ואם תשלח לפניו שרים שלך שילוו אותו יצאו כל האנוסים לפניו הם ונשיהם ובניהם ובנותיהם וילוו אותו ויעצו עצה על הנוצרים ביניהם ויחזרו יהודים. כל אלה הדברים דבר הרשע דון מיקיל לפני המלך ובפני יועציו ובפני הזקן אשר שלחתי לפני המלך ובפני הסופר שבא עמי והגיד לי זה הזקן זה הדבר ושלח המלך לבעלי עצה שלו ושאל להם מה נשיב למלך יהודי ואמרו לו תשיב איך הזקנה שלך מתה וכי אתה אבל בזה הזמן ולא תוכל לעשות לו כבוד בזאת השנה מפני המנהג שלנו וכי הנני מוכן למצותו ואעשה לו כבוד לכשיגיע לפני, ובזה הזמן אני מבקש ממנו מחילה וכפרה וכי הוא יבא לפני היינו האינבאשדור עם משרתי ומשרתי והאנשים אשר באו עמו מטאוילה: ואחר ששמעתי דבר המלך ויועציו ודברי שריו אז רכבתי על הסוסים שלי והלכתי לפני המלך עם כל משרתי ועם האנשים אשר באו עמי והוא והיו לפני כמו חמישים איש וטו סוסים מלבד הפרדות שהיו נושאים את כלי:

והגעתי באלמרינו לפני בית וחצר המלך ואני הייתי מתענה מן יום ראשון עד יום שנכנסתי לפני המלך דהיינו עד יום רביעי לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי ועמדתי לפני המלך וכל משרתי וכל אחד מהם חרבו על יריבו, ואמרתי למלך ולאשתו המלכה בפניו איך אני עיף ויגע מן הדרך וכי אני מתענה היום יום רביעי ולא אוכל דבר אליך זה היום אם

¹ So MS.² אותו. MS.

ותראה אם יש לך עסקים במדינה תעשה היום למען תהיה מוכן ללכת למחר בלי עכוב. והלך הדיין מפני ובבקר נתנו אלי הסוסים ורכבתי אני וכל משרתי: ונסעתי מטאווילה והדיין וכל שרי המדינה הגדולים וסופרי המלך יצאו מהמדינה ויצאו עמי רבים גדולים וקטנים לא יספרו מרוב ובאו עמנו רחוק מהמדינה ב פרסאות וחזרו לדרכם. ואני הלכתי עם ב אנשים חשובים וסופר המלך אשר הוא על ההוצאות ומספר אנשים שבאו עמי מן טאווילה שלשים בדרכי¹ לפני המלך ובכל הדרך ילך הסופר מהמלך קודם אל המדינה ומדינה אל הדיינים שיסדרו לנו בית ושולחן וכסא ומנורה מאת צווי המלך. והגענו במדינה אחת ושמה בישה² ובאו לפני הדיינים על הסוסים וכל השרים מהמדינה ההיא הגדולים אנוסים ונוצרים עם רב לקראתינו ולא יספר מרוב הקטנים עם הגדולים ובאו לפני לקראתי מהלך שלשה פרסאות וכשנקרב יותר למדינה ההיא באו יותר ויותר מאד אנשים ונשים וטף. והגענו במדינה ההיא ונכנסנו בבית אנוס אחד בית יפה ובאו כל הדיינים לפני וכל אנשי המדינה באו אלי עד חצי הלילה אנוסים ונוצרים ועמדנו בזאת הלילה בבית ההוא ונכנסנו ביום השני ונסענו ממדינת בישא ובאו עמי ללוותי הדיינים וכל שרי המדינה ואנשים רבים ולוו אותי מהלך ב פרסאות. והגענו במדינה גדולה שמה איבוראה³ ביום הששי בערב שבת ובאו הדיינים לפני ב פרסאות קודם שאכנס במדינה ועמם עמים רבים ונכנסנו⁴ במדינה והיא מדינה גדולה ויש בה דירת המלך וגם קהלות אנוסים רבים ונכבדים ונכנסנו בבית אנוס אחד. ובכל מדינה הנעתי בו יבאו אנוסים קטנים וגדולים נשים ואנשים וינשקו את ידי לפני הנוצרים ולוקחים כעס על האנוסים בעד נשיקת ידי ועשו דרשות על זה הדבר ואמרו עשו לו כבוד גדול ולא תנשקו ידו כי אם יד המלך פור[טונאה] לבדו ויש מחזק את לבם כי הם מאמינים בי אמונה שלמה כמו שהאמינו ישראל במשה רבינו עה. ואני אומר להם בכל מקום אשר נגיע בו כי אני בן המלך שלמה ולא באתי לכם לא באות ולא במופת ולא בדרך קבלה כי אם בעל מלחמה אני מנעורי ועד עתה ובאתי לעזור ולעזרת⁴ המלך ולעזרתכם ונראה איך תהיה הדרך אשר השם ידריכני בה אל ארץ ישראל ואני עמדתי בבית ההוא יום שבת ויום ראשון: ונכנסתי ביום השני מן איבירה ובאו הדיינים לפני ללוותי ושרים רבים ונכבדים ואנשים רבים לא יספרו מרוב ובאו עמנו שנים פרסאות וחזרו דרכם למדינה. וקודם שיצאתי מהמדינה ההיא יצא טוביה משרתי שר האופים שלי ועשה קטטה בשוק עם הנוצרים וחרבו שלופה בידו ורצו להרוג אותו ובאו לפני ובעבור כבודי מחלו לו ועשיתי שלום ביניהם. ובטאווילה עשה קטטות רבות עם הגוים וכעסתי עליו כעס גדול וגרם לי הוצאות גדולות וכל אחד מן המשרתים קבלו כל אחד מהם ל דוק מיד שלמה כהן מלכד אשר קבלו מיד ר דניאל מפיסא ולבד

¹ MS. בדרט.² MS. איבירה.³ MS. ב. ונכנס.⁴ MS. ולעזרה.

הכלים שלנו והביאו לנו מן הספינה הגדולה אל הספינה האחרת אשר למלך פורטוגאל ונתתי עָה דוֹק לבעל הספינה הראשונה בעד שכר טרחו והלֵךְ לִי: ואנחנו עומדנו בספינת¹ המלך עד חצי הלילה לפני הראש ונכנסנו בספינה מלאה חטה הולכת בטאווילה בים והגענו על שפת הים סמוך לעיר טאווילה ושלחתי כתב האפיפיור וכתב המלך אל הדיין אשר בעיר טאווילה והוא דיין מאת המלך מפורטוגאל והלך טוביה משרתי עם הכתבים אל הדיין. ותכף חזר אלי עם שנים משרתים מהדיין ופרדה אחת טובה ונכנסו ובא אלי אל הספינה ויצאתי מהספינה אל היבשה ושמענו כל אנשי המדינה כי הגעתי אל שפת הים ומיד באו אלי שרים נוצרים ואנוסים טף ונשים ואני רכבתי על הפרדה והלכתי בשפת הים אל המדינה ההיא וכל הדרך מלא אנשים ונשים ולא יספר מרוב. והגענו במדינת טאווילה בבית אנוס אחד וסדרו הבית והמטות והשלחן והאנוס ההוא נכבד ואשתו נכבדת מאד והדיין מהמדינה בא אלי ושמה עלינו שמחה גדולה ואמר אלי כל מה תבקש הנני מוכן ומוזמן למצותיך ולעבודתך. ובכל יום בא אלי ב פעמים לראותי בביתי והדיין הנז כתב למלך כתב איך הגענו לפניו בטאווילא ואני כתבתי למלך פורטוגאל כתב אחד וגם שלחתי דוד הרומאני לפניו ועמדתי בבית האנוס ההוא לחכות תשובת המלך. ואת האנוס ההוא ואשתו היטיבו לנו טובות גדולות ולא רצו שנוציא שום פרוטה מכיסנו כי הם רוצים לעשות לנו ההוצאות מכל וכל מהאכילה ושתייה ועמדנו בביתם מ יום עד שהגיע השליח ממלך פורטוגאל אלי בטאווילה:

ובימים ההם בא גלח מארץ ספרד והיה מדבר עם ר שלמה ור שלמה כועס עם הגלח ההוא ואמרתיו לר שלמה מה יש לך עם הגלח הזה והשיב לי הרשע ואמר כי לא יש מלך בישראל ולא לנו מזרע המלוכה והיה עומד לפני חלון גדול ואני קנאתי קנאה אלהים ועמדתי לפניו וזרקתיו מן החלון להארץ² לפני כל הגוים וכל הגוים היו מצחקים על הגלח ומתיראים לידברו³ נגדי ושמע הדיין הגדול ושמה שמחה גדולה בדבר הזה:

ואחרי שהגיע השליח אשר שלחתי אל המלך נתן אלי שנים מכתבים מאת המלך האחד כתב לי המלך שאלך לפניו בכבוד וכי הוא יעשה כל רצוני והשני כותב אל כל הדיינים אשר במלכותו כי הם יכבדו אותי וילוו אותי מן המדינה למדינה ויסדרו לי בית ושלחן וכסא ומנורה בכל הדרך שאלך בה. וכן השליח הנזכר נתן כתב שלישי אל הדיין מטאווילה אשר כתב אליו המלך ותכף בא אלי הדיין הנז בראות כתב המלך ואמר אלי תלך למחר לפני המלך כי אני סדרתי אליך כל אשר ציוני המלך כי המלך ציוני אתן לך ארבעה ראשים מבינים חזקים ואתן לך ה מאות דוֹק וסופר אחד מן סופרי המלך יעמוד על ההוצאה ואני אסדר הכל למחר בעבור הדרך ואסדר כל הסוסים ואתה תהיה מוכן לדרכך ביום מחר

לי ידברו. MS. ³ So MS. ² בספינה. MS. ¹

אבא עמך וטוביה היה מבשל וכן שלחתי אותו לרומא ובא הראש מהספינה אל הבית ואמר אלי אם יצטרך אליך שלש מאות או חמש דוקאט אני אתנם אליך עד אשר תגיע לפני המלך ותחזירם¹ אלי ואני קניתי אליך כל הצריך מלחם ומבצים ומעופות: ואחרי כן נתן לי ד' דניאל הנז' קב דוק ואמר אלי תקח אלו בעבור אהבתי ולקחתי כל כלי והולכתי אותם בספינה גדולה וטוביה היה תוקע בחצוצרות וד' דניאל וד' יהיאל על שפת הים ואנחנו בספינה הגדולה בחדר יפה והראש מהספינה אשר נדר לי כל אלה עכב בליגורנא ואמר לבא אחרינו ביבשה ואחר כך בא אלי בספינה הגדולה ד' דניאל וד' יהיאל ונכנסו בחדר שלי לראותי ועמדו עמי מעט ודברו אלי וחזרו אלי שלום והלכו לדרכם: ואני וד' שלמה הכהן וטוביה ודוד הרומאני ובן ציון נסענו מליגורנא עם רוח טוב תל יי ישמרנו סלה. והלכנו ברוח טוב בים הגדול דרך המערב למלך פורטוגאל והגענו סמוך לקאליצי מן מלכות קיסר ושלחתי טוביה לפני הדיין בכתב האפיפור והלך טוביה אליו ושאל מאתו כי אנחנו נצא מהספינה אל המדינה ונעמוד יום אחד ונחזור ולא רצה הדיין וחזר אלי טוביה ואמר כי אנשי המדינה דברו אליו דברים רעים בפני הדיין, וכן הראש אשר הגיע הראש שלנו מהספינה הלך במדינה ההיא וחזר לפני ואמר אלי הראש הנז' כי הדיין קורא אותו בפניו ובפני שרים גדולים מהמדינה והם בעצה אחת עליכם ואמרו איך המלך יהודי הולך למלך פורטוגאל והוא הקטן והם חושבים אנחנו הולכים נגד הקיסר והם אמרו לבא לתפוש אותך ויבקשו לך סוסים וישלחו אותך לפני הקיסר. ואני שמח בלבי מכל מה שעשה הקב"ה וחשבתי בלבי אם יבואו אנשים יתפשו אותי בכח כי הקב"ה שולח אותם לטובתי ולטובת² כל ישראל ואני חזק בשליחות עבודת יי ובמצותיו והמשרתים שלי מתייראים ומתפחדים ואני שמח לפניהם ואמרת להם לא ת[י]ראו ולא תפחדו. ואחרי כן בא אלי הראש מהספינה פעם אחרת ואמר אלי טוב תצאו מהספינה הזאת בספינה אחרת מהמלך פורטוגאל וכן יצאנו מהספינה ההיא בחצי הלילה והנחנו כל הכלים שלנו בחדר וסגרנו החדר ונכנסנו בספינה קטנה עד שהגענו בספינת³ מלך פורטוגאל. ונכנסנו בספינת³ המלך והראש מאותה הספינה ישן על מטתו ואחר ששמע שאנחנו באנו לפניו אל הספינה עמד ממתתו ונכנסנו לפניו אל החדר והראנו לו כתב ממלך פורטוגאל. וראש הספינה שלנו מדבר עם ראש מספינת⁴ המלך באריכות מן דברי הדיינים והשרים אשר במדינה ההיא קאליצי. ואנחנו עמדנו בפניו עד אור הבקר ואחר כן הלכנו אל המדינה אלמריאה והלכו שניהם הראשים לפני הדיינים והשרים ושלחתי טוביה משרתי עמהם והלכו למדינה ההיא וחזרו לפני ואמרו לי כי הדיינים והשרים עשו קטטה עם הראשים בעבור יתפשו אותנו: ואחרי כן בקש לנו הראש מהספינה תלך⁵ בטאוילה ראש מלכות פורטוגאל ונתנו לנו

¹ MS. ותחזיר. ² MS. ולטובות. ³ MS. בספינה. ⁴ MS. מספינה. ⁵ So MS.

וגם בא אלי בפיסא יוסף הלוי מרומא בבית ר' יחיאל ועמו היה משרת אחד ושמו וראנצישקו ועמדו עמי בבית ר' יחיאל ואני שלחתי את טוביה משרתי בפלוריצה במרצה אל ר' דניאל מפיסא כי יבא אלי מהרה תכף ראותו כתבי יען בא הראש מהספינה ורצה ללכת במהרה ולא בא אלי לא ר' דניאל ולא טוביה ב' ימים, ואת הזמן אשר עמדתי בבית ר' יחיאל מפיסא היה ז' חדשים פחות מעט אני וכל משרתי ור' יחיאל מכיסו עושה כל הצריך וכל ההוצאות לנו אי אפשר לחודיע ולספר את מעשיו הטובים אשר עשה עמנו וביום אשר הייתי קרוב ללכת אל דרכי נתן אלי ר' יחיאל עשרה דוק, ואחרי כן בא הראש מהספינה אלי ואמר אם תרצה לבא עמנו תדע בבירור איך אנחנו נוסעים ביום מחר עכ"פ ואנחנו תקנו וסדרנו אליך חדר יפה בספינה וכל הצריך אליך אנחנו נעשה בלב טוב בע"ה עד אשר תגיע בפורטוגל למלך, ואחר כל אלה הדברים הלך לדרכו הראש מהספינה וביום השני סדרתי כל כלי ושמתי אותם על הפרדות ושלחתי אותם בליגורנא ונסעתו אני ור' יחיאל ור' ראובן ובניו ואם ר' יחיאל היתה חולה על מטתה השם ירפאה, ויוסף הלוי ודוד הרומאני עמי ופראנצי[ש] קו המשרת אשר בא עם יוסף הלוי בא לו חולי¹ ולא ידעתי אם הוא מנגף או חולי אחר:

והגענו בכל כלינו בליגורנא והלכנו במחנה אחד ואני הייתי מתענה זאת הלילה השנית ל' ימים והתעניות הגדולות אשר עשיתי בפיסא היה ששה פעמים ז' ימים ז' לילות וז' יום התעניות ג' ימים ולילות וזה המחנה שהגענו בליגורנא היה לי דאגה וצער גדול בלבי בעבור כי טוב[י]ה הלך אל ר' דניאל ולא חזר אלי לא ר' דניאל ולא משרתי טוביה וראש הספינה בא אלי בזה הלילה ההוא ואמר אלי איך הם נוסעים למחר בהשכמה והלך ממני ותקנו לי מטה בזה המחנה בליגורנא וישנתי והם על הסעודה ר' יחיאל יצו וכל משרתיו ומשרתי ובי ר' דניאל שלח אלי בחזר אחד ושמו בן ציון מקורייו² ובא עמי בליגורנא והלכו אחר אבילתם כל אחד למטתו לישן עד חצי הלילה, והנה ר' דניאל מפיסא בא אלי בליגורנא ונסע מפלוריצה בבקר ההוא ובא בפיסא ולא ראה אותנו ואחר כך רדף אחרינו בליגורנא ובא לפני ואני הייתי יושן ודבר עמי ושמחתי שמחה גדולה בראותי אותו: ואחר כך הלך בחצי הלילה אל ראש מהספינה וחזר בבית וישנתי עד הבקר ובבקר בא אלי ר' דניאל ונתן לי מאת האפיפיור א' נבאנו דמישקו אדום חדש ואת קופאה ווילוט שחור והנאבנו שחור כפול ירוק נתנם אלי בערו ולשמו זל ונתן לי ר' דניאל הנזכר שלמה כהן מפראטו יבא עמי ונתן אלו יב' דוקט ונתן גם כן לבן ציון ז' דוק ולדוד הרומאני נתן ז' דוקאט ולטוביה נתן ז' דוק וליוסף הלוי נתן ב' דוק למען יחזור ברומא ואני נתתי ליוסף הלוי ב' דוק אחרים כדי שיחזור ברומא כי טוביה אמר אם תרצה שיוסף הלוי יבא עמך אני לא

¹ MS. חולה.² MS. מקורייו.

אלי בכתב ההיא אשר כתבה אל תבעס ואל תבהל. ונתנה אלי גם כן סדור מתפללות ואמרה אלי בזה תתפלל בו לאהבתי והיה לה נערה בתולה בת אחיה אשר הוא בירושלים ואותה הנערה היא חכמה ומשכלת והיא קוראה בעשרים וארבע ומתפללת ויש לה מוסר ויש לה מלמד שמו שלמה כהן והוא מעט חרש. ובת[ו]ר וחכם גדול והזקנה היא מלמדת אותה במוסר ובכל¹ חכמה ובתרבות טוב:

ובזמן אשר עמדתי בבית ר' יחיאל מפיסא היה איש אחד שמו ר' אליעזר מלמד מאת בן אחות ר' דניאל הנזכר ורצה זה ר' אליעזר לקחת זאת הנערה לו לאישה וישמה דבורה תמא ולא רצתה מרת שרה הזקנה לתת אותה אליו ואני שאלתיה למה לא תנשא אותה עם זה הבחור והוא נכבד וחכם והשיבה לי אין ברצונה לתת אותה לשום אדם שבעולם עד שתלך בירושלים ולשם רצונה להשיאה והאלהים יתן אליה כאות נפשה הטוב וימלא משאלות לבה אמן:

ואחרי כן לימים מעטים שלח המלך פורטוגאל בעד דון מיקיל מרומא ושלח דון מיקיל דון מרטין מרטין אינבאשדור. ודון מרטין הנזכר שהגיע ברומא כתב אלי בפיסא איך המלך מפורטוגאל שמע עליך איך אתה באת לעבודתו והוא שמח וטוב לב לכן תתקן עצמך ותלך בואת הספינה ויש ספינה גדולה בליגורנה הולכת בפורטוגל והאקאפיטנייה² מהספינה ההיא מתעכב ברומא והיה לו עסקים עם האפיפיור ואני המתנתי עד אשר יבא הקאפיטני ההוא ושלחתי בעד ר' דניאל מפיסא בפלורנצה ובא אלי בפיסא ונתייעצתי עמו ואמר אלי אין אני רוצה שתלך עם אלו הכתבים אשר שלח דון מארטין כי אם נשלח שליח אחד ברומא ויתן מכתבים אחרים דון מרטין ויכתוב גם כן את האפיפיור כתבים אחרים. וכן שלח ר' דניאל מפיסא ברומא אחד וכל ההוצאות היה עושה מכיסו הן בעד הסוסים הן בעד היטלוחים וכל מה אשר נתן לי ואל משרתי וחזר ר' דניאל הנזכר בפלורנצה. ואז בא ר' יוסף הערפתי מרומא בפלורנצה ולא רצה לבא אלי עד פיסא ותמהתי מאוד הפלא ופלא יען כי הוא ביני ובין האפיפיור היה מליין פעם אחד והוא היה מניח את דברי שהייתי מדבר עמו והיה מדבר מעסקיו עם האפיפיור והלכתי אני והוא אל החשמן ודבר אתו נב מדברי מעט וחזר לדבר אל החשמן מאת עסקיו והיה אומר אלי כי היה אוהב אותי ואני בתם לבבי אותו אהבתי יען עמדתי בביתו והיה מרבה בדברים מאד ובוים אשר בא יוסף צרפתי בפלורנצה נתנו אלי כתב בפיסא הובא מרומא ואמר בכתב איך ר' אליהו יצו הסופר שלי נסגר בביתו ברומא יען בביתו המגפה ואשתו ובניו מתו ונצטערתי עליו צער גדול:

ואחרי כן בא דוד הרומאני משרתי מרומא והגיד לי הכל בבירור ובא אלי בפיסא בבית ר' יחיאל ושמתתי בו שמוחה גדולה במאד מאד ואז נתתי לו משמרת הבגדים והמעות שלי

¹ MS. ובעל.² So MS.

וסדור לתפלה וקנתי לו חרב ושלחתיהו לפני¹ ר' דניאל בפלורניצה ועמד בבית ר' דניאל *ויש לר' דניאל משרתים יודעים מוסר וטבע הארץ² והם מסדרים השולחן בבית ר' דניאל ואמרו לי כי יעקב משרתי היה עומד בבית ר' דניאל לסעוד בשולחן לפניו ור' דניאל הנזכר ראה כי מעשיו רעים ואין לו דרך ארץ ועומד בביתו יעקב הנזכר כמו ח' ימים כי אני כתבתי לר' דניאל יעמוד עמו בבית מפני הקטטה אשר היתה בינו ובין טוביה וכתבתי אליו אם יש שם משרת אחד יבא אלי לשרתני אני אשלח זה יעקב לדרכו ושאל לר' דניאל הוצאות ללכת במחנה ובכל יום היה אוכל על שולחנו והיה הולך אחרי כן לאכול במחנה. ואחרי כן נתן לו ר' דניאל ב' דוקט ואומר לו תלך לדרכך כי אני רוצה שתשרת ר' דוד וגם גנב בגד מר' דניאל היה ישה ח' דוק והולך לו ואני לקחתי צער כי אין בפני שום איש שישרתני כי אם טוביה והיה עם ר' יחיאל מפיסא בת[ו]ר שמו עמנואל והיה עומד עמו בחנות והוא בחור נכבד ונאמן וירא אלהים ושרת אותי והיה תם וישר. והלכנו במגדל אחד אני ור' יחיאל בתועבה אחת ויש שם מגדל גדול ועלינו בראש המגדל וראיתי שלש תועבות יש בהם צורות אי אפשר אדם לדבר. ואחרי כן חזרנו בבית ועמדנו ימים מועטים והלכנו בפרדס על הסוסים ובא ר' דניאל מפלורניצה אלי אל הפרדס אל הדירה ההיא :

ואחרי כן חזר ר' דניאל ור' יחיאל מפיסא בהיות שהיה להם עסקים ואנחנו עמדנו בפרדס עד יום השני וחזרנו בפיסא וחזר ר' דניאל הנזכר בפלורניצה ור' יחיאל עמד ימים מעטים ואמר איך היה רוצה ללכת לפני ר' דניאל בפלורניצה כי היה לו לקבל ממנו ר' אלפים דוקאט וכן הלך בשלום ועמד ב' חדישים וחזר בפיסא ור' יחיאל הנזכר כתב ספר תורה בידו ואני הייתי בפיסא וברכתי בספר תורה ההוא אשר כתב בידו שבתות הרבה והיה כתיבה יפה מאוד :

ושלחה אלי *הסינורא מנאפולי³ תלוא בעיר פיסא א' דגל משי יפה כתוב בו עשרת הדברות מזה ומוה ויש בו זהב אבל הוא זקן וגם שלחה אלי הסינורא הנזכר[ת] א' טורקא מזהב ללבוש עצמי לשמחתי זל מלבד ששלחה אלי בהיותי ברומא ג' פעמים מעות ושמעתי עליה איך היא מתענה כל היום וגם שמעתי את שמעה⁴ בהיותי באלכסאנדרי ובירושלים איך היתה פודה שבויים וכי פדתה יותר מאלף שבויים ותעשה צדקה לכל מי שישאל ממונה ברוכה תהיה ליי. ומרת שרה מפיסא תלוא חיטובה מאוד זל וראיתי בעיני את מעשיה הטובים אי אפשר לספר והיא גם היא נתנה אלי חותם זהב ואמרה אלי תהיה זה לעד ביני וביניך ונתנה אלי גם כן ספר גדול מתחילים⁵ איוב משלי וחמש מגילות קלף וכתבה היא בידה בראש הספר ההוא עצה למען אעשנה ואזכיר את מעשיה ואמרה

¹ MS. לפניו.

² In MS. after לפניו, l. 3.

³ MS. הסינורא מנאפולי.

⁴ MS. שומעה.

⁵ So MS.

אחרי לכתם בבית ר' יחיאל מפיסא ולא היה לי משרת אחר כי אם טוביה ויש לר' יחיאל משרתים הרבה, ואמר אלי אל ת[י]רא ואל תחת שכל משרתי ישרתו אותך וגם אנחנו. ובכל יום בא לראותי ר' יחיאל הנוכר נ או ד פעמים אל החדר העליון אשר הייתי שוכן בו. ואני הייתי הולך עמהם בבית הכנסת להתפלל שחרית מנחה וערבית והיהודים האחרים אשר היו בפיסא כולם היו עניים אלהים יחנם וירחם עליהם:

ואחרי כן בא אח¹ ממרת שרה הזקנה תמא שמו היה ר' שבתאי יצו ובא מארץ התונגר לראות אחותו ולקבל ממנה מעות והוא היה רופא חכם ונכבד ועמד עמנו בפיסא בבית ר' יחיאל והיה לו משרת אחד ושמו יעקב שבא עמו מארץ התונגר והיה [יודע] לדבר בלשון ערב ובלשון לעז ואמרה אלי מר' שרה הזקנה אם תרצה זה המשרת של אחי יבא לשרת אותך ידעתי אני שהוא ישרת אותך בטוב יותר מן המשרתים שלך, וגם ר' יחיאל אמר לי כל זה ואמרתי להם איך אני יודע בטבעם כי הם יגנבו דעתי ויקבלו ממני בגדים ומעות וילכו לדרכם. ובא אלי ר' שבתאי הנוכר ואמר אלי כי זה נכבד ומשרת טוב אם תרצה בו אני אניחנו אליך ושרת אותך ואם לא תרצה בו אני רוצה שייבא עמי בדרך שאלך בו כי אני בלא משרתים: ואחר כך קראתי אותו ואמרתי אליו תשרת אותי ותלך עמי בכל הדרך אשר אלך בה והשיב לי הן. ואז לקחתי לו בגדים חדשים ושרת אותי והוא היה יודע בלשון ערב ובלשון הקדש והוא פחו² וסורר ומורה ושנאוהו בעלי הבית מפני טוביה כי הוא היה מלשין עליו בדברים אמתיים, וטוביה עשה עמי בפיסא קטטה גדולה ולא היה רוצה טוביה שיבא עמי חבר אחר זולתו. ואח³ הלכנו בפרדס של ר' יחיאל ובא ר' יחיאל הוא ואשתו תמא ואמו והגענו בפרדס בדירה גדולה ויש בה חדרים הרבה ובכל חדר היה בו מטות ושולחנות ויש הר גדול למעלה מהפרדס מלא זתים קרוב לדירה ויש נהר גדול מן ראש ההר שילך בפיסא עד ים הגדול והספינה הולכת קרוב אל דירת ר' יחיאל להוליך עצים בפיסא בביתו מן הפרדס. ואנחנו באנו בספינה מפיסא עד הפרדס ופעם אחרת באנו על הסוסים וטוביה עמד על יעקב משרתי בפרדס ורצה לחרוג אותו. ואשת ר' יחיאל היתה מנגנת בכנור ובאו שרים רבים אל הפרדס ההוא. ובדירה ההיא עמדנו שנים ימים וחזרנו בפיסא ור' שבתאי הלך לדרכו בתוגרמה ויעקב החבר שלו עמד עמי והיה בטענות וקטטות עם טוביה * בכל יום³ ולא קבלתי עליו מטוביה דבר רע עד שבא הוא ואם ר' יחיאל והוציא המצה מפסח מתחת המטה אשר היה יושן בו. והראה לי זה הדבר ואמרו אלי אין מצה בשולחן שיוכל לאכול כי הוא מטמין ושנאו אותו כל בני הבית בעבור זה ואמר לי ר' יחיאל וגם שרה זקנתו תשלח זה המשרת כי איננו ראוי לשרת אותך וכי הוא חרפה לך לשבת בביתך⁴ וכן שמעתי לדבריהם. ושלחתי אותו ואני נתתי אליו בגדים בעד ח דוק

¹ MS. אחי.² MS. פחות.³ In MS. after עמי, l. 25.⁴ MS. בביתך.

הרבה בראש הדירה והיא דירה גדולה לוי מאד ויבואו אלי שרים גדולים לראותי בבית ר' יחיאל והתעניתי ששה פעמים וימים ולילות לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי וגם התעניתי לוי ימים ג' ימים וג' לילות והם נותנים אלי מכל מיני מאכל ובשמים ושישנים ומים מדודאים ומפרנסים אותי בכל מעדני עולם ומינים הרבה אי אופשר להאמר ואם ר' יחיאל הנזכר וישמה מר לאוורא חמא היתה משרתת אותי בכל דבר וגם את אמה המפוארה מרת שרה חמא עשתה עמי חסד ואמת ונתנה אלי דין רגנות גדולות היא ובתה וגם ר' יחיאל הנזכר נתן אלי דורונות ובגדי משי ונתנו מעות לכל משרתים שלי:

וביום התעניות הגדולות היו באים לפני בכבוד בבית ר' יחיאל ואישתו וישמה דיאמנט חמא גברתה¹ מר אשר משלם מוניציאה ותבא לפני מר שרה ובתה מר לאוורא ובחורות אחרות והיו מרקדות בחדר אשר בו ואמרו לי בעבור כבודך ובעבור ילך ממך היגון ותהיה שמח מפני התעניות אנחנו באות. והן שאלו אותי ייש לך תענוג בקול הכנור והרקוד אשר בפניך. והשבתי להן¹ בטוב תעשו עמי והקבֶה יודע במחשבות לבי כי לבי דבק בהקבֶה ביום ובלילה ואין אני רוצה לשמוע קול כנור ועוגב ושמחות ובאו אלי בחצוצרות בפיסא הגוים ונקבצו גוים רבים בבית ר' יחיאל מפיסא והם תוקעים בחצוצרות והיו עושי שירים גדולים כדי לקבל מעות וגם כשעמדתי ברומא באו אלי פעמים רבים בחצוצרות מהאפיפיור כדי לקבל מעות וגם בויטריבו ובבולסינא באו אלי בעלי חצוצרות ובכל הדרך מרומא עד פיסא היו באים אלי וטוביה היה תוקע בחצוצרות ועמדתי בבית ר' יחיאל הנז מפיסא בחדר העליון חדר יפה ויש לי דוד הרומאני שבא עמי מרומא עם רפאל ועם יוסף הלוי בחבורתם וטוביה כי הם ר' שבאו עמי מרומא. ודוד הרומאני בא על רגליו מרומא וכל האחרים על סוסים ולא שאל ממני לא מעות ולא בגדים ואני נתתי אליו משמרת הבגדים שלי ומשמרת המעות והוא היה נאמן וירא אלקים. ואהבתי אותו אהבה גדולה יותר מכל המשרתים אשר שרתו אותי ועמד עמי בפיסא עד אשר נסעה הספינה אשר אני הייתי רוצה ללכת בפורטוגאל וגם כתבתי כתב אל המלך מפורטוגאל אל יד גלח אחד אנוס והוא היה אהובי וכתב הכתב ההוא ר' יחיאל מפיסא ונתתיו ביד האנוס הנז וצויתי אותו שיתנהו ביד המלך ונדר אלי כי כן הוא יעשה בכל כחו והוא הלך בספינה ההיא ואני עמדתי בפיסא כי עכב אותי דון מיקיל אינבאשדור ודוד הרומאני ראה זה העכוב שלא הייתי יכול² ללכת בשנה הזאת ואמר אלי תתן אלי רשות שאלך ברומא לראות אמי ואחר אשוב ונדר אלי אם ישמע בספינה שאני הולך בה שתכף יחזור אלי ונתת לי רשות והלך לפני ר' דניאל מפיסא בפלוריינצה ונתן לו ר' דניאל הנזכר ר' דוק בעבור הוצאות הדרך וכן נתן ר' דניאל הנז אל יוסף ואל רפאל שבאו עמי מרומא ר' דוק זהב. ואני עמדתי בפיסא

¹ So MS.² יוכל MS.

ויש לו בן ממנה והוא עשיר ועמדנו בביתו עד יום ראשון ועשה לנו כבוד גדול יותר מן הראוי וכן נסענו ביום ראשון והלכנו בסיינה והגענו בבית הנכבד ישמעאל מריאטה יצו וישמעאל איננו בבית כי היה בעיר ואח"כ בא והכניס אותנו בתוך חדר גדול בביתו וסידר לי מטה וחדר אחד ויש לו דירה גדולה והוא עשיר גדול ואמרתי לו מה תרצה ירושלם או תחפוץ לעמוד במקומך והשיב אין לי חפץ בירושלים ואין לי לא רצון ולא חשק כי אם בסיינה ותמתי עליז תמיה[ה] גדולה מן דבריו ומאת העושר אשר נתן לו אלקים לא יוכל לעשות מצוה לעבוד את יי כי הוא איש לא ייטע מהעושר ואוהב כסף לא ייטע כסף ונדר אלי כי הוא יעשה אלי חסד בעבור המושרתים ונחם אחרי כן ולא רצה לקנות שם טוב לפני כל ישראל ולא עשה שום דבר מכל אשר נדר:

ונסעתי מסיינה¹ ביום השני והגעתי בפיסא בבית ר' יחיאל זכרנו לאלף אלפי ברכות הוא ואמו וזקינתו מרת שרה תמא כי הוא כמלאך אלהים חכם בתורה ובתלמוד ועניו וחסיד ובעל צדקה ונפשו דבקה בירושלים עיר הקדש וביתו פתוחה לכל עניי ישראל ולכל הבאים אל ביתו אוכלי אוכלים על שולחנו וצדקות יתן בכל יום לעניים הוא יתן בידו ואמה תתן בידה וגם הזקינה החשובה מרת שרה תמא תתן בידה וראיתי בעיני את כל מעש[י]הם הטובים כי הם אנשי חסד ואמת וראיתי יותר במעשיהם יותר מכל מה שראיתי בגליל האיטליא ועמדתי בביתם שבעה חדישים אני ומשרתי הי[נ]י רפאל הכהן ויוסף הלוי [וטוביה] ועמדו עמי בבית ר' יחיאל מפיסא כמו חדש וחצי:

ואחר כך שלחתי אותם ברומא לאחור בעבור לשון הרע ומפני טוביה שעשה קטטה ומריבה עמהם ורצו להרוג אותם בבית ר' יחיאל הנז' וכעסתי עליהם והם אוהבים אותי והיו מקבלים כל אשר דברתי אליהם והיו שומעים לקולי ומכבדים אותי ובטלתי רצוני מפני רצונם ומפני רצון אחרים. ושלחתי אותם והם היו רוצים לבא עמי בכל הדרך אשר אלך בה וזהו אמת וטוביה הנז' היה ממשלי ובעבור אהבת ר' דניאל מפיסא כי הוא נתן אותו אלי והוא היה משרת אותי בביתי ואמר אלי ר' דניאל הנזכר כי זה טוביה ישרת אותך עד פורטוגאל ודון מיקיל הרשע לא שלח אלי הבטחון כאשר נדר אלי לשלחו² ושלחתי ברומא א' זקן שמו אהרן שבא עמי מרומא והיה רוצה לבא עמי אל פורטוגאל כי יש לו אחים וקרובים בטאוילה³ ושלחתי אותו אל דון מיקיל יתן לי הבטחון ור' דניאל אחר שהגיע בפיסא לפני זל הוא אשר אמר ושלח אהרן ברומא וכן שלחתי אותו וחזר בחדש אחר ולא הביא לי הבטחון מדון מיקיל כי אם כתבים אמר לי בהם איך המלך אינו רוצה שתלך בפורטוגאל זאת הישנה והוא שקר וכוב כי המלך לא כתב לו מאומה מזה ולקחתי צער גדול בעבור זה ועמדתי ביגון בבית ר' יחיאל מפיסא וסדרו לי חדר ומטה יפה בראש הדירה ויש חדרים

¹ So MS.² MS. לשולחו.³ So MS. throughout.

קודם וכן נתתי אליו רשות ומחילה בשבוע הראשון. והג' משרתי לא שאלו אלי לא מחילה ולא רשות היינו האחרים ובכל יום היו מדברים עמי כי היו ברצונם לבא עמי על כל פנים וכל אחד מהם ילשין על חבירו אלי בסתר ואין ביניהם אהבה עד אשר הגיעני¹ בדרך וכל אחד מהם אמרו אלי לא אוכל לבא ועמדתי ברומא עד חצי היום בחמישה עשר באדר לסדר ענייני ולראות ולבקש מי שיבא עמי ור' דניאל עמי ויש שנים משרתים אחד שמו ר' רפאל כהן הוא היה מנגן בביתי מן היום שהגעתי ברומא והוא גבור ואיש מלחמה והם שונאים אותו ומשרתי ומלשינים אותו אלי כי הוא רשע ולא רציתי שיעמוד בביתי מפני המלשינים עד אשר היה לי ללכת ואמר אלי רפאל הכהן איך אמרתי אליך כי לא ילך עמך בכל הדרך שתלך בה כי אם אותי ונדר אלי כי הוא יבא עמי:

והשני שמו יוסף הלוי והוא חזק כמו רפאל הכהן ויותר וכי הוא היה משרת אותי מיום שהגעתי ברומא ומפני המלשינים שהלשינו אותו אלי כי הוא רשע לא רציתי שיעמוד בביתי עד זה היום אשר הייתי על הדרך ונדר אלי שהוא יבא עמדי ונתתי לכל אחד מהם ברומא חמישה דוקט למען יסירו כל עסקים שלהם² ובא אלי השלישי משרת ששמו היה ניסים והוא מדבר בלשון ערב והיה משרת אותי מן בית כמר' יוסף צרפתי עד היום והיה איש נכבד ויש לו אישה ובנים קטנים ואמרתי לו אינו ראוי שתבא עמי ויש אליך בנים קטנים והמצוה גדולה לשרת ולפרנס בניך ונדר אלי ר' דניאל כי הוא יתן אלי משרתים וגם נתן לי ברומא שלישי והוא בית טוביה הרשע:

ואחרי כן נסעתי מרומא בחצי היום בחמישה עשר באדר כמו שנכנסתי בחצי היום ברומא בחמישה עשר באדר ונמצא שעמדתי ברומא שנה תמימה מחצי היום עד חצי היום בג' לחודש אדר ובאו היהודים ברומא ללוות אותי בשלשים סוסים חמישה מילין. ומצאתי ברונצ'לון חיל מאת המלך צרפת כמו חק סוסים ועישו לנו כבוד גדול הל' עד שהגעתי בוויטירבו בבית ר' יוסף כהן ומשרתי בפני רפאל הכהן ויוסף הלוי וטוביה וגם ר' דניאל שלח עמי יואב ור' דניאל עמד ברומא אחרי ועכב שם וצוה יואב הנזכר שילך עמי בפיסא בבית ר' יחיאל מפיסא ואחר כך אמר לבא אחרינו ועמדנו בוויטירבו בבית ר' יוסף הכהן והוא יהודי נכבד ויש לו בנים קטנים ואמרו זל ועישו אלי כל הצריך ובאו אלי היהודים בוויטירבו ויש ביניהם מחלוקות וקטטות ושנאת חנם עד אשר עשיתי שלום ביניהם בדברי הטובים אשר אמרתי להם ועישו שלום יחד. ואחרי שלח בעדי הנראין מיטטרי מרודאס ובא עמי לפני ר' יחיאל ור' משה ודברתי עמו הרבה במאוד מאד והוא איש זקן ונכבד ואחרי כן נסעתי מויטירבו ובאו ללוות אותי כמו עשרה סוסים ועמדנו בבולס'ינאה ביום השבת בבית ר' יוסף הגז זל ואשתו הראשונה מתה עליו ויש לו ממונה בן גדול ונכבד ונשא אישה אלמנה

¹ היגעני. MS.

² יטבהם. MS.

מוכן למצותיך כל ימי חיי וגם המלך יוסף אחי וכל בני עמינו מוכנים אליך. וצוה האפיפיור יתנו לי סימן ומגן למען יוכל להראותו אל המלך יוסף אחי וכן נתנו אותו אלי ואני בפני האפיפיור ונתן אותה האפיפיור ליד ר' דניאל ור' דניאל הנז נתנה אותו לידי בפני האפיפיור ואמר אלי האפיפיור תראה אל המלך יוסף אחיך זה המגן שלי וכן נתן אלי מאה דוק זהב ולא רציתי לקחת ולקבל המעות ההם כי אם בכח ואמר אלי תקחם בעבור משרתיך ויצאתי מאת פני האפיפיור אל ביתי בשלום ובשמחה ובטוב לבב:

והלכתי אל דון מיקיל אינבשדור ממלך פורטוגל אל ביתו כדי לקבל בטחון ממנו בדרך ואמרתי לו אני ור' דניאל תכתוב לי בטחון בדרך ואמר אלי אם תרצה ללכת בפיסא אני אכתוב ואשלח אליך הבטחון בפיסא כי הם יבואו עמך עד פורטוגאל אל המלך מיסם ולא רצה לכתוב אלי כי עשה כל זה בתחבולה ואמרתי לר' דניאל כי הוא רשע עושה עמי רעה גדולה שבאתי אליו בעד הבטחון בשבוע הראשון ועשה אלי תחבולה ושלח אלי אלק¹ לביתו והלכתי אל ביתו ואמרו לי המשרתים לי איך הוא בבית האפיפיור ור' דניאל ומשרתי בפני ושלחתי בבית האפיפיור לראות אם הוא שם, והשיבו אלי כי איננו שם בבית האפיפיור, ואמרו לי משרתיו איך הוא בפני הראטריא² ושלחתי לראות אם הוא שם ולא ראוהו ואחרי כן הלך ר' דניאל הנז בביתו מפני העכוב שהיה לו עסקים ואמר אלי תעמוד הנה ותמתין אותו עד שיבא ותשלח בעדי כי אני אבא תכף ואני עמדתי בביתו מן חצי יום עד הלילה ובא אחז³ ושלחתי בעד ר' דניאל וכעסתי עם דון מיקיל כעס גדול ורציתי לתת אליו בחרב שלו וחזק בי ובזרועותי ר' דניאל ולא הניחני לעשות ולא הכיתיהו:

אחרי כן יצאתי⁴ מפניו ואני כעוס במאד והלכתי לביתי הלילה ההוא ושמע האפיפיור כל אלה הדברים ואמר לדון מיקיל איך הוא יודע על מה כעס עליך האינבשדור יהודי בעבור הבטחון שלא כתבת אליו ואמר לו תכתוב אליו הבטחון על כל פנים כי כן כתבתי אני אל המלך מפורטוגאל ולא שמע לקול האפיפיור ויצא⁴ מרומא והלך לצוד ועמד שבוע אחד וחזר:

אחר כן בלילה בחמישה עשר לחדש אדר שני הלכתי אני ור' דניאל מפיסא וכל משרתי ושאלתי ממנו הבטחון ואמר אלי איך ישלחנו אחרי בפיסא על כל פנים והאמנתי לדבריו והלכתי לביתי ור' דניאל בא עמי בביתי ואמרתי לר' דניאל איך רצוני לצאת מרומא למחר על כל פנים בחצי חדיש כאשר יצאו אבותינו ממצרים ולא אעמוד יותר ברומא בשום פנים כי הסבמתי בלבי ללכת למחר עכפ וקראתי המשרתים לפני אותם אשר נדרו לבא עמי ובפני חיים ומותיהו ושמחה והחזן וכי החזן ישאל ממני רשות ומחילה שבוע אחת

¹ MS. אליך.² So MS.³ MS. יצאתי.⁴ MS. ויצא.

ולפני הסופרים ולפני האינבשדור ולפני כל השרים והם היו שואלים אותך מכבודך והשבתו להם כל הדברים אשר הם טובים לכבודך וכי הייתי מקלל המלשנים בפני כל הגדולים ונחמתי אני ואמרת לי דניאל הנז' אני באתי בעבור אהבת השם ועבודתו ובעבור אהבת ישראל ובעבור ירושלים עיר הקדש ולא באתי ממזרח למערב כי אם בעבור זה ובאתי ברומא ולא ראיתי אדם מהיהודים בגליל הזה כי אם אותך טוב וישר וירא אלהים וראוי לך להיות בזאת המצוה ותקנה לך שם טוב ולבניך לפני כל ישראל:

ואמר אלי ר' דניאל הנזכר לא תשמע דבר אשר יאמרו אליך המלשנים כי לבעבור נסותך הם באים לבטל דבריך ואני אשתדל ולא אלך בארצי עד אשר אקבל לך מהאפיפזיר כל המכתבים שאתה מבקש ואדריך אותך בדרך ישרה וכן הלך ר' דניאל הנז' בביתו ותוך ימים מועטים קבל המכתבים מאת האפיפזיר. ושלחתי את חיים ומתתיהו משרתי עם ר' דניאל לפני האפיפזיר והסופרים קבלו הכתבים ונתנו אותם אלי:

ובלילה ההוא באו יהודים רבים בביתי כדי לשמוע עמי יען כי קבלתי הכתבים ובביתי מלשנים מרגלים ואין אני יודע בהם. ובאו לפני ארבעה נכבדים מראשי קהל מרומא הרב ר' עובדיה מסופרנ¹ ור' יהודה הרופא אסקל² ושנים אחרים ורצו לכתוב את הבריוט שעשה אלי האפיפזיר ולהעתיקם בעבור יעשו אותם זכרון כדי לשמוח בהם וכעסתי עמהם כעס גדול בלילה ההוא ולא כעסתי עמהם כי אם שאמרו לי כי הם מרגלים למען יפסידו דבריך וילכו לפני הסופרים באלו הדברים ונתנו את לבי מחשבות וטרדות רבות והלכנו ממני ה' ראשים והם היו מצטערים צער גדול וגם אני לקחתי אני צער מפניהם. ונצטערתי עליהם אשר חזרו ריקם. ואחרי כן כעסתי עם המלשין שהלשין אותם אלי ואמרתיו אליו הכל נרמתי וביום השני תפשו את האנשים הארבעה אשר באו אלי את הסופרים מהאפיפזיר. ותכף כששמעתי שהם היו תפושים שלחתי בעד הסופר שתפש² אותם אל ביתי ודברתי עמו אם לא תוציא אותם בזאת הלילה אלך לפני האפיפזיר ואוציא אותם על כרחך ואם תרצה להיות לי אהוב תלך להוציאם עתה. וכן הולך הסופר ההוא והוציא אותם מבית הסוהר וכל אותם היהודים שהם היו תפושים הם היו לי³ יותר אוהבים אותי³ מכל אנשי קֶק רומא:

ואחרי כן קרא האפיפזיר ר' דניאל מפיסא ודבר עמו בעדי ובעבור אם אני רוצה ללכת כי הוא נותן אלי רשות וצוה אותו כי אלך לפניו ביח' שעות בכך ימים לחדש אדר הראשון. והלכתי אני ור' דניאל הנז' לפני ועמדתי עמו כמו ב' שעות ודבר אלי איך אני עשיתי לך כתב אל מלך פיטרי גואן וכתבתי גם למלך פורטוגל וכתבתי אל כל הנוצרים שתלך בהם כי הם יהיו בעוזר ויכבדו אותך בעבור אהבת השם ואהבתי ואמר אלי האפיפזיר תהיה חזק ואמין ולא תירא כי אלהים עמך ואמרתיו אליו אין בפני כי אם הקב"ה ואתה והנני

¹ So MS.² MS. ישתפשו.³ So MS.

אשר הוצאתי אותו מבית החשמן והוא מורע מיוחס והקבה יעשה לו תשובה וכל מלשיני ישראל חוץ מראובן הממור לא ימחול לו הקבה לעולם. ואני דברתי עם החשמן בזה יום כמו א' שעה ודברתי עמו במקצת דברים:

ואחרי כן הלכתי לביתי ובא אלי תלמיד מר' יוסף אישכנזי שמו היה ר' מרדכי בחור טוב ואמר אלי כי יש לו אחי אמו כי תפשו אותו במדינה אחת בעד הנגף והיו רוצים ממנו מאתים דוק כי שמו אותו בבית הסוהר. ואני כתבתי אל האפיפיור בכתב איך זה התפוש הוא משרתי ואמרתי למרדכי בחור תתן זה הכתב אל הראטייר¹ יתנהו אל האפיפיור ותחזיר² לו שלום מצדי ותאמר לו באיזה שעה תחזור לתשובת אנרתי וכן הלך מרדכי הנז' באנרתי אל הראטיירי ונתנו לו בידו ואמר לו תחזור במחר בעד התשובה ובא אלי מרדכי הנז' ודבר אלי הכל וביום השני הלך אל הראטיירי ונתן אליו כתב בחותם האפיפיור איך בעלי המדינה יניחו התפוש מבלי שום הוצאה וכן הלך אל המדינה והוציאו אותו בלי שום הוצאה. ועמדתי בבית ההוא אשר לקחו לי הממונים והיו נותנים לי בכל חדש דוק וכמר' ר' דניאל מפסא היה עושה לי כל הצריך ואת אשר היו נותנים אלי הממונים לא היה לי צריך לשאול דבר כי הוא היה ממלא כל צרכי בכל יום ויום. וכן היה בא אלי בכל יום פעם אחת או שנים לדעת את מחסורי והיה ממלא את הכל והוא בכבודו כמר' דניאל הנז' נתן את כל הניירות בבית הכנסת אשר היא בביתי ועושה סעודה גדולה בביתו כי הוא היה חתן תורה ובאו כל היתודים אל ביתי לשמוח ולסעוד וראוי היהודים כי ר' דניאל מפסא היה עובד אותי לאהבת יי בגופו ובממונו ובא אלי יהודי יותר נכבד ומיוחס מרומא והלשין אלי על ר' דניאל הנז' עד כי אני כעסתי עמו כעס גדול והלך ממני את ר' דניאל הנז' והוא כעוס מאד ועמד חוץ ממני שנים ימים ויש לו צער גדול עלי וכי אני צויתי את כל משרתי שלא ילכו אל ביתו ולא ידברו עמו: ואחרי כן בא אלי חיים ושאל ממני רשות ואמר לי לא תכעוס עלי כי אני רוצה ללכת בבית ר' דניאל הנז' ולא ארבה דברים עמו. וכן הלך ובשעה שר' דניאל ראה חיים משרתו היה מוציא³ כל האנשים שהיו עמו והיה בפניו כל המלשינים והוציא אותם מביתו ואחרי כן דבר עם חיים משרתי ושאל לו בשלומי ואמר לו חלך לדבר אל אדוניך⁴ כי אני יודע בעבור מה שכעס עלי מהמלשין אשר הלשין עלי ולא הוא מלבו ואני רוצה לבא לפניו ובא אלי חיים משרתי ואמר אלי כל דברי ר' דניאל הנז': ואחרי כן בא אלי ר' דניאל הנז' ודבר עמי ואמר אלי כי המלשינים מאמינים כי אני אלך ואניח אותך ואהיה עמהם כנגדך. וחלילה לי לעשות לי כנגד יי וידעתי כי לא בא זה הכעס עליך מלבד רק המלשין דבר כך עלי והאמנת לי הו' הייתי עושה כאשר⁴ הם מדברים כי עבדתיך בכל כחי לאהבת יי ואני מדבר כנגד המלשינים לפני האפיפיור ולפני החשמים

¹ MS. ותחזור.² MS. הוציא.³ So MS.⁴ MS. continues מדברים.

עד אשר הגעתי ברומא רשע כמוהו ודבר עלי דברים נבלים בפני כל החשמינים ובפני הסופרים מהאפיפיור ולא שמעו לקולו כי כל הנוצרים יודעים כי הוא ממזר וכי הוא מלשין גדול לכל היהודים ואח"כ בא אלי זה המלשין אל ביתי ואמרו לי לא תכעוס עמו למען יי ואני הייתי רוצה לתפוש אותו ולתת לו מכות גדולות עד אשר ישמע האפיפיור; ואחר כך בא בפני ונשק את ידי ועשיתי מחילה מהמלשינות שעברו וכי הוא לא יעשה יותר מהם והלך ממני בשלום וכן נדר לעשות ואח"כ עשה ההפך כי בכל יום היה עושה מלשינות לי ולכל ישראל והלכו שנים מלשינים מרשעי ישראל מרומא ואמרו אל האפיפיור איך זה האינבשדור היהודי אשר אמר כי הוא שליח השם עשה¹ לו איש ותשרפנו ותראה אם השם יצילהו מהאש; ואפיפיור כעס גדול היה לו על המלשין הראשון ותפס אותו ושלה בספינה וישרת אותה כל ימי חייו ואין אני יודע מאומה בכל אלו הדברים ובא אלי אשת המלשין והתחננה לפני בהיות כי היא אמרה אלי שאמרתי אל האפיפיור ישלחה אל הספינה והשבתי אליה איך לא ידעתי מאומה מזה הדבר והלכה ממני, ויש אחד ששמו משה לאטין והיה עומד כנגדי והיה מדבר כל היום אל דון מיקיל האינבאשדור ממלך פורטוגאל בדברים שלא כהוגן מדבר נגד השם וכנגד כל ישראל וביום אחד בא אלי זה משה לאטין שליח מאת החשמן ויניציאן² לקרוא אותי אליך לפניו וראה בבית דינה אחות כמ"ר יוסף צרפתי ובא לראות אותי בזה הפעם והיה³ רוצה לקחת אותה לאשה ולא רצתה היא בו והלך לכל החשמינים היו בעזרו לקחת אותו לאשה ובינו ובין כמ"ר יוסף צרפתי ובין דינה אחותו יש שנאה גדולה ובכל שבוע היה קוראו כמ"ר יוסף צרפתי על זה הדבר ופזרו ממון הרבה וחשב בלבו זה משה לאטין איך אני רוצה לקחת לי את דינה לאשה והיה קלאנה⁴ וכל היהודים מצחקים עליו וגם הנוצרים והלכתי עמו לפני החשמן ויניציאן ובאו עמי יהודים רבים ואני רוכב על הסוס וראיתי בדרך ראובן הממזר עובר ורוכב על הפרדה והיה משתחוה לכל הנוצרים עד שרואה אותי ושם הכובע על ראשו ועבר לפני בעזות פנים ונכנסתי בבית החשמן ויניציאן ושאל אלי שאלות ואמרתי אליו לא ישאר בפניך כי אם שלשה ואני אשיב לכבודך הכל ואחד ממישרת[י] המל"ן והחשמן הנז הוציא כל היהודים והנוצרים מפניו ונשאר בפניו שנים נוצרים ומשה לאטין השלישי ואני ושנים מישרתים ואמרתי אל החשמן תשלח בחוץ זה משה לאטין וכן שלחו והיה לאותו משה לאטין צער גדול בעבור כי אני שלחתי אותו בחוץ ואני שלחתי אותו כי אם דינה אמרה אלי ואני על הדרך תשמור עצמך שלא יעמוד משה לאטין כאשר תדבר אל החשמן בשום פנים ובעבור זה עשיתי כל אלה ואחרי שהלך מבית החשמן הלך משה הנז בבית דון מיקיל אינבאשדור ממלך פורטוגאל ודבר עלי דברים אי אפשר לאמרם. ולא לקחתי ממשה הנז צער וכעס בהיות כי היה לו דין ומשפט בעבור

¹ MS. עשו.² So MS. throughout.³ MS. והיו.⁴ So MS.

ונדר ר' דניאל הנז' אלי איך הוא לא יסע ולא יוזז מרומא עד שיקבל לי כל המכתבים מהאפיפיור ויהיה למליך בני לבינו וגם נדר אלי כי הוא ידריכני באורח מישור ויבא עמי עם הספינה כשאכנס בתוכה ותעמוד בלב טוב כי אני אעשה הכל ואדריך אותך בדרך טובה וישרה למען אהבת יי ואהבת המלך יוסף אחיך ואז כתב לי כתב אל האפיפיור ביום ההוא ושלחתי הכתב אל הראטיירי על ידי חיים משרתי ותכף כשנכנס חיים לפניו ולפניו אנשים רבים ושרים דבר עם חיים משרתי ואמר אליו אם האינבשדור שלח אותך בעד דבר אחד ואמר משרתי אליו הנה האינבשדור נותן אלף שלומות אליך ושולח אליך זה הכתב תתניהו אל האפיפיור ותתן לי תשובה ותודיעני באיזה שעה אבא אליך בעד התשובה וקבל הכתב ואמר לחיים לך לשלום ואחר תחזור בעד התשובה בזה שעות וחזר חיים לפני וגם קראתי לו ר' דניאל ודברתי לו הכל: וביום השני שלחתי חיים לפני הראטיירי ותכף שהכנס לפניו אמר צא¹ תלך לקרא את אדוניך האינבשדור במהירות יבא לפני האפיפיור כי הוא קורא אותו ובא לפני חיים משרתי ועבד מר' דניאל מפיסא זל והביא לי הסוס מר' דניאל והלכתי בבית האפיפיור עם כל משרתי ופתחו לי כל החדרים ונכנסתי עד החדר אשר הוא קרוב אל האפיפיור ואמרתי אל השרים שהם שומרים החדר מהאפיפיור איני רוצה להכניס בפני האפיפיור עד אשר יבא ר' דניאל מפיסא כי הוא המליך בני לבינו ואני שלחתי בעדו. עודני מדבר עמהם והנה ר' דניאל בא ואמרתי לו הכנס בתחלה לפני האפיפיור וכן כנס וחזר אלי ונכנסתי אני והוא לפני האפיפיור ודברתי עמו איך אני עמדותי לפניך קרוב לשנה ורצוני מאת הקבה ומכבודך תכתב לי הכתבים אשר שאלתי מכבודך ואל פטרי גואן וגם לכל הנוצרים שאעבור בארצם גדולים וקטנים וכמר' דניאל מדבר עם האפיפיור והאפיפיור משיב אליו דברים טובים ואמר אליו אני אעשה כל מה שרוצה האינבשדור:

ואחרי כן יצאתי אני ור' דניאל מפיסא מלפני האפיפיור שמחים וטוב[י] לב והלכתי לביתי בשלום. והיה אז ברומא חמשה וארבעים מלשינים הקבה נתן² בלבם התשובה שישבו אחר מדעתם הרע והיה זכ' יהודים הזקים ברומא ובמלכות איטליא ראויים למלחמה וגבורים ולבם כלב הארי לכל דבר והיהודים אשר הם בירושלים ובמצרים ובכל מלכות ישמעאל יש [להם] מורך לב ויראה ופחד ואינם ראויים למלחמה כמו היהודים מאיטליא הקבה יחזק אותם וירבה בהן אלף פעמים ויברך אותם:

והיה אז ברומא א' יהודי ממזר ודאי שמו היה ראובן וסמכו אותו לרב גאון והיה מלשין גדול ועצום ולא היה לו שום רחמנות על שום יהודי והוא רופא ואינו הלך בשוק כי אם הכובע בידו ומשתחוה לכל הנוצרים מרוב רשעתו עושה כן ולא ראיתי בכל ימי מארצי

¹ MS. אצא.² MS. יתן.

כל החדרים היטב. וכן תקנו אלי מטה יפה ועשו בחדר גדול בית הכנסת וספר תורה ונירות שלשים שהיו דולקות. והמשרתים אשר שרתוני לאהבת השם עשו הכל ולא שאלו ממני שום שכירות וכי הם נדרו אלי לבא עמי בכל הדרך שאלך בה ומפני בניהם לא רציתי שיבואו כדי שלא להניחם ועכבו בניהם ועומד בפני סופר שלי שמו ר' אליהו המלמד בן יואב ואחיו החזן וגם אחיו בנימין משרתים אותי בכל זמן שעמדתי ברומא וגם המשרתים שלו¹ עבדו אותי ברומא כל הזמן. והמשרת שבא עמי מקאנדיאה שמו היה יוסף הרשע שלחתי לאביו בנאפולי מפני שכל היום היה עושה קטטות ומריבות עם המשרתים האחרים והוא רוצה לשפוט עליהם. וגם היה לו לשון לפני האינבאשדור דון מיקיל ממלך פורטוגל והלשין אותי ואמר כי אני לא באתי כי אם להחזיר את האנוסים יהודים ושמעו האנוסים מרומא בדבריו אשר הלשין עליהם ובאו אלי ואמרו רצ[י]נו להרוג המשרת שלך וחליתי עליהם שלא יעשו אליו רעה:

ואחר כך קראתי אותו לפני ונתתי אליו בגדים ומעות ושלחתי אותו אל אביו בנאפולי ועמדתי בזה הבית עד ראש השנה ואמרו לי המשרתים היינו חיים ומתתיהו והחזן איך החשמן היה רוצה ללכת בוויטירבו² ולא יחזור עד שני חדשים ואני השבתי להם הכל מאת יי אם יסגור הדלת יפתח דלת³ אחר יותר טוב. וכן החשמן שלח אלי על זה הדבר ושלחתי לפניו את כל המשרתים הנן וצוה החשמן להסופר של האפיפיור זה הדבר ושלח לפניו חיים ואמר אם ירצה האינבאשדור יהודי דבר מאת האפיפיור תהיה לו לעזר⁴ ושמע הראטיירי⁵ וכן דבר הוא עם חיים משרתי אם ירצה האינבאשדור דבר מאת האפיפיור אני אעשה הכל. וכן בא אלי חיים משרתי וסיפר לי כל אלו הדברים. והחשמן גוליוו הלך בוויטירבו וחשבתי מי יהיה לי לעזר⁴ ויהיה תורגמן ביני ובין האפיפיור וראיתי איש אחד ושמו היה ר' דניאל מפיסא שבא לפני האפיפיור ועומד בבית סמוך לאפיפיור והוא עשיר ונכבד עד מאד וחכם ומקובל והסכמתי בלבי לקרא אותו ושלחתי בעדו ובא לפני אל הבית ההוא ודברתי אתו ואמרתי לו אני רואה שאתה מכובד לפני האפיפיור ולפני כל החשמונים ואתה אדם גדול וחשוב ואני רוצה שתהיה ביני ובין האפיפיור למליין וליועין ותראני הדרך הטובה למען אהבת יי ואהבת המלך יוסף אחי וקניו ממדבר חבור ואהבת עמו ישראל והקבץ יעשה לך כבוד גדול יותר ממה שהיה לך בעבור עבודתו ואני באתי ממזרח למערב בעבור עבודתו ואהבת ישראל שהם תחת מלכות אדום וישמעאל ואז אמרתי לו כל הדרי לבי והסודות אשר אמר לי המלך יוסף אחי יצו הכל גליתי אליו לא נשאר אלי דבר שלא הגדתי לו כל רמזות וסודות וזה עשיתי יען כי ראיתי אותו טוב וישר בעיני אלקים ואדם. ואמרתי לו אחרי כן סוד יי ליראיו:

¹ שלי. MS. ² בוויטירבא. MS. ³ הדלת. MS. ⁴ לעזור. MS. ⁵ So MS.

תינוקות והיא עשירה וגם היא מלמדת אותה הנערה ואמרה אלי התפלל בעד בת ד משה אבודרהן כי בא אליה קדחת בזאת הלילה ותכף כששמעתי דבר האשה קראתי ד משה הנז ואמרתי לו תמצא אלי פרדס כי רצוני ללכת בפרדס. וכן נתנו לי הפרדס וגם שלחתי להמשרתים שהיו משרת[י]ם אותי בבית כמז יוסף צרפתי והלכתי אני והם בפרדס אחד וגם באו עמי שלשת בני ד משה הנז אל הפרדס ועמדנו כל היום עד הלילה בפרדס:

ואחר כך שלחתי את יוסף בן ד משה הנז לפני אביו ואמרתי אליו לא אוכל לבא בבית שלכם עד אשר יעברו ח ימים ונראה מה יהיה החולי מבתך והלך¹ יוסף וחזר אלי ואמר אלי איך סידר אלי בית בבית יצחק אבודרהן דודו וכל הצריך לי וכן הלכתי עמו בבית ד יצחק דודו והוא בית רע וריח רע ויש ליצחק דודו אשה חשובה שמו פירנא והיא מדברת בלשון ערב וחכמה ועמדת עמהם וסדרו לי חדר ומטה טובה ועמדו שלשת בני ד משה אחיו בבית שלנו עד אחר עבור החולי מאחותם ויצחק ואשתו היו משרתים אותי בביתיהם וגם בנו משה וגם אברהם אבודרהן כולם משרתים אותי בנופם ובממונם ועמדתי בזה הבית ג חדשים וכל ההוצאה מז משה אבודרהן ואחיו אברהם מפקיד אותי בכל שבועה בדרונות אל בית יצחק אחיו ויצחק הנז ואשתו תמא עבדוני בכל כחם זל ובתו של ד משה אבודרהן מתה בשבועה אחד ואחיה בני ד משה עמדו בביתי עד שעברו מ ימים וכל זמן שעמדתי בזה הבית לא עמדתי כי אם בעבור אהבתם כי הבית היה רע במאד מאד. והשרים הנוצרים יבואו אלי לראותי בבית שאינו הגון: ואחר כך שלחתי אל החשמן והגדתי לו איך אני יצאתי מבית יוסף צרפתי אל בית אחרת מפני החולי אשר בא אלי בביתו ואני עומד עתה בבית שאינו ראוי ולא הגון. ותכף כאשר החשמן ראה כתבי שלח אל הממונים ושאל אותם ממני ואמר להם תבקשו לו² בית יפה ראוי והגון ותכבדו אותו ותתנו לו כל הצורך עם ארבעה המשרתים:

ואחרי כן באו אלי הממונים אל הבית ואמרו אלי איך אנחנו בקשנו אליך בית ורא[י]נו שנים בתים תשלח משרתיך ויראו איזה יותר טוב ונקחנו בערך והשבתי אל הממונים אני אבא ברנלי וכן הלכתי עמהם ויצחק ואשתו הם מצטערים והלכנו בבית גדול ונכנסתי עמהם בבית ההוא והראו אלי חדר יפה ויש בית מלא שכנים ואמרתי אל הממונים אינו טוב בעדי זה הבית והלכתי אני עמהם³ בבית אחר גדול וטוב ונכנסתי בתוכו ויש בתוך הבית כמו ד חדרים וכולם מוכנים אלי ולא היה בתוכו שכנים כי אם בבית התחתון זקנה עם בניה ובנותיה שומרת בעלת הבית ואמרתי לממונים רצוני לשבת בזה הבית ולא אצא מהנה. וכן שכרו אלי הבית ששה חדשים מהזקנה הנז ופרעו אליה כל שכרותיה וסדרו אלי הבית דוד בן פירנא ומשה ויהודה קוטוניא זל עם המשרתים שלי וסדרו אלי

¹ MS. והולך.² MS. לי.³ MS. ועמהם.

שלו¹ אם זה הסימן הוא בתוכו הוא רע וראיתי אותו ודבריהם אמת. ואני השבתי² להם כי לא אמות מזה החולי עד אשר אקבץ ירושלים ואבנה המזבח ואקריב הקרבן ושמחו בלבם³ זל מאת השם וטבעי הטוב והשינה לא תבא אלי כלל ועיקר והמשרתים שלי נושאים אותי כל הלילה אנה ואנה על כתפיהם עד עמוד השחר ואז הם מכניסים אותי במטה והייתי מצטער צער גדול בין חיים למות וראו אותי בצער והאמינו בי כי אני על המות ועשיתי מים קטנים וראו אותו⁴ דינה ואחיה כמִר יוסף צרפתי הגז והראו [לי] המראה שלו⁵ ואמרתי להם אל תפחדו עלי כי אני יודע בודאי שלא אמות מזה החולי ואמרו אלי אם תרצה⁶ לקרות הוידוי כי לא יקרב המות ולא ירחיקנה ואני בעסתי עמהם ואמרתי תלכו לשלום אין ברצוני לקרות הוידוי ואני בוטח ביי שהוא יהיה עמדי והוא הצילני בעבור עבודתו עד עתה כן יהיה עמדי תמיד והם תמהים ושמחו בדברי והקִבְּה נתן אלי זיעה גדולה בזה היום ונתרפאתי מהחולי הגדול ועמדו משרתי לפני חיים והחזן ומתתיה ושם טוב ודוד פיראני ושמחה ושלמה הנבאני ומן יהודים ממערב אחד שמו שועה ואחיו משה והג שמו שבתי ועמדו כל אלה בבית כמִר יוסף צרפתי יומם ולילה ושרתו אותי וישנו עמי. ובא חולי גדול אל החזן משרתי והלך בביתו נסגר בביתו כִּי הוּ⁷ יראים שהוא חולי מננף והקִבְּה הציל אותו והיה בעזרתו: ואחרי כן קראתי דינה ואמה ואמרתי להן איך אני שנאתי זה הבית מפני החולי ואני רוצה בית אחר ואמרתי להן איני רוצה לעמוד בשום פנים הנה ונצטערו צער גדול וגם ככו⁸ ואינם רוצים שאלך בבית אחר. ואמרתי להם אני אלך במקום אחרת עד אחרי עבור רפואתי וקראתי כמִר יוסף צרפתי ואמרתי לו תמצא לי בית מרחץ חמים וכן סידר לי מרחץ בבית הכנסת של ספרדים והוא מרחץ יפה המים ונכנסתי בתוך המרחץ ויצאתי ממנו ויהודה קוטוניא סדר לנו סעודה גדולה אחר צאתנו מהמרחץ כמו אֵ שעה:

ואחר כך חזרתי בבית כמִר יוסף צרפתי הנזכר וקראתי הרופא ר' משה אבודרהן⁹ ובא לפני ואמרתי לו תראה לי בית והשיב לי כי יש לו בית יפה וחדר טוב מוכן לך ולכל הצריך וכן הלכתי עמו אל ביתו והכניס אותי בחדר יפה ומטה יפה ואמר אלי יש לי ג בנים היינו יוסף ושמואל ויצחק והם ישרתוך וגם אני אשרת אותך וכן גם כן שני בני אחי יצחק ואברהם הם ישרתוך ועמדותי עמו בביתו מיום רביעי עד יציאת שבת ויש לו בת בחורה הקוראה בעשרים וארבע והיא מתפללת בכל יום שחרית וערבית וביום השבת יש לה שמחה גדולה והיא מרקדת וביום אֵ מהשבעה בא אליה חולי הנגף ואני הייתי מתפלל תפלת שחרית עד אשר השלמתי התפילה ובא[ה] אלי אשה חכמה ושמה רבית⁹ והיא מלמדת

שלי. MS. ¹ .הושבתי. MS. ² .כלכם. MS. ³ .אותי. MS. ⁴ .שלי. MS. ⁵

תרצו. MS. ⁶ .היה. MS. ⁷ .בנה. MS. ⁸ .So MS. ⁹

מושה, והשני שמו בנימין. והשלישי יהודה וכולם היו משרתים אותי ועמדתי בביתם ו שבועות והלכתי בבית החשמן חמשה ימים יום אחר יום, כי החשמנים האחרים באים לפני החשמן בביתו והם שואלים ממני מבקר לערב, והתעניתי בבית ההוא ו ימים ו לילות רצופים לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי ובליל שבת בשלו אלי מים ובשלו במים מינים הרבה ולא עשו כלום כי אם בעד אהבתי ויען כי הם אומרים שהוא רפואה אחר התענית ונפשי עייפה והייתי רוצה מים והם נתנו לי המים המבושלים ושתיתי ממנו מלא בטני וגרם עלי המים אשר שתיתי * חולה גדול חולי החזה גדול¹ ועצום ואין אני רגיל לשתות כמו זה המים אחר תענית כי אני התענית בירושלים ששה פעמים שבעה ימים ולילות ובונציאה ששה ימים ולילות ובכל התעניות איני שותה דבר אחר כי המים וסוקרי טוב ואינו עושה לי רע, והם לא עשו אלי¹ כי אם לטובתי אלו המים כי אינם יודעים בטבעי וברוכים יהיו בעלי הבית וגם הממונים :

ובא אלי חולי גדול ואמרתי להם תראו ותבקשו לי בית מרחץ ממים כי אני רוצה ללכת לשם וכן בא אחד שמו יום טוב וסידר לי בית מרחץ והלכתי עם חמשה או שישה משרתים ונכנסתי במרחץ ועמדתי עד חצי הלילה אני והמשרתים וסדרו לי באותו מרחץ חדר ומטה טובה וישנתי שם ובלילה ההוא הקויתי דם הרבה עד יום השני, וביום השני הוצאתי הדם מהמוסות מכל איברי ובא אלי בעל הבית ואמר לי אם תרצה תבא עמי אל הבית, והשבתי אליו ברוכים תהיו מאת יי כי אני שנאתי הבית שלכם מפני החולי ולא אוכל להכנס בתוכו עד אשר תכינו לי בית אחרת. וכן יום טוב הלוי סידר לי בית והלכתי עמו ונכנסתי בתוך החדר אשר סדר והוא בית מלא שכנים ודרך הוא לכל השכנים :

ואחרי כן שלחתי בעד ר' יוסף החכם צרפתי ובא לפני ואמרתי אליו תראה איך אני ע[ו]מד אם תרצה לקנות שם טוב אל עצמך תסדר לי חדר בביתך² ואני אבא עמך עד אשר ילך ממני זה החולי וכן הלך לפני אמו ואחיותיו ולקח מהם רשות ובא אלי ואמר לי שסידר לי חדר אחד בביתו ומטה יפה והלכתי עמו ונכנסתי בהחדר אשר סידר לי זל והחדר ההוא מאת דינה אחותו חדר יפה ומטה יפה ועמדתי בביתו ג' חדשים ועשה אלי כל ההוצאות וכל הצריך באהבה וברצון ואחיותיו שרתו אותי ואמהם³ הוקינה מכל הצריך לי השם יברכם : והאכילו אותי ועשו לי רפואות מתחלפות הרבה וחממו לי עיטבים ושמו על רגלי העשבים ההם לילות הרבה וחממו לי יין פעמים ורחצו רגלי ועשו לי משיחות ולקחו לי זית וכלי גדול ונכנסתי באותו שמן זית חם באותו הכלי ר' פעמים ויצאתי מהשמן החם הייתי כונס במטה טובה והיו מתחלפים הסדינים בכל פעם ופעם והייתי כמו מת⁴ וראו המראה שלו⁵ יש בה כמו העפר בשולים ולא האמנתי להם כי אמרתי תראו המראה

¹ So MS.² MS. בביתך.³ So MS.⁴ Omission ; see p. 154, l. 5.⁵ MS. שלי ; see ibidem, l. 6.

ר רפאל הנז ואני הייתי מתענה ביום השבת וכל יום השבת באו בביתי לראותי אנשים ונשים יהודים ונוצרים עד הלילה והחשמן גוליו הנז שלח בעד כמהרר יוסף אשכנזי וחזר לפני ואמר אלי איך האפיפיור צוה להחשמן כי אלך לפניו ביום א ב'א שעות על כל פנים וכי האפיפיור שמוח שמחה גדולה ומתאוה לראותי וכן בבקר קודם התפילה נתנו לי סוס והלכתי בבורגנט שאנט גילי בבית זקן אחד * ניסו מר משה צרפתי¹ קודם תפלת השחר והתפללתי שם ובאו לפני יהודים רבים הקב"ה ישמרם וירבה כמותם אלף פעמים :

בה שעות הלכתי בבית האפיפיור ונכנסתי בבית החשמן גוליו ובפני כמו יב יהודים זקנים ונכבדים בלי הבחורים ותכף כשראה אותי החשמן עמד מכסאו והלכנו אני והוא במקום דירת האפיפיור ודברתי עמו וקבל דברי בסבר פנים יפות ואמר מאת יי יצא הדבר ואמרתי לו איך המלך יוסף וזקניו ציוו אותי אדבר אליך שתעשה שלום בין הק[ר]ס ובין המלך צרפתי על כל פנים כי הוא טוב לך ולהם בעשותך זה השלום ותכתוב לי כתב אל השנים מלכים הנוכרים יהיו בעזרתנו² ונחיה אנחנו בעזרתם ותכתוב לי גם כן אל מלך פיטרי גואן והשיב אלי האפיפיור השנים מלכים אשר אמרת אעשה ביניהם שלום לא אוכל עשוהו ואם אתה תצטרך לעזור מלך פורטגאל יספיק לך ואני אכתוב אליו והוא יעשה הכל וארצו יותר קרובה אל ארצך ודרך ים הגדול הם רגילים ללכת בה בכל שנה יותר מהשנים מלכים אשר אמרת. והשבתי אל האפיפיור כל אשר תרצה אני חפץ ולא אטה ימין ושמאל מכל אשר תצוני כי באתי בעבור עבודת השם ולא בעד דבר אחר והנני מוכן להנאתך ולטובתך כל ימי חיי: ואח"כ האפיפיור שלח לחשמן גוליו [ושאל] אנה³ הוא עומד האינבאשדור. והשיב לו איך היהודים שאלו אותו שילך עמהם ביום השבת כי היהודים הנכבדים היו לפני האפיפיור והיהודים השיבו לפני האפיפיור תניח האינבאשדור עמנו כי אנחנו נכבד אותו בעבור כבודך וכן האפיפיור אמר להם אם תעשו לו⁴ כבוד אני אפרע לכם כל ההוצאה אשר תעשו ואמרתי לאפיפיור אני רוצה לבא לפניך בכל שנים יום פעם אחת לראות את פניך כראות פני אלהים והשיב לי האפיפיור איך הוא מצוה לחשמן גוליו שבכל פעם ישיבא לראותי שהוא יבא עמך והוא יעשה כל עסקיך: וכן לקחתי ממנו רשות ויצאתי מפניו והלכתי עם היהודים ואני שמה וטוב לב והלכתי בבית הזקן הנז והלך אחרון הממונה הנז לפני החשמן גוליו ואמר אל החשמן איך הממונים וכל הקהל הם מסדרים בית לאינבשדור ויכל לעמוד יחיד⁵ עם כל הצריך אליו ונתן אליו משרתים: והחשמן כתב אלי כי אלך עמהם ונתנו לי הכתב ההוא וכן הלכתי עמהם וסדרו לי בית יפה ויש בתוך [הבית] כמו שלשה חדרים יפים גדולים וטובים ובעל הבית שמו יוסף ויש לו שלשה בנים השם מהגדול היה

¹ So MS. ² בעזרתינו. MS. ³ אנה. MS. ⁴ לי. MS. ⁵ יחידו. MS.

ההוצאה ואמרתי לו אני הולך אל האפיפיור ולא אוכל לספר דבר כי אם אליו¹ לטובת כל ישראל. ואם תעשה עמי חסד למען אהבת השם והזקנים וכל ישראל תשלח עמי שנים אנשים יבואו עד רומא ותזכה במצוה הזאת והם ישבו לך בשורה טובה ואחרי כן הלכתי אני ור' משה המצייר לבית הקאפיטאני ולקחתי ממנו רשות ולקחתי כל אשר לי והלכתי בניטא בבית² ר' משה המצייר ובא לפני ר' מצליח ואמרתי לו תמצאו לי ספינה ללכת ברומא וכן עשה ועמדתי בבית ר' משה המצייר צורות ובלילה ההיא נכנסתי בספינה קטנה והלכתי אל הספינה הגדולה. ואני מתענה וישבתי בספינה עד הבקר, ובבקר באו המוכסים לראות מה יש בתוכה ופחדתי ויראתי כי לא ידעתי *אנה הלך³ יוסף:

ואחרי כן בא יוסף לפני ונסעתי ביום הששי ראש חדש אדר רפ"ד ושבתי יום בשבת בספינה עד שהגעתי בפירוז בבית ר' משה מפולנינו ואמרתי לו תעשה עמי חסד תדריכני ברומא כי לא ארצה לישן פה בלילה הזה ולכן תראו לי והלך ובקש לי סוסים ונסעתי אני ויוסף בעיר אחרת שהיה בה יהודים וכן בכל ערב וערב ממסע למסע עם יהודים הרבה עד שהגעתי ערב פורים במקום קרוב לרומא חצי יום שמו קאשטיל נוואה בבית יהודי ושמו ר' שמואל וישבתי עמו יום פורים וביום ההוא קניתי השור הידוע ועשיתי ממנו כאשר צו⁴ אותי הזקנים ולמחרת נסעתי והגעתי ברומא תהלה לאל:

אני דויד בן המלך שלמה זצ"ל ממדבר חבור הנעתי בפתח מדינת רומא בחמשה עשר יום לחדש אדר הראשון שנת רפ"ה ובא לפני גוי אחד מוויניציא ודבר עמי בלשון ערב וכעסתי עמו והלכתי בחצר האפיפיור ואני רוכב על סוס לבן זקן והמשרת שלי בפני וגם היהודים באו עמי ואני הכנסתי בבית האפיפיור ואני רוכב על הסוס ואח"כ נכנסתי לפני החשמן גוליא⁵ ובאו כל החשמונים והשרים לראות אותי והיה לפני החשמן גוליא⁵ הנז את כמהרר יוסף אישכנוי שהוא היה המלמד מהחשמן הנז ובא לפנינו כמהרר החכם יוסף צרפתי ואני בפני החשמן מודבר אליו והמליץ שלי היה החבר שבא עמי והיהודים שומעים כל אשר דברתי להחשמן. ואמרתי אל החשמן הנזכר איך אני אדבר עמך בקצור הדברים ואשלים כל דברי לפני האפיפיור. ועמדתי לפני החשמן עד הלילה בליל שבת והיהודים שאלו אל החשמן כי אלך עמהם עד אחר השבת והחשמן הנז אמר אלי אם תרצה ללכת עמהם תלך ואם תרצה חדר אחד בביתי אתנה לך וכי אלך למחר לפני האפיפיור ואישלח לומר אליך את אשר יאמר אלי האפיפיור וכן הלכתי עם כמהרר יוסף אישכנוי ועם ר' רפאל הזקן שהם יושבים בבית אחד ואכלנו בליל שבת וישננו עד הבקר והלכתי עמהם בבית הכנסת כדי לברך ברכת הנמל בספר התורה ועמדתי בתפלה עד תשלומיה והלכנו בבית ר' רפאל הזקן הנזכר ובאו לפני טף ואנשים ונשים בכל הדרך עד אשר נכנסנו בבית

¹ MS. אלו. ² MS. בביתו. ³ MS. אנה הולך. ⁴ MS. צווי. ⁵ So MS. גידיא throughout for

לי שזה יוסף טוב לי בדרך להיות מליין ביני לבין הנוצרים והלכתי בשוק בחנות יהודי אחד ואמר לי דע כי יוסף *מישרתך הוא חולה על המטה ואמרתי לו קחנו לביתך¹ ותאכילהו ותכלכלהו ונתתי לו מעות ואני עמדותי לאליסאנדריאה עד ששמעתי שהנאליצה תלך לויניציאה והלכתי לפני המושל הגדול מהתוגר ולפניו שרים גדולים ואמרתי לו רצוני ללכת בויניציאה ולקחתי רשות ממנו בפניהם וכך אמרתי לו אני מבקש מכולכם תעשו עמי חסד בעבור אהבתי ואהבת הנביא ותתפלל בעדכם לנביא יתן לכם חזקה בן עדן שתאמרו לקאפיטאני מהאנאליצה ותצוו אותו יכניסני בספינה לויניציאה וכן עשו ושלחו עמי מישרתים שלהם תכנסו עמי בגליאציה וצוו לקאפאטני² את הדברים הנזכרים והאקאפיטאני³ ענה בן אעשה: ונסעתי אני ומישרתי יוסף מאליסאנדריאה בחצי כסליו רפ"ז ואני מתענה בכל יום ומתפלל ביום ובלילה ולקחתי באליסאנדריאה מכל מיני מאכל בעד יוסף ולא שזה לי כי היה הכל מעורב עם הנוצרים והיה אוכל בכלים של גוים וצעקתי עליו ולא קבל עד שהגעתי בקאנדיאה וקניתי שם מיני מאכלים הרבה והנוצרים היו צועקים עלי גם הקאפיטני בעבור יוסף והקאפיטני אמר לי שזה יוסף גנב לחם ויין לאנשי הספינה עד שהיה לי בושה ממנו ולא יכולתי עמו כי לא היה מקבל דברי עד שהגעתי בויניציאה והלכתי בבית הראש היינו הקאפיטניה ונתן לי מקום והתעניתי בביתו ששה ימים וששה לילות לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי ומתפלל הייתי ביום ובלילה ואחר שהשלמתי תפילתי ראיתי איש לאחורי ואמרתי לו בלשון הקדש מי אתה ואמר לי אני יהודי ואמרתי לו מי חגיד לך שאני בזה המקום והשיב יוסף מישרתך⁴ אמר שאתה שליח מצווה. ואמרתי לו מה שמך ואמר לי אלחנן וישאלתי על אביו ועל אמו ואמר האב מות והאם חי[ה] היא ואיננה בעיר הזאת ופעם אחרת חזר זה אלחנן ויהודי אחר עמו שמו ר' משה קאשטילין⁵ צייר ואמרתי לר' משה יש לי צורך גדול ודוקאט שזה יוסף מישרתי עני חולה ואני הוצאתי בעדו באליסאנדריאה ובדרך מעות הרבה והשיב לי ר' משה הנז' תבא לביתי ואקרא הפרנסים והלכתי עם ר' משה הנז' בניטא מקום היהודים ובא לפני יהודי נכבד שמו ר' מוצליח ודברתי עמו על דבר ההוצאה ואמר לי נצטרך שנלך בבית ר' חייא והלכנו ואמרתי לו אני יהודי ממדבר חבור שלוח לדבר מצוה מיטבעים זקנים והייתי כמצחק בעיניו ואמרתי לו צריך אני שבעה דוק' תדבר עם הפרנסים אם ירצו לתת אותם. ואמר אם שאר היהודים יתנו אני אתן חלקי. ואמרתי לו זה יום ששי לתענית ואני אוכל עד הלילה תשלח לי מעט יין. וחזרתי למקומי לבית הקאפיטני. ולא שלח לי דבר ולא אכלתי כי אם ביצות ולחם ומים והנכבד ר' מוצליח השתדל במצותו ובא לפני ר' שמעון בן אשר משולם⁶ ואמר לי שמעתי שאתה שליח⁷ מצווה מיטבעים זקנים ללכת ברומא הודיעני למה שלחוך⁸ ואשלח עמך שנים יהודים ואפרע כל

¹ MS. . . . לביתך. ² So MS. ³ MS. מישרתך. ⁴ Doubtful, perhaps קאשטילין. ⁵ So MS. ⁶ MS. שלוח. ⁷ MS. שלחוך.

הבית וישמו ביראדן שיתן לי זה הבית לשבת בו ימים מועטים ואמר לי זה בית הכנסת וזה הבית הוא מאשה אחת יורשת מאביה ובעלה הוא רשע ואינה יכולה לעשות דבר בלתי רשותו. והלכתי אל הקונצול פליפו והגדתי לו כל זה והוא שלח בעד בעל האשה ועשה באופן שנכנסתי בביתו ויוסף המליץ היה משרת אותי. והישמעאלים הרשעים היושבים קרוב לבית ההוא היה מצטערים שיוסף יהודי היה משרתני לפי שבבית הכנסת שלהם לא יכנסו יהודים בו ובשמעי הדברים הללו הלכתי אל שוכן קרוב ישמעאלי והוא רשע נמור שונא היהודים ותכף כשרואה אותי אמר ברוך הבא אדוננו וכן אדוננו הלילה הזאת מבורכת בבואך לביתנו ואמרת לי אני לא באתי בזה הבית כי אם לאהבתך ואיך תשמע כל אלה המלשינים הדוברים סרה על היהודי עבדי והוא נאמן וישרתני בכל לבו¹. ואז השיב זה הרשע יש ישמעאלים הרבה שישרתוך² והיהודים אויביו ואויבי הנביא ואינו מן הראוי שישרתוך. והשיבותי לו מצאתי האמונה אבדה מהישמעאלים אני אדוניכם בן הנביא הלכתי במדינות רבות ושרתוני הישמעאלים וגם מבני הנביא הקרובים לי ואחרי כן נגבו דעתי וכל ממוני ואתה רוצה להכעיסני ויהיה רע לכם. השיב הנבל אם תרצה משרת טוב אתן לך ואם תרצה אני בעצמי אשרתוך ואז יצאתי מעמו בכעס ובבקר הלכתי לבית ר' מרדכי והגדתי לו את כל דברי הישמעאלי בעבור יוסף ואמרת לי יוסף השמר פן תבא לביתי כי הישמעאלים מתנכלים אליך להרגיך:

ואחרי כן הלכתי לביתי ועמדתי עד ערב ראש השנה רפ"ז וקראתי לר' מרדכי ואמרת לי אמור ליהודי שישב בבית כנסת הגדולה ואני אשב בכנסת הקטנה וכן עשיתי והתפללתי בבית הכנסת ליל ראש השנה ושם בעל הבית יצחק בוכפו ויהודי אחד שמו ר' בנימין התפללו עמי בבית הכנסת אחרי כן הלכנו לאכול עם הבעל הבית ליל ראש השנה ואחרי כן חזרתי בבית הכנסת להתפלל עד הבקר ובבקר באו ר' יצחק ור' בנימין הנז' להתפלל עמי אחרי כן הלכנו לאכול וחזרתי לבית הכנסת ואמרת לי לבעל הבית אל תפתח הדלת לשום אדם כי אני מתיירא ורצוני לעמוד בבית הכנסת עד אחר המועד וכן עשה ובא יוסף והכה בדלת ואמר פתחו לי כי אני רוצה עם ר' דוד בעבור שנלך ברומא השיבו לו הוא ציוונו לבל נפתח הדלת ולא רצה³ לשמוע ויגש אל הדלת לשברו פתחו הדלת והכווהו והלך יוסף לבית הכנסת הגדולה וספר לכל היהודים אני הלכתי לבית הכנסת אשר בו השליח ממדבר חבור ובא ר' יצחק ואישתו והכוני ואני רוצה ללכת אל המושל ובא ר' מרדכי המקובל והוכיחו על זה. והיהודים באו והגידו לי כל הדברים האלה ועמדתי שני ימים של ראש השנה ואח"כ הלכתי לביתי ובחג הסוכות הלכתי לבית ר' מרדכי לעמוד שני ימים הראשונים ויוסף בא לפני בוכה ואמר חטאתי לך כי הכעס מסלק הדעת ומחלתי לו. ור' מרדכי אמר

¹ לבי. MS.² שירתך. MS.³ רוצה. MS.

ואחרי כן אני ואפרים חזקן הלכנו בלילה ההוא לבית יהודי אחד שמו ר' דניאל והוא עשיר מכל היהודים שבעזה וסופר מכל המושלים שיבואו בעזה מהתוגר והוא נכבד וחסיד ויש לו בן אחד גבור חיל יפה תואר שמו שלמה והיהודים שונאים אותו כי הם אומרים היותו פריץ וקראתיו ביני לבינו והוכחתיו ואמרתי לו תשוב ממעשיך הרעים קודם שנלכד ירושלים ואם לא תשוב דמוך בראשך ונדר לי שישב: ואחרי כן בערב שבת שלה לי ר' ישמעאל על ידי אפרים חזקן אלף שלומות וחלה פני לעשות [עמון] סעודתי שבת בלילה ההוא וכן עשיתי וישבתי עמו עד חצות הלילה אחר כך אמרתי להם הראו לי בית הכנסת והלכתי בתיבה והתפללתי כמו ב שעות וחזרתי לבית הרב ר' ישמעאל הנזכר, ואמרתי להם אם תעשו עמי חסד למען אהבת השם ואהבת חזקנים ושאירות בני ישראל תמצאו לי ספינה שתלך לאליסאנדריאה במהרה ואמרו לי יש ספינה שהולכת לדמיאט בזאת השבועה ויש יהודים מירושלים בתוכה וחזקן הזה ר' אפרים ילך עמך ואני נותן את שכרו ואמרתי להם ברוכים תהיו לשם הסירו שגאת חנם מקרבכם וישבו אל השם למען יקרב נאולתינו ונאולת בית ישראל כי כן אמרו חזקנים והלכתי לביתי בבקר יום השבת ועמדתי בביתי ואחרי כן שלחתי ישמעאל אחד לקרא בעל הספינה ובא אלי ואמרתי לו שמעתי שאתה הולך לדמיאט ואמר כן אך אני רוצה ללכת בעמוד השחר למחר ואם יש לך עסקים תשלום¹ היום:

ונסעתי מעזה הו' תמוז רפ"ג והלכתי בשני ימים לדמיאט ולקחתי לי בית ואחרי כן הלכתי לבית יהודי שמו ר' מרדכי ואחיו ר' שמואל הוא במצרים ועמדתי עמו כל יום השבת וביום הראשון הדריכני ליבישה על גמל אחד מהלך עשרים מיל על שפת הים ונכנסתי בספינה והגעתי באליסאנדריאה בכ"ד תמוז והלכתי אל המחתה ובא לפני החכם המקובל ר' מרדכי ואמרתי לו אני יהודי אחי המלך במדבר חבור ואני רוצה ממך שתדריכני בים לרומא ואמר לי ר' מרדכי הנך תלך אל הקונצול והוא יעצך את אשר תעשה כי הוא נכבד ואחרי כן תגיד לי את אשר יאמר אליך וכן עשיתי והלכתי אל הקונצול ואמרתי לו אני אחי המלך ממדבר חבור ובאתי בעצת אחי המלך יוסף וגם בעצת שבעים זקנים ורצוני ללכת אל האפיפיור ואח"כ אל מלך מפורטונאל ולכן תיעצני את אשר אעשה ותמצא לי ספינה שאלך בה והשיב לי הקונצול יש ספינה שהולכת בפוליא ואני מתירא שמא יגרם עלי רעה בעבורך לכן אני יועץ אותך שתשב עד שתלך הגאליצה אל ויניציאה והישמעאלים ידריכוך וחזרתי למקומי: ואחרי כן הלכתי לבית ר' מרדכי הנז' ובא בחור אחד ושמו יוסף יטאביו ואמרו הם מנאפולי ויש לו אישה בארץ התוגר ואמר[תי] אני לך מרדכי אלך עם זה האיש ברומא ואמר לי ר' מרדכי בטוב זה הבחור יהיה לך למליץ בדרך ועמדתי בלילה ההוא בבית ר' מרדכי אח"כ ראיתי בית יפה מבית² הכנסת של ישמעאל ושאלתי אל שומר

¹ תשלום. MS.

² So MS.

המקדש והוא בניין גדול כבניין העליון ועשיתי תחת המקדש את אשר צווני הזקנים במקום לא יוכל אדם לנגוע בו והסימן הנזכר מהציור נראה אחרי עשיתי צווי¹ הזקנים תחת בית המקדש :

ואחרי כן עליתי להר הזיתים וראיתי שם שתי מערות וחזרתי לירושלים ועליתי² להר ציון ויש שם ב' כנסיות במקום הבריה³ את הכנסת ביד הנוצרים העליונה והתחתונה ביד הישמעאלים ופתחו לי הישמעאלים והראו לי דמות קבר ואמרו לי כי הוא קבר דוד המלך עה והתפללתי שם ויצאתי משם והלכתי בכנסת העליונה ופתחו לי הנוצרים ונכנסתי בבית הכנסת ההוא והתפללתי שם. ואחרי כן הלכתי מציון לירושלים. והלכתי בבית יהודי ושמו אברהם הגר והוא צורף ועומד מומעל לבית הכנסת והיו שם נשים זקנות רוחצות הנירות מבית הכנסת והייתי בבית היהודי ההוא לפני שנים ישמעאלים ושאלתי לו מה שמך והשיב לי אברהם ואחרי כן שלחתי הישמעאלים ואמרתי להם יש לי לעשות עם זה הצורף מלאכה וכן הלכו לדרך הישמעאלים ושאלתי אליו מה אתם מתפללים בזה הזמן מוריד הגשם או מוריד הטל ואמר לי מוריד הטל ועמד נבהל ודברתי עמו דברים הרבה ולא הנדתי לו שאני יהודי כי אם בפעם השלישית שהלכתי בביתו קודם נסעו מבית המקדש ואמרתי לו תצייר לי ויניציאה ורומא ופורטוגאל וצייר לי הכל ואמרתי לו אני רוצה ללכת ברומא ואמר לי על מה אתה הולך ואמרתי לו אני הולך לדבר טוב והוא סוד אין אני יכול לגלותו ואני רוצה שתיעצני איך אלך לררכי :

ואחרי כן נתתי כתב שכתבתי לבית המקדש ביד אברהם הנז ואמרתי לו תן לי הכתב ליד הנגיד ר' יצחק ונסעתי מירושלים בכד בסיון רפג ובאו ללוחתי עם רב מהישמעאלים רוכבים על סוסים חמישה מילין והלכתי לררכי והגעתי לעזה בחדש תמוז במקום אשר עמדותי בפעם הראשון ובא לפני יהודי זקן סוחר מבשמים ושמו אפרים ואמרתי לו לך קרא לי יוסף הצורף ושישא עמו המיסקלות מזהב ומכסף וציור החותמות ותבואו יחדיו בגלוי לפני הישמעאלים וכן עשה הזקן ובאו לפני שניהם ושאלתי ליוסף הצורף על שלום אביו הזקן ושלום אחיו יעקב ואמר לי שלום ואחז באו ארבעה זקנים לפני ואמרתי להם אני יהודי וגם אבי מלך שלמה ואחי יוסף המלך גדול ממני במדבר חבור על שלשים רבוא ואכלנו ושתינו יין בלילה הזה ומיום שנסעתי ממדבר חבור לא שתיתי יין עד הלילה ההוא ושאלו לי אם הייתי במצרים וספרתי להם את כל אשר קראני בבית ר' אברהם בעל המטבע איך הוא גורם לי שאבדתי כל המומן שלקח לי שראפדין :

והגידו לי איך ישמעאל אחד מצא אבן אחד עם כתובים אותיות הקדש מחוקות ונתן אותו ליהודי בעד ד' דוק ושאלתי על האבן ואמרו לי נזונה בבית הקברות והלכו שנים מהם והביאו את האבן לפני וראיתי את אשר אומרים והשיבו את האבן למקומה :

¹ MS. צווי.² MS. הדירה.

בן אדוננו ובאו שנים הגדולים שבהם והכניסוני אל המערה אשר תחת אבן השתיה ואמרו לי זה מקום אליהו הנביא וזה מקום דוד המלך וזה מקום שלמה המלך וזה מקום אברהם [ו]יצחק וזה מקום מחמד במערה מתחת לאבן השתיה וממעל והראו לי מקומות הנביאים מתחת וממעל לאבן ואמרתי לשומרים מאחר שאני מכיר כל אלו המקומות תלכו לדרככם כי אני רוצה להתפלל ובבקר אתן לכם צדקה והלכו לדרכם וכבר ידעתי שכל דבריהם שקר והבל והתפללתי עד שבאו כל הישמעאלים להתפלל ויצאו מהעזרה מתפללים אחר שנים ישעות מהלילה הם הלכו לבתיהם ואני הלכתי תחת אבן השתיה אחרי כן השומרים כבו כל נרות¹ העזרה מלבד ארבעה וטרם שסגרו² הדלתות באים לראות ויחפשו אם ימצאו איש יישן³ במערה לגרשו ומצאו אותי ואמרו לי צא מן המקום הזה כי אנחנו שומרים אין אנו [יכולים] הניח לישן שום אדם פה וככה נשבענו אל המלך ולכן אין אנו רוצים שתישן בזה המקום ואם לא תצא נלך אל המושל ויוציאך בעל כרחך ובשמעי דבריהם הקשים יצאתי חוץ לעזרה וסגרו הדלתות סביב לעזרה התפללתי כל הלילה ומתענה וזה היה ליל יום רביעי ובבקר כשבאו הישמעאלים להתפלל בעזרה נכנסתי עמם וכשהשלימו תפילתם קראתי בקול גדול איה השומרים ובאו כולם לפני ואמרתי להם אני אדוניכם⁴ וכן אדוניכם⁵ הנביא באתי מארץ מרחקים אל הבית הזה המקודש ונפשי חיטקה לעמוד בתוכו להתפלל ולא לישן⁶ ואחרי כן באו ארבעה מהשומרים ויגרשוני ואמרתי להם אני אדוניכם⁷ וכן אדוניכם⁸ אם תרצו השלום ממני מוטב ואני אברך אתכם ואם לאו אנקם מכם ואכתב להתנער את מעשיכם הרעים והשיבו לי תמחול לנו בזאת הפעם כי אנחנו רוצים לשרת אותך ולהיות לך כעבדים כל זמן שתעמוד בבית המקדש ונעשה רצונך אז נתתי להם עשרה דוק לצדקה ועמדתי בבית המקדש והתעניתי בקדש הקדשים חמשה שבועות לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי כי אם מליל שבת לליל שבת ואני התפללתי מתחת אבן השתיה וממעל ובאו עשרה שלוחים מהמלך אחי יוסף וזקניו לפני והם מתנכרים ועמדו לפני בבית המקדש⁹ אחר שנסע את דוד הראובני למצרים ולא ראיתי אותו:

והישמעאלים ייש להם ציור בראש קובת⁵ העזרה והציור הוא כחצי לבנה נוטה לצד מערב וביום הראשון לחג שבועות רפג נטה לצד מזרח ובראות הישמעאלים זה צעקו בקול גדול ואמרתי להם על מה אתם צועקים השיבו בעונותינו זה הציור מחצי הלבנה נוטה לצד מזרח השמש והוא סימן רע על הישמעאלים ואחר כן עלו האומנים מהישמעאלים והחזירו הציור ההוא במקומו ביום הראשון וביום השני חזר פעם שנית הציור ההוא לצד מזרח בהיותי מתפלל והישמעאלים צועקים ובוכים ובקשו להחזירו ולא יכלו. וכבר אמרו לי הקונים באשר תראה זה הסימן תלך לרומא וראיתי שערי רחמים ושערי תשובה והלכתי תחת

¹ MS. הנרות. ² MS. שסיגרו. ³ So MS. ⁴ Omissions. ⁵ MS. קרבת.

מקרקע הכנסת והראוני מקום פתח הדלת והיה סגור באבנים גדולות ועופרת ולא יוכל שום אדם להסיר הבניין ההוא. ואחר כן אמרתי להם תכסו הקרקע ההוא בבגדים וישאלתי אותם יש לכם ידיעה מי בנה פתח המערה והוציאו לי ספר אחד וקראו אותו בפני ואמרו בספר ההוא כי מלך אחד בנה פתח המערה אחר שלקחו הישמעאלים בית המקדש מן הנוצרים והמלך ההוא משנה למחמד וגם המלך ההוא שלח ד אנשים במערה וכל אחד מהם בידו נר אחד ועמדו בתוך המערה כמו שעה אחת ויצאו אחרי כן ומתו שלשה מהם תכף צאתם מהמערה והרביעי עמד אלם עד יום השלישי והמלך אשר שלחו שאל אליו מה ראית תוך המערה ואמר להם כי אני ראיתי אלו הציורים היינו אברהם אבינו במטה במקום הציור הקבר העליון אשר עשו וסביב למטת אברהם אבינו נורות סביב סביב וספרים הרבה ומכסה מטתו בבגדים נאים וסמוך לאברהם אבינו שרה אמנו ויצחק ורבה ממעל לראש אברהם ושרה ויעקב אבינו ולאה אמנו מתחת לרגל אברהם ושרה אמנו ויש נרות סביב סביב על המטות ויש על המטה מן המטות דמות איש לאיש ודמות אישה לאשה והנרות אשר היו בידיו כבו ובמערה אור גדול כמו השמש ואחר שראינו כל אלה יצאנו והיה לה רוח טוב כמו קטורת והלכנו לפני קבר רבקה ואנחנו ארבעתנו הלכנו ואחרי כן צעק עלינו דמות אדם אשר הוא במטת יצחק בקול גדול ועמדנו עד אשר יצאנו מהמערה בלי נשמה וזהו ציור הקברות ובניין פתח המערה שהסגירו המלך ההוא עד היום הזה אלה היו דברי הרביעי אשר עמד אלם יום אחד:

אחרי כן עמדתי להתפלל על פתח הבאר וראיתי פתח דלת המערה בליל שבת עד עמוד השחר ובבקר עמדתי להתפלל עד הערב ובליל יום א התפללתי על פי המערה ולא ישנתי עד הבקר והשבעים זקנים אמרו לי כי ביום השלשי אמצא סימן אחד ואני עמדתי משתאה אחריש לדעת מה אראה ובבקר יום א קודם זריחת השמש קראוני השומרים בשמחה גדולה ואמרו לי אדוננו וכן אדוננו הנביא תקום לשמוח עמנו כי בא אלינו שמחה גדולה והיא שבאו מים על המקוה של בית הכנסת הזה שלא באו המים בזה המקום זה ד שנים והלכתי עמם לראות המים והנה יפים וזכים באים למקוה מארץ מרחק:

אחרי כן נסעתי מחברון בכד באדר והלכתי לירושלים ובאו לסטים על הדרך בין חברון לירושלים ואמרו לי אדוננו בן הנביא הנה האויבים לפנינו ואמרתי¹ להם אל ת[י]ראו ואל תחתו הם בפחד ואתם בטוחים. עודני² מדבר עמם והנה בעל המשפט של התונר בא מחברון עם משרתים הרבה ראוהו הליסטים וברחו כולם. ונסעתי עמו לירושלים ונכנסתי בתוכו בכד באדר רפז ואותו היום נכנסתי לבית קדש הקדשים ובבואי לבית המקדש באו כל השומרים הישמעאלים להשתחוות לפני ולנשק את רגלי ואמרו לי בא ברוך יי אדוננו

¹ ואמרתם. MS.² עודני. MS.

לדבר עם שום ישמעאלי ולא מבני הנביא כי הם שונאים אותנו ויותר הם אוהבים הכלבים מהישראלים ואמרת לזה היהודי לא תיראו ולא תפחדו כי הקין הגיע אליכם בקרוב והקבה משפיל הרשעים עד ארצה ומגביה השפלים עד מרום ויגיע זמן קרוב שתראו ענינים גדולים ובלבולים רבים וסכסוכים בין המלכים ואתה אברהם תעשה עמי חסד ואמת תבקש לי תגרים שידריכ[וני] לבית המקדש ותהיה הדרך תהלה לחברון ואמר אלי אני אעשה הכל והלך ממני וראה אנשים חמרים תגרים ובא לפני ונתן לי חמר אחד ועשה בינו וביני מסחר ולא רציתי לגלות אליו סודי כי אם בהיותי על הדרך נתתי לו ראשית דברים :

ואחרי כן בא אלי הוא¹ צורף שמו יוסף בעל חנות ויש לו אח ושמו יעקב ואביהם הזקן חי ועמד² הוא ויוסף הצורף לפני ביום ההוא כמו שנים שעות ואני מסת[י] דברי מהם כי אם ראשי פרקים מסרתי להם והיהודים שלחו אלי בהחבא על יד היהודי אברהם בשר ולחם. ועמדתי בעזה חמשה ימים ואחז נסעתי מעזה ביט אדר רפז והלכתי בדרך חברון והלכתי ביום ובלילה עד שנכנסתי בחברון אל מקום מערת המכפלה כז אדר בצהרים. ובאו אלי השומרים שהם שומרים³ המערה ובאו לנשק ידי ורגלי ואמרו אלי בא ברוך יי אדוננו ובן אדוננו ובאו לפני שנים זקנים מהשומרים כנסת אברהם והם היותר חכמים וגדולים וממונים על כל השומרים[ם]⁴ והם המוצ[י]אים והמביאים כנסת ושופטים בחברון ולקחו אותי בידי והעמידוני על קבר אחד ואמרו לי זה קברו של אברהם אבינו והתפללתי במקום ההוא עד שהשלמתי התפלה ואחז הראו לי בצד השמאל כנסת קטן יש בו קבר שרה אמנו. ובאמצע בין קבר אברהם וקבר שרה היא כנסת תפלת הישמעאלים וממעל לראש של אברהם קבר יצחק בכנסת הגדולה וסמוך לקבר יצחק קבר רבקה ממעל לראש קבר שרה ומתחת רגל קבר אברהם ציור קבר יעקב בכנסת גדולה אחרת וסמוך לציור קבר יעקב ציור קבר לאה כנגד קבר שרה. ואחרי כן נתתי להם צדקה עשרה פרחים למען יקנו היות ואחז אמרתי להשומרים כי זה הציור אינו אמת. והאמת כי אברהם יצחק ויעקב הם במערה תחת הארץ ואינם קבורים על הארץ והשיבו אלי כנים דברך ואמרת להם תראוני המערה והלכתי עמם והראו לי פתח דלת המערה בפי הבאר ויש נר אחד דולק ביום ובלילה בבאר⁵ ההוא והורידו הנר תוך הבאר בחבל וראיתי מפי הבאר פתח דלת כקומת כן אדם והאמנתי כי היא המערה בוראי ושמחתי בלבי ושלחתי הישמעאלים מפני והתפללתי על פי הבאר עד שהשלמתי התפלה :

ואחרי כן קראתי השומרים הזקנים שבהם ואמרת להם אין זה פתח המערה יש בה פתח אחרת והשיבו לי כן הוא בזמן קדמון היה פתח המערה באמצע כנסת הגדולה אשר בה ציור קבר יצחק ואמרת להם תראוני מקום הפתח ההוא והלכתי עמם והסירו הבגדים

הבאר. MS. ⁵ השומרי. MS. ⁴ שומרי. MS. ³ ועומד. MS. ² So MS. ¹

שמו בלשון הקדש זכריה ובלשון ערב יחייא בן עבד אלהים והגדתי לו כל הדברים שעשה עמי סרפאדין ואמר לי כבר ידעתי את האיש ואת יסחו שהוא גונב דעת הבריות ומראה עצמו איש צדיק ירא אלהים והוא רשע גדול ולכן שב בביתי עד הבקר ואני אלך לדבר עמו ולהוכיחו על הדבר הזה שעשה והלך התוגר ואמר לו למה הרעות לבן הנביא הזה שבא לביתי ואמר לי הפקיד הארגז בביתך¹ עם ענינים הרבה ואינך רוצה להשיבם² ולמה תעשה ככה לאדוננו בן הנביא השיב סרפאדין *לא לעולם³ לא נתן לי כלום ולא בא לביתי כי אם הוא ושני עבדיו הזקן שמת עליו והעבד הכושי האחד אשר לקח עמו ואחרי בן לקח עבדו והלך לו ואני מצטער ממנו למה יאמר בדברים הללו. רוצה אני לקרוא אותו ואקרא בעל המשפט לביתי וכן נעשה דין. אני והוא ויראו בעלי הדין מה יהיו דבריו עלי ויעשו בעלי הדין קנס מאלף פרחים זהב בנינו לבינו אם נתן לי מאומה בפני עדים ואם לא יביא ראיה עלי יתן הוא אלי אלף פרחים וחזר אלי התוגר ההוא וספר לי כל הדברים האלה ואמרתי לו תיעצני כי אני מתירא ממנו ותאמר לי מה אעשה עמו ואיך יהיה דרכי אמר אלי אני יודע שאם תלך לבקש ממנו הפקדון אשר בידו תגרום על עצמך רעה גדולה ואני ראיתי פניו רעים עליך והוא מבקש לך להמיתך⁴ ועבדיו ומשרתיו וגם התלמידים לא ייעידו⁵ כנגדו ואתה אם תשמע לעצתי תלך לדרכך ולא תבקש מסארפדין⁶ דבר:

ואחרי בן מברתי העבד הכושי שלי אל התוגר ההוא מאתים פרחים רחבים ונסעתי ממצרים והלכתי עם תגרים הרבה ויש בין הישמעאלים איש חסיד תגר מן עזה ושמו סארפדין⁷ כמו האחר ואני רוכב על הגמל שאינו טוב ואמר לי אותו החסיד תרכב על הגמל שלי שהוא יותר טוב משלך ויש עליו מכסה נאה ומצוייר כמו בית בחלונו⁸. והגעתי בעזה תוך בית אחד גדול שהוא כמו מחנה ונתנו לי חדר אחד מהחדרים העליונים ואני יחיד ובחדר שלי היה שוכן יהודי תגר מברוט ושמו אברהם דונאין ועמדתי בחדר ההוא שנים ימים ולא דברתי עמו דבר ואני כל היום מתפלל ואני מדבר עם שום אדם ואחרי כן קראתי אותו ואמרתי לו מה שמך ואמר לי שמי אברהם ואמרתי לו מה אתם מתפללים בזה הזמן מוריד הגשם או מוריד הטל ואמר לי מוריד הגשם. ועוד אמר אלי כי הוא ראה ישמעאלים הרבה וגם מבני הנביא ולא ראיתי איש חכם כמוך ואמרתי אליו יודע [אני] בחשבון כי היום לכם יום שמחה ויום פורים והשיב לי כן אמת דברך ושאל ממני מי הוריעך כל אלה ואמרתי אליו איך בארצי יהודים הרבה וחכמים גדולים ובתיהם קרובים לביתי ויש לי חברים מהם אוכלים על שולחני⁹ ואם אוכלים על שולחני מעניני פירות בלי בשר והם אוהבים אותי וגם אני אוהב אותם ואמר לי איך אנחנו היהודים בזה הארץ לא נוכל

¹ MS. הארגז בביתך.² MS. להשיבם.³ So MS.⁴ MS. המיתו.⁵ So MS.⁶ MS. שולחני.

ילך בירושלים. וכן סדר לי בית בתוך ביתו והבית אשר סדר והכין לי סרפאדין¹ וחלה העבד הזקן שלי ועמד חמישה ימים במטה וביום החמישי מת בחצי הלילה. וזה העבד היה שומר ונאמן על כל אשר לי והיה מביט אלי והבאתי אותו מהמדבר והוא חרש ואלם ויש לו אשה ובנים. והעבד השני אשר קניתיהו היה גנב ואחרי מות העבד הזקן הם הלכו וקברו אותו ואני בבית לבדי שומר הכלים והיה לי צער גדול ומחשבות גדולות ולא ידעתי מה לעשות ואחרי כן חשבתי לחזור לפני ר' אברהם בעל המטבע וקראתי האיש שרפאדין ואמרתי לו הנני הולך לעסקי וזה העבד אתנהו בפקדון בידך והבית שלי תשמור אותו ופתחתי לפניי תיבה אחת והוצאתי לו ד' מרגליות טובות ולא הראיתי לו את אשר בתיבה וסגרתי התיבה ושמתי המרגליות תוך התיבה בפניו והוא רואה וסגרתי התיבה והמפתחות [נתתי בידו] והראיתי לו אלף פרחים זהב תוך התיבה ואמרתי לו הבית והארנו והעבד יהיה לך לפקדון ולמשמרת עד שובי והלכתי לראות היהודים ביום ההוא אחר שמת העבד וחזרתי אל הבית וישנתי בבית ההיא עד הבקר וראיתי בחלום איך אני הולך ערום בין בני אדם והייתי מכסה ערותי בדי והיה לי מזה החלום צער גדול ומחשבות גדולות ועמדתי בלב רגז² ואחרי כן סגרתי הארגנות ולקחתי המפתחות עמי והנחתי מפתח החדר והעבד ביד סרפאדין וחלכתי בשוק וחזרתי אל החדר מקום אשר עמד בו העבד והממון ולא היה בהחדר הארגנו אשר היה בו הממון ובשעה שראיתי שאין הארגנו בהחדר הייתי כנוף בלא נשמה ורוח:

ואחרי כן קראתי לסרפאדין ובא לפני בנו ואמרתי אל בנו למה לקחתם הארגנו ממקומו ואמרתי לו תקרא לאביך והלך הבן וחזר אלי ואמר כי אביו בשוק והיה לי צער ובלבול גדול עד שבא שרפאדין אלי וחלכתי לפניו ואמרתי לו למה נשאת ולקחת הארגנו שלי ממקומו השיב לי כי אני רציתי שהם יהיו שמורים לך בחדר שלי ולא תי[רא] ולא תפחד ואמרתי לו הוציאה הארגנו[ו]ת ואני רוצה לקחת דבר מהם והשיב לי כי אני הלכתי לאכול בבית אחד ושכחתי המפתחות שם. ואני ידעתי כי הם תחבולות עמי ורציתי לכעוס עמו והייתי בביתו ואמרתי לו תשלח בעד המפתחות ואמר לא ידע השליח כי אם אלך בעצמי בעדם והלך סרפאדין ולא חזר עד הלילה. ואחרי כן בשבוע שאלתי אליו תתן לי הארגנו כי אני רוצה מרגליות אחת ואיזה דבר והשיב לי אין אני רוצה לתת לך דבר כי אם תרצה לקחת בתי³ לאשה ואני אתן אליך ואחזיר⁴ לך הכל ואעשה עמך חסד והממון אשר לקח סרפאדין אי אפשר לזכרם שיאמר כמה וכמה הם שוים כל כך הוא יקר ולא אכתב בספר את אשר לקח ממני עד אשר תגיע השעה ויהיה הדין והמשפט:

ויצאתי מביתו עם עבדי הכושי עם הישאריה הנשארת לי ובאתי לבית תוגר אחד ישמעאלי

¹ Omission.

² MS. רגז.

³ MS. ביתי.

⁴ MS. ואחזר.

בלשון עברי ובלשון ערבי סאלאם והבית שלו בסוף המדינה מיל אחד והלכתי עמו לביתו ונתן לי בית ומטה ואחד ממשרתי עלי לעשות לי כל צרכי לי ולעבדיי. וזה המקום ההוא על נהר נילוס ויישבתי עם זה האיש עשרים יום ומכרתי את גמלי ק פרחים זהב ונכנסתי בספינה קטנה בנהר נילוס עד אשר הגעתי בשערי מצרים ושמה בשער עכבו אותי התוגרים הישמעאלים ורצו לחפש את כל כלי וכל אשר לי בארגזים למען יקחו ממני מעשר ורצו ממני בעד העבדים עשרים פרחים כי לא יוכל¹ שום אדם ליכנס בשערי מצרים עם עבדים כושיים כי אם יתן מעשר עשרים פרחים על כל עבד ובראות התוגרים עמי השני אריות שאלו ממני שאתן להם השני אריות ברורון והם יפטרו אותי מן המכס ומן המעשר מן העבדים ומן הממונות וכן נתתי להם השני אריות בלי שום הוצאה אחרת והיו מכבדים אותי כבוד גדול והיה להם שמחה גדולה כי אמרו לי שרצונם לשלח אותם אל המלך התוגר:

ואחרי כן נכנסתי במצרים ברח אדר רפז בין השמשות והלכתי עם איש אחד יש לו חברים במצרים ואמר לי זה האיש תבא לביתי בזאת הלילה ותלין עד הבקר ולמחר בעה אבקש לך מקום אשר ייטב לך. והלכתי עם זה האיש אני ועבדי וכל כלי וזה הבית *הוא גדול² ויש בו אילנות גדולים ונתנו לי חדר אחד ושמו לפני להם וגבינה לאכול אמרתי להם איני אוכל גבינה רק תתנו לי ביצות ואכלתי ויישנתי עד הבקר ובבקר הוצאתי חתיכות זהב ואמרתי לזה האיש תבא עמי למכור זה הזהב לפני היהודים כי הם יודעים בסחורה יותר מכל אנשי הארץ ובא עמי זה האיש במסילת היהודים ועמדתי בפתח חנות והיה בחנות יהודים צורפים ושאלי אתם [אי] זהו הגדול שבכם בלשון הקדש ולא היה מבין הישמעאלי אמר היהודי אני אבא עמך והלכנו אני והוא והישמעאלי עומד בחנות וממתין ונכנסנו בבית ר אברהם בעל המטבע והוא היותר גדול שבמצרים. אמרתי לו אני יהודי ואני רוצה לשבת עמך ז ימים או ר ואגלה לך סוד וכשתראה הדרך ללכת לירושלים תדריכני ואיני רוצה מומך לא כסף ולא זהב ולא אכילה כי אם הבית והשיב לי ר אברהם לא אוכל להניחך לבא בביתי כי באתי כמתנכר כמו הישמעאלי ואם תשב בביתי תגרום עלי רעה ולא רצה ר אברהם להעמידני בביתו בשום פנים ואמרתי לו עשה עמי חסד לאהבת השם ולאהבת הזקנים ששכר מצוה מצוה והשיב לי המצוה גדולה היא לי ולכל ישראל הוישבים במצרים כי לא תבא לביתי. ואז יצאתי מביתו והלכתי אני והישמעאלי בבית לפני עבדי ושאלתי לישמעאלי אם אתם יודעים בעיר הזאת אדם חשוב וחסיד עושה מצות תניד לי והשיב לי שאדם טוב ונכבד ומשובח בזה העיר שמו שרפאדין אמרתי לו תבא עמי ונלך³ לפניו וכן הלכתי לפניו ואמרתי לו הנה שמעתי עליך היותך נכבד וחסיד מכל האנשים אשר בעיר במצרים כחסדך תן לי בית בתוך ביתך⁴ עד אשר אלך⁵ לירושלים ותדריך לפני אשר

אליך. MS. ⁵ ביתך. MS. ⁴ וללך. MS. ³ הגדול. MS. ² אוכל. MS. ¹

שִׁלְךָ יֵצֵא מִן הַבַּיִת וְלֹא חֹזֵר עֲדִיין אָמַרְתִּי תֵּלְכוּ בְּעַד הָעֶבֶד וּבִקְשׁוּהוּ וְלֹא מִצְאוּהוּ וְאָמַרְתִּי לַהֲסוּחִירִים הַמְתִּינוּ לִי עַד חֲצִי יוֹם כִּי אֲמַצָּא עֲבָדִי וְהַמְתִּינוּ עַד חֲצִי יוֹם וְלֹא בָא הָעֶבֶד אַחֵר חֲצִי הַיּוֹם נָתַתִּי לָהֶם רִשּׁוֹת וְהִלְכּוּ לְדֶרֶכָם. וְאֲנִי עֲמַדְתִּי עִם הַזֶּקֶן יָמִים רַבִּים וְלֹא יֵצְאִי מִהַבַּיִת אֶף אִם יָבוֹאוּ מַלְכִּים וְיִשְׂרָאֵל לְבֵיתִי וְלֹא אֶזְוֶה מִמָּקוֹמִי וְאַחֵר שֶׁנִּסְעוּ הַסּוֹחֲרִים מֵאֶלְחָבִיר אָמַרְתִּי לִזְקֵן תָּבֹא עִמִּי אֶל הַמֶּלֶךְ מִחֲמַד וְהִלְכְתִּי אֲנִי וְהַזֶּקֶן וְהַנְּחָתִי עֲבָדִי הַזֶּקֶן עִם כָּל כָּלִי אֶל הַבַּיִת וְהִלְכְנוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְפָנָיו מִשְׁרָתִים הִרְבָּה וְהוּא שׁוֹתֵה יַיִן תִּמְרִים וְאוֹכֵל בֶּשֶׂר כֶּבֶשׂ בְּלִי לֶחֶם וְשִׁמְחָה בִּי הַמֶּלֶךְ וְאָמַר זֶה הַיּוֹם הוּא מְבוֹרֵךְ שֶׁבָּא לְפָנָיו אֲדוֹנָנוּ בֶּן אֲדוֹנָנוּ הַנְּבִיא וְרִצּוֹנִי שֶׁתַּעֲמֹד בְּבֵיתִי אִם תַּחֲפוּיִן אַעֲשֶׂה¹ לָךְ כְּבוֹד וְיִקָּר וְאָמַרְתִּי לְמֶלֶךְ תְּהִיָּה מְבוֹרֵךְ מִפִּי יֵשׁ וְאֲנִי אֶתְפַּלֵּל בְּעֶדְךָ וְאֶתֵּן לָךְ מַחִילָה וְכִפְרָה עַל כָּל עֲוֹנוֹתֶיךָ וְהִנְנִי מִבְּקִשׁ מִמֶּךָ שֶׁתִּשְׁלַח לְבִקֵּשׁ עֲבָד שֶׁבִּרַח מִמֶּנִּי זֶה הַיּוֹם וְיִדְעָתִי שֶׁהוּא בְּמַלְכוּתְךָ וְזֶה הַחֹסֶד אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְהַשֵּׁם יִשְׁלַם שְׂכָרְךָ. הִשִּׁיב לִי הַמֶּלֶךְ אֲצֵא עִם כָּל מִשְׁרָתִי וְכֵן יֵצֵא הַמֶּלֶךְ בְּעֶצְמוֹ עִם כָּל יִשְׂרָאֵל לְבִקֵּשׁ הָעֶבֶד וְשִׁלְחָה אֶת כָּל מִשְׁרָתָיו בְּכָל הַמְּדִינָה וּמַחֲוֵי לַמְּדִינָה רוֹכְבִּים עַל הַגְּמָלִים וְרִצּוֹנִים הֵם לְבִקֵּשׁ אֶת עֲבָדִי. וְאֲנִי חֹזֶרֶת בְּבֵית הַזֶּקֶן וְעוֹמֵד בְּתַפְלָה עַד הָעֶרֶב. וְהַמֶּלֶךְ בָּא לְפָנָי עִם הָעֶבֶד וְאָמַר לִי הַמֶּלֶךְ בְּעֶבְרָתִי אֶהְבֵּתִי לָא תִּכָּה אֶת הָעֶבֶד בֹּזֵה הַפֶּעַם וְאַחֵר שֶׁהָלַךְ הַמֶּלֶךְ לְבֵיתוֹ שְׁמַתִּי כָּלִי בְּרוֹל עַל צוּאָרוֹ וְעַל רִגְלֵי הָעֶבֶד. וְאַחֲרַי שִׁישְׁבְתִּי שִׁבְעַת יָמִים בְּבֵית הַזֶּקֶן בָּאוּ אֲנָשִׁים עֶרְוִמִּים מוֹכִים מִרָאשָׁם וְעַד רִגְלָם מֵאֵת הַתַּנְגִּירִים אֲשֶׁר הִלְכוּ בִּזְ' בְּמִרְחָשׁוֹן וְאָמְרוּ לִי נִסְעָנוּ מִהֵנָּה וְהִלְכְנוּ שְׁלֹשָׁה יָמִים וְבוֹיָם הִרְבִּיעִי יֵצְאוּ עֲלֵינוּ עִם רֶב אֲנָשִׁי דְמוּיִם וְהִרְגוּ בְּנוֹ הָרֶג² גָּדוֹל וּבִזְזוּ כָּל הַגְּמָלִים וְהִשְׁלָל וְהָעֲבָדִים וְאִין אֲנוּ יוֹדְעִים מִי נִשְׁאָר וּמִי נִהְרַג מֵהָאֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ עִמָּנוּ; אַחֲרַי כֵּן בָּאוּ בְּיוֹם הַשְּׁנִי שְׁנִים וּבְעֶרֶב שְׁלֹשָׁה וּבְכָל יוֹם וְיוֹם בָּאִים עֶרְוִמִּים מִהַחֲבוּרָה הַנִּזְכָּרָה וְאֲנִי³ נָתַתִּי לָהֶם בְּגָדִים לְכִסּוֹת עֲרוֹתָן וְצִדְקוֹת עוֹלָה נִ דוֹקָ וְעֲמַדְתִּי בְּבֵית הַזֶּקֶן וְהָיוּ הָעֶרְוִמִּים מֵהֶם מִשְׁרָתִים אוֹתִי וְאוֹכְלִים עַל שׁוֹלְחָנִי עַד יוֹם יוֹדָ לַחֲדָשׁ כִּסְלִיו. וְנִסְעָתִי עִם עֲבָדִי מִבֵּית הַזֶּקֶן עִם אֲנָשִׁים הִרְבָּה בְּדֶרֶךְ הַמְּדִבֵּר הַגָּדוֹל וְתַמְיִד אֲנִי מִתְעַנֶּה וּמִתְפַּלֵּל לַהֵשֵׁם בִּשְׁבָתִי וּבִקְוִמִי וּבִלְכָתִּי וּבִנְסָעִי וּקִיּוּמִי עַל עֲצָמִי שֶׁלֹּא לֵאבֹל וְשֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת כִּי אִם לִשְׁלִישֵׁת יָמִים וְלִילֹת וְלֹא אוֹכֵל מִמָּקוֹם הַמֵּים עַד מָקוֹם הַמֵּים אַחֲרָיו כִּי הַמְּדִבֵּר הַהוּא הַמֵּים הַקְּרוֹב מִהָלַךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים וְלִילֹת וְזֵמִים אַחֲרָיו מִהָלַךְ אַרְבַּעַת יָמִים וְלִילֹת וְזֵמִים אַחֲרָיו מִהָלַךְ חֲמִשָּׁה יָמִים וְלִילֹת וְאֲנוּ לֹא נִשְׁתָּה בּוֹ אִם מֵהַמֵּים שֶׁעַל הַגְּמָלִים עַד אֲשֶׁר הִנֵּעְנוּ * בְּרִיף בְּמִדְיָנָה גִירָאָם⁴ אַחֵר מֵהַ יָמִים וְיֵשׁ עִמָּנוּ אֶדָם חָכֵם לְדֶרֶךְ מִהָלַךְ אוֹתָנוּ בְּמִדְבֵּר כְּמוֹ הַפִּילוֹטוֹ בִּים וְהוּא מְדִרִיךְ אוֹתָנוּ בְּמִדְבֵּר הַהוּא בְּלִילָה עִם הַכּוֹכָב וְבוֹיָם בְּחִבְמָתוֹ וְהַמְּדִבֵּר הַהוּא כְּמוֹ הֵים הַגָּדוֹל וְאָמַר לִי הַחֲכָם הַהוּא תָּבֹא עִמִּי בְּבֵיתִי עַד אֲשֶׁר אֲמַצָּא אֶלֶיךָ דֶּרֶךְ לִלְכֹת לְמִצְרַיִם וְשֵׁם הָאִישׁ הַהוּא שְׁלוֹם

¹ MS. תעשה.

² MS. הרב.

³ MS. ואם.

⁴ So MS.

הולכים על החול כמו על ההרים. ואני התענית שלשה ימים רצופים עד שהגעתי במדינת אויבי המלך ואחרי כן באתי על הנהר והנה לפני הוקן ישמעאל¹] מבעלי מצרים וזה הוקן ואשתו ובניו יושבים בזאת המדינה שמה אלחביר ויבא זה הוקן לפני ונישק את ידי ואמר לי בא ברוך יי אתה אדוננו ובן אדוננו תעשה עמי חסד ותבא לביתי ואקח ברכתך ויש לי גם חבן גם מספא גם מקום ללון. והלכתי עם אותו הוקן ששמו היה עוסמאן ופנה את הבית לי ולעבדי ואמרתי² אל הוקן ההוא רצוני שתדריכני למצרים בקרוב ואמר לי זה הוקן הנה זה הדרך שבאת מל[מ]אול הוא דרך טובה ואני ידעתי שזאת הדרך אשר רצונך ללכת בה איננה טובה ללכת במצרים אם תלך בנהר תהרג וגם אם יהיה הנביא עמך יהרגהו. ולכן תשב בביתי בטוח עד שגראה הדרך ישרה ואז תלך עמהם * ואחרי כן שלחתי את עבד אלוהב אל ארצו והלך לו³ ואחר ששמעתי דברי הוקן נתתי את עבד אלוהב עשרה דוקאט והלך לביתו:

ובארץ ההיא הגיעו לפני ה' בחורים מן השנים שבטים ונתנו לי ב' אריות קטנים ולקחתי מהם³ להוליכם למצרים והם חזרו לארצם ואני עמדתי בבית הוקן עם עבדיי חדש ימים ואמר לי הוקן הנכבד הנה גמליך הם חלשים עד מאוד ולא יוכלו ללכת במדבר הזאת ויצטרך להאכילם שנים או שלשה חדשים עד ששמונו ואז יוכלו ללכת וזה בכל המדבר מהלך שלשה ימים שלא ימצאו הגמלים לא עשב ולא מרעה ולא דבר שיאכלו אלא ישתו המים באשר ימצאו בלי אכילה עד אשר תגיע בגירגאה קרובה למצרים על נהר נילוס. ואמרתי לוקן איך אעשה תיעצני איך תהיה דרכי ואם תראה לי אנשים שילכו למצרים תדריכני עמהם ותקח לי גמלים טובים יוליכונו במדבר ההוא והשיב לי הוקן אנכי אעשה כדברך. ולקחתי מהוקן גמלה אחת טובה ויפה בעד כ' דוקאט ולקח לי הוקן שנים גמלים חזקים בעד ע' דוק' והגמלים אשר היו לי נתתים לו במסחר הגמלים בחליפותם. ואחרי כן באו בעלי המדינה ההיא וסביבותי והביאו לי קמח שעורים וכוסמת וגדי הצאן [ו] בני בקר והביאו לי למעשר בבית הוקן ההוא וימלאו את ביתו [ו] מכל אשר נתנו לי לא לקחתי רק אשר אכלו הגמלים והמותר נתתי אל הוקן ואל עניים במתנה. ואחרי כן אמר לי הוקן דע שיש סוחרים ישמעאלים רוצים ללכת למחר דרך המדבר והוא יי' לחדש מרחשון וגם אנשים אחרים שהולכים בראש חדש כסליו ואמרתי לוקן תקרא לי הגדולים בעלי הדרך וכן קרא אותם לפני ואמרתי להם רצוני ללכת עמכם במצרים דרך המדבר הגדול השיבו לי הנהנו עבדים לך ואנחנו זכאים אם תבא עמנו ולכן תשלם כל עסקך בלילה ותהיה מוכן למחר והסבימו למלאות על הגמלים עורות מים ללכת. וישנתי בלילה הזאת עד הבקר וקראתי לוקן ואמרתי לו תכין לי כל צרכי. והשיב לי אני אעשה הכל אך אני ממתין העבד

¹ MS. ואמרתי.² To be cancelled?³ MS. עמם.

ואמתין לו עד שישוב אמר לי אבי בחלום אם תלך למחר תלך בשלום ולא יבא אליך רעה ותלך במצות השם ואם תעכב עוד עד אשר ישוב אבוקמיל דע כי אתה תמות ולכן תלך למחר עכפ ולא תעכב: ואחרי כן הקיצותי משנתי אחר חצי הלילה והלכתי אל אבוקמיל והקיצותי אותו משנתו ואמרתי לו תשלחני למחר עכפ ואיני רוצה שתלך לפני המלך ונדר לי אבוקמיל לשלחני בבקר: ובבקר נסעתי מושבא מקום אבוקמיל ונתן לי אחיו והלכתי עשרה ימים למלכות אלגלעל והיא ממלכות שבא ותחת מלכות עמרם ומלך אלגלעל שמו אבועקרב והגענו לפניו ואמר לו אחיו של אבוקמיל המלך צוה אותך להדר[י]ך אדוננו זה בן הנביא ותתן לו כל זה לדרך וישבתי לפני המלך ההוא שלשה ימים, אחרי כן נסעתי אני ועבדי הזקן עד שהגעתי להר אטאקקי ועמדתי לפני שר גדול שמו עבד אלוהב והוא רוצה שאלך דרך מדבר קצר אל ארץ דונגולה ועמדתי בביתו וימים, ויהי ביום השישי באו שלוחים מן המלך עמרם וקרא אחד מהם אל עבד אלוהב מן שפת הנהר ואנחנו בשפת הנהר במקום אחד הוא נילוס והקורא אמר תאמר לאדוננו שלא ילך כי המלך נחם על הרעה שעשה לו והוא מבקש ממנו מחילה והנה המלך שולח אליי עבדים וגמלים ולכן תאמר לו שימתין עד שיבואו שלוחי המלך עם המנחה ויקרא אותי עבד אלוהב ואמר לי יש לי לומר אליך בשורה טובה איך המלך שולח אליך מנחה גדולה, ובשמעי דבריו ואמרתי לו תעשה לי חסד גדול לבא עמי בדרך בזה הלילה ותהיה ביני וביניך לזכרון ונתתי לי¹ עשרים דוקאט ובגדים, ובשעה ההוא מלאו לנו שישה עורות מים על שלשה גמלים ונסעתי אני ועבדי ועבד אלוהב דרך המדבר עשרה ימים והיו עמי שנים עבדים² עבד אחד עד שהגעתי למדינת דונגולה מזהלך חצי יום ומצאנו אנשים בסוסים הרבה ואמרתי אל³ עבד אלוהב תלך ותקרא בעל הסוסים והוא יגיד אליך איך הארץ הזאת, ואחרי כן הלך עבד אלוהב על הגמל וירץ לקראתם מאת הארץ על ראש מדברות והיא סוף מלכות עמרם ובעלי הסוסים ההם אמרו אל עבד אלוהב אנחנו מבקשים עבדים שברחו מאתנו ואמר להם לא ראינו: ואחרי כן שאל אליהם מארץ הזאת הטובה היא אם רעה והשיבו לי הארץ טובה היא רק שהלילה שעברה באו בני המלך עמרם ויש עימם מאתים איש וישמענו שיש לבן המלך חולי גדול ומבקש רופא שירפא אותו ובא לי עבד אלוהב וספר לי כל הדברים האלה ואמרתי לו אם תעשה עמי חסד הנה יסבך לפני האל ואלי הרבה ואין טוב לי שאעמוד בארץ הזאת בהיות בני המלך עמרם הנה כי אין ברצוני לראות אותם, ולכן אם מצאתי חן בעיניך תדריכני אל מאסה רחוק מן הארץ הזאת חמישה ימים והיא בסוף מלכות שבא על נהר נילוס והם אויבים למלך, ואמר לי אעשה כדברך ואם תרצה אבא עמך עד מצרים או השתחוויתי לאלהי השמים והארץ בשמעי דברי האיש והלכתי אני והוא בראש המדבר ויש בו חול גדול ואנו

¹ MS. לי.² Omission; see p. 142, l. 4.³ MS. את.

ולממונך ואם יבא אליך הרשע ותענישהו כמשפט האלהים יגדיל מלכותך כי המיטפט [ל]אלהים הוא ואל המלכים. והנה אנכי עמדתי עמך עשרה חדשים קרא לכל משרתיך וישריך [וי]אמרו אליך אם מצאו בי חטא קטון או גדול או ערות דבר. על כן בחסדך למען האל הגדול תתן לי רשות ואלך לדרבי ואתפלל בערך ואברכך. אחרי כן דברה עמו המלכה ואמרה לו תתן רשות לזה האיש ילך לדרכו כי הוא נכבד וגאמן ועומד עמו עשרה חדשים לא מצאנו בו מום כי אם שמועה טובה והשיב המלך ואמר לי מזה תרצה עבדים או גמלים או סוסים תקח לך ולך לשלום. ואמרתי למלך לא ארצה מומך מאומה כי אם תתן לי רשות שאלך לי מחר כעלות השחר כי ידעתי שיש לי אויבים רשעים עומדים כנגדי לכן ייטיב בעיניך לשלוח עמי אחד נכבד מעבדיך ילך אל מקום¹ השר אשר הוא עומד על כל ממונך² ועל כל אוצר[ו] תיד. אז קרא המלך אחד מעבדיו וצוה אותו שיבא עמי ונתן לנו שנים סוסים וצוה המלך לשליח לאמר לעובדיה השר העומד על המקום האל [ש]ידיכני אל אבוקאמיל:

אחרי כן נסעתי בבקר מל[מ]אול עם חברי חזקן והמשרת המלך ממקום המלך בראש נילוס ועברנו על נהרות הרבה ושם מרעה לפילים ויש פילים הרבה בזה המקום ויש נהר אחד מעפר ומים יטבעו בו סוסים ויכנסו עד הבטן בטיט והרבה אנשים וסוסים נטבעו בזה המקום ומתו ואנחנו עברנו בתוך זה הנהר רוכבים על סוסים וברוך השם שהצילנו אמן: והלכנו שמונה מהלך עד שהגענו בסונאר מקום עובדיה השר מהמקום³ האל ושליח המלך ההולך עמי קרא אותו וצוהו כאשר צוה אותו המלך ואמר לו תדריך אדוננו זה לאבוקאמיל אל מדינ[ת]ו שבא על נהר נילוס: ואחזק קרא אותי עובדיה השר האל ואמר לי מזה תרצה אדוננו כל אשר תצוני אעשה ואתן אליך באהבה וברצון. עניתי ואמרתי לו לא ארצה ממך כי אם שתקנה לי משלי ג גמלים יפים ושנים עורות בקר לשאת המים על הגמל. ונתן לי עבד אחד יבא עמי אל אבוקאמיל. ובבקר נסעתי אני ועבדי והשליח מן סונאר ממסע למסע חמשה ימים בנהר נילוס עד שהגעתי למדינת שבא והיא חרבה ושוממה ויש להם בתים מעצים ובא אלי אבוקאמיל ואמר לי איך באת⁴ מן המלך ולא נתן לך עבדים ידעתי כי המלך אוהב אותך ומכבד אותך ובאת ולא לקחת מאת המלך דבר ולכן תישב בביתי ואני אעלה לפני המלך ואחלה את פניו⁵ בעבורך ואמרתי לו לאבוקאמיל כן אעשה:

בלילה ההוא ישנתי בבית אבוקא ואראה בחלומי והנה אבי עה בא לפני והכרתי אותו ואמרתי לו דמותך כדמות אבי ואמר לי כן אני אביך אמרת[י] לו למה באת לארץ הזאת הרחוקה אמר לי אני באתי בעבור אהבתי אותך ולהיות בעורך ולמה אתה יושב בזה המקום אמרתי לו אדני אבי אבוקאמיל אמר לי שרצוני ללכת לפני המלך וכי ישוב אלי

פניך. MS. ⁵ באתי. MS. ⁴ מהמקנה. MS. ³ ממוניך. MS. ² המקי. MS. ¹

ואבוקאמיל עמו לפני המלך וזה הרשע הוציא הספר השקר ההוא לפני המלך ולפני שריו וקרא הספר ואמר לי המלך ולאבוקאמיל תכירו זה האיש אמרנו לו הוא קרובינו¹ מבני הנביא וזה הספר הוא מבית הנביא מן השומרים קברו ומצוה גדולה הוא לך ותשמרינו¹ בביתך ויצליח מלכותך ויהיה לך מחילה וסליחה וכפרה לכל עונותיך והוא יקר מאלף דינרי זהב. ואחרי כן אמר המלך אל עבדיו תתנו לבעל הספר שלשים נמלים וסוס אחד וכך עשו כי נתנו לו אחר כל אלה הדברים הלך זה המקולל בהחבא לפני המלך והלשין אותי למלך ואמר זה האיש אשר [אתה] מאמין בו איננו מבני הנביא רק הוא יהודי ממדבר חבור: ויהי כשמוע² המלך הדבר הזה שלח בעד אבוקאמיל והגיד לו את דברי המלשין ואמר אליו המלך מה תאמר בדבר הזה שהגיד לך קרובך החרש אשר הבאת לפני שנתן לי הספר אתה מכיר שניהם. השיב אבוקאמיל אינני לא מכיר לא זה ולא זה. אך ראיתי זה הראשון הוא נכבד וענו ומתענה בכל יום והוא ירא אלקים ואינו הולך אחר מצחוק³ ואחר הנשים ואינו אוהב ממון. וזה האחרון הוא אוהב זהב וכסף ועושה רעות רבות ומרבה בדברים ואמר המלך כנים דבריו ואבוקאמיל יצא מלפני המלך וספר לי הדברים [ה]הם. אחרי כן שמעה אשת המלך אשר נתתי לה העבדים דברי המלשין ושלחה לקרא אותי ואמרה אלי לא תשב עוד בארץ הזאת כי זה קרובך החדש אשר בא ממיקא הלשין אותך אל המלך דברים שלא כהוגן ויועין [עם] אנשים רבים לבקש מלפני המלך להרוג אותך ואמרתי אליה ואיך אוכל ללכת בלא רשות המלך השיבה אלי המלכה המלך יבא הלילה לביתי ואני אשלח בעדך ותבא לפני ולפני המלך ותשאל רשות מאת המלך ואני אהיה בעורך והמלך יתן לך רשות ותלך למחר לדרכך לשלום ותפקדיני³ לטוב כל ימי חיך:

ויהי בלילה ההוא אחר שלש שעות שלחה המלכה בעדי והלכתי לפני המלך ואין איש לפני המלך כי אם הוא ואשתו ואמרתי למלך מה פשעי ומה חטאתי לך הלא באתי לפניך במנחה באהבה וברצון ולא רציתי לקבל ממך לא כסף ולא זהב ולא עבדים ולא שפחות ואתה מלך חכם ומשכיל מכל בני אדם וזה הנבל אשר הלשין אותי אליך הוא אוהב זהב וכסף ולא נתן אליך כי אם ספר אחד אין אנתנו יודעים אם הספר ההוא אמת או שקר וזה הנבל בא אלי בתחלה ואני ואבוקאמיל עומדים בביתי וקראתי אותו ודברתי אליו למה באת⁴ אל המלך ומה תבקש ממנו והשיב אלי כי שמעתי כי אתה חשוב לפני המלך מאדם ודברך נשמעים עמו ומכבד אותך כבוד גדול ושמעתי כי הוא נתן אליך עבדים וסוסים ונמלים ולא קבלת אותם ואני מבקש ממך שתקבל מהמלך כל מה שיתן לך ותתנהו לי ואני קרוב אליך וממשפחתך ולא רציתי לעשות זה הדבר ולשמעו בקולו והנה אתה מלך ולא יחסר לך דבר כמו הים הגדול ואם יבא אליך הצדיק ותרשיעוהו הוא חסרון למלכותך

¹ So MS.

² MS. כשמועה.

³ So MS.

⁴ MS. באתי.

יצר הרע על ימ[י]ני לשטני עם נערה יפה מהשפחותיה¹ והעלתי אותה על מטתי ואחרי כן נבר עלי היצר טוב ואמר אלי ראה מאין באת ולאן אתה הולך ומה זה המעשה אשר אתה רוצה לעשות השם ית' אינו חפץ בדבר הרע הזה. זכור את בוראך והוא יזכרך ואם תחטא בלילה הזה האלהים ישלח אליך אויבך ויורידוך² למטה ולא תוכל ללכת בזאת המצוה. ית' הבורא אשר הצלני מזאת העבירה והייתי מתפלל ובוכה ומתחנן לפניו כל הלילה על מטתי ולא ישנתי עד הבקר והבוקר אור לקחתי העבדים כולם בידי והלכתי עמם לפני אשת המלך ואמרתי לה המלך נתן לי אלו העבדים למנחה והנני נותנם אליך באהבה וברצון ולא ארצה ממך מאומה ואתן אליך מחילה וסליחה ואחווה טובה בן עדן. וכשמוע³ המלך הדבר הזה קראני ואמר לי למה לא קבלת⁴ את המנחה והשבת לי ממך קבלתיה ונתתיה להמלכה באהבה וברצון והמלך עשה לי כבוד גדול מאד וגם לבני הנביא השוכנים בארץ כוש גם לגדול שבחם אבוקאמיל עשה לו המלך כבוד גדול בעבור אהבתי ולכל משרתיו גם כן. והמלך וכל משרתיו אוהבים אותי ומכבדים אותי ויחשבוני כמלאך אלהים ומתיראים ממני ואני מתענה בכל יום ומתפלל יומם ולילה ולא הרבתי⁵ בדברים לפניהם ואם היו מדברים עמי הייתי משיב להם ראשי פרכים לבד וכאשר ארכב על סוסי ואלך בדרך לפני המלך צוה המלך על עבדיו היושבים ראשונה במלכות ילכו אתי בכל הדרך אשר אני הולך:

אחר הדברים האלה בא ישמעאל אחד ממדינת מיקא ובא לבית אבוקאמיל ואבוקאמיל הנז' בא אלי ואמר הלא תדע כי זה הימים בא לנו חבר שלישי מבני הנביא ממיקא ואני ואתה והוא נהיה בחבורה אחת ונהיה כאחים יחד ונשבעים אנחנו שלא נפחד ממך מדברריך ואשר תצוה נעשה ולא נטה ימין ושמאל ונהיה לך כבנים. ואחרי כן בא לפני זה הנבל הישמעאלי עם אבוקאמיל ונשבעו לי על הספר שלהם כי הם יכבדו אותי בבלתי אמור⁷ דבר לפני המלך שלא ברשותי ואמרתי אני לזה הנבל למה באת לארץ הזאת ומה אתה מבקש מאת המלך ואמר לי אני באתי ממיקא ויש בידי ספר מבית הנביא וארצה לתת אותו דורון אל המלך ולתת לו חזקה בן עדן מחילה וסליחה וכפרת עונות ובאתי לבקש ממנו זהב ועבדים וגמלים. אמרתי לזה הנבל המזיק אל תבקש מן המלך דבר הזה כי חרפה היא לנו. ואמר הרשע בבקשה ממך תבא אתה ואבוקאמיל עמי לפני המלך ואני אקרא הספר לפניו ואתם תדברו טובה עלי ותאמרו למלך שזה הספר יקר יותר מאלף פרחים והוא מבית הנביא ויתן לך חזקה בן עדן ויצליח מלכותך וימחול ויסלח לכל עונותיך: והנני מבקש מכם שתעשו עמדי חסד לדבר עם המלך לטובתי בדברים האלה. והלכתי אני

¹ So MS.

² MS. וארירך.

³ MS. וכשמועה.

⁴ MS. קבלתי.

⁵ MS. הבנתי.

⁶ I. e. הנזכר.

⁷ MS. אומר.

מבני הנביא שלהם יותר משישים איש רוכבים על סוסים ומכבדים אותי כבוד גדול וגדול¹ שבכולם שמו אבוקאמיל:

ובכל זמן שעמדתי בארץ כוש עם המלך הייתי מתענה בכל יום ויום בשבתי ובקומי והייתי מתפלל יומם ולילה ואני מפחד וירא ולא [א]עמוד בפני מושב לצים [ולא] לפני צחוק כי אם הייתי הולך בדרך הישרה מבית המלך לביתי. ובכל מסע ומסע יכינו לי בית מעצים קרוב אל בית המלך. והמלך הזה יש לו עבדים רבים לא יסופר מרוב. ויש באלה העבדים שרים למלחמה ושרים על מדינות מלכותו ושרים על המושפט שלהם ומי אשר יחטיא² חטא קטן או גדול יהרג ובכל יום ויום עושים מושפט. ויש לזה המלך סוסים רבים ושרים רוכבים עליהם ויש לו גמלים יפים ובקר וצאן לא יספר מרוב ועפרות זהב לו ויש לו שרים ילכו לפניו לבנות בתים מעצים למלך ולכל שריו ועבדיו. ובאנו אל מקום הבנין והכל מסודר בכל המ[ס]עות כאשר יבא בראשונה כן יבא באחרונה ואחר שישעו מהבתים ישרפו כל הבתים באש: והארץ היא יש בה עשבים ואילנות³ ומדברות והרים והמלך הזה אשר אני עמו [ל]שפחות ועבדים ורובם ערומים והמלכה והפלגשים והשריות⁴ והשפחות המישרת[ו]ת לה לובשות שמה צמידים מן זהב ארבע על הידים על הזרוע גדולים ושנים על הרגלים ומכסין ערותן בשלשלת מן זהב מלאכת יד הרוחב אמה על הירכיים סביב סביב והוא מסוגר מלפניהם ואל אחריהן וכל הנוף ערום ועריה וכל הנשים באפיהן נזם מן זהב: וכן הם נוסעים והולכים עם המלך ואף כי יבא מטר הם יושבים תחת המטר ערומים הם ובהמתם וכבה הם יישנים על הארץ ואין להם בתים. וכל אחד מהם הזכרים והנקבות עושים לפניהם איש ולאחריהם איש כדי לחמם את בשרם. והם אוכלים הפילים והזאבים נמרים⁵ כלבים גמלים עכברים צפרדעים נחשים ואוכלים בשר בני אדם. והמלך היה קורא אותי בכל יום לפניו ואמר אלי מה תרצה ממני אדונינו בן הנביא. אם תרצה עבדים גמלים או סוסים קח לך. ואני הישבתי לו לא ארצה ממך דבר רק שמעתי כבוד מלכותך והבאתי לך זאת המנחה באהבה וברצון והנני אתן לך בנד משי וישבע מאות דוק⁴ הם פרחים של זהב ולא ארצה ממך דבר. ואמרתני אני אוהב אותך ואתן לך את ברכתי וברכת אבותי וברכת הנביא מחמד ואתן לך מחילה וסליחה ואתן לך חזקה ואחווה בן עדן לך ולבניך ולבנותיך ולכל אנשי ביתיך ותבא אלינו בשנה האחרת במדינת מיקא מקום כפרות⁵ העונות: אחרי כן שלח אלי לביתי המלך ו שפחות בתולות וד עבדים כולם ערומים ואמר לי השליח אדונינו⁶ המלך פורש עליך אלף שלומות וקח מידו אלו העבדים והשפחות מנחה היא שלוחה לאדוני והניח את העבדים לביתי והלך לדרכו. ואני עמדתי בביתי והשמנה עומדים לפני כולם ערומים ונתתי לכל אחד מהם בנד לכסות ערותן: בלילה הזה עמד

¹ MS. וגדול. ² So MS. ³ נמלים. MS. ⁴ I. e. דוקאט. ⁵ So MS.

VI.

ספור דוד הראובני *

אני דויד בן המלך שלמה זצל ואחי המלך יוסף גדול ממני והוא יושב על כסא מלכותו במדבר חבור והוא מולך על שלשים רבוא על בני גד ובני ראובן וחצי שבט המנשה נסעתי מאת פני המלך אחי ויועציו שבעים זקנים. וצו לי [ש]אלך בתחלה ברומא לפני האפופיור י"ד ה': ויצאתי¹ מאתם מן מדבר חבור בדרך הרה עשרה ימים עד אשר הגעתי בנידו ושם חלותי² חולי גדול ועמדתי חולה חמשה שבועות והקותי דם והכתי כל בשרי וגופי באש כדי להתרפאות בנידו עד אשר שמעתי שספינה אחת הולכת לארץ כוש: ואני חולה על המטה וקראתי בעל הספינה ויש לי עבד זקן חרש ואילם³. והיה משרת אותי והיה מבשל ומכין כל מזונתי והיה עומד על הבלים ופקיד וממונה על כל הצריך לי. ונכנסתי אני והעם תוך הספינה והיא בים סוף ועמדתי בים סוף חולה והלכנו בים סוף שלשה ימים ושלשה לילות וביום הרביעי נכנסנו במדינת צואקין בארץ כוש. ואז לקחתי בית במדינה ההיא ועמדתי שנים חדשים והקותי דם בארצות ההם בין גידו ובין צואקין יותר מחמשים ליטרין והכתי בבשרי ובגופי באש יותר ממאה מכות במסמרים. אחרי כן שנים⁴ הרבה תנרים הולכים דרך עשה בארץ כוש במלכות שבא ואני קראתי לגדול שבהם. והוא היה מבני הנביא של ישמעאלים ושמו היה עומר אבוקאמיל ולקחתי שנים גדולים ללכת עמם ונסעתי ועבדי עם כל כלי מצואקין והלכנו עמו ועם עם רב יותר משלשת אלפים גמלים מתנרים. ואני הייתי מתעלה בכל יום. והלכתי במדברות גדולות ויערים ויש בהם עשבים טובים ואילנות⁴ הרבה ומרעה טוב והרים ונהרות מוהלך שנים חדשים עד אשר הגענו בראש מלכות ארץ כוש ושם המלך היה עמרה אשר הוא שוכן על נהר נילוס והוא מלך שחור ומלכותו על השחורים ועל הלבנים והנהר ההוא אשר הוא מלך עליו הוא נהר מצרים והיא מלכות שבא. ואני הלכתי בכל מלכותו ועמדתי במדינת המלך בראש נהר נילוס ושם המדינה למאול ועמדתי עמו עשרה חדשים ואבוקאמיל עומד לפני. והמלך הזה הולך בארצות בכל חדש וחדש ממסע למסע ואני הייתי הולך עם המלך ולי משרתים

¹ ויצאתם. MS.

² So MS.

³ Indistinct in MS.

⁴ ואילנות. MS.

ברבים שנים לטפיחת שמים, ביקשתי תחינה מאת מרד בשעלו מים. לחכימי בסוד רזי שעשוע יומיים. לאמצני בתורתו התמימה. אלפיים שנה היתה קדומה. להדריכני בדרך ישרה. לחוקני ולהיות לי לעזרה. להאזין תביעת בקשותיי. לסעדני למצוא ייחוס אבותיי. ועיני אליו נשאתי. ובשם קדשו בטחתי. וברחמי ביקשתי.¹ וחסדיו שאלתי ויתן לי את שאלתי. אשר מאתו חמדתי. וחישבתי ובינותי. ואת שאהבה נפשי אחזתי. וייחסי מצאתי. ובאלי התחזקתי. וסדר ערכתי. וחרז תיקנתי. ומראש התחלתי. מגלות ירושלם וחרבן בית תפארתי. וגלות אוירי קריית חנייתי. ועד ביאת אבותיי בקפואה היגעת. ובדורי חנתי. ובדור בני נחתי. בספר כתבתי. וקבצתי ואגדתי.² לדורות הבאים אחריי איספתי. מפורש גיליתי והינחתי. ולאלי שיבחתי. ונאוה ועז הידרתי. ולפני כבודו פאר ושבח רוממתי. שעזרני לגמור ספר קיצבתי. ובחדש סיון אותו סיימתי. במול תאומים שבו ניתנה תורתי. בעת חס קין בכפל בבקשתי. מראשו ועד סופו כולו גמרתי. יהברך יקר כבוד שכינתו. והדרת כס תפארתו. ויתעלה שמו ושם כבוד מלכותו:

אחשבה לדעת מספר ימיהם. מדור לדור מידת שנותיהם. מימי ר' שפטיה ור' חננאל. ועד ימי רבי אחימען ביר' פלטיאל. השמד שעשה בסילי המגונה. היה בשנת ארבעת אלפים ושש מאות ועשרים ושמונה. ור' שפטיה ור' חננאל באותו הזמן חיו. ואחרי מות ר' חננאל בנו רבי חסדיה. ור' חסדיה הוליד ר' פלטיאל. ור' פלטיאל הוליד רבי חננאל. ובשנת ארבעת אלפים ושבע מאות עלה ר' שמואל בנו בעזרת אדון הפלאות. ובששים ושמונה השלים יחידתו לאלהי צבאות. ובשבע מאות וארבעים ושמונה נולד ר' פלטיאל בנו. ושמונה מאות ושלש מסר נפשו לקונו. ובשבע מאות ושבעים ושבע נולד ר' אחימען חמודו. וישב הכרובים יהיה בעזרתו ובסעדו. ויארץ שנותיו למען כסא כבודו. ובשבע מאות ועשרים³ ושמונה נולד בנו ר' פלטיאל. ובשמונה מאות וארבע נתן לו יי' בן שיני ושמו ר' שמואל. יחיים האל אלהי ישראל. ובימייהם יבנה ההראל. ובית המקדש הקראוי אריאל. ויעמח גואל הוא מנחם בן עמיאל. ונחמיה בן חושיאל. נפוצי בית יעקב להיקבץ ולהינאל. בקרוב בימינו ובימי כל בית ישראל. אמן:

בשנת ארבעת אלפים ושמונה מאות וארבע עשרה לבריאת עולם אשר ברא הבורא. אספתי זה ספר ייחוס. בעזרת יי' מנוסי. ולא מחכמה שבי. והסכל שסביבי. ומתבונה שבחובי. כי אם ממה שהיני אל אלהים אדוני:

ברוך נותן ליעף כח. ולאין אונים פקחוק:

נשלם ביד מנחם ביר' בנימן.

יעזרם בורא שמואל וימין:

¹ MS. ביקשתי.

² Twice in MS.

³ So MS.; ותשעים?

כמלאת הירדן במימיו פקיד ונגיד כמונה בבית המלך משנה. פועלים מנכסיו מהנה. המינים והכופרים מענה. צלח והאדיר בגדולתו ורחבה וארכה מתנתו. צמוח נדבתו וברכתו. לאוהבי יי ותורתו. קידש וחילק ממונות. לעניי ירושלם והמדינות. קדם ליישובות התכונות. ולחכמים וליודעי בינות. רד מחלציו נקי. ממולא בתורה ובקי. רומם בוגד וצדיקי. עוזר וממלט אינקי.¹ שוקד על הטובה לעבוד יי באהבה. שמר מצוותיו בחיבה. בנפש חפיצה ועריבה. תם ונודב נדבות. לנאוותו ועוזו בערבות. תמוי² תלמידיו היישובות. ולחזק נדבאי לבבות. אהבה שלומה ונמורה. חיבה יתירה ועצומה. יידעה אל נורא מדע והשכל וסברה. עצה ודעת וגבורה. צמדס עוטה אורה. בינה וחכמה ותורה. ריבון עושר ותפארה. בירכם דר נחורה. יראה וענוות טהורה. פיקודים ודרך ישרה. ליבכם עולם ברא. טוב מכסף סחרה. יותר מפנינים יקרה. איפדם עונה בצרה. לפליטת קדושים הנשארה. חזק וממשלת ושררה. אימין ברוחו שמים ישרה. לצאצאימו וניהגם כשורה. ועליהם היה מגן וסתרה. חומה נשגבה ועיר בצורה. מגדל עוז לבניהם ומחסה ועזרה. טרף נתן להם. הירבה והרחיב גבוליהם. בירך מעשה ידיהם. בירכתו שלח באוצרותיהם. ושלום ובטח בבתיהם. ושקט ושלום באהליהם. וריוות והצלח בקיניניהם:

כשהגיעו בקפואה נינ[י]הם. נתנם יי אלהיהם לרחמים לפני שלטוניהם. והעלו שלטוני המדינה ר שמואל בארמוניהם. והפקידו אותם¹ על בית גינויהם. להיות מושל במדינה שלהם. על מחוז הנחר ומכס שווקיהם. על המטבע בנימוסי העיר ודימוסיהם. ואלהי אבותינו עזרו. והוא היה בעזרו. ועלה אצל ר פלטיאל פעמים. ונתן לו חפצים טובים. ובכל פעם ופעם ימים. ויי מסביב הניחו. ובתורת שעשועים שימחו. ובנכסים הצליחו. עשות ספרים הרבה עסק בכל כוחו. ובינינים בנה לדירת שבחו. ובן הגון נתן לו האל. ושם שמו ר פלטיאל. הולך בדרכי אל. ודובק בתורת ישראל. מדרכי אביו לא סר. והחזיק ביראת יי בחכמה ובמוסר. וכל טוב יי מביתו לא חסר. ומינהו בביתו המושל והשר.² וכל שירות המדינה בידו מסר. ועל פקיד ישוע³ וסבר. ושפטים ושטרים ונגשים כל דבר. ועל כולם הוא היה גזבר. ומוציא ומביא ומנהיג ודבר. ודבק בחוקי יי ובתורתו. ואהב מצוותיו ומשפטי דתו. בכל לבו לעבדו. ובכל נפשו לייחדו. ותיקן כנסת וקינן לבית תפילה. לכבוד שוכן מעלה. והיה לו חסרון בנים. כי הבנים שהיו לו נולדים. בשתים ושלוש שנים היו מתים כשהן קטנים. והיה דוהה בדאבוניו ומתענן בעיגונים. והינן בחיגונים פני שוכן מעונים. ויתפלל אל יי ויעתר לו. וישמע תפילתו ושוועת קולו. והאזין תחינתו. כישמו זבולו. וברחמיו וחסדיו בן יחיד הנחילו. ור אחימעין קרא שמו. בבית הספר שמו. לקרוא בתורה. ולהנות במקרא ביראתו הטהורה. במצוותו ברה. בעידות נאמנה. פיקודיו לכוננה:

ואני אחימעין ביר פלטיאל ביר שמואל ביר חננאל ביר אמיתי עבד אל. בחדש אחד

¹ So MS.² MS. והסר.³ So MS.

אשר בשנה זו מתים, ובקרוב הם נצמטים. המלך האחד חמי¹ היוני, והשיני מלך בגדר הצפוני. וימהר המלך להשיבו באוני, השלישי אתה מלך תימני, ויען למלך אל אדוני, כי אני יהודי. והמלך השלישי הספרדי, והשיב לו המלך באומר, אתה השלישי באמת כמו שאני אומר; ובאותה השנה מת ד' פלטיאל המננ² לקהילות עם אל, הדרים במצרים ובארץ ישראל. בפלירמו ובאפריקא ובכל ממשלת ישמעאל, כי הוא רודה במלכות העברים, ובמלכות ארמים והמצרים, ומלכות ישמעאלים וארץ ישראלים, בצרור החיים נפשו תהא צרורה, בעדן שמורה. בנן אלהים אצורה, אצל האבות סדורה:

ויקם ד' שמואל בנו תחתיו, איש גדול ונכבד בדורותיו, ממלא היה מקום אבותיו, והעלה אביו ואמו בירושלם בארונות, ועצמות ד' הננאל דוד אביו שבארון נתונות, ועצמות אשר בבלסמון מתוקנות, והקדיש עליונים, ולהיות לו צדקה מאת רוכב עניים, מזהב עשרים אלף דרכמונים, לדלים וענונים, לחכמים והדרשנים, אשר התורה משננים, ולמלומדי תינוקות וחונים, וישמן למקדש בכותל מערבי למזבח שבפנים, ולבתי כנסיות לקהלות הרחוקים והשיבנים, ולאבילי ההיכל המשכנים³, הם הענומים על ציון ואבילים, ואל הישיבה לתלמידים ולתנאים, ולחכמי בבל ליישיבת הנשיאים, וזכו יהא לברכה ו[י]חידתו תהא תמוכה, בסעד חיים ערוכה, באוצרות אלהים סמוכה:

אתן צדק לאלי, שבת וגדולה למחוללי, ארומם בשיר מילולי, אלהים יי חילי, בתוך וועד קהילות לשמו, אביע תהילות, באימה ומורא לחלות, פני עושה גדולות, גדולת כבודו לרוממה, גבורת תוקפו לקוממה, בחיך וגרון אנעימה, דרוש מעשיו המפוארים, נצח מלכותו ארים, דרך נתיבותיו במישרים, לעדי עד לדורי דורים, הלל ועוז ורננה, אפציה בגיל ורינה, הדרת אלי מעונה, אוכיר בכל עת ועונה, ואומין מופתים וניסים, הראה בכל אפסים, ונואי⁴ כשרון מעשים, יישר לבנו עמוסים, זכר רחמיו וחסדיו, לזרע שני ידידיו, זכות וצדקות חסידיו, הממציא לבית עבדיו, חשבם⁵ מועם ועברה, והצילם מצרה וצוקה, חיבבם חיבה יתירה, מילטם⁶ מרוע גזירה, טיכסם יקרה מפנינים, המתוקה מדבש בגרונים, טהור עיניו בנאמנים, סיפקם וכלכלם במוזונים, ויטבי באויירי באיולים, בשבעה עשר יובלים, ירד מלך ישמעאלים, והרחיקם מעל גבולים, כעס ובחרון נתעבר, וקלבריאה הרס ושיבר, כיבש מן המעבר, ובארץ לונגוברדיאה גבר, לחין הארץ בחזקה, והביאה ברוחק ובצוקה, לארצו הגלם, בבוקה נפשם וחיתם לשבקה⁷, מרום שוכן שחקים, המביט ומרעיד עמקים, מצווה וגזר ומקים, כל אדני ארץ ארקים, נתן בעיני[ו] לרחמים, בני עבדיו התמימים, מזכר להם מיטומים, זכות אבות הקדמונים, סקר מלך בבינה, וראה ביניהם בתבונה, סבר בכוכבים להבינה, יודע בחכמות להתבוננה, עליו על חכמיו, ומסר בידו אסמיו, עצמו היהודים בימיו.

¹ Marg. רומי.

² So MS.; הנננדר or המנהג?

³ So MS.

⁴ So MS. ⁵ MS. חסבם.

⁶ MS. מילנים?

⁷ Or לשנקה.

ופרשת גדולותיו, אשר גדלו המלך באוצרותיו, והשליטו במלכות מצרים, וממלכת ארמים עד ארם נהריים, ובכל ארץ ישראל עד ירושלם, וממשלתו ותוקפו ועושרו, אשר נשאו המלך והידרו, הלא הם רשומים על ספר דברי הימים למלכות נף וענמים:
ואלמעו¹ חלה את חליו אשר מת בו, והמליך את בנו ושם אותו ביד ה' פלטיאל חביבו, להיות לו לעיצה לעזרה ולשמירה, ולנהג המלכות באומין ובגבורה, וימת המלך וישכב עם אבותיו, וימלך בנו תחתיו, ויהיו כל ימיו בשקט ובבטחה, בשלום והנחה:
ויהי בשבתו על כסא מלכותו והיו השלטונים, אשר על מלאכת מצרים ממונים, למלך היו מאזינים, על ה' פלטיאל דברו רינונים, ובחרב לשונם שוננים, ובכל יום עליו בסתר מלשינים, והמלך חמתו במ בוער, ותמיד במ גוער, ול' פלטיאל הנגיד, כל דבריהם היה מניד, ונתייעצו ביניהם מה לעשות להם, יצא ה' פלטיאל הוא ואשתו, עם כל אנשי ביתו, ואוהביו ועבדיו וכל משפחתו, לשרהו ולנחלתו, לפרדסו ולגינתו, אשר נתן לו המלך במתנתו:

והמלך שאל בחמודות, אנה הלך איש חמודות, ה' פלטיאל מבין סודות, וענו לו העבדים, אשר בחצר עומדים, יצא נפשו לשמחה, עם אוהביו ובני ביתו לשמחה, אל גינת הביתן, אשר המלך לו נתן, וישלח המלך לקרוא לשלטוניו, ויקרא לשריו ולסגניו, ויאמר להם המלך, אני ואחם נלך, ונקביל פני פילוסופוס הזקן המשרת לפניי, הוא ה' פלטיאל הנחמד והיקר הנכבד בעיניי, וירכב במרכבתו, וכל קציניו ורוזניו הולך איתו, והמלך עשה בחכמה, וכל המעשה היתה בערמה, כי יציאת ה' פלטיאל היתה במרמה, מפי המלך היתה שומה, לגלגל הדבר להראות לו חיבה עצומה, בפני כל המוניי ושרי אומה², להלבין שוטניו, ופניהם להעטותם³ בישת וקלון וחרפה, והמלך הולך וקרב, באהל ה' פלטיאל מתקרב, וגור שלא ילך אדם להניד לו, עד שהגיע המלך באהליו, וירד המלך מן המרכבה, וה' פלטיאל לפניו בא, וחיבקו מרוב חישקו, והיה מגפפו ומנשקו, ואחזו בידיו, והלכו שניהם יחדיו, וישבו הם לבדם, וכולם עמדו במעמדם, ויבואו המשחקים והמתופפים, ויקחו בידם הכינורים והתופים, וישחקו לפניהם בעוגב ומינים וישרים, בתוף ומצלתיים בנבל עשור מזמרים, מהבוקר ועד פנות היום לאחר צהריים, עד עת הערב כנטות הצל לאחוריים, וירכב המלך וישב וילך למצרים, ונתכרכמו פני השוטנים, ונכלמו האויבים והמשיטנים, ובאותו היום פיהם נאלם⁴, ולא לדבר עליו רעה לעולם, ברוך שומר חסדיו, הפודה ומציל נפש עבדיו, ברוך הוא וברוך שמו, ברוך כבוד יי ממקומו:

והיה בליל אחד יצא ה' פלטיאל [עם המלך] החוצה, ויחזו והנה שלשה כוכבים אדירים נאספו, ובשעה אחת נהם⁵ אספו, ויאמר ה' פלטיאל הכוכבים החשיכים, הם שלשה מלכים.

1 MS. מעו. 2 MS. עומה. 3 MS. להעטותם. 4 MS. נלאם. 5 MS. נהם.

והעון ואשמה. ונפלה עליהם שנת תרדמה. והרוח סיערם על פני המימה. ונהפכה הספינה וירדו האנשים בעימקי תהומה. וכוח השם הולך הספינה באיספמיא ובנרבנא. וגם בים קוסטנטינא. והחזירה לאחר עד ים אנקונא. ואחר שיברה באמלפי המדינה:

וימת מלך מצרים ושלחו זקני מצרים ספרים. מרשות הסגנים והחורים. והעם היושבים במדינות ובכפרים. ביד צירים נאמנים. שליחים חכמים ונבונים. אלמעז מלך התימנים. שמענו נבורותיך. וחזק מלחמותיך. אשר נלחמת בחכמתך. וגברת בערמתך. על המלכים קדמונים. שהיו ראשונים. במלכות סוניהם¹. עתה עלה אלינו. ותהיה מלך עלינו. בעצת שרינו. וכל גדולי ארצינו. ואנחנו עבדיך ואתה מלכינו:

אז נכנס במחשבה. ור' פלטיאל לפניו הובא. ובעצה נכנסו. לדעת מה יעשו. כי הדרך היתה רחוקה. ומדבר וארץ צרה וצוקה. ואין בכל הדרך מים ומוזנות. ולא אהלים ובית מלונות. ועבר ר' פלטיאל לפניו ועשה מחנות. ותיקן שווקים ובית לינות. והושיב בהם תגרים. והושיב בהם לחם ומים ודגים ובשר וירקי גנות. וכל דבר הנצרך לחיילים הבאים מהמדינות. ועלה המלך והשרים והגדולים. וקבעו המחנות והאהלים. רחוק ממצרים שלשה מילים. וכל שועי מצרים יצאו בריצה. והפרתמים והפחות בעליצה. והשליטים והנדיבים וכל דלת העם בדיצה. ויבואו לפניו וישתחוו לו אפיים ארצה. ובחוקי דתם השביעם. ולקח בני התערובת מקציני העם. ונכנס ר' פלטיאל במצרים עם מקצת החיילות. וערך החומות והמגדלות. ושמרו המדינה ובית המלכות והיכלות. והפקיר שומרים לשמור ימים ולילות. רום פאתי וכל גבולות. ואחרי כן נכנס המלך עם כל חילו. ונקבצו השרים וכל העם באו אצלו. וכולם שנית נשבעו לו. ועלה אל החצר וישב בהיכלו. על כסא מלכותו ותפארתו וגודלו. ושמו בידו השרביט וכתר מלכות בראשו. ומלך במלכות הנגב ככל אות נפשו:

והיה ביום הכיפורים² נקרא. ר' פלטיאל לקרוא בתורה. ויקומו ויעמדו מלפניו כל החבורה. והחכמים והמבינים היושבים בשורה. הבחורים והזקנים. והנערים והקטנים והטפים והילדים. כל הקהל היו עומדים. אז צעק אליהם. ואמר לכולהם. יישבו הסבים. ויעמדו הרובים³. ואם איין אישוב ואשב. כי אין בעיני מתחשב. לאחר שהשלים קרייתו. נדב לאלהי תהלתו. חמשת אלפים דינרים. טוב שלימים ונמורים. אלף לראש הישיבה ולחכמים. ואלף לאבילי בית העולמים. ואלף לבבל ליישיבת הגאונים. ואלף אל הקהילות לעניים ולאביונים. ואלף לכבוד התורה לקנות שמנים. ובבקר השכים והקדים. כי לעולם במצוה הזרין מקדים. לבל יתקפו יצרו. מדרך טובה להחזירו. והביא רוכבי סוסים ופרדים. ונתן להם גרודים. וישלחם עם השיירות. ההולכים המדברות. והולכו הזוהבים בידיהם. כצווי ר' פלטיאל אדוניהם. וחילקום כמצות ר' פלטיאל. ליישיבות ולכנסיות ולאבילי ציון ולעניי קהילות ישראל:

¹ So MS. ² This word is on the margin. ³ Marg. פו' כמו רביא כלו' הקטנים.

הביא הספל וקיתונו. ונתן המים על ידי רבונו. ואחר המים על ידיו בנותנו. נפל לפני רגליו. ושיבר הכלים לפניו. והיווני קם בבהלה. ואחותו חלחלה. ומראה פניו נשתנה. ועוז פניו שונה. ור' פלטיאל פניו למולו שחק. ולפני כל העומדים שם צחק. ואמר ליווני למה נבהלת. ובבהל ממקומך עמדת. ענה לו השליח היווני. כי הפסד גדול ראיתי אני. ואין ערך ותמורה. אל הקיתון והספל שנשברה. אז שאלו ממלך אדומים. בכלי זהב משתמשים או ביהלמים¹. וענה השליח המקדוני. בכלי זהב משתמשים בבית אדוני. השיב לו אדונך איש חסרונים. שכלי יקר ופנינים. יקרים מכלי זהב בדמים. שהכלים של אבן יקרה. אין להם תקנה בשבירה. וכלי זהב אם להם שברון. מתקנים אותם בלי חסרון. וכמות הכלים שראיתה שנשברו בכיתי עתה. בבית אדוני המלך נשברים. ואחרי כל זאת בכבוד שילחו. אל מלך אדום אשר שלחו:

וה' חננאל בן פלטיאל שאל רשות ממלך אפריקואה. לעבור הים ולדרת באיטליאה. שבשעת שהיה באוירי הגלות והשיבייה. הנשארים נמלטו. בבארי ובאודרנטו. הוליכו עמהם ממטלטלי בתיהם. וממון אחרים שאינו שלהם. הצילו עם ממוניהם. ועלה ר' חננאל לקוסטנטינא. ובנפש אנונה. ומרה וענונה. מאת המלך ביקש תחינה. למצוא פניו חנינה. לעשות לו חותם מלכותו. ללכת בכל מדינות ממשלתו. ובכל מקום שימצא ממטלטלי ביתו. להיות ברשותו ובחזקתו. וקיבל ההותם וירד לבארי המדינה. ומצא שם מדבר שלו אחת מקרא ישנה. ותכשיטי בנדי נשים. ומעילים תפורים שהם מלבושים. והיו רבי חכמי בארי טוענים לו בטענה. המציל מן הגוים מן הנהר ומדליקה שלו הם בנתינה. שכן הורה ר' בהוראת המשנה. והוא השיב להם כן הוא באמונה. אבל הורו רבותינו דינא דמלכותא דינא. והנה הכתב עם ההותם. אשר המלך לי חתם. וביצעו עמו. ונתנו לו המעילים והמקרא. והניח להם הנשאר בפרשה. ועד ביניבינטו ירד. וכל הקהל לקראתו חרד. וישב שם שנה תמימה. ואחרי כן קבע ישיבתו עמה. ולקח משם אשה אסתר שמה בת ר' שבתי. ממשפחת ר' אמיתי. ומטה כלפי חסד כמידת טובתו. נכמרו רחמיו וחמלתו. וזכר חסדו ואמונתו. לבית ר' שפטיה ור' חננאל אנשי סגולתו. אשר בעבודתו כל ימי חייהם לא משו תורתו. שכן הוא אמונתו. להטיב למצפי ישועתו. ולמייחלי עזרתו. והנחילו בנים הגונים בזקנותו. ר' שמואל בכורו כוחו וראשיתו. ור' שבתי ופפוליאון וחסדיה. חסדיה עלה עם ר' חננאל באפריקואה. אצל ר' פלטיאל בן אחותו כסיואה. ור' שמואל בא בקפואה העירה. ושם נשא אשה ושמה אלבאבירה. אחרי כן עלו ר' שבתי ופפוליאון עם המנחה. אשר לר' פלטיאל מאת שר אמלפי שלוחה. והם כמנהג הנערים. נכנסו עם קבירניט הספינה בדברים. ויאמרו נעשה שם ונלך בבהלה. ונהיה אל מחוז אפריקואה בזו הלילה. וכתבו והזכירו שם שוכן מרומה. והשליכו הכתב בתוך מי הימה. ואמרו למלחים הזהרו בנו בעצמה. לבל היות לנו תנומה. וגרם החט[א]

¹ So MS.

גדול ראיתי אני, הכוכב אחד תמלך באיסקילאה, והשנית תמלך באפריקאה, והשלישית תמלך בבבולוניה, מיד חיבוקו, ועל ראשו נשקו, והסיר טבעתו ולו נתנו, ושבעה נשבע למענו, ואמר אם בן כדבריד, ויאימנו מאמריך, אתה תהיה על ביתי, ומושל בכל מלכותי, ובכל ממשלתי:

ועד לא מלאת ימים שבעה, ואלמעז הגיעה השמועה, ושלחו לו השרים, אשר באיסקילאה דרים, דע שמות האמירה, ואתה תבוא בנחין ובמהרה, וקבל הממשלת והשררה¹, בן קיבין חיילותיו, ונכנס בספינותיו, עם כל ראשי גייסותיו, ועבר אליהם, ומלך עליהם, אז האמין, ובדברי ר' פלטיאל היה מאמין, ולא נטה מעצתו לא לשמאל ולא לימין, והשליטו בביתו, ועל מלכותו, ובכל ממשלתו, והוא היה משרתו, ועושה שירותו:

ואחרי כן עלה באפריקאה, ואחיו הניח מושל סקילאה, ור' פלטיאל עמו עלה, ושם גבר ונתעלה, ושמו עולה למעלה, והוא היה משנה למלך, ושמעו בכל המדינות הולך:

בימיו שלח מלך אדום, פני מלך אפריקאה במנחה לקדום, והשליח בא בטכסיסין, כמו שהיונים עושים, ושאל מי פקיד בית המלכות, ומי מנהג הנסיכות, ענה לו אחד ערבי, יהודי הוא המוציא והמביא, והוא מושל בכל ארצו, ואין המלך יוצא מחפצו, והמלך אין איש יכול לראותו, ולא ליכנס לביתו, וללכת לקראתו, כי אם ברצון היהודי וברשותו, והיוני בנאותו, בעוזו וביהירותו, בשטותו ובחוסר דעתו, השיב וענה, טרם אלך מזו המדינה, ואעלה לקוסטנטינא, אל אדוני אשר שלחני הנה, ועם היהודי לא אתחבר, עמו אל המלך לדבר, ולפני ר' פלטיאל הרברים הגיעו, וכל המעשה לו הודיעו, וגור וצוה בחצר המלך, ארוחת ומשאת אליו בלי לילך, ובמקום נטע אהל, אדם פניו בלי להקבילו, ושהה כעשר ימים², בקצף בחרון ובועמים, ואחר שב בניאומים, לבקש מחילה לרחמים, לבל יזכר שטותו והבלו, והפשע והעוון למחול לו, מאשר העוה לו בסכלו, ואשר שגג במילולו, ואז שלח אליו לבוא, ומנעו באותו היום לפניו מבוא, ויהי ביום השלישי לפניו הביאו, וכיבדו והדרו, וגדלו ונשאו, במתנות עצומים, במוסקו ואהלות ורוב בשמים, באבני יקרה ושם לסמים³, ובתכשיטי מלכות החמודים והנעימים, וכבוד גדול עשה לו, מפתח שער היכלו, ועד מקום סעודת מאכלו, בבגדי שיריין ומלתין, תיקן כל הפלטים, ובתולעת שני ובבגדי משי ותכשיטין, יסוד קרקע החצר וקירות הבית מקושטים, ועל השיראין כף רגלו דרכה, ועליהם צעד נתיבתו בהליכה, ומצא היווני ר' פלטיאל במסיבה יושב, ולעצמו מצא קתדרא זהב לישב, וישב ונכנס עמו בדברים, ושאלו מתורת העברים, ומייחוסו וממשפחתו ומארץ מולדתו, והשיבו תשובות תכונות, צרופות ובחונות, וצוה להביא מים לנטילת ידים ופה, בקיתון וספל שלשהם וישפה, ובסתר צוה לשברו, לאחר נטילת ידו, והעבד עשה כציווי אדונו.

¹ MS. והשררה. ² MS. שנים; marg. ימים זל. ³ So MS.

משה שהתינוקות מלמד ולחש באוני שמה עומדים. מי יכירך וידעך המולים בייסורים. ור' אמיתי שמע והדבר אצל היתה שמורה. ולאותו המלמד העברה נצח לו שמרה. והי לימים רבים וזמן הרבה. ואשת איש נחשדה מאחד ריבה. ונועדו העדה לעשות דרישה. מן האשה בחקירה לדרשה. ולא נמצאו לאשה עדים. כי אם ר' משה המלמד תלמידים. הוא העד לבדו. ואין איש אחר נגדו. ור' אמיתי ענה לו בסברה. יש לך עד שני כציוותה התורה. ולא נמצא עד אחר עמו. והוא צוה לחזן והחרימו. כתורה עשה לעומו. והשיב לו מחשבת זממו. ומאורי¹ הדיחו. ובגלות שילחו. ובא עד מדינת קפואה. ומשם נסע והלך לפביאה:

ור' אמיתי נאסף אל עמו. והניח בן ועבדיאל שמו. ולעבדיאל בן ושמו ברוך. ולא היה בתורה כאבותיו ערוך. ובימי ברוך בביתו ספר המרכבה היה. שבו שימש כל ימי חייו ר' שפטיה. והיה יום אחד בערב שבת. שבו אל מכל מלאכתו שבת. והיום חשכה והאורה חשכה. ולא היה שהנר מדליק. לפני ספר המרכבה להדליק. ואשה אחת עמדה. והיא הארורה היתה נידה. מספר החיים תהא אבודה. ומהעולם הבא תהא בחודה. הדליקה הנר לפני התורה. ואף יי במשפחה חרה. וימותו במגפה רבים. ונשארו מעט מהרבים. ושם היה יהודי אחד מבין. המעשה הכיר והבין. ולקח הספר ובכלי אבר שמו. ואל המצולה לשקעו. והים נס לאחורה. כשיעור מיל אחד היתה החזרה. והיהודי השליך הכלי לימה. והים שבה אל מקומה. ומיד בטלה הגזירה. והמגפה נעצרה. וזכר ברוך נשבת. ונרו נדעך ונכבת. שלא הניח עוסק במשיבת. ולא היה לו בן כי אם אחת בת:

ולר' חסדיה ביר' חננאל היה בן ושמו פלטיאל. ור' פלטיאל הוליד בן ושמו ר' חננאל. ובת אחת ושמה כסיאה. את יי היא מאד יריאה. ותלד בן ושמו ר' פלטיאל בכוכבים יודע להבין:

ויהי בימים ההם. והישמעאלים יצאו בחייליהם. ואלמעז² קייט עליהם. ועברו איטליאה. והרסו כל הארץ קלבריאה. ובא עד אוריר אשר בקצה פוליה. ויצורו עליה. והשמירו כל חייליה. ותבוא העיר במצור. ולא היה כח באנשי המדינה לעצור. והעיר הובקעה. והחרב עד הנפש ננעה. והרגו רובם והנשארים הוליכו בשיבייה. והקייט שאל ממשפחת ר' שפטיה. ושלח אליהם והביאם לפניו. ויי נתנם לרחמים בעיניו. והאלהים הטח חסדו על ר' פלטיאל עבדו. ונתנו כחין³ מעין נגידו. והוליכו באהלו. ועימו ניהלו. לעמוד לפניו לשרת לו:

ובלילה אחת הקייט ור' פלטיאל יצאו. להביט בכוכבים והביטו וראו. והנה כוכב הקייט. ושלושה כוכבים בלעה. ולא ביחד בלעה אותם. כי אם זה אחר זה שלשתם. ושאלו אלמעז מה היבנתה בכינה. והוא השיב אתה תאמר ראשונה. ענה הקייט הכוכבים הם שלש מדינות טרנטו ואודרנטו ובארי שאני עתיד לקנות. ענה ר' פלטיאל לא כן אדוני. כי דבר

¹ MS. ומאורי.² MS. מעז.³ So MS.

זיו הודינו מאור עינינו. השופר תקע אלינו כל הימים שישמרך אלינו. אין אחר תוקע שופר בתוכינו. והטריחוהו עליו לתקע. ועמד והשופר תקע. והוא היה בלא כח וגבורה. ותקיעת השופר לא בא כשורה. וענה להם הצדיק. ודינו עליו הצדיק. לכם בניי יהיה טוב סימן. כי עלי בעוני נתחלף הזמן. ויצא מכנסת עדתו. והלך אל ביתו. ושכב על מיטתו. וכל הקהל אחריו. נכנס במיטת חדריו. והוא פניו החזיר אליהם. וכן אמר להם. אני הולך למנוחתי לקין הימים. לגורלי לאבות הקדומים. ואודיעכם בנים חביבים. בני שלשת אהובים. שמת בסילי הצורר והחובר. והנהו לפני עובר. בשלשלאות של אש אסור. ביד מלאכי חבלה מסור. ושלא אלי יי צבאות שמו. לילך לקראת בסילי ולעמוד בדין עמו. מכל הרעה שעשה לעמו. להכרית שמו ושם זרעו. ושורשו וצאצאיו ונטעו. וכתבו היום והשעה. ובימים ההם באה השמועה. כי מת בסילי שעשה הרעה. לפי דברי הצדיק כן הכתב הגיעה. שכן מלכי קוסטנטינא עושים כמנהגם. כשימות המלך משלחים בבארי בכתב פתגם. וכותבים היום והעת. אשר המלך מת מבעת. ברוך עושה נפלאות לבדו. אשר מזה איבדו. ומהבא כיחדו. ברוך שמו וברוך שם כבודו: ואני נאסף אל עמי. ואלך אל מקומי. ואתם בניי בני בחוניי. כל קהל *המוניי. יהי עמכם¹ יי. וממית ומחיה. הוא אהיה אשר אהיה. בהחיותו צדיקי בנימן וגור אריה:

ויהי אחרי מות ר' שפטיה, אשר עבד אלהים בלא רמיה. ועסק ברוי מרום ובסודו. כל ימי חייו לעבודו. וכל ימי עודו. אהב את יי ועבדו. בכל נפשו ובכל מאדו. ובכל לבבו ייחדו: אחריו קם ר' אמיתי בנו הנעים. בדרכי אביו דבק והנעים. ולא נטה מחוקי יוצרו. ואלהי אביו היה בעזרו. וחיוק וישיבתו. עם חכמי חבורתו. להגות בדת אל ותורתו. שכן צוה אביו בצוואתו. יום אחד לפני מיתתו. להקים החבורה. ולנהגה כשורה. שלא יהו נפרדים. החכירים והתלמידים. והסיעה קבין. והמדרש ריבין. עם הרבנים. והחכמים והמבינים. ואין² התורה לערוכה. ורחבה וארוכה. והיו מידותיו כמידות אבותיו. ובמצות יי ואימתו. ועל החרבן נפשו ענומה. והשמד בכה בנהימה. כל ימי היותו על האדמה. אשר בו היתה הנשמה:

והיה יום אחד יצא. לכרמו ולנחלתו החוצה. ואותו היום מת אחד אכסניי. חכם ומבין ביראת יי. וישלחו אליו זקני העדה. אל מת המצווה עינים להיוועדה. ללכת לקבורו לבכות ולספדה. ולעשות לו כבוד כצווי התעודה. והוא שלח אליהם אתם מהעיר צאן. ואני אייחל אתכם עד אשר תבואו. ואבוא עמכם עד הקברות. ואקונן עליו קינות סדורות. וכל העדה יצאו לקבורתו. ור' אמיתי הכין ספר לקוננהו. וכל הקהל בכו אותו ויקוננהו. ור' אמיתי ספדו בקינה שעשה בעבוריהו. וזו היא ראשית הקינה. שהתחיל לקוננה. אי אכסניא אי גלות. מי לא יכירך יעשה ממך הוללות. ומי יכירך יקונן ביללות. ושם היה עומד אחיו ר'

¹ On the margin.

² Marg. ואין מלך.

ליוסד ארקים. לשוכן שחקים. בדתי שעשועים. לכונן רקיעים. בתורת יומים. לאדר קולו על המים. וכבודו על השמים :

ובתו מן המטה ירדה. ולגנדרו בחלוק אחד עמדה. לעשות לו מלאכה. ומים לנטילת ידיו לשפכה. וחביט וראה שהניצו רמונים. והגיעו לה העת והזמנים. להתעלם בדודים. עמר והשלים תפילתו. ואחר שב לאשתו. בקללות לחרפה. ופניה לכספה. ודיבר אליה קשות. ועדות אמריו להקשות. יש לי יונה תמה. והיא כולה תמומה. ועת דודים הגיעו לה. להיות עטרת לבעלה. ואחי שאלה לחסדיה בנו להיות אצלה. ואני לקולך שמעתי. ומנוחה לה לא מצאתי. והכתוב במקרא חסרתי¹. ובדברי חכמים עברתי. בבקר מביתו בצאתו. אל הכנסת להתפלל בדרתו. לר' חננאל אחיו קרא. והוא אליו רץ במהרה. והביט רצוני וחפצי ואהבתי. לחסדיה בנך לתת את בתי. כי טוב אותה לו לתתי. ור' חננאל מרוב ענווה. עד ברכיו לו השתחווה. כשהשלימו התפילה. זימן כל הקהילה. ולביתו עמם עלה. וקידש בתו לר' חסדיה. בן ר' חננאל אחי ר' שפטיה. ור' אמתי אחי הכלה המוכללה. הוא פייט היוצר אדון מגיד מראשית אחרית בשבילה. בנואי יופי ועיטור וכתר להכלולה. כשזיווגו שניהם ביחד החתן עם הכלה :

ור' שפטיה זקן בא בימים. וי' בירכו בכל מידות נעימים. תורה הנחילו שוכן מרומים. בעושר גדלו בנכסים עצומים. בן חיסנו הגון ותמים. האב והבן נמצאו שלימים. ור' חננאל עמם בגדול ובתמים² ביראת יי לעולם קיימים. אחים וחביבים בחיבוב מונעמים. בתורה ובמצות עוסקים לעולמים. חוקי אל באהבה מקיימים. עוז ותפארה למלכם מר[ו]מ[ים]. הוד והדר לקונם מעצמים. ונזר וכתר ועטרה לבוראם מכתימים. ליוצרים נותנים עוז ותעצומים. בוועד התפילה מעריבים ומשכימים. הגלות והחרבן בכו בעיגומים. והשמד קוננו בתמרור ושימומים. כל ימי היותם עלי אדמים. וזעקו וחינונו למשיב חכמים. אשר בדעתו נבקעו תהומים. וכונן ויוסד נהרות וימים. לסכל דעת האויב ומלכותו להשמים. תבונה ביקשו למלא רחמים. גזירת השמד להאביל ולהעמים. בצעקתם שצעקו לרם על כל רמים. הנזירה לא עברה מעבר הימים. והציל עבדיו בתורות[³]. תמימים. מטינוף ומסריות⁴ וממים הוזהמים. מהכרעת חרשים ואלמים. מהסגרת עוירים וסומים. מהשתחוות פסילים וצלמים. והרעים על אויביהם בקול רעמים. שונאיהם ורודפיהם להועים⁵ בזעמים. ומילט ידידיו מיד הקמים. וחשך נפשם מגחלי רתמים. להיות בתורה עוסקים והומים. להרחים ריה סמים ובשמים. הגנוזים וחתומים באוצרות ואסמים. אשר בעדן ישינים וקדמונים. ונסתם בסיתומים. והשלים יחידתו בשילומים. לדיין אלמנות ואבי יתומים. רבי שפטיה הרב בחכמים. טעם כוס הראשונים. שגרם אבי פתנים. לראשונים ואחרונים :

וביום ראש השנה הוא רבי שפטיה הגון בהגובה⁶ לתקוע השופר הוא בעצמו. בעבור כבוד יי בעמו. ואותו היום מטוי. מן החולי נטוי. ולחשו לו כל הקהל בביטוי. ארונינו אור עטוי.

¹ MS. חסכתי. ² MS. ובחומים. ³ MS. ומייסריות. ⁴ MS. להגעים. ⁵ So MS.

אם לכד ברשותי. הלך והביא עדים שלשה. ובתו לפניהם קידשה. ואמר לו לך לשלום מאתי. שמהיום לא תמצא אותי. ואחר הצום הלך לדרשו. ובבית האסורים ביקשו. לא חי ולא מת אחזו. כי האלהים ננו. והאלהים ימחול לי עוונותי. ויכפר לו על כל חטאותי. ותנוח נפשו באוצרותיו:

פעם אחת היה עובר ר' שפטיה. ברחוב הקיריה. ואותה השעה הלילה היה. ושמע קול יללה. בבית אחד עמיתו. שהיה בעל בריתו. ושמע אשה מדברת. לחברתה מספרת. האחת שלמעלה אומרת. לרעותה של מטה האחרת. אחותי קח הילד וקבליהו. ואני ואת ביהד נאכליהו. והוא האזין לדבריה. והקשיב מילוליה. ופתאום הלך אליה. ולקח הילד מידיה. ואותם הנשים. לא היו בנות האנשים. כי אם היו שעירים. אשר בלילה עוברים. והילד הוליד לביתו. והראהו לאשתו. והכירו אותו. וגנוו בחדר מיטתו. ואביו ואמו כל הלילה. צרחו בבכיה. ויללה אחזו. ובזעקה מרה צווחו. ובבקר הוליכוהו. בבית הקברות וקברוהו. והיה בשוכם מהקברות ועלו לביתם. ור' שפטיה הלך אליהם לראותם. כמנהג המנחמים. אשר אבילים נוחמים. ומתוך דבריהם. שאלם מביניהם. מה חלי היה לו. ואי זה פגע ביהלו. וענו לו אדונינו. עד הערב ישב בינינו. ואל השלחן אכל עמנו. והלכנו ושכבנו על מיטתינו. ובחקיצנו משנתנו. מצאנוהו מת בתוכינו. וכל הלילה צעקנו. ובהי ונהי יללנו. ובספר קינה קוננו. ובבקר הלכנו וקברנו אותו בקברותיו. אצל אבותיו. אז ענה אליהם. לשמח נפשותיהם. כן אני אומר לכם. אינני שומע לדבריכם. הוליכוני אתם. בקברו אשר אתו קברתם. כי בניכם בקבר איננו. ובחיים הוא עודינו. ואל ביתכם אביאנו. וחי ושלם בעזרת אלי לכם אתננו. והלכו אל הקבר וחופשו שמה. ולא מצאו כי אם מטאטא שמה. אשר הבית מטאטים עמה. ור' שפטיה אל ביתו שב עמהם. וכל המעשה אשר אירע סיפר להם. והילד להם השיב. ונתנו שבח לתפילות מקשיב. לאל היהודים מקשיב. והרוח משיב:

בת היתה לר' שפטיה. מאד היתה יפיפה. נאה היא ונעימה. וכסיהא נקרא שמה. והיה מוחבבה. באהבה ובחיבה. והיה אביה רוצה לזווגה. ואמה לא היתה רוצה בזיווגה. שכל מי שהיה שולח ללוקחה. אמה משללתו בשיחה. ואומרת בדבריה ובשיח אמריה. בתי אשה חיטובה. ואביה נברא רבה. אם כמותו לא ימצא. לא אוציאנה החוצה. ואם יהיה כאביה בתורה. במשינה ובמקרא. בהלכה ובסברה. ובסיפרי וסיפרא. בדרשה ובגמרא. בקלה וחמורה. בבניה ובחכמה. בדעת ובערמה. בעושר ובגדולה. באומין וממשלה. בחוקים ובמצוה. ביראה וענוה. ושהיה בו כל מידה טובה:

והיה באחד ליל. ר' שפטיה עמד להלל. כמנהגו להתפלל. גבורות יי למלל. תושבחות ושירות לכלל. קדושות ושירות לפלל. תחינות לחנן. לפני אל להתחנן. בזמרה לרנן. באל שדי להתלונן. בשירות עריבות. לרוכב ערבות. להחזיק ולבון. לקראת כסאו נכון. וגבורתו במכון. ולבטח ולשעון. לאל דר במעון. להדר בהילולים. לתפארתו בזבולים. במצות וחוקים.

השבח והגדולה. ובהגיע שעת הצמיחה. והלבנה באה והזריחה. והוא צעק בזעקה. פני שומע צעקה. במרר ובצווחה. בכייה ואנחה. וחילה לדר כרובים. השומע צעקת חביבים. וכן אמר בתפילתו. פני אלהי תוחלתו:

אל אדון על כל העולם. כל דבר ממך לא נעלם. לפניך גלויה מחשבתי. כי לא בודון עשיתי. ונסתכלתי וטעיתי. ובשגנתי עשיתי. ועתה אלהי תהילתי. תפל נא לפניך תפילתי. וקומה לעזרתי. אלהי תשועתי. והנחם על שגנתי. ושא נא עון חטאתי. ואל אראה בצרתי. כי מחיי טוב מותי. ואל תאבד מעשי ירך. וחסדך אל תרף מעבדיך. ועבור על פשע כמדת רחמך וחסדיך. וסלח נא לעוונתי כגדל חסדיך. והאזינה תפילתי ותחנוני. וקבל שיחי ותחן מעניי. וצעקת ריגשתי ושפך חינוני. ושמע שועתי למענך יי. ואנשאך בוועד ישישים. ואעריצך בסוד קדושים:

ויושב תהילות. האזין בתפילות. והלבנה נעלמה במראיתה. עד הלילה האחרת לא נראתה. ובבקר הלך לקבל תנאי. וההגמון קראו לעין כל המוניו. ואמר לו אתה יודע כמותי. שהמולד היה בקיצבתי. וכחשבון ספירתי. ואני לא כיובתי. ויפה חישבתי. וכן היבנתי. ואמת מצאתי. אבל מי יוכל להענתך¹. ואתה מתחטא בקונך. כן מתחטא בנגעוים. לפני אביו בשיפועים. ונתן לו שלש מאות זהובים. והוא נתנם לעניים ולעלובים. ולביתו לא הביא אחד מהם. וקיבצו אחיו ואוהביו ונועדו יחד. ונתנו שבח והודיה לאל המיוחד. המציל עבדו מצרה. והוציאם מאפילה לאורה. ובכל עת הוא להם² לעזרה. וסלה לעמו מגן וסתר:

אבאר המעשה שהינחתי. אשר מקצת למעלה כתבתי. מתופילו שבשל בעונו. ובחנק נגמר דינו. וכיצא לחניקה. כל העם יצאו לקול הצעקה. ושר העיר עליהם קפץ. וההמון מעליו נפץ. ואמר לו אם תצא מן האמונה. ותשוב באמונתינו להאמינה. אצילך ממיתה משונה. והוא כפף לו ראשו. כי חס על נפשו. ומיד נשאו ולארמונו להביאו³. ואחר חקרו את הדברים. ומצאוהו נכון באמונת העברים. והשיב לו אני עזרתך. ומיד הממתים לקחתך. ומן המות הצלתך. ואתה אלי כיובתה. וממני לגעתה⁴. אני איסרך בייסורים. רעים ואכזרים. משונים ועכורים. התחיל להלקותו. ובחיבוט ואכזריות להכותו. ויקצץ ידיו אשר עליו. וכן עשה לרגליו. ובבית האסורים שמו ושמה⁴ עיגמו. ואחר יהודי עמו. אל אל נשא עינו. משתחו ומאכלו. בכל יום מביא אצלו. ואם לא היה לו. הוא מביא משלו. ועבדו בעצמה. עד מלאת לו שנה תמימה. ובערב יום הכיפורים. שעונות עם יי בו מתכפרים. הביא לו משתה ומאכל. והוא היהודי עמו אכל. והיה לו בת אחת קטנה. ואמר לו לך והבא עדים כי לך אתננה. ענה לו אתה אדוני מן החשובים. ואני אחד מן העלובים. אם משפחתך ישמעו. אותי כדג יקרעו. והוא ענה אין איש מושל בביתי. ואין לאדם רשות בביתי. ולא לבני משפחתי. כי

¹ So MS.² MS. לכם.³ So MS.⁴ MS. ועימה.

כן תעשו. את יי אלהיכם לא תנסו. והם לא ירדו את אשר נעשה. מן המעשה שר חננאל עשה. ובהניעם לביתם. יצא לקראתם. והלכו אל אחיהם לראותו. ומצאו אותו יושב על מטתו. ומן המעשה לא היו יודעים. ומהשם שתחת לשונו אינם יודעים. ושמעו כל המעשה בברר. ובכו בקול יללה ומרר. ועל אחיהם זעקו לעומתו. הנה גברת להחיותו. ואתה תוכל להמיתו. ואז הלך ר' חננאל בביכיה ובמרירות ובזעקה. ונאנק ואמר אל אחיו תן לי פיך ואנשקה. והמת פתח פיו ונשקהו בנשיקה. והוא ידו תחת לשונו שם. והשם הכתוב בקלף הוציא משם. מיד שהשם נלקח מעמו. אל המטה נפל גולמו. והגולם שב לעפרה ולרקבונה. והנפש הלכה אל האלהים אשר נתנה:

ואודה יי ואספר מעשה יה. מן המעשה אשר להגיד ראוייה. שאירעה באויירי הקירייה בבנין ה[]¹ הנקרא הגמוניא. לר' חננאל אחי שפטייה. שהניע עצמו לכלייה. והוציאו לרווחה דר עלייה. ולאור הגיהו מאפלייה. וחייבין בניו מצוקי נשייה. ליתן לשמו שבח והודייה. ולומר לפניו בכל עת הללויה:

יום אחד שאלו ההגמון בעסקי דברים. הכתובים באמון. ומשם באו אל החשבונות. אשר במולדות תכונות. ובאותו היום למחר היה חודש. שישראל ראויים לקדש. שאלו מן הלבנה. בכמה שעות היא ראשונה. והוא השיב לו לפי השעה. ושנן וטעה. וההגמון הקשה אליו בטענה. ואמר אם ככה אתה מונה הלבנה. אין אתה בקי בחשבונה. ור' חננאל לא חישב המולד. בישעה אשר הוא נולד. וההגמון היה מבין. המולד כבר חישב והבין. ופרש רשתו. ולכדו במצודתו. לולי היה בעזרתו. אלהי חשועתו. וענה לו האגמוני². חננאל חכמוני. אם המולד בחשבוני. תעשה רצוני. ושוב לדיני. בספר גליוני. וצא מאמונתך. ומחוקי תורתך. ושובה לדיני. והאמן באמונתו. ובהבלי טעותי. ואם הוא בחשבונך. אמלא רצונך. ואתן³ לך סוסי מתוקן. אשר ביום הכסא לי מתוקן. דמי שלש מאות זהובים⁴ עריכתו. ואם אינך חפץ בכסם תקח הדמים תמורתו. וקיבלו התנאים ביניהם. לקיים כל אשר יצא מפייהם. בפני היופטים ודייניהם. ולפני השר המושל עליהם. וצוה ההגמון באותו הלילה לעלות. אנשים על החומה ועל המגדלות. לכון שעתה. רגע מולדתה. וחלק ראייתה חריחתה. ור' חננאל בשובו לביתו. שיער המולד בספירתו. ומצא טעותו. שסכם בקצבתו. ויפג לבו. וימס בקרבו. ונשמה לא נותרה בו. והבין לבבו. לדרוש אל יי ואל טובו. אל עזרה⁵ הישנה. שמתחילה ומראשונה. נפלאותיו להראותו. ומירכתו בור להעלותו. והלך לאחיו ולכל משפחתו. וסיפר להם צרתו. מן המעשה שאירע אותו. לפני יי לשפוך תחינתם. אולי ישמע בקול צעקתם. ויעשה ככל נפלאותיו. במסותיו ובאותותיו. כבמצרים הראה מופתיו. אשר הפליא ועשה לאבותיו. כשחשך ובא הלילה. והוא בראש גנו עלה. והיה צופה למעלה. למי לו

¹ Obliterated. ² So MS. ³ MS. ואהן. ⁴ On the margin. ⁵ Indistinct in MS.

תדבר עוד דבריד. ואין תקומה למאמר[יד]. הנה בשמים עידי. וכל בני עירי מסהדי. כי מבעוד יום באתי. ובעוד השמש חזרתי. ולבי בני הלכתי. ורחצתי וסכתי. ולביתי שבתי. והשבת בקדושה קיבלתי כהוגן וכראוי לי. כציווי מלכי וגואלי. קדוש ישראל אלי:

ואבו אהרן עורנו שם. הוא אהרן אשר למעלה נרשם. ואז הלך לבארי המדינה. אשר על שפת הים נתונה. היא הקירייה. אשר נכח הים בנוייה. וסודן המלך יצא לקבלו. וכבוד גדול עשה לו. ושהה עמו כששה חדשים. ונפלאתה לו אהבתו מאהבת נשים. וכל ימי שם היותו. לא נטה מעצתו. וכל מה שביקש ממנו הודיעו בבירורים. כאילו היה שואל באורים. כן כל עצתו מקויימה. כל ימי היותו שמה:

והיה יום אחד בהקיץ מרדמו. ורוח אלהים החל לפעמו. להשיבו אל ארצו ואל מקומו. ויירד הים ופנה בכל עברים. ומצא אניה¹ ערוכה. ללכת למצרימה. מיד עלה וישב בתוכה. והאניה בנהין התחילה ללכת. וסודן ירד בביתה. ושלח ספינות אל האנייה לחבלה. והזכיר הרב השם בכח היר הגדולה. ולא יכלו הספינות להתקרב אצלה. ואבו המלחים לשוב לארץ כבתחילה. והאנייה להתקרב בארץ לא היתה יכולה. כראות המלך ככה. חמתו כמעט שככה. כי הבין בניסיון². שהרב היה עושה. והכיר במסות. שעל ידי הרב נעשות:

אז צעק המלך רבי רבי. אבי אבי. פרשי ורכבי. למה עזבתני. ולמה זנחתני. קבל מעני. ושובה אדני. וקח ממוני. ואוצרותי והוני. ואל תזניחני. בדרך להניחני. והוא השיבו כשורה. דרכי לפני מיושרה. מאת אמיין בנבורה. ואין בי יכולת להחזירה. שאל ממני שאילתך. ואניד לך בקשתך. טרם אלך מאתך. ושאל ממנו דברים כמה במיניין. והוא הגיד לו הכל לפי העניין. ואחר שאלו בביניבניטו אכנס. והוא השיבו תיכנס. לא ברצון כי אם באונס. וכמו שהשמיעו והודיעו. כן הגיעו. והוא הלך בשמחה אל המנוחה ואל הנחלה. אשר בארצו הניחה. והגיע לביתו ונחה. בהשפע וברוחה. ברוח ובהצלחה. ונתן שבת ליוצרו. לעושו ונותו ויצרו. שהשיבו לשלום לדירו. ולביתו בששון החזירו:

אשא דעי לחוות פליאות. שעל ידי ר' חננאל היו עשויות. אח קטן היה לו. ופפוליאון שמו. ובקוצר ימים נפדר מעמו. וכנע יומו ונאסף ונסתם. אחיו היו בביניבניטו לעשות מלאכתם. ור' חננאל איתרו. להוליכו בקבורת אבותיו לקברו. ויוחל לאחיו עד בואם להענין ולהאגן³. על אחיהם שמת לבכות ולספור ולקונן. ובעבור לא יסריח ויבאש. ובשר גופו לא יבאיש. כתב בקלף שם אלוה וקונו. ושם הקלף תחת לשונו. והשם החייה אותו. והעמידו וישב על מיטתו. וסיפר שם לפניו. והיה צופה בו ומביט בעיניו. ואותו הלילה שאחיו למחר באו. תמה גדול בחלום ראו. והנה מלאך יי במראה אליהם בחזון כנראה. והשמיעם דברים תמיהים. למה טטריחו את יי האלהים. ותעשו דברים שאינם ראויים. האל ממית ואתם מחיים. ואתם לא

¹ MS. אליה.² So MS.³ Not quite distinct in the MS.

שבתותם, וכל דיני מצוותם, ומשפטיהם ובריתם, כשהיו בקדמותם, יתברך שם משגיחם, שלא עזבם ביד אויביהם, והצילם משוסייהם, ומלטם ממעניהם, ברוך שם אל ממרומים, לעולם ולעולמי עולמים:

ואחריכן החלו ישמעאלים, לצאת בחיילים, לשוט בנבולים, במלכות ערילים, בארץ עובדי אלילים, העובדים לבעלים, המשתחווים לפסילים, וקלבריה שיממו, מדינות הממו, וארצות השמו, טירותם החרימו, ובפולייא עברו, שמה גברו, ועליהם חברו, ונאונם שברו, ומדינות הרבה לכדו, ובזו ושרדו:

באותם הימים בבארי היה סודן, מלך ישמעאלים היה באותו עידן, וכל הארץ הוא דן, או שלח מלאכים באויירי הרשומה, לעשות להם דבר קיומה, ועימהם שלום להשלימה, לבלתי תת ארצם לשמה, רק המס יתן להם, ולא יחריב גבוליהם, והוא עשה בערמה, לילך עליה פתאום להחרימה, וליתנה לשמה ומשמה:

ושלח שר אויירי ר' שפטייה אצלו, לשמוע דברו ושיח מילולו, לקבל קיומו, וכתב חותמו, להיות שלימים בכתב רישומו, והמלך סודן בכבוד קיבלו, ודברים טובים דיבר למולו, ונישאו ונידלו, בפני כל השרים היושבים לקבלו, ועד שבת איחרו, והוא עשה בעבורו, בלי היות בה יכולת לשוב לעירו, על כן לא רצה לשגרו, שלא ילך לאדונו לבשרו, כשראה והבין ערמתו¹, תן לי רשות ואלך ברשותך, כי רמיתני בערמתך, והוא השיבו אנה תלך בזו השעה, ויום השבת קרוב להגיעה, אמר לו תן לי רשות אדני, ואל יהי מחשבה מומי, ונתן לו רשות והלך, ובהרחיקו ממנו בעזרת שדי נמלך, ובטח בשם יוצרו, ועשה כמו שהאלהים עזרו, וכתב בטלפי² הסוס אותיות, בעבור הליכתו בנחין להיות, והזכיר השם בנחיצה, והארץ לפניו קצצה:

ובהגיעו בתחומי ארצו, צעק בכל שבילים, והכריז קולו במילולים, צאו בביהולים, ברחו מנבולים, כי הנה סודן מלך ישמעלים, עם כל החיילים, לקחת הרכוש ולהפיל חללים, ולבזוז בז ולשלול שללים, ובקרבו שר העיר לקראתו יצא, וסיפר לו שאותו קרא ומצא, ונכנסו בעיצה על הדבר להתיעצה, ובא אל העיר טרם חשיכה, והלך להרחיץ ברחיצה וסוכה, וקיבל השבת כראוי וכהלכה, בעונג במאכל ובמשתה ובשיון הלכה, ובגדים נאים להתחופף ולהסתוככה, בכל עידונים להערן להתרככה:

וסודן וכל חילו הינחין בזריות, ובא עמהם בנאוה ועזות, והארץ מצא מפנה, כל הארץ עד שערי המדינה, וביום השבת בהגיע עת המנחה, וכלא מצא כלום רווחה, נשאר בעצב ואנחה, ואז ניגש אל הקירייה, ושאל מר' שפטיה, תנו לי אותו שכפר בתורתו, וחילל שבתו, ודתם נותנת להמיתו, וענה ר' שפטיה בדברי נואמו, בנבורת אלהיו שהיתה עמו, למה

¹ Something missing, perhaps. באמר לו. בחמתו.

² So MS.

לי היא מסורה¹. להכניעה ולשברה. ועתה לך מעמי. כי לא אצא ממקומי. והוא אל הישר השיב. לדברך אינני מקשיב. צא בשם אל. וידע כי יש אלהים בישראל. מיד יצא. וברח במרוצה. והוא תפשו. ובכלי שלאבר הכניסו. והכלי מפו ומפו כיסו. וחתמו בשם עושו. ואל הים טיבעו. ובתוך מים אדירים שקעו. והנערה הלכה בשקט ושכבה. בשלום אל המלך ואל המלכה:

ואז בא אל המלך לקבל רשותו. והמלך יצא לקראתו. ונתן זרועו בצואריו. והוליכו אל חדריו. והתחיל לפתוחו מן האמונה לנסתו. ברוב מתנתו. * אחר ההבל להטעותו². וחוצה יצא עמו. ופיו קרא להולמו. ובא עליו במכמן. ורעים עליו יימן³. כראה שהכעס והזדון. צוה בקול גדול להכביר. אדוני אביר. ביה את עלי מעביר. בכן עמד המלך מבסאו. ומתוך העם נשאו. ונתן לו רשות לילכה. ושילחו אל המלכה. ליתן לו מתנה וברכה. והמלכה שאלו בעינינים. יש לך בנות ובנים. והוא השיבו³ תשובות מוכנות. יש לעבדך בן אחד ושתי בנות. ונתנה לו הנזמים שבאוניה. והאזור אשר במתניה. והשביעו למען תורתך². תן אותם לשתי בנותיך. כי בשווה דמיהם. וערך אין להם. וליטרא זהב היה משקל הנזמים. והאזור כן היה שווה בדמים:

ומאחר שנטל לילך. בפיו קראו המלך. ואמר לו שפטייה שאל ממני. ואתן לך מהוני. ואם אינך חפץ בממונות. אנחילך קריות ומדינות. שכן כתבתי לעומתך. למלאות חפצך ושאלתך. והוא השיב לו בענייה. ובמרי ובביכיה. אם חפץ אדני בשפטיה. הנח לעוסקי תושיה. ואל תוציאם מתורת יי. להדיחם בצייה. בתאניה ואניה. ואם אינך רוצה באלה. כל כך רצוני למלא. עשה בעבורי. ולא יהיה שמד בעירי. והמלך בנרון. קרא בחרון. לולי שלחתי חותמי. ונשבתי בעצמי. הייתי עושה עמך רעה. בזו העת ובזו השעה. אבל מה אעשה לך. שאני כתבתי אצלך. ואיני יכול לחזור בי. ממה שחרטתי בכתבי. ועשה לו חותם זהב נחמד. שלא ישלוט בעיר אוירי השמד. ושילחו בכבוד אל מקומו. לשלום לביתו ולאולמו:

או הרשע נתן מרצות. בכל ארצות. ושלח מעשים. לעשות אנסים. בבח לעסם. מן האמונה אנסם. להשיבם להבלות. ואחרי הבלו טעותו. וחשבה הירח והשמש. שנים עשרים וחמש. עד יום מותו. לקללה יהא אחריתו. יזכר עונו ורשעתו. ואל תימח חטאתו. למלכות אדום יושלם גמולו. ורעתו וקילקולו. להפיל שרה ממרומים. ולאבד מלכותו מהרומים. לשמח עגומים. לשלם לאבילים ניהומים. להראותינו ברחמים. מהרה קין הימים:

ואחר קם אחרי דורו. לאון המלך בנו ובשרו. יי אלהים בחרו. לברכה יהא זכרו. ביטל הגזירה. אשר בימי אביו היתה גזורה. והשיב היהודים לאמונתם. ובחוקיהם ובתורתם. לשמור

¹ On the margin by a later hand.
erased in the original. See p. 116, l. 2.

² So on the margin by a later hand;

³ So MS.

במריצות. בכל ארצות. ורובבי סוסים. שלח בכל אפסים. בממשלת ידו. היושבים נגדו. להשיב היהודים מאמונתם * ואחר ההבל להטעותם¹. והשלוחים שטטו. עד המעבר באודרנטו ושם נכנס באניה. ועברו בארץ פוליה. ובהגיע השמועה. והארץ התרועעה. וסבבו הארץ מפניה לפניה. ובאו עד אירי המדינה. והביאו כתב עם חותם. בחותמת המלך מחותם. והחותם כרוסבולו מזהב היה ששלח המלך לר' שפטיה:

ואלה דברי האגרת. אשר שם היו חרותים בחרת. אני בסילי המלך. שלחתי אליך ר' שפטיה להביאך בחלך. ואתה אלי תבוא. ולא תמנע מבוא. כי שמעתי חכמתך. ורוב בינתך. והרב תורתך. ותאוותי לראותך. ונשבעתי בנפשי. ובכתר ראשי. כי שלום יהיה ביאתך. וכמובן אחוירך לביתך. וכבוד לך אעשה. כמו לקרובי הייתי עושה. ובקשה אחת שתשאל ממני בשאלה. אמלא חפצך באהבה גדולה:

אז נכנס אל הספינה. ועלה לקוסטנטינא. אשר קוסטנטינו המלך בנה. האלהים ישבר גאונה. ועמה וכל המונה. וילי אלהים נתנו לפני המלך ובחינו. ומצא חן בעינו ובעין כל המוני: אז נכנס עמו בדברי תורה. ושאלו מבניין בית הבחירה. ומבניין הטומאה. אשר סופיאה קרואה. באי זה ארמון. נכנס יותר ממון. המלך היה מקשה. ובבנין סופיאה היה מתקשה. כי זה הבניין. נכנס שם בלא קניין. והוא השיבו בדיברה. מילה נכונה וסדורה. אם מלפני אדוני גזירה. יביאו לפניו המקרא. ושם תמצא העיקר. אי זה בניין היה יקר. מיד עשה כן. ומצא כל התוכן. אשר דוד ושלמה תיכן. יותר על המדה. אשר בסופיאה נמדדה. מזהב ככרים. מאה ועשרים. ומן הכסף. ככרים חמש מאות בתוסף. אז אמר המלך באמרתו. נצחני ר' שפטיה בחכמתו. והוא ענה ואמר אדוני. נצחך המקרא ולא אני:

ואחרי כן זמנו. לאכל על שלחנו לפניו להברות. מגדים ופירות. ומוזהב קערות. לפניו היו סדורות. לאכול בטהרה. כציווי התורה. ובשלשלאות שלכסף חמודות. היו הקערות יורדות. וממקום שהקערות יורדות לפניו. לא היה איש רואה בעיניו:

ולבסילי הי[ת]ה בת. שהיה מחבבה בבבת. והשד היה מצער אותה. ולא היה יכול לרפאותה. וקראו בסתר. וחינו לו בעתר. עורני שפטיה. ורפא בתי מחוליה. והשיב לו כן אעשה בודאי. בעזרת אל שדי. שאלו יש לך מקום סגול. שלא יהיה שם מקום פגול. ענה המלך בקליאן² מהוגן. ויש לי הגן. ראה הוא והוא. וישר בקליאן² בעיניהו. שפתרונו פי ארי בעיניניהו. והביא שם העלמה. והשביע השד בשם שוכן רומה. ובשם פועל רום והדומה. ובשם יסד ארץ בחכמה. ובשם יוצר הרים וימה. ובשם תולה ארץ על בלימה. והשד היה צות. על מה אתה מרוח. לבת הרשע. שנבר ברשע. והרבה להרשע. על עם נושע. ומי

¹ On the margin by a later hand; erased in the original. See p. 117, l. 7.

² Pointed in the MS. בְּקִלְיָן, Boccaleone.

שם ימים ושבעים, והיה עושה בכל שבת דרשה. בתוך הכנסת בעם יי לדרשה, והחכם היה דורש, ור סילנו היה מפרש, ויום אחד באו האנשים בעגלות, מן הכפרים אל המדינה לעלות, ועשו מריבה האנשים ביניהם, ותצאנה האנשים מבתיהם, ובעצים הארוכים, אשר התנור מחככים, ומן האש מחורכים, בהם היו האנשים והנשים מכים, ור סילנו שגג וטעה, בליבו חשב ועשה רעה, הביא המדרש מן הפרשה, שבאותה שבת החכם עתיד לפרשה, ומחק שתי שורות מן האותיות, אשר שם היו חרות, ובאותו המקום כתב, המעשה אשר למעלה נכתב, וזה כתב הנחרת, שר סילנו חרת, באו האנשים בקרון, ויצאו האנשים מפורנון, והכו האנשים בפורקון, וביום השבת בהגיע החכם באותם המילים, החסים לשונו ומילתו האלים, והביט האותיות והבין וסבר, ועליהם פעם ופעמיים עבר, ולפי תומו קרא, והדברים שמצא כתובים הורה, ור סילנו בלצון וצחק, לכל היושבים השיב בשחק, שמעו שהרב דורש לכם, המריבה שאתמול נעשתה ביניכם, כשהכו הנשים את האנשים, והכום בעצי התנורים, והבריחו מכל עברים, החכם כראה והבין, נתכרכמו פניו והלבין, ועלה אל החבירים, אשר בישיבה סבורים, וסיפר להם הפנע רע, אשר אליו הונע ואירע, ונתעצבו כולם בעצבון, וראונו ביוגן ובדאבון, ובירכו ר סילנו הנבון:

ועמד בנידויו ימים ושנים מאוחרים, עד¹ עלות שם ר אחימעץ עם הנדרים, והתיר להם הנדיו בחכמתו, שמעו מה שעשה בתבונתו, כשעלה היו עשרת ימי תשובה, ופייסוהו החבירים וראש הישיבה, לעמוד לפני התיבה, ולעשות התפילה בחיבה, לפני אל נערץ בסוד קדושים רבה, וכן עשה בעינוותנותו, ושהיה בליבו יראת שמים ואימתו, התחיל בסליחות ותחנונים, עד¹ ברינונים, באחד שהיה ר סילנו איש אמונים, שהתחלתו אלה וכחש, ורצה וכחש, וכנע בזכר קדמונים, החליף רבנים, וגרמו חמונים, חילף המינים, כשהשלים התפילה, שאלוהו בשאילה, מי היה פה המחבב, שהחכמים כל כך חיבב, ומי היה פה הקדושה, שכך עשה תפילה בקדושה, שאהב ועילה הרבנים, וריחק ותיעב המינים, השיב להם בתשובה הוא ר סילנו הפה החביבה, אשר ביניכם הוא לתועבה, מיד עמדו כולם על רגליהם, והתירו החרם והנידוי אשר שמו לו בפייהם, ושמו לו ברכה גדולה ואורכה, סדורה וערוכה, וענו ביחד כולם, מבורך יהיה ר סילנו לעולם:

ובאותו הזמן ובאותם הימים, מלך מלך על אדומים, איש עוולה ומרמה בדמים, חשב בלבו חמם להדמים, ייחוד הצור פעולו תמים, מפי זרע קדושים ותמימים, בשנת שמנה מאות שנים, לעיר הקודש למלאות חרבנים², לגלות יהודים וישראלים, לחורבן המקדש בית זבולים, קם עובד המן, להשחית עם לא אלמן, מלך ושמנו בסילי, עמד לעקם שבילי, למחות שם ושארית, פליטת ישראל להכרית, להטות[ם] מתורה, ולהטעותם בדת יאוושה³, וצוה

¹ ער. MS.² פָּרְבָּנִים. Pointed.³ So MS.

שבא עם ר' אחימעץ חבירינו. הוא ישמחינו. ויטיב ליבינו¹. בפוין מעייניו. בשיח הגיוניו. התחלתי² בשירה. בניגון וזמרה. להלל במורא. לעוטה אורה:

ושם ישב. זקן ושב. ושיירי קשב. ובלבו חשב. התחיל לבכות. ועיניו שופכות. במר בכות. ור' אחימעץ בט אליו. והבין מעלליו. וקם מן המסיבה. ולפני רגליו בא. ובאלהים השיבוע. בכייתו להודיעו. וענה באמירה. וידעו בברירה. שיצאה גזירה. מלפני הגבורה. בודאי ובאמת. שהנער הזה מהרה הוא מת. הוא החסיד כשמע. ועיניו דמעו דמע. בגדיו קרע. וראשו פרע. והשיב לבולם. אין לי חיים בעולם. שעשיתי לאמו שבועה. להשיבו אליה בלי אסון ורעה. ואיך אשוב לביתי. והנער אינינו אתי. והשבועה שנשבועתי. יאבד תקוותי. וסבר תוחלתי. כשראו בצרתו. ואכל כבייתו. כתבו שם הנקדש. שהיה כתוב במקדש. ובבשר חתכוני. בזרוע ימיני. ובמקום שהבשר חתכו. שמה השם ערכו. ומשם בשלום באתי. ולביתי ולאמי שבתי. ועד שהיה ר' אחימעץ בחיים. ברחתי מאיים לאיים. ועתה אני חי מאותם הימים. אם אני רוצה לעולמים. כי מקום השם אין אדם יודע. רק אם אני אודיע. אבל אני מראה לכם. והנני בידכם. עשו לי כטוב בעיניכם. והביאו השמלה. ועליה עלה. והראה מקום הקרע. והרב שם קרע. ומתוכו הוציא השם. והגוף נשאר בלא נשם. ונפל הגולם רקב. כמשנים רבות נרקב. והבשר שבה לעפרה:

ומשם נסע. ואל אורן פסע. ומצא שם אהלים. נטועים כנחלים. וכעצים שתולים. עלי מים גדילים. ומדרשות קבועים. בארזים נטועים. כעל מים שוכנים. ביבלי מעינים. ולוחמים ומתנברים. במלחמת שערים. ודורשים ברבים. באילת אהבים. וביעלת חינים. הם נושאים ונותנים. הם הם הרשומים. אחים הנעמים. בני ר' אמיית. הם אבות אבותיי. ר' שפטיה ור' חננאל. שניהם עבדי אל. מעצימים הלל. לאלהי ישראל. ותחן שופכים. ושבח עורכים. וקדושה מנסיכים. ומעריצים וממליכים. כערך המלאכים. למלך מלכי המלכים. וביניהם נקבע. וישבתו שם קבע. וחכמתו נבעה. ותורתו שם נטעה. ושם הראה אונים. והפסקת דינים³. כבהיות האורים. וישיבת סנהדרין. ותורת הסוטה. ושם איהל והיטה. ותחת עפר קרקע המשכן. עפר יסוד הארון היכן⁴. ואחת תופילו מעל מעילה. ובא על אשה בעולה. ודנו בוועד בין קהילה. בחנן היות לבלה. ואיש אחד⁵ קפץ לרגלה. על אשה אחת והרנה. ופסק דינו לתונה. וצוה עליו⁶ הריגה. ואחר בא אל הזכר. עשה כעובדי אל נכר. ודינו נודע והוכר. ולסקילה נכאב ובנכר. אחד בא אל חמותו. עבר על דת אל ותורתו. וצוה הרב בצאותו. נועדו אליו ושרפו אותו:

וברחמי בכוחו ארץ עושה. עובר על פשע עון ונושא. אמליץ ואזכיר המעשה. אשר אירע בבינוס. איש בא מארץ ישראל. מבין ויודע בתורת אל. ומשכיל באמון שעשועים. ושהה

¹ So MS. ² MS. התחלתי. ³ So MS. ⁴ MS. אחת. ⁵ MS. עליה.

אל בית ריעיהם. שבנו נהוג ללכת אליהם. ושם אשה דרה. כשפנית היתה הארורה. ובכשפיה כשפה. והנער לחמור חולפה. וברחים העמידו. לטחון כל ימי עורו. החכם כראהו. בן והכיר מראהו. ולאביו הקשב. הנה בנך מיושב. אשר כמת נחשב. אליך¹ קרא לאשת. ואמר לה בארשת. למה לא תכלמי בבושת. מאשר לכדת ברשת. והשיבי להורו. בנו ובשרו. והזונה נשכחה. לדבר[ים לא]² השניחה. ודבר לא השיבה. לא באהבה ולא באיבה. הצדיק מה עשה. החמור תפש בתפישה. וחוצה הוציא אותו. וחילף דמותו ומראיתו. והשיבו לצורתו. כשהיה בק[דמתו]³ ולאביו החזירו. ונתן שבח ליוצרו. ושיבחו ליוצרם. אשר בראם:

ואחרי זאת. הבין לחזות. לעשות עזיוות קשות ועזות. בביניבניטו בלכתו. יצאן[לק]ראתו⁴. כל הקהל ביחד. כולם כאיש אחד. וביום השבת עמד. בחור אחד נחמד. לעשות תפילה. לפני שוכן מעלה. והתפילה הנעים. בקול נעים. ובהגיע בברכו את יי המבורך. קולו בנועם ארך. והשם לא הזכיר. והרב הבין והכיר. שהמתפלל מת היה. ולא המתים יהללוה. מיד זעק. ובקול גדול צעק. שב אל תתהלל. שאינך ראוי להלל. ולפני אל להתפלל. התחיל לפייסו. ולהשביעו בעושו. הגד לי ואל תפחד. ומעשיך מני אל תכחד. והודה האמת ליוצר⁵. הרוח נוצר. ושם נא כבוד. לאל הכבוד. ותן לו תודה. בתוך קהל ועדה. וקנה העולם הבא. ובוה אל יהי לך חובה. ותיצל מחובה. ותקנה לעצמך טובה. והעולם הארוך. והטוב הערוך. לצדיקי עמו. ליראי יי ולחושבי שמו. מיד ענה. ואמר אמנה. אנכי חטאתי. וליי עויתי. ומרדתי ופשעתי. והרע עשיתי. ואם תקבלו הפשע. שעבדכם פשע. והם קיבלו כולם. כל אשר שם עליהם. ואז הודה. ולאליהם נתן תודה. והגיד שעשה. וכל אשר בו נעשה. שמעני עם יי אלופי רבניי. ישישי וקניי. חכמי נבוניי. קציני ורוניי. גדולי וקטניי. אניד לכם בפירוש. כל המעשה לפרוש:

איש יהודי היה ביומו. ור אחימעץ שמו. בירושלם עיר ההוללה⁶. פעמים שלש בנדרים עלה. ובכל פעם עלייתו. מאה זהובים הוליד אותו. שכן היתה נדבתו. פני צור ישועתו. להטיב לעוסקי בתורתו. ולאבילי זבול תפארתו. ובפעם השלישי שעלה. לאמי שאלני בשאילה. תניחו לי. להיות אצלי. לעלות עמי. להנאת עצמי. ולעשות שירותי. ואני אוליכנו. מירי תבקשנו. ואם לא אביאנו. וחטאתי ליי. אני ובניי. אז הלכ[נ] בשמחה. בלי יגון ואנחה. כשהיינו יושבים בסעודה. מסובים עם ראש הישיבה. ותלמידי הרחבה. פצחו בפציה. ניתן שבחה. וזמרה חביבה. ושירה עריבה. באהב ובחיבה. לדגול מרובה. נתנו עיניהם בתלמידיהם. היושבים לפניהם. וראש הישיבה שלהם. הביט אליהם. ואמר להם. הבחור היושב בינינו.

¹ So MS.; הלק? ² Injured. ³ Obliterated, מ visible. ⁴ obliterated. לק

⁵ So marg.; text לא=לא. ⁶ So MS.

בכל עת ממוגנים, וצינה ומגנים, מאז ומלפנים, היה בכל זמנים, לאבותיי הקדמונים, ויהיה בכל עדנים, לבנים ולבני בנים, ולבני בניהם האח[רונים]¹, ובכן אערוכה, לסדר כהלכה, בשקט ושכבה []¹ לערכה, מאבותיי כהובאו, באיניה בנהר פ[שון]¹ נהר עדן ראשון, עם הגולה אשר טיטוס הנ[לה],¹ העיר ביופי כלולה, ובארון עלו, ושם נקhalו []¹ גדלו, ובמעשים נתעלו, ורבו ופרו ועצמו וגב[]¹ עמד מהם, מניניהם, מבני בניהם, איש חכם, בתור[ה]¹ פייט וסבר, בדת אל גבר, נבון בעמו, וז' אמתי שמו, ולו היה² בנים, נאים והגונים, חכמים ונבונים, דעתנים ופייטנים, מלמדים ומשגנים, לתלמידים המהוגנים, נסיכים נגידים, מביני סודים, חרוזי חרוזים, יורעי רזים, בחכמה צופים, בבינה מצפים, ובערמה מצפצפים, בספר הישר משכילים, ובסוד המרכבה מסתכלים, הראשון ז' שפטיה, העוסק בתושיה, והשני ז' חננאל, ההונה בדת אל, שהוריד יקותיאל, ואלעזר השלישי, הצופה בניתנה בשלישי, ובימי אלה החסידים, ירד מן הידירים, איש חמודים, מארץ בגדירים³, ראש ואב, מבית יואב, ושמו אהרן, סבר בסברון, עוצר חרון, מגיני ישיני חברון, והוא כבני מרון, למלך אדירירון:

טרם צאתו מארץ מולדתו, לאביו היה ריחים למחיה, והפרד שהיה גוללו, בא הארי ואכלו, ואהרן היה חוצה, כשחזר למחיצה, הפרד לא מצא, ותחת פרדו, הביא הארי וניגדו, וכפתו בריחים למעון בעדו, ואביו כשהרגיש, אליו הגיש, וועק לו, וצעק בקולו, וריכר למולו, מה עשית, הארי הבאת, ולהכניעו כוחו שיברת, והקב[ה] עשאו מלך, [בן]מ⁴ זקופה לילך, ואתה שמתו בעבורדתך, לעשות שיר[ותך]⁵, ועתה חי אדני, אם תעמד לפניי, ותצא בגלות, [יומם]⁶ ולילות, ועד שלש שנים, תתנחם על שגיונים, []⁶ שוב לארצך, וי' אלהיך ירצך: בא עד יפו []⁶ מצא מפה ומפה⁷, אמר למלחים רעים ואהובים, []⁸ ביניכם, ואבוא עמכם, וארשה בגזירה, ברשות דר נהורה, שהספינה שאנו בה יושבים, אינה חוששת מאוייבים, ולא מרוח סערה, בעזרת אל נורא, נכנס ביניהם, וישב עמהם, ובשעת הלילה, והם בנאיטה המדינה, מצא שם ביחדי, איש אחד יהודי, והוא היה ספרדי, הוליכו עמו, וכיבדו בעצמו, בא עת האוכל, והספרדי לא היה אוכל, ואותו היום היה שבת הקודש ליה, הרב שאלו, להבין מילולו, שבת היום, לנורא ואיום, ולמה לא תתענג בקראוי עונג, ענה העני, ואמר אי אדוני, אל תענישיני, כי מר נפשי אני, ומחאבל על בני, שנכסה ממני, מרוב עוני, ואיני יודע באמת, אם חי הוא אם מת, השיב לו בחיבת, תן כבוד לשבת, והראוי ארחות ומעגלות, שהיה רגיל לירד ולעלות, אם בחיים עורדה, אצלך אביאהו, ואם גזר הוא מארץ, אניד לך בחרין, ליום מחר, לא איהר, והלכו ביחד⁹, בדרך אחד.

¹ Injured. ² So MS. ³ MS. בגדירים. ⁴ Injured. ⁵ MS. end of the line שיר, the beginning of the next is injured. ⁶ Injured. ⁷ פ indistinct. ⁸ Injured. ⁹ MS. ביחד.

V.

✽ ספר יוחסין ✽

בִּזְנוֹ עָמִי¹

בשם אדוני האדוניים¹ עושה נסים לכתוב ספר ² יוחסין:
 בשם שוכן שמי שפר. אתחיל להליין ולספר. לחקור ולדרוש ולחפר. תקון מדרש ספר.
 ספר האיגרונים. מאבות הראשונים. להביע בעינים. לפרש בהגיונים. אגור בקש. היחס
 לבקש. בלי להנקש. מבקש. ומראש ומתחילה. אתן תהילה. ושבח וגדולה. לרב העלילה.
 שם קדשו אהללה. נצח זכרו אנדלה. שבחו אסלסלה. במורא ובחילה. כמאז³ ומקדם. תפארתו
 אקיצה ולא אהיה רודם. בדברי פי לקיים. מעונה אלהי קדם. אחל בשיח ומענים. להפניע
 תחנונים. באמת ובאמונים. פני שוכן מעונים. לשגן בשינונים. לנגן בניגונים. לעלם ברננים.
 לאדוני האדונים. במושב זקנים. בחבורת נבונים. לשבח בעיצומים. לחי העולמים. לפאר
 באיזמים. לרם על כל רמים. להכתיר בהילומים⁴. ליושב מרומים. בקיבון תמימים. בוועד
 חכמים. וימים ויליות. אנעים תהלות. לעושה גדולות. למרעים בקולות. לאלהים צבאות.
 המפליא פלאות ועושה ⁵ לראות קדומי להראות. נסים ונפלאות לטובה אות. אהלל
 ברננה. לדר מעונה. לנגן בננינה. בשפך תחינה. ביראה ובבינה. באימה וב[] לה⁶ נכונה.
 בעמק שושנה. להגיד גבורותיו. ל[] נפלאותיו. ותוקף גדולותיו. ויקר תושבחותיו.
 ואומן גבורותיו. ונועם תהילותיו. ועוצם נוראותיו. וחוק ממשלותיו. שהפליא בניצוחו.
 לגדל שבחו. המכין הרים בכוחו. ומגיד לאדם מה שיחו. עושה ארץ בחבמתו. מכין תבל
 בתכונתו. ומי יערוך לו בשחקים. וממשלתו בכל קצוי ארקים. והים מניס בנערותו. ודרי
 חלד יתבהלן מאימתו. ההרים ירקדון משאיתו. והגבעות תמוטנה בהבטתו. ויגדל כחו
 וגבורתו. בכל מקומות ממשלתו. ויתעלה ויתנשא זיו הדרתו. ויתברך שמו ושם כבוד
 מלכותו:

אפאר בהילולים. לדר בזבולים. אשר בטוב מפעלים. ובכושר מעללים. נוהג ביושר שבילים.
 אבותיי המונגלים. הבאים עם הגולים. אשר בירושלים נצלים. והעיל מביהולים. צעירים
 וגדולים. שבים ועוללים. למען רחמיו העצומים. וזכות אבות הקדומים. ומאת שוכן מעונים.

¹ Injured.

² So MS.

³ MS. במאז.

⁴ MS. בהילומים.

⁵ So MS.

⁶ Injured.

אסר מן רוס אלנזאלית אלקרון ¹ ; אסמאהם חונא. ונתן. נחמיא. ועקבא. ואבאמר. וחונא. ונתן זוטרא. ומארי. וכנא. פדלך תתיא סנה מן ופאה עזרא ואלי אבר אלוואיה. פמן נשא בעד הרה אלמדה בין אלתלאמיד לס תדכל אסמאהם פי אלוואיה לילא תטול אלנסכה פתחל פאכתצר עלי אלאולין פקט:

ואלקסם אלו. מן הדיא אלוקת אלמדבור ואלי אלען נמלתה תבה סנה תפצילהא ק סנה וסנה ואחדה לבאקי מלך אלפרס באלשאם. ושכר סנין שמסיה [תך קמריה שננ]¹ לבני אסמאעיל בן אברהם ודלך אלנדה אלמחדס² סנה כד וש מאיה וכאן לבני אסר מן רוס אלנזאלית³ אלקרון יב ראס נאלות אסמאהם. חונא. ובוסתיני. וזוטרא. והנאמד⁴. וכפנא. ובסתאני. ושלמה. ואסקד⁵. ויהודה. ודאוד. וחבאי. ודאוד. פאדא נמעת הרה אלו אבואב בנמלתהא מע תפצילהא כאן נמיעהא ד אלאף ותת ופה והו מא מצי מוד כלק אללה עז ונל אלוזאן מן אדמנא⁶ ואלי סנתנא הרה אלתי כתב פיהא הדיא אלכתאב וכתב פי שנת אתע לישטרות והו אנה עדתה ד אלאף ותת ופה ואנצאף אליהא אלי⁷ שנ אתע לש לך סנה תכון אלנמלה אלי⁷ אבר הרה אלסנה אלמקדם דכרהא דתתקיט לליצירה. וכאן קד תקדם תאריך אלערבי והו שכר סנה ינצא[ף] אליהא רכט סנה תכון אלנמלה אלא אבר שעבאן תננ ערביה *שנת אתע אלי אבר די אלחנה⁸. ויכון אלתפאות בין אלקמריה [ו]אלשמסיה ה סנין חתי יקים חסאב אליצירה תבארך אללה רב אלעאלמין ואלעאקבה ללמתקין:

✧ תם אלכתאב ואלחמד ללה עלי עונה ✧

¹ The words in [] are on the margin.

² So MS.; perhaps אלהרה

אלמחמדיה. ³ MS. אלמחמדיה end of the line, and beginning of the other

⁴ So MS.; והוא מר?

⁵ So MS.; ואסקי?

⁶ So MS.

⁷ MS. אלא.

⁸ On the margin.

והוּ דוּ אלקרנין והוּ בנא אלאסכנדריה ומלך יב סנה ומאת: ומלך בעדה פיטרו. ובעדה
 טלימון והוּ¹ בטלמיוס והוּ טאלב אלאחבאר באן יתרנמו² לה אלתוראה³ באליונאני: ומלך
 בעדה סלוקס: ובעדה סנטרוק: ובעדה נסלקנס⁴: ובעדה אנטיוך: ובעדה אנטיוכס והוּ
 בנא אנטאכיה וכאן וזירה בנרים והוּ בנא [סחראהא] בנראס: חם ענף בני אסר פחארבה
 קום מן בני הרון יקאל להם בני חשמונאי פנצרהם אלה⁵ עליה פקתלוה⁶ וצאר אלמלך
 להם⁷ פאקאמו לא יודון טאעה⁸ רו סנין וכאן אלמלך להם קד סנין מנהא ואלבאקי למואליהם.
 וכאן אול מלוך אלהארנין יוחנן בן שמעון בן מתתיה ואול מלוך מואליהם הרוסוס⁹ בן
 אנריפוס. ובעד אליונאנין⁹ אנתקל אלמלך אלי אלרום פכאן מן מלוכהם פי קפ סנה מן
 הזה אלכו סנ בעד פתרה כאנת בין אדרולתין כו סנ מלוך אסמאהם יולוס ואנוספוטוס
 וזלקאס וטברנוס ועלי עהד טברנוס הזה כאן כבר אליסוע בן מרים ודלך בעד אן מצי
 מן מלך אלהארנין עא סנ ובקי אלבית מעמורא בעד דלך קלד סנ. חם מלך קלירוס
 ואנתכרוס ויטרלוס ונירון ואספסנוס וטיטוס. וטיטוס הו¹⁰ אלדי גוא בני אסר וחאצרהם¹¹
 וזכר אלבית מרה תאניה ואזלא מן כאן מנהם באלסיף אלי בלד אלרום ואלמנרב ואנדלס.
 ואקאם נפר מנהם פי קריה יקאל להא בית תר נב סנ וכאן להם ג מלוך אסמאהם כובא
 ורופס ורומלוס אלי אן אתאהם אדרינוס¹² פסבאהם ואזרבהא: ואקאמ¹³ דולה אלרום
 באלשאם בעד כראב אלקרס אלדפעה אלתאניה קס ס ודלך אלי תמאם חקד סנין מן הזה
 אלזמלה אלמצרר בהא אעני מד תופי אלעור וכאן מן מלוכהם הזה אלסנין בעד אלי
 אלאולין¹⁴ מלכא אסמאהם אדרינוס ובליקוס ופיטוס ואנטפכוס ולימנטוס ויאנטנוס ואסוירוס
 ואכבאס וקמאדוס וסחדוס ואניסכולוס ומרטמנוס ואנטולונוס ומקרינוס ואנטינוס אלאצנר
 ולכסנדרוס אלאצנר ואטבאן: וכאן לבני אסר באלעראק פי הזה אלתקמ סנה ופי אלקי
 סנין אלתי קבלהא מן רוס אלזואלית אלקרון סוי מא בינהם מן אדרודיה זו ראם זאלות
 סוא מא * עשה בניה¹⁴ מלך יהודה פי באבל ואסמאהם פדיא בן יכניה. וזרבבל אבנה. וחנניה
 ב. וברכיה ב. וחסדיה ב. וישעיה ב. ועבדיה ב. ושכניה ב. ושמעיה ב. וחזקיה ב. וענן
 ב. ונתן ב. ועקבא ב. וינתן ב. וישפט ב.: ובעד הזה אלתקמ סנ רזעו אלפרס¹⁵ מלכו
 אלשאם אלא¹⁶ בית אלמקדס פאנהא כאנת פי יד אלרום. ואקאם מלך פרס שע סנ ודלך
 מא בקי מן הזה אלתתי סנ וכאן להם פיהא מן אלמלוך כא מלכא אסמאהם אדרשיר.
 וסאבור. והרמו. וקטיעא. ונרסי. ויודגר. וכזבר. וקירבכר. והרמו. וסאבור. וטטדנאן.
 וסאבור. ומישון. ויודגר. וודאן. ופידה. וכלוש. ובלשיר. וקואר: ופי הזה אלסנין כאן לבני

? שונס מ. ⁵ נסלקנס. מ. ⁴ אלתוריה. מ. ³ יתרנמ. MS. ² ויקל לה. מ. ¹

אליונאן. MS. ⁹ היריוס. מ. ⁸ להם. MS. ⁷ פאנתאחה. מ. ⁶

Between the lines ¹³ אדרינוס. MS. ¹² והאסרהם. MS. ¹¹ הוא. MS. ¹⁰

אלי. MS. ¹⁶ אלי אלפרס. MS. ¹⁵ So MS. ¹⁴ ואקאם; originally

דניאל אן אללה תקדִּםת אסמאה קד אחצי מִדָּתה וקד תקצֵת ואנה וזן פונד נאקצא ואן מלכה כסר ונקל אלי פרס. פקתל פי חלך לילתה וצאר מלכה אלי דארה ואקאם פיה בעיז דון סנתין יכון אלזמיע אקל מן סנה. פדכל דלך פי תאריך אלמלך אלדי קבלה ואלדי בערה פלים יוזר אלתאריך שי: ופי הדה אלמִדָּה מנע מן אלזלזלה פונד דניאל יעלי לרבה פאכד טרח ללאסד פאקאם לילה פי אלזב פלם יפתרסה פתענב ואכרנה וכתב אלי אלבלדאן: חם מלך כורס¹ נ סנין נאקצה. פי אלסנה אלאולי מנהא אדן לבני אסראיל אן יצעדו אלי אלשאם ויבנון בית אלמקדִּם פצע[ד] מנהם מזב אלפא וכסר פוצעו אלסאס פסמעת בהם אלסאמרה² פלם יתם לאנה כאן בקי מן אלע סנה אלתי זעלת להם יה סנ. חם מלך בערה ארדשיר יד סנה. חם פי אליב מנהא אשתרי המן וזירה מנה בני אסראיל ליבידהם יב אלף בררה ורקא פאזאבה אלי דלך ווהבהא לה וכתב בדלך אלי אלבלדאן פעמל אללה אענובאת כחירה חתי קתל המן ועלב וכתב אלי אלאפאק בצד כתבה ופרג לאמתח: ומלך בערה ארתחסת אבנה לו סנ. פי אלסנה אלב מן מלכה אדן לבני אסראיל פי *בנא בית אלמקדִּם³ ואכדו פי דלך ד סנ ותשמוה פי אלסנה אלו. ופי סנה אלז צאר תדביר אלסמה אלי עזרא⁴ והו [מן] ולד הרון ונסבתה [מתבתה] פי כתב אלנביין. *עזרא בן שריה בן עזריה בן חלקיה בן שלום בן צדוק בן אחיטוב בן אמריה בן עזריה בן מריות בן זרחיה בן עזי בן בקי בן אבישוע בן פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן בן עמרן⁵ סלאם⁶ אללה עליהם⁷ אנזמיען ועלי נזיע אלנביין⁸. פאקאם עזרא ונביאן⁹ [אכראן] מעה [ואסמאהאם] חני וזכריה ידכרון אלסמה מ סנ. ופי סנה אליה מן הדה מ סנ חשעת סור בית אלמקדִּם פבנאה רנל יקאל לה נחמיה: ופי אכר הדה אלמ ואל מלך אלפרס ען בני אסראיל ומן בערה אנתקל אלי אליונאן פדלך מנד ולד דאוד ואלי אכר תדביר אלעז[ר] תקעה סנ. פקד תבין אן מנד ולד מוסי ואלא אכר אנביא בני אסר אלף סנ ופ סנ סוא:

ואלקסם אלו. מן אכר אנביא בני אסראיל ואלי אכר אלדאוודין¹⁰ נמלתה תתיא סנ. פי¹¹ הדה אלסנין ופי סנה אלף ואלי סנין אלתי קבלהא מד אכר צדקיה לס יכן¹² לבני אסראיל באלעראק מן אל דאוד מן ידעא מלכא אלא יסמא ראם אלזלזלות אלא [אן] באלשאם קד כאן להם מלוך סנין אלתי נחן דאכרוהא. מנה ישפ סנ אקאם בית אלמקדִּם מעמורא. מן דלך עלי עהר אליונאנין קפ סנ. וכאן להם פי דלך ה מלוך אולחם אלאסכנדר

¹ So MS. ² Between the lines "לע[נחם]". ³ MS. בני אלקדס. ⁴ מ.

עז בן סריא ב. עזריא ב. חלקיה ב. אמריא ב. מריות ב. MS. ⁵ אלעזר ואסמה עזרא. שלום ב. צדוק ב. אחיטוב ב. זרחיא ב. עזי ב. בקי ב. אבישוע ב. פינחס ב. אלעזר ב. ונביין. MS. ⁹ אלאנביין. MS. ⁸ עליהמא. MS. ⁷ צל. מ. ⁶ הרון ב. עמרן. ¹⁰ מ. ¹¹ ופי. MS. ¹² יך. ¹⁰ מ. אלוואיאח.

ויעט אלקום ויאמרהם באלחובא פלם יפעלו פתואעדהם ען אללה במנזי בכתנאצר עליהם וקחל בעצהם וסבי בעצהם ואחרק בית אללה: פבעד דלך בעת בכתנאצר בוזירה נבוורארן פי אלסנה אלט למלך צדקיה אלי בית אלמקדס פחאצר אלקום ז סנין נאקצה כאן אולחא אליוס אלי מן חמוז¹ מן סנה יא פאשתד אלנוע פי אלבלד פשקו אלחצן והרבו ולחקהם אלניש פעלקו אלמלך ואלרוסא וחמולהם² אלי בבל: ופי אליוס אלי מן אב אחרק אלבית ובלף פי אלבלד אלקום אלצעפי ווכל בהא רגל יקאל לה גדליה בן אחיקם והו מן אל דאוד פלם יבק גיר נב יומא חם דס³ בני עמאן⁴ מן קתלה ותפדקו אלבאקין מן אלאמה ומצא אכתרהם אלי מוצר: פקד תבין אן מלך דאוד ובניה מכת פי אלבלד חנז סנ. ואיצא⁵ אן בני אסראיל אקאמו פי בלד אלשאם תחז סנ. ודלך מן עצר יושע אלי עצר צדקיה. חם אקאם בלד אלקרם⁶ כראבא לים פיהא אלא⁷ אלסאמרה ע סנה וכאן אלמלך פיהא לאהל בבל וכאנו בני אסראיל חחת יד בכתנאצר ואקאם זמיע מלכה מזה סנה מנהא יח סנ פי דולה בני אסראיל וכז בעד דלך וכאן פיהא מא עני באכתבאתה אלסאטיר אלתי ראהא בכתנאצר פי אלמנאם פנמע אלעלמא ואלתמס מנהם מערפה אלרויא ותפסירהא פענוז פכשף אללה לדניאל נבוה דלך פערפה איאהא. חם אנה נעב צנמא יקאל לה בל טולה סתין דראע⁸ פנאדי מן לס יסזר לה ילקא פי אלתתון פאנמע חנניה מישאל ועזריה וקאלו לה לא נסזר אלא לרב אלעאלמין כאלק אלכל פאצלח להם אתון נאר פאלקאהם פיה בעד אן סזר ז אצעאפא. פחנב אללה אלנאר ולם תאכלהם ולם תשיט שעורהם חתי תיאבהם לס תחתרק ולם יעבק בהא ראיחה דכאן: ופי אלסנה לו מן מלך בכתנאצר ראי חלמא כאן מלכא נאול מן אלסמא פאמר בקלע שזרה דאת אנצאן קד עלת ואסתכן תחתהא אלוחש ופי אנצאנהא אלטאיר ואן תקים ז סנין עלי תלך אלחאל ואתרך פי אלארין מן סנכהא. פפסרה לה דניאל אנה הו אלשזרה וסיכתלט עקלה ויסיה פי אלנבאל מע אלבהאים ז סנין חם יעאוד אליה עקלה ומלכה חתי יעלם אן לא מלך אלא אללה תב ותע. ואישאר עליה באן יסתדפע דלך באלצדקה פקבל מנה פאמהל סנה תאמה חם חכבר פחל בה אלבלא: ועאד בעד ז סנ מומא חכם אללה עליה עז וגל ומלך בעדה אויל אבנה כז סנ. ופי אלסנה אלואלי אכרג יכניה אלדאודי מן אלחבס ואחסן⁹ אליה. ומלך בעדה בלטשער אבנה ז סנ נאקצה. ופי אליוס אלכזיר מן מלכה אכרג אניה בית אלמקדס פסקא בהא¹⁰ נדמאה וכאן פי דלך מתעדריא פלמא אטלם אלליל בצר בכף מלאך והו יכתב עלי חאיט פי אלמנלם לא יעלם מא הו¹¹. פקראה לה דניאל פאדא הו אחצא אחצא וון וון וכסר כסר [ו]פסרה לה

¹ So MS.; ?טבת² MS. וחמולהם.³ MS. תחדרס.⁴ So MS.⁵ Marg. ותבין.⁶ So above; originally אלשאם.⁷ MS. אלי.⁸ Marg. טולה⁹ MS. ואסן.¹⁰ MS. adds יח.¹¹ MS. הוא.

אבצארהם¹ פכאפו מנה פנחא אלמלך ען אדאהם בל אכרמהם ואצרפהם² ווצע ב רגנף
 בין ידי ק רנל פאכלו ופצל ענהם³. ובעה מלך דמשק בווריה אליה * וכאן אסמה נעמן
 עיבה⁴ וכאן אברצא פאשפאה באמר אללה פאערין עליה בדורא מן דהב ופצה פלם יקבלהא
 פסארה⁵ נחזי כדמה אלי אן⁶ אכד מנה⁷ בדרתין מנהא בנר עלמה פלענה ואלחק בה
 ברין נעמן אלדי כאן נקי מנה. ובשר אלקום ברכין אלמעאם בעד * אן כאן⁸ עזיז פהוא בה
 קאיד מנהם פקאל לה תראה ולא תאכל מנה פכאן דלך פונד אלכבו וואחם אלקאיד ליישחרי
 * פקתל באלוחאם⁹. וענד ופאתה אכבר יואש אלמלך באנה יטפר בעסאכר אלדמשקין ז דפעאת
 פכאן כדאך. פבעד מא גלא מן¹⁰ אלבלד אלי אסבאט אקאם [פיה] סבט יהודה ובנימין
 קלג סנה נאקצה תכן¹¹ קל תאמה מן דלך תמאם מלך חזקיה כז סנה פצאר זמיע מלכה
 מע אלו אלמחקדמה¹² זט סנה: כאן פי אלסנה אליד מנהא [אן] סנחריב אתי אליה¹³
 ליחארבה פאסתכבר פדעי¹⁴ אללה תקדסט אסמאה פבעת במלאך נפך¹⁵ פי קומה באלליל
 פאמאח¹⁶ מנהם ק אלף פה אלף ופד מנהם וכלף¹⁷ מן כאן מעה מן אלכבאר¹⁸ פי אלבלד
 פדכלו¹⁹ פי אלדין. תם מרין חזקיה פי תלך אלסנה פאוחי אללה²⁰ אלי ישעיה הדיא * אנלא
 אכר²¹ רוקתה²² וקד רחמתה וורתה טו סנה אכרי²³ ואוראה²⁴ עלי דלך איה באנה²⁵ רד
 לה אלשמיש אלי אלמשרק י דרגאח: תם מלך בעדה מנשה אבנה זד סנה אקאם מנהא
 עלי מעעיה כז סנה: תם * נול עליה²⁶ מלך אלגזירה פטפר בה וחמלה אלי בלדה וזעלה
 פי * בגלה נחאם²⁷ וזעל אלגזירה תחתהא תוקד²⁸ פדעי רבה * באכלאין ניה²⁹ פאנאבה³⁰
 וכלצה פתאב בעד דלך³¹ לב סנה: ומלך בעדה אמון³² אבנה סנתין: ומלך בעדה יאשיה
 אבנה לא סנה ופי אול מלכה רם³³ בית אלמקדס מרה³⁴ תאניה ואטחר טאעה וזירה:
 ובזיע בעדה ליחואחו אבנה פסבאה מלך מצר וחמלה אלי מצר ומאת תם: פבויע מכאנה
 ליהויקים אבנה ומלך יא סנה. ופי אלסנה אלד מן מלכה מלך בכתנאצר באבל ופי תלך
 אלסנה פתח בכתנאצר נינוה: ופי סנה אלה נוא יהויקים פטפר בה ואטאעה ז סנין ועצאה
 ז סנין פבעת אליה במן חמלה פמאת פי אלמריק ליהויקים³⁵: ואסתכלף מכאנה אבנה
 פליא אקאם ק יומא בעת במן חמלה אלי באבל: ונצב מכאנה צדקיה עמה והו אבן יאשיה
 פמלך יא סנה אטאעה בכתנצר ח סנין תם עצאה: וכאן ירמיה אלנבי פי דלך אלעצר יעטה

¹ מ. עיונהם. ² מ. וצרפהם. ³ מ. ואפצלו. ⁴ מ. omits. ⁵ So MS.; מ. פשרא. ⁶ מ. omits. ⁷ מ. פיגד וחממה אלנאם וקתלה. ⁸ מ. ען. ⁹ MS. תך. ¹⁰ מ. אלתי. ¹¹ מ. פמאת. ¹² מ. נפך. ¹³ מ. וכלף. ¹⁴ מ. פסבאו. ¹⁵ מ. פטפר. ¹⁶ מ. אלסנה. ¹⁷ מ. אלכבאר. ¹⁸ מ. אלכבאר. ¹⁹ מ. אלכבאר. ²⁰ מ. אלכבאר. ²¹ מ. אלכבאר. ²² מ. אלכבאר. ²³ מ. אלכבאר. ²⁴ מ. אלכבאר. ²⁵ מ. אלכבאר. ²⁶ מ. אלכבאר. ²⁷ מ. אלכבאר. ²⁸ מ. אלכבאר. ²⁹ מ. אלכבאר. ³⁰ מ. אלכבאר. ³¹ מ. אלכבאר. ³² מ. אלכבאר. ³³ מ. אלכבאר. ³⁴ מ. אלכבאר. ³⁵ מ. אלכבאר.

פי בעצהא, ופי בעצהא אמר באלנוול עלי *אמראה¹ ארמלה² לם יך להא גיר³ מלו⁴
 כף מן אלקיק⁵ ומלו⁶ ראה[ה] מן אלהן פדעא רבֵּה פבארך לה⁷ פיה *פאקתאת בה הו[א]
 ואחלהא אלי אן גא⁸ אלשבע, תם תופי ולדהא וכאן ואחדהא פרעי רבֵּה פאחיהא, תם
 אנה צאר⁹ אלי אלמקאם אלדי קאם פיה מוסי על אלס פיה אלטור פאמר באן יסתכלף
 אלישע מכאנה פפעל [דלך], תם אלסנה אלב¹⁰ מן מלך אחויה בעת אליה בקאיד ומעה
 כמסין¹¹ רגל אסו עליה אלדב פדעי עליהם לדלך מע כפרהם נזלת נאר *מן אלסמא¹²
 פאחרקתהם, תם בעת [אליה] בקאיד תאני ומעה נ רגל פכאן מנהם¹³ מתל אלאולין, ופי
 אלסנה אלאולי [מן] מלך יהורם בן אחאב רפעה אללה פיה אלהוא, וכאן דלך והו ואלישע
 תלמידה יתמשון¹⁴ פי וסט¹⁵ נהר אלארדן בעד נפאפה להמא לאנה¹⁶ דרג איזארה¹⁷ וצרב
 בה אלמא פנף¹⁸ פחאטת בהמא פרסאן¹⁹ מן נאר והם *מלאיכה מקדסין²⁰ פחמלה²¹
 אלריח אלעאצף פרפעה אלי אלגו, תם תולִי אלישע תדביר אלאמה נאיפא²² עלי ס סנה,
 ופי אלסנה אלאולה מנהא תשבו²³ אליה אהל יריחא מלוחה אלמא פאכז *חנר מלח
 ואלקאה פי אלמא²⁴ וקאל כון חלוא באדן אללה פחלא, תם שכת *מרה ארמלה²⁵ לבעץ
 תלאמיד אלאנביא אלפקר²⁶ ואלדין אלדי²⁷ כלפה רגלהא עליהא פקאל להא אלתלמיד²⁸
 מא ענדך פקאלת²⁹ אניה פיהא דהן קאל להא *אסתעדי מן אלאואני מא אמכנך³⁰ פאנהא
 חפין מא תמלאהא פפעלת כדאך חתי קצת דינהא ותעישת במא בקי, וכאן כתירא³¹ מא
 ינול ענר רגל מן אהל שונם וכאנת זונתה עאקר פדעי רבֵּה ורוקאה אבנא ומאת פדעי
 איצא³² רבֵּה פאחיהא, וזלט איצא³² בעץ תלאמ[י]־ה בחנטל פטבכה פאלקי פי אלקדר שי
 מן אלקיק³³ פאנצלחת, ווקע איצא³⁴ פאס מן יר בעצהם פי אלנהר פאכז קטעה כשב
 אלקאהא פי אלמא פאנצרתה באסם אללה: וכאן יכבר מלך בני *אשראיל בנוול אלאעדא
 עליה וסראיא³⁵ וגירא חתי צנר³⁶ מנה אלמלך³⁷ פבעת בזנר לאכזה פדעי רבֵּה
 פאנשא אבצארהם חתי סאקהם אלי מדינה אלמלך והם לא ישערון תם כשף אללה³⁸ ען

¹ MS. מרה. ² ארמל. ³ אלא. ⁴ μ. omits. ⁵ MS. adds דקיק.
⁶ μ. ומאל. ⁷ μ. omits. ⁸ μ. אלי וקת פאקתתהם. ⁹ μ. צבך. ¹⁰ MS. אלע.
¹¹ MS. כ. ¹² μ. omits. ¹³ μ. מן אמרהם. ¹⁴ μ. ימשיאן. ¹⁵ MS. ועת.
¹⁶ μ. omits. ¹⁷ μ. אליא כסאה. ¹⁸ μ. omits. ¹⁹ MS. פארסין. ²⁰ מליכה. ²¹ μ. omits.
²² μ. ומחלתה. ²³ μ. אופא. ²⁴ μ. שכת. ²⁵ μ. מלחא אלקאה פיה. ²⁶ μ. omits.
²⁷ On marg. μ. אלהי; ²⁸ μ. אלתלמיד לאלאנביא אלצר. ²⁹ μ. אלהי. ³⁰ μ. אסתעדי מן אמכנך מן אלאניה. ³¹ μ. אלקאה.
³² μ. אלקאה. ³³ μ. אלקאה. ³⁴ μ. אלקאה. ³⁵ μ. אלקאה. ³⁶ μ. אלקאה. ³⁷ μ. אלקאה. ³⁸ MS. adds עז וזל.
³⁹ μ. אלקאה. ⁴⁰ μ. אלקאה. ⁴¹ μ. אלקאה. ⁴² μ. אלקאה. ⁴³ μ. אלקאה. ⁴⁴ μ. אלקאה. ⁴⁵ μ. אלקאה. ⁴⁶ μ. אלקאה. ⁴⁷ μ. אלקאה. ⁴⁸ μ. אלקאה. ⁴⁹ μ. אלקאה. ⁵⁰ μ. אלקאה. ⁵¹ μ. אלקאה. ⁵² μ. אלקאה. ⁵³ μ. אלקאה. ⁵⁴ μ. אלקאה. ⁵⁵ μ. אלקאה. ⁵⁶ μ. אלקאה. ⁵⁷ μ. אלקאה. ⁵⁸ μ. אלקאה. ⁵⁹ μ. אלקאה. ⁶⁰ μ. אלקאה. ⁶¹ μ. אלקאה. ⁶² μ. אלקאה. ⁶³ μ. אלקאה. ⁶⁴ μ. אלקאה. ⁶⁵ μ. אלקאה. ⁶⁶ μ. אלקאה. ⁶⁷ μ. אלקאה. ⁶⁸ μ. אלקאה. ⁶⁹ μ. אלקאה. ⁷⁰ μ. אלקאה. ⁷¹ μ. אלקאה. ⁷² μ. אלקאה. ⁷³ μ. אלקאה. ⁷⁴ μ. אלקאה. ⁷⁵ μ. אלקאה. ⁷⁶ μ. אלקאה. ⁷⁷ μ. אלקאה. ⁷⁸ μ. אלקאה. ⁷⁹ μ. אלקאה. ⁸⁰ μ. אלקאה. ⁸¹ μ. אלקאה. ⁸² μ. אלקאה. ⁸³ μ. אלקאה. ⁸⁴ μ. אלקאה. ⁸⁵ μ. אלקאה. ⁸⁶ μ. אלקאה. ⁸⁷ μ. אלקאה. ⁸⁸ μ. אלקאה. ⁸⁹ μ. אלקאה. ⁹⁰ μ. אלקאה. ⁹¹ μ. אלקאה. ⁹² μ. אלקאה. ⁹³ μ. אלקאה. ⁹⁴ μ. אלקאה. ⁹⁵ μ. אלקאה. ⁹⁶ μ. אלקאה. ⁹⁷ μ. אלקאה. ⁹⁸ μ. אלקאה. ⁹⁹ μ. אלקאה. ¹⁰⁰ μ. אלקאה.

ואזלא סבט ראובן ונצף סבט מנשה אלי כראסאן ואלי בלאד מ[נהא]: תם מלך הושע
 בן אלה יח סנה אקאם מטיעא לפלסר הדא ט סנין, תם עצאה סתה סנין¹ פבעת
 בזון חאצרה² ז סנין חתי פתח אלבלד ואזרכה ואזלא אלז [אל] אסבאט ואלנצף אלבאקין פיה
 אלי בלך והראה ונהאונד וחלואן ונקל קומא מן באבל וכותי ואלסוס ומואעז אכר אסכנהם
 אלש[א]ם, פכאנת אלסדר תרקהם ואלוחש ירעדהם לאנהם *לם יכונו יקרון אלתוריה³ פשכו
 דלך אלי נאקלהם *מן אלבלאד⁴ פאמר בעין אלאחבאר באלמזיר אליהם ליעלמהם⁵
 אלתוראה *פפעל דלך פעלמהא להם נאקצה אלאחרה⁶ והם אלסאמרה: פאנתהת אלסנה
 אליה מן מלך הושע אלי אלסנה אלסאדסה מן מלך חזקיה אלדאודי, פקד שרחנא אן⁷
 מלך אלדודיה רמט [סנה], והרה אלסנין אלתו מלך פיהא האולאי⁸ אליט מלך מן גיר
 אלדודיה תכון זמלתהא רנא סנה נאקצה, ודלך לאן האהנא משארכה בין אלמלכין⁹ מן
 האולאי אליז ואלוט פי אלתאריך פי סנה ואחרה, פסקט מן הדה אלזמלה ז סנין *אלתי
 הי רמט¹⁰ בקי¹¹ אלזמלה רמז לאנהא לא תחסב להם אלא *סנין תאמה¹², וזא [כאן]
 מן אלתוארת עלי עהר האולי אליט מלך¹³ אלזין מן גיר אל דאוד, אמא פי אלסנה
 אלואלי מן מלך ירבעם *פאנה ערא¹⁴ עלי אלכני ועטה פמד ירה ליקבין עליה פנפת חתי
 סאלה אן ידעי לרבה¹⁵ פרדהא, ופי אלסנה אלואלי מן מלך אחאב טהר¹⁶ *אליהו
 על אלם¹⁷ והו אלכצר ודבר אלזמה כז סנה, וכאן מן אלאיאת [ו]אלמענוזא אלתו אחרתהא
 אלבארי *עז וזל¹⁸ עלי ידה¹⁹ אנה תואעד אחאב ענד משאהרתה²⁰ מעאציה בחבס אלגית ואלנדא
 ז סנין פכאן כדאך ופני קום כתיר מן אלטאלמין²¹: ופי אכר אלסנה אלז *אנתמע זמיע²² בני
 אסראיל אלי זבל אלכרמל וקאלו²³ לאהל אלותן הל יקדר²⁴ אלאהבם אן ינול²⁵ נארא מן אלסמא
 עלי הדא אלקרבאן, פצרכו אלי אלותן עליה לאנהאר²⁶ פענוז ולם יגיהם שו *פבעד דלך דעי
 אליהו על אלם²⁷ רבה פבעת אללה תבארך ותע²⁸ בנאר מן אלסמא עלי דלך אלקרבאן בעד
 אן צב עליה יב גרה מא פאכלתה ואלחזארה ואלתראב ולחסת אלמא פכר אלקום סאנדין
 ללה²⁹ וקאלו לא אלהא אלא אללה וקתל מן אלקום תנ רגלא, וכאן טול הדה אלסנין אלתו
 נקץ פיהא אלטעאם ואלמא *פכאן יאתי³⁰ בעין אלטאיר במא יאכלה אליאהו *על אלם³¹

¹ μ. omits. ² פחאצרה. ³ MS. לא יקרו אלתוראה. ⁴ μ. omits.
⁵ סני אליז MS. adds ⁷ פפעל דלך ולם יתלקו הדא במא ינב. ⁶ ? לסלהם. ⁸ μ.
⁹ אלסנין. ¹⁰ μ. ונצרת. ¹¹ μ. ומן תלך תסעה. ¹² μ. כל מלכא. ¹³ μ. הולי. ¹⁴ μ.
¹⁵ אליה. ¹⁶ MS. adds ¹⁷ רבה. ¹⁸ μ. דעי. ¹⁹ Both ²⁰ פאן יעדי. ²¹ μ. אלמלך. ²² μ. אלתאמה.
²³ μ. משאהר. ²⁴ MS. ²⁵ ידיה. ²⁶ μ. תבארך ותעלי. ²⁷ μ. omits. ²⁸ μ. אליאהו. ²⁹ MS.
³⁰ μ. So MSS. ³¹ תנול. ³² μ. וקאל. ³³ μ. נמע. ³⁴ μ. אלטאמין. ³⁵ μ.
³⁶ μ. תם למא ענוז בעד אלצראך בה אכר אלנהאר דעי הו as follows: פבעד ³⁷ μ.
³⁸ μ. אלטאיר בטעמהו. ³⁹ μ. יאתיה. ⁴⁰ μ. omits. ⁴¹ μ. עז וזל. ⁴² μ.

חבני *פצפא אלמלך לעמורי ה' סנין¹ פצאר זמיע דלך יז² סנה והו בני זבל סבסטיה
 וגעל פיה חצנא ונקל דאר אלמלך אליה: ומלך בעדה אחאב אבנה כב סנה והו אלדי
 קתל רגלא זכיא יקאל לה נבות בסבב כרם לה לאנה כאן קד אסתשהד עליה שהודא בזור³
 פקאל לה אליה אלנבי פי מוצע לחסת אלכלאב דם נבות ילחסון⁴ דמך. פלמא כאן
 בעד ג' סנין כרג אחאב⁵ ליחארב מלך דמשק פאתאה סהם עאיר פוקע פי בטנה פאקאם
 נהארה עלי דאבתה חדא⁶ אלקום ומאח *מע מגיב⁷ אלשמיט פנסל⁸ אלסרג מן דמה פי
 דלך אלמוצע *פלחסתה אלכלאב⁹: ומלך בעדה אחזיה אבנה סנתין פסקט מן רושן לה
 פמאת ולם יך לה ולר: פמלך יהורם אכזה בן¹⁰ אחאב בעדה יב סנה וכאן פי איאמה
 גוע שריד פי אלבלד פכאן ילבס אלמסח עלי בדנה תחת תיאב אלמלך. חם אנתצר לדין
 אללה פי אל אחאב: ומלך בעדה רגל מן סבט מנשה יקאל לה יהוא בן נמשי שרכה¹¹
 אלישע אלנבי בקתל מן כאן בקי מנחם ומלך כה¹² סנה. ופי ואויל מלכה אחתאל¹³ עלי
 כל מן כאן יעבד¹⁴ אלצנם חתי קתלהם *באנה כאן קד נאדי פיהם¹⁵ באלאנתמאע ואטמעהם
 פי אנה¹⁶ יעבדה מעהם פלמא אנתמעו¹⁷ כלע עליהם ופתש אלזמיע¹⁸ לילא יכון פיהם מן
 אלזמונין באללה תבארך ותעאלא *אחד לם יגד אחד¹⁹ פלמא צה²⁰ דלך אטבק עליהם
 וקתלהם²¹ ולם ינפלת²² מנחם אחד ונקין דלך זמיעה²³ ואכרבה: ומלך בעדה יהואחז אבנה
 יז סנה וכאן חזאל מלך דמשק *קד ציק²⁴ עליה כתירא ואללה יוקיה²⁵ שדה: ומלך
 בעדה יואש אבנה יז סנה ואסמה ישאבה אסם יואש אלדאודי והו חארב אמציה מלך
 יהודה פנצר עליה והדם מן סור מדינתה ת דראע וקתלה²⁶: ומלך בעדה ירבעם אבנה מא
 סז והו *אלדי ארתנע²⁷ מא כאן קד אכז מן קרי בני אסראיל מן חמאת²⁸ ואלי זנסר.
 ועלי עהדה כאן נבזה²⁹ יונה בן³⁰ אמתי ומא כאן *גרא לה³¹ ואבתלעע אלחות לה וקדפה
 וגבאת אלברועה ואצמחאללהא פצרב אללה סבחאנה³² לה מתל[א] בואלך אלזמחאל
 אלדקיקה: ומלך [בעדה] זכריה ז אשר אלי אן קתלה שלום בן יבש: ומלך בעדה שלום
 מכאנה שחר[א] ואחד[א] אלי אן אקבל מנחם בן גדי מן צפוריה פקתלה. ומלך מכאנה³
 סנין והו פתח בלד גזה ונאחיהא: ומלך בעדה פקחיה אבנה סנתין: חם מלך פקה בן
 רמליה ז סנה ועלי עהדה אקבל פלנסר מלך אלזוירה פאכז מן אלקום כתירא מן בלדהם

¹ μ. omits. ² אתנעשר. ³ MS. זור. ⁴ ולא יספך. MS. ⁵ μ. omits.
⁶ בשרכה. MSS. ⁷ מן. μ. ⁸ פנסלו. μ. ⁹ μ. omits. ¹⁰ אבן. μ. ¹¹ בנה נרי פיהא. μ.
¹² זכט. μ. ¹³ אחתל. μ. ¹⁴ עלי עבדה. μ. ¹⁵ באנה נרי פיהא. μ.
¹⁶ MS. באנה. ¹⁷ גי. אנהם. μ. ¹⁸ אלזמומע. μ. ¹⁹ אחד. Omits from MS.
²⁰ נצר. μ. ²¹ μ. omits. ²² יפלת. μ. ²³ μ. omits. ²⁴ יציק. MS. ²⁵ קין.
²⁶ MS. יוקאה כף. ²⁷ ארבע מאיה דראעא. μ. ²⁸ מראנע. μ. ²⁹ אמאה. μ.
³⁰ MS. נובה; μ. omits. ³¹ אבן. μ. ³² מן קעתה. μ. ³³ μ. omits.

1. ומאת. 2. פתנה. 3. יהורם תכר אבנה. 4. MS. adds. 5. ועלמון. 6. 7. כאן. 8. אלקום. 9. סבעין. 10. אלמלך. 11. חל. 12. קד כאן. 13. וותם. 14. ? טהר; טהא. 15. ערוב אלפלסטיניין ונצרו. 16. בראתה. 17. פאכדהא. 18. לטלב. 19. פאחאה ישעיה אלנבי פבשרה. 20. כאן פיהא. 21. אנקטע. 22. אללה. 23. אילא. 24. אילא. 25. אילא. 26. אילא. 27. אילא. 28. אילא. 29. אילא. 30. אילא. 31. אילא. 32. אילא. 33. אילא. 34. אילא. 35. אילא. 36. אילא. 37. אילא. 38. אילא. 39. אילא. 40. אילא. 41. אילא. 42. אילא. 43. אילא. 44. אילא. 45. אילא. 46. אילא. 47. אילא. 48. אילא. 49. אילא. 50. אילא. 51. אילא. 52. אילא. 53. אילא. 54. אילא. 55. אילא. 56. אילא. 57. אילא. 58. אילא. 59. אילא. 60. אילא. 61. אילא. 62. אילא. 63. אילא. 64. אילא. 65. אילא. 66. אילא. 67. אילא. 68. אילא. 69. אילא. 70. אילא. 71. אילא. 72. אילא. 73. אילא. 74. אילא. 75. אילא. 76. אילא. 77. אילא. 78. אילא. 79. אילא. 80. אילא. 81. אילא. 82. אילא. 83. אילא. 84. אילא. 85. אילא. 86. אילא. 87. אילא. 88. אילא. 89. אילא. 90. אילא. 91. אילא. 92. אילא. 93. אילא. 94. אילא. 95. אילא. 96. אילא. 97. אילא. 98. אילא. 99. אילא. 100. אילא.

אלמקדס. פלמא כאנת אלסנה אלד אבתדי בה ודלך פי שהר אייר וכאנת תלך אלסנה חם
לנבה מוסי על אלס. פאן טן אחד אנהא תויד ט סנין פדלך תזמע הדה אלסנין אלמבסוטה
פלעלם אן אלתחציל ונב אסקאטהא לאן אלמדברין מן מוסי אלי סלימאן יח פינב אן
חסקט סנה מן בין כל מודברין אד לים פי אלעאדה אלגאריה אן יכון אלרוסא¹ ירוסון פי
אול אלסנה מן סני אלתאריך בל ירוסון פי בעצהא ויקבצון פי בעצהא פתחבס נמיא
סנתי². ואקאם יבני אלבית ז סנין ופרג מנה פי אלסנה אליא מן מלכה וכאן טול אלבית
אלכאין ס דראע פי ערץ כ דראע פי ארתפאע ל דראע וטול מחיט אלבית וערצה חק פי
חק. חם נמע אליה בני אסראיל וקרב פיה אלקראבין ודעא רבה פנול אלנאר מן אלסמא
פאחרקתהא: ומן אלסנה יב אבתדי פי בני קצר למלכה פי ציון פאקאם יבניה ז סנה אלי
אלסנה אלראבעה ועשרין מן מלכה. ופי אלסנה אלכ³ ז[א] תה מלכה סבא ומן מעהא ואטאעוה
נמיא מלוך אלארץ וכאנו יהדון אליה פי כל סנה מן אלהב ואלפצה ואלתיאב ואלטיב
ואלדואב ואלסלאח חסב מכנתהם וכאנו יסתפתוה פי כל שי⁴ וכל מהמה ויסאלוה ען⁵ כל
כפיה. ותופי ולה נב סנה וכאן לה עלי בני אסר וטאף⁶ תקילה נצב להא יב רנלא מן יב
סבט פכאן כל ואחד מנהמא יקים בהא שהרא מן שהור אלסנה: פלמא אנתהת אלריאסה
אלי רחבעם אבנה אנתמע אלקום אליה וקאלו לה אבוך כאן קר חקל עלינא אלמון פנחב
מנך אן תכפפהא חתי נכאיע לך פאסתאנלהם ז איאם ושאור אלאחבאר אלדין כאנו יחצרון
מנלם אב[י]ה פקאלו לה אעלם אנך אן רפקת⁷ בהם אליום כאנו עביר טאעתך טול אלומאן
פתרכהם ושאור אלאחדראת אלדין כאן ינאדמהם פק[א]לו לה לא תטהר להם אלא צראמה
לילא יטמעו פיד. פלמא רנע אלקום פי אליום אלז קאל להם מבאלנא בנצרי אנלט מן
מתן אבי פשקו אלעצא וקאלו לא טאעה לא לך ולא לאבוך ולא לנך. פאנצרף⁸ ענה נמיא
אלאמה ומצו באיעו לרנל מן סבט אפרים יקאל לה ירבעם בן נבט ולם יבק מעה גיר
סבט יהודה ובנימין פקט: פמלך עליהם ז סנין ואקאם עלי סנן דאוד וסולימאן ז סנין
חם כאלף פי אלסנה אלד פלמא כאן אלסנה אלה נאה שישק מלך מצר פנהב מאלה ונמיא
מא דכרה סלימאן ולם יקחל אחד: ומלך בעדה אביה אבנה ז סנין והו חארב ירבעם
לירחנע אלמלך מנה וטפר⁹ בה ולם יתם לה רנע אלמלך: ומלך בעדה אסא אבנה מא
סנה. ופי סנה אלטו מן מלכה כרז אליהם זרח אלכושי בניש עטים פדעא אסא רבה
פאהומהם בין ידיה: ומלך בעדה יהושפט אבנה כה סנה: חם נאו בני אלעוין ליחארכוה
פי בריה ירואל פאוקע אללה [עו ונל] סיופהם פי בעצהם בעין פתפאנו וכאף יהושפט
נמיא אלממם והו [כאן] מעני כתיירא בתרתיב אלחכאם ליחכמון פי אלאמה באלחק ואלספרא

¹ MS. אלריסא.² So margin; text סב.³ MS. ישי.⁴ MS. ע.⁵ MS. וצאף.⁶ MS. יפק.⁷ MS. פאשרף.⁸ MS. פצפר.

אבנר וזויר דאוד יואב בן צרויה אכדא יתחארבאן. חם קתל איש בשת בן שאול פי סנה
לנ לעמר דאוד ואקאם אליא סבט ה סנין בלא מלך: פלמא כאנת פי סנה אללה צאור
אליא סבט אלי דאוד באיעו לה פי חברא¹ וצאר מלכא עלי נמיע אלאסבאט לנ ס.
ואנתקל מן חברא אלי בית אלמקדס קבל אן יבני אלבית ופתח לבני אסראיל פתוח כתיר
פי בלד פלסטין ופי בלד מאב ועמון וחלב ונציבין וארמן וניר דלך. וקתל נ אכזה טאלות
והם סבכי² ולחמי וישיב³ ו[דן] אלוואיר אלדי כאנת אצאבע ידיה ורגליה כד. ולד לה ולה מלך
עלי סבט יהודה ו בנין ובעד⁴ מא ולי עלי באקי אלאסבאט ט בנין⁵: ופי סנה נח מן
עמרה כאנת⁶ קצה אוריה. ופי סנה ס מן עמרה קתל אבשלום והו אבנה אלארבע לאמנון
והו אבנה אלאכבר וכאן קד הרב אלי נשור ואקאם חם נ סנין: ופי סנה נס אסתעטף
יואב דאוד עלי⁷ אבשלום פאמנה ורגע ואקאם בבית אלמקדס סנתין. ופי סנה סו כרג
אבשלום הדא שאד עלי אביה פלמא חס דאוד באבנה מקבל אליה כרג ען בית אלמקדס
לילא⁸ יכרב אלבלד וצאר אלי נאנב אלארדן ואקאם איאמא חתי וחק אליה אבשלום פלקיה
יואב בפיה יסירה פנצרה אללה עליה ואנהום אבשלום פאדכלתה דאבתה תחת שגרה בטס
עטימה פתעלק בהא שערה ונאות אלאבנה מן תחתה פבקי מתעלקא בשערה פאקבל אליה
יואב פאכד ראשה וחזן דאוד עליה חונא שרידא: ומן סנה סו ואלי אכר עמרה אכד פי
עדה מא יחתאג אליה בית אלמקדס ואצלאתה מן אלהב [ו]אלפצה ואלנתאם ואלחדיד
ואלחנארה ואלכשב וסאיר מא יחתאג אליה לאן אללה אוחיה אליה כאן סלימאן אבנה יבניה.
פכאן מא אעדה לה מן אלמאל⁹ ק אלף בדרה עין ואלף אלף בדרה פצה יכון אלנמיע אלף
בית מאל⁹ ות בית מאל ודלך מאל אלפי וכל ננימה לא יוכד מנהא גיר אלקות לאנהא
מחפוטת עליהם לכנהם¹⁰ געלוא אלכל צואפי¹¹ ללה גל גלאלה. ופי סנה אלע קסם בני לוי
ובני הרון כד קסם כל קסם מנה כדמה בית אלמקדס אסבועא ודלך נובה פי כל כד
אסבוע. פלמא חצרתה אלופאה דעי בסלימאן אבנה פאמרה בטאעה אללה תבארך ותעאלי
ותקואה ואסתכלפה עלי בני אסראיל ואמרה בבני בית אלמקדס ודפע כתב חרודה וכל מא
יחתאג אליה: ותופי דאוד ולה ע סנה ומלך בעדה סלימאן אבנה וקד כאן מצת לה יב
סנה מן עמרה פרזקה אללה תב ותע מן אלעלם ואלחכמה מא כאן נמיע בני אסראיל
יהאבוה ויתקוה ומן דלך מא תכסבה בין אלפלצטיניין¹² ומא פאין לאהל אלימן ואהל
מצר בה ומלך עלי אלקום מ סנה. אקאם מנהא נ סנין קבל אן יאכד שי פי עמארה בית

¹ حبري. ² MS. ספי. ³ MS. וישיבו. ⁴ MS. בעד. ⁵ MS. בן.

⁶ MS. כאנה. ⁷ MS. על. ⁸ MS. לאילא. ⁹ For this expression, see Dozy, Supplément I, p. 132. ¹⁰ MS. לאכנהם. ¹¹ MS. צואף.

¹² So MS.

חתי באיעו לה וכאן אסמה שאול בן קיש מן סבט בנימין פמלך עליהם סנתין פהמא זמיעא הו ושמואל מדבראן ללקום פדלך מד ולד מוסי ואלי אן ולד דאוד תפז סנה:

ואלקסם אלה גמלתה תקצד סנ. ודלך מד ולד דאוד אלי אכר אנביא בני אסראול והו עורא על אלס. תפצילהא עמר דאוד ע סנה וימא פיהא מן אלחואדת למא צאר לה יח סנ נבי שמואל. ולמא צאר לה בא סנ מלך שאול וכאן וזירה אבנר בן נר עם שאול ופתח לבני אסראול פתוחא כתירה פי אלסנה אלאולי ואמר פי אלסנה אלתאניה במחארבה עמלק פנוא פיהם ובקי מנהא בקיה וכאן פי דלך טאלמא. פאוחא אללה אלי שמואל באן יכתלעה וינצב מכאנה דאוד פפעל דלך וצאר אלי בית לחם והי קריה לסבט יהודה אלתי כאן ישי¹ אבו דאוד יסכנהא. וכאן לישו ח בנין וכאן דאוד אצגרהם. פלמא צאר אליה שמואל וקאל לה אן אללה קד אכתאר אחד אולאדך מלכא עלי בני אסראול אמר ישי ו אולאדה באן ינחו בין ידיה פלם ירא פי ואחד מנהם אלעלאמה אלתי עפה אללה איאהא. פבעת ונאב (ב) דאוד מן רעי ננמה פמסחה באלדהן אלדי כאן ימסחון בה אימתהם ומלכיהם וואל אלתאיד ען שאול מן וקתה וצאר אלי דאוד. פאול פתח אן פתח קתל טאלות והו גליות וכאן זבארא מן אלפלסטינין ודלך פי סנה אלל לעמר דאוד וחונייד רנע אלתדביר לשאול ואכד דאוד פי אן ינח חתי בעת בה שאול מן חרב וגירה² ואכתתה אלאמה וזנה שאול באבנתה ואסמהא מיכל. פלמא ראי שאול אקבאלה חסדה ואראד קתלה פכאן יחרב מן בין ידיה אלי אלזב[א]ל וגירהא³ ושאול⁴ פי טלבה ולא יטפר בה. ופי וקתין טפר דאוד בשאול ואמכנה קתלה ולם יטע הואה. אלאולה פי מנארה דכלהא שאול ליתחא פיהא ודאוד מכתפי פי זאויה מנהא ולם יעלם בה פחם⁵ מן כאן מעה בקתלה פמנעהם פאכד מן טרף אוארה עלאמה אטהרהא עליה מן בעד מדד⁶. ואלב פי טרף אלסמאווה והי בריה נאם שאול וכל מן מעה פאתי דאוד באלליל חתי אכד מן ענר ראסה אדאווה מא ותברזין⁷ ליריה איאהמא עלאמה: ופי אכר הדה אלסנה תופי שמואל אלנבי ולה נב סנה ובעד דלך בד שהור קתל שאול פי אלחרב הו וז בניה ואסמאם יהונתן ואבינרב⁸ ומלכישוע. פאנתהי אלי דאוד כברה פי אליום אלז ורנע אלי אלבלד ולה ל סנ פצאר אליה סבט יהודה פבאיעו לה ואקאם מלכא עליהם⁹ וחרהם ו סנין ו אשהר ודלך אנהם סבטה לאן דאוד בן ישי ב עובר ב בעז ב סלמא¹⁰ ב נחשון ב עמינדב ב רם ב חצרון ב פרץ ב יהודה. וכאן פי אלסנה אלל לעמר דאוד מאת שאול וחזן עליה ולען מוצע מצרעה פצאר פיה מענן¹⁰ עלי מר אלהר אלא ינול עליה אלמטר: ופי הדה אלסנה באיע אליא סבט לאיש בשת בן שאול ואקאם עליהם סנתין. ופי הדה אלסנתין כאן וזיר שאול

מנה. MS. ⁶ Lacuna? ⁵ וזירהא. MS. ⁴ וזירהא. MS. ³ through. ² וזירהא. MS. ¹

מענן? ¹⁰ So MS. ⁹ On the margin. ⁸ וישי. MS. ⁷ וטברזין. MS. ⁶

סנה וכפיו בה אמר בעין אלפלסטינין: ודברהם בעדה רגל מן נפתלי יקאל לה ברק¹ בן
אבינעם מ סנה כפיו בה אמר יבין מלך קיסאריה וסיסרא צאחב ניושה וחורבא מן אלסמא
בחמא אלכואבב ושעאע אלהריק² אלדי כאן עליהמא בעד מא כאנא קד אדלא אלקום כ
סנין: תם אכטו אלקום פאסלמו פי יד אלמדיניין ו סנין פצרבו אלי אללה פנעל להם מן
סבט³ מנישה רגל[א] אסמה גרעון בן יואש נצרה אללה על[י] אעראיהם בתלאת מאיה נפר
וכאן עדת אלמקאומין להם ק אלף לה אלף רגל. ודברהם גרעון הוא בעד דלך מ סנה:
תם דברהם אבימלך בן גרעון ג סנין: תם דברהם רגל מן יושבר יקאל לה תולע בן
פואה כז סנה: תם דברהם רגל⁴ מן סבט מנישה יקאל לה יואיר⁵ אלגלעדי כז סנה: תם
אכטו פאסלמו פי יד בני עמון יה סנה פצרבו אלי אללה פנעב להם יפתח אלגלעדי ודברהם
יפתח ו סנין: תם דברהם בעדה רגל מן סבט יהודה יקאל לה אבצן מן סבט יהודה ו סנין:
תם דברהם בעדה רגל מן סבט זבולון יקאל לה אלון⁶ ו סנין: תם דברהם בעדה רגל מן
סבט אפרים יקאל לה עבדון בן הלל⁷ ו סנין: תם אכטו פאסלמו פי יואיר אלפלסטיניין
כ סנה פצרבו אלי אללה פנעב להם רגל[א] מן סבט דן יקאל לה שמשון בן מנוח פלם זיל
פי הדה אלכ סנה יכסר מקאומיהם ויקלע מן אבואב חצונהם ויאכז מן סלבהם ואיצא
גלאתהם. פעטט *יומא והו מחארבהם חתי כאד אן יחלך פרעי רבא ובידה עטם⁸ ברסם
אלחרב פכרז לה מנה מוא פשרב. ופי אכר עמרה אתכי עלי ביעה כאן פיהא אלפלסטיניין
פערקבהא פוקעת פקתלהם וקתלתה מעהם: תם דברהם בעדה רגל מן ולד איתמר בן הרון
בן עמראן יקאל לה עלי מ סנה. וכאן קד⁹ מוצא מן עמרה נה סנה: ופי אלסנה אלואלי
מן הדה אלמ ולד שמואל אלגבי וכאן מן זברה אן אמה חנה כאנת עאקרה[ה] וכאנת צרתהא
כתירה אלולאד וכאנת תחז פי כל סנה מע רגלהא אלקנה בן ירוחם בן אליהו מן ולד¹⁰
קחת בן לוי פדעת¹¹ רבאא אן ירוקאא ולדא פרחמהא עלי ודעא להא פאנאב אללה לה
וגדרת אן רוקת ולד כאן נאסכא לא ישרב כמר ולא יאכז מן שיערה וחדא סביל נסאך¹²
בני אסראיל. פולד[ת] אבנא ואסמתה שמואל ואלזומתה בית אללה וכאן חינוי פי קריה
יקאל להא שילוי: פלמא צאר לה כה ולד דאוד אלגבי ולמא צאר לה מ סנה נבאה אללה
פי סנה אלמ והי אלסנה אלתי תופא פיהא עלי על אלס אלהארוני. ואטלע אללה דאוד
אלי כחיר מן אלאמור אלכביה ועדק בה בני אסראיל ואקאם ידברהם וחדה יא סנה: ופי אכר
הדה אלסנין נעל בעין אלתדביר אלי אבניה *לעצף לחקה¹³ פי קותה פחאפא עלי בני
אסראיל פאצטרבו פסאלוה אן ינעל להם מלכא פסאל רבא פאדן לה וערף אי הו פנמעחם

¹ MS. ברוך. ² MS. אלהריק. ³ MS. עבט. ⁴ MS. רגל. ⁵ MS. ינה.
⁶ MS. הלאל. ⁷ MS. עצמא. ⁸ MS. קין. ⁹ Marg. נכל. ¹⁰ Between
the lines פדעו. ¹¹ MS. נאסך. ¹² MS. לעצפא לחקה.

אליום אסתופי קב סנה ואן אללה תעאלא דברה קד ערפני אנה יקבצני וקד אמרני אן
 אסתכלף עליכם יושע בן נון על אלם וזעה אלע רגל אלדין אכתארהם קבל הדא אלוקת
 זמעה אלעזר בן הרון פאסמעו להם ו[א]טיעוהם ואנא אשהד עליכם אללה אלדי לא אללה
 אלא הו(א) ואלכמאזאת ואלארין אן תעבדו אללה ולא תשרכו בה ולא תבדלו שראיע
 אלתוראה בנירהא. תם פארקהם וצאר אלי אלגבל נבד וקבצה אללה הנאך ואכפאה ולם
 ישאהד אחד קברה: פאקאם אלקום מכאנהם ל יומא יבכון עליה אלי אן אוחא אללה אלי
 יושע¹ בן נון באן ירחלו אלקום וכאן יושע¹ בן נון בן אלישמע בן עמיהור ב לערן ב
 שותאלח¹ ב אפרים ב יוסף פאכדהם ועבר בהם אלארדן יום אלי מן שהר ניסן פלקיו
 יריחא בעד מא שץ להם אלארדן. וכאן אהל יריחא קד אנדרו בהם פרפעו סורא חואלי
 מדינתהם הנארה בעצהא פוק בעץ בניר זין בינהא חתי לא ימכן בני אשראיל יערקבוה.
 פטאף יושע חואליה ו טופאת ודעי רבה פגאר אלסור מכאנה. תם דכלו אלי אלבלר.
 וגמלה אלסנין אלתי דבר בני אשראיל פיהא כח סנה. פי אלסנה אלאלוה מנהא פתח
 יריחא ואלעי. ופי שהר תמוז מן היה אלסנה קאל ללשמש קפי בארן אללה לא תסירי
 *לאנל אלסנת² חתי יחארב בני אשראיל אעדאיהם פוקפת *פוק בני אשר וקתלוהם³ וסבח
 אלקום לרבהם וכאן דלך פי אליום אלדי נהארה אמול יום פי אלסנה. ופי אלז סנין
 אלאלוי מן סני תדבירה חארב לא מלכא כאנו גמהור מלוך אלשאם ופתח בלדאנהם
 ואסמאהם מלך יריחא. מלך אלעי. מלך ארוסלם. מלך חברא. מלך ירמות. מלך לכיש.
 מלך עגלון. מלך גזר. מלך דביר. מלך גדר. מלך חרמה. מלך ערד. מלך לבנה. מלך
 עדלם. מלך מקדה. מלך בית אל. מלך תפוח. מלך חפר. מלך פוק⁴. מלך לשרון. מלך
 מדון. מלך קיסאריה⁵. מלך שמרון מרון. מלך אכשף. מלך תענך. מלך אלגון⁶. מלך קדם.
 מלך אלכרמל. מלך דור. מלך אלגלגל. מלך ציפורה⁷: ופי אלז אלחאניה קסם אלבלארד
 אלמפתוחה ואלדי בקי לס תפתח פי מא בין בני אשראיל וקדר כל סבט ועשירתה פי מוצע
 ואליד סנה אלכר אקאם יוססהם וירעאהם כמא אמרה מוסי על אלם. וכאן לה אול מא
 תלמד למוסי מב סנה ותלמד לה מ סנה ודבר אלקום כח סנה פצאר גמיע עמרה קי ותופי
 פי שהר אייר: ודבר אלקום בעדה רגל מן סבט יהודה יקאל עתניאל בן קנו צ מנאצב
 להם⁸ מ סנה וכפאהם אללה עלי ידה מונה כושן⁹ וקום כאנו יגורו עליהם פיטלמוהם ח
 סנין: ודברהם רגל בעדה יקאל לה אהור בן גרא מן סבט בנימין מ סנה כפיו עלי ידה
 מונה עגלון מלך מואב כאן מנאצב להם⁹ ח סנה: ודברהם בעדה שמגר בן ענת אקל מן

פוקי... וקתלוהם. ³ MS. ¹ So MS. ² These two words are between the lines.

⁴ פוק? ⁵ For חצור (Joshua xii. 19). ⁶ מגדו? ⁷ For תרצה (Joshua xii. 24).

⁸ Between the lines; צ=צאר. ⁹ I. e. רשעתים; MS. i.

לכם מעבוד אכר מן דוני. לא תח[לף] באסם רבך באטלא. אוכר יום אלסבת ואחפטה. אכרם אכאך ואמך. לא תקחל אלנפס. לא תון. לא תסרק. לא תשהד שהאדה זור. ולא תחסד אכאך פימא רוקה: פמאז אלקום ואתעדו וקאלו למוסי לא טאקה לנא באסתמאע הדא אלעות אלעטים כן אלספיר פימא ביננא ובין רבנא וגמיע מא תאמרנא בה סמענא ואטענא. פאמרהם באלאנצראף אלי כימהם וצעד מוסי אלי אלנבל פי אליום אלסאבע¹ מן שהר סיון ואקאם פיה מ יומא. ודפע אללה אליה אללוחין אלנוהר אלמכתוב עליהם אלי כלמאת. ונול פי אליום אלז מן שהר תמוז פראי אלעזל פארתפע אלכתאבה מנהמא ותקלא עלי ידיה פוקעא ותכסרא. תם בדד אלעזל ודראה עלי אלמא וקחל מן אלקום מן אסתחק דלך. וצעד אלי אלנבל פי אליט מן תמוז ליסתשפע פי אלבאקין מן אלקום *ואקאם אינא מ אכרי אלי אן נפר אללה ללקום². ונול וקר בקי פי אב יום ואחד בעד אלועד מן אללה לה בתעויעה לחוין אכר מכתוב עליה[מ]א מא כאן פי אלולין פצעד אלי אלנבל ואקאם מ יום אכר ודלך מן ראס שהר אלול אלי יום אלי מן תשרי. תם אמרה באצלאת אלקבה כימה אלתי אסכנהא מן נורה וכאן טולהא ל דראע פי ערץ³ אדרע וארתפאעהא⁴ אדרע ולהא סראדק מצרוב חואליהא טולה ק דראע פי ז דראע וארתפאעהא ה אדרע פאשתגלו אלקום פי אצלאתהא ומא תזין בה מן אלסתור ואלדהב ואלפצה ואלנוהר ו אשהר אלשתי כלה וכאן אלמתולי דלך בצלאל בן אורי בן חור מן סבט יהודה ואחליאב בן אחיסמך מן סבט דן פפרג מנהא ונצבת פי אליום אלול מן שהר ניסן פי אול אלסנה אלחאניה מן הדה אלמ. ופי תלתי אלשהר אלחאני אייר מן הדה אלסנה טען אלקום מן בריה שור בעד אן נזלת עליהם אלתוראה וגמלה שרעתהא תריז שריעה: ופי אכר אלשהר אלז והו סיון חרמת אלארץ עליהם אן ידכלוהא וחכם עליהם באן יתהון פי אלבריה בקיה אלמ סנה לאנל מא קאלו נכאף אהלהא לאנהם גבארין. פאקאמו יט סנה מנהא פי רקים⁵ ויט פי מואצע משחורה פי אלתוראה. ופי אליום אלז מן שהר אלול מן אלסנה אלחאניה כסף אללה תבארך ותעלא ותקדסת⁶ אסמאה בקארין⁷ וגמין[ע] מא מעה בדעא מוסי עליה אלסלאם עליהם למא כדבו. ופי שהר ניסן מן סנה אלמ *תופית מרים אבנה⁸ עמראן ולהא קבו סנה. ומן שהר אב מן הדה אלסנה תופי הרון עליה אלסלאם ולה קבז סנה. תם כאן חרב אלכנאעניין וסיחון ועוג פי אלשהור אלתי בעד דלך אלי שת[ר] שבט פלמא הל שהר שבט אכד מוסי פי אעאדתה אלתוראה עליהם לאנהם אלזיל אלב ואמרהם בנסכחא וחפטהא וכל מא שאהרה ממא נרא לה וחפט פקהא וכאן נהאיה דלך אלי אליום אלי מן אדר. תם קאל להם פי אליום אלז אלדי הו⁹ קבל אלי אני פי הדה

¹ MS. סעאב. ² This sentence is repeated in the MS., which has אכר יום.

³ So MS. ⁴ MS. ותקדסת. ⁵ Between the line קרח. See Qorân xxviii. 79.

⁶ MS. תופיה מרים אבנה. ⁷ MS. הוא.

אשראיל פי נמיע הדה אלסנין מסתעברין במע[ר]. פלמא מצא מן סנה אלפ למוסי שהר ואשבעו כטב מוסי וכאן דלך פי אלטו מן שהר ניסן. ודלך אנה ולד פי¹ אול יום מן שהר אדר. פראי אלנאר פי שגרה אלסנה פמאל ינטרהא פנורי ונעל רסול אלי בני אשראיל [ו]אלי פרעון ליטלקהם לעבאדה אללה תעאלי. ואדרה אללה באיאת ומענואת ליונב עלי מן צהת ענדה במשאהדה או בנקל כבר תצדיק קולה. פמן איאתה אצלחה אללהנה אלתי כאנת פי לסאנה וקלב אלעצא תנינא וביאין אליד מן גיר מרין. תם אלי אלעפאת אלתי אחלהא בפרעון ובקומה מן אלעדאב. ועדרהא קלב אלמא דמא וסעי אלעפאדע ונגש אלקמל והגום אלוש ווקוע אלוכא פי חיואנהם ונבאת אלקרה אלמנתפין² פי אבראנהם ונוול אלברד עליהם וארתפאע אלגראד ואטל[א]ם אלגו ג איאם ואכתראם אבכארהם וכאנת הדה אלאפאת פי מא בין שהר אייר ואלי שהר ניסן. ובין כל אפה אנדאר מנה ואסתתאבה חסב לטפה. פאנתחי אלי אכד אלבכור אלי לילה וט מן שהר ניסן סנה אחדי ופ לעמר מוסי פאדן אללה בהלאכהם שביה בטרפה עין מן נצף דלך אלליל: תם אקאם מוסי מע אלקום מד בעת אליהם אלי אן צאר לה מא סנה מן³ סנה אלאולי והי אלפ סנה אקאם דלך במצר ואלמ סנה פי אלבר ומה חדת להם פי אלסנה אלאולי מן הדה אלמ סנה אנהם כרגו מן מצר מן אלמוצע אלדי כאנו פיה מקימין ויקאל לה עין שמש פי אליום אלזט מן ניסן וכאן עדתהם תר אלף רגל מחארב פסארו ג מראחל נהאר ולילא חתי נאו אלי פוהה ויקאל לה קאר מוסי פאנ[ת]הי כברהם אלי פרעון פי יומין ולילה פנמע קומה פלחקהם פי יום אלב מן ניסן פאקאם אלעסכראן לילה אלכא עלי שאטי אלבחר ופי גר דלך אליום אנפלך אלבחר בי קנטרה פנאו אלעסאכר כל סבט⁴ פי קנטרה פתבעהם פרעון וקומה פאנקהם אללה עז וגל פי אלבחר ואנטבקת אלקנאטר עליהם וצאר מא ואחר וננא אמתה בני אשראיל: תם סארו פי אלבריה ג איאם אלי אן ועלו אלי בטן אלמרירה וכאן מאהא מרא פצנו⁵ אלקום אלי מוסי פדעי רבה פאחלאה להם. תם פני זאד אלקום פי אליום אלטו מן אייר פצנו איצא פדעי רבה פנול אלמן מן אלסמא. תם נאו אלי רפידים פי אליום אלגב מן אייר פעטשו פצנו אלי מוסי פדעי רבה פפנר להם עין מא מן אלעכר. ולם תול מעהם חתי נאו אלי טור סינין וכאן גרה שהר סיון והו אלשהר אלתאלת מן כרונהם מן מצר פאמר אללה עז וגל * בעד ג איאם מן אלשהר⁶ בתחיהיהם ואסתעדאדהם ליסמעו כלאמה פטהרהם ג איאם פלמא כאן יום אלג והו אליום אלו מן שהר סיון רפע אללה עז וגל אלטור ואסכנה נורה וטלל⁷ חואליה באלגמאם ואטהר פי אלפאק אלרעור ואלברוק ואלעואצף ואסמעו אלקום מן כלאמה⁸. אולהא אנא אללה רבכם ואחד. לא יכון

¹ MS. מן. ² MS. אלמנתפט. ³ MS. אלי. ⁴ MS. צבט. ⁵ MS. וצלל. ⁶ On the margin. ⁷ MS. פט. ⁸ MS. פט.

לקום פסארו בה אלי מצר ובאעוה לפוטיפר קאיד פרעון פאקאם פי מנולה יב שחר. חם ראורתה זונה אלקאיד ען נפסה¹ פאעתצם² ענהא וכדבת עליה אלי אן חבם ומכת פי אלסנן י סנין אלי אן ראי אלסאקי ואלכבאו תלך אלחלמין פאנועזו פאלקו אלמנאמין עלי יוסף בפסרהמא להמא אלכבאו בעעובה³ ואלסאקי בכיר. פעאהר אלסאקי אן ידכרה לפרעון פאנסיה סנתין אלי אן ראי פרעון רויא אלבקר ואלסנאבל דכרה אלסאקי פאכרנה⁴ וכאן לה מן אלעמר ל סנה: ופי תלך אלסנה תופי אסחק ועמרה קב סנה. ופיהא אסתוור יוסף עלי מצר. ומן דלך אלוקת ואלי אן צאר יעקב אלי מצר ט סנין מנהא ז סני אלשבע וסנתין מן סני אלזוע והי בקיה אלמו סנה. וכאן ליעקב פי אלסנה אלתי סאר פיהא אלי מצר קל סנה וכאן אהל ביתה ע נפס: ומד סאר אלי מצר ואלי אן ולד מוסי על אלס קל הי אלסנה אלדי סאר פיה אלי מצר. ולמא מצי בעד דלך יז סנה תופי יעקב ועמרה קמו סנה. פכאפ אכזה יוסף מנה פקאלו לה אן אבאך אוצי באן תנפר דנב אכותך פאנך והם עביר אללה אלאה אביך. פכא יוסף וקאל להם לים תחתאנו אלי דלך פקאבלהם באלכיר ען מא עמלו בה: ופי סנה אלפ מן הדה אלסנין תופי יוסף ולה קי סנין. ופי סנה צד תופי לוי⁵ ולה קלו סנה. ומן דלך אלוקת אבתדי פרעון אללעין פי אסתעבאר בני אישראל⁶]. ופי סנה קנד ולד מרים לעמראן בן קהת בן לוי. ופי סנה קנד ולד לה הרון. ופי סנה קל ולד לה מוסי עליהם אלס. פדלך מנד ולד אברהים אלי אן ולד מוסי תב סנה: ופי וסט הדה אלסנין בעד מעיר יוסף אלי⁷ מצר ולד אויב אלנבי והו רנל מן ולד עוין בן נחור בן אבי אברהים וכאן זמיע עמרה רי סנין. מנהא ע סנה קבל אלבלוי אלדי אמתחן בה. וקמ סנה בעדה ודלך למא שבר אללה לה חסן צברה רד אליה נעמתה ואחא בה פינתהי אכר סניה הדה אלי אן קרב נכזה מוסי על אלס:

אלקסם אלד. ומד ולד מוסי אלי אן ולד דאוד על אלס תפז סנה. תפצילהא מד ולד מוסי ואלי אן נבי עט סנה ולז יומא. וכאן אבו מוסי והרון ומרים עמראן⁸ בן קהת בן לוי האצרי⁹ ויובכד¹⁰ אמהם: ופי וסט הדה אלסנין תוזז הרון באמראה יקאל להא אלישבע אבנה עמינרב מן סבט יהודה פולד לה ארבע אולאד אסמאהם נרב ואביהוא אלעזר ואיתמר: ופיהא איצא אן צאר למוסי ז סנין רבתה אבנה פרעון לענה אללה וכאן אסמהא בתיא. ולמא צאר למוסי מ סנה גרי מנה קתל אלכאפר פכאפ מן פרעון פהרב אלי מדין ואנולה ענדה יתרו והו שבוע¹¹ מן ולד מדין בן אברהים פמכת ענדה לט סנה פי עמלה. ופי וסט דלך תוזז בצפורה אבנתה פולד לה ולדין אחדהמא גרשם ואלאכר אליעזר: ובני

¹ MS. עלי נפסה. ² MS. פאעתסם. ³ MS. בסעובה. ⁴ MS. ואכרנה.

⁵ MS. לך. ⁶ MS. ומן. ⁷ MS. אלא. ⁸ MS. ועמראן. ⁹ So MS.

¹⁰ MS. ויכבת. ¹¹ So MS.; *Qorân vii. 83 and elsewhere*; *شعيب*.

פאכד האנר ודכל עליהא פחמלת וולד[ת] לה אבנא ואסמאה אסמעיל והו אבן פו מן עמרה. ופי סנה צט מן עמרה אמרה אללה באלכתאנה פאכתתן הו ואסמאעיל אבנה וכאן לה יג סנה ואכתתן כל רגל פי חאשיתה. ופי תלך אלסנה אקלב אללה סדום בעד אן כלין לוטא וזוגתה ואבנתיה מעה במלאך וקאל להם לא ילתפת מונכם אחד פלם תצבר וזוגתה פאלתפתת פנפת¹ מכאנהא. פקד תבין אן גמיע מא עמרה סדום נא סנה. ופי סנה אלך ולדת שרה לאברהים אסחאק פכתנה אבן ה איאם. ומנד ולד אסחאק אלי אן ולד יעקוב ס סנה ואלעוין מעה וכאנא תומין. וכאן פי סנה אלכו מן עמר אסחאק אד קאל אללה לאברהים תכד² אבנך וחירך תקרב בה עלי בעין אלזבאל. פאכדה וצעד בה אלי בעין אלזבאל ליקרב[ת]. פעלם אללה טאעתהמא פאטהר להמא כבישא פפדאה בה³. ופי תלך אלסנה ולדת רבקה לבתואל בן נחור אבי אברהים אלתי תוונ בהא אסחאק פכאן להא פי וקת אל תווי[ג] יד סז. ופי סז אללו מן עמרה תופי שרה ודלך אנהא ולדת אסחאק וקד מוצא להא מן אלעמר צ סז וכאן גמיע עמרהא קוז סז. ופי סז אללו תוונ ברבקה פאקאם מעהא ב סז ולם תלד לה שי פדעי אלי רבה פאנאבה וחמלת וולדת לה אלעוין ויעקב. ובעד תוויג אסחאק תוונ אברהים קטורה פולד לה זמרין ויקשן ומדן ומדין וישבק ושוח⁴: ומנד ולד לה אליב ולד והם ראובן שמעון לוי יהודה יששכר וזבולון דינה הם אולאד לאה. ומן בלה[ה] אמת רחל דן נפתלי. מן זלפה אמת לאה גד אשר. מן רחל יוסף בנימין ולדו לה פי יד סז. ופי אלסנה אלטו מן עמרה תופי אברהים וקד צאר לה מן אלעמר קעה סז. ופי תלך אלסנה אשתרי⁵ יעקב מרתבה מן אלעוין. ופי סנה אלעז כרז אלי חראן אלי לבן כאלה בן בתואל פאקאם ענדה ז סנין אלי אן תוונ באלד נשא ואסמאהן ליאה⁶ ואמתהא אסמאה בלהא⁷ ורחל ואמתהא אסמאה זלפא⁸ וז סנין אכר תכמל לה יא ולד וז סנין ירעא גנמה חתי כסב מא צנע אללה לה עז וגל: הם אוחי אללה פי אלרגוע פרנע אלי חברה⁹ מוצע אסחאק אביה בעד סנתין ואקא[ם]¹⁰ פי מוצע יקאל לה סכות יח שרה ופי מוצע יקאל לה ביתאל ז אישהר יקר[ב]¹¹ ויעבד רבה פכאן לאסחאק פי רגוע יעקב קנט סנה: ומנד ולד אלאסבאט¹² ואלי [אן] צאר יעקב אלי מצר מזו סנה לקי אביה פי סנה טו מנהא אלתי הי סנה צט לעמר¹³ יעקב. ופי תלך אלסנה אסמאה אללה אסראיל וולד לה אלאבן אליב פסמאה בנימן פצצאת¹⁴ אלאסבאט יב. ופי תלך אלסנה תופית רבקה ולהא קלז סנה. ותופית רחל ולהא לה סנה: ופי אלסנה אלכד מן הדה אלמו סז והי אלסנה יז מן עמר יוסף ראי יוסף מנאם וכאן יא¹⁵ כוכבא ואלשמש ואלקמר סאגדין לה פאכדוה אכותה ובאעוה

¹ So MS. ² So MS. ³ MS. אבה. ⁴ Transposition? α. ופי (l. 17) to (l. 21); ⁵ MS. אלעוין . . . מן יעקב. ⁶ So MS. ⁷ MS. אלאסבאט. ⁸ MS. אלאסבאט. ⁹ MS. אלאסבאט. ¹⁰ MS. אלאסבאט. ¹¹ MS. אלאסבאט. ¹² MS. אלאסבאט. ¹³ MS. אלאסבאט. ¹⁴ MS. אלאסבאט. ¹⁵ MS. אלאסבאט.

אקואת אלוואל מן אנתמאעהם בסכאן אלכוארז אלי אן תנאולווא ולינתמע להם מלל
כל בלד מן קות ומתמר ועלאז *פפי ענפואן¹ תפדקהם עמרו חדה אלמדן אלחי נחן
שאהדונהא. פמן בני יפת בן נוח גמר עמר מדינה אלתרך. ומאונג עמר בלד יאנז. ומדי
עמר בלד המדאן. ויון עמר בלד אתיניה מן בלאד אליונאן. ותובל עמר בלד אלעין והו
רנל ניר תובל אלדי אנשא אלענאיע. ומישך עמר כראסאן. ותירס עמר פארס. ואשכנז
עמר בלד אלסקאלבה.² וריפת עמר בלד אלברנאן. ותונרמה עמר בלד פרנגה. ואלישה עמר
אלמציעה. ותרשיש עמר טרסוס. וכתיס עמר קברס. ודורנים עמר אדנה; ומן בני שם בן
נוח עילם עמר כוססתאן. ואשור עמר נינוה ואלרחבה ואלאבלה ואלמדאין וכאן חניניד מא
בין נינוא³ ואלמדאין ומא בין אלמדאין ואלאבלה לא עמארה פצארת אלמדאין מתוסטה
בינהמא: וקחטאן מן אולאד ארפכשאד עמר אלימן ודלך אנה אבי⁴ פלג אבן הוד. ולוד
עמר בלד לודא. וארם עמר ארמן. ועוין עמר אלגוטא. וחול עמר אלחולה. וגתר עמר בלד
אלגראמקה. ומישך עמר בלד אלמוש: ומן בני חם בן נוח רנל יקאל לה כוש ולד לה אבן
יקאל לה סבא עמר בלד סבא. וחווילה עמר בלד זווילה. וסבתכא עמר בלד אלזנאוה.
ורעמה עמר בלד אלקאקו וקד תסמי נאנז. וסבכא עמר בלד אלדסרס. וקד תסמי
אלתונז. ושבא עמר מדינה מן אלהנד. ודרן עמר בלד אלתאסה. ואלנמרוד בן כוש עמר
באבל ואלברס⁵ וכסבר ונפר. ורנל יקאל לה מצר עמר אכמים ואלבהנסא ואלהרב ואלפרמא
ואלבימא ותנים ופלסטין ודמיאט. ורנל יקאל לה כנען עמר בלד אלשאם ובעץ אלסאחל
מן אלבחר: ופי סנה ע לאברהים אמרה אלה באלכרוז מן בלדה כותי אלי בלד אלשאם
פכרז הו ואבוה תרח ושרה זונתה ולוט אבן אביה פלמא ועלו אלי חראן ומכות⁶ בהא ה
סנין טאב ליוצי⁷ אלבלד לתרח פאקאם פיה אלי אן מאת פכאנת מדה מקאמה בהא בעד
כרוז אברהים מנהא ס לאן גמיע עמרה כאן רה סנין: פכרז אברהים ומן מעה וצארו
אלי בלד אלשאם ולה עה סנה פואפו אלנוע פיה פסאר אלי מצר ואקאם פיהא תלאת
אישחר אלי אן אנכסר דור אלנוע. ורנעו אלי אלשאם פלמא ועל פארהק לוט וסכן פי
סדום ועמורה⁸ ואקאמו פיהא ואברהים סכן פי חברא⁹. ופי סנה עז אקבל אליהם ד מלוך
מן אלשרק והם אמרפל ואריון וכדרלעמר ותדעל פחארבו אהל סדם פטפרו בהם וסבו
לוט מעהם. פלמא אנתחי אלכבר אלי אברהים כרז כלפחם¹⁰ ומעה שיה פנצרה אללה עז
וגל עליהם וארתנע כל מא אכזיה ורדה עלי אצחאבה ולם ילתמס בשי מנה. ורד לוט אלי
מכאנה ומעה גמיע מאלה: ופי סנה פה קאלת שרה לאברהים הודא תראני קד מנעת מן
אלולד קד אדנת לך פי אכז הגר ודכולך עליהא לעל אן ארא להא ולדא. וקבל מנהא

¹ MS. פפ ענפואן. ² So MS. ³ ואלפ ס ? ⁴ MS. ודכתי. ⁵ Not distinct in MS. ⁶ MS. ועמורה. ⁷ MS. פכרז; see p. 100, note 1. ⁸ In MS. בלבהם. ⁹ MS. פכרז. ¹⁰ MS. פכרז.

מן תשרין אלאכיר והי בלגה אלעבראניה מרחשון פאקאם אלמטר ינול מ יומא ודלך אלי אלכז מן כאנון אלאול ואסמה בלגה אלעבר כסליו ואקאם אלמא אלי וקת נקצה קז יומא ודלך אלי אול שהר (א) חזיראן ואסמה באלעבר סיון ואסתקרת אלספינה באלקום עלי נבאל קרדא בעד יז יום מן סיון ואנכשפת אלנבאל מן אלמא אלדי כאן קד גמרהא ועלי פוקהא טו דראע פי ראש שהר אב ונצב אלמא ען וגה אלארץ פי אבתדי סנה אחדי ותל לעמר נוח ודלך פי שהר תשרין אלאול. תם גפת אלארץ פי אלכז מן תשרין אלתאני. פאוהי אללה אלי נוח אכרז מנהא אנת וגמיע מן מעך פכרזו ואכזו פי עמארה אלארץ פכאן מנד כרז שם מן אלספינה ואלי אן ולד ארפכשאר סנתין פקט. ומנד ולד ארפכשד אלי אן ולד לה שלח לה ס. ומד ולד שלח ואלי אן ולד עבר והו הוד ל ס. צאר מד ולד נוח אלי אן ולד הוד תריה ס. ומד ולד עבר אלי אן ולד לה פלג לז ס. ומד ולד פלג אלי אן ולד לה רעו ל ס. ומד ולד רעו אלי אן ולד לה שרוג לב ס. ומד ולד שרוג אלי אן ולד לה נחור ל ס. ומד ולד נחור אלי אן ולד לה תרח כט ס. ומד ולד תרח אלי אן ולד לה אברהים ע ס. פדלך מד ולד נוח אלי אן ולד אבר' תתצב ס. וכאן לאברהים אכזאן אחדמהא יקאל נחור באסם גרה ואלאכר *הרן והו אבו לוט¹ לאן לוטא אבן אכי אברהים. ומכת אלנאס פי היה אלר סנה ואלצב ס ודלך מד כרז נוח מן אלספינה אלי אן ולד אברהים² מוז ס מנתמעין פי מוצע ואחד פי זאנב אלמישרק מן אלארץ פבעד שמו ס מן בעד אלטופאן בעד אן אמרו באלאנחשאר פי אלארץ ועמארתהא פאבו ואסתכברו אלפרקה ובנא אלנמורד אבן כנעאן להם צרחא יקאל להא קליה² טוילה אלי פוק ליגמעחם פיהא ענדה פבדד אללה סבחאנה אלסנתהם ובדרהם פי אלדניא והד אלבני אלדי בנאה אלנמורד. וכאן באקי עמר נוח בעד אלטופאן שנ ס. וכאן באקי עמר שם אבנה תק ס וב. עמר ארפכשד תנ ס וב. עמר שלח תנ ס וב. עמר הוד תל ס וב. עמר פלג רט ס וב. עמר רעו רז ס וב. עמר שרוג רס ס וב. עמר נחור³ קיט ס וב. עמר תרח קלה ס :

ואלקסם אלתאלת מד ולד אברהים אלי אן ולד מוסי עליהם אלסלאם נמלחה תפ ס. תפצילהא מד ולד אברהים אלי אן ולד אסחק ק ס. תם כאן מן אלחואדת פי היה אלסנין מא תאכר. אמא פי אלסנה ל מן עמר אברהים פאן אלנמורד אלקאה פי אלתאן פצלצה גל גלאלה ודלך בעד מא כאן חבסה יז ס. ופי אלסנה אלמה שלת אללה אלקום אלטאלמין⁴ אלדי בנו אלכרז בעד מא ה' ברזהם ופרק⁵ לגתהם בעד מא כאנת לגה ואחרה חתי אנכסטו פי אלארץ ותפרקו כמא חכם אללה עליהם. וכדלך אלאעלה להם לינטרון פי כל אקלים מן האייה אלפלך ותאתירה פאנהם יסבחון אללה עז וגל סבחאנה ולילא תנקטע

¹ MS. הורן . . . לוטא.

² So MS.

³ MS. נוח.

⁴ MS. אלעאלמין.

⁵ MS. ופרקה.

תם מו' ולד קי[ג] וואלי אן ולד לה מהללאל ע' ס. תם מנד' ולד מהל' אלי אן ולד ירד ס' ס. ומנד' ולד ירד אלי אן ולד לה חנוך והו' אלדי יקא[ל] אנה' אדרים קב' ס. [ואי]צא מו' כלק אדם וואלי אן ולד אדרים תרצב'. תם מנד' ולד חנוך אלי אן ולד לה מתושלח ס' ס. ומנד' ולד מתושלח אלי אן ולד למך קפ' ס. ומד' ולד למך וואלי אן ולד לה נוח ק[פ]ב' ס' פדלך אנו' ס. מן² אסמא האולאי³ ארנאל אעני בני שת אסמין ישאבהון אסמא רגלין מן בני קין והמא חנוך ולמד. ואמא באקי עמר אדם תת' ס. ובאקי עמר שת תת' ס. ובאקי עמר אנוש תת'⁴ ס. וקין בקי' עמרה⁴ תת' ס. ובאקי עמר ירד תת' ס. ובאקי עמר מהללאל תת' ס' ובאקי עמר חנוך ש' ס. ובאקי עמר מתושלח ש'תפב' ס. ובאקי עמר למך תקצה'. פקד תבין אן מתושלח אטול אלקום עמרא ונאנא אן ונוד אלחכמה פי [ט]ול אלאעמאר ללאולין פאן אלכאלק עו ונל קד כלק מן נמיע אלחיואן אוואנא כתיירה לס יכלק מן אלנאטקין אלא וזנא אעני אדם וחווה פבסט אלאעמאר ליכתר אלנסל פלמא כתר קצרת חתי וקף ערד אלנאטקין ענד אלמקדאר אלדי צלח לה:

וואלקסם אלתאני נמלתה תתצב' ס. ודלך אנהם פי מא קבל הדה אלנהאיה אכדו פי אלטלם ואלפסאר פאפסדו פאנקעהם אללה מן תלך אלאעמאר וקדר עמרא מקדארה קב' ס' ינתהי אלי סנה' תר' לעמר נוח פלם יתבתו: וכאן מא מצי מן עמר נוח וואלי אן אולד לה שם וחם ויפת תק' ס. וכאן יפת אלאכבר ואנמא קדם שם פי אלנין לאנה נבי ולאן הוד⁵ אברהים וסאיר אלאנביא מן נסלה. פכ[א]ן שם הו' אלאוסט וחם אלאענר פלמא דני אלאנל ולם יתבת אלקום אחוי אללה אלי נוח קד דני אגל האולאי אלקום והאנא מהלכחם פאענע תאבותא מן כשב אלשמשאר תסיר עלי אלמא תך⁶ אנת פיהא ואולאדך ומן סאיר אלחיואן. פאמתחל נוח דלך וכאן מאהיה אלספינה טולהא ש' דראע וערצהא ז' דראע וארתפאעהא ל' דראע וכאנת ז' טבקאט אעלאהא מכנס ינתהי ערצהא אלי דראע ואחר. וכאן מא אמר אללה באלדכול אליהא מן אלנאס ח' נפוס נוח וזנחה וז' בניה וז' כנאניה ומן כל ישבין חלאל יד' וזנא ז' דבור ז' אנאת ומן אלנארה ואלמפתרס וסאיר מא לא יחל' אכלה וזנן דכר ואנתאנתא⁷. פלמא כאן קבל אלאנל באסבוע אווא אללה אלי נוח אן אלי ז' איאם אתי⁸ במא עלי ונה אלארץ יטף פיה אהלהא פיהלכון. פדכל נוח אלי אלתאבות וסכר אללה לה נמיע אלבהאים ואלטאיר ואנחשר מן כל נוע עלי אלעדר אלמעלוס אקבלו אליהא פאדכלהם נוח אלי אלספינה ומן כל טעאם להם ושר זנ' מן אלכרכדן אלי אלספינה. פכאנא ענד מסירהא ישקאן אלארץ שקא ואכד אלקום אלנבארין פי סד' אלעיון אלנאבעה פאחמאהא אללה עליהם חתי לא יטיקן סדהא: וכאן אול מני מא אלטופאן אליום אליו⁹

¹ MS. ענה.

² MS. וממן.

³ MS. אול and adds הדה.

⁴ MS. עמרי.

⁵ See p. 91. מו'.

⁶ For חנוך.

⁷ So MS.

⁸ MS. אָתִי.

⁹ MS. אָלִיָּהּ.

IV.

✽ כתאב אלתאריך ✽

בשם רח כחאב אלתאריך מנד ז[לק]¹ אלסמא ואלארין. והאדא אלכתאב אחבאר בני אשוראל והם אלע אלדין אכתארהם מוסי על² אלסל[אם] קומה פאסתכלפהם ואמרהם באקאמה אלכלף אעני אלעוין³ מן כל מקבוץ קבץ מנהם מפצל [אל]אדלָה מן בסיט ניץ אלתוריה וכתב אלנביא: מקסום ז אקסאם כל קסם אבתרא אול זמאנה מן [וקת] משהור מן אלנאל יתהי אלי [וקת מת]לה פי אלטהור מצמום אל[יה שי מ]ן אלתאריך מן עיון אלחואד[ת ית]תאז אליהא ממא [] :

אלקסם אללאול נמלתה אלף סנה [] בין⁴ סנה ודלך מנד כלק אללה עז וגל אדם אלי אן ולד⁵ נוח. ואלו איאם אלתי מצת מנד אבתרי בכלק אלסמא ואלארין ומא בינהמא. ודלך מן יום אלאחר ואליום אלנמעה למ תדכל פי אלתאריך אלי אן כלק אדם פאמר חנינד באלתאריך מן אסתקבאל יום אלסבת: תפציל הדה אלסנין מנד כלק אדם אלי אן ולד לה שת קל סנה. פי אולהא אסכן אלננה פכאלף פטטר. ופי [וס]טהא אולד ולדין קין וה[בל] פקתל אחרהמא אל[אבר]. מנד ולד שת אלי אן ולד לה אנוש קה סנין: תם מנד ולד לה אנוש אלי אן ולד לה קינן צ סנ. פי מדה הדה אלסנין אנשו אלחציריון⁶ מן אלנאם אלענאיע כמא געלהא אללה תע פיהם מן אלחכמה: ואצול אלענאיע ז אלהנדרסה ואלטב ואלמוסיקי ואלאאלאת: פאמא אלהנדרסה ואלטב אבתראהם⁷ יבל ואלמוסיקי [והי] תאליף אללחון אנשי יובל ואלאאלאת ואלענאיע אלמהיאה גמיעהא אנשאהא תובל: והאולי אלג רנאל הם אבנא [למד בן] מתושאל⁸ בן מחיאל בן עירר בן חנוך בן קין מא כלא פלאחה אלארין פאנהא קדימה קבל אן כלק אדם: ופי תלך⁹ אלסנין אכד בעין אלנאם פי אלכפר באללה עז וג ועבאדה אלאותאן ודלך בעד ר סז ולה ס מן וקת אלכליקה:

¹ The letters between [] are either injured or completely obliterated in the MS. From pp. 91 to 102, and 107, 109, 110, it means an editorial addition. ² I. e. כלק. ³ Marg. אעין. ⁴ MS. אעין. ⁵ Strictly ומסין; see p. 26. ⁶ MS. אלחצירין. ⁷ So MS. ⁸ MS. מתושאל. ⁹ MS. adds הדה.

שומע אותם ומבין את דבריהם ואח"כ קורא והם שותקין ויודעין שכבר הבין מחלקותם. וכשישלים קריאתו דורש וגורם באותה מסכתא שגרוס בימי החורף כל א' וא' בביתו ומפרש בכלל דבריו (הדבר) שנחלקו בו התלמידים, ועתים שהוא שואל מהם פירוש הלכות והם מכבדין זה את זה והכל מכבדין את ראש ישיבה ושואלין אותו פתרון, ואין א' מהם יכול לדבר בפניו עד שיתן לו רשות והם מדברים כל א' וא' כפי חכמתו והוא מרחיב להם דבריו בפתרון כל הלכה והלכה עד שיתברר להם הכל. וכשמתברר להם הכל יפה עומד א' מדרא קמא ודורשה ברבים עד ששומעין אותה כקטון כגדול וכל מי שרואה אותו עומד יודע שאינו עומד אלא לברר הברייתא שממנו סיוע השמועה ואז מדקדקין בה שאר התלמידים וחוקרין אותה ומבארין אותה באר היטב וכך היו עושין כל ימות החדש. ובשבת רביעית קורין כל הסנהדרין וכל התלמידים וראש ישיבה מעיין [כל אחד ואחד] מהם וחוקר אותם (ומנסה אותם) עד שיתברר לו המהיר בחכמה מחבירו, וכשרואה את אחד מהם שאין תלמודו סדור בפיו יקשה עליו יותר ויגרע לו מחוקו וגוער בו ומוכיחו ומודיעו המקומות¹ שנתרשל בהם ושנתעצל עליהם ומוהירו בנפשם ומתרהו שאם ישנה כן פעם אחר ולא ישים לבו על תלמודו שלא ינתן לו כלום, ולפיכך היו מתחדרין ומתעסקין בלמודם עסק יפה כדי שלא יכשלו לפניו בדבר² הלכה וכל השורות אינם הולכות מעמו עד שמודיע המסכתא שיתעסקו בה כל א' וא' בביתו ולשאר התלמידים אינו צריך להודיע אלא כל א' וא' גורם באיוז מסכתא שירצה, וכך היה מנהגם בחשובת השאלות בכל יום מהחדש אדר³ מוציא אליהם כל השאלות שהגיעו אליו ונותן להם רשות שישבו תשובה עליהם והם מכבדין אותו ואומרין לו לא נשיב בפניך עד שהוא תוקף בהם ואז מדברים כל א' וא' לפי דעתו לפי חכמתו ומקשיין ומפרקין ונושאים ונותנין בכל דבר ודבר ומעיינין יפה יפה, וראש ישיבה שומע את דבריהם ומבין כל מה שאומרין ומקשיין זה לזה ועומד ומעיין בדבריהם עד שיתברר לו האמת ומיד יצוה לסופר להשיב ולכתוב, וכך היה מנהגם לעשות בכל יום ויום עד שמשיבין תשובת כל השאלות שבאו להם הישנה מקהלות ישראל ובתכלית החדש יקראו התשובות והשאלות במעמד כל החבורה כלה וחותם עליהם ראש ישיבה ואח"כ שולחין אותם לבעליהן ואז מחלק הממון עליהם⁴:

❖ הם ונשלם שלבֵּע בנלך ואעי ❖

¹ Ed. המקומות. ² Ed. בדבר. ³ Ed. אדם. ⁴ MS. אליהם.

וימה נוהגין עמהם כמו שנוהג ראש גלות במקומות שלו שיש לו בבבל כמו שכתבנו למעלה. וטבחי רשויות סורא נותנין לראש ישיבה שלהם * רביע זוז¹ השבוע. ופעמים שיהיה לישיבת ראש גלות צוק הזמן ושולחים כתבים לכל קהלות ישראל ומודיעים להם עניינם ולחצם וכל קהל וקהל שולחים להם מתנות כפי כחן וכפי השגת ידן וכמו כן מנהג ראש ישיבת פומבדיתא בכל רשויותיו. וכל השאלות שמשתלחין לאחד מראשי הישיבות בשמו אין לראש ישיבה האחר כלום בנדרים ונדרות הבאות עם השאלות ולאשר² נשתלחו השאלות בשמם הם יקחו נדרים ונדרות הבאות עמהם. ואם משתלחין סתם חולקים שתי הישיבות בשוה. וכך היה מנהגם בחלוק כל מה שמגיע עליהם מנדרים ונדרות בכל השנה הן מניחין הכל ביד אדם נאמן לצורך הוצאת התלמידים הבאים מכל המקומות שהם יושבים ומתקבצים ובאין מכל המקומות בחדש כלה שהוא חדש אלול בימי הקיץ ואדר בימי החורף וכל א' וא' מן התלמידים במקומו גורם ומעיין כל אותם ה' חדשים המסכתא שאמר להם ראש ישיבה בצאתם מעמו ובאדר אומר להם מסכתא פלונית נגרום³ באלול. וכמו כן באלול אומר להם מסכתא פלונית נגרום באדר ובאין כולן ויושבין לפני ראש הישיבות באדר ובאלול וראש הישיבה עומד עליהם על גרסתם ובודק אותם:

וזה סדר ישיבתם. ראש ישיבה * עומד בראש⁴ ולפניו עשרה אנשים והיא נקראת דרא קמא ופניהם אל פני ראש ישיבה. והעשרה שיושבין לפניו ז' מהן ראשי כלות וז' חברים. ולמה נקרא שמם ראשי כלות שכל א' מהם ממונה על עשרה מן הסנהדרין והם הנקראין אלופים. וכך היה מנהגם אם נפטר א' מראשי כלות ויש לו בן הממלא את מקומו יורש מקום אביו ויושב בו ואפילו היה קטן בשנים. וכך⁵ מן החברים כשיפטר א' מהם אם היה בנו ממלא את מקומו ויושב בו ואין אחד מהם דולג על מפתן חבירו ואם אינו ממלא מקום אבותיו והוא ראוי לישב באחת מישבעה דרי ישב בה. ואם אינו ראוי לישב עמהם ויושב עם בני רב ועם שאר התלמידים שהם כד' מאות איש והשבעים⁶ סנהדרין שהם ז' שורות שורה ראשונה יושבת כמו שזכרנו ואחריהם עשרה עד ז' שורות ופני כלם אל פני ראש ישיבה וכל התלמידים ויושבין אחריהם ואין אחד מהם מכיר את מקומו אבל הן שורות כל א' וא' מכיר את מקומו ואין אחד מהם [יושב] במקום חבירו. ואם יהיה א' מהם מן הן שורות גדול בחכמה מן האחר אין מושיבין אותו במקומו מפני שלא ירשה מאביו אבל מוסיפין לתת לו יותר מחוקו מפני חכמתו. וכשירצה ראש ישיבה לנסותם בגירסתן יועדו עליו כלם בד' שבתות של⁷ חדש אדר והוא יושב והשורה הראשונה גורסין לפניו ושאר השורות שומעין ושותקין. וכשמגיעין למקום הצריך להם לדבר ידברו בו בינם לבין עצמם וראש ישיבה

ובן. Ed. ⁵ יושב. Ed. ⁴ נפרש. Ed. ³ וכאשר. Ed. ² רביע זוזב. MS. ¹
⁶ Ed. והם. ⁷ Ed. כל.

מאלה הדברים שכתבנו אלא על פיו, וכל מי * שהוא עושה שטר¹ בסתר מנדה אותו וקונם אותו שיתן שבר השטר ומלקהו ואם היה עני [שלא יוכל] לתת הדבר הקצוב נוטל ממנו הסופר כפי השגת ידו ברשות הדיין, ויש לדיין על הטבחים זוז בכל שבוע ושבע וגם לראש גלות יבא אליו מרשות מדינת פרס בכל שנה עשרים זהובים על זה המנהג, ויש לו מקום אחר הנקרא חלואן בינו ובין בבל מהלך ה' ימים ומקבל ממנו קץ זהובים בשנה על החוק הנזכר. וגם יש לו מקום אחר הנקרא קצר והוא ארץ מולדתו ויוצא לו ממנו ל' זהובים בשנה, ויש לו בבבל מקום ששם ביתו והוא ברשותו ויש לו שם על כל א' וא' מיישראל שני זוזים בפסח ובסוכות ואינו נוטל מן העניים כלום כי העשירים מקילין מעליהם והטבחים נותנין לו רביע זהוב בכל שנה, וכללו של דבר שמגיע אליו בכל שנה ושנה מכל אלו המקומות ח' ש' זהובים, ואם רצה כותב למקומות * רחוקות שישמכוהו² (ויכבדוהו) כותב להם ועושיין לו בקשתו, ואם יצא בנו של ראש גלות לכל מקום שירצה נושאין לו פנים ומכבדין אותו ונותנין לו מנחה ואינם נמנעים בזה הדבר אבל עושין עמו כל א' וא' לפי כבודו ולפי גדולתו, ואם לא ישאו לו פנים ולא יכבדוהו במתנותיהם שולח אביו פתיחות וחרמות, ואמר [זה] ר' נתן שראה את בנו של רוד בן זכאי שיצא³ למדינת פרס שהוא מרשות אביו ולא כבדוהו ולא נשאו פניו⁴ ושלח והודיע את אביו ואביו הוציא עליהם פתיחות וחרמות והודיע למשנה והמשנה הודיע למלך, וכתב המלך למלך⁵ פרס לסמוך ידו ולעזרו עליהם, ובששמע מלך פרס והגיע כתב מלך בבל לידו שלח ידו בהם ונטל מהן ממון הרבה מפרס⁶ שהוא רשות אביו ומכל פרוורא⁷ והגיע וחזר לבבל ולא היה א' מראשי הישיבות מי שיערער עליו בדבר זה, וכשימות ראש גלות כל הרשויות שלו ינתנו לראש ישיבת סורא, וסופר ראש גלות נוטל שכרו מראש גלות, ואין לראש גלות בגדרים ונדבות שמשגרין קהלות ישראל אל הישיבות כלום כי אינם משגרים אותם אלא עם שאלותיהם ובשאלות אין לראש גלות עסק בהם, וכמו כן מנהג [ראשי] ישיבות כשיתמנה אחד מהם כן מנהגם לעשות לו כדרך שעושין לראש גלות כשממנין אותו חוץ מכת שאין מורדין אותה אליו אלא הוא עולה אליה כדרך כל אדם, וכך היו נוהגין ראשי [ישי] ישיבות בכל מקומות רשויותיהן⁸ שמוציא אליו הדיין שלהם כמו שכתבנו שמוציא דיין ראש גלות מרשויותיו, ואלו הרשויות שיש להם לראש ישיבת סורא [מקום] הנקרא וסאט ויוצא אליו ממנו ומפרווריה [קץ זהובים השנה, ומבצרה ומפרווריה] ש' זהובים השנה והוא הנקרא כלח, ועוד לו מקום הנקרא נמוס בינו ובין אופיר מהלך ב' ימים וכן אופיר עצמה ברשות סורא, כללו של דבר מה שיוצא לסורא ברשויות שלו בכל שנה אלף וח' זהובים השנה לבד הגדרים והנדבות, ויש להם בבבל רשויות צפונה דרומה מזרחה

1 Ed. שכותב בשטר. 2 Ed. רחוקים ששמכוהו. 3 Ed. שיוצא. 4 MS. לו פנים. 5 Ed. את מלך. 6 Ed. מפיוס. 7 MS. פרווריה. 8 MS. מושבותיהם.

ומסבירין פניו. וכן עושה כל אחד מישראל שיעבר עליו עד שיתקבצו עליו כמו ז או ס עד המקום אשר הוא בא שם וכשהוא חוזר אל ביתו עושין לו כזה המנהג. ולעולם אינו יוצא עד שהולכין אחריו כל סיעתו ודומה בהליכתו כאחד שרי המלך. וכשהוא רוצה ליכנס לפני המלך לבקש ממנו דבר או לראות פניו מבקש משרי המלך ועבדיו הנכנסין אליו תמיד לדבר אל המלך שיתן לו רשות ליכנס אליו ונותן לו רשות [ומצוה] על השוערים להכניסו. וכשהוא נכנס רצין לפניו כל עבדי המלך והוא כבר הכין בחיקו זהובים וזוים שיתן לאותם העבדים הרצים לפניו עד שלא יכנס והוא מכניס ידו לחיקו ונותן לכל א וא מה שיזמין לו הקב"ה. והם מכבדין אותו ואוחזין בידו עד שהוא בא ועומד לפני המלך ומשתחוה לו והוא רומז עליו שהיה עומד על רגלו אחד וסומכו בשני עד שרומז המלך לאחד מן העומדים¹ עליו ולוקחו בידו ומושיב אותו במקום שרמו לו המלך (במקום) שיושיבו בו ואח"כ מדבר עם המלך. והמלך שואל אותו על שלומו ועל דבריו ועל מה נכנס אליו והוא מבקש רשות ממנו שידבר בפניו והוא מרשה אותו ואז מתחיל בהלולים וברכות המוכנים לו מקודם לכן ומסדר לפניו מנהגות אבותיו (ואבות אבותיו) [על בני דורם] ומפייסו בדברים ערבים עד שעושה בקשתו ונותן לו שאלתו וכותב לו כל חפציו שיבקש ממנו ויוצא משם ונפטר ממנו בשמחה ושלום:

ואלה החקים אשר היו לראש גלות ולקחתם² בכל שנה ושנה ממקום אחד הנקרא נהרואן וכל פרוורה³ והוא רחוק מבבל כמו חצי יום במזרחת ומוציא אליהם דין ברשותו וברשות ראשי ישיבות וכותב לו אליהם כי לקח רשות מהם ומוציא אליו מן המקום ההוא ויכנס לו משם כמו *ס או ע⁴ זהובים. וכשהוא מגיע לשם בורר לו שנים מחשובי המקום⁵ להמנות עמו על כל פסקי דינין שעושה. ואם היה אותו דין הממונה ישר בדרכיו ונקי⁶ בדיניו כתבו ראשי המקום וחשובים אל ראש גלות ומשבחין אותו בעיניו. ואם שמו חז שיהיה בו דבר רע או ימצאו בו שום דופי כותבין אל ראש גלות ואל ראשי הישיבות פלוני כמה מקולקלים מעשיו וכמה מכוערים⁷ דרכיו והן מסירין אותו וממנין אחר תחתיו. וזה החוק שהדיין נוטל מאנשי המקום מכל אחד שהוא מבן עשרים שנה ומעלה שני זוים בשנה זון בפסח וזון בסוכות. ומכתובה⁸ ונט ושמר חוב ושמר מתנה ושמר מכירה יש לתת לבעלים ד זוי ושלש במשקל (ישמעאל) והסופר אין לו אלא הקבלות שפוסק הדיין לתת לו בשנה⁹ והכל לדיין וכ היה המנהג לתת כל זה לדיין בין שהיה שם בין *שהלך למקום¹⁰ אחר. והדיין יש לו שני בני אדם שמעיינין וחוקרין ומשקיפין על כל רשותו שלא יהא אדם עושה

שבעים או שמונים MS. פרוורה MS. לקחתם Ed. העבדים Ed.

Ed. וכל כתובה MS. מקולקלים Ed. ובקי Ed. הקהל MS. השנה MS. שהיה במקום MS.

וראש ישיבת סורא יושב לימינו וראש ישיבת פומבדיתא יושב לשמאלו. ובינם לבין ראש גלות מקום פנוי ועל מקומו פרשו עליו (בגד נאה) על ראשו ממעל למגדל אחוז בחבלי בון וארזמן וחזן הכנסת מכנים ראשו בסדינו בפני המגדל ומברך אותו בברכות מתוקנות שהתקינו לו מאתמול שלשום בקול נמוך כדי שלא ישמעו אותו אלא היושבים סביבות המגדל והבחורים שהם תחתיו. ובשעה שהוא מברך אותו ענין אחריו הבחורים בקול רם אמן וכל העם שותקים עד שהוא גומר ברכותיו. ופותח ראש גלות ודורש בענין הפרשה של אותו היום או יתן רשות לראש ישיבת סורא לפתוח ולדרוש וראש ישיבת סורא נותן רשות לראש ישיבת פומבדיתא והם נוהגים כבוד זה לזה עד שפותח ראש ישיבת סורא והתורגמן עומד עליו ומשמיע דבריו לעם. וכשדורש דורש באימה וסותם את עיניו ומתעטף בטליתו עד שהוא מכסה פדחתו. ולא יהיה בקהל בשעה שהוא דורש שפוצה פה ומצפנף ומדבר דבר. וכשירגיש באדם שמדבר פותח את עיניו ונופל על הקהל אימה ורעדה. וכשהוא גומר מתחיל בבעיא ואומר ברם צריך את למילף ועומד זקן א' חכם [ונכון] ורגיל ומשיב בענין ויושב ועומד החזן ואומר קדיש. וכשמגיע בחייכון וביומיון ואומר בחיי נשיאנו ראש גלות ובחייכון ובחיי דכל בית ישראל. וכשגומר הקדיש מברך ראש גלות ואח' מברך ראשי ישיבות. וכשהוא גומר את הברכה עומד ואומר מדינה פלוני וכל בנותיה כך וכך יבא מהן וזכר כל המדינות¹ שהן משלחות לישיבה ומברך אותם ואח' מברך האנשים שבהם שמתעסקים בנדבה עד שתגיע לישיבות. ואח' מוציא ס'ת וקורא כהן ואחריו לוי וחזן הכנסת מוריד ס'ת לראש גלות וכל העם עומדין והוא מקבל ס'ת בידיו ועומד וקורא בה וראשי הישיבות עומדין עמו וראש ישיבת סורא מתרגם עליו ומחזיר ס'ת לחזן ומחזירה לתיבה. וכשהוא מגיע לתיבה יושב הוא במקומו ואז ישובו כל אדם במקומם. ואחריו קורין ראשי כלות ואחריהם תלמידי ראשי ישיבות אבל ראשי הישיבות עצמן אינם קורין בס'ת באותו היום מפני שקדמן אחר. וכשמפטיר המפטיר עומד אדם גדול ועשיר ומתרגם עליו ויהיה לו שבה וכבוד בדבר זה. וכשמשלים יוסיף לברך ראש גלות בס'ת וכל שלוהי צבור שהן רגילין ובקיאין בתפלה עומדין סביבות התיבה ואומרים אמן. ומברך אחר כך ראשי ישיבות שניהם ומחזיר ס'ת למקומה ומתפללין תפלת מוסף ויוצאין. וכשיוצא ראש גלות כל העם יוצאין לפניו ולאחריו ואומרים לפניו דברי שירות ותושבחות עד שהוא מגיע לביתו אבל ראשי ישיבות אינם הולכין עמו עד ביתו וכל התלמידים שהולכים עמו ומלוין אותו עד ביתו אינו מגיע אחד מהם שיעצא מביתו עד ז' ימים. ומאותו העת ואילך איננו יוצא מפתח ביתו והעם מתקבצין ומתפללין עמו תמיד בין בחול בין בשבת בין בימים טובים. ואם רוצה לצאת ולעשות צרכיו רוכב [ב]מרכבת המשנה כמרכבת שרי המלך [ב]בגדים נאים והולכים אחריו עד טו' אנשים ועברו יהיה רין אחריו וכשעובר על א' מישאל רצים אליו ומחזיקים בידיו

¹ Ed. הישיבות.

שהיה מבני הימון שהיה בנציבין ולא הספיקו למנותו עד שארע לו¹ דבר שנתקוטט עם גוי א' בשוק והעידו עליו שקלל את הפסול ונהרג. ואחר פטירתו של רב סעדיה נהג רב יוסף בן יעקב ישיבתו בסורא. ולאחר פטירת כהן צדק ראש ישיבת פומבדיתא נהג אחריו צמח בר כפנאי ישיבתו י"ג חדשים ונפטר. ומלך אחריו כלב בן יוסף הנק' כלב בן שרגאדו²:

ומה שאמר עוד ר' נתן הכהן על דברי ראש גלות היאך יתמנה והיאך יכרתו לו כל העם ברית בשעה שיתמנה כך הוא הדבר אם הסכימו[ה] דעת הקהל למנותו מתקבצין שני ראשי הישיבות עם בני ישיבתן עם כל ראשי הקהל והזקנים בבית אדם גדול שבבבל מגדולי הדור כגון נטירא וכיוצא בו. וזה שמתקבצים בביתו מתכבד בדבר ויש לו שבח גדול בו וכבודו מתעצם בהקבין הגדולים והזקנים בביתו. ומתקבצין בבית הכנסת ביום החמישי ומברכין אותו ונותנין יד עליו³ ותוקעין בשופר להשמיע את כל העם מקטן ועד גדול. וכששומעין הדבר כל אחד ואחד [מהקהל] משגר לו מנחה כפי כחו והשגת ידו וכל ראשי הקהל ועשיריהם שולחים לו בגדים נאים ותכשיטים יפים וכלי כסף וכלי זהב כל איש ואיש כמתנת ידו. והוא טורח בסעודה ביום הה' וביום ה' בכל מיני מאכל ומיני משתה ומיני מגדים כגון מיני מתיקה. וכשמשכים ללכת יום שבת בבה' רבים מגדולי הקהל מתקבצין עמו ללכת בבה'. וכבר הכינו לו בבה' מבעוד יום מגדל עץ ארכו ז' אמות ורחבו ז' ופורסין עליו בגדים נאים מן המשי ומן התכלת ומן הארגמן ומתולעת⁴ השני עד שיתכסה כלו ולא יראה ממנו כלום. ונכנסים תחתיו (בחורים שנבחרו מנשיאי הקהל ומגדוליהם) בחורים וותיקים בעלי קול בעלי נעימה וקולם ערב ובקיאין [בתפלה] ובכל עניינה. וראש גלות *עצמו יהיה⁵ מכוסה במקום עם ראשי הישיבות והבחורים עומדים תחת המגדל ולא ישב עליו אדם וחזן הכנסת מתחיל בברוך שאמר והבחורים עונין [אחריו] על כל דבר ודבר מברוך שאמר ברוך הוא. וכשהוא אומר מזמור של יום השבת עונין אחריו טוב להודות ליי. וקורין כל העם כאחד פסוקי דמורה עד שגומרין אותן ועומד החזן ופותח בנשמת כל חי והבחורין עונין אחריו תברך את שמך. הוא אומר דבר והבחורים עונין אחריו עד שמגיעין לקדושה ואומר אותה הקהל בקול נמוך והבחורים בקול רם ומיד שותקין הבחורים והחזן לברו משלים עד גאל ישראל ועומדין כל העם בתפלה. וכשעובר לפני התיבה ומגיע לקדושה עונין הבחורים אחריו האל הקדוש בקול רם ומשלים התפלה ויושבין כל הקהל. וכשיושבין כל הקהל יצא ראש גלות מהמקום שהיה מכוסה בו. וכשרואים אותו כל העם עומדים על רגליהם עד שישב על המגדל שעשו לו ויצא ראש ישיבת סורא אחריו וישב על המגדל לאחר שיתן לו כריעה כפוף ויחזיר לו. ואחר כך יצא ראש ישיבת פומבדיתא ויתן לו גם הוא כריעה וישב לשמאלו. ובכל זה כל העם עומדים על רגליהם עד שיתקנו שלשתם ישיבתם ויושם ראש גלות באמצע

¹ MS. אליו.² Ed. שרגאדו; MS. שרגאדו.³ MS. אליו.⁴ Ed.גם הוא יהיה גם הוא. ⁵ MS. ובתולעת.

ולא משפט [וכל שהוא מרשות ראשי ישיבות אין לראש גלות עליו לא דין ולא משפט] ולא ¹ לערער על אחד מהם על חברו בשום דבר שיהיה מרשותו. ואם היה גר בארץ ובא מארץ נכריה ואינו לא מרשות זה ולא מרשות זה ילך למקום שירצה. ומפני שהאיש (הזה) המוכה אינו מרשות [ראש] גלות קנאו הקהל למאורעו ונתקבצו כלם על בשר בן אהרן שהוא חותן כלב בן שרנאדו ² שהיה ³ אדם גדול בבבל והיה מחשובי מקומו וספרו להיכן הגיעה מחלקתם של ישראל וכמה קשה מ[א]ורעם. אמרו לו קום כי עליך הדבר ואנחנו עמך ואולי נוכל להסיר המחלוקת שאינה תלויה אלא בחתנך כלב בן שרנאדו ⁴. והלך אצל גדולי הדור וקבצם לתוך ביתו. והיה עמהם ראש גלות ודבר אליו בפניהם מה המעשה הזה אשר עשית ועד מתי אתה מחזק במחלוקת ולא תשמור עצמך מן העונש. ירא את אלהיך והסיר עצמך מן המחלוקת כי אתה ידעת כמה גדול כח המחלוקת. ועתה ראה איך תתקן דרכיך עם רב סעדיה ותשלם עמו ותניח מה שבלבך עליו. השיב ראש גלות לדבריו וענהו לשלום שיעשה כדבריו. ועמד והלך אצל רב סעדיה והביאו לביתו הוא וסיעתו הנלוים עמו ודבר אליו כל אותן הדברים שדבר אל ראש גלות וענהו גם הוא לשלום. והיה ראש גלות בבית אחר הוא וכל הנלוים עמו וכל אנשיו ורבנו סעדיה הוא וסיעתו וכל אנשיו בבית א' כנגדו ושניהם היו בחצרו של בשר זה שחלך ביניהם בדברי שלום. ועמדו אנשים מראשי הקהל ונחלקו לשני חלקים חלק א' תמכו בידיו של ראש גלות והחלק השני תמכו * ביד רב ⁵ סעדיה והלכו אלו מכאן ואלו מכאן עד שפגעו זה בזה ונשקו זה את זה וחבקו ⁶ זה את זה והיה זה הדבר ביום תענית אסתר. וכשנשלם [ם] דבר זה ביניהם שמה בשר על הדבר כשנשלמו על ידו. והשיב אותם ואת כל העומדים שם עמהם שילינו (שם) אצלו (אותה) הלילה ושיקראו המגלה בביתו. ולא רצו לא ראש גלות ולא רב סעדיה אבל אמר ראש גלות [אן] יסעד אצלי רב סעדיה או * אסעד אצלו ⁷. הטילו גורלות ביניהם ונפל הגורל על ראש גלות שילך רב סעדיה אצלו וכן עשה. הלך אצלו וסעד עמו סעודת פורים וישב עמו ב' ימים וביום ה' ⁸ יצא בשמחה ובטוב לבב. וכשנעשת הפשרה ביניהם אותו רב יוסף בן יעקב שהחזיר ראש גלות ועשה אותו ראש ישיבה במקום רב סעדיה כל אותן השנים שהיתה המחלוקת ביניהם עכשיו שבטל המחלוקת ישב לו אותו רב יוסף ראש ישיבה בביתו ואעפ"כ החוק שהיה לוקח כשהיה ראש הישיבה לא מנעוהו ממנו אלא היו שולחין * אותו לביתו. ונפטר ⁹ ראש גלות ובקשו להנחין בנו במקומו ולא עמד * אחריו של אביו אלא ¹⁰ ז' חדשים בלבד ונפטר גם הוא. והיה לו בן קטן כמו בן י"ב שנים ואספו אליו רב סעדיה ונתן אותו בבית הספר עד שנפטר רב סעדיה. ולא נמצא באותן הימים מי שהיה ראוי להיות ראש גלות אלא איש א'

¹ MS. ואין. ² Ed. שרנאדו; MS. שרנאדו. ³ Ed. שהוא. ⁴ Ed. שרנאדו; ⁵ Ed. יסעד אצלו. ⁶ Ed. וחברו. ⁷ Ed. בידו של רב. ⁸ MS. השני. ⁹ MS. לו בביתו נפטר. ¹⁰ MS. אלא אחרי אביו.

והגיע לראש גלות בחלקו ז מאות וזהובים מן המעשר שנתנו לו וכתב להם מכתבות וחתם עליהם וצוה להם שילכו לראשי ישיבות לקיימם, וכשהגיעו הכתבים אל רב סעדיה עמד עליהם וראה בהם דברים שלא ישרו בעיניו ואף בכל זה אמר להם בסבר פנים יפות לכו אצל כהן צדק ראש ישיבת פומבדיתא [ויקיים כתב זה ואני אקיים אחריו, וכל זה אמר מפני שבקש להטמין הדבר הכעור שראה באותם הרברים ושלא רצה לגלותו, עשו כאשר צום והלכו אצל כהן צדק ר' פומבדיתא] וחתם בהם, ולאחר שחתם בהם כהן צדק חזרו אצל רב סעדיה שיחתום בהם ויקיים אותם, אמר להם רב סעדיה למה תבקשו כתב ידי הנה בידכם חתימות ראש גלות וחתימת כהן צדק ראש ישיבת פומבדיתא אינכם צריכין לחתימות ידי, אם לו למה אינך חותם, אמר להם איני יודע ונמנע מלגלות להם הדבר עד שהשביעוהו כמה פעמים שיאמר להם מה ראה בשטרותם ולא יכול לעבור על השבועה ולכחד מהם, והודיעם מה שראה בשטרות ומאי זה טעם נפסדו, חזרו אצל ראש גלות והודיעוהו, שלח¹ אליו ראש גלות יהודה בנו ואמ' לו לך ואמור לו בשמי שיקיים את השטרות, והלך יהודה בנו של ראש גלות ואמר לרב סעדיה בשם אביו שיחתום את השטרות, אם לו חוזר אצל אביו ואמור כי *כתוב בתורה² לא תכירו פנים במשפט, חזר אליו פעם שנייה ואמ' לו אמור לו חתום את השטרות ואל תהי שוטה, חזר³ הנער ואמ' לרב סעדיה בסבר פנים יפות ולא אמר לו דברי אביו אבל אמר לו בבקשה ובפיוסין שיחתום את השטרות כדי שלא תפול מחלוקת [בינו לבין אביו, ומאן ושלח אליו פעמים רבות ולא רצה הבן לגלות לר' סעדיה] כל מה שאמ' לו אביו אבל מפייס ממנו פיוסין גדולים שיחתום הכתבים כדי שלא תהא מחלוקת בינו ובין אביו בדבר זה, כיון שהטריחו אביו בהל[ך] כה ובחזרה חרה אפו והרים ידו ברב סעדיה ואמר לו אם לא תחתום השטרות כמו שאמר לך אבי אז אשלח ידי בך, הדבר יצא מפי הנער ואנשי רב סעדיה גררוהו והוציאוהו חוץ לפתח ונעלו השער בפניו, כיון שהגיע אצל אביו וראה עיניו זולגים דמעות שאל אותו על מאורעו וספר לו כל המעשה, כיון ששמע אביו כך החרים ברב סעדיה והנהיג רב יוסף בר יעקב שיהיה ראש ישיבת סורא במקומו, וגם רב סעדיה כששמע הדבר החרים גם הוא בראש גלות ושלח אל⁴ חסן אחי דוד בן זכאי דהוא יאשיהו להיותו [ראש גלות] במקום בן⁵ דוד בן זכאי אחיו, ונהג ז' שנים ומת ונתחוק[ה] המחלוקת ביניהם עד ז' שנים עד שאירע דין בין שני אנשים שנתעצמו בדין, הא ברר לו רב סעדיה ואחד ברר לו ראש גלות, שלח ראש גלות אל האיש אשר ברר רב סעדיה *וברח מעליו⁶ והכוהו [ו]פצעוהו⁷, הלך האיש המוכה קרוע בגדים וילך הלך חזק אל⁸ כל הקהל והגיד להם מאורעו, והיה הדבר קשה עליהם עד מאד כי היה מנהגם שכל איש שהוא⁹ מרשות ראש גלות אין לראשי ישיבות עליו לא דין

¹ Ed. חזר. ² MS. אמרה תורה. ³ Ed. חזר. ⁴ Ed. את. ⁵ So all.

⁶ MS. לפניו. ⁷ MS. also פצעוהו. ⁸ Ed. על. ⁹ MS. הוא.

ולבני ישיבתו וכל אשר היו עמו להקהל ולעמוד על נפשם ולצאת לקראת ראש גלות. יצאו לקראתו אל המקום הנקצ צרצר מהלך חצי יום מבבל. כיון שהגיע אצל ראש גלות והנה גם הוא בא במחנה כבד מאוד ועמו כל תלמידיו וכל הנלויים אחריו וחזרו אחריו¹ וכבר הכינו לו חצר בכפר ידוע בארץ עתיקה להיות בה. וכשהגיעו לשער מדינת בבל היו אומרים שירים ערבים ופזמונים נאים עד שבאו² אל החצר אשר הכינו לו. ונכנס ושכן בבבל והוא וכל אנשיו ונשיו וכל נפשות ביתו. ואחר [כך אחר חמש] השנים מת ראש ישיבת סורא ומלך אחריו מר האי בר קיומי והוא היה ראש דורו באותו זמן והנה ישיבת סורא כ שנה ומת. וכהן צדק ראש ישיבת פומבדיתא עורנו חי. וכשמת ראש ישיבת סורא נשארה ישיבת סורא גלמודה. והיה ראש גלות מתיעין מי ינהיג בה ונמלך לבו על רבינו סעדיה פיומי ועל צמח בן שהין³ כי הוא היה בר אבהן ובר אוריין ושגר ראש גלות אל נסי * נהר ואני⁴ להיות ראש ישיבתן ואמר לו לא יתכן כי ראש ישיבה נקרא נהורא דעלמא והו חשוכא דעלמא. אמר לו מה תראה בדבר זה. אמר לו כל אשר חפצת עשה. הודיעו ראש גלות מה שבלבו לעשות וכי נפלה עצתו או על רבינו סעדיה או על צמח בן שהין⁵ השיבו נסי שינהיג צמח בן שהין⁶ ולא רב סעדיה אעפ שהו אדם גדול ומופלג בחכמה אינו מתירא מאדם בעולם⁷ ואינו מסביר פנים לשום אדם בעולם מפני רוב חכמתו ורוח בפיו ואריכות לשונו ויראת חטאו. אמר לו ראש גלות כבר נפלה עצתי והסכמתי⁸ על רבינו סעדיה פיומי. השיבו נסי עשה מה שאתה חפץ כי בתחלה הראשון שישמע לדבריו. וישב לפניו אני הוא ואני אהיה ראש הרוצים בו. הנהיג[ו]הו אותה שעה בפני כהן צדק ובפני תלמידיו ישיבת פומבדיתא ומינוהו להיות ראש ישיבת סורא. ולא היה ימים מועטים עד שנפלה קטטה בין ראש גלות ובין רב סעדיה ונחלקה (מלכות) בבל לשנים. וכל עשירי בבל ותלמידיו הישיבות וחשובי המקום היו עם רב סעדיה לעזור אותו בכח ממונם ובהסברת פנים אצל המלך ושריו ויועציו. והיה בבבל אדם חשוב אחד ושמו כלב בן שרגאדו⁹ עוזר לראש גלות והיה בעל ממון ונתן [מ]ממונו ס אלף וזו כדי להסיר את רב סעדיה ממקומו. ולא היה יכול מפני שהיו עם רב סעדיה בני נטירה וכל עשירי בבל. ונתקנא כלב זה ברב סעדיה מפני שהיה כלב זה בעל לשון ואדם גדול בחכמה וכל שאלות שישאל היה משיב עליהם טעם א ושנים. אבל רב סעדיה מוסיף עליו עשר ידות. והיה מתקנא בו בדבר זה ועקר¹⁰ מחלוקת רב סעדיה וראש גלות היה על עסקי חצרות שהיו לאנשים שהיו מתחת ראש גלות וממון הרבה שנפל להם בירושה¹¹ ובקשו חלוקתם. ונפלה ביניהם קטטה עליו עד שנתנדבו לתת מעשר מכל מה שנפל להם בירושה [לראש גלות] להסיר * התלונות מעליהם¹² ולהוציא לאור משפטם.

1 MS. אליו. 2 MS. בואו. 3 MS. שהין. 4 Ed. one word. 5 Ed. שהיין.

6 Ed. מעולם. 7 MS. והסכימה. 8 Ed. שראגדו; MS. שארדו. 9 Ed. adds רב.

10 Ed. בירושתם. 11 So MS.; ed. התנאות.

המלך לשם בו היה מטייל. והיה בו בית אחד גבוה כשיעור שתי קומות והיו בו שתי צורות אחד של מלך ואחד של פילגשו ובתחתיתו דמות סוס חלול ויצאו מים מן ההר ויכנסו בו ויצאו מפיו. והיה המלך בכל יום ויום יוצא לאותו מקום לטייל בו והיה עוקבא מבין אותה שעה שהיה המלך שם ועומד לפניו ומברך אותו בדברים ערבים ובשירי נאים. וכך היה עושה (לו) בכל יום ויום עד מלאת לו שנה. וסופר המלך כותב שיריו ודבריו בכל יום ויום וראה שמה שאמר היום אינו אומר למחר פעם אחרת. וכן עשה כל השנה [כולה] מראשה ועד סופה. לאחר מלאת השנה הגיד הסופר למלך שלא היה עוקבא שונה הדבר מראש השנה ועד סופה בקש ממנו המלך שיתן סימן לדבריו כי לא האמין בדבר. הביא לו פנקס ושירי עוקבא כתובין בו ואין בהן דבר שנוי ומשולש. צוה המלך שיכנס עוקבא אצלו. וכשנכנס אמר לו המלך שאל מה אתן לך. ושאל ממנו השבתו על כנו. כתב לו המלך מכתב כשאלתו. וכיון ששב היה קשה הדבר על נטירא ועל יוסף בן פנחס ועל הנלויים עמהם. והיו מדברים עליו אל המלך עד שצוה המלך שיצא [מכל מלכותו] והגלה אותו פעם שניה. וכתבו עליו מכתב *מאת המלך¹ שלא יכנס בכל מלכות בבל לעולם ואם יכנס יחרם כל רכושו. ולא נשא אותו ארץ מכל ארצות מנחה ויצא אל המערב ונשארה השררה כמו ד או ה שנים בלא ראש עד שהיה קשה הדבר מאד על ישראל. ודברו על דוד בן זכאי שהוא (בן) דודו של עוקבא נשיא *שעבר שיעשו² אותו ראש גלות. והיה כהן צדק שהוא ראש ישיבת פומבדיתא קשה עליו הדבר שלא רצה בשררות דוד בן זכאי לפי שהיה קרובו של עוקבא ראש גלות שעבר אבל ראש ישיבת סורא הנהיג אותו על עצמו וכתב לכל אנשי ישיבתו לתלמידים ולתנאים שבה שיברכוהו ויכתבו לו על נפשם וינהיגו אותו ראש [גלות] עליהם. ועשו כאשר צום והלכו כלם לקראתו עד שהגיעו למקום אחד הנקרא קצר בדרום בבל בינו ובין סורא³ מילין והוא מקום דוד בן זכאי והיא ארץ מולדתו וברכוהו והנהיגו אותו ראש [גלות] עליהם. ועכ"ז היה ממאן כהן צדק ראש ישיבת פומבדיתא ואינו רוצה בדבר עד ז שנים. והיה שם אדם א' מאור עינים נודע בנסים⁴ ראש כלה נהרואני והיה נכנס ביניהם בדרך שלום אולי יוכל⁵ להנהיג אותו על ישיבת פומבדיתא שיתרצה בו כהן צדק ראש הישיבה. עד שהלך לילה א' והיה פותח כל מנעולי בבל בשם פתח אותו הלילה ד' מנעולים. עד שהגיע אליו ועמד על ראשו ומצא אותו גורס בחצי הלילה. כיון שראהו כהן צדק חרד לקראתו ושאל לו על עסקי ביאתו (ואמר לו) חי נפשך אדוני לא הגעתי אצלך עד שפתחתי ד' מנעולים. אמר לו ומה רצונך עכשו. אמר לו (בקשתי) שת(ת)ברך ראש גלות ותנהיגהו על עצמך. השיבו שיעשה בדבריו. יצא משם נסים⁷ אל ראש גלות והודיע[ו] וקבע לו זמן ביום אשר יבא בו וחזר אצל כהן (מורה) צדק והודיעו הזמן. אז צוה כהן צדק לכל תלמידיו

אובל. MS. ⁵ בנס. MS. ⁴ Ed. f. ³ שעשו. MS. ² מעם הארץ. ¹

Ed. ⁶ יד. ⁷ נסי. Ed.

ולא גרעו ממנו אֶעפֹכ היו ראשי הישיבות והן הגאונים יושבין ודורשין והיתה הוראה יוצאת מהן לכל ישראל וכך היו נוהגין בישיבתן עד היום הזה:

ואלו המעלות שנתעלה בהם ישיבת סורא על ישיבת פומבדיתא. א' שלא יהיה גאון מפומבדיתא אלא מסורא על פי ראש הישיבה שלה. ועוד אם יתקבצו ראשי הישיבות שתיקה עם¹ ראש גלות בארץ עתיקה בבבל בשבת שרגילין להתקבץ אליו ראש ישיבת סורא ותלמידיו קורין עם² ראש גלות [ב] ספר התורה מפני גדולתו וראש ישיבת פומבדיתא [ותלמידיו קורין ומתרגמין עליו. ועוד אם ישב ראש גלות על הספסל שעושים לו ראש ישיבת סורא לימיו וראש ישיבת פומבדיתא] לשמאלו. ועוד אם יסבו³ בסעודת מצוה אצל א' מראשי גלות [או מראשי כלות] ראש ישיבת סורא בוצע תחלה והוא מברך ברכת המזון. ובין⁴ בכניסה ובין⁵ ביציאה ראש ישיבת סורא קודם לראש ישיבת פומבדיתא ואפילו היה ראש ישיבת פומבדיתא זקן בן שמנים שנה וראש ישיבת סורא קטן בשנים ממנו השררה לעולם לראש ישיבת סורא. ועוד כשהיו משלחין אנרות זה לזה ראש ישיבת פומבדיתא כותב יתקרי הדין דיסקא קמי[ה] גאון ורבנן דסורא וריש ישיבת סורא [כותב] יתקרי הדין דיסקא קמי[ה] דרבנן דפומבדיתא ואינו כותב לו גאון. ועוד אם קורא ראש גלות בספר התורה ראש ישיבת סורא מתרגם עליו וראש ישיבת פומבדיתא יושב ודומם. ועוד כשימות ראש גלות כל הרשויות שלו ינתנו לראש סורא ואין בהן לראש ישיבת פומבדיתא חלק כלל. ובראשונה היתה [ראש] ישיבת סורא נוטלת שני חלקים וישיבת פומבדיתא חלק א' עד שמלך כהן צדק בפומבדיתא ורבו בני הישיבה ולא הספיק להם חלק הג' שהיה מנהגם לקחת ונפלה קטטה ביניהם על זה הדבר עד שנתקבצו ראשי הדור ועשו פשרה ביניהם ש[י]היו חולקים כל מה שיבא להם חלק כחלק בשוה וכך היו נוהגין עד היום הזה. ואשר אמר (ר') נתן הכהן בר יצחק הבבלי ממה שראה בבבל [במקצת וספרו במקצת] על ראש גלות עוקבא שהוא מורע דוד שבא לאפריקיא⁶ ונהג שררה בבבל שנים רבות שלא עמד על מספרם⁷. והיה ראש ישיבה בימיו מר רב כהן צדק ורב⁸ יוסף בפומבדיתא מ' שנה עד שנפלה קטטה ביניהם על רשות כרסאן מפני שבראשונה היו נוטלין רשות כרסאן מפומבדיתא וכל הנאה שתבא ממנה לפומבדיתא תגיע ובקש רב עוקבא זה להשיב הנאתה אליו ומנעו רב כהן⁹ צדק והיו לו לעוזרים יוסף בן פנחס וחתנו נטירא עם קצת פנות הדור עד שהוציאו עוקבא מבבל וגלה למקום הנקרא קרמיסין דרך ה' ימים במזרח בבל. ובעת ההיא היה עמרם בן שלמה ראש ישיבת סורא. וישב עוקבא בקרמיסין עד שיצא * מלך בבל * לטייל בקרמיסין מפני שיש בה מים נגות ופרדסים וכל כרכום שבבבל ממנה הוא בא וחזין ממנה כמו חצי מיל מקום הנקרא שפראן¹⁰ ויש בו בנין יפה וכשיבא

במספרם. Ed. ⁶ לאפרקה. MS. ⁴ וכן. MS. ³ ישובו. MS. ² על. Ed. ¹
 שפראן. MS. ⁹ המלך. MS. ⁸ מורה. Ed. adds ⁷ מר רב. ⁶

אבדימי בנו. ורב אבדימי הוליד את ר' יעקב ואת ר' פנחס. ור' יעקב הוליד את ר' חצוב. הרי מיהויבין מלך יהודה עד זה שלשה וארבעים ראשי גולה:

✽ זה סדר עולם זוטא ✽

C.

דורות העולם בקצור מאדם ועד דוד בן זכאי שעשה מחלוקת עם רבינו סעדיה זל והמעלות שנתעלתה ישיבת סורא על פומבדיתא:

אדם שת אנוש קינן מהללאל ירד חנוך מתושלח למך נח שם וארפכשד. שלח עבר פלג רעו שרוג נחור תרח אברהם יצחק ויעקב. יהודה פרץ חצרון רם עמינדב נחשון שלמון בעז עובד ישי. דוד שלמה רחבעם אביה אסא יהושפט יהורם אחזיה עתליה יהואש אמציה עוזיה יותם אחז יחזקיה מנשה אמן יאשיהו יהואחז יהויקים יהויכין. נחמיה משולם חנניה ברכיה חסדיה ישעיה עובדיה שכניה שמעיה חזקיה יוחנן שפט ענן נתן דצוציתא (הונא) נתן נחמיה עוקבא אבא בר הונא נתן מר זוטרא מרימר כהנא הונא מר זוטרא הונא מר כפנא^(י) בסתנאי חסדאי שלמה ריש גלותא דוד בן זכאי שעשה המחלוקת עם רבינו סעדיה [אלופינו] (פיומי) זכרו לברכה [ולטובה]:

אלה המעלות שנתעלתה בהם ישיבת סורא על [ישיבת] פומבדיתא. בתחלה בימי רב שהיה סוף תנאים ותחלת אמוראין לא היתה עדין ישיבה בבבל אלא הנשיאים שהיו שם לא היו קורין אותם אלא רישי סדרא כדאמר' מאן ריש סדרא בבבל אל אבא אריכא והוא רב. ולאחר שנפטר רב עשו ישיבה בבבל על דרך ארץ ישראל והיא ישיבת סורא. ומלך בה רב הונא מ' שנה והוא היה ראשון לכל מי שהיה ראש ישיבה בבבל. ואח' מלך אחריו רב חסדא ונמשכה מלכותו י' שנים. ובסוף ימיו של רב חסדא הלך רבה בר נחמני ועשה ישיבה בפומבדיתא. (ומאותו היום ואילך היתה ישיבה בפומבדיתא) והיתה ישיבת¹ גולה. ומלך [בה] רבה בר נחמני כ"ב שנה. ואחריו מלך רב יוסף ב' שנים ומחצה. (ואחריו אביי י' שנים.) ואחריו רבא על פומבדיתא ועל סורא בסיעתא דשמיא ובברכתא דברכיה רב יוסף כדנקטינן² דאל' יהא רעוא³ דתרום רישך אכולא ברכא ושני מלכותו י' שנים. ומלך אחריו רב פפא י' שנים. ואחריו רב אשי ס' שנה. ואחריו מלך רב טביומי בריה דהוא מר בר רב אשי. ומלך אחריו רבה יוסי שבימיו נסתם התלמוד. וכשנפטר רבנא יוסי נשארו שתי היישובות בלא גאון עד שהסכימה דעתם של רבנן סבוראי והם שהיו אחר חכמי התלמוד שהיו עושין ב' ישיבות כמו שהיו בימי רב הונא מפני שרבנן סבוראי אע"פ שלא הוסיפו על התלמוד

¹ MS. והא ישיבת של. ² Ed. כדנקטיה. ³ Ed. רעוא.

שלו. ונפטר מר הונא ועמד אחריו מר זוטרא אחיו רב (אחא) מודפתי חכם שלו. ונפטר מר זוטרא ועמד אחריו כהנא בנו ורבינא חכם שלו. ונפטר רב כהנא ועמד אחריו רב הונא אחי אביו בן רב כהנא ורב מארי ורב חנניא¹ רבה חכמים שלו ואשתו של רב הונא ריש גלותא היתה בתו של מר רב חנינא² ראש ישיבה ורב חנינא היה חכם³ גדול והלך דיינא של ראש גולה למקום רב חנינא ולא הניחו שם לשפוט ושלח בעבורו ראש גולה ונעשו⁴ לו רעות גדולות ומרטו שער זקנו והלך [ר]ב חנינא ראש ישיבה בזה [הצער] לבית הכנסת ובכה עד שמלא קערה מדמעות ושחה אותם ונפל מפנה בבית ראש גולה ומתו כולם כלילה אחד ונשאר מר זוטרא במעי אמו וראה כלילה ההוא בחלומו רב חנינא שנכנס לגן של ארזים ולקח גרין [אחד] וחתך לכל הארזים שבו וראה כי נשאר ארז קטן תחת הארץ והרים הגרין לחותכו ובא [איש] זקן אדמוני ואמר לו אני דוד מלך ישראל וזה הגן שלי הוא [אתה] מה לך עמהם שהרגתם הכהו בהפתקא⁵ והחזירו⁶ פניו לאחוריו והקיץ ופניו לאחוריו. ואמר להם לחכמים נשאר מבית דוד ואמרו לו כי לא נשאר כי אם בתו שהיא מעוברת והלך והמתין * לפתחה עד אשר ילדה⁷ וכאשר ילדה חזרו פניו לו⁸ ונתיישרו ולקחו ולימדו [תורה]. ובזה הזמן [היה] איש [אחד] ששמו [רב] פחרא כיון שראה כי תם בית דוד נתן שחד למלך ועשאו ראש גולה. וכאשר היה מר זוטרא בן סז⁹ שנים הלך הוא וראש ישיבה למלך ולקחו הנשיאות מרב פחרא ולרב פחרא נכנס זכוב בחוטמו עד שמת ממנו ולכך חותמין דבי דוד זכוב על חותמיו. והיה מר זוטרא ראש גלות עשרים שנה ומר רב חנניה ורב חמא ורב יצחק חכמים שלו. ובימיו נהרג רב יצחק ראש ישיבה וביום ההוא יצא מר זוטרא ונראה לו עמוד אש ויצאו אחריו ארבע מאות איש וילחמו עם הפרסיים וירש המלכות וגבה המס שבע שנים. ובסוף שבע שנים חטאו העם שהיו¹⁰ עמו ומצאן שותין יין נסך ועבירות אחרות ונעלה הענן שהיה¹¹ הולך לפניו ולקחוהו [ה]פרסיים ותלו לראש גולה מר זוטרא ולראש ישיבה תלו על ראש גשר מחווא. וביום ההוא שנהרג נולד לו בן ונקרא מר זוטרא על שמו¹² וברחו בית דוד שלשים שנה לא יכול מר אהונאי¹³ לגלות פניו. ומר רב ניזא אחי אביו דמר רב נהילאי הלך וישב בנהר צובה ומר זוטרא בר מר זוטרא * עלה לארץ ישראל ראש גלות¹⁴ והכניסוהו לריש פרקיא¹⁵. ובשנת תנ"ב לחרבן הבית שנת ארבעת אלפים ומאתים ושמנים עלה לארץ ישראל והיה ראש [ל]סנהדרין. ואחריו רב גירא. ואחריו מר זוטרא בנו. ואחריו מר יעקב בנו. ואחריו רב שמעיה בנו. ואחריו רב נינא בנו. ואחריו רב מיינס בנו. ואחריו רב מיסא בנו. ואחריו רב נחמיה בנו. ואחריו רב

¹ חנניה. ² חנינא. ³ אדם. ⁴ ועשו. ⁵ באפקא. ⁶ So both. ⁷ על. ⁸ והיה. ⁹ אשר היו. ¹⁰ טז. ¹¹ חזרו after לו. ¹² לה עד שילדה. ¹³ אהולאי. ¹⁴ ראש גלות עלה לירושלם. ¹⁵ פירקין. שם אביו.

ומת חסדיא ראש גולה ועמד אחריז ישיעיה בנו ואז מלך ינאי בן יוחנן הנקרא הורקנוס, וזה ינאי נקרא אלכסנדר ומלך שבעה ושלשים שנה, ונפטר ישיעיה ועמד אחריז עובדיה¹] ובזמנו מת ינאי ומלך ארסטובולוס בנו ומלך עשרה שנים ונהרג, ובוה הזמן אומר התלמוד כשצרו מלכי חשמונאי זה על זה וכו' ומלך אחריז אנטיגנוס בנו ומלך עשרה שנים והרגו עבדו הורודוס בן אגריפס והרג כל בית אדוניו ומלך שבעה ושלשים² שנה ונפטר עובדיה ראש גולה ועמד אחריז שמעיה בנו, ויש נוסחה אחרת במלכות החשמונאים כי הם מאה ושלש שנים, יוחנן ושמעון בן מתתיה שבע ושלשים שנה וינאי בן יוחנן שבעה ועשרים שנה ואריסטובולוס בנו עשרה שנים ונהרג ואנטיגנוס בנו כז' שנים ואחר הורודוס מלך אגריפס בנו, ואחריז מלך מונבז בנו, אבל מונבז³ המלך החסיד שמוכר התלמוד כתב רש"י שהוא ממלכי חשמונאים ואמו הלני⁴ המלכה הצדקת ואי אפשר זה, ובוה הזמן נפטר שמעיה, ועמד אחריז שכניה בנו שהוא דור העשירי ליהויכין המלך בזמן חרבן בית שני שהוא שנת שלשה אלף ושמנה מאות * ושמנה ועשרים⁵ והיא שנת מאה ושמנים למלכות אדום, ובשנת שנים וחמשים לחרבן הבית [נ] חרבה ביתר, ויש אומרים * שנים ושבעים שנים ובשנת מאה וישישה⁶ לחרבן הבית באו פרסאי על רומאי⁷:

ונשבר לראש(י) גולה: נפטר שכניה ועמד חזקיה בנו ונפטר חזקיה ונקבר בארץ ישראל בנגעת ארבאל⁸ במזרח העיר ועמד עקוב בנו, נפטר עקוב ועמד נחום בנו והיו חכמים עמו שמו רב הונא ורב חינא ורב מתנה ורב חננאל, ונפטר נחום ועמד אחריז יוחנן אחיו בן עקוב וחכם שלו רב חננאל, ונפטר יוחנן ועמד אחריז שפט בנו, ונפטר שפט ועמד ענן בנו, וכאשר נפטר ענן נשאר נתן במעי אמו והוא נתן דצוציתא ראש גולה, ונפטר נתן ועמד אחריז רב הונא בנו, ורב ושמואל חכמים שלו, ונפטר רב הונא בזמן ר' ונקבר בארץ ישראל אצל ר' חייא רבה ועמד אחריז נתן בנו ורב יהודה ורב ששת חכמים שלו, ונפטר נתן ועמד ר' נחמיה וחכם שלו רב ש[י]י⁹ ונפטר נחמיה ועמד אחריז עקביה⁹ בנו, ובזמן נחמיה גזרו פרסאי שמד על ישראל * מאתים וחמשה ושמנים שנה¹⁰ לחרבן הבית, ורבה¹¹ ורב אדא חכמים של עקביה ראש גולה ובימיו עלה שבור מלכא [לנציבין] וכבשה ונפטר מר עוקבא¹² דצוציתא ונקבר בארץ ישראל ועמד אחריז הונמאר¹³ אחיו ואביו ורבא חכמים שלו, בימיו עלה שבור מלכא לנציבין וכבשה, ונפטר הונמאר¹³ ועמד אחריז עוקבא אחיו ורב חיננא חכם שלו, בשנת ארבע מאות וישישה עשר שנה לחרבן הבית קם עלמא בלא מלכא ונפטר אבא ועמד נתן בנו רב אחא ורב חביבא חכמים שלו, ונפטר נתן ועמד אחריז מר כהנא חכם שלו, ונפטר מר כהנא ועמד אחריז רב הונא בנו ורב אחאי חכם

על שנים קן⁶. ופ"ה⁵. ואינו⁴. הילאני³. בזמנו d.². ל"ה¹.
 So¹³. עוקבן¹². ורבא¹¹. קעה¹⁰. עקביא⁹. ארבאל⁸. רומא⁷.
 both; מר?

(דודיהו)¹ נביאים: יורם בנו ה' שנים. יהוידע כהן גדול. אליהו נביא שבא לו מכתב (ממנו) אחר שנכתל: אחויהו בנו שנה אחת. ויהושע כהן גדול ואלישע נביא: עתליה אמו שש שנים מלכותה והרגה כל זרע המלכות חוץ מיואש בן בנה שהיה בן שנה והיה נחבא * בבית השם² ויהרגו אותה וימלך יואש מ' שנה ובזמנו [היו] יהוידע ופדיה כהנים גדולים. וזכריה בן יהוידע כהן ונביא והרגו יואש ובמותו אמר ירא יי וידרוש: אמציה כט' שנה: צדקיה כג' אמון אחיו נביא: (עוויהו נב' שנה והטו שנים מהם הם ממלכות אביו. יואל כהן גדול) הושע עמוס וישעיה נביאים: יותם טז שנה. (יותם) כהן גדול. הושע וישעיה ועמוס ומיכה המורשתי נביאים: אחז טז. אוריהו כהן גדול. הושע וישעיהו ומיכה ועמוס ועודר נביאים: חזקיה כט' שנים. נריה כהן גדול הושע וישעיה ומיכה נביאים: מנשה בנו נה' שנה. הושע כהן גדול. יואל וחבקוק ונחום נביאים: אמון ג' שנים. שלום כהן גדול חזקיה נביא: יאשיהו לא' שנה. חלקיה כהן גדול. צפניה ירמיה (ו)חולדה נביאים: יהויקים בנו יא' שנים. עזריהו כהן גדול (ירמיה וחולדה נביאים: יהויקים בנו יא' שנים עזריהו כהן גדול). ירמיה ואוריה נביאים. הרי שמנה עשר מלכים:

יהויכין ראש היחס בן יח' שנים במלכו והוא שנת ה' למלכות נבוכדנצר ומלך ג' חדשים ו' ימים והוליכוהו לבבל והיה אסור שבע ושלשים שנה עד שמת נבוכדנצר אסיריו לא פתח ביתו. ובעבור התשובה שלא ננע בנדה זכה שיצא מבית הסוהר³ בן נה' שנה וזכה לבנים צדיקים ואויל מרודך הרים את כסאו מעל כל המלכים וכלכלו ולא נשאר מבית דוד מזרע המלוכה כי אם יהויכין ואחריו בגולה שאלתיאל בנו לראש גולה. וכשהשלים מלכות בבל ומלך כורש נב' שנים לחרבן הבית שבעים למלכות בבל מת שאלתיאל. ומלך בנו זרובבל והיה פחת יהודה ועלה לירושלם בשנה ההיא עם יהושע בן יהוצרק כהן גדול וחגי וזכריה ועדוא⁴ [נל ומלאכי] נביאים ועמד מיד אחשורוש ובטיל⁵ מלאכת בית המקדש עד שנת יח' לפרס ומדי שנשלמו שבעים שנים לחרבן הבית בשנת שתים לדריוש בן אסתר ואז בנה זרובבל הבית והשלמה. ואח' עלה עזרא [הסופר] וגלותו עמו. וחזר זרובבל לבבל ומת שם. ועמד אחריו מישולם בנו ובמיו מלכה יון כי ביום שמלכה יון פסק[ה] נבואה מישראל שנת ג' אלף ותמ"ח ומתו חגי וזכריה ומלאכי. ואלכסנדר מקדון מלך יב' שנים וקמו אחריו ד' מלכים מזמרים ומת מישולם ועמד אחריו ברכיה בנו ובזה הזמן היה תלמי המלך שכתב התורה ויגית וכן אנטיוכוס שבנה אנטוכיא. ומת ברכיה ועמד אחריו חסדיא בנו ובמיו היה ניקנור מלך יון וכל ענין החשמונאים שנת מאתים וישנים עשר לבנין בית שני. ומלך מתתיה שנה אחת ויהודה בנו שש שנים [ויהונתן אחיו ו' שנים] ושמעון אחיו שמנה עשר שנה⁶ ויוחנן בן שמעון הנקרא הורקנוס הראשון ישה עשר שנים הרי שבע וארבעים שנה לחשמונאים.

¹ So in d.; blank in H.

⁵ האסורים.

⁶ So both.

² בן (so) הכלים.

⁷ וביטל כל.

³ ב.

⁸ יב' שנים.

⁴ So both.

ליה דורבא בנחיריה ואיתפח עד דמית משום הכי ציירין דבית דוד דורבא על חותמייהו: והיה מר זוטרא ריש גלותא עשרים שנים ומר רב חנינא ורב סמא ורב יצחק חכמים שלו: ובמיזו נהרג מר רב יצחק ריש מתיבתא ובההוא יומא נפק ברא מיד גדול זכר נשיאנו לחיי העולם הבא איתחזי ליה עמודא דנורא ונפקי בהדיה ארבע מאה גברין ועבדו קרבא עם פרסאי ואירית מלכותא וגבא גזיתאא שבע שנים ובסוף שבע שנים חטאו¹ הנך דנתקי דהוו בהדיה ואשכחונן דהוו שתויי יין נסך וקא מזנאן בבית מלכי פרסאי² ואסתלק עמודא דנורא דהוה סני קמיה ונקטוה פרסאי וקטלוה וצלבוה לריש גלותא מר זוטרא ולריש מתיבתא על גשרא דמחוזא ופקיד מלכא ושבייה מתא דריש גלותא ובההוא יומא איקטיל מר זוטרא ריש גלותא זכר נשיאנו לברכה ואיתיליד ליה ברא וקריוה מר זוטרא על שמיא דאבוה וערקו דבית דוד ותלתין שנים לא יכיל מר אהונאי לגלויי אנפי ומר רב גיזא אחוי דאבוהין דבית מר רב נחילאי אזל ויתבי בנהר צבא ומר זוטרא בר מר זוטרא ריש גלותא סליק ליה לא"י ועיילוה בריש פירקיה: ובשנת ד' מאות וזכ' שנה לאחרן הבית היא שנת ארבעת אלפים ומאתים ושמונים לבריאת עולם עלה לארץ ישראל והיה ראש סנהדרין. ואחריו רב גוריא ואחריו מר זוטרא בנו. ואחריו רב יעקב בנו. ואחריו רב מינס בנו. ואחריו רב נחמיה בנו. ואחריו רב אבדימי בנו. שמנים ושבעה דורות וכולם שמנים ושבעה כלל שמותם: ורב אבוי הוליד את רב יעקב ואת רבי פנחס ואת רבי עזריה ורב פנחס הוליד את רב חצוב. הרי שמנים ותשעה דור:

❖ סליק סדר עולם זוטא ❖

B.

המשפחה מראש גולה שבבבל:

דור מלך שנת שתים אלף ושמונה מאות וארבעה ושמונים ומלך ז' שנה. בדורין [היה] אביתר כהן גדול ונתן וגר נביאים: שלמה מלך שנת שתים אלף ותתק"ד³ וכד³. ובשנת תתק"ד⁴ התחיל לבנות הבית. ובשנת תתק"ו⁵ השלימה ומלך ז' שנה. בדורין [היה] צדוק כהן גדול ויונתן ועדוא ואחיה השילוני נביאים: רחבעם ז' שנה. אחימעץ כהן גדול *ושמעייה ועדוא⁶ נביאים: אביה בנו ז' שנים. עזריה כהן גדול ועדוא נביא. אסא בנו מלך⁷ שנה. יהורם כהן גדול *ועזריה בן עדוא⁸ וחנני⁹ הרואה ויהו[א] בן חנני נביאים: יהושפט כהן שנים. יאוחז¹⁰ כהן גדול. ויהוא בן חנני ועובדיה ומיכה ויהואל בן זכריה ואליעזר בן

¹ Ep. חטאי.

² Ep. גוים.

³ ותתקכ"ד.

⁴ תתקצ"ה.

⁵ תתקל"ה.

⁶ *ושמעייה ועדוא.

⁷ מלך.

⁸ So both. ⁹ H. וחנניה.

¹⁰ So both.

בנו חכמים דברוהו ורב שמואל חכם שלו וסליק פסא בר נצרא¹ ואחרבה לנהרדעא ושכיב רב הונא ונקבר בארץ ישראל אצל רבי חייא רבה ועמד נתן בנו חכמים דברוהו רב יהודה בר יחזקאל ורב ששת חכמים שלו. ואחסינו מלכותא פרסאי בשנת מאתים וארבעים וחמשה לחרבן הבית ונזרו פרסאי גזירה² על יהודאי ושכיב נתן ועמד נחמיה בנו חכמים דברוהו רב שזבי חכם שלו. ושכיב נחמיה ועמד עקביה בנו חכמים דברוהו רבא ורב אדא חכם שלו ובימיו סליק [שבור] לארמאי וכבשה. ושכיב מר עוקבן³ דעוציאתא ונקבר בארץ ישראל ועמד אחריו הונא מר אחיו חכמים דברוהו אביו ורבה ורב יוסף בר חמא חכמים שלו. ובימיו סליק שבור לנציבים וכבשה ושכיב הונא מר ועמד עוקבא אחיו חכמים דברוהו רב חננאל חכם שלו. ומת עוקבא ועמד אחריו אבא בן אחיו בן מר עוקבן³ רבא ורבינא חכמים שלו. בשנת ארבע מאות ויש עשרה שנה לחרבן הבית קם עלמא בלא מלכא. ושכיב אבא ועמד אחריו מר כהנא אחיו רב ספרא חכם שלו. ושכיב מר כהנא ועמד אחריו רב ספרא אחיו רב אחא מדפתי חכם שלו. ושכיב מר זוטרא ועמד אחריו כהנא בנו רבינא חכם שלו. ושכיב רב כהנא ועמד אחריו רב הונא מר אחיו רב אחא מדפתי בר חנילאי חכם שלו. ושכיב ועמד אחריו רב הונא אחי אביו בר רב כהנא רב מרי ומר חנינא רבא חכם שלו. ובנו כלון דבית דוד והכי הוא אתתיה דרב הונא ריש גלותא ברתיה דמר רב חנינה ריש מתיבתא הוה ורב חנינה גברא רבא הוה ופריש ואזיל דיינא דריש גלותא למתא דרב חנינא ריש מתיבתא ובעא למעבד פרקא ולא שבקיה ריש מתיבתא ואתא לקמיה ריש גלותא ופקיד ריש גלותא ושדר ואתייה לריש מתיבתא ופקיד עליה ואותביה בהדי פילי דמתא כולי ליליא למחר אתייה ופקיד ושמטו לבל מווייה דדיקניה ולא⁴ למיתן ליה אושפיזא ואזל ריש מתיבתא וייתב בבי כנישתא רבתי ובכא ומלא קוקיזא דרמעי ושתייה ונפל מותנא בבי ריש גלותא ומייתו כולחו בחד ליליא ופש מר זוטרא בכריסה דאימיה וחזא ההוא ליליא מר רב חנינא בחלמא דעל לבוסתנא דארזי ושקל נרגא וקטל לכל ארזי דהוו ביה ופש חדא ארזא זוטרא תחות ארעא דלי נרגא למקטליה ואתא גברא סומקא סבא אמר ליה אנא דוד מלך ישראל והאי בסתנא דילי הוא את מאי הוה לך בהדיהו דקטלתינהו מחייה בהפתקא ואהדרינהו לאנפיהו לאחוריה ואיתער ומהדרין אנפיה לאחוריה אמר להו לרבנן פש מבית דוד חד אמרו ליה לא פש מנהון חד שום אנש אלא ברתך דמעברא ואזל וננא על בבא דילה במטרא ובשמישא עד דילדה [זכר]. וכד ילדה תרצן אנפיה כדרכן ושקליה לגביה ואקרייה ושווייה גברא רבא חד חתן הוה לבית דוד והוה רב פחדא שמיה כד חזייה דמית בית דוד שקל ממזנא וישחדא למלכא ושווייה רישא וכד הוה מר זוטרא בר חמש עשרה שנים אזל הוא וריש מתיבתא לגבי מלכא ושקליה לראשותיה⁵ מן רב פחדא. וההוא רב פחדא עייל

¹ נצר דאי. ² Ep. שמדא. ³ Ep. עקבן. ⁴ B. ופקיד דלא. ⁵ Ep. לראשונותיה.

הקב"ה לו ולחמן הרשע מן העולם: בשנת שמונה עשרה למדי היא שנת שבעים לחרבן הבית עלה עזרא הסופר לירושלם וגלות אחרת עמו ובנה חומות ירושלים והכין את בית המקדש וחזר זרובבל לבבל ומת שם ועמד אחריו משולם בנו ובימיו מלכה מלכות יון:

בשנת חמישים ושתים שנה למדי ופרס מתו חגי זכריה ומלאכי. באותו הזמן פסקה נבואה מישראל היא שנת ג' אלפים וד מאות וארבע לבריאת עולם מכאן ואילך הט אונך ושמע דברי חכמים: אלכסנדרוס מוקדון מלך יון מלך שתיים עשרה שנה, ומת משולם ועמד אחריו חנניה בנו חכמים דברוהו, ובימיו מלך פוטון וסלמון ואלסכנוס ומפרים מלכי יון. בשנת מאה וארבעים ליון מת חנניה ומתתיה בן יוחנן בן שמעון ועמד אחריו ברכיה בנו וחכמים דברוהו, ובימיו היה [אדום מנוקרת] סליקוס סנטרוך אנטיוך ואנטיוכס וגסקלס ואנטיקי הוא בנה אנטוכיא ותלמי הוא כתב את התורה יונית. בשנת מאה ושבעים ליון איקטל שמעון בן יוחנן בן מתתיה ומת ברכיה ועמד אחריו חסדיה בנו חכמים דברוהו. בימיו היה צער גדול לישראל בימי ניקנור מלך יון ויצאו בני חשמונים והרגו אותו וכל חילותיו היא שנת מאה ושבעים וחמש ליון. ומלך יוחנן בן שמעון בן מתתיה בן חשמונאי שלשים ושבע שנים, ושכיב חסדיה ועמד אחריו ישעיה [בנו] חכמים דברוהו ומלך ינאי בן יוחנן כהן גדול עשרים ושבע שנים, ושכיב ינאי ועמד אחריו ארסתבלוס בנו ומלך שלש עשרה שנה ונהרג, ומלך אחריו אנטיגנוס בנו עשרים ושש שנים ונהרג בשנת מאה ושלש למלכות בית חשמונאי. ועמד אחריו הורדוס בן אנטיפטר עבד חשמונים ומרד והרג כל בית אדוניו ומלך [לן] שנים, ושכיב עובדיה ועמד אחריו שמעיה בנו חכמים דברוהו. הרי עשרה דורות: ומלך אגריפס בן הורדוס ומלך אחריו מונבו בנו ושכיב שמעיה ועמד אחריו שכניה [בנו] וחכמים דברוהו: בשנת מאה ושלש למלכות הגרים היא שנת ארבע מאות וארבעים שנה לבנין הבית ושנת ג' אלפים וה מאות וחמישים ושמונה שנים לבריאת עולם בא אספסיאנוס והחריב הבית והגלה את ישראל ובתים הרבה מבית דוד ויהודה לאספמיא היא ספרד: והיא היתה שנת מאה ושמנים לרומיים שמלכו לפני הבית ובשנת חמישים ושתים לחורבן הבית חרבה ביתר: בשנת מאה וששים ושש לחרבן הבית אתו פרסאי על רומאי: ושכיב שכניה ועמד אחריו חזקיה בנו חכמים דברוהו: ושכיב חזקיה ונקבר בארץ ישראל בנבעת ארבאל אשר ליהושע בן נשרף הכהן במזרח העיר ועמד אחריו [עקוב] בנו וחכמים דברוהו:

וכד שכיב פש נתן עוקב¹ הוא נתן דצוציתא ושכיב נתן ועמד אחריו רב הונא בנו חכמים דברוהו ושכיב ועמד נחום בנו חכמים דברוהו רב הונא ורב חנינה ורב מתנא ורב חננאל חכמים שלו ושכיב נחום ועמד יוחנן חכמים דברוהו רב חננאל חכם שלו ושכיב יוחנן ועמד שפט בנו חכמים דברוהו ורב חננאל חכם שלו ושכיב שפט ועמד אחריו ענן

¹ Ep. במעי אמו. See for other variations, Brüll's Jahrbücher, x. p. 158 sqq.

נביא, אחיהו בנו מלך אחריו שנה אחת ויהושפט כהן גדול ואלישע נביא הרי עשרה דורות: אחר כך קמה עתליה אם אחיה ותאבד זרע הממלכה והיה צער גדול וכלו בית דוד ולא נשאר מהן אלא יואש תינוק קטן והחביא אותו והיודע כהן גדול ותמלך עתליה שש שנים והרגו אותה, ומלך יואש ארבעים שנה יהודע ופדיה כהנים גדולים וזכריה בן יהודע כהן ונביא צוה יואש והרגו, אמציהו בנו מלך אחריו עשרים ותשע שנים צדקיה כהן גדול אמוץ ואמציה אחי הווא אמציהו אבי ישעיהו נביאים, עוזיהו בנו מלך אחריו חמשים וששים שנה יואל כהן גדול הושע ועמוס וישעיהו נביאים, יותם בנו מלך אחריו שש עשרה שנה יותם כהן גדול הושע וישעיהו ועמוס ועוזיהו ומיכה המורשתי נביאים, אחז בנו מלך אחריו שש עשרה שנה אוריהו כהן גדול הושע וישעיהו ועמוס ומיכה ועורד נביאים, חזקיהו בנו מלך אחריו עשרים ותשע שנה נריה כהן גדול הושע וישעיהו ועמוס ומיכה נביאים, מנשה מלך אחריו חמשים וחמשים שנה הושעיהו כהן גדול יואל ונחום וחבקוק נביאים, אמון בנו מלך אחריו שתי שנים שלום כהן גדול חזי נביא, יאשיהו בנו מלך אחריו שלשים ואחת שנה חלקיה כהן גדול צפניה וירמיה וחולדה נביאים, יהואחז בנו מלך אחריו שלשה חדשים חלקיה כהן גדול ירמיה נביא, יהויקים אחי מלך אחריו אחת עשרה שנה עזריה כהן גדול ירמיה ואוריה נביאים, הרי עשרה דורות: ובשנה השלישית למלכו הגלה אותו נבוכדנצר מלך בבל ומת באיסורו לקיים מה שנאמר קבורת חמור יקבר הוא הגלה את ירושלם ואת כל הישרים ומבנימין ומשאר שבטים שבעת אלפים גולה הכל גבורים עושי מלחמה, ומלך אחריו יהויכין בנו שלשה חדשים ועשרה ימים שריה כהן גדול וירמיה נביא והגלה אותו נבוכדנצר מלך בבל הוא ושמונה עשר אלף עמו והמליך את צדקיהו אחי אביו בן יאשיהו ומלך אחת עשרה שנה יהוצדק אחי עזרא הסופר [כג] ירמיה ויחזקאל נביאים: בשנה החמישית למלכו באו חיל בבל על ירושלם ויחנו עליה ויבנו עליה דיק סביב ותבא העיר במצור עד אחת עשרה שנה למלכו, ובאותה שנה הגלה יהודה מעל אדמתם היא שנת שמונה מאות ושלש שנים לכניסתן לארץ ושמונה מאות ותשעים לצאתם ממצרים ושנת שלשת אלפים וחמשים מאות ושמונה שנה לבריות עולם ולא נשאר מבית דוד אלא יכניהו לבדו והוא הוליד את שאלתיאל ומלכירם ופדיה וגמריה שלשים ושמונה משפחות המה, ומלך נבוכדנצר עד שנת שלשים ושבע לגלות המלך יהויכין: מת נבוכדנצר ומלך אויל מרודך בנו עשרים ושלש שנים בשנה הראשונה למלכו הוציא יהויכין מבית בלא ואחר כך מת בבבל אחרי מות צדקיהו שאלתיאל בן יהויכין חכמים דברוהו בנולה, ומלך בלשצר שלש שנים ומת שאלתיאל ועמד אחריו זרובבל בנו בשנת חמשים ושנים לחורבן הבית היא שנת שבעים למלכות בבל מלך דרויש המדי ובטלה מלכות כשדים ועלה זרובבל לירושלם וגלותו עמו בשנת אחת לכורש מלך פרס ויהושע בן יהוצדק כהן גדול וחגי וזכריה ועזרא נביאים: עמד אחשורוש ובטל מלאכת בית המקדש ובקש לעקור את ישראל ועקרו

הרי עשרה דורות : מן המבול ועד הפלגה מאתים ושבעים ושתים שנה משנולד אברהם עד הפלגה ארבעים ושמנה שנה מן הפלגה עד שנולד יצחק חמשים וחמש שנים משנולד אברהם עד שנולד יצחק מאה שנה ושני חייו מאה ושבעים וחמש שנים יצחק חיה עד שנולד יעקב ששים שנה ושני חייו מאה ושמנים יעקב חיה עד שנולד יהודה שמונים וחמש שנים ושני חייו מאה וארבעים ושבע שנים יהודה חיה עד שנולד פרץ שלשים וחמש שנים ושני חייו מאה ותשע עשרה שנה : פרץ חיה עד שנולד חצרון תשע שנים וחצרון וחמול ירדו למצרים הרי אלפים ומאתים ושלשים ושמנה לבריאת עולם : יעקב חיה עד שנולד ראובן שמונים ושלש שנים ושני חייו של ראובן מאה ועשרים וד שנים ומת לאחר שמת יוסף במצרים שתי שנים שמעון חיה מאה ועשרים ומת לאחר שמת יוסף שנה אחת לוי חיה מאה ושלשים ושבע שנים יהודה חיה מאה ותשע עשרה שנה יששכר חיה מאה ועשרים ושתים שנה זבולון חיה מאה ועשרים וארבע שנים ומת לאחר שמת יוסף שתי שנים דן חיה מאה ועשרים ושבע שנים אשר חיה מאה ועשרים ושש שנים יוסף חיה מאה ועשר שנים בנימן חיה מאה ואחת עשרה שנה ומת לפני לוי כעשרים ושש שנים : וחצרון הוליד את רם ורם הוליד את עמינדב ועמינדב הוליד את נחשון ונחשון היה מיוצאי מצרים. בשנת אלפים וארבע מאות וארבעים ושמנה לבריאת עולם עד שיצאו ממצרים. ובאותה השנה בחדש השני נתנה תורה לישראל ובאותה שנה בחדש השלישי נתנו לישראל עשרת הדברות ובשנה השנית נתנה להם התורה ביום הכיפורים ובאותה שנה מת נחשון. ונחשון הוליד את שלמון ושלמון מבאי הארץ ושלמון הוליד את בועז. בשנת ארבעים ואחת לצאת ישראל ממצרים. הרי שנת אלפים וארבע מאות ושמנים ותשע לבריאת עולם נכנסו ישראל לארץ ומת יהושע בן נון. [הרי] עשרה דורות : בועז הוליד את עובד ועובד הוליד את ישי וישי הוליד את דוד ודוד מלך על ישראל בשנת ג מאות ותשעים שנה לבניסתן לארץ היא שנת ארבע מאות ושלשים שנה ליציאתן ממצרים ושנת שני אלפים ושמנה מאות שנה ושבעים וחמש לבריאת עולם ואביתר היה כהן גדול בימיו ונתן וגד נביאים ומלך ארבעים שנה ודוד הוליד את שלמה ובשנה הרביעית החל לבנות הבית ובשנה העשירית למלכו נשלם בנין הבית ומלך בן שלש שנים היא שנת ארבע מאות וארבעים לבניסתן לארץ שהיא שנת ארבע מאות ושמנים לצאתם ממצרים והיא שנת אלפים ותשע מאות ועשרים ושמנה לבריאת עולם ויסד הבית והיה צדוק הכהן גדול בימיו ויונתן ועדו ואחיה השילוני נביאים. ומלך אחריו רחבעם בנו שבע עשרה שנה ואחיעזר כהן גדול ושמעיהו ועדו נביאים. אביהו בנו מלך אחריו שלש שנים עזריהו כהן גדול ועדו נביא. אסא בנו מלך אחריו ארבעים ואחת שנה ויהורם [כז] ועזריהו בן עזר וחנוני הרואה ויהוא בן חנני נביאים. יהושפט בנו מלך אחריו עשרים וחמש שנה ויהוא בן עזר וחנוני הרואה ויהוא בן חנני ועובדיה ומיכה ויהוא בן זכריה ואליעזר בן דודוהו נביאים. יורם בנו מלך אחריו שמונה שנים יהויכין בן גדול אליהו

III.

✽ סדר עולם זוטא ✽

A.

מאדם עד המבול אלף ושיש מאות וחמשים ושיש שנים ומן המבול עד הפלגה שלש מאות וארבעים שנה ומן הפלגה עד שנוֹלד יצחק חמשים ושתים שנה משנוֹלד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים ארבע מאות שנה וארבעים שנה שהיו ישראל במדבר ושמנה מאות וחמשים משבאו לארץ ועד שגלו הימנה ושבועים שנה בין בית ראשון לבית שני ובנין בית שני ארבע מאות ועשרים ומשחרב הבית ועד עכשו אלף וחמשים ושלש שנה והם בכלל ארבעת אלפים ושמנה מאות ואחת:

אדם היה משנוֹלד שת מאה ושלשים שנה ושני חייו תשע מאות ושלשים שנה: שת היה עד שנוֹלד אנוש מאה וחמש שנים ושני חייו תשע מאות ושתים עשרה שנה: אנוש היה עד שנוֹלד קינן תשעים שנה ושני חייו תשע מאות וחמש שנים: קינן היה עד שנוֹלד מהללאל שבעים שנה ושני חייו תשע מאות ועשר שנים: מהללאל היה עד שנוֹלד ירד ששים וחמש שנה ושני חייו שמנה מאות ותשעים וחמש שנים: ירד היה עד שנוֹלד חנוך מאה ושישים ושתים שנה ושני חייו תשע מאות ושישים ושתים שנה: חנוך היה עד שנוֹלד מתושלח ששים וחמש שנים ויתהלך חנוך את האלהים שלש מאות ושישים וחמש שנה ואיננו כי לקח אותו אלהים: מתושלח היה עד שנוֹלד למך מאה ושמונים ושבע שנים ושני חייו תשע מאות ושישים ותשע שנים: למך היה עד שנוֹלד נח מאה ושמונים ושתים שנה ושני חייו שבע מאות ושבעים ושבע: [נח היה עד שנוֹלדו לו בנים חמש מאות שנה ושני חייו תשע מאות וחמשים]. כיון שבא מבול היה נח בן שיס מאות שנה ושלש מאות וחמשים לאחר המבול. הרי עשר דורות: שם היה עד שנוֹלד ארפכשד מאה שנה ושני חייו שש מאות שנה: ארפכשד היה עד שנוֹלד שלח שלשים וחמש שנה ושני חייו ארבע מאות שלשים ושמנה שנים: [שלח היה עד שנוֹלדו לו בנים חמש מאות שנה ושני חייו תשע מאות וחמשים:] עבר היה עד שנוֹלד פלג שלשים וארבע שנה ושני חייו ארבע מאות ושישים וארבע: פלג היה עד שנוֹלד רעו שלשים שנה ושני חייו מאתים ושלשים ותשע שנים: רעו היה עד שנוֹלד שרוג שלשים ושתים שנה ושני חייו מאתים ושלשים ותשע שנים: שרוג היה עד שנוֹלד נחור שלשים שנה ושני חייו מאתים ושלשים שנה: נחור היה עד שנוֹלד תרח עשרים ותשע שנה ושני חייו מאה וארבעים ושמנה: תרח היה עד שנוֹלד אברהם אבינו שבעים שנה ושני חייו מאתים וחמש שנים.

❖ *סליקא לה תניא דסדר עולם רבא¹⁸ ❖

12

השוק ה' ויאמרו לך הא למדת שזקן זה שקנה חכמה). ר' יוסי אומר [מלכות בבל שבעים שנה] מלכות פרס¹ בפני הבית ל' שנה. מלכות יון קפ'. מלכות בית חשמונאי קנ'. מלכות הורודוס² קנ'. מכאן ואילך צא וחשוב [שבע מאות שנים ושנים שנה] (לחרבן הבית)³. *ובגולה כותבין⁴ בשטרות⁵ למניין יוונים⁶ אלפא⁷ [ומאה ושבעיני שנים]. (ואלו הן שמונה מלכי יון אלכסנדרוס מקדון⁸, פירטון, שלימון⁹, סליקס¹⁰, סנטרוק, אנטיוך¹¹, אנטיוכס¹², גסקלוס). מפולימוס של אסורוס¹³ (פול) עד פולמוס [של רומים] של אספסינוס¹⁴ פ' שנים¹⁵. אלו בפני הבית, מפולימוס של אספסינוס¹⁶ עד פולמוס של קיטוס¹⁷ כ' שנה¹⁸. [שנה], ומפולמוס של קיטוס¹⁹ עד מלחמת [של] בן כוזיבא²⁰ * ו' שנה, ומלחמת בן כוזיבא²² ב' שנים²³ (ומחצה²⁴ כ' שנה אחר חרבן הבית) היה. [מיכן ואילך צא וחשוב * שש מאות ושש עשרה שנה ומחצה²⁵. ואילו הן שמנה מלכי יון²⁶ אלכסנדרוס מקדון פורטון²⁷ טלימון טליקוס²⁸ וסנטרוק אנטיוך²⁹ אנטיוכס וגסקלנס³⁰ בפולמוס של אספסינוס גזרו על עטירות של חתנים ועל האירוס, בפולמוס של טיטוס גזרו על עטירות כלות]. ר' יוסי אומר [לעולם] מנגלגלין זכות ליום³¹ זכות³² וחובה ליום³³ חובה³⁴. [שנמצאת אומר]³⁵ כשחרב הבית בראשונה³⁶ אותו היום³⁷ [תשעה באב היה ו]מוצאי שבת היה³⁸ ומוצאי שביעית (היתה)³⁹ ומשמרתו של יהויריב (היתה ותשעה באב היה)⁴⁰ וכן שנייה⁴¹ (ובזה ובזה הלויים עומדין על דוכנן ואומרים שירה ומה שירה אומרים וישב עליהם את אונם וגו'. בחדש הרביעי) בתשעה לחדש הבקעה⁴² העיר בראשונה ובשנייה בשבעה (עשר)⁴³ בו: ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ואמר כל העם אמן הללויה, וברוך ה' אלהים אלהי ישראל עושה נפלאות לבדו וברוך שם כבודו לעולם וגו' והוא מהשנה עידנייא וזמנייא וגו'. עידנייא זו עידנה של סדום, וזמנייא⁴⁴ זמנה של ירושלם (תבנה בקרוב ואמרו אמן). מהעדא מלכין זה יהויקים, ומהקים מלכין זה נבוכדנצר (מלך בבל). יהב חכמתא לחכימין זה משה רבינו אבי החכמה⁴⁵ ואבי התבונה⁴⁶.

¹ e. adds עשתה. ² O. הורודוס. ³ h. שבע מאות וחמשים לחרבן. ⁴ O. מוקדון. ⁵ e. בשטר. ⁶ O. יווני. ⁷ h. מלכא. ⁸ e. מקדון. ⁹ p. טלימון. ¹⁰ p. סלוקת. ¹¹ p. אנטיון. ¹² e. אנטיוכוס. ¹³ e. אסוריוס. ¹⁴ e. h. O. אספאסיינוס. ¹⁵ O. שנה. ¹⁶ e. אספאסיינוס. ¹⁷ e. h. O. כוזבא. ¹⁸ d. בר. ¹⁹ e. טיטוס. ²⁰ d. ח' שנה. ²¹ d. ח' שנה. ²² d. omits from יו, l. 8. ²³ h. O. p. שלש שנים. ²⁴ d. like edition. ²⁵ d. שלש שנים. ²⁶ See above, l. 4. ²⁷ d. פורטון. ²⁸ d. סליקס. ²⁹ d. omits. ³⁰ d. from מיכן, l. 9, like O. ³¹ e. על ידי. ³² d. e. O. זכאי. ³³ d. על ידי. ³⁴ d. e. O. חייב. ³⁵ e. נמצא. ³⁶ d. הראשון. ³⁷ d. omits. ³⁸ d. היתה. ³⁹ e. היה. ⁴⁰ d. like edition. ⁴¹ O. בשנייה. ⁴² d. הוכחה. ⁴³ d. like edition. ⁴⁴ d. adds זו. ⁴⁵ d. החכמים. ⁴⁶ d. ראש לנביאים; O. הנבואה.

עשו¹ (ישראל) [בגולה]² (במלכות כשדים ונפקדו) ועלו ג' של כורש ויד של אחשורוש וב' של דריוש ובשנת ב' לדריוש נבנה הבית [שנ' בשנת שתיים לדריוש] (וכן זכריה אמר) ויען מלאך ה' וגו' ויאמר ה' צבאות עד מתי אתה לא תרחם את ירושלם וגו' אשר זעמתה זה שבעים שנה. (כל) ארבע שנים היה הבית נבנה שנ' ³ ושצאי ביתא דנא וגו' ובאותו הזמן לשנה הבאה עלה עזרא מבבל וגלות אחרת עמו שנ' ³ הוא עזרא עלה מבבל וגו' ויעלו מבני ישראל וגו' אל ירושלם בשנת שבע לארתחשסתא המלך, ויבא ירושלם בחדש החמישי היא שנה השביעית למלך כי באחד לחדש הראשון וגו' כי עזרא הכין לבבו וגו' ובא והבדיל את ישראל מן הנשים הנכריות:

פרק ל'. דברי נחמיה בן חכליה וגו' יב' שנה עשה בארץ ישראל מתקן בחומה ומשיב⁴ את ישראל איש לעירו⁵ ולאחוזתו⁶. וכן ⁷ הוא אומר ובכל זה לא הייתי בירושלים כי בשנת שלשים ושתיים לארתחשסתא וגו' ואבוא לירושלם. משנת ב' עד לב' [לארתחשסתא המלך]⁸ יב' שנה הרי הוא אומר ושבי יהודיא בניין ומצלחין וגו' [וכל המלכות כולה נקראת ארתחשסתא] ואין אתה מוצא לפרס מלכים אלא ב' ⁹ (כורש ודריוש) ולמדי [אחד]¹⁰ (דריוש ואחשורוש) אלא הוא כורש הוא דריוש הוא ארתחשסתא לפי שכל המלכות נקראת ארתחשסתא¹¹. * כל שני מלכיו¹² מדי ופרס רנ' ¹³ שנה, וישבו הכהנים והלויים ומן העם והמשוררים והשוערים והנתינים וגו' וכל ישראל וגו' ויאספו העם באיש אחד וגו' ואומר ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סכות וישבו בסכות כי לא עשו מימי יהושע וגו' אפשר לומר כן אלא מקיש ביאתן בימי עזרא לביאתם בימי יהושע מה בימי יהושע נתחייבו במעשרות ובשמיטים וביובלות וקידשו¹⁴ ערי חומה והיו ששין ושמחין לפני * המקום ב'ה' ¹⁵ [אף ביאתן בימי עזרא כך] שנ' ¹⁶ ותחי שמחה גדולה מאד. (וכן הוא אומר) והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה וגו' מקיש ירושתך לירשת אבותיך מה ירושת אבותיך בחידוש כל הדברים הללו אף ירושתך בחידוש כל הדברים הללו. (או) יכול (תהי לכם) ירושה שלישית תל וירשתה [ירושח] ראשונה ושנייה יש לכם ¹⁷ [ואין לכם ירושה שלישית]. והצפיר השעיר מלך יון וגו' הוא המלך הראשון. ועמד מלך נבור וגו' וכעמדו תשבר וגו'. הוא ¹⁸ אלכסנדרוס מקדון (שמלך) יב' שנה [ומת]: עד כאן (היו) הנביאים מתנבאים ברוח הקודש מיכן ואילך הט' אונך ושמע דברי חכמים (שנ') כי נעים כי תשמרם בבטחך להיות בה מבטחך. וז' הלא כתבתי לך שלשים וגו' להודיעך קושט וגו'. * וכן הוא אומר ¹⁹ שאל אביך ויגידך זקניך ויאמרו לך (יכול זקני

¹ O. שעשו. ² d. like O. ³ O. שכן הוא אומר. ⁴ O. ומיישב. ⁵ O. שלושה. ⁶ O. ואיש באחוזתו. ⁷ O. שכן. ⁸ From P. ⁹ h. O. ¹⁰ h. like O. ¹¹ h. ארתחששת. ¹² O. ומלכות. ¹³ O. וכן הוא אומר. ¹⁴ O. ובקידוש. ¹⁵ e. O. הקב'ה. ¹⁶ O. חמשים ושתיים. ¹⁷ O. ומכאן ואילך. ¹⁸ O. וימלך. ¹⁹ Ed. follows לכם. ²⁰ O. ומכאן ואילך.

[גזירה]¹ קודם לשבעים שנה. *וכן הוא² אומר *והיו ימיו מאה ועשרים שנה. ואומר³ בשנת שש מאות שנה לחיי נח וגו' [ואומר והיו ימיו קצ' שנה]⁴ אפשר לומר כן אלא שהיתה גזירה גזירה קודם לקצ' שנה *וכן הוא אומר ובעוד ששים וחמש שנה יחת אפרים מעם. *ואותה שנה שנת ד' לאחז היתה⁵. אפשר לומר כן אלא שהיתה גזירה גזירה מימי⁶ עמוס שנתיים לפני הרעש [במה] שז' (כה אמר עמוס) בחרב ימות ירבעם וישראל נלה יגלה מעל אדמתו. [ותרע ותשכיל מן מוצא דבר להשיב ולבנות ירושלם עד משיח נגיד שבועים שבעה גז'. אילו שעשו בגולה ועלו. ושבועים ששים ושנים חשוב גז'. שנים מהן עשו בארץ ישראל ואחד מקצתו בארץ ומקצתו בחוצה לארץ. ושבועים ששים ושנים חשוב ונבנתה רחוב וחרוץ גז'. ואחרי השבועים ששים ושנים יכרת משיח ואין לו והעיר והקודש יסחית עם נגיד הבא וקצו בשטף ועד קץ מלחמה נחרצת שוממות]⁷ :

פרק כ"ז. ובשנת אחת לכורש מלך פרס לכלות דבר ה' מפי ירמיה העיר וגו' כה אמר כורש מלך פרס וגו' מי בכם מכל עמו וגו' ויקומו ראשי האבות וגו' ארבע רבוא וגו' מלבד עבדיהם וגו' (בכלל) ובפרט⁸ אינן עולין⁹ אלא לאלף¹⁰ [ושלשה עשר אלף] (ושלש מאות וששים ושנים עשר אלף)¹¹ היכן הם (אלא) אלו שעלו משאר השבטים, ויבינו את המזבח על מכוונותיו וגו' ויתנו כסף לחוצבי וגו'. כורש מלך ג' שנים מקוטעות ובמלכות אחשוורוש בתחלת מלכותו וגו' בארץ בטילת עבדות בית ה'. בשנת ג' למלכו עשה משתה וגו' *כל ארבע שנים¹² היתה אסתר מוטמנת בשושן הבירה [שכן הוא אומר] ותלקח אסתר אל המלך וגו' כל [אותן] (ה') שנים¹³ היה המן כונס¹⁴ [את ה']של¹⁵ למרדכי. [אחר הדברים גדל המלך גז']. בחדש הראשון הוא חדש ניסן וגו' ביז' בניסן כתב המן את הספרים להשמיד להרוג וגו'. *בטו' בניסן¹⁶ נכנסה אסתר לפני המלך¹⁷. ביז' בניסן¹⁸ תלו את המן. בכז' בניסן¹⁹ כתב מרדכי ספרים להשיב *ספריו של המן²⁰. ביז' באדר ויכו היהודים בכל איביהם וגו' והרגו בשושן חמש מאות איש ותלו את עשרת בני המן *על אשר כתבו²¹ שטנה על (יושבי) יהודה וירושלם. ביום ההוא²² בא מספר ההרוגים וגו'. ובאותו הזמן לשנה הבאה (נאמר) ותכתב אסתר המלכה בת אביחיל וגו'. הרי הוא אומר כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה [ואומר]²³ למלאות לחרבות ירושלם שבעים שנה. נז' [שנה]²⁴ (לאחר חרבן הבית)

¹ d. everywhere. ² O. כיוצא בדבר אתה. ³ d. omits from והיו, l. i. ⁴ The words in [] from d. ⁵ O. והוא היה אומר לו בשנת. ⁶ O. בימי. ⁷ H. fin.; d. h. like O. ⁸ e. ופרט. ⁹ O. ופרט. ¹⁰ From d. ¹¹ So d. ¹² d. omits. ¹³ O. השנים. ¹⁴ d. וכל חמש שנים. ¹⁵ d. like O. ¹⁶ O. בו. ¹⁷ d. omits from בטו', l. 20. ¹⁸ O. בו. ¹⁹ d. O. בסיון. ²⁰ O. ספרי המן. ²¹ d. like O. ²² O. בארבעה עשר באדר. ²³ d. like O. ²⁴ O. הם שכתבו.

*בחדש החמישי¹ בשבעה לחדש היא שנת תשע עשר² שנה למלך נבוכדנאצר מלך בבל. ובמקום³ אחר (הוא) אומר בעשור לחדש (ואומר) בשנת⁴ שמנה עשרה לנבוכדנאצר. מה תל תשע עשרה ומה תל יה (אלא) תשע עשרה (מ)שמלך ושמנה עשרה לכבוש⁵ [את] יהויקים. מה תל בשבעה לחדש ומה תל בעשור [לחדש] (ואם נאמר בעשור למה נאמר בשבעה אמר מעתה) בשבעה [לחדש] נכנסו גוים להיכל ונטלו את הים⁶ ואת המכונה⁷ ואת העמודים והיו מקרקרין⁸ בו שביעי שמיני ותשיעי עד שפנה⁹ היום [תשיעי] (שז קדשו עליה מלחמה קומו ונעלה וגו' אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב) עם חשיכה הציתו בו את האור (והיה) נשרף¹⁰ בעשור לחדש. ועל אותו הדור הוא אומר כי ידעתי את יצרו וגו' (ואומר) כי אנכי ידעתי את מריק וגו' כי ידעתי אחרי מותי כי השחת וגו'. וכן בצדקיהו הוא אומר וגם במלך נבוכדנאצר מרד אשר השביעו וגו' גם כל שרי הכהנים והעם הרבו למעול וגו' וישלח ה' אלהי אבותיהם וגו' והיו מלעיבים במלאכי אלהים. ויעל עליהם את מלך כשדיים וגו' וכל כלי בית האלהים וגו' וישרף את בית ה' ואת בית המלך וגו' ויגל השארית מן החרב אל בבל למלאת דבר ה' בפי ירמיהו וגו'; רבי יוסי¹¹ אומר נב שנה לא עבר איש ביהודה [לקיים מה] שז על ההרים אשא בכי ונחי ועל נאות מדבר וגו'. רבי יוסי אומר שבע שנים נתקיים (המקרא הזה) [נפרית ומלח] בא' [שז] גפרית ומלח שרפה כל ארצה. ויכה אותם מלך בבל וימיתם וגו' ויגל יהודה מעל אדמתו. נפש תתלב. שלש גלויות [של] ארבעת אלפים שש מאות ומבנימין ומישאר השבטים שבעת אלפים גולה שגלו עם¹² יהויכין [והחרש והמסגר אלף]:

פרק כ"ח. ובשנת שנים למלכות נבוכדנצר [חלם נבוכדנצר חלומות] ותתפעם רוחו ושנתו נהיתה עליו. איפשר לומר כן אלא [בשנת שנים לחרבן הבית] שמנה הכתוב *שנים (לחרבן הבית) וחדשים לחרבן¹³ הבית וכן הוא אומר ויהי בשלשים ושבע שנה לגלות יהויכין מלך יהודה בשנים עשר חדש ככה¹⁴ לחדש וגו'. ובמקרא¹⁵ אחר הוא אומר כבז¹⁶ מה תל ככה ומה תל כבז אלא ככה מת שטנו נבוכדנצר ונקבר [בעשרים ושתה] ובכז¹⁷ הוציאו אויל מדרך מקברו וגררו בשיביל לבטל גזירותיו לקיים מה שז (עליו)¹⁸ ואתה השלכת מקברך כנצר נתעב וגו' (ובכז הוציאו ליהויכין). בו בפרק מת צדקיהו וספרו עליו [היו אדון על]¹⁹ צדקיהו [מלבא] שתי שמרייא דכולהו²⁰ דרייא לקיים מה שז בשלום תמות וגו'. כשתמצא²¹

¹ O. בחמשה. ² O. עשרה. ³ O. וכתוב. ⁴ O. היא שנת. ⁵ O. שכיבש. ⁶ O. שפנה. ⁷ O. המכונות. ⁸ O. מקלקלין. ⁹ O. מרקרין. ¹⁰ O. שנים קודם לחרבן הבית ושנים אחר חרבן. ¹¹ O. יהודה. ¹² O. בימי. ¹³ O. ונשרף. ¹⁴ O. ובעשרים. ¹⁵ O. בעשרים וחמשה. ¹⁶ O. ובמקום. ¹⁷ O. בעשרים ושבעה. ¹⁸ O. וי. ¹⁹ O. דכל. ²⁰ O. דכולהו. ²¹ O. דמיית מלבא. ²² O. e. omits. ²³ O. ושבעה. ²⁴ O. מכאן אתה.

ולך הנאולה וג' ואדע כי דבר ה' הוא). ויהי באחת עשרה שנה בראשון בשבעה לחדש היה דבר ה' אלי' לאמר בן אדם את זרוע פרעה מלך מצרים שברתי וגו' ויהי באחת עשרה שנה בשלישי באחד לחדש היה דבר ה' אלי' לאמר בן אדם אמור אל פרעה מלך מצרים ואל המונו אל מי דמית בגדלך. ויהי בעשתי עשרה שנה באחד לחדש היה דבר ה' אלי' לאמר בן אדם יען אשר אמרה צור על ירושלם האה נשברה דלתות העמים נסבה אלי' אמלאה החרבה. בז בתשרי אחר חורבן הבית זב' יום [בא ישמעאל בן נתניה] והרג את¹ גדליה בן אחיקם בן שפן [הוא] והיהודים אשר [היו] [אתו] במצפה ושאר הפלטה הלכה² למצרים וירמיה וברוך עמהן. ויהי בשתי³ עשרה שנה בעשירי בחמשה לחדש לגלותנו בא אלי' הפליט מירושלם לאמר הוכתה העיר. ויהי בשתי עשרה שנה בשני עשר לחדש באחד לחדש היה דבר ה' אלי' לאמר בן אדם שא קינה אל פרעה מלך מצרים ואמרת אליו כפיר גוים נדמית. ויהי בשתי עשרה שנה בחמשה עשר לחדש היה דבר ה' אלי' לאמר בן אדם נחה על המון מצרים והורידהו. אותה שעה⁴ הראה [הקב"ה] ליחזקאל⁵ שהאומות נדונין לבאר⁶ שחת. בשנת ז' לנבוכדנצר נתנה צור בידו ושטף את כל היהודים שהיו בעמון ומואב (וב) סביבות ארץ ישראל נפש תשמה. בשנת ז' לנבוכדנצר נתנה מצרים בידו ונשא המונה ושלל שללה ובזז ביזה והיתה שבר לחילו. והגלה ירמיה וברוך [עמהן] לבבל. בעשרים וחמש שנה לגלותנו בראש השנה בעשור לחדש בארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר בעצם היום הזה היתה עלי יד ה' ויבא אותי שמה. אותה שעה⁷ הראה⁸ הקב"ה ליחזקאל (במראה את) תבנית הבית * לעתיד לבוא⁹:

פרק כז. [בן עשרים ואחת שנה צדיקיהו במלכו ואחת עשרה שנה מלך] ויהי בשנה התשיעית למלכו בחדש העשירי¹⁰ בעשור לחדש בא נבוכדנצר וגו' על ירושלם ויחנו עליה ויבנו עליה דיק סביב ותבא העיר במצור עד עשתי עשרה שנה¹¹ למלך צדיקיהו. בחדש הרביעי בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר ולא היה לחם לעם הארץ ותבקע העיר וכל אנשי המלחמה יברחו ויצאו מהעיר לילה דרך שער בין החומות אשר על גן המלך וכשרים על העיר סביב וילכו דרך הערבה וירדפו חיל כשרים אחרי המלך וישיגו את צדיקיהו בערבות יריחו וכל חילו נפוצו מעליו. ויתפשו את המלך ויעלו אותו אל מלך בבל רבלתה בארץ חמת וירבר אותו משפטים וישחט מלך בבל את בני צדיקיהו לעיניו וגם את כל שרי יהודה שחט ברבלתה ואת עיני צדיקיהו עור ויאסרוהו בנחשתים ויביאהו מלך בבל בבלה ויתנהו בית הפקודות עד יום מותו. כל עשרים ושמונה ימים¹² היה מקרקר [קיר] ושוע אל ההר וכן הוא אומר

ליחזקאל. O. ⁵ שנה. O. ⁴ בעשתי. P. ³ הלכו. e. O. ² נהרג. Ed. ¹

Others ¹⁰ שעתידי להיות. P. ⁹ הראהו. O. ⁸ שנה. O. ⁷ בבאר. O. ⁶ ליום. e. O. ¹² Others ¹¹ למלך [צדיקיהו] בעשירי

ימים משמים בתוכם, לאחר שבעת¹ ימים נאמר לו² שכב על צדך וגו' ואני נתתי לך את שני עונם וגו' מלמד שהיו [בית] ישראל מכעיסין לפני³ הקב"ה⁴ משנכנסו לארץ ועד שיצאו⁵ ממנה⁶ (ש"ע שנה), וכלית את אלה ושכבת על צדך הימני וגו' מלמד שהיו בית יהודה מכעיסין לפני הקב"ה⁷ משגלו עשרת השבטים ועד שחרבה ירושלים מ' שנה (נמצאו) כולם⁸ תל' שנה, ויהי בשנה הששית בששי בחמשה לחדש אני יושב בביתי וגו' (מלמד שהיתה) אותה שנה מעוברת⁹, (ותפל עלי שם יד ה') * באותה שעה¹⁰ הראהו¹¹ (המקום) ליחזקאל כבוד השכינה שמסתלק(ה)¹² מתוך¹³ הבית, וישאו הכרובים את כנפיהם וירמו מן הארץ וגו', (ואומר) ויעל כבוד ה' מעל תוך העיר וגו', * אתה מוצא¹⁴ אותם עשר מסעות לשכינה, ויהי בשנה העשירית בחמישי בעשור¹⁵ לחדש באו אנשים¹⁶ מזקני ישראל וגו'¹⁷, ויהי דבר ה' אלי לאמר בן אדם דבר אל זקני ישראל וגו' הדרוש אותי וגו' התשפוט אותם וגו' * באותה שעה¹⁸ ברת [המלך] צדקיהו ברית את כל העם וגו' לשלח איש את עבדו וגו' וישובו אחרי בן וישיבו וגו' (ואומר) העגל אשר ברתו לשנים ויעברו בין בתריו למרוד במקום, (שתמצא אומר אלו ואלו מתוך מרד), * באותה שעה¹⁹ מרד צדקיהו במלך בבל והלך וסמך²⁰ על מלכי מצרים, כשתמצא לומר [אלו מתוך מרד ואלו מתוך מרד] אלו נסמכו על מלכי מצרים ואלו נסמכו על מלכי מצרים, אלו גלו שלש גלויות ואלו גלו שלש גלויות, אלו עשו ג' שנים במצודה ואלו²¹ עשו ג' שנים במצודה, אלו אכלו בשר בנים ובנות ואלו אכלו בשר בנים ובנות, * וכן הוא אומר²² בדרך אחותך הלכת ונתתי כוסה בידך וגו' בשנה השמינית לצדקיהו בא חיל מלך בבל על ירושלם וחיל פרעה יצא ממצרים וגו' * וחיל פרעה שטף עזה וחזר²³ למצרים²⁴, ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר, בן אדם כתוב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלים, (בעצם היום הזה) בעשרה בטבת, בשנה העשירית בעשירי בשנים עשר לחדש היה דבר ה' אלי לאמר, בן אדם שים פניך אל פרעה מלך מצרים והנבא עליו ועל מצרים כלה, [אותה השנה באותו הפרק]²⁵ חנה חנמאל בן שלום דודך (בא אליך לאמר קנה לך את שדי אשר בענתות כי לך משפט הנאלה לקנות) ויבא אלי חנמאל בן דודי (כדבר ה' אל חצר המטרה ויאמר אלי קנה נא את שדי אשר בענתות אשר בארץ בנימין כי לך משפט הירושה

שגלו H. ⁵ המקום O. ⁴ את. e. ³ ליחזקאל O. ² שבעה O. ¹
⁹ O. follows. ⁸ וכולם תמצאם H.; וכולם O. ⁷ המקום O. ⁶ הימנה O. ⁵
¹³ O. מן. ¹² שנסתלקת. e. ¹¹ הראה. e. ¹⁰ אותה שנה O. ⁹ היתה.
¹⁷ h. on ¹⁶ בשנים לחדש באו חמישים איש. e. ¹⁵ בעשירים Others. ¹⁴ תמצא O. ¹³
¹⁸ אותה שנה h. II. O. ¹⁷ פ' ממה שזקנים יושבים משמע שנועדו לעבור
²² O. לקיים מה שנאמר O. ²¹ ולאילו O. ²⁰ ונסמך O. ¹⁹ אותה שנה O. ¹⁸
²⁵ Ed. אותו הזמן. ²⁴ e. omits from, I. 18. ²³ וחיל O. ²² והלך לו O.

פרק כ"ז. ויהי בשלשים שנה וגו' (היו) שלשים שנה משנמצא הספר בית ה', ברביעי
בחמשה לחדש וגו' היה היה דבר ה' וגו' ואבא אל הגולה תל אביב וגו' ואשב שם שבעת

H 2

מדרכו הרעה ומרוע מעלליכם וגו' ¹ [*מלמד] ² שהוכיחן פעמים רבות ולא שמעו (וחזר ונתנבא עליהם) * כה אמר ה' אם ³ לא תשמעו ונתתי את הבית הזה כשילה וגו' (בראשית ממלכת יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה וגו') ⁴ [ובאותו הפרק אמר ירמיה הנביא] כה אמר ה' אלי עשה לך מוסרות וגו' כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל וגו' אנכי עשיתי את הארץ וגו' אנכי נתתי את כל הארצות האלה ביד נבוכדנאצר מלך בבל עבדי וגו' ועבדו אותו וגו' והיה הגוי והממלכה וגו' באותה שעה ⁵ הרג ⁶ יהויקים את אוריה שז' ויוציאו את אוריהו ממצרים ויביאהו אל המלך ויכהו בחרב וגו'. (וכשם שנתנבא אוריה כך נתנבא ירמיה אלא אך יד אחיקם בן שפן וגו') אשר היה דבר ה' אל ירמיה הנביא על הגוים למצרים על חיל פרעה נכו וגו'. [אותה] שנה (ראשונה) כבש ⁷ [את] נינוה שנייה כבש ⁸ (את) יהויקים. ויהי לו יהויקים עבד שלש שנים וגו' ולא יסף מלך מצרים לצאת וגו' בשנת ארבע ליהויקים נתחתם גזר דנין של ישראל לגלות [בשנת ארבע ליהויקים נתחתם גזר דנין של אומות העולם לשתות כוס החמה שנ קח] (ועל ירושלים לשתות) את * כוס היין החמה ⁹ [הואת מיורי והשקיתה אותו את כל הגוים]:

פרק כ"ה. בשנת שלש למלכות יהויקים מלך יהודה בא נבוכדנאצר מלך בבל לירושלים ויצר עליה. איפשר לומר כן והלא הוא מלך בשנת ארבע ליהויקים ומה תל' (בשנת שלש ליהויקים אלא) שנת שלש למרדו. (במקרא ¹⁰ אחד הוא אומר בשנת שבע) ובמקרא ¹¹ אחר היא אומר בשנת שמנה מה תל' שנת שבע ומה תל' שנת שמנה שנת שמנה משמלך ¹² ושנת יבע לכיבוש ¹³ יהויקים (ויתן ה' בידו וגו' ובמקום אחד הוא אומר קבורת חמור וגו' ובמקום אחר הוא אומר) ויאסרהו בנחשתיים (וגו' אלא מלמד שבין שאסרו) מיד מת באסוריו ¹⁴ [לקיים מה שנא קבורת חמור יקבר] (והוציאו וגררו לקיים מה שנא) סחוב והשלך וגו'. [בן שמנה עשרה שנה יהויכין במלכו גו'. ויעש גו'. בעת גו'. ויבא גו'. ויצא גו'] והגלה את ירושלים ואת הישרים וגו' עשרת אלפים גולה יהודים נפש שלשת אלפים וגו' ומבנימין וישראל שבטים יבעת אלפים. הכל גבורים עושי מלחמה. וכי מה גבורה ¹⁵ (בבני אדם מהלכין ¹⁶ בגולה ומה מלחמה) עושיין בני אדם (הזקוקין ¹⁷ בזיקין) ונתונים ¹⁸ בשלשלאות [של ברזל ומה מלחמה עושיין בני אדם שזקוקין בזיקים והולכין בגולה] אלא [גבורים] ¹⁹

¹ e. from אמר, p. 57, note 29, in brackets. ² d. like O. ³ II. שהוכיחן. ⁴ e. omits from שהוכיחן, (דברים רבים) ולא שמעו וחזר והוכיחן ואם. ⁵ h. O. שנה; e. omits the two words. ⁶ e. והרג. ⁷ O. וכבש. ⁸ e. עלה וכבש. ⁹ e. omits the two words. ¹⁰ e. ובמקום. ¹¹ e. ששלך. ¹² e. שביבש. ¹³ e. באסורו. ¹⁴ e. גבורים. ¹⁵ e. מהלכין. ¹⁶ e. שזקוקין. ¹⁷ e. שנתונין. ¹⁸ e. הכל. ¹⁹ e. האסורים.

ופטר את האוכלוסין שבאו עמו בקילורין¹ וקבלו עליהם מלכות שמים לקיים מה שז' ביום
ההוא יהיו חמש ערים וגו' מדברות שפת כנען וגו'. הלכו ובנו מזבח² והיו מקריבין עליו³ עולות⁴
[ומקטירין עליה] * לשם שמים⁵ שז' ביום ההוא יהיה מזבח לה' וגו' והיו מתפללין ומשתחוין
אל ירושלים שז' ואליך ישתחוו אליך יתפללו. קודם⁶ ביאתו של סנחריב (סתם חזקיה את
מימי גיחון שז') ויועץ עם וגו' והוא יחזקיהו סתם את מוצא וגו'. יחזקיהו מלך בן עשרים
וחמש שנה וגו' :

פרק כ"ד.⁷ בן שתיים עשרה שנה מנשה במלכו וגו'. בשנת כ"ב למנשה גלה * מנשה
לבלב [הוא]⁸ ופסלו של מיכה עמו (שז')⁹ ויקימו להם בני דן את הפסל וגו' עד יום גלות
הארץ. * וכהצר לו חלה את פני ה' וגו'¹⁰ * נמצא מנשה עשה תשובה [בן] לז' שנה לפני
מיתתו¹¹. בן עשרים ושתיים¹² שנה אמן במלכו ושתי שנים וגו' ויעש הרע וגו' כי הוא אמן
הרבה אשמה וגו' בער¹³ תורה¹⁴ מישראל. בן שמנה שנים¹⁵. יאשיהו במלכו ושלישים ואחת
שנה מלך בירושלים וגו' ויהי בשמונה עשרה שנה וגו' [אותה השנה היתה תחלת היובל]¹⁶
אותה שנה¹⁷ נמצא ס"ח¹⁸ בבית ה' ואותה שנה¹⁹ בדק [יאשיהו] את הבית²⁰. הרי מאתים
ויה' ²¹ שנה משבדקו²² יואש ועד שבדקו יאשיהו. ולמה²³ נבדק מהרה בימי יואש כי
עתליהו המרשעת בניה פרצו את בית האלהים וגו' * ואותה שנה²⁴ עשה יאשיהו תשובה
וכמוהו לא היה לפניו מלך אשר שב וגו'. יאשיהו גזו [את]²⁵ הארון שז' ויאמר ללוים
המבינים לכל ישראל הקדושים לה' תנו את ארון הקודש וגו'. בימיו עלה פרעה נכה
מלך מצרים וגו' וישלח אליו מלאכים לאמר מה לי ולך וגו' ולא הסב יאשיהו וגו' וזירו
המורים למלך יאשיהו וגו' ויעבירוהו עבדיו וגו' * ועליו קונן ירמיהו רוח אפנו משיח ה'
נלכד בשחיתותם וגו'²⁶ ויקח עם הארץ וגו'. בן עשרים ושלוש²⁷ שנה יהואחז במלכו ושלישה
חדשים מלך בירושלים. ויאסרהו מלך מצרים וימליך מלך מצרים את אליקים אחיו וגו'. בן
עשרים וחמש שנה במלכו ואחת עשרה שנה מלך בירושלים וגו' נמצא יהויקים גדול מאחיו²⁸
[יוואחז] שתי שנים. בראשית ממלכת יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה * אשר דבר²⁹ ירמיה
הנביא על כל עם יהודה וירושלים (כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל)³⁰ שובו נא איש

לשמים O. ⁵ קרבן O. ⁴ עליה O. ³ במה H. O. ² בקולרין H. ¹
⁹ d. like edition. ⁸ מנשה d. omits from. ⁷ פרק כ"ה d. ⁶ לפני O. ⁵
¹² Some after. ¹¹ d. הא למדנו שעשה תשובה לשלוש שנים. ¹⁰ וכהצר d. omits from.
¹⁶ d. like O. ¹⁵ שנה O. ¹⁴ את התורה d. ¹³ שביער O. ¹² כ"ב. l. 1, 13; some
²¹ d. ²⁰ חזקיהו יאשיהו בדק הבית e. ¹⁹ השנה d. ¹⁸ הספר O. ¹⁷ השנה d.
²⁵ d. like O. ²⁴ באותה שעה d. ²³ ומפני מה H. O. ²² משחוק בדקו e.
²⁹ d. אמר. ²⁸ מיהואחז H. ; מיהואחז d. ²⁷ וב d. ²⁶ d. omits from וועליו, l. 19.
³⁰ So nearly all MSS.

זבולן וארצה נפתלי והאחרון הכבד וגו'. אמר ר' יהושע בן קרחה¹ טעות גדול² טעה סנחריב. אחרי הדברים והאמת האלה וגו'. באותה שעה שלח תרתן לאשרוד [שנ] בשנת בא תרתן אשרודה וגו' שטף עמונים ומואבים [וערביים] שהיו מסייעין אותו כשצר על שמרון ג' שנים [לקיים מה שנ' ועתה דבר ה' לאמר בשלש שנים] כשני שכיר וגו' באותה שעה וישלח³ מלך אשור את רבשקה וגו' ויצא אליו אליקים בן חלקיה אשר על הבית וגו' ויבאו עבדי המלך חזקיהו אל ישעיהו ויאמר אליהם ישעיהו וגו' הנני נתן בו רוח ושמע שמועה וגו' מה שמועה שמע וישמע אל תרהקה מלך כוש וגו'. שטף שבנא הסוכן⁴ וסיעתו⁵ [והוליכו זקוקים] והלך [לו] לכוש *ונטל חמדת⁶ כל הארצות⁷ ובא לו לירושלים⁸ לקיים מה שנ' יגיע מצרים וסחר כוש וגו' יגיע מצרים זה (חיל) פרעה מלך מצרים. וסחר כוש זה תרהקה מלך כוש. וסבאים אנשי מידה אלו חיילות שלהן. עליך יעבורו זו ירושלים. ולך⁹ יהיו (כבר) מושלמין לך. אחריו ילכו זה חזקיהו. בויקים יעבורו זו בכירומנקיא¹⁰. אליך ישתחוו אליך יתפללו שהן¹¹ נותנים¹² שבחו של הקב"ה (*בתוכך) ואומרים¹³ אך¹⁴ כך אל וגו' באותה שעה וישלח מלך אשור את תרתן ואת רבשקה וגו' ויקראו אל המלך וגו' וישלח ישעיהו בן אמוץ וגו' זה הדבר וגו' את מי חרפת וגדפת וגו' ביר מלאכיך וגו' אני קרתי וגו' [אותה שעה] ויהי בלילה ההוא וגו' וזבולן¹⁵ (מלכים) קשורי¹⁶ כתרים¹⁷ בראשיהן [וזבולן ראשי לגיונות הין]. לפני מפלחו של סנחריב (חלה חזקיהו) שלשה ימים¹⁸ רבי יוסי אומר יום שלישי לחלו של חזקיהו היתה¹⁹ [יום] מפלחו של סנחריב ועמדה לו חמה כמו²⁰ שעמדה (לו)²¹ לאחו [אביו] שנ' הנני משיב את צל המעלות וגו' [אותו היום עלה בית ה'] בו ביום נסע סנחריב עשר מסעות [שכן הוא אומר] בא על עיית וגו' עברו מעברה וגו' צהלי קולך וגו' נדרה מדמנה וגו' עוד היום בנוב לעמוד. (ש)תמצא (אומר בו ביום נסע בו) [אותן עשר מסעות]. * באחת עשרה ביובל בשנה הרביעית בשבוע עלה סנחריב²² וכן²³ הוא אומר וזה לך האות אכול השנה ספיה וגו' שעלה²⁴ בפרס²⁵ הפסח ולא יכלו²⁶ לזרוע ואכלו ספחים²⁷ ובשנה השנית שחים שנדעו הלגיונות האילנות ובשנה השלישית²⁸ זרעו וקצרו וגו' מלמד שלא נשתיר בשבוע *אלא [אותה] שנה²⁹ לאחר מפלחו של סנחריב עמד חזקיה

וכל סיעתו. O. ⁵ הסופר. H. ⁴ שלח. Some ³ גדולה. e. ² יוסי. O. ¹
ברברא. O. ¹⁰ אלך. H. ⁹ לכוש. H. ⁸ האוצרות. O. ⁷ בטל חרדת. H. ⁶
במצרים והן. H. ¹³ מתנין. O. ¹² הן. Some ¹¹ כבירה מאנקה. H. ומנקיא
בתנים. e. ¹⁷ קשורי. O. קשורים. e. ¹⁶ הללו בולן. O. ¹⁵ אין. H. ¹⁴ אומרים
שירדה לו. h. ²¹ כדרך. O. כשם. e. ²⁰ היה. O. ¹⁹ חלה. O. ¹⁸ has here
שכן. O. ²³ בארבעה לשבוע שהוא אחת עשרה ליובל היתה מפלחו של סנחריב. O. ²²
Some ²⁸ ספיהן. O. ²⁷ הספיקו. O. ²⁶ בפרק. h. בערב. O. ²⁵ שעלו. O. ²⁴
אלא שנה אחת. Ed. ²⁹ הרביעית.

שתיים עשרה לאחז ויער ה' אלהי ישראל את רוח מלך אשור וגו' נטל עגל הזהב שבבית אל והלך לו לקיים מה שנ' גם אותו לאשור יובל. ר' נהוראי אומר משום ר' יהושע הרי הוא אומר כה אמר ה' כאשר יציל הרועה מפי הארי שתי כרעים או בדל און וגו' אלו [עשרת]¹ השבטים שנמכרו² על חזקיהו מלך יהודה ועל יהודה ועל בנימין ופלמו עמיהם [מכל ישראל] בפאת מטה מלמד שלא *נשתיירו בהן³ *אלא אחד משמנה שבהן ושאר העם⁴ היכן היה⁵ בדמשק לקיים מה שנ' והגלית אתכם מהלאה לרמשק וגו'. אותה שעה *כיון שראה⁶ הושע בן אלה שגלו עגלי הזהב עמד והעביר [*את] פרדסאות⁷ שהושיב ירבעם בן נבט על התחומין⁸ שלא לעלות⁹ [ישראל] לירושלים¹⁰. שבכל מלכי ישראל הוא אומר וילך בדרכי¹¹ ירבעם בן נבט ובחטאותיו ובהושע¹² הוא אומר¹³ רקלא במלכי ישראל אשר היו לפניו. [עליו עלה שלמנאסר] אלא מפני מה נתחתם¹⁴ גור דינם¹⁵ [של ישראל] לגלות [בימיו] מפני שהיו תולין את הקללה¹⁶ במלכיהם¹⁷ [לקיים מה] שנ' אני ידעתי אפרים וישראל לא נבחר ממני וגו'. [אותה שעה] כיון שראה הושע [ש]פניו של מלך אשור לעלות ולהגלות¹⁸ את ישראל פעם ג' הלך ונסמך על מלכי מצרים [שכן הוא אומר] בשנת *שתיים עשרה¹⁹ לאחז מלך יהודה מלך הושע בן אלה על ישראל. בשנת תשע [ר' יוסי אומר] איפשר לומר כן והלא [היו לו] ה' שנים משהרג את פקח מלך תחתיו²⁰ *אלא מה²¹ תל תשע [שנים ג' שנים] למרדו. וכן הוא אומר וימצא מלך אשור בהושע קשר וגו' ויהי בשנה הרביעית למלך חזקיהו היא *השנה השביעית²² להושע בן אלה מלך ישראל עלה שלמנאסר וגו' על שמרון ויצר עליה וילכדה מקצה ג' שנים. בשנת שש [לחזקיה] היא שנת תשע למרדו של הושע בן אלה נלכדה שמרון. ויגל מלך אשור את ישראל וגו' ויתשם מעל אדמתם. ויבא מלך אשור מבבל וגו' *דיניא ואפרסתכיא וטרפליא אפרסיא ארכויי בבליא שושנביא דהיא עלמאי²³ ושאר אומיא וגו' [וירשו את שמרון וישבו בעריה]:

פרק כג. ויהי בארבע עשרה שנה למלך חזקיהו עלה סנחריב וגו' שמנה שנים שהה²⁴ בין גלות ראשונה לשנייה ושמנה²⁵ שנים שהה²⁶ בין גלות שנייה לשלישית. *ועוד שהה²⁷ שמנה שנים ועלה²⁸ [על יהודה] [אל המלך צדקיהו] לקיים מה שנ' כעת הראשון הקל ארצה

4 O. נשתייר מישראל O.; מהם H. 3. שנודמנו H. 2. קצת עשרת H. 1. כשראה O. 6. הוא. 5. פלטים אחד משמוניה שלמה H.; ושאר ערש בדרך. 11 O. לרגל. 10 O. יעלו. 9 O. הדרבין. 8 O. הפרדסאות. 7 O. הדרכים בחטא שהחטיא את ישראל עמד הושע בן אלה H. 13. אבל בהושע O. 12. במלכותם e. 17. הקלקלה e. 16. דינו e. 15. נחתם H. O. 14. ובטלו ההד. 13 O. ומה. 21 O. הוא מלך משנת ארבע לאחז Ed. 20. תשע e. 19. ולהעלות p. 18. שנה. 24 O. omits the last three words. 23 O. שנת שבע. 22 So O.; ושאה עוד O. 27. שעה. 28 P. שעה. 26 H. שיהי. 25 O. ועוד שמונה.

צדק. בעבר הוא אומר (ושם האחד פלג) כי בימיו נפלגה הארץ: אלו נביאים שעמדו¹ לעולם² עד שלא בא³ אבינו אברהם לעולם. ומשבא⁴ אבינו אברהם (לעולם) בלעם ואביו ואיוב מארץ עוין ואלפז התימני ובלדר השוחי וצופר הנעמתי ואליהוא בן ברכאל הכוזבי. אלו נביאים שנתנבאו לאומות העולם עד שלא ניתנה (ה)תורה לישראל. אבל משנתנה תורה לישראל פסקה רוח הקדש⁵ מן האומות וכן במשה הוא אומר ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך וגו' (מנין שעשה הקב"ה רצונו שנ) הנה אנכי כורת ברית וגו' [מלמד] (באותה שעה) פסקה⁶ רוח הקדש⁷ מן האומות [ונתנה לישראל]:

פרק כ"ב.⁸ שלום (בן יבש) הרג את זכריהו ומלך אחריו ירה ימים בתרצה (ויעל מנחם בן גדי מתרצה וגו') בשנת שלשים ותשע שנה לעזריהו⁹ מלך יהודה מלך מנחם בן גדי על ישראל עשר שנים [בשמרון]¹⁰. בשנת חמשים שנה לעזריה מלך יהודה מלך פקחיה בן מנחם וגו' שנתים. בשנת חמשים ושנים שנה לעזריה וגו' מלך פקח בן רמליהו וגו' עשרים שנה. בשנת שנים לפקח וגו' מלך יותם בן עוזיהו. בן כ"ה יותם במלכו ושש עשרה שנה מלך בירושלים. בשנת שבע עשרה שנה לפקח מלך אחז. בן עשרים שנה אחז במלכו ושש עשרה שנה מלך בירושלים¹¹. בשנת י"ז לפקח ויהרג פקח בן רמליהו ביהודה מאה ועשרים אלף ביום אחד וגו'. כי הכניע ה' את יהודה בעבור אחז מלך וגו' ויהרג זכרי וגבור אפרים וגו' וישבו ישראל מאחיהם מאתים אלף וגו'. בשנת עשרים¹² לפקח [שהיא שנת שלש לאחז] היה ויהי בימי אחז וגו' ויגד לבית דוד לאמר וגו' ויאמר ה' אל ישעיהו וגו' ואמרת אליו וגו' יען כי יעין וגו' נעלה ביהודה ונקיצנה וגו' כה אמר ה' אלהים וגו'. באותה שעה ויקח אחז את הכסף וגו' וישמע אליו מלך אשור וגו'. בשנת עשרים לפקח בא תגלת וגו'. נטל עגל הזהב שבדן והלך לו. * וכן הוא אומר¹³ ויבא אליו¹⁴ תלגת פלנאסר מלך אשור ויצר לו [ולא חזקו ולא לעזרה לו * שכבר מה¹⁵ שאמר לו הנביא אל תירא משני זנבות גו'] (כי חלק אחז את בית ה' וגו' כי שמע מה שאמר לו הנביא) לא תקום ולא תהיה. באותה שעה¹⁶ ויקשר קשר הושע בן אלה וגו'. בשנת עשרים ליותם בן עוזיהו [ש]היא שנת ארבע לאחז (היתה). [וכי] איפשר לומר כן אלא שהיתה גזירה גזירה מימי יותם. דא' שרצה הכתוב למנות ליותם בקבר ולא לאחז בחיים. עליו עלה שלמנאסר מלך אשור ויהי לו הושע עבד וגו' נמצא אחז מלך יהודה והושע [בן אלה] מלך ישראל משועבדים¹⁷ למלך אשור ה' שנים. בשנת

הקב"ה. ⁵ h. אבל משעמד O. ⁴ עמד. O. ³ בעולם. e. ² שנתנבאו. O. ¹
¹⁰ In H. ⁹ לעוזיהו. H. ⁸ כ"ב. H. ⁷ הקב"ה. h. ⁶ שפסקה. O.
¹³ O. ¹² עשרה. p. ¹¹ H. has here the words (so) בשנת (l. 12) to בשנת א' (l. 13).
¹⁶ O. הפרק. ¹⁵ ? שכבר במה So MS. ¹⁴ עליו. Some ¹³ ואומר.
¹⁷ H. משתכרים. ¹⁸ O. שמונה.

פרק כ"א.¹ באבינו אברהם נאמר² ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא וגו', ובשרה³ נאמר בת הרן אבי מלכה ואבי יסכה ומנין ש(כל ה)אבות והאמהות⁴ נקראו נביאים שנ' ויתהלכו מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר. אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו. ובמרים⁵ ו' ותקח מרים הנביאה. * בדבורה⁶ ז' ודבורה אשה נביאה. ובחנה ז' ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי בה. ואביגיל נתנבא⁷ לדוד. וכן דוד אמר לה וברוך טעמך. ובחולדה * הוא אומר⁸ אל חולדה הנביאה. ובאסתר ז' ותכתב אסתר המלכה בת אביחיל וגו'. אלו (מה)⁹ [ה]נביאים (ו) [ה]נביאות שנתנבאו להן לישראל¹⁰. * ונכתבו בכתובים¹¹ ויש נביאים¹² כיוצאי מצרים ולא נכתבו (יכול מפני שהן מעוטין¹³ תל' וחמשים איש מבני הנביאים הלכו וגו' יכול מפני שהן הדיוטות תל' ויאמרו אליו הירעת כי היום ה' לוקח את אדוניך מעל ראשך וגו' אדונינו אין כתוב כאן אלא אדוניך מלמד שכולן גדולים כאלהיו ושקולים כאלישע) וכן משה אמר (מי יתן והיה לבכם זה להם ואומר) ומי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם. ועובדיה אמר לאלהיו הלא הוגד לאדני את אשר עשיתי בהרג איובל את נביאי ה' ואחביא מנביאי ה' מאה איש וגו' חוץ * מה שהיו¹⁴ ביהודה ובנימין. ואליה אמר לאלישע שב נא פה כי ה' שלחני עד בית אל ויצאו בני הנביאים אשר בית אל וגו' [אין נביאים פחות משנים] (שוב) אמר לאלישע¹⁵ [שב נא פה כי ה' שלחני יריחו וגו' ויגשו בני הנביאים אשר ביריחו אין נביאים פחות משנים. אלישע]¹⁶ שב נא פה כי ה' שלחני הירדנה וגו' וחמשים איש מבני הנביאים הלכו וגו' * [ללמדך] שאין לך (כל) עיר (ועיר)¹⁷ בארץ ישראל שלא היו בו¹⁸ נביאים [ומפני מה לא נתפרסמה נבואתן] אלא [ללמדך] (כל) נבואה * שהיתה לצורך¹⁹ הדורות²⁰ נכתבה [ושלא נצרכה לדורות]²¹ לא נכתבה. [יכול מפני שהן מועטין תל' לו וחמשים איש מבני הנביאים הלכו ויעמדו מנגד מרחוק. יכול מפני שהן הדיוטות תל' לו הירעת כי היום ה' לוקח את אדוניך מעל ראשך לא אמרו אדונינו אלא אדונך מלמד שחברים של אליהו היו ושקולין כנגד אליהו]²² מפורש בשהש מה יפו דודיק אחותי כלה (מה טבו דודיק מיין וריח שמניך מכל בשמים) נפת תטופנה שפתותיך כלה (דבש וחלב תחת לשונך וגו'): באדם הוא אומר ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם וגו'. בנח הוא אומר (נח איש צדיק תמים היה בדרותיו את האלהים התהלך נח. ביפת הוא אומר) יפת אלהים ליפת. בשם הוא אומר (ברוך ה' אלהי שם) על דברתי מלכי

¹ For H. see p. 33, chap. 5. ² O. everywhere אומר for ז'. ³ p. adds הוא. ⁴ O. ואמהות. ⁵ e. omits. ⁶ O. p. נתנבאת; e. נתנבאה. ⁷ e. נאמר. ⁸ h. p. שנתנבאו. ⁹ P. adds ויגשו בני הנביאים אשר. ¹⁰ e. ויגשו בני הנביאים אשר. ¹¹ O. יכול. ¹² ויגשו בני הנביאים אשר. ¹³ e. ויגשו בני הנביאים אשר. ¹⁴ O. ויגשו בני הנביאים אשר. ¹⁵ e. ויגשו בני הנביאים אשר. ¹⁶ O. ויגשו בני הנביאים אשר. ¹⁷ e. ויגשו בני הנביאים אשר. ¹⁸ O. ויגשו בני הנביאים אשר. ¹⁹ e. ויגשו בני הנביאים אשר. ²⁰ O. ויגשו בני הנביאים אשר. ²¹ e. ויגשו בני הנביאים אשר. ²² O. ויגשו בני הנביאים אשר.

במצרים¹, ובני קרח וגו' אלו נתנבאו במדבר, וישלח ה' איש נביא וגו' זה היה פנחס, ויבא איש אלהים אל עלי וגו' זה היה אלקנה, המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם, אלו כז' משמרות² כהונה ולויה, גר החוזה ונתן הנביא התקינו מעשה הבית עם דוד, אסף והימן וידותון נתנבאו בימי דוד³, אחיה [השילוני] אמר לשלמה הבית הזה וגו' ושכנתי בתוך בני ישראל וגו' ובאחרונה אמר לו יען אשר היתה זאת עמך וגו', שמעיה אמר לרחבעם אל תעלו וגו', ובאחרונה (כשברחו לפני⁴ שישק) היה דבר ה' אל שמעיה וגו' נכנעו לא וגו' (וכי שישק שמו והלא זבוב שמו שז' ישרוק ה' לזבוב ולמה נקרא שמו שישק שהיה יושב ומשמר אימתי ימות שלמה שאין לנו כיוצא בו וכיון שמת שלמה בא ולקח אוצרות בית ה'), עדו (הנביא) נתנבא על המזבח (בבית אל) ויאמר מזבח וגו', ועזריה בן עוזר היתה עליו רוח אלהים ויצא לפני אסא וגו', ובעת ההיא בא חנני הרואה וגו', וגם ביד יהוא⁵ בן חנני וגו', מיכיהו אמר לאחאב כה אמר ה' הראית את כל ההמון הגדול וגו' ובשנייה אמר לו לך והתחזק ודע וראה וגו' ובשליש⁶ אמר לו יען אשר אמרו ארם אלהי הרים ה' וגו' ואיש אחד מבני הנביאים אמר אל רעהו וגו' (אמרו) זה היה מיכיהו, ובאחרונה אמר לו מי יפתה וגו', ובימי יהושפט ויצא אל פניו יהוא בן חנני וגו' ויחזיאל⁷ בן זכריה בן בניה וגו' ויתנבא אליעזר בן דודוהו ממרישה וגו', ובימי יהורם ויבא אליו מכתב וגו', ובימי יהואש וישלח בהם נביאים להשיבם וגו', ורוח אלהים לבשה את זכריה וגו' ובימי אמציה ואיש אלהים בא אליו לאמר המלך אל יבא וגו' ובאחרונה אמר לו ידעתי כי יעין אלהים וגו' אמרו [זה] היה אמוין [שנתנבא בימי אמציה] (אחיו)⁸, ובימי אחז ושם היה נביא לה עוזר שמו וגו', (יואל ו') נחום וחבקוק נתנבאו בימי מנשה ומפני שלא היה מנשה כשר לא נקראו על שמו *וכן הוא אומר⁹ וידבר ה' אל מנשה ואל עמו ולא הקשיבו ויבא ה' עליהם את שרי הצבא וגו', דבר ה' אל צפניה בן כושי וגו', דברי ירמיה בן חלקיהו [וגם איש היה מתנבא בשם ה' אוריה בן שמעיהו], אשר היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי וגו', (כולם נתנבאו סמוך לחרבן), ברוך בן נריה וישריה בן נריה בן מחסיה ודניאל איש חמורדות (כולם בימי נבוכדנצר), מרדכי (היהודי) [בלשן] וחגי זכריה ומלאכי כולם נתנבאו בשנת שתיים לדריוש, (אתה) מוצא¹⁰ בהן עשרה¹¹ שז' בהם איש האלהים *וואלו הן¹² משה ואלקנה ושמואל [הרמתי] דוד [המלך] שמעיה ועידו ואלהיו [זכור לטוב] ואלישע מיכה ואמון¹³, שמואל וחנני נקראו רואים (שז' בהם הרואה)¹⁴, יחזקאל ודניאל נאמר בהם¹⁵ בן אדם:

✧ סליק פרקא (ובבא מציעאה) ✧

¹ במדבר. H. ² משפחות. Some ³ H. has here עובדיה, and omits from אחיה to עדו, I. 8. ⁴ מפני. e. ⁵ H. adds. בנו. ⁶ O. ובשלישית. ⁷ e. O. ויחזיאל. ⁸ Also in H. ⁹ שנאמר. O. ¹⁰ H. ונמצא; O. תמצא. ¹¹ e. omits. ¹² e. והן. ¹³ e. adds עשרה. ¹⁴ e. הרואה הרואה. ¹⁵ O. להן.

הנביא) ויקשרו עליו קשר בירושלים וגו'. בן וחמשים ושנים שנה עזוהו במלכו ושש עשרה שנה וגו' ויהי לדרוש אלהים בימי זכריהו המבין וגו' * ובמה הצליחו¹ (אלהים) הוא בנה את אילת וישיבה ליהודה. [אחרי שכב המלך וגו'] ומה תל אחרי שכב המלך עם אבותיו אלא שמלך בימי אבותיו. דבר אחר מה יהורם ואחזיהו ויואש מתו מיתת תחלואים על ידי אחרים כך² אמציהו מת מיתת תחלואים על ידי אחרים. עזוהו וירבעם מלכו כאחת אלא שירבעם מלך בימי אביו שנה (אחת) שנ' וירבעם ישב על כסאו. בשנת עשרים ושבע (שנה) לירבעם מלך ישראל) מלך עזריה בן אמציה וגו' אפשר לומר כן והלא שניהם מלכו כאחת אלא³ שמלך מלכות מנוגעת וכן הוא אומר ויהי עזוהו המלך וגו' ואומר כלם נתיחסו בימי יותם מלך יהודה ובימי ירבעם מלך ישראל. אפשר לומר כן (והלא עזוהו קבר את ירבעם וגו' מלכים אחריו) אלא כל כה שנה שהיה עזוהו [המלך] מצורע יותם בנו (היה על בית המלך) שופט את עם הארץ. (ירבעם בן יואש מלך כוא שנה). בשנת שלשים ושמונה שנה לעזריהו מלך יהודה מלך זכריה ובן ירבעם וגו' ששה חדשים. הוא דבר ה' אשר דבר אל יהוא וגו' בני רביעים וגו'.

פרק כ'. הרי הוא אומר ונסתם גיא הרי כי יגיע גי הרים אל אצל וגו'. חזון ישעיהו בן אמוץ וגו' דבר ה' אשר היה אל הושע וגו' דברי עמוס אשר היה וגו' דבר ה' אשר היה אל מיכה המורשתי וגו' מלמד שכולן נתנבאו בפרק אחד אבל⁴ אי אתה יודע מי [הוא] קדם⁵ (את מי) [תחלה] * כיון שאמר⁶ תחלת דבר ה' בהושע וגו'. ובעמוס הוא אומר שנתים לפני הרעש * (ובישעיהו הוא אומר בשנת מות המלך עזוהו וגו' והוא היה)⁷ ביום הרעש דכתב⁸ וינעו אמות הספים וגו'. דבר ה' אשר היה אל מיכה המורשתי בימי יותם וגו' מלמד שכולן קדמו את מיכה. חזון עובדיה וגו' אימתי היתה מלחמה זו בימי אמציה⁹ [מלך יהודה] ומלך אין באדום וגו' ומשנפלו אדומים בימי אמציה¹⁰ לא העמידו מלך * עד היום. ומשנפלו בימי אמציהו] ולא¹¹ זקפו ראש עד היום. ומשנפלו ארמים¹² כדבר¹³ אלישע לא עמדו אלא¹⁴ שנתעוררו בימי אחז ונפלו¹⁵. ומשנפלו פלשתים בימי חזקיהו לא * העמידו מלך¹⁶ עד היום [שנ' הוא הכה את פלשתים וגו'] * ומשנפלו מלכי¹⁷ אשור בימי חזקיהו לא העמידו מלך [על הארץ] (עד היום)¹⁸ ומשנפלו¹⁹ מצרים ביד²⁰ נבוכדנצר לא נתנשאת עוד²¹ על הגוים (עד היום) שנ' מן הממלכות וגו'²² ובני זרח וגו'. אלו (נביאים) [ש] נתנבאו

אם. h. O. ⁴ יש. e. adds. ³ אף. O. ² ומה היא הצלחה שהצליחו. O. ¹ וכן הוא O. ⁸ ישעיהו נתנבא O. ⁷ הרי הוא אומר O. ⁶ שקדם. H. O. ⁵ במקומן ולא Ed. ¹¹ יהושפט O. ¹⁰ יהושפט h. H. O. ⁹ אדומים. H. O. ¹² בימי סנחריב H. adds. ¹⁵ עד. H. O. ¹⁴ בימי O. ¹³ ומשנפלה H. O. ¹⁹ ומשנפלו, l. 24. e. omits from ¹⁸ מלך Some ¹⁷ זקפו ראש ²⁰ מן הממלכה תהיה שפלה O. ²² c. omits. ²¹ בימי. H. O. ²⁰

שתכלה עם בית אחאב *וכן הוא אומר¹ ומאלהים היתה תבוסת אחזיהו וגו' ונפלו שניהם (בו ביום) זה עם זה [ביר יהוא] :

פרק י"ד. בימי יהורם בן אחאב היה רעב (גדול) בשמרון ז' שנים ובהן (היה) בן הדר נלחם *עם ישראל². בשנה האחרונה קלל אלישע את גיחזי. וילך³ אלישע דמשק וימשח את חואל למלך על ארם ושלח את יונה בן אמתי וימשח את יהוא ברמות גלעד. ויהי בהשפט יהוא וגו' (ויהי כבואם אל תוך העיר וגו') ויבקש את אחזיה וילכדהו וגו' ועתליה אם אחזיהו וגו' ותקח יהושבע וגו' ויהי אתה בית ה' וגו' ועליו הכתוב אומר כי יצפנני וגו' בצור ירוממני (מהו בצור ירוממני זה יהודיע הכהן בן⁴ אדם שהוא דומה לצור) [ובשנה השביעית שלח יהודיע ויקח את שרי המאות וגו'] וימשחהו⁵ ויאמרו יחי המלך וישמח כל עם הארץ וגו'. בן שבע שנים יהואש במלכו (בשנת שבע ליהואש מלך יהואש) וארבעים שנה מלך בירושלים. בשנת כ"ז⁶ ליהואש חזק⁷ את ברק הבית הרי קנה שנה משבנאו שלמה ועד שבדקו⁸ יואש. ויעש יהואש הישר בעיני ה' כל ימי יהודיע הכהן. ויוקן יהודיע וגו' מי שנולדה קלקלה⁹ בימי שלמה נולד יהודיע המתקן¹⁰. ואחרי מות יהודיע הכהן וגו' שעשה¹¹ (יואש) עצמו עז (שנא וישתחו למלך) אז שמע המלך אליהם :

פרק י"ז. יהוא מלך על ישראל כ"ה שנה. ויאמר ה' אל יהוא וגו' מי אמר לו כך¹² יונה בן אמתי. בימים ההם החל ה' וגו' מן הירדן מורח השמש וגו'. בשנת עשרים ושלש שנה ליואש מלך יהואחז וגו' שבע עשרה¹³ שנה. בשנת שלשים ושבע¹⁴ שנה ליואש מלך יהודה מלך יהואש וגו' שש עשרה שנה¹⁵. ואלישע חלה את חליו וגו' היא השנה העשירית ליואש (מלך ישראל) מיכן אתה מחשב כמה שנים *פירנס אלישע את¹⁶ ישראל מיט' (שנה) ליהושפט ועד עכשיו היו¹⁷ יותר מששים שנה. בשנת שתים ליואש מלך ישראל מלך אמציה. בן עשרים וחמש¹⁸ שנה היה במלכו ועשרים ותשע שנה מלך. בשנת י"ב¹⁹ לאמציה הוא הכה את אדום בניא מלח וגו' ויהי אחרי בא וגו' ויחר אף ה' וגו'. ויהי בדבריו אליו וגו' מה היא העצה *אשר יעין²⁰ המקום עליו. ויועץ אמציה מלך יהודה וגו' וישלח יואש מלך ישראל וגו' אמרת הנה הבית וגו' ולא שמע אמציה וגו' וינגף יהודה לפני ישראל וגו' ואת אמציה וגו' וכל²¹ הזהב והכסף וגו'. בו בפרק מת יהואש ובא לו אמציה [ל]ירושלים ויהי אמציהו בן יואש וגו' ומעת אשר סר אמציהו מאחרי ה' וגו' (שלא שמע מה שאמר לו

¹ שנאמר. O. ² e. O. בישראל. ³ ויבוא. ⁴ e. omits. ⁵ Some add ⁶ O. קללה. ⁷ e. שחזק בדקו. ⁸ O. ⁹ Some כ"ב. ¹⁰ O. ¹¹ H. ¹² O. ¹³ H. ¹⁴ O. ¹⁵ e. ¹⁶ H. ¹⁷ H. ¹⁸ H. ¹⁹ H. ²⁰ O. ²¹ O. ²² H. ²³ H. ²⁴ H. ²⁵ H. ²⁶ H. ²⁷ H. ²⁸ H. ²⁹ H. ³⁰ H. ³¹ H. ³² H. ³³ H. ³⁴ H. ³⁵ H. ³⁶ H. ³⁷ H. ³⁸ H. ³⁹ H. ⁴⁰ H. ⁴¹ H. ⁴² H. ⁴³ H. ⁴⁴ H. ⁴⁵ H. ⁴⁶ H. ⁴⁷ H. ⁴⁸ H. ⁴⁹ H. ⁵⁰ H. ⁵¹ H. ⁵² H. ⁵³ H. ⁵⁴ H. ⁵⁵ H. ⁵⁶ H. ⁵⁷ H. ⁵⁸ H. ⁵⁹ H. ⁶⁰ H. ⁶¹ H. ⁶² H. ⁶³ H. ⁶⁴ H. ⁶⁵ H. ⁶⁶ H. ⁶⁷ H. ⁶⁸ H. ⁶⁹ H. ⁷⁰ H. ⁷¹ H. ⁷² H. ⁷³ H. ⁷⁴ H. ⁷⁵ H. ⁷⁶ H. ⁷⁷ H. ⁷⁸ H. ⁷⁹ H. ⁸⁰ H. ⁸¹ H. ⁸² H. ⁸³ H. ⁸⁴ H. ⁸⁵ H. ⁸⁶ H. ⁸⁷ H. ⁸⁸ H. ⁸⁹ H. ⁹⁰ H. ⁹¹ H. ⁹² H. ⁹³ H. ⁹⁴ H. ⁹⁵ H. ⁹⁶ H. ⁹⁷ H. ⁹⁸ H. ⁹⁹ H. ¹⁰⁰ H. ¹⁰¹ H. ¹⁰² H. ¹⁰³ H. ¹⁰⁴ H. ¹⁰⁵ H. ¹⁰⁶ H. ¹⁰⁷ H. ¹⁰⁸ H. ¹⁰⁹ H. ¹¹⁰ H. ¹¹¹ H. ¹¹² H. ¹¹³ H. ¹¹⁴ H. ¹¹⁵ H. ¹¹⁶ H. ¹¹⁷ H. ¹¹⁸ H. ¹¹⁹ H. ¹²⁰ H. ¹²¹ H. ¹²² H. ¹²³ H. ¹²⁴ H. ¹²⁵ H. ¹²⁶ H. ¹²⁷ H. ¹²⁸ H. ¹²⁹ H. ¹³⁰ H. ¹³¹ H. ¹³² H. ¹³³ H. ¹³⁴ H. ¹³⁵ H. ¹³⁶ H. ¹³⁷ H. ¹³⁸ H. ¹³⁹ H. ¹⁴⁰ H. ¹⁴¹ H. ¹⁴² H. ¹⁴³ H. ¹⁴⁴ H. ¹⁴⁵ H. ¹⁴⁶ H. ¹⁴⁷ H. ¹⁴⁸ H. ¹⁴⁹ H. ¹⁵⁰ H. ¹⁵¹ H. ¹⁵² H. ¹⁵³ H. ¹⁵⁴ H. ¹⁵⁵ H. ¹⁵⁶ H. ¹⁵⁷ H. ¹⁵⁸ H. ¹⁵⁹ H. ¹⁶⁰ H. ¹⁶¹ H. ¹⁶² H. ¹⁶³ H. ¹⁶⁴ H. ¹⁶⁵ H. ¹⁶⁶ H. ¹⁶⁷ H. ¹⁶⁸ H. ¹⁶⁹ H. ¹⁷⁰ H. ¹⁷¹ H. ¹⁷² H. ¹⁷³ H. ¹⁷⁴ H. ¹⁷⁵ H. ¹⁷⁶ H. ¹⁷⁷ H. ¹⁷⁸ H. ¹⁷⁹ H. ¹⁸⁰ H. ¹⁸¹ H. ¹⁸² H. ¹⁸³ H. ¹⁸⁴ H. ¹⁸⁵ H. ¹⁸⁶ H. ¹⁸⁷ H. ¹⁸⁸ H. ¹⁸⁹ H. ¹⁹⁰ H. ¹⁹¹ H. ¹⁹² H. ¹⁹³ H. ¹⁹⁴ H. ¹⁹⁵ H. ¹⁹⁶ H. ¹⁹⁷ H. ¹⁹⁸ H. ¹⁹⁹ H. ²⁰⁰ H. ²⁰¹ H. ²⁰² H. ²⁰³ H. ²⁰⁴ H. ²⁰⁵ H. ²⁰⁶ H. ²⁰⁷ H. ²⁰⁸ H. ²⁰⁹ H. ²¹⁰ H. ²¹¹ H. ²¹² H. ²¹³ H. ²¹⁴ H. ²¹⁵ H. ²¹⁶ H. ²¹⁷ H. ²¹⁸ H. ²¹⁹ H. ²²⁰ H. ²²¹ H. ²²² H. ²²³ H. ²²⁴ H. ²²⁵ H. ²²⁶ H. ²²⁷ H. ²²⁸ H. ²²⁹ H. ²³⁰ H. ²³¹ H. ²³² H. ²³³ H. ²³⁴ H. ²³⁵ H. ²³⁶ H. ²³⁷ H. ²³⁸ H. ²³⁹ H. ²⁴⁰ H. ²⁴¹ H. ²⁴² H. ²⁴³ H. ²⁴⁴ H. ²⁴⁵ H. ²⁴⁶ H. ²⁴⁷ H. ²⁴⁸ H. ²⁴⁹ H. ²⁵⁰ H. ²⁵¹ H. ²⁵² H. ²⁵³ H. ²⁵⁴ H. ²⁵⁵ H. ²⁵⁶ H. ²⁵⁷ H. ²⁵⁸ H. ²⁵⁹ H. ²⁶⁰ H. ²⁶¹ H. ²⁶² H. ²⁶³ H. ²⁶⁴ H. ²⁶⁵ H. ²⁶⁶ H. ²⁶⁷ H. ²⁶⁸ H. ²⁶⁹ H. ²⁷⁰ H. ²⁷¹ H. ²⁷² H. ²⁷³ H. ²⁷⁴ H. ²⁷⁵ H. ²⁷⁶ H. ²⁷⁷ H. ²⁷⁸ H. ²⁷⁹ H. ²⁸⁰ H. ²⁸¹ H. ²⁸² H. ²⁸³ H. ²⁸⁴ H. ²⁸⁵ H. ²⁸⁶ H. ²⁸⁷ H. ²⁸⁸ H. ²⁸⁹ H. ²⁹⁰ H. ²⁹¹ H. ²⁹² H. ²⁹³ H. ²⁹⁴ H. ²⁹⁵ H. ²⁹⁶ H. ²⁹⁷ H. ²⁹⁸ H. ²⁹⁹ H. ³⁰⁰ H. ³⁰¹ H. ³⁰² H. ³⁰³ H. ³⁰⁴ H. ³⁰⁵ H. ³⁰⁶ H. ³⁰⁷ H. ³⁰⁸ H. ³⁰⁹ H. ³¹⁰ H. ³¹¹ H. ³¹² H. ³¹³ H. ³¹⁴ H. ³¹⁵ H. ³¹⁶ H. ³¹⁷ H. ³¹⁸ H. ³¹⁹ H. ³²⁰ H. ³²¹ H. ³²² H. ³²³ H. ³²⁴ H. ³²⁵ H. ³²⁶ H. ³²⁷ H. ³²⁸ H. ³²⁹ H. ³³⁰ H. ³³¹ H. ³³² H. ³³³ H. ³³⁴ H. ³³⁵ H. ³³⁶ H. ³³⁷ H. ³³⁸ H. ³³⁹ H. ³⁴⁰ H. ³⁴¹ H. ³⁴² H. ³⁴³ H. ³⁴⁴ H. ³⁴⁵ H. ³⁴⁶ H. ³⁴⁷ H. ³⁴⁸ H. ³⁴⁹ H. ³⁵⁰ H. ³⁵¹ H. ³⁵² H. ³⁵³ H. ³⁵⁴ H. ³⁵⁵ H. ³⁵⁶ H. ³⁵⁷ H. ³⁵⁸ H. ³⁵⁹ H. ³⁶⁰ H. ³⁶¹ H. ³⁶² H. ³⁶³ H. ³⁶⁴ H. ³⁶⁵ H. ³⁶⁶ H. ³⁶⁷ H. ³⁶⁸ H. ³⁶⁹ H. ³⁷⁰ H. ³⁷¹ H. ³⁷² H. ³⁷³ H. ³⁷⁴ H. ³⁷⁵ H. ³⁷⁶ H. ³⁷⁷ H. ³⁷⁸ H. ³⁷⁹ H. ³⁸⁰ H. ³⁸¹ H. ³⁸² H. ³⁸³ H. ³⁸⁴ H. ³⁸⁵ H. ³⁸⁶ H. ³⁸⁷ H. ³⁸⁸ H. ³⁸⁹ H. ³⁹⁰ H. ³⁹¹ H. ³⁹² H. ³⁹³ H. ³⁹⁴ H. ³⁹⁵ H. ³⁹⁶ H. ³⁹⁷ H. ³⁹⁸ H. ³⁹⁹ H. ⁴⁰⁰ H. ⁴⁰¹ H. ⁴⁰² H. ⁴⁰³ H. ⁴⁰⁴ H. ⁴⁰⁵ H. ⁴⁰⁶ H. ⁴⁰⁷ H. ⁴⁰⁸ H. ⁴⁰⁹ H. ⁴¹⁰ H. ⁴¹¹ H. ⁴¹² H. ⁴¹³ H. ⁴¹⁴ H. ⁴¹⁵ H. ⁴¹⁶ H. ⁴¹⁷ H. ⁴¹⁸ H. ⁴¹⁹ H. ⁴²⁰ H. ⁴²¹ H. ⁴²² H. ⁴²³ H. ⁴²⁴ H. ⁴²⁵ H. ⁴²⁶ H. ⁴²⁷ H. ⁴²⁸ H. ⁴²⁹ H. ⁴³⁰ H. ⁴³¹ H. ⁴³² H. ⁴³³ H. ⁴³⁴ H. ⁴³⁵ H. ⁴³⁶ H. ⁴³⁷ H. ⁴³⁸ H. ⁴³⁹ H. ⁴⁴⁰ H. ⁴⁴¹ H. ⁴⁴² H. ⁴⁴³ H. ⁴⁴⁴ H. ⁴⁴⁵ H. ⁴⁴⁶ H. ⁴⁴⁷ H. ⁴⁴⁸ H. ⁴⁴⁹ H. ⁴⁵⁰ H. ⁴⁵¹ H. ⁴⁵² H. ⁴⁵³ H. ⁴⁵⁴ H. ⁴⁵⁵ H. ⁴⁵⁶ H. ⁴⁵⁷ H. ⁴⁵⁸ H. ⁴⁵⁹ H. ⁴⁶⁰ H. ⁴⁶¹ H. ⁴⁶² H. ⁴⁶³ H. ⁴⁶⁴ H. ⁴⁶⁵ H. ⁴⁶⁶ H. ⁴⁶⁷ H. ⁴⁶⁸ H. ⁴⁶⁹ H. ⁴⁷⁰ H. ⁴⁷¹ H. ⁴⁷² H. ⁴⁷³ H. ⁴⁷⁴ H. ⁴⁷⁵ H. ⁴⁷⁶ H. ⁴⁷⁷ H. ⁴⁷⁸ H. ⁴⁷⁹ H. ⁴⁸⁰ H. ⁴⁸¹ H. ⁴⁸² H. ⁴⁸³ H. ⁴⁸⁴ H. ⁴⁸⁵ H. ⁴⁸⁶ H. ⁴⁸⁷ H. ⁴⁸⁸ H. ⁴⁸⁹ H. ⁴⁹⁰ H. ⁴⁹¹ H. ⁴⁹² H. ⁴⁹³ H. ⁴⁹⁴ H. ⁴⁹⁵ H. ⁴⁹⁶ H. ⁴⁹⁷ H. ⁴⁹⁸ H. ⁴⁹⁹ H. ⁵⁰⁰ H. ⁵⁰¹ H. ⁵⁰² H. ⁵⁰³ H. ⁵⁰⁴ H. ⁵⁰⁵ H. ⁵⁰⁶ H. ⁵⁰⁷ H. ⁵⁰⁸ H. ⁵⁰⁹ H. ⁵¹⁰ H. ⁵¹¹ H. ⁵¹² H. ⁵¹³ H. ⁵¹⁴ H. ⁵¹⁵ H. ⁵¹⁶ H. ⁵¹⁷ H. ⁵¹⁸ H. ⁵¹⁹ H. ⁵²⁰ H. ⁵²¹ H. ⁵²² H. ⁵²³ H. ⁵²⁴ H. ⁵²⁵ H. ⁵²⁶ H. ⁵²⁷ H. ⁵²⁸ H. ⁵²⁹ H. ⁵³⁰ H. ⁵³¹ H. ⁵³² H. ⁵³³ H. ⁵³⁴ H. ⁵³⁵ H. ⁵³⁶ H. ⁵³⁷ H. ⁵³⁸ H. ⁵³⁹ H. ⁵⁴⁰ H. ⁵⁴¹ H. ⁵⁴² H. ⁵⁴³ H. ⁵⁴⁴ H. ⁵⁴⁵ H. ⁵⁴⁶ H. ⁵⁴⁷ H. ⁵⁴⁸ H. ⁵⁴⁹ H. ⁵⁵⁰ H. ⁵⁵¹ H. ⁵⁵² H. ⁵⁵³ H. ⁵⁵⁴ H. ⁵⁵⁵ H. ⁵⁵⁶ H. ⁵⁵⁷ H. ⁵⁵⁸ H. ⁵⁵⁹ H. ⁵⁶⁰ H. ⁵⁶¹ H. ⁵⁶² H. ⁵⁶³ H. ⁵⁶⁴ H. ⁵⁶⁵ H. ⁵⁶⁶ H. ⁵⁶⁷ H. ⁵⁶⁸ H. ⁵⁶⁹ H. ⁵⁷⁰ H. ⁵⁷¹ H. ⁵⁷² H. ⁵⁷³ H. ⁵⁷⁴ H. ⁵⁷⁵ H. ⁵⁷⁶ H. ⁵⁷⁷ H. ⁵⁷⁸ H. ⁵⁷⁹ H. ⁵⁸⁰ H. ⁵⁸¹ H. ⁵⁸² H. ⁵⁸³ H. ⁵⁸⁴ H. ⁵⁸⁵ H. ⁵⁸⁶ H. ⁵⁸⁷ H. ⁵⁸⁸ H. ⁵⁸⁹ H. ⁵⁹⁰ H. ⁵⁹¹ H. ⁵⁹² H. ⁵⁹³ H. ⁵⁹⁴ H. ⁵⁹⁵ H. ⁵⁹⁶ H. ⁵⁹⁷ H. ⁵⁹⁸ H. ⁵⁹⁹ H. ⁶⁰⁰ H. ⁶⁰¹ H. ⁶⁰² H. ⁶⁰³ H. ⁶⁰⁴ H. ⁶⁰⁵ H. ⁶⁰⁶ H. ⁶⁰⁷ H. ⁶⁰⁸ H. ⁶⁰⁹ H. ⁶¹⁰ H. ⁶¹¹ H. ⁶¹² H. ⁶¹³ H. ⁶¹⁴ H. ⁶¹⁵ H. ⁶¹⁶ H. ⁶¹⁷ H. ⁶¹⁸ H. ⁶¹⁹ H. ⁶²⁰ H. ⁶²¹ H. ⁶²² H. ⁶²³ H. ⁶²⁴ H. ⁶²⁵ H. ⁶²⁶ H. ⁶²⁷ H. ⁶²⁸ H. ⁶²⁹ H. ⁶³⁰ H. ⁶³¹ H. ⁶³² H. ⁶³³ H. ⁶³⁴ H. ⁶³⁵ H. ⁶³⁶ H. ⁶³⁷ H. ⁶³⁸ H. ⁶³⁹ H. ⁶⁴⁰ H. ⁶⁴¹ H. ⁶⁴² H. ⁶⁴³ H. ⁶⁴⁴ H. ⁶⁴⁵ H. ⁶⁴⁶ H. ⁶⁴⁷ H. ⁶⁴⁸ H. ⁶⁴⁹ H. ⁶⁵⁰ H. ⁶⁵¹ H. ⁶⁵² H. ⁶⁵³ H. ⁶⁵⁴ H. ⁶⁵⁵ H. ⁶⁵⁶ H. ⁶⁵⁷ H. ⁶⁵⁸ H. ⁶⁵⁹ H. ⁶⁶⁰ H. ⁶⁶¹ H. ⁶⁶² H. ⁶⁶³ H. ⁶⁶⁴ H. ⁶⁶⁵ H. ⁶⁶⁶ H. ⁶⁶⁷ H. ⁶⁶⁸ H. ⁶⁶⁹ H. ⁶⁷⁰ H. ⁶⁷¹ H. ⁶⁷² H. ⁶⁷³ H. ⁶⁷⁴ H. ⁶⁷⁵ H. ⁶⁷⁶ H. ⁶⁷⁷ H. ⁶⁷⁸ H. ⁶⁷⁹ H. ⁶⁸⁰ H. ⁶⁸¹ H. ⁶⁸² H. ⁶⁸³ H. ⁶⁸⁴ H. ⁶⁸⁵ H. ⁶⁸⁶ H. ⁶⁸⁷ H. ⁶⁸⁸ H. ⁶⁸⁹ H. ⁶⁹⁰ H. ⁶⁹¹ H. ⁶⁹² H. ⁶⁹³ H. ⁶⁹⁴ H. ⁶⁹⁵ H. ⁶⁹⁶ H. ⁶⁹⁷ H. ⁶⁹⁸ H. ⁶⁹⁹ H. ⁷⁰⁰ H. ⁷⁰¹ H. ⁷⁰² H. ⁷⁰³ H. ⁷⁰⁴ H. ⁷⁰⁵ H. ⁷⁰⁶ H. ⁷⁰⁷ H. ⁷⁰⁸ H. ⁷⁰⁹ H. ⁷¹⁰ H. ⁷¹¹ H. ⁷¹² H. ⁷¹³ H. ⁷¹⁴ H. ⁷¹⁵ H. ⁷¹⁶ H. ⁷¹⁷ H. ⁷¹⁸ H. ⁷¹⁹ H. ⁷²⁰ H. ⁷²¹ H. ⁷²² H. ⁷²³ H. ⁷²⁴ H. ⁷²⁵ H. ⁷²⁶ H. ⁷²⁷ H. ⁷²⁸ H. ⁷²⁹ H. ⁷³⁰ H. ⁷³¹ H. ⁷³² H. ⁷³³ H. ⁷³⁴ H. ⁷³⁵ H. ⁷³⁶ H. ⁷³⁷ H. ⁷³⁸ H. ⁷³⁹ H. ⁷⁴⁰ H. ⁷⁴¹ H. ⁷⁴² H. ⁷⁴³ H. ⁷⁴⁴ H. ⁷⁴⁵ H. ⁷⁴⁶ H. ⁷⁴⁷ H. ⁷⁴⁸ H. ⁷⁴⁹ H. ⁷⁵⁰ H. ⁷⁵¹ H. ⁷⁵² H. ⁷⁵³ H. ⁷⁵⁴ H. ⁷⁵⁵ H. ⁷⁵⁶ H. ⁷⁵⁷ H. ⁷⁵⁸ H. ⁷⁵⁹ H. ⁷⁶⁰ H. ⁷⁶¹ H. ⁷⁶² H. ⁷⁶³ H. ⁷⁶⁴ H. ⁷⁶⁵ H. ⁷⁶⁶ H. ⁷⁶⁷ H. ⁷⁶⁸ H. ⁷⁶⁹ H. ⁷⁷⁰ H. ⁷⁷¹ H. ⁷⁷² H. ⁷⁷³ H. ⁷⁷⁴ H. ⁷⁷⁵ H. ⁷⁷⁶ H. ⁷⁷⁷ H. ⁷⁷⁸ H. ⁷⁷⁹ H. ⁷⁸⁰ H. ⁷⁸¹ H. ⁷⁸² H. ⁷⁸³ H. ⁷⁸⁴ H. ⁷⁸⁵ H. ⁷⁸⁶ H. ⁷⁸⁷ H. ⁷⁸⁸ H. ⁷⁸⁹ H. ⁷⁹⁰ H. ⁷⁹¹ H. ⁷⁹² H. ⁷⁹³ H. ⁷⁹⁴ H. ⁷⁹⁵ H. ⁷⁹⁶ H. ⁷⁹⁷ H. ⁷⁹⁸ H. ⁷⁹⁹ H. ⁸⁰⁰ H. ⁸⁰¹ H. ⁸⁰² H. ⁸⁰³ H. ⁸⁰⁴ H. ⁸⁰⁵ H. ⁸⁰⁶ H. ⁸⁰⁷ H. ⁸⁰⁸ H. ⁸⁰⁹ H. ⁸¹⁰ H. ⁸¹¹ H. ⁸¹² H. ⁸¹³ H. ⁸¹⁴ H. ⁸¹⁵ H. ⁸¹⁶ H. ⁸¹⁷ H. ⁸¹⁸ H. ⁸¹⁹ H. ⁸²⁰ H. ⁸²¹ H. ⁸²² H. ⁸²³ H. ⁸²⁴ H. ⁸²⁵ H. ⁸²⁶ H. ⁸²⁷ H. ⁸²⁸ H. ⁸²⁹ H. ⁸³⁰ H. ⁸³¹ H. ⁸³² H. ⁸³³ H. ⁸³⁴ H. ⁸³⁵ H. ⁸³⁶ H. ⁸³⁷ H. ⁸³⁸ H. ⁸³⁹ H. ⁸⁴⁰ H. ⁸⁴¹ H. ⁸⁴² H. ⁸⁴³ H. ⁸⁴⁴ H. ⁸⁴⁵ H. ⁸⁴⁶ H. ⁸⁴⁷ H. ⁸⁴⁸ H. ⁸⁴⁹ H. ⁸⁵⁰ H. ⁸⁵¹ H. ⁸⁵² H. ⁸⁵³ H. ⁸⁵⁴ H. ⁸⁵⁵ H. ⁸⁵⁶ H. ⁸⁵⁷ H. ⁸⁵⁸ H. ⁸⁵⁹ H. ⁸⁶⁰ H. ⁸⁶¹ H. ⁸⁶² H. ⁸⁶³ H. ⁸⁶⁴ H. ⁸⁶⁵ H. ⁸⁶⁶ H. ⁸⁶⁷ H. ⁸⁶⁸ H. ⁸⁶⁹ H. ⁸⁷⁰ H. ⁸⁷¹ H. ⁸⁷² H. ⁸⁷³ H. ⁸⁷⁴ H. ⁸⁷⁵ H. ⁸⁷⁶ H. ⁸⁷⁷ H. ⁸⁷⁸ H. ⁸⁷⁹ H. ⁸⁸⁰ H. ⁸⁸¹ H. ⁸⁸² H. ⁸⁸³ H. ⁸⁸⁴ H. ⁸⁸⁵ H. ⁸⁸⁶ H. ⁸⁸⁷ H. ⁸⁸⁸ H. ⁸⁸⁹ H. ⁸⁹⁰ H. ⁸⁹¹ H. ⁸⁹² H. ⁸⁹³ H. ⁸⁹⁴ H. ⁸⁹⁵ H. ⁸⁹⁶ H. ⁸⁹⁷ H. ⁸⁹⁸ H. ⁸⁹⁹ H. ⁹⁰⁰ H. ⁹⁰¹ H. ⁹⁰² H. ⁹⁰³ H. ⁹⁰⁴ H. ⁹⁰⁵ H. ⁹⁰⁶ H. ⁹⁰⁷ H. ⁹⁰⁸ H. ⁹⁰⁹ H. ⁹¹⁰ H. ⁹¹¹ H. ⁹¹² H. ⁹¹³ H. ⁹¹⁴ H. ⁹¹⁵ H. ⁹¹⁶ H. ⁹¹⁷ H. ⁹¹⁸ H. ⁹¹⁹ H. ⁹²⁰ H. ⁹²¹ H. ⁹²² H. ⁹²³ H. ⁹²⁴ H. ⁹²⁵ H. ⁹²⁶ H. ⁹²⁷ H. ⁹²⁸ H. ⁹²⁹ H. ⁹³⁰ H. ⁹³¹ H. ⁹³² H. ⁹³³ H. ⁹³⁴ H. ⁹³⁵ H. ⁹³⁶ H. ⁹³⁷ H. ⁹³⁸ H. ⁹³⁹ H. ⁹⁴⁰ H. ⁹⁴¹ H. ⁹⁴² H. ⁹⁴³ H. ⁹⁴⁴ H. ⁹⁴⁵ H. ⁹⁴⁶ H. ⁹⁴⁷ H. ⁹⁴⁸ H. ⁹⁴⁹ H. ⁹⁵⁰ H. ⁹⁵¹ H. ⁹⁵² H. ⁹⁵³ H. ⁹⁵⁴ H. ⁹⁵⁵ H. ⁹⁵⁶ H. ⁹⁵⁷ H. ⁹⁵⁸ H. ⁹⁵⁹ H. ⁹⁶⁰ H. ⁹⁶¹ H. ⁹⁶² H. ⁹⁶³ H. ⁹⁶⁴ H. ⁹⁶⁵ H. ⁹⁶⁶ H. ⁹⁶⁷ H. ⁹⁶⁸ H. ⁹⁶⁹ H. ⁹⁷⁰ H. ⁹⁷¹ H. ⁹⁷² H. ⁹⁷³ H. ⁹⁷⁴ H. ⁹⁷⁵ H. ⁹⁷⁶ H. ⁹⁷⁷ H. ⁹⁷⁸ H. ⁹⁷⁹ H. ⁹⁸⁰ H. ⁹⁸¹ H. ⁹⁸² H. ⁹⁸³ H. ⁹⁸⁴ H. ⁹⁸⁵ H. ⁹⁸⁶ H. ⁹⁸⁷ H. ⁹⁸⁸ H. ⁹⁸⁹ H. ⁹⁹⁰ H. ⁹⁹¹ H. ⁹⁹² H. ⁹⁹³ H. ⁹⁹⁴ H. ⁹⁹⁵ H. ⁹⁹⁶ H. ⁹⁹⁷ H. ⁹⁹⁸ H. ⁹⁹⁹ H. ¹⁰⁰⁰ H.

החונים לאמר וגו' אז יחלק העם ישראל וגו' כמה היתה מחלוקת זו מ' שנה. בשנת
לא' [שנה] לאסא [מלך יהודה] מלך עמרי מלכות שלמה ויחזק העם וגו'. [וימת תבני וימלך
עמרי] [ומפני מה הרגו את תבני] כיון שנשא [אסא את] * בתו של עמרי² ליהושפט
בנו [לאשה] הרגו את תבני. עמרי מלך יב' שנה. בשנת וגו'³ שנה לאסא שלשים ושמונה
וימלך⁴ אחאב בן עמרי על ישראל [בשמרון] עשרים ושתיים שנה. בשנת ארבע לאחאב מלך
יהושפט [ויהושפט] בן לה שנה [היה] במלכו וכה שנה מלך בירושלים. [נקרא וימלך יהושפט
ויהי ה עם הטוב]. בשנת יז'⁵ [שנה] לאחאב היה רעב [גדול] בשמרון ז' שנים [ומחצה]
ומלחמת בן הדר שתי שנים ומחצה. וישבו⁶ ז' שנים אין מלחמה בין ארם ובין ישראל.
אחזיה בן אחאב מלך [על ישראל בשמרון בשנת שבע עשרה ליהושפט מלך יהודה וימלך
על ישראל] שנתים. ובשנת השנית לאחזיה נגזו אליהו [זכור לטוב] ולא⁷ נראה⁸ [עד שיבא
* מלך המשיח ונראה⁹ ונגזו שנה] * עד שיבא¹⁰ גוג ומגוג. ועבשיו הוא כותב מעשה [כל]
הדורות כולם. [ויהורם בן אחאב מלך על ישראל בשמרון בשנת שמונה עשרה ליהושפט
מלך יהודה וימלך שתיים עשרה שנה. ויעשה הרע בעיני ה' רק לא כאביו וכאמו ויסר את
מצבת הבעל אשר עשה אביו שכן הוא אומר באחזיה אחיו] וימת כדבר ה' אשר דבר ה'
אליהו וגו'. ובשנת שתיים * ליהורם בן יהושפט¹¹ מלך יהודה כי לא היה לו בן. אפשר לומר
כן והלא הוא מלך בשנת ט'¹² ליהושפט אלא לענין [שהוא] נאמר ויזעק יהושפט וגו' ראוי
היה יהושפט ליהרג [ב]אותה שעה * אלא בשכר¹³ [ועקב] שזעק תלה לו הכתוב ז' שנים
ועלתה מלכות לבנו. ובשנת חמש ליהורם בן אחאב מלך ישראל ויהושפט מלך יהודה [מלך
יהורם בן יהושפט מלך יהודה] בחזרתם¹⁴ מן המלחמה [מאחר] שהרגו עמון ומואב והר
שעיר באו והמליכו את יהורם [בן יהושפט] על יהודה ולו אחים בני יהושפט וגו' ויתן להם
אביהם וגו' וכיון שמת יהושפט עמד יהורם והרג את אחיו בחרב שז' ויקם יהורם על
ממלכת אביו וז' ויבא אליו מכתב מאליהו וגו' כבר היה לאליהו [זכור לטוב] ז' שנים שנגזו.
בן שלשים ושתיים שנה יהורם במלכו ושמונה שנים מלך בירושלים ובאחזיהו בנו אומר בן
עשרים ושתיים שנה אחזיהו במלכו ושנה אחת מלך. ובמקום אחר הוא אומר בן ארבעים ושתיים
שנה אחזיהו במלכו ושנה אחת מלך אמר רבי יוסי וכי אפשר [לן] לבן שיהא גדול מאביו שתי
שנים אלא כיון * שהשיא אסא בנו לבתו של עמרי¹⁵ נגזרה¹⁶ [נזרה] על מלכות בית דוד

4 Ed. לא' p.; חמשה ושלשים H. 3. בת עמרי O. 2. ארבעה h. H. O. 1. לשום Ed. 4. ואינו H. O. 7. ויעמדו H. 6. חמש עשרה O. 5. מלך. ואינו נראה עד שתניע מלחמת e. 10. משיח ובימות המשיח נראה H. 9. ארם. שתיים P.; חשע עשרה e. H.; שמונה עשרה O. 12. למלך יהושפט Others 11. שהשיא אסא בתו של עמרי H. P. 15. בשובם P.; בחזרתם O. 14. ובשכר O. 13. נגזר O. 16. [P. לאשה]

בימיו שקטה הארץ ¹ שנים, בשנת זו לאסא [מלך יהודה] בא זרח הכושי ² [ונלחם עם מלך מצרים ונטל ממנו כל השלל והבזה אשר לקח מירושלים ונלחם זרח הכושי עם אסא מלך יהודה ונפל בידו] ³ והחזיר לאסא ⁴ את ⁵ (כל) הבזה * אשר בזו ⁶ שישק מלך מצרים בירושלים ⁷ (ונטלו ⁸ אסא) היא שנת לה לשלמה מישמת [והדר שמע במצרים כי שכב דוד עם אבותיו וגו' ויהי שטן לישראל כל ימי שלמה] ⁹ (ויקם ה' שטן לישראל את ריון בן אלידע), ירבעם מלך כב שנה, נדב בנו שתי שנים, בשנת שלש לאסא מלך יהודה מלך בעשא בן אחיה על ישראל כב ¹⁰ שנה, בשנת שלשים ויש למלכות אסא עלה בעשא מלך ישראל על יהודה ¹¹ וגו' אפשר לומר כן והלא אסא קבר את בעשא בשנת זו למלכותו ומה ¹² חל [בשנת שלשים ויש למלכותו] אלא כנגד לו שנה שנתחנן שלמה * בבית פרעה ¹³ (מלך מצרים) וכנגד לו שנה שנגזר ¹⁴ על מלכות בית דוד שתחלק ¹⁵ ובאחרונה עתידה שתחזור להם ¹⁶ וכנגד לו שנה שנגזר ¹⁷ למלכי ¹⁸ ארם להיות שטן לישראל ובאחרונה יפלו ביד בית דוד לכך נאמר בשנת שלשים ויש למלכות ¹⁹ אסא, בשנת שיש ²⁰ עשרה לאסא ²¹ מאחר שנפל בידו זרח הכושי היא שנת לו (שנה) לשלמה מישמת. * באותה שעה ²² כרתו ברית מלך ²³ ישראל ומלך ארם לעלות ולהתנרות באסא וקלקל אסא [שנ] ויצא אסא כסף וזהב וגו' ברית ביני וביניך וגו' וישמע בן הדר וגו', ויהי כשמע בעשא ויחדל וגו' ובעת ההיא בא חנני וגו' הלא הכושים והלובים וגו' כי ה' וגו' ולא זו מלכי ארם להיות שטן ²⁴ לישראל עד מות אחז * ובימי אחז ²⁵ כרתו ברית מלך ישראל ומלך ארם לעלות ולהתנרות * עם אחז ²⁶, ולא היתה זכות ביד אחז שיפלו בידו ונפלו שניהם ביד חנל פלאסר מלך אשור, [וימלך יהושפט בנו תחתיו ויתחזק על ישראל, כי הלך בדרכי דוד אביו גו', כי לאלהי אביו דרש ובמצותיו הלך גו', ויעמד שפטים גו', ועמכם בדבר מישפט, ועתה יהי פחד ה' עליכם שמרו ועשו כי אין עם ה' אלהינו עולה ומישוא פנים ומקח שחד וגו' חזקו ועשו ויהי ה' עם הטוב]:

פרק יז. בעשא מלך כז שנה, אילה בנו שתי שנים, נמצא אסא קבר את אילה בשנת זו למלכותו, ומרי ²⁷ הרג את אילה ומלך אחריו ז ימים בתרצה, וישמע העם

בזוי ובזוי ¹ e. adds. ² לו. ³ O. ⁴ The words in [] in H. ⁵ מלך כוש. ⁶ O. ⁷ h. like O. ⁸ ונטלה. ⁹ e. ¹⁰ מירושלים. ¹¹ O. ¹² נטל. ¹³ O. ¹⁴ דבזוי דבזוי. ¹⁵ e. ¹⁶ אלא מה. ¹⁷ H. O. ¹⁸ ירושלים. ¹⁹ O.; others. ²⁰ בתרצה כז. ²¹ H. ²² עשרים וארבע. ²³ e. ²⁴ על מלכי. ²⁵ O. ²⁶ שגורה. ²⁷ e.; שגורה גזרה. ²⁸ O. ²⁹ H. ³⁰ omits. ³¹ e. ³² שתחלק. ³³ e. ³⁴ על מלכות אדום. ³⁵ H. ³⁶ e. ³⁷ למלך. ³⁸ H. ³⁹ e. ⁴⁰ אלא. ⁴¹ e. ⁴² בשנת שש עשרה לאסא. ⁴³ H. O. ⁴⁴ e. ⁴⁵ מלכי. ⁴⁶ e. ⁴⁷ שבע. ⁴⁸ O. ⁴⁹ e. ⁵⁰ מלכותו. ⁵¹ O. ⁵² e. ⁵³ שוטנים. ⁵⁴ ed. ⁵⁵ e. ⁵⁶ עליהם שמרו ועשו כי אין עם ה' אלהינו עולה ומישוא פנים ומקח שחד וגו' חזקו ועשו ויהי ה' עם הטוב]. ⁵⁷ e. ⁵⁸ עמרי. ⁵⁹ O. ⁶⁰ e. ⁶¹ לשנה שלש לאחז. ⁶² O.

הכסף בירושלם וגו' ומוצא הסוסים וגו' ותעלה ותצא וגו' [ויהי לשלמה ארבעים אלף אורות סוסים וגו'] והמלך שלמה אהב וגו' שתמצא לומר כי על אפי ועל חמתי וגו'. אבל לעת זקנת שלמה סמוך¹ למיתתו שרתה עליו רוח הקדש ואמר שלשה ספרים הללו משלי [ו]שיר השירים [ו]קהלת. אחיה [השילוני] אמר לירבעם והיה אם תשמע וגו' ובניתי לך בית נאמן כאשר בניתי וגו' ומה בנה² לדוד (נתן לו מלכות) לו שנה [שהיה מלך] על [כל] ישראל לו לנ³ ולבנו ג'. ואילו זכה ירבעם בן נבט היתה מלכות ישראל מסתיימת⁴ בידו לו לנ⁵ ולבנו ג'. וכן הוא אומר ואענה את זרע דוד [למען זאת גו] מלל [למען] זאת (אלא) כנגד לו שנה שנתחתן שלמה לפרעה⁶ (מלך מצרים) ומה הלך לא כל הימים [אמרו רבותינו עתידה היתה המלכות לחזור⁷ בימי אסא אם לא היה מקלקל]⁸ (כבר גלוי לפניו שאסא⁹ עומד) לקלקל. [ואף ירבעם אם לא זכה קיבל מלכות על כל ישראל לו שלשים ושלש ולבנו שלשה]:

פרק י"ז. והימים אשר מלך שלמה וגו' ארבעים שנה. רחבעם בנו י"ז¹⁰ (שנה). אביה בנו ג' שנים. *ובשנת כ'¹¹ לירבעם מלך אסא [וארבעים ואחת שנה מלך בירושלם] כי בן ארבעים ואחת שנה רחבעם במלכו ושבע עשרה שנה מלך בירושלם הוי¹² כמה ראהו דוד *שנה אחת ועשה את התורה¹³ הוא ובניו¹⁴ [עמו] שנים שלוש וברביעית¹⁵ מדרו¹⁶ שז כי הלכו בדרך דוד ושלמה שנים שלוש (וברביעי מדרו במקום שז ויהי כהבין מלכות רחבעם וכחזקתו עזב את תורת¹⁷ ה' וגו') [ואז] וגם קדש היה בארץ וגו'. ויהי בשנה החמישית למלך רחבעם עלה שישק וגו' (כי מעלו בה' וגו') ויקח את אעזרות בית ה' וגו' וירדף אביה אחרי ירבעם¹⁸ וגו' (ולא עצר כח ירבעם וגו') [ויגפהו ה' וימת] ואין אתה יודע מי הוא שנגפו¹⁹ (אמור)²⁰ הרי ירבעם קבר את אביה [ומלך עוד אחריו שתי שנים הא אינו אומר ויגפהו ה' אלא באביה] *ומפני מה (לא) נגפו המלך²¹ [מפני] שהיה²² עומד²³ ומחסד את ישראל ואומר להן ועמכם עגלי זהב (אשר עשה לכם וגו') *והוא אז לכד²⁴ את בית אל וראה את *עגל²⁵ [י] הזהב והניחו²⁶ לפיכך נגפו הקב"ה²⁶. אסא²⁷ מלך מא' שנה.

ל' P. 5. מתקיימת P. 4. ל' P. 3. בניתי O. 2. וסמוך H. O. 1. e. h. like O. 8. שעתידה מלכות ישראל להחזירה h. 7. בבית פרעה O. 6. הרי H.; הא O. 12. ובשנתים P. 11. Others י"ז. 10. שאתה. 14. h. O. זקנו שנה וחלך... הוא ויהודה עמו ג' שנים H.; הלך בתורת משה h. O. 13. Most omit תורת. 17. מרד O. 16. ובשנה הרביעית H. O. 15. ויהודה. 18. e. O. p. 21. ואם תאמר ירבעם הנגף H. 20. שונה P.; שניגף H. O. 19. רחבעם. ומפני מה נגפו הקב"ה לאביה מפני שעומד H. 23. שהוא O. 22. הבה h.; המקום עגל הזהב H.; המקום H. O. 26. חמל עליהם O. 25. ובשלכד O. 24. ומחשד. מלך יהודה e. adds 27. המונח אשר הניח ירבעם בבית אל והניחו ולא ביטלו.

שבע [שנים]¹ ויהי רעב בימי דוד שלוש שנים [שנה אחר שנה] הרי עשר [שנים], וישמו בכל הארץ ויבאו² מקצה תשעה חדשים ועשרים יום ירושלם הרי ז'א שנה, ובשנה האחרונה³ [לסופן] התקין⁴ דוד המלך משמרות כהונה ולויה (והסדיר את כל הבית) וכתוב⁵ * בשנת הארבעים⁶ למלכות דוד נדרשו וגו'.

פרק ז'. והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה וגו'. [וישב שלמה על כסא ה' למלך תחת דוד אביו ויצלח וגו' ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה אשר נראה לדוד אביו אשר הכין במקום דוד בגורן ארנן היבוס, ויחל לבנות בחדש השני בשני בשנת ארבע למלכותו, צא שנה אחת שעלתה לזה ולזה], (ואומר) ויהי בשמינים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים בשנה הרביעית וגו'. * ובשנה השנית ליפתח אמר למלך בני עמון בשבת ישראל בחשבון ובבנותיה וגו'⁷ שלש מאות שנה (וגו') * ומן השנה⁸ הב' ליפתח ועד שנבנה⁹ הבית קצו שנה וז' שנה שהיו ישראל במדבר הרי ח' שנה, ובחצי חיובל נבנה הבית בשנה הרביעית לשבוע (וכן לשלמה)¹⁰ שז' בשנה הרביעית יסד בית ה' בירח זיו ובשנה האחת עשרה בירח בול הוא החדש השמיני וגו' ואת ביתו בנה שלמה שנה אז יקהל שלמה שלש עשרה וגו' ויקהלו אל המלך שלמה כל איש ישראל מלמד שאין השכינה שורה אלה בהקהל¹¹ וכן הוא אומר וירא כל העם וירגו וגו' ואומר ויקרבו כל העדה ויעמדו לפני ה' ובמתן תורה הוא אומר כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני, ובבית העולמים הוא אומר וככלות שלמה להתפלל והאש ירדה וגו' וכל בני ישראל רואים ברדת וגו' [ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו והודות לה כי טוב כי לעולם חסדו, והמלך וכל העם זב זבא לפני ה', ואז ויזבח המלך שלמה גז, המלך וכל העם, והכהנים על משמרותם עומדים והלויים בכלי שיר ה' אשר עשה דוד המלך להודות לה כי לעולם חסדו בהלל דוד בידם והכהנים מחצצרים נגדם וכל ישראל עומדים, הא למדת שאין השכינה שורה אלא בקהל וכן הוא אומר במקהלות ברכו אלהים ואז ותקהל העדה] ועל אותה שעה הוא אומר צאינה וראינה וגו' ביום חתונתו * ביום ה' שלאחר ז' ימי המילואים¹², וביום שמחת לבו * ביום גמר¹³ [בינין] בית העולמים, [משיררה האש בימי שלמה לא פסקה עד מות מנישה], ויאהב שלמה את ה' ללכת בחקות דוד וגו' שנים עד שלא התחיל לבנות את הבית אבל משהתחיל לבנות (את) הבית ויקח [את] בת פרעה ויביאה אל עיר דוד (באותו פרק והדר שמע במצרים וגו') ויהי שומן וגו' ויתן המלך

שנאמר. O. 4. הבין. O. 3. האחרת. O. 2. P. after. 1. e. like O.

ומנישה. O. 8. משנכנסו לארץ עד השנה השנית ליפתח. O. 7. בארבעים שנה. 6. Most

אלו. h. H. 12. בקהל. H. O. 11. h. like O. 10. שבה שלמה את. H. O. 9.

בגמור. O. 13. זה יום שחוקם המושבן ואהל מועד במדבר; O. ימי המילואים

שפט את ישראל מִן שנה. נשתיירו יָז שנה צא מהן שנה אחת לעיבורו (וְיָא שנה לשמואל ושנה אחת לשאול) הרי¹ זָב שנה. שמואל מת לפני מיתתו של שאול (ב) ארבעה חדש² שָׁנָ ויהי מספר הימים אשר ישב דוד בשדה פלשתים ימים ארבעה חדשים. ויהי אחרי כן וישאל דוד בָּה לאמר וגו'. [בחרון מלך שבע שנים]. בן ארבעים שנה איש בשת [בן שאול] במלכו וגו' ושנים שנים מלך וגו' נמצאת מלכות ישראל בטלה חמש שנים. ויבאו זקני ישראל אל המלך חברונה. * אותו הפרק³ נמשח עוד דוד⁴. [אותו היום היה] בן שלשים⁵ שנה (דוד במלכו) וארבעים שנה מלך:

פרק יד⁶. ויהי דוד וזקני ישראל ושרי האלפים וגו' ויביאו את ארון ה' וגו' ויכל דוד מהעולות העולה וגו' ויחלק לכל העם וגו' ויתן לפני ארון ה' מן הלויים משרתים וגו' ביום ההוא אז נתן דוד בראש וגו' בשחר היו אומרים הודו לה קראו בשמו וגו' עד אל תגעו במשיחי וגו' ובין הערבים היו אומרים שירו לה כל הארץ וגו' עד ויאמרו כל העם אמן וחלל לה. [והניחם להיות משרתים שם להודות ולהלל לה וגו' אסף הראש ומשנהו זכריה וגו' עד ועבד אדום בן ידיתון וחוסה לשערים] וכך היו אומרים⁷ [בציון]⁸ (כל) ארבעים ושלש שנה⁹ (לפני הארון) עד שהביאו שלמה לבית העולמים. * בברוך דוד¹⁰ מפני אבשלום (בנו היה אביתר עומד) [יצא עמו] עד שעלה במעלה הזיתים ושאל¹¹ באורים ותומים ונסתלק אביתר מן הכהונה הגדולה [שָׁנָ ויעל אביתר] ונכנס צדוק [הכהן] תחתיו והחזירו¹² (את) הארון למקומו. אבל אתל מועד שעשה משה במדבר ומוזב הנחשת שעשה בצלאל [בן אורי בן חור] (ומנורה ויולחן) ואש שירדה [מן השמים] בימי משה (היו) [שם] בבמה [אשר] בנבעון [שָׁנָ ואת צדוק הכהן ואחיו הכהנים לפני משכן ה' בבמה אשר בנבעון ועמם הימן וגו'. [ועמם הימן וידותון חצצרות ומצלתיים למשמיעים וכלי שיר האלהים ובני ידותון לשער]. וכך היו עושין כל (חמשים)¹³ שנה¹⁴ [שהיו] בנבעון עד שבאו לבית העולמים. ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום וגו' כי נדר נדר וגו' היא שנת לִזְ לִמְלֻכֹת דוד. רבי נהוראי אומר משום ר' יהושע [והלא אינן אלא שלשים וחמש ומה חָל לִזְ] מקץ מִ שנה לקין ששאלו (ישראל את) המלוכה¹⁶ היא שנה י' לשמואל (הרואה)¹⁷ מכאן אתה מחשב שבן זָב שנה היה שלמה במלכו [שָׁנָ וישלח ביד נתן הנביא וגו'. באותו הפרק ויהי אחרי כן ולאבשלום בן דוד וגו' ויהי לשנתים ימים וגו' ואבשלום ברח וגו' ויהי שם שלש שנים וגו' הרי חמש [שנים]¹⁸. וישב אבשלום בירושלים שנתים ימים ופני המלך לא ראה. הרי

וימשחו את דוד H. O. 4. ובו בפרק e. 3. חדשים e. O. 2. נמצא O. 1. So H. 6. וישבע P. like O.; O. P. add. למלך על ישראל כדבר ה' ביד שמואל. 7. ובברו H. O. 10. שנים O.; בציון H. here 9. שנים h. like O. 8. עושין O. 7. h. O. 16. שנים O. 14. p. like edition. 13. ויחזירו Some 12. ונשאל H. O. 11. e. like O. 18. הוצא H. 17. ששאלו להם מלך H. 16. שלשים ושש.

ויוסיפו בני ישראל וגו' ויחר אף ה' בישראל וימכרם ביד פלשתים וביד בני עמון וירצצו וירצצו את בני ישראל וגו' יח' שנה עד השנה השנית ליפתח. בשנה השנית ליפתח אמר למלך בני עמון בשבת ישראל בחשבון ובבנותיה ובערער ובבנותיה וגו' שלש מאות שנה ומדוע לא הצלתם בעת ההיא. ועשה¹ יפתח ו' שנים. אבצן מבית לחם [יהודה] ז' שנים. צא מהן שנה (א) שעלתה לזה ולזה. [אילון הזבולני עשר שנים. עברון בן הלל שמונה שנים. צא מהן שנה שעלתה לזה ולזה]². ויוסיפו בני ישראל לעשות הרע בעיני ה' ויתנם ה' ביד פלשתים ארבעים שנה עשרים שנה³ בימי יפתח ועשרים [שנה] בימי שמשון:

פרק יג.⁴ עלי פרנס את ישראל ארבעים שנה ויום שמת בו עלי ויטש משכן שילו ויתן לשבי עוז וימאס באהל יוסף וגו'. ויהי ארון ה' בשדה פלשתים שבעה חדשים. ויקראו פלשתים וגו' ויבואו אנשי קרית יערים וגו' ויהי מיום שבת הארון וגו' [ויהיו עשרים שנה וגו']⁵ צא מהן ז' שנים * שמלך דוד⁶ בחברון על יהודה נשתיירו (שם) יג' (שנים. צא מהן) ⁷ לשמואל בעצמו וב לשמואל ושאו⁸. [שנ' בן שנה שאול במלכו ושתי שנים מלך. ושבע שהיה דויד מלך בחברון הרי עשרים שנה]. (ויהי מיום שבת הארון וגו') בתחלת (אילו) העשרים (שנה) הביאו⁹ אהל מועד לגוב ואעפ' שהיה ארון ה' בקרית יערים בנוב היו מקריבין [הצבור] כל יג' שנה (וז' שנים בגבעון) [שנ' ויהי מיום שבת הארון בקרית יערים וירבו הימים ויהיו עשרים שנה]. בסוף עשרים [שנה] העלה דוד [המלך] את ארון ה' מקרית יערים אל בית עובד אדום (הגתי) וישב ארון ה' בית עובד אדום הגתי שלשה חדשים וגו'. (הא) למדנו שלא נתברך (עובד אדום) אלא בעבור ארון האלהים: בן שנה שאול במלכו וגו' שמואל אמר לשאול בשעה שמשחו וירדת לפני הגלגל וגו' ירד שנה ראשונה והבה לנחש העמוני ומשחוהו ישראל. [ב]שניה ירד ולא שמר הבטחתו [שנ'] ויאמר שמואל אל שאול נסכלת לא שמרת וגו' [ואז אל כל אשר יפנה ירשע. ואז כי הטאת קסם מרי. באותה שעה ויסב שמואל ללכת ויחזק בכנף מעילו ויקרע ויאמר שמואל אליו קרע ה' את ממלכות ישראל מעליך גו'] (ואותו הפרק נמשח דוד שנ' ויאמר ה' אל שמואל עד מתי וגו') ואחר כך ויקח שמואל את קרן היטמן וגו'. והוא (היה) בן כט'¹⁰ שנים¹¹. ויהי שאול עיון את דוד. (ואומר) ורוח ה' סרה מעם שאול. בו בפרק חרבה נוב¹² * ובא להן¹³ לגבעון. כל ימיו של שמואל הרואה אינן אלא נב' [שנה]¹⁴. (ועוד) שנ' ועלי הכהן ישב על הכסא וגו' והיא¹⁵ מרת נפש וגו' * אותו הפרק נתמנה¹⁶ להיות שופט [על ישראל]. ואומר¹⁷ והוא

¹ O. של; e. עשה. ² h. like O. ³ e. omits. ⁴ Without figures in H.

⁵ The words in [] in h. only ⁶ H. O. P. שהיה דוד מלך. ⁷ e. H. יא.

⁸ h. H. O. לשאול. ⁹ O. הביא שמואל הרואה. ¹⁰ O. עשרים ושמונה. ¹¹ O.

ובאו להם. e. ; והביא שמואל אהל מועד. ¹³ O. עיר הכהנים. ¹² P. adds שנים.

¹⁴ e. like O. ¹⁵ e. וחנה. ¹⁶ H. באותה שעה נתמנה עלי. ¹⁷ O. שנאמר.

הן [ה]שבע שביבשו¹ וז' שחילקו² [נמצאו שעושיין שמיטה לעשרים ואחד שנים ויובל לששים וארבע שנים] [ואחר כך] *ויקהלו כל עדת בני ישראל שילה וגו'. באותה שעה התחילו למנות³ למעשרות לשמיטין וליובלות. אז יקרא יהושע לראובני ולגדי וגו' ויאמר אליהם וגו' וגם כי שלחם יהושע אל אהליהם ויברכם. *בחזרתן בנו [בני גד ובני ראובן] מזבח גדול [על הירדן] למראה. יהושע עשה (עמהם) שמיטה ראשונה⁴ שנייה לא הספיק לגמרה עד שמת. בית הבחירה שבשילה היה *בני של אבנים⁵ מלמטן⁶ ויריעות מלמעלן⁷ *ועשו בו⁸ ישראל שלש מאות וששים ותשע⁹ שנה¹⁰ וחבר:

פרק יב. יהושע פרנס את ישראל עשרים ושמונה שנה. ויהי אחרי הדברים האלה וימת יהושע בן נון וגו'. ויקברו אותו וגו'. בו בפרק מת אלעזר¹¹ שז' ואלעזר בן אהרן מת וגו' ויעבד ישראל את ה' וגו' אשר האריכו ימים. ימים האריכו ולא שנים¹². ואחריו עתניאל בן קנז ארבעים שנה. צא¹³ מהן *שני שעבוד של¹⁴ כושן רשעתים שמונה שנה¹⁵. בימי כושן (רשעתים) היה פסלו של מיכה שז' ויקימו¹⁶ להם בני דן את הפסל וגו'. ובימיו היתה פלגש בנבעה ויקם וילך ויבוא עד נכח יבוס וגו' ויאמר אליו אדוני וגו'. ואחריו אהוד בן גרא שמונים¹⁷ שנה. יצא¹⁸ מהם (שני) שעבוד [של] עגלון מלך מואב (יח' שנה. בימיו היה שמגר בן ענת בסוף ימיו *של עגלון ובימי עגלון נאמר¹⁹. ויהי בימי שפוט השופטים וגו' ושם האיש אלימלך וגו' וימת אלימלך וגו' (ואומר) אל בנותי וגו' ואומר²⁰ בכל אשר יצאו יד ה' היתה בס'. נחשון (בן עמינדב) מת בשנה השנית לצאת בני ישראל מארץ מצרים. שלמון היה אחד מבאי ארץ²¹ ומת אחר יהושע. וגם כל הדור ההוא (נאספו אל אבותיו). (ואלימלך *אחיו של שלמון²² היה) ואחריו דבורה וברק (בן אבינעם) מ' שנה. צא²³ מהן שני שעבוד של יבין [מלך כנען] (וסיסרא)²⁴ ז' שנים²⁵. ויעשו בני ישראל הרע בעיני ה' ויתנם ה' ביד מדין שבע שנים. וארבעים (שנה) של גדעון * (ושבע) שני מדין²⁶ לא עלו מתוכן. וישר אבימלך על ישראל וגו' ויקם אחרי אבימלך וגו' תולע וגו' וישפוט את ישראל עשרים ושלש שנה. ואחריו יאיר²⁷ הגלעדי *עשרים ושתים²⁸ שנה. צא מהן שנה (אחת) שעלתה לזה ולזה.

i. שנים מחלקין. H. שהיו מחלקין. O. i. שנים מכבשין. H. שהיו מכבשין. O. i.
 3 H. adds ישראל. 4 H. למדת שמיטה ראשונה עשה יהושע. 5 H. O. בנין אבנים; שם. O. 6 H. O. מלמעלה. 7 e. H. O. מלמטה. 8 e. H. O. בנין אבנים. 9 O. הכהן. H. adds. 10 שנים. O. 11 ויעשה שם שפד שנים. H. וארבע. O. מפני שהתעצלו בהספידו של יהושע ולא הספידוהו H. continues; שנים לא האריכו שנים. O. 12 e. O. שעבודו. H. הוצא. 13 H. כראוי ואחריו יהושע עתניאל אותו הפרק. So O. ed. 14 Some הוצא everywhere. 15 H. ז'. 16 וישימו. O. 17 וישר מלך מואב היה H. adds. 18 וכן הוא אומר. O. 19 מלך מואב היה H. adds. 20 בימי עגלון היה וז' שנים. e. O. שנה. 21 e. O. לססרא ויבין. 22 H. הוצא. 23 אחי שלמון. e. 24 Some שנים ועשרים. H. זבד. 25 e. adds. 26 של מדין.

במלון אשר תלינו בו הלילה צוה אותם ואמר להן] (*כמו שצוה¹ אותם² לאמר) שאו לכם מזה מתוך הירדן ממצב רגלי הכהנים הכין שתיים עשרה אבנים והעברתם אותם עמכם וגו' ואת שתיים עשרה האבנים האלה אשר לקחו מן הירדן הקים יהושע בגלגל (ושדום בשיד וכתבו עליהם התורה בשבעים לשונות³ שנ' וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת באר היטב וזכרו שלמים ואכלו שם שנ' וזכחת שלמים ואכלת שם וגו'). באותו⁴ שעה נתחייבו ישראל בחלה ובערלה ובחדש. בעת ההיא אמר ה' אל יהושע באחד עשר⁵ בניסן ועש לו יהושע חרבות צורים וימל את בני ישראל אל גבעת הערלות. בארבעה עשר בניסן שהטו ישראל את פסחיהן שנ' ויחנו בני ישראל בגלגל ויעשו את הפסח וגו' בשישה עשר בניסן הקריבו⁶ (בני) ישראל את העומר שנ' ויאכלו מעבור הארץ וגו'.⁷ אחר חפסח בעשרים ושנים בניסן [סבבו את העיר שנ'] וסבותם את העיר וגו' ויהי ביום השביעי וגו' רבי יוסי אומר *יום השבת⁸ היתה⁹. מלחמתה¹⁰ (של יריחו) של¹¹ עי' ושל גבעון היו¹² בתוך ג' חדשים. בטלשה בתמוז ויאמר לעיני כל¹³ ישראל שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון וידום השמש וגו'. רבי יוסי אומר יום התקופה היה. למדנו שר' ניסן (של אותה שנה הוא)¹⁴ היה יום התקופה¹⁵. [שבע שנים מכבשין את הארץ וכן] כלב אמר ליהושע בן ארבעים שנה אנכי בשלח משה וגו' ועתה הנה אנכי היום בן חמש ושמונים שנה. הא *למדנו שנ' שנים היו מכבשין¹⁶ (ומנין ש)שבע¹⁷ שנים היו מחלקין עד שלא התחילו (למנות) למעשרות לשמיטים וליובלות¹⁸ ששמונה¹⁹ מאות וחמשים שנה עשו ישראל (על הארץ) משנכנסו לה²⁰ עד *שיצאו ממנה²¹ שהן שבעה עשר יובלות (*שלמין). וכן הוא אומר²² בעשרים וחמש שנה לגלותנו ברה' וגו' אימתי נאמר לו²³ בתחלת היובל [משנכנסו לארץ עד שחרב הבית שמונה מאות וחמשים שנה והן שבעה עשר יובלות שלמין] ואם שבעה עשר (יובלות) שלמים הן היאך²⁴ (הן) יתירים²⁵ ז' שנה אמור מעתה²⁶ [שבע שנים היו מכבשין ושבע שנים היו מחלקין] ארבעה (ה) עשר (ה) שנה *שעשו ישראל²⁷ בגלגל [הן]

¹ H. צוה. ² H. adds יהושע. ³ e. לשון. ⁴ e. באותה. ⁵ H. omits.
⁶ H. O. הביאו. ⁷ H. continues ואתר כך. ⁸ H. e. בשבת. ⁹ O. היה. ¹⁰ H. O. מלחמתה.
¹¹ e. ושל. ¹² O. היה; H. היתה. ¹³ e. בני; H. omits.
¹⁴ e. omits. ¹⁵ e. תקופה; H. יום תקופה היה. ¹⁶ O. שעה. ¹⁷ h. H. O. ושבע.
¹⁸ H. שגלו ויצאו. ¹⁹ h. O. ושמונה. ²⁰ H. O. בה. ²¹ O. עד שנכנסו לארץ.
²² H. ועתה שנים. ²³ H. ועתה שנים. ²⁴ H. e. היכן. ²⁵ H. O. חסרין. ²⁶ H. adds הרי.
²⁷ O. שהיה אהל.

[ואשלח לפניך את משה אהרן ומרים] שלשה פרנסים טובים [הללו] עמדו להן לישראל (ואלו הן משה ואהרן ומרים) ושלש מתנות טובות ניתנו על ידיהם¹ *ואלו הן² באר ועמוד ענן והמון. (מן בזכות משה עמוד ענן בזכות אהרן באר בזכות מרים) מתה מרים נסתלקה³ הבאר וחזרה⁴ להן (לישראל) בזכות משה ואהרן. מת אהרן נסתלק עמוד הענן חזר להן בזכות משה. [מת משה]⁵ נסתלקו שלשתן ולא חזרו שנ⁶ ואבחד את שלשת הרועים בירח אחד *וכי בירח אחד מתו והלא בשנה אחת מתו. מתה⁷ מרים בעשרה⁸ בניסן ואהרן [מת] באחד באב ומשה (רבנו) [מת] בשבעה באדר *אלא יום⁹ שמת משה נסתלקו שלשתן¹⁰ ולא חזרו. [והצדקה לא עברה את הירדן]. מן המן¹¹ שלקטו [ישראל] בשבעה באדר היו אוכלין עד שיטה עשר בניסן [שלושים ושבעה ימים] שנ וישובת המן ממחרת¹² באכלם מעבור הארץ ולא היה עוד לבני ישראל מן ויאכלו מתבואת ארץ כנען בשנה ההיא. [וכתיב ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה וכי ארבעים שנה אכלו והלא אינן אלא חסר שלושים יום אלא מלמד ששלושים יום היו אוכלין מעונה שהוציאו בידן ממצרים שאף היא היתה להן כנגד המן. כתוב אחד אומר עד בואם אל ארץ נושבת וכתוב אחד אומר עד בואם אל קצה ארץ כנען איפשר לומר עד בואם אל ארץ נושבת מפני שנ עד בואם אל קצה ארץ כנען אומר מעתה] (מה תלמוד לומר ובני ישראל אכלו את המן וגו') עד בואם אל ארץ נושבת יום שמת משה אותו היום פסק המן מליד עד בואם אל קצה ארץ כנען אותו היום כלה המן שבידם הרי ארבעים שנה חסר שלושים יום ול יום *שהיו אוכלין¹³ עונה¹⁴ שהוציאו¹⁵ בידם ממצרים *שהיה יפה¹⁶ להן¹⁷ כמן [הרי ארבעים שנה]:

❖ סליק פרקא (ובבא קמא) ❖

פרק י"א. והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הזה¹⁸ (ונטלו להם מחוץ יב אבנים והניחום תחת מצב רגלי הכהנים ונטלו להם עוד מן הירדן יב אבנים והניחום בגלגל בקצה מזרח יריחו) כיון שעלו מן הירדן באו להן *אל הר¹⁹ גרזים *ואל הר²⁰ עיבל שבשמרון שבצד שכם שבאצל²¹ אילני מורה שנ הלא המה בעבר הירדן אחרי דרך מבוא השמש וגו אמרו²² ישראל ברבות וקללות והסדירות²³ על הסדר [וחזרו ולנו במקומן. והנחתם אותם

¹ O. ידן. ² e. והם. ³ e. נסתלק. ⁴ e. וחזר. ⁵ e. like O. ⁶ O. כולן. ⁷ e. omits. ⁸ O. באחד. ⁹ e. אלא לומר שיום. ¹⁰ O. שאלו. ¹¹ H. omits from וכי, l. 6. ¹² Some add השבת שיום; p. הפסח. ¹³ O. שהיו. ¹⁴ H. O. e. omits. ¹⁵ P. שיעצת. ¹⁶ H. (from בידם, l. 18). ¹⁷ Ed. ממן. ¹⁸ O. הראשון. ¹⁹ H. e. O. להר. ²⁰ H. O. ולהר. ²¹ O. שאצל; H. אצל. ²² H. ואמרו עליהם. ²³ O. הסדירות.

ויחנו באובות. ויסעו מאובות ויחנו באיי העברים (וגו). משם נסעו ויחנו בנחל זרד) משם נסעו ויחנו מעבר ארנן וגו' שם נלחמו עם סיחון ויכהו ישראל [באלול] (לפי הרב). ויפנו ויעלו דרך הכשן וגו' [אחר שנפנו מן הרגל שבתשרי] ויאמור ה' אל משה אל תירא אותו וגו' [ונלחמו עם נוג] ויכו אותו ואת בניו וגו' ויסעו בני ישראל ויחנו בערבות מואב. ויהי אחרי המגפה גו'. [שאו את ראש גו']. לאלה תחלק הארץ גו'.¹ החזירו (ה)בנים לאבות וחזרו (ה)אבות והורישו[ם] לבנים². סרח בת אשר היתה מבאי מצרים ומיוצאיה³. (מבאי מצרים דכתיב וסרח אחותם ומבאי הארץ שנ' ושם בת אשר סרח. ויוכבד היתה מבאי מצרים ומיוצאיה מבאי מצרים שנ') ושם אשת עמרם יוכבד בת לוי וגו' [ושם בת אשר סרח והיא לעולם]. יאיר בן מנשה ומכיר בן מנשה נולדו בחיי יעקב אבינו [ומולדת אשר הולדת אחריהם]⁴ ומתו לאחר מיתת⁵ משה (רבינו) ונבח היה מן הנולדים במצרים ומת לאחר מיתת⁶ משה (רבינו ונקבר) בעבר הירדן [עד שלא כבשו]⁷ ולא נותר מהם איש [כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון]⁸:

פרק י'. ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש דבר משה אל כל ישראל וגו' אחרי הכותו את סיחון מלך חשבון וגו' בעבר הירדן בארץ מואב וגו' מאחד בשבט ועד שיטה באדר שלושים וישה יום⁹ פירש משה רבנו את (כל) התורה כולה [שנ' הואיל משה. בו ביום] בששה בו¹⁰ ויאמור ה' אל משה הן קרבו ימיך למוות [בו ביום נאמר לו צו את יהושע. ומה היתה צואתו חזק ואמין כי אתה תביא את העם הזה וגו']. שבשעה באדר וילך משה ויאמר וגו' וידבר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום שאין תלמוד לומר היום ומה תלמוד לומר היום [היום מלאו ימי ושנותי] מלמד¹¹ שבשבעה באדר נולד משה ובשבעה באדר מת [משה] שנ' וימת שם משה עבד ה' (בארץ מואב על פי ה' ויקבר אותו בני בארץ מואב מול בית פעור ולא ידע איש את קבורתו). ומשה בן מאה ועשרים שנה בכיותו לא כהתה עינו ולא נס ליחה [ויקבר אותו בניא גו' ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב 'שלושים יום']. ויהי אחרי מות משה עבד ה' וגו' משה עבדי מת ועתה קום עבד וגו' ויצו יהושע את שטרי העם לאמר עברו בקרב המחנה וצוו את העם לאמר הכינו לכם צדה כי בעוד שלשת ימים אתם עוברים את הירדן לבוא לרשת את הארץ אשר ה' נותן לכם לרשתה. והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון ויחנו בגלגל בקצה מורח יריחו. צא מזה שלשים ושלש[ה] יום למפרע ואתה למד שבשבעה באדר מת משה רבנו.

¹ e. like O., and adds ועומדים בערבות מואב. ² H. להורישם; O. לבניהם.

³ O. ומבאי הארץ. ⁴ The words in [] only in h. ⁵ e. פטירה. ⁶ The words in [] in h.

⁷ e. like O. ⁸ O. ימים; H. adds באדר. ⁹ O. באדר.

¹⁰ O. ללמדך.

למסעיהם וגו'. [במדבר סיני עשו שנים עשר חדש חסר עשרה ימים]. נסעו ממדבר סיני [בעשרים לחדש השני] *ובאן להם¹ בקברות² התאוו ועשו שם שלשים יום שז לא יום אחד תאכלון וגו' עד חדש ימים וגו'. נסעו מקברות התאוו (ובאו)³ לחצרות ועשו שם שבעה ימים שז ותסגר מרים שבעת ימים. נסעו מחצרות ובאו להן למדבר פארן בכה בסיון ובכז בסיון שלח משה מרגלים שז וחימים ימי בכורי ענבים. וישבו מתור הארץ מוקן ז' יום וט' באב היה [ב]שתמצא אומר⁴ בט' באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ. אחר [ביאת ה]מרגלים היתה (*מחלוקתו של⁵ קרח ו)בליעתו [של קרח] שז⁶ אף לא ארץ זבת חלב ודבש וגו' ויחר אף ה' בישראל (ואז) וחימים אשר הלכנו מקדש ברנע עד אשר עברנו את נחל זרר שלשים ושמונה שנה וגו'. יז שנה (היו) חורין ומטרופין⁷ [וחזרו לקדש] ויז שנה יישבו⁸ [ישראל] בקדש (ברנע) שז ותשבבו בקדש ימים רבים כימים אשר ישבתם (נמצאו) כל המסעות [כולן] מז' מסעות⁹:

פרק ז'. ויבואו [בני ישראל] כל העדה מדבר צין בחדש הראשון וישב העם בקדש ותמת שם מרים ותקבר שם. ולא היה מים לעדה ויקהלו על משה ואהרן [יום]¹⁰ שנסתלקה הבאר שנת הארבעים היתה וראש חדש ניסן היה. בו בפרק וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום וגו' עשו שם ישראל¹¹ ג' חדשים [ויסעו מקדש ויבאו בני ישראל כל העדה הר ההר. בו בפרק] ויעל אהרן הכהן וגו'. [בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמשי באחד לחדש]. ואהרן בן שלש ועשרים ומאת שנה במותו בהר ההר. (כיוון שמת אהרן נסתלקו ענני כבוד ובאו הכנעניים להלחם עם ישראל)¹². וישמע הכנעני מלך ערד וגו' ומה שמועה שמע (שמע) שמת אהרן [ונסתלקו ענני הכבוד] והלך התייר הגדול (*שבהן)¹³ *ונסתלק עמוד הענן שהיה נלחם להם¹⁴ ובא ונלחם עמהם [כיוון שנלחם עמהן] חזר¹⁵ לאחוריהם ז' מסעות וחזר¹⁶ במוסרה שז ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה שם מת אהרן [והלא כבר נאמר ויסעו ממוסרות ויחנו בבני יעקן ומה תלמוד לומר מוסרה אלא זו חזרה שמת אהרן שז שם מת אהרן] וכי במוסרה מת (אהרן) והלא [לא מת אלא] בהר ההר¹⁸ אלא ממקום שמת אהרן חזרו לאחוריהם ז' מסעות עד שחנו במוסרה [ורין אחרי שבו של לוי והרגו וכו' כדאיתא בכיפורים ירושל']. משם נסעו הגדגדה וגו' ומשם בארה וגו' היא הבאר [היא הבאר] שחזרה להם [לישראל]. ויסעו בני ישראל

¹ e. omits.

² e. H. O. לקברות.

³ H. adds להם.

⁴ h. O. לומר.

⁵ P. ומחלוקת.

⁶ O. שכן הוא אומר.

⁷ H. O. ומיטרפין.

⁸ O. עשו.

⁹ e. omits.

¹⁰ P. like O.

¹¹ H. adds נכסים.

¹² O. ארבעה.

¹³ e. adds

; ועמוד הענן שהיה נלחם להם לישראל פסק. ¹⁴ O. שנה. ¹⁵ H. omits from מוסרה, l. 18.

¹⁶ H. O. שמונה. ¹⁷ O. p. עד שחנו. ¹⁸ Ed. שהיה להם ונפסק עמוד ענן שהיה מוסך ומנין עליהם (from שבהן, l. 20).

¹⁹ O. שמונה. ²⁰ Ed. מת.

ראשון למעשה בראשית ראשון לנשיאים [ראשון לחדשים]¹ ראשון לשבון השכינה בישראל (שנ' ושכנתי בתוך בני ישראל. ראשון לאסור במה) ראשון לכהונה ראשון לברכה ראשון לעבודה ראשון לשחיטת צפון ראשון לאכילת קדשים ראשון לירידת האש שנ' ותצא אש וגו'². בו ביום הקריבו ישראל תמידין נדרים ונדבות חטאות ואשמות בכורות ומעשרות. ועל אותו היום³ הוא אומר עורי צפון ובואי תימן (הפיחי גני יולו בשמיו) עורי צפון זה עולה הנשחטת⁴ בצפון ובואי תימן אלו שלמים הנשחטין⁵ בדרום. הפיחי גני זה אהל מועד. יולו בשמיו זה קטורת הסמים. יבא דודי לגנו זו השכינה⁶. ויאכל פרי מגדיו אלו הקרבנות. באתי לגני אחותי כלה זה יום שמיני⁷. אריתי מורי עם בשמי זו קטורת לבונה⁸ והמנחות⁹. אכלתי יערי עם דבשי אילו איברי העולה ואימורי קדשי קדשים. שתיתי ייני עם חלבי אלו הנסכים ואימורי קדשים קלים. אכלו רעים זה משה ואהרן [ומרים]. שתו ושברו דודים זו כנסת ישראל. בו ביום נמצאת¹⁰ אלישבע בת עמינדב יתרה על [בנות] ישראל ארבע שמחות (ואבל אחד)¹¹ יבמה מלך ובעלה כהן גדול אחיה נשיא ובניה¹² סגני כהונה ואבלה¹³ בשני¹⁴ בניה¹⁵ נדב ואביהוא. ויש אומר¹⁶ אף בן בנה¹⁷ משוח מלחמה זה¹⁸ [היה] פינחס¹⁹. [וביום השני למחרת] בשני בניסן שרף אלעזר (הכהן) * פרת חטאת²⁰ והו²¹ כל ישראל [ממעשה העגל] (ושנו)²². [וידבר ה' אל משה במדבר סיני בש' השני לצא' מא' מצ' בחד' הרא' לא' ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו] ביד' בו שחטו ישראל את פסחיהם ויום השבת היה:

פרק ח'. וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני בשנה השנית וגו' שאו את ראש וגו' מבין עשרים שנה וגו' ואחכם יהיו וגו'²³ [ויפקד אותם משה גז' ואחר כך פקד את בני לוי] (ואחר כן נשא את ראש בני קהת וגו') ואחר כן נשא את ראש בני גרשון גם הם וגו' ואחר כן נשא את ראש בני מררי וגו' ואחר כן על פי ה' פקד אותם ביד משה. ביד' באייר שחטו * טמאי נפש²⁴ פסח שני שנ' ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש וגו' ויאמרו האנשים החמה אליו וגו'. וידבר ה' אל משה לאמר איש איש כי יהיה טמא לנפש וגו' [וכל הפרשה כולה]. ויהי בשנה השני בחדש השני בעשרים בחדש נעלה הענין. (* נמצאו עושין במדבר סיני²⁵ ז' חדש חסר עשרה ימים ואז) ויכתב משה את מוצאיהם

י. e. ³ Different order in the MSS. ² ראשון לפדר בחמה. P. ¹
הלבנה. O. ⁵ השמיני. O. ⁷ שכינה. O. ⁶ ששחטין. O. ⁵ ששחטה. O. ⁴
שני. H. O. ¹² ואלו הן. H. p. add. ¹¹ מצאה. O. ¹⁰ ולבנות המנחה. H. O. ⁹
שחטו ואלו הן. H. adds. ¹⁵ משני. H. O. ¹⁴ ואבל אחד. O. ¹³ בניה. ¹²
בשמים. H. adds. ¹⁹ והוא. e. ¹⁸ ראתה. H. adds. ¹⁷ אומרין. H. ¹⁶
ואחר כן פקד. e. adds. ²³ רבותינו. h. H. add. ²² וטירה. O. h. ²¹ את הפרה. O.
במדבר סיני עשו. H. ²⁵ טמאים לנפש אדם. O. ²⁴ כל בכור זכר בכני ישראל וכו'.

הראשונים [אלא] מה הראשונים [היו] * מרוצין אף שניים מרוצין¹ (אמור) מעתה אמצעים [היו] בכעס: ירד [מישם] ב' בתשרי [והלוחות בידו] (והוא היה יום הכפורים)² * ובישרם שנתרצה * לפני המקום³ שז' וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו⁴ * לפיכך נתקיים⁵ יום⁶ חוק⁷ [ועשו אותו]⁸ זכרון לדורות שז' והיתה זאת לכם לחקת עולם [על אותה שעה הוא אומר] [ויהי בדרת משה] [וירא אהרן וכל בני ישראל את פני משה גז' ויקרא אליהם משה גז'] [וישובו אליו וגז'] ואחרי כן נגשו כל בני ישראל [ויצו וגז' מה צום צום לעשות את המשכן] התחילו לעסוק⁹ במלאכת המשכן [שז'] ויבואו כל איש אשר נשאו לבו וגז' [והנשיאים הביאו גז'] ובצלאל בן אורי בן חור למטה גז'. וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ה' כן עשו ויברך אותם משה. מה ברכה ברכם אמר להם [יהי רצון ש] תשרה שכינה במעשה ידיכם [* ר' יוסי אומר כך אמר להן ה' ¹⁰ אלהי אבותיכם יוסף עליכם גז'] (והם אמרו ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וגז') אמר להם * (אשריכם ישראל שזכותם לעבודת המשכן) וכשם¹¹ שזכותם לכך¹² * כך תזכו שינתן¹³ לכם בית הבחירה ושתשרה שכינה בתוכם¹⁴ שז' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם:

פרק ז'. וידבר ה' אל משה לאמר ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים את משכן אהל מועד ושמת שם וגז' והבאת את השלחן וגז' [אימתי] התחילו (ז' ימי) המלוואים בכז' באדר ובאחד בניסן שלמו [ימי המלוואים]. כל ז' ימי המלוואים היה משה מעמיד את המשכן בכל¹⁵ בקר ובקר ומקריב¹⁶ עליו קרבנות¹⁷ ומפרקו¹⁸ ובשמיני העמידו ולא¹⁹ פרקו. * ר' יוסי בר' יהודה אומר אף בשמיני (העמידו) פרקו²⁰. ואכל אהרן ובניו את בשר האיל ואת הלחם אשר בסל ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים וגז' ועשו אהרן ובניו וגז' ויהי ביום השמיני וגז' אחר ז'²¹ ימי המלוואים [אותו היום] ואחד²² בשבת היה וראש חדש ניסן היה ובו ביום עמדו אהרן ובניו ורחצו (את) ידיהם ו(את) רגליהם מן הכיור [ולבשו בגדי השרד והקריבו עולות ושלמים] ועברו * את (כל)²³ העבודות והסדרים²⁴ על הסדר ובו ביום התחילו הנשיאים להקריב (שז') ויהי המקריב ביום הראשון. [אותו היום]

הקב"ה. e.³ והוא יום הכפורים. O.² ברצון אף האחרונים ברצון. O.¹
שבאותו היום נתרצה המקום לישראל שכן הוא אומר סלחתי (l. 2, ובישרם) O.⁴ לחוק. e.; סליחה וכפרה. O.⁷ זה. e. adds.⁶ הוא. O. adds.⁵ כדברך.
ר' מאיר אומר לא כך. H.¹⁰ להיות עסוקין. O.⁹ לפיכך הוא. H.; וחכרן. Ed.⁸
O. (from).¹⁴ שיתן. e.¹³ במעשה המשכן. O.¹² כדרך. O.¹¹ אמר אלא ה'
אשריכם (from). H.; סופו ליתן לכם את בית העולמים שבתוכו שכינה לשרות (l. 12, כך, וכל. O.¹⁵ אשריכם שזכותם שניתן לכם בית הבחירה ותשרה שכינתו בתוכו (l. 11, ועוד לא. H. omits.²⁰ ופזרו. H.¹⁹ קרבנותיו. O.¹⁷ מקריב. O.¹⁶ וסידרום. H. O.²⁴ e.²³ אחד. O.²² זמן. O.²¹

חונק אלא¹ על המים. ומאילים נסעו לאלוש שנ ויסעו מאילים ויבאו כל עדת בני ישראל אל מדבר סין הוא אלוש [אשר בין אלים ובין סיני]. בחמישה עשר יום לחדש השני לצאתם מארץ מצרים *ואחד בשבת² היה. (הא) למדנו שראש חדש אייר (באחד) בשבת היה (ועוד למדנו שהיו ישראל) [נמצאו] אוכלין מעונה³ שהוציאו בידם ממצרים כל שלשים יום ובו ביום כלתה ולערב אכלו את השליו ולמשכים⁴ לקטו [ואכלו] את הזמן. ובאלוש נתנה להם השבת [שכן הוא אומר ששת ימים תלקטוהו וגו'] ושם עשו [ישראל] שבת ראשונה שנ וישבתו העם ביום השביעי. (באחד בשבת) בכז באייר נסעו מאלוש ובאו להם לרפידים [שם נתנה להם השבת בשנייה] ושם נתנה להם הבאר [בשני בשבת] [ונלחמו עם עמלק ושם עשו שבת שנייה]. [באחד בסיון]⁵ נסעו מרפידים ובאו להם⁶ למדבר סיני ומצאו עליו ענני כבוד. כל חמשת ימים⁷ היה משה עולה לראש ההר ויורד ומגיד⁸ לעם את דברי המקום ומשיב⁹ דבריהם *לפני המקום¹⁰. בשלישי¹¹ בששה לחדש נתנו¹² להם עשרת הדברות ויום שבת¹³ היה:

פרק ד. ביום¹⁴ השביעי¹⁵ אחר עשרת הדברות (עלה משה להר שנ) וישכון כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים [על משה] לטהרו¹⁶ (ויקרא אל משה ביום השביעי מחוך הענן) ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה. [ויששה ימים הראשונים לא עלו מן המינין נמצא עולה בשבעה בסיון] *בוז בתמוז ירד¹⁷ וישר את הלוחות [שנ] [ויהי ממחרת] ויאמר משה אל העם אתם חטאתם וגו. *עלה בשמינה עשר בתמוז¹⁸ [שניה] וביקש¹⁹ רחמים (*על ישראל²⁰ דכתיב) ואתנפל לפני ה' את ארבעים היום (ואת ארבעים הלילה אשר התנפלתי כי אמר ה') וגו *באותה שעה²¹ נתרצה הקב"ה²² לישראל (ואמר למשה לפסול לוחות שניות ולעלות) שנ²³ בעת ההיא אמר ה' אלי פסל לך [שני לוחות אבנים כראשונים ועלה אלי ההרה ועשית לך ארון עין]. *ירד בעשרים ושמונה באב ופסל שני לוחות שנ ויפסל שני לוחות אבנים כראשונים וישכם משה בבקר וגו. ועלה בכז באב ונשנית לו תורה פעם שנייה שנ²³ ואנכי עמדת בהר כימים הראשונים ארבעים יום וארבעים לילה וגו לא אבה ה' השחיתך. [מה תלמוד לומר] כימים

בשני. h. ⁵ ולמחרת. h. ⁴ עונות. O. ³ וישבת. h. O. ² H. omits. ¹
להגיד. H. ⁸ להגיד. O. ⁷ הימים. e. H. O. ⁶ e. omits. ⁵ בשבת באחד בסיון.
ניתנה. O. ¹² e. omits. ¹¹ למקום. O. ¹⁰ ולהשיב. O. ⁹ לישראל.
למשה. Ed. ¹⁶ שנתנו. H. ¹⁵ יום. ¹⁴ הששי. p. ¹³ O. ¹³
H. O. ¹⁹ ובשמינה עשר בתמוז עלה. O. ¹⁸ וירד בשבעה עשר בתמוז. H. O. ¹⁷
המקום. O. ²² בעשרים וחשעה באב. O. ²¹ H. O. ²⁰ עליהן. add.
עשה עוד ארבעים משלישים באב עד עשרה בתשרי. בעשרה בתשרי (ירד, l. 21) O. ²³
נתרצה המקום בשמחה לישראל שכן הוא אומר.

(במצרים)¹ יום חמישי² היה ובו בלילה לקו הבכורות³. ממחרת⁴ הפסח⁵ ערב שבת היה⁶ * נסעו מרעמסס⁷ (שנ) ויסעו בני ישראל מרעמסס סכותה (וכתיב)⁸ ויסעו מרעמסס בחדש הראשון בחמשה עשר יום לחדש (וכתיב) ומצרים מקברים וגו'. ומרעמסס (נסעו) לסכות⁹ ומסכות לאיתם [ומאיתם]¹⁰ לפני פי¹¹ החירות הרי ג' (ימים). ברביעי ויגד למלך מצרים כי ברח העם. בחמישי ובששי וירדפו¹² מצרים וגו'. אור שביעי¹³ ירדו לים שנ¹⁴ ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה. לשחרית (עלו ישראל מן הים ונשקעו מצרים [בתוכו]¹⁵ ובאותה שעה) אמרו (ישראל) שירה¹⁶ (שנ) אז ישיר וגו' יום חמישי¹⁷ (בשבת) היה (והוא היה)¹⁸ יום¹⁹ טוב אחרון²⁰ של פסח. מים סוף נסעו למרה (שנ) ויבאו מרתה וגו' ואומר) שם שם לו חק ומשפט. * שם נתנו לישראל עשר²¹ מצות שבע מהן²² שנצטוו עליהן בני נח [הוסיפו עליהן ישראל במרה שבת ודינין וכבוד אב ואם]²³ דכתיב²⁴ ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל עין הנן אכל תאכל. ויצו אלו הדינין²⁵ וכן הוא אומר כי ידעתי למען אשר יצוה וגו' (וכתיב לעשות צדקה ומשפט) ה' זו ברכת²⁶ השם שנ²⁷ ונוקב שם ה'. אלהים זו עַל שנ²⁷ לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. על האדם זו שפיכות דמים שנ²⁷ שופך דם האדם באדם דמו ישפך. לאמר זו גילוי עריות שנ²⁷ לאמר הן ישלח איש את אשתו וגו' (והלכה מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד הלא חנוף תחנף הארץ ההיא ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם ה'). מכל עין הנן זה הגזל²⁸ (שנ) או מכל אשר ישבע עליו לשקר ושלם אתו בראשו וחמישיתו יוסף עליו. ותאני ר' חייא הנשמר בגנה אסור משום גזל ושאינו נשמר בגנה מותר משום גזל). אבל תאכל זה אבר מן החי (שנ) אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו] [בא אברהם והוסיף לו מילה. בא יעקב והוסיף לו גיד הנשה. בא יהודה והוסיף לו מצות יבום] הוסיפו עליהן ישראל (באותה שעה) * שבת (ודינים)²⁹ וכיבוד אב ואם. ממרה נסעו לאילים שנ ויסעו ממרה ויבאו אילימה וגו' (הא) למדנו שלא היו (ישראל)

¹ e. במצרים. ² f. h. O. רביעי (f. corrected); c. החמישי. ³ c. f. H. ולמחרת. ⁴ f. H. ממחרת. ⁵ c. f. H. omit. ⁶ c. f. omit. ⁷ O. ⁸ c. f. H. omits the last four words. ⁹ e. נסעו סכותה. ¹⁰ c. f. omit from נסעו, l. 2, and continue as in edition. ¹¹ c. f. לפני. ¹² O. רדפו. ¹³ c. f. שביעי. ¹⁴ c. f. omit; ¹⁵ O. ¹⁶ f. O. ¹⁷ f. O. ¹⁸ f. O. ¹⁹ f. O. ²⁰ f. O. ²¹ f. O. ²² f. O. ²³ f. O. ²⁴ f. O. ²⁵ f. O. ²⁶ f. O. ²⁷ f. O. ²⁸ f. O. ²⁹ f. O. ³⁰ f. O. ³¹ f. O. ³² f. O. ³³ f. O. ³⁴ f. O. ³⁵ f. O. ³⁶ f. O. ³⁷ f. O. ³⁸ f. O. ³⁹ f. O. ⁴⁰ f. O. ⁴¹ f. O. ⁴² f. O. ⁴³ f. O. ⁴⁴ f. O. ⁴⁵ f. O. ⁴⁶ f. O. ⁴⁷ f. O. ⁴⁸ f. O. ⁴⁹ f. O. ⁵⁰ f. O. ⁵¹ f. O. ⁵² f. O. ⁵³ f. O. ⁵⁴ f. O. ⁵⁵ f. O. ⁵⁶ f. O. ⁵⁷ f. O. ⁵⁸ f. O. ⁵⁹ f. O. ⁶⁰ f. O. ⁶¹ f. O. ⁶² f. O. ⁶³ f. O. ⁶⁴ f. O. ⁶⁵ f. O. ⁶⁶ f. O. ⁶⁷ f. O. ⁶⁸ f. O. ⁶⁹ f. O. ⁷⁰ f. O. ⁷¹ f. O. ⁷² f. O. ⁷³ f. O. ⁷⁴ f. O. ⁷⁵ f. O. ⁷⁶ f. O. ⁷⁷ f. O. ⁷⁸ f. O. ⁷⁹ f. O. ⁸⁰ f. O. ⁸¹ f. O. ⁸² f. O. ⁸³ f. O. ⁸⁴ f. O. ⁸⁵ f. O. ⁸⁶ f. O. ⁸⁷ f. O. ⁸⁸ f. O. ⁸⁹ f. O. ⁹⁰ f. O. ⁹¹ f. O. ⁹² f. O. ⁹³ f. O. ⁹⁴ f. O. ⁹⁵ f. O. ⁹⁶ f. O. ⁹⁷ f. O. ⁹⁸ f. O. ⁹⁹ f. O. ¹⁰⁰ f. O. ¹⁰¹ f. O. ¹⁰² f. O. ¹⁰³ f. O. ¹⁰⁴ f. O. ¹⁰⁵ f. O. ¹⁰⁶ f. O. ¹⁰⁷ f. O. ¹⁰⁸ f. O. ¹⁰⁹ f. O. ¹¹⁰ f. O. ¹¹¹ f. O. ¹¹² f. O. ¹¹³ f. O. ¹¹⁴ f. O. ¹¹⁵ f. O. ¹¹⁶ f. O. ¹¹⁷ f. O. ¹¹⁸ f. O. ¹¹⁹ f. O. ¹²⁰ f. O. ¹²¹ f. O. ¹²² f. O. ¹²³ f. O. ¹²⁴ f. O. ¹²⁵ f. O. ¹²⁶ f. O. ¹²⁷ f. O. ¹²⁸ f. O. ¹²⁹ f. O. ¹³⁰ f. O. ¹³¹ f. O. ¹³² f. O. ¹³³ f. O. ¹³⁴ f. O. ¹³⁵ f. O. ¹³⁶ f. O. ¹³⁷ f. O. ¹³⁸ f. O. ¹³⁹ f. O. ¹⁴⁰ f. O. ¹⁴¹ f. O. ¹⁴² f. O. ¹⁴³ f. O. ¹⁴⁴ f. O. ¹⁴⁵ f. O. ¹⁴⁶ f. O. ¹⁴⁷ f. O. ¹⁴⁸ f. O. ¹⁴⁹ f. O. ¹⁵⁰ f. O. ¹⁵¹ f. O. ¹⁵² f. O. ¹⁵³ f. O. ¹⁵⁴ f. O. ¹⁵⁵ f. O. ¹⁵⁶ f. O. ¹⁵⁷ f. O. ¹⁵⁸ f. O. ¹⁵⁹ f. O. ¹⁶⁰ f. O. ¹⁶¹ f. O. ¹⁶² f. O. ¹⁶³ f. O. ¹⁶⁴ f. O. ¹⁶⁵ f. O. ¹⁶⁶ f. O. ¹⁶⁷ f. O. ¹⁶⁸ f. O. ¹⁶⁹ f. O. ¹⁷⁰ f. O. ¹⁷¹ f. O. ¹⁷² f. O. ¹⁷³ f. O. ¹⁷⁴ f. O. ¹⁷⁵ f. O. ¹⁷⁶ f. O. ¹⁷⁷ f. O. ¹⁷⁸ f. O. ¹⁷⁹ f. O. ¹⁸⁰ f. O. ¹⁸¹ f. O. ¹⁸² f. O. ¹⁸³ f. O. ¹⁸⁴ f. O. ¹⁸⁵ f. O. ¹⁸⁶ f. O. ¹⁸⁷ f. O. ¹⁸⁸ f. O. ¹⁸⁹ f. O. ¹⁹⁰ f. O. ¹⁹¹ f. O. ¹⁹² f. O. ¹⁹³ f. O. ¹⁹⁴ f. O. ¹⁹⁵ f. O. ¹⁹⁶ f. O. ¹⁹⁷ f. O. ¹⁹⁸ f. O. ¹⁹⁹ f. O. ²⁰⁰ f. O. ²⁰¹ f. O. ²⁰² f. O. ²⁰³ f. O. ²⁰⁴ f. O. ²⁰⁵ f. O. ²⁰⁶ f. O. ²⁰⁷ f. O. ²⁰⁸ f. O. ²⁰⁹ f. O. ²¹⁰ f. O. ²¹¹ f. O. ²¹² f. O. ²¹³ f. O. ²¹⁴ f. O. ²¹⁵ f. O. ²¹⁶ f. O. ²¹⁷ f. O. ²¹⁸ f. O. ²¹⁹ f. O. ²²⁰ f. O. ²²¹ f. O. ²²² f. O. ²²³ f. O. ²²⁴ f. O. ²²⁵ f. O. ²²⁶ f. O. ²²⁷ f. O. ²²⁸ f. O. ²²⁹ f. O. ²³⁰ f. O. ²³¹ f. O. ²³² f. O. ²³³ f. O. ²³⁴ f. O. ²³⁵ f. O. ²³⁶ f. O. ²³⁷ f. O. ²³⁸ f. O. ²³⁹ f. O. ²⁴⁰ f. O. ²⁴¹ f. O. ²⁴² f. O. ²⁴³ f. O. ²⁴⁴ f. O. ²⁴⁵ f. O. ²⁴⁶ f. O. ²⁴⁷ f. O. ²⁴⁸ f. O. ²⁴⁹ f. O. ²⁵⁰ f. O. ²⁵¹ f. O. ²⁵² f. O. ²⁵³ f. O. ²⁵⁴ f. O. ²⁵⁵ f. O. ²⁵⁶ f. O. ²⁵⁷ f. O. ²⁵⁸ f. O. ²⁵⁹ f. O. ²⁶⁰ f. O. ²⁶¹ f. O. ²⁶² f. O. ²⁶³ f. O. ²⁶⁴ f. O. ²⁶⁵ f. O. ²⁶⁶ f. O. ²⁶⁷ f. O. ²⁶⁸ f. O. ²⁶⁹ f. O. ²⁷⁰ f. O. ²⁷¹ f. O. ²⁷² f. O. ²⁷³ f. O. ²⁷⁴ f. O. ²⁷⁵ f. O. ²⁷⁶ f. O. ²⁷⁷ f. O. ²⁷⁸ f. O. ²⁷⁹ f. O. ²⁸⁰ f. O. ²⁸¹ f. O. ²⁸² f. O. ²⁸³ f. O. ²⁸⁴ f. O. ²⁸⁵ f. O. ²⁸⁶ f. O. ²⁸⁷ f. O. ²⁸⁸ f. O. ²⁸⁹ f. O. ²⁹⁰ f. O. ²⁹¹ f. O. ²⁹² f. O. ²⁹³ f. O. ²⁹⁴ f. O. ²⁹⁵ f. O. ²⁹⁶ f. O. ²⁹⁷ f. O. ²⁹⁸ f. O. ²⁹⁹ f. O. ³⁰⁰ f. O. ³⁰¹ f. O. ³⁰² f. O. ³⁰³ f. O. ³⁰⁴ f. O. ³⁰⁵ f. O. ³⁰⁶ f. O. ³⁰⁷ f. O. ³⁰⁸ f. O. ³⁰⁹ f. O. ³¹⁰ f. O. ³¹¹ f. O. ³¹² f. O. ³¹³ f. O. ³¹⁴ f. O. ³¹⁵ f. O. ³¹⁶ f. O. ³¹⁷ f. O. ³¹⁸ f. O. ³¹⁹ f. O. ³²⁰ f. O. ³²¹ f. O. ³²² f. O. ³²³ f. O. ³²⁴ f. O. ³²⁵ f. O. ³²⁶ f. O. ³²⁷ f. O. ³²⁸ f. O. ³²⁹ f. O. ³³⁰ f. O. ³³¹ f. O. ³³² f. O. ³³³ f. O. ³³⁴ f. O. ³³⁵ f. O. ³³⁶ f. O. ³³⁷ f. O. ³³⁸ f. O. ³³⁹ f. O. ³⁴⁰ f. O. ³⁴¹ f. O. ³⁴² f. O. ³⁴³ f. O. ³⁴⁴ f. O. ³⁴⁵ f. O. ³⁴⁶ f. O. ³⁴⁷ f. O. ³⁴⁸ f. O. ³⁴⁹ f. O. ³⁵⁰ f. O. ³⁵¹ f. O. ³⁵² f. O. ³⁵³ f. O. ³⁵⁴ f. O. ³⁵⁵ f. O. ³⁵⁶ f. O. ³⁵⁷ f. O. ³⁵⁸ f. O. ³⁵⁹ f. O. ³⁶⁰ f. O. ³⁶¹ f. O. ³⁶² f. O. ³⁶³ f. O. ³⁶⁴ f. O. ³⁶⁵ f. O. ³⁶⁶ f. O. ³⁶⁷ f. O. ³⁶⁸ f. O. ³⁶⁹ f. O. ³⁷⁰ f. O. ³⁷¹ f. O. ³⁷² f. O. ³⁷³ f. O. ³⁷⁴ f. O. ³⁷⁵ f. O. ³⁷⁶ f. O. ³⁷⁷ f. O. ³⁷⁸ f. O. ³⁷⁹ f. O. ³⁸⁰ f. O. ³⁸¹ f. O. ³⁸² f. O. ³⁸³ f. O. ³⁸⁴ f. O. ³⁸⁵ f. O. ³⁸⁶ f. O. ³⁸⁷ f. O. ³⁸⁸ f. O. ³⁸⁹ f. O. ³⁹⁰ f. O. ³⁹¹ f. O. ³⁹² f. O. ³⁹³ f. O. ³⁹⁴ f. O. ³⁹⁵ f. O. ³⁹⁶ f. O. ³⁹⁷ f. O. ³⁹⁸ f. O. ³⁹⁹ f. O. ⁴⁰⁰ f. O. ⁴⁰¹ f. O. ⁴⁰² f. O. ⁴⁰³ f. O. ⁴⁰⁴ f. O. ⁴⁰⁵ f. O. ⁴⁰⁶ f. O. ⁴⁰⁷ f. O. ⁴⁰⁸ f. O. ⁴⁰⁹ f. O. ⁴¹⁰ f. O. ⁴¹¹ f. O. ⁴¹² f. O. ⁴¹³ f. O. ⁴¹⁴ f. O. ⁴¹⁵ f. O. ⁴¹⁶ f. O. ⁴¹⁷ f. O. ⁴¹⁸ f. O. ⁴¹⁹ f. O. ⁴²⁰ f. O. ⁴²¹ f. O. ⁴²² f. O. ⁴²³ f. O. ⁴²⁴ f. O. ⁴²⁵ f. O. ⁴²⁶ f. O. ⁴²⁷ f. O. ⁴²⁸ f. O. ⁴²⁹ f. O. ⁴³⁰ f. O. ⁴³¹ f. O. ⁴³² f. O. ⁴³³ f. O. ⁴³⁴ f. O. ⁴³⁵ f. O. ⁴³⁶ f. O. ⁴³⁷ f. O. ⁴³⁸ f. O. ⁴³⁹ f. O. ⁴⁴⁰ f. O. ⁴⁴¹ f. O. ⁴⁴² f. O. ⁴⁴³ f. O. ⁴⁴⁴ f. O. ⁴⁴⁵ f. O. ⁴⁴⁶ f. O. ⁴⁴⁷ f. O. ⁴⁴⁸ f. O. ⁴⁴⁹ f. O. ⁴⁵⁰ f. O. ⁴⁵¹ f. O. ⁴⁵² f. O. ⁴⁵³ f. O. ⁴⁵⁴ f. O. ⁴⁵⁵ f. O. ⁴⁵⁶ f. O. ⁴⁵⁷ f. O. ⁴⁵⁸ f. O. ⁴⁵⁹ f. O. ⁴⁶⁰ f. O. ⁴⁶¹ f. O. ⁴⁶² f. O. ⁴⁶³ f. O. ⁴⁶⁴ f. O. ⁴⁶⁵ f. O. ⁴⁶⁶ f. O. ⁴⁶⁷ f. O. ⁴⁶⁸ f. O. ⁴⁶⁹ f. O. ⁴⁷⁰ f. O. ⁴⁷¹ f. O. ⁴⁷² f. O. ⁴⁷³ f. O. ⁴⁷⁴ f. O. ⁴⁷⁵ f. O. ⁴⁷⁶ f. O. ⁴⁷⁷ f. O. ⁴⁷⁸ f. O. ⁴⁷⁹ f. O. ⁴⁸⁰ f. O. ⁴⁸¹ f. O. ⁴⁸² f. O. ⁴⁸³ f. O. ⁴⁸⁴ f. O. ⁴⁸⁵ f. O. ⁴⁸⁶ f. O. ⁴⁸⁷ f. O. ⁴⁸⁸ f. O. ⁴⁸⁹ f. O. ⁴⁹⁰ f. O. ⁴⁹¹ f. O. ⁴⁹² f. O. ⁴⁹³ f. O. ⁴⁹⁴ f. O. ⁴⁹⁵ f. O. ⁴⁹⁶ f. O. ⁴⁹⁷ f. O. ⁴⁹⁸ f. O. ⁴⁹⁹ f. O. ⁵⁰⁰ f. O. ⁵⁰¹ f. O. ⁵⁰² f. O. ⁵⁰³ f. O. ⁵⁰⁴ f. O. ⁵⁰⁵ f. O. ⁵⁰⁶ f. O. ⁵⁰⁷ f. O. ⁵⁰⁸ f. O. ⁵⁰⁹ f. O. ⁵¹⁰ f. O. ⁵¹¹ f. O. ⁵¹² f. O. ⁵¹³ f. O. ⁵¹⁴ f. O. ⁵¹⁵ f. O. ⁵¹⁶ f. O. ⁵¹⁷ f. O. ⁵¹⁸ f. O. ⁵¹⁹ f. O. ⁵²⁰ f. O. ⁵²¹ f. O. ⁵²² f. O. ⁵²³ f. O. ⁵²⁴ f. O. ⁵²⁵ f. O. ⁵²⁶ f. O. ⁵²⁷ f. O. ⁵²⁸ f. O. ⁵²⁹ f. O. ⁵³⁰ f. O. ⁵³¹ f. O. ⁵³² f. O. ⁵³³ f. O. ⁵³⁴ f. O. ⁵³⁵ f. O. ⁵³⁶ f. O. ⁵³⁷ f. O. ⁵³⁸ f. O. ⁵³⁹ f. O. ⁵⁴⁰ f. O. ⁵⁴¹ f. O. ⁵⁴² f. O. ⁵⁴³ f. O. ⁵⁴⁴ f. O. ⁵⁴⁵ f. O. ⁵⁴⁶ f. O. ⁵⁴⁷ f. O. ⁵⁴⁸ f. O. ⁵⁴⁹ f. O. ⁵⁵⁰ f. O. ⁵⁵¹ f. O. ⁵⁵² f. O. ⁵⁵³ f. O. ⁵⁵⁴ f. O. ⁵⁵⁵ f. O. ⁵⁵⁶ f. O. ⁵⁵⁷ f. O. ⁵⁵⁸ f. O. ⁵⁵⁹ f. O. ⁵⁶⁰ f. O. ⁵⁶¹ f. O. ⁵⁶² f. O. ⁵⁶³ f. O. ⁵⁶⁴ f. O. ⁵⁶⁵ f. O. ⁵⁶⁶ f. O. ⁵⁶⁷ f. O. ⁵⁶⁸ f. O. ⁵⁶⁹ f. O. ⁵⁷⁰ f. O. ⁵⁷¹ f. O. ⁵⁷² f. O. ⁵⁷³ f. O. ⁵⁷⁴ f. O. ⁵⁷⁵ f. O. ⁵⁷⁶ f. O. ⁵⁷⁷ f. O. ⁵⁷⁸ f. O. ⁵⁷⁹ f. O. ⁵⁸⁰ f. O. ⁵⁸¹ f. O. ⁵⁸² f. O. ⁵⁸³ f. O. ⁵⁸⁴ f. O. ⁵⁸⁵ f. O. ⁵⁸⁶ f. O. ⁵⁸⁷ f. O. ⁵⁸⁸ f. O. ⁵⁸⁹ f. O. ⁵⁹⁰ f. O. ⁵⁹¹ f. O. ⁵⁹² f. O. ⁵⁹³ f. O. ⁵⁹⁴ f. O. ⁵⁹⁵ f. O. ⁵⁹⁶ f. O. ⁵⁹⁷ f. O. ⁵⁹⁸ f. O. ⁵⁹⁹ f. O. ⁶⁰⁰ f. O. ⁶⁰¹ f. O. ⁶⁰² f. O. ⁶⁰³ f. O. ⁶⁰⁴ f. O. ⁶⁰⁵ f. O. ⁶⁰⁶ f. O. ⁶⁰⁷ f. O. ⁶⁰⁸ f. O. ⁶⁰⁹ f. O. ⁶¹⁰ f. O. ⁶¹¹ f. O. ⁶¹² f. O. ⁶¹³ f. O. ⁶¹⁴ f. O. ⁶¹⁵ f. O. ⁶¹⁶ f. O. ⁶¹⁷ f. O. ⁶¹⁸ f. O. ⁶¹⁹ f. O. ⁶²⁰ f. O. ⁶²¹ f. O. ⁶²² f. O. ⁶²³ f. O. ⁶²⁴ f. O. ⁶²⁵ f. O. ⁶²⁶ f. O. ⁶²⁷ f. O. ⁶²⁸ f. O. ⁶²⁹ f. O. ⁶³⁰ f. O. ⁶³¹ f. O. ⁶³² f. O. ⁶³³ f. O. ⁶³⁴ f. O. ⁶³⁵ f. O. ⁶³⁶ f. O. ⁶³⁷ f. O. ⁶³⁸ f. O. ⁶³⁹ f. O. ⁶⁴⁰ f. O. ⁶⁴¹ f. O. ⁶⁴² f. O. ⁶⁴³ f. O. ⁶⁴⁴ f. O. ⁶⁴⁵ f. O. ⁶⁴⁶ f. O. ⁶⁴⁷ f. O. ⁶⁴⁸ f. O. ⁶⁴⁹ f. O. ⁶⁵⁰ f. O. ⁶⁵¹ f. O. ⁶⁵² f. O. ⁶⁵³ f. O. ⁶⁵⁴ f. O. ⁶⁵⁵ f. O. ⁶⁵⁶ f. O. ⁶⁵⁷ f. O. ⁶⁵⁸ f. O. ⁶⁵⁹ f. O. ⁶⁶⁰ f. O. ⁶⁶¹ f. O. ⁶⁶² f. O. ⁶⁶³ f. O. ⁶⁶⁴ f. O. ⁶⁶⁵ f. O. ⁶⁶⁶ f. O. ⁶⁶⁷ f. O. ⁶⁶⁸ f. O. ⁶⁶⁹ f. O. ⁶⁷⁰ f. O. ⁶⁷¹ f. O. ⁶⁷² f. O. ⁶⁷³ f. O. ⁶⁷⁴ f. O. ⁶⁷⁵ f. O. ⁶⁷⁶ f. O. ⁶⁷⁷ f. O. ⁶⁷⁸ f. O. ⁶⁷⁹ f. O. ⁶⁸⁰ f. O. ⁶⁸¹ f. O. ⁶⁸² f. O. ⁶⁸³ f. O. ⁶⁸⁴ f. O. ⁶⁸⁵ f. O. ⁶⁸⁶ f. O. ⁶⁸⁷ f. O. ⁶⁸⁸ f. O. ⁶⁸⁹ f. O. ⁶⁹⁰ f. O. ⁶⁹¹ f. O. ⁶⁹² f. O. ⁶⁹³ f. O. ⁶⁹⁴ f. O. ⁶⁹⁵ f. O. ⁶⁹⁶ f. O. ⁶⁹⁷ f. O. ⁶⁹⁸ f. O. ⁶⁹⁹ f. O. ⁷⁰⁰ f. O. ⁷⁰¹ f. O. ⁷⁰² f. O. ⁷⁰³ f. O. ⁷⁰⁴ f. O. ⁷⁰⁵ f. O. ⁷⁰⁶ f. O. ⁷⁰⁷ f. O. ⁷⁰⁸ f. O. ⁷⁰⁹ f. O. ⁷¹⁰ f. O. ⁷¹¹ f. O. ⁷¹² f. O. ⁷¹³ f. O. ⁷¹⁴ f. O. ⁷¹⁵ f. O. ⁷¹⁶ f. O. ⁷¹⁷ f. O. ⁷¹⁸ f. O. ⁷¹⁹ f. O. ⁷²⁰ f. O. ⁷²¹ f. O. ⁷²² f. O. ⁷²³ f. O. ⁷²⁴ f. O. ⁷²⁵ f. O. ⁷²⁶ f. O. ⁷²⁷ f. O. ⁷²⁸ f. O. ⁷²⁹ f. O. ⁷³⁰ f. O. ⁷³¹ f. O. ⁷³² f. O. ⁷³³ f. O. ⁷³⁴ f. O. ⁷³⁵ f. O. ⁷³⁶ f. O. ⁷³⁷ f. O. ⁷³⁸ f. O. ⁷³⁹ f. O. ⁷⁴⁰ f. O. ⁷⁴¹ f. O. ⁷⁴² f. O. ⁷⁴³ f. O. ⁷⁴⁴ f. O. ⁷⁴⁵ f. O. ⁷⁴⁶ f. O. ⁷⁴⁷ f. O. ⁷⁴⁸ f. O. ⁷⁴⁹ f. O. ⁷⁵⁰ f. O. ⁷⁵¹ f. O. ⁷⁵² f. O. ⁷⁵³ f. O. ⁷⁵⁴ f. O. ⁷⁵⁵ f. O. ⁷⁵⁶ f. O. ⁷⁵⁷ f. O. ⁷⁵⁸ f. O. ⁷⁵⁹ f. O. ⁷⁶⁰ f. O. ⁷⁶¹ f. O. ⁷⁶² f. O. ⁷⁶³ f. O. ⁷⁶⁴ f. O. ⁷⁶⁵ f. O. ⁷⁶⁶ f. O. ⁷⁶⁷ f. O. ⁷⁶⁸ f. O. ⁷⁶⁹ f. O. ⁷⁷⁰ f. O. ⁷⁷¹ f. O. ⁷⁷² f. O. ⁷⁷³ f. O. ⁷⁷⁴ f. O. ⁷⁷⁵ f. O. ⁷⁷⁶ f. O. ⁷⁷⁷ f. O. ⁷⁷⁸ f. O. ⁷⁷⁹ f. O. ⁷⁸⁰ f. O. ⁷⁸¹ f. O. ⁷⁸² f. O. ⁷⁸³ f. O. ⁷⁸⁴ f. O. ⁷⁸⁵ f. O. ⁷⁸⁶ f. O. ⁷⁸⁷ f. O. ⁷⁸⁸ f. O. ⁷⁸⁹ f. O. ⁷⁹⁰ f. O. ⁷⁹¹ f. O. ⁷⁹² f. O. ⁷⁹³ f. O. ⁷⁹⁴ f. O. ⁷⁹⁵ f. O. ⁷⁹⁶ f. O. ⁷⁹⁷ f. O. ⁷⁹⁸ f. O. ⁷⁹⁹ f. O. ⁸⁰⁰ f. O. ⁸⁰¹ f. O. ⁸⁰² f. O. ⁸⁰³ f. O. ⁸⁰⁴ f. O. ⁸⁰⁵ f. O. ⁸⁰⁶ f. O. ⁸⁰⁷ f. O. ⁸⁰⁸ f. O. ⁸⁰⁹ f. O. ⁸¹⁰ f. O. ⁸¹¹ f. O. ⁸¹² f. O. ⁸¹³ f. O. ⁸¹⁴ f. O. ⁸¹⁵ f. O. ⁸¹⁶ f. O. ⁸¹⁷ f. O. ⁸¹⁸ f. O. ⁸¹⁹ f. O. ⁸²⁰ f. O. ⁸²¹ f. O. ⁸²² f. O. ⁸²³ f. O. ⁸²⁴ f. O. ⁸²⁵ f. O. ⁸²⁶ f. O. ⁸²⁷ f. O. ⁸²⁸ f. O. ⁸²⁹ f. O. ⁸³⁰ f. O. ⁸³¹ f. O. ⁸³² f. O. ⁸³³ f. O. ⁸³⁴ f. O. ⁸³⁵ f. O. ⁸³⁶ f. O. ⁸³⁷ f. O. ⁸³⁸ f. O. ⁸³⁹ f. O. ⁸⁴⁰ f. O. ⁸⁴¹ f. O. ⁸⁴² f. O. ⁸⁴³ f. O. ⁸⁴⁴ f. O. ⁸⁴⁵ f. O. ⁸⁴⁶ f. O. ⁸⁴⁷ f. O. ⁸⁴⁸ f. O. ⁸⁴⁹ f. O. ⁸⁵⁰ f. O. ⁸⁵¹ f. O. ⁸⁵² f. O. ⁸⁵³ f. O. ⁸⁵⁴ f. O. ⁸⁵⁵ f. O. ⁸⁵⁶ f. O. ⁸⁵⁷ f. O. ⁸⁵⁸ f. O. ⁸⁵⁹ f. O. ⁸⁶⁰ f. O. ⁸⁶¹ f. O. ⁸⁶² f. O. ⁸⁶³ f. O. ⁸⁶⁴ f. O. ⁸⁶⁵ f. O. <

עד בית אל. מיניו בני הנביאים אשר בבית אל ויאמרו אל אלישע, ועוד מהו אומ' וחמשים איש מבני הנביאים הלכו ויעמדו מנגד מרחוק, וישניהם עמדו על הירדן, מלמד שאין לך עיר וכפר בארץ ישראל שלא היו בה נביאים, כל נבואה שהיא צורך הדורות נכתבה שהיא לצורך השעה לא נכתבה, ועליו הוא מפורש בשיר השירים, מה יפו דודך אחותי כלה מה טובו דודך מיין וריה שמניך מכל בשמים נופת תטופנה שפתותיך אחותי כלה, באדם הוא אומ' ויפל יי' אלהים תרדמה על האדם, בנוח הוא אומ' איש צדיק תמים היה בדרותיו, בשם בנו אומ' יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם, בעבר בנו אומ' שם האחד פלג כי בימיו נפלגה הארץ, אלו נביאים שנתנבאו לדורות עד שלא בא אברהם אבינו לעולם ומישבא אברהם אבינו לעולם בלעם ואביו ואיוב מארץ עין ואלפז התימני ובלדר השוחי וצופר הנעמתי ואליהוא בן ברכאל הבזי אלו נתנבאו לאומות עד שלא ניתנה תורה לישראל, מישינתנה תורה לישראל פסקה תורת רוח הקדש מאומות העולם וכן הוא אומ' במושה ובטה יודע איפה כי מצאתי חן בעיניך וג' ונפלינו אני ועמך וגו', ויאמר הנה אנכי כורת ברית נגד כל עמך אעשה נפלאות וגו', באותה שעה פסקה רוח הקדש מן האומות, סליק :

פרק ד' ¹. כל שבועת ² הימים היה הקב"ה מדבר עם משה בסנה ³ שנ' ⁴ ויאמר משה ⁵ אל ה' בי אדני לא איש דברים אנכי גם מתמל גם משלשם [תמול גם תמול שלשם גם שלשם מאו] ⁶ גם מאז דברך אל עבדך, (שלשם ג' ימים וג' גם גם גם, ויום שהיה מדבר הרי י' ימים), ופרק ⁷ הפסח היה ומכונין ⁸ אותו לטו' [ימים] בניסן ובאותו הזמן לשנה הבאה [בחמישה עשר בניסן] ⁹ יצאו (בני) ישראל ממצרים, [בחמישה עשר בניסן נולד יצחק] ¹⁰ * וכן ¹¹ בחמישה עשר בניסן * נדבר ¹² עם אברהם אבינו ¹³ [ברית] בין הבתרים ¹⁴ [שנ' ויהי מקין קין אחד לכולן] ¹⁵, בטו' בניסן באו המלאכים אצל אברהם אבינו לבשרו ¹⁶, (ובאותו הפרק לשנה הבאה נולד אבינו יצחק שנ' למועד אשוב, ובטו' בניסן יצא ישראל ממצרים שנ' ויהי מקין שלשים שנה וגו' קין אחד לכולן), ביד ¹⁷ (יום) בו שחטו ישראל את * פסחיהן

¹ H. ששי. ² H. השבעה. ³ f. H. O. מתוך הסנה. ⁴ c. omits.
⁵ Marg. c. משה. ⁶ c. like O. ⁷ c. f. ופרס.
⁸ H. O. ומכנין; f. ומכנין. ⁹ c. f. H. like O. ¹⁰ c. f. like O.; c. adds אבינו.
¹¹ H. בחמישה עשר בניסן נתבשר אברהם אבינו מיצחק. ¹² c. f. וידבר. ¹³ O. ברת הקב"ה. ¹⁴ c. f. אברהם לבשר את שרה
 the patriarchs; c. f. omit usually אבינו. ¹⁵ c. f. have the sentence from וכן,
 I. 19 (c. with the addition of O.), after ישרה, note II. ¹⁶ H. like O., and omits
 to ביד, I. 22. ¹⁷ c. לבכר את שרה; f. לבשר את אמנו שרה. ¹⁸ O. עשר.

חדש שלימין ויא' ¹ יום (היתירין) מה טיבן מלמד שימות החמה ² יתירין * על ימות [שנת] הלבנה ³ יא' יום. * אמר ר' אלעזר והלא מתחלת ברייתו שלעולם ימי ⁴ החמה יתירים על ימות ⁵ הלבנה יא' יום שנבראו מלאין חמשה עשר צא מהן ⁶ ארבעה לפנים מיכן הרי אחד ⁷ עשר אמרו לו וכיון שעברו עבור ⁸ ראשון ⁹ הניעה ¹⁰ לבנה לחמה ¹¹ אמר להן חזרת היא ומשיבה ¹². רבן שמעון בן גמליאל אומר הרוצה לידע סימן ¹³ ימי ¹⁴ החמה שהן ¹⁵ יתירין על ימות ¹⁶ הלבנה אחד עשר יום ישרוט שריטה [בכותל] ¹⁷ בתקופת תמוז ולשנה הבאה אין [החמה] ¹⁸ מגעת לשם עד אחד עשר יום. וכן אתה יודע שימות ¹⁹ החמה יתירין על ימות ²⁰ הלבנה אחד עשר יום ²¹:

פרק חמישי ²². בבא תנינא באברהם אבינו ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא. בשרה הוא אומ' בת הרן אבי מלכה ואבי יסכה. ומנין שכל אבות ואמהות נקראו נביאים שנ' ויתהלכו מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר וגו' לא הניח איש לעשקם וגו'. אל תגעו במשיחי וגו'. במרים הוא אומ' ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה. בדבורה הוא אומ' ודבורה אשה נביאה אשת לפידות. בחנה הוא אומ' ותתפלל חנה ותאמר עלין לבי ביי רמה קרני ביי רמה קרני ולא רמה פני. באביגיל הוא אומ' שבשנתנבאת לדוד וכן דוד אמ' לה ברוכה את וברוך טעמך אשר כליתיני היום מבוא בדמים והושע ידי לי. ובחולדה הוא אומ' אל חולדה הנביאה אשת שלום. באסתר הוא אומ' ותלבש אסתר מלכות ותכתוב אסתר המלכה בת אביחיל ומרדכי היהודי את כל תוקף. אלו נביאים ובנביאות שנתנבאו לדורות ונכתבו בכתובים. ויש נביאים כיוצאי מצרים ולא נכתבו יכול מפני שלא היו גדולים תל' וחמשים איש מבני הנביאים הלכו ויעמדו מנגד מרחוק יכול מפני הדיוטות תל' ויאמרו אליו הידעת כי היום יי' לוקח את אדניך מעל ראשך מעל ראשנו אין כתי' כאן אלא מעל ראשך ועוד אדונינו אין כתי' כאן אלא אדוניך מלמד שכולם גדולים הן כאלהו ושקולים הם כאלישע וכן במשה הוא אומר ומי יתן כל עם יי' נביאים כי יתן יי' את רוחו עליהם. עובדיה אמ' לאלהו הלא הוגד לאדוני את אשר עשיתי בהרזן איובל את נביאי יי' ואחביא מנביאי יי' מאה איש חמשים איש במערה ואכלכלם לחם ומים חיון ממת שהיו בשבת יהודה ובנימן. ואלהו אומ' לאלישע ויאמר אלהו לאלישע שב נאספה כי שלחני יי'

ימות. ⁴ O. על של לבנה e. ⁵ f. חמה. ⁶ O. ואילו אחד עשר. ⁷ O. של. ⁸ e. הראשון. ⁹ f. O. עברין; עבורין. ¹⁰ O. חד. ¹¹ f. O. ומשמצא. ¹² f. O. סימני. ¹³ f. O. omits. ¹⁴ f. O. P. באמצע. ¹⁵ f. like O. ¹⁶ e. omits. ¹⁷ f. O. omits. ¹⁸ f. O. P. סימני. ¹⁹ f. O. omits. ²⁰ f. O. omits. ²¹ c. H. p. omit from אלעזר l. 2, and have here פירקא. ²² This chapter in H. here. See chap. 21, p. 53.

הא' כמה היתה⁴ גבוהה⁵ מן הארץ ד' אמות (וכמה היתה) משוקעת⁶ * בתוך המים⁷ יא' אמה⁸: * ויהי מקץ ארבעים יום. לקץ שהתחילו⁹ המים לחסור בעשרה בתמוז ויפתח נח את חלון התבה (וגו' וישלח את העורב וגו' שהה ז' יום)¹⁰ * וישלח את היונה וגו' ולא מצאה וגו' שהה (עוד)¹¹ ז' יום¹² * ויוסף שלח את היונה וגו'¹³ ותבוא אליו היונה וגו' שהה עוד ז' ימים וישלח את היונה ולא יספה שוב אליו עוד. הלכה וישבה לה על ראשי ההרים. בעשירי באחד לחדש נראו ראשי ההרים [בעשירי באחד לחדש וגו'] (זה אב)¹⁴ [הא] כשאתה¹⁵ מתחיל למנות (מישהתחילו הגשמים לירד)¹⁶ * מאחד באב¹⁷ ועד אחד בתשרי נבלעו המים [ישכן הוא אז] ויהי באחת ושיט מאות שנה בראשון וגו' * מקצת החדש ככולו¹⁸ למדנו¹⁹ * שביין שניכנס יום א' בחדש מונין אותו חדש שלם²⁰ וחדש אחד נכנס²¹ בשנה מונין אותה שנה שלימה²² (שמקצת החדש ככולו ומקצת השנה ככולה)²³. חרבו המים מעל הארץ. * המים * הוורדין מלמעלה נגבה אותן²⁴ הרוח * והעולים מלמטה²⁵ נבלעו במקומן ועדיין²⁶ הארץ²⁷ לחה ועשויה כמקפה המתינו ולא זרעו עד שירדו להם²⁸ גשמים [מפני]²⁹ שמימי³⁰ המבול (סימן)³¹ קללה היו³² ואין³³ בכלל קללה ברכה³⁴: [מה ראה לומר חרבו המים אלא לא יבשה כל צרכה והיה הטיט קרוש עליה מן אחד בתשרי עד עשרים ושבעה במרחשון] (ובחדש השני בשבעה ועשרים יום לחדש³⁵ זה מרחשון) יבשה הארץ³⁶ ונעשית³⁷ גרד [ישכן הוא אומר בחדש השני בשבעה ועשרים יום לחדש יבשה הארץ]. הרי³⁸ יב

¹ H. O. הרי; c. f. הוי; e. omits. ² c. f. H. omit. ³ f. גבוהה. ⁴ O. f. שהייתה לו. ⁵ f. שש' c. adds. ⁶ e. omits; H. במים. ⁷ e. omits; c. ומשוקעת. ⁸ e. f. like edition. ⁹ c. f. O. ימים. ¹⁰ e. adds. ¹¹ c. f. like edition; H. אחד אב. ¹² c. f. like edition. ¹³ e. omits from. ¹⁴ H. omits from. ¹⁵ H. omits from. ¹⁶ H. omits from. ¹⁷ H. omits from. ¹⁸ H. omits from. ¹⁹ H. omits from. ²⁰ H. omits from. ²¹ H. omits from. ²² H. omits from. ²³ H. omits from. ²⁴ H. omits from. ²⁵ H. omits from. ²⁶ H. omits from. ²⁷ H. omits from. ²⁸ H. omits from. ²⁹ H. omits from. ³⁰ H. omits from. ³¹ H. omits from. ³² H. omits from. ³³ H. omits from. ³⁴ H. omits from. ³⁵ H. omits from. ³⁶ H. omits from. ³⁷ H. omits from. ³⁸ H. omits from.

לבלות שאול מזבול לו (מזבולו * מבלה צורתם וצורתם לבלות לשאול)¹. מי גרם להם² [כל אותה הפורענות] מפני³ שפשטו ידיהם בזבול (שז מזבול לו) ואין זבול אלא בית המקדש שז בנה בניתי בית זבול לך [ואז ויצאו וראו בפגרי האנשים וגו']⁴:

פרק ד': המבול היה * כל⁵ יז' חדש (שז בשנת שש מאות שנה לחיי נח וגו')⁶ ודורו אינן⁷ חיינ⁸ לעולם הבא ואינן⁹ נדונין שז לא ידון רוחי באדם לעולם. ר' יהושע א' בחדש השני¹⁰ ביז' ¹¹ לחדש זה אייר (שהוא שני לניסן שבו נברא העולם)¹² * ובו כימה¹³ שוקעת¹⁴ ולפי¹⁵ ששינו את מעשיהן * לפני המקום¹⁶ שינה עליהן * סדרי בראשית¹⁷. [ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה וגו'. ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה]¹⁸ ר' אליעזר¹⁹ אז בחדש השני ביז' ²⁰ לחדש זה מרחשון * שהוא שני לתשרי שבו נברא העולם²¹ ובו²² כימה עולה * והיא היתה²³ זמנה²⁴ של רביעה²⁵. [ביום הזה נבקעו]²⁶ * חכמים²⁷ בדברי ר' אליעזר למבול וכדברי ר' יהושע לתקופות²⁸. ויהי הגשם וגו' (עד מתי מ' יום ומ' לילה)²⁹ עד כז' [ימים] בכסליו. ויגברו המים על הארץ חמשים ומאת יום. (עד מתי חמשים ומאת יום)³⁰ עד אחד בסיון³¹ והמים היו עומדין ודמומין³¹ והרשעים נדונים בהן כל אחד ואחד לפי מעשיו [מעשרים ושבעה בכסליו עד אחד בסיון]. ויחסרו המים מקצה חמשים ומאת יום [מן אחד בסיון התחילו המים לחסור שז] והמים היו הלך וחסור וגו' [עד חודש העשירי בעשירי באחד לחדש עשירי לירידת גשמים זה אב שמקצת החודש ככול]. המים היו גבוהין (מן הארץ) מ' אמה * וכלו לששים יום אמה³² ל' ימים טפה ומחצה בכל יום. ותנח התיבה בחדש השביעי (ביז' יום) זה [חדש]³³ סיון וכשאתה³⁴ מתחיל למנות משפסקו [תגבורת] הגשמים³⁵ מליד נמצאת [התיבה]³⁶ נחה³⁷ לששה עשר³⁸ יום

¹ e. like O. ² c. omits; e. adds זה. ³ O. e. על. ⁴ c. P. like O.
⁵ C. omits. ⁶ C. like O. ⁷ H. omits. ⁸ O. באין. ⁹ C. f. ואין.
¹⁰ C. adds בו. ¹¹ C. adds יום. ¹² C. like O. ¹³ H. בחדש זה. ¹⁴ C. f. בחדש השני.
¹⁵ c. לפי. ¹⁶ H. omits. ¹⁷ c. f. H. שנה של עולם. ¹⁸ The words in [] only in P.
¹⁹ c. f. H. לעזר. ²⁰ e. c. add יום. ²¹ c. f. H. omit
²² H. omits. ²³ O. has R. Eliezer before R. Joshua. ²⁴ c. e. f. (from Joshua, l. 10).
²⁵ O. omits. ²⁶ H. omits. ²⁷ O. has R. Eliezer before R. Joshua. ²⁸ O. like O.
²⁹ c. f. H. omit from Joshua, l. 9. ³⁰ c. e. f. H. like edition. ³¹ c. f. H. omit from Joshua, l. 10.
³² c. f. H. omit from Joshua, l. 11. ³³ c. f. H. like O. ³⁴ f. כשאתה. ³⁵ f. גשמים. ³⁶ f. תיבה; c. p. התבה;
³⁷ c. f. H. O. נחה; e. א. ³⁸ H. לזין.

חדש וגו', נמצא משמט לוי ועד שיצאו ישראל ממצרים ק"ז שנה * ואין השעבוד¹ יותר על כן ולא פחות מכו² שנה בשנותיה של מרים. ולמה נקרא שמה מרים על שם מירור³. מכות⁴ מצרים⁵ יב חדשים⁶ שנ ויפין העם וגו' אימתי דרכו של תבן⁷ באייר והם יצאו (ממצרים) [בניסן]⁸. לקו המצריים⁹ עשר מכות [והקבלה הוסיף להן מכות] * כל יב¹⁰ חדש. מכת¹¹ איוב יב חדשים¹² שנ¹³ בן הנחלתי לי ירחי שוא ולילות עמל מנו לי מה לילות למינוי שלהן¹⁴ אף ירחים למנוי שלהן¹⁴. משפט גוג לעתיד לבא יב חדש שנ וקין עליו העיט וכל חית השדה¹⁵ עליו תחרף. * משפט רשעים בניהנם יב חדש¹⁶ שנ¹⁷ והיה מדי חדש בחדשו וגו'. ר' יוחנן בן נורי אז מן הפסח ועד¹⁸ העצרת שנ¹⁹ ומדי שבת בשבתו. [ויש רשעים גמורים שאין להם מנוחה כל שנים עשר חדש]. לאחר יב חדש פושעי ישראל יעברו על * התורה ועל²⁰ המצות²¹ * נפשן כלה וגופן בלה והן נעשין אפר וניהנם פולטתן והרות מפורתן²² תחת כפות רגלי הצדיקים²³ שנ ועסותם רשעים וגו'. אבל מי שפירשו מדרכי הצבור כגון הצדוקים והמסורות והחניפין והאפיקורסין ושנתנו חתיתם בארץ החיים ושכפרו בתחיית המתים והאומרים אין תורה מן השמים ויהודים המלעיגין על דברי חכמים גיהנם ננעלת בפניהם ונידונין בתוכה לעולמי עולמים²⁴. * שנ ויצאו וראו וגו'. ולא עוד אלא ששאלו בלה והן אינן בלין [בה לעולם ולעולמי עולמים]²⁵ שנ וצורם

מיר. H.; מירר. c.; על שום המר. O.³ Ed. מכו². אין שעבוד. c.¹
להמצא. H.; adds. קש. O.⁷ חודש. c. e.⁶ המצריים. c. O.⁵ עשר מכות. e.⁴
מכות. c. H. like O.⁸ כל. e.⁹ ביב. e.¹⁰ מכות. c.¹¹ להם. O.¹² שכן הוא אומר. O.¹³ מכות גוג ומגוג יב חודש איוב דכתיב
עד. c.¹⁸ ואומר. c.¹⁷ c. H. omit.¹⁶ וכל בהמת הארץ. c. O. P.¹⁵ גופן נשרף. H. O. P.²⁰ ועל המצות. e. omits.²¹ c. H. omit.²⁴ צדיקים. c.²³
ושנתנו חתיתם בארץ חיים והכופרים בתחיית המתים והאומרים אין תורה מן השמים ונידונין בה לעולמים ומי שפירש f.; והיהודים המלעיגים על דברי חז"ל גיהנם ננעלת בפניהם בדרכי ציבור (מן הציבור. H.) כגון המינין המושועמדים (והמשומדים. H.) והגודפנין והאפיקורסין והבורסים (והביתוסין. H.) ומבזין מועדות (את המועדות. H.) ושכפרו בתחית המתים ושאמרו אין התורה (תורה. H.) מן השמים גיהנם ננעלת בפניהם והן נדונין בה לעולם ולעולמי ומי שפירש מדרכי ציבור כגון המינין והמסורות והאפיקורסין והגודפנין והמבזין. O.; עולמים ושאמרו אין תורה מן השמים like f.; את המועדות והמשומדין ושכפרו בתחיית המתים כגון המינין והמשומדים והמסורות והחניפין והאפיקורסים והבורסים והגודפנים. P.; גיהנם והמבזים את המועדות והמשומדים שכפרו בתחיית המתים והאומרים אין תורה מן השמים והמלעיגים על דברי חכמים גיהנם. c. H. omit from l. 14.²⁵

אברהם גדול מנחור שנה, כמה נחור גדול מהרן שנה¹. הנדיל הרן ו שנים ונשא אשה
הרי ח' שנה אחת ללוט² שנה אחת ליסכה שהיא שרה³ ולמה נראת⁴ שמה יסכה
שהכל סוכין⁵ בה⁶ שנ' ויהללו אותה אל פרעה⁷ דא יסכה * שהיתה סוכה בנבואה⁸ שנ' כל
אשר תאמר אליך שרה וגו'. אבינו אברהם (היה בשעה שמל' בן צט' שנה שנ' ואברהם) בן
תשעים ותשע שנים בהמולד וגו'. * ומת בן קע"ה שנים (ושרה מתה בת קכ"ו שנה שנ') ויהיו
חיי שרה וגו'. יצחק מת בן קפ' שנה (ויעקב מת בן קמ"ז שנה) ויהיו ימי יעקב שני חייו וגו' :

פרק ג' : נאמר לאברהם בין הבתרים ידוע תדע כי גר יחיה זרעך וגו' * ואי⁹ זה (זרע)
זה יצחק¹⁰ שנ' כי ביצחק יקרא לך זרע. וביצחק הוא אז ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם :
* ואבינו יעקב אמר לפרעה¹¹ ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה וגו' הרי קנ"י¹² נשתיירו שם¹³
ר' שנים¹⁴ סימן שנותרו שלא יזכיר * שבאותו פרק¹⁵ נולד¹⁶ שנ' ויהי איוב אחרי זאת קמ' שנה.
ואז¹⁷ ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה. נמצאת¹⁸ אז כשירדו ישראל למצרים נולד איוב
ובשעלו מת. * או¹⁹ יכול²⁰ כל ד' מאות שנה היו²¹ ישראל במצרים וחלף קהת מיורדי
מצרים היה (וכתיב) ושני חיי קהת קלנ' שנה ושני חיי עמרם קל"ז שנה ופ' שנים²² של משה
הרי שנ' שנה * אלא מה²³ הל' ועבדום וענו אותם ח' שנה (ללמדך) שכל²⁴ זמן שזרעך
בארץ לא להם ח' שנה ועבדום אלו ימי השעבוד. וענו אותם אלו ימי העינוי וכולם²⁵ ח' שנה.
וימת יוסף * וכל אחיו. * יוסף מת²⁶ בן קי' שנה²⁷ * אין לך * בכל²⁸ השבטים²⁹
שקצר ימיו³⁰ פחות מיוסף³¹ ואין לך * בכל³² השבטים³³ שהאריך ימים³⁴ יותר מלוי וכל³⁵
זמן שלוי היה קיים לא נשתעבדו ישראל למצרים³⁶ שנ' וימת יוסף וכל אחיו ויקם מלך חדש
וגו'. (ומשמט לוי התחילו המצרים לשעבדם. מכאן אמרו אחד מן האחים שמת ידאנו כל
האחים. אחד מן החבורה שמת תדאנו כל החבורה. ובני ישראל פרו וישרצו וגו' ויקם מלך

כמה הרן גדול מאברהם שנה וכמה נחור גדול מהרן שנה הרי נחור גדול מאברהם. H. 1
והרי עשר שנה. H. adds למלכה 2. שתי שנים והרן שנה אחת
ביופיה. H. O. P. 6. סכין. e. 5. נקרא c. and others 4. שנים לאברהם
שסכה ברוח הקודש בנביאים. O. 8. ויהללו אותה שרי פרעה. O. 7
ואי זה זה e. 10. אי. c. H. 9. שסכה ברוח הקב"ה בנבואה. c.
שנה ליצחק. H. adds 12. במצרים c. 11. זרע יצחק
איוב adds c. 16. באותו הפרק c. H. 15. לבין הבתרים H. adds 14
ויכול. H. 20. c. omits. 19. תמצא; p. בשתמצא c. 18. וכתיב
כל. H. c. 24. אלא H. omits; ומה O. 23. c. e. omit. 22. שהיו MSS.
וימת יוסף בן מאה ועשר. O. 27. וכל, l. 16. c. and e. omit from 26. כולן c. 25
אין, (from) e. 31. ימים. Some MSS. 30. בשבטים O. 29. מכל c. 23. שנים
בשבטים O. 33. מכל c. 32. שאין לך קצר שנים בכל השבטים ביוסף (l. 16).
במצרים. p. 36. שכל c. O. P. 35. ימיו. 34

ובא [לן] לסכות ועשה שם י"ח חדשים שז ויעקב נסע סכותה וגו' * יצא מסכות ובא לביחאל ועשה שם) ¹ ישה חדשים מקריב [עולות] ² (למקום) ³. יצא משם ונולד לו בנימין ומתה רחל [בדרך] ⁴ ובו ⁵ בפרק מטה רבקה ורבורה. נמצאת רחל מתה בת לז שנה ולאה לא עברה על ⁶ לז שנה. נמצאו רחל ולאה * נשאו בנות ⁷ כז כז ⁸ (שהיו תאומות). בא לו אנל יצחק אביו ארצה כנען ושימשו כז ⁹ שנה ויוסף שימשו ¹⁰ ז שנים ¹¹. [שז] אלה תולדות יעקב יוסף בן יעב עשרה שנה ובו בפרק מטה לאה. * ירד יוסף למצרים ¹² * ועשה בבית ¹³ פוטיפר ¹⁴ יז חדשים ¹⁵ שז ¹⁶ ויהי מאז הפקיד אתו וגו' בבית [ובשדה מהו בבית ובשדה בבית] מפני * הצניה ובשדה מפני החמה ¹⁷. * ועשה בבית האסורים ¹⁸ יז שנה ¹⁹. ענו בכבל רגלו וגו' עד עת בא דברו וגו'. בשנת ל שנה ²⁰ יצא מבית האסורים [נמצא יוסף עומד על בימה בן שלשים שנה] שז ויוסף בן שלשים שנה בעמדו וגו'. בו בפרק מת יצחק וישבע שני הישבע ושתיים שני הרעב. * נמצא יוסף כשירדו אבותינו למצרים בן לז ²¹ שנה ולוי בן לז שנה. נמצא שפירש יוסף * מעקב אבינו ²² (שלא שימשו) ²³ כז שנה. בתוך אלו השנים ²⁴ נשא יהודה את בת שוע שז ויהי בעת ההיא וירד יהודה וגו' וירא שם יהודה וגו' שנה אחת לעיבורו ²⁵ של ער. הנדיל ער ²⁶ ז שנים ונשא אשה הרי שמונה ²⁷. (שנה אחת לער) שנה אחת לאונן (שייבם) שנה אחת [לשלה שנה אחת] ²⁸ לשבי ²⁹ אלמנה בית אביו. * שנה אחת ³⁰ לירבו ³¹ הימים ותמת בת שוע. שנה אחת לעיבורו של פרץ. הנדיל פרץ ³² ז שנים ונשא אשה הרי ³³ יז * שנה אחת לחצרון שנה אחת לחמול ³⁴ וחצרון וחמול ירדו עמו למצרים; כיוצא בו ³⁵ * אתה או ³⁶ הרן הוליד את לוט. כמה * גדול אברהם ³⁷ משרה עשר שנים שז ויאמר בלבו הלבן מאה שנה יולד ואם שרה הבת תשעים שנה תלד. * כמה

ויעקב נסע H. ³ זבחים. P. ² עשה לו שם, (l. i) C. reads for יצא ¹.
 סכותה ועשה שם שמונה עשר חדשים וז חדשים עשה בביחאל והקריב זבחים. ⁴ Also
 H. ⁸ לא נשאו עד h. ⁷ על for עד p; עמדה אלא H. ⁶ בו. c. H. ⁵
 ירד במצרים c. ¹² c. omits. ¹¹ c. omits. ¹⁰ c. omits. ⁹ כז. H. ⁸ כז שנים
 לפוטיפר e; פוטיפר c. ¹⁴ ושימש e. ¹³ c. omits. ¹⁶ חודש c. ¹⁵ להסרה e. ¹⁹ c.
 ארבעים O. ²¹ c. and e. omit. ²⁰ שתיים עשרה שנה עשה (היה) H. בבית האסורים
 נמצא יוסף פרש c. continues אלא p. adds ²³ מואביו שלא ראהו כז שנה שלא ימשו יעקב את אביו. ז שנה בבית לבן. ויא' חדשים
 כסכות. וז חדשים בבית אל הרי כז c. omits. ²⁴ c. p. omit. ²⁵ c. p. omit. ²⁶ c. p. omit. ²⁷ שנים c. adds
 וירבו c. ³¹ c. omits. ³⁰ שבי O. ²⁹ c. as O. ²⁸ שנים c. omits. ³² c. omits.
 שנה אחת לחמול שנה H. c. ³⁵ שמונה O. and c. ³⁴ הוי c. ³³ אברהם גדול H. c. ³⁸ e. H. omit. ³⁷ כיוצא בדבר O. ³⁶ אחת לחצרון.

נב שנה. [שהיה ישמעאל גדול ממנו ארבע עשרה שנה. וכל]¹ ישיבתה של סדום נא² שנה מהן³ שלוח והשקט היה לה ולבנותיה בז⁴ שנה. (ומן המבול ועד שנולד יצחק שצב שנה. וזה פרטן. אלה תולדות שם שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול. ארפכשד לא. שלח ל. עבר לז. פלג ל. רעו לב. שרונ ל. נחור זט. תרח ע. ואברהם בן מאת שנה בהולד לו את יצחק בנו). אבינו יצחק היה כשנעקר על המזבח בן לז שנה. ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים. הימים הללו מרובים על של חברון שהיו⁵ עשרים וחמש שנה והללו עשרים ושש שנה. * [בו בפרק מתה שרה] בו בפרק נולדה רבקה⁶ * נמצא אבינו יצחק נשא את רבקה בת יד שנה⁷. אבינו אברהם קבר את תרח אביו לפני מיתתה של [אמנון] שרה שתי שנים. יעקב שימש את אבינו אברהם טו שנה (ואת שם חמשים שנה). נמצאת אומר (אבינו) יעקב שמש את שם ז שנה. * ושם שימש את מתושלח צח⁸ שנה. ומתושלח שימש [את] אדם הראשון רמז שנה. * נמצאת אומר⁹ ארבעה [אנשים] מתוך כב דורות¹⁰ * ושבעה בני אדם¹¹ שקפלו¹² את [כל] העולם כולו [וראו זה את זה ולמדו תורה זה מזה]. ואלו הן אדם הראשון ומתושלח ושם ויעקב ועמרם ואחיה השילוני ואלהיו * ועדיין הוא¹³ קיים:

פרק ב: אבינו יעקב היה בשעה שנתברך בן סז שנה. בו בפרק [שנתברך] מת ישמעאל שנ וירא עשו כי ברך יצחק וגו וישמע יעקב אל אביו וגו וירא עשו כי רעות וגו וילך עשו אל ישמעאל וגו שאין תל אחות נביות (ומה תל אחות נביות) [אלא] מלמד שקדשה¹⁴ [עשו בימי] ישמעאל ומת והשיאה לעשו¹⁵ נביות אחיה: עשה אבינו יעקב בארץ ישראל¹⁶ [לאחר שבירכו אביו] יד שנה (מוטמן) ומשמש את עבר¹⁷. * ועבר מת¹⁸ אחר ירידתו של יעקב אבינו¹⁹ לארם נהרים שתי שנים. יצא משם ובא לו לארם נהרים. נמצא²⁰ עומד על הבאר בן עז שנה. * וכ שנה עשה בבית לבן ז עד²¹ שלא נשא את האמהות * וז משנשא את האמהות ושש שנים אחר²² שנולדו²³ יא שבטים ודינה. נמצא כל השבטים [ודינה] נולדו בז²⁴ שנים (חזן מבנימין) כל אחד ואחד לז²⁵ חדשים. * יצא מארם נהרים

¹ h. like O.; P. כל.

² O. חמשים ושנים.

³ O. כן.

⁴ Ed. כב.

⁵ O. וכמה הן של חברון.

⁶ P. רבקה. [בו בפרק מתה שרה ונולדה רבקה.]

⁷ O. נמצאת.

רבקה. (H. P. בשעה ש) נשאת ליצחק את ארבע (שלש) שנים.

⁸ h. צב.

⁹ O. נמצא.

¹⁰ דור.

¹¹ p. ושבעה אנשים.

¹² e. ושבעה.

¹³ O. ועדיין.

¹⁴ p. adds לו.

¹⁵ O. והוא.

¹⁶ H. O. p. כנען.

¹⁷ H. O. p. adds לו.

¹⁸ H. O. p. adds לו.

¹⁹ c. אבינו יעקב.

²⁰ c. H. ומצא.

²¹ H. ועשה שם כ שנה בבית לבן.

²² H. ועשה שם כ שנה בבית לבן.

²³ c. H. ועשה שם כ שנה בבית לבן.

²⁴ c. H. ועשה שם כ שנה בבית לבן.

²⁵ c. H. ועשה שם כ שנה בבית לבן.

²⁶ c. H. ועשה שם כ שנה בבית לבן.

II.

סדר עולם :

פרק א': מאדם ועד המבול אלף וחמשים שנים¹ (וזה פרטן, אדם קל, שש קה, אנוש צ, קינן ע, מהללאל כה, ירד קכב, חנוך כה, משותלח קכז², ונח בן שש מאות וגו')³. חניך קבר את אדם⁴ והיה אחריו זו שנה, משותלח הוציא שנותיו⁵ עד המבול, מן המבול עד הפלגה שש שנה, נמצא נח חיה אחר הפלגה עשר שנים, (אבינו) אברהם⁶ היה בפלגה בן מוח שנה, אך יוסי נביא גדול היה עבר שקרא שם בנו פלג ברוח הקודש שנ כי בימיו נפלגה הארץ וגו, אם [תאמר] בתחילת ימיו והלא יקטן אחיו היה קטן ממנו והוליד ז' משפחות⁷ [הרבה]⁸ ונתפלגו, ואם תאמר באמצע ימיו *והלא לא באה⁹ לסתום אלא לפרש, הא אינו אומר כי בימיו נפלגה אלא בסוף ימיו, אברהם אבינו היה בשעה שדיבר¹⁰ עמו [הקבה]¹¹ בין הבתרים בן ע' שנה שנ ויהי מקין שלשים שנה וארבע מאות שנה וגו, (לאחר שנדבר עמו) ירד¹² לחרן ועשה שם חמש¹³ שנים שנ ואברהם בן חמש ושבעים שנה בצאתו מחרן, נמצא מן הפלגה ועד שיצא אברהם אבינו מחרן כו¹⁴ שנים הן הן שנים עשרה¹⁵ שנה עבדו את כדלעמר וז' שנה מרדו ובארבע עשרה שנה בא כדלעמר, אותו¹⁶ השנה שיצא (בה) אבינו אברהם מחרן היא היתה שנת הרעב וירד למצרים ועשה שם שלישה חדישים (ועלה) ובא¹⁷ וישב באלני ממרא אשר בחברון *והיא הישנה¹⁸ שכבש בה את המלכים (ועשה שם עשר שנים עד שלא נשא את הגר שנ ותקח שרי אשת אברהם את הגר המצרית וגו) מקין עשר שנים לשבת אברהם בארץ כנען וגו, ובתיב ואברהם בן שמונים שנה ושש שנים בלדת הגר את ישמעאל, (נמצא ישמעאל גדול מיוצחק י' שנה) נמצא מן הפלגה עד שגולד (אבינו) יצחק

¹ e. שנה.

² e. adds למך קכב and omits the following five words.

³ H. like edition.

⁴ e. adds וחוה.

⁵ So h. O. P.; H. משנותיו; ed. p. מיצה.

⁶ Some MSS. אברהם אבינו.

⁷ So h.

⁸ H. באמצע.

⁹ O. לא בא הכתוב.

¹⁰ Some שנדבר.

¹¹ p. שבינה.

¹² Some חור.

¹³ e. שש.

¹⁴ e. כב; p. וז'.

¹⁵ p. ז'.

¹⁶ e. אותה.

¹⁷ H. omits ועלה; e. omits ובא.

¹⁸ P. ראש השנה.

עתיד הקבה להפכם לששון ולשמחה שנאמר והפכתי אבלם לששון וניחמתים וישמחתים מיגונם¹. אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך יהי שלום בחילך שלום בארמונותיך למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך למען בית ה' אלהינו אבקשה טוב לך וראה בנים לבניך שלום על ישראל. שלום רב לאוהבי תורתך ואין כמו מכשול. ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. (אמן):

❖ (סליקא לה מגלת תענית)² ❖

ואין M. O. continue עשר פירקי חד תענית מגילת תענית; M. μ. omit from
 1 M. O. continue עשר פירקי חד תענית מגילת תענית; M. μ. omit from
 2 Also ep. p. 23, l. 2. בין אדר

בעשרים וחמשה בו נהרג רבן שמעון בן גמליאל ור' ישמעאל בן אלישע ור' חנינה סגן הכהנים. בעשרים ושבעה בו נשרף ר' חנינא בן חרדיון *וספר תורה עמו¹: בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות ובטל התמיד [והובקעה העיר]² ושורף אפוסתמוס את התורה והעמיד³ צלם בחיכל [ונתבטלו הקרבנות]⁴: באחד באב מת אהרן *כהן גדול⁵. בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו⁶ לארץ וחרב הבית בראשונה ובשנייה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר. *בשמונה עשר בו כבה נר מערבי בימי אחז⁷: בשבעה באלול מתו מוציאי דבת הארץ רעה במגפה: בשלשה בתשרי נהרג גדליה בן אחיקם בן שפן והיהודים אשר *היו עמו⁸ במצפה. בחמשה בו⁹ מתו עשרים אנשים¹⁰ מישראל¹¹ ונחבש רבי עקיבא בן יוסף בבית האסורין ומת¹². בשבעה בו נגזר על אבותינו *חרב ורעב¹³. בעשרה בו נתכפר¹⁴ מעשה העגל: בששה במרחשון עורו את עיני צדקיהו מלך יהודה ושחטו בניו לעיניו: בשבעה¹⁵ בכסלו שרף יהויקים את המגלה *שכתב ברוך בן נריה מפי ירמיהו¹⁶: בשמונה¹⁷ בטבת נכתבה התורה יונית בימי תלמי המלך והחשך בא לעולם שלשה ימים. *בתשעה בו¹⁸ לא כתבו רבותינו על מה¹⁹. בעשרה בו סמך מלך בבל את ידו על ירושלם להחריבה. *בשמונה בשבט²⁰ מתו הצדיקים שהיו בימי יהושע בן נון²¹. בעשרים ושלשה בו נתקבצו כל ישראל על שבט בנימין ועל פלגש בגבעה ועל צלם²² מיכה. בשבעה באדר מת משה רבנו²³. בתשעה בו גזרו תענית [על]²⁴ שנחלקו בית שמאי ובית הלל²⁵. אלו ימי התענית שקבלו עליהם²⁶ ישראל מן התורה, ועוד גזרו רבותינו שיהיו מתענים בשני ובחמישי מפני שלשה דברים על חרבן הבית ועל התורה שנשרפה ועל חרפת השם. ולעתיד לבוא

¹ m. omits. ² So M. m. o.; edd. אפוסתמוס. ³ M. adds מנשה. ⁴ From m.
⁵ O. m. הכהן; o. adds ענני הכבוד. ⁶ O. ליכנס. ⁷ o. M. I. omit from
החשובים; m. adds איש; O. ⁸ העמיד. ⁹ O. ¹⁰ בתשרי. ¹¹ m. o. omit.
שימותו. ¹² M. O. m. ¹³ שבאו מירושלים; o. ¹⁴ שביירושלים. ¹⁵ m. ¹⁶ m. o. omit.
באשר; m. ¹⁷ מתו על; o. M. I. ¹⁸ מופני. ¹⁹ M. O. ²⁰ בחבר וברעב [ובדבר] [בצמא] [o].
בו יש; o. ²¹ O. ²² ובז; o. ²³ בשבעה. ²⁴ O. omits. ²⁵ בשמונה. ²⁶ O. ²⁷ m. M. omit from
י טבת מת עזרא הסופר ונחמיה; l. 13, m. adds בתשעה. ²⁸ m. ²⁹ M. adds בספר אחד וכתבתי מפני שמת בו ר' יהושע הלוי נגיד; M. ³⁰ o. adds
ונחרגו שלשת אלפים מתלמידיהם. ³¹ o. ³² M. o. ³³ פסל. ³⁴ m. omits from בשמונה, l. 14. ³⁵ O. ³⁶ m. ³⁷ o. ³⁸ בו. ³⁹ O. ⁴⁰ m. ⁴¹ o. ⁴² m. ⁴³ o. ⁴⁴ m. ⁴⁵ o. ⁴⁶ m. ⁴⁷ o. ⁴⁸ m. ⁴⁹ m. ⁵⁰ m. ⁵¹ m. ⁵² m. ⁵³ m. ⁵⁴ m. ⁵⁵ m. ⁵⁶ m. ⁵⁷ m. ⁵⁸ m. ⁵⁹ m. ⁶⁰ m. ⁶¹ m. ⁶² m. ⁶³ m. ⁶⁴ m. ⁶⁵ m. ⁶⁶ m. ⁶⁷ m. ⁶⁸ m. ⁶⁹ m. ⁷⁰ m. ⁷¹ m. ⁷² m. ⁷³ m. ⁷⁴ m. ⁷⁵ m. ⁷⁶ m. ⁷⁷ m. ⁷⁸ m. ⁷⁹ m. ⁸⁰ m. ⁸¹ m. ⁸² m. ⁸³ m. ⁸⁴ m. ⁸⁵ m. ⁸⁶ m. ⁸⁷ m. ⁸⁸ m. ⁸⁹ m. ⁹⁰ m. ⁹¹ m. ⁹² m. ⁹³ m. ⁹⁴ m. ⁹⁵ m. ⁹⁶ m. ⁹⁷ m. ⁹⁸ m. ⁹⁹ m. ¹⁰⁰ m. ¹⁰¹ m. ¹⁰² m. ¹⁰³ m. ¹⁰⁴ m. ¹⁰⁵ m. ¹⁰⁶ m. ¹⁰⁷ m. ¹⁰⁸ m. ¹⁰⁹ m. ¹¹⁰ m. ¹¹¹ m. ¹¹² m. ¹¹³ m. ¹¹⁴ m. ¹¹⁵ m. ¹¹⁶ m. ¹¹⁷ m. ¹¹⁸ m. ¹¹⁹ m. ¹²⁰ m. ¹²¹ m. ¹²² m. ¹²³ m. ¹²⁴ m. ¹²⁵ m. ¹²⁶ m. ¹²⁷ m. ¹²⁸ m. ¹²⁹ m. ¹³⁰ m. ¹³¹ m. ¹³² m. ¹³³ m. ¹³⁴ m. ¹³⁵ m. ¹³⁶ m. ¹³⁷ m. ¹³⁸ m. ¹³⁹ m. ¹⁴⁰ m. ¹⁴¹ m. ¹⁴² m. ¹⁴³ m. ¹⁴⁴ m. ¹⁴⁵ m. ¹⁴⁶ m. ¹⁴⁷ m. ¹⁴⁸ m. ¹⁴⁹ m. ¹⁵⁰ m. ¹⁵¹ m. ¹⁵² m. ¹⁵³ m. ¹⁵⁴ m. ¹⁵⁵ m. ¹⁵⁶ m. ¹⁵⁷ m. ¹⁵⁸ m. ¹⁵⁹ m. ¹⁶⁰ m. ¹⁶¹ m. ¹⁶² m. ¹⁶³ m. ¹⁶⁴ m. ¹⁶⁵ m. ¹⁶⁶ m. ¹⁶⁷ m. ¹⁶⁸ m. ¹⁶⁹ m. ¹⁷⁰ m. ¹⁷¹ m. ¹⁷² m. ¹⁷³ m. ¹⁷⁴ m. ¹⁷⁵ m. ¹⁷⁶ m. ¹⁷⁷ m. ¹⁷⁸ m. ¹⁷⁹ m. ¹⁸⁰ m. ¹⁸¹ m. ¹⁸² m. ¹⁸³ m. ¹⁸⁴ m. ¹⁸⁵ m. ¹⁸⁶ m. ¹⁸⁷ m. ¹⁸⁸ m. ¹⁸⁹ m. ¹⁹⁰ m. ¹⁹¹ m. ¹⁹² m. ¹⁹³ m. ¹⁹⁴ m. ¹⁹⁵ m. ¹⁹⁶ m. ¹⁹⁷ m. ¹⁹⁸ m. ¹⁹⁹ m. ²⁰⁰ m. ²⁰¹ m. ²⁰² m. ²⁰³ m. ²⁰⁴ m. ²⁰⁵ m. ²⁰⁶ m. ²⁰⁷ m. ²⁰⁸ m. ²⁰⁹ m. ²¹⁰ m. ²¹¹ m. ²¹² m. ²¹³ m. ²¹⁴ m. ²¹⁵ m. ²¹⁶ m. ²¹⁷ m. ²¹⁸ m. ²¹⁹ m. ²²⁰ m. ²²¹ m. ²²² m. ²²³ m. ²²⁴ m. ²²⁵ m. ²²⁶ m. ²²⁷ m. ²²⁸ m. ²²⁹ m. ²³⁰ m. ²³¹ m. ²³² m. ²³³ m. ²³⁴ m. ²³⁵ m. ²³⁶ m. ²³⁷ m. ²³⁸ m. ²³⁹ m. ²⁴⁰ m. ²⁴¹ m. ²⁴² m. ²⁴³ m. ²⁴⁴ m. ²⁴⁵ m. ²⁴⁶ m. ²⁴⁷ m. ²⁴⁸ m. ²⁴⁹ m. ²⁵⁰ m. ²⁵¹ m. ²⁵² m. ²⁵³ m. ²⁵⁴ m. ²⁵⁵ m. ²⁵⁶ m. ²⁵⁷ m. ²⁵⁸ m. ²⁵⁹ m. ²⁶⁰ m. ²⁶¹ m. ²⁶² m. ²⁶³ m. ²⁶⁴ m. ²⁶⁵ m. ²⁶⁶ m. ²⁶⁷ m. ²⁶⁸ m. ²⁶⁹ m. ²⁷⁰ m. ²⁷¹ m. ²⁷² m. ²⁷³ m. ²⁷⁴ m. ²⁷⁵ m. ²⁷⁶ m. ²⁷⁷ m. ²⁷⁸ m. ²⁷⁹ m. ²⁸⁰ m. ²⁸¹ m. ²⁸² m. ²⁸³ m. ²⁸⁴ m. ²⁸⁵ m. ²⁸⁶ m. ²⁸⁷ m. ²⁸⁸ m. ²⁸⁹ m. ²⁹⁰ m. ²⁹¹ m. ²⁹² m. ²⁹³ m. ²⁹⁴ m. ²⁹⁵ m. ²⁹⁶ m. ²⁹⁷ m. ²⁹⁸ m. ²⁹⁹ m. ³⁰⁰ m. ³⁰¹ m. ³⁰² m. ³⁰³ m. ³⁰⁴ m. ³⁰⁵ m. ³⁰⁶ m. ³⁰⁷ m. ³⁰⁸ m. ³⁰⁹ m. ³¹⁰ m. ³¹¹ m. ³¹² m. ³¹³ m. ³¹⁴ m. ³¹⁵ m. ³¹⁶ m. ³¹⁷ m. ³¹⁸ m. ³¹⁹ m. ³²⁰ m. ³²¹ m. ³²² m. ³²³ m. ³²⁴ m. ³²⁵ m. ³²⁶ m. ³²⁷ m. ³²⁸ m. ³²⁹ m. ³³⁰ m. ³³¹ m. ³³² m. ³³³ m. ³³⁴ m. ³³⁵ m. ³³⁶ m. ³³⁷ m. ³³⁸ m. ³³⁹ m. ³⁴⁰ m. ³⁴¹ m. ³⁴² m. ³⁴³ m. ³⁴⁴ m. ³⁴⁵ m. ³⁴⁶ m. ³⁴⁷ m. ³⁴⁸ m. ³⁴⁹ m. ³⁵⁰ m. ³⁵¹ m. ³⁵² m. ³⁵³ m. ³⁵⁴ m. ³⁵⁵ m. ³⁵⁶ m. ³⁵⁷ m. ³⁵⁸ m. ³⁵⁹ m. ³⁶⁰ m. ³⁶¹ m. ³⁶² m. ³⁶³ m. ³⁶⁴ m. ³⁶⁵ m. ³⁶⁶ m. ³⁶⁷ m. ³⁶⁸ m. ³⁶⁹ m. ³⁷⁰ m. ³⁷¹ m. ³⁷² m. ³⁷³ m. ³⁷⁴ m. ³⁷⁵ m. ³⁷⁶ m. ³⁷⁷ m. ³⁷⁸ m. ³⁷⁹ m. ³⁸⁰ m. ³⁸¹ m. ³⁸² m. ³⁸³ m. ³⁸⁴ m. ³⁸⁵ m. ³⁸⁶ m. ³⁸⁷ m. ³⁸⁸ m. ³⁸⁹ m. ³⁹⁰ m. ³⁹¹ m. ³⁹² m. ³⁹³ m. ³⁹⁴ m. ³⁹⁵ m. ³⁹⁶ m. ³⁹⁷ m. ³⁹⁸ m. ³⁹⁹ m. ⁴⁰⁰ m. ⁴⁰¹ m. ⁴⁰² m. ⁴⁰³ m. ⁴⁰⁴ m. ⁴⁰⁵ m. ⁴⁰⁶ m. ⁴⁰⁷ m. ⁴⁰⁸ m. ⁴⁰⁹ m. ⁴¹⁰ m. ⁴¹¹ m. ⁴¹² m. ⁴¹³ m. ⁴¹⁴ m. ⁴¹⁵ m. ⁴¹⁶ m. ⁴¹⁷ m. ⁴¹⁸ m. ⁴¹⁹ m. ⁴²⁰ m. ⁴²¹ m. ⁴²² m. ⁴²³ m. ⁴²⁴ m. ⁴²⁵ m. ⁴²⁶ m. ⁴²⁷ m. ⁴²⁸ m. ⁴²⁹ m. ⁴³⁰ m. ⁴³¹ m. ⁴³² m. ⁴³³ m. ⁴³⁴ m. ⁴³⁵ m. ⁴³⁶ m. ⁴³⁷ m. ⁴³⁸ m. ⁴³⁹ m. ⁴⁴⁰ m. ⁴⁴¹ m. ⁴⁴² m. ⁴⁴³ m. ⁴⁴⁴ m. ⁴⁴⁵ m. ⁴⁴⁶ m. ⁴⁴⁷ m. ⁴⁴⁸ m. ⁴⁴⁹ m. ⁴⁵⁰ m. ⁴⁵¹ m. ⁴⁵² m. ⁴⁵³ m. ⁴⁵⁴ m. ⁴⁵⁵ m. ⁴⁵⁶ m. ⁴⁵⁷ m. ⁴⁵⁸ m. ⁴⁵⁹ m. ⁴⁶⁰ m. ⁴⁶¹ m. ⁴⁶² m. ⁴⁶³ m. ⁴⁶⁴ m. ⁴⁶⁵ m. ⁴⁶⁶ m. ⁴⁶⁷ m. ⁴⁶⁸ m. ⁴⁶⁹ m. ⁴⁷⁰ m. ⁴⁷¹ m. ⁴⁷² m. ⁴⁷³ m. ⁴⁷⁴ m. ⁴⁷⁵ m. ⁴⁷⁶ m. ⁴⁷⁷ m. ⁴⁷⁸ m. ⁴⁷⁹ m. ⁴⁸⁰ m. ⁴⁸¹ m. ⁴⁸² m. ⁴⁸³ m. ⁴⁸⁴ m. ⁴⁸⁵ m. ⁴⁸⁶ m. ⁴⁸⁷ m. ⁴⁸⁸ m. ⁴⁸⁹ m. ⁴⁹⁰ m. ⁴⁹¹ m. ⁴⁹² m. ⁴⁹³ m. ⁴⁹⁴ m. ⁴⁹⁵ m. ⁴⁹⁶ m. ⁴⁹⁷ m. ⁴⁹⁸ m. ⁴⁹⁹ m. ⁵⁰⁰ m. ⁵⁰¹ m. ⁵⁰² m. ⁵⁰³ m. ⁵⁰⁴ m. ⁵⁰⁵ m. ⁵⁰⁶ m. ⁵⁰⁷ m. ⁵⁰⁸ m. ⁵⁰⁹ m. ⁵¹⁰ m. ⁵¹¹ m. ⁵¹² m. ⁵¹³ m. ⁵¹⁴ m. ⁵¹⁵ m. ⁵¹⁶ m. ⁵¹⁷ m. ⁵¹⁸ m. ⁵¹⁹ m. ⁵²⁰ m. ⁵²¹ m. ⁵²² m. ⁵²³ m. ⁵²⁴ m. ⁵²⁵ m. ⁵²⁶ m. ⁵²⁷ m. ⁵²⁸ m. ⁵²⁹ m. ⁵³⁰ m. ⁵³¹ m. ⁵³² m. ⁵³³ m. ⁵³⁴ m. ⁵³⁵ m. ⁵³⁶ m. ⁵³⁷ m. ⁵³⁸ m. ⁵³⁹ m. ⁵⁴⁰ m. ⁵⁴¹ m. ⁵⁴² m. ⁵⁴³ m. ⁵⁴⁴ m. ⁵⁴⁵ m. ⁵⁴⁶ m. ⁵⁴⁷ m. ⁵⁴⁸ m. ⁵⁴⁹ m. ⁵⁵⁰ m. ⁵⁵¹ m. ⁵⁵² m. ⁵⁵³ m. ⁵⁵⁴ m. ⁵⁵⁵ m. ⁵⁵⁶ m. ⁵⁵⁷ m. ⁵⁵⁸ m. ⁵⁵⁹ m. ⁵⁶⁰ m. ⁵⁶¹ m. ⁵⁶² m. ⁵⁶³ m. ⁵⁶⁴ m. ⁵⁶⁵ m. ⁵⁶⁶ m. ⁵⁶⁷ m. ⁵⁶⁸ m. ⁵⁶⁹ m. ⁵⁷⁰ m. ⁵⁷¹ m. ⁵⁷² m. ⁵⁷³ m. ⁵⁷⁴ m. ⁵⁷⁵ m. ⁵⁷⁶ m. ⁵⁷⁷ m. ⁵⁷⁸ m. ⁵⁷⁹ m. ⁵⁸⁰ m. ⁵⁸¹ m. ⁵⁸² m. ⁵⁸³ m. ⁵⁸⁴ m. ⁵⁸⁵ m. ⁵⁸⁶ m. ⁵⁸⁷ m. ⁵⁸⁸ m. ⁵⁸⁹ m. ⁵⁹⁰ m. ⁵⁹¹ m. ⁵⁹² m. ⁵⁹³ m. ⁵⁹⁴ m. ⁵⁹⁵ m. ⁵⁹⁶ m. ⁵⁹⁷ m. ⁵⁹⁸ m. ⁵⁹⁹ m. ⁶⁰⁰ m. ⁶⁰¹ m. ⁶⁰² m. ⁶⁰³ m. ⁶⁰⁴ m. ⁶⁰⁵ m. ⁶⁰⁶ m. ⁶⁰⁷ m. ⁶⁰⁸ m. ⁶⁰⁹ m. ⁶¹⁰ m. ⁶¹¹ m. ⁶¹² m. ⁶¹³ m. ⁶¹⁴ m. ⁶¹⁵ m. ⁶¹⁶ m. ⁶¹⁷ m. ⁶¹⁸ m. ⁶¹⁹ m. ⁶²⁰ m. ⁶²¹ m. ⁶²² m. ⁶²³ m. ⁶²⁴ m. ⁶²⁵ m. ⁶²⁶ m. ⁶²⁷ m. ⁶²⁸ m. ⁶²⁹ m. ⁶³⁰ m. ⁶³¹ m. ⁶³² m. ⁶³³ m. ⁶³⁴ m. ⁶³⁵ m. ⁶³⁶ m. ⁶³⁷ m. ⁶³⁸ m. ⁶³⁹ m. ⁶⁴⁰ m. ⁶⁴¹ m. ⁶⁴² m. ⁶⁴³ m. ⁶⁴⁴ m. ⁶⁴⁵ m. ⁶⁴⁶ m. ⁶⁴⁷ m. ⁶⁴⁸ m. ⁶⁴⁹ m. ⁶⁵⁰ m. ⁶⁵¹ m. ⁶⁵² m. ⁶⁵³ m. ⁶⁵⁴ m. ⁶⁵⁵ m. ⁶⁵⁶ m. ⁶⁵⁷ m. ⁶⁵⁸ m. ⁶⁵⁹ m. ⁶⁶⁰ m. ⁶⁶¹ m. ⁶⁶² m. ⁶⁶³ m. ⁶⁶⁴ m. ⁶⁶⁵ m. ⁶⁶⁶ m. ⁶⁶⁷ m. ⁶⁶⁸ m. ⁶⁶⁹ m. ⁶⁷⁰ m. ⁶⁷¹ m. ⁶⁷² m. ⁶⁷³ m. ⁶⁷⁴ m. ⁶⁷⁵ m. ⁶⁷⁶ m. ⁶⁷⁷ m. ⁶⁷⁸ m. ⁶⁷⁹ m. ⁶⁸⁰ m. ⁶⁸¹ m. ⁶⁸² m. ⁶⁸³ m. ⁶⁸⁴ m. ⁶⁸⁵ m. ⁶⁸⁶ m. ⁶⁸⁷ m. ⁶⁸⁸ m. ⁶⁸⁹ m. ⁶⁹⁰ m. ⁶⁹¹ m. ⁶⁹² m. ⁶⁹³ m. ⁶⁹⁴ m. ⁶⁹⁵ m. ⁶⁹⁶ m. ⁶⁹⁷ m. ⁶⁹⁸ m. ⁶⁹⁹ m. ⁷⁰⁰ m. ⁷⁰¹ m. ⁷⁰² m. ⁷⁰³ m. ⁷⁰⁴ m. ⁷⁰⁵ m. ⁷⁰⁶ m. ⁷⁰⁷ m. ⁷⁰⁸ m. ⁷⁰⁹ m. ⁷¹⁰ m. ⁷¹¹ m. ⁷¹² m. ⁷¹³ m. ⁷¹⁴ m. ⁷¹⁵ m. ⁷¹⁶ m. ⁷¹⁷ m. ⁷¹⁸ m. ⁷¹⁹ m. ⁷²⁰ m. ⁷²¹ m. ⁷²² m. ⁷²³ m. ⁷²⁴ m. ⁷²⁵ m. ⁷²⁶ m. ⁷²⁷ m. ⁷²⁸ m. ⁷²⁹ m. ⁷³⁰ m. ⁷³¹ m. ⁷³² m. ⁷³³ m. ⁷³⁴ m. ⁷³⁵ m. ⁷³⁶ m. ⁷³⁷ m. ⁷³⁸ m. ⁷³⁹ m. ⁷⁴⁰ m. ⁷⁴¹ m. ⁷⁴² m. ⁷⁴³ m. ⁷⁴⁴ m. ⁷⁴⁵ m. ⁷⁴⁶ m. ⁷⁴⁷ m. ⁷⁴⁸ m. ⁷⁴⁹ m. ⁷⁵⁰ m. ⁷⁵¹ m. ⁷⁵² m. ⁷⁵³ m. ⁷⁵⁴ m. ⁷⁵⁵ m. ⁷⁵⁶ m. ⁷⁵⁷ m. ⁷⁵⁸ m. ⁷⁵⁹ m. ⁷⁶⁰ m. ⁷⁶¹ m. ⁷⁶² m. ⁷⁶³ m. ⁷⁶⁴ m. ⁷⁶⁵ m. ⁷⁶⁶ m. ⁷⁶⁷ m. ⁷⁶⁸ m. ⁷⁶⁹ m. ⁷⁷⁰ m. ⁷⁷¹ m. ⁷⁷² m. ⁷⁷³ m. ⁷⁷⁴ m. ⁷⁷⁵ m. ⁷⁷⁶ m. ⁷⁷⁷ m. ⁷⁷⁸ m. ⁷⁷⁹ m. ⁷⁸⁰ m. ⁷⁸¹ m. ⁷⁸² m. ⁷⁸³ m. ⁷⁸⁴ m. ⁷⁸⁵ m. ⁷⁸⁶ m. ⁷⁸⁷ m. ⁷⁸⁸ m. ⁷⁸⁹ m. ⁷⁹⁰ m. ⁷⁹¹ m. ⁷⁹² m. ⁷⁹³ m. ⁷⁹⁴ m. ⁷⁹⁵ m. ⁷⁹⁶ m. ⁷⁹⁷ m. ⁷⁹⁸ m. ⁷⁹⁹ m. ⁸⁰⁰ m. ⁸⁰¹ m. ⁸⁰² m. ⁸⁰³ m. ⁸⁰⁴ m. ⁸⁰⁵ m. ⁸⁰⁶ m. ⁸⁰⁷ m. ⁸⁰⁸ m. ⁸⁰⁹ m. ⁸¹⁰ m. ⁸¹¹ m. ⁸¹² m. ⁸¹³ m. ⁸¹⁴ m. ⁸¹⁵ m. ⁸¹⁶ m. ⁸¹⁷ m. ⁸¹⁸ m. ⁸¹⁹ m. ⁸²⁰ m. ⁸²¹ m. ⁸²² m. ⁸²³ m. ⁸²⁴ m. ⁸²⁵ m. ⁸²⁶ m. ⁸²⁷ m. ⁸²⁸ m. ⁸²⁹ m. ⁸³⁰ m. ⁸³¹ m. ⁸³² m. ⁸³³ m. ⁸³⁴ m. ⁸³⁵ m. ⁸³⁶ m. ⁸³⁷ m. ⁸³⁸ m. ⁸³⁹ m. ⁸⁴⁰ m. ⁸⁴¹ m. ⁸⁴² m. ⁸⁴³ m. ⁸⁴⁴ m. ⁸⁴⁵ m. ⁸⁴⁶ m. ⁸⁴⁷ m. ⁸⁴⁸ m. ⁸⁴⁹ m. ⁸⁵⁰ m. ⁸⁵¹ m. ⁸⁵² m. ⁸⁵³ m. ⁸⁵⁴ m. ⁸⁵⁵ m. ⁸⁵⁶ m. ⁸⁵⁷ m. ⁸⁵⁸ m. ⁸⁵⁹ m. ⁸⁶⁰ m. ⁸⁶¹ m. ⁸⁶² m. ⁸⁶³ m. ⁸⁶⁴ m. ⁸⁶⁵ m. ⁸⁶⁶ m. ⁸⁶⁷ m. ⁸⁶⁸ m. ⁸⁶⁹ m. ⁸⁷⁰ m. ⁸⁷¹ m. ⁸⁷² m. ⁸⁷³ m. ⁸⁷⁴ m. ⁸⁷⁵ m. ⁸⁷⁶ m. ⁸⁷⁷ m. ⁸⁷⁸ m. ⁸⁷⁹ m. ⁸⁸⁰ m. ⁸⁸¹ m. ⁸⁸² m. ⁸⁸³ m. ⁸⁸⁴ m. ⁸⁸⁵ m. ⁸⁸⁶ m. ⁸⁸⁷ m. ⁸⁸⁸ m. ⁸⁸⁹ m. ⁸⁹⁰ m. ⁸⁹¹ m. ⁸⁹² m. ⁸⁹³ m. ⁸⁹⁴ m. ⁸⁹⁵ m. ⁸⁹⁶ m. ⁸⁹⁷ m. ⁸⁹⁸ m. ⁸⁹⁹ m. ⁹⁰⁰ m. ⁹⁰¹ m. ⁹⁰² m. ⁹⁰³ m. ⁹⁰⁴ m. ⁹⁰⁵ m. ⁹⁰⁶ m. ⁹⁰⁷ m. ⁹⁰⁸ m. ⁹⁰⁹ m. ⁹¹⁰ m. ⁹¹¹ m. ⁹¹² m. ⁹¹³ m. ⁹¹⁴ m. ⁹¹⁵ m. ⁹¹⁶ m. ⁹¹⁷ m. ⁹¹⁸ m. ⁹¹⁹ m. ⁹²⁰ m. ⁹²¹ m. ⁹²² m. ⁹²³ m. ⁹²⁴ m. ⁹²⁵ m. ⁹²⁶ m. ⁹²⁷ m. ⁹²⁸ m. ⁹²⁹ m. ⁹³⁰ m. ⁹³¹ m. ⁹³² m. ⁹³³ m. ⁹³⁴ m. ⁹³⁵ m. ⁹³⁶ m. ⁹³⁷ m. ⁹³⁸ m. ⁹³⁹ m. ⁹⁴⁰ m. ⁹⁴¹ m. ⁹⁴² m. ⁹⁴³ m. ⁹⁴⁴ m. ⁹⁴⁵ m. ⁹⁴⁶ m. ⁹⁴⁷ m. ⁹⁴⁸ m. ⁹⁴⁹ m. ⁹⁵⁰ m. ⁹⁵¹ m. ⁹⁵² m. ⁹⁵³ m. ⁹⁵⁴ m. ⁹⁵⁵ m. ⁹⁵⁶ m. ⁹⁵⁷ m. ⁹⁵⁸ m. ⁹⁵⁹ m. ⁹⁶⁰ m. ⁹⁶¹ m. ⁹⁶² m. ⁹⁶³ m. ⁹⁶⁴ m. ⁹⁶⁵ m. ⁹⁶⁶ m. ⁹⁶⁷ m. ⁹⁶⁸ m. ⁹⁶⁹ m. ⁹⁷⁰ m. ⁹⁷¹ m. ⁹⁷² m. ⁹⁷³ m. ⁹⁷⁴ m. ⁹⁷⁵ m. ⁹⁷⁶ m. ⁹⁷⁷ m. ⁹⁷⁸ m. ⁹⁷⁹ m. ⁹⁸⁰ m. ⁹⁸¹ m. ⁹⁸² m. ⁹⁸³ m. ⁹⁸⁴ m. ⁹⁸⁵ m. ⁹⁸⁶ m. ⁹⁸⁷ m. ⁹⁸⁸ m. ⁹⁸⁹ m. ⁹⁹⁰ m. ⁹⁹¹ m. ⁹⁹² m. ⁹⁹³ m. ⁹⁹⁴ m. ⁹⁹⁵ m. ⁹⁹⁶ m. ⁹⁹⁷ m. ⁹⁹⁸ m. ⁹⁹⁹ m. ¹⁰⁰⁰ m.

הכתובים¹ במגלת תענית הרי זה מספיד², זה הכלל כל שנדרו קודם [ל]גזרתנו³ תדחה⁴ גזרתנו מפני נדרו * ואם גזרתנו קודם נדרו⁵ ידחה⁶ נדרו מפני גזרתנו⁷. (ואין בין אדר הראשון לאדר השני אלא מקרא⁸ מגלה ושילוח מתנות לאביונים רבן שמעון בן גמליאל אומר כל * מצוה שנוהגת באדר ראשון אינה נוהגת באדר שני⁹ חוץ מן ההספד ותענית * שנוהגים זה כזה¹⁰ וכותבין בשטר¹¹ אדר ראשון. אלא שכותבין [את השני]¹² תניין [חוץ מן הספד ותענית]¹³ * ר' יוסי אומר¹⁴ אין כותבין אלא תניין רבי יהודה אומר אדר השני נכתב, ומי כתב [זו]¹⁵ [מגלת תענית] סיעתו * של רבי אליעזר בן חנניא¹⁶ בן חזקיהו * בן גרון¹⁷ [הם] כתבו מגלת תענית (ולמה כתבוה) מפני שאין למודים¹⁸ בצרות ואין הצרות מצויות לבוא עליהם [לפרך] (אבל¹⁹ בזמן הזה שהם²⁰ למודים בצרות והצרות באות עליהם) אם היו²¹ כל הימים דיו [וכל הנחלים קנים] (וכל האגמים²² קולמוסים) וכל * בני אדם²³ לבלרים אינם מספיקין לכתוב הצרות הבאות עליהם (בכל שנה ושנה) [ותשועות הנעשות להם], דא אין [ה]שומה נפגע ולא²⁴ בשר המת מרגיש באומל:

✧ [נגמרה מגלת תענית בסוף] ✧

(ואלו הימים²⁵ שמתעניין בהן מן התורה. * וכל המתענה בהם לא יאכל ולא ישחה עד הערב²⁶ באחד בניסן מתו בניו של אהרן: [נדב ואביהו]²⁷; * בעשרה בו מתה מרים הנביאה ונסתם²⁸ הבאר²⁹: בעשרים וששה בו מת יהושע בן נון: בעשרה באייר מת עלי הכהן ושני³⁰ בניו ונשבה³¹ ארון הברית: בעשרים ותשעה³² בו מת שמואל הנביא וספרו לו כל ישראל: בעשרים ושלושה בסיון בטלו³³ הביכורים מלעלות לירושלם בימי ירבעם בן נבט:

תבטל P. ⁴ O. like P. ⁵ מפסיק; מותר M. ⁶ אירע יום טוב P. ¹

(77 l. 1, p. 22, from μ. ⁷ בטל P. ⁶ וכל שגזרתנו לנדרו; P. קודמת לנדרו O. ⁵

וכל הכתוב במגלת תענית דלא למספד לפניו אסור לאחריו מותר. ר' יוסי אומר בין לפניו בין לאחריו אסור אבל בימים טובים וראשי חדשים מותרין לפנינה ולאחרינה ולמה התירו באלו ואסרו באלו שדברי סופרים צריכין חיזוק ודברי תורה אין צריכין חיזוק. אך יוסי בן דוסתאי משום ר' יוסי הגלילי כל שנשבע בתעניות בערב שבת הרי זו שבועת שוא שמקצת מצוות O. ⁹ קריאת O. ⁸ ערב שבת כשבת ומקצת ערב יום טוב כיום טוב בשטרות O. ¹¹ שאינן נוהגות בראשון כבשני O. ¹⁰ הנהגות בראשון נוהגות בשני של חנניא O. ¹⁵ From O. ¹⁴ שאמר ר' יוסי אומר O. ¹³ From O. ¹²

יהיו P. O. ²⁰ שאין O. ¹⁹ אלא O. ¹⁸ למדין P. ¹⁷ איש גורון P. ¹⁶

ימי תעניות o. ; ימים O. ²⁴ ואין P. ²³ העולם P. ²² היעירות O. ²¹

M. ; ונסתלקה O. ²⁷ So M. m. o. ²⁶ וכל, l. 14. ²⁵ o. O. m. M. omit from

; ונלקחה m. ³⁰ ונהרגו שני o. ²⁹ l. 15. ²⁸ בעשרה, l. 15. ²⁷ ונסתלק. ²⁶ M. l. ונלקח.

ניטלו O. ³² ; ושבעה M. ³¹ ; ונלקח o.

ומעשה בשמואל O; וזה היה בימי שמעון הצדיק ² μ. omits from B, p. 21, l. 27. ¹ μ. omits from B, p. 21, l. 27.
 ציבור הוא וכו' כמו O. ⁴ החמה ³ O. omits the following passage to חמה ³ O. omits the following passage to חמה
 O; וכתוב בסדר תעניות האילו דקנהו תרנגוניו (so) דשמואל הקטן (so; see fol. 25^b)
 O. ⁶ טבא. ⁵ P. omits the following words to לפני μ. omits from B, l. 3. ⁷ P. omits from B, l. 3.
 שגורה מלכות P. ⁹ ולא. ⁸ P. omits from B, l. 3. ¹⁰ P. omits from B, l. 3.
 From O. ¹² ושלם μ. omits from B, l. 3. ¹¹ O. P. omits from B, l. 3. ¹⁰ קרא אדם μ.
 וכו' עד לא, l. 16, לכן O. ¹⁶ מטרותית P. ¹⁵ O. omits. ¹⁴ עד שהלך P. ¹³ P. omits.
 זוז מיש עד שהתירום לעסוק בתורה והתירו שלשה דברים הללו ואותו היום עשאוהו יום
 לישראל. ²⁰ P. שהותרו P. ¹⁹ האומות P. ¹⁸ ונתנה להם עצה P. ¹⁷ טוב
 וישעשמו P. ²³ לעסוק בתורה Ep. adds ²² שימולו P. ²¹ להם omitting
 מעסוק בתורה והתירו להם שלש מצות למול את ב' ולשמור . . . ושלם יעבדו עז M. ²⁴ M.
 Here follows in M. the passage beginning ביום טוב to כל הכתוב (p. 17, ll. 18-25),
 with the following words . . . לכן כל איש דאיתי עליו. ²⁶ O. להן. ²⁷ P.
 בשבוע μ. ³⁰ כל μ. ²⁹ מה עשה μ. omits from B, l. 10. ²⁸ ייסר עצמו O; אסיר
 אינו מפסיק לימים שבחוכה אבל מפסיק לימים טובים שבחוכה

צמו עמא¹ למטרא² *ונחת להון³ *מפני שהיה רעבון ובצורת⁴ בארץ ישראל [ולא ירדו להם גשמים] שלש שנים זו אחר זו (והתפללו ולא ירדו גשמים [עד שירד חוני המעגל לפני התיבה והתפלל וירדו גשמים] וכיון שראו שיצא רוב אדר ולא ירדו גשמים הלכו להם אצל חוני המעגל אמרו לו התפלל שירדו גשמים⁵ אמר להם צאו והכניסו תנורי פסחים בשביל שלא ימקו התפלל ולא ירדו גשמים עג עוגה ועמד בתוכה כדרך שעשה חבקוק הנביא שנאמר על משמרתי אעמודה ואתיצבה על מצור ואצפה לראות מה ידבר בי ומה אשיב על תוכחתי אמר רבוננו של עולם בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך נשבע אני בשמך הגדול שאיני זו מכאן עד שתרחם על בניך התחילו הגשמים יורדין טיפין טיפין אמרו לו *רבוננו של עולם⁶ ראינוך לא נמות כסבורים אנו לומר אין הגשמים הללו באין אלא להתיר שבועתך אמר להם בני אל תמותו. אמר רבוננו של עולם לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות התחילו הגשמים יורדין כמלא פי חבית ושערו חכמים טיפה אחת לוג אמרו לו⁷ ראינוך לא נמות כסבורין אנו לומר אין הגשמים הללו באין אלא להחריב את העולם כולו אמר להם בני אל תמותו אמר רבוננו של עולם לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה. ירדו כתקנן עד שעלו ישראל מירושלם להר הבית מפני רוב הגשמים אמרו לו כשם שהתפללת עליהם שירדו כך התפלל עליהם שלא ירדו וילכו להם אמר להם אין מתפללין על רוב הטובה אלא לכו והביאו לי פר הודיות הלכו והביאו לו פר הודיות סמך שתי ידיו עליו ונתפלל ואמר רבוננו של עולם ראה עמך ישראל ונחלתך אשר הוצאת בבחך הגדול ובזרועך הנטויה שאין יכולין לעמוד לא ברוב כעסך ולא ברוב טובך כעסת עליהם אין יכולין לעמוד השפעת עליהם טובך אין יכולין לעמוד יהי רצון מלפניך שיהא רוח מיד נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחה החמה ונתננבה הארץ ויצאו הכל לשדה וראו את המדבר שהוא מלא כמהין ופטריות שלה לו שמעון בן שטח אלמלא חוני המעגל אתה גזורני עליך נידוי שאילו היו שנים כשני אליהו לא נמצא שם שמים מתחלל על ירך. אבל מה אעשה שאתה מתחטא לפני המקום כבן שהוא מתחטא על אביו ועושה לו רצונו אמר לו הבא לי חמין והביא לו הבא לי צונן והביא לו תן לי אגוזים ונתן לו. תן לי רימונים ונתן לו. תן לי אפרסקין ונתן לו. עליך הכתוב אומר ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך ואותו היום [שירדו גשמים] עשאוהו יום טוב (לפי⁸ שאין הגשמים יורדין אלא בזכותן של ישראל⁹ שנאמר יפתח ה' לך את אוצרו הטוב. *לך בזכותך ובך

ובצרון. M. O. ⁴ O. omits. ³ על מטרא. P. ² μ. omits. ¹ O. omits.

and omits the following like P. ⁵ O. adds ואמך ותגל יולדתך

רבי. M. ⁶ μ. omits from ⁸ O. P. omit ⁹ from לפי, l. 26.

כך עשאוהו¹ יום טוב: בארבעה עשר ביה ובחמשה עשר ביה יומי פוריא אינון דלא למספד *ימים שנעשו בהם נסים לישראל על ידי מרדכי ואסתר ועשאוּם ימים טובים². (אמר ר' יהושע בן קרחה³ מיום שמת משה לא עמד⁴ נביא וחידש מצות לישראל חוץ ממצות פורים אלא שנאולת מצרים נוהגת שבעת ימים וגאולת מרדכי ואסתר אינה נוהגת אלא יום אחד. *דא ומה גאולת מצרים שלא נגזרה גזירה אלא על הזכרים [בלבד שז' כל חבן הילור היארה תשליכוהו וגו']⁵ גאולת *מרדכי ואסתר⁶ שנגזרה גזירה⁷ על הזכרים ועל הנקבות [שז']⁸ מנער ועד זקו טף ונשים ביום אחד על אחת כמה וכמה שאנו חייבין לעשות אותם ימים טובים בכל שנה ושנה)⁹: בשיתת¹⁰ עשר ביה שריו¹¹ למבני שור ירושלם דלא למספד: *מפני שסתרוהו אויבים¹² וכשהתחילו לבנותו (אותו היום) עשאוהו יום טוב¹³ (ששמחה היא לפני ה'¹⁴ שירושלם נבנית שנאמר *כה אמר ה' שבתי אל ציון ושכנתי בתוך ירושלם ונקראה ירושלם עיר האמת והר' ה' צבאות הר הקדש. ואומר שבתי לירושלם ברחמים ביתי יבנה בה נאם וגו' *ואומר הוא יבנה עירי וגלותי ישלח לא במחיר ולא בשוחר אמר ה' צבאות)¹⁵. בשבעה עשר ביה קמו עממיא על פליטת ספריא במדינת בליקו¹⁶ ובית¹⁷ זבדאי והוה פורקן (לבית ישראל). *שבשירד ינאי המלך להרוג את החכמים¹⁸ (ברחו מלפניו והלכו להם לסוריא *ושרו במדינת קוסליקוס¹⁹ ונכנסו²⁰ האויבים²¹ עליהם שבאותו מקום וצרו עליהם להרגם והזיעו בהם זיע גדול והכו בהם מכה [גדולה]²² רבה *והשאירו בהם פליטה)²³ והלכו להם לבית זבדי ויישבו שם עד שחשבה וברחו משם רבי יהודה אומר סוס *קשור היה להם בפתח²⁴ וכל מי שהוא²⁵ רואה אותו²⁶ כמדומה שאין שם יהודי וישבו (להם) [שם] עד חשכה²⁷ וברחו (להם) [מישם]²⁸ (ובאותו היום שברחו משם עשאוהו יום טוב. (רבי חידקא אומר יום שבקשו אויבים²⁹ להרוג חכמי ישראל עלה הים והשחית שליש בישוב)³⁰. בעשרין ביה

1 Ed. עשו אותו. 2 μ . omits from ימים, l. 2. 3 μ . לוי. 4 μ . מת. 5 From O. 6 O. אסתר. 7 O. omits. 8 From O. 9 μ . omits from דא, l. 5. 10 O. בשיתא. 11 M. שבו; P. שריאו. 12 M. O. P. גוים. 13 μ . omits from כה, אמר וגו', l. 12; μ . from ואומר, l. 12. 14 O. המקום. 15 O. omits from ואומר, l. 12; μ . from אמר וגו', l. 10. 16 M. בליקות; μ . קליקוס; O. כלבוס. 17 P. בבית; so μ . 18 P. כחמי את חכמי. 19 M. O. כשראה ינאי המלך הרג בוקיגוס ובוקיגוס אחיו. 20 ונתכנסו. 21 M. הנוים; O. קוצים. 22 From O. 23 O. ומהם. 24 P. על הפתח. 25 O. שהיה. 26 P. וישבו. 27 P. O. שחשכה. 28 O. like P. 29 M. O. גוים. 30 μ . (from ושרו, ובמדינת בליקוס נתכנסו כל אנשי המקום להורגו והרעיש עליהן הבה רעש גדול (l. 15). את הסוס. והיתה בתוכם מכה גדולה. M. omits בישוב.

יכולין¹ לצאת ולבוא [מפניהם] ביום אלא בלילה (ושמע² שמועות רעות והלך לו ונפל במקומו ואותו ה)יום שנטלוהו³ משם עשאוהו יום טוב:

(פרק יב. אדר.) בתמניא ובתשעה באדר יום תרועת מיטרא: ואם התריעו בראשון⁴ למה מתריעין⁵ בשני⁶ אלא [ה]ראשון⁷ משנה זו⁸ ו[ה]שני⁹ משנה אחרת ולא * כל הכתוב¹⁰ (במגלה הזאת)¹¹ ראשון הוא ראשון (שני הוא שני שלישי הוא שלישי)¹² * [אחרון הוא אחרון]¹² * אלא תפסו¹³ (להם) [ואמרו להם] חדש ראשון¹⁴ וכל שיש בו [שני וכל שיש בו שלישי וכל שיש בו]. (בתרין עשר ביהן יום טוריינוס שתפס את לוליינוס ואת פפוס אחיו בלודקייא אמר אם מעמיו של חנניה מישאל ועזריה אתם יבא אלהיכם ויעיל אתכם מידי בדרך שהציל לחנניה מישאל ועזריה מיד נבוכדנצר אמרו לו חנניה מישאל ועזריה צדיקים כשרין היו ונבוכדנצר מלך הגון היה וראוי לעשות נס על ידו. אבל אתה מלך רשע אתה ואין ראוי לעשות נס על ידך ואנו חייבין מיתה ואם אין אתה הורגנו הרבה הורגים יש למקום הרבה דובים הרבה אריות הרבה נחשים הרבה עקרבים שיפגעו בנו ואם אתה הורגנו עתיד הקב"ה לחבוע דמינו מידך. אמרו לא נסע משם עד שבאת עליו דיופלה של רומי ופצעו את מוחו בניזרין ובבקעות). בתליסר¹⁵ ביה (יום) ניקנור¹⁶ * אמרו [על] ניקנור [פולמורכוס] [אחד מאפרכיאי] של מלכי יונים¹⁷ היה [והיה] [עובר לאלכסנדריא בכל יום ויום היה]¹⁸ * מניף ידו כנגד ירושלם וכנגד בית המקדש¹⁹ * ומחרף ומגרף (ומנאין ואמר) מתי יפלו²⁰ בירי * ואהרוס את המגדל הזה²¹. וכשנברה²² [יד] (מלכות) בית חשמונאי (ונצחום) נכנסו²³ * לחילות שלו²⁴ (והיו הורגים עד שהגיעו לקרובין שלו וחתכו את ראשם וקצצו את בהונות ידיהם ורגליהם)²⁵ וחתכו²⁶ את ראשו * וקצצו * בהונות ידיו ורגליו²⁷ ותלאוהו [ב]נגד²⁸ ירושלם²⁹ וכתבו³⁰ (מלמטן)³¹ הפה שדבר בנאזה³² * וידים שהיו מניפות נגד יהודה וירושלם ועל בית המקדש³³ * נקמה זו תעשה³⁴ בהם (ובאותו ה)יום שעשו (לו)

¹ P. ולא יכלו. ² μ. (from היו p. 18, l. 17). ³ P. שיצא. ⁴ μ. שמיני. ⁵ Ed. והתריע. ⁶ μ. בתשיעי. ⁷ μ. לממה הוצרכו להתריע. ⁸ P. אחת; M. omits. ⁹ μ. ותשיעי. ¹⁰ P. כך כתוב; M. הכתובים. ¹¹ M. omits. ¹² μ. like P. ¹³ P. וכך תפסו. ¹⁴ M. omits from P. ¹⁵ P. וכל שיש בו. ¹⁶ μ. adds דיונאי. ¹⁷ P. יון. ¹⁸ μ. omits from P. ¹⁹ μ. ומלכותא דיונאי. ²⁰ P. תפול. ²¹ P. ואהרסנה. ²² P. וקבע (from ומחרף, l. 16). ²³ μ. וחתכו. ²⁴ P. וחתכו. ²⁵ μ. וקצצו. ²⁶ μ. וקצצו. ²⁷ P. וקצצו. ²⁸ μ. וקצצו. ²⁹ P. וקצצו. ³⁰ P. וקצצו. ³¹ μ. וקצצו. ³² P. וקצצו. ³³ P. וקצצו. ³⁴ P. וקצצו.

להיכלא דלא¹ למספד: * יום² ששלח נסקלגם³ את הצלמים להעמידם בהיכל (ובאתה שמועה לירושלים ערב יום טוב הראשון של חג. אמר להם שמעון הצדיק עשו מועדיכם בשמחה * שאין אחד מכל הדברים הללו ששמעתם יקום כי⁴ מי ששכן שכניתו בבית הזה * בשם שעשה נסים לאבותינו בכל דור ודור כך יעשה לנו נסים בזמן הזה מיד שמע קול מבית קדשי הקדשים שהוא אומר בטילת עבדתא דאמר סנאה להיתאה להיכלא אקטיל נסקלגם ובטלו גזרותיו וכתבו אותה שעה וכיון שראה⁵ שהיו ממשמשין ובאין * אמר להם צאו⁶ וקדמו לפניכם) *⁷ ובשנודע (להם) הדברים⁸ יצאו (מ)לפניו כל גדולי ירושלם אמרו נמות (כולנו) ולא תהא (לנו) כזאת⁹ והיו צועקים ומתחננים לשליח אמר להם [השליח] עד שאתם צועקים ומתחננים לשליח¹⁰ התחננו וצעקו לאלהיכם שבשמים (להושיע אתכם) [והיו מקדימין אותו לכל כרך וכרך] וכיון שהגיע לכרכין (ראה בני אדם שהן מקדימין אותו מכל כרך וכרך) כיון שראה אותם היה תמה אמר¹¹ * כמה מרובין אלו¹² אמרו לו המסורות אלו¹³ הן היהודים¹⁴ * שהקדימו לפניך¹⁵ מכל¹⁶ כרך וכרך * וכיון שנכנסם לכרך ראה¹⁷ [את] בני אדם שהיו¹⁸ מוטלין בשוקים¹⁹ על השק²⁰ ועל האפר לא הגיע לאנטיפרס²¹ עד שבאת לו * אגרת שנהרג נסקלגם²² (ובטלו גזרותיו) מיד בטלו את הצלמים [נתנם לישראל] * וגררו אותם²³ (ואותו היום) [שגררו אותם] עשאוהו יום טוב²⁴; בעשרים ותמניא ביה אינטיל²⁵ אנטיכוס (מלכא) מן ירושלם: * [שהיו בירושלם] * והיו מצרין²⁶ [להם] * לבני ירושלם²⁷ (ובא להחרב את ירושלם ולהשמיד את כל היהודים)²⁸ * ולא * היו (ישראל)

בתרתין שבט יום טוב שבו מת ינאי המלך ששמחה היא: beginning of the chapter; לפני המקום באבור רשעים; M. omits from p. 17, l. 18, but the passage is to be found on p. 22, l. 15; see note 25.

אין דבר μ. ⁴ שבימי קלוסקוס גזרו. μ; קסלגם P. ³ מפני P. ² ולא. P. ¹
⁴ בשם μ. omits from l. 4. מכל מה ששמעתם מוציאין יום טוב אל האולם ואמרו מלאך אחד והשני לצור והשלישי לצידון והרביעי μ. ⁷ רחם נא יצאו מלכים μ. ⁶
לכזיב ואמרו עד שתמות תיהי דא עד שתמות תחזי דא ושמע שמעין קל עבדתא דאמר μ. ⁹ הדבר. P. ⁸ סנאה להיתאה להיכלא בטילת קלקלתם ובטלו גזרותיו μ. ¹⁰ הן. P. ¹³ רק הם ישראל מרובין P. ¹² היה השליח אומר. P. ¹¹ לי. P. ¹⁰
נכנסו לכרכין וראה P. ¹⁷ לכל. P. ¹⁶ שהן מקדימין אותך. P. ¹⁵ יהודאין P. ¹⁴
שמועה P. ²² לאנטיפרס. P. ²¹ שקין P. ²⁰ בשוק. P. ¹⁹ שהן P. ¹⁸
μ. omits from P. ²⁴ וגררו. P. ²³ שמח קסלגם; M. everywhere. P. ²⁵ איתנטיל. P. ²⁶ נטל. M. ²⁵ 7. l. ובשנודע P. ²⁷
שבא להשמיד ולהרוג ולהחרב ירושלם μ. ²⁸ שהיו μ. omits from P. ²⁶ לישראל. וכל עמד.

יודע להביא ראייה מן התורה אינו ראוי לישב בסנהדרין פעם אחת) נפל דבר (של) מעשה [אחד] ביניהם * ולא היו¹ יודעין להביא ראייה מן התורה הוין² (מוקן) אחד שהיה מפטט כנגדו אמר לו תן לי זמן ולמחר (אני) משיבך³ נתן לו [זמן] הלך וישב לו בינו לבין עצמו [ואינו יכול להביא ראייה מן התורה] (וכיון שראה שלא היה יודע להביא ראייה מן התורה) למחר נתבייש⁴ מלבוא⁵ ומלישב⁶ בסנהדרין⁷ (גדולה)⁸ * והעמיד שמעון בן שטח אחד מן התלמידים והושיבו במקומו⁹ אמר להם אין פוחתין מסנהדרין¹⁰ * של שבעים¹¹ ואחד וכך * היה עושה¹² [להם] (בכל יום ויום) עד שנסתלקו¹³ כולם (וישבה סנהדרין ישראל על דעתה ובאותו היום שנסתלקה סנהדרין¹⁴ של צדוקים (וישבה סנהדרין של ישראל) עשאוהו יום טוב:

(פרק י"א, שבט.) כתרין¹⁵ בשבט יום טוב ודלא למספד: [ובזה כתוב בו ודלא למספד] ולמה שינו זה מזה אלא שבראשון [אינו כתוב ולא למספד ובה כתוב, בראשון] מת הורודוס¹⁶ ובה מת ינאי המלך (ששמחה היא לפני הקב"ה כשהרשעים מסתלקין מן העולם, אמרו כשהלה ינאי המלך) שלה וחפש שבעים זקנים מוקני ישראל (נטלן) וחבשן בבית האסורין (ואמר לו לשר בית האסורין) אם מתי הרוג את הזקנים הללו¹⁷ ועד שישאל שמחים לי¹⁸ ידו על ריבותם¹⁹ אמרו אשה טובה היתה לו (לינאי המלך) ושלמינון²⁰ [המלכה] שמה (וכשמת סלקה טבעתו מעל ידו ושלחה לשר בית האסורין) אמרה לו רבך בחלום התיר אותם²¹ הזקנים התירים וחלבו להם לבתיהם (ואחר כך) אמרה²² מת²³ ינאי המלך (ואותו היום שמת [בן] ינאי המלך עשאוהו יום טוב, כל הכתוב במגלה דלא למספד מתענין לאחריו ואין מתענין לפניו, ר' יוסי אומר לא לפניו ולא לאחריו וכל שאין בו דלא למספד אלא דלא להתענא לחוד מתענין לפניו ולאחריו ר' יוסי אומר לאחריו אבל לא לפניו אבל בימים טובים ובראשי חדשים מותר לפניו ולאחריו ולמה באלו אסרו ובאלו התירו אלא אלו דברי תורה ואין דברי תורה צריכין חזק ואלו דברי סופרים ודברי סופרים צריכין חזק, ר' יוסי בן דוסתאי אומר משום ר' יוסי הגלילי כל הנשבע להתענות בערבי שבתות ובערבי ימים טובים הרי זו שבועת שוא שמקצת ערב שבת ומקצת ערב יום טוב כיום טוב)²⁴: בעשרין ותרין ביה בטילת עבדתא דאמיר סנאה להיתאה

וּלְיִשָּׁב. P. 6. לְבֹא. P. 5. בּוֹשׁ. P. 4. אֲשׁוּב. P. 3. אֲלֵא. P. 2. וְאִינוּ. P. 1.
וְהִבִּיאוּ שְׁמֵעוֹן בֶּן שֵׁטַח. μ. 9. P. 16, l. 24. רֵאִיָּה, μ. 8. P. 11. בְּסִנְדְּרִי. P. 7.
מִסְנֵה־דִּרְיָן. M. 10. with which the chapter ends. וְהִבִּיאוּ מִתְלִמְדֵי עַד שֶׁנִּתְמַלְאָה סִנְהֶדְרִין;
Ed. 15. P. 14. שֶׁנִּסְתַּלְקָה. P. 13. עָשָׂה. P. 12. מִשְׁבָּעִים. P. 11. בְּסִנְדְּרִי. P. 10.
רְבוּתֵיהֶם. P. 19. לֵה. P. 18. לֹא יֵרָאוּ. M. 18. הֵהֱם. P. 17. הוֹדְרוּם. P. 16. בִּשְׁנֵים.
μ. from the 24. שְׁמַת. P. 23. הוֹדִיעוּם. P. 22. אֵת. P. 21. שְׁלֹמִנְצוֹן. P. 20.

והלא חנכה שעשה משה (במדבר) * לא עשה¹ אלא שבעת² (ימים) שנאמר (ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים וגו' ואומר) ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו וגו' ובשביעי [בשבת] הקריב אפרים * וכן מצינו בחנוכה³ שעשה שלמה * שלא עשה⁴ אלא שבעת⁵ (ימים) שנאמר כי חנוכת המזבח עשו שבעת ימים והחג שבעת ימים * ומה ראו לעשות (חנוכה) זו ה' ימים אלא בימי (מלכות) יון נכנסו בית חשמונאי להיכל⁶ (ובנו את המזבח ושדוהו בשיד ותקנו בו כלי שרת והיו מתעסקים בו שמנה ימים ומה ראו להדליק את הנרות אלא בימי מלכות יון שנכנסו בני חשמונאי להיכל) ושבעה שפודין של ברזל [היו] בידם⁷ וחפוס⁸ בעין (והדליקו בהם את הנרות) [והיו מתעסקין בהם כל שמנה] ומה ראו לגמור בהם את ההלל (אלא) [ללמדך] שכל תשועה ותשועה * שהקב"ה עושה להם לישראל⁹ הן¹⁰ מקדימין לפניו בחלל (בשיר) ובשבח (ובהודאה) * כענין שנאמר¹¹ (בספר עזרא ועשו בחלל ובהודות לה כי טוב וגו') [ועינו בחלל ובהודות לה . . . על הוסד בית ה' ואומר לה הישועה על עמך ברכתך סלה]. מצות [נר] חנוכה נר [אחד] * איש וביתו¹² והמהדרין נר אחד לכל נפש (ונפש) והמהדרין מן המהדרין (בית שמאי אומרים יום ראשון מדליק שמונה מכאן ואילך פוחת והולך ובית הלל אומרים מדליק א' מכאן ואילך מוסיף והולך) [ובז' כדאיתא בבמה מדליקין] (שני זקנים היו בצידן אחד עשה כדברי בית שמאי ואחד כדברי בית הלל זה נותן טעם לדבריו זה נותן טעם לדבריו זה אומר בפרי החג וזה אומר מעלין בקודש ואין מורידין. מצות הדלקתה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק ומצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ ואם היה דר בעליה מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים ואם מתירא מן הלצים מניחה על פתח ביתו מכפנים ובשעת הסכנה מניחה על שולחנו ודיו¹³):

(פרק י'. טבת.) בעשרים * ותמניא לטבת¹⁴ יתיבא¹⁵ [בי] כנישתא על דינא: * מפני שהיו [ה] צדוקין יושבין בסנהדרין¹⁶ (שלהם ינאי המלך ושלמיון¹⁷ המלכה יושבת אצלו ולא אחד מישראל יושב¹⁸ עמהם חוץ משמעון בן שטח¹⁹ והיו שואלין תשובות והלכות) * ולא היו²⁰ יודעין להביא²¹ * ראייה מן התורה אמר להם שמעון בן שטח כל מי שהוא יודע להביא ראייה מן התורה (יהא) ראו²² לישב בסנהדרין²³ (וכל מי שאינו

שבעה. P. 5. אינו. P. 4. והלא חנוכה. P. 3. שבעה. P. 2. אינו. P. 1.
שעשה הקב"ה. P. 9. וחברום. P. 8. והכנס. M. 8. ביריהם. P. 7. להר הבית. P. 6.
μ. omits from P. 13. לכל בית. P. 12. וכן הוא אומר. P. 11. היו. P. 10. לישראל.
בסנדרין. P. 16. יתיבת. M. P. 15. ושמנה בטבת. Ed. 14. I. 4. ומה ראו לעשות.
בימי ינאי המלך ושלמיון המלכה היו יושבין ולא. μ. 18. everywhere. ושלמיון. M. 17.
מה להשיב. μ. 21. ואינן. P. 20. והביא מתלמידיו עד שנתמלאה. μ. 19. היה.
כשר. P. 22. בסנדרין. P. 23.

לו המסורות הללו¹ [הם] היהודים² שמרדו בך * כיון שהגיעו³ לאנטיפרס⁴ זרחה (להם) חמה⁵ (הגיעו למשמר הראשון * נפגעו זה בזה⁶ אמרו להם מי אתם אמרו להם אנו אנשי ירושלם ובאנו להקביל פני המלך כיון ש) ראה (אלכסנדרוס מוקדון) את שמעון הצדיק [שהוא לבוש בגדי כהונה] ירד⁷ ממרכבתו⁸ והשתחוה [לארין] לו⁹ אמרו לו¹⁰ (* מלך גדול כמותך ישתחוה ליהודי¹¹) אמר להם דיוקנו¹² * של זה אני רואה¹³ * בשאני יורד¹⁴ במלחמה ונוצח¹⁵ * אמר להם¹⁶ * למה באתם¹⁷ אמרו¹⁸ לו מקום¹⁹ שאנחנו מתפללים [בו] (עליך ו) על מלכותך (שלא תחרב) יתעון²⁰ הללו²¹ ותתנו²² להם אמר להם ומי * הם הללו²³ אמרו לו הללו²⁴ הכותיים (שעומדין לפניך) אמר להם²⁵ הרי (הם) מסורין²⁶ בידכם²⁷ (מה עשו) * נקבום בעקביהם²⁸ ותלאום * בזנבי סוסיהם²⁹ * והיו מנזרים אותם³¹ * על הקוצים ועל הברקנים עד (שהגיעו) להר³² גרזים [כיון שהגיעו שם להר גרזים]³³ חרשוהו וזרעוהו (ברשינו) * כדרך שבקשו³⁵ לעשות לבית אלהינו³⁶ (ובאותו היום שעשו (לו) כך³⁷ עשאוהו יום טוב³⁸ : בעשרים וחמשה ביה חנוכת תמניא יומין דלא למספר³⁹ : [מפני] (שבשנכנסו יוונים להיכל) * טמאו כל השמנים⁴⁰ שבהיכל⁴¹ וכשגברה⁴² יד⁴³ בית חשמונאי (ונצחום) בדקו⁴⁴ * ולא מצאו אלא פך אחד⁴⁵ (שהיה מונח בחותמו של כהן גדול שלא נטמא ולא היה בו להדליק אלא⁴⁶ יום אחד ונעשה בו נס) והדליקו [בו את הנרות] * שמנה ימים * לשנה אחרת קבעום שמנה ימים טובים⁴⁷. (* ומה ראו לעשות חנכה שמנה ימים)

החמה. P. 5. לאנטיפטרס. P. 4. הגיע. P. 3. יהודאין. P. 2. הם. P. 1.
 נפל. P. 7. נפגעו. P. 6. μ. omits from אמר, p. 14, l. 20. μ. omits from.
 לזה. P. 11. μ. עבדיו. P. 10. μ. נשתחח לפניו; ולפניו. P. 9. μ. omits.
 לו. P. 16. μ. דמות דיוקנו; ברמותו. P. 12. אתה משתחוה והלא בן אדם הוא.
 לו. P. 15. μ. ומוציאני לשלום. P. 14. משחח לפני; כשארר. P. 13. של.
 גוים. P. 21. μ. הטעון. P. 20. בית. P. 19. אמר. P. 18. מה אתה מבקש. P. 17.
 נחונים. P. 26. לו. P. 25. הן. P. 24. הטעוני. P. 23. ונתתו. P. 22.
 מיד נתנו חרין; נקב את נקביהן. P. 29. l. 6. μ. omits from. P. 28. לך. P. 27.
 הר. P. 32. μ. וגררום. P. 31. μ. omits. P. 30. אחרי סוסים. P. 29. ברנלי הכותיים.
 מלח. P. 34. ונתן הר גרזים שהיה בית תפלתם ביד ישראל (על, l. 9). P. 33. μ.
 l. 1. μ. omits from. P. 38. כן. P. 37. המקדש. P. 36. שחשבו. P. 35.
 בימים הראשונים חנוכת משה זאת חנוכת המזבח. משלמה ואילך חנוכת משה³⁹ μ. adds.
 וחנוכתו שז' כי חנוכת המזבח עשו שבעת ימים ושמנונה, משנטל בית הלבנון חנוכת בית
 חשמונאי לזרות ולמה נוהגת לזרות שעשאו בציאתם מצרה לרוחב ואמרו בה הלל והדליקו
 ולא μ. adds. שטמאו גוים את בית המקדש. P. 41. הכלים. P. 40. בה נרות בטירה
 בדקוהו. P. 44. מלכות. P. 43. וכשתקפה. P. 42. היה שמן במה להדליק
 כל אותן ימים שהדליקו בהן את. P. 47. M. omits. P. 46. ומוצאו בו שמן טהור. P. 45. μ.
 ומוצאו מזבח סתור ותקנוהו כל שמונה וכלי שרת ולכך נוהגת שמנה; μ. הנרות עשאו יום טוב

(אחיו) אמר אל יאכל סלת לבדה אלא יאכל סלת ובשר כאדם שאומר¹ (לחברו) הילך רכיך (הילך בשר הילך רכיך הילך בשר) קרא עליו² [רבן יוחנן בן זכאי] (המקרא הזה)³ ויבאו אילימה ושם שמים עשרה עינות מים (ושבעים תמרים) אמר לו * (ר') [הרי] אתה מישחק בנו⁴ אמר לו (שוטה שבעולם) ולא תהא תורה שלמה שלנו כשיחה בטלה שלכם⁵ * אמר לו (רבי) ובכך אתה פוטרני⁶ אמר לו לאו⁷ * אמר לו הכתוב אומר⁸ [יהיה עולה לה נן] ומנחתם ונסכיהם לריח ניחוח אשה לה:

(פרק ט. כסלו.) בתלתא בכסלו איתנטלו⁹ סימואתא¹⁰ מן דרתא: * מפני שבנו [שם] יוניס¹¹ סימואות¹² (בעזרה וכשגברה יד בית חשמונאי בטלום והוציאום משם¹³ ובאותו) היום¹⁴ שבטלום¹⁵ עשאוהו יום טוב: בשבעה ביה (יום טוב) יום שמת הורודוס¹⁶: מפני שיהיה הורודוס¹⁶ * שונא את החכמים¹⁷ (ששמחה היא לפני המקום כשהרשעים מסתלקין מן העולם שנאמר¹⁸ וגם יד ה' היתה בם להמם וגו' * וכתיב ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות מקרב העם וכתיב וידבר ה' אלי לאמר וכן הוא אומר איש טוב זה ואל בשורה טובה יבוא ואומר ויצו המלך את בניהו בן יהוידע ויפגע בו וימיתוהו וגו'. ובאותו היום שמת הורודוס עשאוהו יום טוב¹⁹): * בעשרין וחד ביה²⁰ יום הר גריזים (דלא למספד): * יום שבקשו²¹ הכותיים את בית אלהינו²² מאלכסנדרוס²³ מוקדון (לחחרבו ואמרו לו מכור לנו חמישת כורים ארץ בהר המוריה) ונתנו להם ובאו [ישראל] והודיעו את שמעון הצדיק (מה עשה) לבש בגדי כהונה (ונתעטף בגדי כהונה) [ויצא לפניו הוא] ויקרי²⁴ ירושלם (עמו ואלף בולייטין מכוסין בלבנים ופרחי כהונה מקישין בכלי שרת ואבוקות של אור דולקות לפניהם כל הלילה כולה הללו מהלכין מצד זה והללו מהלכין מצד זה)²⁵ [וכשהם מהלכים בהרים ראו אבוקות של אור] * אמר (להם) [המלך] * מי הללו²⁶ אמרו

אמרו ביתוסין לרבן יוחנן (from מפני, p. 13, l. 16) μ. ³ לו. P. ² . שהוא אומר. P. ¹ .
 בן זכאי אוהב משה לאהרן שנתן לו סלת ובהמות משל לאדם שאומר לחברו הילך בשר מוציאני. P. ⁶ . שלך. P. ⁵ . הביתוסים מה ענין זה אצל זה. μ. ⁴ . הילך רכיך אמר לו עדו. ⁹ . והלא כבר נאמר. μ. ; הרי הוא אומר. P. ⁸ . אמר, l. i. μ. omits from. ⁷ .
 בימי מלכות יון עשו סמותא. μ. ; סמואתא. P. ¹² . גוים. P. ¹¹ . סימונתא. M. ¹⁰ .
 P. ¹⁵ . יום. P. ¹⁴ . וכן הוא אומר ואת מסד השבת אשר בנו בבית μ. adds. ¹³ . שנטלוהו רצחן של תלמידי חכמים. μ. ; ישראל. P. ¹⁷ . הודורוס. μ. ; הודורוס. P. ¹⁶ . שנטלוהו P. ²⁰ . וכתיב ויהי ונאמר μ. omits from. ¹⁹ . באבוד רשעים רבה ונאמר μ. adds. ¹⁸ .
 P. ²¹ . מאלכסנדרוס. P. ²³ . המקדש. P. ²² . ששאלו. P. ²¹ . בעשרים ואחר בו P. ²⁴ . מירושלם מכוסין ואלף פרחי כהונה מלוכשין בכלי שרת ואבוקות אור בידם. P. ²⁶ .
 μ. (from, l. 15) יום. ²⁵ . וכל גדולי

באלהי ישראל¹ (ולא היו מזכירין שם שמים בפיהם)² ובשנברו³ בית חשמונאי ונצחום⁴ * התקינו שיהיו⁵ כותבין * שם שמים (ואפילו) בשטרות וכך היו כותבין⁶ בשנת כך וכך * ליוחנן כהן גדול (שהוא משמש) לאל עליון⁷ * (ובששמו חכמים בדבר) אמרו [חכמים זל] * וכי מזכירין⁸ שם שמים בשטרות (למחר פורע זה את חובו וקורע את שטרו ונמצא שם שמים מוטל באשפה) [נמנו עליהם וגנום] (ובטלום ואותו) היום⁹ [שגנום] * עשו אותו¹⁰ יום טוב¹¹ :

(פרק ח. מרחשון.) בעשרים * ותלחא למרחשון¹² איסתתר¹³ סוריגה¹⁴ * מן עזרתא¹⁵ : * מפני שבנו [שם] יוונים¹⁶ מקום (בעזרה) * והיו מעמידין¹⁷ בתוכו¹⁸ [את הוונות¹⁹ * ובשתקפה יד²⁰ בית חשמונאי * נטלוהו מהן²¹ * וסתרוהו ומצאו שם] אבנים טובות שהיו²² מונחות [עד היום הזה] עד שיבא אליהו ויעיד עליהם אם טמאות [הן] ואם טהורות [הן] ונמנו עליהם וגנו אותן ובאותו] היום²³ שגנו²⁴ עשאוהו יום טוב²⁵ : בעשרים וחמשה²⁶ ביה אחידת (שורת)²⁷ שמרון²⁸ * ומה הוא אחידת שומרון [רבה] מפני²⁹ * (ש)כשעלתה גלות [ב]ראשונה הלכו³⁰ (להם) למטלית³¹ (זו) של כותיים ולא הניחום באו * לים בוסטי³² * וישבו אותה³³ והקיפוה ערי חומה ונסמכו לה עיירות רבות³⁴ (מישראל) והיו קורין אותה³⁵ ערי נברכתא³⁶ : בעשרין ושבעה ביה תבת סולתא³⁷ למיסק * על מדבחא³⁸ * מפני שהיו הצדוקין [אומרין] אוכלין מנחת בהמה (נטפל להם רבן יוחנן בן זכאי) אמר [להם רבן יוחנן בן זכאי] (שטים זו) מנין לכם ולא * היה בהם אחד שהחזיר לו דבר חוץ מוקן³⁹ אחד שהיה מפטפט כנגדו ואומר מפני שהיה משה אוהב את⁴⁰ אהרן

שלא יהיה חלק. μ. ; כפרו במלכות שמים ואמרו אין לנו חלק באלהינו שבשמים. P. 1
נטלוהו מהן. P. 4. ובשתקפה יד. P. 3. μ. like P. 2. לשונאי ישראל בעה
לכהן גדול. μ. 7. 2. שם μ. omits from P. 6. והיו μ. omits. P. 5. μ. omits.
ובשראו. μ. 11. עשאוהו. P. 10. יום. P. 9. אפשר שיכתב. P. 8. דהוא כהן לאל עליון
בית דין שאדם נוטל שטרו כשהוא פרוע וזרקו לאור או לאשפה תקנו שלא יכתב שם
; סוריגא. P. 14. סיתרו μ. ; סתור. P. 13. ושלשה במרחשון. Ed. 12. בשטרות
והעמידו. P. 17. גוים. M. P. 16. דעזרתא ואותיב ענא. μ. 15. ית טירתא. μ.
הוציאו משם. μ. 21. ובשנברו. μ. 20. 8. l. 1. מפני μ. omits from P. 19. עליו. P. 18.
; וסתרוהו μ. omits from P. 25. שסתרוהו. P. 24. יום. P. 23. והן. P. 22.
ומה. M. μ. omit from P. 29. μ. like P. 28. שורא. Ep. continues P. 27. ותמניא. μ. 26.
הרבה. P. 34. וישבו. P. 33. ליסבוסטי. M. 32. למטלית. P. 31. באו. P. 30. 1. 12. l.
כשעלו בני ישראל מן הגולה לא רצו לישב (l. 13. μ. 36. (from) כשעלתה. μ. 36. לה. P. 35.
במטלית של כותיים אלא באו לסיתסטא וישבו ועשו שם חומה בעזרה ונסמכו להם
היו. P. 39. למדבחא. P. 38. מטא. μ. 37. עיירות הרבה ומלאו כל עיר נרבונא
ישראל. P. 40. add. יודעין להביא ראיה מן התורה אלא

מפניהם ביום אלא בלילה. (ובמה היו מצרים להם מלכי יון מוסיבין¹ קסטריואות² בעיירות
 *להיות מענין את הכלות³ *ואחר כך היו נשואות לבעליהן ומנעו את ישראל שלא לשמוח
 עם נשותיהן⁴ לקיים מה שנאמר אישה תאריש ואיש אחר ישכבנה * ולא היה אדם מבקש
 לישא אישה מפני הקסטריואות⁵ * חזרו ומבניסין אותן בחשאי שנ * והאבדתי מהם קול שישון
 וקול שמתה קול חתן וקול כלה קול רחים ואור נר⁶ וכשהיו שומעין * קול רחיים בבורני היו
 אומרים שבע הבן שבע הבן וכשהיו רואים אור נר * בברור⁷ חיל היו אומרים משהתה שם
 משהתה שם * * ובת אחת היתה למתתיהו בן יוחנן הכהן הגדול וכשהגיע זמנה להנשא בא
 הרבטרין לטמאה ולא הניחו אותו וקנאו מתתיהו ובניו וגברה ידם על מלכות יון וגמסו בידם
 והרגום) * ובאותו היום שבטלום⁸ עשאוהו יום טוב⁹: בעשרין ותרין¹⁰ ביה תבנא¹¹ לקטלא
 רשיעייא¹² * מפני שהיו יוונים¹³ שריוים בארץ ישראל ולא * היו ישראל יכולין¹⁴ לשלוח יד
 ברשעים שבהם עד שיצאו משם המתינו להם שלשה ימים אם יעשו תשובה (ולא עשו כיון
 שראו שלא עשו תשובה) נמנו עליהם והרגום (ואותו) היום¹⁵ שהרגום עשאוהו יום טוב¹⁶.
 אמר * ר' אליעזר בן יעקב¹⁷ שמעתי שבית דין * מלקין והורגין שלא מן התורה¹⁸ * דבית
 לוי אמר ר' שמעון שמעתי שבית דין עונשין ממון ומכים שלא מן התורה לא מפני שכתוב
 בתורה אלא משום שנאמר ובערת הרע מקרבך. ומעשה באחד שהטית באשתו תחת התאנה
 והולכינהו לבית דין והלקוהו וכי חייב היה אלא שהיתה השעה צריכה לכך כדי שילמדו
 אחרים מפני שנהנו מנהג זנות. שוב מעשה באחד שרכב על הסוס בשבת והביאוהו
 לבית דין וסקלוהו וכי חייב היה אלא שהיתה השעה צריכה לכך * כדי שילמדו אחרים¹⁹.
 שמעון בן שטח חלה שמונים נשים באשקלון וכי חייבות הריגה ותלייה היו אלא שהיתה
 השעה צריכה לכך כדי שילמדו ממנו אחרות וכל ישראל ישמעו וייראו²⁰:

(פרק ז. תשרי.) בתלתא²¹ בתשרי איתנטילת אדרכתא מן שטריא²² [מפני]
 * שפעם אחת גזרה²³ מלכות יון הרשעה גזרה²⁴ על ישראל²⁵ * ואמרו להם²⁶ * אין לכם חלק

לענות הבתולות. ³ μ. קופנאוות. ² μ. מפני, p. 11, l. 25. ¹ μ. omits from
 והיטבתי כל משישה. ⁶ μ. ולא, l. 3. ⁵ μ. omits from. ⁴ μ. omits from ואחר, l. 2.
 קול מניסת בבורני. ⁸ μ. בכל יר חיל. ⁷ Ep. חנה חדשה ושבחה. ¹ μ. omits from
 שם משהתה שם משהתה שם אור הנר בברור חיל שבע הבן שבע הבן ויש גז ישוע הבן
 μ. יום שיצאו. ¹⁰ μ. נטלו בימי יון והיו מתאווין וגז לשבת פת למועד ושבתי יון
 ; משמדיא. ¹³ P. תבו. ¹² P. ותרתין. ¹¹ P. ובת, l. 7. omits from
 μ. יום. ¹⁶ P. יכלו ישראל. ¹⁵ P. גוים. ¹⁴ P. מטמאה. ¹ μ. omits
 מבין ועונשין שלא מן הכתוב. ¹⁹ μ. מ. שבעין. ¹⁸ M. דבית לוי. ²² Ed. בשלשה. ²¹ μ. omits from
 μ. omits from שפעם, l. 22. ²⁶ μ. שטרא. ²⁵ P. שגזרה. ²⁴ P. שטרא. ²³ P.
 μ. adds בשטרות בכותבין יון מלכות יון בימי מלכות יון כותבין בשטרות. ²⁷ μ.

שהיה מפטפט כנגדו ואומר [לו] *ומה בת בני הבאה מכח כחי תירשני בתי¹ הבאה מכחי לא כל שכן [שתירשני]. קרא עליו² [רבן יוחנן בן זכאי את] המקרא הזה [ואלה בני שעיר החרי יושבי הארץ וכתוב אחד אומר ואלה בני צבעון ואיה וענה] [הוא ענה אשר מצא את הימים במדבר ברעותו את החמורים לצבעון אביו] [אלא מלמד שבא צבעון על אמו והוליד ממנה ענה] אמר לו *ובכן אתה פוטריני³ אמר לו שוטה [שבועלם] ולא *תהא תורה⁴ [שלמה] שלנו כשיחה בטלה שלכם אמר לו (ו) בכך אתה פוטריני⁵ [אמר לו לאו] אמר לו *ומה בת בני שכן יפה⁶ כחה [במקום אחים] [לחלוק עם הבנים] תאמר *בבתי שכן הורע⁷ כחה [במקום האחים] [לחלוק עם הבנים הואיל ואין כחה יפה לחלוק עם הבנים] [דין הוא ש] לא תירשני⁸. [וכשנברה יד בית חשמונאי בטלום והיו דנין כדיני ישראל ואותו] היום⁹ שבטלו¹⁰ עשאוהו יום טוב:

(פרק ו. אלול.) בשבעה¹¹ באלול (יום) חנוכת שור ירושלם¹² ודלא למספר: *מפני *שסתרוהו נכרים¹³ [וגברה ידם של ישראל ובנאוהו שכן הוא אומר ותשלם החומה בעשרים וחמשה לאלול ואף על פי שנבנתה החומה עדיין השערים לא נבנו שכן הוא אומר הוא יבנו ויטלנו ואומר ויפקדו השוערים והמשררים והלויים לפי¹⁴ שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ובנביא ובכהן גדול *ובאורים ותומים¹⁵ ובסנהדרין של שבעים ואחד ובשתי תורות ובשיר שז' והתורה השנית ההולכת למואל ואני אחריה ובית דין מורדין והולכין אחריה] *שנאמר וילך אחריהם הושעיה וחצי ישרי יהודה וגז הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת ואם לא נתקדשה בכל אלו הנכנס לשם אינו חייב אבא שאול אומר שתי מקומות היו בהר המשחה אחת למעלה ואחת למטה התחתונה נתקדשה בכל אלו והעליונה לא נתקדשה אלא בבני הגולה שלא במלך ושלא באורים ותומים התחתונה שלא היתה קדושתה גמורה חברים ועמי הארץ נכנסין לשם ואוכלין שם קדשים קלים לא כל שכן מעשר שני. התחתונה חברים נכנסין לשם ואין אוכלין שם לא קדשים קלים ולא מעשר שני אלא למה לא קדשים מפני שהוא תורפה של ירושלם ולשם היו מוציאין כל תורפות של ירושלם] *ובשגמרו¹⁶ לבנותו (אותו היום) עשאוהו יום טוב¹⁷: בשבעה עשר ביה איתנטייל¹⁸ רומאי¹⁹ (מיהודה ו) מירושלם²⁰: *מפני שהיו מצירים לבני ירושלם ולא *היו יכולין²¹ לצאת ולבוא

1. אם בת הבן הבאה מחמת אביה הבא מכחי יורשתי בת (l. 1, ומה P. 1).

2. מוציאני P. 5. יהו דברי תורה P. 4. הרי אתה משחק בנו P. 3. לו P. 2.

3. מפני μ. omits from P. 8. בבית שלא יפה P. 7. אמרת בבית הבן שיפה P. 6.

4. הבית μ. 12. בארבעה M. P. 11. שנצחום P. 10. יום P. 9. שהצדוקים p. 10, l. 21.

5. שסתרו אותו גוים P. 13. μ. omits from P. 12. μ. omits P. 14.

6. יום שהתחילו P. 16. μ. omits from P. 17. l. 1. שנאמר וילך P. 17. μ. omits from P. 13.

7. נפשו P. 13. יוכלו P. 21. בימי מלכות יון μ. adds P. 20.

8. רומא ביהודאי μ. 19.

שלא יביאו עצים למערכה והושיבו מלכי יון פרדסאות על הדרכים כדרך שעשה ירבעם בן נבט משמרות על התחומין שלא לעלות לירושלם ולא היה אדם אחד מעשרת השבטים יכול לעלות לירושלם מה עשו הכשרים ויראי חטא שבאותו הדור היו מביאין שני גזרין ועושים אותם במין סולמות ומניחים אותם על כתפם ועולין. כיון שבאו לאותו המשמר אמרו להם לירושלם אתם עולין אמרו להם לאו אלא להביא גזלות מן השוכך הזה שלפנינו בסולם הזה שעל כהפינו וכיון שעברו מהם היתירו השלבים ופרקום והשליכום מעל כתפם ונטלו הניזורים ועלו לירושלם ולפי שמסרו עצמם על המצות לכך נכתב להם שם טוב במגילה הזאת וזכר טוב לדורות ועליהם ועל כיוצא בהם נאמר זכר צדיק לברכה ועל ירבעם בן נבט¹ נאמר ושם רשעים ירקב². *ומה ראו בני זתואל³ בן יהודה ליטול להם שם טוב וזכר טוב לדורות אלא שכל הרוצה ליטול את השם יטול וכשעלו⁴ בני הגולה ולא מצאו⁵ עצים בלשכה עמדו אלו והתנדבו עצים *משל עצמם⁶ *ומסרו אותם⁷ לציבור *וקרבו מהם קרבנות צבור *וכך התנו⁸ *עמהם הנביאים שביניהם⁹ שאפילו הלשכה מלאה עצים *ואפילו משל צבור¹⁰ *יהו אלו מתנדבים עצים זמן הזה ומביאין כל זמן שירצו ולא יהיה קרבן מתקרב אלא משלהם תחלה שז והגזלות הפלנו על קרבן העצים הכהנים הלויים והעם להביא לבית אלהינו לבית אבותינו לעתים מזומנים שנה בשנה לבער על מזבח ה' אלהינו ככתוב בתורה. ואומר כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' ולעשות וללמד בישראל חוק ומשפט¹¹. *ראה שהסכימו עליהם הרבים ועשו אותו¹² יום טוב *ואותן הימים אסורין בהספד ובתענית *בין משחרב הבית בין שלא חרב ר' יוסי אומר¹³ משחרב הבית מותרין מפני שאבל הוא להם¹⁴ אמר רבי אלעזר בר צדוק אני הייתי מבני בניו של סנואה בן בנימין ואירע¹⁵ תשעה באב להיות בשבת *והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שיום טוב שלנו היה¹⁶: בעשרים וארבעה ביה תיבנא לדיננא: (בימי מלכות יון היו דנים בדיני נכרים) *מפני שהצדוקים אומרים¹⁷ *תירש הבת עם¹⁸ הבן¹⁹ (נטפל להם רבן יוחנן בן זכאי) אמר להם [רבן יוחנן בן זכאי] [שונים זו] מנין לכם *ולא היה בהם אחד שהחזיר לו דבר²⁰ חוץ (מזקן)²¹ אחד

¹ M. adds וחביריו.

² μ. omits from הן, ומה, p. 9, l. 22.

³ M. נתנאל.

⁴ בני זתואל בן יהודה למה נכתבו. ששעלו μ.

⁵ היה להם μ.

⁶ μ. omits.

⁷ ומסרו μ.

⁸ μ. omits.

⁹ התקינו μ.

¹⁰ μ. omits.

¹¹ μ. omits.

¹² אחר שנתמנו להם μ. יתנדבו עצים למערכה כל זמן שאינן (I. 13, יהו אלו μ).

¹³ וחל μ. 17. ואתן, I. 17. μ. omits from בין. M. omits from בין.

¹⁴ ודחינוהו לאחר השבת והיו מתעניין ולא משלימין מפני שהיו (I. 20, והתענינו μ).

¹⁵ שחיו הצדוקין דנין בדיניהם לאמר P. מימים טובים שלהן.

¹⁶ P. וירשת עם בת הבן.

¹⁷ P. ולא היו יודעים להביא ראייה מן התורה.

¹⁸ P. אלא.

הפיל אדם שנו של חברו יפיל את שנו סמא את עינו של חברו יסמא את עינו שיהו¹ שיום כאחד², ופרשו השמלה לפני זקני העיר *הדברים ככתבן³ וירקה בפניו שתהא רוקקת בפניו אמרו להם חכמים והלא כתוב⁴ התורה והמצוה אשר כתבתי להורותם התורה אשר כתבתי והמצוה להורותם וכתב ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה זה מקרא שימה בפיהם אלו הלכות, ואותו) יום שבטלוהו עשאוהו יום טוב:

(פרק ה', אב.) בחמשה עשר באב זמן אעי כהניא [ו] דלא למספד [בהון]: *מפני שבשעתה גלות⁵ [ב] ראשונה (לא היו מביאין בו קרבן עצים) [התקינו להם את יום תשעה באב שיהו מביאין בו קרבן עצים] אמרו חכמים למחר כשיעלו הגליות אף הם (יהיו) צריכין (להביא) התקינו להם (חכמים) את יום חמשה עשר באב שיהו מביאין בו קרבן עצים וכל *מי שהוא מעלה⁶ קרבן למקדש אפילו עצים פטור מאותו⁷ הספד⁸ *של אותו⁹ היום (ואינו צריך לומר חטאות ואשמות נדרים ונדבות בכורות ומעשרות תודות ושלמים) לכך הוא אומר *כל אינש דאתי עלוהי אעין או בכורים¹⁰ (*ומה הוא זמן אעי כהניא¹¹ זה הוא שאתה אומר בטו בו בני זתואל¹² בן יהודה ועמהם כהנים ולוים וישראלים גרים ועבדים¹³ ונתינים ומזמרים וכל מי שטעה בשבטו ובני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות *ובני סלמי הנטופתי¹⁴, ומה הן בני גונבי עלי *ובני קוצעי קציעות אלא פעם אחת גזרה מלכות *יון על ישראל¹⁵ שלא יעלו בכורים לירושלם והושיבו מלכי יון פרדסאות על הדרכים כדרך¹⁶ שהושיב ירבעם בן נבט משמרות *על התחומין¹⁷ שלא לעלות לירושלם *ולא היה אדם מעשרת השבטים יכול לעלות לירושלם מה עשו הכשרים שבאותו הדור ויראי חטא שבאותו הדור הביאו ביכורים ונתנום בסלים וחיפו אותם בקציעות ונוטלים הסלים והעלו על בתיפם כיון שהגיעו למשמר אמרו להם לירושלם אתם עולים אמרו להם לאו אלא לעשות שני פילתי דבילה במכתשת זו שלפנינו ובעלי הלז שעל כתפינו וכיון שעברו מהם עטרום בסלים והעלו לירושלם¹⁸. *ומה הן בני סלמי הנטופתי אלא פעם אחת גזרה מלכות יון הרשעה¹⁹

כבר נאמר. ⁴ μ. שמלה גמורה. ³ μ. omits. ² μ. ושניהם. ¹ μ.

באותו. ⁹ P. ההספד. ⁸ P. מן. ⁷ P. המתנדב. ⁶ P. גולה. ⁵ P.

והו ששנינו. ¹¹ μ. l. מפני, μ. omits ואנש דילהין עלוהי אעין או בכורין. ¹⁰ P.

ובני, ¹⁴ μ. omits. מושתחררים. ¹³ μ. adds. נתנאל. ¹² μ. ומת. ¹¹ μ. זמן עצי הכהנים.

והו ששנינו. ¹¹ μ. l. מפני, μ. omits ואנש דילהין עלוהי אעין או בכורין. ¹⁰ P.

ובני, ¹⁴ μ. omits. מושתחררים. ¹³ μ. adds. נתנאל. ¹² μ. ומת. ¹¹ μ. זמן עצי הכהנים.

והו ששנינו. ¹¹ μ. l. מפני, μ. omits ואנש דילהין עלוהי אעין או בכורין. ¹⁰ P.

ובני, ¹⁴ μ. omits. מושתחררים. ¹³ μ. adds. נתנאל. ¹² μ. ומת. ¹¹ μ. זמן עצי הכהנים.

והו ששנינו. ¹¹ μ. l. מפני, μ. omits ואנש דילהין עלוהי אעין או בכורין. ¹⁰ P.

ובני, ¹⁴ μ. omits. מושתחררים. ¹³ μ. adds. נתנאל. ¹² μ. ומת. ¹¹ μ. זמן עצי הכהנים.

והו ששנינו. ¹¹ μ. l. מפני, μ. omits ואנש דילהין עלוהי אעין או בכורין. ¹⁰ P.

ולא הגיעו למאה שנה עד שהיתה מצרים שלהם והלכו משם בבשת פנים¹. [אף בני ישמעאל אמרו אחיכם אנחנו נחלוק עמכם בארץ שכך כתוב בתורת משה אלה תולדות ישמעאל בן אברהם וגו' ואומר בלדת הגר את ישמעאל לאברהם. אמר להם גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהם וכו' כדכתיב בפרק חלק. והלא אברהם כתבה מתנה לבנו ליצחק שנאמר ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות]. (ובקש אלכסנדרוס מוקדון לעלות לירושלם * הלכו הכותיים ואמרו לו² * הוהר שאינן³ מניחין אותך להכנס לבית קדשי הקדשים * שלהם מפני שאתה ערל וכיון שהרגיש⁴ גביהא בן פסיסא הלך ועשה לו שתי אנפילאות [זהב]⁵ * ונתן בהם שתי אבנים טובות ובהם⁶ רבוא כסף וכיון שהגיע להר הבית⁷ אמר לו אדני המלך שלוף מנעליך * ונעול שתי אנפילאות⁸ הללו מפני שהרצפה חלקה * שלא תחלק רגלך⁹ וכיון שהגיע * לבית קדשי הקדשים¹⁰ אמר לו * אדוני המלך עד כאן יש לנו רשות להכנס¹¹ מיכן * ואילך אין לנו רשות לכנס¹² אמר לו הרי אני נכנס וכשאצא אשוה לך גביהתך אמר לו אם אתה עושה כן רופא אומן תקרא ושכר הרבה תטול אמרו לא זוו משם עד שהבישו נחש. אמרו חכמים לגביהא בן פסיסא עליך הכתוב אומר ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך וכתוב חכם בני ושמח לבי ואשיבה חרפי דבר):

(פרק ד'. תמוז.) * בארבעה (עשר) בתמוז עדיא ספר גזירתא (דלא למספד): מפני שהיה¹³ כתוב ומונח [להם] לצדוקים ספר גזירות אלו * שנמסקין ואלו שנשרפין אלו שנהרגין ואלו שנחנקין¹⁴ * וכשהיו כותבין אדם שואל והולך ורואה בספר אומר להם¹⁵ מניין (אתם יודעין) שזה חייב סקילה וזה חייב שריפה (וזה חייב הריגה וזה חייב חניקה) לא¹⁶ (היו) יודעין להביא ראייה מן התורה (אשר יורוד וגו' שאין כותבין הלכות בספר) [אלא שכתוב ומונח להם ספר גזירות]¹⁷. (ועוד¹⁸ שהיו ביתוסים אומרים עין תחת עין שן תחת שן

ארבע מאות ושלשים שנה שנשתעבדו ישראל אצלכם שש (p. 7, l. 21, from שלשים) ¹ מ. מאות אלף רגלי ותנו לכל אחד מהם מאתיים זוו בשנה שהם שמונה מאות ששים רבוא מנה. אמרו לו כותיים ² מ. לכל אחד ואחד ונחזיר לכם את שלכם יצאו כולם בפחי נפש ובהם ³ מ. משתים ⁴ M. From ⁵ מ. מה עשה ⁶ מ. שרי יהודה אינן ⁷ מ. שלא ⁸ μ. omits from ⁹ מ. ואנעלך באנפילאות ¹⁰ מ. חמשת רבוא מנה ולפנים ¹¹ μ. אדוני ¹² μ. omits from ¹³ מ. למקום שאי אפשר ליכנס ממנו ולפנים ¹⁴ מ. שהן נשרפין אלו שהן נהרגין אלו שהן נחנקין ¹⁵ P. שכך ¹⁶ P. אי אפשר ליכנס בעיירה בתמוז בטילת ואעדיאת את ¹⁷ μ. אין ¹⁸ P. ומי שאומר להם ¹⁹ P. ספר גזירתא שהיו ביתוסין כותבין הלכות בספר ואדם שואל ומראין לו בספר אמרו להם חכמים והלא כבר נאמר על פי הדברים האלה ברתי אתך ברית ואת ישראל על פי דבר אחר ספר גזירתא ²⁰ מ. התורה אשר יורוד וגו' מלמוד שאין כותבין בספר

ואדון עמהם) [אם נצחתים יאמרו תורתו של ישראל נצחתנו] אם ינצחוני¹ אמרו² (להם)
 *הדיוט שבנו נצחתם³. [נתנו לו תורה⁴ חכמים רשות הלך ודן עמהם]⁵ (אמרו ישמעאלים
 כתוב בתורה ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת ואנו
 מזרעו של אברהם שישמעאל בן אברהם ונחלוק עמכם). השיב⁶ להם (גביהא בן פסיסא)⁷
 [כלום אתם מביאין לי ראיה אלא מן התורה אף אני לא אביא לכם ראיה אלא מן
 התורה] (כתוב בתורה ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות וכתוב בתורה
 ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק ברחו להם כנעניים אמרו *ארץ כנען שלנו היא שכן⁸
 כתוב בתורה ארץ כנען לגבולותיה⁹ אמר להם גביהא בן פסיסא וכי יש גזר דין שמקצתו
 בטל ומקצתו קיים¹⁰ הרי כתוב בתורה) ויאמר ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו. (עבד
 שקנה נכסים עבד)¹¹ *למי¹² (ונכסים למי ולא עוד אלא שיש לכם שנים הרבת שלא
 עבדתם אותנו) [ולא דייכם שאכלתם כל השנים תבואתה ואתם צריכים להעלות לנו שכר
 מכל אותן שנים]. אמר להם אלכסנדרוס¹³ [מה אתם משיבים להם] (תשובה נצחת
 השיב אתכם אם אתם מחזירין תשובה הרי מוטב ואם לאו הרי אתם לו לעבדים) אמרו
 [לו] תן לנו זמן *שלשה ימים¹⁴ [נתן להם זמן] הלכו [ושבו בינם לבין עצמם וראו
 שנתחייבו להם עבדים לישראל] (ולא מצאו תשובה) *מיד הניחו¹⁵ (בתייהם כשהם מלאים)
 *שדותיהם כשהם זרועות¹⁶ כרמיהם כשהם נטועות [באותה שנה] (הלכו) וברחו (להם)
 [משם]. (תנא) *אותה שנה שביעית היתה¹⁷ ועשו אותו היום יום טוב¹⁸. *באו המצרים
 ואמרו מתורתם אנו מביאין עליהם ראיה שנאמר¹⁹ ושאלה אשה משכנתה *ששים רבוא
 אנשים יצאו מאצלנו כולם טעונין כסף וזהב שכן כתוב בתורתם וינצלו את מצרים²⁰ *יתנו
 לנו כספנו וזהבנו²¹ אמר²² להם גביהא בן פסיסא *כלום אתם מביאין ראיה אלא מן
 התורה כתוב בתורה ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים²³ *שלשים וארבע מאות
 שנה ששים רבוא היו אבותינו והעבדות בחומר ובלבנים ובכל עבודה חנם בלא שכר ראו
 כמה שוה פעולתנו לנו לכל יום ויום סלע לכל אחד ואחד ביום ישבו פילוסופים וחשבו

¹ P. omits. ² So. ³ P. omits. ⁴ לא נצחתם אלא לארם הדיוט. ⁵ P. omits. ⁶ אמרו. ⁷ P. adds. ⁸ שומר הבית. ⁹ P. adds. ¹⁰ חזרו לנו את שלנו שמע גביהא בן פסיסא שומר הבית ואמר. ¹¹ P. adds. ¹² ומה שקנה עבד קנה רבו. ¹³ P. adds. ¹⁴ ואלכסנדרוס. ¹⁵ P. adds. ¹⁶ של מי. ¹⁷ ואני ואתם לאדנינו המלך מיד ברחו להם. ¹⁸ P. adds. ¹⁹ עד למחר. ²⁰ P. adds. ²¹ וזהבנו. ²² P. adds. ²³ שבת בין השמשות היה. ²⁴ P. adds. ²⁵ ששים. ²⁶ P. adds. ²⁷ החזירו לנו. ²⁸ P. adds. ²⁹ כלום. ³⁰ P. adds. ³¹ השיב. ³² P. adds. ³³ את שלנו.

* כלילאי מיהודה ומירושלם¹: שבימי מלכות יון היו *מביאין עטרות של וורד ותולין אותן על פתחי בתי עא² שלהם ועל פתחי החנויות ועל פתחי החצירות³ ושרין בשיר לעא⁴ וכותבין על מצחו⁵ של שור ועל מצחו של חמור⁶ שאין לבעליהם חלק *באלהי ישראל⁷ כמו שהיו פלשתים עושין כמו שנאמר וחרש לא ימצא וגו' והיתה הפצירה פים וגו'. וכשגברה יד בני חשמונאי בטלום *ויום שבטלום עשאוהו יום טוב⁸:

(פרק ג. סיון.) *בשבועה⁹ עשר¹⁰ (ב)סיון אחידת מגדל צור¹¹ וזו¹² קסרי (בת אדום שהיתה יושבת בין החולות והיא היתה לישראל יתד רעה¹³ בימי יונים) [מפני שלא היו יכולין לכבשה מה שהיו בה גבורים] (וכשגברה יד בני חשמונאי כבשום והוציאום משם והושיבו ישראל בתוכה ואותו) היום¹⁴ שכבשוה¹⁵ עשאוהו יום טוב: *בחמשה עשר ביה ובשיתא עשר ביה¹⁶ גלו *אנשי בית שאן¹⁷ *ואנשי בקעתה¹⁸ (ואף הם היו יתד רעה¹⁹ לישראל בימי יונים *כלפי הערבים) מפני שלא נתחייבו *גלות בראשונה²⁰ (ולא הגלה אותם לא יהושע בן נון ולא דוד מלך שראל) *וכיון שנתחייבו גלות²¹ *גברה²² ידם של בית²³ חשמונאי והגלו אותם *ואותו היום²⁴ [שהגלו אותם] עשאוהו יום טוב (ששמחה היא לפני המקום *שמלכותם נעקרה²⁵ מן העולם שנאמר ועלו מושעים בהר ציון וגו' ה מלך עולם ועד אימתי כשיאבדו גוים מארצו ואומר יתמו חטאים מן הארץ וגו': בעשרים וחמשה ביה אתנטיילו²⁶ [בני] דימסנאי²⁷ *מיהודה ומירושלים²⁸ כשבאו *בני ישמעאל לעורר על ישראל על הבכורה²⁹ ובאו עמהם שתי משפחות *רעות כנעניים ומצרים³⁰ *אמרו מי ילך וידון עמהם³¹ אמר להם (גביהא) בן פסיסא (שוער³² הבית) לחכמים [תנו לי רשות] (אני אלך) ואדון עמהם³³ (אמרו לו הזהר שלא תחלוט את ישראל אמר להם אלך

איתנטולו כלילא מירושלים M.; איתנטילת כלילא מירושלם ומיהודה דלא למספד μ. ¹
עושין עטרות בפתחי (מביאין, l. i) μ. ² עץ. M. ³
וכותבים M. adds ⁴ וכותבין M. omits; קרניו μ. ⁵
שר; M. ⁶ בארביסר μ. ⁷ בארבעה M. P. ⁸ omits. μ. ⁹ בעליון M. ¹⁰
שכבשוה P. ¹¹ והיום P. ¹² תקועה μ. adds ¹³ היא P. ¹⁴ צר. P. ¹⁵
גלו בית μ. ובקעתה P. ¹⁶ שן M. ¹⁷ בחמיסר ביה ובשיתסר ביה μ. ¹⁸
P. ¹⁹ בראשונה לגלות P. ²⁰ יתד. M.; תקועה μ. adds ²¹ בקעתה.
וכשגברה כלפי, l. i i, and reads שכבשוה μ. ²² אבל באחרונה שנתחייבו לגלות.
נטלו P. ²³ שמלכות הרשעה מסתלקת μ. ²⁴ יום P. ²⁵ תקפה יד בני P. ²⁶
כנעניים μ. ²⁷ מן ירושלים P. ²⁸ דמתחנאי μ.; דימוסנאי P.; המוסנאי M. ²⁹
אלו P. ³⁰ מצריים וישמעאלים μ. ³¹ לרון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון.
בני אפריקאה שבאו לרון בימי אלכסנדרוס מוקדון לאמר ארץ כנען שלנו היא שכן כתוב
עמם P. ³² שומר M. ³³ בתורת משה ארץ כנען לגבולותיה.

יהודה אומר כתוב אחד אומר ממחרת השבת וכתוב אחד אומר ממחרת הפסח מה ממחרת שנ' להלן מאחר יום טוב הראשון של פסח אף ממחרת שנ' כאן ממחרת יום טוב הראשון של פסח וכו' בתורת כהנים]:

(פרק ב'. אייר.) * בשבעה באייר¹ חנוכת שור² ירושלים [ו] דלא למספד: * (בשני מקומות כתוב במגלה הזאת חנוכת ירושלים דלא למספד³ אחד בשעלו * ישראל מהגולה⁴ ואחד כשפרצוהו מלכי יון [וחזרו]⁵ וגדרוהו * בית חשמונאי⁶ שנאמר ותשלם החומה בעשרים וגו' ואף על פי שנבנתה * החומה עדיין השערים לא עמדו⁷ שכן הוא אומר גם עד העת ההוא דלתות לא העמדתי בש' ואומר הוא יבננו ויטללנו ויעמיד [דלתותיו] מנעוליו וגו'. ואומר ויפקדו השוערים והמשררים). [מפני שבאו גוים ונלחמו על ירושלים ולא יכלו לה' וסחרו מחומתה] * וכשנמרו למנותם אותו היום⁸ עשאוהו יום טוב⁹: * בארבעה עשר ביה (נכיסת)¹⁰ פסחא זעירא [ו] דלא למספד¹¹: (ו) זו [תשובה] השיב ר' יהושע את ר' אליעזר שהיה רבי אליעזר אומר אבר מן החי טמא (ו) אבר מן המת טהור אמר לו רבי יהושע אם אבר מן החי טמא [אבר מן המת] לא [יהיה טמא] (כל שכן קל וחומר מן המת מה אם החי שהוא טהור אבר הפורש ממנו טמא המת שהוא טמא לא כל שכן) (ו) כתוב במגלת תענית פסחא זעירא דלא למספד [ואם פסחא זעירא דלא למספד]¹² קל וחומר * לפסחא רבא¹³. * (ו) עוד דבר אחר השיב¹⁴ (ר' יהושע) * שהיה ר' אליעזר אומר זכין לקטן ואין זכין לגדול אמר לו ר' יהושע אם לקטן (אמרת) [זכין] קל וחומר לגדול ובמצות פסח גדול כך מצות פסח קטן. [עוד דבר אחר השיבו שר' אליעזר אומר מעשה המת עושין בשבת קל וחומר בחול]¹⁵: בכ' ותלתא ביה נפקו * בני חקרא¹⁶ מירושלים (הוא דכתיב וילכוד דוד את מצודת ציון היא עיר דוד זה הוא מקום * הקראים עכשיו)¹⁷ * [מפני] שהיו מצרים¹⁸ [להם] לבני ירושלים * ולא היו ישראל יכולין¹⁹ לצאת ולבא מפניהם ביום אלא בלילה²⁰ * וכשגברה בית חשמונאי הגלו אותם * משם ואותו היום שעקרום²¹ עשאוהו יום טוב²²: (בעשרים ושבעה ביה * אתנטילו

¹ ה. לאייר. P.

² Ed. העיר; שיר. μ.

³ μ. adds באייר. ופעמים.

⁴ μ. בני הגולה.

⁵ From μ.

⁶ μ. omits.

⁷ μ. לא נבנו השערים.

⁸ יום שהתחילו לבנות. P.

⁹ μ. omits from וכשנמרו, l. 10.

¹⁰ μ. P. omit.

¹¹ μ. adds להתענאה. ודלא

¹² μ. omits from וזו, l. 11.

¹³ P. לפסח גדול;

¹⁴ μ. בניסן משום פסחא רבא.

¹⁵ P. השיבו.

¹⁶ μ. שרבי.

¹⁷ μ. נמצא פסח שני מן התורה ופסח ראשון מקל וחומר ועוד, l. 18, and adds

¹⁸ M. μ. הגליין; μ. omits. עכשיו.

¹⁹ P. מציילין.

²⁰ P. ולא יכלו.

²¹ μ. omits from מפני, l. 21.

²² P. יום שיצאו משם.

²³ μ. omits from משם, l. 23.

* ולא היה בהן אדם שהחזיר לו דבר חוץ מוקן¹ אחד שהיה² מפטפט כנגדו ואמר [מפני שהיה] משה (רבינו) אוהב את ישראל וידע³ ש(ה)עצרת יום אחד הוא * לפיכך עמד ותקנה⁴ (ל)אחר השבת כדי * שיתענגו⁵ שני ימים [טובים] (זה אחר זה). קרא לו⁶ [רבן יוחנן בן זכאי] המקרא הזה אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר עד קדש ברנע [ו]אם משה (רבינו) אוהב את ישראל (היה) מפני מה עכבם ארבעים שנה [במדבר]⁷ אמר לו * ובכך אתה פוטרני⁸ אמר לו שוטה שבעולם (ו)לא תהא תורה שלימה שלנו כשיחה בטלה שלכם אמר לו * ובמה אתה פוטרני⁹ אמר לו [לאו] (ה)כתוב [אחד] אומר [וספרתם לכם ממחרת וגו'] [שבע שבתות תמימות תהיינה וכתוב אחר אומר תספרו חמשים יום] (יכול לא יהא המניין תלוי אלא בשבתות הל' תספרו חמשים יום) הא כיצד אירע¹⁰ יום טו (להיות) בשבת מונה¹¹ שבע שבתות חל להיות אחר השבת מונה חמשים יום וכשאתה קורא [וספרתם לכם] (ממחרת השבת) ממחרת¹² יום טוב הראשון של פסח. (וז' אליעזר אומר אינו צריך הרי הוא אומר תספור לך מהחל הספירה התלויה בבית דין יצאתה שבת בראשית שספירתה בכל אדם רבי יהושע אומר אמרה תורה מנה ימים וקדש ראש חדש מנה ימים וקדש עצרת מה ראש חדש סמוך לביאתו ניכרת וכו'. ר' ישמעאל אומר אמרה התורה הבא עומד בפסח והבא שתי הלחם בעצרת מה להלן רגל אף כאן רגל ותחלת רגל. ר' יהודה בן בתירה אומר נאמר שבת למטה ונאמר שבת למעלה מה להלן רגל ותחלת רגל בסמוך לו וכו' וכשאתה קורא ממחרת השבת ממחרת יום הראשון של פסח): [ר']

שבת של מלבד שבתות ה' ואז שבע שבתות תמימות תהיינה ועוד כתיב שבעה שבועות תספר לך ואז חג שבועות תעשה לך בכורי קציר חטים. וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבועותיכם. ועוד כתיב וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאתכם. ואז תספרו חמשים יום. לא יהיה ספירתך אלא גם כן חמשים וגם כן נמצאת כי פעמים חמשים ואחד פעמים חמשים וישנים עד חמשים וישיש. ועוד בעינן ספירה תלויה בבל. ועוד כתוב אחד אומר יעבד ימים מצות תאכלו וכתוב ששת ימים תאכלו מצות היאך נתקיימו שניהם אלא יעבד בישן וישיש בחדש ואם תאמר אחד בשבת הונף העומר אינן ששה בחדש. אמר חד ביהובא לרבנן יוחנן בן זכאי אוהב היה את ישראל והיה יודע שעצרת אינו אלא יום אחד וקבעה להם אחר השבת שיהיו נחים שני ימים זה אחר זה נטפל לו רבן יוחנן בן זכאי ואמר לו אחד עשר יום מחורב אם משה אוהב היה למה אחרן במדבר ארבעים שנה אמר לו רבי בכך אתה פוטרני אמר לו שוטה שבעולם לא תהא תורה שלמה שלנו כשיחה בטלה שלכם והיינו דאמי איתותב חגא דשבועיא.

¹ ויודע. ² שהוא. ³ M. ולא היו יודעים להביא ראיה מן התורה אלא. ⁴ P.

⁵ עכבם. ⁶ עליו. ⁷ In ed. after רבינו. ⁸ יעשו אותה. ⁹ P. שיהיו להם.

¹⁰ חל להיות. ¹¹ P. בכך אתה מוציאני. ¹² P. הרי אתה משחק בנו.

מאחר. ¹³ P. מנין.

I.

❖ [אתחיל מנלת תענית בסך] ❖

אילין יומיא דלא להתענאה¹ בהון ומקצתהון דלא למספד בהון מן ריש ירחא דניסן ועד תמניא ביה איתוקם² תמידא. דלא למספד בהון: (שהיו *צדוקין אומרים מביאים תמידים משל יחיד זה מביא שבת אחד וזה מביא שתי שבתות וזה מביא שלשים יום ומה היו דורשים אמרו כתוב בתורה את הכבש אחד תעשה בבקר ליחיד משמע. אמרו להם חכמים אין אתם רשאים לעשות כן לפי שאין קרבן צבור בא אלא משל כל ישראל שז' צו את בני ישראל וגו' קרבני זה הדם לחמי אלו חלבים לאשי זה הקטורת ריח זו הלבונה ניחוחי אלו הנסכים וכל שהוא כריח ניחוחי תשמרו להקריב לי במועדו שהיו כולם באים מתרומת הלשכה. ר' עקיבא אומר מניין שלא יצא וירעה בעדר תל' תשמרו להקריב לי במועדו ולהלן הוא אומר והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום מה להלן מבקרין אותו ארבעה ימים קודם לשחיטתו אף כאן מבקרין אותו ארבעה ימים קודם לשחיטתו וכשגברו עליהם ונצחום התקינו שוקלים שקליהם ומניחים אותם בלשכה והיו תמידין קריבין משל צבור וכל אותן הימים שדנום עשאוים ימים טובים)³: ומתמניא⁴ ביה ועד סוף מועדא איתותב⁵ חנא (דשבועייתא) די לא למספד *ודלא להתענאה⁶: *ואיזו⁷ [חנ] זו⁸ [יום טוב] העצרת (ולא נצרכו לכתוב כל הימים הטובים שבמגלה אלא) [מפני]⁹ שהיו [דנין כנגד הביתוסין]¹⁰ שהיו [הצדוקין]¹⁰ אומרים [אין] עצרת [אלא] לאחר השבת¹¹ נטפל להם רבן יוחנן בן זכאי [ו]אמר להם (שומים זו) מניין לכם

¹ P. לאתענאה.

² μ. איתוקם.

³ μ. (from צדוקין, l. 3).

התמידים באין משל צבור וביתוסין אומרין משל יחיד הן באין שז' את הכבש אחד תעשה בבקר ליחיד משמע. וחכמים אומ' תשמרו לי להקריב לי לרבים משמע התקינו שיהא היחיד שוקל שקליו ונותנן כל שנה ושנה ויהיה תמיד קרב משל צבור והיינו דאמר איתוקם ואיזה. ⁴ P. מן תמניה. ⁵ P. איתקין. ⁶ From μ. ⁷ P. ואיזה.

⁸ P. זה. ⁹ μ. omits from ואיזו, l. 14. ¹⁰ μ. ביסותים.

¹¹ μ. continues שז' וספרתם לכם ממחרת השבת. אמרו להם חכמים שבת בראשית קרויה שבת ויום טוב קרוי שבת שז' ביום הראשון שבתון ויום הכפורים קרוי שבת שז' תשבתו שבתכם והכל קרוי

Oxford

PRINTED AT THE CLARENDON PRESS

BY HORACE HART, PRINTER TO THE UNIVERSITY

סדר החכמים וקורות הימים

מגלת תענית. סדר עולם

כתאב אלתאריך. ספר יוחסין

ועוד לקוטים אחרים

חלק שני

אוקספורד

בבית דפוס קלארינדון

תרנ"ג לפק

DATE AS MONOGRAPH

P
La
A

